LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՅՈՒՆԻՍ

VENDREDI 1 Juin 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2510

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

»»»..«««

Ընկեր Վ. Փափազեան չորս յօդուածներ պարզեց Կովկասեան նոր ամսագրի մը, «Կավկազ»ի չորրորդ թիւին խմբագրականը եւ անոր գրութիւնները, միեւնոյն ատեն պարզելով իր տեսութիւնները: (Յառաջ, մայիս 19, 24, 26 եւ 29):

«Յուսաբեր»ն ալ, երեք խմբագրականներով ամփոփեց գրուած Հայերուն բովանդակութիւնը, որ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

Ա. Կովկասեան կոնֆետերասիոն, մասնակցութեամբ Լեռնականներու, Ազրպէյճանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի:

Բ. Կոնֆետերասիոնը իրեն նպատակ կը դնէ թօթափել լուծը այն պետութեան — Ռուսիա — որ այսօր կ'իշխէ Կովկասի մէջ:

Գ. Կոնֆետերասիոնի բնական թշնամին է — Ռուսաստանը. անոր բարեկամներն են — Թուրքիան եւ Պարսկաստանը: Այս վերջին երկուքի նկատմամբ կոնֆետերասիոնը պիտի մնայ բարեկամական սերտ յարաբերութեանց մէջ:

Դ. Այսօրուան սահմանները, յստակպէս հարաւէն, կը մնան իբրեւ կոնֆետերասիոնի վերջնական սահմանները:

Ե. Հայաստանի անդամակցութիւնը կոնֆետերասիոնին հիմնական նախապայման է, որպէսզի այս մարմինը ըլլայ առողջ, կենսունակ ու զօրաւոր:

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ «Կավկազ»ը կը հրատարակուի ռուսերէն, իբրեւ օրկանը Կովկասեան ժողովուրդներու «անկախ մտածողութեան»: Անոր շուրջը խմբուած են Տաղստանի, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի տարագիրներու տարբեր հոսանքի մը ներկայացուցիչները: Անշուշտ «նոր» կամ «անկախ» բառեր ըսելու համար:

Կարդալով կատարուած վերլուծումները, մենք չհանդիպեցանք ոչ նորութեան, ոչ ալ անկախութեան:

Ընդհակառակն, «Կավկազ»ը աւելի բացորոշ կ'ըսէ այն բաները որոնք տարիներէ ի վեր կ'արծարծուին կովկասեան միւս օրկանին, ֆրանսերէն «Պրոմէթէ»ի մէջ եւ կը հետապնդուին անոր գլուխը կանգնած կոմիտէին կողմէ:

Այսպէս, «Կավկազ»ն ալ Հայոց Պատմութիւն բերելով կը խոստովանի թէ՝ Կովկասեան համադաշնակցութիւնը չի կրնար իրականանալ առանց Հայերու մասնակցութեան:

Եւ բարեացակամութեան չարժուեցաւ կը փորձէ, միւս դրացիներուն բացատրելու համար Հայերու ձեռնպահութեան հոգեբանական, ազգային եւ քաղաքական պատճառները:

Խնդիրը այն է որ, իր վերլուծումներէն յետոյ, երբ կարգը կուգայ գործնական եզրակացութեանց, «Կավկազ»ի խմբագիրն ու աշխատակիցները կը դառնան եւ կ'իյնան միեւնոյն կախարդական շրջանակին մէջ:

Անոնք ալ, ինչպէս դիմակաւոր «Պրոմէթէ»ն, կովկասեան համադաշնակցութիւնը կը հիմնեն Թուրքիոյ բարեացակամութեան վրայ, կը կապեն անոր շահերուն հետ եւ կը դնեն անոր հովանաւորութեան տակ:

Կը բաւէ կրկին արտատպել քանի մը նախադասութիւններ, համոզուելու համար անողոք իրականութեան.

— «Շատ աւելի կը բարդանայ խնդիրը, երբ հարցը կը դառնայ արտաքին ապահովութեան շուրջ: Հոս արդէն, այս հարցին մէջ, Կովկասի ժողովուրդները, տարաբախտաբար, այսօր անկարող են որեւէ երաշխիք տալ Հայերուն, ինչպէս որ Հայերը, Անդրկովկասի այլ ժողովուրդներու հետ միասին, անկարող են որ եւ է երաշխիք տալ այն մասին, թէ Հիւսիսային Կովկասը ապագային պիտի չենթարկուի յարձակումի, ըլլայ Ռուսիոյ, ըլլայ նորաստեղծ այլ պետութեան մը կողմէ: Մինչդեռ Լեռնականները Հայերէն նուազ շահագրգռուած չեն նման երաշխիքի մը մէջ»:

«Կավկազ»ի առաջին թիւին մէջ, նոր խմբակցութիւնը պարզելով իր առաջադրութիւնները, կը չեշտէր.

— «Մեր առաջադրութիւնը — Կովկասէն ստեղծել բուֆր պետութիւն մը Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ, առարկայօրէն լիապէս կը համապատասխանէ թրքական պետութեան շահերուն»:

Իսկ 4րդ թիւին մէջ, ուրիշ յօդուածագիր մը, Թամպէյ Ելեխոտի, կոպտօրէն կը դնէ հարցը.

— «Մենք պատճառ չունինք մեր անկախութեան դէմ հարուած սպասելու հարաւէն, եւ մեր վերաբերումը դէպի Թուրքիան եւ Պարսկաստանը, որոնց Կովկասը միացած է քաղաքական չափազանց լուրջ շահերով, դարաւոր մշակութային կապերով եւ ցեղային արենակցութեամբ, անկարող է այլ կերպ ըլլալ, քան հետեւողականօրէն անկեղծ եւ բարեկամական»:

Ու վերջապէս, նոյն թիւին խմբագրականը կ'ազդարարէ.

— «Հայերը այլ եւս անկարող են յետաձգել հարցին լուծումը. անոնք որոշապէս պիտի ըսեն, թէ որո՛ւ հետ են իրենք, — *կովկասի՞ հետ, թէ կովկասի դէմ*» (ընդգծումները՝ իրմէ):

— «Հայերը պէտք չէ որ մոռնան, թէ կովկասեան ժողովուրդներու համար, որոնք հաստատապէս ու վերջնականօրէն ոտք դրած են անկախութեան հողի վրայ, անըմբռնելի է հողային ո եւ է վէճ Թուրքիոյ հետ: Ընդհակառակն. անոնց ճիգերը բնականաբար ուղղուած պիտի ըլլան աւելի խորացնելու եւ աւելի ամրապնդելու բարեկամական կապերը Թուրքիոյ հետ: Հայերը պէտք է որ ըմբռնեն, թէ կովկասցիները, որոնք տոգորուած են Ռուսիայէն անջատուելու անխորտակելի կամքով եւ իրենց սեփական ազատ պետութիւնը ստեղծելու անխորտակելի կամքով եւ իրենց սեփական ազատ պետութիւնը ստեղ–

Այս տեսութիւններէն յետոյ, անշուշտ զարմանալի չպիտի ըլլար «Կավկազ»ի եզրակացութիւնը.

— «Ժամանակ է որ Հայերը վերջ տան իրենց տատանումներուն եւ երկդիմի քաղաքականութեան»: Այլապէս, «իրենց ձեռնպահութիւնը պիտի նշանակէ թէ Հայերը նորէն Ռուսերուն կողմն են»:

Ուրիշ վերլուծումներէ առաջ, հարցնենք, առ այժմ.—

«Կավկազ»ի քաղաքականութիւնը ինչո՞վ կը տարբերի «Պրոմէթէ»ի ուղեգծէն, իսկ երկուքին տեսակէտները միասին ինչո՞վ կը տարբերին քեմալականութեան կամ որ եւ է Թուրքիոյ գիծէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

»»»..«««

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ՝ Պարսկաստանի հայ դպրոցները մէկ ամիս փակ մնալէ յետոյ, վերաբացուած են, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով կրթական ծրագրի մասին. (շաբաթական 93 դաս հայերէն, 123 դաս պարսկերէն):

⁂ Վերջին պահուն ստացանք «Յուսաբեր»ի մայիս 23 թիւը, ուր կը կարդանք.—

«*Ցառաջ*» իր մայիս 15ի թիւին մէջ հրատարակած է Թէհրանէն ստացուած կարճ թղթակցութիւն մը, ուր կը յայտնուի, թէ փակուած են Թաւրիզի, Ջուղայի եւ այլ վայրերու հայ դպրոցները, պետական ծրագրի գործադրութեան շուրջ եղած տարաձայնութեանց հետեւանքով: Երէկ Պարսկաստանէն ստացուած կարճ երկտողէ մը կը տեղեկանայինք, որ դպրոցները վերաբացուած են արդէն եւ այժմ փոխադարձ համաձայնութեամբ վերջնապէս կը ճշդուին հայ եւ պարսիկ լեզուներով դասաւանդուելիք առարկաները ու անոնց ժամերը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Սպառազինութեանց կրճատման մասին

»»»..«««

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅՈՒԹԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան եւ խորհրդային պատուիրակներէն վերջը, չորեքշաբթի օր իրենց տեսակէտները պարզեցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները, Սըր Ճօն Սայմըն եւ Պ. Պառթու:

Այս ճառերը աւելորդ անգամ մը եւս հաստատեցին թէ կատարեալ թնճուկի մը վերածուած է զինաթափութեան խնդիրը: Մասնաւորապէս Պառթուի ճառը սաստկացուց յուսահատութիւնը: Այն աստիճան որ, ուրիշներ չուզեցին խօսք առնել, եւ նախագահը յարմար դատեց ընդհ. յանձնաժողովին նիստը յետաձգել այսօրուան (ուրբաթ):

Անգլիոյ արտաքին նախարարը խոստովանեցաւ թէ կացութիւնը ծանր է ոչ միայն զինաթափութեան խորհրդաժողովին, այլեւ միջազգային գործակցութեան ամբողջ դրութեան համար որ պետութեանց քաղաքականութեան հիմը կը կազմէ պատերազմէն ի վեր: Անգլ. կառավարութիւնը մօտէն մասնակցեցաւ այն բոլոր ջանքերուն որոնք թափուեցան ամբողջ վեց ամիս, խորհրդաժողովը անելէ մը փրկելու համար: Այդ ջանքերու նպատակն էր վերցնել Գերմանիոյ բացակայութեանց պատճառները. որովհետեւ կարելի չէ որ եւ է միջազգային համաձայնութիւն կնքել սպառազինութեանց մասին, առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան: Կարելի է առարկել թէ Գերմանիոյ հրաժարումը անարդարանալի է եւ թէ անոր բռնած դիրքը՝ այդ հրաժարումէն ի վեր՝ ծանրացուցած է կացութիւնը: Բայց այդ պարագան չի փոխեր ելքը: Խնդիրը այն է թէ կրնա՞նք համաձայնութեան գետին մը գտնել: Անգլիոյ 1933ի ծրագիրը նորէն լաւագոյն լուծումն է կացութեան: Հինգ պետութիւններ, Տանըմարքա, Սպանիա, Նորվեկիա, Շուէտ եւ Զուիցերիա համաձայնեցան այդ ծրագրին, քիչ մը աւելի յառաջ երթալով ապահովութեան հարցի մասին: Աւելի գործնական արժէք չունի ապահովութեան սահմանափակ երաշխաւորութիւն մը, ինչպիսին է Լոքառնոյի դաշինքը, քան անսահման եւ տեսական երաշխաւորութիւն մը: Անգլ. կառավարութիւնը պիտի կատարէ ինչ որ խոստացաւ Լոքառնոյի դաշնագրով: Ան չի կրնար համակերպիլ քաղաքականութեան մը որ կը ձգտի շարունակել տարտամ եւ անել վիճաբանութիւնները: Այդպիսի քաղաքականութիւն մը հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան շահերուն եւ չի համապատասխաներ Եւրոպայի կացութեան որ լի է վտանգներով:

Եզրակացնելով, Անգլիոյ պատուիրակը թելադրեց քիչ մը իրատեսութիւն, գործնական ոգի խառնել Ժընեւի վերացական մթնոլորտին:

Պ. Պառթու կը հեգնէ եւ կը պնդէ

—..—

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին ճառը լեցուն էր հեգնութիւններով, դառնութիւններով եւ ազդարարութիւններով: Պ. Պառթու ալ խոստովանեցաւ թէ երկու տարուան տաժանելի աշխատանքներէ յետոյ, եկած է ժամանակը որոշում տալու: Պէտք է փրկել ոչ միայն խորհրդաժողովին հեղինակութիւնը, այլ եւ գոյութիւնը, ու թերեւս նոյնիսկ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը: «Արդ, Ֆրանսայի, իր կառավարութեան եւ ամբողջ ժողովուրդին համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը մարդկային անհրաժեշտութիւն մըն է: Մենք սկիզբէն իսկ կապուած ենք անոր: Անցած է իրաւախոհութեանց ժամանակը. պէտք է բաց խօսիլ»:

Նախարարը բացատրեց թէ Ֆրանսայի դիրքը հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 8րդ յօդուածին եւ Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին վրայ: Յետոյ շեշտեց թէ Ֆրանսա չէ պահանջած որ դուռները փակուին, դուռները բաց են եւ պէտք է ելքի մը յանգիլ: «Բայց, ինչո՞ւ ընդհատեցինք մեր բանակցութիւնները Անգլիոյ հետ: Որովհետեւ, գերմանական կառավարութիւնը հրատարակեց ելմտացոյց մը որուն մէջ իր վերազինումը կը հաստատուի պաշտօնական թուանշաններով: Գերմանիան ըսել կ'ուզէ, անուղղակի այլ բացորոշ.— «Ի՞նչ կ'արժեն ձեր խօսակցութիւնները, ձեր երաշխաւորութեանց գործադրութիւնը: 1933 հոկտ. 14էն ի վեր, յանկարծ հեռանալով Ազգերու Դաշնակցութենէն, ես վերագտած եմ ամբողջ ազատութիւնս եւ կ'օգտագործեմ զայն: Վա՜յ ձեզի որ կը վիճիք եւ բանակցութիւններ կը կատարէք: Ես զօրաւոր եմ իմ ուժովս, իմ վերազինման ուժովս»:

«Ահա կացութիւնը: Պէ՞տք է որ տեղի տանք: Պէ՞տք է մէկդի նետենք որ եւ է բանաձեւ որուն իր ջերմ հաւանութիւնը չի յայտներ Գերմանիան: Շատ չանցած պիտի հասնինք այնպիսի կէտի մը ուր Գերմանիա իր կամքը պիտի պարտադրէ մեզի, պարզապէս անոր համար որ առաւ քաշեց Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ խորհրդաժողովէն: Ո՞վ կը սպառնայ Գերմանիոյ: Ո՞վ մտքէն կ'անցընէ յարձակիլ անոր վրայ: Ինչո՞ւ հեռացաւ հիացման արժանի երկիր մը որ ամէնէն մեծ հանճարները պարգեւած է մարդկութեան, Քանթեր, Պէթհովէններ եւ Վակներներ: Մենք ոչ ոքի կը սպառնանք, ոչ ոքի վրայ յարձակիլ կ'ուզենք, ոչինչ կ'ուզենք: Դաշնագիրները մեզի տուած են ինչ որ մեզի կը պատկանէր: Աւելի բան չենք ուզեր: Մենք ունինք որոշ ծրագիր մը. չի բաւեր լուութեան մատնել զայն, ոչնչացնելու համար անոր արժէքը: Ան գոյութիւն ունի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ, ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ

»»».«««

Ճիշդ այն պահուն որ կը գրէի թէ Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը մերժած է օժանդակել Արաղի (Սուլթանապատ) շրջանի 16,000 հայ գիւղացիներու չորս հազար դպրոցական զաւակներուն, կարդացի Միութեան մայիս 22 զեկոյցը:

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ զեկոյցը:

— Կեդր. վարչական ժողովը որոշեց 10,000 ֆրանքի բացառիկ նպաստ մը յատկացնել Սեւրի Մուրատեան վարժարանին. «ինչպէս եւ 5000 ֆր.ի գումարով մը մասնակցիլ նախնական ծախքերուն Հայ Տնտեսական Կեդրոնի, որ կոչուած է օգտակար դեր մը կատարել»:

Ուրեմն, կարելի է դրամ գտնել եւ տրամադրել, երբ պահանջողները աչքիդ առջեւ են, երեւելի են կամ կրթուած՝ զօրաւոր միջամտութեանց:

Բայց ուրիշ բան մըն ալ կ'ըսէ զեկոյցը.—

Միութեան հովանաւորութեան տակ պիտի կազմուի Հայ Երիտասարդներու խմբակցութիւն մը՝ Գահիրէի մէջ:

Միեւնոյն ատեն պիտի հաստատուի «Բարեգործականի Տուն»ը: «Այս հիմնարկութեան տարեկան ծախքը պիտի ըլլայ 400 անգլ. ոսկի, որուն 300 ոսկին Միութեան սնտուկէն պիտի հոգացուի, Գահիրէի տեղական հասոյթներու վրայէն»:

Նորութիւն մըն է այս,— Երիտասարդական Միութիւն՝ ընդ հովանեաւ Բարեգործականի:

Երկու ամիս առաջ ալ, Օրիորդներու Միութիւն մը կազմեցին Փարիզի մէջ:

Միեւնոյն ատեն, «Երիտասարդական խմբակցութիւն» մը կազմուած է Սուրիոյ մէջ, 250 անգլ. ոսկի տրամադրելով «Տուն»ի մը շինութեան համար:

Ոչինչ. թող աշխատին եւ «երիտասարդանան»:

Միայն թէ, չէ՞ք փորձուիր հարցնել, իմանալով այս առատաձեռնութիւնները,— 10,000 ֆրանք, հինգ հազար ֆրանք, 400 եւ 250 անգլ. ոսկի.

— Եղբա՛յր Բարեգործական, այս նպաստները նախատեսուա՞ծ էին քու ելմտացոյցիդ մէջ: Կամ եթէ ծրագիրկանոնագիրը կը տրամադրէ, ինչո՞ւ պապուկի պէս կուլաս, հասարակ «չէրչի» կը դառնաս եւ երես կը դարձնես շատ աւելի կենսական եւ տարրական՝ համեստ պահանջներու առջեւ: Ինչո՞ւ, տմարդի եւ ապուշ հոգեբանութեամբ մը, պայման կը դնես որ, «նախ եւ առաջ», Բարեգործականին «համակրանք եւ օժանդակութիւն ցոյց տան» չքաւոր շրջաններ, փշրանք մը նետելու համար: Հայ չե՞ն Արաղի շրջանին 60 գիւղերու 16,000 շինականները եւ անոնց չորս հազար զաւակները եւ դեռ բազմաթիւ չորս հազարներ՝ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Բարեգործութեան մէ՞ջ ալ երկու չափ, երկու կշիռ:

ՎԱՀԷ

Այդ ծրագիրը կազմեց նախկին պաշտօնակիցս, Պ. Փոլ Պոնքուռ, 1934 յունուար 1ին եւ կը գծէ սպառազինութեանց, բոլոր սպառազինութեանց սահմանափակումը: Ձեր սեղանին վրայ է այդ ծրագիրը. ինչո՞ւ լռութեան կը մատնէք զայն եւ կը դատապարտէք բանաձեւով մը որ կը ջնջէ զայն»:

Ինչպէս ըսինք, ծանր տպաւորութիւն գործեց այս ճառը: Կարծիքները այնքան բաժնուած են որ, կ'ըսուի թէ Ամերիկան ալ պիտի միանայ Խ. Միութեան, զինաթափութեան խորհրդաժողովը խաղաղութեան մնայուն ժողովի մը վերածելու համար, ինչպէս առաջարկած էր Պ. Լիթվինով:

Հունձը նորէն ձախողած է Ռուսիոյ մէջ

—..—

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻՆ

Խորհրդային կառավարութիւնը մայիս 28ին երկար հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը խոստովանի թէ հունձքը ձախողած է շատ մը վայրերու մէջ, իբրեւ հետեւանք երաշտութեան: Հրամանագիրը միջոցներ կ'առաջարկէ, ապրուստի դժուարութիւնները կանխելու համար: Ցանելումներ պիտի ըլլան աշխատավարձերու վրայ: Վերջերս անձրեւ տեղաց շատ մը շրջաններու մէջ, բայց անկարելի է հաշուել թէ որքան հունձք պիտի փրկուի: Միեւնոյն ատեն ստուգուած է թէ 1933ին ամբարուած արմտիքին գումարը գերագնահատուած է վիճակագրական վարչութեան կողմէ: Այժմ երեւան կուգայ որ 89 միլիոն թոնի պաշտօնական թիւը հիմնուած է հաշուական նոր դրութեան մը վրայ: Հաշիւը կազմուած չէ քաղուած հունձքի իրական քանակին վրայ, ինչպէս ուրիշ տարիներ, այլ ցանուած տարածութեան եւ եղած հունձքին քանակութեան վրայ, հարիւրին 10 զեղչելով իբրեւ փճացած (այս համեմատութիւնը շատ վար է Ռուսիոյ համար): Պ. Օսինսքի, վիճակագրական վարչութեան տնօրէնը, աչքէ ինկած է եւ խստօրէն կը քննադատուի խորհրդային մամուլին կողմէ:

⁂ *Քիէվի մէջ խոշոր դատ մը բացուեցաւ խափանարարներու դէմ: Ամբաստանեալները բոլորն ալ պատասխանատու վարիչներ են պարենաւորման կազմակերպութեան: Վերջին շաբաթներու միջոցին հարիւրաւոր մարդիկ ձերբակալուած են, իբրեւ վատնող, իւրացնող կամ կաշառուող: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ այս մարդիկը վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին 10 միլիոնէն 20 միլիոն ռուբլի վնաս պատճառած են, միեւնոյն ատեն ծանրացնելով հացի պակասը Ուկրայնայի մէջ: Ամբաստանեալները խումբերու պիտի բաժնուին եւ պիտի դատուին դատ դատ: Առաջին խումբը կը բաղկանայ 29 հոգիէ, որոնց մէջ կան շատ մը համայնավարներ: Այս վերջիններէն մէկը՝ Շերեմեթեւ՝ քարտուղարն է Քիէվի կոմիտէին, ուրիշ մը՝ Զերնով՝ տնօրէն Տնտեսական բաժնի եւայլն: Երկրորդ խումբ մը կը բաղկանայ Քիէվի հացթուխներու թրըսթին անդամներէն, մէջն ըլլալով երկու տնօրէնները: Ասոնք ամբաստանուած են թէ հացի գիներու բարձրացում յառաջ բերած են, արմտիք գնելով ազատ շուկայէն եւ 14 միլիոն ռուբլի պետական դրամ հասցնելով անհատ առեւտրականներու գրպանը եւ ալիւրի տեղ ուրիշ բաներ գործածելով հացի համար:*

Սիրային դատ մը՝ ընկերվարական «շէֆ»երու միջեւ

Չորեքշաբթի օր շնորհալից դատավարութիւն մը տեղի ունեցաւ Սէնի 13րդ ատեանին առջեւ: Պ. Սապաթիէ, երբեմն գործօն ընկերվարական եւ քարտուղար՝ ծովային նախարարութեան մէջ, դատ բացած է կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Փոլ Ֆօռի դէմ, ամբաստանելով թէ ոչ միայն կինը ձեռքէն առած է, այլեւ գինքը յիմարանոց դնել տուած է, մեղսակցութեամբ կուսակցութեան վարիչին՝ Պ. Լէոն Պլումի: Ատեանը չբացուած, այր եւ կին դէմ դիմաց ելան: Պ. Սապաթիէ բարեւեց, իսկ տիկինը իբրեւ պատասխան շառաչուն ապտակ մը իջեցուց անոր երեսին: (Այրը 32 տարեկան է, կինը՝ 30, Փոլ Ֆօռ՝ 50ը անց): Յաջորդով՝ մանրամասնութիւնները այս դատին, ուր պիտի երեւան օրուան կարեւոր դէմքերը, իբրեւ վկայ կամ մեղսակից:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

»»»• •«««

30,000 Հոլանտացիներ առաջին օրը

ՄԻԼԱՆՕ, 27 մայիս.— Մարդական աշխարհը լարուած վիճակի մէջ է այս օր: Միլիոններու բազմութիւն մը, ծեր, երիտասարդ, կին, տղամարդ, շարժման մէջ են, լաւագոյն պայմաններով կարենալ հետեւելու համար ֆութպոլի մրցահանդէսին որ տեղի կ'ունենայ Իտալիոյ ութ քաղաքներու մէջ,— Հռոմ, Միլանօ, Թօրինօ, Ֆիրէնցէ, Թրիէսթէ, Պոլոնիա եւ Ճէնովա:

Տասներկու ազգեր իրենց ամենալաւ ֆութպոլի խումբը ղրկած են, որ պէտք մասնակցի միջազգային ֆութպոլի մրցաշարքին: Իտալիոյ խաղի դաշտերուն վրայ է որ պիտի որոշուի աշխարհի լաւագոյն խումբը: Յաղթականները պիտի տանին իրենց հայրենիքը կարեւոր յաղթութիւն մը եւ «Տուչէին» արժէքաւոր բաժակը:

Իտալական ութ կարեւոր քաղաքները լեցուն են օտարականներով, որոնք հոս եկած են քաջալերելու համար իրենց հայրենակիցները: Մեծ է նաեւ օտար լրագրողներու թիւը: Միլանոյի մէջ, ուր դաշտ պիտի իջնեն հոլանտական եւ զուիցերիական ազգային խումբերը, արդէն ներկայ են 10,000 Հոլանտացի եւ եօթը հազար Զուիցերիացի, առանց հաշուելու անոնք որ եկած են իրենց սեփական ինքնաշարժերով:

Պէտք է խոստովանինք որ սփօրը ընդհանրապէս չէ հետաքրքրած մեզ, եւ նոյնիսկ որոշ չափազանցութիւններ մեզ հակառակորդներու պաշտպան դարձուցած են: Բայց այսօր անկեղծօրէն կ'ընդունինք որ սփօրը, քաղաքակիրթուած ազգերու մէջ մեծ դեր մը կը խաղայ, ու արժէք մը կը ներկայացնէ, քաղաքացիներու ֆիզիքական ու բարոյական կազմութեան ու դաստիարակութեան տեսակէտէն: Ասոր համար է արդէն որ պետութիւններ այս օր մօտէն կը հետեւին մարզական ամէն շարժումի, եւ նոյնիսկ այս նեղ օրերուն, չեն զլանար նիւթական ամէն աջակցութիւն:

Իտալիոյ համար այս օրերու մրցահանդէսները մեծ կարեւորութիւն ու նշանակութիւն ունին, որովհետեւ այս հաւաքոյթներու յաջողութիւնը կախուած է Իտալացիներու կազմակերպչական ոգիէն, եւ երկրին մէջ տիրող կարգապահութենէն: Պ. Ռիմէ, ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութեան նախագահը, որ նախապատերազմեան աշխատանքներու փուլերուն մօտէն հետեւած է, թերթերու միջոցաւ իր ամենաջերմ հիացումը յայտնեց:

Միլանոյի Սան Սիրօ կոչուած դաշտը կը խաղան զուիցերիական եւ հոլանտական ազգային խումբերը: «Յառաջ» ալ հրաւիրուած է խաղերուն հետեւելու: Կը փութանք ուստի խաղավայրը եւ կը գրաւենք մամուլին յատկացուած բաժնին մէջ մեր տեղը, դուարճանալու եւ չենք ծածկեր, քիչ մը երիտասարդանալու յոյսով: Կազմակերպիչ մարմինը մեր տրամադրութեան տակ դրած է ամէն դիւրութիւն:

Լրագրողներու ամփոփը որ արդէն լեցուն է, մեզ կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան կարեւոր ժողովի մը պատկերը: Գրեթէ ամէն ազգ ունի իր ներկայացուցիչը: Մեր բաժինէն դուրս ամէն տեղ շարժում ու եռուզեռ կը տեսնենք, իսկ մեր բաժնին մէջ, մեր պաշտօնակիցները պարապութեամբ նօթեր կ'առնեն, վերջին վճիռներ արձակելու համար: Իտալական սեղանի մեր պաշտօնակիցները բացառութիւն կը կազմեն: Անոնք ժամանակ կը գտնեն նօթեր առնելու, ծափահարելու, եւ երբեմն երբեմն ալ իրենց գրպանի հայելիին մէջ նայելու: Երեսուն հազարի հասնող ուրախ բազմութիւն մը ներկայ է խաղին: Ներկայ են նաեւ քաղաքային, պետական ու զինուորական իշխանութիւնները, ինչպէս նաեւ երկու երկիրներու հիւպատոսները:

Ահա երկու խումբերու կազմութիւնը:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ.— (Կարմիր շապիկով).— Շէհած, Մինիլի, Վէյլէր, Ժիչար, Ժաքար, Հիւֆլէր, Ֆօնքէնէլ, Ֆրաղելլօ, Գիլիօղ, Ապէկլին եւ Պօսսի:

ՀՈԼԱՆՏԱ.— (Նարնջագոյն շապիկով).— Վանտէր Մէյլին, Վէյվէր, Վան Ռուն, Բէլլիքան, Անտէրիւէն, Վան Հէլ, Վէլս, Վէնթէ, Պաքհուզ, Սմիթ, եւ Վաննէյլէն:

Ճիշդ ժամուն կը սկսի խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, դունաւոր շապիկներու խաղը: Մենք կը տեսնենք գոյներ որ կը վազեն, իրար կը խառնուին ու ծափերու, հուրրաներու կ'արժանանան:

Երկու խումբերն ալ կը ներկայանան ուժեղ եւ լաւ պատրաստուած, սակայն հակառակ շատերու կարծիքին, զուիցերիական խումբը մեզի աւելի աշխոյժ կը թուի, գոնէ խաղին առաջին շրջանին: Երկրորդ շրջանին Հոլանտացիներն ալ կ'աշխուժանան: Վերջնական յաղթանակը սակայն ժպտեցաւ Զուիցերիացիներուն, որոնք երկուքի դէմ երեք նշանակէտով փակեցին խաղը: Մեր կարծիքով Զուիցերիացիները իրենց յաղթութիւնը կը պարտին իրենց բերդապահին արթնութեան եւ խաղացողներու մէջ տիրող ներդաշնակութեան ու ձուլման: Վերջապէս Զուիցերիացիները գիտցան տիրապետել դաշտին, եւ իրենց խաղը պարտադրել Հոլանտացիներուն:

Պատմութեան համար պէտք է յիշենք որ Զուիցերիացիներուն երկու նշանակէտը շահեցաւ Գիլհօզ, իսկ երրորդը՝ Ապէկլին: Հոլանտացիներուն առաջին նշանակէտը շահեցաւ Սմիթ, իսկ երկրորդը Վէնթէ: Խաղին արդիւնքը, հեռագիրը ու հեռարձակը կ'իմացնէին բոլոր աշխարհին, իսկ խաղին մանրամասնութիւններու մասին արտայայտուելու պաշտօնը կը ձգենք մեր մարզական աշխատակիցներուն:

Զմռնամ բսել թէ խաղը վերջացաւ հուրրաներով՝ ուղղուած թէ Զուիցերիացիներուն եւ թէ Հոլանտացիներուն: Խանդավառ բազմութիւնը առանց սեռի խտրութեան, խաղավայրէն բաժնուելէ առաջ ի նշան ուրախութեան համբոյրներ բաշխեց աջ ու ձախ: Պէտք է ընդունիլ, որ այսպիսի տեսարաններ կը խանդավառեն նաեւ անտարբերները: Դժբախտաբար մենք անվարժ ըլլալով այս սովորութիւններուն, մեր դրացիները լաւ չէինք ընտրած:

Այս տողերը թող բաւական ըլլան անհաւատներն ալ համոզելու թէ մենք ալ խաղէն վերադարձանք քիչ մը երիտասարդացած:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՁԱՅՆԸ

••••

Ամէն մարդ գիտէ թէ հաւաքական ուժին արտադրութիւնն անհամեմատ վեր է անհատական ուժէն: Ամէն ոք գիտէ նաեւ թէ հայ ուսանողը, հայ վաճառականն ու հայ արուեստագէտը յետամնաց չեն բաղդատմամբ ուրիշ ազգի ուղեղներու: Կարեւորը այս ճշմարտութիւններն հաստատել եւ ժխտական արդիւնքներու պատճառ մեր ազգային նկարագրին մաս կազմող անհամերաշխութիւն բառը մէջտեղ ձգել չէ. այլ՝ այդ թունաւոր միքրոպին նախ ծագումը, յետոյ զայն ջնջելու եղանակ մը գտնելուն մէջն է:

Անհամերաշխութիւնը կը ծնի փառասիրութենէ, շահասիրութենէ, իմաստակութենէ, թիւրիմացութենէ, անկրթութենէ, աղքատութենէ, անպիտականութենէ: Այս պատճառները բազմաթիւ անգամներ կուգան մեր Ազգ. Պատմութեան անկման շրջաններուն իբր անվիճելի բացատրութիւն, ինչպէս նաեւ անոնք կը յարմարին մեր ժամանակակից պատմութեան: Մանաւանդ գաղթահայութեան ներկային վրայ արագ ակնարկ մը իսկ նետելով, դժբախտաբար կը հաստատուի որ, ոչ մեր անվերադառնալի, նուիրականացած ազգային նահատակներուն աշխատանքը, ոչ անոնց յիշատակը, ոչ անհատական եւ հաւաքական աքսորն ու հալածանքները, ոչ հին գրականութիւնը, ոչ մամուլի առօրեայ յորդորները եւ ոչ ալ բանախօսութիւններ ու քարոզներ կրցած են անհամերաշխութեան միքրոպն չէզոքացնել կամ մեղմել:

Բոլորովին ցաւալի է որ վերոյիշեալ հզօր միջոցներն ապարդիւն կը մնան միշտ նկատի ունենալով մեր ներկան, որմէ կախում ունի մեր ապագան, բառ հետեւութեան: Համերաշխութեան օրինակն ու գաղափարը կրնայ սկսիլ ու ներմուծել ժողովրդին, իրենք զիրենք գիտակից, հեռատես ու կրթեալ կարծող պատասխանատու վարիչներէ, համեստութեան, հասկացողութեան բարձր եւ ազնիւ շուքին տակ: Մեր ժողովուրդը կուշտ է, անհամերաշխ է, անիշխանական է բսելէ առաջ՝ պէտք է որ մեր մեծերն ընդունին այդ ածականները, ամօթով մնալով ի տես կացութեան: Պէտք չէ ժողովուրդը անիշխանական դարձնել վարչական խաղերով, եւ, անիշխանական անուանել: Պէտք չէ նախ զայն խենթեցնել, յետոյ՝ խենթ անուանել: Ահա Րաֆֆիի խօսքը. «Մեք որ յանձն ենք առել ժողովուրդ կրթելու գործը, դեռեւս անկիրթ ենք, դեռ եւս շատ բան պիտի սովորենք նոյն ժողովրդից»: (ԽԵՆԴԸ, էջ 305):

Հայ անհատին կենցաղը ամէն օր աւելի կը ծանրանայ, ամէն տեղ: Զգայուն հայր ու մայրեր անքուն մտածումի են մատնուած, պաշարուած ըլլալով ընտանեկան հոգերէ: Մեր ազգային հաւաքականութեան թղթէ չինուած հաստատութեանց պաշտօնէութեան կարծես առաջին հոգն է, նախ՝ իրենց պաշտօնին վրայ մնալ, ամէն միջոցով եւ ամէն գինով. երկրորդ կուգայ հայ անհատին անոնց վրայ աղդած հոգը: Անոնք կարծես թէ ըլլային դերակատարներ եւ ոչ թէ պաշտօնեաներ իրենց տեսակ տեսակ դիմակներով ու ճճերով քան թէ հասկնալու, օգտակար ըլլալու փափաքողներ: Այս տպաւորութիւնը կը ձգեն մեր եկեղեցական իշխանութիւններն իրենց պաշտօնէութեան մեծամասնութեամբ: Ղեւոնդ երէցի, Ն. Շնորհալիի հոգին ցամքած է անոնց մէջ: Այս տպաւորութիւնը կը ձգեն Բարեգործականի պաշտօնեաները մեծամասնութեամբ: Այս տպաւորութիւնը կը ձգեն առ. հասարակ մեր մամուլի ներկայացուցիչները, իրենց թերթ ալ բեցնելու ցնորքէն հիւանդացած կ'արծարծեն անկապ, անիմաստ ընթերցողը կրքոտ պահող հրատարակութիւններ: Ֆրանսայի պէս մեծ ազգի մը անհամար թերթերուն տնօրէնները մասնաւոր դումարումներով առօրեայ ուղղութիւն կը տաման, գոնէ արտաքին ու ներքին կարեւոր լուրերու խմբագրութեանց համար: Ի՞նչ է պատճառը մեր թերթերու վարիչներուն, խմբագիրներուն գոնէ տարին անգամ մը միասին սուրճ մը չկարենալ խմելուն: Առաջին հասկացողութիւնը, համերաշխութեան զգացումը պէտք է գայ մամուլէն: Եւրոպական ժողովուրդներ կը կառավարուին նախ մամուլի միջոցով, յետոյ՝ ոստիկանի, եթէ պէտք միայն այս վերջին ուժին:

Որո՞նք են հայ անհատին, հայ ընտանիքին պէտքերն ու հոգերը: Շատ պարզ: Ծնունդ, դաստիարակութիւն, գործ, ամուսնութիւն, հրճուանք ազգային մթնոլորտին մէջ: Պէտք չէ՞ որ առաջին եւ առօրեայ նիւթ դառնան այս խնդիրները: Հայ անհատը արագ եւ առօրեայ թելադրանքներու, առօրեայ բարոյական ուժի, անմիջական խորհրդակցութեան եւ օգնութեան պէտք ունի, ամէնուրեք: Որո՞ւ պէտք է դիմէ, որմէ՞ ստանայ բարոյական ուժ, որո՞ւ հետ խորհրդակցի, որո՞ւ բանայ իր սիրտը, առանց ծաղրելի ըլլալու:

Եւրոպական մեծ երկիրներու մէջ անհատը կը կորսուի. ան կը ճանչցուի սէնտիքաներու, խմբակցութեանց, միութիւններու մէջ եւ անոնց անունով: Գ. Արծրունի բսած է. «Եւրոպացիների կրթութիւնից մենք սեփականացրել ենք մեզ միայն արտաքին կողմը. իսկ մեր կրթութեան հիմունքը դարձել սափականն են»: Տղայական եւ ծիծաղելի վիճակ մը ունին մեր հազարաւոր միութիւնները, իրենց աղուոր նամակի թուղթերով եւ «քաշէօն»է դանձանակներով: Կարելի չէ՞ որ անոնք ամփոփուին գոնէ իրենց հիմնական նպատակներու շուրջ եւ շատեր լուծուին իրարու մէջ, մեծնան եւ ունենան լսուելու արժանի ձայն, ներկայացնեն ժողովրդին խեղճուկ ձայնին գոնէ մէկ մասը: Անհատական ձայնը անլսելի կը մնայ ամէն ազգի մէջ, իսկ հաւաքականութեան ձայնը միշտ լսուած է, սախիպողաբար լսուած է ան, եւ սախիպողաբար պիտի լսուի ան, իբր ժողովուրդին ձայնը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԻՒՐՊՃԵԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ղափանէն կը հեռագրեն «Խորհ. Հայաստան»ի թէ մայիս 13ին, գիշերուան ժամը 2ին զգալի եղան երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ: Վնասներ չկան: Նոյն գիշերը յորդ անձրեւ տեղաց:

ԿԷՍ - ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ԿԱՐՄՐՈՒԿ

oooo

ՏԷՍԻՆ.— Կ'ուզէի ուշադրութեան յանձնել երեւոյթ մը, որուն յաճախ ականատես կ'ըլլամ, դժբախտութիւնը կ'ունենամ արուեստիս բերումով:

Անհանդուրժելի բան է, երբ մարդիկ բժիշկի հօվեր կ'առնեն հիւանդի մը քով: Ընդհանրապէս տգէտ եւ յաւակնոտ կիներն են որ այս տեսակ վնասակար դերեր կ'ուզեն կատարել, երբ հիւանդատեսի կ'երթան իրենց ծանօթներէն մէկուն քով:

Անոնք սխալ խորհուրդներ կուտան հիւանդին եւ իր շուրջիններուն, եւ այսպէսով պատճառ կ'ըլլան հիւանդին դժբախտութեան: Որովհետեւ իրենց այս վնասակար խորհուրդներով պատճառ կը դառնան ժամանակ կորսնցնելու, փոխանակ ժամ առաջ բժիշկին յանձնելու հիւանդը, կրկնակի դժբախտութիւնը այն է որ հիւանդին տէրը կ'ազդուի այս տեսակ կիներու խորհուրդներէն, եւ երբեմն նոյնիսկ բժիշկ անգամ չի կանչեր իր հիւանդին համար եւ կը գոհանայ պառաւական դեղերով:

Այս խղճալի հոգեբանութեան զոհ կ'երթան շատ մը փոքրիկներ՝ որոնք վարակուած կ'ըլլան կարմրուկ հիւանդութենէն: Վասնզի կը գտնուին ծնողքներ որոնք հաւատացած են թէ այս հիւանդութիւնը դարմանելու համար բժիշկը անհրաժեշտ չէ, այլ մի միայն կարգ մը պառաւական դեղեր բաւական են: Երբեմն իսկապէս հիւանդը կը լաւանայ ոչ թէ իրենց տարած դարմաններուն շնորհիւ, այլ անոր համար որ հիւանդութիւնը թեթեւ տեսակէն եղած կ'ըլլայ:

Սակայն, դժբախտաբար, ամէն հիւանդ ալ այսպէս լաւ վերջաւորութիւն մը չունենար: Ընդհակառակն մէկ մասն ալ ծանր տեսակէն կը վարակուի, եւ երբեմն ալ բարդութիւններու ենթարկուելով՝ հիւանդին վիճակը լուրջ հանգամանք մը կը ստանայ: Բնական է հիւանդին այս ծանր վիճակին մէջ բժիշկին տարած դարմանումները այնքան արդիւնաւոր չեն ըլլար, որքան պիտի ըլլար հիւանդութեան սկզբնաւորութեանը ժամանակ:

Զարմանք այսքանով չի վերջանար: Կը գտնուին ծնողքներ ալ, որոնք չեն վարանիր նոյնիսկ իրենց փոքրիկները հիւանդին քով բերելու, եւ երբեմն ալ հիւանդին քովը պառկեցնելու, որպէսզի նոյն հիւանդութենէն վարակուին եւ ժամ առաջ անկէ ազատին, քանի որ օրին մէկը պիտի վարակուին...

Ահա, աններելի սխալ մը, որուն շատ փոքրիկներ զոհ գացեր են, եւ տակէ վերջն ալ պիտի երթան, մինչեւ որ այս տեսակ կիներու նախապաշարումները չխափանուին:

Ամէն ծնողք պէտք է գիտնայ թէ փոքրիկ մը որքան ուշ վարակուի կարմրուկէն, այսինքն որքան տարիքով յառաջացած ըլլայ, այնքան ի վիճակի կ'ըլլայ դիմադրելու այս հիւանդութեան: Որովհետեւ փոքրիկ մը ինչքան մեծցած ըլլայ, այնքան ալ իր մարմինը զօրացած կ'ըլլայ այս տեսակ վարակիչ հիւանդութեանց միքրոպներուն դիմադրելու բնականօրէն:

Հետեւաբար, փոքրիկ մը որքան քիչ տարիք կ'ունենայ, այնքան ալ նուազ դիմադրական ուժ ունեցած կ'ըլլայ իր կազմին մէջ, որով 100էն 90ը մրտանգաւոր վերջաւորութիւն մը կը ստանայ իր հիւանդութիւնը, խոր սուգի մատնելով ծնողքը:

Մանաւանդ որ այս հիւանդութիւնը հակամէտ է թոքերու բորբոքում յառաջ բերելու, որմէ վարակուող փոքրիկները եթէ երկու տարեկանէն վար տարիք ունին, 100էն 95ը կը մահանան:

Արդ, ինչո՞ւ այս գիտական կէտերը նկատի չառնուին, եւ խեղճ փոքրիկները զոհ երթան իրենց ծնողքներուն եւ տգէտ կիներու վնասակար խորհուրդներուն:

Իմ կարծիքով, մեծ դեր մը կրնան խաղալ Հ. Կ. Խ. Միութիւնները, առողջապահական դասախօսութիւններ անպակաս ընելով իրենց անդամական ընդհանուր ժողովներուն մէջ, որով մասամբ կարելի կ'ըլլայ ծնողքներու գիտական պաշարը զօրացնել, եւ ազատել զանոնք իրենց վնասակար նախապաշարումներէն:

ՏՈՔԹ. Մ. ԹՕԳԱԹԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Զ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ooooo

Կ. Խաչի Ֆրանսայի պատգ. ժողովը որ վեցերորդն էր իր կազմութենէն ի վեր, մեծ ոգեւորութեամբ եւ ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ փակուեցաւ կիրակի օր, թէյասեղանով մը:

Շրջաններէն եկած էին 25 պատգամաւորուհիներ, մեծ մասով համեստ ընտանիքներու պատկանող Տիկիններ ու Օրիորդներ: Անոնք ոչ միայն թողած էին իրենց տունը, սեփական գործը կամ հանգիստը, այլեւ մայր մը միասին բերած էր իր հինգ ամսուան երախան: Այս արտասուչ նուիրումը կիներու այդ մեծ կազմակերպութեան, կը տեսնուէր արդէն երեք օրուան ամբողջ ընթացքին՝ երբ գծուեցաւ յաջորդ շրջանի աշխատանքներու ուղեգիծը, քննուեցաւ մասնաճիւղերու եւ շրջանային վարչութեան բարոյական ու նիւթական գործունէութիւնը եւ ընտրուեցաւ նոր Շրջ. Վարչութիւնը:

Թողլով Կ. Խաչին իր տեղեկագիրը եւ հաշուեկշիռը հրատարակելու հոգը, պիտի ուզէի ամփոփ ու համառօտ կերպով հոս տալ տարուած այդ աշխատանքին պատկերը. որքան որ կրցայ հետեւիլ անոր ընթացքին:

Կազմակերպութիւնը, ինչպէս բսի, հազիւ կապուած է Ամերիկայի մայր միութեան եւ կը կազմէ անոր տասը շրջաններէն մէկը: Այդ եօթը տարուան ընթացքին մասնաւորաբար իրենց միութիւնը հիմնաւորելով են զբաղած եղող գացող Վարչութիւնները եւ այսօր արդիւնաւոր շրջաններ են բոլորած կազմակերպութեան տեսակէտով: Ունին 690 անդամ, 18 մասնաճիւղերով, Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ գաւառական քաղաքներու մէջ, ինչպէս Մարսէյլ, Կարտան, Նիս, Վալանս, Վիէն, Սէն Թ'Էթիէն, Սէն Շամօն, Կրընոպլը, Ռօման, Տէսին, Լիոն, Փարիզ, Անկէն, Ալֆորվիլ, Իսի, Առնուվիլ, Պուա Քօլոմպ եւ Քաշան: Ուրեմն, իբրեւ բարենպաստ կազմակերպութիւն Ֆր. Կ. Խաչը ամէնէն բազմաճիւղը եւ բազմանդամն է Ֆրանսայի մէջ: Իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացած է հոս, հայ մանուկներու ազգ. դաստիարակութեան, անոնց ֆիզիքական փրկութեան եւ հիւանդներու ու բազմանդամ չքաւոր ընտանիքներու օգնութեան եւ թոքախտաւոր երիտասարդներու անմիջական աջակցութեան աշխատանքներու վրայ: Եւ, ինչպէս տեսայ իրենց տեղեկագիրներէն ու հաշուեկշիռներէն, ոչ միայն Մարսէյլը եւ Փարիզը զբաղած են այդ գործով, այլեւ ամէնէն յետին գաւառական գիւղաքաղաքը ունեցեր է իր բաժինը անոր մէջ, իբր գպրոցով ինչպէս Վիէն, Ս. Էթիէն, Ալֆորվիլ եւն. կամ դարմանատուններով (Իսի, Վալանս կամ Լիոն): Հիւանդանոցներու մէջ տառապող մեր հայրենակիցները մեծ չափով վայելած են մեր Կ. Խաչի քոյրերուն նիւթական աջակցութիւնը ու մխիթարական անուշ խօսքին հմայքը: Մասնաւորաբար Մարսէյլ այս վերջին երեք տարուան ընթացքին մանաւանդ, տասնեակ հազարներով ֆրանք է ծախսած այդ գործին համար: Այս տարուան Կ. Խաչի նիւթական գործունէութեան գումարը եղած է մօտ 70,000 ֆրանք, հայթայթուած կաթիլ կաթիլ մեր խոնարհ աշխատաւոր ժողովուրդէն, որ միշտ գիտցած է սանթիմներով հրաշքներ գործել: Շրջանային վարչութիւնը իբրեւ արտաքին նպաստ միայն 5000 ֆր. ստացած է Նանսէնեան դրասենեակէն, Պ. Լ. Բաշալեանի աջակցութեամբ:

Նոր շրջանի համար ուղեգիծը նոյն պէս ոգեւորիչ է եւ մեր կիները կը մղէ աշխատանքի մը՝ որ ոչ միայն բարենպաստ է, այլեւ դաստիարակիչ ու մեծապէս նպաստաւոր հայ կիներու մտաւոր զարգացման անհրաժեշտ պահանջին, բան մը որ կենսական նշանակութիւն ունի մեր ցեղին ազնիւ ու մաքուր դիմագիծը պահպանման համար: Շրջ. վարչութիւնը վերընտրուեցաւ նոյնութեամբ (Տիկիններ՝ Ա. Շահլամեան, Տիր. Միսաքեան եւ Օրիորդներ Սաթօ Ցակըրեան, Մ. Մեծատուրեան, Հ. Թօչեան):

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ— Աւելի քան խանդավառ էր: Հարիւրէ աւելի անդամներ, համակիրներ ու բարեկամներ խռնուած էին Ֆլօրիայի վերնայարկը, ճոխ թէյասեղանի մը շուրջ, որուն կը նախագահէր «Համազգային»ի նախագահ եւ Եգիպտոսի Կ. Խաչի գործօն անդամներէն բժիշկ Հ. Օհանջանեան:

Սեղանապետը, Պ. Ա. Զամալեան կարդաց խօսք տուաւ տիկիններ Փիլպրիթճեանի, Է. Բիւզանդի, Ա. Շահլամեանի, Զ. Շանթի եւ Տ. Միսաքեանի: Նոյնպէս խօսեցան նախագահէն վերջ, Պ. Պ. Վ. Փափազեան, Ս. Վրացեան, Շ. Միսաքեան, Հ. Մաթէոսեան որոնք շեշտեցին ոչ միայն Կ. Խաչի բովանդակալից արժէքը մեր գաղթական ու քանիցս խաչուած ժողովուրդին համար, այլ եւ գնահատեցին բարոյական նշանակութիւնը իբրեւ կանացի կազմակերպութիւն:

Բանախօսութիւնները կ'ընդմիջուէին նուագով ու երգերով: Օր. Զ. Շահլամեան իր ջութակով յուզեց ներկաներու սիրտը, իսկ տիկիններ Զ. Տէր Թովմասեան, Տէրտէրեան եւ աէլիօպէեան հայկական երգին համար քով անգամ մը եւս խանդավառեցին մեզ: Օր. Ա. Առաքելեանի երգած երկու երգերուն, «Սիրուն գարուն»ը եւ «Զինչ ու զինչը» յաջողութիւնը նոր գաղափար մը տուաւ մեզի իր ձայնի եւ երգելու եղանակի մասին:

Նախագահ բժ. Օհանջանեան փակեց հանդէսը քաջալերական ապաւորիչ խօսքերով: Յետոյ հանդիսականները նկարուեցան Լիւքսէնպուրկի պարտէզին մէջ: Բոլոր ներկաները մեծապէս խանդավառուած այս հաւաքոյթի սկզբնաւորութեամբ սկսած գործին յարատեւ յաջողութենէն, կը շնորհաւորէին Կ. Խաչի անդամուհիները ու կը մաղթէին կորով՝ տանելու համար զայն նոր յաջողութիւններու:

ԱԼԻՍ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

»»» «««

Սէն Ժէրոմ Մարսէյլի այն արուարձանն է որ առանց աղմուկի 2-3 տարուան ընթացքին կատարեց շատ գնահատելի գործեր:

Գործադրկութեան տագնապալի օրերուն եթէ կրցաւ դիմանալ եւ կառուցանել մատուռ - մանկապարտէզի գեղեցիկ շէնքը, գաղութը իր աչքին առջեւ ունէր միայն այլասերման աահաւոր վտանգը որ կը սպառնար հարիւրէ աւելի մանուկներու ազգային դիմագիծը այլափոխել:

Գործը շատ աւելի արժէքաւոր կը դառնայ, երբ նկատի առնենք քաղաքին մեծահարուստներու անտարբերութիւնը, նաեւ Փարիզի եւ Նիսի միլիոնատէր Հայերու եղած դիմումներուն ձախողումը: Միայն Պ. Գ. Կիւլպէնկեան հազար ֆրանք նուիրեց:

Ինչպէս գրած էի ժամանակին, կրնանք միշտ կրկնել թէ իր այդքան ծանր աշխատանքներուն մէջ Սէն Ժէրոմի մեր հայրենակիցները երբեք սուր վէճեր չեն ունեցած, շնորհիւ ղեկավարներու լրջութեան եւ փորձառութեան:

Շէնքին շինութեան աւարտման հետ լրացած ըլլալով թաղականութեան ժամանակաշրջանը, ձեռնարկուեցաւ նոր ընտրութեան:

Ըստ նախապէս գումարուած ընդհ. ժողովի որոշման, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք պիտի ունենային ամէն անոնք որ հօգի գնումէն մինչեւ ընտրութեան օրը նուազագոյն յիսուն ֆրանքի նուէր մը ըրած էին. որով 240 արձանագրուածներէն 180 քուէարկուներ խաղաղութեամբ ընտրեցին հետեւեալները.— Ատենապետ՝ Յ. Շալճեան, ատենադպիր՝ Յ. Փանոսեան, գանձապահ՝ Ն. Տ. Մինասեան, հաշուապահ՝ Յ. Պետրոսեան, խորհրդականներ՝ Ա. Վարդանեան, Ա. Կարմիրեան եւ Օ. Ժամկոչեան:

Նորընտիր թաղականութեան գործը բաւական ծանր էր, մանկապարտէզի բացը գոցելէ վերջ պարտաւոր էր նաեւ վճարել նախկին թաղականութենէն եւ շինութեան յանձնախումբէն փոխանցուած քանի հազար ֆրանքի պարտքը, որուն համար իր յոյսը կապած էր ընտրող ժողովուրդին: Իր առաջին գործը եղաւ հիմնել «Արթնարար Տիկնանց Միութիւն» անունով ընկերակցութիւն մը՝ դպրոցական գործին օժանդակելու համար:

Երեք յաջորդական ժողովներէ վերջ փոխադարձ համաձայնութեամբ մը չակուեցաւ ծրագիր մը եւ ընտրուեցաւ վարչութիւնը.— Ատենապետ՝ Տիկ. Է. Վարդանեան, ատենադպիր՝ Տիկ. Ա. Զօրպաճեան, գանձապահ՝ Տիկ. Շալճեան, խորհրդականներ՝ Տիկ. Բ. Ժամկոչեան, տիկ. Եւլդ Դա-

ւեթեան, տիկ. Սիրարփի Մարտինեան եւ տիկ. Ջ. Մակարեան։ Այս ժրաջան տիկինները 3-4 ամսուան մէջ անդամուհիներու թիւը բարձրացուցին ութսունի, գանձուած անդամավճարներուն վրայ աւելցնելով տօնական օրերու հասոյթներն ու նուէրները, գնեցին մանկապարտէզի յատուկ կարգ մը անհրաժեշտ առարկաներ՝ զատ տասնըվեց գեղեցիկ եւ արդիական գրասեղաններ, 2000 ֆր.ի արժէքով։

Վերջերս Լոնտոնէն վաճառական գ. Գրիգոր Աստուրեան այցելելով Սէն Ժերմէի նորակառոյց շէնքը եւ տեսնելով ժողովուրդին գոհարբերութիւնն ու մանաւանդ նորակազմ տիկնանց Միութեան ջանքերը անոնց տրամադրեց հազար ֆր. շէնքը օժտելու համար ելեկտրականութեամբ։ Արդէն լոյսերը սկսած են վառիլ։ Սոյն Միութիւնը իր հիմնադրութեան առթիւ կազմակերպած է գեղեցիկ ցերեկոյթ մը։

Սրճարաններու կապուած երիտասարդներու առատ բազմութիւն մը կայ նաեւ այս արուարձանին մէջ։ Տիկնանց միութեան մը կազմութիւնը կարծես նախանձը շարժած ըլլար խումբ մը գիտակից երիտասարդներու, որոնք հաւաքուելով կազմած են «Լսարանական Միութիւն» մը։ Նպատակն է տատարել հայկական մշակոյթին, բանալով գրադարան-ընթերցարան մը եւ հայթայթելով ոչ միայն գրական, գիտական ու վիպական գիրքեր, այլ եւ ֆրանսահայ եւ խորհրդային Հայաստանի գրեթէ բոլոր թերթերը։

Միութիւնը առ այժմ արձանագրած է տասը հինգ անդամներ եւ ընտրած է երեք հոգիէ բաղկացեալ մարմին մը որ կ'աշխատի մշակել կանոնագիր ծրագիր։

Սէն Ժերմէ ունի նաեւ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը, 35 անդամներով։

⁂ Ազգային կեանքի սահմանմէն ի վեր ամէն տարի կանոնաւորութեամբ տօնուած է Ապրիլեան սգատօնը, սակայն այս տարուանն եղաւ աւելի տպաւորիչ։ Առաւօտ կանուխէն մատուռին մուտքի մեծ դուռը ծածկուած էր սեւ վարագոյրով մը, եւ ժողովուրդը խումբխումբերով մտնելով երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրէր օրուան ժամերգութեանց։ Հոգեհանգստէն յետոյ Շաւարշ քհյ. Թէրզեանի յատուկ արարողութեան համաձայն ժողովուրդը թափօր կազմած ուղղուեցաւ դէպի գերեզմանոց։ Բացի Սէն Ժերմէի դպրոցական աշակերտներէն, կը մասնակցէին նաեւ «Նոր Տամ»ի մանկապարտէզի աշակերտները։ Անծանօթ զինուորի շիրմին առջեւ ժողովուրդը գլխաբաց յարգանքի կեցաւ եւ երեք ծաղկեպսակներ դրուեցան՝ Թաղականութեան, Տիկ. Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ։

Դպրապետ Հ. Համբարձումեանի յուզիչ «Տէր Ողորմեա»էն վերջ, խօսք առաւ Թաղականութեան ատենապետ Յ. Շալճեան, ուղեց բացատրել համազգային սուգի նշանակութիւնը, սակայն յուզումէն փղձկելով չկրցաւ շարունակել։ Ընկեր Մ. Արզումանեան յարգանքի խօսքեր րսաւ «Վրէժ» խումբին կողմէ։

Մ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՓՐԱԿԱ, 28 մայիս (Յառաջ)։ — Երէկ Փրակայի Ուս. Տան սրահներից մէկում Փրակայի փոքրաթիւ հայ գաղութը թէյասեղանով տօնեց Մայիս 28ը։ Ներկայ էր գաղութի ճնշիչ մեծամասնութիւնը, նոյն իսկ Չեխոսլովաքիոյ գաւառական քաղաքներում ցրուած Հայերից մի քանին յատկապէս եկած էին հանդէսին մասնակցելու, միւսները գրաւոր շնորհաւորականներ էին ղրկել։ Նախագահեց Յ. Ղարիբեան։ Օրուան առթիւ բանախօսեց Ն. Բաղալեան։ Արտասանեցին Բ. Խաչմաճեան (Ա. Իսահակեանի «Հայաստանին») եւ Ն. Բարսամեան՝ Սիամանթոյէն։

Պաշտօնական հանդէսից յետոյ յուշերի եւ երգերի բաժինը սկսաւ եւ մեր գաղութը եւս դէթ մի քանի ժամ հաւաքականօրէն Հայաստանը եւ Մայիս 28ը ապրեց։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ. — Հանդէսի կէսին եկաւ հռչակաւոր տոքթ. Պարոնիկեանը, որ Մարսէյլէն Փրակա է եկել եւ իր ընթերցմամբ կ'ուզէ Չեխոսլովաքիա հաստատուել...

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

օօօօ

Ամօ'թ անարինքրուն, նախատի՛նք անձնասէրներուն, մենք համբուրելով մեր գլխուն դրինք այս շղթաները՝ որպէսզի հայ ընծիքին աչքերը ազատութեան առաւօտը ողջունեն...

Եւ ահա կը հայհոյեն հայրենիքի սրբազան ուխտին...

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 28 մայիս (Յառաջ)։ — Տարագիր հայութիւնը, բաժ կոտոր երիտասարդութիւնը, հայրենիքի եւ անկախութեան արշալոյսին համար տարիներէ ի վեր օտարութեան մէջ, պսպղուն ճրագը, Մայիս 28ը իր ձեռքը սեղմած, հպարտօրէն կ'ուզէ վառ պահել սրբազան յիշատակը։

Այսօրուան երիտասարդութիւնը հակառակ բոլոր զրկանքներուն եւ տառապանքներուն դարձեալ պատրաստ է իր կարմիր արեան վերջին կաթիլը արիւն տալ թափել յանուն ազատութեան, արհամարհելով ամ դաւաճան ճակատագիրը, իր բոլոր դժուարութիւններով եւ փայլերքներով։

Քանի դեռ արդարութիւնը ցեխերու եւ ալքանոցներու մէջ կը մնայ, տարագիր ժողովուրդը, աւելի խիզախ, աւելի վառվռուն ազատութեան արեւին պիտի երկրպագէ, մանաւանդ յեղափոխական կրակ երիտասարդութիւնը, հրաշագործ երկաթագործի մը պէս անկախութեան մուրճը պիտի ծեծէ, մինչեւ որ սարկացած, հոգիով փտտածները խելքի գան։

Մեր գաղութն ալ Հայաստանի անկախութեան 16րդ տարեդարձը տօնեց կիրակի կէսօրէ վերջ, Սալ Ժան տ'Արքի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբին, որ լաւագոյն սրահներէն մէկը վարձած էր։

Հակառակ զարնան գեղածիծաղ օդին, եւ կարմիր վարդերու անուշ հոտերուն, ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։

Հանդէսին կը նախագահէր մեր երիտասարդ ընկերներէն Ս. Ստեփանեան, որ իր երկու խօսքով պատկերը տուաւ Մայիս 28ին։ «Մայիս 28ը մեր մէկ միլիոն նահատակներուն կարմիր արիւնով վաստկեցանք, ուրեմն գուրգուրացէք այդ նուիրական տօնին վրայ»։

«Մեր Հայրենիք» խմբերգէն յետոյ, ներկայ ժողովուրդը մէկ վայրկեան ոտքի ելաւ, ի յարգանս ազատութեան զոհերուն։ Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին փոքրիկն Գ. Աբրահամեան, ընկ. Ս. Փիլիկեան (Ս. Էթիէնէն), մեներգեցին ընկերներ Ա. Խաչատրեան (Ս. Էթիէնէն) եւ Ա. Տէմիրճեան։ Իսկ գրաւոր ուղերձներ կարդացին ընկերներ Ա. Փուլումճեան, ողբացեալ Զարդարեանի «Բագինին փառաբանութիւնը» եւ Ս. Ընտրիկեան իրմէ։

Գեղարուեստական բաժնէն յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ վաստակաւոր ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան, որ խօսեցաւ լման մէկ ժամ։ Տուաւ պատմական թուականներ, անցեալի մեր պէս պէս յաղթանակներէն եւ պարտութիւններէն, վեր հանեց հայ ցեղին ընդունակութիւնը, արուեստի եւ գիտութեան մէջ։ Ցիշեց թէ զինուորական ասպարէզին մէջ ալ մեր ցեղին ծոցէն դուրս եկած են հանճարներ, որպէսզի օտարին փառքը կերտեն։ «Եւ վաստակներ, դաւաճանններ, օձի դը-լուխներով դաւաճանեցին մեր ցեղին, մինչեւ որ հրաշափառ ժողովուրդը տարագրութեան դաժան ցուպը ձեռք առաւ»։

Ընկերը խօսեցաւ այնքան փառաւորեց եւ այնքան երիտասարդացած շունչով որ խանդավառութեան ճիչեր կը լսուէին։ Վեր հանեց սրբազան տօնին նշանակութիւնը, եւ թելադրեց որ երիտասարդութիւնը իբրեւ արթուն պահակ տէր կանգնի Մայիս 28ին եւ պաշտելի եռագոյնին։ «Ամօթ նրանց որ չեն զգում նրա հզօր նշանակութիւնը, նրա խոր վիշտերը, եւ անամօթաբար կ'անպատուեն սրբութիւնը եռագոյնը։ Հաւատացէք, ապագայի յաղթանակը մերն է»։

Բանախօսութեանէն յետոյ Սէնթ Էթիէնի ընկերներու կողմէ ներկայացուեցաւ խորհրդաւոր տաղ մը՝ «Հայրենիքին համար»։

Երեկոյեան ուշ առեն էր, երբ հանդէսը վերջացաւ։

Ներկաները մեկնեցան Մայիս 28ի վառ կրակով։

Սաֆօ Մալաթիացի

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

(Շաբաթ գիշեր, 9 յունիս)

օօօօօ

Տիկ. Փրթի Տէր Պօղոսեան, որ «Յառաջ»ի խմբագրատունը այցելեց երէկ, մեզի կը հաղորդէ թէ դասախօսութիւն մը պիտի տայ 9 յունիսին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Սալ տը Բօնֆէրանս տը Լ'Ինիոն Բրէթիէն, (14, ռիւ տը Թրէվիզ), հովանաւորութեամբ Կովկասցի Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան վարչութեան։

Դասախօսութեան նիւթն է.— «Հալածուած ժողովուրդներու ծառայէ յու առեն»...։ Տիկինը Ֆրանսուհի մըն է, որ 1918ին կը գտնուէր Բագու, ականատես է այն եղերական դէպքերուն, որոնք տեղի ունեցան Բագուի շուրջ կատարուած ճակատամարտին ընթացքին։

Ճգնաժամային այդ օրերուն, Տիկին Տէր Պօղոսեանց հերոսական համար ճակուեթեամբ մը կը ներկայանայ թրքական սպայակոյտին եւ կը յաջողի ազատել բազմաթիւ Հայեր։

Իր միջամտութիւնը կը կառուցնէ Թաթարները, որոնք կ'որոշեն սպաննել զինք, սակայն տիկինը կը յաջողի փախուստ տալ։

Ահա պատերազմի այս դրուագները են, հայ ժողովուրդին թշուառութիւնը, կրած հալածանքը, զորս պիտի պատմէ իր դասախօսութեան ընթացքին։

Տիկին Տէր Պօղոսեանց իր այս դասախօսութիւնը կրկնած է Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ, եւ մեծ յաջողութիւն գտած։ Տիկինը Մարդկային կեանքի փրկութեան պատուոյ չքանշան ստացած է։ Դասախօսութեան մուտքի գիներն են 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Յիշեցնե՞նք թէ տարրական պարտականութիւն մըն է ներկայ ըլլալ հոծ բազմութեամբ, թէ ազգային արժանապատուութեան տեսակէտով եւ թէ իբրեւ բարոյական խրախոյս։

Մտաւորական շարժումը Խորհրդ. Միութեան մէջ

օօօօ

Պետական Հրատարակչական Մարմինին կազմութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, տնօրէնը Տոմսկի հրատարակութեան տուաւ տեղեկագիր մը այս մարմինին գործունէութեան մասին։

Պետական Հրատարակչական Մարմինը երկրին մտաւորական քաղաքականութեան ամէնէն կարեւոր կազմակերպութիւնն է, որ իր մասնաճիւղերն ունի ամէն կողմ։

Ընդհ. տնօրէնը, Տոմսկի, 1928ին, պետն էր «աջ թեքումին» — ընդդիմադիրներուն։ Ետոյ սակայն միացաւ կուսակցութեան ընդհանուր ճակատին եւ երկու տարի առաջ ստանձնեց Պետական Հրատարակչական Մարմինին տնօրէնութիւնը։

Իր տեղեկագրին մէջ, Տոմսկի նախ կը յիշէ կառավարական հրովարտակը մայիս 1919 թուակիր, որ «երկրին հրատարակչական բոլոր ձեռնարկները միացուց եւ կեդրոնացուց պետութեան ձեռքին մէջ»։ Ետոյ թիւերով ցոյց կուտայ տպուած նիւթերու աճումը։ Այս առթիւ կ'արձանագրէ որ գիրք, պարբերական, եւն. այս բոլորը «կը ցոլացնեն դասակարգային պայքարի դժուարութիւնները, յաղթանակները եւ հանդրուանները երկրին մէջ»։

Հրատարակչութեան մենաշնորհն իրեն վերապահելով, պետութիւնը ուզեց հրատարակչութեան մէջ դնել քարոզչական ոգի։

Տոմսկի կուտայ նաեւ Պետական Հրատարակչական Մարմնին հասոյթներուն պատկերը։ 1922ին նոյն մարմինը ունէր 767,000 րուբլի, 1934ին՝ 141 միլիոն րուբլի։ Նոյն մարմինը ունի 30 հրատարակչական տուներ երկրին ամէն կողմը, մասնաճիւղեր, գրախանութներ, գիրքի մթերանոցներ եւն.։ Դարձեալ, նոյն մարմինին հոգածութեամբ սահմանուած են գիտական քննութեանց նուիրուած երկու հաստատութիւններ, որոնք կ'ուսումնասիրեն տպագրական արուեստը, ինչպէս նաեւ մատենագրական հաստատութիւն մը, որ ունի արտասահմանեան բաժին մըն ալ։ 1933ին, կոմունիստ կուսակցութեան հրահանգով, Պետական Հրատարակչական Մարմինը, չորս ամսուան մէջ լոյս ընծայեց 45 միլիոն դասագիրքեր, ամէն լեզուէ որ կը խօսուի Ռուսիոյ մէջ։

«Հակառակ բոլոր այս յաջողութիւններուն, կը գրէ Տոմսկի, մեզի կարելի չեղաւ տալ զանգուածին գիրքը, որ արժանի ըլլար մեր դարաշրջանին։ Մեր հրատարակութիւններուն բովանդակութիւնը յաճախ չոր է եւ ձանձրալի, լեզուն՝ գրասենեակի լեզու, տպագրական վրիպակները անհաշիւ։ Իսկ մենք կ'ուզենք բարախուն, կենդանի գիրքեր, հետաքրքրական եւ միեւժամանակ ուժեղ»։

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

օօօօօ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Մարսէյլի մեր այն հայրենակիցներուն որոնք մասնակից եղան մեր ողբացեալ ընկերոջ՝ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան կամ ծաղկեպսակներ ղրկեցին (34 հատ)։

— Պալաքեան սրբազանին, քահանայից եւ դպրաց դասերուն, Պոմոնի Հոգաբարձութեան, Մարսէյլի Հայ Ուս. Միութեան, Հայ Արեններուն, Ձ.Ո.Միութեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ին, Կ. Խաչին, Ռամկ. Ազատական Մարսէյլի ակումբին, Պոմոնի եկեղեցին յուսապաղողներուն, Զպուքեան եւ Գ. Շահվամեան ընտանիքներուն, Թաղման կարգադիր յանձնախումբին եւ բոլոր այն հայրենակցական, ուսումնասիրաց եւ այլ միութիւններուն, որոնք ծաղկեպսակներով, նիւթական նուիրատուութեամբ, հեռագիրներով, նամակներով իրենց ցաւակցութիւններն յայտնեցին կամ ո եւ է կերպով իրենց յարգանքի բաժինը բերին մեր վեթերան եւ տարաբախտ ընկերոջ յուղարկաւորութեան օրը եւ անկէ վերջ։

⁂ Սէն Լուի (Մարսէյլ) «Ակնունի» խումբը փոխան ծաղկեպսակի 85 ֆր. կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆոնտին։

ՄՈՐԻՍԹԷԼ.— Կուզամ խոր կսկիծով ցաւակցութիւնս յայտնել հայ դատի պաշտպան, ազգային գործիչ եւ գրչի վաստակաւոր Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Ցաւակցութիւնս իր բոլոր պարագաներուն եւ արագ ապաքինում հայ վէտի երգիչ Ա. Ահարոնեանին։

Վահան Պարտազճեան

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔ.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պանեօ Քաշանի շրջանին Բիւթանացիները սգահանդէս մը կազմակերպած էին իրենց սիրեցեալ առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի յիշատակին։

Ներկայ էին գրեթէ բոլոր Բիւթանացիները ինչպէս նաեւ ոչ Բիւթանացիներ, որոնց բոլորին դէմքերուն վրայ կը կարդացուէր վիշտը։

Բացումը կատարեց Պ. Գ. Յովհաննէսեան որ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել մեծ առաջնորդին յիշատակը։ Ետոյ խօսք առաւ Պ. Գ. Ցարութիւնեան որ կէս ժամ խօսեցաւ յիշելով հանգուցեալ առաջնորդին կատարած գործերը որմէ կ'օգտուէին ոչ միայն Հայերը այլ եւ Թուրքերը։ «Ան ճշմարիտ առաքեալ մըն էր ու գիտակից իր կոչումին։ Մնած էր իբրեւ գիւղացի, եւ ապրեցաւ շատ համեստօրէն, օր մըն ալ մեռաւ օտար հողի վրայ թշուառ վիճակի մէջ»։ Արտասանեց Օր. Է. Աբրահամեան։ Խօսեցան նոյնպէս Պ. Զօրմիսեան, ներկայացնելով առաջնորդին արժանիքները, եւ Պ. Ա. Նըշանեան, պարզելով հանգուցեալին դերը Բիւթանիոյ շրջանի ժողովուրդին յառաջդիմութեան համար։ Ցանկալի է որ Փարիզի մէջ կատարուին սգահանդէսը այդ արժանաւոր հովիւին, ընդարձակ սրահ մը վարձելով։

Ա. Յովհաննէսեան

ՆՈՐԷՆ ՌՈՒՄԲ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Մայիս 22ի գիշերը երրորդ ռումբ մը պայթեցաւ մարզպանի պատուիրակ Պ. Լավաթերրի բնակարանին մօտ, Ազիզիէի թաղին մէջ։ Այնքան սոսկալի եղաւ պայթումը որ, ամէն կողմէ ոստիկանական ուժեր հաւաքուեցան Ազիզիէ։

Կասկածի վրայ ձերբակալուեցան երկու Հալէպցիներ, որոնք այդ միջոցին կը պտտէին նոյն թաղին մէջ։ Ոստիկանութիւնը ամէն տեղ խիստ հսկողութիւն կը կատարէ։ Օթէլ Պարոնի շրջակայքը, ուր իջեւանած են հիւրերը, բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկեն։

Երեք ռումբերն ալ ոչ մէկ վնաս պատճառեցին։ Ինչպէս կը տեսնուի մասնաւոր կազմակերպութեան մը գործն է այս կարգադրութիւնը, լոկ վախ պատճառելու համար։

ՄԱՄՈՒԼ

Երիտասարդական շարժման մասին

▪▪▪

«Թադմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կիսամսեայ պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (27 մայիս)։

— «Հայ ժողովուրդի բոլոր հոսանքները անվիճելիօրէն կ'ընդունին, որ գաղթաշխարհի հայութեան վերանորոգման, կազմակերպման ու պահպանման գլխաւոր ազդակն է՝ մարտական տարրը եւ անոր կողքին հասակ առած երիտասարդ սերունդը։

Երիտասարդները իրե՛նք կը զգան ու կ'ըմբռնեն այդ, ու իրենց եռուն արիւնով ու հայրենիքի սիրով բաբախուն սրտով կը ձգտին հասարակական աշխատանքի ասպարէզը։

Եւ այն բոլոր կոչերն ու աղաղակները, որ կը հնչեցնեն անոնք խօսքով ու մամուլով, իրենց բաղձանքներուն, մտադրութեան արտայայտութիւնն է վերահաս վտանգին պահանջը հինչեցնող։

Մեր մէջ ալ, ուրեմն, հասունցած է Մարտական ու Երիտասարդական շարժումը. կը մնայ միայն որ ձեւի բերուի ան ու կեանք տրուի անոր՝ գործին մէջ։

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր գոյութեամբ արձանագրած է այդ փաստը եւ անոր կատարեալ իրականացման համար առած է գործնական քայլեր։

Ու այսօր, երբ մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ Հ. Մ. Ը.Մ.ի, Զաւ. Որբերու Միութեան վերակազմութեան ու զարգացման աղաղակը բարձրացնող կոչերուն վրայ, կը հրճուի մեր հոգին։ Բայց թող ներուի մեզի, որ յայտարարենք, մինչեւ նոյն առեն, թէ՝ այդ բոլոր կոչերը կը մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի» եթէ ուղիղ գծով չմօտենանք այդ խիստ կենսական հարցին։

Մեր միտքերն ու տեսակէտները աւելի պարզ արտայայտած ըլլալու եւ այս խիստ այժմէական ու կարեւոր նշանակութիւն ունեցող հարցը գործնական հողի վրայ դնելու նպատակով մենք կ'առաջարկենք.

1. Գաղութներու հայութեան Երիտասարդական — մարտական կազմակերպութիւնը պէտք է հիմնուի փաղաքական կազմակերպութիւններէ անջատ ու անկախ գետնի վրայ։

2. Այդպիսի կազմակերպութիւն մը՝ ստեղծող տարրերը, խարիսխը պէտք է ըլլան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Զաւ. Որբերու Միութիւնը, Ֆրանս. Բանակի Կամաւորներու Ընկերակցութիւնը, Հայ Սպայից Միութիւնը, եւ «Թադմիկ»ի հրատարակիչ Հայ Կամաւոր ներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը։

3. Խորհրդակցական ժողովի հրաւիրել վերոյիշեալ Միութիւններու կեդր. վարչութիւնները կամ անոնց լիազօր ներկայացուցիչները, ուր, նկատի առնելով անոնցմէ իւրաքանչիւրին կազմակերպական բնոյթը, անոնցմէ ստեղծել հայ բոլոր ուժերու մեծագոյն համադաշնակցութիւն մը։

4. Մենք պատրաստ ենք անվերապահօրէն մասնակցիլ այդպէս կազմուած խորհրդակցական ժողովի մը, երբ վերոյիշեալ Միութիւններէն ո եւ է մէկը նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէ հրաւիրել զայն։

5. Յիշեալ Միութիւններէն 3ը ի րենց սեփական պաշտօնաթերթերով — Երկունք, Հայ Սկաուտ, Թադմիկ, մեծագոյն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու գաղափարը փրփրակեան կ'ընեն՝ մինչեւ խորհրդակցական առաջին ժողովի գումարումը։

6. Ու եթէ խորհրդակցական ժողովը, ըստ էութեան եւ ընդհանուր գիծերով կրցաւ համաձայնութեան եզր մը գտնել, անկէ կը ստեղծուի գործադիր մարմին մը, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու՝ գաղութները կազմակերպելու եւ համագումարի հրաւիրելու պարտականութիւնները կը ստանձնէ»։

ԹԱՏՐՈՆ

Պ. Արմէն Աժէմեանի ներկայացումը

▪▪▪

Հայ բեմի համեստ աշխատաւոր — ներէն Պ. Ա. Աժամեանը իր բեմական աշխատանքին 25ամեակին առթիւ սարքած էր ներկայացում մը, Շիլլէրի «Աւազակները»։

Օդին լաւութիւնը եւ ուրիշ կազմակերպութեանց խաչաձեւումը դէչ զուգադիպած էին, բայց բաւականաչափ հանդիսականներ փութացած էին իրենց ներկայութեամբ համակրանքի արտայայտութիւն մը բերելու ձեռնարկին։

Անշուշտ հայ թատրոնին անխուսափելի դժուարութիւնները տէֆօրի պակաս, անյարմար բեմ, եւն. չէին կրնար թոյլ տալ որ ներկայացումը անցնէր անթերի, մանաւանդ «Աւազակներ»ու նման թատերախաղի մը համար, որ կը պահանջէ ուժ արարներու ընթացքին «տէքօր»ի փոփոխութիւն եւ մեծ թուով փորձառու դերակատարներու մասնակցութիւն մը։ Սակայն տրուած պայմաններուն մէջ կարելին եղած է ժողովուրդը գոհ ձգելու համար։

Արմէն Աժէմեան Ֆրանցի դերին մէջ ի յայտ բերաւ խոր ըմբռնում, ուսումնասիրուած խաղ եւ յստակ արտասանութիւն։ Ինչ որ առ հասարակ կը պակսի մեր շատ մը դերասաններուն մօտ։

Յաջող էին Տիկ. Լաթիֆեան Ամալիայի եւ Գմբէթեան Կարլոսի դերերուն մէջ։ Պ. Վ. Մազմանեան (կոմս. տը Մօօր), Պ. Լաթիֆեան (աՏնիէլ) Պ. Ե. Գրիգորեան (քահանայ եւ Հէրման) ապացուցին որ պէտք եղած լըջութեամբ մօտեցած էին իրենց դերերուն։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Տ.

Օրուան գիրքեր

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.։

2. ԱՐԵՒԻ, ԱՐԵՒԻ, (հեծախատուրի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

Զ.Ո.ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

43, Rue Madame Curie, Bagneux (S.)։

Բաց է ամէն Դշ. երեկոյ ժամը 8.30—9.30։

Ունի մթերք ազգային, գրական, վիպական եւ այլ գիրքերու եւ պարբերականներու։

Կարելի է նաեւ կիրակի առաւօտները, ժամը 11—12, դիմել գրադարանապետ Յ. Անասեանի բնակարանը (հասցէն տես վարը)։

⁂ Նուէր կ'ընդունինք ամէն տեսակ գիրքեր եւ հանդէսներու հաւաքածոներ, նուիրատուներուն անունները կ'արձանագրուին մասնաւոր տետրակի մէջ եւ կը հրատարակուին ԵՐԿՈՒՆՔի մէջ։

⁂ Շատ մը պարբերականներու զանազան աւելորդ օրինակներ ունինք, զորս կրնանք փոխանակել մեզի պակսող թիւերու հետ կամ կը ղրկենք նուիրատուութեանց փոխարէն։

⁂ Կազմակերպութիւններէ եւ անհատներէ կը խնդրենք որ հաճին իրենց շրջանին մէջ տեղի ունեցող եւ հասարակական բնոյթ կրող որ եւ է մէկ ձեռնարկի (հանդէս, ներկայացում, ժողով եւն.) վերաբերեալ հին թէ նոր գրութիւններէն (յայտարարութիւն, թռուցիկ, քարթ, կոչ, հրաւիրագիր, պաշտօնական նամակաթուղթ) մէկ մէկ օրինակ մեզի ղրկել իբրեւ թանկագին ատաղձ գաղթահայ ժամանակակից պատմութեան։ Մեր մասնաճիւղերու վարիչները պէտք է հետամուտ ըլլան այս կարգի նիւթեր հաւաքելու եւ մեզի ղրկելու։

⁂ Կարգ մը կարեւոր գիրքեր ունինք (Ն. Գ. Բ.ի հատորներ, ԿՈՆՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ տարեգիրքեր, Ա. Զօպանեանի գործերէն եւն.), որոնցմէ կրնանք ղրկել մեր մասնաճիւղերու գրադարաններուն։ Այն մասնաճիւղերը որ կը փափաքին անոնցմէ ունենալ, պէտք է գրաւոր կերպով խնդրեն եւ ճանապարհածախսն ալ կանխաւ պէս ղրկեն։ Ֆրանսայի համար 40 ֆր. եւ արտասահմանի համար 50 ֆրանք, emballageի եւ այլ ծախքերը միասին հաշուելով։

Թղթակցութիւն եւ դրամ ղրկել մի միայն հետեւեալ հասցէին.— J. ANASSIAN, 17, Ave. des Carrières Bagneux (Seine)։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԲԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Fbg. du Templeի հասցէին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մշօ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ

ՊՐԷՖԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը, Օրիորդներ՝ Մ. Մարտիրոսեան, Պ. Գէորգեան եւ Պ. Գասպարեան: Կ'արտասանեն՝ պարոններ Պարսամեան, Բօյաճեան եւ ընկ. Բէնտերեան:

Տախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք մուտք:

Առնել Թիւ 1, 4, 5, 11, 41, 48 եւ 53 հանրակառքերը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin

Կը նախագահէ Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեան, Օր. Մ. Օբէն (դաշնակ), ընկեր Ա. Մելքոնեան (ջութակ), Պ. Զ. Մուրադեան (կիթառ), Պ. Պ. Զանտեան եւ Կ. Գօլօմանեան (երգ), ընկեր Լ. Ալէմեան, Պ. Միսաք-Մերզէ, Մարտին Պետանեան (արտասանութիւն):

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Հ. Յ. Դ. Տան մէջ — Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին Cinema Palace ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Պատ. Մխուեան եւ Քառթիէ տը Քոսթի «Աւտօ» խումբի:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պար Վէնսանի մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ, ԿՐԱՆ ՓԷՆ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ԿԱՐԴԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՏԱՐԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Bellevilleի սրահին մէջ. մեթրօ՝ Պէլվիլ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր բոլոր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ արուարձաններու բոլոր Ուրֆացիները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Beaumont La Rosiere, Bld. du Nord, No. 31, Պ. Դէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը:

ԵՐԱԽԱՅ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Շատ վստահելի ընտանիք մը որ կը բնակի փարիզի արուարձաններէն Plessis Robinsonի բարձունքին վրայ, անտառին մօտիկ, կը ստանձնէ իր քով խնամել փոքր երախաներ 3 տարեկանէն սկսեալ: Մայրական խնամք, կրթութիւն եւ մաքուր օդ: Ջեռնտու պայմաններ: Մանրամասնութեանց համար նամակաւ ժամադրուիլ Օր. Խանճեանի հետ 26, rue Lucretelle, Paris (15):

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Գ. Մ. ԱԼԵՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆԻ, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ, եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին:

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ եւ երգչախումբ (80 հոգի)

Քայլերգ «Սեդա» Օբերայի — Ա. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Արեւելեան գիշերներ — Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Աւարայրի Պատերազմը — » » »

Հայ ժողովրդական Պարեր — ԿՈՄԻՏԱՍ-ԱԼԷՄՇԱՀ

Երգեր Նուագախումբի ընկերակցութեամբ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Ա) Փախուրիկ Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Բ) Ծաղիկ էի: Գ) Ես սիրեցի ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ

Դ) Սիրելիս Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ

Երկու պատմուածք «Հազարումէկ Գիշերներէն» Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Երեւանի էթիւտներ Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք:

Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 20ին: Նուագահանդէսը կը վերջանայ ժամը 23ին:

ՓՕՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՄՈՒՐԱՏ խումբի, մասնակցութեամբ ԱՆԴՐԱՆԻԿ խումբի եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 17ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի կոմիտէի վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին թեր ու դէմ պիտի խօսին ընկերներ՝ ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը ներկայացուի Մ. Տէր Մինասեանի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ» սիրողներու կողմէ «ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ» (զաւեշտ) դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ, Յառաջի խմբագրատունը:

Մուտք՝ 7, 5 եւ 3 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ

Նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱԿԱԼԸ» (զաւեշտ)

Դիւրամատչելի պիւֆէ: Տախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փօրթ տ'Օրլէանէն 88 հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

Նախապէս շաբաթը մէկ անգամ քով կուգար. հիմա սկսաւ ամէն օր գալ: Սովորաբար ցերեկէն վերջը կուգար, բայց գիշեր մը քունէս արթնցուց զիս. լապտեր մը ունէր ձեռքը: Արլպանիոյ մէջ ազգային տարազով կը պտտէր ան. իր կարճ շրջազգեստն ու արաբական բաճկոնը զինուորին արտայայտութիւն մը կուտային իրեն. սիկարէթը անպակաս էր բերնէն:

Լապտերը վար դրաւ, պատին կռթնեցաւ եւ ըսաւ.

— Կարծեմ կնիկդ չպիտի դիմանայ, Լէքմըն. Անգլիոյ տակուն կիներուն չի նմանիր...

Պատասխան չտուի. փորձով գիտէի որ եթէ խօսակցութեան սկսէի, աւելի եւս պիտի տանջուէի:

— Տուրացցուցէն բժիշկ մը բերել պիտի տամ, շարունակեց Գարա. բնականաբար այսքան ծանօթ դաւնել յետոյ, չեմ ուզեր որ մահը խլէ ձեզ. չպիտի դիմանայ, կրկնեց քաղցրութեամբ եւ յետոյ պժգանք շնչառով մը ըսաւ,— Այս առտու երեք անգամ քեզ հարցուց...

Ինքզինքս զսպեցի դարձեալ:

— Գարա, ըսի իրեն համդարտութեամբ, կինս ի՞նչ ըրած է քեզի որ այսպէս կը չարչարես զինքը...

— Ինչ ըրած է, հարցուց սիկարէթին մուխին նայելով, ամէն ինչ զոր կին մը կրնայ ընել ինծի պէս մարդու մը... զիս նուաստացուց. մինչեւ իր մերժումը, ամբողջ աշխարհը ոտքս կ'իյնար, Լէքմըն. բաւական էր որ ձեռքս մատս շարժէի եւ ամէն մարդ եռալէս կուգար, բայց անիկա չեկաւ: Զկարծես թէ սիրահարած եմ, երբեք սիրած չէի զինքը, անցողական տարփանք մը ունեցած էի միայն. եւ սակայն ան մեղցուց իմ ինքնավստահութիւնս:

Այդ օրէն ասդին, ամէն անգամ որ իմ գործերուս մէջ տաղնապալի վայրկեանի մը հասայ — այնպիսի վայրկեանի մը ուր յաջողելու ապահովութիւնը բացարձակօրէն անհրաժեշտ էր ծրագիրներուս իրագործման համար, ամէն անգամ որ վստահ էի իմ կարողութիւններուս վրայ, այդ գետնին տակէն անցնելիք աղջիկը դիմացս կ'ելլէր, ուժերս կը զուացանէին եւ կը յիշէի պարտութիւնս... կ'ատէի զինքը ու կ'ատեմ տակաւին. եթէ մեռնի աւելի բաւն կերպով պիտի ատեմ, որովհետեւ յաւիտենապէս անպարտելի պիտի մնայ, պիտի սպաննայ իմ խորհուրդներուս եւ պիտի քանդէ իմ ծրագիրներս:

Գարա աջեւ ծռեցաւ. արմունկները ծունկերուն վրայ դրաւ եւ կզակը հանգչեցուց իր բռունցքին վրայ:

— Ես կրնայի թագաւոր ըլլալ այս երկրին մէջ, շարունակեց. կրնայի այս ու այն կաշառելով Ալպանական գահը բարձրանալ. չե՞ս հասկնար թէ այդ բանը ինչ կը նշանակէր ինծի պէս մարդու մը համար. տակաւին առիթ ունիմ. ու եթէ յաջողիմ ապրեցնել կինդ, եթէ քայքայեմ անոր խելքն ու առողջութիւնը ու զայն վերածեմ առջեւս ծունկի եկող կմախքի մը, այն ատեն պիտի վերստանամ այն խորհրդաւոր ուժը որ իմ մէջս կայ: Հաւատա խօսքիս, ամէնէն կարող բժիշկները բերել պիտի տամ զինքը խնամելու համար...

Գարա դուրս ելաւ ու յաջորդ առտուն լուր ղրկեց ինծի թէ կինս մեռած էր:

Լէքմըն ոտքի ելաւ եւ գլխիկոր պտտեցաւ սենեակին մէջ: Յետոյ շարունակեց.

Այդ վայրկեանէն սկսեալ մէկ նպատակի համար միայն ապրեցայ — Գարան պատժել եւ... պատժեցի, պարոններ...

Ծօն Լէքմըն կանգ առաւ սենեակին մէջտեղը եւ ձեռքը կուրծքին զարնելով ըսաւ.

— Ես սպաննեցի Րէմինկթըն Գարան...

Ներկաները զարմացան. միայն Թ. Ք.ն անտարբեր մնաց, որովհետեւ գիտէր արդէն:

ԳԼՈՒԽ 22

Լէքմըն շարունակեց իր պատմութիւնը.—

Ըսի ձեզի թէ պալատին մէջ Սալվօլիօ անունով մէկը կար. Հարաւային Իտալիոյ բանտերէն փախչելով Ալպանիա եկած էր ան. չեմ գիտեր թէ Գարան ինչպէս հանդիպած էր անոր: Դիւրահաղորդ մարդ չէր երբեք. կամ Յոյն էր կամ Իտալացի. կրնամ ըսել թէ այնքան վայրագ էր ան որքան իր տէրը: Շատ վարպետ էր դաշոյն գործածելու արուեստին մէջ:

Կը յիշեմ որ անիկա իմ բանտապահներէս մէկը սպաննեց այնպիսի դիւրութեամբ ինչպէս մարդ մուկ մը կը սատկեցնէ:

Անիկա էր որ տուաւ ինծի այս վէրքը, ըսաւ Լէքմըն այտը ցոյց տալով: Գարայի բացակայութեան Սալվօլիօն էր որ կը ստանձնէր զիս չարչարելու աշխատանքը. իր միջոցով ականատես եղայ Կրէյսի տանջանքներուն: Կինս չուն չէր սիրեր. Գարան գիտէր այդ բանը. հետեւաբար անոր ննջարանին մէջ շղթայել տուած էր չորս կատաղած շուներ որոնք գրեթէ կը հասնէին Կրէյսին: Անդիմադրելի կատաղութիւն մը կը զգայի, ամէն անգամ որ այդ վայրենի մարդը կնոջս տառապանքները կը յիշեցնէր ինծի. օրին մէկը վրան խոյացայ. դաշոյնը ինծի նետեց երբ արդէն վար ինկած էի եւ հրաշքով ազատեցայ: Կը թուի թէ անիկա իրաւունք չունէր ինծի դպչելու, որովհետեւ երբ Գարան վերադարձաւ եւ տեսաւ ստացած վէրքս, քննութիւն կատարեց եւ զաւազանով ծեծել տուաւ Սալվօլիօն:

Կրնաք հասկնալ ուրեմն որ այս մարդն ալ կ'ատէր զիս այնքան բուռն որքան Գարան:

Կրէյսի մահէն ետք, Գարան ճամբորդութեան գնաց յանկարծ ու ես մնացի Սալվօլիօի հսկողութեան տակ: Անիկա, ինչպէս կ'երեւի, որոշ ազատութիւններ ունէր պալատին մէջ: Իր տէրերութեան գլխաւոր առարկան մեռած ըլլալով, Գարան այլեւս շատ քիչ կը հետաքրքրուէր ինձմով եւ կամ թերեւս ձանձրացած էր իմ չարչարանքներուս առթած հաճոյքէն:

Սալվօլիօն տարբեր կերպով սկսաւ չարչարել զիս. ուտելիքիս քանակը հետզհետէ պակսեցուց. բարեբախտաբար շատ ուտող չէի:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS 13e

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. ... Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 2 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 2 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2511

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ՄԻՏՔԵՐԸ ՆՈՐ ԿԱՂԱՊԱՐՈՎ

»»»..«««

«Կովկաս»ի յօդուածագիրներէն Պ. Կէտիա (Վրացի) եւս իր կարգին ուշագրաւ դիտողութիւն մը կ'ընէ, միեւնոյն թիւին մէջ:

Անոր կարծիքով, կովկասեան համազգային կեդրոնական գաղափարին շուրջ համախմբուած են Վրացիները, Ազրպէյճանը, Լեռնականները եւ Հայերը: Սակայն տարագիր ղեկավարութեան մասին կարելի չէ ըսել այդ.

— «Այս տեսակէտէն բացառիկ դիրք գրաւած են հայ ղեկավարութեան որոշ շրջանակները: Անոնք անտարբեր եւ չէզոք դիրք բռնած են...: Անոնց այդ դիրքին զարնուելով կը փշրուի կովկասեան համերաշխութիւնը»:

Այն բոլոր վերլուծումներէն յետոյ զորս կատարած էր աշխատակից մը եւ որոնց գլխաւոր կէտերը արտատպեցինք երէկ, ի՞նչ կ'ունենանք իբրեւ եզրակացութիւն:

Ոչինչ փոխուած է կովկասեան հարեւաններու մտածողութեան եւ քաղաքականութեան մէջ: Աւելի ճիշդ՝ բացորոշ նահանջ մըն է որ կը շեշտուի 1921էն յունիս 10էն ի վեր, երբ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ:

Անոնք բացէ ի բաց կ'ըսեն մեզի.

— Եկէք միանանք եւ թօթափենք ռուսական լուծը, վերահաստատենք մեր անկախութիւնը եւ կազմենք համադաշնակցութիւն: Գիտենք, դուք հաշիւ ունիք Թուրքիոյ հետ, ապահովութիւն եւ հող կը պահանջէք: Բայց մենք ի վիճակի չենք այդ պահանջները գոհացնելու: Ուրեմն, մէկդի դրէք այդ բաները, որպէսզի համերաշխութիւնը չխանգարուի:

Այս ամբողջ հարցին մէջ — կովկասեան հանգոյց — մեր հարեւաններու առաւելութիւնը հոն է որ, անոնք խակապէս, աշխարհագրական եւ ազգագրական տեսակէտով, ամփոփուած են Կովկասի մէջ: Ուրիշ խօսքով, ունին միայն կովկասեան դատ:

Մինչդեռ, բոլորովին տարբեր է մեր կացութիւնը:

Կովկասի հետ սերտօրէն կապ ունենալով հանդերձ, գիտականօրէն կամ իրաւարանօրէն կովկասեան հարց չէ Հայկական Դատը: Կովկասը անոր մէկ մասն է միայն, խարիսխ ունենալով այսօրուան Երեւանը:

Այս կացութեան մէջ, եթէ մեր «անտարբեր եւ չէզոք դիրքին զարնուելով կը փշրուի կովկասեան համերաշխութիւնը», ո՞վ է պատասխանատուն: «Հայ ղեկավարութեան որոշ շրջանակներուն բացառիկ դի՞րքը», թէ մեր դատին բացառիկ հանգամանքը, հետեւաբար եւ մեր շահերուն գիտակցութիւնը:

Հարեւաններու տարագիր ներկայացուցիչները բացորոշապէս կ'ըսեն.

— «Հայերը պէտք չէ մոռնան թէ՝ Կովկասեան ժողովուրդներու համար, որոնք հաստատապէս ու վերջնապէս ոտք դրած են անկախութեան գետնին վրայ, ԱՆԸՄԲՌՆԵԼԻ Է ՀՈՂԱՅԻՆ ՈՐ ԵՒ Է ՎԷՃ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ: Ընդհակառակն, անոնց նիգերը՝ բնականօրէն ուղղուած պիտի ըլլան աւելի խորացնելու եւ աւելի ամրապնդելու բարեկամական կապերը Թուրքիոյ հետ: Հայերը պէտք է որ ընդունին թէ Կովկասցիները, որոնք տոգորուած են Ռուսիայէն անջատուելու անխորտակելի կամքով եւ իրենց սեփական ազատ պետութիւնը ստեղծելու վճռական որոշումով, անկարող են այլ վերաբերում ունենալ»: («Կավկազ», թիւ 4: Այս նախադասութեան վերջին տողը վրիպած էր երէկ):

Միւս կողմէ, արտաքին ապահովութեան հարցին առթիւ, անոնք վճռապէս կը յայտարարեն թէ «կովկասեան ժողովուրդները այսօր անկարող են որ եւ է երաշխիք տալ Հայերուն»:

Եւ քիչ մըն ալ յառաջ երթալով, կը հաստատեն.— «Մենք պատճառ չունինք մեր անկախութեան դէմ հարուած սպասելու Թուրքիայէն»: Չէ՞ որ «մեր առաջադրութիւնը — Կովկասէն ստեղծել Թամբ պետութիւն մը — առարկայօրէն լիովին կը համապատասխանէ Թրքական պետութեան շահերուն»: (Կավկազ, թ. 1):

Այս պատկերին առջեւ, չէ՞ք փորձուիր հարցնել.

— Կովկասի հարեւաններ, 1. Կը պահանջէք որ հողային հարց չյարուցանենք Թուրքիոյ դէմ. 2. Կը խոստովանիք թէ անկարող էք որ եւ է երաշխաւորութիւն տալ մեր ապահովութեան համար: Արդ, ի՞նչ տրամաբանութեամբ կ'ուզէք որ մեր ողջ գլուխը դնենք Աւետարանին (Փուրան) տակ, որպէսզի չխանգարուի «կովկասեան համերաշխութիւնը»:

Անցեալին մէջ, մենք չարաչար տուժեցինք բոլոր խաբուսիկ համերաշխութիւններէն: Մեր բերանը շատոնց այրած է եւ այսօր ջուրն անգամ փչելով կը խմենք:

Կովկասի հարեւանները ինչո՞ւ չեն ուզեր ըմբռնել թէ՝ որ եւ է համադաշնակցութեան համար՝ անհրաժեշտ է որ նախ իւրաքանչիւր երկիր ապահոված ըլլայ իր հողային ամբողջութիւնը:

Վրացիները, Ազրպէյճանը եւ Տաղստանը կը վայելեն այդ բարիքը: Անոնք չունին թափառական բազմութիւններ՝ ի սփիւռս աշխարհի: Անոնք դատ չունին կամ չեն ուզեր ունենալ Թուրքիոյ հետ:

Այս պայմաններուն մէջ, առաջադրուած համադաշնակցութիւնը չի՞ նմանիր պալքանեան ուխտին, որ կ'ապահովէ յաղթականներուն ստացուածքն ու աւարը, բայց անգամ մըն ալ կը նուիրագործէ պարտեալին իրաւազրկումը:

Արդարեւ, այս ամբողջ հարցին մէջ, մեր պարագան շատ կը նմանի Պուլկարիոյ կացութեան:

Բարեացակամութիւնը կամ ապագայ հաւաստիքները չեն կրնար փոխել այս անողոք իրականութիւնը:

Մնաց որ, հարեւանները իրենք ալ, եւ մասնաւորապէս Վրացիները, նոյնքան ենթակայ են ծանր անակնկալներու, մանաւանդ եթէ պատերազմ ծագի:

Իրենց իսկ տեղեկութիւնները չե՞ն հաստատեր թէ պատերազմի պարագային Մոսկուա Կովկասի բարեկարգութեան եւ ապահովութեան հոգը պիտի յանձնէ «ընկեր» Քէմալի... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»»..«««

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին ճառէն յետոյ, որուն ամփոփումը տըւած էինք երէկ, անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ Ժընեւի մէջ, անելի մատնելով զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Մասնաւորապէս լարուած են Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Պ. Պարթուի յարաբերութիւնները: Սըր Ճօն Սայմըն առաջարկեց փակել նիստերը: Պ. Պարթու յաջողեցաւ ամլութեան դատապարտել այս առաջարկը, համոզելով միւս պատուիրակութիւնները: Այս օթիւ երկարօրէն տեսակցեցաւ նաեւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ: Նախագահ Հէնտէրսըն թէյասեղան մը սարքեց, յարաբերութիւնները բարւոքելու համար, բայց ելքը անորոշ է տակաւին: Ֆրանսական կառավարութիւնը շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Պարթուի, անոր ճառին առթիւ: Անգլիացիները կատղած են ֆրանքեւռուս մերձեցման առթիւ: Միեւնոյն ատեն զարմանք կը յայտնեն որ Ֆրանսա ուժ կուտայ Թուրքիոյ առաջարկին, վերազինելու համար Տարտանէլը: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Ֆրանսա եւ Ռուսիա չեն ուզեր որ Գերմանիա Ժընեւ վերադառնայ, իսկ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները այդ ուղղութեամբ կ'աշխատին: Մէկ խօսքով դիւանագիտական խաղեր՝ բոլոր ճակատներուն վրայ: Լոնտոնի թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Ֆրանսան, դիտել տալով թէ Պ. Պարթու ճարտասանական թափէն բռնուած, արտասանեց այնպիսի խօսքեր որոնք անկարելի կը դարձնեն ոչ միայն խորհրդաժողովին փրկութիւնը, այլ եւ որ եւ է համաձայնութիւն՝ սպառազինութեանց կրճատման մասին:

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Շիւքրի Գայա պէյ, որ փոխանորդաբար կը վարէ արտաքին նախարարութիւնը: Պարզելով Թուրքիոյ խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, ներքին գործավարը շեշտեց.

— «Իր խաղաղասիրական քաղաքականութեան մէջ Թուրքիա ամէն բանէ առաջ ապաւինած է իր ժողովուրդին հայրենասիրութեան եւ բանակի ուժին: Ասկէ զատ, մեր Անատոլուն ունի երկու մեծ դաշնակիցներ, Միջերկրականը եւ Սեւ Ծովը: Մեր ապահովութեան մէկ միջոցն է, թէ Միջերկրականի եւ թէ Սեւ ծովու մէջ, դաշնագիրներ կնքել ծովեզերեայ պետութեանց հետ, իսկ միւսը՝ ներսէն կազմակերպել իր պաշտպանութիւնը ամէն մօտաւոր կամ հեռաւոր հաւանականութեան դէմ: Բարեկամութիւնները մեծ արժէք ունին, բայց երկրին ապահովութեան ամէնէն կարեւոր երաշխիքն է զօրաւոր ըլլալ ներսէն»:

Թուրքիոյ ելմտական կացութիւնը

»»»..«««

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ԿԸ ՑՈՒՑՆԵՆ

1934ի ելմտացոյցի քննութեան առթիւ, Թուրքիոյ ելմտական գործավար Ֆուատ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ.—

«Մեր արտաքին առեւտուրը 1930*ին* 3,903,000 *ոսկիի առաւելութիւն մը ապահովեց,* 1931*ին՝* 615,000, 932*ին՝* 15,317,000, 333*ին՝* 21,485,000: *Հակառակ ատոր, մեր արտածումը որ* 299 *միլիոն ոսկի էր* 1930*ին,* 931*ին իջաւ* 253,934,000*ի,* 932*ին՝* 187,285,000*ի,* 933*ին՝* 170,831,000*ի:*

Հակառակ անոր որ 1933*ի առեւտրական հաշուեկշիռը* 21 *միլիոն ոսկիէն աւելի առաւելութիւն մը ապահովեց, «տըվիզ»ի խնդրին մէջ ստիպուած ենք մեծ աչալրջութեամբ շարժիլ, որովհետեւ անցեալ տարիներու գործերը եւ արտաքին պարտքերը «տըվիզ»ի դժուարութիւն մը բեռցուցած են մեր վրայ: Մասնաւորաբար ուշադրութիւն կ'ընենք որ «տըվիզ»ի մասին ձեռք առնուած միջոցները չվնասեն մեր տնտեսական կեանքին:*

Թրքական դրամը այսօր այնքան ամուր է եւ անոր պահպանումը այնքան հաստատուն սկզբունք մըն է, որ հանդիսաւորապէս կ'ըսեմ թէ պետական վարկը անցեալէն անհամեմատ աւելի տոկուն է: Թուրք պետական գանձատոմսեր եւ պարտաթուղթեր գնելը՝ այսօր ամէնէն շահաբեր եւ ապահով գործերէն մէկն է հրապարակին վրայ: Այս է պատճառը որ միշտ վճարումի եր-կարատեւ պայմանաժամով վարկեր կ'առաջարկուին մեզի, գնումներու եւ կամ հանրօգուտ շինութեանց յանձնուելու համար:

Նախորդներու նման, այս տարուան պիւտճէն ալ ամբողջովին հաւասարակշռուած է: Նախապէս նոր պիւտճէն 173,780,727 *ոսկի էր, ինչ որ մօտ 3ու-կէս միլիոն ոսկի աւելի է* 1933*ի պիւտճէէն: Ցետոյ կարգ մը յաւելումներ եղան զանազան գործավարութեանց անհրաժեշտ պէտքերուն, ինչպէս նաեւ ազգային պաշտպանութեան պահանջներուն համար: Սակայն երկրում երկաթուղին ալ պիտի շինուի մասամբ պիւտճէի հասոյթներով, մասամբ ալ ուրիշ օրէնքով մը, որուն մասին ալ բացատրութիւններ պիտի տամ, որովհետեւ ան ալ դժբախտաբար ըսի բաներու պատրուակ հայթայթեց:*

Տարեկան հասոյթը 173,800,000 *ոսկի նախատեսուած է, ինչ որ* 3,400,000 *ոսկի աւելի է* 1933*ի պիւտճէէն:*

Այս առթիւ կ'ուզեմ պարագայ մը շեշտել: 933*ի պիւտճէին մէջ,* 45 *միլիոն ոսկի նշանակուած էր մաքսային հասոյթներուն համար: Բաժնեցուցակի եւայլ կարգադրութեանց հետեւանքով, այս հասոյթը* 8 *միլիոն ոսկի պակաս պիտի ըլլայ: Հետեւաբար, վերջացող տարուան հասոյթը* 166,5 *միլիոն ոսկի հաշուելու է: Այս թիւին եւ* 1934*ի պիւտճէին միջեւ* 7,300,000 *ոսկիի տարբերութիւն մը կայ: Այս բացը պիտի գոցուի նոր հասոյթներով:*

1932*ին, պիւտճէի ծախքի մասը* 169 *միլիոն ոսկի էր, մինչդեռ* 172 *միլիոն ոսկի հասոյթ գոյացաւ, այսինքն* 3 *միլիոն աւելի: Միւս կողմէ խնայողութիւններ եղան, եւ կարելի դարձաւ* 10 *միլիոն ոսկի պարտք վճարել:* 1933*ի ելմտական տարին մտած ատեն, պետական գանձը* 3,760,000 *ոսկի ունէր,* 3,680,000*ը Արդիւնի փոխատուութեան դրամը ըլլալով: Ասոր փոխարէն* 10 *միլիոն ոսկի պարտք կար:* 1933*ին, ընդամէնը* 12 *միլիոն ոսկիի հասոյթի նուազում ունեցանք,* 8*ը մաքսէն,* 4*ը՝ մենաշնորհի հասոյթներէն: Այս հաշուով, փոխանցուած պարտքն ալ նկատի ունենալով, տարուան վերջը* (31 *մայիս*) 21-22 *միլիոն ոսկիի չափ պարտքի մը դիմաց պիտի գտնուինք: Բայց մեր պարտքը անցեալ տարուընէ շատ աւելի չպիտի ըլլայ, եթէ նկատի ունենանք որ մենաշնորհի հասոյթը աւելցած է վերջին ամսուան ընթացքին, իսկ մաքսային նուազումը կարելի պիտի ըլլայ փոխարինել հասոյթի նոր աղբիւրներով:*

Անկեալ կառավարութեան թէ ազգային կառավարութեան օրերէն մնացած մասնաւոր պարտքերը 1934*ին ամբողջովին պիտի հատուցուին:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎՐԻՊԱԿ...

»»»..«««

Շատ քիչ ընթերցողներ գաղափար ունին որ եւ է թերթի ներքին՝ արհեստագիտական կազմակերպութեան մասին:

Անոնք որ տպարան չեն տեսած, կրնա՞յին գիտնալ թէ ի՛նչպէս կը շարուի ձեռագիր մը, ի՛նչպէս կը սրբագրուի փորձը, կը բաղդատուի, նորէն կը կարդացուի եւ մեքենային կը յանձնուի:

Եւ հակառակ այս աշխատանքին, նորէն վրիպակներ կը սպրդին:

Վրիպակը միայն հայերէն թերթին մեղքը չէ:

Աշխարհի որ եւ է թերթ, նոյնիսկ «*Թայմզ*»ն ու «*Թան*»ը որոնք հաբիւրաւոր խմբագիրներ, լրաբերներ, թարգմանիչներ, սրբագրիչներ, քըննիչներ եւ հսկիչներ ունին, պարբերաբար կ'ունենան վրիպակներ, բայց կարեւորները միայն կը սրբագրեն:

Ցանախ ծիծաղելի անակնկալներու կամ ծանր փորձանքներու կ'առաջնորդէ տպագրական վրիպակը:

Քանի մը շաբաթ առաջ, դադարման դատապարտուեցաւ գերմաներէն թերթ մը: Գրաշարը թերթը մամուլին յանձնելու անապարանքին մէջ, նախագահ Հինտէնպուրկի անունին դիմաց, հարցական նշան էր դրած, փոխանակ զարմացականի:

Համիտեան շրջանին հայերէն թերթ մը, «*Մանզումէ*» փակուեցաւ, տնօրէն, խմբագիր եւ գրաշար բանտարկուեցան եւ հազիւ փրկուեցան աքսորէ, նշանաւոր վրիպակի մը պատճառաւ որ պատմական պիտի մնայ:

Պոլսոյ մէջ յիշատակարան մը շինուած էր ի պատիւ Վիլհելմ կայսեր: Թերթին խմբագիրը ուզելով նորութիւն մը մտցնել, «յիշատակարան»ը կոչած էր «յիշարձան»:

Գրաշարը կը շարէ, փորձը կը կարդացուի եւ թերթը կը յանձնուի մամուլին:

Ցաջորդ առտու, ոստիկաններ կը խուժեն տպարան: Ի՞նչ էր պատահած:

«Յիշարձան»ը դրուած էր տողին սկիզբը: Տպագրութեան ատեն, երբ էջերը կը յարմարցնեն մամուլին, «յ» գիրը կ'իյնայ, եւ բառը կը դառնայ... «իշարձան»:

Ուրիշ առիթով կը պատմեմ աւելի.. գեղարուեստական վրիպակներ:

Ուրկէ՛ ուր այս պատմութիւնը,— պիտի հարցնէք:

... Ծշդելու համար երկու վրիպակներ, որոնք սպրդած են երէկուան «*Յառաջ*»ի մէջ:

Առաջ, երբ գրաշարը ձեռքով կը շարէր, ՏԱՌԵՐՆ էին որ խաղեր կը խաղային: Հիմա՝ ՏՈՂԵՐՆ են որ անակնկալի կը բերեն մեզ:

Ստորակէտ մը կամ բառ մը կը սրբագրուի: Տողաշար մեքենան տառ չէ որ կը շարէ, այլ տող: Ուրեմն, հարկ է ամբողջութեամբ նետել տողը, որ եւ է սխալ սրբագրելու համար, եւ նորէն շարել:

Արդ, եթէ ուշադրութիւն չընես, նոր տողը տեղաւորուած ատեն, գրաշարը փոխանակ սխալ շարուած տողը հանելու, կը հանէ ուրիշ մը, թթուեցնելով դէմքդ:

Այդպիսի արկածի մը հանդիպած էր, երէկ, «*Յառաջ*»ի խմբագրականը:

Վարէն վեր 10 — 11րդ տողը տպեր էին երկու անգամ — թէ՛ սխալը եւ թէ ճիշդը — նետելով ուրիշ տող մը, որ ոչ մէկ յանցանք ունէր...

Նոյն թիւի երկրորդ էջին մէջ, Փ. Կ. խաչի պատգմ. ժողովի նկարագրութեան ատեն, վերէն վար 31րդ տող, նորէն տող մը... «սահմանէն դուրս» կը նետուի, եւ կ'ունենանք հետեւեալ անիմաստ նախադասութիւնը.

«*Կազմակերպութիւնը, ինչպէս ըսի, ՀԱՅԻՆ կապուած է Ամերիկայի մայր միութեան*» եւն.:

Մինչդեռ պիտի ըլլար.— «կազմակերպութիւնը, ինչպէս ըսի, ՈՐ ՀԱՅԻՆ ԽՕԹԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔ ՈՒՆԻ, կապուած է» եւն.:

ՎԱՀԷ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, այսօր, Շաբաթ, իրիկուն ժամը 8.30ին:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, այսօր, Շաբաթ, ժամը 8.30ին:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ, վաղը, կիրակի, ժամը 3ին:

Մանրամասնութիւնները տեսնել չորրորդ էջ:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Սելանիկի նահանգապետը մայիս 19ին պաշտօնական գրութեամբ մը հաստատեց Սելանիկի նորընտիր Թաղ. խորհուրդը, որուն օրինականութեան դէմ գոհէկ պայքար մը բացեր էին ռամկավար թերթերը: Ահաւասիկ այդ գրութիւնը, որ ուղղուած է առաջն. փոխանորդին.—

Իբրեւ շարունակութիւն ընթացիկ տարւոյս 27248 թուակիր մեր պաշտօնագրին, կ'իմացնենք ձեզի, որ ստացած ենք 725 թուակիր ձեր տեղեկագիրը, որմէ տեղեկացանք այն անձերու մասին, որոնցմով կազմուած է ձեր եկեղեցին նոր վարչութիւնը եւ որոնց վրայ պիտի աւելցուին նաեւ Պ. Պ. Լեւոն Մեծիկեանն ու Ղազարոս Ճիվանեանը: Նկատի պիտի ունենանք նաեւ ատենապետ Պ. Վ. Պարծանքեանի, ինչպէս նաեւ ատենադպիր Պ. Յ. Վարժապետեանի ստորագրութիւնները:

Հացի գինը նորէն կը սղի Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հացի գինը կրկնապատկուեցաւ, իբրեւ հետեւանք հունձքի ձախողման, որ մասնաւորապէս ծանր է հարաւային շրջաններուն մէջ: Ինչպէս յայտնի է, բանուորները աժան հաց կը ստանան մասնաւոր տոմսերով: Այժմ կրկինը պիտի վճարեն: Այս նոր տագնապին առթիւ է որ աշխատավարձերու յաւելում կը կատարուի: Պաշտօնական տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ՝ հակառակ վերջին շաբաթներու անձրեւներուն, երաշտութիւնը ծանրապէս վնասած է ցորենացանին:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

Հինգշաբթի օր մրցեցան անցեալ կիրակի օրուան մրցումներուն ութ յաղթականները: Ահա արդիւնքները:

Փօլօնեայի մէջ.— Աւստրիա կը յաղթէ Հունգարիոյ 2—1ով: Թօրինօյի մէջ.— Չեխօսլովաքիա կը յաղթէ Զուիցերիոյ 3—2ով: Միլանոյի մէջ.— Գերմանիա կը յաղթէ Շուէտի 2—1ով:

Իսկ Ֆիրէնցէի մէջ Իտալիա եւ Սպանիա հաւասար մնացած ըլլալով, հակառակ կէս ժամ յաւելուածական խաղի, կրկին մրցեցան երէկ (ուրբաթ):

Կիրակի օր տեղի կ'ունենան «տըմի - ֆինալ» մրցումները հետեւեալ ձեւով.— Հռոմի մէջ.— Չեխօսլովաքիա ընդդէմ Գերմանիոյ: Միլանոյի մէջ.— Աւստրիա ընդդէմ Իտալիա կամ Սպանիոյ:

*** *«Իտալիոյ շրջան»ը որ կը կատարուի այս միջոցին, շատ հետաքրքրական փուլի մէջ մտած է: Մինչեւ հիմա կտրուած է 10 հանգրուան, որոնց եօթը շահած է Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա, պարտութեան մատնելով իր հակառակորդները:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՉՐՈՑՑ ԱՒԱՆԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— Տօքթ. Պարոնիկեանի գիրքը կարդացի՞ք, կը հարցնէր ինծի բարեկամ մը, Մարսիլիոյ մէջ:

Եւ ինծի տուաւ կարմիր կողքով գիրք մը.

— Ծառայ մը... բայց թագաւոր է դաւ... խորագրով:

Պատերազմէն վերջ, մեր մամուլին մէջ շատ աղմկեց այս մարդը: Մեր թերթերը յաճախ կը գրէին. — Տօքթ. Պարոնիկեան, խելօք կեցիր, տեղդ նստէ: Բայց մարդը կը գործէր յամառութեամբ: Ժամանակ մը պաստ րիարքներու եւ եպիսկոպոսներու հետ ալ պատմութիւն ունեցաւ, յաջողեցա՞ւ զանոնք ալ մեղսակից դարձնել իրեն: Ինծի ծանօթ է նաեւ դատավարութիւնը որբի մը, — իր սանիրէն: Ձեռքի տակ ունիմ, տակաւին, այդ որբին ամբաստանութիւնը Տօքթ. Պարոնիկեանի մասին:

Եւ սակայն ինծի անծանօթ կը մնար բուն մարդը: Մարսիլիոյ մէջ, ուր կը գործէր վերջերս, ամէնուն բերանն է՝ այս անունը: Տեսայ եւ հաստատեցի այնտեղ իր գործած աւերները:

Բայց կ'ուզէի ճանչնալ իր ուժը; ճշդել իր կարողութիւնները, չափել իր մտաւորական պաշարը, — լաւագոյն միջոցը մութ գործիչներու օճիքը ցնցելու:

Եւ գրեթէ խլեցի գիրքը, զոր բարեկամս կը նուիրէր ինծի:

Այս գիրքով գտեցի Տօքթ. Պարոնիկեանը:

Մամուլին հետ արջու իր պայքարը, պատրիարքներու եւ եպիսկոպոսներու հետ իր համաձայնութիւնները մտաւորական քիչ թէ շատ ուժ մը կ'ենթադրէին այս մարդուն մէջ:

Հիմա, իր գիրքը ձեռքիս մէջ, կը վկայեմ որ հասարակ պղուշ մըն է ան, չունի մտաւորական որ եւ է պաշար, որ եւ է զարգացում, որ եւ է հմտութիւն... նոյնիսկ կրօնական հարցերու մէջ:

Խօսելէ առաջ այն աւերներուն մասին, զորս կը գործէ, պէտք աչխատիմ ներկայացնել իր տգիտութիւնը: Եւ որպէսզի ոչ ոք կարծէ թէ, իբրեւ անկեղծ եւ համոզուած աշխարհիկ մտաւորական մը, որ դէմ է կրօնական քարոզչութեան՝ կը հալածեմ այս մարդը իր կրօնական քարոզչութեան համար միայն, կ'ուզեմ քաշել Պարոնիկեանի ականջէն՝ իր իսկ ասպարէզին մէջ, — Աստուածաշունչի դաշտ խօսի իր յաւակնութիւններուն մէջ:

Նախ, ուրեմն, ցոյց պիտի տամ թէ բա՞ն չի հասկնար Աստուածաշունչէն:

✕

Ներկայ գիրքը զարդարուած է Խաչով մը, զոր քարթի վրայ եւ ապել տալով կը ծախէ իր յաճախորդ... հաւատացեալներուն: Գիրքին մէջ կան նաեւ խմբանկարներ, — պիտի խօսիմ անոնց մասին եւս, — ինչպէս նաեւ «ուխտագիր»ներ, հաւատացեալներու Միութեան ծրագիրներ, եւայլն: Եւ վերջապէս իր լուսանկարը, Մոնկոլեան զինանիշերով, — տակը գրուած է «գերման համալսարանէ վկայեալ բժիշկ եւ աստուածաբան»:

Հիմա մենք ալ պիտի վկայենք թէ ո՞ր աստիճանի աստուածաբան է այս մարդը:

Քարոզ մըն է գիրքին բովանդակութիւնը, — բայց ոչ անմիտս քարոզներէն, տեսնէ՞ք, ի՞նչ թոյն, ի՞նչ ակնարկներ այս կամ այն կազմակերպութեան մասին, կրօնական թէ քաղաքական:

Եւ այս քարոզը երեք էջերու պատմութիւն մըն է միայն: Գրեթէ ամբողջ գիրքը պատկերազարդուած է «էջ» բառին անտեղի եւ անհանդուրժելի կրկնութիւններով, գրեթէ ամէ՛ն էջի վրայ: Ցաճախակի վկայութիւններ կը բերէ Աստուածաշունչէն, բայց սխա՛լ:

Այսպէս, գիրքը ձօնուած է, դպրոցական բանաստեղծի մը բառերով, իր ծնողքին, եւ տակը իբրեւ վկայութիւն՝ ՑՈՎՀ. Գլ. ԺԶ. 20: Արդ, բացէք այս համարը եւ պիտի տեսնէք որ կապ չունի՛ ձօնին հետ: Սխալ է նոյնպէս վկայութիւնը, որ կը բերէ Պօղոսի տուած «երկրորդ Քրիստոս» անուանակոչութեան մասին:

Տօքթ. Պարոնիկեան ուզեր է էփաբէ ընել իր ունկնդիրները եւ ընթերցողները, Աստուածաշունչէն բերուած վկայութիւններով, — ո՛վ պիտի քննէ թէ սխալ են, խորհեր է:

Սակայն խորտակուած տգիտութեան պատկեր մը կը ներկայացնէ քարոզը, որ գրեր է Սաւուղի պատմութեան առած իր մեկնութիւններով: Եւ ի՛նչ մեկնութիւն:

Տօքթ. Պարոնիկեան իր ձեռքին տակ ունի աշխարհաբար Աստուածաշունչ մը, եւ կը խորհի թէ այդ գրքին քանի մը մէջբերում ընել՝ կը նշանակէ աստուածաբանութիւն ընել:

Մարդը չի գիտեր, որ աշխարհաբար Աստուածաշունչը.

1.— Սխալ է իր թարգմանութիւններով.

2.— Հայերէն չէ իր լեզուով:

Տօքթ. Պարոնիկեան, իր քարոզին իբրեւ նիւթ, կը քաղէ եւ գրքին առջեւը կը դնէ հետեւեալ համարներ. —

Երբ անոնք քաղաքին ծայրը կ'իջնէին, Սամուէլ ըսաւ Սաւուղի. մանչուն ըսէ որ մեր առջեւ անցնի. (եւ անիկա անցաւ). ու հիմա դուն հոս կեցիր, որպէսզի Աստուծոյ պատգամը քեզի իմացնեմ (Ա. ԹԱԳ. Գլ. Թ. 27):

Եւ Սամուէլ իւղին շիշը առաւ, ու անոր գլխուն վրայ թափեց, եւ զանիկա համբուրեց ու ըսաւ. Չէ՞ որ տէրը քեզ իր ժառանգութեան վրայ իշխան օծեց (Ա. ԹԱԳ. Գլ. Ժ. 1):

Այս երկրորդ համարը պակաս է: Գրաբար Աստուածաշունչը կ'աւելցնէ.

Եւ ի վերայ ժողովրդեան իւրոյ Իսրայելի. եւ դու իշխեսցես ժողովրդեան Տեառն, եւ փրկեսցես զնա ի ձեռաց թշնամեաց իւրոց շուրջանակի. եւ այն եղիցի քեզ նշանակ՝ եթէ տէր օծ զքեզ:

Առաջին համարին մէջ սխալ է մեր առջեւ անցնի խօսքը: Պէտք է գրել. — Թող մանչը (ծառան) շարունակէ իր ճամբան: Գէշ է լեզուն նաեւ Ժ. գլուխին թիւ 2 համարին թարգմանութեան. — Գտնուեցան այն էշերը, զորոնք փնտռելու գացած էիր, եւ ահա քու հայրդ էշերուն հոգը թողուց, ու ձեզի համար կը հոգայ, ու կ'ըսէ. տղուս համար ի՞նչ ընեմ: Այս համարը պէտք էր թարգմանել. Գտնուեցան այն էշերը, զորս փնտռելու գացած էիր, եւ ահա հայրդ էշերուն հոգը մոռցաւ, սկսաւ քու մասին մտածել, ու կ'ըսէ. ի՞նչ ընեմ՝ գտնելու համար տղաս:

Նոյն գլուխին մէջ թիւ 9, — Սամուէլի յոսէն երբեմն, պէտք է թարգմանել Սամուէլի յոսէն հեռանալ:

Բայց կարեւոր չեն ասոնք: Կարեւորը այն աճաւոր սխալներն են, զորս կը գործէ ի՛նք, Տօքթ. Պարոնիկեան, իր պարզաբանումներուն եւ մեկնութիւններուն մէջ:

Ցիշատակուած վերջին գլուխին մէջ, համար թիւ 5, գրուած է. —

Անկէ ետքը Աստուծոյ բլուրը պիտի երթաս, ուր Փղշտացւոց բերդապահ զօրքը կը կենայ. ու երբ հոն քաղաքը մտնես, բարձր տեղէն իջնող մարգարէներու գունդի մը պիտի հանդիպիս, որոնք իրենց առջեւէն տաւիղ, թմբուկ, սրինգ ու քնար ունենալով մարգարէութիւն պիտի ընեն:

Տօքթ. Պարոնիկեան սխալ է հասկցեր այս համարին կարգ մը բառերը, եւ իրական կատակերգութեան մը վերածեր է իր մեկնութիւնը: Քարոզին մէջ (էջ 23, 54) չարունակ կը խօսի «բարձր տեղ» բացատրութեան մասին, եւ «վերէն վար իջնելու», «վարէն վեր ելլելու» իր երկար պատմութիւններով կուշտ խնդուք մը կը պատճառէ: Մարդը բացարձակապէս պեխսալէր է, չի գիտեր թէ «հարցը ինչումն է»: Եթէ գրաբար Աստուածաշունչը բանար, «բարձր տեղ» բացատրութեան տեղ պիտի գտնէր անուն մը, — Բամա: Այսպէս. — Եւ հ՛ նիցի յորժամ մտանիցես ի քաղաքն, դիպեսցիս պարու մարգարէից իջելոց ի Բամայ, եւ առաջի նոցա սրինգ եւ թմբուկ եւ փող եւ քնար, եւ նոքեանք մարգարէացեալք: Զգենք սա «ինքեանք մարգարէացեալք» բացատրութիւնը, զոր երբեք պիտի չհասկնայ Պարոնիկեան, բայց ինչո՞ւ չհետաքրքրուեցաւ թէ աշխարհաբար Աստուածաշունչին յիշած «բարձր տեղ»ը գրաբարին մէջ դարձեր է «Բամա», եւ ի՞նչ կը նշանակէ: «Վերէն վար իջնելու», «վարէն վեր ելլելու» ի՞նչ պատմութիւն է, որ կ'ընէ մեզի, ա՛յ մարդ:

Աստուածաբա՛ն Պարոնիկեան լաւ պէտք էր գիտնար թէ Հնդամատեանը եւ կամ ամբողջ Հին կտակարանը շատ քիչ կապ ունի քրիստոնէութեան հետ, (Տօքթ. Պարոնիկեան յաճախ կը շփոթէ Աւետարանը Հին կտակարանին հետ): Հին կտակարանի կարգ մը գիրքերը, մանաւորաբար Թագաւորաց պատմութեան գրքին գլուխները, այլ մանաւանդ իր մէջբերումները կապուած են հրէական կրապաշտութեան աւանդութիւններուն հետ: Եւ «բարձր տեղ»ը, զոր պիտի բացատրենք քիչ յետոյ, ամէնէն կարեւոր փաստն է այդ կռապաշտութեան, եւ որ եւ է կապ չունի «վար իջնելու», «վեր ելլելու» պատմութիւններու հետ:

Երրայեցիները սովորութիւն ունէին, իրենց բնակավայրերուն մօտիկ, ընտրել բլուր մը եւ վրան կանգնել զոհարան:

Այս զոհարանը բացօթեայ աղօթատուն մըն էր, այսինքն «սեղան» մը առանց յարկի եւ տանիքի:

Զոհարանին շուրջ յորդահոս աղբիւրներ եւ հոծ անտառներ: Զոհարանը ունէր իր քուրմերը, սպասաւորները, դուշակները, մարգարէները: Զոհարանին սեղանին վրայ, գիշեր ցերեկ, կը վառէր ճրագ մը: Տարին 3 անգամ ժողովուրդը պարտաւոր էր զոհ մատուցանելու երկրին գլխաւոր զոհասեղաններուն վրայ, քուրմերուն տանելով զանազան նուէրներ: Սէիրները «բարձրաւանդակ» կը կոչուէր զոհարաններու վայրը, — երրայերէն՝ Բամա: Ժամանակ մը «դիտանոց» կամ «դիտարան», — երրայերէն՝ մասփա, — որովհետեւ զոհաբերութիւնները կը սկսէին արեւծագին, եւ արեւուն ծագումը լրտեսելու ամէնէն յարմարութիւն կը ներկայացնէր ընտրուած բարձունքը: Բնակավայրերէ դուրս հիմնուած այս զոհատուներէն զատ, Երրայեցիները ունէին նաեւ միջքաղաքային զոհատուներ, ինչպէս Բեթէլ: Այս պատճառով է անշուշտ, որ յաճախ տրուաքաղաքային զոհատուները չփոխուած են իբրեւ քաղաք, — օրինակ Մասփան: Դարձեալ, ժամանակ մը սովորութիւն դարձաւ բարձունք կամ բլուր բառերը, ինչպէս եւ լեռներու անունները փոխաբերաբար գործածել զոհատուներու տեղ: Այսպէս առնենք Տօքթ. Պարոնիկեանի յիշատակած գլուխը. — «Ու երբ անկէ անդին երթաս եւ Թափօրի կաղնին հասնիս...»: (Այստեղ Թափօր սխալ գրուած է, այս բառը ոչ մէկ կապ ունի հայերէն «Թափօր» բառին հետ, որ կը գրուի փով եւ օով: Պէտք է գրել Թաբոր, բով եւ ոով: Թաբոր ծանօթ լեռ մըն է, սաինքի ձեւով, ծածկուած կաղնիներով): Այս համարին մէջ Թաբոր գործածուած է իբրեւ զոհաբերութեան բարձունք, նուիրական վայր, որ, ինչպէս բսի, շրջապատուած կ'ըլլար անտառներով, մանաւորաբար կաղնիներով: Ըսածս հաստատելու համար, կը յանձնարարեմ կարդալ նոյն համարին շարունակութիւնը. — Հոն երեք մարդ քեզի պիտի հանդիպին, որոնց մէկը երեք ուլ, մէկը երեք հացի նկանակ ու մէկն ալ տիկ մը գինի տանելով՝ Աստուծոյ կ'ելլեն դէպի Բեթէլ: Այստեղ Բեթէլ կը նշանակէ պարզապէս զոհաբերութեան բարձրաւանդակ, փոխաբերաբար գործածուած:

Վերջապէս զոհերը կը մատուցուէին յանուն Եհովայի, որ պատերազմի աստուած մըն էր, կուռք մը պարզապէս: Եւ որովհետեւ բարձր էր վայրը, երրայերէնի մէջ «Աստուծոյ ելլել» կը նշանակէր բարձրանալ Եհովայի զոհատան բլուրը:

Զոհատուներուն ընթացքին, ամբողջ ժողովուրդը կը հաւաքուէր նուիրական բլուրին վրայ, խրախճանքներ տեղի կ'ունենային, երգ եւ պար, գուշակութիւններ եւ մարգարէութիւններ: Քանի մը խօսք ալ այս վերջին երկու բառերուն մասին. —

Երրայեցիները ունէին, իրենց բուն կրօնաւորներէն զատ, երկու դասակարգ՝ կէս - կրօնական պաշտամունքի նուիրեալներ, — «տեսանող» եւ «մարգարէ» կը կոչուէին անոնք Աստուածաշունչին մէջ: Առաջինները գուշակներ էին, որոնք, ըստ Երրայեցւոց, օժտուած էին հասարակ մարդոց չտեսածը տեսնելու, գաղտնիքները լուծելու, կորսուածները գտնելու կարողութեամբ: Անոնց «տեսանողութեան»մէջ չկար գգայականութիւն եւ բանդագուշանք: Մարգարէները որ - ուան բանաստեղծներն էին, որոնք, ըստ Երրայեցւոց, օժտուած էին գերբնական կարողութիւններով: Անոնք ընդհանրապէս հիւանդ էին, եւ իրենց «տեսութիւնները»՝ իրական հոգեկան տագնապներ: Այնպէս որ մեր գրաբարին մէջ «ինքեանք մարգարէացեալք» բացատրութիւնով պէտք է հասկնալ թէ «délire մէջ կը գտնուէին»:

Այժմ գտնենք Տօքթ. Պարոնիկեանի «վեր վար իջնելու» պատմութեան:

Եթէ Պարոնիկեան ուշի ուշով կարդայ Թ. գլուխը, զոր կը յիշատակէ, պիտի կենայ հետեւեալ համարներուն վրայ.

... Քանզի ժողովուրդը այսօր բարձր տեղւոյն վրայ զոհ ընելու համար, անիկա այսօր քաղաքը եկաւ:

... Քանի որ անիկա բարձր տեղը եկած չէ՝ կերակուր ուտելու համար:

.. Ահա Սամուէլ բարձր տեղը երթալով՝ անոնց դէմը ելաւ:

.. Իմ առջեւէս բարձր տեղը ելիր, քանզի այսօր ինծի հետ կերակուր պիտի ուտէք:

Գրաբարը այս ամբողջ «բարձր տեղ»երը թարգմանած է Բամա: Այլ սակայն ուրիշ էջերու մէջ գրաբար թարգմանիչներն ալ չփոթած են: Այսպէս. Զի լինելով լինիցի բանն զոր խօսեցաւ բանիւ տեառն ի վերայ սեղանոյն ի Բեթէլ, եւ ի վերայ տանց բարձանց որ ի Սամարիա (Գ. ԹԱԳ. Գլ. ԺԳ. 32):

Այստեղ մեր թարգմանիչները սխալը գործած են գրելով «տանց բարձանց», մինչդեռ կը բաւէր եւ ճիշդ էր կրկնել «եւ ի վերայ սեղանոյն Բամայի որ ի Սամարիա»: Ցաջորդ համարին մէջ եւս սխալ է գրաբարը, երբ կը գրէ. Եւ դարձաւ եւ արար ի յետնոց ժողովրդեանն քուրմս բարձանց: Գրողը կը գանգատի, որ ժողովուրդին մէջէն ամէնէն անարժանները եւ ինկածները անգամ քուրմ նշանակեց բլուրներու վրայ կանգնուած զոհատուներու: Թէ բոլորովին կռապաշտական աւանդութիւն մըն էր այս, թէ ոչ մէկ կապ ունի քրիստոնէութեան հետ, կը հաստատուի այն վկայութեամբ որ քանդուեցան անոնք. —

Եւ զսեղանն որ ի Բեթէլ, զբարձունսն զոր արար Ցերոբովամ որդի Նաբատայ որ մեղուցն զԻսրայէլ, եւ զայն եւս սեղանն եւ զբարձունսն կործանեաց, եւ այրեաց զբարձունսն խորտակեաց զքարինս նորա, եւ մանրեաց իբրեւ փոշի, եւ այրեաց զանտառն (Դ. ԹԱԳ. Գլ. ԻԳ. 15):

Ահա, վերջապէս, կռապաշտական այս հին աւանդութեան կրթնած, առանց հասկնալու, «մարգարէները վերէն վար իջան», «վարէն վեր գացին» պատմութիւններ հիւսելով, այն ամսեղուկը որ Տօքթ. Պարոնիկեան կը կոչուի՝ կ'աշխատի քանի մը եպիսկոպոսներու, խումբ մը քահանաներու, գիւղ մը պատանիներու առջեւ աստուածաբանութեան սխոյեան հռչակել ինքզինք, Աստուածաշունչի վկայեա՛լ գասախօս, վերջապէս իրեն արհեստ ընել այս գործը, ապրուստի միջոց:

Ցաջորդով եւս ցոյց պիտի տանք յիմարութիւնը իր Սաւուղի պատմութեան, կատակերգութիւնը իր երեք էշերուն, եւ աւերները, զորս կը գործէ Հայ խեղճ գաղթականներու մօքին մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

Հարուստին կառքը կ'անցնի ժխորէն սրարշաւ.

Հէքին գագաղն իր գերեզմանն լուռ իջաւ:

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Եւ մէկիկ մէկիկ կ'իյնան խորշակահար...

Ամէնէն հրատապ հարցն է այս որ կը գրաւեցնէ բոլոր երկիրներու ժողովուրդները:

Այսինքն ֆիզիքական գոյութեան հարցը:

Բայց մենք Հայերս կ'անտեսենք զայն. երբեք խնամել աշխատինք, չենք տանիր ֆիզիքական առողջութեան վրայ, երբեք չենք պահպաներ առողջապահական հրահանգները: Մենք կեանքին կը նայինք հասարակ ակնոցով, իբրեւ թէ անպէտ ըլլար մեր կեանքը, Հայու կեանքը: Եւ սակայն կը ճառենք խանդավառ ցեղին տեւականացման եւ անոր պահպանման պայմաններու մասին: Երբեք չենք անդրադառնար թէ ցեղի մը, ազգի մը առանցքը քաջառողջ ֆիզիքականն է: Եթէ ցեղ մը տկար է ֆիզիքապէս, չի կրնար ըլլալ առողջ բարոյապէս եւ հոգեպէս: «Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ»:

Ի՞նչն է պատճառը մեր այս թերացումին առողջապահական տեսակէտէն:

Ա.— Բժշկական դասախօսութիւններու, գիրքերու եւ պարբերական հրատարակութիւններու պակասը: Ունինք բազմաթիւ ականաւոր բժիշկներ որոնք օր մը խեղճ չեն ըներ օգտակար ըլլալու այս թշուառ ժողովուրդին: Անոնք տարուած են մրցակցութենէ եւ կ'ուզեն մրցանիշ կոտրել, գիրք գրելու եւ տեղոսներ ապահովելու համար: Հիւանդներ կան որ հազիւ կը ճարեն բազմանդամ ընտանիքի մը չոր հացը, եւ սակայն պարտաւոր են նեղ ճար ընել, դասակներուն բերնէն կտրել եւ այցելումն վճարել: Բժիշկը իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ դեղագիր մը կուտայ եւ սակայն չի գիտեր թէ այդ իր դեղագիրը պիտի հայի հիւանդին թղթապանակին եւ կամ դղրոցներուն մէջ, որովհետեւ դեղերը շատ սուղ են:

Երբեմն բժշկական դասախօսութիւններ կը սարքուին, բայց կէս ճամբան կը մնան: Եւ շատ քիչ բըժիշկներ կան որ չարաթը մէկ օր կը սահմանեն ձրի նայելու համար հիւանդները:

Թերթերը յաճախ ձրի կը հրատարակեն բազմաթիւ կոչեր, ազդեր, յայտարարութիւններ եւն.: Նոյնպէս կուսակցական կազմակերպութիւնները իրենց բաժինը կը կատարեն զանազան տեսակէտներով: Ինչո՞ւ Հայ բըժիշկը չպիտի տրամադրուի խոնարհ խաւերուն դարմանելու համար շատ մը չարիքներ: Մանաւանդ երիտասարդ սերունդին շատ մը ցաւեր կը նան խնայուիլ, եթէ Հայ բժիշկները քիչ մը աւելի մօտէն եւ սրտանց հետաքրքրուին:

Բ.— Ամենամեծ մեղքը կը կայանայ ժողովուրդին վրայ: Մենք արեւելքէն շատ տխուր բարքեր բերած ենք մեզի հետ: Հակառակ անոր որ 10—12 տարիներէ ի վեր Եւրոպայի սրտին վրայ կ'ապրինք, դեռ չկրցանք թօթափել Արեւելքի խաւար մտայնութիւնը որ շատ մը աւերներ գործեց մեր ժողովուրդին մէջ:

Մտէք Հայ հիւղակէն եւ խրճիթներէն ներս, պիտի տեսնէք ոսկրաթեք երախաներ եւ տժգոյն մանուկներ; լուսնոտներ եւ կազմախօսական թերութիւն ունեցողներու արբանեակներ:

Այս հիւանդութիւնները բուժելու համար ոչ մէկ գիտական միջոցի կը կը դիմեն մեր հայրենակիցները: Անոնք այդ պարագաներուն կը դիմեն «փալճի»ին: Բախտագուշակ առաւ փախանէներուն. Հմայող, թուղթ չի նող, բախտ բացող խարեբաներուն, որոնք պանդոկի մը մութ եւ խոնաւ անկիւնը ընտրած են իրենց որջը, «ոէքլամ»ներու տարափին տակ, բազմաթիւ միամիտներ կ'երթան իրենց նիհար քսակը պարպել եւ փոխարէնը եռանկիւնաձեւ թուղթի քանի մը կտորներ, ժանգոտած բանալիներ եւ կլպանքներ եւ հետն ալ ասոնց գործածութիւնը բացատրող վկայագիր մը առնելով կը մեկնին:

Սակայն հիւանդը կը մնայ միշտ հիւանդ:

Այս անգամ ուրիշ մը կը դիմեն:

Ողջ թող մնայ Հարիւրամեայ սարքի «տէրտէր»ը, Հրեայ ժագ Նամէ-ը եւ Հայ մամիկը...

Այս տգիտութիւնը արգիլելու համար պէտք ունինք մարդոց եւ բըժիշկներու որ կարենան զգուշացնել ժողովուրդը:

Ծանօթ հայրենակիցներէս մէկը իր տասը տարեկան տղան բերած էր եւ կը խնդրէր որ ընկերանամ իրեն, երթալու համար հրաշագործ «փալճի»ին, թուղթ չինելու (հմայեկ) համար իր միակ զաւկին որ կը տառապի հիւանդութենէ: Իր խօսքով «խուլ» կ'իյնայ բերանը, կը փրփրի եւ գետին իյնալով կը մարի կը մնայ: «Ի՞նչ ընեմ, օղուլ, տանիմ փալճիին թող մէկ մը հայի, հոն չարս չեղաւ նէ աւրի տէրպապային կը տանինք», կ'ըսէր եւ կը հեծկլտար:

Ուրիշ մը դարձեալ, 20 տարեկան (50 տարեկան մօրը մէկ հատիկը) երեք տարիէ ի վեր ենթակայ է հիւանդութեան մը: Եւ հիմա բոլորովին անշարժ դամուած է մահիճին: Այս խեղճ մօրը ուժն ու կորովը, ճիգն ու օրական 7—8 ֆրանքի վաստակը սպառեցան այդ ճամբուն մէջ (փալճի):

Այս մռայլ եւ դաժան օրերուն ուր գաղթահայ կեանքը կատարեալ քաոսի մը վերածուած է, երբ կ'իւր կը տիրապետէ ազգային կեանքէն ներս եւ «սուրբ»ի մը դիակը կայ մէջտեղ, ո՞րու հոգ երթալ խեղճ ժողովուրդին վիճակովը հետաքրքրուիլ, տեսնելու համար թէ տախտակէ հիւղակին մէջ հին փախաթի մը վրայ քանի քանի, սրբալոյս մանկիկներ կը հիւծին, կը ծիւրին եւ մոմի պէս կը մարին: Այսքան «դալմադալ» Ղեւոնդի մը եռեւէն ... հէ՜յ, աշխարհ... իսկ այն հաբիրաւոր մանուկները եւ ընտանիքները, երիտասարդները որ կը քամեն իրենց կեանքին մրուրը եւ լացտերին իւղը սպառելով, սպառելով կը շէջին: Կարելի չէ՞ միթէնկ մըն ալ զումարել յանուն ազգին այս թշուառներուն եւ տգէտներուն, խեղճերուն եւ տարիներով մահիճի դամուածներուն...:

Ազգասէ՞ր էք, բարեհաճեցէք անգամ մը այցելել թշուառութեան բանակատեղին, եւ պիտի տեսնէք թէ ի՞նչ Ղեւոնդներ կան անճար:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԺԽՈՐՆ ՈՒ ԱՒԵՐԸ

oooo

Անառարկելի իրականութիւն է այսօր որ գաղթաշխարհի հայութիւնը նորանոր պառակտումներու թատերաբեմ դարձաւ: Այս բարեգործութեան! անառանձելի հեղինակները սերնդին քրտինք մռած մարդորսութեան եռեւէ են:

Ներկայ տնտեսական պայմանները, ճնշող միթնոլորտը մանաւանդ, կը կասեցնեն մեր ժողովուրդի ինքնամփոփման եւ փոխադարձ հասկացողութեան գործը: Այնպէս որ ոչ ոք կ'ուզէ քննական ակնոցով խորազնին պեղումներ կատարել ու այս անորակելի լաբիւրինթոսին մատնուած տարաբախտ ժողովուրդին վիճակը հասկնալ:

Ճակատագրական է այս ալ: Թշնամիէն եկած հարուածը որ շարունակութեան մէջ է տակաւին, բաւական չենք սեպեր եւ մենք մեր մէջ կը գզուըտինք...

Տասնեակ տարիներու մեր հայրենազուրկ կեանքը օտար հողերու վրայ շատ բան սորվեցուց եւ սակայն ոչինչ ունինք այսօր գործնական դասէն: Համերաշխութիւնը անտուն է մեր մէջ ու մենք բոլորս հայկական դասութիւնները կը նկատենք իբրեւ մէկ մէկ ձիարձակարան... Այսպէ՞ս կ'ուզէք — ահա մեր այսօրուան աննախանձելի կեանքը, կուսակցական ազգակործան պայքարը, Կարապետին լեզուն, Մարկոս - Կիրակոսին խլացած ականջը եւն....

Ու դժբախտաբար այդ քանդիչ պայքարին հողը սասանել կը փչէ, աւելի ուժգնօրէն, աւելի խելացնոր: Ամէնէն վերջը տուժողը նորէն Հայ դատութեան է, ես եմ, դուն ես, ան է, Հայ տառապակոծ ժողովուրդն է:

Այս գռեհիկ պայքարը որ կը կազմակերպուի «միացեալ ճակատ»ի կողմէ քանդելու եւ փշրելու համար Դաշնակցութեան տունը, Հայ ժողովուրդի ամենամեծ ընտանիքը, հիմնովին սխալ է: Ամենայաւ եւ յատկանշական խելացութիւնն այն է որ «միացեալ ճակատ»ները միացեալ եւ միաձոյլ ճակատ կազմեն հայկական բազմաթիւ կորուստներէ վերջ վերապրող սերունդը Հայ պահելու, ապազգայ դաստիարակուած ժողովուրդ հասցնելու համար մեր սիրելի հայրենիքին:

Ահա նուիրական գործ եւ հաւատքի անսպառ աղբիւր, ուրկէ միայն կարելի է գտնել փրկութիւնը նոր սերունդին:

Այս տողերը ստորագրողը կուսակցական մը չէ, եւ միայն ու միայն Հայու հարազատ ըմբռնողութեամբ է որ կը մօտենայ ներկայ կացութեան:

Մարդ ինքնին երբեմն հարց կուտայ, — յանուն ինչի՞ այսքան թմբուկ եւ պոռչտուք սա հիւրընկալ հողին վրայ: Եթէ իրապէս յանուն անխարդախ Հայասատանասիրութեան է, կրկին սխալ է արմատապէս, սխալ է, սիրելիներ: Հայրենիք սիրող մը փոխանակ սերունդը ապազգայնացումէ փրկելու՝ օտար պողոտաներու վրայ ամբարտաւանութեան կծիկ չի քակեր, թոյն չի սրսկեր ուրիշներու աչքին...: Թոյնէն անուշ բան ակնկալել յիմարութիւն է: Նոյնն է նաեւ օտար հորիզոններու տակ սրսկայացած եղանակով Հայաստանասիրութիւնը...

Շատ տրամաբանական է որ այսքան չարիքի փոխարէն դեռ մարդիկ կան որ անյագաբար հաճոյք, հոգեկան հաճոյք կը զգան երբ խլրտում մը յառաջ կուգայ, պառակտում մը կը ծագի: Անոնք կուրծք կը ծեծեն եւ վարագոյրին ետեւ հարանիք ու խրախճանք կը կազմակերպեն վասն հայրենասիրութեան: Որքա՜ն ամօթ եւ որքան փափուկ զգացում...

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ կարծես մարդոց զգալու եւ գործելու եղանակն ալ վերի վայր շրջուեցաւ: Ու այս պարագան ամէնէն շատ մեր ժողովուրդին մէջ աչքի կը զարնէ:

Տեսէք ընդհանուր եւ ծիծաղելի պատկերը այս տարաձայնած ժողովուրդին, բաղդատեցէք պատերազմէն առաջ ունեցածին հետ, միեւնոյնն է շատ փոքր տարբերութեամբ: Ժողովուրդներ հարուստ իրենց մշակոյթով կ'աճին ու կը քաղաքակրթուին, իսկ մենք մեր մէջ իրար կը գզենք ու անվերջ կը վիճինք: Միշտ մեր մէջ յեղյեղուկ նորութիւններու կը հանդիպինք, կը զարմանանք, քիչ մըն ալ կը սքանչանանք եւ յետոյ ի խորոց սրտի հառաչանք մը կ'արձակենք:

Վերջերս յուշահայ գաղութի հոգեւոր հովիւը, Մալըմեան, գրեց երկար նարուղղոնասար մը եւ բարկութեան հուրով քչեց մինչեւ Ցա...

նատանի վարչապետին ,պահանջելով ջախջախել հայութեան յարաճուն կեանք ունեցող Դաշնակցութիւնը ... Բայց, «Տէր լուեցէ»ն յապաղեցաւ...

Ուրեմն եկէ՛ք, եկէ՛ք, ոտքի ելէք, թմրուկ զարկէք եւ օրուան անմահութեան տենդէն վարակուած այս վեղա - կան բարքն ալ ծափահարեցէք, ինչու որ նազովրեցիին վարդապետութիւնը այդ կը պահանջէ — «Ովսաննա ի բարձունս» ,խաղաղութեան տեղ խառնակութիւն փառն մեղաց իւրեանց...

Տառապանքի անլուր ողբերգութեան մէջ վերապրող սերունդ մը կայ, որ վահագնեան արծուաթեւ եւ խրոխտ նայուածքով կը հետեւի այս բոլորին:

Գաղութներու խաղաղ կեանքը վրդովող որ եւ է տարր, ըլլայ ռամկավար, հնչակ, դաշնակ թէ հօկ, թող վայրկեան մը ամփոփուի ինքն իր մէջ եւ գիտէ ընդհանուր խառնիճաղանճը, այլապէս բարոյական անկումը հետ - գհետէ պիտի ծաւալի իր ուերներով:

Ամէն Հայ պարտաւոր է պահ մը մտածել եւ գործակցիլ մեր խաղաղութեան հիմը անխախտ պահելու համար:

Ի տես ուրիշներու բարգաւաճման — նոյն իսկ մեր յաւիտենական թշնամիին — պուտ մը մարդու, հարազատ Հայու, ցեղային սրբութիւններով օժտուած Հայու նախանձախնդրութիւն, տխրեք եւ տխնայեք... Այլապէս քայքայումն է որ կը սպառնայ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Քանի մը ժամ Արենուշներու մէջ

»»»: «««

Սալոն Սէն ժաքի մէջ կազմակերպած իրենց հանդէսը ընտրանի բազմութեան մը պատեհութիւններ տըւաւ, քանի մը պահ Արենուշներու հետ ապրելու համար:

Ներկայ էին Մարսէյլի ֆրանսացի սկաուտները իրենց խմբապետուհի Mlle. Rouxի հետ, որոնք եկած էին ուրախացնելու իրենց հայ տարագիր քոյրերը: Ներկայ էին նաեւ Մարսէյլի հայ Արենները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, երբ բեմին առջեւ կեցած Արենուշներու երկու խմբակներու կողմէ, որոնք անկնկալուածէն աւելի կոկիկ ու ճաշակաւոր հագուած, գեղեցիկ էին, լուրջ եւ կարգապահ:

Վարագոյրը բացուելուն՝ բեմի վրայ պատրաստ էր Մարսէյլ քաղաքի եւ արուարձաններէն՝ Լէգօլիվի, Լավիոթի, Պուլվար Օտտոի եւ ուրիշ վայրերու Թեւիկներու եւ գայլուկներու յիսնեակը, բոլորն ալ միօրինակ, մաքուր հագուած, աշխոյժ եւ կարգապահ վիճակի մէջ: Հանդէսին առաջին մասն էր Թեւիկներու եւ գայլուկներու բաժինը, որուն մէջ մանուկներ երեւան եկան իրենց երգերով, արտասանութեամբ,«Պապն ուշողամ»ի ,«Քաջ որսորդ »ի երգախառն խաղերով, ինչպէս նաեւ « Ծիծեռնակ »ի եւ « Թիթեռնիկ »ներու պարերով: Աննկարագրելի էր ծնողներու հրճուանքը: Ֆրանսուհիները ուշի ուշով եւ հրճուանքով կը դիտէին մեր մանուկներու այդ յաջողութիւնները եւ քանիցս շնորհաւորեցին անոնց առաջնորդները:

Այս բաժինէն վերջ դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագեց 8 տարեկան Թեւիկ Ազգանուանը:

Բ. բաժինը կը ներկայացնէր Արենուշներու բանակումի «կրակին շուրջ» տեսարանը, ուր 30 Արենուշներ կրակի շուրջ բոլորուած ,երգեցին արտասանեցին, սկաուտական խաղեր խաղացին:

Այս տեսարանէն վերջ, արենուշ մը պարեց «Շամիլ»ի պարը: Ապա բեմ եկան Օղակաւորները: Միջին տարիքի 12 արենուշներ, վարդագոյն տարազներով կատարեցին Օղակներով մարզանքը, որ շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն ձգեց հանդիսատեսներուն վրայ:

Թեւիկներու ծնծղայով մարզանքը նոյնպէս գնահատուեցաւ օտարներէն:

« Հայկական պարերուն պիտի մասնակցին ֆրանսացի արենուշներ », գրուած էր յայտարարութեան մէջ:

Շատեր չէին հաւատար եւ անձամբ հարկ համարեցին տեսնել անոնց ինքնութիւնը:

Արդարեւ հաճելի էր եւ ողջունելի հայ եւ ֆրանսացի արենուշներու մըտերմիկ այդ շրջանակը որուն մէջ անոնք ցոյց տուին իսկական սկաուտական ոգի եւ բարք:

« Հօյ նազան իմ, նազան իմ» մեծ յաջողութեամբ կ՚երգէին նաեւ Ֆրանսուհիներ ու կը պարէին:

Խումբ մը Հայ աղջնակներ իրենց ֆրանսացի քոյրերուն սիրցնել տուած էին իրենց հայրենի երգերն ու պարերը, զանոնք սորվելու եւ հրապարակ բերելու չափ:

Եւ հանդիսականները չափազանց ուրախ էին ու կրկնել տուին այս պարը, ուրախացնելով նաեւ հիւրերը:

Գ. մաս ժողովրդական, գեղջկական պարերու բաժինն էր: Ֆրանսացի արենուշները մեծ յաջողութեամբ պարեցին սպանիական պար մը, որ կրկնուեցաւ քանիցս:

Ֆրանսուհիներու պարէն վերջ, Հայ Արենները պարեցին հունգարական պարեր, որ սորված էին անցեալ տարի Հունգարիա գացած ատեն:

Այս պարն ալ սպանիականին հաւասար գուարթութիւն պահպանեց եւ նոյնպէս կրկնուեցաւ:

Ի վերջոյ արենուշները Համբարձման վիճակի արարողութիւնը կատարեցին, մեր հոգիները վերացնելով եւ հայրենիք տեղափոխելով:

Վիճակահանութեան դրուեցաւ բարձ մը: Ընդհանուր տպաւորութենէն խանդավառուած, որահին տէրը(Ֆրանսացի) վիճակահանութեան նուէրերուն աւելցուց իր կողմէ նուիրուած շիշ մը Թակարժէք գինի, իսկ Պ. Սէթեան մէկ քիլօ «լոգում»:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ արենուշ Mlle. Magali Gastonier, որ դաշնակի վրայ նուագեց ընտիր եղանակներ, տիրելով բոլոր հոգիներուն:

Օրուան հանդէսին առթիւ խօսելու հրաւիրուած էին Պ. Յ. Ծայլեանը եւ Mlle Roux, որոնք երկուքն ալ բացատրեցին սկաուտիզմի օգուտն ու արժէքները, գրուատեցին արենուշներու աշխատանքները եւ յորդորեցին հանդիսականները թեւ ու թիկունք դառնալու համար սկսուած շարժումին:

Վերջին մասին հայ արեններու սինէման ցուցադրեց իրենց ճամբարի կեանքը Հունգարիոյ մէջ եւ ճանապարհին:

Ապա նոյն սինէմայով սկսաւ հանգուցեալ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան ցուցադրութիւնը:

Ֆիլմը պատրաստած էին իրենք հայ արենները, որոնք թաղման ատեն չըջադատած էին հանգուցեալին դագաղը:

Եւ արխական այդ փոքրիկ ժապաւէնը լիակատար ու խիստ գեղեցիկ կերպով ներկայացուց յուղարկաւորութիւնը, հանգուցեալի բնակարանէն մինչեւ գերեզման:

Սինէման մէջ ընդ մէջ կուտար զանազան հայերէն վերտառութիւններ եւ ազդեր ,որոնք կը բացատրէին անցքերը եւ տեսարանները:

Թէ՛ հանդէսի տեւողութեան եւ թէ սինէմայի ընթացքին կը նուագէր սկաուտներուն բարեկամ Պ. Ժագ Տէրտէրեանի T. S. F.ի գործիքը, զոր մեր երիտասարդ հայրենակիցը սիրայօժար տրամադրած էր Արենուշներուն:

Ժամը 2.30ին սկսուած հանդէսը վերջացաւ ժամը 7.15ին եւ սակայն հանդիսականները կը դժուարանային բաժնուիլ: 75է աւելի արենուշներու եւ թեւիկներու այս հանդէսը իր պէսպիսութեամբ եւ մարզական ու գեղարուեստական արժէքներով, ամբողջական յաջողութեամբը իրաւամբ «աննախընթաց» էր, զոր համեստօրէն յայտարարած չէին իրենք — Արենուշները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

»»»: «««

Այս տարի Երեւանի մէջ բնակարանային շինարարութեան յատկացուած է 6,700,000 րուբլի: Բնակարանային շինութեան յատկացուած տարածութիւնը, անցեալ տարուընէ կիսատ մնացած շէնքերու տարածութիւնն ալ միասին, 41,500 քառ. քիլոմեթր կը հաշուուի:

1932ին սկսուած բնակելի տուներու շինութիւնը պէտք է աւարտի այս տարի: Անցեալ տարուան շինութեանց որակը գոհացուցիչ չէր մեծ մասամբ: Մինչեւ հիմա տուներուն կտուրները 60 առ հարիւր ներկուած չեն: Տախտակամածները այնպէս են շինուած, որ տախտակներուն միջեւ լայն բացուածքներ կան: Նոյն երեւոյթը պատուհաններու եւ դուռներու վրայ: Ջայները կը թափանցեն մէկ սենեակէն միւսը: Այս տարի հաշուի առնուած են այս թերութիւնները: Նորաշէն տուները չունին պահարան կամ մթերանոց, այնպէս որ տան բընակիչները ստիպուած են իրենց փայտն ու այլ գոյքերը պահել խոհանոցին, նոյն իսկ իրենց սենեակներուն մէջ:

ՆՈՐ ԱՂԷՏ ՄԸ ԵՒՍ

»»»: «««

Ուշ ժամանակով տեղացած ձիւնէն յետոյ, որ բաւական վնաս պատճառեց Հայաստանի գիւղատնտեսութեան, ահա նոր աղէտ մը եւս,— յորդառատ անձրեւ, որ կարգ մը շրջաններու մէջ մեծ վնաս հասցուցած է գիւղերուն: Կուտանք Խորհ. Հայաստանի ստացած հեռագիրները.—

ՂԱՓԱՆ, 16 մայիս.— Տեղացող երկարատեւ անձրեւներուն պատճառով, Ղափանի շրջանի Մազրա գիւղին մէջ տեղի ունեցաւ հսկայ հողաշերտի մը փլուզումը,— 92 մեթր երկար, 27 մեթր լայն, 11 մեթր խորութեամբ հողաշերտ մը շարժեցաւ տեղէն: Այս հողաշերտին վրայ կը գտնուէին չորս բնակարան (46 սենեակով) ,2 դրասենեակ (6 սենեակով), 4 մարագ, 4 ախոռ, հաւաքական գիւղատնտեսութեան մթերանոցը: Հսկայ հողաշերտը տեղէն շարժելով՝ փճացուց 1243 քիլօ ցորեն, 3325 քիլօ գարի, 1300 քիլօ հաճար, 4500 քիլօ գետնախնձոր, 234 քիլօ այլ պարէններ, մէկ սերմացանի մեքենայ, զանազան առարկաներ: Կազմուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը տեղւոյն վրայ ճշդելու համար վնասները:

ԱՊԱՐԱՆ, 16 մայիս.— Երէկ եւ առջի օր յորդ անձրեւ տեղաց, ցանքը կանգ առաւ բոլոր գիւղերուն մէջ: Ցուրտին պատճառով անասունները կը կերակրուին ախոռներուն մէջ:

ՂԱՓԱՆ, 17 մայիս.— Երկարատեւ անձրեւներու եւ ձիւնին պատճառով Ղափանի 59 գիւղերուն մէջ փլեցան 272 բնակելի տուներ, 5 դպրոց, 1 մանկապարտէզ, հաւաքական գիւղատնտեսութեան 3 մթերանոց, 145 ախոռ եւ մարագ, 1 ջրաղաց, 1 խոտի հոր: Փլատակներուն տակ սատկեցան 13 եզ, 7 կով, 12 հորթիկ, 6 հորթ,35 ոչխար, 8 գառ, 13 այծ, 22 ուլ, 10 ձի, 7 էշ, 12 ջորի:

⁂ Երեւանի օդերեւութաբանական կայանին հրատարակած զեկոյցին համաձայն, Մայիս 18ին Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ հաւանական էր որ անձրեւ տեղար, կարկտահարութիւն տեղի ունենար սաստիկ քամի փչէր:

ՀԵԾԱՆՈՒՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

»»»: «««

Երեւանի հեծանուորդները մայիս 12ին մրցում մը կատարեցին Թիֆլիզի հեծանուորդներուն հետ: Հայերը չահեցան յաղթանակը:

Ցաղթական խումբը, որուն մէջ են Վ. Սմբատեան, Կ. Ցովհաննիսեան, Մանուկեան, Քոչարեան, եւ ինքնաշարժ հեծանուորդ Ս. Հախվերդեան, մայիս 22ին մեկնեցաւ Մոսկուա, մըրցելու Լէնինկրատի ,Տուլայի և Մոսկուայի հեծելանուորդներուն հետ:

Մրցումը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ 30 մայիսին: Այս մրցման կը մասնակցին յաղթական քաղաքներու՝ Տուլայի, Լէնինկրատի ,Մոսկուայի եւ Երեւանի հեծելանուորդները: Միջքաղաքային այս մրցումները տեւեցին երկու օր: Յաղթական քաղաքներու հեծելանուորդները 4ական հոգինոց խումբեր կազմած են:

Մրցման ծրագրին մէջ վազք 1 քիլոմէթր, հրամանատարային մըրցում 7.5 քիլոմէթր, առաջնութեան վազք՝ 20 քիլոմէթր:

Մեր լիճ՞ն կը խնդան

■■■

ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 29 մայիս. — Մօտ մէկ տարիէ ի վեր սրտի կըսկիծով կը դիտենք մեր շրջանի Հօկին պատակտիչ գործունէութիւնը: Երբեք չփորձեցինք գործ ունենալ իրենց հետ, յուսալով թէ օր մը խելքի կուգան եւ կ՚աշխատին պարկեշտօրէն: Բայց ե՞րբ է տեսնուեր որ ծուռ քանակէն ուղիղ գիծ ելլէ:

Հայաստանի օգնութեան անունով հրապարակ իջած այս կազմակերպութիւնը իր կոչումին գլխովին հակառակ կը գործէ: Ոչ թէ Հայաստանի օգնութեան կոմիտէ է, այլ հայ աշխատաւորութեան կազմալուծման օգնող կոմիտէ: Նոր փա՞ռ կ՚ուզէք.—

Մեր բոլոր սրբութիւնները անարգող Հօկը հիմակ ալ հայ բեմը պղծելու է ձեռնարկած, Առնուվիլն ու Կուսէնվիլը ընտրելով ասպարէզ: Գրեթէ ամիսը անգամ մը ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ լեզուով ներկայացումներ կը հրամցնեն հասարակութեան. օրինակ «Նասրէտտին Հօճա», «Հիքմէթ աղա», «Ժըրնըվիկ» եւ ասոնց կարգին «կէօպէկ հավասի»ն ու «զէյպէկ»ը: Որպէսզի պատկերը կատարեալ ըլլայ, պիտի թելադրէի «տավուլ զուռնա» մը եւ գինչու պարուհիներ ալ վարձել...

Հօկը իր «դաշտերզոհպաշտում»ներով ու «միացեալ»ներով գաղթաշխարհի մէջ որոմ ցանելէ եւ եղբայր եղբօր դէմ լարելէ վերջ, այժմ ալ տարբեր միջոց մը ընտրած է, պառակտումը տեւական դարձնելու համար: Ան կացինի հարուածներ կուտայ հայերէն լեզուին եւ բարքերու մաքրութեան:

Խորապէս վրդովիչ է մանաւանդ երբ հայ բեմի մարդիկ փոր մը հացի համար կը ստորնանան եւ անուղղակի կը ծառայեն թրքախօսութեան եւ թըրքաբարոյ խաղերու տարածման:

Իրենց փորը կշտացնելու համար, թող երբեք բեռնակրութիւն ընեն, ինչ որ շատ աւելի պատուաբեր է:

Երկու խօսք ալ Առնուվիլի եւ Կուսէնվիլի թրքախօս ու հայախօս հայրենակիցներուս. — Մի՛ քաջալերէք եւ ձեր արդար քրտինքով վաստկած դրամները մի վատնէք թրքական փըրոփականտին: Վստահ եմ թէ օր մը պիտի զղջաք, բայց շատ ուշ պիտի ըլլայ, ինչպէս յաճախ պատահած է մեր պատմութեան մէջ: Ափսո՜ս որ չենք սորված օգտուիլ անցեալի դասերէն:

Օ. Կարապետեան

Ում տուէք մեզի

»»»: «««

Եթէ հաճէք մի թեթեւ ակնարկ ձգել «Յառաջ»ի ծանուցումների բաժնին՝ պիտի տեսնէք մի համեստ յայտարարութիւն Տր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի: Սոյն մասնաճիւղը վաղը, կիրակի, 3 յունիս, Սեվրի Մուրատեան վարժարանի Պէչիկթաշլեան սրահում մի ներկայացում է տալիս: Տեղիս սիրողների մասնակցութեամբ եւ մանուկների յատուկ բաժնով պիտի ներկայացուի Մ. Տէր Մինասեանի «Ժառանգորդը» տասը 5 արար: Ինչո՞ւ այս երկար, մեծ ծախքերի հետ կապուած դժուարին ճամբորդութիւնը:

Ալֆորվիլը, ուր կայ հոծ հայկական մի գաղութ, հինգ տարիէ ի վեր ունի Կ. Խաչի մասնաճիւղը, 100է աւելի անդամուհիներով: Համեստ ընտանիքների աշխատաւոր տիկիններ փարած Կ. Խաչի մեծ գաղափարին՝ աշխատում են իրենց կարելին անել տարագիր հայութեան բազում կարիքներին օգտակար լինելու համար:

Մասնաճիւղը չորս տարիէ ի վեր պահում է հայերէնի դասընթացք, ուր հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն են սովորում 86 մանուկներ: Տաժանելի են այն պայմանները, ուր գործում է մասնաճիւղը, բայց նա երբեք չէ ընկրկած եւ յաղթելով շատ դժուարութիւնների միշտ կեցած է իր բարձր դիրքի վրայ: Բացի դպրոցէն նա ամէն տարի օգնած է հիւանդների եւ չքաւորների, հաշուելով այլ գործեր, որ կապ ունին հայ կեանքի ինքնապաշտպանման հետ: Այս մասնաճիւղն իր գործով շատ քիչ է ծանօթ Փարիզի եւ արուարձանների հայութեան. մեկուսի է ընկած, դժուար են իր հաղորդակցութեան պայմանները քաղաքի հետ:

Այսօր ահա, ինքը մասնաճիւղն է իջնում քաղաք մերձենալու իր հայ բնակիցներին:

Հինգ տարուան մէջ առաջին անգամն է որ սոյն մասնաճիւղը դիմում է ձեզ, գալու իր ներկայացման, ընելու ձեր համակրանքի եւ նիւթական օժանդակութեան բաժինը, ապացուցանելու համար, թէ հայութիւնը մի ամբողջութիւն է՝ սերտ կապերով միացած: Մի բացառիկ հաճոյք վայելելու համար չէ, որ կանչում ենք ձեզ: Ներկայացումներ, աւելի լաւերը դուք տեսնում էք ամէն օր: Համեստ են մեր ուժերը: Կանչում ենք ձեզ, մի պահ համախմբուելու կողք կողքի մի մեծ, ընդհանուր գաղափարի շուրջ մեր սրտերը թրթռացնելու համար: Տեղիս հայրենակիցներէն Պ. Գ. Սէօլօղեան եւ Կ. Պետրոսեան 50ական ֆրանք են նուիրում, մասնաճիւղիս ծախքերը թեթեւցնելու համար, որովհետեւ ցանկանում են, որ իրականանայ այս գեղեցիկ գործը, որ մենք գանք ձեզ մօտ ու դուք գաք մեզ մօտ:

Ահա առիթը ապացուցանելու թէ չէ մոռցուած Ալֆորվիլի բանուորական հայ գաղութը այլուր բնակող հարազատների կողմէ: Մենք պատրաստ պիտի լինենք կիրակի ձեզ ընդունելու: Մեր առաջին կանչն է այս եւ վստահ ենք թէ անպատասխան չպիտի մնայ:

Ի դիմաց մասնաճիւղի վարչութեան
ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԳԱՍՏԱՑԱ՞Ն

»»»: «««

«Ցուսաբեր» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (21 մայիս).

— «Սրիկայացած խուժանը փողոց ելաւ եւ ամէնէն քստմնելի տեսարանները պարզեց Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ՝ Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովները խանգարելու համար:

Հայրենիքէն, Պայքարէն եւ Եր. Հայաստանէն առնելով տուինք «միացեալ»ի այդ սրիկայութեանց առարկայական պատկերը: Արինո՞ւ լուսանկարները, որ յաջորդաբար կու տանք մեր թերթի մէջ (զանոնք առնելով ամերիկեան թերթերէն), կու գան վկայելու խսկութիւնը այն նկարագրութեանց, որ տուած էր մասնաւորաբար «Հայրենիք»:

Իր փողոցային արարքներով խօսքի ազատութեան սիրահա՞ր «միացեալ»ը նպատակ ունէր ըմբերանելու Դաշնակցութիւնը՝ ազատօրէն հայ բեմն ու հայ կեանքը ապականելու համար:

«Միացեալ»ը իր նպատակին... հասած կը թուի:

Պոսթընի եւ Շիքակոյի արիւնալի դէպքերէն վերջ՝ «Հայրենիք» օրաթերթի ընդամէնը չորս թիւ առած ենք, ապրիլ 24էն — 27:

Այդ չորս թիւերէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք.

1. Ապրիլ 8ին Ֆիլատէլֆիայի մէջ տեղի ունեցած է Դաշնակցութեան հանդէս - խնջոյքը 1000է աւելի բազմութեան ներկայութեան:

2. Ապրիլ 22ին Պոսթընի մէջ տեղի ունեցած է Հ. Կ. Խաչի հանդէսը, աւելի քան 1000 հոգիի մասնակցութեամբ:

3. Ապրիլ 15ին Նիւ Պրիթընի մէջ տեղի ունեցած Հ. Կ. Խաչի հանդէսը խուռներամ բազմութեան ներկայութեան:

4. Ապրիլ 22ին Ուստրի մէջ չքեղօրէն տօնակատարուած է Ապրիլ 24ը, բերնէ բերան լեցուն սրահի մը մէջ:

5. Ապրիլ 14ին Տիթրոյթի մէջ տեղի ունեցած է Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան հացկերոյթը, 500 հոգիի մասնակցութեամբ եւ ընկ. Գ. Նժդեհի գլխաւորութեամբ:

6. Եւ վերջապէս, ապրիլ 24ին Տիթրոյթի մէջ տօնակատարուած է «Որ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ»Ը ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3000 ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ:

Ինչպէս ըսինք, այս լուրերը կը քաղենք «Հայրենիք»ի ընդամէնը չորս յաջորդական թիւերէն: Չենք յիշատակեր ցանկը այն ժողովներու, որոնց մասնակցողներու թիւը 500է նուազ եղած է:

Դասը առած ըլլալով Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ, «միացեալ»ը այս անգամ արդէն յանդգնութիւնը ունեցած չէ մեր ժողովները խանգարելու:

Աւելին. նոր կոչէ մը դատելով՝ խուժամուժը մինչեւ իսկ բաւականաչափ խելօքցած է:

«Դուրեան արք. Կեդր. Յանձնախումբ»ը — այլ անուամբ՝ «Միացեալ»ը — ապրիլ 20ին «կարեւոր զեկոյց» մը հրապարակած է, արժանի հանրութեան մասնաւոր ուշադրութեան:

Զեկոյցը կը սկսի այսպէս.

«Վերջին օրերու մէջ հրապարակային ժողովներու առթիւ Պոսթըն եւ Շիքակօ պատահած արիւնալի ընդհարումները յառի տպաւորութիւն թողած են թէ՛ հայկական եւ թէ օտար շրջանակներու վրայ»:

Զեկոյցը կը վկայէ.

«Փողոցային այդ կագ ու կռիւներով չէ որ պիտի որոշուի արդարութեան յաղթանակը:

Հրապարակային խառնակութիւնք կը ծառայեն միայն ամերիկեան հասարակաց կարծիքը մոլորեցնելու, ինչ որ ոճիրը կազմակերպող խմբակին միակ նպատակն է: Անոնք, առաջնորդ սրբազանի սպանութեան պատասխանատուութենէն խուսափելու համար, կը ջանան զանազան խարէութիւններով իրականութիւնը ծածկել»:

Զեկոյցը կ՚եզրափակէ.

«Դուրեան Յանձնախումբս ջերմապէս կը յանձնարարէ, որ մեր ազգայինները ըլլան զուսպ ու հանդարտ եւ արհամարհեն դաւադիր խմբակին գրգռութիւնները»:

Ինչպէս կը նկատէք, «միացեալ»ը բաւական խելօքցած եւ զգաստացած է: Այս ԳԱՂՏՆԻ մարմինը — մեր խօսքը Դուրեան անունը կրող «Կեդր. Յանձնախումբ»ի մասին է— որ ցարդ ամէն ինչ կը սպառէր հայ կիները իսկ փողոց հանելու, այժմ սկսած է զանոնք փողոցներէն ժողվելով դէպի տուները քաշել»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մարաշցիներու հանդէսը

»»»·«««

ՎԻԷՆ, 28 մայիս (Յառաջ).— Երէկ, կիրակի կէս օրէն վերջ Մարաշի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Սէն Շամոնի համանուն միութեան թատերախումբին, ներկայացուեցաւ «Ազատուած աղջիկը», յեղափոխական յուզիչ տամ մը: Սրահը լեցուն էր: Ներկայացումէն առաջ բժշկութեան ուսանող Պ. Մինաս Սանդուրեան բացատրեց Մարաշի Հայր. Միութեան նպատակը եւ պարզելով անցեալը, ըսաւ.— «Այսօր կ՚ապրինք մայիսեան օրերը: Ամբողջ աշխարհի մէջ դաշտերը զարդարուած են ծաղիկներով, բայց ո՞ւր են մեր դաշտերն ու ծաղիկները, ո՞ւր են մեր այնքան առատաբեր հողերը: Հայ ժողովուրդը երբեք իր կամքով բաժնուած չէ իր դաշտերէն ու ծաղիկներէն: Ան երբեք իր շահը փնտռած չէ օտար երկրի մէջ: Հայ ժողովուրդի գաղթը եղած է միշտ բռնութեան տակ: Կան շատեր որ գիտնալով մէկտեղ կը խեղաթիւրեն իրողութիւնը եւ յեղափոխութիւնը պատճառ կը բռնեն հայ վուրդի գաղթերը եւ կոտորածները Ցեղափոխութիւնը հազիւ կէս դարու պատմութիւն ունի, բայց հայ ժողովուրդի գաղթերը եւ կոտորածները վեց դարերու պատմութիւն ունին: Ցեղափոխութիւնը անհրաժեշտ էր մեզ համար եւ այն տուաւ իր փայլուն արդիւնքը — Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ահեղ ճակատամարտներով ստեղծեց այսօրուան Հայաստանը, եռագոյնը պարզելով Արարատի ատտրոյը»:

Բանախօսը իր խօսքը վերջացուց հետեւեալ բառերով.— Այս սրահին մէջ միայն երիտասարդներ կը տեսնեմ. ո՞ւր են մեր ծերերը, մեր հայրերն ու մայրերը: Կա՞յ ձեզմէ մէկը որ ըսէ թէ ես երբեք զոհ տուած չեմ. մենք վրէժ ունինք մէկ միլիոն նահատակներու. դուք բոլորդ ալ այդ պարտքը պէտք է փոխանցէք ձեր փոքրիկներուն: Վա՜յ անոր որ պիտի մոռնայ:

Բանախօսութենէն վերջ սկսաւ ներկայացումը: Բոլոր դերակատարները յաջող էին: Վերջին արարին քանի մը Քիւրտեր հայ աղջիկ մը առեւանգելով կը տանին: Ճամբան հայ ֆէտայիները բոլորն ալ գետին կը փռեն, երգելով « Բամ Փորոտան »ը, որուն մասնակցեցաւ սրահի ժողովուրդը յանկարծ: Զուգակի վրայ քանի մը ազգային յեղափոխական երգեր նըւագեց Պ. Մովսէս Քիթեանեան, Օր. Ինճէեան իր թրթռուն ձայնով երգեց երկու գեղջկական երգեր: Ներկայացուեցաւ նաեւ «Երկու անվարտիները» զաւեշտը, որմէ յետոյ ներկաները մեկնեցան ուրախութեամբ: Ապրի՛ Մարաշի Հայր. Միութիւնը որ իր այս յեղափոխական կեանքէ առնուած խաղով մեծ հետաքրքրութիւն պատճառեց ներկաներուն:

Պ. Մանուկեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԸ ». Հրատ. Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան: (Իր մահուան 25ամեակին առթիւ): Պատկերազարդ: Գին 3 ֆրանք: Դիմել՝ A. Mardirossian, 7 bld. Mourin, St Louis, Marseille.

Օրուան գիրքեր

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

ՍԱՐԻ փրանսական հանքային վարչութեան գրասենեակէն գողցուած փաստաթուղթերու մէկ մասը գտնուեցաւ գետին մէջ:

ՊԱՆԹ ՏԸ ՖՐԱՆՍ զեղչի սակը հարիւրին 3էն իջեցուց 2ուկէսի, ինչ որ ապացոյց մը կը համարուի հրապարակի բարւոքման:

ԼՈՆՏՈՆ - ՓԱՐԻԶ թղթատարական օդանաւ մը Քրոյտընի մէջ (Անգլիա) ելեկտրական ձողի մը զարնուելով, ջախջախուեցաւ: Մեքենավարը եւ հեռագրիչը վայրկենապէս մեռան:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 277ի դէմ 288 ձայնով մերժեց բանաձեւ մը, որ կը պահանջէր ստիպողաբար ճնշութեան ենթարկել ընտրական կանոնագրի բարեփոխումը, համեմատական ընտրութեան հիման վրայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ առջի օր աչքէ անցուց 86 մեծ մարտանաւեր, որոնք ունին 700,000 թօն տարողութիւն եւ 35,000 նաւազ: Մ. Նահանգներու պատմութեան մէջ ամենամեծ նաւահանդէսն է այս, խաղաղութեան ատեն: Անհամար բազմութիւն մը կը մասնակցէր հանդիսութեանց:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 300,000 — 400,000 բամպակի բանուորներ գործադուլի հրաւիրուած են երկուշաբթի օր: Հաւանական է որ 250,000 մետաղագործական բանուորներ ալ միանան շարժումին: Ծանր խռովութիւններ կը նախատեսուին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Ձ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը, Օրիորդներ՝ Մ. Մարտիրոսեան, Պ. Գէորգեան եւ Պ. Գատէհեան: Կ'արտասանեն՝ պարոններ Պարսամեան, Բօյաճեան եւ ընկ. Բէնտիրեան:

Տախերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք մուտք:
Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41, 48 եւ 53 հանրակառքերը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin
Կը նախագահէ Ս. ՀԱԲԷԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեան, Օր. Մ. Օրէն (դաշնակ), ընկեր Ա. Մելքոնեան (ջութակ), Պ. Զ. Մուրօֆեան (կիթառ), Պ. Պ. Զանտեան եւ Կ. Գօլօմանեան (երգ), ընկեր Լ. Ալէմեան, Պ. Միսաք - Միրզէ, Մարտիկ Պետանեան (արտասանութիւն):

Տախերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Զաւարեան» խումբերու կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին Հ. Յ. ԴԱՇ. ՏԱՆ ՄԷՋ
Կը նախագահէ ընկեր Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը նուագէ ընկ. ՔԸՐԸՔՃԵԱՆ իր նազով:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—Օր. Մ. Տէր Պետրոսեան (մեներգ) եւ Տէսինի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆառ խումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խթիկեանի, արտասանութիւն, երգ, եւն.: Մուտք 2 ֆրանք:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք երեկոյեան ժամը 8էն մինչ եւ 1:

ՓՕՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՄՈՒՐԱՏ խումբի, մասնակցութեամբ ԱՆԴՐԱՆԻԿ խումբի եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ
Կը խօսի՝ Ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները ձեռնուն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին Cinema Palace ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական նոխ բաժին:
Տախերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի «Վարդան» Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Պատ. Միութեան եւ Բասթիտ տը Բոռթի «Սասօ» խումբի:
Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պար Վէնսանի մէջ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՍԷՆ ԼՈՒ, ԿՐԱՆ ՓԷՆ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին
120 Շըմէն տը լա Մատրակ վիլ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 10ԻՆ

ԲՈՒՇԱՍՏԵՏԸ

ԱՍՏՐԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Bellevilleի սրահին մէջ: Մեթրօ՝ Պէլվիլ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր բոլոր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ արուարձաններու բոլոր Ուրֆացիները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Beaumont La Rosiere, Bld. du Nord, No. 31, Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը:

ԵՐԱԽԱՅ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ճոխ վառանելի ընտանիք մը որ կը բնակի Փարիզի արուարձաններէն Plessis Robinsonի բարձունքին վրայ, անտառին մօտիկ, կը ստանձնէ իր քով խնամել փոքր երախաներ 3 տարեկանէն սկսեալ: Մայրական խնամք, կրթութիւն եւ մաքուր օդ, ջեռնտու պայմաններ: Մանրամասնութեանց համար նամակաւ ժամադրուիլ Օր. Խանճեանի հետ 26, rue Lucretelle, Paris (15):

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ
Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ Օր. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆԻ, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ, եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին,
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ եւ երգչախումբ (80 հոգի)

Բալլերդ «Սեդա» Օբերայի — Ա. ՏԷՐ - ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ
Արեւելեան գիշերներ — Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ
Աւարայրի Պատերազմը — » » »
Հայ Ժողովրդական Պարեր — ԿՈՄԻՏԱՍ - ԱԼԷՄՇԱՀ

Երգեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ
Ա) Փուխուրիկ Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Բ) Ծաղիկ էի: Գ) Ես սիրեցի ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ
Դ) Սիրելիս Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ
Երկու պատմուածք «Հազարումէկ Գիշերներէն» Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ
Երեւանի էթիւտներ Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք:
Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 20ին: Նուագահանդէսը կը վերջանայ ժամը 23ին:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի կոմիտէի վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին թեր ու դէմ պիտի խօսին ընկերներ՝ ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Ա Ր Ծ Ի Ւ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9
Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ
Նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:
Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ» (զաւեշտ)
Դիւրամատչելի պիւֆէ: Տախերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.
Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փօրթ տ'Օրլէանէն 88 հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ
26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)
Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը ներկայացուի Մ. Տէր Մինասեանի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ» սիրողներու կողմէ, «ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ» (զաւեշտ) դպրոցի աշակերտներու կողմէ:
Մուտք՝ 7, 5 եւ 3 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Մարսէյլի Արտաշէս Ա. եւ «Մեծն Տիգրան» խումբերու կողմէ վաղը, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, Salon St. Jacquesի մէջ, 4, Rue St. Jacques: Սկաուտական նոխ յայտագիր, խմբերգներ, պարեր եւլն.: Շարժանկարով կը ցուցադրուի Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը: Տախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ
Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆի
կիրակի 10 յունիս, ժամը ճիշդ 15ին
ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ
Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ Լութահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի Օր. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեզնէրեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann, Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը

կազմակերպուած Վալանսի ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
10 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուան 9
ՄԱԼԻՍԱՐԻ ծովասուն անտառին մէջ
Կը խօսի Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն)

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«Մ Ե Ր Կ Ե Ա Ն Ք Ը»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ
Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք:
Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՖԻԼՄՍ ՌԵՔՈՄԱՆՏԷ

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ
Յայտագիր 1 — 7 Յունիս

ՓԱՐԻԶ

EMPIRE. — Boléro **(George Raft).** (Version originale, sous-titres français.)
MARIGNAN. — L'Or **(Brigitte Helm, Pierre Blanchar.)**
MARIVAUX. — Cessez le feu **(Jean Galland, Annie Ducaux).**
MOULIN-ROUGE. — Le Train de 8 h. 47 **(Bach, Fernandel).**
MAX LINDER. — Théodore et Cie. — Le Voleur.
IMPÉRIAL. — Le Grand Jeu **(Marie Bell, Pierre-Richard Willm).**
OMNIA - CINÉ - INFORMATION. — Actualités. — Les dernières opérations de pacification au Maroc ; la conquête du Haut-Atlas.
VICTOR-HUGO. — L'Homme invisible. (Version originale, sous-titres français.) — Krakatoa (Documentaire sur les volcans du Pacifique).
ROYAL. — La jeune fille d'une nuit **(Kate de Nagy).** — Martini sec.
BARBÈS. — Fanny. — Mickey pompier.
BELLEVILLE. — Chanteuse de Cabaret. — La Pouponnière.
CAPITOLE. — Voilà Montmartre. — Coup manqué. — Sur scène : **Germaine Lix,** chanteuse.
DEMOURS. — L'Adieu au Drapeau. — Paquebot de Luxe.
EXCELSIOR. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
FÉERIQUE. — La Femme idéale. — Gonzague.
LECOURBE. — La Femme idéale. — On demande un employé.
LOUXOR. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
LUTÉTIA. — Jennie Gerhardt. — Haute Pègre.
LYON. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
MAGIQUE. — Chanteuse de cabaret. — La Poule.
MAINE. — Chanteuse de cabaret. — Il est charmant.
MÉTROPOLE. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
MONTPARNASSE. — La Femme idéale. — Martini sec.
MOZART. — La jeune fille d'une nuit. — Ilha.
PALAIS DES GLACES. — La Femme idéale. — Matricule 33.
PATHÉ-ORLÉANS. — La Femme idéale. — Sur scène : **Madeleine Loys,** chanteuse ; les **Auers,** peintres en chiffons.
RÉCAMIER. — La Femme idéale. — Maison hantée.
ROCHECHOUART. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
SAINT-CHARLES. — La Femme idéale. — Maître chez soi.
SAINT-MARCEL. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
SÉLECT. — La jeune fille d'une nuit. — Martini sec.

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ALHAMBRA D'ASNIÈRES. — Miquette et sa Mère. — Le Détective amateur.
CASINO DE CLICHY. — Incognito. — Londres la nuit.
COLOMBES. — Voilà Montmartre. — Fanatisme.
KURSAAL - AUBERVILLIERS. — Miquette et sa Mère. — Le Détective amateur.
KURSAAL-BOULOGNE. — Les Surprises du Divorce. — Rex, cheval sauvage.
OLYMPIA DE CLICHY. — La Femme idéale. — Maison hantée.
PATHÉ - CINÉMA - PALACE (Boulogne). — Miquette et sa Mère. — Le Détective amateur.

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յիշատակին կազմակերպուած Սգահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Փարիզի մէջ այսօր, յետաձգուած է:
Օրը կը յայտարարուի շուտով:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 3 Juin 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2512 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակը

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի 1 յունիս թուականով.—

Ահարոնեանի վիճակը երթալով կը լաւանայ : Գիշերները հանգիստ կը ճնանայ, ախորժակը շատ լաւ է, սիրտը եւ բազկերակը կանոնաւոր են : Ամէն օր նոր նոր բառեր ու նախադասութիւններ կ'արտասանէ : Ջղային ցնցումները գրեթէ դադրած են : Տրամադրութիւնը աւելի լաւ է : 29 մայիսին առաջին անգամ ըլլալով ոտքի ելաւ առանց օգնութեան : Երեւի քանի մը օրէն պիտի փորձէ քալել : Այս օրերս բազկաթոռի վրայ պիտի նստեցնենք պարտէզին մէջ :

Անգլ. դաշինքին տագնապը... աչնան

Ֆրանսական թերթ մը հաւանական կը գտնէ, որ անգլիական դաշինքը տագնապի մատնուի յառաջիկայ աշնան : Այդ տագնապին վախը գոյութիւն ունի արդէն : Հնդկաստանի սահմանադրութեան բարեփոխութեան հարցը վտանգ մը կը կազմէ դաշինքին հաւասարակշռութեան համար : Ու երբ Չըրչիլ հրահանգ տուաւ մասնաւոր յանձնախումբի մը քննութիւն կատարել միջադէպի մը [...]

[...] տնտեսական ներկայիս կը գտնուի առեղծուածային կացութեան մը մէջ, երեքպատճառով.— Հակառակ է վերադինութեան քաղաքականութեան, բայց գայն ընդունած՝ պատերազմական նախարարին պարտադրութեան տակ : Անկարող է արգիլելու Չէմպըրլէյնը եւ միւս պահպանողական նախարարները, 1929—1931 աշխատաւորական դահլիճին տուած որոշումներուն ուղղութեամբ : Եւ վերջապէս խոստացած ըլլալով փոփոխութեան ենթարկել դահլիճը կազմը յառաջիկայ աշնան :

Կը քաղուին որ Ռուսիա կը մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

Ժընեւի քաղաքական եկեղեցին քաղաքագէտ մը ներկայացուց Ազգերու Դաշնակցութեան, Ռուսիոյ հաւանական մուտքին առթիւ այդ արխապագոյն նորս :

« Կարելի՞ բան է, կ'ըսէն այս քաղաքականները բոլորովին գայթակղած, որ մեր մարտիրոս եղբայրներուն արեան մէջ թաթխուած, կրօնական ամէն հաւատալիքի դէմ անողոք պայքարի լծուած կառավարութիւն մը գայ եւ նստի [...]

[...] մը քրիստոնէութեան դէմ » :

Թոյլ կը տրուի՞ մեզի դիտել տալ այս բարի քրիստոնեաներուն,— երբ Թուրքիան եւս, փաղաքուշ հրաւէրով մը եւ աննախընթաց հանդիսութիւններով, մտաւ Ժընեւի արխապագոյն ներս, ո՞ւր էիք, ինչո՞ւ բողոքի ձայն չբարձրացուցիք, Թուրքերը նուա՞զ արեամբ ծածկուած էին, եղբայրք ի Քրիստոս :

....

Ետլանտի նաւային պատերազմին տարեդարձը

Ուրբաթ օր, բովանդակ Գերմանիոյ մէջ, տեղի ունեցան հանդէսներ՝ տօնելու համար Եութլանտի նաւային պատերազմին տարեդարձը :

Պերլինի մէջ արարողութիւն մը կատարուեցաւ այն յուշարձանին առջեւ, որ կանգնուած է ի փառս Եութլանտի նաւամարտին ընթացքին մեռած նաւազներուն : Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցիին պետը, պանծացուց անոնք որ [...]

[...]

Անգլիացի թղթակից մը վտարուած

[...]

[...] սին խեղաթիւրուած տեղեկութիւններ կուտար իր թերթին եւ այսպէս չարաչար կը գործածէր երկրին ասպնջականութիւնը : Թղթակցի իր պաշտօնը այնպիսի եղանակով մը կատարելը կը կարծենք թէ չի կրնար ծառայել ժողովուրդներու մերձեցման եւ խաղաղութեան, այլ ընդհակառակն կը թունաւորէ հանրային կարծիքը, ինչպէս եւ կը խանգարէ Գերմանիոյ բարեկամական յարաբերութիւնները այլ երկիրներու հետ :

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԵՐԱՇՏ

Միացեալ Նահանգներու հիւսիսային արեւմտեան շրջաններուն մէջ երաշտը այնպիսի աստիճանի մը հասած է, որ կատարեալ աղէտ մը կը համարուի : Երբեք այսպիսի երաշտ տեսնուած չէր այս շրջաններուն մէջ : Ջերմութեան աստիճանը տեղ տեղ կը բարձրանայ մինչեւ 37 աստիճան 8 սանթիկրատ : Օ-հիոյի հովիտին եւ Կեդր. Միսիսիփիի մէջ, Նեպրասքայի եւ Մոնթանայի մեծ լճերուն շուրջ գարնանացանը վնասուած է բոլորովին, ցորենը փճացած գրեթէ : Եւ դեռ աղէտը կը ծաւալի դէպի Խաղաղականի հիւսիսային արեւմտեան եզերքները :

Միջադէպեր Ռուսիոյ արեւելեան սահմաններուն վրայ

[...] ցաւ Սունկարի գետին վրայ : Ռուս սահմանապահ զինուորները կրակ բացին մանչուրիական նաւու մը վրայ, որ կը նաւարկէր գետին մէջ :

Մանչուրիոյ կառավարութիւնը սկսած է խմբագրել կարեւոր յայտարարութիւն մը, ծագած այսպիսի միջադէպերու առթիւ :

Հանրաքուէ Սարի մէջ

Հռոմի գործակալութիւնը կը հեռագրէ Ժընեւէն թէ բանակցութիւնները, որ կը շարունակուէին քանի մը շաբաթէ ի վեր Ժընեւի մէջ, Սարի հանրաքուէին մասին, յանգեցան համաձայնութեան մը :

Ըստ այս համաձայնութեան, Սարի հանրաքուէն տեղի պիտի ունենայ 13 յունուարին, գալ տարի :

Այս համաձայնութիւնը յաջողութիւն մըն է Ֆրանսական տեսակէտին համար, սակայն Ֆրանսական քաղաքական շրջանակները չեն ծածկեր իրենց կասկածները [...]

[...] պիտի բաշխուին կողմերուն վրայ :

Հանրաքուէն գործադրելու համար կազմուած մարմինը ինչ իրաւասութիւններ ունի, այնքան ալ յստակ չէն, կ'ըսեն Ֆրանսացիները, հետեւաբար վէճին վրայ... մութը է ցանուած միայն :

ՓՈԹՈՐԻԿ, ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄ

Ուրբաթ օր սարսափելի փոթորիկ մը պայթեցաւ Ֆրանսայի հիւսիսային եզերքներուն վրայ : Փոթորիկը տարածուեցաւ մինչեւ Ուազի նահանգը :

Կէս օրէն յետոյ Քալվատոսի մէջ կարկուտ տեղաց, աւերելով Քուքանի, Լուրվօտոնի, Գոնմէզոնի, Քամփանոքի ցանքերը :

Ուրականը շարունակուելով մինչեւ գիշեր, Լիլ նահանգին մէջ Անիշի հանքերու գործարանին վրայ կայծակ ինկաւ : Գործարանին մէջ այդ պահուն կ'աշխատէին երկատասնեակ մը բանուորներ : Կայծակը հրդեհ ձգեց գործարանին մէջ : Բանուոր մը, 38 տարեկան, մեռաւ կայծակնահար : Իսկ չորս ուրիշ բանուորներ այրուցքներ ստացան : Տասնեակ մը բանուորներ եւս ցնցահեղ [...]

[...]

Հունգարացի եկեղեցական մը կ'ուզէ եպիսկոպոս ձեռնադրուիլ Կիլիկիոյ կաթող.էն

« Հասկ »ի Մայիսի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Մայիս 14 եւ 15ին երկիցս Կաթողիկոսարանս դիմեցին երկու հունգար եկեղեցականներ, մին Աւագերէց Ստեփան Նէմէթ, իսկ միւսը Ամերիկայի եւ Քանատայի Ընդհ. Փոխանորդ Հ. Գորոշ Վիկտոր, իբրեւ ներկայացուցիչներ Հունգարիոյ Ազգային Յոյն - Օրթոտոքս եկեղեցւոյն, խնդրելով որ Հ. Ստեփան Նէմէթ եպիսկոպոս ձեռնադրուի այդ եկեղեցւոյն համար :

Կատարուած հարցափորձէն հասկցուեցաւ որ անոնք կ'ուզեն անջատուիլ Սերպիոյ Աթոռէն եւ անկից անկախ Եկզարքութիւն հաստատել Հունգարիոյ մէջ :

Մայիս 16ին, ծերունազարդ Սահակ Հայրապետը եւ իր Աթոռակիցը վերջնական խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Պետրոս, Եղիշէ եւ Շահէ Սրբազաններու հետ, եւ խնդիրը քննելէ յետոյ կանոնագիտական տեսակէտէ, որոշեցին ժխտական պատասխան տալ Հունգար եկեղեցականներուն :

Զեփիւսկինի ներոսը Փարիզի մէջ

Ուրբաթ երեկոյ Փարիզ հասաւ Փրոֆ. Շմիտ : Այս այն գիտնականն է, որ «Զելխուսկին» նաւուն վրայ, բեւեռային գօտիներուն մէջ, գիտական արշաւախումբի մը գլուխն էր անցած : Մեր ընթերցողները կը յիշեն որ նաւը խորտակուեցաւ Պէհրինկի նեղուցին մէջ, բախելով սառոյցներու : Արշաւախումբը, 104 հոգի, բարձրացաւ սառոյցներուն վրայ եւ հրաշքով ազատուեցաւ ռուս օդանաւորդներու կողմէ :

[...]

Միաժամանակ կը լսուին աղաղակներ. — Սովետները ամէ՛ն կողմ, ամէ՛ն կողմ սովետներ... :

Յետոյ Շմիտ եւ իր հետեւորդները մեկնեցան դէպի ռուսական դեսպանատունը : Դիմաւորողներէն մօտ 500 հոգի կը բաժնուին եւ «Միջազգային»ը երգելով [...]

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

[...]

պետութիւններուն հաւասարապէս :

Վէլինկթըն Քօ (Չինաստան) յայտարարեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողութիւնը կրնայ ծանր անդրադառնալ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ծանր կացութիւն մը ստեղծել մասնաւորապէս Չինաստանի ապահովութեան տեսակէտով :

« Չէզոք » պետութեանց կողմէ, Սանտլէր (Շուէտի արտաքին նախարարը) կ'առաջարկէ « զօրացնել ապահովութեան երաշխիքները », կազմել յանձնախումբ մը քննելու համար զինաթափութեան գործադրութեան երաշխիքները : Վերջապէս, ըստ Սանտլէրի, հարկ է վերաքննել նաեւ 27 հոկտեմբեր 1933 թուակիր համաձայնութիւնը, պայման դնելով.

1.— Արգիլել օդային ռմբակոծութիւնը :

2.— Քանդել, առաջին առթիւ, որոշ թիւով ռմբաձիգ օդանաւեր :

3.— Քննել հաղորդակցութեան յատուկ օդանաւերու սպառազինման դիւրութիւնները :

4.— Արգիլել շինութիւնը ամէն տեսակ թնդանօթներու եւ նաւերու, որոնց փողաչափն ու տարողութիւնը բարձր է բոլոր պետութեանց համար ընդունուած չափէն :

5.— Քանդել հրասայլերը, ցամաքային թնդանօթները, համաձայնութեամբ նշդուած երկրորդ ժամանակամիջոցին :

Յետոյ Սանտլէր կոչ կ'ընէր համերաշխութեան, վերջացնելով որ ինչպէս կարելի է համաձայնիլ՝ երբ երկու կողմերը կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ :

[...]

Ազգային պարգեւաբաշխ

[...]

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

[...]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՓՈՐՁԵՆՔ ՀՆԳԱՄԵԱԿ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼ

Շ. Շահնուր անցեալները «Յառաջ»ի մէջ կը հեգնէր Փրանսացի կարգ մը մտաւորականներ, որոնք նախատական խօսքեր արտասաներ են մեր մասին:

Կասկած չկայ թէ մենք պիտի հետեւինք այն բոլոր օտար հրատարակութիւններուն որոնց մէջ մեր անունը կայ եւ պիտի պատասխանենք պատշաճ լրջութեամբ: Այդ տեսակէտէն շահեկան էր Շահնուրի յօդուածը:

Այս առթիւ, քանի մը դիտողութիւններ, յանգելու համար գործնական առաջարկի մը:

Առաջին.— Մեր գանգատն ու ընդվզումը «ամբաստանեալներուն» ականջին չպիտի հասնին երբեք որքան ատեն որ մենք կը գոհանանք մեր յօդուածները տեղաւորելով այս կամ այն հայերէն թերթին մէջ: Գիտեմ որ դժուարութիւններ կան եւ օտար մամուլը փակուած է մեր առջեւ. ամէնէն չէզոք նիւթերն անգամ, որոնք հեռուէն մօտէն կապ ունին հայ ժողովուրդին շահերուն հետ, բրտօրէն կը մերժուին Փարիզի կամ Լոնտոնի խմբագրատուներէն: Բարձր դիւանագիտութիւն կը խաղան նոյն իսկ բարեկամ նկատուած ազատական ու ընկերվարական թերթերը.

— Կարելի՞ բան է վշտացնել Մուսթաֆա Քէմալն ու Ըսմէթը...

Ջուր ծեծած կ'ըլլանք եթէ մենք հայերէն թերթի մը սիւնակներուն մէջ իրարու պատմենք մեր առաքինութիւնները, մեր առաւելութիւնները: Դուն եւ ես շատ լաւ գիտենք թէ «Հայը չի հոտիր», բայց Եւրոպացին գիտէ՞: Եթէ ես Շահնուրի տեղն ըլլայի, կը խորհէի աւելի ջախջախիչ պատասխանի մը մասին. կը գտնէի այդ «հիւանդ» Փրանսացի մտաւորականը եւ ականջէն բռնելով կ'առաջնորդէի հայ աղքատ ընտանիքի մը տունը — աղքատ՝ որովհետեւ հարուստին մաքրութիւնը փաստ չէ — հասկցնելու համար թէ հայ մայրիկին պահած տունը խունկ կը հոտի, հայ աղջիկը՝ վարդ, հայ տղան՝ արեւ:

Երկրորդ.— Չափէն աւելի զգայուն ենք երբեմն եւ կ'ազդուինք ամէնէն սովորական ու անմիտ բամբասանքներէն: Եւրոպացիին ամէն մէկ խօսքը, ամէն մէկ դիտողութիւնը մեր մատը կը փաթթենք: Մեզի համար ամէնէն անհրաժեշտ հարցը այն է որ Եւրոպան սխալ չըմբռնէ մեր դատը եւ սխալ մեկնութիւն չտայ մեր պայքարին: Թոյլ պէտք չէ տանք որ անիկա Թուրքը ներկայացնէ իբրեւ զոհ եւ Հայը՝ դահիճ: Անկէ դուրս թող խայթեն ինչպէս որ կ'ուզեն. վերջապէս չենք կրնար պահանջել որ Եւրոպացին հրապուրուի թէ մեր քաղաքական դատով, թէ մեր ֆիզիքականով եւ թէ մեր տգեղութիւններով:

Երրորդ.— Ժամանակ է որ թօթափենք մեր կարգ մը յաւակնութիւնները եւ աշխատինք սրբագրուիլ: Ոչ Հռոմի Պապին պէս անսխալական ենք ոչ ալ Աստուծոյ բոլոր բարիքներուն տանձնաշնորհեալը: Շատ ուշիմ ենք եւ շատ խելացի: Եւրոպա ենք տասը կամ տասնըհինգ տարիէ ի վեր, ընդունակութիւն ունինք իւրացնելու եւրոպական մշակոյթի բոլոր երեւոյթները —, արուեստ, գրականութիւն, լեզու, եւն., բայց կարծես վճռեր ենք չօգտուիլ կարգ մը ձեւապաշտութիւններէ որոնք կապ ունին մեր առօրեայ կենցաղին հետ: Մի՛ մեղադրէք երբ հայկական հանդէսի մը կարգապահութեան հսկող ոստիկանը «Հայերը կրթուած չեն» կ'ըսէ. մի՛ մեղադրէք, երբ մենք հանրակառքի մէջ կը խօսինք բարձրաձայն եւ տեղացին «օտարականներ» կը պոռայ մեր երեսին: Հաւանաբար մենք ալ այդ բացատրութիւնը պիտի գործածէինք մեր հայրենիքին մէջ, եթէ երկու Չինացիներ մեր գլուխը արդուկէին իրենց պոռչտուքով: Անգլիացին օրական յիսուն անգամ «please» եւ «thank you» բառերը կը գործածէ, իրաւունք ունի՞նք ըսելու որ այդ բառերը մեր լեզուին մէջ տարին քանի մը անգամ կ'արտասանենք, հետեւաբար...

Ո՛ր եւ է արդարացում չունինք այս տեսակէտէն:

— Եթէ անոնք ալ մեր ճամբէն անցած ըլլային ... պիտի ըսէք:

Մեր սխալները արդիւնք են անհոգութեան, ոչ թէ մեր տառապանքին: Մնաց որ Եւրոպացին պարտականութիւն չունի հայ ազգին պատմութիւնը ուսումնասիրելու, մեր թերութիւններուն աչք գոցելու համար:

Չորրորդ.— Իրաւունք չունինք մեզի դէմ ուղղուած ամէն խայթ չարամտութեան վերագրելու: Աւելի լայնախոհ ըլլանք. ոչ ոք արդարացնելու միտք չունիմ. «Յառաջ»ի թերթօնին գլխաւոր հերոսը՝ Յոյն մը, հրէշային տիպար մըն է, իսկ Թուրքը՝ անվնաս. կարելի՞ է ըսել որ անգլիացի հեղինակը թրքասէր է եւ յունատեաց:

Երբ օտարը մեր սիրտը կ'արիւնէ, մեր հոգին կը վառէ, այն ատեն պիտի հարուածենք զինքը, բայց նախ իր բարբառով:

Ինչպէս ըսի, դժուարութիւններ շատ կան այդ ճամբուն վրայ, բայց եթէ ուզենք, կրնանք զանազան միջոցները գտնել մեր բողոքը Եւրոպացիին մատչելի ընելու համար: Կարելի է նոյն իսկ մտածել վճարեալ յօդուածներու մասին, եթէ մեզի դէմ ուղղուած ամբաստանութիւնը շատ լուրջ ըլլար: Երկիրներ կան ուր դրամը հրաշքներ կը գործէ:

Մեր երիտասարդ մտաւորականները — նորերը — որոնք տեսակ մը արհամարհանքով կը նային «հին»երուն վրայ — կրնան կարեւոր դեր կատարել այդ ուղղութեամբ: Խոչընդոտները անհաղթելի չեն:

×

Բայց ես պիտի առաջարկէի շատ աւելի հիմնական ու անհրաժեշտ աշխատանք մը մեր բոլոր մտաւորականներուն եւ մշակութային կազմակերպութեանց:

Ի՞նչ կրնանք ընել, որպէսզի օտարը չգրէ թէ «Հայը կը հոտի», «Հայը կիսավայրենի է», «Հայը քաղաքակրթութեան ազդակ չէ եւ համբաւաւոր է իր ջարդի պատմութիւններով»:

Անգլիացի լրագրող մը՝ Թթու պահպանողական, քանի մը ամիս առաջ կը գրէր.— «Ասորիները աւելի համակրելի են քան Հայերը, այս վերջինները կը սիրուին երբ կը ջարդուին»:

Ուրիշ մը՝ «արժանիք» կը գտնէր Թուրքին քով, իսկ Հայուն մօտ՝ «ոչխարի պէս ջարդուելու ընդունակութիւն»:

Եւրոպան չի ճանչնար հայ ժողովուրդը ու երբեք չպիտի ճանչնայ, եթէ մենք չարունակենք մեր ներկայ անտարբերութիւնն ու անհոգութիւնը: Այո՛, ոմանք իմացեր են մեր անունը և գիտեն թէ չարչարուած քրիստոնեաներ ենք, բայց չեն գիտեր թէ ի՛նչ պատմութիւն ունինք, ինչ մշակոյթ ունինք եւ քաղաքակրթական ի՛նչ արժէքներ:

Քանի մը փրոֆէսէօրներու եւ հայասէրներու հետաքրքրութիւնը բաւական չէ մեր համբաւը պահպանելու համար, որովհետեւ աշխարհը փրոֆէսէօրներով չի դառնար:

Մենք պիտի հասկցնենք Եւրոպացիներուն թէ հայ ժողովուրդը քաղաքակրթուած է, գրականութիւն ունի, արուեստ ունի, եւ ունի մանաւանդ հրաշալի լեզու մը: Եւ պէտք է գործնականապէս ապացուցանենք որ ունինք այդ բոլորը:

Ամէնէն ջերմեռանդ հայասէրներն անգամ գաղափար չունին, օրինակ, մեր գրականութեան մասին: Ո՞վ գիտէ, թերեւս անոնք ալ չեն հաւատար: Կա՞յ Եւրոպացի մը որ կարդացած ըլլայ Րաֆֆին, Ալիշանը, Ահարոնեանը, Թումանեանը, Զօհրապը, Շանթը, Սիամանթօն, Վարուժանը, Զարդարեանը, Օտեանը, Մեծարենցը, Թլկատինցին, Օշականը, Համաստեղը, Նարդունին, Շահնուրը եւ ուրիշներ: Դեռ չեմ յիշեր հին մատենագրութիւնը: Ի՞նչպէս կարդան:

Սեղանիս վրայ ունիմ երկու, երեք հատորներ որոնց մէջ ամփոփուած են, անգլիերէն լեզուով, հազարի չափ հէքեաթներ ու պատմուածքներ բոլոր ժողովուրդներէն: Այնտեղ են Անգլիան, Ֆրանսան, Ամերիկան, Գերմանիան եւ միւս մեծերը ու անոնց կողքին Պուլկարիան, Չեխօսլովաքիան, Տանըմարքան, Ռումանիան, Նիքարակուան, Քօսթարիքան, Փէրուն, Վենեզուելան եւն.: Բայց — ո՛չ իսկ մէկ տող հայ գրականութենէն: Ո՞րուն է յանցանքը:

Հայանպաստ քարոզութեան հին ձեւերը այլ եւս մաշեցան:

—Ջարդուեցա՜նք, կոտորուեցա՜նք:

Ընդհակառակն, պէտք է կարենանք ըսել.— Ջարդեցինք, կոտորեցինք:

Ժողովուրդներու արժէքը կը գնահատուի իրենց մշակոյթով: Եթէ կը հաւատանք այս ճշմարտութեան, ամէն միջոցի պիտի դիմենք, որպէսզի մեր գրականութիւնն ու արուեստը մատչելի դառնան փողոցէն անցնող Եւրոպացիին: Օտար լեզուներով հրատարակուած հայկական ամսագիրները այդ դերը չեն կրնար կատարել, որովհետեւ անոնք շատ - շատ տպարանէն մատենադարաններն ու խմբագրատուները կ'երթան. եւ քանի՛ հատ...

Կարճ: Պիտի մտածենք մեր գրականութիւնը քանի մը օտար լեզուներու թարգմանելու միջոցներու մասին: Բարեբախտաբար լեզուագէտները չեն պակսիր մեր մէջ, ոչ ալ գրական ընկերակցութիւնները: Էական պայման է որ հիմնադրամ մը ստեղծուի այդ նպատակին համար: Անկարելի չէ ձեռնարկը առեւտրական հիմերու վրայ դնել:

Մանրամասնութեանց մէջ չեմ մտներ առ այժմ. բայց եթէ սկզբունքին շուրջ համաձայնինք, կրնանք «հնգամեայ» ծրագիր մը կազմել այդ առաջադրութեամբ: Շօշափելի արդիւնք կը ստանանք մեր վաղուան «անելիքներուն» տեսակէտէն իսկ: Եւրոպան չի գրաւիր մեր քաղաքական դատով. գոնէ հետաքրքրենք զինքը մեր մշակոյթով:

Այսպէս, կը նմանինք այն ամբաստանեալին որ դատարան չերթար իր անմեղութիւնը ապացուցանելու համար եւ ի բացակայութեան կը դատապարտուի:

Կը բաւէ տասը տարուան ժամավաճառութիւնը որ իր գագաթնակէտին հասաւ Նիւ Եորքի դէպքէն ասդին:

Լուրջ աշխատանքի լծուինք, գոնէ մեր ազգային արժանապատուութիւնը փրկելու համար եւ չվազենք շուքին ետեւէն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՀԱՒՈՐ ՊԱՏԻԺ

Թիպէթի մէջ, Տալայ - Լամայի մահէն յետոյ, Թագաւորին յաջորդութեան խնդիրը վէճի դուռ բացաւ: Լունկ - Շար, Թիպէթեան բանակին նախկին հրամանատարը, կոխի ելաւ Թագաւորութեան համար: Կառավարական ուժերը յաղթեցին եւ գերի բռնեցին Լունկ - Շարը: Տեղական պատժական աւանդութիւններուն համաձայն, նախ փորեցին անոր աչքերը, յետոյ սպաննեցին: Անգլիական իշխանութիւնը ի զուր աշխատեցաւ մահուընէ ազատել,— երկիրը անկախ ըլլալով մտիկ չըրին արտաքին բարեխօսութեանց:

1. Տողեր եւ խօսքեր

Per MARTHA EGGERTH

Ո՛վ դու ըլլաս, ի՛նչ փոյթ ինձ, ազնիւ եւ բարձրը հոգի,
Գիտցիր որ սիրտս անհանդարտ յեցած տըրո՛փն իր ուժգին
Շիւպէրթեան խոր եւ թախծոտ հնչիւններու համերգին՝
Ապրեցաւ ցաւն անյատակ որ հոս լոկ Սէր կը կոչուի:

Յուզեցիր զիս, ծօնելով մտքիս բեղո՛ւն խոհերուն
Սիրոյ երանգն, որ կուզար հոգւոյդ դալա՛ր դաշտերէն,
Որ կը հոսէր ծամերուդ ոսկիներուն ջինջ ակէն,
Որ կը կաթէր աչքերուդ անուրջներէ՛ն փայլփըլուն:

Ես՝ ձայնիդ մէջ ոլորուող դարձայ թախի՛ծն անմարմին,
Եւ կամ հրթիռը խինդին, երբ շրթներուդ բոցն յակինթ՝
Յոբեաններուն մէջ յանկարծ յանձնեցիր պէ՛րն Շիւպէրին:

Բայց կը թնդայ դեռ նուագն, ու դեռ արցունքըդ կ'իյնայ
Այս անտեսուած աշխարհին վշտերուն վրայ շիթ առ շիթ...
Մինչ ընդունա՛յն Վիէննան ձեռքն իր կ'ուղղէ Հունգարիա:

2. Մենախօսութիւն Ֆ. Շիւպէրի

Մինա՛կ եմ արդ. ա՛լ չըկայ էսդերհացին գեղանի...
Որուն համար հանճարիս փորձեցի թեւը հրպել՝
Երկինքներուն խորքիմաց, եւ տենչացի որ լոյսի
Ծերտեր ներմակ եւ գեղուն զան նախտիս դո՛ղն համբուրել:

Մըրնաս բարո՛վ, ո՛վ Մուսա, քո՛յրն իմ խորունկ տրտմութեան,
Անմա՛հ Մուսա, որ այլ եւս լքուած պերճանքն ես կեանքիս.
Տե՛ս սրտիս դէմ կը փշրի հազներգութիւնն հունգարեան,
Որուն ծոցին էր թառած չքնաղ աղջնակն երազիս:

Մըրնաս բարո՛վ, ի՛մ Մուսա, թող լըռութիւնը իջնէ
Հոգւոյս ամպոտ վիհերուն ամփոփ յօյզին վըրայ մութ.
Ու թող կասի՛ առ յաւէտ ներշնչմանս թափը բոցէ:

Ո՛վ Մենութիւն, ողջո՛յն քեզ, ողջո՛յն, ազա՛տ բընութիւն,
Ուր իմ հոգւոյն պիտ՝ յանձնէ զըւարթ ոգին վայրերուդ՝
Անդորրութի՛ւնն երկնային եւ մոռացօնքն անկայուն:

3. Զգացումի բեկբեկումներ

Կը տեսնէ՞ք սա լընափին շրջող կարապն ըսպիտակ,
Ալեակներուն մէջ թափող երկչոտ ըստուերն ուռիին...
Ձայներու դողն անսովոր միջոցին մէջ սարսռագին.
Եւ իրիկուան մէջ մաղուող քաղցրութիւններն անպարփակ:

Անոնք աղջկան մը սրտին ապրումներուն հե՛ւքն են զով,
Որ կը շրջին հեզութեամբ ջուրերուն դէմ յանդիման.
Կեանքի մը թափն են անոնք, եւ կամ վայրկեան մ'անսահման՝
Որ եզերուա՛ծ է արդէն անմահութեան համբոյրով:

Խաղաղ եւ ջինջ աչքերու արծաթ ցոլքովն օրօրուող
Անո՛յշ էակ, ներէ՛ ինձ, եթէ քընարըս ի զո՛ւր
Կը ջանայ թովքն ընդգծել գեղեցկութեանըդ դիւթող:

Բայց քանի որ ամէն ինչ պէտք է որ վե՛րջ մ'ունենայ՝
Երգէ՛ ուրեմն, զի կեանքին կ'աւելնայ ոյժն հեշտալուր
Երբ երգն ըզմեզ կը կապէ ջինջ աստղերուն սատափեայ:

4. Բանաստեղծի տենչանք

Օրհո՛րդ, եթէ օր մ՝ յանկարծ հասնի տենչով մը անհուն
Հնչեակներուս մեղմաձայն ըզգայութիւնն անուրջի
Սրտի՛դ զարկին, եւ մտքիդ ազնուակա՛ն խոհերուն՝
Գիտցիր որ սիրտս լուսնի շողո՛վ պիտ՝ լեցուի:
Եւ եթէ ցոլք մը տարտամ եւ կամ ժըպիտ մ՝անապակ
Շրթներուդ շուրջ բեկբեկի քըրոջական նազանքով՝
Գիտցի՛ր որ ես գիշերին բարտիներուն տակ մինակ
Պիտ՝ մոռնամ վիշտն, որ կեանքիս թա՛րթն է խըռով:
Եւ նուարկումն այս անվերջ եւ այս ափունքը ժայռոտ
Որ եղան իմ դեռատի հոգւոյն յորձանքը եռուն՝
Թող անհետի՛ն իրենց շառա՛չը կամշոտ:
Թո՛ղ որ օրհորդ, գանգրահեր տըղուն բաղձանքն այս անմեղ
Ծաղկի՛ լըռին աջ ափիդ յուզումներուն մէջ ծրփուն.
Եւ տաղս խայտայ երգիդ հունչո՛վը լուսեղ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՇՈՒՐՋ

Շարժանկարի արուեստի մասին որքան գրուի, այնքան նորութիւն կարելի է տալ, որովհետեւ տակաւին իր հունը չէ գտած եւ անոր շուրջ կարծիքները կը տարբերին երկրէ երկիր, մարդէ մարդ, արուեստագէտէ արուեստագէտ, մանաւանդ որ տարակարծութիւնները հիմնական կէտերու մասին են:

Շարժանկարը երբ խօսուն դարձաւ, շատեր կարծեցին թէ հին ձեւը (լուռ շարժանկարը) կատարելագործուեցաւ, մինչդեռ իրականին մէջ բոլորովին նոր արուեստ մը ստեղծուեցաւ տարբեր պահանջներով եւ տարբեր արդիւնքներով, թէեւ միեւնոյն նպատակը կը հետապնդեն երկուքն ալ. եւ Չարլի Չէփլինի կատաղի պայքարով լուռ շարժանկարը չազատեցաւ հանգստեան կոչուելէ:

Սկզբնական շրջանին այս երկու ձեւերը իրարմէ անմիջապէս չզատուեցան սակայն, ինչ որ Չէփլինի եւ շատերու փափաքն էր: Այս է պատճառը, որ այս երկու արտայայտութեանց ձեւականութիւնը շարժանկարի արուեստին մէջ ստեղծեց սխալ մեկնութիւններ:

Եթէ խօսուն շարժանկարները ըսկիզբէն տարբեր «սթիւտիօ»ներու մէջ շինուէին, բոլորովին ուրիշ արուեստագէտներու կողմէ եւ տարբեր «սէնարիօ»ներով, անտարակոյս արդիւնքը դրական կ'ըլլար: Սակայն սխալ պիտի ըլլար ըսել թէ շարժանկարը խօսուն ըլլալով եւ իր նախնական վիճակէն ազատագրուելով եղաւ թատերական արուեստին մեկնակէտը: Հոս է արդէն թիւրիմացութեան ամենախոշոր պարագան որուն մասին քիչ վերջը պիտի անդրադառնամ:

Շարժանկարը համադրութիւնն է գիծերու, կշռոյթի եւ ճարտարօրէն երգուած լուսաւորութեան մը, տեսակ մը աստուածացումը բաներու որ կը խօսին մարդոց պէս: Ուրեմն շարժանկարը արուեստն է նշմարելու իրերու եւ կենդանի էակներու միջեւ եղած աննշմար գոյութիւնը, զոր ոչ նկարչութիւնը, ոչ արձանագործութիւնը, ոչ գրականութիւնը եւ ոչ ալ նուագը չեն կրցած զգալ եւ ապրեցնել:

Բանաստեղծութիւնը, նուագը, պարը կիրքերը կը հրահրեն, կ'ալեկոծեն, զանոնք աւելի խաղաղեցնելու համար, մինչդեռ շարժանկարի մը խաղարկութիւնը աչքերուն համար տեսիլքի մը ստեղծագործութիւնն է եւ տեսիլքը գործողութեան նայուածքն է:

Շարժանկարը կը վերածէ նիւթը բանաստեղծական եւ քնարական վիճակի մը, գործնական ճառագայթներու հպումին եւ փայփայանքին շնորհիւ: Տեսակ մը միջազգային radiographie մը որ կը պատկերացնէ մսին մէջէն կմախքին շարժումները, կը մարմնաւորէ երեւոյթներուն մէջէն իրականութիւնը եւ կուտայ դիպուածին անհրաժեշտ եւ իրապաշտ գոյն ու երանգ: Մինչդեռ թատրոնը ունի ըղձայական մթնոլորտ մը որ իրեն յատուկ է: Եւ արդէն շարժանկարին մեծագոյն կարողութիւնը եւ ուժը այն է որ կը չափուի ժամանակին եւ միջոցին հետ, մինչդեռ բեմին վրայ բառն է որ կը ստեղծէ պատկերը:

Շարժանկարին մէջ երեւակայութիւնը քիչ կը գործէ եւ ընդհակառակն պատկերն է որ կը հրաշակերտէ բառին եւ խօսակցութեան հմայքը: Շարժանկարը ուրեմն կը ստեղծէ գերազանցապէս նոր լեզու մը, իր լեզուն եւ իր բառերը, պերճախօս եւ ինքնատիպ պատկերաւորում մը, որ թատերական արտայայտութենէն բոլորովին տարբեր է եւ որ կը մօտեցնէ, դէմ դիմաց կը հանէ երազի եւ իրականութեան տիպարները: Շարժանկարի ժապաւէն մը այն ատեն լաւագոյն արդիւնքը կուտայ, երբ իրականին կը խառնէ երեւակայականը, անկարելին, գերմարդկայինը, այսինքն այն բաները զորս չենք տեսներ մեր շուրջը, մեր առօրեայ կեանքին մէջ: Օրինակ Մամուլեանին «Տոքթոր Ճէքիլը եւ Մստր Հայտը», կամ Ուէլսի «Անտեսանելի մարդը»: Եւ ճիշդ այս պատճառներով է որ վերջերս իրապաշտ վէպեր շատ անյաջող դուրս եկան շարժանկարին մէջ, ինչպէս Պալզաքի «Հայր Կորիօ» եւ Ֆլոպէրի «Տիկին Պովարի»: Որովհետեւ վիպասանը իրական տպաւորութիւն մը կու տայ իր արուեստին կնիքովը եւ կը ստեղծէ բնական եւ ճըշգրիտ մթնոլորտ, պատկերներու ըղձայական երանգներով կը կենդանացնէ իր հերոսները զորս լուսանկարչական գործիքով տալ անկարելի է:

Շարժանկարով կ'ունենանք մեր շուրջը պատահած չոր ու ցամաք կեանքը զոր եթէ ուզենք վերապրիլ առանց գերագոյն անկարելիութիւններու, մեր երեւակայութեան դէմ մեղանչած կ'ըլլանք: Մինչդեռ վիպասանը անհատին ինքնայատուկ եւ անձնական երեւակայութեան լարերը թրթռացուցած է, շնորհիւ իր արուեստագէտի կամ բանաստեղծի ճաշակին:

Վէպին մէջ, կամ բեմին վրայ տարբեր ուղղութիւններով՝ լեզուն կամ բառը մոգական ալեծուփ նազանքներով կը գեղեցկացնեն, կը հարստացնեն եւ կը կախարդեն իրերն ու էակները, մինչդեռ շարժանկարին մէջ ուրիշ արուեստ մը, «շարժանկարի արուեստը», պէտք է գոհացնէ մեր աչքերուն զգայական պահանջները:

«Թօփազ»ի հեղինակը, Մարսէլ Փանյոլ իր «մանիֆէսթին» մէջ կը գրէ.— «Թատրոնը մեռաւ, կեցցէ՛ շարժանկարը»: Աւելի առաջ երթալով, կը պնդէ թէ լուռ շարժանկարը pantomimeը տպագրելու, կենդանացնելու եւ իրար կապելու արուեստն էր, եւ խօսուն շարժանկարը եկաւ յեղաշրջելու զայն՝ թէ այլ եւս աւելորդ է բեմը, բոլոր թատերգութիւնները կարելի է ժապաւէնի վրայ իրականացնել եւ աշխարհի ամենախոր անկիւնները ղրկել: Փանյոլ սակայն չյաջողեցաւ իր առաքելութեան մէջ: Թատրոնէն շահած միլիոնները հալեցան իր շինած ֆիլմերուն պատճառաւ եւ արդիւնքը եղաւ ձախող, որովհետեւ թատրոնը այնպիսի պահանջներ ունի որ շարժանկարը անկարող է իրականացնել:

Ճիշդ է որ լուռ շարժանկարին մէջ ձեւընկալ (plastique) արուեստը տիրապետող էր, եւ արդէն շարժանկարին բուն հոգին՝ համաշխարհային անվերջանալի շարժականութեան ձայն եւ լեզուական պատկերաւորում տալուն մէջ կը կայանայ: Մինչդեռ խօսուն շարժանկարը բան մը աւելին կուտայ ներկայիս, սակայն շարժանկարին մէջ բառը միջոց մըն է ինչպէս «սէնարիօ»յին յարդարումը, խաղերուն կշռոյթը, ձեւընկալ երեւոյթները եւ պատկերներուն polyphonieն: Եւ շարժանկարին մէջ խօսքը չի կրնար պայքարիլ պատկերաւորումի մը նուագային խորունկ յուզականութեան դէմ:

Մինչդեռ բեմին վրայ բառը եւ խօսակցութիւնը պատկեր եւ մթնոլորտ կը ստեղծեն. եւ կուտան տիպարներուն կենդանի բնականութիւն, որով թատերական արուեստը ստեղծագործ զարգացումով մը կը բազմապատկուի եւ կը խորանայ իր անմիջական շրջանակին մէջ, որ բացարձակապէս յատուկ է թատրոնին:

Ուրեմն խօսուն շարժանկարը անկարելի է որ թատրոնին տեղը բռնէ որ եւ է ատեն. որովհետեւ անոր մթնոլորտը շինուած է այնպիսի համադրական արուեստով մը որ եթէ բան մը պակսի՝ արդէն թատերական մթնոլորտը կը քանդուի, կ'այլափոխուի:

Անոնք երկու տարբեր արուեստներ են թէ իրենց արտայայտուելու ձեւով եւ թէ իրենց ձգած տպաւորութիւններով: Մանաւանդ խաղարկութեան միջոցին այնպիսի ելեկտրականացած եւ մագնիսացած հաղորդականութիւն մը կը ստեղծուի դերասաններուն եւ ունկնդիրներուն միջեւ որ անկարելի է շարժանկարի գործիքին առջեւ խաղցող դերասաններէն սպասել միեւնոյն արուեստի կախարդանքը:

Շարժանկարը կը փրկուի ու իր գեղեցիկ ճամբան կը գտնէ այն ատեն երբ մասնագէտ մտաւորականներ կը հետաքրքրուին լրջօրէն անով իբրեւ ուրոյն արուեստ մը եւ երբ գործի մարդիկ կը քաշուին եւ հարուստ «աստղերը» կը ձգեն որ ճարտար բեմադրիչներ ստեղծեն իսկական շարժանկարի ժապաւէններ, օգտագործելով թէ բնութիւնը, թէ միջոցը եւ թէ մանաւանդ շարժանկարի յատուկ նիւթեր, առանց թատերական արուեստին պատուանդանը քանդելու, որովհետեւ շարժանկարը ունի ինքն իր մէջ շքեղ եւ սլացիկ հորիզոն, հարուստ խաղերու երազայարոյց համադրութիւն եւ մեր տեսողութիւնը ալեկոծող ընդհանուր աշխարհ մը...:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Փարիզի մէջ քրիստոնէական ընկերակցութիւն մը, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ բուռն պայքար կը մղեն պոլշեւիկները եկեղեցիին ու կղերականներուն դէմ, ցուցահանդէս մը բացաւ Rue de l'Artois,— այստեղ կը ներկայացուի ամբողջ պատմութիւնը Ռուսիոյ մէջ կատարուած հալածանքներուն, ինչպէս նաեւ կատարուած «անաստուածեան» քարոզչութիւնը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Վանայ երգեր

»»»·«««

1·—

Աշխարհ ալան թալան էր,
իմ եար քեզնից ալայ էր,
Փարդի ծառեր պանցրր էր,
Սիրած եարը քաղցրր էր:

Աղջիկ կայնէ կարմրնջին,
Ոսկի կրնդէն ակընջին,
էն օր ես քեզ սիրեցի,
Խնձորի ծառի տակին:

Փունոր աղջիկ սեւաւոր,
Խալխի դրռներուն սովոր,
Գրնա մայրըդ կանչում ա,
Թող գիս չանի մեղաւոր:

Փունոր աղջիկ մի' թրռնէ,
Ջեմ կիմիշէ անիծէ,
Ալոր քո եար կը մեռնի,
Ոտքերն քեամին կը պրռնէ:

Ամպել ա բութա, բութա,
Քո կերած կարմիր թութ ա,
Ես սիրեցի, քէ առի,
Թող աշխարհն ասի սուտ ա:

2·—

Հով մարալ, հով մարալ ջան,
Հով մարալ, հով մարալ ջան,
Ոստանայ բալաք սարեր,
Ջեմ կ'արնար չախրակ մաներ:

Ջախրրկի ոտն ուռ էր,
Ջախրակ մանող գէօ ծուռ էր:

Ջախրրկի ոտը պարտ էր,
Ջախրակ մանող նամարդ էր:

Ջախրրկի ոտը փուշ էր,
Ջախրակ մանողն պուպուշ էր:

Ջախրրկի ոտը տանձի,
Ջախրակ մանող կուտան ձի:

Ջախրրկի ոտը նուշի,
Ջախրակ մանողն անո՛ւշ ի:

3·—

Էս օր մեր տէրտէր զիկ ասաց·
— Ի՞նչ խորոտիկ ծեռներ մ'ունիս:
Ես էլ մեր տէրտորջն ասացի·
— Ծեռնցըմ պէ՛ տընիմ ինէ:

Էս օր մեր տէրտէր զիկ ասաց·
— Ի՞նչ խորոտիկ աչքեր մ'ունիս:
Ես էլ մեր տէրտորջն ասացի·
— Տեղտիր մը պէ՛ տընիմ ինէ:

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողներէն յատկապէս կը խնդրենք խմբագրութեանս ղրկել այս երգին շարունակութիւնը, որ կը թուի թէ դեռ երկար է:

Երգ մը Տարօնէն

»»»:«««

Հըլէլույա՛, հըլէլույա՛···
Մամի՛կ, մամիկ, ես քէ՛ ծառայ,
Հըլէլույա՛, հըլէլույա՛···
Ի՞նչ կը մանես, ի՞նչ կը գզես:
— Փուրթ կը մանեմ, պուրթ կը գզեմ,
Սարկաւագին շապիկ կ'անեմ,
Վարդապետին փիլոն կ'անեմ,
Հըլէլույա՛, հըլէլույա՛···:

— Մամի՛կ, մամիկ, ես քէ՛ ծառայ,
Սոլերդ խաքի՛, թող ճըռվռայ,
Ջուր մառնի տար մէյլար կընա,
Թեասիմ կոճով մէկ տանձի չիր,
Քրիստոս ծընաւ եւ յայտնեցաւ,
Հըլէլույա՛, հըլէլույա՛···:

Այս երգը Տարօնցի պատանիները կ'երգեն Ծննդեան գիշերը: Երգելէն չունում վար կը կախեն իրենց լաչակները եւ կը սկսին երգել «ալեայի»ը: Գիւղացիները պտուղով կը լեցնեն լաչակներին հետ իջեցուած ամանը:

Այս երգերը հաւաքած է Սպ·Մէլիքեան, 1917—1918 Թուականներուն, երբ Վանայ եւ Տարօնի ժողովուրդը գաղթեր ու հասեր էր Թիֆլիս:

Ելլադայի պերճանքները

Le siècle médical*ի մէջ Տոքթ· Լէոն Պիզար կը խօսի Ելլադայի պերճանքներուն մասին, որոնք խորունկ ազդեցութիւն մը ձգած են հելլէն քաղաքակրթութեան վրայ:*

Ըստ Դեմոսթենէսի, Աթէնքի քաղաքացիները կը վայելէին մտերմութիւնը երեք դասակարգի կիներու.— Պերճաղիններ, հարճեր եւ օրինաւոր կիներ:

Պերճաղինը կը ծառայէր «զգայական վաճառականութեան», հարճը կը մտնէր տունէն ներս՝ մարմնամ կատարելու, դեղ ու դարման ընելու, խնամք տանելու համար տիրոջը, — յաճախ բաժնելով նաեւ օրինաւոր կնոջ իրաւունքները: Օրինաւոր կինը միայն զաւակ բերելու կը ծառայէր: Այսպէս կինը սարուկ մըն էր, ինչ իրաւունքներ ալ տրուէր իրեն:

Այս երեք դասակարգէն զուրս, աղատ աղջիկներ ալ կային, պոռնիկներ, որոնց դէմ այնքա՛ն պայքարեցաւ Սոլոն:

Պոռնկութիւնը, սակայն, դասակարգ չէր ճանչնար, ինչպէս միշտ: Թէեւ պոռնկութիւնը եւս իր սատիճանները ունէր: Այսպէս դիկտերիադ կը կոչուէին այն աղջիկները, (այս բառը նախապէս կը նշանակէր դերասան, մնջկատակ խաղացող, կամ «ինքզինք ցուցնող»), որոնք հանրատուներուն (դիկտերիոն) մէջ կ'ապրէին, սարուկ էին, զրկուած քաղաքացիական ամէն իրաւունքէ,— զրկուած էին նոյն իսկ իրենց զաւակները՝ եթէ ունենային: Այսուհանդերձ դիկտերիադ մըն էր որ ծնաւ մեծ Թեմիստոկլէսը: Ապօրինի ծնունդ, Թեմիստոկլէս ոչ միայն աղատ հռչակուեցաւ, այլ եւ հրամանատարը դարձաւ Աթէնքի բանակին եւ հերոսը Մարաթոնի:

Դիկտերիադներէն վերջ կուգան աւլետրիադները,— սրնգահարուհիները: Այս պերճաղինները հասարակ աղջիկներ չէին, այլ արուեստագիտուհիներ, պարի եւ երաժշտութեան մէջ պատրաստուած: Անոնք կուգային Կորնթոսէն, որ երկիրն էր սիրոյ: Սրնգահարուհիները մեծ հռչակ ստացան պատմութեան մէջ: Աթէնքի մէջ հանրային հանդէս կամ խնջոյք տեղի չէր ունենար առանց սրնգահարուհիներու մասնակցութեան: Անոնք կը հրաւիրուէին մեծահարուստներու բնակարաններէն ներս

— կը պարէին, կը նուագէին եւ սիրոյ խնջոյքներ կը սարքէին: Անոնք «կը յանձնուէին» մեծ գիներով, այնպէս որ շատեր ահագին հարստութիւն դիզեցին եւ պատմութեան անցան: Յիշենք Լամիան, որ փոքրիկ այլ հըրաշալեղ աղջիկ մըն էր եւ սրինգ կ'ածէր Եգիպտոսի մէջ: Եգիպտոսի Թագաւորը, Պտղոմայոս, սիրեց զայն, իր պալատին մէջ առաւ, եւ մեծարեց իբրեւ իր կինը, մինչեւ այն օրը երբ, նաւային պատերազմի մէջ, յաղթուեցաւ եւ կորսնցուց ամէն բան: Յաղթականը, Դեմետրիոս Պոլիորկետոս, հերոսը Եփեսոսի կամ «քաղաքներու տիրողը», իրեն սիրուհի ըրաւ Լամիան: Յետոյ Լամիա սիրուհին դարձաւ Անտիգոնոսի որդւոյն, այդ ադնուական երիտասարդին, եւ սիրուեցաւ այնպէս ինչպէս շատ քիչ անգամ կը սիրուի կին մը:

Սրնգահարուհիները, ճիշդ է, մեծ դեր խաղացին հելլենական քաղաքակրթութեան վրայ, սակայն իրենց ազդեցութեամբ անբաղդատելի կը մնան հերատուկները (hétaire):

Մենք Հայերս ալ ունէինք հերատուկներ, մեհեաններու սպասարկութեան նուիրուած աղջիկներ, յաճախ ազնուական ընտանիքէ, որոնք իրենց կուսութիւնը եւ մարմինը կը նուիրէին քուրմերուն, ազնուականներուն, յանուն սիրոյ աստուածութեան:

Հելլէն հերատուկները եւս կուգային Կորնթոսէն, այնտեղ մեհեաններու մէջ սորվելէ յետոյ սիրոյ արուեստը: Կորնթոսէն կ'անցնէին Աթէնք, «բարեկամ» կը դառնային քաղաքական եւ մտաւորական հռչակաւոր դէմքերուն, այսպէս ազդելով բարքերու, արուեստներու, քաղաքականութեան վրայ: Այս հերատուկներն էին որ ազնուացուցին ճաշակները, խոյանք տուին բանաստեղծներուն, շնորհ՝ արձանագործներուն, ներշնչում՝ փիլիսոփաներուն, քաջութիւն՝ քաղաքագէտներուն: Վերջապէս այս հերատուկներն էին, որ գեղեցկութեան ճանաչումն ու զգայութիւնը շնորհեցին Աթենացիներուն:

Անոնք որքան անթերի էին իրենց մարմնով, այնքան նուրբ էին իրենց միտքով,— զարգացեալ եւ տաղանդաւոր աղջիկներ, որ սիրոյ կրակին ջերմութեամբ եւ լոյսով ստեղծեցին հելլէն քաղաքակրթութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ պատմութեան անցաւ իրենց հռչակը: Յիշենք Լայիսը, գերազանցապէս գեղեցիկ այս երիտասարդուհին, որ սիրուհին եղաւ Արիստիպէսի եւ Դիոգինէսի: Թայիսը, որ սիրուհին եղաւ Աղեքսանդրի, յետոյ Պտղոմայոսի: Արխատագորան, որ սիրուհին եղաւ Դեմետրիոսի: Արքեանասան, որ սիրուհին եղաւ Պղատոնի: Եւ սակայն բոլոր այս հերատուկներուն մէջ, դարերէ ի վեր կը յիշուին անունները երկու գեղուհիներու, Ասպազիայի եւ Փռինէի, որոնք պաշտուեցան աստուածներու պէս:

Ասպազիա կուգար Փոքր Ասիայէն եւ սիրուհին եղաւ Պերիկլէսի: Պատմութիւնը չըսեր թէ որքա՛ն գեղեցիկ էր, սպահովաբար գեղեցկութենէ աւելի գրաւիչ ու կախարդական շընորհներ ունէր ան, այլ սակայն խոռապէս խելացի: Պերիկլէս տգեղ էր՝ «սոխ գլուխով մարդ» կ'անուանէին զայն Աթենացիները: Պերիկլէս եւ Ասպազիա սիրեցին զիրար մինչեւ իրենց մահը, անման սէրով մը: Պերիկլէսի միակ խորհրդատուն էր Ասպազիան, — պատերազմ հռչակէր թէ խաղաղութիւն կնքէր, պէտք դիմէր Ասպազիայի խորհուրդներուն: Ահա թէ ինչո՛ւ «Պերիկլէսի ժամանակը»պէտք է կոչել «Ասպազիայի ժամանակը»:

Միւս գեղուհին, Փռինէ, ծնած էր Թեսալիոյ մէջ, Բէովտիա: Տակաւին մանուկ, պտուղ կը ծախէր ճամբաներուն վրայ: Գեղեցիկ էր «խելք թռցնելու» աստիճան եւ գիտէր սրինգ ածել ու պարել: Կեանքի բոլոր դառնութիւնները կրելէ յետոյ, դեռ տասներեք տարեկան եւ կոյս՝ գնաց Աթէնք, իր գեղեցկութեան ապաւինած: Կ'ուզէր հարստանալ, եւ «տանջել սիրտերը», — ինք շա՜տ էր տանջուած: Շուտով գրաւեց երիտասարդութեան սիրտը: Կը հագուէր պարզ, ոչ փոշի, ոչ անուշահոտութիւն, ոչ ալ օծանելիք, — կարծես բաղնիքէն ելլէր: Կը ճառագայթէ՛ր իր գեղեցկութիւնը: Իր ճամբուն վրայ երիտասարդները զիրար կը կոխոտէին՝ տեսնելու համար Աթէնքի անզուգական գեղուհին: Փռինէ ոսկի կ'ուզէր իր սիրահարներէն, հետեւաբար մատչելի՝ միայն հարուստներուն: Սակայն, ժամանակ մը վերջ քշուեցաւ ապաբանք մը,— խորհրդաւոր այդ մեկուսացումը աւելի գրգռեց արուներու ախորժակը: Փռինէ նախընտրութիւն չունէր, ծեր թէ երիտասարդ, տգեղ թէ ազուոր, արուները մէկ էին իրեն համար: Չէր գիտեր սիրել, կ'ուզէր միայն տառապեցնել, այլ մանաւանդ ոսկի՜ կ'ուզէր: Անգամ մը միայն, երբ արձանագործ Պրաքսիտէլ ներկայացաւ իրեն, յանձնուեցաւ անոր՝ առանց երբեք բան մը պահանջելու: Ահա այս Պրաքսիտէլն է, որ Պարոսի սպիտակ մարմարով կերտեց սիրոյ աստուածուհիին արձանը, աննման գլուխ-գործոց մը գեղեցկութեան, որ երբեք անմնուած ըլլայ աշխարհի վրայ:

Փռինէի ընթացքը, սակայն, զայթակղութիւն պատճառեց ազնուականներուն, որոնք աշխատեցան ամբաստանութեամբ մը կործանել այս աղջիկը: Աննշան հռետոր մը վարձեցին եւ անոր յանձնեցին Փռինէն ամբաստանելու գործը: Փռինէի պաշտպան կանգնեցաւ ուրիշ հռետոր մը, Հիպերիդէս: Հաւաքուած էին երկու հազար դատաւորներ: Քիչ մնաց պերճաղինը դատապարտուէր: Յանկարծ, Հիպերիդէս, գերագոյն ներշնչումով մը, դատարան քաշեց Փռինէն, եւ, պատմութիւնը կ'ըսէ թէ, քաշեց պատմուճանը (himation) պերճաղինին վրայէն, մերկացնելով ոչ թէ ամբողջ մարմինը, ինչպէս կ'աւանդուի, այլ միայն անոր հրաշալի՜ պարանոցը: — «Ձեզմէ ո՞վ պիտի ուզէր վերցնել աշխարհէս երեսէն այս հրաշալի գեղեցկութիւնը, որ տիպար ծառայեց սիրոյ անմահ աստուածուհիին՝ Ասողիկի»: Այս աղաղակը փրկեց Փռինէն:

Այնուհետեւ դարձեալ Փռինէ հետեւեցաւ մեհեաններու խնջոյքներուն եւ սիրոյ աստուածուհիին նուիրուած հանդիսութիւններուն: Օր մը, Դեմետրի տօնին, լոգցաւ մեհեանին աւազանին մէջ, եւ զուրս ելաւ ջուրէն, մերկ եւ գեղեցիկ, ուխտաւորները տեսան զայն եւ այնքան յափշտակուեցան, որ այդ հսկայ բազմութիւնը խոնարհութիւն ըրաւ երկիւղած, յետոյ բոլորը երկնցուցին իրենց բազուկները ի նշան պաշտումի,— կարծես աստուած մը տեսեր էին:

Բազմութեան մէջ կը գտնուէր նշանաւոր նկարիչ մը, Ապել: Սիրոյ աստուածուհիին նկարին համար տիպար գեղեցկութիւն մը կը փնտռէր ժամանակէ մը ի վեր, այլ եւս յուսահատ: Տեսաւ Փռինէն եւ հմայուեցաւ, — գտած էր տիպարը: Մօտեցաւ եւ խնդրեց նկարել զինք: Փռինէ, որուն մերձենալ անկարելի էր, թոյլ տուաւ որ մօտենայ եւ խօսի: Յետոյ ըսաւ. — «Երիտասա՛րդ, ամբողջ գեղեցկութիւնս կը պատկանի քեզի, ըրէ ինչ որ կ'ուզես»: Եւ նկարիչը, Փռինէի պատկերով նկարեց աստուածուհիին դէմքը,— աննմա՜ն՝ դարերու աւանդած բոլոր գործերուն մէջ:

Եւ սակայն Թռա՜ւ երիտասարդութիւնը, «աէրը թեւերուն մէջ առած»: Փռինէն չուզեց կտրել իր համբաւը: Հեռացաւ Աթէնքէն, գնաց իր ծննդավայրը, Թեսպիս: Մտաւ մեհեան, աստուածուհիին նուիրեց իր ոսկեհուռ գօտին, մարգարտաշար մանեակը, արծաթեայ հայելին: Ծառայեց այնուհետեւ մեհեանին եւ մեռաւ հեղհեղէ չիջելով:

ՖՈՒՏՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»ԻՆ

Ֆրանսա - Աւստրիա մրցումը

— •• —

ԹՈՐԻՆՕ, (Յառաջ)·— *Թորինօ քաղաքը բախտը ունեցաւ Թատր ըլլալու Ֆրանսա - Աւստրիա Ֆութպոլի միջազգային մեծ մրցումին, ութէն մէկը այն չորսին՝ որ Իտալիոյ ութ մեծ քաղաքներու մէջ իրարու դէմ կը հանէր աշխարհի ախոյեանութեան մասին արձանագրուած տասնըվեց լաւագոյն խումբերը:*

Այս եզական մրցաշարքի մասին պէտք եղած մանրամասնութիւնները արդէն «Յառաջ»ի մարզական ձեռնհաս աշխատակիցը տուած ըլլալով, պիտի խօսիմ միայն Ֆրանսա - Աւստրիա մրցումին մասին որուն իբր այս թերթին մասնաւոր Թղթակից ներկայ ըլլալու հաճոյքը ունեցայ:

Մրցումը տեղի ունեցաւ քաղաքիս «Սթատիօ Մուսոլինի»ին մէջ, հոյակապ մարզադաշտ մը՝ զոր քաղաքապետութիւնը չինել տուած էր անցեալ տարի մասնաւորապէս Թորինոյի մէջ տեղի ունենալիք Ուս· Միջազգային խաղերուն համար:

Սթատիօ Մուսոլինին որ Իտալիոյ ամենագեղեցիկ մարզադաշտն է, գըրաւեց տեսարան մը կը ներկայացնէր մրցումէն առաջ, թէեւ հանդիսատեսներու թիւը հազիւ 15,000ի կը հասնէր, մինչ այս Սթատը կրնայ 60,000 հոգի պարունակել: Սթատին երեք աւմենաբարձր սիւներուն վրայ կը ծածանէին I.F.A.ին դրօշը եւ ֆրանսական ու աւստրիական դրօշակները: Բազմաթիւ էին Ֆրանսացի հանդիսատեսները, որոնք Փարիզէն, Մարսէյլէն եւ Նիսէն եկած էին երեք մասնաւոր կառախումբերով՝ քաջալերելու համար իրենց հայրենակիցները· ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ Աւստրիացիներ, բայց նուազ թիւով:

Մրցումին սկզբնաւորութենէն առաջ, մասնաւոր ամպիոնի մէջ տեղ գրաւած էին կառավարական պաշտօնատարներ, ֆրանս· եւ աւստրիական հիւպատոսները, մարզական դեկավարները, եւն·: Լրագրողներուն յատկացուած բաժնին մէջ կային ամէն ազգէ Թղթակիցներ՝ որոնք մասնաւոր ուշադրութեան արժանացան իտալական կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ:

Ժամը չորսէն քիչ առաջ երկու խումբերը միատեղ իրենց մուտքը կատարեցին դաշտին վրայ եւ ծափերով ընդունուեցան, բայց, մինչ Աւստրիացիք դաշտին կեդրոնը կենալով կը բարեւէին ներկաները, Ֆրանսացիները մոռցան այդ ձեւակերպութիւնը որուն վարժուած չէին — եւ եղան քանի մը սուլումներ:

Ժամը ճիշդ 4ին մրցումը սկսաւ հոլանտացի դատաւոր Վան Մուրէլի ղեկավարութեան տակ:

Ֆրանսացիները անմիջապէս յարձակողականի անցան: Ասթօն կը խուսափի գնդակով միասին, բայց Աւստրիացիները Թող չեն տար անցնելու եւ կը հակայարձակին: 17րդ վայրկեանին է որ Ֆրանսացի Նիքոլա եւ աւստրիացի Սինտար միասին գնդակին վրայ կը խոյանան Քէլէրի տուած մէկ «փաս»ին վրայ· Սինտար սխալ մը կը գործէ զոր օգտագործելով Նիքոլա գնդակը կը քաշէ բերդ· կը զգի ձողին եւ կը մտնէ ուղղակի ներս:

Ֆրանսական այս նշանակէտը մեծ ցոյցերով կ'ընդունուի հասարակութեան կողմէ որ արդէն սկսած էր քաջալերել Ֆրանսան: Ֆրանսացիները այս յաջողութենէն խրախուսուած աւելի յախուռն կը խաղան·Աւստրիացիները հազիւ կրնան հաւասարութեան կէտը շահիլ շնորհիւ Սինտըլարի ուժեղ մէկ հարուածին որ Թէփօն անակնկալի կը բերէ: Անմիջապէս վերջ դատաւորը կը սուլէ առաջին խաղամասին վերջաւորութիւնը:

Ռըգբակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄՈՎՍԷՍԻ ՆԿԱՐԸ

(Հէքեաթ Թալմուտէն)

Մովսէս երբ Հրեաները ազատագրեց Եգիպտոսէն, իր փառքը տարածուեցաւ ամբողջ աշխարհի վրայ, ինչպէս իւղը կը կաթի ջուրին մէջ:

Բոլորը կը հիանային անոր քաջագործութիւններուն վրայ ու կ'ըսէին·

— Քանի որ այսպիսի հրաշքներ կրնայ գործել, ուրեմն սուրբ մարդ է ու Աստուծոյ բարեկամը:

Մովսէսի մասին շրջող զրոյցը հասաւ նաեւ արաբական Թագաւորի մը ականջին:

Թագաւորը, զարմացած, մտիկ ըրաւ Մովսէսի գործերու մասին ըսուածները, եւ, ի վերջոյ, զաղտնօրէն կանչելով իր լաւագոյն նկարիչը, ըսաւ անոր·

— Կ'ուզեմ տեսնել աստուածային մարդուն դէմքը: Փիղի ոսկորներէն շինուած տախտակ առ, առ լաւագոյն ներկ եւ գնա անյապաղ, ուր այժմ կը գտնուի Մովսէս եւ քու արուեստիդ օգնութեամբը ինչպէս եւ ամենամեծ բծախնդրութեամբ նկարէ անոր դէմքը ու բեր ինծի: Այս բոլորը, սակայն, թող մնայ իմ ու քու գաղտնիքը, Դեհ, մեկնէ՛:

Թագաւորական նկարիչը առաւ փիղի ոսկորէն շինուած տախտակ, ընտրեց ամենալաւ ներկը եւ գաղտնօրէն թողուց պալատը:

Գնաց անյապաղ, հոն ուր գտաւ Մովսէսը, ամենայն ուշադրութեամբ նըկարեց անոր դէմքը ու բերաւ Թագաւորին:

Թագաւորը, մտախոհ, երկարօրէն նայեցաւ աստուածային էակի գիծերուն:

Յետոյ, հրամայեց որ նկարը կախեն պալատին մէջ, եւ կանչեն իր իմաստունները:

Իմաստունները չատ փորձառու էին Թաքուն գիտութեանց մէջ, ու Թագաւորը յաճախ կը խորհրդակցէր անոնց հետ, իր ժողովուրդի գործերու մասին:

Թագաւորը իմաստուններուն ցոյց տուաւ նկարիչին պատրաստած նկարը ու ըսաւ·

— Դուք գաղտնիքները կը կարդաք բաց գիրքերու պէս: Ըսէք ինծի, նայելով գիծերուն, թէ ի՞նչ տեսակ մարդ է այս եւ ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ իր ուժը:

Իմաստունները կանգնեցան նկարին առջեւ, չարժտկեցան ու տեղափոխուեցան՝ ջանալով չսխալիլ եւ ամօթով չմնալ:

Իմաստուններէն ամենամեծը չոյեց իր մօրուքը, գլխեց, գլխե՜ց, եւ ի վերջոյ ըսաւ·

— Այս մարդը չար է:

Այն ատեն, մնացեալ իմաստունները եւս քակեցին իրենց բերաններուն կապերը եւ սկսան մրցիլ իրարու հետ նկարուած մարդը վատաբանելու մէջ:

— Ան գոռոզ մարդ է, ըսաւ անոնցմէ մին:

— Ան չար է ու զայրացկոտ,— աւելցուց ուրիշ մը:

— Ինքնասէր է:

— Նիւթապաշտ է:

— Կնամոլ է:

Եւ իմաստունները անոր մէջ գտան այն բոլոր դէշ յատկութիւնները որոնք կը վարկաբեկեն մարդը:

Ու բոլորը միաձայնօրէն պնդեցին·

— Այս մարդը չարագործ է: Ասանկ մարդ չի կրնար Աստուծոյ բարեկամը ըլլալ:

— Լռեցէ՛ք— գոչեց Թագաւորը զայրացած ու ինքզինքէն ելած — ի՞նչ կ'ընէք: Կը ծաղրէ՞ք զիս: Գիտէ՞ք թէ որու նկար է ասիկա: Մովսէսինն է, որուվրայ կը հիանան բոլոր մարդիկը. դուք կ'ըսէք թէ ան չի կրնար Աստուծոյ բարեկամը ըլլալ: Արար աշխարհ կը սքանչանայ անոր քաջագործութիւններուն վրայ, դուք անոր մէջ կը գտնէք բոլոր տեսակի թերութիւնները: Հիմա կը հասկնամ թէ ինչ կ'արժէ ձեր իմաստութիւնը:

Ու Թագաւորը պատռեց իր հանդերձանքը՝ իբրեւ նշան վիշտի:

— Մե՛ղք, մե՛ղք ինծի որ ձեր խորհուրդներուն հետեւեցայ իմ գործերուս մէջ:

Իմաստունները սարսափած, ծունկի եկան, ու իրենցմէ ամենամեծը ըսաւ·

— Մեր գիտութիւնը ճիշդ է: Եւ ինչ որ կ'ըսենք՝ ճշմարիտ է: Յանցաւոր է նկարիչը: Հետեւաբար, ան անճիշդ կերպով տուած է մեծ մարդուն գիծերը, եւ, այդ կերպով, մեզ չփոթեցուցած է· «Հրամայէ մեռցնել զայն»:

Ու ծայր տուաւ վէճը: Նկարիչը ըսաւ·

— Ես զայն հարազատօրէն նկարեցի, բայց իմաստունները սխալեցան: Իմաստունները պնդեցին·

— Նկարիչը լաւ կատարած չէ իր գործը:

Իսկ Թագաւորն ուզեց անպայման գիտնալ թէ ո՛ր կողմն է իրաւացին: Հրամայեց պատրաստել կառքը, իր հետ առաւ նկարը եւ անձամբ գնաց անյապաղ:

Իր առաջնորդները ցոյց տուին Իսրայելացիներու բնակավայրը ու Թագաւորը հոն հասաւ իր կառքով:

Երբ աչքը ուղղեց, դեռ հեռուէն տեսաւ մարդը, որ այնքան կը նմանէր նկարիչի նկարին, որքան կաթիլ մը ջուրը՝ ուրիշ կաթիլ մը ջուրի:

— Ո՞վ է ան, հարցուց Թագաւորը:

— Մովսէս աստուածային մարդը — պատասխանեցին իրեն:

Թագաւորը հանեց նկարը եւ անգամ մը եւս զայն բաղդատեց Մովսէսի դէմքին հետ:

Նկարը իրապէս գեղարուեստական հրաշալիք մըն էր եւ Մովսէս կարծես կենդանի էր՝ այնքան յաջող էր նկարուած:

Այն ատեն Թագաւորը, զարմացած, ըսաւ թէ կ'ուզէ խօսիլ Մովսէսի հետ, մտաւ աստուածային մարդու վրանը, մինչեւ մէջքը խոնարհեցաւ, պատմեց անոր իր իմաստուններուն եւ նկարիչին միջեւ ծագած վէճը եւ աւելցուց·

—Ներէ ինծի, աստուածային մարդ, այնքան ատեն որ չէի տեսած դէմքդ, կը կարծէի թէ նկարիչն է յանցաւորը եւ թէ՝ լաւ նկարած չէ քեզ, որովհետեւ իմ իմաստուններս աշխարհի լաւագոյն իմաստուններն են եւ հմուտ են իրենց գիտութեան: Բայց, այժմ, տեսնելով որ նկարումը չատ հարազատ է եղած՝ ջուրի երկու կաթիլներու նման՝ հասկցայ թէ ի՛նչ կ'արժէ իրենց իմաստութիւնը: Կը տեսնեմ որ անոնք գլխ խարած են եւ թէ ոչինչ կը հասկնան գիտութենէն: Հակառակ սար՝ իմ հացս կերած են ու տեւապէս ծաղրած են զիս՝ իրենց յիմարաբանութիւններով:

Մովսէս, իբրեւ պատասխան, ժպտեցաւ ու ըսաւ·

— Ո՛չ: Թէ նկարիչը եւ թէ իմաստունները կատարելապէս հմուտ են իրենց գործերուն մէջ: Պէտք է որ գիտնաք եւ հետեւեալը.— Եթէ ես ի բնէ ըլլայի այնպէս ինչպէս կը ճանչնան զիս մարդիկ՝ իմ գործերէս դատելով, աւելի լաւ բան մը պիտի ըլլայ քան սա գերանը, որուն մէջ ոչ մէկ մարդկային թերութիւն գոյութիւն ունի: Այն ատեն, ես եւս որ եւ է ծառայութիւն պիտի չունենայի թէ Աստուծոյ եւ թէ մարդոց առջեւ: Այո՛, բարեկամ, չեմ վարանիր քեզի ըսելու թէ այն բոլոր թերութիւնները զորս քու իմաստուններդ գտած են իմ մէջս, իրապէս բնածին են մէջս, իմ բնութեանս մաս կը կազմեն: Եւ թերեւս անոնք աւելի չատ են, քան ինչ որ գուշակած են քու իմաստուններդ: Եւ սակայն, ես ինքս յաղթահարեցի իմ դէշ կիրքերուս: Ինչպէս որ հատիկէն հսկայ ծառը յառաջ կուգայ, այնպէս ալ ես իմ մէջ հասակաւորեցի լաւը, մինչեւ որ այդ մոլութիւնները դադրեցան ըլլալէ իմ երկրորդ բնութիւնս: Ահա թէ ինչու ես սիրելին եղայ՝ ինչպէս երկինքին՝ նոյնպէս եւ երկրին:

Ու Մովսէս հեզօրէն ներեց արաբական Թագաւորին եւ ճամբեց զայն:

Վ·Մ· ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Թարգմ· ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»» • • ««««

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Զաւարեան» խումբերու կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին Հ. Յ. ԴԱՇ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ ընկեր Վ. ՁՈՒԼԷՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Կը նուագէ ընկ. ՔԸՐԸՔՕՃԵԱՆ իր նագով:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—Օր. Մ. Տէր Պետրոսեան (*մեներգ*) եւ Տէսինի «ԱՐԾԻՒ» ֆանֆառ խումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խթիկեանի, արտասանութիւն, երգ, եւն.: *Մուտք 2 ֆրանք:*

Հանդէսէն վերջ ընկերահաւաքական խնջոյք երեկոյեան ժամը 8էն մինչեւ 1:

ՓՕՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ* խումբի, մասնակցութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻԿ* խումբի եւ հովանաւորութեամբ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ:*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին **Cinema Palace** *ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տալնքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ

Հովանաւորութեամբ *Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի*, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. *Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» Ենթակոմիտէի* եւ մասնակցութեամբ *Պատ. Միութեան եւ Քառթիէ տը Քարթի «Ուտօ» խումբի:*

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պար Վէնսանի մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՍԷՆ ԼՈՒ, ԿՐԱՆ ՓԷՆ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին

120 Շըմէն տը լա Մատրակ վիլ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ԽՈՒՄԲԻ

9 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

La Viste l'Ermitage*ի չքեղ սրահին մէջ*

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Տալնքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք: Եօթը տարեկանէն վեր փոքրիկներու համար 1 ֆրանք:

ԻՍԻԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Le Gérant: **H. STEPHAN**

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի կոմիտէի վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենամ վաղը երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին թեր ու դէմ պիտի խօսին ընկերներ՝ *ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ* եւ *Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ*:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

*Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ*ի օդասուն պարտէզին մէջ

Նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ» (զաւեշտ)

Դիւրամատչելի պիւֆէ: Տալնքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱՅՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը ներկայացուի Մ. Տէր Մինասեանի «ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ» սիրողներու կողմէ, *«ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ»* (զաւեշտ) դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Մուտք՝ 7, 5 *եւ* 3 *ֆրանք:*

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք՝ 10 *ֆրանք եւ* 5 *ֆրանք տղայոց:*

Հաղորդակց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

1ին ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ

Կը մասնակցին *Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)*: (Փարիզի պետական կոնսերվատորիայէն):

Mr Lucien QUATTROCCHI (Ա. ջութակ Փարիզի Օբերայէն):

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԷ

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը եւ **Salle Gaveau***ի մէջ:*

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի պիտի ունենայ *ՅՈՒԼԻՍ* 29ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին *15* ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ *16* ֆր.

Արտասահման՝ *17* ֆրանք:

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):

Կը ծախուի նաեւ *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆԻՍ — MARDI 5 Juin 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2513 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

»»»··«««

Այլեւս բոլոր շրթունքներու վրայ այս հարցումը կայ միայն։

— Ե՞րբ պիտի պայթի փոթորիկը։

1918 նոյեմբեր 11ին վերջ գտաւ համաշխարհային կոչուած պատերազմը՝ աւելի քան չորս տարի անլուր աւերներ գործելէ ետք բոլոր ճակատներուն վրայ։

Եւ սակայն չորս անգամ չորս տարիներ բաւական չեղան վերահաստատելու խանգարուած խաղաղութիւնը։

Կնքուած դաշնագիրները յաղթականներուն ապահովեցին այնպիսի շահեր, որ մոռցնել տուին անոնց բոլոր զոհողութիւնները՝ մարդու եւ նիւթի։ Մոռցնել տուին նաեւ այն բոլոր հանդիսաւոր խոստումներն ու յանձնառութիւնները՝ զորս ըրած էին իրենց «փոքրիկ դաշնակցին», որուն պէտք չունէին այլեւս։ Իսկ յաղթուածները անադմուկ ընդունեցին իրենց պարտադրուած ծանր պայմանները։

Սակայն դաշնագիրները յաւիտենական չեն, ինչպէս յաւիտենական չէ խաղաղութիւնը։ Պետութիւններն ալ, ինչպէս մարդիկ, երբեք գոհ չեն իրենց վիճակէն։

1918էն ի վեր դժգոհութիւնները հետզհետէ շեշտուեցան մեծ պատերազմին մասնակից յաղթական թէ պարտուած զանազան պետութեանց մէջ։ Եւ արդէն տարիներէ ի վեր ազգերը կը պատրաստուին նոր պատերազմի մը, որ եթէ պայթի, բոլորովին մոռցնել պիտի տայ 1914 – 1918ի արհաւիրքները։ Ա՜յնքան զարգացած են մարդ սպաննելու գործիքները։

Պատերազմը միանգամընդմիշտ օրէնքէ դուրս հռչակելու համար, նոր օրերու երազատես մարգարէն՝ Ուիլսըն յղացած էր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Բոլոր պետութիւնները պիտի դաշնակցէին։ Իրենց ներկայացուցիչները Լէմանի գեղածիծաղ ափերուն վրայ եղբայրօրէն պիտի լուծէին միջազգային բոլոր վէճերը եւ այլեւս երբեք չպիտի խանգարուէր խաղաղութիւնը։

Եւ սակայն Ժընեւի արիսպագոսը յուսախաբ ըրաւ բոլոր լաւատեսները։ Ամերիկա՝ որուն նախագահն էր եղած այս հիմնարկութեան կնքահայրը, մինչեւ այսօր հեռու կը մնայ անկէ եւ կը գոհանայ միայն «դիտող» աչքով մը։ Ցեռոյ առաջին անգամ բարկացող պետութիւնը կ'առնէ ու կը քալէ։ Վերջին օրինակները տուին Ճափոնը եւ Գերմանիան։ Իտալիա՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան կարծիքը հարցնելու՝ ռմբակոծեց Քորֆուն՝ ուզելով առանց միջնորդի կարգադրել իր հաշիւը Յունաստանի հետ։

Դարձեալ Ազգերու Դաշնակցութիւնն էր, որ իր անանկութեան ապացոյցը տուաւ 1920ի աշնան, երբ Հայաստան զոհ կ'երթար Թուրքեւրոլշեւիկ դաւադրութեան։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը բաւարար չեղաւ խաղաղութիւնը տեւականացնելու եւ քաղաքական գոյավիճակը ընդմիշտ պահպանելու։ Ուստի եւ անոր կողքին կնքուեցան զանազան դաշինքներ — Լոքառնոյ, Պրիան–Քէլլոկ, Փոքր Համաձայնութիւն, Պալքանեան Ուխտ եւայլն։ Ասոնք ալ չբաւեցին։ Գոհ թէ դժգոհ, յաղթական թէ պարտուած, բոլոր պետութիւնները սկսան սրընթաց արշաւ մը դէպի սպառազինութիւն։ Ոչ ոք հաւատք ունի գոյնզգոյն դաշինքներուն վրայ։ Ճգնաժամային վայրկեանին անոնք կրնան «քուրձի կտոր»ներ դառնալ անմիջապէս։ Մօտիկ անցեալին փաստերը վըկայ։

Եւ ահա՛ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը՝ որ տարիներէ ի վեր ջուր կը ծեծէ։ Ոչ մէկ ազգ կ'ուզէ զիջիլ ու տեղի տալ։ Ոչ մէկը կ'ուզէ փամփուշտ մը անգամ զոհել, ո՜ւր մնաց կրճատել բանակ, մարտանաւ, օդանաւ, թնդանօթ, գնդացիր, եւայլն։

Ինծի՞ կը ծառայեն բոլոր այս ժողովները, դաշինքներն ու խորհրդակցութիւնները։ Պարզապէս իրար խաբելու, ժամանակ շահելու եւ ամէն մէկը իր սպառազինութիւնը միւսէն ծածկելու։

Դիմակները պատռուած են հիմա եւ մարդիկ սկսած՝ ճակատարաց խօսելու իրարու հետ, առանց ծամծմելու բառերը։ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պարթուի ճառը շատ յատկանշական երեւոյթ մըն է։ Անիկա ռումբի մը պէս պայթեցաւ Ժընեւի մէջ, ուր մինչեւ հիմա դիւանագէտները կեղծ խօսքերով կը ճգնէին ծածկել իրենց իսկական նպատակները։

Մեծ պատերազմը, ինչպէս ուրիշ մարզերու մէջ, դիւանագիտական ճակատին վրայ եւս նոր դարագլուխ մը բացած էր։ Պետութենէ պետութիւն ուղղակի եւ գաղտնի բանակցութիւնները տեղի տուած էին հաւաքական խորհրդաժողովներու։ Վերջին տարիներու փորձը ցոյց տուաւ այս ձեւին ալ անանկութիւնը։ Ու վերադարձ մը տեղի ունեցաւ դէպի հին դիւանագիտական ձեւերը։

Շնորհիւ գաղտնի դիւանագիտութեան, այսօր ճակատները յօրինուած են արդէն եւ վաղուան պատերազմին համար պատրաստ են բոլորը։ Մթնոլորտը ելեկտրականացած է եւ փոքրիկ կայծ մը կրնայ լայնածաւալ հրդեհ յառաջ բերել անմիջապէս՝ Արեւելքի թէ Արեւմուտքի մէջ։

Ե՞րբ պիտի պայթի փոթորիկը։

Օրերը յղի են եւ պէտք չէ զարմանալ անակնկալներէ։

Բայց երբ պատրաստ են բոլորը, ի՞նչ կը բանի հայ ժողովուրդը։

Սփիւռքի հայութիւնը ե՞րբ պիտի սթափի եւ հասկնայ կացութեան ծանրութիւնը։ Դարձեա՞լ մեռնելու ժամուն պիտի արթննանք, երբ արդէն շատ ուշ պիտի ըլլայ։

Ամէն ազգ իրեն համար դաշնակիցներ կը փնտռէ՝ վաղուան պահուն կողերն ու թիկունքը ապահովելու համար։ Իսկ մենք ո՛չ միայն ոեւէ դաշնակից կամ աջակից չունինք, այլ եւ հազար ճակատի բաժնուած ենք՝ ճղճիմ վէճերով իրար հարուածելու եւ մեր արդէն իսկ տկար ուժերը բոլորովին ջլատելու համար։

Ժամանակ է, որ սթափինք եւ մոռնալով ներքին վէճերը, ձեռք ձեռքի տանք՝ պատրաստ գտնուելու համար այն օրուան, երբ փոթորիկը պիտի պայթի։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻՆ

= o =

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ ամբողջ Միացեալ Նահանգներու մէջ ծնունդներու թիւը կը շարունակէ նըւազիլ, եւ այս՝ 1915էն ի վեր, անընդհատ։ Այդ թուականին, հազար հոգիի վրայ, ծնունդներու համեմատութիւնը կը հասնէր 25,1ի, իսկ 1932ին՝ 17,4ի։ Եւ դեռ կը կարծուի թէ Միացեալ Նահանգներու ծնունդներու թիւը, նուազումի տեսակէտով, մրցանիշը կոտրած է 1933ին։

ՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

= o =

Ամերիկեան կառավարութիւնը իր դեսպանին միջոցով հաղորդեց Մակտոնըլտի թէ համաձայն է որ գալ տարի նաւային խորհրդաժողովը գումարուի Լոնտոնի մէջ։

Այս խորհրդաժողովին օրակարգի նիւթերէն ամէնէն կարեւորն է առեւտուրի ապահովութեան հարցը ընդ-ծովեայ պատերազմի ժամանակ։

ՈՒՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

= o =

Ուրականը, որ ուրբաթ օր պայթեցաւ Ֆրանսայի հիւսիսային եզերքներուն վրայ եւ ներսերը, կը շարունակուի տակաւին։ Ռէնս եւս ենթարկուեցաւ, կիրակի օր, ուրականին կատաղութեան։ Կայծակ ինկաւ կառատան մը վրայ, ուր մթերուած էր մեծ քանակութեամբ խոտ եւ դաշտային բերք։ Վնասը կը հասնի 100,000ի։ Ռիլլի – լա – Մոնթանեի մէջ կարկուտը աւերեց ամբողջ այգեստանները։

Փոթորիկը տարածուած է նոյնպէս Ֆրանսայի կեդրոնական շրջաններուն վրայ։

Փէրիկէօյի մէջ փոթորկաշունչ տեղատարափի մը ընթացքին, կայծակնահար եղաւ երիտասարդ հողագործ մը, որ ապաստաներ էր ծառի մը տակ։ Ծառը ամբողջովին այրեցաւ։ Երիտասարդ կին մը, որ կանգներ էր հողագործին քովը, խոր այրուցքներ ստացաւ ձախ կուշտէն։

Կայծակ ինկաւ նաեւ Նիմի շրջանը, Լամբլուզի քաղաքափապետին վրայ, երբ տեղատարափ անձրեւին տակ ներս կը մտնէր իր տանը սեմէն։ Քաղաքապետը ածխացաւ դրան մէջ։

Կարի նահանգին մէջ, Ֆրանսացի հողատէր մը, Քոսթանթէն, ինքնաշարժով Պրէթման կը սուրար, երբ փոթորիկը բռնուեցաւ։ Հովը այնքան ուժգին զարկաւ ինքնաշարժին, որ կառքը գնաց զարնուիլ հսկայ սօսիի մը բունին։ Քոսթանթէն ջախջախուեցաւ ու մեռաւ։ Կառքին մէջ քովը նստած էր իր ազգականուհին, որ ծանր վէրքեր ստացաւ։

Սավուայի մէջ կարկուտ տեղաց եւ աւերեց ցանքը։ Շամպէրի ջրհեղեղեան անձրեւի մը տակ ողողուեցաւ ժամերով։ Հովը փրցուց նետեց ելեկտրական լար մը, մթութեան մէջ թողլով կրէզի քաղաքը։ Այս շրջանին այգեստանները աւերուած են բոլորովին։

Գետակները յորդեցան յանկարծակի եւ ողողեցին Սէն – Փիէր – տ'Ալպիննեի ճամբան։

Վօքլիւզի մէջ վայրէաս ողողուեցաւ։ Միլիոններու կը հասնի վնասը։ Հեղեղը քանդեց բազմաթիւ կամուրջներ։ Վայրէաս – Կրիյեոն երկաթուղին, 600 մեթր երկարութեան վրայ, ջուրին տակ կը մնայ։ Քաղաքը զրկուեցաւ ոչ միայն ելեկտրականութենէ եւ հաղորդակցութենէ, այլեւ խըմելու ջուրէ։ Բազմաթիւ տուներ անբնակելի դարձան, նկուղները ջուրով լեցուեցան։ Հեղեղին ազդեցութեան տակ բազմաթիւ պարտէզներու եւ տուներու շրջապատերը փլան։ Կրիյեոնի, Ռիշրանտի, Մոնպրիզոնի, Թօլինեանի ցանքը փճացած է բոլորովին։

ԿԷՕՊԷԼՍ ՎԱՐՇԱՒԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

= o =

Լեհ հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Կէօպէլս այս ամիս Լեհաստան պիտի այցելէ, շարք մը դասախօսութիւն տալու համար արդի Գերմանիոյ մասին։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Փարիզի մէջ կազային յարձակման դէմ փորձեր պիտի ըլլան

»»»··«««

Փարիզի մէջ, 12 յունիսին, տեղի պիտի ունենան կազային յարձակման դէմ ինքնապաշտպանութեան փորձեր։ Այդ օրը երկու էժտէհարեան սուլիչներ ահազանգ պիտի հնչեցնեն, լուր տալու համար Փարիզի բնակչութեան թէ «թշնամի» օդանաւերը յարձակելու կուգան մայրաքաղաքին վրայ։ Էժտէհարեան սուլիչները հաստատուած են մէկը Փարիզի, միւսը Իսի – լէ – Մուլինոյի մէջ։ Փորձերը պիտի կրկնուին ցերեկին եւ գիշերը։

Անմիջապէս որ լսուի սուլիչներու ահեղ ձայնը, կազի դիմակ հագնելու փորձեր պիտի կատարուին։

Այս առթիւ ըսենք որ ժամանակէ մը ի վեր կազային յարձակման դէմ դիմակ գործածելու փորձեր կը կատարուին Փարիզի կարգ մը թաղամասերու քաղաքապետարաններին մէջ։

Միեւնոյն ատեն կարգ մը թերթեր քննութիւն կը կատարեն այս մահաշունչ դիմակներու վաճառականութեան մասին, որ կ'երեւի թէ տնտեսական տագնապէն զերծ միակ գործն է հիմա։ Էքսէլսիոր կը գրէ թէ Պրիւքսէլի կարգ մը վաճառատուներու ցուցափեղկին մէջ կը կարդացուին այսպիսի ազդեր.—

Պէտք եղածին չափ կը մտածէ՞ք պատերազմի մասին...։

Բանակները կազմ եւ պատրաստ են..., միայն քաղաքային բնակչութիւնն է որ անհոգ կը մնայ...

Եւ դիմակնե՜ր, գրեթէ ամէն ցուցափեղկի մէջ։ Եւ դիմակներու ի՜նչ տեսակներ,— սեւ, կարմիր, գայլի դէմքով։

Պրիւքսէլի մէջ մասնաւոր տուն մը «փախուստի դիմակներ» կը ծախէ,— ասոնք դիմակներ են, զորս կարելի է գործածել կազային յարձակման մը պահուն ապահով տեղ մը ապաստանելու համար միայն։

Այս ռազմունակ տրամադրութեան մէջ յիշենք նաեւ, որ քանի մը օրէ ի վեր Ֆրանսայի հիւսիսային արեւմտեան ծովեզերքներուն մօտ կը կատարուին նաւային ռազմափորձեր։

Իսկ յառաջիկայ Սեպտեմբերին, փորձի համար պահեստիներու մասնակի զօրաշարժ մը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի շրջանին մէջ։ Պահեստիներու զօրաշարժի այս փորձը նորութիւն մըն է զինուորական կեանքի մէջ։ Փարիզի շրջանին հրամանատարը, Զօր. Փրէթըլա, Լը Ժուր թերթին կը հաղորդէ թէ 15,000 պահեստիներ զօրաշարժի պիտի ենթարկուին փորձի մը համար, որմէ կարեւոր դասեր պիտի քաղուին։ Պահեստիներու զօրաշարժի այս փորձը ծրագրուած էր կատարել առաջին անգամ 1926ին, սակայն վարկ չկար, ոչ ալ ... պատերազմի սպառնալիքը, զոր հիմա կը զգանք, կ'ըսէ զօրավարը։ Հետեւաբար պահեստիներու ռազմափորձը կը կատարուի յարմար ժամանակին։ Այս զօրաշարժը ցոյց պիտի տայ թէ բանակներու ընդհ. հրամանատարը ո՞րքան պիտի կրնայ օգտուիլ, պատերազմի ժամանակ, պահեստիներէն կազմելով մասնաւոր զօրաբաժին մը։ 1914ին Ժոֆր շատ քիչ պահեստի ուժեր ունէր, մինչ գերման պահեստիները մարզուած, «խաղաղութեան ժանգը» թափած էին իրենց վրայէն։

Զօրավարը յետոյ յայտարարեց թէ այս զօրաշարժը պարզ քննութիւն մըն է տրամադրելի ուժերը ճանչնալու, ի հարկին անակնկալներէ խուսափելու, հետեւաբար հանրային կարծիքը ոչ եւ է պատճառ չունի խռովելու։

Սարի հանրաքուէն

»»»··«««

Սարի հանրաքուէն, որ տեղի պիտի ունենայ, ինչպէս գրեցինք, յառաջիկայ 13 յունուարին, կիրակի օր, տեղի տուաւ զանազան մեկնութիւններու, յաղթութեան մը ցոյցերուն եւ անխուսափելի միջադէպերու։

Ֆրանսական մամուլը, որ առաջին առթիւ իբրեւ յաղթանակ մը արձանագրեց հանրաքուէ կատարելու մասին տրուած որոշումը, հիմա կը հարցնէ թէ այս ի՞նչպիսի ֆրանսական յաղթանակ է, որ... Գերմանացիները կը տօնեն ծաղիկներով եւ ուրախութեամբ։ Արդարեւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ հանրաքուէի որոշումը ողջունուեցաւ իբրեւ յաղթանակ մը, դրօշազարդուեցան քաղաքները, ծաղիկներով դիմաւորուեցան գերման բանագնացները։ Գերման երիտասարդութիւնը փողոցէ փողոց պտըտցուց պաստառներ, որոնց վրայ գրուած էին «Յաղթական ողջոյն 13 Յունուարին»։

Այս ուրախութիւններուն հետ հեռագիրները բերին նաեւ լուրը կարգ մը միջադէպերու։

Սարի մայրաքաղաքին մէջ գերման ուսանողներու խումբ մը, որ հսկայ ինքնաշարժով մը Շթութկարթէն կուգար, շրջան ըրաւ փողոցէ փողոց երգելով «Պիտի յաղթենք Ֆրանսային», ինչպէս նաեւ հայրենասիրական երգեր։ Շուկային մէջ ուսանողներու խումբը կը միանայ Գերմանացիներէ կազմըւած բազմութեան մը։ Սրճարանի մը տէրը, որ Սարի դրօշն էր պարզած, յարձակման ենթարկուեցաւ եւ արիւնլուայ գետին փռուեցաւ։ Սարի դրօշ մըն ալ կախուած էր հին զօրանոցի մը վրայ, այժմ բնակարան։ Ուսանողները վրան մելան եւ [illegible] թափեցին։ Այսպէս գերման ուսանողները յարձակեցան ամէն ուր որ Սարի ինքնավարութեան ապացոյց մը լսեցին։ Ցոյցերը տեւեցին կիրակի ամբողջ օրը եւ գիշերը։ Ոստիկանութիւնը չմիջամտեց կամ չուզեց միջամտել, համամիտ կատարուած ցոյցերուն կամ իր ուժերուն պակասին պատճառով։

Վերջապէս, Գերմանիոյ մէջ եւս, կիրակի օրը ամբողջ, շարունակուեցան ցոյցերը եւ խանդավառութիւնները,— ամէնէն շատ կրկնուած խօսքն էր.— «Սարի գերութիւնը չի կրնար տեւել աւելի քան 255 օր, եւ յունուարին՝ անբաժան մասը կը դառնայ Գերմանիոյ»։

Աշխատանքի միջազգային համաժողովը

Երէկ, Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովին 58րդ նստաշրջանը։

Կը մասնակցին 60 պետութիւններ։ Եգիպտոս ու Միացեալ Նահանգները համաժողովին կը ներկայանան միայն «դիտող»ներով։

Օրակարգը բաւական խճողուած է, սակայն օրակարգի այդ բոլոր նիւթերուն մէջ մեծ վիճաբանութիւններու դուռ պիտի բանան շաբաթական 40 ժամու հարցը եւ ճախնական վաճառամարդը։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

= o =

Կիրակի օր տեղի ունեցան Իտալիոյ մէջ երկու կարեւոր փութպոլի մրցումներ, մին՝ Իտալիա ընդդէմ Աւստրիոյ, միւսը՝ Չեխօսլաւաքիա ընդդէմ Գերմանիոյ։ Իտալիա յաղթեց Աւստրիոյ 0ի դէմ 1 նշանակէտով, իսկ Չեխօսլաւաքիա՝ յաղթեց Գերմանիոյ 3ի դէմ 1 նշանակէտով։ Երկու յաղթականները պիտի մրցին յառաջիկայ կիրակի, ստանալու համար աշխարհի ախոյեան տիտղոսը եւ Տուչէի բաժակը։

⁂ Իսկ հեծելանիւով Իտալիոյ շրջանը կը շարունակուի նոր թափով։ Մինչեւ հիմա անցած են 11 հանգրուան, որուն 8 հանգրուանը շահած է Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա։ Դասաւորման գլուխն ալ ինք կը գտնուի։

⁂ Փարի - Պէլֆոր հեծելանիւի մրցումն ալ շահեցաւ Պելճիքացի Ռոմէն Մէսիլ, 420 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 13 ժամ 15 վայրկեանէն։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՔԸ

= o =

Կիրակի օր գրած էինք թէ աննախընթաց երաշտ մը կը տիրէ Միացեալ Նահանգներու մէջ,—արեւը կը խանձէ ցանքը եւ անտառները։ Վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն թէ օդին ջերմութիւնը հասած է շատ բարձր աստիճանի մը,— Այօվա, Այլինոյզ, Քանսաս, Միսուրի նահանգներուն մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտայ 40, տեղ տեղ 41։

Կեդրոնական եւ արեւմտեան բազմաթիւ նահանգներու մէջ երաշտը փճացուց բոլոր մշակութիւնները,— ցորեն, գարի, վարսակ, եգիպտացորեն, բանջարեղէն, մարգագետին։

Տաքէն մեռած են 41 հոգի։

ՌՈՒՍՍԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

= o =

Շաբաթ օր, Աթէնքի մէջ, առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքեցին Ռուսիոյ եւ Յունաստանի ներկայացուցիչները։

Առեւտրական այս համաձայնագիրը 9 ամսուան կեանք պիտի ունենայ, եթէ եւեթէն չվերանորոգուի։

ԿԸ ՁԻՒՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

= o =

Պոլսէն կը հեռագրեն 3 յունիս թըւականով թէ առատ ձիւն տեղաց Պոլուի շրջանին մէջ, ուր սաստիկ ցուրտ մը կը տիրէ։ 40 ոչխարներ եւ հովիւ մը սառած գտնուեցան Քըզըլճա-Համամի մէջ։

ՇԱՀԸ ՄԵԿՆԵՑԱՒ ԷՆԿԻՒՐԻ

= o =

Թէհրանէն կը հեռագրեն 3 յունիս թուականով թէ Պարսից Շահը մեկնեցաւ՝ Էնկիւրի այցելելու համար, ընկերակցութեամբ իր արտաքին նախարարին եւ այլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու։

Շահը իր ճամբորդութիւնը կը կատարէ Թէհրանէն Տրապիզոն՝ ինքնաշարժով։ Հանգրուանէ հանգրուան, իր ճամբուն վրայ յատկապէս շինուած են տնակներ, ուր պիտի իջեւանի Շահը։ Սպասները եւ կարասիները ղրկըւած են Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ։

Տրապիզոնէն Շահը շոգենաւ պիտի նստի դէպի Պոլիս, եւ Պոլսէն մասնաւոր շոգեկառքով մը անմիջապէս պիտի մեկնի Էնկիւրի։

Շահը, Էնկիւրիի մէջ Քէմալի հետ պիտի խորհրդակցի այն հարցերուն մասին, որոնք կը շահագրգռեն երկու երկիրները։

ԶՐՈՅՑ ԱՒԱՆԱԿԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախորդ յօդուածով ցոյց տուինք թէ որքա՛ն տգէտ է տոքթ. Պարոնիկեան, Աստուածաշունչի մեկնութեանց մէջ: (Յառաջ, 2 յունիս):

Կռապաշտութեան աւանդութեան մը կատարման առթիւ, երբ Սամուէլ վար կ'իջնէ նուիրական բարձրաւանդակէն, ուր զոհ կը մատուցանէր, մեր խեկարը որ կոչի տոքթ. Պարոնիկեան կը կարծէ թէ Երբայեցւոց այդ դատաւորը «վար է իջեր իր երեւակայական բարձունքէն», խոնարհեր է վերջնապէս, որպէսզի «վեր բարձրացնէ»:

Այսքան տգիտութիւն նաեւ Աստուածաշունչի իր միւս մեկնութիւններուն մէջ: Օրինակ կը կրկնէ թէ Սաւուղ իշապան մըն էր, բայց թագաւոր եղաւ:

Ո՛չ, Սաւուղ իշապան չէր, պարոն աստուածաբան: Սաւուղի հայրը, Կիս, կը պատկանէր երբայական ազնուական մէկ ցեղին,— Բենիամինեանց տոհմին: Եւ այնքան հարուստ էր, որ բազմաթիւ ծառաներ, եզներ եւ էշեր ունէր, (Երբայեցիները հարստութիւնը կը հաշուէին իրենց անասուններուն եւ ծառաներուն բազմութեամբ, ՅՈԲ, Գլ. ԽԲ. 12): Սաւուղ իբրեւ միայն վերակացու հետեւած է ծառաներուն, էշերը փնտռելու ժամանակ:

Այս առթիւ քանի մը խօսք Սաւուղի մասին.— Այս դժբախտ երիտասարդը, ինչպէս կը նկարագրուի Աստուածաշունչին մէջ, ենթակայ էր մասնաւոր հիւանդութեան մը (Ա. ԹԱԳ. Գլ. ԺԹ. 23—24) — cyclothymique էր(*): Այս ձեւով միայն կը բացատրուին Սաւուղի պարբերական վիճակները, խոր ու փոփոխական տխրութիւնները, հիւանդագին կասկածամտութիւնները, Նոբի մէջ քահանաները, Գաբաոնի մէջ ժողովուրդը վայրագաբար սպաննել տալը, երաժշտութեան ազդեցութեան տակ խաղաղելու իր փորձերը, (Ա. ԹԱԳ. Գլ. ԺԸ. 10), ի վերջոյ յուսահատ անձնասպանութիւնը: Այսպիսի հիւանդ մը անշուշտ դիւրա՛ւ պիտի «մարգարէանար», հոգեկան տագնապի, յափշտակութեան եւ զգայախաբութեան պիտի մատնուէր, ինչպէս եղաւ՝ Թաբորի կաղնիին մօտ երբ, տոքթ. Պարոնիկեանի բացատրութեամբ, «նոր հոգի» մտաւ Սաւուղի մէջ, նոր մարդ դարձաւ. Ժամանակ մը վերջ Աստուածաշունչը կը գրէ թէ «չար ոգի» մտաւ Սաւուղի մէջ:

Տոքթ. Պարոնիկեան կարողութիւն չունի այսքան խորանալու,— գիտեմ: Սակայն շատ մեծ յանդգնութիւն է, Աստուածաշունչին խմբագրութիւնը պարզ cryptographie կամ logogriphe համարելով՝ ելլել ըսել թէ ... Թաբորի կաղնին կը խորհրդանշէ խաչը, որովհետեւ խաչը ... կաղնիէ շինուած էր, թէ ... էշերը կը խորհրդանշէին աշխարհիկ մեղքերը:

Ո՛չ, պարոն աւանակաբան, շատ սխալ են ձեր աստուածաբանական տեղեկութիւնները էշերուն մասին եւս:

Երբայեցւոց մօտ ամէնէն շատ յարգուած կենդանիներն էին էշերը, մանաւանդ ճերմակ էշերը: Ահա թէ ինչու Յակոբ էշու կը նմանցնէ իր զաւակը, Իսաքարը (ԾՆՆԴ. Գլ. ԽԹ. 14):

Հրէից մեծամեծները, ազնուականները, բարձրաստիճան պաշտօնեաները կը նստէին միայն էշու վրայ: Այս սովորութիւնը տեւեց մինչեւ Սողոմոն, իսկ Զաքարիայի շրջանին եւ Յիսուսի ժամանակ՝ էշու վրայ նստիլը աղքատութեան նշան էր այլեւս: Երբեք Աստուածաշունչի մէջ յիշատակութիւն մը չկայ թէ էշը կը խորհրդանշէ մեղքը, ընդհակառակն էշը կը խորհրդանշէ բարին,— այս պարագան կը հաստատուի երբ Ծննդոցի ԽԹ. գլխուն 14 համարին թարգմանութիւնները, գրաբարն ու աշխարհաբարը, բաղդատէք իրարու հետ:

Գալով Սաւուղի թագաւորութեան.— Սամուէլ, որ իբրեւ գերագոյն դատաւոր, կը վարէր եւ կ'առաջնորդէր ժողովուրդը, ծերացած էր այլեւս (Ա. ԹԱԳ. Գլ. ԺԲ. 2), միւս կողմէ ամբողջ երկիրը՝ թշնամիներով պաշարուած, այնպէս որ Սաւուղ, թագաւոր ընտրուելէ յետոյ, պատերազմեցաւ իր ամբողջ իշխանութեան օրերուն (Գլ. ԺԴ. 52): Այս կացութեան մէջ, մասնաւորաբար Փղշտացիներու աստպատակութեան սպառնալիքին տակ, Սամուէլ ուզեց զինուորական առաջնորդ մը ընտրել իբրեւ յաջորդ իրեն: Տարեկան մեծ զոհատօնի մը առթիւ, կը տեսնէ Սաւուղը, ընտիր երիտասարդ, գեղեցկադէմ, բարձրահասակ եւ տպաւորիչ: Թագաւոր կ'ընտրէ զայն, սակայն ժողովուրդը կը մերժէ ճանչնալ, որովհետեւ «կը մարգարէանար»: Նոյնիսկ երգ մըն ալ կը յօրինեն Սաւուղի վրայ, հեգնելու համար զայն (Գլ. Ժ. 12): Սամուէլի պնդումներուն վրայ, ի վերջոյ թագաւոր կ'ընտրուի Սաւուղ, որ Իսրայէլի ազնուական ցեղերէն մէկուն կը պատկանէր,— Բենեամինեանք, թիւով քիչ բայց ռազմունակ: Թագաւոր ընտրուելէն ետքն ալ, ժողովուրդը ժամանակ մը եւս կ'արհամարհէ Սաւուղը (Գլ. Ժ. 27): Սաւուղ կը մեկնի իրենց կալուածները, հողագործութեամբ զբաղելու: Թշնամին դարձեալ կը յարձակի, Սաւուղ բանակի մը գլուխը կ'անցնի, կը յաղթէ եւ իր յաղթանակին գնով կը շահի թագաւորութիւնն ու ժողովուրդին համակրանքը:

Այս շրջանին, դեռ Իսրայէլացւոց ժողովուրդին աստուածպաշտութիւնը խառն էր կռապաշտական, եահվէական, միաստուածական եւ զանազան կրօնական աւանդութիւններով,— կը լսե՞ս, պարոնդ դու «աստուածաբան», Պարոնիկեան:

×

Անշուշտ աւելորդ էր այսքան խոր քննութեան մէջ մտնել,— Տոքթ. Պարոնիկեան Աստուածաշունչի մեկնութեան ծանօթ է նուազ քան տխմար մը:

Աւելին կը հաստատուի նաեւ իր քարոզագրութեան ձեւով:

Ամբողջ գիրքը անկապ եւ անյօդ մըտածումներու, յաճախ անհեթեթ եւ ծիծաղելի գաղափարներու գումար մըն է: Կը տեսնես որ «երրորդութեան» մասին կը խօսի, յանկարծ կը չեղի, Գերմանիա կ'երթայ, յետոյ Վան, եւ ահա խիստ յարձակում մը հայ կղերականութեան դէմ,— այնքան համարձակ որ ... տեսո կը զրկէ եկեղեցւոյ պաշտօնեաները (էջ 35): Այս մարդը հիւանդագին logorrhée մը ունի,— բառերը կը քշէ անկապ եւ անյօդ, տեսակ մը բառքշուք նմանօրէն փորքշուքի:

Իւրաքանչիւր էջի վրայ տգիտութեան անհաւատալի ապացոյցներ, այնպէս որ մարդ զարմանքով կը հարցնէ ինքնիրեն թէ այս Տոքթէօրը որ եւ է դպրոց չէ՞ տեսած արդեօք, նախակրթարա՞ն ալ չէ գացած:

Օրինակ մը.— Տոքթ. Պարոնիկեան, «Երրորդութեան» գաղափարը հաստատելու համար, ամէն կողմ երրորդութիւն կը տեսնէ եւ կուտայ հետեւեալ ապացոյցները (էջ 12).—

Երկինք, ցամաք ու ծովեր = աշխարհ:
Հայր, մայր եւ զաւակներ = ընտանիք:
Եկեղեցի, կղեր ու ժողովուրդ = համայնք:
Խորան, դաս եւ աթոռասրահ = եկեղեցի:
Խաչուեցաւ, թաղուեցաւ եւ գ. օրը յարեաւ = քրիստոնէութիւն:
Նախակրթարան, ճեմարան, համալսարան = դպրոց:
Քրիստոնէութիւն, մահմետականութիւն, կռապաշտութիւն = կրօնք:
Միս, ոսկոր եւ արիւն = մարմին:

Մարդ կը տխրի նմանօրէն երեք բառ գտնել եւ երրորդութիւն մըն ալ չինել իր մասին.—

Տոքթէօր, աստուածաբան, Պարոնիկեան = աւանակ:

Տեսէք թէ ինչպէս կը բացատրէ նաեւ եկեղեցիներու բաժանումը.—

Հռոմէական եկեղեցին օրթոտոքս եկեղեցիէն տարբեր վարդապետութեամբ կը քարոզէ Քրիստոսը, Հայաստանեայց Լուսաւորիչը՝ տարբեր համոզումով եւ ըմբռնումով քան Լութեր, եւ դարձեալ շաբաթապահ մկրտչականէն տարբեր կը ներկայացնէ Քրիստոսը: Վասնզի միեւնոյն զոհի սեղանէն, միեւնոյն մսագործէն առնուած միսը տուներու մէջ տարբեր աղանդներու կը վերածուի: Մէկը խում կը սիրէ, միւսը կիսեփ, մէկը բանջարով, միւսը գետնախնձորով եւայլն, եւն., պատրաստել եւ դնել Քրիստոսը իր զաւակներուն սեղանին վրայ (էջ 45):

Օ՛ տգիտութիւն,— ոչ գլխագիր գրելով կրնամ ցոյց տալ Պարոնիկեանի տգիտութեան աստիճանը, ոչ ալ նոթա չարելով բառին վրան, խորայատա՛կ տգիտութիւն:

Եւ այս մարդը, Անատոլուի յետին գիւղացիէն աւելի տգէտ, ինքզինքին տուեր է աստուածաբան տիտղոսը, եւ լեր է կաթողիկոսներուն ու պատրիարքներուն առջեւ՝ խօսեր, վճեր ու ծրագիրնե՛ր է ներկայացուցեր: Ապշելի՛ք բան է: Երեւութապէս խոնարհ եւ համեստ, Տոքթ. Պարոնիկեան իր գրքին մէջ տեղ տեղ վեր կը ցցէ գլուխը, կը պարծի ու կը սնքայ: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ իր մասին.—

Երբ ես գաղութները կը շրջիմ, Յունաստան, Սուրիա, Եգիպտոս, Պուլկարիա կամ Ֆրանսա, դիրքիս բերմամբ շփման կը մտնեմ գաղութի բարձր դասին հետ, եկեղեցական եւ աշխարհական վարչութեանց հետ, կը բանակցիմ, կ'այցելեմ պատրիարքներ, կաթողիկոսներ, եպիսկոպոսներ, ինչպէս նաեւ կուսակցական պետերն ու ազգային վարիչ մարմիններն ու մամուլի մտաւորական ներկայացուցիչները:

... Հոգիով փրկեալներու բանակին կը պատկանիմ, մինչ մարմինս կը բանակցի բարձր անձերու հետ:

Մեծամտութեան ապացոյցներ դեռ շատ ունի, սակայն: Օրինակ, 4—5 էջը մէկ անգամ, կը կրկնէ թէ իր քննած այս հարցերը «հոգեբանական վեհ խորհուրդներ» են, «փիլիսոփայական եւ հոգեբանական բարդ խնդիրներ» ունին: Իր ամէնէն շատ սիրած բառն է հոգեբանութիւնը: Ի՛նչ մեծ մարդ է, պիտի ըսեն իր ունկնդիրները, մեր Տոքթէօրը միշտ հոգեբանութեան մասին կը խօսի: Ափսո՛ս այս բառին, բոլոր ազգերու գրականութեան մէջ, համոզուած եմ, Հայոց գրականութի՛ւնն է առաւելապէս, որ չարաչար կը գործածէ այս բառը: Հոգեբանութի՛ւն, հոգեբանական, փիլիսոփայութի՛ւն, փիլիսոփայակա՛ն: Հարսնիքի մասին կը գրեն,— հոգեբանական է: Աղջիկ նշանելու մասին կը խօսին,— փիլիսոփայական է: Հայոց ազգը ամբողջ հոգեբան է մէկ խօսքով:

Սակայն գրաւ կը դնեմ, որ Տոքթ. Պարոնիկեան պիտի չկարենայ երբեք սահմանը տալ հոգեբանութեան,— նոյնիսկ արտօնելէ յետոյ զինք որ մատենադարան մը մտնէ, հոգեբանութեան քանի մը գիրք թղթատէ եւ այնպէս սահմանէ: Ձի՛ կրնար: Վասնզի «գէշին եռալը մարդ չկայ», ինչպէս կ'ըսէ մեր գիւղացին:

Աւելի պատճառ մը չէ, սակայն, որ Տոքթ. Պարոնիկեան ծանր ամբաստանութիւններ ընէ հայ կղերին իմացական ու բարոյական արժէքներուն մասին: Անունն է եղած թէ կը հայհոյեմ կղերին,— տեսէք թէ ինչե՛ր կը գրէ Տոքթ. Պարոնիկեան հայ կղերին եւ... հայ ժողովուրդին մասին.—

... Հայ կղերը իր կոչման բարձրութիւնը մոռցած, եկեղեցին «կրան կովի» վերածած, խաչն ու Աւետարանը համբուրել կուտայ՝ քսակներ պարպելու համար: Իսկ եկեղեցիի առաքինութիւնները, զորս ինքն ալ յաճախ չի հասկնար ու հասկնալու ալ ոչ փափաք ունի եւ ոչ ալ ժամանակ, պարզ թատրոնի վերածած է, որու գլխաւոր դերասանը ինքն է (էջ 22):

... Ո՞ր վանքին, ո՞ր ճգնարանին, ո՞ր մատուռին մէջ կարելի է գտնել հայ կղեր մը, որ եդեմական անուշահոտութիւն տարածէ, փոխան կոյուղիներու յատուկ ճեխած եւ յաճախ թունաւոր գարշահոտութեան (էջ 27):

Հայ եկեղեցին մկրտութենէ վերջ իր բոլոր մանուկները կ'օծէ: Սակայն հայ ժողովուրդը մեղքի մէջ ապականած, հոտած տարր մը դարձած է այժմ (էջ 28):

... Դուն, ո՛վ բարեկամս, ի՛նչ ստորնութեանց կը հանդուրժես, որպէսզի տէր մնաս սիրած էջերուդ, որոնք կը պահես սրտիդ մէջ, վերածելով զայն ախոռի մը, ուր ապականութիւն եւ զզուելի հոտեր կան միայն (էջ 33):

Իցիւ թէ Սաւուղ մը ըլլայի եւ... կարենայի արձակել թուլամորթ (եկեղեցիի) պաշտօնեաները, որ իրենց ախոռը վերադառնան, ուր մաքրելու շատ բան ունին: Այսպիսիներու համար Աւետարանն ու հաւատքի կեանքը երկրորդական անարժէք հարց մըն է, առանց հացի պաշտօնեաներ են (էջ 35):

... Հայ առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսն ու քահանան, բոլո՛րը, բոլո՛րն ալ իրենց արհեստը լաւ գիտցող դերակատարներ են լոկ: Տիրոջ Ս. Հոգիէն զուրկ, անշունչ եւ ողորմելի էակներ, որոնք մահուան կ'առաջնորդեն իրենց վստահուած հօտերը (էջ 38):

Կը տեսնենք որ կղեր մը, որպէս անբարոյական, տարիներ շարունակ կը կենակցի հոմանիի հետ եւ Ս. Պատարագ կը մատուցանէ միանգամայն. ուրիշ մը որ չի հաւատար ու եկեղեցիի պաշտօնեայ է. երրորդ մը որ կը ստէ, կը ծխէ, կ'արբենայ, կը հայհոյէ եւ ամէն տեսակ մեղք կը գործէ (էջ 43):

Քրիստոնէութեան կեղծուած դիմակին տակ ի՛նչ ոճրագործներ, պոռնիկներ, բոզեր, ստախօս, պոռոտախօս եւ զզուելի նկարագիրներ ծածկուած են, որոնք մօրուք ձգած, փիլոն ուսերնուն, «Քրիստոս Քրիստոս» կ'ըսեն ամէն դէմ եղողին ու ազգն ու եկեղեցին կը կողոպտեն ու կը պղծեն (էջ 52):

Եւ յետոյ, զանազան հարցումներով, կը քարկոծէ կաթողիկոսը, պատրիարքը, եպիսկոպոսը, քահանան:

Կը խորհիմ, որ ես այսքան ծանր բառեր չեմ գործածած հայ կղերին դէմ: Երանի՜ թէ մեր կրօնքին վարդապետութիւնը հասկնար, Աստուածաշունչը ուսումնասիրէր, եւ այնպէս հայհոյէր: Տինիմէ սէօվէն միւսլիմա՞ն օլսա···:

Եւ երանի՜ թէ յետին միտքեր չունենար, աւերներ չգործէր:

Այդ մասին յաջորդով:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Մարգարէները ընդհանրապէս ցաւոտներ կամ հիւանդոտներ էին,— Աստուածաշունչին մէջ «կը մարգարէանար» խօսքը, ինչպէս նախորդ յօդուածով ալ կը պնդէի, միշտ կը բացատրէ հիւանդութեան տագնապը, ինքնակորոյս ներշնչման եւ խելացնոր արտայայտութեան վիճակ մը: Սկիզբները մարգարէները կը շփոթուէին տեսանողներու հետ, յետոյ սակայն մարգարէները զատորոշուեցան իրենց տարականոն արտայայտութիւններով,— անոնք յաճախ կը կորսնցնէին իրենց գիտակցութիւնը, կը մերկանային, կը պարէին, կը զառանցէին, իրապէս կը խենթենային այնպէս որ մասնաւոր մարդիկ կը նշանակուէին հսկելու համար որ վնաս մը չհասցնեն իրենց իրենց: Իբրեւ վկայութիւն կարդալ Ա. ԹԱԳ. Գլ. ԺԹ. 23—24, ԹՈՒՈՑ, Գլ. ԻԳ. 4, ԵՐԵՄ. Գլ. ԻԹ. 26, ՈՎՍ. Գլ. Թ. 7, եւն.:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

ՓԱՌԱՒՈՐ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ.— ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԶՕՐ. ԳՈՆՏԻԼԻՍ ԱՆՁԱՄԲ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵՒ ԿԸ ԽՕՍԻ.— ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆ.— ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ ՐԱԼԼԻՍԻ ԵՒ ԱԹԷՆԷԵՕՆԻՍԻ ՃԱՌԵՐԸ.— ՀԵԼԼԷՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ՁՕՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ.— ԻՐԱՒԱԳԷՏ ՏԱՄԱՍԿԻՆՈՍԻ ԽՕՍՔԵՐԸ.— «ԵՐԲ ԱՆՑՆԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԻՎԱՐԸ···».— ՀԱՅԵՐԷՆ ՃԱՌԵՐԸ.— «ԿԵՑՑԷ՛ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ».— ԲՈԼՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՓԱԿ ԲԱՑԻ ՄԷԿԷՆ:

1932էն առաջին, երբ խորհրդային դեսպանը իր հեղինակութիւնը փոխանցելու գնով փորձեց արգիլել տալ Հայաստանի անկախութեան հանդիսութիւնը, յունահայ գաղութը աւելի խոր հաւատքով եւ անտեղիտալի կամքով կապուեցաւ իր մեծ տօնին, Մայիսի 28ին:

Ու տարուէ տարի աւելի համաժողովրդական եւ ամէն կերպով գնահատանքի արժանի կազմակերպութեամբ հրապարակ կուգայ, տալու իր յարգանքին, հաւատքին, պաշտամունքին, եւ խանդավառութեան բաժինը անկախութեան տօնին, յարգանքի հրաւիրելով նաեւ հելլէն պաշտօնական անձեր,— նախարար, երեսփոխան, իրաւագէտ, դեսպան, զինուորական եւ արուեստագէտ:

Այս տարուան հանդիսութիւնները գերազանցեցին ամէն ակնկալութիւն եւ արդար է որ պատուենք Հելլէնահայ Լիկան եւ կազմակերպիչ մարմինը, որոնք ամբողջ երեքուկէս ժամեր, Աթէնքի գաղութին տուին խանդավառ եւ թելադրիչ հայկական օր մը:

Օրեր առաջ արդէն կազմակերպիչ մարմինը «Նոր Օր»ի միջոցաւ յայտարարած էր թէ այս տարուան հանդէսը պիտի կատարուէր մեծ շուքով, եւ օտար բազմաթիւ հիւրերու մասնակցութեամբ, որով Աթէնքը իր արուարձաններով եւ հեռաւոր շրջաններով (Կորնթոս, Քալամաթա) անհամբերութեամբ կը սպասէին մեծ օրուան:

Ինչպէս ըսի, հանդէսը կազմակերպուած էր պաշտօնապէս Հելլէնահայ Լիկան, որուն պատուակալ նախագահը՝ պատերազմական նախարար զօրավար Եօրկիոս Գոնտիլիս՝ սիրայօժար յանձնառած էր իր հովանաւորութիւնը:

Եւ ահա՝ շաբաթ գիշերուան «Նոր Օր»ը կը ծանուցանէր թէ՝ հանդէսին անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ պատերազմական նախարարը եւ պիտի բանախօսէ: Իրեն ներկայացող հայկական պատուիրակութեան պատասխանած է՝ «avec plaisir»: Պատերազմական նախարարը ոչ միայն ներկայ ըլլալու խոստումը տուած էր, այլ եւ հրամայած էր եվզոններու (քանեւ-հինգ հոգի) որ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին ներկայ գտնուին «Անծանօթ զինուոր»ի շիրմին վայրը, պատուի կենալու համար հայ նախկին կռուողներու կողմէ դրուելիք եռագոյն ծաղկեպսակին առջեւ:

Այդպէս ալ կ'ըլլայ: Ժամը ճիշդ 10ին, կիրակի առաւօտ, զօր. Թորգոմ, հելլէն բանակէն սպայ Ֆերմանեան, Ա. Կայծակ եւ հայ նախկին պատերազմիկներ, եռագոյն ծաղկեպսակը կը դնեն հելլէն անծանօթ զինուորի շիրմին վրայ, պատուի արժանանալով եվզոններու խումբին կողմէ:

Մինչ այս հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի կ'ունենար Սինտագմա, անդին՝ «Օլէմփիա» ընդարձակ սրահը կը յորդէր յորդառատ բազմութեամբ: Աւելի քան 4000 հոգի տեղաւորուած էր, չհաշուելով սրահին վերերն ու վարերը, նրբանցքներուն մէջ ոտքի վրայ կեցողները:

Հանդէսը պիտի սկսի ժամը 10.30ին: Ժամը իննէն ի վեր սրահը լեցուած է:

Վերջապէս կը հասնի հանդէսին պահը: Ա. զօրաբանակի նուագախումբը, իր ամբողջական կազմով հոն է, եւ կը զուարճացնէ սրահը գեղեցիկ եւ ընտրուած կտորներով:

Ու ահա, անօրինակ փոթորիկ մը ծափերու, խանդավառ արտայայտութիւններու: Հազարներով հանդիսականներ մէկ մարդու պէս ոտքի կը նետուին: Ոստիկանական ջոկատն ու հայ սկաուտները պատուի կը կենան: Նուագախումբը կը նուագէ յունական քայլերգը: Ժողովուրդը կը գոչէ.— «Կեցցէ՛ Հայոց մեծ բարեկամը... Կեցցէ՛ պատերազմական նախարարը ... կեցցէ՛ Զօր. Գոնտիլիս»:

Ինքն է: Շրջապատուած պատերազմական նախարարութեան դիւանի պետ՝ Պ. Փոթօսինկելոսի եւ թիկնապահ ու սպայակոյտի քանի մը անդամներու կողմէ, հելլէն բանախօսներով եւ հիւրերով սրահ կը մտնէ, առաջնորդութեամբ Զօր. Թորգոմի եւ կարգադիր յանձնախումբին: Ծափերն ու նուագը կը շարունակուին, մինչեւ որ նախարարը կը տեղաւորուի իրեն յատկացուած մասնաւոր օթեակին մէջ, ողջունելով ժողովուրդը:

Ու հանդէսը, ճիշդ որոշեալ ժամուն: Բեմը կը բացուի: «Հայ քնար» երգչախումբը՝ գլխաւորութեամբ իրենց արժանաւոր ղեկավարին՝ ընկ. Կասովարեանցին եւ հովանաւորութեամբ հայկական եւ յունական դրօշներուն, կեցած են հոն, բեմին վրայ, ճիշդ իրենց կեդրոնը՝ Էրզրումի անկախութիւնը խորհրդանշող դրօշը, նախկին պատերազմիկի մը ձեռքին մէջ: Բեմին աջակողմը՝ օրուան նախագահներն ու բանախօսները: Բեմին ձախակողմը՝ դաշնակը, պատրաստ սարսուռներ սահեցնելու Վահան Փափազեանի ճարտար մատներուն հպումով: Երգչախումբին աղջիկները հայկական տարազով:

Խոր լռութիւն քանի մը վայրկեան: Նուագախումբը կը սարսէ սրահը յունական քայլերգով: Ամբողջ ժողովուրդը ոտքի է: Հայ սկաուտները ու ոստիկանները պատուի կը կենան: Անոր կը յաջորդէ «Բամ Փորոտան»ը երգչախումբին կողմէ:

Ու նախագահը՝ Զօր. Թորգոմ, ֆրանսերէն ճառով մը կը բացատրէ օրուան տօնին իմաստը, հայ ժողովուրդին հաւատքը, ապա՝ երախտագիտութիւնը հելլէն ասպնջական ազգին: Ու խօսքը ուղղելով դէպի օթեակ պատերազմական նախարարին՝ կը յայտնէ հայ ժողովուրդին սիրալիր եւ անխարդախ զգացումները իր անձին և հելլէն ազգին հանդէպ:

Անմիջապէս յետոյ խօսք կ'առնէ Պ. Եօրկիոս Րալլիս, ժողովրդական կուսակցութեան անուանի դէմքերէն, Աթէնքի երեսփոխան, հաղորդակցութեան նախարար եւ իրաւագէտ: Կը խօսի Ակրոպոլեան հին կոթողներէն, կը գովէ հելլէն կռուողներու արիական դիմադրականութիւնը, աւելցնելով թէ նոյն հաւատքը ունի հայ ժողովուրդին դիմադրականութեան մասին, կը ճանչնայ անոր անցեալը, կ'ոգեկոչէ իրենց «Հերոսներու Օր»ը — նոյն օրը հելլէն ազգն ալ տօնեց «Հերոսներու օր»ը, ուր եւ պիտի խօսէր կրկին՝ Պ. Եօրկիոս Րալլիս — ու կը թելադրէ ներշնչուիլ փոխադարձաբար երկու ազգերու հերոսներու յիշատակներով, անոնց արժանի ժառանգորդները դառնալու համար: Ակնարկութիւն կ'ընէ «ասիական բարբարոս»ին, եւ անոր կատարած սարսափներուն: Հուսկ ապա, յանուն ժողովրդական կուսակցութեան՝ ողջոյնի եւ մաղթանքի սրտագեղ արտայայտութիւններ կ'ընէ Հայաստանի անկախութեան տօնին առթիւ:

Սրահը կ'ելեկտրականանայ կրկին: Բոլորին աչքերը կ'ուղղուին դէպի պատերազմական նախարարը, որ խորապէս յուզուած՝ կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնները իրեն եղած այս շատ յուզիչ պատիւին համար: Կը խօսի ան իր կեանքէն, յայտնելով որ երբեւիցէ չէ կրցած տարբերութիւն մը դնել հայ եւ յոյն ազգերուն միջեւ, թէ եղած է ջերմապէս սիրող մը հայ ազգը, որովհետեւ անիկա արժանի է սիրոյ, յարգանքի, իբրեւ քաղաքակրթութեան ռահվիրայ: Կը խօսի բիւզանդական կայսրութեան մատուցած հայազգի կայսրերու եւ կայսրուհիներու մեծ ծառայութիւններէն, եւ հուսկ ապա.

— «Հոգիիս շա՜տ, շատ խորքերէն ձեզի հետ եւ ձեզի պէս ես ալ կը գոչեմ ահա.— Կեցցէ՛ Հայաստանի ազատութիւնը»:

Ժողովուրդը կը ծափահարէ ու մէկ մարդու պէս կը գոչէ.

— «Կեցցէ՛ Յունաստանը, ապրի՛ Զօր. Գոնտիլիսը, կեցցէ՛ Հայաստան»:

Ու երգչախումբը կը հնչեցնէ «Ջիգ-տու քաջի»ն, որ կ'երգուի այնքա՛ն յուզիչ եւ կանոնաւոր:

Կ'արտասանէ ընկերուհի Մաթիլտ Պէրպէրեան (Ֆիքսի «Ազատամարտ»էն) մեծ Հայուն և մեծ երգիչին՝ Ա. Ահարոնեանի «Առաջ»ը:

Բեմ կուգայ Պ. Աթէնէեօնիս՝ Գոնտիլիսեան երեսփոխան եւ երեսփոխանական ժողովի փոխ-նախագահ: Կայտառ, հաւատաւոր եւ առոյգ բարեկամը հայ ժողովուրդին: Կը խօսի հուժկու ձայնով, ատենախօսի պերճութեամբ կը վերլուծէ հայրենիքն ու անոր գաղափարը:

— «Հայրենիքը հող չէ, ծառ չէ, լեռ չէ, նիւթ չէ··· հայրենիքը՝ հոգի է, գաղափար է, միտք է: Ես համոզուած եմ որ հայ ժողովուրդը՝ հայրենիքը առած է իբրեւ հոգի, իբրեւ միտք, իբրեւ իտէալ»:

Կ'ողջունէ Հայաստանի անկախութեան տօնը, գովեստով կը պանծացնէ հայ ժողովուրդին հերոսական եւ քաղաքակրթական անցեալն ու ներկան, ու կը հաւատայ անոր իրական եւ փայլուն ապագային:

Կրկին երգ՝ երգչախումբէն եւ նուագ՝ նուագախումբէն: Բեմն է ընկ. Միհրան Փափազեան: Կը խօսի արտամարանութեամբ. կ'արհամարհէ անկախութեան տօնին հանդէպ դիրք բռնած՝ փոքրաթիւ ճղճիմները, կը նետէ կայծը հայրենասիրութեան՝ ժողովուրդին եւ երիտասարդութեան մէջ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ հելլէն պաշտօնական եւ պատասխանատու հիւրերուն, որոնք «մէկ կողմ ձգած դիւանագիտական նրբութիւնները, եկան իրենց բաժինը բերելու մեր մեծ տօնին»:

Օր. Ովսաննա Փափազեան կ'արտասանէ հելլէն անուանի բանաստեղծ Պ. Փիթաքիսի «Հայաստան» քերթուածը՝ յունարէն: Ժողովուրդը կը ծափահարէ խելայեղ ու բանաստեղծը որ բազմած է օթեակին մէջ, խանդավառուած՝ հայերէն լեզուով կը գոչէ՝ «Կեցցէ՛ Հայաստան»:

Կը մեներգէ Օր. Մարի Աշըգեան հայերէն եւ յունարէն՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ: Թաւշային ձայնով մը, տաղանդաւոր Հայուհին կը բռնէ ամբողջ սրահը: Մանաւանդ Թրիքալլյի — յունական գիւղ մը, Զօր. Գոնտիլիսի հայրենիքը — գեղջկական մէկ երգը երգելու ատեն՝ ամբողջ սրահը ծափերով եւ «պրաւօ»ներով յորդեցաւ: Իսկ ինքը՝ մեծ Թրիքալացին՝ Զօր. Գոնտիլիսը, օթեակէն կանգնած հիացումով եւ յուզումով հետեւեցաւ իր մանկութիւնը օրօրող երգին:

Օտէոնի արուեստագէտներէն Պ. Լիմպերաքիսի երգէն յետոյ հանդէսին Ա. մասը վերջացաւ: Եւ ահա կրկին ծափեր, կրկին ժողովուրդը ոտքի է, նուագախումբը յարգանքի համար կը նուագէ: Ինչո՞ւ: Պատերազմական նախարարը պիտի մեկնի: Ուրախ ու խանդավառ արտայայտութեանց մէջ, զօր. Գոնտիլիս իր հետեւորդներով վար կ'իջնէ օթեակէն եւ անընդհատ բարեւելով կը յառաջանայ թատրոնին բակը, ուր իրեն կը սպասէ յուզող ու սիրուն անակնկալ մը: Հայ սկաուտները երկու շարքի վրայ բարեւի կեցած են սանդուղներուն երկու կողմերը: Զօրավարը կը կենայ, կը դիտէ գուրգուրանքով, կ'առնէ անոնց բա-

բեւը ու կը մեկնի:

Քիչ մը վերջ կը սկսի հանդէսին Բ. բաժինը: Երգչախումբը կը բանայ հանդէսը: Օր. Աշըգեան կրկին կը գիւթէ հանդիսականները:

Եւ ահա բեմ կուգայ Հելլէն մեծանուն ոճրագէտ իրաւաբան, հանրածանօթ Պ. Դամասկինոս, որ միանգամայն Հելլէնւհայ Լիկային քարտուղարն է: Պարթեւահասակ, առոյգ, ապաւորիչ ու պատկառազդու իրաւաբան մը, կը խօսի իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ մը, կը գրուատէ հայ ժողովուրդին արժանիքներն ու կ'ըսէ.

— «Ազատութիւնը ոսկեբաշ երիվար մըն է, որ կուգայ ու արագութեամբ կ'անցնի: ՊԷՏՔ Է ԻՄ ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՍ ՊԱՏՐԱՍՏ ԳՏՆՈՒԻՆ, ԻԲՐԵՒ ՄԷԿ ՄԻՈՒԹԻՒՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԵՐԲ ԱՆՑՆԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԻՎԱՐԸ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԷԿ ՁԵՌՔՈՎ ՍԱՆՁԵՆ ԶԱՅՆ»:

Խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է: Բեմ կուգայ Աբամ Կայծակ, քաջարի մարտիկը: Կը խօսի բուռն ու խանդավառ: Կը քննադատէ բոլոր անոնք որ չեն ուզեր յարգել այս մեծ տօնը: Կը թելադրէ ժողովուրդին որպէսզի միշտ ալ գիտնայ յարգել իր ազգային սրբութիւնները:

Պէտք է ըսել որ պարբերաբար երգչախումբն ու նուագախումբը կը համեմեն հանդիսութիւնը գեղեցիկ երգերով եւ ընտիր եւրոպական կտորներով:

Վերջապէս բեմ կուգայ ընկեր Կառվարենց, որ ճոխ հայերէնով մը, բանաստեղծի եւ խօսողի վերլուծումներով կը խորհրդանշէ օրուան մեծ տօնը:

Ամէնէն վերջը փոխ-նախագահ ընկ. Գրիգոր Գըլըքեան կը հրաւիրէ Զօր. Թորգոմը փակման խօսքը ընելու:

Զօրավարը նախ շնորհակալութիւն կը յայտնէ օրուան բարձր հիւրերուն որոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ ընկ. Եանիոս (լիբր ընկերվարական կուսակցութեան) Արկիրօփուլոս (Ազատական, գրագէտ եւ նախկին երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահ), հանրապետական եւ ուրիշ դեմոկրատական փոխանորդներ, բարձրաստիճան զօրականներ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Յետոյ կը խօսի ժողովուրդին հայերէն լեզուով եւ կը յայտարարէ.

— Օտարամի վարդապետութեանց մանեակները պէտք է փաստաւոր դաս մը առնեն այսօրուան հանդիսութիւններէն, եւ այլ եւս չփորձեն անհարիրփոխ ընել մեզ, որովհետեւ անոնք անձնուրեք պիտի ջախջախուին ապագայնականութեան պատուաժին դէմ, որուն իրական եւ արժանաւոր ներկայացուցիչն է 44 տարիներու անցեալով Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը: Եղած եմ եւ պիտի ըլլամ այս կուսակցութեան կողքին, որովհետեւ համոզուած եմ, որ ան կը ծառայէ առանց զաւաղելու հայ ժողովուրդի դատին եւ շահերուն: Դուք ալ, բոլորս ալ պէտք է գտնուինք անոր կողքին: Կեցցէ Դաշնակցութիւնը»:

Այլ եւս կարելի չէր սանձել խանդավառութիւնը, ներկաները մէկ մարդու նման կը կոչեն՝ «Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» ու ծափեր, նուագախումբ եւ «Յառաջ Նահատակ» կը լեցնեն ու կը յորդին սրահը:

Ժողովուրդը կատարեալ կարգապահութեամբ կը սկսի քակուիլ դէպի դուրս: Մամուլի ներկայացուցիչներ կ'առնեն բազմաթիւ նկարներ: Մանաւոր կերպով կը նկարեն երգչախումբը իր ղեկավարով:

Ու հանդէսը վերջ կը գտնէ անմոռանալի յաջողութեամբ եւ խանդավառութեամբ:

Մուտքի պահուն բաժնուած զարդանիշերէ կը գոյանայ կոկիկ հասոյթ եւ ոստիկանապետը տիրող կարգապահութեան համար կը յայտնէ շնորհակալութիւն կարգադիր յանձնախումբին:

⁂ Նոյն օրուան «Նոր Օր»ը լոյս տեսած էր վեց էջով, պատկերազարդ եւ շարք մը յանարէն յօդուածներով: Յունարէն բաժնին՝ օրուան հիլլէն բանախօսներէն զատ, աշխատակցած էին՝ Պ.Պ. Արկիրօփուլոս, Փիլատելփէվս, Եանիոս, «Էլ Վիմա» թերթին խմբագիր Միխայէլ Ռօտաս, եւ ուրիշ յայտնի գրողներ ու բանաստեղծ Փիթաքիս իր «Արմէնիա» քերթուածով:

⁂ Բոլոր ազգ. եւ յարանուանական դպրոցները փակուեցան երկուշաբթի (Մայիս 28), բացի Փիքսի ազգ. վարժարանէն, որուն տնօրէնը Պ. Մ. Աղաեան խելքը ըրած էր հետեւիլ իր հռչակաւոր եղբօրը խրատին, բայց ժողովուրդը իր դասը տուաւ դպրոց չղրկելով տղաքը:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ընկերվարական շարժումը.— 1935ի Պրիւքէլի համաշխարհային ցուցահանդէսը.— Ոստիկանապետներու դատավարութիւնը.

Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ ալ սկսած է ծայր տալ նոր հոսանք մը «ընկերվարական շարժում» անունին տակ, որ աւելի ձախ կը հակի եւ կողմնակից է բանուոր դասակարգին յեղափոխական գործունէութեան:

Այս շարժման մասին, Պելժ ընկերվարական կուսակցութիւնը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ մեծամասնութեամբ հետեւեալ որոշումը տուաւ.—

Կուսակցութիւնը հրապարակաւ կը պախարակէ «ընկերվարական շարժման» նոր պայքարը, որ հակառակ է եւ վնասաբեր կուսակցութեան գերագոյն շահերուն, կը յայտարարէ թէ կուսակցութեան բոլոր անդամներուն վրայ նուիրական պարտականութիւն կը ծանրանայ լռութեան դատապարտել նոր շարժման վերաբերեալ ամէն տեսակ վիճաբանութիւններ, մանաւանդ բանուորական կազմակերպութեանց ներկայ փափուկ ու դժուարին պայմաններուն մէջ: Նոր միջադէպերու պարագային, կուսակցութիւնը պիտի ստիպուի կարգապահական խիստ միջոցներու դիմել:

Սակայն հակառակ այս որոշումին, շարժումը չէ կասած: Ընդհակառակն, սկսած է օրէ օր տարածուիլ եւ մուտք գործել երիտասարդ տարրերու, մանաւորապէս ընկերվարական պահակ խումբերուն մէջ: Նոր շարժումին պարագլուխն է ընկերվ. երեսփոխան եւ քաջ հռետոր Սփաաք, որ յանդուգն գործիչ մըն է եւ կուսակից է հարկին միացեալ ճակատ կազմելու համայնավարներուն հետ, պայքարելու համար փաշականութեան եւ դրամատիրութեան դէմ:

Նկատի առնելով կուսակցութեան պահպանողական տարրերուն հետեւած չափաւոր քաղաքականութիւնը, եւ միւս կողմէ նոր հոսանքին մաս կազմող երիտասարդ ուժերուն խիզախ գործունէութիւնը, անջատումը անխուսափելի կը նկատուի:

Տեսնենք թէ կուսակցութեան համագումարը ի՞նչ ընթացք պիտի բանէ յառաջիկային այս նոր շարժումին հանդէպ:

⁂ Այժմէն մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին 1935ին Պրիւքէլի մէջ կազմակերպելու համար համաշխարհային մեծ ու շքեղ ցուցահանդէս մը, որ իր տեսակին մէջ պիտի ըլլայ եզական:

Ամէն երկիր պիտի ունենայ իր մասնաւոր տաղաւարը, ուր պիտի ցուցադրուին տեղական ամէն տեսակ արտադրութիւններ:

Առ այժմ ցուցահանդէսին մասնակցելու համար դիմում կատարած են հետեւեալ երկիրները.— Ֆրանսա իր բոլոր գաղթավայրերով, Իտալիա, Լեթոնիա, Չեխոսլովաքիա, Լիւքսեմպուրկ, Պրազիլիա, Հունգարիա, Գերմանիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Հոլանտա, Անգլիա, Չիլի, Աւստրիա, Լեհաստան, Մ. Նահանգները, Զուիցերիա, Պօլիվիա:

Տարիէ մը ի վեր արդէն կառավարութիւնը ընտրած է մասնախումբ մը որ կը զբաղի ցուցահանդէսին յատկացուած ընդարձակ հողը հարթելու աշխատանքներով, ճամբաներու եւ ծառուղիներու շինութիւններով, ջուրի խողովակներու եւ ելեկտրական պարաններու զետեղման գործողութիւններով եւն.: Ցուցահանդէսին կեդրոնը շինուած է ընդարձակ մարզարան մը, որ կրնայ հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ պարունակել:

Հիմակուընէ ապահովուած կը նկատուի ցուցահանդէսին յաջողութիւնը, որ տնտեսական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական տեսակէտով փայլուն յաղթանակ մը պիտի ապահովէ Պելժիոյ:

⁂ Այս օրերս տեղի կ'ունենայ կարգ մը ոստիկանապետներու եւ պետական պաշտօնատարներու դատավարութիւնը: Ասոնք իրենց դիրքն ու ազդեցութիւնը չահագործած են ի նպաստ զանազան ձեռնարկներու, մանաւորապէս պէնզինի առեւտուրի, որուն հայթայթիչը եղած է Փաուէլս անուն նախկին ոստիկանապետ մը: Յիշեալը իր երբեմնի պաշտօնակիցներուն միջոցաւ եւ անոնց որոշ շահ մը ապահովելով, կը ջանար քշել իր ապրանքը կառատէրերու եւ ինքնաշարժի վարիչներու, անհետեւանք ձգել տալով անոնց մասին ոստիկաններու կողմէ պատրաստուած տեղեկագիրներն ու ամբաստանագիրները: Ասկէ զատ, պետական կարգ մը պաշտօնատարներ, դրամական նուէրներու եւ պարգեւներու փոխարէն կը դիւրացնէին պատուանշաններու բաշխումը կարգ մը անարժան անհատներու համար, որոնք իբր լաւագոյն միջնորդներ կամ յաճախորդներ, կը վայելէին նախկին ոստիկանապետին պաշտպանութիւնը:

Բազմաթիւ վկաներու յայտարարութիւնները կուգան հաստատել թէ եղած ամբաստանութիւնները հիմնուած են լուրջ ու անհերքելի իրողութեանց վրայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28ը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ 1 յունիս (Յառաջ). — Ժան տ'Արքի սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը՝ տօնելու համար Հայաստանի Հանրապետութեան 16րդ տարեդարձը: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Բեմին մէջտեղը զետեղուած էր Օհանջանեանի դահլիճին մեծադիր նկարը, որուն շուրջ կ'երեւային հետեւեալ վերտառութիւնները. «Փառք նուիրական խորհրդանիշին», «Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան», «Յարգանք Մայիս 28ի անմահ հերոսներուն»:

Նախագահ ընկ. Ս. Ստեփանեան օրուան խորհուրդին մասին քանի մը խօսք ընելէ յետոյ «Մեր Հայրենիք» խմբերգով հանդէսը բացուած յայտարարեց: Յետոյ ի յարգանս անկախութեան բիւրաւոր նահատակներուն յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեան հրաւիրեց ներկաները: Ինքնագիր ուղերձ մը «Մայիսեան կանչեր» կարդաց ընկ. Ս. Ընտրիկեան: Անմահ Վարուժանի «Բագինի փառաբանութիւնը» կարդաց ընկ. Ա. Գույումճեան: Յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկերներ՝ Փիլիկեան «Հայաստանին», Կ. Յակոբեան՝ «Նեմէսիս» եւ փոքրիկներ Գասպար Աբրահամեան «Հայերի աղջիկը» (Գառօնէ), Քէնտիրեան՝ «Ես մէկ ծառ եմ», Վաղէն Պայընտրեան՝ «Փոքրիկ սնափառը»: Երկու գեղեցիկ կտորներ մեներգեց ընկ. Արամ Խաչատուրեան: Իսկ խումբը մէջ ընդ մէջ ոգեւորիչ երգերով կը թնդացնէր սրահը:

Նախագահ ընկերոջ հրաւէրին վրայ բեմ բարձրացաւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան: Յարգելի ընկերը ակնարկ մը նետելով հայութեան անցեալին վրայ, ըսաւ.— Մեր ժողովուրդը արեւելեան քաղաքակրթութեան ջահակիրը եղած է: Այն ժամանակ երբ մենք մեր ոսկեդէն լեզուն հիմնեցինք, հոս Ֆրանսայի մէջ գայլերը կ'ոռնային: Երբ մեր գեղարուեստն ու ճարտարարուեստը կը յառաջդիմէր աննախընթաց թափով մը, եւ կը ղողանջէին Անիի հազարումէկ զանգակները, վայրենիներու երկիր մըն էր Ռուսիան:

Ահա այսպիսի մեծ ժողովուրդ մը կը կազմեն Հայերը, որ դարեր շարունակ, զանազան պատճառներով, օտար տիրապետութեանց տակ մնացին հարստահարուած: Մինչեւ այն օրը երբ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներուն մէջ իրենց իրական հերոսութեամբ կերտեցին անկախ հայրենիք մը: Այդ է որ կը խորհրդանշէ Մայիս 28ը»:

Բուական յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ յաւուր պատշաճի փոքրիկ թատերգութիւն մը «Հայրենիքին համար» եւ կենդանի պատկեր մը: Ուշ ատեն հանդէսը վերջացած ըլլալով ներկաները մեկնեցան ազատութեան ու անկախութեան տենչով: Յաջորդ օրը խումբով մեկնեցանք Ս. Շամոն կրկնելու վերոյիշեալ թատերգութիւնը: Երեկոյեան Սէնթ Էթիէնի եւ Ս. Շամոնի կայմը խառն ժողով մը ունեցանք ընկ. Գիւլխանդանեանի ներկայութեամբ, ուր ընկերը յայտօրէն լուսաբանութիւններ տուաւ քաղաքական եւ այլ զանազան հարցերու շուրջ:

Հարգանցի

×

ՓՈՆ Տ'ՈՊՆԱ, (Յառաջ).— Հոս եւս տօնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան 16րդ տարեդարձը, նախանձելի խանդավառութեամբ:

Սրահին ճակատը կը ծփային զոյգ եռագոյնները, հայկական եւ ֆրանսական: Պատերուն վրայ հերոսներու նկարներ:

Նախագահ ընկեր Մ. Բարխեան օրուան նշանակութեան մասին կարճ բացատրութենէ մը յետոյ, «Մեր Հայրենիք»ով հանդէսը բացուած յայտարարեց, որ լսուեցաւ յոտնկայս:

Արտասանեց փոքրիկ Մ. Բարխեան «Պզտիկ զինուորը»::

Մեներգեց Օր. Արուսեակ Քիրէճճեան՝ «Հայ դրօշին»: Պ.Ա.Ադմաճեան՝ «Թալէաթի անկումը»:

Մեներգեց տիկ. Նուարդ Կըկըզեան «Իմ սիրելի զաւակունք»ը: Արտասանեց Խաչատուր Ադոյեան՝ «Ջօն նահատակաց» (Ահարոնեան):

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Մելքոնեան:

— Ես եկած չեմ խօսելու Դաշնակցութեան որ եւ է տօնի մը առթիւ, այլ կը խօսիմ հայ ազգի դարերու երազին, եւ անոր ազատութիւնը աւետող Մայիս 28ի անմոռանալի տօնին առթիւ:

Յետոյ պատկերացուց հայ հերոսամարտը, մեր յաղթական գնացքը դէպի հայրենի անկախութիւն:

Պ. Հայկ Քիրէճճեան արտասանեց կտոր մը, մեներգեց Պ. Երուանդ Աճէմեան՝ «Հով արէք»: Օր. Ադոյեան՝ «Հովիկ հայրենի», Մ. Բարխեան՝ «Թափեմ, կանաչեմ», ընկերուհի տիկին Լ. Կարապետեան՝ մեներգ մը:

«Մշակ բանուոր»ով փակուեցաւ հանդէսը: Ներկաները մեկնեցան իրենց սրտի մէջ ունենալով անկախութեան եւ հայրենիքի տենչը:

Հանդէսէն վերջ, Արտէշի գեղածիծաղ ափին վրայ, ժայռերուն շուքին տակ, ղալար խոտերուն վրայ, ունեցանք ընկերահամակրական ժողով մը: Եղան զանազան հարցեր, որոնց ընկ. Մելքոնեան պատասխանեց:

Սէն Փիէռէն եկող հայրենակիցներէն Թրքախօս մը, յանկարծ պայթեցուց— «Լուսին չկար մութ գիշեր էր»: Բոլորս հետեւեցանք:

Լրանալէն վերջ, Թուրքերէնով ըսաւ.— Ես հայերէն չեմ գիտեր, սակայն կը պահեմ սրտիս մէջ մաքուր Հայու հոգին.— Կեցցէ Դաշնակցութիւնը որ փառքն է հայութեան եւ գիտէ ինքզինք արժեցնել:

Ուշ ատեն բաժնուեցանք ղալար դաշտէն, պահելով կարօտը մեր հայրենիքին:

Մ. Բարխեան

Ծաղկանոցի մրմունջներ

ՊՈՒՏՕ, 1 յունիս (Յառաջ).— «Արարատ» Միութեան կազմակերպած հանդէսը ի նպաստ դպրոցին, տեղի ունեցաւ Մուլէն — Պլէօի ընդարձակ սրահին մէջ: Մեծ էր յաջողութիւնը նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Գովելի է միութեան տարած աշխատանքը: Նկատի ունեցէք որ դպրոցն ոչ մէկ օգնութիւն կը ստանայ: Ծաղկոցը կը պահուի իր սեփական միջոցներով:

Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, քաջալերելու Միութեան ձեռնարկը: Հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով բեմը զարդարուած էր: Յայտագրի դերակատարները բոլորն ալ դպրոցի աշակերտներն էին: Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Անկեղծ ի սէր Հայեր»ով, զոր աշակերտները երգեցին խմբովին: Օրուան նախագահ Պ. Շ. Սուքիասեան քանի մը խօսքով պարզեց հանդէսին նպատակը եւ կոչ ուղղեց ներկաներուն բոլորուիլ միութեան շուրջ, գործին յառաջեւութեան համար: Կ. Տօնէրեան Միութեան գործունէութեան շուրջ ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ: Պախարակեց այն ծնողները որ հինգ կամ տասը ֆր.ի զոհողութիւն չեն ուզեր յանձն առնել.— Եթէ մեր մատղաշ սերունդին յամառինք Մեսրոպեան տառերը չսորվեցնել, ուշ կամ կանուխ դատապարտուած են ձուլուելու: Մեր լեզուն եւ դպրոցներուն պէտք է հող տանինք, ազգային մշակոյթի դարգացման գործ տալու համար:

Մէջ ընդ մէջ յաջող կերպով արտասանեցին Մ. Գասպարեան, Շ. Քէնտիրեան, Ե. Վարդանեան, Ա. Զօլաքեան, Վ. Վարդանեան, Պ. եւ Վ. Քէնտիրեան, Ղ. Եսայեան, Թ. Թադէոսեան, Զ. Եղիկեան, Հ. Խաչիկեան, Ժ. եւ Վ. Թումիկեան, Կ. եւ Ա. Մէքսեան Մ. Բաբաեղեան եւ ուրիշներ: Խմբովին երգեցին «Հայրիկ, ասաց զուարը հօրը», «Ծիծեռնակը բոյն էր շինում», «Ամպել ա ձիւն չի գալիս», «Բարձր հասակիդ» երգերը: Մասնաւոր տարազով Շ. Քէնտիրեան (Ծաղիկ), Մ. Բաբաեղեան (Կոկոն), Վ. Քէնտիրեան (Բողբոջ) դիմախօսեցին: Մէջ ընդ մէջ մեներգեց փոքրիկն օրիորդ Զ. Եղիկեան «Հովիւը սարում տխրեց» եւ «Միտը ծառին»ը, ծափեր խլելով ներկաներէն: Եղան արտասանութիւններ եւ պարեր: Հանդէսի վերջաւորութեան՝ չափահաս աշակերտուհիները ներկայացուցին «Փնթի Սամուէլը», ներկաներուն խնդուք պատճառելով:

Միութիւնը կազմակերպած էր վիճակահանութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ տեղւոյն վրայ: Պ. Կ. Վարդանեան չամփանեա մը նուիրեց Միութեան, պայմանաւ որ աճուրդի դրուի: Կարճ ժամանակուան մէջ կոկիկ գումարի մը բարձրացաւ: Հանդէսէն ընդհ. հասոյթ գոյացաւ 465,50 ֆր.:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Պայքար Բարեգործականի դէմ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մայիս).

— «Բարեգործականը, ինչպէս Սուլթանապատի Հայոց Եկեղեց. վարչութեան ուղղուած նամակէն ալ երեւան կուգայ, քանի մը տարիէ ի վեր, անշեղօրէն կը կիրարկէ իր նոր ու այլանդակօրէն նեղմիտ քաղաքականութիւնը.— Զօծանդակել այն ազգային մարմիններուն, որոնց անդամները Բարեգործականի ի նպաստ չեն աշխատիր եւ որոնք, մանաւանդ Դաշնակցական կամ Դաշնակցութեան համակիր ըլլալու «մե՛ղք» գործած են: Անցեալ տարի, խղճի, զգացումի եւ ինքնասիրութեան տէր բոլոր Հայերը ցնցուեցան, երբ Բարեգործականի կեդրոնը, իրմէ նպաստընկալ բոլոր ազգային իշխանութեանց շրջաբերական - հարցարաններ ղրկեց, անոնցմէ իւրաքանչիւրին եօթը պորտը քննութեան ենթարկելու համար: Այդ հարցարաններով կ'ուզէր ան իմանալ, թէ ազգային մարմնի անդամները եւ անոնց հրամանին ներքեւ աշխատող կրթական պաշտօնեաները Բարեգործականի անդա՞մ են, կ'աշխատի՞ն անոր համար, բարեւի կը կենա՞ն անոր առջեւ եւ կը լզե՞ն անոր ձեռքերն ու ոտքերը, շա՛տ հաւատարմութեամբ: Կեդրոնը, յստակօրէն կը հասկցնէր, թէ այսուհետեւ սանթիմ մը նպաստ չպիտի ստանան կրթական այն հաստատութիւնները, որոնց վարիչները չեն խոնարհեր ու գործեր ի նպաստ Բարեգործականին: Այս պարագան, յետագային, կոշտ ու կոպիտ լրբութեամբ մը յայտարարեցին նաեւ Բարեգործականի վճարեալ վարձկանները, բոլոր գաղութներու մէջ:

Իր այս անլուր հաւատաքննութեան առաջին շանթահարիչ պատասխանը ստացաւ Բարեգործականը բազմահայ Հալէպի թեմական իշխանութենէն, որ անմիջապէս հրահանգեց իր ստորադաս ազգային մարմիններուն կտրուկ կերպով մերժել այսուհետեւ Բարեգործականէն որ եւ է նպաստ, այնքան ատեն որ այդ Միութիւնը, սանձարձակ կոպտութիւնը կ'ունենար սակարկելու իր օժանդակութիւնը եւ պայմանաւորելու զայն խղճերու ստրկացումով եւ անպայման անձնատրւութեամբ: Միեւնոյն շանթաժին նշաւակ դարձաւ եւ Սելանիկը, անցեալ տարի: Եւ նոյն անհանդուրժելի կոպտութեամբ կը դիմաւորուի նաեւ Սուլթանապատի Հայոց եկեղ. վարչութիւնը, որ Արաքի շրջանի 60 հայ գիւղերու 16,000նոց գիւղացիութեան տխուր պատկերը Բարեգործականին պարզելու եւ անկէ օժանդակութիւն խնդրելու մտածումն էր ունեցեր: «Տասնոց չէք ստանար, մինչեւ որ ձեր անվերապահ հպատակութիւնը չյայտնէք Բարեգործականին», եղեր է Փարիզի մեծապատիւ տզրուկին պատասխանը: «Նախ տուէք եւ երկրպագեցէք, յետոյ կը նայինք»:

Եւ այսուհետեւ այս միեւնոյն պատասխանը պիտի ստանան այն բոլոր ազգային - կրթական մարմինները ու հաստատութիւնները, որոնք միամտօրէն առաքինութիւն, պարկեշտութիւն, սրտցաւ հետաքրքրութիւն ու խղճամտութիւն պիտի ակնկալեն անպարկեշտ ու անխիղճ Բարեգործականէն, որ բարեգործութիւնը — մարդկային մաքուր հոգիներու այս ձիւնասպիտակ առաքինութիւնը — լղրճեց, ցեխերու մէջ թաթխեց եւ ամէն տեսակ անպատիւ ու ամբարտաւան սակարկութեանց առարկայ դարձուց: Աշխարհի մէջ չէք կրնար ցոյց տալ բարեսիրական պիտակը կրող որ եւ է կազմակերպութիւն, նոյն իսկ Բարեգործականէն բազմապատիկ ունեւոր, որ այսքան ստորնանայ եւ մերժէ իր օգնութիւնը հանրային այս կամ այն կարօտութեան, ֆինանսնդրական գարշելի նկատումներէ առաջնորդուելով: Նշանակեցէք տեղ մը, որ Սելանիկն ալ պիտի զրկուի այսուհետեւ այն նպաստէն, զոր ցարդ կը վճարէր Բարեգործականը, համայնքի ազգային վարժարաններուն ի նպաստ: Ու պիտի զրկուին բոլոր նպաստընկալ մարմինները, եթէ երբեք գետնամած չեն սողոսկիր Մալէզեաններու նարպոտ որովայններուն առջեւ ու Բարեգործականին կուրօրէն հաւատարիմ անձեր չեն բերեր գործի գլուխ:

Բարեգործականը իր դրամին ուժով կ'ուզէ իր այլասերած գոյութիւնը պարտադրել հայկական գաղութներուն: Թող գիտնայ սակայն, որ չպիտի յաջողի: Հայ ժողովուրդը չպիտի հանդուրժէ այդ հանրային անբարոյութեան: Պիտի թքնէ անոր երեսին, քան թէ ստանայ իր արժանապատուութեան նուաստացման գնով տրուելիք հազարնոցները: Կայ պատուախնդիր զանգուածը, որ ի վիճակի է գաղութներու մէջ պայքարելու այս անբարոյութեան դէմ: Ու կայ կարելիութիւնը վտարելու՝ խիղճ գնելու ելած այդ Միութիւնը մեր համայնքներէն»:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՄԵՔՍԻԿԱ, 16 մայիս (Յառաջ).— Մեքսիկայի հայ գաղութը, որ տասը մէկ տարուան կեանք ունի, կը բաղկանայ 303 հոգիէ, որոնց 124ը փոքր եւ 179 մեծ, հաստատուած մայրաքաղաքին մէջ: Ասոնցմէ դուրս, շուրջ 40 հոգի ալ ցրուած են զանազան քաղաքներու մէջ:

Գաղութին նիւթական վիճակը կարելի է գոհացուցիչ համարել: Կարօտեալներ գրեթէ չկան: Ունինք կարեւոր դիրքերու տիրացած քանի մը առեւտրականներ, նաեւ միջակ դասակարգի խանութպաններ: Կան 22 կօշիկի արհեստանոց - գործարաններ, որոնց 9ը մեքենաշարժ: Կան նաեւ երկու դերձակ, երկու սափրիչներ, եւ հինգ կառք վարողներ: Համաշխարհային տնտեսական տագնապը, անշուշտ, հոս ալ պատճառեց ծանր ցնցումներ, այլապէս գաղութը պիտի ներկայացնէր նախանձելի վիճակ մը:

Իբրեւ հանրային կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դ. կոմիտէ մը, որ տիրական է գաղութին մէջ: Կայ նաեւ Խարբերդցիներու Հայրենակց. Միութիւն մը, Հ.Բ.Ը.Միութեան մասնաճիւղ մը եւ քանի մը օր առաջ ալ հիմնուեցաւ Հ.Կ.Խաչի մասնաճիւղ մը, որ եռանդով գործի լծուած է:

Ունինք երկու դպրոց, մէկը անհատական, միւսը Բարեգործականի: Վերջինը կը գտնուի ապիկար մարդոց ձեռքը: Կը խորհուի հաստատել նոր դպրոց մը, լուրջ ու խնամուած ծրագրով եւ կանոնաւոր հիմերով:

Բարեգործականի մասնաճիւղը, բաղկացած փոքրաթիւ եւ գոյնզգոյն խմբակէ մը, հիւանդկախ գոյութիւն մը կը քաշքշէ եւ բարեգործութենէ ու իր կոչումէն ծառայելէ աւելի կը զբաղի հաշուածական հաշիւներով:

Բ. ԱՏՈՄ

ԽՈՍՏՄՆԱԼԻՑ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՄԸ

ԿԻՊՐՈՍ, (Յառաջ).— Նիկոսիոյ հայ գաղութը արդար հպարտութեամբ փութաց ներկայ գտնուիլ Հրաչ Գասպարեանի (ջութակահար) նուագահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ մայիս 5ի գիշերը, բարձր հովանաւորութեամբ Կիպրոսի արուեստասէր կառավարիչին, սըր Հէրպըրթ Ռիչըր Փալմէրի, եւ ներկայութեամբ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին:

Ծափերով գնահատուեցաւ Գասպարեանի անթերի յաջողութիւնը, զոր կրցաւ արժեցնել Պախի, Մանտէլզոնի, Պէթհովէնի, Մոցարթի, Էլկարի (Անգլիացի), Քրայզլէրի ու Սարազաթի կտորներուն նուագումով: Մասնաւորապէս յաջողութիւն գտաւ Պէթհովէնի «ռօմանս»ը, Մոցարթի «Մնիւէ»ն եւ Սարազաթի «ռօմանցա անտալուզա» կտորներուն կատարեալ եւ անթերի նուագումով: Կ'ընկերակցէր Կիպրոսի յայտնի դաշնակահար փրոֆ. Քարասիք, իսկ Մ. Պէտէլեան ընկերակցեցաւ քանի մը քոիներուն իր թաւջութակով:

Հրաչ Գասպարեան կը հետեւի Լոնտոնի Թրինիթի զոլէճին: Նախապէս աշակերտած է Բարսեղ Կանաչեանին: Ունի նուրբ ճաշակ, կամք յառաջանալու եւ կատարելագործելու իր նախասիրած արուեստը, զոր կարելի է գատել իր քսաներկու տարիներուն ցոյց տուած յաջողութեամբ:

Նիկոսիացի

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆ (Պոմոն) Զաւարեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը, չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Ազբիւր Սերոբ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու դասախօսական ժողովը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 7·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Այս ժողովներուն կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 17ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՊԱՒԻԼԷՕ-ՔԱՂԱՔԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան Դաշտահանդէսը ՅՈՒԼԻՍ 8ին։

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, *հետեւեալ բովանդակութեամբ.—*

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՃԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչափերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (*վերջ*), ՊՐՈՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ Բաքումի խորհրդաժողովը, *Մուրատի յուշատետրը* (*վերջ*), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼՔ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։ ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

ՁԵՐ ՇԱՀՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՔԱՆԻ ՈՒՇ ՉԷ

Ձեր ամբողջ խնայողութիւնը փոխ տուեր էք ծանօթի մը կամ բարեկամի մը եւ փոխարէն պարտամուրհակ մը ունիք գրպաննիդ որուն վրայ կը հանգչիք։ Փորձառութիւնը ցոյց կուտայ սակայն որ այդ պարտամուրհակներուն հարիւրին գէթ իննսուն ութսը, խմբագրութեան, ձեւի, դրոշմաթուղթի կամ արձանագրութեան այն տեսակ օրինական թերութիւն մը ունին որ կամ այն է զանոնք անգործածելի կը դարձնէ, պէտք եղած պարագային, եւ կամ կ'ենթարկէ հարիւր փրանքի համար մինչեւ 10 ֆր. 80ի ծանր տուգանքի։

Քանի ուշ չէ, քննել տուէք ձեր ունեցած պարտամուրհակները ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻՆ, 179 Rue de Vaugirard, Métro: Pasteur։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Կիլիկիոյ Երապաքան (Սիսի շրջան) գիւղացի Ռուբէն եւ Հրանտ Զագրեան եղբայրները։ 1923ին եկած են Ֆրանսա։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Նոյեմի Յարութիւնեանի, 129, Ave. de Boulogne, Clamart (Seine)։

— Քղիի Խուրս գիւղացի Պ. Մարտիրոս Թոսունեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վահրիճ Թոսունեան։ 1915ի տեղահանութեան միջոցին մինչեւ Բալու եղած են միասին։ Բալուի մէջ գիրենք աքսորած են տարբեր ուղղութեամբ։ Ծանօթներ որ Վահրիճը տեսած են Տէր Զօրի անապատներուն մէջ, կը հաւաստիացնեն թէ արաբ մը զինքը որդեգրած է կամ իր մօտ ծառայութեան առած։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Mardiros Tossounian*ի,* 8, Place St. Barbe, St Etienne, Loire, (France)։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ սովորական փափքող եւ սահուն ֆրանսերէն խօսող պատանի մը կ'ուզուի ներկայացուած իր ծնողքին կողմէ։ դիմել՝ Photo ARAX, 9 rue Papillon։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»··«««

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՍԷՆ-ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ԽՈՒՄԲԻ*

9 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

La Viste l'Ermitage*ի շքեղ սրահին մէջ*

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Տախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք՝ եօթը տարեկանէն վեր փոքրիկներու համար 1 ֆրանք։

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30*ին*

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով։

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ

Կը մասնակցին *Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ* (*դաշնակ*)։ (Փարիզի Պետական երաժշտանոցէն)։

Mr Lucien QUATTROCCHI (Ա. ջութակ Փարիզի Օբերայէն)։

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԷ

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը եւ **Salle Gaveau***ի մէջ։*

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 10 *ֆրանք եւ* 5 *ֆրանք տղայոց։*

Հաղորդակց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մեթրօ՝ Pont de Sèvres.

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝* **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ***13 rue Pierre Curie.*** K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.*

"ԵՐԿՈՒՆՔ"
ՕՐԿԱՆ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— oo —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր։ Ապրիլեան սանկերու, Վահանգնեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր աքսորէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամակներ, որբերու ագարակի աշխատանքները։

Վեհօրէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները։

Տարեկան բաժնեգին.— 15 *ֆրանք՝ Ֆրանսա,* 20 *ֆրանք՝ արտասահման։*

Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՍՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ՝ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Յ. ԱՊՏԱԼԵԱՆԻ *նպարավաճառի խանութը*

115, Route d'Orléans, Cachan (Seine).

Արդիական փուռ։ Մեծ խնամքով կը պատրաստուին զանազան տեսակի հացեր։ Աներեւի մաքրութիւն։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարանն՝ ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՈՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱՑՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը* 2 *ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanian*ի,* (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacriox Paris 20e

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

43, Rue Madame Curie, Bagneux (S.)

Բաց է ամէն Դշ. երեկոյ ժամը 8.30—9.30։

Ճոխ մթերք ազգային, գրական, վիպական եւ այլ գիրքերու եւ պարբերականներու։

Կարելի է նաեւ կիրակի առաւօտները, ժամը 11—12, դիմել գրադարանապետ Ց. Անասեանի բնակարանը (հասցէն տես վարը)։

**** Նուէր կ'ընդունինք ամէն տեսակ գիրքեր եւ հանդէսներու հաւաքածոներ, նուիրատուներուն անունները կ'արձանագրուին մասնաւոր տետրակի մէջ եւ կը հրատարակուին ԵՐԿՈՒՆՔի մէջ։*

**** Շատ մը պարբերականներու զանազան աւելորդ օրինակներ ունինք, զորս կրնանք փոխանակել մեզի պակսող թիւերու հետ կամ կը ղրկենք նուիրատուութեանց փոխարէն։*

**** Կազմակերպութիւններէ եւ անհատներէ կը խնդրենք որ հաճին իրենց շրջանին մէջ տեղի ունեցող եւ հասարակական բնոյթ կրող որ եւ է մէկ ձեռնարկի (հանդէս, ներկայացում, ժողով եւն.) վերաբերեալ հին թէ նոր գրութիւններէն (յայտարարութիւն, թռուցիկ, քարթ, կոչ, հրաւիրագիր, պաշտօնական նամակաթուղթ) մէկ մէկ օրինակ մեզի ղրկել իբրեւ թանկագին աղբիւր գաղթահայ ժամանակակից պատմութեան։ Մեր մասնաճիւղերու վարիչները պէտք է հետամուտ ըլլան այս կարգի նիւթեր հաւաքելու եւ մեզի ղրկելու։*

**** Կարգ մը կարեւոր գիրքեր ունինք (Ն. Գ. Բ.ի հատորներ, ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ տարեգիրքեր, Ա. Չօպանեանի գործերէն եւն.), որոնցմէ կրնանք ղրկել մեր մասնաճիւղերու գրադարաններուն։ Այն մասնաճիւղերը որ կը փափաքին անոնցմէ ունենալ, պէտք է գրաւոր կերպով խնդրեն եւ ճանապարհածախսն ալ կանխապէս ղրկեն։ Ֆրանսայի համար 40 ֆր. եւ արտասահմանի համար 50 ֆրանք,* emballage*ի եւ այլ ծախքերը միասին հաշուելով։*

Թղթակցութիւն եւ դրամ ղրկել միմիայն հետեւեալ հասցէին.—

J. ANASSIAN, 17, Ave. des Carrières Bagneux (Seine)։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնն ու Սկաուտական Մարմինը խառն նիստ կը գումարեն այս հինգշաբթի գիշեր, կեդրոնը։

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ Ընդհանուր Միութեան Ֆրանսայի Շրջանին կեդրոնական վարչութիւնը որ վերջերս վերակազմուած էր, իր դիւանը ընտրած է հետեւեալ կերպով.— Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան նախագահ, *Պ. Առաքել Զաքըրեան* ատենապետ, *Պ. Ժ. Եաղմուրեան* ատենադպիր, *Պ. Կ. Ալէմշահ* գանձապահ, *անդամներ Պ.Պ. Վ. Արուշեան, Գ. Մերճանօֆ, Գ. Յակոբեան, Գ. Յովհաննէսեան եւ Պ. Զաքըճեան։*

(Կնիք)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

▪▪▪▪▪▪▪▪

Եւ սակայն սկսեր էի կամաց կամաց զգալ անօթութեան հետեւանքները, երբ յանկարծ պատահեցաւ դէպք մը որ կեանքիս ընթացքը յեղաշրջեց եւ ճամբայ բացաւ դէպի ազատութիւն ու վրէժ։

Սալվօլիօն իր տիրոջը պէս խստաբարոյ չէր. ընդհակառակն հաճոյքը սիրող մարդ էր։ Գարայի բացակայութեան աղջիկներ բերել կուտար պալատը, կարեւոր մարդիկ կը հրաւիրէր շրջակայ գիւղերէն եւ խրախճանութիւններ կը սարքէր։

Գիշեր մը այդ խրախճանութիւնները տեւեցին մինչեւ առաւ. ժամը չորսին ատենները Սալվօլիօն զաղտագողի բացաւ գնտանիս դուռը եւ ներս մտաւ կէս գինով վիճակի մէջ. միասին բերած էր աղջիկներէն մէկը, թերեւս անոր ցոյց տալու համար պալատին ծակն ու ծուկը։

Քանի մը վայրկեան կեցաւ դուռին մէջ եւ թուրքերէն լեզուով բաներ մը ըսաւ աղջկան։

Այս վերջինը սարսափած երեւոյթ մը ունէր. Սալվօլիօ թեւը նետած էր անոր ուսին եւ յայտնի էր թէ աղջիկը ոտքի կենալու կարողութիւն անգամ չունէր։ Զարհուրանք կար անոր աչքերուն մէջ ու դէմքին վրայ։

Յետոյ իմացայ իր պատմութիւնը։

Անիկա չէր պատկաներ այն դասակարգի աղջիկներուն որոնք պալատ կը կանչուէին Սալվօլիոյի եւ իր բարեկամներուն հաճոյքին համար։ Ծքտորացի թուրք վաճառականի մը աղջիկն էր եւ ընդունուած էր կաթոլիկ եկեղեցին։

Պալքանեան առաջին պատերազմին անոր հայրը Տուրացցօ գացած էր, Սալվօլիօ աղջկան ծանօթացեր էր, ծնողքէն գաղտնի եւ կարճատեւ սիրաբանութենէ մը յետոյ երկուքը մէկ Գարայի պալատը եկած էին այդ օրը. այս մանրամասնութիւնները ձեզի կուտամ, որովհետեւ անոնք կապ ունին յետագային պատմելիքներուս հետ։

Ինչպէս ըսի, աղջիկը սարսափահար արտայայտութիւն մը ունէր, քանի որ իր առջեւ կեցած էին թշուառ բանտարկեալ մը եւ գինով մարդ մը։ Ներս գալ չէր ուզեր. սակայն Սալվօլիօն ուզեց ցոյց տալ անոր իր հեղինակութիւնը։ Դաշոյնը քաշեց, եւ մօտեցաւ ինծի եւ սկսաւ սարսափելի հայհոյութիւններ թափել գլխուս. աքացի մը տուաւ ինծի եւ բռունցք մը իջեցուց կուրծքիս, վարժուած էի այդ բոլոր նախատինքներուն, այնպէս որ կարեւորութիւն անգամ չտուի։

Աղջիկը դուռին մէջ կծկուած՝ կաբեկցութեամբ կը դիտէր այդ տեսարանը։ Յանկարծ անծանօթ մը երեւցաւ գնտանիս սեմին վրայ։ Բարձրահասակ ու մօրուաւոր թուրք մըն էր։ Աղջիկը ապշահար նայեցաւ անոր. ուզեց ճիչ մը արձակել, բայց մարդը թոյլ չտուաւ։ Նշան ըրաւ անոր որ պէտքի դուրս երթայ։

Սալվօլիօն տակաւին կը հայհոյէր, բայց յանկարծելեց ու ետին դարձաւ։

Թուրքը քայլ մը յառաջ եկաւ, խոյացաւ Սալվօլիոյին վրայ. աւելի բարձրահասակ էր քան այս վերջինը եւ հաւանաբար աւելի ուժով։

Իրարու նայեցան։ Սալվօլիօն սկըսած էր սթափիլ։ Այն ատեն թուրքը զօրաւոր հարուած մը իջեցուց անոր կողերուն, Սալվօլիօն հազաց, ոսկորները կոտրեցան եւ գետին փռուեցաւ։ Թուրքը վար ծռեցաւ, դաշոյնը սրբեց անոր բաճկոնին վրայ ու յետոյ պահպանակին մէջ դրաւ զայն։

Մեկնելու ատեն սեմին վրայ կանգ առաւ, ինծի դարձաւ եւ թուրքերէն լեզուով բաներ մը ըսաւ։ Չհասկցայ.

— Ո՞վ ես, հարցուց, այս անգամ ֆրանսերէն։

Քանի մը բառով բացատրեցի վիճակս։

Մօտեցաւ ինծի եւ շղթաներուս նայեցաւ.

— Անկարելի է քակել, ըսաւ յուսահատ շեշտով մը.

Յետոյ շղթան ձեռքին մէջ առաւ, թեւին վրայ փաթթեց եւ քաշեց. օղակները իրարմէ բաժնուեցան... Գրկելով վեր բարձրացուց զիս։

— Շղթան մէջքիդ փաթթէ, էֆէնտի ըսաւ եւ գօտիէն ատրճանակ մը հանելով ինծի յանձնեց։

— Պէտք պիտի ունենաս, ըսաւ։

Ինծի տուած ատրճանակէն զատ ե՛րեք ատրճանակ եւս ունէր ան։

Միասին գնտանէն դուրս ելանք։

Տասնըութ ամսուան մէջ երկրորդ անգամն էր որ կը շնչէի ազատ օդը։

Յուզումէս եւ ուրախութենէս ծունկերս սկսան դողդղալ։

Թուրքը գնտանին դուռը փակեց. քալեցինք մինչեւ լճակին եզերքը ուր աղջիկը մեզի կը սպասէր։

— Աղջիկս ճամբան ցոյց պիտի տայ, այս կողմերուն ծանօթ չեմ, ըսաւ Թուրքը։

Ձերկարեմ. այդ օրը կէսօրէն վերջ Տուրացցօ հասանք։ Ոչ ոք հետեւեցաւ մեզի, որովհետեւ մարդ չէր գիտեր դեռ իմ փախուստս կամ Սալվօլիոյի սպաննուած ըլլալը. իմ զգուշ գնտանը երթալու իրաւունք ունեցող չկար եւ ոչ ոք կրնար քննութիւն կատարել այնտեղ։

Ծերունի Թուրքը իր տունը հիւրասիրեց զիս. անունը Հիւսէյին էֆէնտի էր։

Նոյն գիշերը փոքրիկ կարաւանով մը ճամբայ ելանք, այցելութեան երթալու համար Թուրքին ազգականներուն որոնք հեռուները կը բնակէին։ Անիկա չէր գիտեր թէ ինչ հետեւանքներ պիտի ունենար իր արարքը եւ ապահով ըլլալու համար այս ճամբորդութիւնը սարքած էր. եթէ հետապնդուինք, կրնայինք ապաստանիլ թրքական գիւղերուն մէջ։

Երեք ամիս մնացի Ալպանիա եւ երկրին պէտք եղածին պէս ծանօթացայ։

Հիւսէյին էֆէնտիին չափ մաքուր մարդ չեմ տեսած կեանքիս մէջ. ինծի դրամ տուաւ. խնդրեցի իրեն որ ինծի տար նաեւ իր դաշոյնը։ Ըսաւ թէ Գարան Անգլիա էր այդ շրջանին եւ նոյնիսկ ինծի յայտնեց անոր գաղտնի գրասենեակներէն մէկը որուն մասին գաղափար չունէի տակաւին։

Միլան հասայ. այնտեղ լսեցի որ իմ պանդոկիս մէջ կը բնակէր նաեւ հարաւային Ամերիկայէն վերջերս եկող Անգլիացի մը որ ծանրապէս հիւանդացած էր։

Պէտք չկայ ըսելու որ ժամանակ մը իջած էի. մեր երկուքէն զատ ուրիշ Անգլիացի չկար այնտեղ։

(Շար.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի պարահանդէսէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 230՝ սառնարան, 38՝ տուփ մը, 418՝ ապարանջան։ Պարգեւները ստանալու համար դիմել մասնաճիւղի գանձապետուհի Տիկին Տօքթ. Քէչեանի, **22, Rue d'Aix, Marseille**։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 6 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 6 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2514

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Տարած օրուան թիւով, քաղելով Հեռագիրներէն, Համառօտակի տուեր էինք ճառը, զոր խօսեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը՝ Շիւքրի Գայա պէյ: Պոլսոյ թղթակիրներէն հետ ճառին ամբողջութիւնը հասած ըլլալով, կուտանք այդ ճառին կարեւոր մասը աւելի ընդարձակ, մնացեալ մասը թողլով յաջորդ թիւին: Պիտի տանք նոյնպէս Սըրրի պէյի ճառը, որուն ի պատասխան էր որ խօսեցաւ Շիւքրի Գայա պէյ: Այդ ճառերը յստակ ցոյց կուտան թէ ի՛նչ խոր մտահոգութեան մատնուած են Թուրքիոյ արդի վարիչները, մանաւանդ Միջերկրականի եզերքներու պաշտպանութեան համար, — թէեւ կ՚աշխատին այդ մտահոգութիւնը ծածկել բանակին եւ Քէմալին բերած իրենց գովեստներով:

ՇԻՒՔՐԻ ԳԱՅԱ.— Թուրքիոյ Հանրապետութեան արտաքին քաղաքակա- նութեան հիմը կը կազմեն, առաջին օրէն մինչեւ այսօր, խաղաղութիւն եւ բարեկամութիւն: Մեր հետապնդած նպատակն է՝ ինչպէս ամէն առեն եւ ամէն տեղ բսած եմ, երկրին մէջ ու երկրէն դուրս խաղաղութիւն: Մինչեւ հիմա Ազգ. Մեծ Ժողովի արտօնութեամբ եւ հաւանութեամբ մեր կնքած դաշնագիրները, համաձայնութիւնները եւ միւս փաստաթուղթերն ու պետական մուրհակները, առանց ամէնքը առոր կենդանի ապացոյցներն են:

Ո՛ւր որ խաղաղութեան դատ մը տեսնուած է, Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը իր ամբողջ անկեղծութեամբ անոր զօրաւոր աջակիցը եղած է, եւ միշտ պիտի ըլլայ:

Մեր դրացիներուն հետ մեր ունեցած որոշ յատկութիւնն է՝ բարեկամական ու մտերմական հիմերու վրայ՝ ապահովել հաւաքական վստահութիւնը: Պալքանեան Ուխտին գործադրութեան մասին ի մօտոյ Ժընեւի մէջ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին, չորս պետութեանց նախարարներուն կողմէ եւ այս Ուխտին տրամադրութիւնները ամբողջովին գործադրուիլ պիտի սկսին, յայտարարուած ձեւով, իրենց քաղաքական իմաստին համաձայն: Միւս պետութեանց հետ մեր ունեցած յարաբերութիւնները, մանաւանդ Ռուսիոյ հետ, օր ըստ օրէ զարգանալու ընթացքին մէջ են: Այս բարեկամութիւնը, շատ դժուարին ժամանակներու եւ երկար շրջանի մը գիրար մօտէն ճանչնալու արդիւնքն ըլլալով, ամէն տեսակ վտանգէ զերծ է:

Ուրիշ տէրութիւններու հետ մեր ունեցած յարաբերութիւններն ալ բարեկամական են: Անոնց ամէնուն հետ ալ բարեկամական ու մտերմական պայմանագրութիւններ կնքած ենք: Անոնք մեզի հանդէպ իրենց ունեցած բարեկամութիւնը ցոյց տուած են վերջին առեւտրական պայմանագրութեանց կնքման միջոցին, ընդունելով Թուրքիոյ Հանրապետութեան հետապնդած սկզբունքները: Թուրքիա, ամէն բանէ առաջ, իր այս ամբողջ քաղաքականութիւնը յենած է իր ազգին նկարագրին տոկունութեան ու հայրենասիրութեան եւ իր բանակին ուժին վրայ:

Անկէ զատ, մեր Անատոլուն երկու մեծ զինակիցներ ունի որ միշտ բարեկամ եւ հաւատարիմ եղած են մեզի: Անոնցմէ մէկն է Միջերկրականը, իսկ միւսն ալ՝ Սեւ ծովը: Թէ՛ Միջերկրականի եւ թէ Սեւ ծովու մեր ապահովութիւնը հաստատած ենք երկու դրութեան վրայ: Այս դրութեան առաջինն է՝ անոր ապահովութիւնը երաշխաւորել, եզերակից պետութեանց հետ կնքուած դաշնագիրներով, իսկ երկրորդ՝ երկրին մէջ պատրաստել անոր պաշտպանութիւնը, հեռաւոր կամ մօտաւոր որ եւ է հաւանականութեան հանդէպ:

Եւրոպայի ընդհ. կացութիւնը իրապէս խառնակ է, ըլլա՛յ զինաթափութեան, ըլլայ Սարի եւ այլ խնդիրներու առթիւ: Այսպիսի խառնակ ժամանակի մը մէջ, Թուրքիա երբեք խառնակութեան ազդակ չպիտի ըլլայ, այլ միշտ պիտի աշխատի ի նպաստ խաղաղութեան:

Սակայն, Թուրքիոյ այս մտադրութեան եւ որոշման դէմ, եթէ երբեք իր կամքէն անկախ պատճառներով եւ առանց իր ուզելուն, երկրէն դուրս դէպք մը ծագի, Թուրքիա պիտի գործադրէ իր կնքած բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագիրներու տրամադրութիւնները: Մասնաւորաբար, անշուշտ, ապահոված է իր սահմանագլուխներու պաշտպանութիւնը:

Բարեկամութիւնները շատ կարեւոր են: Բայց երկրին համար ամէնէն մեծ բարեկամութիւնն է՝ ամէն բանէ առաջ զօրաւոր գտնուիլ երկրին մէջ: Մեր հետապնդած քաղաքականութիւնն է երկրին մէջ ապահովել ազգ. խտէալի միութիւնը եւ մեր ուժը աւելցնելով, Թուրքիան բերել այնպիսի վիճակի մը՝ որ ծուռ աչքով չնային անոր:

Հակառակ առոր, եթէ երբեք որ եւ է յիմար որոշումի արդիւնքով, Թուրքիոյ վրայ յարձակող ըլլալ, այս յարձակումները Թուրքիոյ սահմանագլուխներուն վրայ կարծր եւ սուր ժայռերու ընդհարելով, պիտի փշրուին: Կրնաք վստահ ըլլալ որ՝ այսօրուան Թուրքիան այնպիսի վիճակի մը բերելու գրաւած ենք եւ պիտի բերենք, որ ոչ միայն բաղձանքներ սնուցանելիք հող չըլլայ, այլ եւ ծուռ աչքով իսկ չնայուի անոր:

Թուրքիոյ նոր պիւտճէն վաւերացուած

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Ազգ. Ժողովը աւարտեց 1934ի պիւտճէին քննութիւնը: Ծախքի բաժինն է 184,081,000 ոսկի, իսկ հասոյթինը՝ 184,075,630 ոսկի: Նոր տուրքերու հասոյթէն 7,931,000 աւելցուեցաւ Ազգ. Պաշտպանութեան յատկացեալ բանակին, 3,650,000 ալ՝ օդային ճիւղին վրայ: Այս ձեւով ցամաքային բանակի պիւտճէն բարձրացաւ 41,053,957 ոսկիի, իսկ օդայինը՝ 4,585,470 ոսկիի:

Կարգ մը նիւթերու սպառման տուրքէն 4,800,000 ոսկի հասոյթ կ՚ենթադրուի, դրոշմաթուղթի յաւելումէն՝ 100,000, զատական ծախքերէն՝ 700,000, ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիներու դրոշմաթուղթէն՝ 2 միլիոն, սատանիկի տուրքէն 2 ու կէս միլիոն ոսկի:

Անգլիա չի վճարեր պատերազմի պարտքերը

Յունիս 15էն առաջ, երբ պէտք է վճարուին Դաշնակիցներու պատերազմի պարտքերուն մասնավճարները, Միացեալ Նահանգներու նախագահը, Ռուզվէլթ հարկ տեսաւ պատգամով մը հաղորդել իր տեսակէտները, — ոչ մէկ զիջողութիւն:

Այս պատգամը ծանր տպաւորութիւն թողուց պարտապան պետութեանց վրայ: Ֆրանսա, որ էւրոյի տապալման գնով՝ առաջինն եղաւ որ անգամ մը մերժեց տալ յունիս 15ի մասնավճարը, դեռ չէ պատասխանած, այս տարի: Առաջին պատասխանը տուաւ Անգլիա:

Այսպէս Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ անգլիական դեսպանին քարտուղարը գրով մը ծանոյց ամերիկեան կառավարութեան թէ իր կառավարութիւնը անհրաժեշտ նկատած է յետաձգել պատերազմի պարտքերու վճարումը:

Վերջ զինուորական խնայողութեանց ?

Գրեր էինք թէ անցեալ շաբթու Ռուզվէլթ ներկայ եղաւ նաւային անմախընթաց տողանցքի մը, որուն կը մասնակցէին 110 գրահաւորներ: Եւրոպական մամուլը, խօսելով այս դէպքի մասին, միաձայն կը յայտարարէր թէ Միացեալ-Նահանգները որոշած են վերջ դնել խաղաղասիրական քաղաքականութեան, որուն կը հետեւէին ժամանակէ մը ի վեր:

Ամերիկեան մամուլը, պատասխանելով այս մեկնութեանց, կը յայտնէ թէ եղածը պարզապէս փաստ մըն է, որ աւարտած է լայն խնայողութեանց շրջանը նաւային սպառազինութեանց ճակտին վրայ: Առաջին անգամ նախագահ Քուլիճի օրով էր, որ նաւային շինութեանց մէջ հարկ տեսնուեցաւ խնայողութիւններ կատարել: Եւ հիմա վերջացած է այդ կատարուելիք խնայողութեանց ծրագիրը: Ճիշդ է թէ պատրաստուած է մասնաւոր ու նոր ծրագիր մը թափ տալու համար նաւային շինութեանց, օդանաւային կազմակերպութեան, եւ այս առթիւ աւելցուած է սպաներու թիւն ալ: Սակայն այս կարգադրութիւնն ալ, միշտ ամերիկեան մամուլին բերնով, գործ հայթայթելու համար է գործազուրկներուն:

Ինչպէս կը տեսնուի, ամերիկեան մամուլը, ամենայն անմեղութեամբ սպառազինութեան որ եւ է նշան չի տեսներ իրենց երկրին մէջ: Սակայն եւրոպական մամուլը իր կարգին կ՚աւելցնէ թէ Միացեալ Նահանգներու «նաւային խնայողութիւնները վերջ գտնելէ» յետոյ, շուտով վերջ կը գտնեն նաեւ զինուորական վարկերու «խնայողութիւններն» ալ:

Աւելորդ է քննադատել անշուշտ Միացեալ Նահանգները, — թերթեր կան որ կ՚աւելցնեն թէ ամերիկեան այս սպառազինութիւնը պարզ փորձ մըն է հետեւելու եւրոպական պետութեանց սպառազինութեանց օրինակին:

Եւ դեռ բողներ կան թէ, այս օրերուս, զինաթափութեան խորհրդաժողով մը տեղի կ՚ունենայ աշխարհի մը վրայ, շատ ծանօթ անկիւն մը:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Երկուշաբթի նիստ մը գումարեց Զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը: Նիստը տեւեց երկար, թէեւ չկրցաւ միութեան գիծ մը գտնել պարզուած տեսակէտներուն միջեւ:

Երկու հոսանքներ կը բախէին իրարու.— Մէկ կողմը կ՚առաջարկէր բանաձեւ մը գտնել լուծելու համար Խորհրդաժողովը, միւս կողմը կ՚աշխատէր ամէն գնով շարունակել խորհրդաժողովը: Այս վերջին հոսանքին գլուխն է անգնած Պարթու, իր ետեւ ունենալով Պալքանեան խմբակցութիւնը, Փոքր Համաձայնութիւնը, Խորհրդային Միութիւնը:

Հէնտէրսըն կը պնդէր թէ կարելի չէ լուծում մը գտնել այնքան ատեն որ գոյութիւն ունին պարզուած դժուարութիւնները եւ խոր տարակարծութիւնները: Հէնտէրսընի յայտարարութեամբ կը պարզուի Սայմընի առեղծուածային դիրքը: Պահ մը բսուեցաւ թէ անգլիական դահլիճը շատ ալ համաձայն չէ Մեծն Բրիտանիոյ մեկուսացումին, հետեւանք՝ Սայմընի ճառերուն, Ժընեւի մէջ: Այնպէս որ Սայմըն կանչուեցաւ Լոնտոն, եւ Անգլիոյ Թագաւորին ծննդեան տարեդարձին առթիւ պաշտօնի բարձրացում մը տրուելով Իտընի, տարբեր ուղղութեամբ լիազօրութիւն մը կը տրուէր Ժընեւի անգլիական պատուիրակութեան: Հետեւաբար կը յուսացուէր թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտներուն միջեւ շուտով պիտի նշմարուէր մերձեցում մը:

Հէնտէրսընի այս ճառով կը հաստատուի, որ «առեղծուած մեկուսացում»ը Սայմընի մեղքը չէ: Հէնտէրսըն քանիցս խօսք կ՚առնէ եւ կ՚առաջարկէ լուծել Խորհրդաժողովը, մինչեւ որ դժուարութիւնները մասամբ փարատին, կամ հրաւիրել նաեւ Գերմանիան, (եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց իսկ անձամբ կատարելու այդ պաշտօնը): Պարթու կը պատասխանէ թէ դէմ է Գերմանիոյ մասնակցութեան, սակայն կ՚ուզէ իմանալ թէ ի՛նչպէս պիտի կատարուի հրաւէրը:

— Դիւանը պէտք է Գերմանիա՞ երթայ, հասկնալու համար այդ երկրին մտադրութիւնը: Աւելորդ է այդ ճամբորդութիւնը: Արդէն փորձուեցաւ անգամ մը: Իտըն կը վերադառնայ Գերմանիայէն, առանց յաջողութիւն գտնելու իր յոյսերուն մէջ:

Երկու տեսակէտներ կան, — ֆրանսական եւ գերմանական: Իրապէս անհա՞շտ տեսակէտներ են այդ երկուքը: Թերեւս ոչ: Ֆրանսա բարեացակամութեամբ պիտի հետեւի, եթէ տեսնուի որ կարելի է համաձայնութիւն մը գոյացնել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ: Սակայն նախ ուրիշ գործ ունինք այստեղ: 14 պետութիւններ կ՚ընդունին, որ անհրաժեշտ է նախ խօսիլ ու վճռել ապահովութեան հարցին մասին, եւ վերջը սպառազինութեանց կրճատման մասին: Խօսինք եւ վճռենք ուրեմն այս մասին: Յետոյ կը խորհինք թէ ի՞նչ պիտի ընենք:

Խօսեցան նաեւ Հէնտէրսըն, Իտըն, Լիթվինով, Մատարիակա, Սանտլէր, սակայն կարելի չեղաւ եզրակացութեան մը գալ: Կարծես քիչ թէ շատ համաձայն էին խմբագրական մարմին մը կազմելու մասին, բայց Ալոյզի մերժեց մասնակցիլ այդ մարմնին, իսկ Պարթու պատիւ չսեպեց իրեն մտնել մարմնի մը մէջ, որ օգտակար գործ մը պիտի չկարենայ տեսնել:

Նախագահը, այս պայմաններուն մէջ, տեսաւ որ աւելի լաւ է հրաժարիլ նոր մարմին մը ստեղծելէ եւ, փոխանակ խմբագրուած շօշափելի տեսակէտներ տանելու, վիճաբանութիւնները շարունակել ժողովին մէջ:

Գերմանիա կը զինուի

Ֆրանսական աղբիւրէ կը հաղորդուի որ Գերմանիա կը պատրաստէ 300 հազարնոց բանակ մը բոլորովին նոր պայմաններու տակ, — Վերսայլի դաշնագրով Գերմանիա իրաւունք չունի պահելու աւելի քան 100,000նոց բանակ մը:

Գերմանական թերթերը եւս կը խօսին զինուորագրութեան նոր պայմաններու մասին: Այսպէս ամէն երիտասարդ որ կ՚ուզէ զինուորագրուիլ, պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.—

1.— Ամուրի ըլլալ, տարիքը՝ 18 — 22:

2.— Պատկանիլ մաքրարիւն արիական ցեղին:

3.— Տոգորուած գերման զգացումներով:

4.— Բարոյապէս տիպար նկարագիրի վկայական:

5.— Ֆիզիքական խիստ քննութենէ մը անցնիլ, ի հարկին շողաքննութեամբ:

6.— Իմացական ընդունակութիւններու փաստ ցոյց տալ:

Պահանջուած հասակը՝ 1 մեթր 65էն վեր: Ակնոց գործածողները հաւանական չէ որ ընդունուին: Ակռաներու վիճակը եւս կարեւոր կը նկատուի:

Ահա այսպիսի զտումով, «օժտուած» երիտասարդներէ պիտի կազմուի 300,000նոց բանակ մը, որ «ընդ հուր եւ ընդ սուր» անցած ըլլայ, կազմ եւ պատրաստ:

Ֆրանսական թերթ մը գիտել կուտայ, որ Գերմանիոյ զինուորական ուժի այս աճումը կը զուգադիպի Ֆրանսայի «փոսացած» տարիներուն, — պատերազմի օրերու ծնունդները, որոնք շատ փոքրիկ թիւ մը կը կազմէին, այս շրջանին է որ զինուորական տարիքի կը հասնին:

Ուրիշ աղբիւրէ մը, անգլիացի օրագրող մը, որ վերջերս վերադարձաւ Գերմանիայէն, — կը հաստատուի նոյնպէս թէ ո՛րքան ճիշդ են լուրերը Գերմանիոյ սպառազինութեան մասին:

Գերմանիա, կը գրէ Սթէֆըն, կը զինուի աւելի մեծ փութով եւ թափով քան ուրիշ որ եւ է երկիր: Շարունակ օդանաւ կը գնէ: Եթէ Ֆրանսա որ եւ է օր մը կուզէ ապարէզ կարդալ Գերմանիոյ, Գերմանները մէկ մարդու պէս պիտի փարին, — այնքան պատրաստ են: Եւ այն ատեն «Աստուած պահէ Ֆրանսան»: Ներկայ դժնդակ կացութեան մէջ, ուր կը գտնուի Գերմանիա, ոչինչ կը կորսնցնէ պատերազմի մտնելով, ընդհակառակն կատարած կ՚ըլլայ «մարզանք» մը, որ կրնայ զանազան յաջողութիւններ բերել իրեն:

Ուրիշ աղբիւր մը եւս կը հաստատէ, որ անցեալ տարի նախկին զինուորականներու տրուած օժանդակութիւնը 2էն բարձրացաւ 9 միլիոն մարքի: Մինչ դեռ պէտք էր որ նուազէր այդ վարկը, քանի որ մահեր կը պատահին հին զինուորականներուն մէջ: Դարձեալ այս տարի 50 միլիոն մարք յատկացուեցաւ օդային ինքնապաշտպանութեան:

Սուրիոյ քրանսական հոգատարութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան Հոգատարութեանց Յանձնախումբը, նիստ գումարելով Երկուշաբթի, քննեց Սուրիոյ հոգատարութեան հարցերը, մասնաւորաբար այն տեղեկագիրը, զոր կը բերէր Ֆրանսական կառավարութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի 1933ի վարչական կեանքին մասին: Նիստին կը մասնակցէր Ռոպէր Դէ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութեան Ֆրանսական նախկին մարզպանը:

Ռոպէր Դէ Յանձնախումբին ուշադրութեանը յանձնեց այն որ, Յանձնախումբին վերջին նիստէն ի վեր անցած ժամանակամիջոցին, կնքուած է ֆրանսեւսուրիական դաշնագիր մը, պահ մը լուծուած է Դամասկոսի Երեսփ. ժողովը, այս տարի յունուարին վերահաստատուած է Լիբանանի խորհրդարանական կեանքը:

Աշխատանքի միջազգային ժողովին մէջ

Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովը, Երկուշաբթի առաւօտ, նախագահ ընտրեց Ժիւսթէն Կոտարը:

Յետոյ քննութեան առաւ Սարի բանուորութեան ապագան:

Ժուհօ, ֆրանսական ներկայացուցիչը, յայտարարեց թէ Սարի բնակչութեան հարիւրին 75ը բանուորներէ կազմուած է: Երբ հանրաքուէն կատարուի, կրնայ պատահիլ որ մտաւորական եւ ձեռական աշխատանքի նուիրուած բնակչութիւնը նեղութիւն կրէ: Պաշտպանելու համար Սարի բանուորութեան շահերը, կ՚առաջարկէր կազմել մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնէ ի պաշտպանութիւն Սարի բանուորներուն:

Նիստին ներկայացաւ նաեւ Սարի բանուորներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը, որ հաստատեց վերը բանաձեւուած վախերը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիբանանի քաղաքապետական ընտրութիւնները շատ մը շրջաններու մէջ վերջացան կռիւով եւ արիւնով: Ընտրութեանց ընթացքին վիրաւորուած են 80 հոգի, 20ը ոստիկաններ, իսկ մեռած է 1 հոգի:

124 ընտրական շրջաններու բաժնուած էր Լիբանան: Քաղաքապետական խորհուրդներու անդամներուն թիւը 798 պիտի ըլլար, բաժնուած հետեւեալ կերպով.—

333 Մարոնի, 143 Յոյն - Օրթոտոքս, 85 Շիի իսլամ, 80 Տիւրզի, 68 Յոյն - կաթոլիկ, 51 Սիւննի իսլամ, 25 փոքրամասնութիւն, 5 բողոքական, 7 Հայ եւ 1 Հայ կաթոլիկ:

Ընտրուած Հայերն են.— Պուրճ Համուտէն՝ Պ. Պ. Բիւզանդ Քէհեաեան, Վահան Տօնապետեան, Պարգեւ Տէր Յովհաննէսեան եւ Սարգիս Գասապեան, Զահլէէն՝ Յարութիւն Յովակիմեան, Բայազէն՝ Արմենակ Հօմոնեան, Ճիւնիէն՝ Գրիգոր Մըլքեան, Ճիպէյլէն՝ Լեւոն, Ղազիրէն՝ Մովսէս Սարգիսեան, Անթիլիասէն՝ Ճօզէֆ Պալութեան:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Կ՚ԱՅՑԵԼԷ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ.—

Վարչապետ Շէյխ Թաճ իր հետ ունենալով Հալէպի կուսակալ Նէպին պէյը, ինչպէս նաեւ ներքին գործոց խորհրդական Ֆօնըրօն եւ հարիւրապետ Բօլէն փոխադարձ այցելութիւն տուաւ Հալէպի երեսփոխան Պ. Պ. Հրաչ Փափազեանի եւ Նիկողոս Ճանճիկեանի:

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Շահը դիմաւորելու համար մասնաւոր մարմին մը կազմուած է Թուրքիոյ մէջ, — Հանրապետութեան նախագահին թիկնապահներէն հարիւրապետ Ճէվտէթ, արտաքին գործոց պաշտօնեաներէն Շէվքէթ Նուրի, արտաքին գործոց դիւանի պետերէն Թալէաթ, արտաքին գործոց պիտոյից դեր-տնօրէն Հիֆմէթ պէյերէ բաղկացած:

Այս մարմինը Քարաքէնիզ շոգենաւով մեկնեցաւ Տրապիզոն: Դիմաւորող մարմինը Տրապիզոնէն ինքնաշարժով սահմանագլուխ պիտի մեկնի եւ չորս օրէն կիւրենիւ Օլաւ վայրը հասնելով Շահին պիտի սպասէ: Րիզա Շահ յունիս 10ին այդտեղը պիտի գայ եւ անկէ ալ ինքնաշարժով Տրապիզոն: Եավուզ զրահաւորը հիւրը, ընկերակցութեամբ երեք թորփիլահալածներու, Տրապիզոնէն Սամսոն պիտի տանի, ուրկէ մասնաւոր շոգեկառքով Էնկիւրի պիտի երթայ: Այս այցելութեան առթիւ Էնկիւրի ամբողջութեամբ պիտի դրօշազարդուի:

Արտաքին գործավարը Ժընեւէն դարձին փոխանակ Էնկիւրի երթալու, ուղղակի Պոլսէն Տրապիզոն պիտի երթայ, Շահը ողջունելու:

Թօքաթլեան հաստատութիւնը ըստանձնած է Պարսից Շահ Փէհլէվիի եւ հետեւորդներուն ճաշի պատրաստութեան գործը, թէ ուղեւորութեան եւ թէ Պոլիս բնակութեան ընթացքին: Առոր համար Թօքաթլեանի պաշտօնեաներէն 60 հոգի նամբայ ելան դէպի Տրապիզոն, 70 սնտուկ գոյքերով: Պաշտօնեաներուն հետ են առաջին եւ երկրորդ կարգի խոհարարապետներ, ինչպէս նաեւ նոյն սպասարկութեան մը անհրաժեշտ բոլոր կազմածները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՐՈՂ ՄԸ ՄԵՌԱՒ ՎԱԽԷՆ

Կասթիէլ Պէրնար, 59 տարեկան, հեղինակն է բազմաթիւ վէպերու, ծանօթ է նաեւ իր երաժշտագրական գործերով:

Երկուշաբթի երեկոյ Մոնմարթրէն անցած պահուն, երիտասարդ մը, կատակ ընելու նպատակով, պզտիկ վրձին մը *թէնթիւր տ՚իոտ*ի մէջ թաթխած, յանկարծ կը ցցէ գրողին քթին տակը:

Ֆրանսացի գրողը ատրճանա՞կ կը կարծէ թէ *թէնթիւր տ՚իոտ*ին հոտէն՝ յանկարծական նուաղում մը կ՚ունենայ, գետին կ՚իյնայ, եւ հիւանդանոց փոխադրուելու ատեն կը մեռնի: Կատակաբանը, Մօրիս Քիւփէրսակ, ոստիկանատուն կը տարուի, ինք ալ վախցած իր կատակէն:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԵՒ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

Թուրքիա կրկին հրապարակ դրած է Նեղուցներու ապառազինման խնդիրը: Այդ կերպով, ան կ'ուզէ իրական դարձնել իր իշխանութիւնը Վոսփորի եւ Տարտանէլի երկու անցքերուն վրայ: Անցքեր, որոնք ճակատագրական դեր խաղացած են եւ ունին իրենց դարաւոր պատմութիւնը:

Միջին դարերուն եւ մինչեւ 17րդ դարու վերջաւորութեան, Սեւ ծովը փակ աւազան մըն էր ու բացառապէս կը պատկանէր Պոլսոյ տէրերուն,— Թուրք սուլթաններուն, որոնք կ'իշխէին ամբողջ ծովեզերքին եւ թոյլ չէին տար որ հոն ծածանի մահիկէն տարբեր պաստառ մը: «Սեւ ծովը, ըսած էր սուլթանը՝ Մեծն Պետրոսի պատուիրակ Էմիլիան Ուքրայնցովի, պարկեշտ աղջիկ մըն է որուն ոչ ոք դպչելու իրաւունք ունի»: Եւ սակայն, երբ Մեծն Պետրոս ձեռքը դրաւ Ազովի եւ Սեւ ծովի եզերքներուն վրայ եւ հիմնեց ռուսական տորմիղը, Ռուսիոյ առջեւ ինքնին ցցուեցաւ հարցումը,— իր տորմիղը պիտի կարենա՞յ ազատօրէն նաւարկել Սեւ ծովուն եւ Նեղուցներուն մէջ՝ բաց ծով կարենալ ելլելու համար: Բարձրագոյն Դուռը, որ տէրն էր երկու Նեղուցներուն, մերժեց այդ իրաւունքը: Ռուսիա, սակայն, ձգտեցաւ այդ ազատութիւնը ձեռք ձգելու եւ ազատօրէն Միջերկրական իջնել ցանկաց, որովհետեւ միայն ատոր մէջ կը գտնէր իր առեւտուրին զարգացումը եւ իր պետական գոյութեան ապահովութիւնը: Այս հարցը երկար դարեր զբաղեցուց Ռուսիան եւ Թուրքիան, եւ ռուսեւթուրք յարաբերութեանց առանցքը դարձաւ՝ 18րդ դարէն սկսեալ: Աւելին,— առանցքը եղաւ ամբողջ արեւելեան հարցին:

Ռուսական այդ ձգտումին տրամաբանական հետեւանքն էր որ «մեծ արջ»ը սկսաւ հետզհետէ յառաջանալ ու տարածուիլ Սեւ ծովը եզերող հողամասերուն վրայ: Այդ տարածումը կատարուեցաւ համեմատաբար արագ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին: Այնպէս որ Սեւ ծովը իրաւականօրէն դադրեցաւ ներքին (Թրքական) ծով մը կամ փակ աւազան մը ըլլալէ: Այսուհանդերձ, աշխարհագրական ու քաղաքական տեսակէտով ան շարունակեց փակ մնալ, քանի որ այդ աւազանին կամ ծովուն բանալիները Թուրքերը կը շարունակէին պահել իրենց ձեռքը: Վոսփորն ու Տարտանէլը կը մնային փակ, ու Բ. Դրան տիրապետութեան տակ:

Ուրեմն, Ռուսիա պիտի ձգտէր նաեւ այս արգելքը վերցնել: Այդ ձգտումին արդիւնքն էին ռուսական քաղաքականութիւնն ու այդ քաղաքականութեան այս կամ այն ձեռնարկները:

Այդ երկու Նեղուցներէն ազատօրէն անցնելու խնդիրը անփոփոխ կերպով խրացուած է Փեթերպուրկի բոլոր դահակալներուն կողմէ: Տոլկէնվոքի կ'ըսէ թէ «Սեւ ծովէն եւ Միջերկրականէն ազատօրէն անցնելու մեր իրաւունքը, արտաքին աշխարհի հետ շփման մէջ ըլլալու մեր իրաւունքը կը նշանակէ: Իսկ օտար տորմիղներու Սեւ ծով մտնելու իրաւունքը կը նշանակէ՝ մեր բակը, մեր տունը մտնելու իրաւունք մը, որ կը ձգտի միայն եւ միայն մեզ կողոպտելու»:

Ուրեմն, Ռուսիա ոչ միայն իրաւունք մը կը նկատէ նեղուցներէն ազատօրէն դուրս գալ՝ իր ուզած ատեն, այլ եւ՝ նոյնքան իրաւունք կու տայ ինքզինքին իր բակը չմտցնելու օտար տորմիղներ:

Եթէ ակնարկ մը նետենք ռուսեւթուրք յաջորդական դաշնագիրներուն վրայ, անմիջապէս պիտի նկատենք ռուսական այդ ձգտումը եւ ըմբռնումը: Այսպէս, մինչ արեւելեան հարցը կը շարունակէր անլոյծ մնալ ու կը սպասէր Եւրոպայի կողմէ իր վերջնական լուծման, Ռուսիա 1798ին, 1805ին եւ 1833ին կնքուած դաշնագիրներով կը շօշափէր նեղուցներու խնդիրը:

18րդ դարու վերջաւորութեան, երբ Ռուսիա Դանուբը կ'ողջունէր եւ 1774ին Քիւչիւք Քայնարճայի դաշնագիրը կը կնքէր, արդէն իսկ ձեռք կը ձգէր Վոսփորէն, Տարտանէլներէն, Դանուբէն եւ Սեւ ծովէն իր առեւտրական նաւերը ազատօրէն անցնելու իրաւունքը: Տարիներ վերջ, Ռուսիա, աւելի զօրացած էր Սեւ ծովի մէջ, իսկ Թուրքիա աւելի տկարացած: Այնպէս որ յաջողած էր ձեռք ձգել նաեւ պատերազմական նաւերու անցքի իրաւունքը՝ նեղուցներէն (11—24 նոյեմբեր 1805):

Մինչեւ այդ, Ռուսիա մրցակից մը չունէր: Իր զէնքին ու բազուկին ուժն էր որ պիտի չափուէր Թրքական զէնքին ու բազուկին հետ՝ անկէ կորզելու համար սա կամ նա հողն ու իրաւունքը: Եւ սակայն, երբ ան իր հասակը սկսաւ ցցել Միջերկրականի ջուրերուն մէջ, երեւան եկաւ Անգլիան: Մեծն Բրիտանիան անշուշտ ինչքան նոր, նոյնքան ալ վտանգաւոր մրցակից մըն էր, քանի որ ամենազօրաւոր ծովային պետութիւնն էր: Այդ մըրցակցութեան արդիւնքն էր որ Անգլիա 1805 յունուար 5ին Թուրքիան պարտադրեց Պոլսոյ Նեղուցները փակել օտար նաւերու առջեւ: Այսինքն փակել Ռուսիոյ առջեւ:

1833ին, երբ Ռուսիա օգնութեան եկաւ Թուրքիոյ եւ զօրք հանեց Հիւնքեար Իսքէլէսի, յաջողեցաւ կնքել նոր դաշնագիր մը, որով իրաւունք կ'ունենար Վոսփորը ազատ անցք մը նկատելու իր նաւերուն համար, իսկ Տարտանէլը կը փակուէր բոլոր պատերազմական նաւերուն առջեւ: Այս դաշնագրին յաջորդեցին ուրիշներ — 1841, 1856 եւ 1871 — եւ Ռուսիա կրկին զրկուեցաւ իր այդ իրաւունքէն, քանի որ նեղուցները դարձեալ փակուեցան բոլոր պետութեանց տորմիղներուն առջեւ, նոյն իսկ խաղաղութեան շրջանին: Սուլթանը իրեն կը վերապահէր ֆէրմանով մը թեթեւ զինուորական նաւերու անցքը արտօնել նեղուցներէն, իսկ այդ նաւերը պիտի գային Պոլսոյ օտար դեսպանութեանց մէկ գործին համար: Այս արգելքին դէմ, սակայն, 1856ին Թուրքիոյ երկու զինակիցները, Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց տորմիղները անցուցին Սեւ ծով եւ հասան մինչեւ Սեւաստոփոլ: Այս մուտքը, անշուշտ, հանդիսաւոր յաղթանակ էր անգլիական քաղաքականութեան ու ձգտումին: Ան կը ջանար արգելք ըլլալ երկու բանի,— Ա. Թուրքիոյ անդամահատման: Ատոր համար ալ 1856ի Փարիզի դաշնագրով կ'ապահովուէր Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը: Եւ, երկրորդ, պողպատեայ արգելք մը դնել դէպի Միջերկրական Ռուսիոյ յառաջխաղացման դէմ: Աւելցնենք որ Փարիզի դաշնագիրը Ռուսիան կը զրկէր, փաստօրէն, ուրիշ իրաւունքէ մըն ալ — Սեւ ծովու մէջ ազատ ըլլալէ, քանի որ իր տորմիղը կը չէզոքացուէր: Այս կերպով, ուրեմն, Ռուսիա կը վերադառնար հոն ուր կը գտնուէր այն օրերուն երբ Սուլթանը ըսած էր Մեծն Պետրոսի պատուիրակին թէ՝ «Սեւ ծովուն ոչ ոք դպչելու իրաւունք ունի»: Ռուսիա զրկուած էր իր «տանը բակ»էն, քանի որ, հակառակ դաշնագրի մը գոյութեան, իր երկու զօրաւոր թշնամիները՝ Ֆրանսա եւ Անգլիա միշտ կրնային մուտք գործել: Անշուշտ, իր այս նահանջը կը նուաստացնէր նաեւ իր հեղինակութիւնը:

Երիմի պատերազմէն վերջ, Ռուսիա կը նուիրուէր ներքին վերակազմութեան: Եւ 1870ին, երբ Ֆրանսան կոկորդ կոկորդի կուգար Գերմանիոյ հետ, առիթը յարմար նկատեց կապանքը վերցնելու եւ Կորչաքով անմիջապէս եւրոպական պետութեանց հաղորդեց թէ՝ «Ն. Վսեմութիւնը — ցարը — այլեւս ինքզինքը ենթակայ չի զգար Փարիզի դաշնագրին պարտաւորութեանց, որոնք կը սահմանափակէին ռուսական գերիշխանութիւնը Սեւ ծովու մէջ»: 1871ին, Լոնտոնի մէջ կը ձեւականանար այդ փաստական նոր դրութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւի, անվերջ շարունակած է անգլեւռուս պայքարը նեղուցներու շուրջ: Ու Թուրքիան միշտ ենթակայ եղած է անոր որ զօրաւոր է դուրս եկած: Ընդունուած ճշմարտութիւն է որ Սուլթանները միշտ գիտցած են խորամանկօրէն օգտուիլ երկու հզօր տէրութեանց հակամարտութիւններէն եւ պահել հաւասարակշռութիւնը՝ իրենց երկրին պետական գոյութիւնը պահելու համար:

Նկատելի է որ Ռուսերը շատ անյողդողդ են մնացած իրենց քաղաքականութեան մէջ: Անոնք համաձայն եղած չեն նոյնիսկ միջազգային հսկողութեան ենթարկել երկու նեղուցները: Սեւ ծովը «բակ» նկատող Փեթերպուրկը, անշուշտ կը խորհէր թէ իրը պէտք է ըլլայ եւ այդ «բակ»ին դուռը: Ռուսիան, դարերէ ի վեր, հետեւեալը կ'ըսէ.— Նեղուցներու առեւտրական ազատութեան սկզբունքը պէտք է համաձայնի Սեւ ծովու մէջ ռուսական գերիշխանութեան հետ: Այդ գերիշխանութիւնը զիրենք կը մղէ ազատ անցք ունենալ դէպ ի բաց ծով եւ ապահովել ինքզինքնին Վոսփորէն եւ Տարտանէլէն՝ ուրիշ պետութեան մը հետ պատերազմի պարագային:

Ինչպէս կ'երեւի, Ռուսիա իր ծովային սահմանը կը տանի մինչեւ Տարտանէլի դուրսի եզերքը: Մարմարան «իր տուն»ին «նրբանցքն» է. իսկ Տարտանէլը՝ «փողոցի դուռը»...:

Ռուսական այս ըմբռնումը որ արմատական քաղաքականութիւն մըն է, անփոփոխ մնաց ցարական իշխանութեան ամբողջ տեւողութեան:

Անփոփոխ է եւ այսօր, սովետներու օրով: Քէմալի տրուած օժանդակութիւնը՝ յունական բանակը ջախջախելու մըտօք, մինչեւ այժմ տեւող բարեկամութիւնը եւ նեղուցները ապառազինելու մասին Թրքական առաջարկին Մոսկուայի կողմէ խրախուսումը, ինչպէս նաեւ Վորոշիլովի Տարտանէլ ըրած այցելութիւնը անժխտելի ապացոյցներն են ատոր: Ու երէկի սուլթաններուն տեղ, այսօր Քէմալն ու Ըսմէթն են որ նոյնքան խորամանկօրէն կը ջանան եւ առ այժմ կը յաջողին հաւասարակշռութիւնը պահել երկու մրցակից ուժերու միջեւ՝ այդ կերպով պահել ջանալով նաեւ իրենց երկրի պետական գոյութիւնը:

Յաջորդով կը խօսինք թէ ինչո՞ւ կը պահանջեն նեղուցները ապառազինելու իրաւունքը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

"ՄՈՆԹԷ ՌՈՇ"Ի ԿԱՏԱՐԷՆ...

»»»·«««

Մոնթէ Ռոշ... Նեղ, դարձդարձիկ ճամբով կատարի մը, որ տիրաբար կ'իշխէ Ռոն գետի հովիտին: Ինչպէս ամէն վայր, այս կատարն ալ իր պատմութիւնն ունի:

Տարիներ առաջ, օր մը բախտը ունեցայ այս կատարը բարձրանալու մէկու մը հետ, որ այլ եւս չկայ: Նա չկա՞յ... ի՞նքը, այո՛, չկայ: Ոչ եւս է ան, բայց իր հոգին կ'ապրի իմ մէջ, ինչպէս եւ բոլոր իր ծանօթներուն եւ ընկերներուն մէջ:

Յիշե՞մ, տա՞մ իր անունը: Օ՛, ոչ խնայեմ այս մէկը, եւ ինծի եւ իր ծանօթներուն համար: Այս օրերուս ցաւեր շատ տեսանք, նոր վերյիշումները լաւ չեն: Այրած սրտերու վրայ պղպեղ ցանելը լաւ բան չէ, բայց, միայն այսքանը ըսեմ որ անմոռանալի յիշատակը յարգելու համար.

— «Վե՛ր կաց, Օվէ, քեզ մատաղ...»:

Ու տարիներ վերջ, դարձեալ այս արեւոտ օրին, քանի մը ընկերներու հետ բարձրացեր ենք այս բարձունքը, չեմ գիտեր վայելելո՞ւ համար բնութեան հրաշագեղ բարիքը թէ ապրելու համար յիշատակը մեր բազմաղամ կորուստներուն: Անտարակոյս այս վերջինը:

— Որ էս սարին կատարը խաչուոր վանք մը շինեն եւ միւս կողմի ձորը փոխանակ աջ երկարելու դէպի ձախ երկարի, ճիշդ ու ճիշդ կը դառնայ մանրանկարը մեր Սուրբ Կարապետին:

Տարօնցի տարէց ընկեր մըն է որ կը խօսի:

— Հէ՜յ... հէ՜յ... դուք փոքր էիք, դուք բան չտեսաք, դուք բան չզգացիք, էն սարերը, էն լեռները, էն ջուրերը, էն դաշտերը ու էն եայլաները չկան, էս տեղուանքը չկան: Քիչ առաջ, էս փոքր սարը բարձրացած ատեն բոլորիդ էլ շունչը կտրուեցաւ, հապա եթէ Ս. Կարապետի սարը բարձրանալու լինէիք, էս կողմ դառնաս՝ անդունդ, էն կողմ դառնաս՝ անդունդ:

Ընկերը աչքերը յառած դէպի հեռուն, դէմքը թախծոտ, մռայլ կիսուածքով մը կը սկսի մեղմօրէն երգել իր շատ սիրած երգը.

Սուրբ Կարապետ բարձր է բոլոր,
Ճամբաները ոլոր մոլոր,
Ուխտի կուգան հազարաւոր,
Թէ ոտաւոր, թէ ձիաւոր,
Մուրատատուր Սուրբ Կարապետ:
Սուրբ Կարապետ խորան - խորան,
Մէջը կ'օրուի ոսկի օրան ...

Ընկերը կանգ կ'առնէ, չի կրնար շարունակել: Կարծես կոկորդէն ջաղացքի քար մը կախած ետեւէն կը քաշեն: Կոկորդը սեղմող մը կայ: Աներեւոյթ ձեռք մը կայ, որ մազերը կը քաշէ, ուսերը կը թօթվէ ու պեխաւոր, մօրուսաւոր «երախան» է, որ կը փլի ինքն իր վրայ.— «Հէյ Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ»...:

— Ընկեր, ընկե՛ր, մեղքցիր մեզի, մենք այստեղ եկանք ոչ թէ լալու կամ ողբալու, այլ բնութեան հրաշալիքները դիտելու, այսօրուան արեւոտ օդը վայելելու, չէ՞ որ ամէն օր բանտարկուած ենք, մեղքցիր մեզի գոնէ այս օրերուն,— կը ձայնէ ընկերներէն մէկը:

Բայց կարելի՞ է յորդառատ Ջրվէժին առջեւ աւազէ պարիսպ կանգնել կամ հսկայ ապարանքը լափլիզող հրդեհը դաւաթ մը ջուրով մարել:

Եւ ընկերը ուսը ծառին դրած, երեսը ափերուն մէջ, երախայի նման կը հեկեկայ:

Մենք ալ կը հետեւինք իրեն: Լա՛ց, բայց ի՞նչ լաց...

Եթէ տիեզերքի վրայ գոյութիւն չունենար լացը, քաղցրութիւնը երբեք արժէք չպիտի ունենար: Բոլոր տեսակի ծանր եւ հեղձուցիչ ցաւերն ու հոգերը, ի վերջոյ, երկու կաթիլ արցունքի կը սպասեն: Մարդ իր հոգեկան եւ աշխարհիկ տառապանքներուն մէջ եթէ չկարենայ երկու պուտ արցունք թափել իր աչքերէն, կը ճաթի անպայման:

Եւ արցունքը սփոփարար կը դառնայ նաեւ մեզի համար: Քանի մը վայրկեան հեծկլտուք, քանի մը բոպէ իրարու քէն, ապա, սփոփանքի, հաւատքի եւ յոյսի, ապրելու եւ յարատեւելու խօսքեր:

Սրբազան պաշտամունքի եւ սուրբ գաղափարի, սուրբ գործին համար հաւատարմութեան երդում:

Հիմա հանդիստ ենք, հանդարտեցանք, մեր սրտին հեւքը իջաւ, մեր շրթներուն վրայ ծամածռութիւն չկայ այլ եւս: Կ'երգենք, կը խօսինք աջէն ու ձախէն, եւ հեռուէն:

— Հաւատացէք, այնքան կը ջղայնանամ, այնքան հոգիս թունդ կ'ելլէ որ քիչ կը մնայ, ես ալ օր մը իրենց կարմիր դրօշը «փաթթոց» ընեմ եւ իրենց խմբագրատունը զրկեմ, կ'ըսէ ընկեր մը:

— Ի՞նչ, ի՞նչ ըսիր... լուա բերանդ, եթէ չարքային ընկեր ըլլայիր, ես ուրիշ ձեւով պիտի վարուէի քեզի հետ: Կարմիր դրօ՞շը փաթթոց, օ՛, օ՛... դուն դեռ այնչափ խա՞կ ես որ չես ճանչնար կարմիր դրօշը:

Միւսի ընկերն է խօսողը, ծանր եւ պայրացկոտ:

— Կարմիր դրօշը ոչ թէ այսօրուան իրենք զիրենք «յեղափոխական» յորջորջող, բայց յեղափոխութեան դէմ դաւող խրտուիլակներունն է, այլ իրապէս յեղափոխական, ընկերվարական կուսակցութեան: Աննշան պատառ մըն էր ան, երբ մեր կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, վերցուց, գրեց անոր վրայ իր սրբազան նշանախօսքը — Մահ կամ Ազատութիւն,— եւ ի դաշտ նետուեցաւ: Այն օրէն ասդին 44 երկար տարիներ են անցեր, անոր գոյնը խորհրդանշուեցաւ մեր հայ յեղափոխականի կարմիր արիւնով: Քրիստափորէն, Հրայրներէն, Վարդգէններէն, Անդրանիկներէն մինչեւ մեր օրերը, անոր վեհ գաղափարին համար զոհուողներու կարմիր արիւնով:

Կարմիր դրօշը մերն է, ընկեր, Հայ Յեղափոխութեան, հայ աշխատաւորութեան սուրբ դրօշն է ան, ներկըւած եւ սրբագործուած մեր անմահ մեռելներուն արիւնովը:

Ի՛նչ փոյթ թէ այսօր, այդ դրօշը կը չարագործուի նորանոր բռնակալներու ձեռքին մէջ: Թող չարագործեն, թող փառաբանեն: Երէկ, խաչով ու խաչվառով հրապարակ նետուած էին, չէ՞ որ այն օրերուն խաչն ու խաչվառը դեռ զօրութիւն ունէին: Այսօր խաչին տեղ դրեր են մեր դրօշը, միամիտ ամբոխը մոլորեցնելու համար, բայց հաւատք ունեցէք, կուգայ օրը, կուգայ ժամը, երբ այդ դրօշը իր բուն տէրոջը կը յանձնուի: Վանդի խոր հաւատք ունիմ, որ ամէն ինչ կարելի է զարտուղի ճամբաներով տանիլ, բայց ոչ պատմութիւնը, երբեք արդարութիւնը:

Այսպէ՛ս կը մտածէինք ազատ բընութեան ծոցին մէջ, արծիւներու բոյնին մէջ, Մոնթէ Ռոշի կատարէն:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Նոր սերունդին յաջողութիւնները

Ֆրանսական թերթ մը կը հաղորդէ, որ հայ երիտասարդ մը Անդրանիկ Մակարեան L'Heure de défilé շարժանկարին մէջ խաղացած է երկրորդ հերոսին դերը: Ֆրանսացի այնքան արուեստագէտներու կողքին հայ երիտասարդին այս յաջողութիւնը իրապէս արժանի է գնահատութեան:

⁂ Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանէն շրջանաւարտ Մ. Կարսեան, որ քանի մը տարիէ ի վեր Քան հաստատուած է, ցերեկները իր օրապահիկին համար աշխատելով, գիշերները՝ Բազմարուեստեան վարժարանի նկարչական ճիւղին հետեւելով 4րդ անգամ յաջողած է առաջին հանդիսանալ 15է աւելի դասընկերներու մէջ, եւ շահած առաջին մրցանակը:

ՀԱՅՈՑ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

»»»·«««

Ի խորոց սրտի խօսք ունիմ ձեզի, Հայոց որբերուդ: Արցունքն աչքերուս, կսկիծը սրտիս, դառնացած հոգւով խօսք ունիմ ձեզի:

Հայ ժողովուրդի անհայր եւ անմայր ո՛վ հասուն որբեր, խօսք ունիմ ձեզի:

Անթաղ հայրերու, անյայտ մայրերու, պղծուած քոյրերու, քանդուած գիւղերու, անծուխ տուներու, թափուր դաշտերու վրէժով խառն, կապոյտ հոգւոյս, ամպրոպէն պոկուած շանթի կտորէ խօսք ունիմ ձեզի:

Մարտիրոս ցեղիս յքուած զաւակներ, մի՞թէ դուք մոռցաք անապատը մեծ, Տէր Զօրն ահաւոր, դիակներն անթաղ, Եփրատն արիւնոտ, դիակով լեցուած հօրերը դժնէ:

Հայ ժողովուրդի անարեւ տղաք, հայ ժողովուրդի ազաւոր սերունդ, նահատակ ցեղի կրկին նահատակ չափահաս որբեր, մի՞թէ դուք մոռցաք ձեր ծնողքներու, սիրելիներու, մահուան բոպէին ձեզի պատգամած՝ սրբազան վրէժի, կրակով գրուած կըտակն արիւնոտ:

Մեր տիտան ցեղը, սերո՛ւնդ Հայկազեան, տոհմ Ասքանազեան, մեծ պայքար բացաւ մեր վատ թշնամւոյն՝ Մոնկոլ-Թուրքին դէմ: Մեծ պայքար բացին եւ մեր հերոսներ, փառքի տիտաններ, ջան ֆէտայիներ, եւ մեծ Մուրատներ, Գէորգ Չաւուշներ, Կոմանդոյի Մուրատ, Մուշեղ - Ասոքել, Հրայր - Դժոխքներ, դիւցազն Անդրանիկ, Սերոբ Աղբիւրներ, Ժիրայր, Փարամազ, Արամ, Նազարբէկ, Հազար եւ Հազար, սօսի հաստակով, պողպատ թիկունքով, արծիւ աչքերով, հրաշք խոյանքով ճակատ հարթեցին: Ճակատ հարթեցին եւ կռիւ տուին, հայ ազատութեան փառքը կերտեցին, հայ ստրկութեան շղթան քանդեցին: Ամէնքն ալ ինկան դժոխարարութեան բազկին առջեւ, ամէնքն ալ եղան վսեմ նահատակ: Եւ մեր մոլեգնած թշնամին վատթար՝ սարսափն ապրեցաւ: Մեր հերոսներու դիւցազն խոյանքէն սարսըռաց հիմէն գահը արիւնոտ կարմիր սուլթանին:

Արիւնոտ ցեղիս արիւնոտ սերունդ, խնկարոյր ցեղիս նշխար պատառական, մի՞թէ դուք մոռցաք այն հերոսական դիւցազնամարտը, զոր հերոսաբար տարին ձեր հայրեր Սարդարապատի, Ղարաքիլիսի, Բաշ-Ապարանի ճակատին վրայ: Եւ ահա օր մը Մայիս Քսանութ: Գարնան ծիծաղ օր՝ մեր հայրենիքի մէկ մասին վրայ, հըպարտ ու վսեմ ծփալ սկսաւ մեր անկախութեան, վսեմ, սրբազան խորհրդանիշը,— հայ եռագոյնը, հայ անկախութեան սուրբ դրօշակը:

Որբացած ցեղիս կրկին որբացած պատանի տղաք, եթէ մոռցած էք դուք այս ամէնը, ես անէծք ունիմ Տէր Զօրէն բերած, ես նզովք ունիմ ձեր հօրմէն, մօրմէն, պղծուած քոյրերէն: Ես թոյն եմ բերեր երկու միլիոն նահատակներու անէծքէն չինուած:

Առնական ցեղիս տղամարդ սերունդ, տաք անապատի կիզիչ արեւէն այրուած ճակատով: Նամարդ թշնամւոյն թիկունքին՝ ման կուգաք շուար, օտար հողերու, ծովերու վրայ: Օտար քաղաքի, օտար գիւղերու մայթերուն վրայ: Եթէ մոռցած էք դուք այս ամէնը — անցնող սերունդը, անոր կտակը, հայ ժողովուրդը, իր արդար դատը, հաւսկ անէծք մը կայ շրթունքիս վըրայ՝ ձեր մօրմէն առած, արիւնով օծուած, կրակով թրծուած, անէծք մ'ահաւոր, քար պայթեցնող, սերունդէ սերունդ անմոռա՛ց անէծք, մեծ անէծքներուն գերագոյնը: Մեծ անէծքներուն էն սարսափելին՝ Ռամկավա՛ր դառնաք:

Իմ հերոս ցեղիս հերոս զաւակունք, չափահա՛ս որբեր. Ես շատ լաւ գիտեմ ձեր սրտերուն խորը, ներքին աշխարհն ուր ահաւոր ու մեծ փոթորիկ մը կայ, կ'ուռի կը լայննայ, ստորերկրեայ սահանքի նման: Մեր հերոս ցեղին, Մամիկոն տոհմին, նահատակներուն, մեծ հերոսներուն, բեւրուց զոհերուն վրէժի ձայնն է: Ազատ եւ անկախ մեծ հայրենիքին սուրբ ազատութեան զօղանջի ձայնն է: Եւ ատոր համար ես օրհնէնք ունիմ՝ Հայր Աբրահամու որդւոյն՝ Իսահկի օրհնութեան նման: Թեւերս բացած, ի խորոց սրտի այդ աստուածային օրհնութիւնը մեծ՝ ձեզի՛ պիտի տամ.— Յեղափոխական Հայ Դաշնակցական դառնաք բոլո՛րդ...

ԽՈՐԵՆԱՑԻ

ՖՈՒՏՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»Ը

ՉԵՔՈՍԼՈՎԱՔԻԱ – ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ՄՐՑՈՒՄԸ

ԹՈՐԻՆՕ, 31 մայիս (Յատուկ).— Սթատիօ Մուսոլինիի դաշտին վրայ, ուր անցեալ կիրակի ֆրանսական ֆութպոլի խումբը պարտուեցաւ աւստրիական խումբէն, տեղի ունեցաւ այսօր (հինգշաբթի) Չեխոսլովաքիա-Զուիցերիա մրցումը: Այս մրցումին համար Թորինօ եկած էին հազարաւոր Զուիցերիացիներ եւ բազմաթիւ Չեխոսլովաքներ: Ներկայ էին նաեւ 500ի մօտ Հոլանտացիներ, որոնք առաւօտեան հասած էին Ճէնովայէն մասնաւոր շոգեկառքով: Հակառակ օդին անձրեւոտ ըլլալուն՝ 15,000ի մօտ հանդիսատեսներ ներկայ էին: Գլխաւոր ամփոփին մէջ կը նշմարուէին քաղաքապետը, բարձրաստիճան սպաներ, Զուիցերիացի եւ Չեխոսլովաք հիւպատոսները եւն.: Մրցումը սկսելէն քանի մը վայրկեան առաջ իրենց մուտքը կատարեցին դաշտին մէջ նախ Չեխոսլովաքցիները եւ քիչ վերջ Զուիցերիացիք: Երկու խումբերն ալ մեծ ծափերով ընդունուեցան: Սակայն ծափահարութեան չափէն կը զգացուէր որ ներկաներուն համակրութիւնը աւելի Զուիցերիացւոց ուղղուած էր:

Չեխոսլովաքները կը շահին դաշտին ընտրութիւնը եւ կը խաղան հովին փչած ուղղութեամբ:

Խաղը կը սկսի ճիշդ ժամը 16.30ին: Զուիցերիացիք կը սկսին յարձակիլ եւ քիչ վերջ Փլանիքա կը միջամտէ: Չեխերը սակայն կը կազմակերպեն իրենց խաղը եւ քանի մը անգամ կը հասնին Զուիցերիացւոց բերդին առջեւ եւ իրարու վրայ «քոռնէ» կը քաշեն:

Յանկարծ 18րդ վայրկեանին Զուիցերիացիք կը շահին առաջին նշանակէտը: Զուիցերիացի կեդրոնի յառաջապահը գնդակը կը ստանայ ընկերոջմէ, կը փախչի, կը մօտենայ Չեխերու բերդին եւ հակառակ արգելքին ուժեղ հարուածով մը կը նշանակէ կէտը:

Չեխերը առանց կորսնցնելու իրենց հանդարտութիւնը կը շարունակեն յարձակիլ եւ վերջապէս 24րդ վայրկեանին Սուպոտան Սոպոտկայէն ըստանալով գնդակը իրեն խումբին համար կ'ընէ նշանակէտ մը: Զուիցերիացիք խաղը իրենց աջ թեւին վրայ հիմնելով քանի մը անգամ կը մօտենան Չեխերուն բերդին: Չեխերը սակայն լաւ խաղով մը կը պատասխանեն եւ քանի մը «քոռնէ» կ'ունենան ի նըպաստ իրենց:

Եւ առաջին խաղամասը կը վերջանայ այս արդիւնքով՝ 1—1:

Հանդիսատեսները, որ խաղի ընթացքին միշտ քաջալերած էին Զուիցերիացի խաղացողները՝ իրենց համակրութիւնը կը յայտնեն ծափահարելով անոնց ցոյց տուած դիմադրութեան համար:

Խաղամասը կը սկսի Չեխերու յարձակողականով, 4րդ վայրկեանին Սուպոտան գնդակը կը փոխանցէ Սոպոթին որ կը մօտենայ բերդին եւ բերդապահին դուրս ելած միջոցին գնդակը բերդէն ներս կը նետէ:

Սակայն Զուիցերիացիք չեն վհատիր եւ կը յարձակին իրենց կարգին: Վերջապէս 34րդ վայրկեանին Ժէգէ ուժեղ հարուածով մը կը յաջողի հաւասարութիւնը հաստատել:

Չեխերը կը կազմակերպեն իրենց խաղը, կը յարձակին եւ 38րդ վայրկեանին կը նշանակեն իրենց 3րդ կէտը շնորհիւ Նէժէտլինի մէկ «շութ»ին:

Զուիցերիացիք սակայն քաջալերուած հանդիսատեսներուն աղաղակներէն, քանի մը անգամ կը մօտենան Փլանիքայի բերդին, բայց ի զուր: Դատաւորը կը սուլէ խաղին վերջը, մինչ Զուիցերիացիք յարձակելու ետեւէ են:

Չեխոսլովաքիա կը յաղթէ Զուիցերիոյ 3—2ով:

Յ. ԹԱՇՃԵԱՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Ֆրանսայի «Համազգային»ի կեդրոնական մարմինը մայիս 23ին կատարեց նիւթական համեստ օժանդակութիւն մը Պէյրութի ճեմարանին, զրկելով հազար (1000) ֆրանս. ֆրանք:

Կը յուսանք մօտ օրէն գումար մը եւս հասցնել նոյն հաստատութեան:

Ֆր. Կեդր. Մարմին

Սղագրութիւնը Հին Եղլադայի մէջ

»»» :«««

Սղագրութիւնը եւս, բոլոր միւս գիւտութիւններուն եւ արուեստներուն նման, իր սկիզբը կ'առնէ հին հին դարերէն։

Անոր սկզբնաւորութիւնը կը գտնուի դրամներու վրայ։ Առաջին կրճատումները եղած են սղագրութեան առաջին քայլերը։ Ամէնէն առաջ, անոնք աւելի չատ խնայողական նկատումներով եղած են։ Հարկ կ'ըլլար փոքրիկ տեղ մը ամփոփել կամ խատանել — դրամներ, ծաղկամաններ — արձանագրութիւնները։ Հաղուագիւտ նիւթերու վրայ այդ բոլորը կարելի էր գնել լոկ կրճատուած ձեւով։ Պատմաբանները գիտեն որ՝ հին արձանագրութեանց վերտառութիւնները ամբողջովին սղագրեալ էին։ Հին դրամներու, բոլորակներու եւ պապիրոններու արձանագրութիւնները բազմազան կրճատումներու չղթայ մըն են։ Այս կրճատումները, զորս հնադարեան մարդիկ ի գործ կը դնէին իրենց ամենօրեայ կեանքին մէջ, կը բացատրուին նաեւ հոգեբանական պատճառներով։ Մեզի համար եւս ձանձրացուցիչ է գրել կարգ մը բառեր մէկ քանի անգամ, որով, կը նախընտրենք ընտրել կարգ մը յատկանիշեր՝ որպէս կրճատումը անոնց։ Մեր հայրերն իսկ, մինչեւ վերջերս, իրենց ձեռագիրներուն մէջ յաճախ կը գործածէին այդ ձեւի բառեր — Աստուած եւն.։ Տպագրութեան մէջ ալ գործածուած է այդ։ Մեր եկեղեցական գիրքերը լեցուն են նման կրճատումներով ու նշաններով։

Հին Յոյները փորձեր են ըրած, թէեւ ոչ չատ յաջող, սղագրական դրութիւն մը ստեղծելու համար։ Սղագրութեան փորձեր եւս կատարած են։ Քրիստոսէ առաջ 4րդ դարերուն Պերիկլէսի եւ Դեմոսթենէսի չրջանին, պերճախօսութեան արուեստը բաւական բարձր աստիճանի մը հասած էր։ Ծիշդ այդ չրջանէն կը սկսին հինյունական սղագրութեան փաստաթղթերը։ Ասոնք երկու ձեռագիրներ են, որոնք կը ներկայացնեն այդ չրջանին հելլենական սովորական գիրի բարեփոխման ծրագիրներ։

Այդ գրութիւններէն մին գտնուած է 1883ին, Ակրոպոլի մէջ, իսկ միւսը՝ 1895ին՝ Դեղփիսի մէջ։ Սղագրական գրութեան այդ երկու ծրագիրներն ալ հասարակութեան առջեւ ցուցադրութեան դրուած են։ Գտնուած վայրերուն պատճառաւ, սղագրական այդ փորձ-գրութիւնները սղագրական պատմութեան մէջ կը կոչուին Դեղփեան եւ Ակրոպոլեան։

Առաջին գրութեամբ, որ միանգամայն առաջին դասագիրքն է սղագրութեան, գրաղած են բազմաթիւ գիտուններ, քանի որ անոր պատճէնը իր ամբողջութեանը մէջ պահուած չէ ու հնարաւոր չէ զայն վերակազմել։ Գիտական ուսումնասիրութեանց իբրեւ արդիւնք, գոյութիւն ունին գրութեանց մէկ քանի վերակառուցումներ, որոնք իրարմէ կը տարբերին մանրամասնութիւններով։ Անծանօթ հեղինակը ձայնաւոր գիրերը առած է որպէս կմախք՝ իր նամակին։ Անոնք կը գրուին մեծ նշաններով, իսկ բաղաձայնները կ'աւելցուին անոնց վրայ, բայց աւելի մանր են, ու կը գրուին զանազան տեղեր ու զանազան դիրքերով՝ ձայնաւորներուն նկատմամբ։ Այս ձեւով կը կազմուին անչափ վանկերու կրճատումներ, որոնք իրարու ետեւ կը չարուին։

Ակրոպոլեան գրութեան հեղինակութեանը մասին զանազան կարծիքներ կան։ Ոմանք կ'ենթադրեն թէ այս գործը ծնունդ կ'առնէ Քսենոփոնէն, իսկ ուրիշներ հեղինակ կ'ընդունին փիլիսոփայ Արիստոտէլ։ Մեծ իրաւամբ կը յիշուի նաեւ Արքինը, աթենական պետական մարդը, որ ծանօթ է որպէս բարեկարգիչ գրերու, քանի որ գրութեան ոճը ու գրութեան կառուցման ձեւը կը համապատասխանեն անոր ոճին ու մտածումներուն։ Ասկէ զատ, Արքին գրաղած է նաեւ յունական քերականութեամբ եւ յոյն տառերու պատկերագրականութեամբ, եւ, իր առաջարկով, յոնիական այրուբենը ընդունուած է, պաշտօնապէս, Աթէնքի մէջ։

Միւսը, Դեղփեան սղագրական յիշատակարանը, կը ներկայացնէ փոքր քառակուսիներու տախտակ մը, ուր դրուած են կրճատումները։ Սղագրական այս երկրորդ փորձը ձայնաւոր գիրերը կ'առնէ գրերուն որպէս կմախք։ Եւ կամ 3 ձայնաւորներու խումբեր ունին անչափ նշաններ։ Բառերուն մէջ կը նշմարուին միայն բաղաձայնները։ Ձայնաւորները ընդհանրապէս չեն գրուիր։

Յունական գիրը առնուած է Փիւնիկեցիներէն։ Վերեւի երկու ձեռագիրները կը ներկայացնեն փորձեր՝ օտար փիւնիկեան փոխարինելու նոր գիրերով, որպէս տեղական կամ մայրենի ստեղծագործութիւն։ Այդ երկու փորձերու հեղինակները նպատակ են ունեցած յօրինել դրաւոր դրութիւն մը, որ, իր յօրինուածքով, համապատասխանէ գրերու մասին յունական իտէալին։

Ծրագիրներէն ի յայտ կուգայ որ նոր գրութիւնները երկու կամ երեք անգամ աւելի արագ կը գրուին քան սովորական գիրերը, — արագութիւն մը, որ անհրաժեշտ է արագ ճառեր արձանագրելու համար, բայց յարմար է սովորական պէտքերու։ Այդ մօտ, անոնք կը նկատուին սղագրութեան նախակիրքը։

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԱՊԱՍԱՆ, (Յառաջ), 20 մայիս.— Համակ վիշտ եւ տխրութիւն պատճառեց ընկ. Մ. Վարանդեանի մահը բոլորիս։

Ընկ. Վարանդեանի մահով հայ ժողովուրդը ընդհանրապէս եւ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը մասնաւորապէս՝ կորսնցուցին մէկը այն հայրենասէրներէն, որոնք իրենց գործով ու գրիչով քանի մը տասնեակ տարիներ անվհատ եւ յամառ յծուած էին հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը իրականացնելու աշխատանքին։

Տարագիր հայութիւնը իր ճգնաժամային օրերուն կ'ուզէր լսել երկու մեծ հայրենասէրներու վերջին յուսադրիչ խօսքը, այս կամ այն դէպքին առթիւ։ Ո՛ւր են այդ անձնուէր հայրենասէրները, եթէ ոչ Վարանդեան եւ Ահարոնեան, Դաշնակցութեան երկու հսկայ կողմնակիցները՝ մէկը միւսէն անբաժան եւ գերադանց։

Այս երկու ընտրեալներէն ընկ. Մ. Վարանդեան յաւիտեան բաժնուեցաւ մեզմէ, իսկ միւսը՝ ընկ. Ահարոնեան անխնայ դամուած է մահիճին։

Կրասեր ընկերներուն եռանդի եւ ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր հանդիսացող ընկերներու խօսքը չպիտի լսենք ու կարդանք այլեւս։

Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք առաջինին թարմ չիրիմին առջեւ, իսկ վերջինին կը մաղթենք արագ ապաքինում։

Յ. Մուրատեան

ԱՊԱՍԱՆ, 17 մայիս (Յառաջ).— Խնդրեմ բարի եղէք իմ սրտաբուխ ցաւակցութիւնս արձանագրել ձեր սիրելի թերթի համարներից մէկում մեծ հայրենասէր Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Արշաւիր Աբգարեան

ԱՊԱՍԱՆ, 24 մայիս (Յառաջ).— Միութիւնս խոր ցաւ զգաց տեղեկանալով մեծ հայրենասէր Մ. Վարանդեանի մահը։

Վարանդեանի մահով հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր հին ու կարկառուն մտաւորականներէն մէկը, որ երկար տարիներ իր գաղափարաչունչ գրուածքներով առաջնորդ հանդիսացաւ հայ երիտասարդութեան։ Կ'ողբանք այս մեծ կորուստին համար եւ կ'երդնունք հաւատարիմ մնալ իր վեհ գաղափարին։

Հայ Ազգասիրաց Միութեան վարչութեան նախագահ՝ Մ. Սարգիսեան, քարտուղար՝ Բաղտասար Աւետիսեան

Շէյխաձաիգիներուն

»»» :«««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1925էն ի վեր Մարսիլիոյ մէջ գոյութիւն ունի Շէյխհաճիի Երիտ. Միութիւնը, որուն ծրագիր-կանոնագրին տրամադրութիւնները ծանօթ են մեր բոլոր հայրենակիցներուն,— օգնել նիւթապէս եւ բարոյապէս մեր կարօտ հայրենակիցներուն։

Անցեալ գործունէութեան մասին հարկ չկայ խօսելու։ Ներկայիս Միութիւնը ցաւալի վիճակ մը կը պարզէ, անդամ հայրենակիցներու անտարբերութեան պատճառով։ Միութիւնը կանգուն կը մնայ չնորհիւ իր կարգ մը անձնազոհ անդամներուն։ Սակայն ամէն օր դիմում կը կատարուի, Միութեան աջակցութիւնը կը խնդրուի։

Հայրենակիցնե՛ր, բարձր պահենք մեր հայրենակցական սիրոյն, մեր բնագաւառին յատուկ իւրօգնութեան համբաւը։ Բոլորուինք Միութեան չուրջ։ Մեր գործունէութեան համար ունինք մէկհատոյթի աղբիւր,—անդամավճար։ Եկէք արձանագրուիլ եւ ուժ տալ, որպէսզի կարենայ գործել վարչութիւնը։

Մայիս 27ին անդամական ժողով մը ունեցանք եւ որոշեցինք Միութեան գանձով գնել Փրանս. Ազգ. Պարգեւատոմսէն տոմսակ մը։ Տոմսը չահած պարագային, հասոյթին 25ը կը վերապահենք Միութեան, 75ը անդամներուն։ Ով որ կ'անդամակցի, բաժին կ'ունենայ այս տոմսէն։ Եւ այսպէս ուժ կուտայ նաեւ Միութեան։

Կոչ կ'ընենք Շէյխհաճիցիներուն, օգտուիլ պատեհութենէն եւ բոլորուիլ վարչութեան չուրջ, որ կը կազմեն Գ. Աւետիսեան, Մ. Սարգիսեան Մ. Մակարեան։ Հասցէ.— Camp Roseraie Les Pins, St. Antoine (Մարսէյլ)։

Ով որ անդամակցի, անմիջապէս կը ստանայ գնուած տոմսին թիւը։

Կանք

ՀԱՅ ՈՐԲԵՐԸ ՃՈՐՃ ԹԱՈՒՆԻ ՄԷՋ

»»» «««

Թորոնթոյի Հայ Երիտ. Միութիւնը, հետեւեալ նամակը ղրկելով Հայրենիքի, թերթ կը խնդրէ ճորճ Թաունի հայ որբերուն համար.—

Քանատայի ճորճ Թաուն անունով գիւղակին մէջ 110 հայ որբեր կային քանի մը տարիներ առաջ։ Անոնք բերուած էին Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցի միջոցաւ Յունաստանէն եւ Սուրիայէն։

Այս որբերը ունէին դպրոց, կը սորվէին հայերէն եւ անգլիերէն՝ ունենալով հայ տնօրէն մը։ Կը կատարէին նաեւ երկրագործական թեթեւ աշխատանք։ Բայց վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին զանազան դրժբախտ պարագաներու բերումով այս որբերը ցրուեցան, ոմանք ագարակներու մէջ դրուեցան, ոմանք տունէ տուրի եւ ոմանք ալ դպրոցներու։

Ներկայիս այդ որբերը դարձած են երիտասարդներ՝ չահելով Քանատայի երիտասարդներու եւ երիտասարդուհիներու սիրտն ու հոգին իրենց գրաւիչ վարուելակերպով, անոնք միեւնոյն ժամանակ առիթը տուած են որ մենք զիրենք կոչենք մեր եղբայրները։ Թորոնթոյի Հայ Երիտ. Միութիւնը մեծ յոյս ունի այս Հայորդիներուն վրայ եւ միշտ ալ ջանացած է անոնց հայերէն թերթեր ղրկել եւ զիրենք տեղեակ պահել հայ կեանքին հետ, որպէսզի անոնք չմոռնան իրենց մայրենի լեզուն։

Միութիւնս սակայն գիտէ, որ այս որբ երիտասարդներէն մօտաւորապէս 50ը իրենց հայերէնը մոռնալու վրայ են։

ՀԱՅԵՐԸ ՊԵՐՍԵՊՈԼԻՍԻ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

oooo

«The National Geographic Magazine»ի հոկտ. 1933 թիւին մէջ տպուած են Պերսեպոլիսի քանդակներուն պատկերները, սահմանափակ թիւով, որովհետեւ «The Illustrated London New's»ի ապրիլ 1ի թիւը կը պարունակէ աւելին։ Քրիստոսէ մօտ 600 տարիներ առաջ Պարսից Մեծն Դարեհի պալատներուն եւ կանանոցին աւերակներն են որ կը ցուցադրուին այնտեղ։ Եւ Դարեհի հպատակ մօտ 30 սատրապութիւններուն դեսպանները իրենց բերած նուէրներով՝ քանդակուած են սանդղապատին վրայ, որոնցմէ առաջին պզգութիւնը՝ սանդուղէն սկսելով, Հայերն են՝ ներկայ եւրոպական տարազով։ Գլխարկները եւրոպական, թէեւ ծոպեր ալ ունին ետեւը, փոխանակ կողմէն երեւնալու ներկայ գլխարկներու կապոցներուն նման։ Դէմքերը կանոնաւոր, մազերն ու մօրուքները յարդարուած ու խուզուած։ Պարեգօտ մը ծունկէն 4—5 մատ վեր, ու բարակ գօտի մը վրան, չատ ձեւաւոր ու ճաչակաւոր կերպով կարուած։ Տաբատ մը արդի ճաչակով եւ կօշիկներ ոտքին։ Հայաստանի միջահասակ արագավազ ձի մը եւ երկկոթ կուժ մը, որպէս նուէր կը տանին Դարեհին։ Կապադովկիացիք նոյնպէս հագուած Հայերու ձեւով, սակայն՝ լօղիկ մը եւս ունին կռնակնին, ներկայ պարեգօտներու պօֆս փիլիթքըս նորաձեւութեամբ։ Անոնք ալ կը տանին Հայաստանի ձին, սակայն Կիլիկիոյ նշանաւոր չալերէ կամ սատիէ չինուած հագուստներ։ Կիլիկեցիք եւս կան հոն, նոյն մազայարդարով, նոյն դիմագծով, սակայն տաք կլիմայի որպէս արդիւնք, հագած էօթարի (զգեստ) եւ կապած թանձր գօտի։ Կիլիկեցիք կը տանին զոյգ մը խոյ՝ թանձր դմակով եւ հագուստներ, ամաններ թանկագին։ Բաղդատեցէք Հայերու եւ Կապադովկիացիներու տարազները միւս ազգութեանց քանդակներու տարազներուն, նաեւ Յոյներու եւ Հռովմէացիներուն տարազներուն հետ, հեչտ պիտի ըլլայ դալ այն եզրակացութեան թէ ներկայ քաղաքակիրթ ազգերու հագած պաչտօնական տարազը սկիզբ առած է Մեծ Հայքի եւ Փոքր Հայքի Հայերէն։

Զօր. Գոնտիլիսի տպաւորութիւնները

Բոցավառ հանդէսէն վերջ, որ տօնուեցաւ Աթէնքի մէջ «Մայիս 28»ի առթիւ, — այնպէս ինչպէս երէկ իրատարակեցինք մեր թղթակցին ղրկած նկարագրութիւնը,— «Նոր Օր»էն կ'իմանանք որ Զօր. Գոնտիլիս անմոռանալի տպաւորութիւն մը կրած է հանդէսին բովանդակութենէն եւ կազմակերպութենէն։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ այս մասին Աթէնքի «Նոր Օր»ը.—

Նախարարը հետաքրքրուած է ընդհ. հայութեան վիճակով եւ տեղեկութիւններ ուզած է իրեն ծանօթ Հայերու մասին, որոնց հետ գործակցած է 1920—22 Պոլսոյ մէջ։

Նախարարը հետաքրքրուած է նաեւ յունահայ գաղութով։ Այս առթիւ հպատակութեան հարցի մասին կարծիքներ կը փոխանակէ Յ. Գըլըճեանի եւ Ա. Կայծակի հետ։ Պ. Գոնտիլիս Հ.Յ. Դաշնակցութեան մասին եւս տեղեկութիւններ կ'ուզէր։ Երբ հարցուեցաւ իրեն հանդէսէն կրած տպաւորութիւնները, Զօր. Գոնտիլիս ըսաւ.

— Օր. Մ. Պէրպէրեանի արտասանութիւնը իմ վրաս չատ լաւ տպաւորութիւն թողուց։ Թէեւ նիւթը չհասկցայ, բայց օրիորդին չարժուձեւերը I դէմքի արտայայտութիւնը յուզեցին զիս։

Օր. Փափազեանի յունարէն առողանութիւնը չատ լաւ է։ Յոյնի մը պէս արտասանեց։

(Նախարարին բացատրեցինք թէ Օր. Փափազեան փոքր տարիքէն Աթէնք գտնուած եւ դաստիարակութիւնը ստացած է յունական վարժարաններու մէջ եւ հայերէն գրելթէ չի գիտեր։ Պ. Գոնտիլիս գնահատելով մէկտեղ հելլենական դաստիարակութեան կարեւորութիւնը հաւկցուց որ մայրենի լեզուն երբեք պէտք չէ մոռցուի, որովհետեւ հայրենասիրական զգացումներու աղբիւրը մայրենի լեզուն կը նկատուի)։

Երգչախումբին մէջ հայ ժողովուրդը տեսայ, չարունակեց պատերազմական նախարարը, հայկական գոյնզգոյն տարազները հաճելի էին։ Երգերէն չատ գոհ մնացի։ Գեղջկական զուարթ ու անմեղունակ երգեր, որոնք կը յիշեցնեն մեր դաչտերուն ու լեռներուն ժողովրդական երգերը։

Շատ լաւ տպաւորեցայ ժողովուրդին կարգապահութենէն եւ օրինակելի կեցուածքէն։ Կարծեմ հաւաքուած բազմութիւնը հինգ հազարէն աւելի էր։ Դիտեցի որ բոլորը իրենց չունչը բռնած, անչչուկ կը հետեւէին հանդէսին։ Կարգապահութիւնը ժողովուրդներու լաւագոյն արժանիքներէն է։

Խօսակցութիւնը յետոյ կը դառնայ հելլենահայ պատմական հին կապերուն մասին։

— Հայերը, ըսաւ նախարարը, խօսքը Բիւզանդիոնին ուղղելով, թագաւորներ տուած են բիւզանդական գահին։ Յովհ. Զմշկիկը, որքան Հայոց, նոյնքան Յունաց փառքն ու պարծանքն է։

Այս առթիւ ըսենք որ Գոնտիլիս բիւզանդական պատմութիւնը ուսումնասիրած է մանրամասնօրէն։ Մասնաւորապէս հետաքրքրուած է Յովհաննէս Զմշկիկի կեանքով ու գործով եւ պատրաստելու վրայ է դասախօսութիւն մը Զմշկիկի մասին, եւ յառաջիկայ աշնան պիտի կարդայ նախարարներու, սպաներու եւ մտաւորականութեան ներկայութեան։

Պ. Գոնտիլիս հայ ազգը սիրած եւ անոր ընդունակութիւնները գնահատած է հին պատմութիւնը կարդալով։ Յաճախ ըսած է թէ բիւզանդական գահին կայսեր տուող ժողովուրդ մը չի մեռնիր եւ արժանի է ապատ ապրելու այս երկինքին տակ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ooooo

Ոստիկանական հրամանատար Իվանով հետեւեալ հրամանը տուաւ.—

«Հայրենիքի եւ ազգային սուրբ իտէալներու անունով կը խնդրուի մայրաքաղաքի քաղաքացիներէն, առանց ազգի, դաւանանքի, հպատակութեան, կուսակցութեան եւ հասարակական ու համոզումի խտրութեան, կատարել իշխանութեան կարգադրութիւնները եւ պահել կատարեալ հանդարտութիւն, որ այնքան անհրաժեշտ է ներկայ վայրկեանին համար։ Պէտք չէ տալ աւելորդ եւ անցանկալի զոհեր, որովհետեւ մենք բոլորս զաւակներն ենք մեր հայրենիքին։ Եւ դիւրացնելու համար մայրաքաղաքին մէջ անդորրութիւնը պահպանելու կոչուած օրգաններու գործը, կը հրամայեմ.—

— Կ'արգիլեմ եղած չեղածի մասին սուտ լուրերու ստեղծումը եւ տարածումը։

— Կ'արգիլեմ հետաքրքիր քաղաքացիներու խմբուիլը այն տեղերուն մէջ, ուր զօրքը կամ ոստիկանութիւնը գործ կ'ունենայ կարգը խանգարողներու հետ։

— Կ'արգիլեմ զէնք կրելը բոլոր անոնց, որ մասնաւոր արտօնագիր չունին։

— Կ'արգիլեմ՝ գիչերները առանց արդարացուցիչ պատճառի, քաղաքացիներու չրջագայիլը փողոցներու մէջ եւ խորհուրդ կուտամ կանուխէն իրենց տուները երթալ։

Այս հրամանը խախտողները պիտի հետապնդուին օրէնքի բոլոր խստութեամբ։

Օրուան գիրքեր

»»»: «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաչար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.։

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաչար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 Ֆրանք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԵՒ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

ooooo

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (19 մայիս).

— «Հետաքրքրական եւ խիստ բնորոշ հոգեբանական երեւոյթ մը կը ցուցադրեն Դաշնակցութեան հակառակորդները։

Իրենք՝ օրն ի բուն կ'ընեն ամէն ստորնութիւն, ամէն զրպարտութիւն, ամէն մատնութիւն, ամէն դաւ ու սադրանք Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականներու դէմ ոչ միայն հայ, այլեւ օտար թերթերու մէջ, ոչ մի այն հայ մարդոց, այլ եւ օտարներու առջեւ։ Իրենք չեն քաշուիր երբեք ո եւէ բռնութենէ՝ Դաշնակցութիւնը հալածելու, խեղդելու եւ ոչնչացնելու համար։ Իրենք անդադար կը փառաբանեն խորհրդային կարգերը, խորհրդային կառավարութիւնն ու արիւնարբու Չեկան, կ'արդարացնեն բոլշեւիկեան բոլոր բարբարոսութիւններն ու ոճիրները։ Իրենք միանգամայն արդար կը գտնեն, որ խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանի կամ խորհրդային Միութեան միւս նահանգներուն մէջ բանտարկէ, աքսորէ կամ գնդակահարէ Դաշնակցականները եւ ուրիշ ոչ-բոլշեւիկները, ամենայնօրէն հալածէ բոլոր անոնք, որ Ստալինի հլու հնազանդ ծառաները չեն կամ անկէ տարբեր կը մտածեն։ Իրենք միանգամայն արդար կը գտնեն, որ խորհրդային կառավարութիւնը առանց դատի ու դատաստանի հազարաւոր մտաւորականներ քշէ հիւսիսային տունտրաներ եւ հոն փըտեցնէ զանոնք։ Իրենք ներելի կը գտնեն, որ խորհրդային կառավարութիւնը յափշտակած է հայ ազգ. եւ եկեղեցական կալուածները, ոչնչացուցած է եկեղեցական ազգանուէր կտակները, մահուանդատապարտուած էդապաւոր հայ եկեղեցին եւ հոգեւորականութիւնը, քանդած է բոլոր ազգ. հիմնարկութիւններն ու կազմակերպութիւնները, կատաղի հալածանք կ'ենթարկէ հայ ազգային գրականութիւնն ու մշակոյթը, հայ ազգային արժէքներն ու գաղափարները եւ հակազգային, աշխարհաքաղաքացիական կամ լրվանթենական ոգիով կ'այլասերէ մեր նոր սերունդը Հայաստանի մէջ։

Իրենք, վերջապէս, թոյլատրելի եւ նոյնիսկ գովելի կը նկատեն, որ խորհրդային կառավարութիւնը, Հայաստանի մէջ կատարած իր ազգաքանդ գործով ալ չբաւականանալով՝ իր բիւրաւոր եւ այլազան գործակալներու միջոցով արտասահմանի մէջ եւս առաջ կը տանի քանդումի, պառակտումի եւ չլատումի իր ազգադաւ աշխատանքները։

Սակայն, վայնասունը անմիջապէս կը փրթի, երբ Դաշնակցականները կը մատնանշեն խորհրդային կառավարութեան եւ անոր գործակալներու այդ ազգաքանդ, այդ ազգադաւ գործունէութիւնը, վար կ'առնեն արտասահմանի մէջ զանազան անունններու տակ թաքնուող խորհրդային գործակալներու դիմակները եւ ձեռք կ'առնեն կուսակցական ու ազգային ինքնապաշտպանութեան միջոցներ միջազգային այդ խռովարարներու եւ անոնց ձեռքը գործիք եղող միամիտներու կամ ցաւազարներու դէմ։

Դուրս կուգայ, որ խորհրդային կառավարութիւնը իր զանազան գոյն եւ զանազան դիմակ կրող գործակալներու միջոցով ինչ ալ որ ընէ, Դաշնակցականները պարտաւոր են համակերպիլ եւ նոյնիսկ ինքնապաշտպանութեան ալ չդիմել։ Այլապէս, երբ, օրինակ, հրապարակով ըսեն, թէ Հօկլի անուան տակ բոլշեւիկներ են թաքնուած, թէ Ռամկավար անուան տակ բոլշեւիկեան պրոպագանդի հող կը պատրաստուի, թէ Բարեգործականի հովանիին տակ բոլշեւիկեան խռովարար աշխատանք կը կատարուի, թէ նոյն իսկ չարք մը հայ քահանաներ, վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ բոլշեւիկեան գործակալներու դերեր ստանձնած են, համայնավարներն ու Ռամկավարները անմիջապէս աղմուկ կը հանեն՝ մեղադրելով Դաշնակցականները զիրենք կամ իրենց ընկերները «մատնելու» յանցանքին մէջ։

Մարդիկ չեն ուզեր ըմբռնել, թէ զիրենք մատնողը իրենց համայնավարական կամ խորհրդային պրոպագանդն է, իրենց աղաղակող զրգռիչ ու ազգադաւ գործերն են եւ թէ իրենք բարոյական ոչ մէկ իրաւունք ունին փափկանկատութիւն կամ իրենց յանցաւոր արարքները ծածկելու «հայրենասիրութիւն» սպասելու Դաշնակցականներէն, երբ իրենք ոչ մէկ միջոցի առջեւ կանգ կ'առնեն Դաշնակցականները վարկաբեկելու, վնասելու, ոչնչացնելու համար»։

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՓԱԽՉՈՂՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԸ ԴԻՄԵՆ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ին մէջ կը կարդանք (25 մայիս).—

Պուլկարիայէն ներգաղթի վերջին կարաւանով Հայաստան մեկնած եւ ապա Պարսկաստան փախած գաղթականները կը չարունակեն նամակներ գրել Ֆիլիպէ, Սոֆիա, Պուրկազ եւ այլուր գտնուող իրենց ծանօթներուն միշտ ալ մռայլ գոյներով ներկայացնելով Հայաստանի կացութիւնը եւ մանաւանդ ծանր խօսքեր ուղղելով զիրենք խաբող եւ չահագործող ու այժմ լքող պուլկարահայ պլոքճիներուն։

Վերջին գրութեամբ մը, ուղղուած Ֆիլիպէի իրենց մէկ ծանօթին, փախստականները կը յայտնեն թէ պաշտօնապէս դիմում կատարած են Պուլկարիոյ թագաւորին թախանձագին խնդրելով արտօնութիւն տալ իրենց կրկին Պուլկարիա վերադառնալու։

Դասախօսութիւններ

»»» :«««

Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը ցուցահանդէսի տեւողութեան կազմակերպած է հետեւեալ հրապարակային դասախօսութիւնները ցուցահանդէսի սրահին մէջ, Immeuble Pleyel 252, Faub. St. Honoré (Մէթրօ Ternes)։

1.— Ճարտարապետ Թ. ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ, կեանքն ու գործը։ Տեղի կ'ունենայ 8 յունիս 1934 ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ (Կը խօսին՝ Կ. Բասմաջեան, Հ. Բալուեան, Վ. Յովհաննէսեան)։

2.— ԲՆԱՆԿԱՐԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ, (բանախօսութիւն - թէյասեղան) կը խօսի նկարիչ Ռ. Շիշմանեան։

Հինգշ. երեկոյ 14 յունիս ժամը 8.30ին։

3.— ԱՐԴԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ, (բանախօսութիւն - թէյասեղան) կը խօսի ճարտարապետ Վ. Յովհաննէսեան։ Հինգշ. երեկոյ 21 յունիս ժամը 8.30ին։

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՐՏՕՅի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԺԻԽԼԻԷՆ (Պոմոն) Զաւարեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր, չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Աղբիւր Սերոբ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու դասախօսական ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Այս ժողովներուն կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»• •«««

ԻՍԻԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

9 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

2, Rue Alexandre Guilmant*ի սրահին մէջ, Մէտոօնի կայարանին դիմացը։*

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբական եւ սօլօ երգեր, հայկական սիրուած շուրջպարեր հայկական տարազներով ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի։

Կը մասնակցի Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ տ'Օթէօյէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մէօտօն ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ։ Շոգեկառք Մոնփառնասէն, իջնել կար Մէտոօն։

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՍԷՆԹԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ԽՈՒՄԲԻ*

9 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

La Viste l'Ermitage*ի չքեղ սրահին մէջ*

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք՝ եօթը տարեկանէն վեր փոքրիկներու համար 1 ֆրանք՝

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով՝

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30*ին*

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով՝

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ՝

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ին

ՎԻԷՆԻ ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օր. Տովինար Տէր Պետրոսեան (մեներգ), ընկ. Աւետիս Մելքոնեան (ջութակ)։ Արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք՝

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն քաղաքիս եւ արուարձաններու մեր հայրենակիցներուն կը ծանուցուի, որ յառաջիկայ կիրակի առաւօտ 10 *յունիս, Սէն Ժիւլիէն - Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Հանդիսաւոր Ս. Պատարագ ի հանգիստ հոգւոյ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի մահուան քառասունքի առթիւ, նախագահութեամբ Հրաժարեալ առաջնորդ Սրբազան Հօր։*

Արդ կը հրաւիրուին սոյն տխուր պահանդէսին, քաղաքիս եւ բոլոր արուարձաններու մեր հայրենակիցները եւ բոլոր ազգային եւ այլ ամէն կազմակերպութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչները, յարգելու համար անմոռաց յիշատակը հայ ազատագրութեան դատին անխոնջ վեթերանին, որ իր ամբողջ կեանքին, եւ գործով եւ գրչով անձնուիրաբար նուիրուեցաւ հայ հայրենիքի եւ հայ ազգին արդար դատին։ Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 8ին, քարոզ՝ 11*ին, հոգեհանգիստ՝* 11.30*ին։*

Թաղ. Խորհուրդ Պոմոնի

(Կնիք)

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ *Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ*ի

կիրակի *10* յունիս, ժամը ճիշդ *15*ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ— ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 *ֆրանք։*

ԾԱՆՕԹ.— *Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար* Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, *ընկերակցութեամբ դաշնակահար* Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, *ինչպէս նաեւ երգչուհի* Օր. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ *եւ երգիչ* Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ։

Տոմսակները կը գտնուին՝ Տիկ. Մ. Ճէօճէրեանի *մօտ,* 168, Bd. Haussmann, Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: *Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը*

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՂԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան Դաշտահանդէսը ՅՈՒԼԻՍ 8ին։

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ-ԴՊՐՈՑԻՆ

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անձանցներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%։

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրներու, եւ *մարչան ֆորէն*ներու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ **lotissement**ներու վրայ։ ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆոն տը գոմերսի, հողի, տան եւ վիլլաներու։ Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն։ Խորհրդակցութիւն եւ **études** ձրի։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն։

Դիմել կամ գրել.— **CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS**

128, Route National Bron-Rhône

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝* **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie*, K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie.*

ՁԵՐ ՇԱՀՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՔԱՆԻ ՈՒՇ ՉԷ

Ձեր ամբողջ խնայողութիւնը փոխ տուեր էք ծանօթի մը կամ բարեկամի մը եւ փոխարէն պարտամուրհակ մը ունիք դրպանիդ որուն վրայ կը հանգչիք։ Փորձառութիւնը ցոյց կուտայ սակայն որ այդ պարտամուրհակներուն հարիւրին գէթ յիսունը տակաւը, խմբագրութեան, ձեւի, դրոշմաթուղթի կամ արձանագրութեան այն տեսակ օրինական թերութիւն մը ունին որ կամ այն է զանոնք անգործածելի կը դարձնէ, պէտք եղած պարագային, եւ կամ կ'ենթարկէ հարիւր ֆրանքի համար մինչեւ 10 *ֆր.* 80*ի ծանր տուգանքի։*

Քանի ուշ չէ, քննել տուէք ձեր ունեցած պարտամուրհակները ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻՆ, 179 Rue de Vaugirard, Métro: Pasteur:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնն ու Սկաուտական Մարմինը խառն նիստ կը գումարեն վաղը հինգշաբթի գիշեր, կեդրոնը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն։ 1922 թուականին Գաւառ գիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Գորֆու, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachés Vartabedian, Blv. Pache 113, Bucareste (Roumanie)։

— Քղիի Խուրս գիւղացի Պ. Մարտիրոս Թոսունեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վահրիճ Թոսունեանը 1915ի տեղահանութեան միջոցին մինչեւ Բալու եղած են միասին։ Բալուի մէջ գիրենք աքսորած են տարբեր ուղղութեամբ։ Ծանօթներ որ Վահրիճը տեսած են Տէր Զօրի անապատներուն մէջ, կը հաւաստիացնեն թէ արաբ մը զինքը որդեգրած է կամ իր մօտ ծառայութեան առած։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Mardiros Tossounian*ի,* 8, Place St. Barbe, St. Etienne, Loire, (France)։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք, մէկ տարեկան Յառաջ եւ ուրիշ օրաթերթ մը նուէր։

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ բընիկ կեսարացի Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լոնտոն կը բնակի։ Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Քօլէճի հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Société PEUREUX

12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58—10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Յ. ԱՊՏԱԼԵԱՆԻ *նպարավաճառի խանութը*

115, Route d'Orléans, Cachan (Seine).

Արդիական փուռ։ Մեծ խնամքով կը պատրաստուին զանազան տեսակի հացեր։ Անբերի մաքրութիւն։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՔՆԱՑԷՔ, ՄԼՈՒԿՆԵՐԷ ԵՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐԷ ԶԵՐԾ

ԳՈՐԾԱԾԵՑԷՔ

Insectox

ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ՀՈՏ ՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐԱԳ ԶԶԳԵՐ։

1 Լիդրը 26 Ֆր.

½ Լիդրը 14 Ֆր.

¼ Լիդրը 8 Ֆր.

Dépôt M. BASMADJIAN

56, Rue Corvisart, Paris (13)

Ազգ. հաստատութեանց, Միութեանց եւ պանդոկներու *100*էն *30* զեղչ։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

Առաջին գործս եղաւ ի հարկէ հիւանդին քովը երթալ. մահամերձ վիճակի մէջ էր ան։ Տարտամ կերպով յիշեցի թէ իր դէմքը ծանօթ էր ինծի։ Երբ ինքնութիւնը ստուգելու համար անոր թուղթերը կը քննէինք, աչքիս զարկաւ անոր անունը եւ անմիջապէս միտքս եկաւ թէ ինչ պայմաններու տակ ճանչցած էի ողբացեալը։

Անիկա ծորճ Կէյորըքօլն էր եւ նոր վերադարձեր էր հարաւային Ամերիկայէն։ Ամբողջ շաբաթ մը խօսլացի բժիշկի մը հետ մեր անկարելին ըրինք զինքը դարմանելու համար։ Սիրտ-փոր հատցնող հիւանդ մըն էր չիտակը — ծօն Լէքմըն խնդաց — սարսափելի լեզու մը ունէր, անհամբեր էր եւ դիւրագրգիռ նոյնիսկ իր բարեկամներուն հետ։ Շատ դիւրագրգած էր իր կորսուած թեւին համար, օրինակ, եւ թոյլ չէր տար որ իր սենեակը մտնէինք մինչեւ որ հագուած չըլլար. մեր ներկայութեան ոչ կ'ուտէր, ոչ կը խմէր։ Եւ սակայն շատ քաջ մարդ էր, իր մասին երբեք չէր խորհէր եւ մտահոգ էր որ տակաւին չէր աւարտած իր գիրքը։

Կէյորըքօլ մեռաւ յունուար 17ին, այդ օրը իր խնդրանքով ձեռնոց զացած էի իր գոյքերը հաւաքելու համար վերադարձիս արդէն իսկ թաղուած էր։ Իր թուղթերը քննելէս ետքն էր որ յղացայ Գարայէն մօտենալու ծրագիրս։

Թուղթերուն մէջ գտայ նամակ մը զոր Ցոյնը ուղարկած էր Պուէնոս Այրէս։ Այդ վայրկեանին յանկարծ յիշեցի թէ Գարան էր որ Կէյորըքօլը Ամերիկա ղրկած էր։ Վճռեցի սպաննել զայն եւ սպաննել այնպիսի ձեւով մը որ մեղսակցութեան ամենաչնչին կասկած մը անգամ չգար վրաս։

Գիտէի թէ ուր կը բնակէր. ծանօթ էի իր սովորութիւններուն. գիտէի նոյնպէս թէ ինչ մղձաւանջի տակ կ'ապրէր ան թէ Անգլիոյ եւ թէ Ալպանիոյ մէջ. գիտէի թէ գաղտնի փականք ունէր։

Կէյորըքօլ 140 ոսկի ունէր իր դրպանը. 100 ոսկին վար դրի ինծի համար — որովհետեւ վստահ էի թէ Լոնտոն հասնելուս այդ գումարը կրնայի իր ժառանգորդներուն վերադարձնել — իսկ մնացեալ թուղթերն ու նամակները յանձնեցի անգլիական հիւպատոսին, բնականաբար բացի այն նամակներէն որոնք կ'ապացուցանէին իր յարաբերութիւնները Գարային հետ։

Արտաքնապէս Կէյորըքօլին կը նմանէի. մօրուքս բաւական երկար էր եւ ողբացեալին կարգ մը տարօրինակութիւններուն ալ քիչ շատ ծանօթ ըլլալով, պիտի կրնայի դերս կատարել։

Բաւական յաջող լրագրող մըն եմ եւ ընդհանուր զարգացում մը ունիմ։ Շնորհիւ իմ ծանօթութիւններուս եւ բրիտանական թանգարանին մատենադարանին, յօդուած մը պատրաստեցի որուն նիւթն էր Փաթակօնիան։

Յօդուածը Կէյորըքօլի այցաքարտով «Թայմզ»ին ուղարկեցի եւ ինչպէս գիտէք հրատարակուեցաւ։

Յարկաբաժին մը վարձեցի Սքոտլընտ Եարտէն ոչ շատ հեռու թաղի մը մէջ։ Բարեբախտաբար կրցայ գտնել կահաւորուած յարկաբաժին մը որուն տէրը երեք ամսուան արձակուրդով հարաւային Ֆրանսա գացած էր։ Վարձքը կանխիկ վճարեցի եւ քանի որ առժամաբար հրաժարած էի Կէյորըքօլի տարօրինակութիւններէն, տանտէրս լաւ տպաւորութիւն կրեց ինձմէ եւ երկար բարակ հարցափորձ չըրաւ։

Պատրաստ հագուստներ ունէի արդէն. ամէն բան կարգի դնելէս ետքը, օրը որոշեցի եւ առտու մը կանուխ երկու պայուսակներս Կրէյթ Միտլընտ պանդոկը ղրկեցի։

Կէսօրէն վերջը Քէտօկըն Սքուէր գացի եւ սպասեցի մինչեւ որ Գարան դուրս ելաւ։ Ալպանիայէն հեռանալէս յետոյ առաջին անգամն էր որ կը տեսնէի զինքը. ինչպէս ուզեցի փողոցին մէջ վրան յարձակիլ եւ կոտր կոտր ընել զայն. բայց կրցայ ինքզինքս զսպել։

Երբ այլեւս հեռացած էր, անոր տունը գացի՝ կեղծելով Կէյորըքօլի բոլոր շարժուձեւերը։ Ձեռնարկիս առաջին քայլը անյաջող անցաւ, որովհետեւ զարմանքով նկատեցի որ Գարայի ծառան՝ փախուստիս օրը բանտապահին տնակին մէջ ինծի հետ աշխատող բանտարկեալն էր. կասկած չունէի այդ մասին, մանաւանդ երբ լսեցի անոր ձայնը, ճանչցա՞ւ զիս արդեօք, հակառակ մօրուքիս եւ ակնոցներուս. իրաւ որ չեմ գիտեր։ Բայց չեմ կարծեր որ ճանչցաւ, թէեւ ամէն տեսակ պատեհութիւն տուի իրեն. ուղղակի անոր երեսին նայեցայ եւ իմ երկրորդ այցելութեանս՝ Կէյորըքօլի այլանդակ ձեւերը ընդօրինակելով, հրաւիրեցի զինքը որ մօրուքէս թել մը քաշէր։ Այդ փորձս յաջողած էր. տունս վերադարձայ եւ մինչեւ իրիկուն սպասեցի։

Երբ Գարայի մեկնումին կը սպասէի, նկատեցի որ հեռաձայնի երկու գիծեր հաղորդակցութեան մէջ էին անոր բնակարանին հետ։ Անմիջապէս կռահեցի — թէեւ վստահ չէի կրնար ըլլալ — որ այդ գիծերէն մէկը սեփական էր եւ կապուած էր մօտակայ ոստիկանատան մը հետ. գիտէի թէ անիկա վախկոտ մարդ էր։ Գարան այդ տեսակ կարգադրութիւն մը ըրած էր Ալպանիոյ մէջ ալ եւ իր պալատը յարաբերութեան մէջ էր Ալէսօյի ոստիկանատան հետ. Հիւսէյին էֆէնտին խօսած էր ինծի այդ մասին։

Այդ գիշերը լաւ մը քննեցի տանը չորս կողմը եւ տեսայ որ Գարայի սենեակը լոյս կար. ժամը տասը տասը անցած դուռը զարկի եւ ներս մտայ։

Ծառան ըսաւ թէ Ցոյնը իր սենեակն էր եւ զիս վեր առաջնորդեց։ Փէշըրը տունէն հեռացնելու մասին ալ խորհած էի առաջուց, քանի որ չէի ուզեր որ անիկա ոստիկանութեան կողմէ հարցաքննուէր. թուղթի մը վրայ գրեցի անոր բանտարկեալի թիւը եւ հետեւեալ բառերը աւելցուցի տակը՝ — «Քեզ կը ճանչնամ, անմիջապէս հեռացիր»։ Երբ առջեւս ինկաւ զիս վեր տանելու համար, թուղթը բակին մէջ գտնուող սեղանին վրայ դրի։

Գրպանս երկու մոմ ունէի. որոշած էի թէ ինչպէս պիտի գործածէի զանոնք։

Ծառան զիս Ցոյնին սենեակը հրամցուց. արդէն կեցած էի դիմացը այն մարդուն որ կինս մեռցուցած էր եւ ինձմէ խլած էր այն բոլոր գեղեցկութիւնները զորս կեանքը վերապահած էր ինծի։

Լէքմըն պահ մը ընդհատեց իր խօսքը. ներկաները անհամբերութեամբ կը սպասէին իր եզրակացութեան։

Գարան, սկսաւ Լէքմըն, անմիջապէս անկողինէն դուրս ցատկեց եւ ինծի մօտեցաւ այն վայրկեանին երբ սենեակին դուռը կը փակէի։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 7 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2515

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

»»»··«««

Մէկ օրէն միւսը կը ծաւալի եւ կը խորանայ անստուգութիւնը՝ քաղաքական հորիզոնին վրայ: Եւ քանի մը ճակատներու վրայ:

Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն,— կը հոլովեն մարդիկ:

Եւ փոքր թիւ մը չեն կազմեր անոնք որ բացէ ի բաց կը խօսին պատերազմի մասին:

Ահա վերջինը, Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպան Պ. Թրօյանովսկի:

Յունիս 5ին ճառ մը խօսելով Ֆիլատէլֆիայի մէջ, Պ. Թրօյանովսկի առանց վերապահութեան յայտարարեց թէ Եւրոպա եւ Ասիա պատերազմի կը պատրաստուին «բացէ ի բաց եւ գիտակցօրէն»: Եւ դիտել տուաւ թէ՝ անհրաժեշտ է համաձայնութիւն մը կնքել Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, հարթելու համար ամբողջական կամ մասնակի զինաթափութեան ճամբան:

— «Ոչ մէկը գիտէ թէ ի՞նչ պատրուակ պիտի հնարուի սկսելու համար յաջորդ պատերազմը: Անհրաժեշտ է կարելի եղածին չափ շուտով եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ կարգադրել բոլոր երկրորդական խնդիրները, ինչպէս պարտքերու, առեւտրական մրցակցութեան եւ մաքսային սակացոյցերու վերաբերեալ հարցերը. որովհետեւ այդ բաղդատաբար աննշան խնդիրները կը թունաւորեն միջազգային մթնոլորտը եւ կը վիժեցնեն խաղաղութեան ամրապնդման համար թափուած ճիգերը: Երբ ես առաջին անգամ այս երկիրը եկայ լաւատես էի ռուսեւճափոնական յարաբերութեանց մասին, իսկ յոռետես՝ Եւրոպայի եւ Ասիոյ ընդհանուր կացութեան հանդէպ: Սակայն կը կարծեմ թէ աշխարհի այսօրուան կացութիւնը շատ աւելի մութ է քան կ'ենթադրէի»:

Եթէ այս ճառը անձնական տրամադրութեան պիտի վերագրէք, այն ատեն բարեհաճեցէք աչքի առջեւ բերել զինաթափութեան խորհրդաժողովին վիճակը: Մանաւանդ վերջին քանի մը օրերու պատկերը:

Երկու օրէ ի վեր, ճարտասանական մենամարտ մըն է որ տեղի կ'ունենայ նախագահ Հէնտէրսընի եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին միջեւ: Մենամարտ մը, որ անցաւ դիւանագիտութեան սահմանները, հետզհետէ կրքոտ հանգամանք առնելով եւ անեկլի մը մատնելով ընթացիկ աշխատանքները:

Ճիշդ է, Պ. Հէնտէրսըն Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակը չէ: Բայց իր տեսակէտները կը բխին բուն իսկ բրիտանական պատուիրակութեան, ուրիշ խօսքով՝ կառավարութեան քաղաքականութենէն:

Ուրեմն, Անգլիան եւ Ֆրանսան են որ կուռան — կ'առնեն երկու օրէ ի վեր, սպառազինութեանց կրճատման ամէնէն փշոտ հարցերուն առթիւ:

Երկու տարի է որ կը քաշքշուի սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը: Այդ երկու տարուան ընթացքին, Ֆրանսան երբեք այնքան վճռական չէր եղած, որքան այսօր:

Այս կը նշանակէ թէ՝ Ֆրանսայի վարչական փոփոխութեան հետ, փոխուած են ոչ միայն տրամադրութիւնները, այլ եւ միջազգային կացութեան պահանջները:

Պ. Պարթու դեռ անցեալ շաբթու կը բացատրէր թէ՝ այլ եւս չեն կրնար հետեւիլ միջին ճամբաներու, քանի որ Գերմանիոյ զինուորական եւ մտացոյցն իսկ պաշտօնապէս կը հաստատէ վերազինումը:

Եւ կը տեսնէք թէ ի՛նչքան չոր են Ֆրանսայի արտաքին նախարարին արտայայտութիւնները:

Դեռ կան բազմաթիւ փաստեր, որոնք բացորոշապէս կը հաստատեն կացութեան ծանրութիւնն ու անստուգութեան թանձրացումը:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս են Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ եղած վիճաբանութիւնները, որոնց մէկ մասը հաղորդեր էինք երէկ, իսկ մնացեալը պիտի կարդաք այսօր:

Մայիս 28ին, արտաքին գործավարութեան եւ ազգ. պաշտպանութեան վարկերուն քուէարկութեան առթիւ, հետեւեալ խօսքերը կ'արտասանէր նախկին գործավար Ծիւքրի Գայա պէյ, իբրեւ փոխանորդ արտաքին գործավարին.

—«Բարեկամութիւնները շատ կարեւոր են: Բայց երկրին համար ամէնէն մեծ բարեկամութիւնն է՝ ամէն բանէ առաջ զօրաւոր գտնուիլ երկրին մէջ: Մեր հետապնդած քաղաքականութիւնն է երկրին մէջ ապահովել ազգ. խաղաղ միութիւնը եւ մեր ուժը աւելցնելով, Թուրքիան բերել այնպիսի վիճակի մը՝ որ ծուռ աչքով չնային անոր:

Հակառակ առոր, եթէ երբեք որ եւ է յիմար որոշումի պատճառով, Թուրքիոյ վրայ յարձակում ըլլայ, այդ յարձակումներըՌուրքիոյ սահմաններուն եզերքներուն վրայ կարծր եւ սուր ժայռերու ընդհարելով, պիտի փշրուին: Կրնաք վստահ ըլլալ որ՝ այսօրուան Թուրքիան այնպիսի վիճակի մը բերելու զբաղած ենք եւ պիտի բերենք որ, ոչ միայն բաղձանքներ սնուցանելիք հող չըլլայ, այլ եւ ծուռ աչքով իսկ չնային անոր»:

Այս խօսքերուն իմաստը լաւ ըմբռնելու համար, պէտք է ուշադրութեամբ կարդալ երեսփոխան Սըրրի պէյի ճառը:

Սըրրի պէյի կարծիքով, Թուրքիա պէտք է միշտ զգոյշ մնայ եւ արթուն: «Իր բախտը եւ զէնքը փորձել ուզող մէկը կրնայ գտնուիլ մեզի եւ ականմայ չարժման մղել մեզ... Զեմ կրնար ապահովութիւն գտնել Միջերկրականի վերաբերեալ գործերուն մէջ»:

Իր մտահոգութիւնը հիմնաւորելու համար, Թուրք երեսփոխանը կարդալ կը յիշէ Ալժերիոյ, Թունուզի, Եգիպտոսի, Մարոքի, ափրիկեան Տրիպոլիսոյ գլխուն պայթած փորձանքները: Եւ կ'առաջարկէ առանձին քաղաքականութիւն մշակել Միջերկրականի համար, քանի որ «բոլոր պետութիւնները խմբակցութիւններ կազմելու կ'աշխատին»:

Ասպրիլ 5էն ի վեր, երրորդ անգամն է որ էնկիւրի պաշտօնապէս կը յուզէ սպառազինութեանց յաւելման խնդիրը, դիմաւորելու համար վաղուան սարսափը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՍՂՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ԵՒ ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ

Մոսկուայէն եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններէ հասած լուրեր կը հաստատեն թէ երաշտութեան մասին կառավարութեան հրատարակած հրամանագիրը ծանր տպաւորութիւն գործեց բանուորութեան վրայ, վերակենդանացնելով 1933ի սովի ուրուականը: Մինչեւ մէկ շաբաթ առաջ, կառավարութիւնը չարունակ լաւատես լուրեր կը հաղորդէր 1934ի հունձքի մասին. յետոյ յանկարծ հաղորդեց թէ հունձքին մէկ մասը փճացած է եւ անհրաժեշտ է մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնել, թեթեւցնելու համար ապրուստի սղութիւնը եւ անոր հետ կապուած անախորժութիւնները: Արդէն իսկ լուրեր շրջան կ'ընէին հունձքերու ճախողման մասին, եւ ուտելիքներու գիները մեծապէս աւելցած էին վերջերս, ազատ շուկային մէջ, բայց պաշտօնական շրջանակները վճռապէս կը հերքէին այդ լուրերը, իբրեւ կուլակներու կողմէ յերիւրուած զրոյցներ: Արդ, կառավարութիւնը այժմ աւելցուցած է հացի պարէնը՝ բանուորներու եւ ուրիշ առանձնաշնորհեալ տարրերու համար:

Խնդիրը այն է որ, 1933ի հունձքը գերագնահատուած էր եւ երկրին մէջ մթերուած հացատեսակի քանակը իրականէն շատ պակաս է: Ուստի կառավարութիւնը հարկադրուած է արմտիք գնել արտասահմանէն, թէեւ ժողովուրդը տեղեկութիւն չունի այդ գնումներէն: Այնպէս որ, կարելի չէ որոշ բան ըսել տրամադրելի արմտիքի եւ հունձքի փճացման ստուգման մասին: Դատելով անկատար տեղեկութիւններէ, ապագան շատ մութ է Ուկրայնայի մեծ մասին, Սեւ ծովու շրջանին եւ հիւսիսային Կովկասի մէջ. մանաւանդ որ կանխահաս տաքը նոր աւերներ կը սպառնայ իր խորշակներով եւ համաճարակներով:

Կառավարութիւնը հրամայած է 1934ի հողագործական ընդհ. տուրքը գանձել ապրանքով, 1933ի համեմատութեամբ: Ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ ալ ամբողջական կամ մասնակի ապահարկութիւն պիտի վայելեն վնասուած շրջանները: Կառավարութեան հրահանգին համաձայն, նմանապէս, ծանր եւ թեթեւ ճարտարագործութեան գործավարութիւնները աւելցուցած են գործարանային բանուորներու եւ պաշտօնեաներու ռոճիկները: Այս յաւելումը եւ ցուրցէն արմտիք գնելու կարգադրութիւնը մեծ դժուարութիւններ պիտի պատճառեն: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ միայն ռոճիկներու յաւելումը ամսական 95 միլիոն ռուբլիի ուղղակի ծախք պիտի պատճառէ:

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, անձրեւներ սկսած են տեղալ քանի օրէ ի վեր, ցորենաշատ շրջաններուն մէջ, ինչ որ պիտի օգնէ ծայրը ծայրին մեծ վնաս փրկելու հունձքը:*

...ԿՈՒՏԱՆ Կ'ԱՌՆԵՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»»··«««

Պ. Պ. ՀԷՆՏԸՐՍԸՆԻ ԵՒ ՊԱՐԹՈՒԻ ԿՐՔՈՏ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

Երեքշաբթի օր աւելի թանձրացաւ մթնոլորտը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին մէջ: Ռումբը պայթեցուց նախագահ Հէնտըրսըն, ներկայացնելով բանաձեւ մը որ ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ կը գտնէ վերսկսիլ անցեալ փետրուարին եւ մարտին Պերլինի մէջ կատարուած բանակցութիւնները եւ իրեն յանձնել այդ պաշտօնը: Այս բանաձեւին հետեւանքը պիտի ըլլայ նորէն ձեռք առնել յունուար 29ի անգլիական յուշագիրը, որ ընդունուած է Գերմանիոյ կողմէ: (Այդ պարագային, օրինականացած պիտի ըլլայ Գերմանիոյ վերազինումը, ինչպէս կը կասկածին Փարիզի մէջ): Ուրեմն, երկրորդական գիծի վրայ կը մնայ ապահովութեան խնդիրը, որ կենսական է Ֆրանսայի համար:

Հէնտըրսընի առաջարկին դէմ ծառացաւ Պ. Պարթու, շեշտելով թէ ապահովութեան խնդիրը ամէն բանէ վեր կը մնայ: « Այս բանաձեւը նեղութիւն չի պատճառեր ինծի, բայց անօգուտ է: Արդ, ինչ որ անօգուտ է, կրնայ վտանգաւոր դառնալ: Պէտք է բացորոշապէս ըսել թէ ի՛նչ կ'ուզեն ընել գերմանական հարցի մասին: Իր բացման ճառին մէջ, նախագահը ամէն բանէ վեր դասած էր ապահովութիւնը: Այս բանաձեւով հարցին հանգամանքը փոխուած է: Ես չեմ կրնար ընդունիլ այդ ձեւափոխումը »:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը շարունակելով իր ճառը, դիտել տուաւ թէ իրենց համար ալ բաղձալի է Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, բայց չեն կրնար հանդուրժել որ Գերմանիա նախապայմաններ դնէ: Թող գայ իր տեղը գրաւէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, բայց թող չյաւակնի իր կամքը պարտադրել: « Կ'ուզէ՞ք բանակցիլ Գերմանիոյ հետ. շատ լաւ. բայց եթէ Գերմանիա պայմաններ դնէ, հետեւանքը պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան նուաստացումը: Ես կ'ուզեմ որ Գերմանիան հոս վերադառնայ առանց ո՛ր եւ է բռնադատման: Աւելի լաւ է չունենալ որ եւ է պայմանագիր, փոխանակ ունենալու գէշ պայմանագիր մը: Ես ալ չեմ ուզեր որ ձախողի խորհրդաժողովը: Կարելի է կանխել այդ ձախողումը, յստակօրէն դնելով հարցերը: Հաճոյակատար բանաձեւ մը յառաջ պիտի բերէ պարտանք եւ յուսախաբութիւն: Վաղը աշխարհը իբրեւ յաջողութիւն մը պիտի ընդունի մեր որոշումը, բայց յաջորդ օրը յուսախաբութեան պիտի մատնուի: Ես համաձայն չեմ միաձայնութեան, երբ անկարելի է այդ: Յաճախ միաձայնութիւններ գոյացած են թիւրիմացութիւններով եւ հակասական տեսակէտներով: Յաջորդ օրը իրականութիւնը մէջտեղ ելած է: Ես կը պնդեմ իմ տեսակէտիս վրայ եւ կը պահանջեմ որ խորհրդաժողովը վերադառնայ այս սկզբունքներուն: Գերմանիան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ հաւասար իրաւունքներով՝ կրնայ ստանձնել իր պատասխանատուութիւնները: Առանց ապահովութեան անկարելի է որ եւ է պայմանագիր: Ահա այսպէս յստակ է ֆրանսական պատուիրակութեան դիրքը: Աշխարհի առջեւ իւրաքանչիւրը պարտաւոր է բացէ ի բաց յայտնել իր միտքը »:

Այս ճառը ջղագրգռութիւն պատճառեց Պ. Հէնտըրսընի, որ քանի մը գաղտնի խօսքերէ յետոյ, առաջարկեց որ կա՛մ Պ. Պարթու ինք նոր ծրագիր մը ներկայացնէ 24 ժամէն, եւ կամ ժողովը փակուի եւ խնդիրը յղուի ընդհ. յանձնաժողովին: Այս առթիւ, Պ. Հէնտէրսըն յիշեց թէ իր անկողմնակալութիւնը կասկածի տակ դրուած ըլլալով, պատրաստ է հրաժարելու: Պ. Պարթու նորէն բռնկելով, յայտարարեց թէ ինք պարտականութիւն չունի նոր ծրագիր ներկայացնելու:

Կացութիւնը այնքան բարդացած է որ, շատեր արդէն ձախողած կը նկատեն խորհրդաժողովը: Թուրք պատուիրակն իսկ ըսեր է.

— Այլ եւս անելիք չունինք այստեղ...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԴՈՒՐՍԸ ՄՆԱՑԱԾ ԷԻՆ

••••

Մեծափառ հանդէսէն վերջ, Հայաստանի անկախութեան տօնին առթիւ, որ կատարուեցաւ Աթէնքի մէջ, փախե՞ր է քունը բվրու - զրվրոններուն:

Աթէնքի բոցավառ այդ հանդէսին նկարագրութիւնը, որ երեւցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, հաճելի ջերմութիւն մը անցուց, այստեղ, երիտասարդութեան երակներուն մէջէն: Փարիզի հայ ժողովուրդն իսկ խանդավառուեցաւ, հպարտացաւ, լեցա՛ւ յուզումով,— այնքա՛ն լաւ էր կազմակերպուած: Մեր պատմութեան հնագոյն շրջաններէն ի վեր մեզի դրացի մեծ ժողովուրդի մը ներկայացուցիչները, իրենց անվերապահ համակրանքով, ոգեւորեցին մեզ եւ ոգեկոչեցին, մեր հոգւոյն մէջ, Արմէններու արիաբար պայքարները յանուն ազատութեան: Այս դառն օրերուն, երբ բոլոր մեծ պետութիւնները, իրենց պատիւը ստորագրուած խոստումները մոռնալէ յետոյ՝ կը զլանան նոյնիսկ խրախոյսի պաշտօնական խօսք մը, ահա աստուածափառ Ելլադայի պատմութեան ժառանգորդները իրենց նախարարներով եւ մեծամեծներով՝ մեր հանդէսին կուգան, կ'արհամարհեն պատասխանատու պաշտօնատարներու յատուկ ձեւակերպութիւնները եւ պատշաճութիւնները, կը խօսին մեզի ցեղակիցի մը ջերմութեամբ եւ անկեղծութեամբ:

Փակե՛ր են, հիմա, Եւրոպայի նախարարները իրենց բերանը, մոռցեր են նոյնիսկ մեզ,— Հին Աթէնքն է, լոյսի քաղաքը, որ ինչպէս երէկ մեզի լոյս տուաւ, լոյս կուտայ այսօր:

Հելլէն մեծ քաղաքացիներու այս կեցուածքին առջեւ, Աթէնքի մէջ գտնուեցաւ թերթ մը, հայերէ՛ն թերթ մը, որ յանդգնութիւնը ունեցաւ խեղկատակի, հացկատակի, սատակի՝ իր ձեւովը մթնոլորտը խանգարելու:

Թերթին ճակատը, յուսարէն յօդուածով մը, յայտարարեց թէ «ինչո՞ւ իրենք չեն մասնակցեր Մայիս 28ի հանդէսին »:

Հասկնալի է նպատակը, չէ՞: Բացատրութիւնը աւելորդ է: Մարդ մը ելեր կը պոռայ թէ «մենք հոն չէինք»:

— Ո՞վ:

Յոյն ժողովուրդին, յունական մամուլին, հելլէն կառավարութեան կ'ուզէ հասկցնել թէ հանդէսին կազմակերպիչները նոյն այն մարդիկն են, որս իշխանութեան «ռբրագործ» անուանեց:

Եւ դեռ — quel culot!— կ'աւելցնէ թէ հազիւ 400 — 500 հոգի ներկայ էին հանդէսին, երբ յունական մամուլը իսկ տեսաւ եւ արձանագրեց որ հանդիսականներուն բազմութիւնը կը հասնէր *չորս — հինգ հազարի*:

Մարդը կը պոռայ թէ «մենք հոն չէի՛նք, մենք չմասնակցեցա՛նք...»:

Ո՞վ հետաքրքրուեցաւ ձեզմով: Ո՞վ էք դուք: Ի՞նչ կը ներկայացնէք:

— Մենք դուրսն էինք, մենք չմասնակցեցա՛նք:

Այս մարդիկը չե՞ն գիտեր աւանդութիւնը, որ պէտք էր հասկցնէր իրենց թէ ինչո՛ւ չեն մասնակցած, ինչո՛ւ դուրսն են մնացած.—

Տանուտէրը, երբ խնջոյք ունի իր ապարանքին մէջ ազնուական հրաւիրեալներու հետ, միշտ դուրսը կը ձգէ շուները:

Շուները չեն կրնար մասնակցիլ խնջոյքին, երբե՛ք:

ԱՐԱՋ

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՂՈՐՂԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Մայիս 24ին Երեւանի մէջ մեռաւ երաժշտագէտ Վասիլի Ղորղանեան:

Ղորղանեան ծնած է Թիֆլիզ 1865ին: Բարձրագոյն կրթութիւնը ստացաւ Լէնինկրատի Զին. Ճարտարագիտական վարժարանին մէջ, յետոյ հետեւեցաւ Պերլինի համալսարանին: Մտերմութիւն հաստատեց մեծ երաժշտագէտներու հետ,— Անտոն Ռուպինշտայն, Չայկովսկի, Պրամս, Վէրտի, Մասընէ, Թոմա, Սէն - Սանս, Հանսլիկ:

Ուսումնասիրելով կովկասեան երաժշտութիւնը, Ղորղանեան, 1904ին, Պերլինի միջազգային երաժշտական համաժողովին մէջ կարդաց զեկոյց մը կովկասեան երաժշտութեան մասին: Երբ 1905ին Պերլինի մէջ կազմուեցաւ « Միջազգային երաժշտական ընկերութիւնը», Ղորղանեան ընտրուեցաւ այդ ընկերութեան կովկասեան ճիւղի վարիչ:

Ռուսական յեղափոխութենէն վերջ Ղորղանեան նշանակուեցաւ Թիֆլիզի Պետական Օփերայի վարիչ, քանի մը ամիս միայն:

Ղորղանեանի գլխաւոր աշխատութիւններն են ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը Պէթհովէնի մասին (1000 էջ), Մոցարտի մասին (500էջ):

Այս գործերէն զատ ունի նաեւ Երաժշտական կրթութիւնը Ռուսաստանում, Պուշկինը երաժշտութեան մէջ, Պէթհովէնի բնտիր նամակները, Շիլլէրը երաժշտութեան մէջ, Կովկասի երաժշտութիւնը:

Ղորղանեան ունէր հարուստ գրադարան մը,— գեղարուեստական մասը նուիրեց Թիֆլիզի Երաժշտանոցին, մնացածը՝ Հայաստանի Հանրային Մատենադարանին: Ասոնց մէջ է Ղորղանեանի մէկ հազուագիւտ հաւաքածոն:

1925ին Ղորղանեան տեղափոխուեցաւ Երեւան, 5 տարի վարեց Հանրային Մատենադարանի փոխ - տնօրէնի պաշտօնը:

Վերջին երկու տարիներուն, պաշտօնավարեց Երեւանի երաժշտանոցին մէջ, անցեալ տարի իրեն տրուեցաւ փրոֆէսորի տիտղոսը:

ՌՈՒԲԷՆ ԵՊՍԿ. ՄԱՆԱՍԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Պաղտատի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ Իրաքի Գաւառ. Ժողովի ընտրութիւնները, որոնք տեղի ունեցած են կառավարութեան հսկողութեան տակ, վերջացած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան ջախջախիչ յաղթանակով:

Իրաքի առաջնորդը, Ռուբէն եպիսկ. Մանասեան, պաշտօնանկ եղած է, ինչպէս կառավարութեան պաշտօնաթերթն ալ կը հաստատէ: Գաւառականի ընտրութիւնները վաւերացուած են դատական նախարարութեան կողմէ:

Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով:

Իսկ սպառազինութիւնը կը շարունակուի...

Իտալական թերթ մը կը գրէ թէ Յունաստան թեթեւ յածանաւեր եւ սուզանաւեր, օդանաւեր, թնդանօթներ եւ սպառազինման նիւթեր պիտի ապսպրէ Իտալիոյ: (Այսուհետեւ այսպէս պիտի կոչենք Ճափոնը, ինչպէս կ'ընեն եւրոպական թերթերը, հետեւելով պետական որոշման):

Թուրքիոյ սպառազինման պատրաստութիւնները եւս այս լուրը մեծ ուշադրութիւն գրաւած են Իտալիոյ մէջ:

Անգլիա ինչո՞ւ չի վճարեր պատերազմի պարտքերը

Գրած էինք թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է որ եւ է վճարում չընել յունիս 15ին, պատերազմական պարտքերու հաշուոյն:

Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսա եւ ուրիշ կարգ մը պետութիւններ որ եւ է վճարում չեն կատարեր 1932էն ի վեր, իսկ Անգլիա, Իտալիա եւ ուրիշներ առ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԻՋԵՒ

Ա.

Ճափոնիա եւ Թուրքիա

Զիք ինչ գաղտնի, որ ոչ յայտ լինի:

Կեանքի մէջ, վերջին հաշուով, գաղտնիք չկայ. որքան էլ մարդիկ աշխատեն ծածկել փաստերը, այսօր չէ վաղը նրանք յայտնի կը դառնան:

Խիստ մեծ ճիգով ծածկւող մի գաղտնիք եւս ահա լոյս աշխարհ է հանում Լոնտոնի հին եւ ազդեցիկ «Փըբլիկ Լէջըր» թերթը, որ դրամատիրական եւ քաղաքական աշխարհում լուրջ ու հեղինակաւոր տեղեկատուի համբաւ է վայելում: Հիմնուած «ստոյգ աղբիւրի» վրայ, անգլիական թերթը հաղորդում է, թէ մի քանի ամիս առաջ ճափոն ներկայացուցիչները փորձել են խախտել թուրք-խորհրդային բարեկամութիւնը եւ Թուրքերին գրաւել իրենց կողմը: Մայիս 8ին, Թուրք զինուորական առաքելութեան պետ Էմին փաշան տեղեկացրել է Խորհ. Միութեան զինուորական գործավար Վորոշիլովի, թէ մարտի սկիզբին Թօքիոյի Թուրք դեսպանը կանչուել է արտաքին գործոց նախարարութիւն եւ ստացել է հետեւեալ առաջարկը.—

Ռուս-ճափոնական պատերազմը անխուսափելի է եւ տեղի կ'ունենայ ամենաուշը 1935ին: Ճափոն կառավարութեան յայտնի է, որ Մոսկուայի եւ Անգորայի միջեւ կայ մի գաղտնի դաշնագիր, որով Թուրքիան պարտաւորուել է, ի դէպս պատերազմի Խորհ. Միութեան մի երրորդ պետութեան հետ, ապահովել Կովկասի անձեռնմխելիութիւնը:

Արդ՝ ճափոն կառավարութիւնը առաջարկում է Թուրքերին, որ, ռուս-ճափոնական պատերազմի պարագային, Թուրքերը չգործադրեն այդ գաղտնի դաշնագիրը: Նոյն իմաստով Թուրքերին առաջարկութիւն է արել և ծովակալ Մաթսումուն, երբ վերջերս ճափոնական ռազմանաւերի գլուխն անցած այցելել էր Պոլիս եւ հիւր եղել Անգորայում: Մաթսումուն յայտնել է Մուսթաֆա Քէմալին, թէ ճափոնիան պատրաստ է Թուրքիային տալ «ձեռքերի ազատութիւն Կովկասում», եթէ ռուս-ճափոնական ընդհարման դէպքում Թուրքերը անցնեն ճափոնիայի կողմը: Բացի այդ, ճափոնիան պատրաստակամութիւն է յայտնել խիստ ձեռնտու պայմաններով որոշ քանակութեամբ ռազմանաւեր տրամադրել Թուրքիային, տալ նրանց համար մասնագէտ հրահանգիչներ եւ ստանձնել ամրոցների կառուցման գործը Վոսփորի եզերքներին: Մաթսումուն յայտնել է նաեւ, որ ինքը այդ իմաստով խօսակցութիւն է ունեցել Բերլինում ու Վարշաւայում եւ այնտեղ համակրանքով են վերաբերուել իր ծրագրին:

«Փըբլիկ Լէջըր»ը ասում է, թէ Էմին փաշայի պատմութիւնը ցնցող տպաւորութիւն է գործել Վորոշիլովի վրայ: Նրա պահանջով Ստալինն անմիջապէս նիստի է հրաւիրել Քաղաքական Բիւրօն, որ շտապով Լիթվինովին ուղարկել է Ժընեւ՝ արագացնելու համար Խորհ. Միութեան մուտքը Ազգերի Լիգա, ինչպէս եւ «փոխադարձ օգնութեան դաշինք» կնքել Ֆրանսայի հետ:

Անգլիական թերթի մերկացումներից առանձնապէս ուշագրաւ է եւ մեզ համար մասնաւորապէս կարեւոր երկու հանգամանք.—

Ա. Գաղտնի դաշնագրի գոյութեան փաստը Մոսկուայի եւ Անգորայի միջեւ, որով Մոսկուան Թուրքերին ոստիկանի պաշտօն է տալիս Կովկասի վերաբերմամբ:

Բ. Թուրքերի երկդիմի դիրքը Մոսկուայի եւ Թօքիոյի միջեւ. Անգորան ամիսներ շարունակ գաղտնի բանակցութիւններ է վարում ճափոնցիների հետ, գաղտնի առաջարկութիւններ է ստանում եւ, անշուշտ, գաղտնի առաջարկութիւններ է անում եւ միայն մետասաներորդ ժամին տեղեկութիւն է տալիս իր դաշնակցին:

Որքան եւ, չտեսի համար, անտեղի թւան այս փաստերը, ինչքան եւ յուզեն մասնաւորապէս հայ ընթերցողի միտքը, անհրաժեշտ է պաղարիւնութեամբ, առանց կրքի եւ յուզումի, խորանալ նրանց էութեան մէջ՝ քննել նրանց ներքին իմաստը եւ պարզել նրանցից բխելիք հետեւանքները: Ինչ որ վերաբերում է մեզ պէտք է ասենք, որ անգլիական թերթի մերկացումները որ եւ է նորութիւն չեն պարունակում իրենց մէջ: Կովկասեան գործերին ծանօթ մարդիկ գիտեն նոյն իսկ աւելին: Յայտնի են, օրինակ, մանրամասնութիւնները, թէ ի՞նչ ձեւով է ենթադրւում «ապահովել Կովկասի անձեռնմխելիութիւնը». բոլշեւիկ-քէմալական գաղտնի դաշնագրի, եթէ Մոսկուան ստիպուած լինի իր կովկասեան բանակը տեղափոխել հեռաւոր Արեւելք կամ արեւմտեան ճակատ, եւ Կովկասում առաջանան բարդութիւններ, Թուրքիան պարտաւոր է զօրք մտցնել Կովկաս, գրաւել ռազմագիտական դիրքերը եւ հսկել հանրային անդորրութեան վրայ: Ուրիշ խօսքով, Թուրքիան ստանձնում է ժանդարմի դեր՝ արգիլելու համար կովկասեան ժողովուրդների անջատումը Խորհ. Միութիւնից եւ անկախութեան վերականգնումը:

Այստեղից հետեւում են մի շարք խորհրդածութիւններ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Նիւթը կ'արժէ սպառած մելանը:

Թէ անցեալի մէջ եւ թէ այսօր, ժողովուրդները ղեկավարողներու մեծագոյն մտահոգութիւնը կազմած է այս խնդիրը, եւ մեզի պէս թափառական ժողովուրդի մը համար մանաւանդ՝ կենսական է: Ճշմարտութիւն մը՝ որուն համոզուած ենք արդէն, եւ որուն կուզանք յանգիլ անգամ մը եւս, իբրեւ եզրակացութիւն վերջերս յայտնուած կարծիքներու:

Ուրեմն, խօսք չունինք այս մասին: Բայց ի՞նչ ձեւով կազմակերպել:

Թաղոյեան կ'առաջարկէ երիտասարդական համագումար մը, բաղկացած «հայրենասէր բոլոր հատուածներէն»:

ՅԱՌԱՋի խմբագրապետը կը թելադրէ երիտասարդական «ալեանս» մը, իբրեւ կորիզ ընդունելով Ձ.Ո.Մ.ը, Հ.Մ.Ը.Մ.ը եւ Ուսանողական Միութիւնները:

Գեղեցիկ ծրագիրներ երկուքն ալ, բայց հակառակ տարբեր յատուկ խանդավառութեան, անիրականալի կը գտնեմ եւ, առ այժմ:

Բացատրեմ թէ ինչո՛ւ:

Բարոյական ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնէ արդի հայ երիտասարդութիւնը: Ի՞նչ չափով կրնայ գործօն ազդակ դառնալ մեր կեանքին մէջ: Ստիպուած եմ նախ գծել պատկերը, պատրաստել առողջ եւ փտած տարրերու ցուցակագրութիւնը (inventaire):

Արդ, չորս դասակարգերու կը բաժնեմ ներկայ երիտասարդութիւնը:

Ա. Քիչ թէ շատ դպրոց տեսածները: Նախակրթարանի եւ երկրորդական վարժարանի արտադրութիւն: Սէր եւ դրամ (իրաւունք ունի Թաղոյեան) վաստկելու ջերմէն բռնուած տղաք, «սալոնի ծաղիկներ», ինչպէս կ'ըսէին ժամանակին: Շատ կը սիրեն ասոնք պուչ բառի մը ծագումին եւ իմաստին վրայ վիճաբանիլ երկու օր երկու գիշեր: Գրելու յատկութիւններ ալ ունին ոմանք, որ երկու նորավէպով եւ գիրքով մը, երբ գրական պարտէզին մէջ ցատկեն, այլ եւս կը կարծեն թէ փրկա՛ծ են ազգը:

Աչքիս առջեւ են Պէրպէրեանցիներ: Մեր շրջանի չորս տարուան — տասնեակներով — շրջանաւարտներէն, հանրային աշխատանքի լծուածները ձեռքիս մատներուն վրայ կը համրուին: Իբրեւ նոյն վարժարանին սան՝ ցաւս աւելի մեծ է անշուշտ:

Աւելին չասեմ նաեւ Կեդրոնականը, Եսայեանը եւ «Հայկական ոգի ջամբող» միւս վարժարանները:

2.— «Տունի տղաքը»: Իրենց մօրը եւ կնոջ քղանցքէն չեն կրնար զատուիլ ասոնք: Իւրաքանչիւր շարժումի համար հաշիւ պիտի տան իրենց կնոջ կամ մօրը: Ժամանակ կ'անցընեն փոխ-այցելութիւններով: Երբեմն թերթ ալ կը կարդան, նոյնիսկ գիրք: Տիրացու են, քնոտ են: Քաղաքացիի ջիղը շատ տկար է իրենց մէջ:

3.— Շուկայիկ, արհեստաւոր, «չարչի» տարրը: Թերուս կամ բոլորովին դպրոց չտեսածները: Ասոնց միակ հոգն է սրճարաններուն մէջ թուղթ խաղալ, կամ կին հետապնդել: Տասը լեզուով կը հայհոյեն, եւ, թուրքերէն լեզուին մասին տկարութիւն մը ունին: Սուրճի պնակները դրամով կը լեցնեն, բայց մեզ կը սեպեն թերթի մը համար 50 սանթիմ տալ: Երիտասարդութեան տականքը ասոնց մէջ է:

(Առաջին երկու դասակարգերէն մէկուն կամ միւսին մէջ կարելի է դասել Խնամատարութեան, Որբանոցներու եւ վարժարաններու երբեմնի պաշտօնեաները, որոնք, թէեւ դեռ երիտասարդ, իրենց պատեանին մէջ քաշուած են, բայց թունդ հայրենասէր կը դառնան՝ հասութաբեր պաշտօններու բաշխման ժամանակ:

Ծնունդով՝ Հայ, հոգիով՝ օտար, աղայի, էֆէնտիի, էքսէլանսի զաւակներ: Երբ կէս ժամ զոհեն իրենց քունէն, թուականով կ'արձանագրեն յուշատետրի մէջ):

4.— Հանրային կազմակերպութիւններու շուրջ խմբուածներ: Փոքրամասնութիւն մը, որ իր ուսերուն վրայ առած է գլխաւոր աշխատանքները: Ցեղին կրակով կը վառին: Կը զոհեն նիւթապէս եւ բարոյապէս: Կը քանդեն նոյնիսկ իրենց ընտանիքը: Փափաքներ, ընդունակութիւններ մէկ կողմ դրած, նուիրուած են սեւ աշխատանքի: Ցանցաւոր կը զգան իրենք զիրենք, երբ ժողով մը փախցնեն: Կազմակերպութիւններու սիւներն են: Մեզ որ, շատ քիչ են թիւով:

Ահա մեր երիտասարդութեան պատկերը:

Ողբալի՛ իրականութիւն::

Արդ, եթէ ուրիշներ կը կարծեն, թէ այս «քարացած» մեծամասնութեան մէկ մասը կարելի է հանրային գործի շուրջ բոլորել, երիտասարդական համագումարով կամ «ալեանս արմէնիէն»ով, անկեղծ ըսեմ, զուր է բոլորովին:

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար որ այս ափ մը տղաքը իրարու քով պիտի գան, նոր անունով կազմակերպութիւն մը պիտի չինեն եւ սկզբնական խանդավառութենէն վերջ՝ պիտի մնան իրենք իրենց: Շատ շատ, մէկ քանի նորեր եւս, արդիւնք մը, որ պիտի չարդարացնէ թափուած աշխատանքը:

Այսպէս է կացութիւնը: Թէ ինչո՞ւ: Պատճառները ամէնքս ալ գիտենք: Սոքոլները, Պալլաները կազմող պետական կամ կէս-պետական միջոցներու մօրակը եւ խայծը չունինք, այլապէս մենք եւս կրնանք այս «քարացած» երիտասարդութիւնը կակուղցնել եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը հանել մէջտեղ:

«Երթանք գի՞տը նետուինք» պիտի հարցնեն ուրիշներ:

Ոչ: Նման աշխատանքներ տանողին համար «յուսահատութիւն» բառը գոյութիւն չունի անշուշտ: Ցեղոյ, կ'ընդունիմ որ թուած դասակարգերուն մէջ դեռ կան անհատներ, որոնց մէջ Արմէններու արիւնը կայ: Կան նաեւ «ծփուն» տարրեր, որոնց տրամաբանութիւնը խարխուլ նետած չէ տակաւին որ եւ է գաղափարի առջեւ:

Երիտասարդութիւնը կազմակերպելու աշխատանքները եւ հրաւէրները պէտք է շարունակել անշուշտ, հակառակ ասոնց անտարբերութեան, հեգնանքին եւ թշնամանքին: Օգտագործենք մամուլը եւ բեմը: Կազմակերպուած եւ իրենց ճամբան գտած երիտասարդները շատ բան կը պարտին գրադարաններուն եւ մասնաւորաբար յեղափոխութեան փողահարներուն,— Րաֆֆիի, Ահարոնեանի, Նալբանդեանի, Պատկանեանի եւ ուրիշներու: Ասոնց ոգիով միօրինակ դաստիարակութիւն մը պէտք է դառնայ մեր գլխաւոր նպատակը: Իսկ ատոր համար, ահա ծրագիրս:

Ժամանակի մը համար, գոնէ 2 տարի, մէկ կողմ դնել, համագումարի եւ «ալեանս»ի գաղափարները:

Ջատ-ջատ կորիզներ ընդունիլ Հ.Մ.Ը.Մ.ը եւ Ձ.Ո.Մ.ը, եւ աշխատիլ աստիճանաբար ասոնց միացնելու միւս կազմակերպութիւնները, որոնց կանոնագրի հիմնական կէտերը միեւնոյնն են գրեթէ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի դերը որոշ է արդէն: Անոր պէտք է տրուին բոլոր մարզական ճիւղերը, սկսեալ սկաուտներէն մինչեւ ֆութպոլը:

Ձ.Ո.Մ.ի անուան տակ միացնել Յառաջդիմասիրացները, Պատանեկան Միութիւնները, Հայորդիք, Ապրիլեան սաները, եւ ինծի սա անհասկնալի անունը կրող՝ Ցեղակրօնները: Միացնել ոչ թէ դաշնակցային կապերով — Բաբելոն կը դառնանք,— այլ ընդլայնուած կանոնագրով մը,— այս ինչ ճիւղ, այն ինչ ճիւղ....:

(Ուրիշ առիթի մը կը ձգեմ քանի մը տող գրել Ձ.Ո.Մ. անունին դէմ բացուած պայքարին մասին):

Ընդհանուր ծրագիր մը չունենալը դժուար բան չէ երբեք, եթէ փոխադարձ զիջողութիւններով եւ համաձայնութեան փափաքով տոգորուած ըլլանք: Կը բաւէ որ համաձայնինք սա կէտին շուրջ.— Գաղթաշխարհը գաղթաշխարհին համար ճախ, եւ այս՝ յանուն ընդհանուր հայրենիքի գերագոյն շահերուն: Կսկծալի բան է անշուշտ ընդունիլ նման ուղեգիծ մը, բայց հարկադրուած ենք, լքուած ըլլալով հայրենիքի տէր ու տիրականներէն, եւ ստիպուած ենք մեր գլխուն ճարը նայիլ, նուազագոյն վնասով դուրս գալու համար աղէտէն:

Երկու կազմակերպութիւններուն տեւականութեան գլխաւոր պայմանն է չէզոքութիւնը, միայն թէ մեր ներկայ կացութեան յարմարցուած չէզոքութիւն մը: Տեղին է յիշել, որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարիչներուն մէկ անխոհեմ քայլը անանկ փորձանք մը բացաւ, որմէ չկրցանք ազատիլ տակաւին, իրենք ալ, մենք ալ: Հեռու մնալու է մանաւանդ արատաւորուած մարդոցմէ: Փոքրածաւալ թերթի մը եւս պահուըտած պղտոր մարդիկ արդէն շատ խառնեցին իրենք զիրենք կարաւանին:

Գիտեմ որ, համախմբման աշխատանքները այդքան ալ դիւրին չպիտի ըլլան: Անձնական փառասիրութիւններ, նեղմիտ հաշիւներ կ'ըլլան, բայց մեր պայքարը եւս պէտք է ըլլայ նոյնքան զօրաւոր:

Օգտագործենք մամուլ, անհատական ազդեցութիւններ, ընդհանուր պոյքոթ, վերջապէս ձեռքի տակ եղած բոլոր միջոցները: Ցամանները եւ փաստէրները, երբ անգամ մը համոզուին թէ «գործը ուրիշ գոյն առած է» եւ այս երկու կազմակերպութիւններէն դուրս, մրցակցի տեղ չկայ հայ կեանքի մէջ, խելօք մը պիտի կենան իրենց տեղը կամ հեռանան՝ կորսուելու համար զուրկ զանգուածին մէջ:

Բաժան-բաժան եւ օր մը մեռնելու դատապարտուած այս փոքր Միութիւններէն եթէ կրցանք, երկու գլխաւոր կազմակերպութիւններու անունին տակ, մեր երիտասարդութեան դիմագիծը դուրս հանել մշուշէն, շատ կը դիւրանայ մեր գործը եւ կրնանք աստիճանաբար հասնիլ «ալեանս արմէնիէն»ի գեղեցիկ ծրագրին:

Մինչ այդ, կը կարծեմ թէ, օգտակար արդիւնք մը կրնայ տալ եթէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ Ձ.Ո.Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնները, գլուխ-գլխի եւ սրտբաց խօսակցութիւն մը ունենան: Երկու կողմէ կարգ մը ընկերներու փափաքը թարգմանած կ'ըլլամ այս ձեւով:

Յաջողելու վճռականութեամբ եւ ատոնց մեծ յոյսերու եթէ ճամբայ ելլենք, հաւանական է, աւելի լաւ արդիւնքի մը կը հասնինք:

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Ռուսիոյ արեւելեան սահմաններուն վրայ

»»»: «««

Մանչուրիոյ հիւպատոսը բողոք մը ներկայացուցած էր ռուս կառավարութեան, այն միջադէպերուն մասին, որոնք յաճախ կը պատահին երկու երկիրներու սահմաններուն վրայ: Ռուս հիւպատոսը, դիւանագիտական հիւանդութիւն մը կեղծելով, քանի մը օր անպատասխանի ձգեց բողոքը:

Ի վերջոյ Մոսկուայէն ստացած հրահանգներուն համաձայն, Մանչուրիոյ ներկայացուցչին պատասխանուեցաւ թէ Ամուր գետին վրայ նաւարկութեան ընթացքին պատահած միջադէպերու պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Մանչուրիոյ նաւերուն վրայ: Այսուհանդերձ, կ'աւելցուի որ հրահանգ տրուած է ռուսական սահմանապահ զինուորներուն չկրակել նաւերուն վրայ, միւս կողմէ հրաւիրելով որ հրահանգ տրուի մանչուրիական նաւերուն չանցնիլ ճշդուած գիծը:

Խեչափառի պահածոյ պատրաստող գործարան-նաւ մը, որ կը պատկանէր ճափոնի, կորսուած էր վերջերս, երբ Քամչաթքայի դիմացը խեչափառ կ'որսար: Կը հասկցուի որ ռուս սահմանապահ նաւերը գերի տարած են ճափոնական նաւը, որուն մէջ կը գտնուէին ութ հոգի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՖՈՒԹՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»Ը

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ ԿԸ ՄՐՑԻՆ

ՄԻԼԱՆՕ, 3 մայիս (Յառաջ).— Ոչ մէկ բան կասկածիլ կուտար թէ իր կապոյտին բիւրեղութեամբ հրաշալի Իտալիոյ երկինքը այսօր մեր հոս հասնելուն պիտի վերապահէր տեղատարափ անձրեւ մը, մութ երկինքով եւ ամպերու ահռելի դոռում դոչումով: Բայց Իտալիա-Աւստրիա ֆութպոլի մրցումը որ քանի մը ժամէն պիտի սկսի հոս՝ Միլանոյի ֆութպոլ Գիւսէփին Սան Սիրո մարզարանին մէջ, այնքան կը հետաքրքրէ Իտալացիները եւ Համաշխարհային Բաժակին առիթով Իտալիա խուժող միջազգային բազմութիւնը, որ կարելի չէ ոչ իսկ խորհիլ զայն յետաձգելու մասին: Ժամը երեքին, յիսուն հազար հանդիսատես պարունակող մարզարանը ամբողջութեամբ լեցուն է եւ զինեալ «միլիս»ներ է որ կը պաշտպանեն մարզարանին մուտքը ներս մտնելու ցանկութիւնը ունեցողներուն դէմ: Իտալացիք կը թուին ըլլալ — ոչ թէ կը թուին այլ են — մարզասէրներ, քանի որ քիչ անգամ ձիարշաւարանն ալ լեցուն է իր բազմութեամբ:

Բայց անձրեւի սաստուածը կը թուի ժողովուրդին հետ ըլլալ, քանի որ մրցումէն քիչ առաջ երկինքը կը պայծառանայ, եւ տասնեակ մը գործաւորներ կուգան դաշտին ջրոտ մասերը ցամքեցնելու, աւազ նետելով կամ աւլելով: Տասնեակ հազարաւոր հովանոցները, որոնք ինքնատիպ երեւոյթ մը կուտային գետնէն յիսուն մեթր բարձրութեամբ հասակ նետած մեր դէմի «Թրիպիւն»ին, գոցուած են: Հիմա աւստրիական խոշոր դրօշակ մը մէջտեղ ելած է անկիւնէ մը, որ անտարակոյս գրաւուած է հայրենակիցներովը այդ երկրին, որուն հիանալի «վալս»երը նուագախումբը մեզի կը հրամցնէ առատօրէն:

Համաշխարհային Բաժակին սկիզբէն, այսինքն անցեալ կիրակիէն ի վեր առաջին անգամն է որ մրցում մը յիսուն հազար հանդիսատես կը հաւաքէ: Այս խուժումը բացատրելու համար կը բաւէ նկատի ունենալ թէ այսօր միայն չորս խումբեր մնացած են անցեալ կիրակի օր մեծ յոյսերով ասպարէզ նետուած տասնըվեց խումբերէն, եւ այսօրուան երկու յաղթականներուն Միլանոյի եւ Հռոմի մրցումներուն միջեւ է որ կիրակի օր, 10 յունիսին Հռոմի մէջ տեղի կ'ունենայ վերջին մեծ մրցումը՝ աշխարհի ախոյեան ազգը որոշելու համար: Բախտը այնպէս բերաւ որ՝ արձանագրուող խումբերուն երկու լաւագոյնները՝ Աւստրիա եւ Իտալիա իրարու դէմ ելլան կիսա-ֆինալին իսկ: Հետեւաբար պէտք է որ իրենցմէ մէկը անհետանայ: Իտալիա՝ իբր կազմակերպիչը այս մեծ մրցարշաւին, ըսենք թէ գաղտնի ցանկութիւնը ունի զայն շահելու, իսկ Աւստրիա՝ անցեալին մէջ իր տարած անհամար յաղթանակներուն պսակումը կը յուսայ ստանալ նոյնպէս այս մրցաշարքին մէջ առաջինը ըլլալով: Երեք ամիս առաջ Աւստրիա արդէն անգամ մը յաղթած էր Իտալիոյ՝ Թորինոյի մէջ: Ան կը յուսայ վերանորոգել իր յաղթանակը, իսկ Իտալիա կը յուսայ լուծել իր վրէժը — մարզական գետնի վրայ անշուշտ: Ցարդ երկու խումբերը իրարու դէմ մրցած են զանազան առիթներով 14 անգամ: Աւստրիա յաղթական ելած է ութ անգամ, Իտալիա՝ երկու, իսկ չորս մրցում ալ վերջացած է հաւասար արդիւնքով:

Ժամը կը մօտենայ, ներկաները անհամբեր են եւ աղաղակներ կը բարձրանան, ծափեր կը զարնուին, սուլումներ կը լսուին ոչինչ բաներու համար: Բարձրախօս գործիքը կը ծանուցանէ երկու խումբերուն կազմը՝ որ ահա.—

Իտալիա.— Գոմպի (բերդապահ) Մոնզէլիօ եւ Ալէմանտի (վերջապահ) Ֆէրարիս, Մոնթի եւ Պէրթոլինի (միջնապահ), Կուայթա, Մէացա, Շիավիօ, Ֆէրարի եւ Օրսի (յառաջապահ):

Աւստրիա.— Բլացէր, Սիզար, Սէգթա, Վակնէր, Սմիսթիք, Ուրպանէք, Ձիչէր, Պիքան, Սինտլար, Հալ եւ Վիէրթէլ:

Մրցումին դատաւորն է Շուէտացի Էքլինտ, որ մեծ անկողմնակալութիւն մը ցոյց պիտի տայ քիչ վերջ: Նախ խաղարան կը մտնեն Աւստրիոյ խաղացողները, որոնք դաշտին մէջտեղը կենալով կը բարեւեն իրական փաշիստներու պէս եւ կը ծափահարուին. բայց ծափահարութիւնները խելայեղ աստիճանի կը հասնին, երբ կապոյտ շապիկով Իտալացիները կուգան, աւելորդ է ըսել թէ անոնք ալ կը բարեւեն նոյն ձեւով: Մրցումը կը սկսի եւ անմիջապէս յայտնի կ'ըլլայ թէ ներկաները եկած են իտալական յաղթանակ մը տեսնելու: Ֆրանսայի մէջ մենք վարժուած ենք տեսնելու ներկաները ծափահարել խաղին ամէնէն շահեկան կամ լաւ երեւոյթները, եթէ զայն մէջտեղ բերողները օտարներն իսկ ըլլան: Այսօր Աւստրիացիները շատ գեղեցիկ ելոյթներ պիտի ունենան խաղի ընթացքին, բայց ծափահարութիւնները խլացուցիչ հանգամանք մը պիտի ստանան այն ատեն միայն երբ Իտալացի մըն է գնդակին տէրը: Իտալացիները իրապէս կը սկսին այսպիսի նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ, ինչ որ իրենց թեւեր կուտայ եւ կը սուրան, պէտք է ըսել, աւելի արագ քան Աւստրիացիները: Այս վերջիններուն բերդապահը շատ մեծ արժէքով Բլացէրը, հիանալի դիմադրութիւն մը ըրաւ, բայց պարտըւեցաւ մէկ անգամ, առաջին խաղամասին՝ երբ Իտալիոյ աջ-մէջ յառաջապահ Մէացայի ուժով զարկած գնդակը բռնելէ վերջ վար ինկաւ եւ գնդակը ձեռքէն փախցուց: Այդ պայմաններուն տակ է որ շահեցան Իտալացիները նշանակէտ մը, որ մրցումին առաջինն ու վերջինն եղաւ, հակառակ Իտալացոց բոլոր ճիգերուն եւ հանդիսատեսներուն «տուէ, տուէ» աղաղակներուն: Եթէ Աւստրիացոց հռչակաւոր կեդրոնի յառաջապահ Սինտըլար այսօր իր բնական խաղը խաղար, հարկաւ Աւստրիացիները չէին պարտուեր, բայց հիւանդկախ երեւոյթով, նիհար կազմով ու խոշոր քիթով ֆութպօլի «հանճար»ը շատ դէչ օրուան մը մէջ կը գտնուէր:

Այսպէս այսօրուան մրցումը տեղի ունեցաւ մերթ աւստրիական մերթ իտալական գերակշռութեան տակ եւ հաստատեց թէ երկու խումբերուն ալ պաշտպանողական մասը աւելի զօրաւոր էր քան յարձակողականը:

Երբ մրցումը վերջացաւ, ժողովուրդը իր ուրախութեան մէջ, դաշտը ողողեց ամէն կարգի առարկաներով: Երկու խումբերը կրկին բարեւեցին «փաշականօրէն» գլխարկները օդը թըռան եւ ճերմակ թաշկինակները շարժեցան օդին մէջ:

Իտալիա հսկայ քայլ մը առաւ դէպի վերջնական յաղթութիւն:

Ժ. ԽԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸ

= o =

Ֆրանսական սանաթորիոմի մը մէջ քանի մը օր առաջ, աչքերը փակեց երիտասարդ ընկեր մը, Արսէն Խոըէեան:

Բնիկ Տրապիզոնցի, համեստ եւ աշխատասէր ընկեր մը, Ձ.Ո. Միութեան անդամներէն, անձնազոհութեան տիպար մը անգերազանցելի:

Փարիզի մօտիկ արուարձանի մը մէջ, կահագործութեան նուիրուած էր եւ կ'աշխատէր անդադար: Ամբողջ հոգին տալու պատրաստ ընկերոջ մը, որը երիտասարդ մը իրեն պէս, կ'աշխատէր ու կ'աշխատէր: Եւ օր մըն ալ արիւն թքաւ,— սարսափելի հիւանդութիւնը ահազանգ կը հնչեցնէր: Ընկերը ձգեց գործը, գաւառ գնաց, սանաթորիոմ մը մտաւ բաւական դարմանուած եւ կազդուրուած վերադարձաւ Փարիզ, ձեռնարկեց «մարչէճի»ութեան,— իբրեւ առողջարար գործ:

Կը կարծէր փրկուած ըլլալ, եւ ոչ ոք կրնար պնդել թէ հիւանդ էր: Վառուն երեսներ, աշխոյժ տրամադրութիւն, յանկարծ օր մը հազ մը, ջերմութիւն, անքնութիւն, շնչահեղձութիւն, զինք կը նետեն հիւանդանոց: Դժգոհ հիւանդանոցէն, կը մեկնի գաւառ, սանաթորիոմը ուր դարմանուեր էր ժամանակ մը:

Շաբաթ մը վերջ կը հասնի իր մահուան զոյժը:

Որքա՜ն ցաւ պատճառեց Ձ.Ո.Միութեան իր ընկերներուն, երիտասարդ շրջանակին, ուր այնքա՜ն սիրուած էր:

Տերեւ մը, վարդի կանանչ տերեւ մըն է, որ կ'իյնայ հողին:

Յիշատակդ, ընկե՛ր, թող անմահ մնայ:

Վահագնեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»··«««

Երէկ գրեր էինք որ Թուրքիոյ վարիչները հասկնալի մտահոգութեան մը մատնուած են, ինչպէս կը նշմարուի իրենց ճառերուն մէջ: Շատ բան կը հասկցուի հետեւեալ ճառէն, զոր գոճա - էլիի երեսփոխանը, Սըրրի պէյ, արտասանեց արտաքին գործավարութեան պիւտճէին վիճաբանութեան ընթացքին, մայիս 28ին, Էնկիւրիի մէջ.—

— «Այս տարի աւելի որոշ եւ փաստացի տեղեկութիւններ ուզել պարտաւոր ենք մեր կառավարութենէն՝ մեր արտաքին քաղաքականութեան մասին, որովհետեւ հետապնդուած քաղաքականութիւնը, համաշխարհային կացութեան համաձայն, հաւանական է որ խիստ մերձաւոր ապագայի մէջ գործնականութեան վերածուի: Այս ճշմարտութեան կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար, պարտաւոր եմ կանգ առնել անոր վրայ: Գիտեմ նաեւ թէ երկրին հանրային կարծիքը միեւնոյն մտահոգութիւնը ունի եւ կը կարօտի հանդարտութեան: Եւ խորհած էի խնդրել նոյն ինքն վարչապետ փաշայէն որ խնդիրը պարզէ, ձեռնհաս կերպով:

Կը կարծէի թէ այս պահանջմանս ամենայարմար պահը՝ վարչապետութեան պիւտճէին վիճաբանութեան ընկուած առենը պիտի ըլլար, բայց այդ միջոցին փաշային ներկայ չգտնուիլը արգիլեց փափաքիս իրագործումը: Կը ցաւիմ որ կորսնցուցի առիթն ու պատիւը խօսակցելու փաշային հետ, ազգին բարձր ճակատագրին մասին:

Բայց կը մխիթարուիմ, մտածելով որ պիտի կրնամ միեւնոյն խնդիրը ծեծել Շիւքրի Գայա պէյի հետ, որ արժէքաւոր մէկ ներկայացուցիչն է Ըսմէթ փաշայի քաղաքական դպրոցին:

Համոզուած եմ թէ կառավարութիւնը, արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Թուրքիոյ հանրապետութեան վայել մեծ քաղաքականութիւն մը ցոյց կուտայ: Խիստ գնահատող մըն եմ: Միայն ընդհանուր շղթային մէկ օղակին մասին է որ բացատրութիւն պիտի ուզեմ:

Սովետներու հետ բարեկամութիւնը որ եւ է վիճաբանութիւն չի վերցներ: Ֆրանսայի հետ սիրակցորդութիւնը Թուրքիոյ համար բնական է: Յունաստանի հետ Միութիւնը կ'ըմբռնեմ պատմութեան սխալները սրբագրելու ձեւով: Նոյնպէս Պալքաններու բարեկամներուն հետ մեր ունեցած կապերը կը գտնեմ մարդասիրական, որովհետեւ անոնք կը ծառայեն Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման:

Եթէ Պարսկաստանի, Միջագետքի եւ Սուրիոյ հետ մեր ունեցած յարաբերութիւնները նկատի ունենամ իբր օտար տէրութեան մը հետ յարաբերութիւններ, ցաւ կը զգամ: Նոյնպէս մեր դառն օրերուն մէջ մեզի հետ լացող եւ մեր ուրախ օրերուն մէջ մեզի հետ խնդացող սիրելի Աֆղանը, միեւնոյն սիրտը կրող եղբայր մը կ'ընդունիմ:

Ահա կէտը որու մասին բացատրութիւն կ'ուզեմ առնել: Կէտ մը որու մասին չեմ ծածկեր թէ մտահոգ եմ: Այո՛, գիտեմ թէ հայրենիքը ունի իրեն համար մեռնիլ եւ զարնուիլ գիտցող բանակ մը, որու կը հրամայէ ամենաբարձր զինուորական մը, բանակ մը որ մեզի միշտ ապահովութիւն կը ներշնչէ: Բայց աւելի չի նշանակեր որ այս կացութիւնը արտաքին ո եւ է յարձակման չպիտի ենթարկուի: Իր բախտը եւ զէնքը փորձել ուզող մէկը կրնայ զարնուիլ մեզի եւ մեզ ակամայ շարժման մղել:

Հայրենիքը ունի իր զօրաւոր պահապանը, բայց մի՞թէ անտարբե՞ր պէտք է մնանք, խորհելով որ ի հարկին ան իր պարտականութիւնը կը կատարէ»:

Սըրրի պէյ յետոյ Ըսմէթ փաշայի Էնկիւրիի յեղաշրջման կաճառին մէջ տուած դասէն կարգ մը հատուածներ կարդաց եւ շարունակեց.

— «Ճիշդ է որ մեծայարգ պետին ըսածին պէս, օտար յարձակման դէմ անվերջ պայքարելու որոշումը յեղաշրջման հիմնաքարն է միշտ, բայց կառավարութիւնները հայրենիքի պաշտպանութեան համար երկու ուժ ունին գործածելիք, մէկը քաղաքականութիւն, միւսը բանակ: Բանակը որքան ալ զօրաւոր ըլլայ, եթէ քաղաքականութիւնը իմաստուն չըլլայ, բանակին բեռցուելիք պարտականութեան ծանրութիւնը շատ կը մեծնայ:

Բանակին բեռը թեթեւցնելու համար՝ եթէ քաղաքականութիւնը իր պաշտօնը կատարէ, բանակին պաշտպանողական ընդունակութիւնը երկարած կ'ըլլայ:

Պէտք է կարեւորութիւն ընծայել մեր քաղաքականութեան: Պիտի ըսէք որ արդեօք կարեւորութիւն չե՞նք ընծայեր: Հակառակը չըսի: Միայն ըսի որ Միջերկրականի վերաբերեալ գործերու մէջ չեմ կրնար ապահովութիւն մը գտնել:

Միջերկրականը ի վաղուց անտի գետին մըն է, ուր շատ մը շահեր կ'ընդհարին իրարու: Խնդիր է ապահով յենակէտ մը գտնել ապահովութեան: Շատ դժուար չէ սակայն պատասխանը գտնել: Պատմութիւնը կը պարզէ մեզի Միջերկրականի մէջ մէկ դարէ ի վեր եղած գրաւումները, միացումները:

Միջերկրականի մէջ եղած աչառութիւնները, պատահած են որ, երբեմն կատարուած են Եւրոպայի հանդիսատը չխանգարելու անունով: Թերեւս այսօր ալ ոմանք պիտի ուզեն որ իմ ըսած այս վերջին քաղաքական ձեռնածութեամբ իրենց խօսքը լսելի ըլլայ Միջերկրականի մէջ: Այսպէս եղած են ամէնէն առաջ Ալճերիա, Թունուզ, յետոյ Եօթը կղզիները, անկէ վերջ Եգիպտոս, Մարոք, եւ Արեւմտեան Տրիպոլիս, ամէնքն ալ խանգարուած հաւասարակշռութեան մը վերահաստատման տեսութեամբ: Ասոնք կամ Միջերկրականի եզերքներու դէպքերուն եւ կամ ուրիշ տեղերու մէջ կատարուած իրողութեանց բացատրութիւնն էին: Երբ ուշադրութեամբ դիտուի, կը տեսնուի թէ Միջերկրականն ալ հաւասարակշռութեան կշիռքը կը բռնէ եւ ազդեցութիւն ունի այս խանգարուած հաւասարակշռութիւնը ապահովելու եւ նոյնիսկ կազմաւորելու մէջ:

Միջերկրականի ամէնէն նոր գրաւման դէպքը կը կազմէ՝ Իտալացիներուն Քորֆու եկելը: Հելլէնները չէին կրնար իրենց ուժերով դէմ դնել ու փոխադարձել իրենցմէ աւելի զինուորական ուժ ունեցող կառավարութեան դէմ: Հետեւաբար, դիմեցին Ժընեւի Ժողովին: Անկէ վերջ պարզուած երեւոյթը ծանօթ է ձեզի: Իտալիա Քորֆուէն վերադարձաւ եւ այսպէսով կրեց իր պատիժը: Ինչպէս խօսքի սկսած առենս բացայայտ կերպով ըսի, բնաւ մտահոգ չեմ հայրենիքիս սա կամ նա կէտը վտանգի մէջ տեսնելուս համար: Սակայն, այս կացութիւնը երբեք չի կրնար մոռցնել տալ ինծի թէ այնպիսի ժամանակի մը մէջ, երբ բոլոր պետութիւնները խմբակցութիւններ կազմելու կ'աշխատին, պէտք է պատրաստենք մեր քաղաքականութեան զէնքը՝ որ ամէնէն ազդեցիկն է պաշտպանութեան ուժերուն:

Իմ լուսաբանել ուզած կէտս՝ Միջերկրականի քաղաքականութիւնն է միայն: Եթէ կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութեան մէջ այս կէտն ալ ապահովուած եւ շղթային այս օղակն ալ ամբողջացուած է, կառավարութիւնը շնորհաւորել եւ իմ կողմէս անոր շնորհակալութիւն յայտնել է դատ ուրիշ խօսք չունիմ»:

Հայ երիտասարդներու յաջողութիւնը

Եգիպտոսի Հայ Գիւղատնտեսականը կը հաղորդէ որ Ամհաչի Գիւղատնտեսական Վարժարանի ուսանողներէն Պ. Արշակ Սարգիսեան ստացած է Տոքթ. փիլիսոփայութեան վկայականը: Արշակ՝ Սեբաստիոյ նահանգին Կէմէրէկ գաւառակին Պուրհան գիւղին մէջ ծնած է 1905ին: Զաւակ երկրագործ ընտանիքի: 1922ին Պոլսէն, Պէյլէրպէյի որբանոցէն ղրկուած է Ամերիկա ուսանելու: Նախապէս երկրորդական վարժարանի մը մէջ ուսանելէ ետքը, մտած էր Նիւ Եորքի Սիրաքիւզ համալսարանը, ուրկէ շրջանաւարտ եղաւ իբր քիմիաբան: Յետոյ յաճախեց Իլլինոյզի համալսարանը, ուր հետեւեցաւ քաղաքական եւ պատմական ճիւղին, ուրկէ այս տարի շրջանաւարտ եղաւ՝ վարդապետ փիլիսոփայութեան բարձր տիտղոսով: Եւ ստացաւ մրցանակ մը: Ամերիկայի մտաւորական ընկերութիւններու Խորհուրդը (Ըմէրիքըն Քաունսիլ ավ Լըրնտ Սօսայթիս) ամէն տարի կարգ մը մրցանակներ կը բաշխէ վարդապետ փիլիսոփայութեան տիտղոսը կրող նորապսակ տոքթէօրներու, որոնք թէ իրենց անցեալի յաջողութիւններով եւ թէ ապագայի խոստումներով արժէքաւոր երիտասարդներ են: Արշակ ալ մասնակցեցաւ այս մրցումին: Նոյն Խորհուրդը 480 մասնակցողներէն ընտրեց 12 երիտասարդներ, որոնց մէջ է Արշակը: Այս 12 երիտասարդները յառաջիկայ տարի ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարեն զանազան երկիրներու մէջ: Արշակը Վենետիկ, Վիէննա, Ռուսիա, Հայաստան, Գերմանիա, Երուսաղէմ, Ֆրանսա եւ Պարսկաստան այցելելով, կարեւոր հաւաքածոներ պիտի պրպտէ եւ նիւթեր պիտի հաւաքէ «Հայ Ազգայնական շարժման մտաւորական հիմը 19րդ դարու ընթացքին» թէզի մասին: Տարի մը շարունակ պիտի ճամբորդէ եւ պիտի ուսումնասիրէ: Երկար պիտի մնայ Հայաստանի մէջ: Ասոր համար, իր ճամբորդութեան ծախքերէն զատ, իրեն յատկացուած է 1800 տոլար:

⁂ Եգիպտոս հասած են Հայ Գիւղատնտեսականի սաներէն քիմիագէտ Արթուր Աչճեան՝ վկայեալ Քոլորատոյի համալսարանէն, Մանուկ Շահինեան (ճարտարագէտ ելեկտրագէտ) վկայեալ Ֆլորիտայի համալսարանէն եւ Յակոբ Յակոբեան (բամպակի եւ ծխախոտի մշակութեանց մասնագէտ) վկայեալ Հիւս. Քարոլայնի համալսարանէն: Բոլորն ալ, անոնց բացատրութեան, փայլուն շրջանաւարտներ: Արթուր Աչճեան՝ օժտըւած բանախօս մըն է նոյն ատեն: Ամերիկայի մէջ շահած է մրցանակներ անգլիերէն բանախօսութեանց մրցումներու մէջ: Մանուկ Շահինեան՝ շահած է դպրոցական պատուանշաններ եւ պատուանուններ: Ֆլորիտայի համալսարանի կողմէ, ամէն տարի, համալսարանին մօտ 3000 ուսանողներու մէջէն յաջողագոյն աշակերտի մը տրուած ոսկի պատուանշանը շահած է նաեւ Շահինեան: Յակոբ Յակոբեան բամպակի եւ ծխախոտի մշակութեանց մէջ լուրջ մասնագիտութիւն մը ստացած, բամպակի նոր տեսակներ ստեղծելու ճիւղին մէջ հմտութիւն ձեռք ձգած եւ աշխատակցած է ամերիկեան հանդէսներու: Այս երեք երիտասարդներն ալ այժմ դետեղուած են Քոտաք լուսանկարչական ընկերութեան Գահիրէի գրասենեակներուն մէջ, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ղրկել զանոնք Հայաստան, որուն շինարարական աշխատանքներուն նուիրուելու համար պատրաստ խօսք տուած են:

⁂ Եգիպտոս հասած են նաեւ Գիւղատնտեսականի սաներէն, գիւղատնտեսներ՝ Բիւզանդ Զէքիճեան եւ Կիրակոս Սարգիսեան՝ շրջանաւարտներ Նիւ Եորք նահանգի երկրագործական վարժարաններէն:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍ. ՈՒՍ. ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ազգայնականներուն ցոյցերը Հալէպի մէջ

»»» : «««

Գրեր էինք թէ Մայիս 25ին (Ուրբաթ) ռումբեր պայթեցան Հալէպի մէջ, Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին այցելութեան օրը: Այս մասին Պէյրութի «Ազդակ»ը կուտայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին Հալէպ այցելութենէն մէկ օր առաջ Օթէլ Պարոնի պարտէզին մէջ պայթող ռումբը ենթադրել կուտար արդէն, որ ազգայնականներու կողմէ սարքուած ցոյցի մը նախափորձն էր եղածը:

Ռումբի պայթումները կրկնուեցան մայիս 25ին եւ 26ին, որոշեալ ժամերու մէջ (ժամը 9—10 երեկոյեան), ծանօթ տեղեր:

Ուրբաթ կէսօրին, Հանրապետութեան նախագահ Մուհամէտ պէյ Ալի Ապտ եւ վարչապետ Շէյխ Թաճէտտին էֆէնտի աղօթեցին Էմէվի մեծ մզկիթին մէջ, ուր ներկայ էր հազարներու հասնող բազմութիւն մը:

Առաւօտէ, թռուցիկ մը ցրուած էին քաղաքին մէջ, ստորագրուած «Կարգադիր Յանձնախումբ»ի կողմէ, որով կը ծանուցուէր թէ աղօթքներ պիտի կատարուին ազգայնական լիտր Իպրահիմ պէյ Հանանոյի երկարակեցութեան համար: Այս պարագան պատճառներէն մէկը եղած էր այնքան հսկայ բազմութեան մը ներկայութեան մզկիթին մէջ:

Կառավարութիւնը կը վախնար հաւանական ցոյցէ մը, որ կրնար տեղի ունենալ աղօթքէն վերջ: Այդ պատճառաւ ոստիկանական կարեւոր ուժեր տեղաւորուած էին մզկիթի դըրան առջեւ եւ շուրջը: Ֆրանսական ուժեր եւ ժանտարմաներ նմանապէս դիրքաւորուած էին մզկիթին շուրջ: Իսկ ներսը, ժողովուրդին մէջ, հարիւրաւոր գաղտնի ոստիկաններ հսկողութիւն կը կատարէին:

Կառավարութիւնը մզկիթին մէջ մասնաւոր տեղ մը պատրաստած էր հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին եւ ոստիկաններ շրջապատած էին այդ աթոռները: Սակայն, նախագահներու ժամանումէն առաջ, երբ Իպրահիմ Հանանօ եւ անոր մարդիկը ներս կը մտնեն, ժողովուրդը կը խուժէ ոստիկաններուն վրայ եւ նախագահներու յատկացուած աթոռները կը տրամադրէ անոնց: Քիչ վերջ երբ հասան նախագահները, չկրցան մզկիթ մտնել եւ աղօթեցին ընդունելութեան սրահին մէջ:

Այդ միջոցին սակայն, մզկիթէն դուրս հաւաքուող ժողովուրդը սկսած էր ցոյցերուն եւ «կեցցեն ազգայնականները» բացագանչութիւնները կը լսուէին ամէն կողմէ:

Աղօթքը լմննալուն պէս երկու նախագահները դուրս ելան եւ մեկնեցան: Իսկ բազմութիւնը կը դիմէր ծայրայեղութեանց եւ շարունակ կը պոռար. «Կեցցէ Հանանօ, անկցին դաւաճանները»: Սաատալլա պէյ Ճապրի խօսք առնելով ժողովուրդը կը հրաւիրէ հանդարտութեան եւ կ'ըսէ.— «Դուք եկած էք հոս՝ խնդրելու Աստուծմէ, որ ձեր մեծ ղեկավարին՝ Իպրահիմ պէյ Հանանօի կեանքը երկարէ եւ փորձութիւններէ ազատէ: Մենք մեր մարմինները պատնէշ կը կանգնենք՝ պաշտպանելու համար անոր կեանքը»: Ժողովուրդին ծափերուն մէջ շարունակելով իր խօսքերը, Սաատալլա պէյ Ճապրի յարձակումներ կը գործէ իշխանութեանց հասցէին:

Ժողովուրդը մզկիթէն կը սկսի դուրս ելլել թափօրի ձեւով, սակայն ոստիկանութիւնը կ'ուզէ արգիլել: Ասոր վրայ կը սկսի բախումը ժողովուրդին եւ կառավարական ուժերուն միջեւ: Տասնէ աւելի վիրաւորներ երկու կողմէ:

Ընդհ. Ապահովութեան պետը փակելով մզկիթին դռները, մի առ մի խուզարկութեան կ'ենթարկէ դուրս ելլողները, որոնցմէ մօտ 150 հոգի ձերբակալուած եւ խումբ խումբ առաջնորդուած է բանտ, վրանին զանազան զէնքեր գտած ըլլալով: Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուին ազգայնական պարագլուխներ, որոնցմէ Պ. Հանանօն ազատ ձգուած է նկատի առնելով իր վատառողջ վիճակը եւ Տոքթ. Ապտիւրրահման Քէյալին՝ մասնաւոր երաշխաւորութեամբ մը:

Մզկիթին առջեւ կատարուած այս ձերբակալութիւններէն զատ, ցուցարարները ցրուելէ յետոյ ոստիկանական ուժերը, իրենց առած հրահանգին համաձայն, կը ձերբակալեն ազգայնական պետերէն Սաատալլա պէյ Ճապրին, Ճէմիլ Իպրահիմ փաշան, Եուսուֆ Եազըճէքը, Շըպըլ Խուրին, Սաատէտտին Ճապրին, Տոքթ. Հասան Ֆուատը, Ալի Հայանին, Թարեգ Հանանօն (Իպրահիմ պէյ Հանանօի զաւակը), Շէյխ Ապտիւլ Գատիր Սէլմինին եւ իր տղաքները, Նազըմ Ռուսին եւ բազմաթիւ երիտասարդներ եւ ուսանողներ:

Ուրբաթ մինչեւ կէս գիշեր կատարուած են հարցաքննութիւնները, որմէ վերջ 35 հոգի ազատ թողուած են, մնացեալները պիտի դատուին խառն դատարանին առջեւ:

Ժողովուրդը գրգռուած վիճակ մը ունի: Կառավարական ուժեր կը պաշտպանեն քաղաքը:

Իբրեւ բողոքի նշան, Շաբաթ, ամբողջ օրը, փակ մնաց շուկան:

Ուրբաթ, կէս օրին, Ֆուատ պէյ Ամիլի բնակարանին առջեւ պայթեցաւ չորրորդ ռումբ մըն ալ: Ֆուատ Ամիլի պէյ նախկին նախարար մըն է:

Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը շաբաթ առաւօտ մեկնեցան Ալէքսանտրէթ: Ճամբան մինչեւ Գըրգ Խան արտակարգ պատիւներ եւ դիմաւորութիւններ եղան հիւրերուն: Րիհանիէի եւ Գըրգ Խանի մէջ ցոյց տրուած է բացառիկ ընդունելութիւն մը: Նախագահները գիշերը Ալէքսանտրէթ մնացին եւ կիրակի մեկնեցան Անտիոք, ուր եւս ժողովուրդը պատրաստեր էր շքեղ ընդունելութիւն մը:

7000 ՅՈՅՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

ԱԹԷՆՔ.— Կ. Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, արհեստաւորներու վերաբերեալ օրէնքին կիրարկման հետեւանքով, Պոլիս բնակող 7000 Յոյներ պիտի չկրնան ի գործ դնել իրենց արհեստը եւ պիտի ստիպուին Յունաստան ապաստանիլ: Ասոնք պիտի հաստատուին Աթէնքի, Փիրէայի եւ Սելանիկի մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

Պատմական օրը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (30 մայիս).—

«Կիրակիի Ազգային Տօնը կրկնապէս պատմական եղաւ: Ազգային Արմատական կուսակցութեան պետ եւ պատերազմական նախարար Զօր. Գոնտիլիսի, Երեսփ. ժողովի փոխ նախագահ Աթինօեէնիսի, ժողովրդական կուսակցութեան ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Ռալլիսի, Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչ Արկիրոփուլոսի, դեսպանատուներու եւ հելլէն բազմաթիւ կազմակերպութիւններու գործակատարներուն եւ ներկայացուցիչներուն ներկայութիւնը Ազգային Տօնին տուին հելլէն եւ հայ եղբայրակցութեան ցոյցի բնոյթ, առանց քաղաքական նշանակութեան:

Բոլոր օտար բանախօսները զմայլանքով ոգեկոչեցին Հայոց պատմութենէն դրուագներ, հայ յեղափոխութիւնը, ազատագրական պայքարը եւ անոր արդիւնք մայիս 28ը, եզրակացնելով որ անկախութիւնը նախապայմանն է ժողովուրդի մը ազատ զարգացման եւ յառաջդիմութեան եւ թէ ազատութիւնը ձեռք կը ձգուի միայն յամառ աշխատանքով, հոգեկան ուժով, հաւատքով եւ պայքարով:

Հայրենասիրութեան ի՛նչ վսեմ արտայայտութիւններունեցան բանախօսները, ի՛նչ շքեղ բացատրութիւններ տուին հայրենիքի եւ անկախութեան գաղափարին մասին, ի՛նչ սրտայոյզ թելադրանքներ բրին մեզի՝ հայ ժողովուրդին, որպէսզի ձեռք ձեռքի տանք, շարքերը խտացնենք եւ ազգովին հետապնդենք մեր դարաւոր իտէալը, մեր պապերուն հողերուն վըրայ անկախ Հայաստանի պալատը կառուցանելու համար:

Խօսողները, հելլէն քաղաքական ու մտաւորական անձնաւորութեանց շարքին առաջնակարգ դիրք գրաւած մեծ դէմքեր, մեզի խօսեցան հայ ղեկավարներու պէս, անկեղծ ու սրտաբուխ եղբայրական ու մտերմիկ թօնով: Որքա՜ն մեծ էր յուզումը Զօր. Գոնտիլիսին, երբ կը խօսէր օթեակէն Բիւզանդիոնի հայ կայսրերու մասին: Որքա՛ն գինովցած էր մեր պատուական բարեկամը Աթինօեէնիս, որ կրկնապէս շեշտեց թէ հանդիսութեան կը մասնակցի Ազգ. ժողովին անունով եւ իր խօսքերը կ'արտայայտեն Ազգային ժողովին զգացումները: Որքա՛ն յուզիչ էր ողջոյնը Ռալլիսի, որ մեզի բերաւ ժողովրդական կուսակցութեան կողմէ:

Բառ չենք գտներ մեր հելլէն եղբայրներուն՝ Ազգային Տօնին բերած գործօն մասնակցութիւնը վեր հանելու: Ինչ որ տեղի ունեցաւ, երկարատեւ աշխատանքի արդիւնք կամ ձեւակերպութիւն չէր: Պ. Աթինօեէնիսի աչքերէն միայն արցունքը կը պակսէր: Ան հանդէսին եկած էր ոչ թէ պարտականութիւն կատարելու, այլ հոգեկան ապրում մը ունենալու համար: Շատ աւելի կարեւոր պարտականութիւն մը ունենալու համար: Շատ աւելի կարեւոր պարտականութիւն մը զոհած էր, Հայոց Ազգային Տօնին մասնակցելու համար:

Զօր. Գոնտիլիս յետաձգել տուած էր նախարարաց խորհուրդի նիստը, իսկ Ռալլիս, որ պաշտօնապէս հրաւիրուած էր թագաւոր Կոստանդինի յիշատակին տեղի ունենալիք արարողութեան, նախապատուութիւն տըւած էր մեր Ազգային Տօնին:

Կիրակին պատմական օր մը եղաւ: Աթէնքի հայութիւնը, բոլոր դասակարգերով, մեծով ու պզտիկով, զգաց Հայ ըլլալուն հպարտութիւնը: Ցեղային ոգին արթնցաւ անոր մէջ: Բոլոր Հայերուն ներկայութիւնը ապացոյց էր թէ Մայիս 28ը դարձած է համաժողովրդական տօն ոչ միայն մեզի, այլեւ օտարներու համար ալ:

Կիրակի օր յունահայ գաղութին համար նոր շրջան մը սկսաւ: Կառավարական շրջանակներուն վրայ ձգուած գէշ. տպաւորութեան վերջին հետքերը ջնջեցին: Ուրիշներուն գործել ուզած չարիքին տպաւորութիւնը չէզոքացուցին: Կառավարութիւնը, մամուլը եւ կուսակցութիւնները կիրակիէն սկսեալ տարբեր աչքով կը նային մեր վրայ: Մենք նոր ճամբաներ բացինք այս գաղութին առջեւ: Թող ուրիշներ, որոնք միշտ ձախաւերութիւն գործած են, աշխատին քաղել մեր աշխատանքին պտուղը:

«Ոճրագործներու կազմակերպութիւնը» Ազգային Տօնին համաժողովրդական եւ հելլէն եւ հայ եղբայրակցութեան հանդիսաւոր ցոյցի գոյն տալով, ուրիշ նպատակ չէր հետապնդեր, եթէ ոչ երկու ժողովուրդներու կապերը ամրապնդել, կառավարութիւնը շահագրգռել մեր գաղութով եւ ոստիկանական իշխանութիւններու թիւրիմացութեան վերջ տալ: Մենք յաջողեցանք մեր նպատակին մէջ:

Կառավարութիւնը այսօր շատ լաւ տրամադրուած է մեր ժողովուրդին հանդէպ: Հելլէն մամուլը, որ մեր թերութիւնները յաճախ մեր երեսին կը զարնէր, կիրակիէն ի վեր լեզուն փոխեց: Իսկ ոստիկանական իշխանութիւնները համոզուեցան թէ մենք ալ խաղաղասէր ազգ ենք, օրէնքները կը յարգենք եւ գիտենք առանց վէճի ու կռուի տօնել մեր Ազգային Տօնը:

Բոլոր նախապաշարումները ջնջեցինք: Բոլոր թիւրիմացութիւնները հարթեցինք: Կը մնայ օգտուիլ տրամադրութիւններէն, ոչ թէ ժուռնալներ տալով կամ քուէութիւններ ընելով, այլ շփում ու յարաբերութիւն պահելով կառավարական շրջանակներուն հետ, պայմանաւ որ յարաբերութիւն պահողը չըլլայ ոչ առաջնորդը եւ ոչ ալ իր գործակիցները, որոնք աններելի յանդգնութիւնն ունեցան այս ժողովուրդին մեծագոյն կուսակցութիւնը ներկայացնելու իբր «ոճրագործներու կազմակերպութիւն»:

Թող գիտնան որ կառավարութիւնը մոռցած չէ բնաւ այդ վատութիւնը, որուն Թուրքերն անգամ ընդունակ չեղան»:

ՀԻՆ ՃԱՄԲՈՒ ՄԸ ՀԵՏՔԵՐԸ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՄԷՋ

Ս. Բարխուդարեանի յօդուածէն.— Գորիսի շրջանի Եայջի գիւղէն 2 քիլոմէթր հիւսիս, հեղեղատի մը ափին, Ուչթափալար լեռներու ստորոտին կը գտնուին աւերակ իջեւանի մը մնացորդները: Իջեւանը շինուած է մաքուր, սրբատաշ քարերէ եւ ճարտարապետական մեծ արուեստով: Ներսէն ան երեք թեւանի է, գեղաքանդակ սիւներով ու որմնասիւներով: Հյակապ մուտքը արեւելեան կողմէն է, որու ճակտին կայ մեծ արձանագրութիւն մը հայերէն եւ արաբերէն: Ըստ արձանագրութեան, շինուած է 1346 թուականին, մուտքին՝ կայ գաւիթ մը, իսկ շուրջը՝ զանազան շէնքերու աւերակներ:

Այդ իջեւանին մօտէն այժմ եւս կ'անցնի Նախիջեւան - Ղարաբաղ խճուղին:

Իջեւանին մօտէն անցնող եւ տեղ տեղ նոր ճանապարհը խաչաձեւող հին ճանապարհը՝ երկու կողմը իրարմէ 150—180 մէթր հեռաւորութեամբ տնկըւած են մարդահասակ քարեր. քարերը անտաշ են, բարակ ու երկար եւ ծայրերուն վրայ մեծ մասամբ ունին ծակեր, որոնց միջոցով հեռու տեղերէ քարշ տրուած եւ բերուած են: Ասոնք, իրենց արուեստով աւելի հին են քան Իջեւանը եւ աւելի մօտ Ղոչուն տաղի մշակոյթին:

Այս քարերը տնկուեր են ճանապարհի եզերքները այն կէտերուն վրայ, ուր ճանապարհը աւելի վտանգաւոր է ձմեռուան բուքի ու ձիւնի հետեւանքով, որպէսզի կարաւանները եւ ճամբորդները ուղեցոյց հանդիսանան: Անոնց հետքերը երեւան եկան Ուչթափալարէն յետոյ նաեւ Բիչանագի լեռնանցքին մէջ:

Ճանապարհը հաւանօրէն իր սկիզբն է առած Նախիջեւանէն՝ որ հնագոյն դարերէն սկսած կը գտնուի առեւտրական մեծ ճանապարհներու վրայ: Նախիջեւանէն կը սկսէր նաեւ այն նշանաւոր ճանապարհը, որ Դալարագեազի վրայով, Սելիմի կիրճով կը մտնէր Սեւանի աւազանը եւ այստեղէն ալ Կուրի հովիտը, այդ ճանապարհի վրայ ալ 12—14րդ դարերէն մնացած են քանի մը հոյակապ իջեւաններու աւերակները:

Արշաւախումբին ճշդած ճանապարհի հետքերը կ'ապացուցանեն, որ Նախիջեւանէն ուրիշ ճամբայ մըն ալ դէպի արեւելք ուղղուելով, Նախիջեւանի գետին հոսանքով, կտրած է Զանգեզուրը, անցած է Շուշի եւ այդտեղէն ալ մտած կրկին Կուրի հովիտը:

հաշիւ վճարումներ կը կատարեն, սպասելով նոր բանակցութեանց: Այս անգամ Նախագահ Րուզվէլթ որոշեց պարտազանց հռչակել նաեւ այն պետութիւնները որոնք մասնակի վճարումներ կը կատարեն: Այս որոշման վրայ է որ Անգլիա վճռեց որ եւ է գումար չվճարել եւ սպասել նոր բանակցութեանց: Նրմտական նախարարը այս առթիւ ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Ըսաւ թէ Անգլիա պատրաստ էր յունիս 15ին ալ առհաշիւ գումար մը վճարելու. բայց որովհետեւ Ամերիկա չընդունիր, ստիպուած էին կամ 50 միլիոն տոլլարին վճարել յունիսին եւ 20 միլիոն ալ՝ դեկտեմբերին, եւ կամ որ եւ է գումար չվճարել: Այդ պարագային նորէն պիտի արծարծուէր պատերազմական պարտքերու խնդիրը, ուշացնելով աշխարհի տնտեսական վերականգնումը: Մենք չէինք կրնար ստանձնել այդ պատասխանատուութիւնը: Յետոյ բացատրեց թէ չափազանց ծանր եւ անարդարանալի է Անգլիոյ կռնակին դրուած բեռը: Այսպէս, կառավարութիւնը 2025 միլիոն տոլարը վճարած է ի հաշիւ Մ. Նահանգներու առած 4267 միլիոն տոլարին. եւ սակայն պարտքին գումարը նորէն կը մնայ անուանապէս 4,713,785,000 տոլար: Միւս կողմէ, ուրիշ կառավարութեանց փոխ տրուած 5,773,300,000 տոլարին վրայ վճարուած է միայն 678,500,000 տոլար: Ուրեմն, ամէնէն ծանր բեռը կ'իյնայ Անգլիոյ վրայ: Յետոյ պէտք չէ մոռնալ որ Անգլիա իր կարգին 1600 միլիոն տոլար փոխ առած է դաշնակից պետութեանց, գանձելով իր հարկատուներէն:

Տասներեք պետութիւններ համագումար 35 միլիոն տոլար պէտք է վճարեն Մ. Նահանգներուն, յունիս 15ին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»· ·«««

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՁԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

9 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ, Մէսոնի կայարանին դիմաց:

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբական եւ սոլօ երգեր, հայկական սիրուած շուրջպարեր հայկական տարազներով ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի:

Կը մասնակցի Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ տ'Օթէօյէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մէօտօն ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: Շոգեկառք Մոնփառնասէն, իջնել կար Մէօտօն:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՍԷՆԹԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. *ՌՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ԽՈՒՄԲԻ*

9 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

La Viste l'Ermitage*ի շքեղ սրահին մէջ*

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք՝ եօթը տարեկանէն վեր փոքրիկներու համար 1 ֆրանք:

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ*

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ին

ՎԻԷՆԻ ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան (մեներգ), ընկ. Աւետիս Մելքոնեան (ջութակ): Արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 4.30ԻՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՐՏՕՅԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Ագրիպ Սերոբ եւ Իշխան ենթակոմիտէներու դասախօսական ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Պատ. Միութեան Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Համազասպ խումբի ժողովը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ երկրորդ վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune *սրճարանի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի:*

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» *մասին տեղի պիտի ունենայ միտքերու թեր ու դէմ փոխանակութիւն:*

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «*ԱՐԾԻՒ*» ենթակոմիտէի դաշտահանդէսը որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. Կ. *ԿԱՐԻՆԵԱՆ*ի պարտէզին մէջ, Պանեէօ:

Հաղորդ. միջոց.—*Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:*

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան Դաշտահանդէսը ՅՈՒԼԻՍ 8ին:

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ-ԴՊՐՈՑԻՆ

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ *ՏԻԿ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ*ի

կիրակի *10* յունիս, ժամը ճիշդ *15*ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ— ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 *ֆրանք:*

ԾԱՆՕԹ.— *Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար* Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, *ընկերակցութեամբ դաշնակահար* Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, *ինչպէս նաեւ երգչուհի* Օր. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ *եւ երգիչ* Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօճերեանի *մօտ,* 168, Bd. Haussmann, Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: *Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահ:*

Դաշտահանդէս Առնուվիլի մէջ

կազմակերպուած՝ Պ. ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, Առնուվիլի Bois de Condosի անտառին մէջ Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի նուիրուի տեղւոյն մանկապարտէզին

Օգնեցէք Մանկապարտէզին, բացակայութիւնը աններելի է

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով: Տեօնէր քէպապ փիտէով եւ խմրիք հէլվա *պատրաստուած խոհարարապետ Պ.* Կարապետ Փափազեանի *կողմէ: Արեւել. նուագ՝* քէմանի Սարգիս, ուտի Բարունակ և քանոնի Յակոբ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին *Salle Marronnier*ի մէջ 8 *Ave. Livry*

Կը նախագահէ՝ *Տ. ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆ*

Բանասէր եւ պատմագէտ *Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ* մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ Հայաստանի հին պատմական տեսարանները:

Սէվրանի հայ երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի՝

«ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ» եւ «ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՅՈՒՆ»

երգ եւ *արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:*

Հաղ. միջոց.— Կար տիւ Նորէն շոգեկառք 19.56 *և* 20.28 *իջնել Սէվրան:*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Հայ Մայրերու Միութեան կողմէ բացուած չորս դպրոցներու (Տէսին, Պռօն, Քուռ Լաֆայէթ եւ Մօնշա):

Կը նախագահէ՝ Տիկին Ա. ԷԼՄԱՍԵԱՆ

Բացման խօսք՝ Պ. Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Երգ, մեներգ, արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ եւլն.: փոքրիկ Տիրուհի Թաթավլաճեան դաշնակի վրայ կը նուագէ ու կ'երգէ: խումբ մը աղջիկներ եւ մանչեր ելեկտրական գոյնզգոյն լոյսերու տակ կը պարեն հայկական եւ եւրոպական պարեր ընկերակցութեամբ դաշնակի:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Տիկ. Փըթի Տէր Պօղոսեանի կողմէ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Քօնֆէրանս տը Լ'Ունիոն Քրէթիէնի մէջ, 14 ռիւ տը Թրէվիզ, հովանաւորութեամբ Կովկասցի Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան վարչութեան.

Նիւթ՝ Հալածուած ժողովուրդներու ծառայելու առթիւ:

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնն ու Սկաուտական Մարմինը խառն նիստ կը գումարեն այսօր հինգշաբթի գիշեր, կեդրոնը:

ԿԷՅՎԷՐ ՇՐՋԱՆԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

— Օ՜հ, պարոն Կէյտըրքօլ, ըսաւ քաղցր ձայնով մը եւ ձեռքը ինծի երկարեց:

Ձխօսեցայ. նայեցայ անոր աչքերուն մէջ եւ դիւային հաճոյք մը զգացի:

Անիկա յանկարծ հասկցաւ իրականութիւնը եւ փորձեց հեռաձայնին մօտենալ: Վրան խոյացայ. տղու մը չափ ալ ուժ չունէր. դառնութիւնները զորս ինծի պատճառած էր, եւ տանջանքները որոնց ենթարկուած էի, ուժ տուած էին ինծի: «Կեղծ» թեւս կրնայի գործածել հիմա:

Անկողինին վրայ նետեցի զինքը:

— Գարա, պիտի մեռնիս, ըսի իրեն. կինս անգութ մահ մը ունեցաւ, բայց քու մահդ պիտի ըլլայ աւելի տանելի...

Խօսելու փորձ մը ըրաւ. ձեռքերը օդին մէջ սկսաւ շարժել, բայց բռնեցի. յետոյ ցած ձայնով ականջին փսփսացի.

— Մարդ չպիտի իմանայ թէ ով սպաննեց քեզ, Գարա, խորհէ անգամ մը. ապա համարձակ պիտի պատեմ եւ դուն խորհրդաւոր ոճիրի մը առանցքը պիտի ըլլաս... բոլոր նամակները պիտի կարդացուին, ամբողջ կեանքդ պիտի քննուի եւ աշխարհը պիտի ճանչնայ քեզ այնպէս ինչպէս որ ես...

Իր մէկ թեւը ազատ ձգեցի, ղաշոյնըս քաշեցի եւ զարկի. կարծեմ մահը վայրկենական եղաւ:

Անկողինին վրայ փռուած թողուցի զինքը եւ սենեակին դրան մօտեցայ: Ժամանակ չէի կրնար կորսնցնել. գրպանէս հանեցի մոմերը որոնք մարմինիս ջերմութենէն կակուղցեր էին:

Փականքին կապը վեր բարձրացուցի եւ մոմին շնորհիւ այդ դիրքին մէջ պահեցի զայն. գիտէի որ այդ տաք սենեակին մէջ մոմը աւելի եւս պիտի հալէր եւ քանի մը վայրկեանէն կապը փականքին մէջ պիտի իյնար:

Հեռաձայնին մասին ալ խորհած էի առաջուց, թէեւ չէի գիտեր թէ գիծը ուր կ'երկարէր. Թղթահատը գործս դիւրացուց: Լծակի մը պէս հաւասարակշռեցի զայն սիկարէթի տուփին վրայ. մէկ ծայրը կը հասնէր հեռաձայնին «ականջ»ին ճիշդ տակը: Անոր միւս ծայրը հանդչեցուցի երկրորդ մոմին վրայ եւ վրայի կողմն ալ տեղաւորեցի երկու գիրքերը որոնք բաւականաչափ ծանր էին. ի հարկէ չէի կրնար գիտնալ թէ մոմը քանի վայրկեանէն պիտի հալէր: Հաշիւ ըրած էի, սակայն, որ անիկա այդ տաքութեան մէջ, վերջ ի վերջոյ տեղի պիտի տար գիրքերուն ծանրութեան տակ, Թղթահատը իր հաւասարակշռութիւնը պիտի կորսնցնէր եւ անոր մէկ ծայրը վեր պիտի բարձրացնէր հեռաձայնին «ականջ»ը:

Յոյս ունէի որ Ֆիշըր նամակս առած ըլլալով փախած պիտի ըլլար: Երբ սենեակին դուռը բացի, լսեցի անոր ոտնաձայնը. ալ եղածը եղած էր, պէտք է գործը լմնցնէի:

Եսեւ դարձայ եւ երեւակայական խօսակցութեան մը սկսայ Գարայի հետ: Սարսափելի էր այդ վայրկեանը եւ սակայն զաւեշտական բան մը կար անոր մէջ եւ ուզեցի խնդալ, խնդալ, խնդալ... Ֆիշըր սանդուղներէն վեր կը բարձրանար. դուռը զգուշութեամբ գոցեցի. մոմը որքան առնէն պիտի հալէր.... Որ եւ է կասկածի տեղի տալու համար որոշեցի խօսքի բռնել Ֆիշըրը որ, ինչպէս կ'երեւար, նամակը տեսած չէր: Երկար սպասելու պէտք չեղաւ, որովհետեւ փականքը թեթեւ աղմուկով մը գոցուեցաւ: Սենեակին տաքութիւնը իմ կարծածէս աւելի շուտ հալեցուցեր էր մոմը. հարցուցի Ֆիշըրին թէ ուրկէ կուգար այդ աղմուկը եւ անիկա բացատրեց. վար իջայ՝ խօսակցութիւնս շարունակելով. թաքսի մը առի եւ տուն գացի: Վերարկուիս տակէն երեկոյեան հագուստ հագած էի.

Տասը վայրկեան վերջը յարկաբաժինէս դուրս ելայ առանց մօրուքի եւ թատրոն գացի: Բնականաբար ոչ ոք ճանչցաւ զիս բազմութեան մէջ: Յետոյ Սկոտլընտ Եարտ գացի: Զուգադիպութիւն մըն էր որ այնտեղ հասայ ճիշդ այն րոպէին երբ Թղթահատին տակ դրուած մոմը հալած ըլլալով, հեռաձայնը կը հնչէր ոստիկանատան գրասենեակին մէջ՝ ոճիրին աղդանշանը տալով:

Ահաւասիկ իմ պատմութիւնս, ըսաւ Լէքմըն, ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, Գարան հարիւրաւորներու արիւնը մտած ոճրագործ մըն էր. ես կատարեցի ինչ որ մտադրած էի, ոչ աւելի, ոչ պակաս: Որոշեցի Ամերիկա երթալ, բայց մեկնումիս օրը քանի մօտեցաւ, այնքան վառ կերպով յիշողութեանս մէջ արթնցան այն ծրագիրները որոնց մասին խորհած էինք ես ու իմ պաշտելի եւ նահատակուած կինս...

Լէքմըն նստաւ եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ.

— Պատմութիւնս վերջացաւ, ըսաւ ցաւագին ժպիտով մը:

— Ոչ տակաւին, պատասխանեց ձայն մը:

Թ. Ք. ալ չած ետեւ դարձաւ. խօսողը Պէլինտա Մէրին էր:

— Ես պիտի շարունակեմ հիմա, ըսաւ աղջիկը:

— Հրաշալիօրէն ինքնավստահ է եւ հանդարտ, մտածեց Թ. Ք.: Բայց իրեն համար Մէրին ամէն առթին «հրաշալի» էր...

— Ձեր պատմութեան մեծ մասը ճիշդ է, ըսաւ Մէրի, որուն ուղղուած էր ներկաներուն նայուածքը, բայց Գարան մէկ բանի մէջ ստեց...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց Լէքմըն յանկարծ ոտքի բարձրանալով:

Աղջիկը փոխանակ պատասխանելու, տեղէն ելաւ եւ գնաց սրահին ետեւը ուր վարագոյրով գոցուած դուռ մը կար: Յանկարծ քաշեց վարագոյրը եւ դրան սեմին վրայ երեւցաւ նիհարակազմ, գեղեցիկ ու ծանրակշիռ արտայայտութեամբ կին մը:

— Աստուած իմ, Կրէյսն է, փսփսաց Թ. Ք.:

ԳԼՈՒԽ 23

Ներկաները բոլորն ալ հեռացան՝ առանձին ձգելով Լէքմընն ու իր կինը, որոնք այդ պահուն հազուագիւտ երջանկութեան մը տիրացած էին: Դուրսը՝ բազմութիւնը հաւաքուած էր Պէլինտա Մէրիի շուրջը:

— Բնականաբար չմեռաւ, ըսաւ անիկա. Գարան վախի մէջ կ'ապրէր շարունակ. Պ. Լէքմընին կարծածին պէս ալ չտանջեց զայն... Կրէյսին ըսած էր թէ իր ամուսինը մեռած էր, ինչպէս Պ. Լէքմընին հասկցուցեր էր որ իր կինը չկար այլեւս:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 8 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2516

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇԱՀԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

»»»· ·«««

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ ՈՒՆԻ

Գրած էինք թէ Պարսկաստանի Շահը ճամբայ ելած է դէպի Թուրքիա։ Շահին կ'ընկերանան արտաքին նախարար Մէյիտ Պաղըր խան, Թէհրանի թրքական դեսպանը եւ խումբ մը բարձրաստիճան սպաներ եւ երեւելիներ։ Շաբաթ օր Էնկիւրիի պարսիկ դեսպանը Մակուի մէջ դիմաւորեց Շահը եւ հանդիսաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ կիրակի, երբ վեհապետը սահմանը անցաւ Պայազիտէն, դէպի Էրզրում եւ Տրապիզոն երթալու համար։ Տրապիզոնէն թրքական մարտանաւ մը — թերեւս «Եավուզ»ը — Շահը տարաւ Սամսոն, ուրկէ Շահը Էնկիւրի պիտի երթայ շոգեկառքով, եւ չորս օր մնալէ յետոյ պիտի անցնի Պոլիս։

Ուշագրաւ է որ Րիզա Շահ իր առաջին այցելութիւնը կուտայ Թուրքիոյ, որուն ազգային զարգացումը համակրութեամբ ողջունած, ուշադրութեամբ ուսումնասիրած եւ ի հարկին օրինակած են Պարսկաստանի մէջ։

«Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ շեշտելով այս այցելութեան կարեւորութիւնը, կը գրէ.— Րիզա Շահ եւ Մ. Քէմալ շատ մը հասարակաց յատկութիւններ ունին,— թունդ հայրենասիրութիւն եւ եռանդ՝ վարչական եւ կրթական վերանորոգման համար։ Այս պարագան մեծ զարմանք պատճառած է անոնց որ սովոր էին «անփոփոխելի» համարելու Արեւելքը։ Երկուքն ալ զինուոր են ասպարէզով եւ վտանգներու ինչպէս եւ դժուարութեան հանդիպած՝ իրենց կենսունակ տարիքին մէջ։ Սահմանային վերջին համաձայնութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ՝ վերցուց վէճի տեւական պատճառ մը եւ երկու բարենորոգիչ վեհապետներուն հանդիպումը նոր բարուոքում մը յառաջ պիտի բերէ թուրքեւպարսիկ յարաբերութեանց մէջ։ Երկու երկիրները հասարակաց շահեր եւ հասարակաց դժուարութիւններ ունին. քրտական հարցը կապ ունի երկուքին հետ. երկու պետութիւններն ալ դրացի են խորհրդային Ռուսիոյ եւ մանաւանդ Պարսիկները կ'ուզեն բարւոքել իրենց հիւսիսային նահանգներուն արտածման վաճառականութիւնը, որուն մեծ մասը կ'անցնի ռուսական հողէն։ Անոնք կը յուսան համաձայնութեան յանգիլ Թուրքերուն հետ, որպէսզի աւելի քիչ կախում ունենան ռուսական բարեացակամութենէն։ Թուրքեւպարսիկ համաձայնութիւն մը՝ քաջալերելու համար հիւսիսային Պարսկաստանի եւ Տրապիզոնի միջեւ եղած առեւտուրը՝ իրական արժէք պիտի ունենայ երկու երկիրներուն համար։

Նոր բանաձեւ՝ զինաթափութեան մասին

—·—

ԱՄԷՆ ՓՈՐՁ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԺՈՂՈՎԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երկու օրուան ճարտասանական մրցումներէն յետոյ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը չորեքշաբթի ներկայացուց նոր բանաձեւ մը, որպէսզի կարելի ըլլայ շարունակել աշխատանքները։ Ժողովին բացումէն առաջ, Նախագահ Հէնտըրսըն աւետեց թէ փոթորիկը անցած է։ Պ. Պառթու ալ իր կարգին կրկնեց այս աւետիսը, ըսելով.— «Երէկ Պ. Նախագահը եւ ես, որ միեւնոյն տարիքը ունինք, ուզեցինք դպրոցականներու պէս ապացուցանել մեր երիտասարդութեան ուժը։ Այժմ կ'ուզենք որ գիւանը բարեփոխէ այդ եռանդը՝ մեր իմաստութենէն բխած դասով»։ Յետոյ հատուած առ հատուած կարդաց բանաձեւը եւ լրացուցիչ բացատրութիւններ տուաւ իւրաքանչիւրի մասին։ Բանաձեւը, որ ամէն բանէ վեր կը դասէ ապահովութեան խնդիրը, կը բաղկանայ երեք հիմնական կէտերէ։ Առաջինը կը տրամադրէ որ զինաթափութեան խորհրդաժողովին քաղաքական յանձնաժողովը անմիջապէս ձեռք առնէ շրջանային ապահովութեան դաշինքներու ուսումնասիրութիւնը, որպէսզի զանոնք յարմարցնէ ընդհ. պայմանագրի տրամադրութեանց։ Երկրորդը կը տրամադրէ կազմել օդանաւային պայմանագիր մը, միջազգային կազմակերպութեան մը վերածելով քաղաքային օդանաւորդութիւնը, արգիլելով օդային ռմբակոծութիւնը եւ կրճատելով եղած ուժերը։ Երրորդը կը յանձնարարէ նիստի հրաւիրել մասնագիտական յանձնաժողովը, զբաղելու համար ռուն սպառազինութեանց պայմանագիրով, համաձայն Մ. Նահանգներու պատուիրակին յայտարարութեանց։ Այս երեք յանձնաժողովները պիտի աշխատին զուգընթաց եւ խորհրդաժողովը պիտի յետաձգուի։ Դիւանին կը մնայ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, վերջնական պայմանագիրը ներկայացնելու համար։ Այս առթիւ, բանաձեւը ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ Խ. Միութեան պատուիրակին առաջարկը որ կը տրամադրէր զինաթափութեան խորհրդաժողովը վերածել խաղաղութեան մնայուն խորհրդաժողովի մը։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ակնարկելով Գերմանիոյ գործակցութեան, Պ. Պառթու յեշտեց.— Գերմանիոյ վերադարձի խնդիրը կը ճնշէ մեր վիճաբանութեանց վրայ։ Ես իմ կարծիքս յայտնած եմ արդէն։ Կը կրկնեմ թէ չկայ երկիր մը որ աւելի ուրախանայ այդ վերադարձէն քան Ֆրանսան։ Որ եւ է դուռ չէ փակուած։ Սարի հարցին մէջ, Ֆրանսա ցոյց տուաւ իր բարեացակամութիւնը՝ յանձն առնելով մասնակցիլ միջազգային ժողովի մը։ Բայց կարգ մը պատուիրակութիւններ համոզուեցան թէ խորհրդաժողովը չի կրնար շարունակել իր աշխատանքները, առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան։ Ես այդ կարծիքէն չեմ։ Մեր տեսակէտով, կարելի է մշակել աշխատանքի ծրագիր մը որուն շրջանակին մէջ պետութիւնները կրնան ի գործ դնել իրենց դիւանագիտական ազդեցութիւնը, վերադարձնելու համար Գերմանիան։

Զրոյցի մը համաձայն, հաւանական է որ Գերմանիա վերադառնայ Ժընեւ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը շարունակուի։ Ամէն պարագայի մէջ, յաջողութեամբ կը շարունակուին այս մասին կատարուած բանակցութիւնները։ Եթէ ժողովը յետաձգուի, Գերմանիա միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի կարենայ ներկայ ըլլալ Ժընեւի մէջ, մանաւանդ որ հետզհետէ հաւանական կը համարուի Խ. Միութեան մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Ով հրամայեց կրակել

Փետրուար 6ի դէպքին քննիչ յանձնաժողովը, որ լրացուցած է իր քննութիւնները, միաձայնութեամբ եզրակացուց թէ 1. կառավարութիւնը որ եւ է հրաման չէ տուած կրակ բանալու համար, 2. հրաման չեն տուած նաեւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, անոր փոխանորդը, ոստիկանական տեսուչներ կամ ուրիշ որ եւ է իրաւասու պաշտօնատար։ Բայց հաստատած է որ քաղաքապետական եւ հանրապետական պահակները եւ ուրիշ զինուորներ կամ ոստիկաններ ինքնաբերաբար կրակ բացած են ցուցարարներուն վրայ։

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐ...

»»»· ·«««

Խեղճն է ի ծով նրման, որ քանի չափեն
նա տանի,
Անգէտն է ի տիկ նրման, չափս յաւել
լընուն՝ կու պատռի։

Ն. ՔՈՒՉԱԿ

Դաս մը բացառական տիպարներ գոյնզգոյն խմբակներ կազմած՝ կը շարունակեն արիւն պղտորել։

Մեր հանրային կեանքին թունաւոր տունկերն են անոնք, եւ կը բուսնին ամէն տեղ։ Բայց միշտ խուսափելով արեւէն, եւ ամպերով պատերու տակ։

Երբեմն բանի տեղ դնելով զանոնք, խելքի կը կանչես, կը բացատրես ինչ ու ինչը։

Անօգո՛ւտ։ Անոնք իրենց խելքն ալ կզլանքի տակ առնելով, կը նախընտրեն ապուշի կամ խեղկատակի դեր կատարել։ Եւ որպէսզի յաջողին տպաւորութիւն գործել, իրենց վիզէն կը կախեն գոյնզգոյն «պոնճուխ»ներ,— ազգասիրութիւն, հայրենասիրութիւն, խոհեմութիւն, հեռատեսութիւն, Հայրենիքի շահը, կացութեան պահանջները... Շարեցէք ի՛նչքան որ կ'ուզէք։

Ամէնէն անմեղ գործն ալ անոնց համար կը դառնայ... արեւելեան խնդիր։ Եւ ամէնէն տարրական երեւոյթը՝ կռուախնձոր։

Գոնէ կարենային պարտկուիլ իրենց պատեանին մէջ, բանկալին վերապահելով երանութիւնը իրենց աննախընթա՛ց իմաստութեան։

Ո՛չ. անոնք այնքան ազնիւ են եւ անձնուէր, որ կ'ուզեն բոլորին — օտարին իսկ — բաժին հանել իրենց իմաստութենէն եւ երանութենէն...

Զհաւկցա՞ք։ Ուրեմն լսեցէք։

Իմացաք թէ այս տարի, Աթէնքի մէջ, Մայիս 28ը տօնուեցաւ խնկալէս աննախընթաց շուքով մը։

Տօնակատարութիւնը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան չորս հազար հոգի, մասնաւոր փայլ մը ստացած էր օտար հիւրերու մասնակցութեամբ։

Եւ սովորական մարդիկ չէին այդ հիւրերը, այլ հանրային դէմքեր,— Յունաստանի պատերազմական նախարար Զօր. Գոնտիլիս, իր դիւանապետին, թիկնապահին եւ քանի մը սպաներու հետ, Աթէնքի երեսփոխան Պ. Բալլիս, իրաւագէտ Պ. Տամասկինոս, Երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահ Պ. Աթէնէեոնիս, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ ուրիշներ։

Առաջին չորսը ճառեր ալ կը խօսին, տաք խօսքեր կ'արտասանեն, ոգեկոչելով հելլէնեւհայ բարեկամութիւնը դարերու ընթացքին, փառաբանելով հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը, համերաշխութեան յորդոր ուղղելով եւ գոչելով.— «Կեցցէ՛ Հայաստանի ազատութիւնը»։ (Բոլորն ալ գիտեն թէ ի՛նչ էինք եւ ի՛նչ եղանք)։

Միեւնոյն հանդէսին առթիւ, յոյն բանաստեղծ մը, Պ. Փիթաքիս, ձօն մը կը գրէ, «Հայաստան», որ կ'արտասանուի հայ օրիորդի մը կողմէ եւ կ'արժանանայ ջերմ ծափերու։ Իսկ պատերազմական նախարարութիւնը կը տրամադրէ Ա. զօրաբանակի նուագախումբը։

Եւ հանդէսին կանոնաւորութիւնն ու խանդավառութիւնը այնքան խոր տպաւորութիւն կը գործեն որ, Աթէնքի յունարէն թերթերն ալ կը փութան պատկերներ եւ նկարագրութիւններ հրատարակել։ Տօնին արձագանգը շրջան կ'ընէ հիւրընկալ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ, եւ մասնակցող բարձրաստիճան հիւրերը պարտականութիւն կը սեպեն հրապարակաւ յայտնել իրենց գոհունակութիւնը։ (Պիտի հրատարակենք առանձին)։

Այս բոլորէն բարի՞ք պիտի վայելէ Յունաստանի հայ գաղութը թէ չարիք։

Այս բոլորը ո՛ր եւ է վնաս կրնա՞ն պատճառել մեր առօրեայ կեանքին եւ հայկական դատին։

— Աւելորդ հարցումներ, պիտի ըսէք։

Մի՛ աճապարէք։ Աթէնքի մէջ կը հրատարակուի թերթ մը, ուռուցիկ անուանակոչութեամբ,— «Արամազդ», եւ իբրեւ թէ «անկախ»։

Այս թերթին խմբագրութիւնը չուներ – չի խմեր, եւ Մայիս 30ին, սեւով ճերմակի վրայ կը տպէ ՅՈՒՆԱՐԷՆ խմբագրական մը, սեւցնելու համար ե՛ւ Մայիս 28ը, ե՛ւ Դաշնակցութիւնը, ե՛ւ հանդէսը, ե՛ւ մասնակցողները։

Բայց լաւ է որ ձեր աչքերով կարդաք անոր ամէնէն պերճախօս, այսինքն զարշելի մասը.

— «Այս կոմիտէն իր արարքներով եւ իր հակազինուորական արտայայտութիւններով պղծեց այս յիշատակը եւ հայ ժողովուրդը հիմա Մայիս 28ը եւ եռագոյն դրօշը կը համարէ որպէս եղբայրասպանութեան խորհրդանշան եւ այս պատճառով չի մասնակցիր նման ցոյցերու։

Քանի մը բացառիկ հեյլէն դէմքեր որ անգիտանալով Հայերու այս մասնաւոր խնդիրները մասնակցեցան անխղճաբար այս կոմիտէներու կողմէ կազմակերպուած ցոյցերու, այսպէսով մեծ ցաւ կ'առթեն վարիչ եւ բարեխիղճ հայկական դասուն մէջ, որոնց ներկայացուցիչները են Աթէնքի մէջ շատ ծանօթ վաճառականներ եւ ճարտարարուեստագէտներ, բժիշկներ, մտաւորականներ եւ վերջապէս մարդիկ, որոնք կրնան լաւ վատէն զանազանել եւ արհեստով հայրենասէր ձեւանալ չեն կրնար ինչպէս միւսները։

Մայիս 28ի տօնը կազմակերպող կոմիտէն, ամէն տարի մեր խեղճ ժողովուրդին կը խոստանայ բոլորովին անկախ ու մեծատարած Հայաստան մը։ Զանոնք քաջալերող հեյլէն անձնաւորութիւնները, հարցուցած են երբեք անոնց թէ՝ կա՞յ հեռաւոր ծրագիր մը կամ գոնէ փոքրիկ յոյս մը, այսպիսի ծրագիր մը իրագործելու համար»։

... Եթէ կրցաք պահել ձեր պաղարիւնը, փորձեցէք վերլուծել այս պղծութեան գաղտնիքը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԷԼ ԱՎԻՎ – ՆԻՒ ԵՈՐՔ,

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ - ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Անցեալ օր մեղք գործած եղայ Հայաստանի շինարարական աշխատութեանց մասին, ծրագիրներն ալ «գործին կէսը կատարուած» համարելով, շատաբանելու քանի մը հակահրեայ, այսինքն միայն իրենց ցեղը պաշտող մարդոց ներկայութեան։

Մեղք գործեցի կ'ըսեմ փոխաբերաբար, որովհետեւ անոնցմէ մէկը անկողմնակալութեան համար ինծի ներկայացուց փաստացի գրութիւն մը որմէ իմացայ Պաղեստինի ծաղկումը եւ ամօթով մնացի իմ պարծենկոտութեան համար, թելադրուած շարունակ «Խորհրդային Հայաստան» շինարարական քաղուածքներէն։

Կը ներկայացնեմ ստորեւ քանի մը չոր իրողութիւններ զորս հիացումով կարդացի։

⁂ Ամերիկեան Թէմփօն Պաղեստին փոխադրուած է. մարդու եւ դրամի ներածում՝ հսկայ քանակութեամբ։ 1920 — 1932 բարձրացած է Պաղեստինի հրեայ բնակչութեան թիւը 58 հազարէն 300,000ի։ Թէլ Ավիվ որ քիչ տարիներ առաջ Եաֆայի փոքրիկ մէկ արուարձանն էր 2000 բնակչով, այժմ ունի 80,000 բնակիչ։ 1932ին 133 նոր գործատուններ հիմնուած են որոնց 65ը Թէլ Ավիվի մէջ։ Ընդամէնը կան 4000 գործարանային հիմնարկներ (ջաղացք, «չիմէնթօ», օճառ, իւղ, սիկառէթ, շաքարեղէն, կաշեղէն եւայլն)։ 1932ին 300 միլիոն փր.ի արժէքով շէնքեր եւ գործատուններ շինուած են։ «Չիմէնթօ»ն որ Պաղեստինէն կ'արտածուէր պատկառելի քանակութեամբ, այլեւս իր պէտքին համար կը բաւէ։ Գիւղատնտեսութեան մէջ միայն նարինջի մշակութիւնը Հրեաներուն մասնաւոր հոգածութեան առարկայ է եւ վախ կայ որ քանի մը տարիէն արտադրութիւնը չափազանց շատ ըլլայ, ատենին 2 միլիոն սնտուկին տեղ, այժմ 4 եւ 6 միլիոն, 12 - 16 միլիոն սնտուկ նարինջ...։ Հողի քառ. մէտրը կ'արժէ շատ տեղեր մինչեւ 240 փրանք։ Բայց դրամ ալ շատ կայ, պանքաներու մէջ 11 միլիոն անգլ. ոսկի կը սպասեն գործածութեան համբերութեամբ 7 տոկոսով. իսկ 1920էն ի վեր 6 միլիառ փրանք մտած է Պաղեստին։

Կ'ըսուի թէ՝ Թէլ Ավիվ Պաղեստինի Նիւ - Եորքը, իսկ Երուսաղէմ Պաղեստինի Ուաշինկթընը պիտի ըլլայ...։

Բաղդատեցէք մեր ծրագիրներուն եւ... ազգասիրութեան հետ։

ՍԼԱՔ

"ԹԱՊԷԼԱՆԵՐԸ ՎԱՐ Կ'ԱՌՆԵՆ...

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԽՈՒՃԱՊԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Մեծ խրարանցում կը տիրէ Պոլսոյ եւ անշուշտ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, նոր տուրքերու հաստատման առթիւ։

Վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (3 յունիս).

— Պոլսոյ մէջ երէկ բազմաթիւ վաճառատուններ եւ հաստատութիւններ վար առին իրենց նշանատախտակները (թապէլա), դրոշմաթուղթի (տամկա) օրէնքին բարեփոխումը սխալ հասկցած ըլլալով։ Այսպէս, զրոյց տարածուեցաւ թէ նշանատախտակներու տուրքը տասնապատկուած է եւ սակայն պատճառ դարձաւ որ նշանատախտակներիրարու ետեւէ վար առնուին։ Այս շարժումը սկսաւ Մայիս 31ին եւ շարունակուեցաւ աջի օր ու երէկ։ Անոնք որ չկրցան վար առնել, թուղթով ծածկեցին վերտառութիւնները եւ կամ ներկեցին։

Ինչպէս բնական էր սպասել, կարգ մը աչքբացներ ալ չահագործելու եկան առիթը, խանութէ խանութ պտտելով եւ առաջարկելով փոքր վարձքի մը փոխարէն վար առնել նշանատախտակները կամ ներկել։ Մինչդեռ իրողութիւնը հետեւեալն է, ինչպէս կ'երեւի հրատարակուած նոր օրէնքէն.—

Քաղաքապետական ծանուցումի սակացոյցը չէ փոխուած, այլ միայն աւելցած է տամկայի սակը։ Այսպէս, փողոցներու մէջ կախուած կամ ուրիշ վայրերու մէջ ցուցադրուած մասնաւոր նշանատախտակներէն կ'ս քառակուսի մեթր կամ աւելէ պակաս եզրերէն 15 ղրուշ տուրք կ'առնուէր։ Նոր օրէնքով, 30 ղրուշ պիտի առնուի։ Մինչեւ մէկ քառակուսի մեթրէն 25, եւ աւելիէն 50 ղրուշ կ'առնուէր, հիմա 50 եւ 300 ղրուշ պիտի առնուի։

Կը տեսնուի թէ տուրքը կրկնապատկուած է եւ ոչ թէ տասնապատկուած կամ քսանապատկուած, ինչպէս զրոյց տարածուեցաւ։ Մինչդեռ զանուեցան վաճառականներ որ, 50 ղրուշ տուրք չտալու համար 100 ղրուշ վարձք տուին որպէսզի նշանատախտակները վար առնուին կամ ներկուին։

⁂ Կարգ մը ապարանատէրներ կուսակալութեան դիմելով գանգատեցան թէ թղթավաճառներէն ամանք թուղթ չծախեցին, առարկելով թէ չունին։ Ասոր վրայ կուսակալութիւնը քննութիւն կատարեց Մաքսային տնօրէնութեան մօտ եւ հասկցաւ որ վերջին օրերս կարեւոր քանակութեամբ թուղթ ներածուած է։ Միւս կողմէ հասկցուած է որ կարգ մը թղթավաճառներ պահած են իրենց մթերքը, որպէսզի սպառման տուրք չտան եւ աւելի գինով ծախեն իրենց թուղթերը։

Նոր օրէնքով, թուղթին քիլոյէն 3 ղրուշ տուրք կ'առնուի։ Այս պատճառով «Հապէր» թերթը որ մինչեւ հիմա 3 ղրուշի կը ծախուէր, 4ի բարձրացուցած է իր գինը։ Թուրքերէն միւս թերթերը տակաւին ո եւ է կարգադրութիւն չեն ըրած։

Հայկական հուաքոյթները կ'արգօնուին

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Ընդհ. Ապահովութեան Տնօրէն Պ. Պուշէ, պատասխանելով Կարօեան Սրբազանի դիմումին, յայտնած է թէ կ'արտօնուին հայկական հաւաքոյթները, պայմանաւ որ բարեկարգութիւնը պահպանուի։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, վերջերս հայ կարմրուկներ քարի բռնած ըլլալով ոստիկանները, արգիլուած էին հայկական հաւաքոյթները։

"ԹԻՋ ՄԸ ՀՈՂ ՉԵՆՔ ՏԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ„

Հալէպէն կը գրեն «Ազդակ»ի.—

Անտիոքի մէջ, երկու նախագահներուն այցելութեան առթիւ տեղ երեւոյթներ պարզուած են։ Թուրք երիտասարդութիւնը կանուխէն թուցիկ յայտարարութիւններ փակցուցած է պատերու վրայ, որոնց վրայ գրուած է «անկախ Սուրիա, անկցի հովանաւորութիւնը, կեցցէ Թուրքիա, կեցցէ Մ. Քէմալ»։

Անտիոքի արաբ ժողովուրդը այս ցոյցէն չափազանց գէշ ազդուած, մտանուած է անելի մը։ Մեծ մասամբ ազգայնական Արաբներ, հակազդելու համար Թուրք երիտասարդներու փրօփականտին թողած տպաւորութեանը, խորհած են միջոց մը եւ խոլոյն յայտարարութիւններ հրապարակ հանած, որոնց մէջ գրուած է «Կեցցէ՛ Սուրիան, կեցցէ միութիւնը եւ կեցէ Հանանօ»։ Այս կերպով նախագահներու այցելութեան առթիւ, արաբ ժողովուրդը, ազգայնական թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԷՆԿԻԻՐԻԻ ՄԻՋԵՒ

Բ.

Գաղտնի դաշնագիրը

Խորհրդային իշխանութեան միջազգային քաղաքականութեան զօրաւոր զէնքերից մէկն էլ ընդվզումն էր գաղտնի դաշնագրերի դէմ.-պատռել բուրժուական դաշնագրերը. լոյս աշխարհ հանել դիւանագիտական բոլոր գաղտնիքները:

Եւ հոկտեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ այդպէս էլ արին: Տրոցկին իբր յետեւից հրատարակութեան տուեց ցարական եւ ժամանակաւոր կառավարութեանց գաղտնի դաշնագրերը: Այդ՝ լոյս տեսան ստուար հատորներ, ուր մերկացուած էին ռուսական եւ դաշնակից պետութեանց քաղաքական դաւերը:

Խորհրդային իշխանութեան այս գործելակերպը, անշուշտ, համակրանքով ընդունուեց ճնշուած դասակարգերի եւ ժողովուրդների կողմից: Բայց խորհրդային իշխանութիւնը մի կողմից խարազանում ու բանադրում էր գաղտնի դիւանագիտութիւնը, միւս կողմից ինքն էր հիմք դնում գաղտնի դիւանագիտութեան: Մասնաւորապէս, Թուրքիայի վերաբերմամբ, խորհրդային իշխանութիւնը նախ գաղտնի յարաբերութեան մէջ մտաւ Թալէաթ-Էնվէր-Ճէմալ փաշաների հետ, գաղտնի գործակցութիւն հաստատեց նրանց հետ, ապա՝ գաղտնի դաշնագիր կնքեց Մուսթաֆա Քէմալի հետ. յետոյ՝ գաղտնի կերպով իրականացրեց Թուրք-քէմալական զինակցութիւնը, որի ներքին ծալքերը շարունակում են պահել խիստ գաղտնի, բայց որի արտաքին արտայայտութիւնները աւելի քան բաւական են ըմբռնելու համար նրա իսկական բնոյթը:

Թուրք-բոլշեւիկեան գաղտնի դիւանագիտութիւնը, քաղաքական ու զինուորական համաձայնութիւնները իրենց բովանդակ ուժով եւ սրութեամբ ուղղուած են Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի դէմ: Ի հարկէ, Մոսկուան որ եւ է շահ չունի Հայերին վնասութիւն անելու եւ իր թրքասէր քաղաքականութեան մէջ Հայերին վնասելը, բնականաբար, տեղ չունի, բայց Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ հայ ժողովրդի ազգային-քաղաքական պայմաններն այնպէս են, որ Թուրք-բոլշեւիկեան գործակցութիւնը առարկայօրէն չի կարող չշօշափել Հայաստանն ու հայ ժողովրդին: Մոսկուան շատ մեծ նպատակներ է հետապնդում իր թրքական քաղաքականութեան մէջ եւ այդ նպատակների համեմատութեամբ Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը այնքա՞ն չնչին են երեւում նրա աչքին, որ, ի հարկէ, չի կարող հաշուի առնել իր վարքագիծը որոշելիս: Երկու երեք միլիոն Հա՞յ— յիշո՞ւմ էք Լէնինին վերագրուող խօսքը. 15 միլիոն մարդ կոտորուեց քաղաքացիական կռիւներում, եթէ պէտք լինի՝ 15 միլիոն եւս կը կոտորենք յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան: Այդ միթխարի Թուերի առջեւ ի՞նչ է մի բուռ հայութիւնը:

Եւ որ հայ ժողովուրդը խորհրդային իշխանութեան համար առարկայօրէն որ եւ է արժէք չի ներկայացնում, ապացոյց՝ այս վերջին փաստը. Կովկասի հսկողութիւնը Թուրքերին յանձնելու որոշումը: Մոսկուայի տեսակէտից առանձին անպատեհութիւն չկայ այդ ծրագրից. եթէ կարմիր բանակը ենթադրուող պատերազմից դուրս գայ յաղթական, Թուրքերը առանց առարկութեան կը հեռանան Կովկասից՝ պատերազմի ընթացքին ապահովելով Բաքուի եւ Գրոզնիի նաւթահանքերի կանոնաւոր գործունէութիւնը բոլշեւիկների համար եւ, առ հասարակ, Սեւ եւ Կասպից ծովերի միջեւ ընկած երկրների անդորրութիւնը: Եթէ, ընդհակառակն, կարմիր բանակը պարտուի, անյաջող պատերազմից յետոյ խորհրդային իշխանութեան անկումը կը դառնայ անխուսափելի, այդ դէպքում բոլշեւիկների համար միեւնոյնը չէ՞, կը հեռանան Թուրքերը Կովկասից թէ կը մնան:

Նմանապէս եւ Թուրքերի համար. եթէ բոլշեւիկները յաղթելու են պատերազմի դաշտում, Մոսկուան մեծապէս վարձահատոյց կը լինի Անգորայի մատուցած թանկագին ծառայութեան համար: Բոլշեւիկների պարտութեան եւ խորտակման պարագային քէմալական Թուրքիայի համաթրքական քօղարկուած ծրագիրները նոր մղում կ'առնեն, մէջտեղ կը գան եւ կը ստանան իրենց տրամաբանական ընթացքը:

Երկու դէպքում էլ Մոսկուան կամ Անգորան շահաւոր դուրս կը գան: Անխուսափելի վնասուողը կը լինեն կովկասեան ժողովուրդները եւ նրանց թւում, մանաւանդ, Հայերը: Ինչ եւ լինին Թուրքերի Կովկաս գալու ապագայ հետեւանքները, անմիջական արդիւնքը դարհուրելի կը լինի Հայերի համար: Թուրք բանակը ձեռքերի բացարձակ ազատութիւն կը ստանայ Կովկասում, եւ նրա առաջին հարուածը կ'իջնի Հայերի գլխին: Պատրուակներ չեն պակասի. արհեստական դէպքեր կը ստեղծուին, հայկական ապստամբութիւններ կը բեմադրուին եւ թուրք բանակը ազատարարի, Մոսկուայի իշխանութեան տիրապետութիւնը պաշտպանողի դերով՝ աւեր ու կոտորած կը կատարէ ամէն կողմ: Հայ մարդու համար երկարելու պէտք չկայ ցոյց տալու համար այն ահաւոր հետեւանքները, որ կ'ունենայ Թուրքերի մուտքը Կովկաս: Կը մնայ միայն ահազանգ հնչեցնել, հրաւիրել հայ ժողովրդի ուշադրութիւնը գալիք արհաւիրքների վրայ: Պէտք է տեղեակ դարձնել Հայաստանի ժողովրդին լարուող դաւի մասին: Անգիտութիւնը աւելի դարհուրելի կը դարձնէ գալիքը:

Չի կարելի լռութեամբ անցնել եւ Հայաստանի բոլշեւիկների ու բոլշեւիկեան թմբուկը զարնող գաղութահայերի վրայից: Նրանք ի՞նչ են մտածում, ի՞նչ դարման են խորհում: Մինչեւ այժմ ասում էին՝ Մոսկուան կը պաշտպանէ մեզ, բայց ահա Մոսկուան կարող է Հայաստանը յանձնել Թուրք բանակի «պաշտպանութեան» —ի՞նչ ապահովութիւն են ցոյց տալիս հայ ժողովրդին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԵՒ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընդհանուր պատերազմը կը վերջանար նեղուցներու — Տարտանէլի — պատմութիւնը անգամ մը եւս արեամբ ներկելով: Մինչ մենք եւ ուրիշներ միամտօրէն կը կարծէինք թէ դաշնակից նաւատորմը կոլ ընելուպէս կը ծակէ ու կ'անցնի Տարտանէլը, տարիներ շարունակ ականատես եղանք ահաւոր պայքարի մը ու հարիւր հազարաւոր զինուորներու մահուան: Ալպիոնը չկրցա՞ւ թէ չուզեց մտնել, էականը այդ չէ: Այլ այն որ զինադադարի՝ հետեւապէս եւ՝ պատերազմի գլխաւոր արդիւնքներէն մին կ'ըլլար նեղուցներէն ազատ անցքը: Վիճակ մը, որ, ինչպէս տեսանք, հազուադէպ է եղած նեղուցներու պատմութեան մէջ: Այդ էր պատճառը, գուցէ, որ գրեթէ ընդհանուր էր այն կարծիքը թէ՝ «Անգլիա իր դարաւոր երազը իրականացուց»: Այդ «երազ»ը Պոլի՞սն էր թէ նոյնինքն նեղուցը: Թէեւ՝ աշխարհագրական թէ քաղաքականօրէն մէկը միւսէն անջատ չէ: Այսուհանդերձ, որոշ է որ ատիկա երազն էր նաեւ Ռուսիոյ, ինչպէս տեսանք նախորդ յօդուածով: Բայց, 1918ին Ռուսիան չըկար: Չկար ոչ իբրեւ «յաղթական» եւ ոչ ալ իբրեւ «դաշնակից» պետութիւն: Ընդհակառակն, դէպքերը այնպէս մը դասաւորուած էին որ ցարական Ռուսիոյ «բակ»ին — Սեւ ծովու — մէջ՝ դարաւոր մրցակից բայց 1914 — 16ի դաշնակից Անգլիան իր նաւատորմն էր բերած Վէնիզելոսեան զօրագունդերուն հետ՝ նախկին Ռուսիան յեղափոխական Ռուսիոյ դէմ պաշտպանելու համար:

Դերերու այս վերի վայր շրջումը երկար չտեւեց, սակայն: Պարտեալ Թուրքիան դարձաւ յաղթական, ու Վէրսայլի յաջորդեց Լոզանը: Համաձայն այդ վերջին դաշնագրին, նեղուցներու շուրջ որոշ հողամաս մը կը չէզոքացուի թրքական գերիշխանութեան ներքեւ եւ կը դրուի միջազգային վերհսկողութեան տակ: Տարտանէլը կը դառնայ, ուրեմն, այս կերպով, ազատ անցք մը՝ Սեւ ծովու աւազանին եւ ազատ ծովու միջեւ:

Կը յիշուի որ Թուրքերը, ըսել կ'ուզեմ Ըսմէթն ու Րիզա Նուրի, որպէս Էնկիւրիի պատուիրակներ, բաւական ճիգ թափեցին այդ կաշկանդումը վերցնելու համար, բայց դաշնակիցները եւ մասնաւորապէս Անգլիան, որ յանձն առած էին Պոլիսը պարպել, Կիլիկիան թողուլ, «հայկական հարցի խօսքն անգամ չընել», պարտքերը թեթեւցնել ու քափիթիւլասիոնները վերցնել, որ եւ է գնով չհամաձայնեցան նեղուցները ամբողջովին ու հին ձեւով Թուրքիոյ թողուլ, հակառակ անոր որ Չանաքքալէն ու Կէլիպօլուն արդէն իսկ թրքական մահիկին ներքեւ էին: Այնպէս որ Թուրքերը ի վերջոյ ստիպուեցան հաշտուիլ ստեղծուած իրողութեան հետ եւ շատ բարակը չփնտռել:

Ու այդպէս անցաւ ամբողջ տասնամեակ մը:

Քանի մը տարիէ ի վեր, սակայն, Էնկիւրի յաջորդաբար կ'արծարծէ այս խնդիրը: Մտքերու մէջ դեռ թարմ է, անշուշտ, որ, Թուրքիա նեղուցներու սպառազինման պահանջը դրաւ... զինաթափութեան խորհրդաժողովին առթիւ: Ակներեւ այս հակասութիւնը անոնք բացատրեցին շատ վարպետ դարձուածքով մը եւ օգտագործեցին Ճիպրալթարի մասին Անգլիոյ տեսակէտն ու դիրքը: Այսպէս Էնկիւրի ու իր մամուլը կը պատճառաբանէին թէ Թուրքիա որպէսզի կարենայ ապահով զգալ ինքզինքը եւ անհրաժեշտութիւն չզգայ սպառազինուելու, հարկ է որ այդ բաց դուռը գոցուի ու անոր բանալին ինք իր ձեռքը ունենայ: Եթէ, կը շարունակէին անոնք, Ճիպրալթարը, հակառակ զինաթափութեան պարտադրութեանց, կրնայ ու պէտք է գոց ու զինուած ըլլալ, ի՞նչ տրամաբանութեամբ Միջերկրականի միւս դուռը պէտք է բաց ու անապահով մընայ:

Այն ատեն, սակայն, Էնկիւրի գրեթէ լուրջ պատասխան չտուաւ այս մասին: Ու ահա, քանի մը տարի վերջ, կրկին հրապարակ է դրուած խնդիրը: Թուրքիա, առարկելով թէ նեղուցներու ներկայ վիճակով դժուար է երկրին չէզոքութիւնը անխախտ ու ապահով պահել, կ'առաջարկէ բարեփոխել այն որոշումը, ըստ որուն որոշ գօտի մը զինաթափեալ վիճակի մէջ կը գտնուի, եւ կ'ուզէ կրկին իրեն յանձնել երկու եզերքներու պաշտպանութիւնը: Համաձայն նոյն տեղեկութեանց, Թուրքիա նեղուցներու վիճակին փոփոխման պահանջին մէջ կը հովանաւորուի Սովետ Ռուսիայէն ինչպէս նաեւ այլ պետութիւններէ որոնք մաս կը կազմեն Պալքանեան Ուխտին:

Մենք գիտենք թէ Լոզանէն ասդին թէ առաջ, Քէմալական Թուրքիան միշտ ունեցած է ռուսական առաջարկներ՝ ի հարկին վճռական ու գործնական մասնակցութիւն բերելու՝ Թուրքիոյ տեսակէտներուն եւ պայքարներուն մէջ: Էնկիւրի գրեթէ միշտ օգտագործած է այդ պատրաստակամութիւնը: Աւելի քան որոշ է որ նեղուցներու այժմու դրութեան բարեփոխման առաջարկը եւս կը վայելէ Ռուսիոյ հովանաւորութիւնը: Այստեղ, սակայն, ուշագրաւ է այն պարագան որ Մոսկուա իր «բարեկամական օժանդակութիւն»ը չէ որ կը բերէ: Ընդհակառակն: Ան, խորհրդային թէեւ, կուգայ հետեւելու ցարական Ռուսիոյ դարաւոր քաղաքականութեան՝ ցանկալով նոյն ծրագիրները իրականացնել: Այսինքն՝ Սեւ ծովը դարձնել իր տանը «բակ»ը, եւ, այս անգամ իբրեւ բարեկամ, Մարմարան միշտ իր տրամադրութեան տակ ունենալ բաց ծով իջնելու համար: Այս կերպով, անիկա կը ձգտի նաեւ Անգլիոյ առջեւ փակել այդ բաց դուռը:

Ուրեմն, վարպետօրէն եւ նոյն, հին ու անցեալի խաղերն են որ կը կրկնուին ու հին ու անցեալի շահերն են որ կը բախին իրարու: Վասնզի, թէեւ ժամանակներն ու կառավարութիւնները փոխուած են, բայց պետութիւններն ու իրենց շահերը ինչպէս նաեւ այդ շահերէն բխող պահանջները կը մնան անփոփոխ: Այդ է պատճառը որ խորհրդային իրաւակարգի անունով խօսող Ստալինն ու իր մամուլը ընկերվարական ժողովներու մէջ ճերմկցնող Մաքտոնալտը նեղուցներու առջեւ նոյն վճռականութեամբ ու նոյն նենգամտութեամբ իրար կը դիմաւորեն, ինչ վճռականութեամբ ու նենգամտութեամբ իրար դիմաւորած են, դարեր շարունակ, ցարերն ու աշխարհակալ Ալպիոնը:

Կը յիշուի որ, անցեալ տարի, Թրքական հանրապետութեան 10ամեակին առթիւ, Ռուսիոյ պատերազմական նախարար Վորոշիլով, իր հետ ունենալով բաւական թիւով զինուորականներ, Էնկիւրի գնաց: Նաեւ՝ Չանաքքալէ: Ստոյգ աղբիւրներ կը վկայեն որ Վորոշիլով իր այցելութեան օրերուն Էնկիւրիի առաջարկած է նեղուցները փակել եւ, ատոր փոխարէն, խոստացած է զէնքով թէ բանակով իր պաշտպանութեան բաժինը բերել: Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքիա բաւական յախուռն գտած է այդ «հարուածային» քայլը, գիտնալով, շատ լաւ, որ ատիկա ոչ միայն Անգլիոյ հիմնական շահերուն կը վնասէ ու հետեւաբար ուշ կանուխ ստիպուած կ'ըլլար հատուցանել, այլեւ դըրժումն էր այն դաշնագրին, որով իր «ազգային ուխտ»ի սահմանները ապահովուած է:

Այսուհանդերձ, դէպքերը տարակոյս չեն ձգեր որ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կայ, անկախ այդ գաղտնի համաձայնագրէն որուն գոյութիւնը, ինչպէս ըսինք, հաւատալի չի թուիր, որոշ համամտութիւն մը նեղուցներու ապագայ ռէժիմի մասին: Ու անվարան կարելի է ըսել որ նեղուցներու շուրջ հաւանական տարակարծութիւն մը կամ նոյնիսկ վէճի մը պարագային սովետները Թուրքիոյ կողմը պիտի ըլլան: Վասնզի, կասկած երբեք չի կրնար ըլլալ, որ Վորոշիլովէն առաջ թէ ետք, անպայման թէ գաղտնի սովետ մասնագէտ-զինուորականներ իրենց «մասնակցութիւն»ը բերած են եւ կը շարունակեն բերել թաքուն ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու:

1919էն ասդին, Էնկիւրի բազմաթիւ անգամներ վայելեց ռուսական օժանդակութիւնը: Թէվֆիք Րիւշտին անձամբ յայտարարեց թէ՝ ընդհանուր շահերու, արտաքին քաղաքականութեան եւ կամ թրքական հողերու պաշտպանութեան խնդրին մէջ սովետ Ռուսիոյ հետ համաձայնելուն մէջ որ եւ է վտանգ չի տեսներ:

Այդ համաձայնութեան ու գործակցութեան պտուղն է եւ նեղուցներու ռէժիմի փոփոխման առաջարկը: Այսուհանդերձ, հակառակ կարմիր հզօր բանակին ու Քէմալի «20 օրէն ոտքի կենալու ատակ մէկ միլիոննոց» բանակին, Թուրքիա ու Ռուսիա անկարող պիտի ըլլան նեղուցներու այժմու ռէժիմը փոխելու: Ատիկա կարելի է անվարան ըսել նկատի ունենալով քանի մը գլխաւոր կէտեր:

Առաջին այն որ՝ Թուրքիա ինքը շատ նպաստաւոր պիտի չնկատէ քրքրելու այդ խնդիրը, որովհետեւ նեղուցներու այժմու ռէժիմը ուղղակի կապուած է Լոզանի դաշնագրին հետ, որով եւ առաջինին փոփոխումը կը նշանակէ երկրորդին փոփոխման կարելիութիւնը կամ նախընթացը:

Ատոր բուն կերպով դէմ պիտի ըլլայ եւ Անգլիան՝ շատ հասկնալի պատճառներով:

Դէմ պիտի ըլլայ Ֆրանսան իսկ, հակառակ իր բարեացակամ տրամադրութիւններուն դէպի Թուրքիան, որովհետեւ, Լոզանի դաշնագրին վերաքննման սկիզբ, կը նշանակէ հաշտութեան դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքը կիրարկել: Կամ, այլ խօսքով, նախընթաց մը բանալ եւ Գերմանիոյ համար, մինչ ինք ամէն ճիգ կը թափէ որ Հիթլէրի հայրենիքը երբեւիցէ առիթն ու պատճառը չունենայ այդ խնդիրը պաշտօնապէս սեղանի բերելու եւ լուծելու...

Այս բոլորը ենթադրել չի տար, անշուշտ, թէ Թուրքիա, Ռուսիոյ հետ գործակցաբար, ծրագիրներ չորոճար կամ պատրաստութիւններ չի տեսներ՝ «Կէօպէն»ի նման հակադաշնագրային այլ ձեւի անակնկալներու առջեւ դնելու համար իր ապագայ թըշնամին...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀԻՆ ԸՆԿԵՐ ՄԸ

Պրուքլինի մէջ, մայիս 15ին հողին յանձնուեցաւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան հին ընկերներէն Բենեամին Սանթոյեան, 52 տարեկան, Եալովայի Քարգ գիւղէն, զոհ սրտի հիւանդութեան: Ժամանակ մը քաշուած էր շարքերէն, վերջին խայտառակ յարձակումներուն առթիւ՝ վերադարձաւ շարքերուն մէջ, կռուելու եւ հակազդելու համար վատորդիներուն դէմ: Կարգապահ զինուորն էր, որ կ'արթննար իր մէջ: Վաամեան կոմիտէին մէջ մնալով, ցոյց տուաւ երիտասարդներուն թէ ինչպէս Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը յանկարծ կը կանգնի, երբ թշնամին կը դառնայ այսքան անպատկառ:

Հանգիստ յիշատակիդ, սիրելի ընկեր:

Գիւղացի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՊԱՂՏԱՏ, 25 մայիս (Յատուկ).—Ամօթահար եղան մեր դարաւոր հակառակորդները, որ խելայեղ աշխատանքներ կատարելով, եօթը տարի շարունակ, ամէն տեսակ միջոցներ գործադրեցին գաւառականի ընտրութիւնը յետաձգելու համար: Ամօթահար եղան, երբ տեսան դատական նախարարութեան կողմէ եկած պաշտօնեաները, ոստիկաններու հետ նստած Առաջնորդարանի սրահին մէջ ընտրութիւն կատարելու համար: Մարդիկը որ միշտ գաղթականի եւ տեղացիի խնդիր կը յարուցանէին, ականջները կախած՝ նստած էին, մինչեւ որ ընտրութիւնը վերջացաւ: Երբ տեսան որ մենք շահեցանք, չափազանց վըրդովուեցան: Ի՞նչ էր, երա՞զ թէ իրականութիւն:

Վերջապէս եօթը տարուան պայքարը ցոյց տուաւ մարդոց, որ ձայնը ժողովուրդինն է եւ ոչ թէ այս կամ այն շահախնդիր անհատներուն: Քուէտուներու ընդհ. թիւը 490էր, որմէ մենք ստացանք 287 ձայն եւ ընտրուեցան մեր թեկնածուները, երեք կղերական եւ 20 քաղաքացի. Պաղտատէն՝ Տոքթ. Յ. Զօպանեան, Քերովբէ Մովսէսեան, Իսքէնտէր Սէթեան, Կարապետ Մելքոնեան, Տոքթ. Սեդրակ Օհանէնեան, Լեւոն Շիշմանեան, Նշան Յակոբեան, Լեւոն Մելքոնեան, Վահան Մարուքեան, Իսքէնտէր Մէնսուր, Տիրան Գանթարճեան, Դանիէլ Գանթարճեան, Յովհաննէս Կիւրճեան, Միսաք Պապուքեան, Գէորգ Պէօրապեան, Դանիէլ Շահինեան, Վարդան Մելքոնեան, Տոքթ. Գարեգին Փափազեան, Թորոս Գույումճեան, Զաւէն արք. Տէր Եղիայեան, Տէր Ղուկաս քհ. Տէր Ղազարեան, Տէր Խաչատուր քհ. Տարմանեան: Քերքիւքէն՝ Ա. Կիտուր եւ Յովհաննէս Սիմոնեան, որոնք մեր հակառակորդներուն ընտրելիներն են, եւ ընտրուած են միայն այս երկուքը: Քէրքիւքի մեր ընկերները աշխատանքի պատճառով այս կամ այն կողմն ըլլալով՝ հակառակորդները օգտուած են առիթէն:

Մուսուլէն՝ մերոնք Գարեգին Տէր Ղուկասեան, Գարեգին Սահակեան եւ Սերովբէ Քէնտիրեան:

Պասրայէն՝ մերոնք Յակոբ Մանուկեան եւ Մարգար Սօսոյեան:

Գաւառականի այս ընտրութիւնը ցոյց տուաւ, որ Իրաքի գաղութը մեզի հետ է եւ կը գնահատէ իր քըւէով անոնք որ անկեղծ կ'աշխատին այս տանջուած ժողովրդի օգտին համար:

Գաւառականի այս ընտրութիւնը վաւերացուեցաւ դատական նախարարութեան կողմէ, Մայիս 10ին, եւ ժողովի հրաւիրուեցան անդամները Մայիս 15ին: Ութ օրուան ընթացքին Գաւառ. ժողովը ունեցաւ քանի մը նիստեր:

Ռուբէն եպիսկ. Մանասեան առաջին նիստին հրաժարական տալով հեռացաւ: Նորընտիր Գաւառականը իրեն նախագահ ընտրեց Զաւէն արք. Տէր Եղիայեան եւ անցաւ օրակարգի քննութեան: Նախ եւ առաջ ընտրեցին երկու հոգի, իբրեւ պատգամաւոր որ երթան դատական նախարարութիւն եւ պաշտօնապէս ժողովի կողմէն յայտնեն իրենց շնորհակալութիւնը որ կրցաւ համաձայնութեան բերել գաղութիս հայութիւնը եւ ընտրութիւն կատարելով վերջ տուաւ պայքարին:

Յետոյ ժողովը ընտրեց կրօնական եւ Քաղաքական Մարմիններ: Զաւէն արք. Տէր Եղիայեան եւ Տէր Ղազարեան եւ Տարմանեան քահանաները գաղտնի քուէով ընտրուեցան կրօնական ժողովի անդամ:

Նոյնպէս գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան Տոքթ. Յ. Զօպանեան, Մ. Սօսոյեան, Տիրան Գանթարճեան, Վահան Մարուքեան, Նշան Յակոբեան, Իսքէնտէր Սէթեան եւ Կարապետ Մելքոնեան Քաղաքական ժողովի անդամներ: Ժողովը պաշտօնական գրութեամբ մը պիտի յայտնէ դատական նախարարութեան այս ընտրութիւնները, առ ի գիտութիւն:

Գաւառական ժողովը ընտրեց նաեւ երեք հոգիէ բաղկացած Քննիչ Յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս հաշիւները առնէ Ռուբէն եպիսկ. Մանասեանէն եւ բերէ ժողովին ներկայացնէ: Կ'իմանանք որ արդէն 500 տինարի («Թերլին») կլոր բաց մը ունին այս տարի: Մանրամասնութեան տակաւին ծանօթ չենք:

Որոշուեցաւ անմիջապէս գրել դատական նախարարութեան, որ ընդունուի Ռուբէն եպիսկ.ի հրաժարականը, որովհետեւ Իրաքի հայութեան վստահութիւնը չի վայելեր: Միեւնոյն ատեն խնդրեց կառավարութենէն, որ թոյլ չտրուի Պաղտատէն հեռանալ մինչեւ որ հաշիւները յանձնէ նորընտիր Ազգ. Մարմնին:

Մայիս 26ին արդէն Իրաքի Թագաւոր Ղազիի կողմէ հրովարտակով յայտարարուեցաւ Ռ. եպիսկ. Մանասեանի պաշտօն չունենալը Իրաքի Հայոց առաջնորդական փոխանորդութեան մէջ:

Գաւառական Ժողովը ցրուեցաւ: Յաջորդ նիստը պիտի գումարուի օգոստոս ամսուան մէջ: Սպասենք, մինչեւ որ Հաշուեքննիչ Յանձնախումբը վերջացնէ իր աշխատանքը եւ հաշիւ տայ Քաղաքական Ժողովին: Այն ատեն յայտնի կ'ըլլայ մեզի թէ դեռ ի՞նչ մութ գործեր կատարած է, Պաղտատցիներու գլխուն վերեւ, այս մութ եպիսկոպոսը:

ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ

Տարտանէլը եւ Պուլկարիա

»»»:«««

Սօֆիայի «Սլօվօ» թերթը հետեւեալ յօդուածը հրատարակած է (Վ. Իւրուքով).—

Քանիերորդ անգամն է որ մեր դրացիք, Թուրքերը, Տարտանէլը սպառազինելու հարցը կը բարձրացնեն: Ինչպէս ծանօթ է, համաձայն Լոզանի դաշնագրին, անզէն գօտի կը մնայ 25 քիլոմէթր տեղ մը: «Ռոյթէր»ի մէկ հեռագիրը, վերջերս, հաղորդեց թէ՝ Թուրք արտաքին նախարարը՝ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ուզած է հարցը տանիլ եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին:

Հարցը գնաց նաեւ անգլ. խորհրդարանը, ուր հարցումի մը պատասխանելով Պ. Իտըն ըսաւ թէ այդ խնդիրը իր ուշադրութիւնը գրաւած չէ եւ հետեւաբար չէ խորհած թէ պէտք է պատասխանել, ինչ որ կ'ընէ կառավարութիւնը՝ եթէ հարկ դառնայ:

Այսուհանդերձ, Տարտանէլի զինման խնդիրը կը նախատեսէ Լոզանի դաշնագրին վերաքննութիւնը. այդ դաշնագիրը կը պատկանի այսպէս կոչուած «հաշտութեան» դաշնագիրներուն շարքին, որովհետեւ անոնք հաստատեցին «հաշտութիւն»ը՝ պատերազմէն յետոյ: Իսկ ծանօթ է Թուրքիոյ (իր զինակցին՝ Յունաստանի հետ) դիրքը՝ վերաքննութեան մասին: Թուրքիա վճռապէս դէմ արտայայտուեցաւ վերաքննութեան եւ յայտնեց թէ զայն պիտի պաշտպանէ իր ամբողջ ուժովը, եւ այդ նպատակով ոչ-յարձակման ուխտեր կնքեց իր մերձակայ թէ հեռակայ դրացիներուն հետ:

Թերեւս Պ. Իտըն Թուրքիոյ ճիշդ այս հակասութիւնը նկատի ունեցած է, երբ ըսած է թէ Թուրքիոյ այդ փափաքին ուշադրութիւն դարձուցած չէ, կամ թերեւս նկատի ունեցած է Անգլիոյ քաղաքական ընդհանուր ուղղութիւնը: Այս բոլորը, անշուշտ, շատ կը հետաքրքրեն մեզ՝ Պուլկարներս, բայց մեզի համար աւելի հետաքրքրական է բուն իսկ հարցը, ի՞նչ վիճակի մէջ է եւ պիտի ըլլայ Տարտանէլը — զինեա՞լ թէ զինաթափ: Այս պարագան չի կրնար անտարբեր թողուլ մեզ, քանի որ մենք դրացիներ ենք եւ մեր նոր ինչպէս եւ հին պատմութեան մէջ այդ նեղուցները ամենակարեւոր դեր կատարած են:

Փաստի պէտք կա՞յ: Մեր հին պատմութիւնը լեցուն է նեղուցներէն եկող յարձակումներով: Բաւական էր որ Պոլսոյ մէջ իշխէ աշխարհակալական ձգտումներով մէկը, ինչպէս Զմշկիկը, Նիկոփորը, Պուլկարասպան Վասիլը եւայլն, որպէսզի վտանգուած ըլլան Թըրնովօն, Սօֆիան, Օխրիտը: Թուրքերու՝ Եւրոպա նուաճումը կը սկսի Կէլիպօլիէն անցնելով եւ Տարտանէլը գրաւելով՝ ամէնէն առաջ: Իսկ Պուլկարիոյ նորագոյն պատմութիւնը, ազատագրութենէն ասդին, սերտօրէն կապուած չէ՞ միթէ նեղուցներու մասին Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ մրցակցութեանը հետ:

Միւս կողմէ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ վերջին զինակցութիւնը կարծես վերահաստատեց պատմական բիւզանդական կայսրութիւնը, որ Պոլսէն ու Սելանիկէն միշտ գրաւումի ցանկութիւններ կ'ունենար դէպի Պալքանն ու Դանուբը:

Այս բոլորը մեզի հիմ կը ծառայեն ամենալուրջ գնահատման ենթարկելու

համար Թուրքերու ցանկութիւնը՝ արձագրելու մասին Լոզանի դաշնագրին այն մասը որ կը վերաբերի Տարտանէլի վերազինման։

Իրապէս, Տարտանէլլի եւ Վոսփորի ազատ անցքը համաշխարհային նշանակութիւն ունի։ Անոնց համար կը մրցակցին, դարերէ ի վեր, երկու հսկայ կայսրութիւններ՝ Ռուսիա եւ Անգլիա։ Ու մինչ Ռուսիա ցանկացած է անոնց տիրել անմիջականօրէն, Անգլիա ձգտած է զանոնք դրաւել ու Ռուսիոյ դրաւման արգելք ըլլալ՝ Թուրքիոյ գործնական հովանաւորութեամբ։ Ու ճիշդ ասկէ ծնունդ կ'առնէ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ նեղուցներու նշանակութիւնը։ Մենք Ռուսիոյ կողմէ ազատագրուեցանք՝ անոր դէպի նեղուցները ձգտումին շնորհիւ։ Անգլիան, մեր ազատագրութենէն աւելին, մեր ճակատագրովը այնքան հետաքրքրուած է, որքան կրցած է մեզ օգտագործել՝ Ռուսիոյ ճամբուն արգելք ըլլալով։ Այս տեսակէտէն եւս մեր քաղաքականութիւնը մէկէ աւելի անգամներ անոր մեծ ծառայութիւններ ցոյց տուած է, բայց ամէնէն անդնահատելի ու ամէնէն անդնահատելի ծառայութիւնը եղած է (այլապէս ինչպէս բացատրել Օրակլիոյ մեր ձեռքէն առնուիլն ու Ցունաստանի տրուիլը) մեր մասնակցութիւնը ընդհ. պատերազմին՝ Թուրքիոյ կողմը եւ Ռուսիոյ դէմ։

Մեզի, ինչպէս և մեր դրացիներուն, ժամանակի ընթացքին կրնան ներկայանալ շատ մը հեռանկարներ՝ նեղուցներու ազատութեան եւ գրաւման մասին.—

1.— Նեղուցները՝ գրաւուած Ռուսիայէն, ըլլայ անմիջականօրէն, ըլլայ լոկ մեր միջոցաւ, ըլլայ լոկ Թուրքերու միջոցաւ, ըլլայ մեր ու Թուրքերու միացեալ ուժերով։

2.— Նեղուցները՝ գրաւուած Անգլիայէն, ըլլայ մեր ու Թուրքերու միացեալ ուժերով, ըլլայ միայն Թուրքերու միջոցաւ։

3.— Նեղուցները՝ ազատ ու զինաթափ։

Առանց մտնելու այս երեք պարագաներու մանրամասն քննութեան մէջ, պարզ է որ մեզ համար ամենանպաստաւոր պարագան է՝ նեղուցներու զինաթափ վիճակը։ Այդ ատեն ոչ մէկ մեծ պետութիւն պիտի չգտնուի հոն՝ առանձին թէ Թուրքիոյ միջոցաւ մեզ սպառնալու համար։ Իսկ զինաթափ նեղուցները՝ Թուրքիոյ համար նպաստաւոր մեկնակէտ չեն կրնար ըլլալ՝ դէպի հիւսիս քալելու համար։ Իսկ ամենանպաստաւոր պարագան անոնց զինուած ըլլալն է, որով Թուրքերու համար պիտի ըլլան արշաւանքի յենարան մը՝ որ եւ է մեծ պետութեան մը հովանաւորութեամբ, ըստ Նէօյիի դաշնագրին, զինել Տարտանէլը վըտանգ մը պիտի ըլլայ մեզի, որ ոչ միայն պիտի սպառնայ մեր պետական գոյութեան, այլ եւ կրկին խնդրական պիտի դարձնէ մեր արտաքին վաճառականութիւնը։ Զայն կարելի է գինել՝ եթէ մեզի ալ տրուի զինուելու հաւասար իրաւունք եւ Եգէականի վըրայ ծովային ելքը զոր խոստացեր էին։

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ
ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»» :«««

Պաշտօնաթերթը 1934 մայիս 9ին հրատարակեց հետեւեալ օրէնքը, հայ եւ ռուս գաղթականներու սահմանուած անձնագիրներու (կամ անցագիր) մասին, համաձայն 1926 մայիս 12ի Ժընեւի համաձայնութեան, որ կը լրացնէ եւ կը փոփոխէ 1922 յուլիս 5ի եւ 1924ի մայիս 31ի համաձայնութիւնները։

Ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը վաւերացուցին եւ Հանրապետութեան նախագահը հաստատեց հետեւեալ օրէնքը.—

ՅՕԴ. 1.— Հանրապետութեան նախագահը արտօնուած է վաւերացնելու, եւ եթէ հարկ ըլլայ, գործադրել տալու 12 մայիս 1926ին, Ժընեւ գոյացած համաձայնութիւնը, հայ եւ ռուս գաղթականներու տրուելիք «ինքնութեան վկայագրերու» մասին որ կը լրացնէ եւ կը փոփոխէ 5 յուլիս 1922ի եւ 31 մայիս 1924ի նախորդ համաձայնութիւնները։

ՅՕԴ. 2.— Անկախաբար 26 մարտ 1927ի ելմտական օրէնքի 88րդ յօդուածով օտարականներու ինքնութեան Թուղթերու համար հաստատուած տուրքէն, յիշեալ Թուղթերը ենթակայ են տուրքի մը, այնպէս ինչպէս որոշուած է կամ պիտի որոշուի, Ազգերու Ընկերութեան հովանաւորութեամբ գոյացած համաձայնութիւններուն մէջ եւ որ պիտի գանձուի Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու միջոցաւ։

Փակցուելիք դրոշմաթուղթին արժէքը պիտի ըլլայ 12 մայիս 1926ի 9րդ յօդուածին մէջ որոշուածին հաւասար կամ անոր կրկինը. վերոյիշեալ 88րդ յօդուածը նախատեսած է քսան կամ հարիւր Ֆրանքի տուրք մը։ Նանսէնեան դրոշմաթուղթով գանձուելիք տուրքը կրնայ վճարուիլ երկու հաւասար մասնավճարով, մին ինքնութեան քարթին տրուած, երկարաձգուած կամ վերանորոգուած ժամանակ, իսկ միւս մասը, նոյն քարթին տեւողութեան երկրորդ տարուան ընթացքին։

ՅՕԴ. 3.— Կառավարութիւնը՝ արտ. գործոց, ներքին գործոց եւ ելմտական նախարարներու կողմէ ստորագրուած հրամանագրով պիտի կարենայ սահմանել Նանսէնեան ինքնութեան վկայագրերու (փասփօր) տրուած կամ երկարաձգուած ժամանակ անոր վրայ փակցուելիք Նանսէնեան դրոշմաթուղթին արժէքը, ըլլայ հաւասար 12 մայիս 1926ի համաձայնութեան 9րդ յօդուածով որոշածին եւ կամ անկէ նուազ։ Եւ այս, անկախաբար այն դրոշմաթուղթէն որուն ենթակայ է ան։

ՅՕԴ. 4.— Գաղթականները ազատ պիտի ըլլան Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքէն, ըստ այն սկզբունքներուն եւ կանոններուն որոնցմով օտարականներու վերաբերեալ քարթերը եւ անցագրերը զերծ կը կացուցուին իրենց պատկանեալ տուրքերէն։

Նոյնպէս այս տուրքէն ազատ պիտի ըլլան այն գաղթականները որոնք Ազգերու Ընկերութեան Ֆրանսայի գաղթականական ներկայացուցիչէն կամ անոր կողմէ արտօնուած փոխանորդներէ այս մասին տրուած վկայագիր մը կը ներկայացնեն։

ՅՕԴ. 5.— Արտ. գործոց նախարարը պիտի հսկէ որպէսզի Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին գոնէ կէսը գործածուի այն բարենպատակ հաստատութիւններուն որ Ֆրանսա բնակող գաղթականներու պէտքերով կը զբաղին։ Իր ստորագրութեամբ տրուած հրամանագիր մը պիտի սահմանէ ներկայ օրէնքին գործադրութեան եղանակը։

Ներկայ օրէնքը որ Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի խորհրդակցութենէ յետոյ ընդունուած է, պիտի գործադրուի, որպէս պետական օրէնք։

Պ. Գ. Ալեմշահի նուագահանդէսը

ooooo

Քանի մը օր առաջ այս սիւնակներուն մէջ երեւցաւ թղթակցութիւն մը որ կը ծանուցանէր Հայը օտարին ծանօթացնելու միջոցներուն անբաւականութեան վրայ։

Գանգատը ճիշդ էր։ Հայը իբրեւ ազգ ներկայացնելու, եւ ազգութիւն հայցելու ժամանակը անցած է այլեւս, մանաւանդ այսօր, երբ նոր պայմաններու եւ նոր ազդակներու ստեղծումով, պարտաւոր ենք մեր նայուածքը դարձնել նոր հորիզոններու։

Ոչ մէկ վճարուած յօդուած կամ բանախօսութիւն կրնայ սակայն երաժշտութեան — այդ միջազգային լեզուին — դերը կատարել, ոչ թէ անհատի մը, այլ ազգի մը ծանօթացումի տեսակէտէն։

Հարկ չկայ յիշել անուններ որոնք արուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ—հայ ցեղի արժանիքներուն հաստատումին համար աւելի հիմնական եւ կարեւոր դեր կատարած են՝ քան ո եւ է գիտնագէտի ճառ կամ յօդուած։

Իմաստութեան ապացոյց մը պիտի ըլլար՝ գոնէ ասկէ յետոյ՝ քաջալերել, մղել, օժանդակել այն արուեստագէտները, որոնք լծուած են հայ մշակոյթը — իր բոլոր օտարին հասկնալի ձեւերուն մէջ — ծանօթացնելու եւ սիրցնելու։

Փոփոխական ամենատպաւորիչ ձեւն է այս։ Եւ այդ տեսակէտէն Ալեմշահի նուագահանդէսը պատմական մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկայ օտարականներուն վրայ։ Սալ Կավոյի չքեղ սրահը ամբողջապէս լեցնող հայ հասարակութեան մէջ արդարեւ, կը նշմարուէին Ֆրանսացիներ, որոնք խոր տպաւորութեան մը տակ մեկնեցան, լսելով հայկական երաժշտութիւնը։

Ցայտնութիւն մըն էր մեզի համար «Աւարայրի պատերազմ»ին դիւցազներգութիւնը, ուր երիտասարդ երաժշտահանը յայտնագործեց արագ եւ գնահատելի նուաճումներ։

Ալեմշահ ուղած է Եղիշէի հոգեշունչ նկարագրութեան տակ կենդանի ձայնին հրապոյրն ու ապրումը, եւ իր բեղնաւոր երեւակայութիւնը կըրցած է ստեղծել այնպիսի երաժշտութիւն մը, որ արժանաւորապէս կը համապատասխանէ պատմական հերոսամարտին։

Ու մեր երեւակայութիւնն ալ կը սաւառնի Աւարայրի վրայ... Մթնշաղ է. արշալոյսը կը բացուի ճնշող ու ողբերգականպատահարի մըղձուկութիւններով լեցուն ներդաշնակութիւններով։ Հայ բանակը իր հսկումին գերագոյն աղօթքը կ'երգէ, պատասխանելով արեւապաշտ պարսիկ քուրմերու սրինգներուն։

«Հաւասարեցաք մահու մեր ընդ մահու արդարոցն, եւ հեղումն արեան մերոյ ընդ արեան սուրբ մարտիրոսացն, եւ հաճեսցի Աստուած կամաւոր պատարագաւս, եւ մի տացէ զեկեղեցի իւր ի ձեռս հեթանոսաց»։

Խորապէս յուզիչ էր այդ աղօթքը՝ երգուած «Կիլիկիա» երգչախումբին կողմէն, որուն մասնակցութիւնը գընահատելի եղաւ։

Երաժշտախումբը կը նկարագրէ այժմ պատրաստութիւնները, երկու ճակատներու տենդը, սրինգներու եւ փողերու վարպետ հիւսուածքներու մէջէն... Ճայթիւն մը, ու ճակատամարտը կը սկսի երաժշտութեան տարօրինակ կառուցումի եւ երեւակայութեան այն գնահատելի արժէքը՝ որուն ականատես եղանք։

Հայ աղօթքը կրկին կը բարձրանայ պայքարին մէջէն, սրտակեղեք, կը փառի, կը տիրէ պահ մը յաղթական, ունկնդիր հոգիներուն փոխանցելով ճգնաժամին բովանդակ արհաւիրքին գեղեցկութիւնը, հեռացնելով զանոնք, ու պղտորելով նայուածքները, որոնք գամուած են բեմին վրայ ցցուած հեղինակին ապրող, գեղեցիկ սիլուէթին։

Անոր ճշգրիտ ու տիրող ձեռքերու շարժումներուն տակ գործիքները կը մռնչեն, կը գալարուին, ձայներ, հառաչանքներ կը ծնին ու կը մեռնին, նետերը կը սուլեն, ու գիրկընդխառնումներ կան աճաւոր, յոյսի եւ ցաւի ճիչեր, որոնց մէջէն պարսիկ վերջապահ բանակին փողերուն ծանր ու ճմլող քայլերուն աղմուկը կը լռեցնէ. Անհաւասար կռիւը կը վերջանայ չէ տաւորուած փողերուն աշխարհելի կոչերով, վերիվայրումներով կատաղի։ Վարդան կ'իյնայ, ողբ մը կը բարձրանայ ցաւագին երգչախումբին սգաւոր շեշտերուն մէջէն։ Փիչերը կ'իջնէ։ Ջութակները մեղմացած՝ հոգեխռով ներդաշնակութիւններու մէջ կ'ընկերանան ողբին հեծկլտանքներուն։

Հեռուն կկուի մը երկվանկ երգը կը միախառնուի մարող վերջին ներդաշնակութիւններուն...

Այդ գեղեցիկ կտորին ձգած տպաւորութիւնը աննկարագրելի եղաւ։ Սրահը իր յուզումէն արթնցած, ծափերու եւ կեցցէներու անվերջ որոտով մը գնահատեց երիտասարդ ու տաղանդաւոր արուեստագէտը, որուն նուիրուեցաւ թանկագին ծաղկեփունջ մը։

Ալեմշահ այդ կտորը գրած է իսկական արուեստագէտները բնորոշող յորդ ու արագ սահանքով, մէկ շունչով ու ներշնչումով, իր «Հէքեաթ»էն յետոյ ըրած զարմանալի վերելքի փաստը բերելով իր աշխատանքներուն մօտիկէն հետեւողներուն։

Գունագեղ եւ տպաւորիչ կտորներ էին նաեւ «Արեւելեան պիչերները», Հ. Վ. Ցովհաննէսեանի «Բուլխուրիկ» բանաստեղծութեան երաժշտութիւնը, երգուած Պ. Փափազեանի կողմէ, Ա. Խաչատուրեանի «Մալիկ էի» եւ Վ. Թէքէեանի «Ես սիրեցի»ն, որուն երաժշտութիւնը շեշտուած dissonanceի մէջ հոգեկան խորունկ խռովքի մը արտայայտութեամբ կը սկսի, եւ որուն արժեւորման Օր. Ի. Պիլպիլեան բերաւ իր ձայնին սրտապարար դայլայլիկները, բուռն ծափերու մէջ սափիկելով կրկնելու։

Ալեմշահ դաշնաւորած էր նաեւ կոմիտասի ժողովրդական պարերէն Երեւանի «Երանգի»ն, եւ «Շուշուայ Մարալի Ռեհանի եւ Վաղարշապատի Շուշիկ»ը, պճնելով զանոնք ու հարստացնելով երանգներու եւ փոխանցումներու գեղեցիկ հիւսուածքով մը, որոնց տակ այդ կտորները կը դառնային մէկ մէկ փոքրիկ գոհարներ։

Ա. Խաչատուրեանի «Միրելիս»ը — Վարդավառի երաժշտական պատկերն — երգուած Պ. Ց. Մարիկեանի կողմէն, հաճոյքով լսուեցաւ եւ գնահատուեցաւ խանդավառ հասարակութեան կողմէ։

Ալեմշահ իր արեւելքի զաւակի երաղն ու քմայքը դրած է «Երկու պատմուածք»ին մէջ — հավարու մէկ գիշերներէն — որուն առաջին ունկնդրութիւնն էր։ Երիտասարդ արուեստագէտը հոն կը ցուցադրէ ստեղծագործելու կարողութիւն մը եւ երանգաւորի այլազանութիւն մը, որ կը մատնանշէ ապագայ մեծ կարելիութիւններու հեռանկարը։

Գեղեցիկ մտածումով մը Ալեմշահ իր յայտագրին մէջ դրած էր երկու հայ վարպետներու — Սպենդիարեանի եւ Տէր Ղեւոնդեանի — գործերէն «Երեւանի էթիւտները» եւ «Ալմաստ» օփերայի նախերգանքը, որուն առաջին ունկնդրութիւնն էր։

Երկու կտորներն ալ դեկաւարուեցան հմտութեամբ եւ բարեխղճօրէն։

Պիտի մաղթէի որ կրկնուէր այդ նշանակելի երեկոն, որ իրական գըրկանք մը եղաւ բացականներուն։

ՀՐ. ԱՆԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆՆԵՐ

»»» :«««

Այս վերջին տարիներուն մեծ զարկ կը տրուի Հայաստանի գիւղատնտեսութեան ելեկտրականացման։

1934ին շահագործման կը յանձնըւին Մեղրիի եւ Շաքիի ջրաելեկտրակայանները 1200 ձիու ուժով։ Ղամարլուի, Վաղարշապատի, Դավալուի, Ախտայի, Արթիկի կայանները եւս պիտի ելեկտրականացուին շուտով, ապա՝ Ուզունլարի, Ղարաքիլիսայի, Դարալագեազի գիւղատնտեսութիւնները։

Ելեկտրական կալսիչներ պիտի դրուին Լենինականի շրջանի 4, Գորիսի 2, Իջեւանի 2 հաւաքական գիւղատնտեսութեան կայաններուն մէջ։

Ելեկտրաշինութեանց մէջ մեծ արժէք կը ներկայացնէ Մարտունիի ջրաելեկտրակայանին ծրագիրը։ Ալըրեամանչայի վրայ, որ կը թափի Սեւանայ լճին մէջ, պիտի հիմնուի 5000 ձիու ուժով ջրաելեկտրակայան մը, որ պիտի զերազանցէ Հայաստանի գիւղական ելեկտրակայանները, ոչ միայն իր ուժով, այլ եւ մինչեւ իսկ մօտակայ շրջաններու գիւղատնտեսականներու բնակարանները լուսաւորելու իր կարողութեամբ։ Նոյն կայանը ուժ պիտի տայ նաեւ Մարտունիի եւ Բասարգեչարի հողերը ոռոգելու աշխատանքներուն, ելեկտրականութիւն պիտի հայթայթէ շրջանի անասնապահական կայաններուն։

Տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի նաեւ Շամշադինի ջրաելեկտրակայանը, որուն նախագիծը պիտի իրագործուի այս տարի։ Շամշադինի կայանը պիտի ունենայ 500 ձիու ուժ եւ պիտի հիմնուի Թովուզ գետին վրայ։

Ծրագրուած շինութիւններէն ուշադրութեան արժանի է նաեւ Թալինի փոքրիկ ելեկտրակայանը, որուն նախագիծը պիտի մշակուի այս տարի։

ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ 45ԱՄԵԱԿԸ

oooo

Մայիս 25ին Երեւանի մէջ Պետական Թատրոնը տօնեց հայ բեմի վեթերաններէն մէկուն՝ Արշակ Յարութիւնեանի 45ամեայ գործունէութիւնը։

Արշակ Յարութիւնեան ստեղծագործած է այնպիսի տիպարներ, որոնք դասական եւ անմոռանալի կը մնան այլ եւս։ Մասնաւորաբար Սունդուկեանի գործերէն Պէպօն, Զամբախովը։

Ա. Յարութիւնեան խաղացած է Երեւանի եւ արուարձաններու բեմերուն վրայ, սակայն այս վերջին տարիներուն քաշուած է բեմէն առողջական պատճառներով։

⁂ Այս առթիւ կառավարութիւնը 3000 րուբլի նպաստ տուաւ Ա. Յարութիւնեանի, միաժամանակ «վաստակաւոր դերասանի» կոչում։

Դեղաբոյսեր

ooooo

Հայաստանի կլիմայական եւ հողային պայմանները ամէնյարմարութիւն կը ներկայացնեն անոգական բոյսերու, անուշահոտութիւն արտադրողներու, ինչպէս նաեւ լեր դեղ գործածուող բոյսերու մշակութեան։

Կատարուած փորձերը յաջողած ըլլալով, այս տարի Երեւանի շրջակայքը խորդենի (ժէրանիոմ) պիտի մշակուի։ Եւ գալ տարի մշակութեան գործը պիտի մտցուի հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ։ Այսպէս, գալ տարի Հայաստանի մէջ պիտի մշակուի 30 հեկտար, 1937ին՝ 150 հեկտար։ Բերքին մէկ մասը պիտի արտածուի։

Ցաջող արդիւնք տուին նաեւ տարոնի (կարանս) մշակութեան փորձերը։ Տարոնը վայրի կ'աճի Հայաստանի զանազան վայրերուն մէջ։ Տարոնը զորգագործութեան անհրաժեշտ բնական ներկ մը (ալիզարին) կու տայ։ Տարոնին արժէքը կը գնահատուի, երբ աւելցնենք որ զորգագործութեան զարգացումով Հայաստան մեծ պահանջք կը զգայ բնական ներկի։ Այս տարի գորգագործական արհեստանոցները 11,000 քառ. մեթր գորգ պիտի արտադրեն, 1928ին արտադրուած էր 1116 քառ. մեթր։ 1937ին պիտի արտադրուի 35,000 քառ մեթր։

Տարոն կարելի է մշակել Արարատեան դաշտավայրերուն մէջ։ Փորձադաշտերը կը գտնուին Երեւանի շրջակայքը։

Այս թանկագին բոյսերէն զատ Հայաստանի զանազան գիւղատնտեսական կայաններուն մէջ կը մշակուին եղեսպակ, անանուխ, տալմայեան երիցուկ, եւն., որոնք կ'օգտագործուին քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ։

Հայաստանի մէջ կ'աճին, բոլորովին անմշակ եւ վայրի, բազմաթիւ դեղաբոյսեր։

Բնապատմական թանգարանի աւագ բուսաբան Ս. Թամամշեան Երեւանի շրջակայքը երեւան հանեց բոյսի նոր սեռ մը,— ակտինոլեմա։ Մինչեւ հիմա այս բոյսը կ'աճէր Պաղեստինի, Սուրիոյ, Փոքր Ասիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ։ Կ'ենթադրուի որ այս բոյսը բերած են գաղթականները 1918ին։ Աճման նպաստաւոր պայմանները գտնելով, այս բոյսը վարժուեր է տեղական կլիմային։ Այս բոյսին «գաղթը» հետաքրքրական է գիտական տեսակէտով, որովհետեւ կը հաստատէ թէ ինչպէս հարաւէն հիւսիս է տեղափոխուած։

Երախաններ դէպի բուժավայր

»»».«««

Առողջապահական գործավարը, այս ամառ, բուժավայր կը ղրկէ 885 երախաներ, բոլորն ալ «հարուածային» բանուորներու զաւակ։

Ստեփանաւանի մէջ պիտի հիւրընկալուին 360 երախայ, Նորքի մէջ՝ 450, Ջաջուռի մէջ՝ 75։ Այս վայրերէն զատ, Ղարաքիլիսայի, Ստեփանաւանի, Քանաքեռի եւ Սեւանի մէջ պիտի հիմնուին բուժազաղութիւններ, 1340 երախաներու համար։ Մանուկներու օդափոխութեան այս կազմակերպութիւնը պէտք չէ շփոթել պատանիներու յատուկ ճամբարներուն հետ։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

═ o ═

Կառավարութիւնը այս տարի աւելի մեծ թիւով հանգստեան եւ օդափոխութեան պիտի ղրկէ բանուորները։ Այսպէս այս տարի օդափոխութեան ղրկուելիք բանուորներուն թիւը կը հասնի 5,550ի, 5000ը հանգստեան տուները, 550ը՝ բուժավայր։ Բանուորներն ու պաշտօնեաները հանգստեան պիտի ղրկուին Խրիմի հարաւային եզերքները, Կիսլավոդսկ, եւ Ղարաքիլիսա, Արզնի, Դիլիջան։

ՄԱՄՈՒԼ

"Հայը գէշ կը հոտի,,

ooooo

Պուքրէշի «Արազ»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (31 մայիս).

— «Երիտասարդ գրագէտ մը, Շահան Շահնուր, «Ցառաջ»ի մէջ յօդուած մը հրատարակած էր «Ֆրանսացի երիտասարդ գրագէտները եւ մենք» խորագրով։ Ցօդուածագիրը սրտի սեղմումով դիտել կուտար թէ Եւրոպան այլ եւս չի զբաղիր մեզմով։ ու եթէ կը զբաղի՝ մեզ խծբծելու համար է միայն։ Ցետոյ քաղ մը կ'ընէր ֆրանսացի զանազան երիտասարդ գրագէտներու ակնարկութիւններէն՝ որոնցմով անոնք որակած են վերջերս Հայը իրենց զանազան երկերուն մէջ։

Ահա թէ ինչպէս աշխարհը կը պոռնկանայ տակաւ։ Օր-ցորեկով, մեր իսկ աչքերուն առջեւ։ Հայ ժողովուրդի թշնամիները են որ երթալով ամեն ուրեք հող կը շահին, ու մտքերու մէջ կը կաթեցնեն զզուելի թոյնը։ Թշնամիներէն հալածուած, ու արհամարհուած բարեկամներէն՝ հայ ժողովուրդը կը լքուի այսպէս, ու կը քարկոծուի...

Իսկ մե՞նք։ Օ՜, մենք զիրար կը բըզըքտենք նորէն։ Մինչ աշխարհ տակաւ կոնակ կը դարձնէ մեզ, ու մինչ այսօր մեր տառապանքը կը հեգնեն մեր երէկուան «մեծ դաշնակից»ները, մենք կը վիճինք ու կը զզուրտինք։ Մեր բոլոր գաղութները ալեկոծ են այս պահուս եղբայրատեաց կիրքով ու քէնով։ Վէճեր որ կրնային երկու սրտցաւ բացատրութեամբ հարթուիլ, հետզհետէ կը խորանան, ու կը խորացնեն ճեղքը։ Ու թշնամին է դարձեալ որ մութին մէջ կծկտած կը հրճուի սրտանց, հրահրելով մեր ներքին կըռիւները։

«Հայը գէշ կը հոտի»։ Ըրեր ենք թէ սրիկայի մը զառանցանքն է ատ։ Մե՛նք ենք որ թոյլ կուտանք որպէսզի հետզհետէ տարածուի թոյնը, անձնատուր զզուելի կռիւներու՝ որոնք ամէն օր մեր շուրջը նողկանք կը ստեղծեն։

«Հայը գէշ կը հոտի»։ Ինչո՞ւ զարմանանք, երբ մենք է որ օտարներուն կը պարզենք մեր ներսի նեխութիւնը։

Փոխանակ մտատանջուելու կապանքներով որով հետզհետէ մեզ կ'օղակէ թշնամին, մենք է որ մեղր կը քսենք անոր հացին, ու կը դիւրացընենք անոր չարաշուք դաւերը հայ գաղութներուն մէջ։

Մենք ենք պատճառը երբ օտարը կ'անգոսնէ ու կը նախատէ մեզ։ Մենք ենք որ ամէնօր օտարին առջեւ կը ցուցադրենք մեր ներքին նեխութիւնները, եւ մենք մեզ զզուելի կը դարձնենք նոյն իսկ յաչս մեր երէկուան բարեկամներուն։ Ու զարմանալի չէ երբ օտար գրագէտներ Հայը տիպար կ'ընտրեն յանախ, ու կը նկարագրեն զայն իր բացասական գիծերուն մէջ։

Ու ոչ մէկ ճիգ մեր կողմէ հակազդելու համար հակակրանքի ալիքին որ երթալով մեզի կը պլլուի։ Ոչ մէկ հիմնական փորձ մեր արժէքները եւս պատմելու օտար նոր սերունդին՝ որ Հայը սկսած է ճանչնալ գաղութներու մէջ անոր պարզած զզուելի պատկերներու ընդմէջէն։

Զմայլելի գործ է, այս պայմաններուն մէջ, հայ տարրին շուրջ համակրանքի նոր ալիք մը ստեղծել փորձելը։ Ու սփոփիչ է ամէն փորձ որ կ'ըլլայ մեր շուրջիններուն պատմելու համար թէ Հայն ալ իր արժէքները ունի»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը Լիոնի մէջ

»»».«««

ԼԻՈՆ, 4 յունիս (Ցառաջ).— Այս տարի եւս հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ անկախութեան տօնը Լիոնի մէջ, Գ. Թաղաւարեանի սրահը։ Սրահը լեցուած էր ժամանակին։ Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Արքեան հանդէսը բացաւ պատշաճ խօսքերով։ «Մեր հայրենիք»ը ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ընկերներ Մ. Պետանեան, Միսաք Միրզ եւ Լեւոն Ալեմեան ըրին շատ յաջող արտասանութիւններ, իսկ ընկ. Ա. Մելքոնեան դաշնակի ընկերակցութեամբ մէջընդմէջ նուագեց իր նոր հեղինակութիւնները։ Երկու երիտասարդ արուեստագէտներ՝ Պ. Պ. Գոլոմանեան եւ Վ. Զանոյեան յաջողապէս երգեցին քանի մը երգեր։ Երկուքն ալ ձիրք ունին յառաջանալու։ Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեան երգեց Փըրանսերէն երգ մը, Շիրակի «աէրէնատ»ը եւ «Հայաստան»ը։ Գեղարուեստական բաժինէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, բուռն ծափերու մէջ։ Ընկերը խօսեցաւ մօտ մէկ ժամ, շեշտելով թէ Մայիս 28ը ամէն բանէ առաջ պսակումն է հայ ժողովուրդի ազգային առաքինութեանց։ Իբրեւ եզրակացութիւն, ընկեր Միսաքեան ջերմ կոչ մը ուղղեց, բացատրելով կացութեան փափկութիւնը եւ ուժերու կեդրոնացման պահանջը։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերահամակրական խնջոյք մը։ Դժբախտաբար շատերը ետ դարձան, տեղ չգտնելով, իսկ ուրիշներ ոտքի վրայ մնացին։ Բաժակաճառեր, երգ, պար, նուագ եւ աճս լոյս բացուեցաւ։

⁂ Երկուշաբթի գիշեր, ընկեր Միսաքեան զեկոյց մը տուաւ ընկերներու եւ համակիրներու, օրուան հարցերու մասին։

Թղթակից

ՄԱՅՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՓՈՅԹԵՐԸ ՀԱՃԸ ԵՂԱՆ

Թուրք կառավարութիւնը Հաճըն բուռ Մայր վարժարանի կարասիները։ Կը պահանջուի 1200 ոսկի տուգանք, 1926 թուականէն շահատուրքի պէյաննամէ տրուած չըլլալուն, որով կրկնապատիկ տուգանքի դատապարտուելով։ Այս գումարին 394 ոսկին նախորդ տնօրէնութեան շրջանին կը պատկանի։

կառավարական, ստիպուած կ՚ըլլան արտակարգ պատիւներ ընելու: Դիմաւորողներու ծովածաւալ բազմութիւնը մինչեւ քաղաքէն դուրս, ծաղիկներ ցանած է:

Կառավարութեան պալատին մէջ վարչապետ չէյխ Թաճէտտին էֆէնտի ճառ մը խօսելով, արտասանած է հետեւեալ ուշագրաւ խօսքերը.

— «Կառավարութիւնը իր սահմաններէն թիզ մը իսկ հող չի կրնար տալ Թուրքիոյ, այդ ամէն մարդ լաւ պէտք է գիտնայ: Եւ Սուրիոյ մէջ թրքական փրօփականտ ընողները խստիւ պիտի պատժուին: Այս յայտարարութիւնները կ՚ընեմ յանուն մարդպանին եւ ֆրանսական կառավարութեան: Կը յայտարարեմ նաեւ որ կառավարութիւնը տենդագին կ՚աշխատի սուրիական միութեան ծրագիրը իրականացնելու համար:

Սթավիցքիի զոհերը կամ մեղսակիցները

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը որոշեց դատական նախարարութեան յանձնել չորս երեւելիներ եւս, — Պ. Պ. Մութօն՝ նախկին տնօրէն քրէական գործերու վարչութեան, այժմ անդամ պետական խորհուրդին, Ռաթօ՝ ներկայ տնօրէնը նոյն վարչութեան, Վէնսոն՝ տնօրէն Պետական Խորհուրդի աղերսագիրներու ճիւղին եւ Տօքթ. Վաշէ որ հիւանդութեան վկայական մը տուած էր Սթավիցքիի:

Յանձնաժողովը ամէն օր նոր վկաներ կը լսէ, որոնք զարմանազան յայտնութիւններ կ՚ընեն:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»• •«««

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ, Մէօտօնի կայարանին դիմացը:

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբական եւ սօլօ երգեր, հայկական սիրուած շուրջպարեր հայկական տարազներով ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի:

Կը մասնակցի Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ տ՚Օթէօյէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մէօտօն ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: Շոգեկառք Մոնփառնասէն, իջնել կար Մէօտօն:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ԽՈՒՄԲԻ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ

La Viste l'Ermitageի չքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք. եօթը տարեկանէն վեր փոքրիկներու համար 1 ֆրանք.

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով.

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով.

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ին

ՎԻԷՆԻ ՍԷՐՔԸԼ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան (մեներգ). ընկ. Աւետիս Մելքոնեան (ջութակ): Արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք.

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 4.30ԻՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՊԷԼՎԻԼԻ Թոււոմ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 231 Fbg. du Temple.

ՊՕՐՏՕՅԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱԼԷԹԻ «Բաբկէն Սիւնի» խումբի ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ: Ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Համազասպ խումբի ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 7.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս ժողովներուն կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՎԻԷՆԻ» ենթակոմիտէի դաշտահանդէսը որ յետաձգուած էր, տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզին մէջ, Պանեէօ:

Հաղորդ. միջոց.—Առնել Փորթ տ՚Օրլէանէն 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambronne, 131) Մէթրօ՝ Vaugirard: Նիւթ՝ «Թամկավարութիւն եւ Բռնատիրութիւն»: Զրոյցին կը մասնակցին Ս. Սասունի, Ա. Խոնդկարեան, Ս. Վրացեան, Վ. Համբարձումեան եւ ուրիշներ: Մուտքը ազատ է:

Դաշտահանդէս Առնուվիլի մէջ

Կազմակերպուած՝ Պ. ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, Առնուվիլի Bois de Condosի անտառին մէջ Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի նուիրուի տեղւոյն մանկապարտէզին Օգնեցէք Մանկապարտէզին, բացակայութիւնը աններելի է

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով: Տէօնէր քէպապ փիտէով եւ խմիչք ճէլվա պատրաստուած խոհարարապետ Պ. Կարապետ Փափազեանի կողմէ: Արեւել. նուագ՝ քէմանի Սարգիս, ուտի Բարունակ և քանոնի Յակոբ: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Salle Marronnierի մէջ 8 Ave. Livry

Կը նախագահէ՝ Տ. ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆ

Բանասէր եւ պատմագէտ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ Հայաստանի հին պատմական տեսարանները:

Սէվրանի հայ երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի՝ «ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ» եւ «ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՑՈՒՆ»

Երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

Հաղ. միջոց.— Կար տիւ Նորէն շոգեկառք 19.56 և 20.28 իջնել Սէվրան:

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն քաղաքիս եւ արուարձաններու մեր հայրենակիցներուն կը ծանուցուի, որ յառաջիկայ կիրակի առաւօտ 10 յունիս, Սէն Ժիւլիէն - Պոմօնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ ի հանգիստ հոգւոյ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի մահուան քառասունքի առթիւ, նախագահութեամբ Հրաժարեալ առաջնորդ Սրբազան հօր:

Արդ կը հրաւիրուին սոյն տխուր սգահանդէսին, քաղաքիս եւ բոլոր արուարձաններու մեր հայրենակիցները եւ բոլոր ազգային եւ այլ ամէն կազմակերպութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչները, յարգելու համար անմոռաց յիշատակը հայ ազատագրութեան դատին անխոնջ վեթերանին, որ իր ամբողջ կեանքին, եւ գործով եւ գրչով անձնուիրաբար նուիրուեցաւ հայ հայրենիքի եւ հայ ազգին արդար դատին: Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 8ին, քարոզ՝ 11ին, հոգեհանգիստ՝ 11.30ին:

Թաղ. Խորհուրդ Պոմոնի
(Կնիք)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Տիկ. Փըթի Տէր Պօղոսեանի կողմէ վաղը չարաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Քօնֆէրանս տը Լ՚Իւնիօն Քրէթիէնի մէջ, 14 ռիւ տը Թրէվիզ, հովանաւորութեամբ Կովկասցի Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան վարչութեան:

Նիւթ՝ Հալածուած ժողովուրդներու ծառայելու ատեն:

Մուտք 15, 10 եւ 5 Փրանք:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Զափազանց վարժ կարուհիներ Շըմիզ լա քօսթ indemiableի համար, տեւական գործ: Դիմել Mme. Dernut. 15, Bld. Bonne Nouvelle, Paris. Մէթրօ Bonne Nouvelle.

Տիկին Զուարթ Խտշեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Էվրէնեան եւ պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԱՐՍԷՆ ԽՏՇԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին 130, Rue Boileau (Արաբկիրի դպրոցի) սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Զեկոյց, նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, Կեդր. Վարչութեան հրահանգներու ընթերցում, անդամական պարտականութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ եւ համակիր երիտասարդներէ որ անպայման ներկայ գտնուին սոյն ընդհ. ժողովին եւ ըլլան ճշդապահ:

ՎԷՅՎԼԻ շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Հրապարակային վիճաբանական դասախօսութիւն, կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Ուս. Միութեան կողմէ, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Brasserie du Chapitreի մէջ: Նիւթ՝ «Կինը իրաւունք ունի՞ հասարակական գործերով զբաղելու»: Կը պաշտպանեն՝ Թեր Օր. Հ. Բիրէնեան, դէմ Պ. Ե. Պարսումեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Էսկիշէհիրի Ալնճայ գիւղէն Գրիգոր Քիլիմլեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ թոռները՝ Արտաշէս, Օհան եւ Պօղոս Պըտըրեան եղբայրները. իրենց հօր անունն է Ճամկէօզ Յակոբ, մօր անուն Լուսիկ: Կը փնտռեմ նաեւ Հայկանուշ Մուսլուեանը, հօր անուն Վարդան, մօր անուն Օսկի: Երեք եղբայրները 1922ին Պոլսէն որբերու հետ փոխադրուած են Եգիպտոս: Կը լսուի թէ Հայկանուշ ամուսնացած է Տէօրթեօլցի Սարգիս Հայթաեանի հետ եւ հաստատուած է Իսքէնտէրուն: Իրենցմէ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Kilimlian Krikorի, 34 Bld. La Fuente Marseille. (France).

Կը խնդրուի Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի թերթերէն արտատպել:

— Տիկին Մաննիկ Այտընեան կը փնտռէ իր զաւակները Հոփսիմէ, Ովսաննա եւ Յակոբ, որ մինչեւ 1917 կը գտնուէին Պալու: Անկէց ի վեր լուր չկայ: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Manig Aydenianի, 27 rue Dunoir, Lyon.

— Կը փնտռեմ Աֆիօն-Գարահիսարցի մօրեղբօրս զաւակները Օննիկ, Մաւլինա եւ Նուրիցա Մէնէճեանները: Կը կարծուի թէ Սելանիկէն փոխադրուած են Փարիզ. Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրաքրոջ աղջկան Ազնուի Թաթլեանի, 144, rue Moncey, Lyon, Rhône.

× Լիոնէն Արշակ Առաքելեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Բաբերդցի Գառնիկ Առաքելեան, որ կը կարծուի թէ Յունաստան կը գտնուի եւ որմէ լուր չունի չորս տարիէ ի վեր: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի և կամ 24 rue Béguin. Lyon.

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն: 1922 Թուականին Գաաբ գիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Գօրֆու, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardaches Vartabedian, Blv. Pache 113, Bucarest) Roumanie).

— Քղիի Խուլուգ գիւղէն Պ. Մարտիրոս Թոսունեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վահրիճ Թոսունեան: 1915ի տեղահանութեան միջոցին մինչեւ Պալու եղած են միասին: Պալուի մէջ զիրենք աքսորած են տարբեր ուղղութեամբ: Ծանօթներ որ Վահրիճը տեսած են Տէր Զօրի անապատներուն մէջ, կը հաւատացնեն թէ արաբ մը զինքը որդեգրած է կամ իր մօտ ծառայութեան առած: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Mardiros Tossounianի, 8, Place St. Barbe, St. Etienne, Loire, (France).

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Ճշգրիտ լուր տուողին 500 ֆրանք՝ մէկ տարեկան Յառաջ եւ ուրիշ օրաթերթ մը նուէր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

Իրողութիւնը այն է որ Գարան Կրէյը Անգլիա բերաւ... Գիտեմ, անհաւատալի կը թուի, բայց եթէ նկատի առնէք որ անիկա սեփական զբօսանաւ մը ունէր եւ կրնար ուզածին պէս ճամբորդել ու ցամաք ելլել, պիտի հասկնաք որ գլխաւոր դժուարութիւնը իրեն համար Կրէյի անյայտացումն էր... Բէտօկըն Սքուէրի սառը — երկրեայ մառանին մէջն էր որ գտայ զայն...

— Մառանի՞ն մէջ, հարցուց ընդհանուր ոստիկանապետը:

— Այո, Կրէյն ու շունը այնտեղ էին. ես իմ ձեռքովս սպաննեցի շունը...

— Ուրեմն այսքան ժամանակէ ի վեր քեզի հետ կը բնակէր եւ մեզի չյայտնեցիր, ըսաւ Թ. Ք.:

— Այո...

— Ատոր համար էր ուրեմն որ հասցէդ չէիր ուզեր տալ...

— Այո, շատ հիւանդ էր. խնամեցի զինքը: Անշուշտ, ես գիտէի թէ Գարան սպանողը Լէքմընն էր. հետեւաբար Կրէյի ներկայութեան մասին բան մը չէի կրնար ըսել ձեզի. ըրածս գաղտնութիւն պիտի ըլլար. այնպէս որ երբ Պ. Լէքմըն որոշեց իր պատմութիւնը ընել, այն ատեն ես ալ խորհեցայ թէ կրնայի ամբողջացնել անոր եղրակացութիւնը:

Ներկաները իրարու երես նայեցան:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք Լէքմընին խնդիրը, հարցուց ընդհանուր ոստիկանապետը: Բայց, Թ. Ք., նախ ինծի ըսէ թէ այս լուծումը համապատասխա՞ն է քու տեսութիւններուդ...

— Բաւական, ըսաւ Թ. Ք. պաղպաղելով. բացայայտ էր թէ ոճիրը գործած էր այն անձը որ իբրեւ Կէյթըրքօլ Գարայի բնակարանը գացած էր եւ սակայն նոյնքան բացայայտ էր նաեւ որ այդ այցելութիւնը տուողը Կէյթըրքօլը չէր, թէեւ ան ալ արուեստական թեւ մը ունէր...

— Ի՞նչպէս թէ «բացայայտ»...

— Որովհետեւ, պատասխանեց Թ. Ք., քանի Կէյթըրքօլը իր աջ թեւը կորսնցուցած էր... Լէքմըն սխալած էր այդ կէտին մէջ...

— Հասկցայ, ըսաւ ոստիկանապետը. լաւ ուրեմն, հիմա որոշենք թէ ինչ պիտի ընենք...

Ֆրանսացի ոստիկանապետը ուսերը թօթուեց:

— Եթէ ինծի հարցնէք, ներքին նախարարին դիմեցէք ոչ միայն անոր ներումը ստանալու այլեւ անոր կենսաթոշակ մը ապահովելու համար:

— Դո՞ւք ինչ կարծիք ունիք, Սալօրօք...

— Լուրջ խնդիր է, պատասխանեց ռուսական ոստիկանութեան ներկայացուցիչը. ինծի այնպէս կը թուի որ եթէ Լէքմընը դատարան տանիք, մեծ գայթակղութեան պիտի առեղծուի. պէտք է մանաւանդ չէզոքել այն պարագան որ եթէ որ եւ է ձեւով երեւան հանէք Ալպանիոյ մէջ տիրող անիշխանական կացութիւնը, իմ կառավարութիւնս լաւ աչքով չպիտի նայի ձեր այդ արարքին վրայ...

— Ես ալ այդ կարծիքէն եմ, մէջ ինկաւ իտալացի ոստիկանապետը. բնականաբար մենք շատ կը շահագրգռուինք Ալբանիոյ եղերքը պատահող դէպքերով. կը թուի թէ Գարան շատ լաւ վախճան մը ունեցած է եւ համաձայն չեմ որ Լէքմընը հետապնդուի...

— Հարցին քաղաքական հանգամանքը չի հետաքրքրեր, ըսաւ Ամերիկացին. բայց փորձով գիտեմ որ այս կարգի խնդիրները պէտք չէ շատ խառնել...

Ընդհանուր ոստիկանապետը սկսաւ մտածել. Պէյլնտա Մէրին անոր նայեցաւ անձկութեամբ:

— Լէքմընը կանչեցէք, հրամայեց խստութեամբ:

Մէրի ներս բերաւ ծօն Լէքմընն ու իր կինը: Ձեռք ձեռքի բռնած էին անոնք, երջանկութիւն կար իրենց արտայայտութեան մէջ, թէեւ տակաւին անորոշ էին իրենց ճակատագրին մասին:

— Լէքմըն, սկսաւ ընդհանուր ոստիկանապետը, երախտապարտ ենք ձեզի որ հետաքրքրական պատմութիւն մը ըրիք եւ շահեկան տեսութիւններ պարզեցիք: Դուք, եթէ ճիշդ են իմ տպաւորութիւններս, դիտաւորեալ կերպով անձնաւորեցիք ոճրագործը որպէսզի մեզի բացատրէք թէ ըսպանութիւնը ինչպէս կատարուած էր եւ որոնք էին ոճիրին շարժառիթները: Դուք, համոզիչ փաստարկութիւնով, մարդասպանի մը դերը ստանձնեցիք. մարդ կրնար նոյնիսկ խորհիլ թէ Րէմինկթըն Գարան սպաննողը ներկայ էր մեր մէջ... Ձեր կատարած դերը չնորհաւորելի է իսկապէս...

Ոստիկանապետը նայեցաւ իր պաշտօնակիցներուն որոնք հաստատեցին անոր խօսքերը:

— Պէտք է մեկնիմ, շարունակեց ոստիկանապետը ժամացոյցին նայելով. յետոյ ձեռքը երկարեց Լէքմընին.— Աստուած յաջողութիւն տայ ձեզի...

Հայրական զուրգուրանքով սեղմեց Կրէյսի երկու ձեռքերը եւ աւելցուց.

— Օր մը պիտի գամ ձեզի եւ ձեր ամուսինը ուրիշ հետաքրքիր, բայց աւելի ուրախ պատմութիւն մը պիտի պատմէ...

Մեկնելէ առաջ սեմին վրայ կանգ առաւ.

— Եթէ ձեր տեղն ըլլայի, Լէքմըն, յաջորդ պատմութեանս անունը «Հալած մոմին հետքը» չէի դներ...

— Այդ պատմութիւնը գրողը ես չպիտի ըլլամ ամէն պարագայի մէջ, ըսաւ Լէքմըն:

(Վերջ)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 9 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 9 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2517

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՊՈԼԻՏՈԿՈՍԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»··«««

— Ի՞նչ իմաստ ունին Մայիս 28ի տօնակատարութիւնները, ամէն տարի եւ ամէն տեղ: Ազգը երկուքի բաժնուած է այդ պատճառով, Խ. Հայաստանի կառավարութիւնն ալ կը գրգռուի, իսկ օտարները կը խնդան մեր վրայ: Անխոհեմութիւն չէ՞: Հանդէս կատարելով, ճառ խօսելով միացեալ եւ անկախ Հայաստա՞ն կը շինուի...

— Քիչ մը շունչ առէք: Մէկ անգամէն շատ մը բաներ ըսիք, որոնց մասին անհրաժեշտ է զատ — զատ խօսիլ: Ազգը երկուքի բաժնուած է, կ'ըսէք. ինչո՞ւ: Գէ՞շ բան է պանծացնել պատմական շրջան մը, ազգային փառքի օր մը, ներշնչել եւ ներշնչուիլ, ոգեւորուիլ եւ թարմանալ: Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, չէ՞ք ընդունիր թէ արի արանց գործեր կատարուեցան Մայիս 21 — 26, յանգելու համար անկախութեան: Մահացու մե՞ղք է հպարտանալ մեր առաքինութիւններով ...

— Բայց շատ կարճ տեւեց այդ անկախութիւնը: Հիմա օրերը փոխուած են. դիւանագիտութիւնը կը պահանջէ յարմարիլ ժամանակին: Քանի որ պարտուեցանք, ի՞նչ օգուտ ունի տօնակատարութիւնը:

— Վարդանանցն ալ պարտութիւն չէ՞ր: Ինչո՞ւ 1500 տարիէ ի վեր կը տօնէք զայն, ոչ միայն եկեղեցիներու մէջ, այլեւ բեմերու վրայ, նոյնիսկ թատրոն խաղալով: Մնաց որ, Մայիս 28ը միայն երեւութապէս պարտութիւն է: Իրականին մէջ, անով կը սկսի ներկայ Հայաստանի պատմութիւնը: Առանց անոր, դուք չէիք ունենար ոչ այս ափ մը հողը, ոչ ալ անոր մէջ համախմբուած հայկական ջախջախիչ մեծամասնութիւնը: Դիւանագիտութենէ ճառած ատեն, լաւ կ'ըլլայ որ քիչ մըն ալ պատմութիւն սերտէք: Ձեր Քրիստոսի Զատիկին չա՞փ ալ արժէք չունի հալածական ժողովուրդի մը անհնարին մարտնչումը, օրհասական պայքարը, ակռաներով եւ եղունգներով մղած ճակատամարտը, թափած արիւնը, շահած վաստակը...

— Բայց անկախութիւնը Թուրքերը եւ Գերմանացիները տուին, ոչ թէ մենք շահեցանք: Եթէ չըլլար ռուսական յեղափոխութիւնը...

— Անգամ մը եւս կը հաստատէք թէ նախապատերազմեան պոլիտիկոսը տուն — տեղ է եղած ձեր գլուխին մէջ: Երբ քաղաքական հանգամանքները նկատի կ'առնէք մեր պարագային, ինչո՞ւ նոյն բանը չէք ըներ նաեւ ուրիշներու համար: Քաղաքական հանգամանքները նպաստաւոր էին նաեւ Չեխերուն համար, բայց եթէ անոնք օրհասական կռիւ մղած չըլլային, եթէ բազմաթիւ կամաւորներ չունենային ռուսական ճակատին վրայ, կը կարծէ՞ք թէ այսօր Չեխոսլովաքիա մը կ'ունենային: Լսէ, բարեկամ, Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ռազմադաշտերուն վրայ, 12,000 հայ զինուորներ ճակատած են 35,000 Թուրքերու դէմ, իրենց քաջութեամբ յաղթանք ներշնչելով դարաւոր ոսոխին: Ձեր սրտին ո՛րեւէ բան չի՞ խօսիր վեց հարիւր տարուան գերութեան տակ ճզմուած ժողովուրդի մը այս խոյանքը: Ո՞վ իր կամքով ազատութիւն կը շնորհէ: Լաւ սերտա՞ծ էք Թուրքիոյ կամ Գերմանիոյ դերը:

— Բայց դուք ամէն տարի մեր խեղճ ժողովուրդին կը խոստանաք անկախ եւ մեծատարած Հայաստան մը, ինչ որ ըլլալիք բան չէ, ներկայ պայմաններուն մէջ:

— Խնդրեմ, փողոցէն կամ սրճարաններէն հաւաքուած հէքեաթներ մի պատմէք: Դուք ներկայ եղա՞ծ էք որ եւ է տօնակատարութեան, լսա՞ծ էք խօսուած ճառերը: Գոնէ կարդացա՞ծ էք անոնց ամփոփումը, կամ Մայիս 28ի առթիւ եղած հրատարակութիւնները: Սայթաքումներ կամ թիւրիմացութիւններ կրնան պատահիլ. բայց տօնակատարութեան բուն իմաստը մէկ է ամէն տեղ եւ ամէնուն համար,—— արծարծել հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը, ոգեկոչել փառքի շրջան մը, վառ պահել հաւատքը, ժողովրդականացնել քաղաքական տեսակէտ մը որ, մեր համոզումով, միակ ելքն է այս ժողովուրդի վերջնական փրկութեան համար: Օտարներն իսկ այսպէս կը հասկնան, երբ այնքան ջերմութեամբ կը մասնակցին Մայիս 28ի տօնակատարութեան, ճառեր կը խօսին եւ համակրանքի խօսքեր կ'ուղղեն: Դուք օտարի մը չա՞փ ալ մարդկային արժանապատուութիւն, ազգային հպարտութեան զգացում չունի՞ք:

— Կը մոռնաք թէ մեր կառավարութիւնը հաճոյք չզգար այդպիսի ցոյցերէն, քանի որ բոլորովին տարբեր ճամբու մը կը հետեւի:

— Դուք այդ ճամբան օգտակար կը գտնէ՞ք մեր ազգային դատին համար: Ներկայ պայմաններուն մէջ, մենք ոչ հրաշքի կը սպասենք, ոչ ալ բանի գործողութիւն կը պահանջենք: Եթէ ձեր իմաստո՛ւն կառավարութիւնը ամէն իրաւունք ունի « տաքրմ — քէսէրմ » ուղղութեան մը հետեւելու, թօթափելու օտարոտի վարդապետութիւններ, կարմիր գօտին այս անկոր ժողովուրդի վզին անցուցած՝ զայն քաշքշելու միջազգային յորձանքին մէջ, ժխտելու հայկական դատը, խափանելու ամէն քաղաքական աշխատանք, մենք իրաւունք չունի՞նք արծարծելու մեր տեսակէտները, թարգման հանդիսանալու արմատախիլ բազմութեանց տենչերուն, յիշեցնելու իրենց տարրական պարտականութիւնները: Որ եւ է իշխանութիւն միշտ կը պահանջէ հլու — հնազանդ հպատակութիւն: Մենք բանաւոր հօ՞տ ենք թէ փարիա կամ ռայա: Քիչ մը լուրջ եղէք, բարեկամ: Իբրեւ վերջին մնացորդները ճղակոտոր ժողովուրդի մը, մենք իրաւունք ունինք շատ աւելի բարձր խօսելու, եւ բոլոր առիթներով յիշեցնելու,— թէ Երեւանը ամէն բան չէ: Մեր խօսքերն ու գործերը հաճելի՞ են թէ ոչ, այդ մեզ չի հետաքրքրեր: Պատմութիւնն է դատաւորը բոլորիս համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ինը ամբաստանեալ եւ 120 վկայ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն Փարիզի ամերիկեան թերթերուն, յունիս 7 թուականով. (կը թարգմանենք առանց որ եւ է խորհրդածութեան).—

Ինը Հայեր դատի յանձնուեցան այսօր, ամբաստանուած ըլլալով Դուրեան արք.ի սպանութեամբ որ տեղի ունեցաւ անցեալ դեկտեմբերին:

Ի նախատեսութիւն քաղաքական եւ կրօնական թշնամութեան պոռթկումի, շրջանային դատաւոր Տաճ ոստիկաններով լեցուցած էր դատարահը, իսկ դուրսը գաղտնի ոստիկաններ կը քննէին դատարան մտնողներու թուղթերը, արգիլելով մուտքը անոնց որ կապ չունէին դատին հետ:

Ինը ամբաստանեալները, բոլորն ալ Հայեր, շարուեցան դատարանին մէջ, տխրադէմ նայելով դատաւորին, չհասկնալով թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ: Երկուքին երկար սեւ մազերը մինչեւ ուսերն իջած էին: Ոչ միայն անգլերէն չէին հասկնար, այլ եւ չէին կրնար դիւրաւ խօսիլ իրարու հետ, որովհետեւ մեծ մասը տարբեր գաւառաբարբառներ կը խօսին(?):

Հարիւր քսան վկաներ պիտի լսուին եւ կը կարծուի թէ դատը պիտի տեւէ առնուազն երկու ամիս: Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը անընդհատ կը գործէ հետապնդելով կասկածելիները անցեալ Ծնունդէն ի վեր, երբ արքեպիսկոպոսը դաշունահար սպաննուեցաւ իր եպիսկոպոսական զգեստներով:

Առաջին անգամ է որ այսքան շատ մարդիկ կ'ամբաստանուին Նիւ Եորքի մէջ, մէկ սպանութեան համար: Պաշտպան փաստաբանը ջանաց յետաձգել տալ դատը, բայց դատաւոր Քորիկըն մերժեց:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ վերազինման մասին

—··—

« ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿՐՆԱՅ 1,600,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՀԱՆԵԼ ՎԵՑ ՕՐԷՆ ԵՒ 2,800,000 ԶԻՆՈՒՈՐ՝ ՄԷԿ ԱՄԻՍԷՆ »

Պատերազմական նախարար մարաջախտ Փէթէն առջի օր ներկայացաւ խորհրդարանի զինուորական յանձնաժողովին, բացատրութիւններ տալու համար ազգային պաշտպանութեան վարկերու մասին: Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփեն մարաջախտին յայտարարութիւնները.—

1. Բացի կանոնաւոր բանակէն եւ ոստիկանութենէն, որոնք հզօրապէս սպառազինուած են եւ շատ լաւ մարզուած, Գերմանիա ունի կէս միլիոն «հարուածային» զինուոր, որոնք ամիսներով զինուորական մարզանք ստացած են:

2. Զօրաշարժի պարզ գործողութեամբ, այս ուժը կրնայ 1,600,000ի բարձրանալ վեց օրէն եւ ստիպողաբար բարձրանալ 2,800,000ի, ինչ որ հաւասար է նախապատերազմեան ուժին:

3. Երեք ամիսէն Գերմանիա կրնայ ձեւափոխել իր մետաղագործական եւ քիմիական գործարաններու մեծագոյն մասը, ամէն տեսակ թնդանօթներ եւ կազեր արտադրելու համար:

4. Արդէն կատարուած իրողութիւն մըն է Գերմանիոյ օդանաւային ուժին վերահաստատումը եւ մեծ ջանքեր կը թափուին, աւելցնելու համար հետապնդիչ եւ ռմբաձիգ օդանաւերու պահեստը:

5. Գերմանիա ունի նաեւ նախատիպարներ Վերսայլի դաշնագրով արգիլուած թնդանօթներու եւ կրնայ արագօրէն կազմել ծանր հրետանիներ:

Պատերազմական նախարարը վերջացնելով իր զեկոյցը, շեշտեց նաեւ գերման երիտասարդութեան բարոյական պատրաստութիւնը: Իր տեղեկութիւնները կը լրացնէր ընդհ. սպայակոյտի ղեր - նախագահը, Զօր. Ֆոլոն: Միեւնոյն ատեն, օդանաւային նախարար Զօր. Տէնէն թէ զինուորական եւ թէ ելմտական յանձնաժողովներուն առջեւ պարզեց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ օդանաւային ուժերու բաղդատական պատկերը, ինչպէս եւ ուրիշ պետութեանց վիճակը:

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, ելմտական յանձնաժողովը 12ի դէմ 22 ձայնով քուէարկեց պահանջուած յաւելուածական վարկերը,—3,120,000,000 ֆրանք, լրացնելու համար ցամաքային, օդային եւ ծովային ուժերը:

Յատկանշական պարագայ մը եւս,— ելմտական նախարարը հաղորդած է խորհրդարանի ելմտական յանձնաժողովին՝ թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պիտի առաջարկէ, որուն համաձայն ազգ. պաշտպանութեան համար չպիտի գործադրուի այն օրէնքը որ կը տրամադրէ եկամուտի աղբիւրներ ցուցնել, նոր ծախքեր պահանջած ատեն:

Ազգ. պաշտպանութեան նոր վարկերը ճարելու համար, կառավարութիւնը արտօնութիւն պիտի ուզէ գանձատոմսեր հանելու: Այս գումարները պիտի յատկացուին ամրութեանց զօրացման, նաւային մթերքներու, ծովեզերեայ պաշտպանութեան եւ օդային ուժի:

Լուրի մը համաձայն, Զօր. Տէպէնի, սպայակոյտի նախկին նախագահը, Վարշաւա պիտի երթայ այս ամսու, նոր ձեւի մը վերածելու համար ֆրանքօ-լեհ. զինուորական դաշնագիրը:

Իսկ Ժընեւի մէջ կը շարունակեն ճառել...

»»»··«««

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐ

Հինգշաբթի օր մասնաւոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան անգլիական, ամերիկեան, ֆրանսական եւ ուրիշ պատուիրակութեանց միջեւ, ելք մը գտնելու համար: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ նոր բանաձեւը պիտի ծառայէ ոչ թէ խորհրդաժողովը ողջնցնելու, այլ թաղելու: Կ'րսուի թէ ապահովութեան փշոտ խնդիրը նորէն կառավարութեանց քննութեան յանձնելով, խորհրդաժողովը պիտի յետաձգուի անպայման ժամանակով, մինչեւ որ համաձայնութեան գետին մը գտնուի:

⁂ Հինգշաբթի օր ամերիկեան լիազօրը չորս ժամ անընդհատ բանակցելով գլխաւոր պետութեանց պատուիրակներուն հետ, միջին բանաձեւ մը գտաւ, որուն համաձայն,— 1. Անհրաժեշտ կը համարուի Գերմանիոյ մասնակցութիւնը.— 2. Գերմանիան վերադարձնելու համար բանակցութիւններ պիտի կատարուին կառավարութեանց միջեւ, դիւանագիտական ճամբով.— 3. Անհրաժեշտ է յանձնախումբի մը քննութեան յանձնել ապահովութեան խնդիրը.— 4. Նշանակել յանձնախումբ մը, յատկապէս բանաձեւելու համար զինաթափութեան առաջարկները.— 5. Յետաձգել խորհրդաժողովը, մինչեւ որ նախագահը եւ դիւանը հաստատեն թէ բաւական յառաջդիմութիւն կատարուած է վերոյիշեալ չորս կէտերու մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« Է Ր Ք Է Ք Ճ Է »

●●●○

Հրա՞շք...

Ահա Թուրք մը որ թուրքերէն թերթի մը մէջ — եւ քէմալականութեան շուքին տակ — փայփայիչ խօսքեր կ'ուղղէ «ըմբոստ Հայերու » հասցէին:

Անշուշտ առաջին անգամ չէ որ մեր նախկին «վաթանտաշ »ները կը շոյեն մեր փառասիրութիւնը, իբրեւ խելացի, շինարար եւ առեւտրական ժողովուրդ:

Բայց ես առաջին անգամ է որ կը լսեմ թրքական գովեստ մը՝ Հայերու... ըմբոստութեան մասին:

« Վագըթ »ի աշխատակիցը վերջերս թղթակցութիւն մը ուղղած էր իր թերթին, հրէական հարցի մասին, Գերմանիայէն:

Այս առթիւ, խօսելով Թուրքիոյ Հրեաներու մասին, վար կ'առնէ անոնց դիմակը, եւ կը ձաղկէ իբրեւ սմեռուկ դաւաճաններ:

Ահա իր ամբաստանութեան գլխաւոր կէտերը.—

1. Թուրքիոյ Հրեաները հինէն իվեր տարուած են Պաղեստինի երազէն: Այդ առաջադրութեամբ, անոնք 10 հազար կամաւոր դրկեցին Տարտանէլ:

2. Դեռ 1908ին, Սելանիկի մէջ, հրէական գոյներով ներկեցին ի պատիւ թրքական յեղափոխութեան իրենց կանգնած արձանը, եւ «միայն կառավարութեան միջամտութեան վրայ էր որ թրքական գոյները դրին անոնց տեղ »:

3. Հրեայ Հերցլ բուռն քարոզութիւններ կը կատարէր Թուրքերուն դէմ, աշխարհի ամէն կողմը: « Այդ մարդը անպատկառութիւնը ունեցաւ դիմելու Աբտիւլ Համիտի եւ առաջարկելու Պաղեստինի անկախութիւնը »:

Եւ խորապէս վրդովուած, « Վագըթ »ի աշխատակիցը կը բացագանչէ.

— «Ի՞նչ տարբերութիւն կայ ըմբոստ Հայերուն եւ միջազգային միջոցներով Թուրք իշխանութեան վրայ յարձակող Հրեաներու միջեւ: Վերջին տարիներու շրջանին, Հրեաները ամէն գետնի վրայ մեծ վնասներ հասցուցին Թրքութեան: Եահուտին թերեւս չկրցաւ Հայուն նման տղամարդու պէս (էրքէքճէ) հրապարակ իջնել. բայց անիկէ շատ աւելի վնասակար եղաւ եւ կը շարունակէ ըլլալ »:

Պզտի՞կ պատիւ է այս,— «Հայու նման էրքէքճէ » (տղամարդու պէս):

Միայն թէ, չէ՞ք վախնար որ այս բառը — «էրքէքճէ» — նոր փոթորիկ մը յարուցանէ « միացեալ » ճակատին վրայ:

Վտանգ չկա՞յ որ ճակատականները բողոքի միթինկներու շարք մը եւս կազմակերպեն, արժանապատուութեան խնդիր յուզելու համար:

Ըսելու համար թէ՝ « էրքէքճէ » հրապարակ իջնողները անոնք չէին որ լեռը բարձրացան, կռուեցան եւ ափ մը հող ու դրօշ մը պարգեւեցին այս ժողովուրդին, այլ՝ իրենք:

Այսինքն անոնք որ, եպիսկոպոսի մը փիլոնին տակ մտան, վար առին տրուին դրօշը, եւ յետոյ «սուրբ»ին գլուխը ուտելով, « էրքէքճէ » ասպարէզ իջան առաջնորդութեամբ իրենց կիներուն եւ աղջիկներուն:

Եթէ «էրքէք»ի գործը այս չէ, ուրեմն միւսն է,— կիներ եւ աղջիկներ դրկել Սուրիոյ վարչապետին սարայը, որպէսզի պահանջեն որ պետական հրամանով արգիլուի հայկական եռագոյնը ...

ՎԱՀԷ

Քանի մը օրէն՝ մեր նոր թերթօնը (Դ. էջ)

Ո՛Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Երրորդ էջին մէջ եւս պիտի հրատարակենք նոր թերթօն մը, ընթերցողներու խնդրանքով թեթեւցնելէ յետոյ:

Գերմանիա չուզեր վերադառնալ

Գերմանական կառավարութիւնը մամուլին հաղորդեց զեկոյց մը որ անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ Գերմանիա միտք չունի Ժընեւ վերադառնալու: Այս յայտարարութիւնը պատասխան մըն է Պ. Պարթուի այն խօսքին թէ խորհրդաժողովին դուռները բաց են Գերմանիոյ առջեւ: Ուրեմն, կացութիւնը բացորոշ է,— Ֆրանսա կ'ուզէ որ նախ Գերմանիա վերադառնայ եւ յետոյ քննուին հարցերը. մինչ Գերմանիա կը պահանջէ նախ զոհացնել զինքը, որպէսզի կարենայ Ժընեւ դառնալ: Այս կացութեան առջեւ, Գերմանացիները կ'ուզեն որ խորհրդաժողովը յետաձգուի: Իրազեկներու կարծիքով, նոր յետաձգումը պիտի ըլլայ վերջնական ձախողում: Պերլինի համար, Ազգերու Դաշնակցութեան հմայքը որքան տկարանայ, այնքան լաւ է, մանաւանդ որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համաձայնութիւնն ալ պիտի չեղչուի:

"Սուրիոյ սահմանները անբռնաբարելի են,"

—•—

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Առջի օր հաղորդած էինք Սուրիոյ վարչապետ շէյխ Թաճէտտինի ճառը՝ Անտիոքի մէջ: Թղթակից մը մեզի ղրկած է այդ ճառին բնագիրը, որ ահաւասիկ.—

« Վերջերս սկսան յամառ զրոյցներ շրջան ընել, որոնց համաձայն, իբր թէ, սուրիական հողին մէկ մասը պիտի յանձնուի դրացի պետութեան մը: Այս զիտումնաւոր ըսի լուրերու հետեւանքով ձեր մտահոգութիւնը կը հասկնամ: Մեր սրբազան հայրենիքին սահմանները վերջնականապէս ճշդուած են: Այս սահմաններէն թիզ մը հող իսկ չենք կրնար զիջիլ ո եւ է պետութեան: Իմ այս յայտարարութիւններով, կը կարծեմ թէ թարգմանը եղած կ'ըլլամ նաեւ ֆրանսական կառավարութեան եւ անոր ներկայացուցիչ Ն. Վ. Կոմս Տը Մարթէլին: Որոշած ենք այլեւս այդ զրոյցներուն վերջ տալ եւ հեղինակները պատժել խստիւ: Այդ ուղղութեամբ եւ թրքական փրօփականտի հանդամանք ունեցող ամէն տեսակ թռուցիկներ, յայտարարութիւններ եւ հրատարակութիւններ արգիլուած են եւ պիտի նկատուին իբրեւ երկրի խաղաղութիւնը խանգարող գործեր:

« Գալով տնտեսական ձեռնարկներուն, Ամըգի լճին չորացման, ամարանոցներուն ելեկտրականութեամբ լուսաւորման եւ ճամբաներուն շինութեան ձեռնարկները, որոնք ցարդ յառաջ տարուած են մեր բարեկամ Պ. Տիւրիօի եւ տեղական կառավարութեան ջանքերով, պիտի լրացուին եւ կատարելագործուին:

«Ձեզի կը հաղորդեմ ողջոյնները ձեր Դամասկոսի եւ Հալէպի ազգակիցներուն եւ կը ներկայացնեմ ձեզ անոնց բարեմաղթութիւնները ձեր հայրենիքին բարգաւաճման եւ զարգացման համար »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԻՋԵՒ

Դ.

Թուրքերու դիրքը

Բնորոշ է այն փաստը, որ Թօքիոյի եւ Անգորայի միջեւ բանակցութիւններն սկսել են մարտի սկիզբը, իսկ Թուրքերը բոլշեւիկներին լուր են տուել միայն մայիսին: Կը նշանակէ երկու ամիս այդպիսի մի կարեւոր հարց գաղտնի են պահել իրենց դաշնակիցներին:

Այս փաստը կարող է զարմացնել միայն անծանօթներին: Թուրք քաղաքականութեան մօտից հետեւող մարդիկ կարող են մէկից աւելի օրինակներ բերել՝ հաստատելու համար, որ Թուրքիան յաճախ իրեն ազատ եւ անկախ է պահում Մոսկուայից: Թուրք դիւանագիտութեան աւանդական դաւանանքն է — օգտուել պետութիւնների մրցակցութիւնից եւ միջազգային բարդութիւններից: Այդպէս էր Սուլթանների օրով, Օսմանեան կայսրութեան մէջ, այդպէս է եւ այժմ, երբ Թուրքը հետզհետէ ամփոփում է իր ազգային սահմաններում, Մուսթաֆա Քէմալի մականի տակ:

Շնորհիւ Մոսկուայի աջակցութեան, Օսմանեան կայսրութեան փլատակների տակից դուրս եկաւ վերածնուող Ազգային Թուրքիան: Նոյն Մոսկուան Թուրքերին հանեց եւ միջազգային նոր ճանապարհների վրայ: Առանց Մոսկուայի Թուրքիան կորած էր: Այս փաստը շատ լաւ են գիտակցում Անգորայում: Բայց փաստի գիտակցութիւնը մէկ բան է, պետական շահը՝ ուրիշ: Քաղաքականութեան մէջ երախտագիտութիւնը տեղ չունի: Քաղաքականութիւնը շահ է ու հաշիւ. զգացմունքը բաժին է բանաստեղծների: Այդ պատճառով, Մոսկուայի փեշերը ամուր բռնելով հանդերձ, Անգորայի վարիչները առիթը չեն փախցրնում հետապնդելու զուտ իրենց մասնաւոր շահերը, թէկուզ դրանք ուղղուած լինեն Մոսկուայի դէմ:

Դեռ շատերի յիշողութեան մէջ թարմ են 1921 թ. գարնան դէպքերը: Մոսկուայի գործօն աջակցութեամբ Թուրքիան կործանումից փրկելուց յետոյ, երբ դեռ բոլշեւիկեան ոսկիները ու ռազմամթերքը շարունակում էին հոսել դէպի Անատոլիա, երբ բոլշեւիկ-քէմալական բանակները եղբայրանում էին Հայաստանում ու Վրաստանում, Անգորան եռանդուն սակարկութեան մէջ էր երկու ճակատի վրայ՝ Մոսկուա ու Լոնտոն: Մի տեղ Ալի Ֆուատ փաշան բոլշեւիկների հետ էր բանակցութիւն վարում, միւս տեղ Պէքիր Սամի պէյը Անգլիացիներին էր աշխատում գրաւել: Ո՛վ աւելի շատ կը խոստանայ: Գերակշռութիւնը Մոսկուայի կողմն էր, եւ Անգորան մնաց հաւատարիմ դաշնակից ու բարեկամ բոլշեւիկներին:

Սակայն, շատ տարօրինակ է Անգորայի բարեկամութիւնը: Մի կողմից՝ սիրային զգացմունքների զեղում, պաշտօնական այցելութիւններ ու փոխայցելութիւններ, ջատագովանք ու յաւիտենական համերաշխութեան խոստում, միւս կողմից — Պոլսում, բոլշեւիկների քթի տակ սանձւում է «Կովկասեան անկախութեան կոմիտէն», որի նպատակն է Կովկասի անջատումը Խորհրդ. Միութիւնից, հակաբոլշեւիկների եռ ու զեռ Բերայի փողոցներում եւ Թուրք-կովկասեան սահմանի վրայ, գաղտնի ծրագիրներ, որոնց թելերը հասնում են մինչեւ Պերլին ու Վարշաւա, գաղտնի ժողովներ ու հրապոյրներ Փարիզում, Լոնտոնում եւ ուրիշ ով գիտէ ուր: Եւ, վերջապէս, ահա Թօքիոյի բանակցութիւնները:

Միամիտ չլինենք. եթէ երկու ամսից աւելի Թուրք պետական մարդիկ ամենայն գաղտնապահութեամբ խօսք ու զրոյց են արել Ճափոնացիների հետ, պայմանագրութիւններ են ընդունել, առաջարկութիւններ արել ու քննել, նշանակում է շատ լուրջ կարեւորութիւն են տուել նրանց եւ հնարաւոր են համարել ի հարկին նաեւ երես դարձնել Մոսկուայից: Այս հաստատում է այն անվիճելի համարուող կարծիքը, թէ Թուրք-մոսկովեան բարեկամութիւնը ժամանակաւոր է՝ արդիւնք քաղաքական վայրկեանի եւ հիմնուած գերազանցապէս թրքական շահի վրայ: Ամէնից շատ այդ բարեկամութիւնից օգտուողը Թուրքիան է: Այն րոպէին որ մի ուրիշ աւելի զօրաւոր ույժ ապահովէ աւելի մեծ շահ, Թուրքիան առանց տատանելու կը լքէ իր հիւսիսայինդաշնակցին եւ կ'անցնի այդ ուժի կողմը:

Բայց եւ այնպէս ահա Անգորայի ներկայացուցիչները անհրաժեշտ են համարել, համաձայն գոյութիւն ունեցող դաշնագրերի, տեղեակ դարձնել Մոսկուային ճափոնական առաջարկների մասին: Ինչո՞ւ: Նրա համար որ ճափոնական առաջարկները հակառակ էին բոլշեւիկ-քէմալական համաձայնութեա՞ն: Հաւատարմութեան կամ երախտագիտութեան զգացմո՞ւնքը դէպի Թուրքիան կործանումից փրկող խորհրդային իշխանութիւնը: Ի՛նչ միամիտ ենթադրութիւններ: Բացատրութիւնը շատ աւելի պարզ է ու իրատես. ճափոնական առաջարկութիւններն այսօր պակաս շահաւոր են քան Մոսկուայի բարեկամութիւնը:

Ընդգծում ենք՝ այսօր: Թուրք պետական գործիչները իրատես մարդիկ են. նրանք չեն կարող չըմբռնել աշխարհի գործերի իսկական բնոյթը: Ճիշդ է, Ճափոնիան համաշխարհային նորմորումների մէջ գրաւում է կենդրոնական տեղերից մէկը, բայց — Հեռաւոր Արեւելքում, մերձաւոր Արեւելքի հորիզոններից խիստ հեռու: Եւրոպայում եւ Մերձաւոր Արեւելքի շուրջ ուրիշ ուժեր են իշխում: Այստեղ հիւսւող քաղաքական ոստայնը անկախ է ճափոնական ոստայնից: Երբ դեռ արեւելքն ու արեւմուտքը թէ հետապնդուող նպատակներով, թէ գործով ու գործունէութեան եղանակով, թէ մղիչ ուժերով այնքան հեռու են միմեանցից, արկածախնդրութիւն չէ՞ փորձուած թշնամին անփորձ բարեկամի հետ փոխել:

Միջազգային քաղաքականութիւնն այսօր երկու կենդրոնների շուրջ է պտտում. մէկը՝ Մոսկուա, միւսը՝ Պերլին: Մի շարք պետութիւններ աշխատում են շրջապատել Խորհրդ. Միութիւնը, իրենց քաղաքական ու տնտեսական խնդիրները լուծել ռուսական տափաստաններում եւ Հեռաւոր Արեւելքում: Թօքիօ, Պերլին յայտնապէս շահակից ու, թերեւս նաեւ, գործակից են այս խնդրում: Ամէնից աւելի ծանր ուժեր — Լեհաստան, Խորհրդ. Միութեան ներքին անջատականներ — եւ ո՞վ գիտէ ուրիշ ով, ինչպէս մոլորակները արեւի շուրջ, թրեւ են գալիս այս միութեան չորս կողմը: Իր հերթին Գերմանիան շրջապատման առարկայ է: Փարիզ, Մոսկուա եւ դեռ ով գիտէ ով՝ ջանք են թափում մեկուսացնելու, քաղաքական որոշ պատնէշների մէջ առնելու եւ անվնաս դարձնելու Գերմանիան: Սրանք էլ ունեն իրենց համակիրներն ու գործակիցները ներսից ու դրսից: Այսօր երկու կեդրոնաձիգ միութիւնների շուրջն են պտտում գերազանցապէս միջազգային քաղաքական մտահոգութիւնները: Թուրքերի համար շահ կա՞յ յարելու մէկին եւ դուրս գալու միւսի դէմ, կամ եթէ ստիպուած լինեն յարելու՝ շահ կա՞յ լքելու Մոսկուայի բարեկամութիւնը եւ անցնելու Ճափոնիայի կողմը:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մայիս 20էն 23, Թուլուզի մէջ գումարուեցաւ Ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան 31րդ համագումարը:

Այս համագումարէն չորս ամիս առաջ, Քլէրմոն Ֆէրանի մէջ, գումարուած էր Արմատական-Ընկերվարականներու հերթական համագումարը եւ իր շարքերէն արտաքսած՝ Բրնուն, Տալիմիէն, Կոտոն, Պօնոռը, Հէսը եւ Փրուաթը, անոնց խաչագող Սթավիսքիի մեղսակցութեան առթիւ: Իսկ ձախակողմեան թեւը ընդմիշտ կը հեռանար Էռիոյի կուսակցութենէն:

Փարիզի մէջ, դրեթէ միաժամանակ (մայիս 20—22), գումարուեցաւ Ֆրանսայի Ընկերվարական Միութեան ժողովեան հատուածի՝ Néo-ներու համագումարը, ուր Ատրիէն Մարքէն կը ջանար արդարացնել ազգ. միութեան դահլիճին իր մասնակցութեան պարագան:

Այսպիսով, մայիս ամիսը դարձաւ ձախակողմեան հոսանքներու համագումարներու ամիս:

Հին ընկերվարական կուսակցութիւնը, Ռընոտէլ-Տէա-Մառքէ հերձուածէն յետոյ, կուգար ճշդելու իր դիրքը եւ մշակելու քաղաքական եւ կուսակցական նոր ուղեգիծ մը:

Հրապարակային խանդավառ ցոյցերէ եւ միթինկներէ վերջ, ժողովն անցաւ իր աշխատանքներուն:

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Փօլ Ֆօռ կարդաց բարոյական գործունէութեան տեղեկագիրը, որմէ յետոյ տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն, արծարծուած հարցերու մասին:

Զեկուցուեցաւ նմանապէս նիւթական, դատական, Երիտ. ընկերվարականներու միութեան, Ընկերվ. Կանանց Միութեան, «Փօփիւլէռ»ի, Միջազգայինի եւ խորհրդարանական հատուածի գործունէութեան մասին եւ տեղի ունեցան թեր ու դէմ արտայայտութիւններ:

Պաշտօնաթերթ «Փօփիւլէռ»ի վերաբերմամբ դիտել տրուեցաւ, որ կարգ մը բաժիններ աղքատ են եւ առարկայական տեղեկութիւններ կը պակսին: Շեշտուեցաւ մանաւորապէս Խորհրդային Ռուսաստանի պարագան եւ թելադրուեցաւ այսուհետեւ աւելի խնամք տանիլ եւ սիսթեմաթիք կերպով զբաղիլ Ռուսաստանի անցուդարձերով:

Ակնարկներ եղան նմանապէս Պլումի եւ Փ. Ֆօռի ստացած ամսականներու մասին: (Ինչպէս յայտնի է, Պլումը կը ստանայ 2000 ֆր. ամսական խմբագրական յօդուածներու համար):

Մասնաւոր քննութեան արժանացաւ խորհրդարանական հատուածի գործունէութիւնը: Կարգ մը շրջաններ մեղադրեցին ընկերվարական երեսփոխանները որ յենարան դարձած են արմատական անցնող-գացող կառավարութիւններուն եւ այդպիսով ընկերվարական քարոզչութեան ուժը ջըլատած:

Պլում եւ Ֆրօսար՝ եղած մեղադրանքներուն կը պատասխանեն եւ բացատրութիւններ կուտան:

Պլում.— Խորհրդարանական հատուածի եւ կուսակցութեան փոխյարաբերութիւնը ճշդուած է Ավինեօնի համագումարին մէջ եւ այնուհետեւ երեսփոխանները բնաւ թերացած չեն իրենց պարտականութեան մէջ: Եթէ մենք վստահութեան քուէ տուինք Տալատիէի դահլիճին, փետր. 6ին, տակաւին վստահութեան քուէ ըլլալէ աւելի աջակողմեան հոսանքներու դէմ պայքարի քուէ մըն էր: Եթէ կառավարութիւնը հրաժարեցաւ այդ տագնապալի օրերուն, պատճառը այն էր որ դահլիճին անդամներէն շատերը անձեռնհաս կը համարէին զիրենք դիմագրաւելու համար գալիք անակնկալները»:

Իսկ Ֆրօսարը որ այդ օրերուն տեսակցութիւններ ունեցած էր Տալատիէի եւ Ֆրոյի հետ, կը բացատրէ իր դերը ըսելով.

— «Տասը տարիէ ի վեր առաջին անգամն է, որ կուսակցական համագումարի մը մէջ խօսք կ'առնեմ եւ այն ալ — կը ցաւիմ ըսելու — իմ անձիս շուրջ դարձող խնդրի մը առթիւ: Եկած է ժամանակը որ զանազան շրջաններու մէջ տիրող բոլոր-ըսանները լուսաբանուին հոս: Ես, ընկերվարական կուսակցութեան մէջ չմտայ փոքրիկ դռնակէ մը, այլ երկար բանակցութիւններէ եւ հրապարակային յայտարարութիւններէ վերջ: 1927ին, Պլումը «Փօփիւլէռ»ի վարչական խորհուրդին մէջ ինծի պաշտօն մը յանձնեց, որ տարիներ շարունակ անանուն կերպով կատարեցի:

«Ամէնէն առաջ ես կուսակցական եմ: Եւ երբ վերջին ցաւալի հերձուածը պատահեցաւ, ամէն ճիգ թափեցի, որ կուսակցութիւնը չճեղքուի, Ռընոտէլը եւ իր ընկերները, որոնց հետ բարեկամական ամուր կապերով եմ կապուած, չհեռանան: Սակայն, չյաջողեցայ եւ պատահեցաւ անխուսափելին:

«Պայով փետր. 6 եւ 7ի փոթորկոտ դէպքերուն, իմ դերս շատ պարզ էր: Ինծի կը մեղադրեն որ Տալատիէն կանչեր է զիս: Բայց կը մոռնան, որ Տալատիէն զիս կանչած էր փետր. 7էն շատ առաջ եւ նախարարական պաշտօն էր առաջարկած: Ես մերժեցի, ինչպէս յետագային մերժեցի Տումէրկի ազգ. միութեան դահլիճին մէջ մտնել:

«Փետր. 6ին, ներքին նախարար Ֆրոն կանչեց զիս եւ յայտնեց դէպքերու ծանրակշիռ հանգամանքը եւ ըսաւ միաժամանակ, որ Քոնքորտի հրապարակին վրայ համախմբումներ, ցոյցեր եւ գրգռիչ քարոզութիւններ կը կատարուին Խորհրդարանի վրայ յարձակելու համար: Նախ պէտք չէ չափազանցել մեր տուած խորհուրդին արժէքը: Դէպքերը սանձահարելու համար մարդիկ էին հարկաւոր: Եւ ազգային միութեան դահլիճը այդ դէպքերու ճակատագրական հետեւանքն էր: Այն դէպքերը որ պատահեցան եւ անոնք որ կրնան պատահիլ վաղը, պէտք չէ վերագրել անհատներու, որոնք ծանր պատասխանատուութիւններ ստանձնեցին յանուն կուսակցութեան եւ անոր գաղափարախօսութեան: Եթէ ես սխալներ գործեցի, ահա կը գտնուիմ ձեր մէջ, կուսակցութեան գերագոյն ժողովին առջեւ: Դատեցէք զիս: Արդեօք պիտի կրնա՞մ ձեր իւրաքանչիւրի վրայ նայիլ իբրեւ ընկերոջ, եւ արդեօք ամէնքս միասին ընդունա՞կ ենք մեր պայքարը շարունակելու մինչեւ վերջ»:

Երկար վիճաբանութեան տեղի տըւաւ կուսակցութեան ընդհանուր ուղեգծի մշակումը, երբ կարգ մը գործիչներ կը պնդէին մասնաւոր ծրագրի անհրաժեշտութիւնը (Ժ. Մօք), ֆաշական եւ դրամատիրական ուժերու դէմ անխնայ պայքարելու համար:

Ստորեւ գիտմամբ կարգ մը մէջբերումներ պիտի ընենք քանի մը ղեկավարներու ճառերէն, ցոյց տալու համար տիրող մտահոգութիւնները եւ ժողովին մթնոլորտը:

Խումբ մը երիտասարդ գործիչներ դիտել կուտային թէ կուսակցութիւնը առօրեայ դէպքերէն շատ ետ է մնացած եւ մեր երկիրը ծարաւ է խիզախ եւ յանդուգն գործունէութեան: Կուսակցութիւնը պէտք է ընդառաջ երթայ օրուան պահանջներէն ծնող եւ բարձրացող այս արդար ցանկութիւններուն:

Զիրոմսկին կ'ուզէ արտայայտիչն ըլլալ Սէնի եւ գաւառներու բազմաթիւ ընկերներու բաղձանքներուն եւ կ'ըսէ.

— «Դրամատիրութիւնը ֆաշական կերպարանք կը ստանայ ամենուրեք: Ներկայ տագնապը վաղանցուկ տագնապ մը չէ, այլ դրամատիրութեան հոգեվարքի տագնապն է: Մենք ականատես ենք Եւրոպայի մէջ քաղքենի ռամկավարութեան ջղաձգութեան, ուր երբեմն հանդէս կուգան դասակարգային սուր ընդվզումներ ու բախումներ: Մենք չենք անտեսեր ռամկավարութեան դերը, բայց ռամկավարութիւնը կորսնցուց իր հմայքը եւ ընկերվարութիւնը ահա հոս է որ յեղափոխական դիմագծով պէտք է ցըցուի դասակարգային յաղթանակներու համար: Կողմնակից չենք ոչ պլանքիզմին, ոչ ցնորական ընկերվարութեան եւ ոչ ալ ռոմանթիկ ապստամբութեան: Շատեր խօսեցան «փլան»ի մը անհրաժեշտութեան մասին: Ես չեմ բաժներ: Վայրկեանը եկած է, որ մենք վերադառնանք ընկերվարութեան աւանդական յեղափոխական սկզբունքներուն եւ արթնցնենք ընկերվարական շարժումը, որ կը քնանայ քաղքենի ռամկավարութեան բարձերուն վրայ»:

Մէկ ուրիշ երիտասարդ՝ Մառսօ Փիվէր կ'ըսէ.

— «Այլ եւս երկընտրանք չկայ մեզի համար: Ռամկավարութի՞ւն թէ ֆաշիզմ: Ռամկավարութիւնը միայն խարամ կրնայ ծառայել մեզի, յեղափոխական բուն պայքարին համար, որ տեղի պիտի ունենայ անխուսափելիօրէն դրամատիրութեան եւ բանուոր դասակարգին միջեւ: Աւստրիական ընկերվարութիւնը յաղթական դուրս պիտի գար, եթէ զանգուածային ընդարձակ ծաւալ ունենար: Անակնկալներու առջեւ մենք միշտ պէտք է պատրաստ ըլլանք»:

Յաջորդով, Պլումի, Օռիոլի եւ Պըրաքի ճառերը եւ ընդունուած բանաձեւը, որ գրեթէ համադրութիւնն է թեր ու դէմ արտայայտուած մտքերու:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի Մայիս 28ի առթիւ գոց էին Պէյրութի ազգային վարժարանները:

Երկուշաբթի գիշեր վրանաքաղաքի Էշրէֆիյէի եւ Նահրի շրջանին մէջ, երիտասարդութիւնը խանդավառութեամբ տօնած է Մայիս 28ը: Գարանթինայի շրջանը եղած է հրավառութիւն, պար եւ խրախճանք: Ուրախութիւնները տեւած են մինչեւ կէս գիշեր: Նոյնպէս երկուշաբթի օր բազմաթիւ երիտասարդներու խումբեր գացած էին անտառ՝ տօնելու Մայիս 28ը: Շատեր գոցած էին իրենց խանութները: Աննախընթաց այս երեւոյթը Պէյրութի մէջ նշանակալից է եւ ցոյց կուտայ մեր ժողովուրդի քաղաքական գիտակցութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»Ը

Վաղուան վերջին մեծ մրցումին առաջ

ՄԻԼԱՆ, 4 յունիս.— Երէկ Միլանոյի մեծ մրցումէն վերջ, որ վերջացաւ ինչպէս գիտենք Իտալիոյ դժուարին եւ բախտաւոր մէկ յաղթանակովը ընդդէմ Աւստրիոյ, ամէն ոք անձկութեամբ քաղաքին կեդրոնը փութաց իմանալու համար թէ ո՞վ պիտի ըլլար այս կիրակի օր, 10 յունիսին Հռոմի մէջ մրցելիք երկրորդ խումբը: Չեխօսլովաքիոյ տարած կտրուկ յաղթանակը՝ Գերմանիոյ դէմ, 3—1ով, յանկարծ կը բարձրացնէ տասը տարի առաջ իր գերիշխանութիւնը ի նպաստ Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ կորսնցուցած այս երկրին ֆութպոլի արժեթուղթերը: Եւ ո՞վ կրնայ ըսել թէ Իտալիա Աւստրիոյ յաղթելէ վերջ Չեխօսլովաքիոյ ուժը կրնայ արհամարհել: Չեխերուն արհեստագիտութիւնը բարձր է Իտալացիներու փորձառութենէն, բայց անոնք այնքան դանդաղ են որ Իտալացիները շնորհիւ իրենց արագութեան կրնան խլել վերջնական յաղթանակը: Պէտք չէ մոռնալ թէ մթնոլորտը չափազանց նպաստաւոր պիտի ըլլայ իրենց:

Ահա քանի մը հետաքրքրական մանրամասնութիւններ վաղուան մեծ մրցումին մասին:

«Աշխարհի Բաժակ»ին վերջին խաղը տեղի պիտի ունենայ Հռոմի մէջ 1927ին կառուցուած «Ազգային Ֆաշիստ կուսակցութեան» մարզարանին մէջ որ ունի հին հելլենական մարզարաններուն ձեւը (ֆրանսերէն U գրին ձեւով) եւ իր գեղեցիկ կառուցուածքով կը համապատասխանէ Հռոմի դասական եւ լուրջ ճարտարապետական հիմնարկութիւններուն ոճին: Խաղավայրին երկարութիւնը 110, իսկ լայնքը՝ 65 մեթր է, ֆութպոլի խաղավայրէն զատ ան կը պարունակէ բացօթեայ աւազան մը, լողորդութեան համար, զոր փակելով վրան առժամեայ ամպիոն մը շինած են, որպէսզի կարելի ըլլայ այս մեծ մրցումին համար դնել 55 հազար հոգիի տեղ ապահովել: Խնդրոյ առարկայ բաժակը զոր յաղթական խումբը չորս տարի է իր մօտ կը պահէ եւ որուն վրայ այժմ կայ միայն Ուրուկուայի անունը արձանագրուած, պատրաստուած է Փարիզի մէջ: Յաղթական խումբը սակայն իբր նուէր պիտի ստանայ գեղեցիկ բաժակ մը նուիրուած Տուչէին կողմէ, ֆաշական նշանին՝ խուրձ եւ կայծին առջեւ ֆութպոլիստներու գեղեցիկ մէկ ժեստը ներկայացնող: Պարտեալ խումբը իբր նուէր պիտի ստանայ Բ. մրցանակի բաժակը՝ նուիրուած իտալական Ոլիմպիական Յանձնաժողովին կողմէ: Իսկ անցեալ կիրակի օրուան երկու պարտեալներուն՝ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ մրցահանդէսին երրորդութիւնը որոշելու համար Եշ. օր Նափոլիի մէջ տեղի ունեցած մրցումին յաղթականը կը ստանայ ֆութպոլի իտալական համադաշնակցութեան կողմէ նուիրուած բաժակը:

⁂ Գերմանիա յաղթեց Աւստրիոյ 3ի դէմ 2 նշանակէտով:

Ըսենք նաեւ թէ Իտալիա եւ Չեխօսլովաքիա ցարդ իրարու դէմ մրցած են 11 անգամ. Իտալիա շահած է չորս, Չեխօսլովաքիա երեք անգամ, իսկ չորս անգամ ալ երկու խումբերը հաւասար մնացած են. երկու կողմերուն ալ այդ 11 խաղերուն մէջ շահած նըշանակէտերուն գումարը 21ական է:

⁂ Այժմ սոյդ վերաքաղ մ'ընենք, գիտնալու համար թէ Իտալիա եւ Չեխօսլովաքիա ի՞նչպէսհասան այս վերջին մրցումին:

Ըսենք այս էջերուն մէջ թէ չորս տարին անգամ մը տեղի ունեցող ֆութպոլի այս համաշխարհային բաժակի մրցումներուն 32 ազգային խումբեր արձանագրուած էին, Բրիտանացիներն ու հաշւաւոր Ուրուկուացիները բացառութիւն ըլլալով: Այդ 32 երկիրներն են,— Քուպա, Հայիթի, Մեքսիկա, Մ. Նահանգներ, Պրազիլիա, Փէրու, Արժանթին եւ Չիլի (երկու Ամերիկաներէն), Եգիպտոս, Թուրքիա եւ Պաղեստին (Ասիա եւ Ափրիկէ), Շուէտ, Եսթոնիա, Լիթուանիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Իտալիա, Յունաստան, Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Չեխօսլովաքիա, Լեհաստան, Զուիցերիա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Հոլանտա, Իրլանտա, Պելժիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Լիւքսեմպուրկ:

Նախապատրաստական մրցումներէ վերջ, անոնցմէ միայն տասնվեցը Իտալիա գացին ուր նախանցեալ կիրակի տեղի ունեցած մրցումներէն վերջ ութ խումբեր մնացին, այդ ութը 31 մայիսին իրարու դէմ մրցելով մնացին չորս խումբեր,— Իտալիա, Գերմանիա, Չեխօսլովաքիա եւ Աւստրիա տըմի-ֆինալ մրցումներուն համար, որոնք տեղի ունեցան անցեալ կիրակի:

Ֆինալին հասնելէ առաջ՝ Իտալիա ուրեմն յաղթեց՝ նախ Յունաստանի, (4—0ով), եւ յետոյ Մ. Նահանգներու (7—1), Սպանիոյ (1—0ով, առաջին մրցումի մը մէջ հաւասար մնալէ վերջ ինչպէս կը յիշուի) եւ վերջապէս Աւստրիոյ՝ 1—0ով: Իսկ Չեխօսլովաքիա Լեհաստանի դէմ առանց մրցելու յաղթելէ վերջ՝ պարտութեան մատնեց Ռումանիան (2—1ով), Զուիցերիան՝ 3—2ով եւ վերջապէս Գերմանիան՝ 3—1ով: Չեխօսլովաքիոյ դերը շատ աւելի դիւրին եղաւ քան Իտալացւոց, պէտք է ըսել թէնախատեսուած էր որ միայն Գերմանիան կրնար զիրենք պարտութեան մատնել, մինչ վիճակահանումը Աւստրիան, Հունգարիան եւ Իտալիան որոնք իրար կ'արժեն՝ ձգած էր միեւնոյն խմբակին մէջ եւ իրենցմէ միայն մէկը (որ Իտալիան եղաւ) պիտի մնար ի վերջոյ:

⁂ Միլանօ երէկ գիշեր տօնական երեւոյթ մը կը պարզէր: Աւստրիա-Իտալիա մրցումին համար հոս փութացող հազարաւոր օտարականներու եւ ֆաշական սահմանադրութեան տարեդարձին առթիւ շէնքերուն դրօշազարդումը աւելի տօնական եռուզեռ մը տուած էին քաղաքին եւ Կալէրիա Վ. Էմմանուէլի լուսազարդ կամարներուն տակ ոչ իսկ աթոռ մը ազատ մնացած էր, ճաշարան ու սրճարան լեցուն էին խանդավառ բազմութեամբ մը որ անտարակոյս շատ գոհ էր օրուան մեծ յաղթանակէն: Շարժանկարի մը սրահին առջեւ Իտալացի մարզիկներուն բնական մեծութեամբ նըկարները կը ծանուցանէին օրուան մրցումին շարժանկարային տեղեկատըւութիւնը:

Ժ. ԽԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ՀԵԼԼԷՆՕ-ԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Փրոֆ. Կ. Փ. Կէնով, որ նախարարական թեկնածու մըն էր Պուլկարիոյ պետական հարուածի նախօրէին եւ որ ճանչցուած է հեղինակութիւն մը միջազգային յարաբերութեանց եւ դաշնագրերու խնդրին մէջ, Զօրա թերթին մէջ (31 մայիս) ստորագրած է վերեւի խորագրով, հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը:—

Պալքանեան Ուխտի շուրջ, Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած խորհրդակցութիւններն ու վէճերը թոյլ տուին որ նոր լոյսի մը տակ դիտուին հելլէնո-թուրք յարաբերութիւնները: Մանաւանդ ուխտին դէմ յոյն ընդդիմադիրներու անողոք յարձակումը ուղղուած է ոչ թէ ուխտի բացայայտ պատճէնին, այլ՝ անոր գաղտնի յաւելուածին, բայց մանաւորապէս վերջինին 3րդ յօդուածին, որ ստորագրող պետութիւնները յայտնապէս կը պարտաւորեցնէ օգնել իրենց այն զինակիցներուն որոնք պատերազմի կը մտնեն ոչ միայն պալքանեան երրորդ պետութեան մը, այլ եւ ոչ պալքանեան ուժի մը հետ: Հետեւաբար, ուխտին գաղտնի յաւելուածը դաշնագիր կողմերը կը պարտաւորեցնէ զինակիցներու հողերը պաշտպանել որ եւ է յարձակման դէմ, եւ ոչ թէ միայն այն պարագային երբ այդ յարձակումը գայ պալքանեան պետութեան մը կողմէ:

Ուխտին կցեալ գաղտնի յաւելուածին այս բացայայտ տրամադրութեան հակառակ, հելլէն ընդդիմադիրները պարտադրեցին եւ իրենք ու կառավարութիւնը նորէն պատճէնը ընդունեցին ուրիշ մեկնաբանութեամբ մը, որ տրամագծօրէն հակառակ է պատճէնի վերոյիշեալ բովանդակութեան, ըսելով թէ դաշնագիրը չի պարտադրեր casus foederis զինակից պետութիւնները՝ այն պարագային երբ պատերազմին կը մասնակցի արտապալքանեան պետութիւն մը:

Հելլէն խորհրդարանի այս մեկնաբանութիւնը, որ, իրականին մէջ, կը փոխէ ուխտին հեղինակներուն ըմբռնումը, տարակարծութիւն ստեղծեց զինակիցներուն միջեւ եւ մինչեւ այսօր ուշացուց անոր վաւերացու-

մը (ratification), եւ թերեւս զայն անպէտ կը դարձնէ։

Հէլլէններուն այս որոշման դէմ առնէին առաջ, ուժգնօրէն կը գործէ Եուկոսլաւիան։ Բոլորին համար պարզ էր որ պալքանեան ուխտի գաղտնի պայմանները որ եւ է գործնական առաջադրութիւն չունին եթէ միայն պալքանեան սահմաններու մէջ գործեն, որովհետեւ ուղղուած պիտի ըլլան միայն զինաթափ Պուլկարիոյ, եւ զինուորական տեսակէտով աննշան պետութեան մը՝ Ալպանիոյ դէմ։ Ակնբախ է որ Եուկոսլաւիոյ ինչպէս նաեւ Ռումանիոյ համար, ուխտը, իր գաղտնի պայմաններով, իրական նշանակութիւն պիտի ունենար միայն այն պարագային, երբ առաջադրեց օժանդակութիւն մը եւ արտապալքանեան զակութիւն մը արտապալքանեան խումբի առեն։

Այժմ կը պարզուի որ պալքանեան ուխտի գաղտնի տրամադրութեանց մասին Ցունաստանի մեկնաբանութիւնը որոշ տարակարծութիւն կը ստեղծէ Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց մէջ։ Ակնյայտնի է որ Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ հետ՝ Թուրքիան եւս կողմնակից է գաղտնի յաւելուածին ամբողջական գործադրութեան եւ կը ժխտէ այն մեկնաբանութիւնը որ կը տրուի Ցունաստանի կողմէ։

Երբ Եուկոսլաւիա կը պաշտպանէր իր տեսակէտը, գիտէինք թէ ան նկատի ունի իր եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները։ Այժմ, հելլէն մամուլին մէկ մասը կ'ըսէ թէ Թուրքիա կը պահանջէ պալք. ուխտի գաղտնի յաւելուածին 3րդ յօդուածը ամբողջովին ի զօրու ըլլալ՝ զարձեալ այն ծանօթ վտանգին պատճառաւ որ կուգայ Իտալիայէն եւ ուղղուած է Փոքր Ասիոյ։

Աթէնական թերթ մը՝ «Անեքսարթիթոս» կը պարզէ այն անհանգստութիւնը զոր ի յայտ բերած են թուրք ղեկավար շրջանակները՝ Իտալիոյ թշնամական տրամադրութիւններուն իբրեւ հետեւանք, որ վերջերս, Հռոդոս դրկած է մեծ քանակութեամբ ռազմական նիւթեր՝ հոն ուժեղցնելու համար իր ռազմական դիրքը։ «Իտալիան, կ'ըսէ այդ թերթը, կ'ուզէ օգտագործել 12 կղզիները որպէս խարիսխ Արեւելքի մէջ իր գործունէութեան՝ պատերազմական բախման մը պարագային։ 12 կղզիները միջոց մըն է՝ հռոմէական կայսրութեան յարութեանը մասին Տուչէին երազները իրականացնելու համար»։

Թերեւս քիչ մը չափազանցուած են այս վախերը։ Բայց, որոշ անհանգստութիւն մը գոյութիւն ունի Էնկիւրիի մէջ, հակառակ ձեւական հերքումին, զոր ըրած է Թէվֆիք Րիւշտիպէյ՝ «Էլէնիքոն Մէլոն» թերթի թղթակցին, ըսելով թէ՝ Թուրքիոյ համար Իտալիոյ կողմէ նման վտանգ գոյութիւն չունի, որովհետեւ երկու կողմերու միջեւ կայ ոչ-յարձակման դաշնագիր, ու նաեւ այն պատճառաւ որ, որպէս աւելի մեծ փաստարկութիւն, Փոքր Ասիոյ մէջ իտալական զօրահանման մը պարագային, Թուրքիա պիտի կարենայ 20 օրուան մէջ մէկ միլիոն մարդ անոր դէմ հանել։

Բայց, հակառակ այս հերքումին, աթէնական ուրիշ թերթ մը՝ «Էլէֆթէրոն Վիմա» կը խօսի նոյն խնդրի մասին ու կը գրէ.—«Գործնականօրէն հելլէնեւթուրք գործակցութիւնը երբեք պիտի չկարենայ Իտալիոյ դէմ ուղղուիլ... Եւ սակայն ճիշդ այն պահուն, երբ կը տեսնուի որ նախապէս Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ որոշում մը կայացուած է՝ միասնաբար դիմադրելու իտալական յարձակման մը դէմ, որ ուղղուած պիտի ըլլայ այդ երկու երկիրներէն մէկուն»։ Այս «ահաւոր հարցը» կ'անհանգստացնէ յոյն թերթը, ու այդ պատճառաւ է որ Ցունաստան կ'ուզէ որ ապահովուին միայն պալքանեան ցամաքային սահմանները, որովհետեւ իրեն համար անկարելի է Թուրքիոյ Արշիպեղագոսեան ծովային սահմանները պաշտպանել Իտալիոյ դէմ, առանց ապահով ըլլալու թէ քանի մը ժամուան ընթացքին պիտի չփճացուի»։

Ճիշդ է որ միջազգային քաղաքականութեան մէջ, այս կամ այն պետութենէն եկող վախերը կը չափազանցուին ալ։ Այդպէս է եղած մարդկային պատմութեան բոլոր շրջաններուն, եւ սակայն պետութիւնները մղած է յաճախ քաղաքական եւ զինուորական արագ միջոցներ ձեռք առնելու՝ որպէսզի դէպքերը զիրենք անակնկալի չբերեն։

Կրնայ ըլլալ որ չափազանցուած են նաեւ այս վախերը զորս կ'արտայայտէ հելլէն մամուլը։ Բայց, ծանօթ է որ 1917ին Մուսոլինի վէճի առեն, Անգլիա կը քաշքշէր դէպի Ատալիա Իտալիոյ սնուցած ցանկութիւնները։ Փաստ է որ, ինչպէս կը հաղորդէ նաեւ «Էլէֆթէրոս Անթրոփոս» աթէնական թերթը, Թուրքիա, մտահոգուած իր ծովային պաշտպանութեամբ, կ'աճապարէ ընդծովեաներ շինելու։

Միջազգային դէպքերը որոնք արագ արագ կը փոխուին, ցոյց տուին իրենց ազդեցութիւնը ոչ միայն հելլէնեւթուրք յարաբերութեանց, այլ եւ բուն իսկ պալքանեան ուխտին վրայ, քանի որ ծնունդ առաւ տարակարծութիւն մը անոր հեղինակներու միջեւ՝ նոյն իսկ անոր վաւերացումէն առաջ։

Մեծ հայ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(Մահուան քառասունքի առթիւ)

oooo

Համպուրկ բնակող Հայերս, անկախ համոզումների եւ կուսակցական տարբերութիւններից, խնդրում ենք «Յառաջ»ի յարգելի խմբագրութեանը տպագրութեամբ սոյն տողերիս, լինել մեր կողմից արտայայտիչը մեր խոր ցաւակցութիւնների «Հայկական Դատ»ի ամենամեծ եւ անզուգական գործիչի՝ Միքայէլ Վարանդեանի անսպասելի եւ վաղաժամ մահուան առթիւ ողբացեալի պարագաների՝ Վարանդեան եւ Ահարոնեան ընտանիքների, ինչպէս եւ ամբողջ հայ ժողովուրդի առաջ։

Քառասուն երկար եւ դաժան տարիներ անմոռանալի մեծ Հայ, անխոնջ ու հաւատարիմ ծառայեցիր քո պաշտած ազգիդ-Թրքահայ եղբայրներիդ ու քոյրերիդ փրկութեան, որ արիւնաքամ եւ բնաջինջ էին լինում անիրաւ ու արիւնարբու Թուրք լուծի տակ։

Դեռ 20—21 տարեկան հասակիցդ, երիտասարդ եւ ծաղիկ օրերիցդ, մոռանալով քո անձնականը՝ բաւական եւ հաճոյալի կեանքը, նախընտրեցիր զրկանքն ու յեղափոխականի չարքաշ կեանքը եւ ամբողջապէս նուիրուելով արդար «Հայկական Դատ»ին, համարեա կէս դար երկրից երկիր, ծեծելով երեւելիների դռները, գրչով թէ խօսքով անդադար աշխատեցիր յանուն հայրենիքի փրկութեան, յանուն ազգիդ ազատագրութեան։

Եւ դու պաշտելի Մեծ Հայ, չմեռար բոլորովին։ Քեզ նմանները չեն մեռնում եւ չեն կարող մեռնել, այլ միայն մարմնապէս են հեռանում ազգի շարքերից, բայց շարունակում են ապրել հայ ազգի հոգում, հայ սրտի խորքերում։

Քեզ ու քեզ նմաններին չի մոռանայ հայ ազգը, հայ պատմութիւնը։

Քեզ նմանները խորհրդանիշն են դառնում վեհ գաղափարների՝ ազգի փրկութեան, հայրենիքի անկախութեան։

Եւ մենք Համպուրկի գաղութի Հայերս, անխտիր ու հիացած, ողբում ենք քո վաղաժամ մահը եւ երկիւղածութեամբ խոնարհւում քո թարմ շիրիմի առաջ։

Հանգիստ ոսկորներիդ անմոռանալի Մեծ Հայ, հողը թեթեւ լինի վրադ, սիրելի Վարանդեան։

×

Օգտուելով արտայայտուելու առիթից, Համպուրկի գաղութի Հայերս մաղթում ենք ի սրտէ Հայկական Դատի ու մշակոյթի ապրող գործիչներին — վեթերան թէ երիտասարդ, — առողջութիւն, ուժ եւ երկար կեանք եւ ամէնից առաջ մաղթում ենք շուտափոյթ ապաքինում ազգիս պարծանքը կազմող մեր Մեծ Ահարոնեանին — դժբախտ հայ ազգիս բիւրաւոր ցաւերի անզուգական լացողին, անմահ երգչին։

Ի դիմաց Համպուրկի հայ գաղութի
Ատենապետ՝ Մեն. Եր. Տիլիփեան
Ատենադպիր՝ Հայկ Թիւրքեան
Գանձապահ՝ Կրօն Հանչէրեան

ԳԻՐՔ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

= o =

Անտիոքէն Տոքթ. Մաթոսեան վեց օրինակ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ կը նուիրէ հետեւեալ կազմակերպութիւններուն.—

1.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօղուն Օլուգի (Ճէպէլ Մուսա) գրադարանին։

2.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Քէսապի գրադարանին։

3.— Քէսապի որբանոցին։

4.— Գամըշլըի Ձ. Ո. Մ. մասնաճիւղին։

5.— Տէր Զօրի Ձ.Ո.Մ. մասնաճիւղին։

6.— Պ. Վահան Փորթուգալեանի (Հալէպ)։

Անկախութեան տօնը գաւառի մէջ

»»» «««

ՏԷՍԻՆ

ՏԷՍԻՆ, 5 յունիս (Յառաջ).— Օտար հորիզոնի տակ, հայրենի հողէն կտրուած մեր ժողովուրդի տարագրութեան ժամանակաշրջանը որքան կ'երկարի, այնքան աւելի հայ երիտասարդութեան եւ պարիկեան սերունդին սիրտին եւ միտքին մէջ կ'ամրապնդուի ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարը։ Ապացոյց՝ այն բազմամարդ եւ փառաւոր հանդէսներն ու ձեռնարկները, որ տեղի կ'ունենան Մայիս 28ի առթիւ, տարուէ տարի իրար գերազանցելով իրենց տարողութեամբ եւ արժէքով։

Տէսինի մէջ անկախութեան 16րդ տարեդարձը այս տարի տօնուեցաւ յունիսի 3ին, կիրակի կէսօրին, Հ.Յ.Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերուն եւ հովանաւորութեամբ կոմիտէին։ Հակառակ պղտոր խաչաձեւումներու, ժողովուրդը լեցուցած էր սրահը, լսելու համար «Յառաջ»ի խմբագրապետին կենդանի խօսքերը։

Հանդէսը բացուեցաւ Վասպ. Արծիւ Փանփառի «Մեր հայրենիք»ով, որ լսուեցաւ յոտնկայս։ Նախագահ ընկ. Թ. Այվազեանի բացման խօսքերէն յետոյ, արտասանեցին փոքրիկն Ժ. Մէրկէլեան, «Ցեղակրօն»ներու պետ՝ Ե. Ճիզոյեան, ընկերներ՝ Ա. Մարգարեան, Մ. Մարտիրոսեան եւ Միսաք Միրզէ։ Երգեց Պ. Վ. Զանտեան (Լիոնէն), «Փոքրիկ տղան մի վարդ տեսաւ»։ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ բացուած մանկապարտէզի աշակերտները երգեցին «Միտը ծառին» եւ «Մշակ բանուոր» երգերը։ Ընկ. Ե. Գըրըքճեան եւ փոքրիկն Ռուբէն նուագեցին «Կռուեցէք տղերք»ը։ Յետոյ Ռուբէնիկ ռուսական տարազով եւ զանգակներով պարեց «Շամիլ»ի պարը։ Ս. Էթիէնի ընկեր Ս. Ընտրիկեան նախագահին հրաւէրով կարդաց «Ցուսաբեր»ի մէջ գրուած ոտանաւոր մը Մայիս 28ի առթիւ։ Արծիւ Փանփառը մէջընդմէջ նուագեց ազգային եւ յեղափոխական երգեր, բարձրացնելով տրամադրութիւնները։ Յետոյ բուռն ծափերու տակ բեմ ելաւ ընկ. Շ. Միսաքեանը, որ մօտ մէկ ժամ գեղեցիկ եւ փաստացի ճառով մը պարզեց Մայիս 28ի պատմական արժէքն ու իմաստը։

Հանդէսը փակուեցաւ Փանփառի «Մշակ բանուոր»ով եւ ներկաները մեկնեցան խանդավառ սրտով եւ լի հաւատքով։ Գիշերուան ժամը 9—2ը ի պատիւ ընկ. Միսաքեանին տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական խնջոյք մը, սեղանապետութեամբ ընկ. Ա. Միքայէլեանի, Հ. Յ. Դ. ակումբ-լսարանին մէջ։ Ներկայ էր ուշադրաւ բազմութիւն մը։ Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր յոտնկայս երգեցին բոլորը միասին։ Եղան բաժակաճառեր, մեներգներ, եւ փանթէզիներ։ Ընկ. Գըրըքճեանի նուագախումբը անընդհատ կը հնչեցնէր, մղում տալով հայկական եւ եւրոպական պարերուն։ Մէջընդմէջ խօսեցան ընկերներ Հերոյեան, Մարգարեան, Նաւոյեան եւ Ընտրիկեան։ Գեղեցիկ անակնկալ մը եղաւ չէզոք հայրենակից Պ. Օհանի (կէս Թրքախօս) երգած «Մենք անկեղծ զինուոր» երգը։ Ժամը 12ին կարգադիր յանձնախումբի կողմէն կարմրցուած սագ մը աճուրդի դրուեցաւ, որու համար ներկաներէն ընտրուեցան ընկ. Առաքելեան, Պ.Պ. Հ. Գազանճեան եւ մեր Օհանը։ Ներկաները մասնակցեցան առատօրէն եւ աճուրդը շահեցաւ Պ. Ս. Գուրոյեան 337 փրանքով, եւ իր կողմէն 5 փր. եւս նուիրելով 342 փրանքով սագը ստացաւ։ Գումարը 350ի հասցնելու համար Պ.Պ. Կ. Տէր Պօղոսեան 5 եւ Կ. Գուրոյեան 3 փր. նուիրեցին, որով ընդհ. գումարը եղաւ 350 փրանք։ Աճուրդէն վերջը սկսաւ ուրախութիւնը նոյն եռանդով եւ ամէնէն վերջը խօսք տրուեցաւ ընկեր Շաւարշին, որ կարճ բանախօսութեամբ մը բաժակ առաջարկեց հայ ժողովուրդի կենացը։ Ժամը 2ին կը մօտենար եւ ժողովուրդը դժուարութեամբ կը բաժնուէր իր սիրած «Յառաջ»ի խմբագիրէն։

Վ. Խուռնի

ՎԱԼԱՆՍ

ՎԱԼԱՆՍ, 6 յունիս (Յառաջ).— Մայիս 28ը տօնուեցաւ Վալանսի մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի։ Տրամադրելի սրահ չգտնելով, կոմիտէն վարձած էր Սինէմա Փալասը, որով հանդէսը տեղի ունեցաւ անյարմար ժամու մը, կիրակի առաւօտ։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Խատիսեան, իսկ պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր քաղաքապետ Մանեան (Magnan)։ Ներկայ էին նոյնպէս տեղացի ընկերվարականներ եւ իտալացի ընկերվարականներու ներկայացուցիչը՝ Մ. Վաժանիօ։ Մեծ թիւով ընկերներ եւ համակիրներ եկած էին Ռոմանէն, Սէն Ժիւլիէնէն եւ Փօն տ'Օպնայէն։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Օրուան ատենապետն էր ընկ. Զ. Տարագճեան։

Հանդէսի բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով ղեկավարութեամբ ընկ. Յ. Կօչկարեանի։ Մինչեւ օրուան բանախօսի Մարսէյլէն ժամանումը տեղի ունեցաւ գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին մը։ Պ. Պըլըգեան արտասանեց Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը հանդիսականներուն պահ մը ներշնչելով մեծ հայրենասէրի շունչը, ընկերուհի Կարապետեան մեներգեց «Տուտուլ»ը, յետոյ ընկեր Զաքար ճշդելով Մայիս 28ը իբրեւ Հայոց պատմութեան վերջին վեց հարիւր տարիներու ամենամեծ քաղաքական դէպքը, շեշտեց.— «Եթէ չըլլային Հայոց Կովկասը եւ Վասպուրականը այնպէս ինչպէս կը պատգամէր Սիամանթօն, եթէ չըլլային Արամ Մանուկեանը, Դրօն, Քեռին, Անդրանիկը, Սեպուհը եւ այն մեծ կազմակերպութիւնը որ դարբնած է հայ բռունցքը, եթէ հայ ժողովուրդի լաւագոյն տարրը չծառանար իր արեան գինով փրկելու մեր ցեղի գոյութիւնը, Թուրքը երբեք չէր ընդունէր այս անկախութիւնը զոր ոմանք Թրքական շնորհ մը կ'ուզեն ցուցնել։ Այսօր անկախութեան գաղափարը աւելի քան երբեք զօրաւոր է եւ սուրբ մեզի համար եւ մենք պիտի պայքարինք մինչեւ որ արեւուն տակ միւս ժողովուրդներուն համահաւասար մեր տեղը ունենանք»։

Երբ Պ. Մ. Դաւիթեան կ'արտասանէր Ազգէնի «Դէպի յաղթանակ»ը, սրահ մտաւ ընկեր Ա. Խատիսեան։ Ռոմանէն Ձ.Ո.Մ.ի անդամներէն Պ. Բիւզանդ Պալեան երգեց Աշուղ Ջիւանիի «Ջախորդ օրերը»։ Գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ ընկեր Գ. Պօյաճեանի «Բազմին փառաբանութիւն»ը արտասանութիւնով։ Յետոյ օրուան պատուոյ նախագահը՝ ներկայացուցիչ Ֆրանսացի ընկերվարականներու՝ ողջունելով «Մայիս 28ը, շեշտեց թէ աշխարհի վրայ ընկերվարութիւնն է միակ այն ուժը որ կը ձգտի ժողովուրդներու միջեւ ստեղծել հաւասարութիւն եւ արդարութիւն եւ եզրակացուց.— «Հաւատացէք ընկերվարութեան, ան է միակ ուժը որ կը ձգտի ապահովել բոլոր ժողովուրդներու հաւասար տեղ մը այս երկրագունդին վրայ»։ Յետոյ ընկեր Մարթէն Վանժանիօ (իտալացի ընկերվարական), ողջունելով հայ անկախութեան տօնը, շեշտեց մասնաւորապէս թէ բռնապետական ռէժիմները տեւական չեն եւ ուշ կանուխ պիտի փլին տնտեսական եւ ընկերային օրէնքներու հարկադրանքին տակ։ Մեր երկու հիւրերու ողջոյնի խօսքերն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ա. Խատիսեան, որ ֆրանսերէն ճառով մը մեր հիւրերուն ներկայացուց հայ ժողովուրդի վիճակը նախ քան Մայիս 28ը եւ այսօր։ Ժամանակը կարճ ըլլալով ընկերը հազիւ քառորդ ժամ ունեցաւ հայերէն խօսելու։ Այդ կարճ բանախօսութեամբ ընկ. Խատիսեան մատնանշեց այն աշխատանքները որ պէտք է կատարուին գաղութներու մէջ Հայաստանի համար։ Ընկերը վերջացուց գոչելով.—«Կեցցէ՛ ֆրանսացի հիւրընկալ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։ Հանդէսը վերջացաւ ժամը 12.30ին։ Տօնակատարութենէն վերջ, ի պատիւ ընկեր Խատիսեանի, ունեցանք զինեձօն մը ընկերվարականներու սրահին մէջ մասնակցութեամբ յիսունէ աւելի ընկերներու եւ համակիրներով։ Ներկայ էին մեր իտալացի եւ ֆրանսացի ընկերները։ Ընկեր Խատիսեան լայն տեղեկութիւններ տուաւ միջազգային հարցերու մասին եւ մատնանշեց այն աշխատանքները որուն լծուած են Հ.Հ. Պատուիրակութիւնը եւ Հ. Յ.Դաշնակցութիւնը։ Նոյնպէս տեղեկութիւններ տուաւ ընկեր Ահարոնեանի առողջական վիճակի մասին։ Յետոյ ընկեր Մանեան խօսելով Ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ, շեշտեց թէ լաւ կ'ըլլար որ այսպիսի հանդիպումներով երկու քոյր կուսակցութիւնները ծանօթանային իրարու եւ ըսաւ.— «Այսօր այս հանդիպումով համոզուեցայ ձեր կուսակցութեան կենսունակութեան, որովհետեւ ներկաները երիտասարդներ են»։

Գաւառացի

ՄԱՄՈՒԼ

Կը պղտորեն..

= o =

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մայիս).

— «Մայիս 18ին Դամասկոսի արաբական շրջանակներէն կը հեռագրէին որ ֆրանսական քաղաքական պաշտօնեաներու նախագահութեամբ Տէյր էլ Զօրի մէջ բազմաթիւ հաւաքոյթներ տեղի ունեցած են՝ քննութեան առնելու համար հայ - քրդական պետութեան մը ստեղծման հարցը Ճէզիրէի շրջանին մէջ։

Նոյն հեռագիրը կը վկայէր միաժամանակ, որ Արաբները կ'ընդդիմանան այս ծրագրին, իսկ թուրք եւ իրաք կառավարութիւնները չափազանց մըտահոգ են այս հարցով։

Անհաւանական չէ, որ այս հեռագիրը գայթակղութեան նոր «քար» մըն է, հրապարակ նետուած այս կամ այն աղբիւրէն, շօշափելու համար քաղաքական որոշ շրջանակներու տրամադրութիւնները (որոշ հարցի մը մասին) եւ պղտորելու համար Սուրիոյ առանց այն ալ պղտոր մթնոլորտը։ Ինչ ալ եղած ըլլան սակայն հեռագրին տուն տուող դիտումները, բոլոր պայմաններու տակ հայ ղեկավարութիւնը անկարող է լռութեամբ անցնիլ այս կարգի — թող թէ խաւար անհիմն — լուրերու վրայէն։ Անոնք եթէ պարզ փորձաքարեր են Ֆրանսացիներու, Արաբներու եւ Թուրքերու համար, մեզ համար, ընդհակառակն, աղբիւր են ծանր փորձութեանց եւ անէտներու։

Մենք բազմաթիւ առիթներով կրկնած ու պարզաբանած ենք մեր տեսակէտները Սուրիոյ հայութեան վերաբերմամբ։ Այդ երկրին մէջ, ուր մենք հիւրընկալուածի երախտագէտ զգացումով առժամեայ ապաստան գտած ենք, ո եւ է հողային պահանջ ո՛չ ունեցած ենք, ոչ ունինք եւ ոչ ալ կրնանք ունենալ։ Մեզ կը թուի, որ հեռագիրը պարզ առասպելի մը մասին է որ կը խօսի։ Բոլոր պայմաններու տակ առասպե՛լ է հեռագրի գէթ այն մասը, որ կը վերաբերի մեզ։ Որովհետեւ Տէյր էլ Զօրի մէջ մենք բազմահազար հայ տարագիրներու անթաղ ոսկորներէն բացի այլ հարստութիւն եւ այլ ժողովուրդ չունինք։ Հայութիւն չունինք այդ շրջանին մէջ,— Հայ - Քիւրտ պետութի՛ւն կարենալ ստեղծելու համար։

Բայց այդ շրջանին մէջ չկայ նաեւ հոծ քրտութիւն, որ ատաղձ պիտի ծառայէր քրտական պետութեան մը ստեղծումին համար։ Այն քանի մը տասնեակ քրտական գիւղերը (քանի մը տասնեակ հազար քուրտ ազգաբնակչութեամբ), որ կան այդ շրջանին մէջ, բաւական չեն հողաշերտի մը պետութեան կերպարանքը տալու, այն ալ ··· ազգային շեշտուած դիմագծով։ Անհաւանական եւ անխորհուրդ կը գտնենք հեռագիրը նաեւ իր այն մասին մէջ, որ կը վերաբերի Քուրտերուն։ Սակայն այս հարցը մեզ չի վերաբերիր։ Եթէ նոր «պետութիւն» մը ստեղծելու տրամադրութիւններ կան, այդ պետութիւնը կրնայ ըլլալ միայն քրտական, բայց երբեք հայ - քրտական, որովհետեւ Ճէզիրէի շրջանին մէջ Հայ չկայ։ Եթէ հոծ հայութիւն իսկ ունեցած ըլլայինք այդ շրջանին մէջ, դարձեա՛լ դէմ պիտի ըլլայինք ցնորական ծրագիրներու,— օտար հողերու վրայ հայրենի պետութիւն ունենալ»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

»»» «««

ՏԷՍԻՆ, 5 յունիս.— Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղի վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, մասնաւոր հրաւէրով ընդհ. ժողովի հրաւիրած էր իր բոլոր անդամները, լսելու համար իր նիւթական ու բարոյական զեկուցումը։ Մայիս 20ին հրաւէրին պատասխանած էին բոլոր անդամները։ Ժողովին կը նախագահէր հայրենակից Ռուբէն Գէնճեան, քարտուղարութեամբ Մանուկ Գրիգորեանի։ Վարչութիւնը տուաւ իր զեկուցումը։ Ժողովը գնահատանքով արձանագրելէ յետոյ վարչութեան յաջող գործունէութիւնը, ու օրակարգի վրայ դըրուած բոլոր հարցերը համերաշխօրէն լուծելէ յետոյ, անցաւ նոր ընտրութեան։ Վարչութեան նոր անդամներ ընտրուեցան՝ Քերովբէ Կարապետեան, Մանուկ Գրիգորեան եւ Սմբատ Յակոբեան։ Նորընտիր վարչութիւնս ունենալով իր առաջին նիստը, ընտրեց իր դիւանը՝ Ք. Կարապետեան ատենապետ, Մանուկ Գրիգորեան՝ ատենադպիր եւ Ս. Յակոբեան գանձապահ։

Ի դիմաց մասնաճիւղի վարչութեան
Ատենապետ՝ Ք. Կարապետեան
Ատենադպիր՝ Մ. Գրիգորեան

ԹԷՀՐԱՆԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

= o =

Թէհրանի «Ալիք»ը կը գրէ (13 մայիս).— Իրանի արտ. գործոց նախարարութեան համար կառուցուելիք նոր մեծ շէնքի յատակագծերի մրցման մէջ մասնակցել են 12 հոգի, որոնցից առաջին մրցանակը՝ 2 հազար ռիալ ստացել են երկու հայ ճարտարապետներ, մէկը՝ Թէհրանին լաւ ծանօթ եւ փորձառու Պ. Մարգար, իսկ միւսը՝ երիտասարդ ճարտարապետ Պ. Քրիստափոր Թադէոսեան։

Մի ուրիշ հայ երիտասարդ նկարիչ Պ. Մ. Ղարաբէգեանն էլ շահել է առաջնութիւն՝ փոստ-հեռագրական նախարարութեան նոր նամականիշների մրցման մէջ։

Պրիւսէլում էլ, ճարտարապետական բարձրագոյն դպրոցի տարեկան մրցման մասնակցած 43 հոգուց 11 հոգի արժանացել են ամենամեծ գնահատանքի եւ ստացել են 150—325 փր.ի նուէրներ։

Այս 11 հոգի երջանիկների մէջ առաջին տեղը գրաւում է Թէհրանցի Պ. Փոլ Արգար (Անտոն Արգարի որդին), որ ստացել է ամենաբարձր նուէրը՝ 325 փրանք։

ՊԷ՞ՏՔ Է ԹՈՅԼ ՏԱԼ ՈՐ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ ՏԱՐՏԱՆԷԼԸ

= o =

Action Françaiseի մէջ Տըլըպէք կը խօսի Թուրքերուն մասին, Տարտանէլի սպառազինութեան համար անոնց ներկայացուցած առաջարկին առթիւ։

Ու կը քննէ Թուրքերուն անցեալ բարքերն ու ներկայ կացութիւնը, ուզելով հաստատել թէ ոչինչ փոխուած է Թուրքերուն մէջ, եւ Տարտանէլի նեղուցներուն սպառազինումին համար որ եւ է թոյլտուութիւն վտանգաւոր քայլ մըն է խաղաղութեան համար։

Պիտի տանք այդ յօդուածը առանձին։

ՀՐԵԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»: «««

«Վագըթ»ի մէկ աշխատակիցը կը գրէ. (Տես նաեւ «Օրը Օրին»ը).—

— «Հրէութիւնը ընկերային դատակարգութիւն մըն է, եւ անոնց ընկերութեանց միջեւ ո եւ է կապ չկայ։ Այս տեսակ տարր մը չի կրնար ստեղծագործ եւ հերոսական զգացումներ ունենալ։ Տարվինականութեան հիման վրայ, պատմութիւնը զանոնք փոխած եւ մասնաւոր տիպարի մը վերածած է։ Մենք ասկէ վերջ պիտի թրքացնե՞նք այս տիպարը։ Շատ անկարելի բան մը··· Իմ կարծիքով, փոխանակ զբաղելու 30 — 40 հազար Հրեաներու ձուլումով, նոյնչափ նորածին Թուրքեր մահէն ազատելու ենք։ Պիզմարք ըսած էր թէ արեւելեան ամբողջ խնդիրը՝ Փօմէրանիացի զինուորի մը ոսկորը չարժեր։ Ես ալ նոյն ձեւով կ'ըսեմ թէ, ամբողջ հրէութիւնը իր միլիոններու հարստութեամբ, էրզրումցի Թուրքի մը ոսկորին հետ չեմ փոխեր։ Եթէ Եահուտիներու գործին կուգայ, թող ձուլուին։ Ասոր համար ի՞նչ հարկ նեղելու մեզ։ Թուրքիա, առանց Եահուտիներու գործեց իր բոլոր հրաշքները։ Եահուտիութիւնը, վերջին օրերս երկու բարի ծաղիկ տուաւ մեզի, յանձին Սալէմի եւ Ֆարանիի։

Կ'իմանամ թէ Պոլսոյ Հրեաները ձեռքի տակէ պոյքօթ հռչակած են գերմանական ապրանքներու դէմ։ Ասիկա մեծ վնաս մըն է թրքական շահերուն համար։ Յետոյ երբեմն կը տեսնեմ որ մեր թերթերը, տարուած մարդկայնական զգացումներէ, Եահուտիութեան զոհ կ'երթան»։

ՑԵՂԱԿՐՕՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ

= o =

Բոզէնթըլէն կը հաղորդեն «Հայրենիք»ի մայիս 17 թուականով թէ դաշնակցական ժողովի մը մէջ, ընկ. Նժդեհի դասախօսութենէն յետոյ, կազմուեցաւ ցեղակրօններու խումբ մը, ինչպէս նաեւ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ մը։

Իտալիան ալ չուզեր վճարել

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը որ եւ է վճարում չպիտի ընէ Մ. Նահանգներուն, յունիս 15ի պայմանաժամուն, հետեւելով Անգլիոյ օրինակին: Թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.— «Եւրոպա 1934 յունիսին պիտի վարուի այնպէս ինչպէս պիտի վարուէր պատերազմի դադարումէն անմիջապէս վերջը: Ան պէտք է վերջ տայ յետպատերազմեան եղերական հաշուակալութեան»:

Առիւծները բզկտեցին 25 տարեկան երիտասարդ մը

Անհելի արկած մը պատահեցաւ անցի օր, Պէտֆորտշիրի կենդանաբանական պարտէզին մէջ (Անգլիա): Քսանըհինգ տարեկան երիտասարդ մը, Սթէնարն, իր բարեկամին գլխարկը փրկելու համար բարձրացած էր վանդակին ի վեր, երբ առիւծ մը խածաւ թեւը: Երկրորդ առիւծ մը եւս խոյացաւ զոհին վրայ, ժանիքները խրելով բազուկին մէջ: Երբ արիւնը հոսեցաւ, երկու առիւծները աւելի կատղեցան: Միայն երկու երեք ականատեսներ կային որոնք լեզուապատառ օգնութիւն կ'աղաղակէին: Դժբախտ երիտասարդը յանկարծ ինկաւ առիւծներու որջին մէջ, եւ երբ գազանապանը հասաւ, արդէն բզքտուած էր: Այս ողբերգութեան ընթացքին, ուրիշ երկու առիւծներ անտարբեր կը դիտէին...

»»»··«««

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ոսկիի պահեստը 811,518,380 փրանք աւելցած է այս շաբթու: Կառավարութիւնը հարիւրին 3ի իջեցուց ազգ. պաշտպանութեան պարտաթուղթերուն սակը, իսկ հարիւրին 2.75ի՝ գանձատոմսերուն սակը:

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ նախորդ վարչապետ Պ. Վալտէմարաս դաւադրութիւն մը սարքեց, սակայն ձախողելով ձերբակալուեցաւ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»··«««

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

2, Rue Alexandre Guilmantի սրահին մէջ, Մէօտոնի կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ՝ Ա. ԳԻԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբական եւ սոլօ երգեր, հայկական սիրուած շուրջպարեր հայկական տարազներով ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի:

Կը մասնակցի Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Փորթ Վէրսայլէն եւ Փորթ տ'Օթէօյէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մէօտօն ուր պիտի սպասեն առաջնորդներ: Շոգեկառք Մոնփառնասէն, իջնել կար Մէօտօն:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ին

ՎԻԷՆԻ ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Օր. Ժոզէֆին Տէր Պետրոսեան (մեներգ), ընկ. Աւետիս Մելքոնեան (ջութակ): Արտասանութիւն, ճայկական պարեր եւ խմբերգներ փոքրիկներու կողմէ:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆրանք:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ էքսի «Քեռի» խումբին և հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Լ. ԳԱՅԱՃԱՆԵԱՆ

Արտասանութիւն, խմբերգ, մեներգ, եւ կենդանի պատկեր դպրոցի աշակերտներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

Կը ներկայացուի «ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՄԱՐ»

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սէնթ Ընթուանի «ընկ. Կարօ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

La Viste, L'Hermitageի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. միութեան վաճագնեան նուագախումբը: Կ'արտասանեն ընկերներ Կ. Թիւթէլեան, Գ. Քէնտիրեան, Մ. Խրալեան, Լ. Ֆրէնկեան եւ Օր. Պօլօեան: Օր. Մարտիրոսեան (երգ): Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Հայ Սրինքը կը մասնակցին իրենց պարերով:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Քաղաքէն առնել 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Կրան Վիստ, թրամվէյս լէ գ'էրմիթաժ:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 23ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՀԱՅԱՋԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 231 Fbg. du Temple.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-Սարսէլ-Կուսէնվիլի խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս երեկոյ ժամը 8.30ին, Առնուվիլ ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ:

ՊՕՐՏՕՅի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱԼԷԹԻ «Բաքէն Սիւնի» խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ: Ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Միասին բերել անդամատոմսերը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ երկրորդ վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին տեղի պիտի ունենայ մտքերու թեր ու դէմ փոխանակութիւն:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

Վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Salon St. Jaques. 4 Rue St. Jaques.

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ հայ ժողովուրդին սպառնացող վտանգները»:

Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՍԻՐՏԻ» Ենթակոմիտէի դաշտահանդէսը որ յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզին մէջ, Պանեէօ:

Հաղորդ. միջոց.—Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambronne, 131) Մէթրօ՝ Vaugirard: Նիւթ՝ «Ռամկավարութիւն եւ Բռնատիրութիւն»: Զրոյցին կը մասնակցին Ս. Սասունի, Ա. Խոնդկարեան, Ս. Վրացեան, Վ. Համբարձումեան եւ ուրիշներ: Մուտքը ազատ է:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Տիկ. Փըթի Տէր Պօղոսեանի կողմէ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Սալ տէ Քօնֆէրանս տը Լ'Ինիոն Քրէթիէնի մէջ, 14 ռիւ տը Թրէվիզ, հովանաւորութեամբ Կովկասցի Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան վարչութեան:

Նիւթ՝ Հալածուած ժողովուրդներու ծառայելու ատեն:

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ՓԱՓԱԶԵԱՆի

Վաղը կիրակի ժամը ճիշդ 15ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԵՏԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի Օր. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօնէրեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann: Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏ-ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

8 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՕՊԷՆՍՕՆԻ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս Թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ-Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաշարքերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (վերջ), ՊՐՈՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼՔ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը: ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

Բաժանորդագրութեան պայմանները	
Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք:

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):

Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

Դաշտահանդէս Առնուվիլի մէջ

Կազմակերպուած՝ Պ. ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, Առնուվիլի Bois de Condosի անտառին մէջ

Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի նուիրուի տեղւոյն մանկապարտէզին

Օգնեցէք Մանկապարտէզին, բացակայութիւնը աններելի է

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով: Տեօնէր քէպապ փիտէով եւ խմրիք ճէլվա պատրաստուած խոհարարապետ Պ. Կարապետ Փափազեանի կողմէ: Արեւել. նուագ՝ քեմանի Սարգիս, ուտի Բարունակ և քանոնի Յակոբ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Salle Marronnierի մէջ 8 Ave. Livry

Կը նախագահէ՝ Տ. ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆ

Բանասէր եւ պատմագէտ Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ Հայաստանի հին պատմական տեսարանները:

Սէվրանի հայ երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի՝

«ԵՐԿՈՒ ԱՆՎԱՐՏԻՆԵՐԸ» եւ «ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆՆՈՑ ՓԵՍԱՅՈՒՆ»

Երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ:

Հաղ. միջոց.— Կար տիւ Նորէն շոգեկառք 19.56 և 20.28 իջնել Սէվրան:

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար դիւղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicètre. Metro: Porte d'Italie.

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 Յունիս Շաբաթ երեկոյ

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն քաղաքիս եւ արուարձաններու մեր հայրենակիցներուն կը ծանուցուի, վաղը կիրակի առաւօտ 10 յունիս, Սէն Ժիւլիէն – Պոմօնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ ի հանգիստ հոգւոյ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի մահուան քառասունքի առթիւ, նախագահութեամբ հրաժարեալ առաջնորդ Սրբազան հօր:

Արդ կը հրաւիրուին սոյն տխուր սպահանդէսին, քաղաքիս եւ բոլոր արուարձաններու մեր հայրենակիցները եւ բոլոր ազգային եւ այլ ամէն կազմակերպութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչները, յարգելու համար անմոռաց յիշատակը հայ ազատագրութեան դատին անխոնջ վեթերանին, որ իր ամբողջ կեանքին, եւ գործով եւ գրչով անձնուիրաբար նուիրուեցաւ հայ հայրենիքի եւ հայ ազգին արդար դատին: Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 8ին, քարոզ՝ 11ին, հոգեհանգիստ՝ 11.30ին:

Թաղ. խորհուրդ Պոմոնի

(Կնիք)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ՍԻՄԻԹ-ՁԷՕՐԷՔ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ զանազան անուշեղէններ պատրաստել գիտցող գործաւոր մը: Դիմել՝ 115, Route d'Orléans (Cachan)ի հացի գործարանը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Զանազան վարժ կարուհիներ Շըմիզ լա քօսթ indemiableի համար, տեւական գործ: Դիմել Mme. Dernut. 15, Bld. Bonne Nouvelle, Paris. Մէթրօ Bonne Nouvelle.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին 130, Rue Boileau (Արաբկիրի դպրոցի) սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Զեկոյց, նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, Կեդր. Վարչութեան հրահանգներու ընթերցում, անդամական պարտականութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէ եւ համակիր երիտասարդներէ որ անպայման ներկայ գտնուին սոյն ընդհ. ժողովին եւ ըլլան ճշդապահ:

Ֆր. Է. ԽԱՉԻ Սէն-Շամոնի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին, ընկերուհի Հոփսիմէ Գույումճեանի բնակարանը, 6, Փլաս Նասիօնալ: Զեկուցում Ֆր. Կ. Խաչի Զ. պատգամաւորական ժողովի մասին:

ԿԷՅՎԷԻ շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Հրապարակային վիճաբանական դասախօսութիւն, կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Ուս. Միութեան կողմէ, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Brasserie du Chapitreի մէջ: Նիւթ՝ «Կինը իրաւունք ունի՞ հասարակական գործերով զբաղելու»: Կը պաշտպանեն՝ Թեր Օր. Հ. Բիրէնեան, դէմ Պ. Ե. Պարսումեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

= Էօկիւշէհիրի Ալնճայ գիւղէն Գրիգոր Քիլիմլեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ թոռները՝ Արտաշէս, Օհան եւ Պօղոս Պըտըրգեան եղբայրները. իրենց հօր անունն է Ճամկէօզ Յակոբ, մօր անուն Լուսիկ: Կը փնտռեմ նաեւ Հայկանուշ Մուսուլեանը, հօր անուն Վարդան, մօր անուն Օսկի: Երեք եղբայրները 1922ին Պոլսէն որբերու հետ փոխադրուած են Եգիպտոս: Կը լսուի թէ Հայկանուշ ամուսնացած է Տէօրթեօլցի Սարգիս Հայթաեանի հետ եւ հաստատուած է Իսքէնտէրուն: Իրենցմէ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Kilimlian Krikorի, 34 Bld. La Fuente Marseille. (France).

Կը խնդրուի Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի թերթերէն արտատպել:

— Տիկին Մանիկ Այտընեան կը փնտռէ իր զաւակները Հոփսիմէ, Ովաննա եւ Յակոբ, որ մինչեւ 1917 կը գտնուէին Պալու: Անկէց ի վեր լուր չկայ: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Manig Aydenianի, 27 rue Dunoir, Lyon.

— Կը փնտռեմ Աֆիօն-Գարահիսարցի մօրեղբօրս զաւակները Օննիկ, Մաւրինա եւ Նուրիցա Մէնէճեանները: Կը կարծուի թէ Սելանիկէն փոխադրուած են Փարիզ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրաքրոջ աղջկան Ազատուհի Թաթլեանի, 144, rue Moncey, Lyon, Rhône.

× Լիոնէն Արշակ Առաքելեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Բաբերդցի Գառնիկ Առաքելեան, որ կը կարծուի թէ Յունաստան կը գտնուի եւ որմէ լուր չունի չորս տարիէ ի վեր: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի և կամ 24 rue Béguin. Lyon,

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն: 1922 թուականին Գառըգիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Գօրֆու, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachès Vartabedian, Blv. Pache 113, Bucarest) Roumanie).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՅՈՒՆԻՍ

DIMANCHE 10 Juin 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2518

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈԳԵՂԷՆ ՀԱՅՐԵՆԱՑՈՒՄ

Ամէն տարի, Մայիս 28ին, մեր սիրտերը կը բացուին ու կը փակուին:

Տարագիր ու Թափառական հայութիւնը, տոնական սրահներէն ներս, կը մկրտուի ազատութեան յոյսի ու լոյսի աւազանին մէջ, կ'ամրապնդէ իր հաւատքը եւ զօրեղնդուած դուրս կուգայ կրկին, օտար հորիզոններու տակ հայրենիք ապրելու, հայրենիք բաղձալու:

Ճիշդ է որ ան ֆիզիքապէս հայրենացած չէ, ճիշդ է, որ ան մշտական ուղեւորն է հիւրընկալ ափերու, աստղնջական երկիրներու, բայց անոր հոգւոյն անեղծելի խորքին մէջ կ'ապրի ու կը մխայ հայրենիքի տեսլական երազը: Ֆիզիքապէս հայրենացած հայութիւնը, բռնատիրական կարգերու տակ, ակամայ կարմիր գոտի կապած եւ հեռացած է հայրենի նուիրական սրբութիւններէն: Եւ ժողովուրդը գլուխը կախ, վիզը ծուռ, մահանի տակ, կը տօնէ ա՛յն, ինչ որ կը պարտադրեն, ինչ որ կը հրահանգեն, ինչ որ իր հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունի: Ան իրաւունք չունի հպարտութեամբ տօնելու անգամ այն տօնը, որ երէկ ձեռք էր բերած իր հերոսական անձնուրացութեամբ եւ երկար պայքարներու գնով:

Կը տօնուի Մայիս 28ը, արաբական անապատներէն մինչեւ Ամերիկա, սակայն երբե՛ք Հայաստանի մէջ:

Տարագիր հայութիւնը, հոգեպէս հայրենացած, կը տօնէ ու կ'ոգեկոչէ զայն ամէն տարի, մինչդեռ ֆիզիքապէս հայրենացած հայութիւնը իրաւունք չունի անունն անգամ արտասանելու...

Գաղթաշխարհը հող չունի ոտքին տակ, գործ չունի ձեռքին մէջ, սակայն հոգեպէս հայրենացած ու հայապաշտ, կ'ապրի իրբեւ մշակութային ազգ, մինչդեռ երկիրը, իրրեւ քաղաքական ազգ եւ «պետութիւն», կը վանէ իր զաւակները:

Ցիշեցնե՞նք արդեօք ներդաղթի ծանօթ քնարեր օրէնքերն ու անպատ խոստումները... Պէտք չունինք սակայն: Լաւ է ձգել բախտին...

Ամէնքին համար պարզ է, որ իրական հայրենիքը կ'ապրի իրբեւ արհեստական պետութիւն, իսկ արհեստական հայրենիքն ու ժողովուրդը՝ իրրեւ իրական պետութիւն:

Մեր պատմութիւնը երբե՛ք այսքան անհեթեթ երեւոյթ եւ հեգնութիւն չէր արձանագրած դարերու իր երկարատեւ ճամբուն վրայ:

Չենք զարմանար: Եւ միամիտ ալ չենք կարծելու, որ երկիրը բռնատիրական ներկայ կարգերուն տակ կը շահէ իր կուզ մէջքն ու չիլ աչքերը: Ժողովրդական առածը կ'ըսէ. «Եթէ Աստուած չէ տուած, մարգարէն ի՞նչ կրնայ ընել»:

Անոնց ընդգրկած մեթոտը չի գոհացներ մեզ, եւ չի գոհացներ իրենց հաւատաւոր անդամներն անգամ, որոնց բերանը խուփ, լեզուն՝ թոթով է այժմ:

Անոնք անխնայ կը գործադրեն բոլշեւիկ հռչակաւոր Մատաչի վերարտաժական անողորմ մեթոտը, — գլխատում, աքսոր — փոխանակ լոյս ցանելու այդ գլուխներէն ներս, որ կ'ապրին իրենց թեւարկութեան տակ:

Յեղափոխութիւն եւ քաղաքականութիւն կը խաղան հիւանդոտ նշանաբաններով հո՛ն, ուր կենսատու աւիշ պէտք է ներարկել: Իշխանական մական կը գործածեն հոն, ուր գուրգուրանք պէտք է ունենային:

Անոնց տարապաշտ հոգին, թէ՛ զուրը թէ ներսը, աւեր կը գործէ: Բարեկամ են մեր դարաւոր ոսոխին, բարեկամ են դաւի ու սադրանքի, արենակից թշնամի են սփիւռքի հայութեան, հեռու՝ բանկալի, «պաշտպան» կղերի, եկեղեցւոյ...

Գաղթաշխարհը խռոված հոգիով կը դիտէ կիրքի եւ ատելութեան այս անխառնունակ տապետները:

Գուցէ շատոնց կը ցնցուէր Հայ Սփիւռքը, եթէ յիրաւի սփիւռք չըլլար, եթէ կոտորակուած, տարտղնուած չըլլար զանազան երկիրներու մէջ:

Թունաւոր մոլեխինդը գլխու պտոյտ է տուած «Հայաստանցի»ներուն եւ նողկալի հոտով վարակած է իր շրջապատը:

Օտարացումն ու դրամադաւանը չպարտուած դէմքով ու կեղծ հրապոյրներով զիրար կը լրացնեն, զիրար կը հաստատեն: Կը հիւսեն սարդի պէս ճակատ ճակատի վրայ, կը կազմեն միութիւն միութեան եւեւէ, «սրտցաւ բարեկամները» կը դառնան «միացեալ», «միացեալ»ը՝ «սրտցաւ», եւ ամէնքն ալ կը փչրուին տակաւին աքցագը չկանչած...:

Ո՞վ պիտի ըլլայ թումբը այս անհնարին կատակերգութեան:

Ո՞վ է որ պիտի ցցէ իր կամքը եւ պատնէշ դառնայ այս պըղտոր հոսանքին:

Կը պատասխանենք,— հոգեպէս հայրենացած Հայը: Ատիկա նուիրական պարտականութիւնն է այն հայութեան՝ որ Հայաստանին կը պատկանի, բայց «Հայաստան»ը չի պատկանիր իրեն: Ան է իրաւարարն ու իրաւատէրը, եւ անոր կը պատկանի խօսքի ու գործի իրաւունքը:

Կոյր պէտք է ըլլալ չտեսնելու համար, որ տխ ու գիշեր բոլոր ճակատներու վրայ, դուլ ու դադար չունի հայութեան ոսոխը: Ան խեղդիչ օղակներ կը հիւսէ մեր շուրջը, դաւեր կը սարքէ, դաշնագիրներ կը կնքէ, գաղտնի իրաւունքներ կը ստանայ, վտանգելու համար ոչ միայն մեր ժողովուրդի ներկան, այլ եւ, նոյն իսկ, ապագայ բոլոր հնարաւորութիւնները:

Մեր ներքին վէճերը վարագոյր կը դառնան, որպէսզի բուն վտանգը չնկատուի, չտեսնուի, եւ ձեռքերն ազատ ըլլան իրենց մութ հաշիւները կարգադրելու:

Սակայն ե՛ւ թշնամին, ե՛ւ ներքին դաւաճանը չարաչար կը սխալին: Մեր աչքերը արթուն կը հսկեն իրենց վրայ, վասնզի մեր հոգին հայրենացած ու հայրենատենչ, լաւ կը ճանչնայ իրենց արժէքը:

Վ. ՀԱՄԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան Ժողովը չունչ առաւ

Ծանր մթնոլորտը, որ ստեղծուեր էր, Ժընեւի մէջ, ֆրանսական եւ անգլիական տեսակէտներու բախումին պատճառով, պարզուեցաւ վերջապէս: Եւ վախը, թէ Ֆրանսա, Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին ձախողութենէն վերջ, զինաթափ ընելու համար Գերմանիան, կրնայ խօսքը տալ իր բանակին՝ հրամայելով անցնիլ Հռենոսը, եւ այսպիսով խանգարել Եւրոպայի խաղաղութիւնը,— փարատած է առայժմ:

Պատերազմի վախ չկայ, գէթ հիմա, կ'ըսէ քաղաքական մամուլը:

Արդարեւ, հինգշաբթիէն ասդին համերաշխութեան փորձեր կ'ըլլային եւ ուրբաթ, վերջապէս, կարելի եղաւ նախնական համաձայնութիւն մը կնքել:

Ֆրանսական, անգլիական եւ ամերիկեան ներկայացուցիչները բանաձեւով մը փրկեցին Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը:

Այս բախտաւոր բանաձեւը կրցած է գոհացնել տարակարծիք կառավարութեանց ներկայացուցիչները,— մէկ կողմէ ընդգծելով կարեւորութիւնը ապահովութեան հարցին (ֆրանսական տեսակէտ), միւս կողմէ յատակ արտայայտութեամբ մը փափաքելի համարելով Գերմանիոյ վերադարձը եւ մասնակցութիւնը (անգլիական տեսակէտ):

Բանաձեւը, դրուելով ժողովի, ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ, — ձեռնպահ մնացին միայն Իտալիա եւ Հունգարիա:

Վաղը պիտի նշանակուին ենթայանձնախումբերը, որոնք աշխատանքի պիտի լծուին՝ առաջնորդուած բանաձեւէն:

Ըստ բանաձեւին, դիւանին կը տրուի պաշտօնը հրաւիրելու ընդհ. ժողովը, երբ պատրաստ ըլլայ համաձայնութեան ամբողջական ծրագիրը:

Բանաձեւը չէ մոռցած նաեւ ռուսական առաջարկը, — «Խաղաղութեան Խորհրդաժողով» անունին տակ մնայուն յայտարարել Ժընեւի ներկայ ժողովը: Եւ կ'աւելցնէ թէ առաջարկը ուսումնասիրութեան կարօտ ըլլալով՝ կը յանձնուի մասնակից երկիրներու կառավարութեան ուշադրութեան:

Այս համաձայնութեան մէջ, կ'ըսուի թէ, իրաւարարի կարեւոր դեր մը խաղաց Ամերիկայի ներկայացուցիչը: Արդարեւ ամէնուն աչքը Ամերիկայի վրայ յառեցաւ, երբ վախ ծագեցաւ թէ Ֆրանսա կրնայ յարձակիլ Գերմանիոյ վրայ: Միայն Ամերիկայի միջամտութիւնն է, որ կը փրկէ կացութիւնը, կը գրէին անգլիական թերթերը: Այսուհանդերձ կարեւոր դեր մը կատարեց նաեւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, որ իր կառավարութեան հետ հեռագրով չարունակական հաղորդակցութեան մէջ մտած՝ կրցաւ գտնել համաձայնութեան եզր մը:

Մակտոնըլտ, իր համաձայնութեան հետ փափաք յայտնած է նաեւ, որ Պարթու մօտաւոր ժամանակի մը մէջ այցելէ Լոնտոն: Այնպէս որ Պարթու յառաջիկայ ամսուան սկիզբը պիտի մեկնի Լոնտոն: Խօսակցութեանց նիւթը անշուշտ պիտի կազմէ այն որ Գերմանիա, այսպէս մեկուսացած, ընդհանուր մտահոգութեան օջախ մը դարձեր է: Ժընեւէն թէեւ հեռացած՝ բացակայութիւնով կը ճնշէ Խորհրդաժողովին վրայ: Ինչպէս Լիթվինով կ'ըսէր, Ժընեւի մէջ ներկաներ կան, որ բացակայ են, եւ բացականեր կան որ ներկայ են: Ներկայ բայց բացակայ պետութիւնները անոնք են որ «ձայն կը բռնեն» մեծ պետութեանց, իսկ բացակայ բայց ներկայ պետութիւնն է Գերմանիան, որ կը սպառնայ իր պարապ աթոռով: Թէեւ ուրիշներ ալ կան, որ պէտք ունին այդ աթոռը գրաւուած տեսնելու՝ վասն ուժերու հաւասարակշռութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ Անգլիա պնդեց եւ բանաձեւին մէջ անցուց Գերմանիոյ վերադարձի հարցը:

⁂ Պարթու, Փիէթրի, Զօր. Կամլէն, ինչպէս նաեւ անգլիական պատուիրակութեան պետը ուրբաթ գիշեր մեկնեցան Ժընեւէն: Լիթվինով եւ Պէնէշ՝ շաբաթ առաւօտ: Թիթուլէսքօ լեռնագնացութեան ելաւ՝ հանգչելու համար քիչ մը: Նվթիշ քանի մը օր պիտի մնայ Ժընեւ, յետոյ այցելելու համար Փարիզ: Ժընեւի մէջ, վաղը, Ֆրանսան կը ներկայացնեն Մասիկլի, Փօլ-Պոնքուր, Օպէր:

Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին?

Ժընեւի մէջ յամառ զրոյց կը շրջի թէ յառաջիկայ ուրբաթ կամ շաբաթ Մուսոլինի տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ Վենետիկի մէջ:

Եւ երբ թէ Մուսոլինի փափաք յայտներ է, որ այս տեսակցութիւնը տեղի ունենայ ֆրանսական կառավարութեան պատասխանատու մէկ դէմքին ներկայութեամբ:

Հռոմի հեռագիրները կը հերքեն այս լուրը:

Այսուհանդերձ կը հաղորդուի որ Մուսոլինի մեկնած է Հռոմէն, դէպի իր ծննդավայրը, Իտալիոյ հիւսիսը, հանգստանալու մէկ շաբաթ: Անյուսալի չէ, եթէ Մուսոլինի Իտալիոյ հիւսիսային սահմանին վրայ, իր հանգստարանին մէջ, առիթ մը ստեղծէ տեսակէտներու փոխանակութիւն մը կատարելու Հիթլէրի կամ անոր ներկայացուցիչին հետ: Հիւսիսային այդ հանգստարանին մէջ էր, որ, անցեալ տարի, Մուսոլինի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Տոլֆուսի հետ: Ինչ որ ալ ըլլայ, կ'ըսուի թէ տեսակցութիւնը գաղտնի պիտի չըլլայ, եւ ուղղակի կամ անուղղակի՝ տեղեկութիւն պիտի տրուի Ֆրանսայի, կատարուած խորհրդակցութեան մասին:

Կազային յարձակման փորձերը յետաձգուեցան

Գրած էին թէ այս երեքշաբթի, «թշնամի» օդանաւերով կազային յարձակման փորձեր պիտի ըլլան Փարիզի մէջ:

Այժմ կը հաղորդուի թէ յետաձգուած են այդ փորձերը, ամբողջովին դետեղուած ըլլալով ահազանգի սուլիչները:

Համայնավար մամուլը, որ պատերազմի պատրաստութեան նախանշան մը կը համարէր այս փորձը, հրաւէր ուղղեցիր շարքերուն յայտներով բողոքել խստիւ: Բժշկական դասախօսութիւններ կազմակերպւեց, համոզելու համար ժողովուրդը թէ անկարելի է պաշտպանուիլ կազային յարձակման մըլպահուն, թէ կազի դիմակները չեն կրնար մահուընէ ազատել մանաւորապար երախաները: Պիւլլէի սրահին մէջ կռիւներ ալ եղան այս առթիւ:

Այս էր պատճառը, կը գրէ համայնավար թերթը, որ Փարիզի քաղաքային իշխանութիւնը յետաձգեց ահազանգի փորձերը, մինչդեռ կը հաղորդուի թէ փորձերը տեղի պիտի ունենան անպայման, բայց ժամանակ մը վերջ, մասնաւորաբար Փարիզի յառաջիկայ տօներէն ետքը, որպէսզի հանդիսութիւններու ընթացքին ժողովուրդին սիրտը թունդ չելլէ՝ յիշելով պատերազմի օրերը:

Երէկ առաւօտ դահլիճը նիստ գումարեց Տումէրկի նախագահութեան տակ, եւ զբաղեցաւ ներքին նախարար Սարոյի ծրագրին քննութեամբ:

Ընդդէմ կազային յարձակումներու, Ֆրանսայի քաղաքներուն պաշտպանութեան հարցն է որ կը ներկայացուի այդ ծրագրով: Ծրագիրը ընդունուեցաւ, այժմ անհրաժեշտ վարկը հայթայթելու մասին է, որ կը խորհուի:

Ըստ Սարոյի այդ ծրագրին, Ֆրանսայի բոլոր քաղաքները պարտաւոր են միջոցներ ձեռք առնել՝ պաշտպանուելու համար կազային յարձակումներու դէմ: Ժողովուրդը եւս պարտադիր կերպով պիտի մասնակցի պաշտպանութեան այդ փորձերուն, պիտի պատժուին անոնք որ չեն հպատակիր: Փորձերը պիտի կատարուին ամէն կողմ, Փարիզի տօներէն վերջ, երբ լուր պիտի տրուի թերթերու միջոցով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ՄԷԿԸ ԳԻՏԷԻ՞Ք

Ստեփաննոս արք. Յովակիմեան գործակալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան...

Գտէք Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներուն օրկանը, «Բանուոր», 15 մայիս, եւ կարդացէք.

— «Ամէնուն համար պարզ դարձաւ որ Յովակիմեան արքեպիսկոպոսին ժողովուրդը երես դարձուց, որովհետեւ ան Մայիս 28 տօնելու կուսակից էր: Որովհետեւ ան կողմնակից էր եկեղեցիի զանգակատան վրայ մահու դրօշ պարզելու»: (Կ'ակնարկէ հայկական եռագոյնին):

Շարունակեցէք ընթերցումը եւ պիտի իմանաք որ Յովակիմեան արքեպիսկոպոս... «Դաշնակցութեան գործակալն էր»:

— «Առաջնորդը կը հրահանգէր եկեղեցիի զանգակատուներուն վրայ անկիւնաւոր խաչ անկել (Պուլկարիոյ ֆաշական զինանշանը) եւ մահու դրօշ պարզել անկիւնաւոր խաչին վերեւը. բայց պուլկարահայ աշխատաւորութիւնը, աւելի հերոսական ու վճռական, Դաշնակցութիւնը եւ անոր գործակալ «ծերունազարդ» արքեպիսկոպոսը պարտութեան մատնեց, պուլկարական ամենաբարբարոսական ֆաշիզմի արիւնոտ հովանիին տակ»:

Անշուշտ աւոր համար է որ, երբ ժողովուրդը հոգեհանգիստ կը կատարէ Պուրկազի մէջ, վաստակաւոր առաջնորդին համար, Հօկը ոչ միայն չի մասնակցիր, այլեւ... դաշտահանդէս մը կը սարքէ, հոգեհանգիստը խանգարելու համար:

Անբա՛խտ Ստեփաննոս, որ «գրաբարնա» չէիր գիտեր, իսկ այսքան «գրաբար» ապուշութիւն՝ ոչ իսկ երազին մէջ կրնայիր երեւակայել:

Եւ սակայն, հանգիստ եղիր:

Եթէ ապուշները ու սրիկաները ութսուն տարիներդ եւ անշնչացած ոսկորներդ անգամ կ'անարգեն, ողջ է Նիկոմիդիոյ ժողովուրդը:

Ան կրնայ պատմել թէ ի՛նչ էիր դուն:

Եւ ահաւասիկ «Սիոն»ը, որ կը նըկարագրէ Թորգոմ Պատրիարքին բերնով (կը ճանչնաս, չէ՞...).

— «Անգամ մը սակայն գառնուկը առիւծ դարձաւ իր մէջ, երբ, 1895ի ջարդերուն, Կէյվէ Ագհիսարի մէջ 40ի չափ Հայեր կոտորեր եւ մեռած ու կիսամեռ լեցուցեր էին ջրհորին մէջ: Սրբազանը հոն փութացեր էր խելայեղ ու լալագին. ու ջրհորին բերնին առջեւ, ուր հասեր էին նաեւ Նիկոմիդիոյ կառավարիչը, զինուորական հրամանատարը եւ Տօքթ. Չէմպըրս՝ յանուն անգլիական դեսպանատան, բռնելով կառավարիչին օձիքէն, մռնչացեր էր ամբողջ հոգւովն ու մարմնովը թունդ ելած.

— «Գազան դու, զաւակներս կ'ուզեմ քենէ. որովհետեւ երբ քանիցս մատնանիշ ըրի քեզի այս վտանգը, չլսեցիր դուն ինծի»:

Հազար «Բանուոր» չեն կրնար պղծել յիշատակդ, երբ այսպիսի պատմութիւններ ունիս:

Հարցուր իրենց քու «գրաբարնա» շարադրութեամբդ.

— Դուք ալ ունի՞ք այսպիսի պատմութիւններ: Գոնէ մէկ հատ...

Երիցս թշուառ թշուառականներ:

ՎԱՀԷ

Թուրքիոյ նոր ծրագիրը գաղթականներու տեղաւորման համար

Էնկիւրիէէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը սկսաւ քննել գաղթականներու տեղաւորման նոր ծրագիրը, որ երեք շրջանակի կը բաժնէ Թուրքիան:

Օրինագծին համաձայն, ներքին գործավարութիւնը հրահանգ մը պիտի պատրաստէ գաղթականները եւ տարագիրները երկիր ընդունելու մասին: Անիշխանականները, լրտեսները, վաչկատուն գնչուները, երկրէն վտարուածները Թուրքիա չպիտի ընդունուին: Աշիրէթական կազմակերպութիւնները եւ անոնց բարոյական անձնաւորութիւնները ջնջուած են: Մշակութային եւ կարգապահական պատճառներով, կրնան արգիլուիլ խմբաւորումները եւ ցրուիլ: Նորեկ գաղթականներէն 22 տարեկան եղողները գործօն զինուոր չպիտի առնուին, այլ պահեստի կարգը պիտի դասուին:

Պարսկաստանի Շահը Թուրքիոյ մէջ

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԱՐՄԱՏԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻՆ

Րիզա Շահին այցելութեան առթիւ, Էնկիւրիի պարսիկ դեսպանը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Տրապիզոնի մէջ, ուր գացած է դիմաւորելու իր վեհապետը:

— «Հակառակ դարաւոր բարեկամութեան եւ եղբայրական կապերուն, սահմանային կարգ մը անկարեւոր տարակարծութիւններ երբեմն կը սպառնային յարաբերութիւնը խանգարել դարերով բարեկամ երկիրներու միջեւ: Բայց երկու երկիրները յաջողեցան դիւրութեամբ հարթել դժուարութիւնները եւ աւելի զօրացնել իրենց բարեկամութիւնը: Այս յաջողութիւնը ձեռք բերուեցաւ, շնորհիւ երկու երկիրներու պետերուն բարեացակամութեանը եւ թանկագին ճիգերուն: Երկու մեծ դէմքերը չուշացան հասկնալու թէ Թուրքիա եւ Իրան ամէն բանէ առաջ պէտք ունին բարեկամութեան, խաղաղօրէն բարգաւաճիլ կարենալու համար: Եւ պէտք տեսան այս տեսակ հանդիպումի մը, սահմանային խնդիրները արմատապէս լուծելու համար:

Նախապէս ծրագրուած էր տեսակցութիւնը կատարել Վանի նահանգին մէջ: Բայց Ն. Վ. Շահը ուզեց Էնկիւրի երթալ, մօտէն տեսնելու համար հիանալի յեղափոխութիւնը զոր Թուրքիա երեւան բերաւ 10 տարուան նման կարճ շրջանի մը: Այն պարագան որ Շահը Էնկիւրի եւ գեղեցիկ Պոլիսը այցելելէ յետոյ, ուղղակի Թէհրան պիտի վերադառնայ, ամէնէն գեղեցիկ ապացոյցն է Թուրք եւ պարսիկ բարեկամութեան:

Երկու տարի առաջ պայմանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ, Թուրք եւ պարսիկ սահմանը որոշադրելու համար: Այս նպատակով կազմուեցաւ յանձնաժողով մը որ շատ յաջող գործունէութիւն մը ունեցաւ, եւ տարի մըն ալ պիտի գործէ նոյն ձեւով: Ցանձնաժողովը արդէն իսկ սկսած է ձողեր ցնել սահմանին վրայ: Այս տարի մասնախումբ մը կազմուեցաւ, յանձնաժողովին տուած որոշումները գործադրելու համար: Մասնախումբը արդէն իսկ գործի անցած է: Այս ձեւով այդ շրջանին մէջ ապահովութեան խնդիրը գոհացուցիչ լուծում մը պիտի ստանայ»:

⁂ Որոշուած է Շահին նուիրել Կեսարիոյ գործարանին արտադրութենէն արդիական սաւառնակ մը, ինչպէս նաեւ ոսկիէ մասնաւոր մեդալ մը: Կ'ըսուի թէ պիտի նուիրուի նաեւ արժէքաւոր ապլօմ մը:

ՄԵՐ ՙՙԿՈՒԼՈՒԻՆ ՊՕՂՈՍ,,ՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երրորդ եւ վերջին այս յօդուածով կ'ուզէի խօսիլ Տոքթ. Պարոնիկեանի «կազմակերպութիւններուն» կամ «սուրբ գործերուն» մասին, զորամեր «ստուածարանը» վեց ամիս անընդհատ (Հոկտ. 1933— Ապրիլ 1934) կատարեց Մարսիլիոյ մէջ։

Յառաջի թղթակիցը երեք յաջորդական յօդուածներով կատարեց այդ աշխատանքը։ Ինծի կը մնայ, այժմ, խօսիլ ընդհանուր կերպով։

Տոքթ. Պարոնիկեան այն մարդն է, որ, Աստիճազարցներու բարբառով, Կուլուի Պօղոս կը կոչուի։ Կուլուի Պօղոսները չեն ամչնար, երբ բարկանան՝ կը մեղքնան վրադ, երբ հայհոյեն՝ կ'աղօթեն քեզի համար, երբ ծեծեն՝ կը համբուրեն ձեռքդ, սակայն երբե՛ք, երբե՛ք չեն հրաժարիր իրենց ընելիքէն։ Այս ձեւով է որ «վանքի հաւ» կ'ըսեն կամ «կուլու» կը խեղդեն։ «Կուլուի Պօղոսը» միայն տիպար մըն է, որ դժբախտաբար ներկայացուած չէ տակաւին մեր գրականութեան մէջ։ Այս տիպարը կայ ամէն կողմ, ոչ հայրենիքի գաղափար ունի, ոչ ալ ազգութեան ըմբռնում,— կը քծնի, կուլայ, կ'աղաչէ, կ'աղօթէ, քեզի պզտիկ ծառայութիւններ ալ կը մատուցանէ, ի վերջոյ բակէդ կը թռցնէ կը տանի «կուլուն» (հնդկահաւ)։ Մէկ զգայարանք ունի այս մարդը,— փորը։ Եւ փորը կշտացնելու համար՝ Աստուծոյ մասին կը խօսի քեզի, կախարդութեան զանազան ձեւեր կը կատարէ, ծանօթ գիրքերէ վկայութիւններ կը բերէ, վերջապէս կը գտնէ միջոցը շահագործելու մէկ տկարութիւնդ։Արդարեւ ,տարօրինակ խելացիութիւն մը ունին այս մարդիկը, թերեւս «հոտառութիւն» մը ճանչնալու զիմացինին տկար կողմը։ Երբ հասկցաւ, որ դիմացինը հոգիով զիւրաբեկ է, «հա՛նք զտաւ» այլ եւս։ Ցանկարծ կը քաջանայ, կը յանդիմանէ, կը չարչարէ զայն, «ստուածարան» կը դառնայ զոհին աչքեւ, կամ զիտուն, նոյն իսկ ... իշխան։ Այլ եւս զայն կը գործածէ իր ծառային պէս, մինչեւ որ մոխիրի վրայ նստեցնէ կամ զրկէ ... Փրկիչ։ Շատ քիչ անգամ կը սխալի, — եւ եթէ դժբախտութիւնն ունենայ հանդիպելու ... Փղշտացիի մը, ստուածարանը յանկարծ կը դառնայ ... Կուլուի Պօղոս,— չհասկնալ կը ձեւացնէ, կ'ուրանայ ըրածը, անմեղ ու միամիտ արարածի մը երեւոյթն առած՝ կ'աշխատի կարճ կապել եւ քալել երթալ։

«Կուլուի Պօղոս» մըն է տոքթ. Արմենակ Պարոնիկեանը,— ոչ «ստուածարանութենէ» կը հասկնայ, ոչ ալ գիտութենէ։ Այս մարդը վտանգաւոր է մեր ազգային շահերուն տեսակէտով։ Վտանգաւոր մակաբոյծ մը, որ կը սնանի հայ ժողովուրդին յետին խաւերուն թշուառութիւնն ու տգիտութիւնը շահագործելով։

Եթէ ճշմարիտ եւ անկեղծ հաւատացող մըն է Յիսուսի, եթէ անշահախնդիր եւ անձնուէր քարոզիչ մըն է քրիստոնէութեան, եթէ համոզուած եւ նուիրուած անդամ մըն է հայ եկեղեցիին, — թող դիմէ առ որ անկ է, վարդապետ կամ քահանայ ձեռնադրուի, մանէ վերջապէս հակակշռող կազմակերպութեան մը մէջ։ Աշխարհական եւ ինքնագլուխ գործելով, չի կրնար երբեք վստահութիւն ներշնչել հայ մամուլին, որ, իր դերին մէջ,ստեղծն է մեր ազգային եւ քաղաքական կարգապահութեան։ Հայ եկեղեցին համար երդուընցող մը, ինչպէս կը յաւակնի ըլլալ, չի կրնար Միութիւններ կազմել ընդդէմ ... հայ եկեղեցիին։ Իր «սուրբ գործ»երը եթէ մէկ կողմէ ապրուստի միջոց է դարձուցեր իրեն, միւս կողմէ վտանգաւոր ձեռնարկի մը հանգամանքն ունին հայ եկեղեցիին պահպանման եւ կարգապահութեան տեսակէտով։

Ո՛չ, չենք կրնար թոյլ տալ, որ գործէ իբրեւ աշխարհական, առանց հաշիւ տալու կրօնական կազմակերպութեան մը, առանց մտնելու հակակշիռին տակ եկեղեցական իշխանութեան մը։ Թող վերջապէս մտնէ եկեղեցիէ մը ներս, բայց եկեղեցիէ դուրս՝ կը չփենք կոնակը։ Օրուան պայմանները հասկցողին հասկցուցին անշուշտ թէ, քանի մը տարի վերջ, այս ժողովուրդին ազգային եւ քաղաքական զեկավարութիւնը կը յանձնուի երիտասարդութեան,— բոլորովին նոր վարիչներու։ (Զարմինք, ընկերային բնախօսութեան երեւոյթ է այս, ոչ թէ յաղթանակ)։ Եւ այդ երիտասարդութիւնը, թող վստա՛հ ըլլայ Պարոնիկեանը, պիտի չզործէ հին ձեւով, պիտի չքալէ հին ճամբաներով։Վա՜յ «Կուլուի Պօղոս»ներուն, այն ատեն։

Կրօնքի դէմ պայքար մը չէ, որ կը ներշնչէ մեզ։ Ո՛չ, ունինք մեր տեսակէտը կրօնքին մասին, եւ կը մերժենք տեսակէտը հին սերունդին։ Չէ՛, «կրօնքը խիղճի գործ» չէ, նախ հակագիտական է այդ բացատրութիւնը, եւ յետոյ թարգմանածոյ (գերմանական) խօսք մը անմէջ։ Մենք կ'ընդունինք կրօնքը իբրեւ բարոյական կարգապահութեան եղանակ մը միայն։ Եղանակ մը որ, սակայն, հին է այլ եւս եւ անզօր, բոլորովի՛ն անզօր։ Այսուհանդերձ չենք հետաքրքրուիր, եթէ զաւակարգ մը մարդիկ, իրենք իրենց մէջ ամփոփուած, առանց մեր ազգային եւ քաղաքական ճամբաներուն վրայ երթեւալու, կը փորձեն հոգեկան գոհացում սաանալ հնադարեան այդ բարոյական կարգապահութեան մէջ։

Բարոյական կարգապահութիւն անուանելով, կրօնքը կը տանինք իր բուն դերին,— միջոց կամ եղանակ, բայց երբեք նպատակ։ Պոլիսէն սկսեալ մինչեւ Փարիզ եւ ամէն կողմ, մեր հարուստներն էին, որ ազգային եւ քաղաքական մեր իրաւունքները թխեցին եկեղեցիէն ներս,— եկեղեցիի վերածեցին մեր ամբողջ պատմութիւնը, կրօնական համայնքի վերածեցին ազգային մեր դարաւոր զոյութիւնը։ Ահա թէ ինչու զրկուեցանք մեզ արժեցնելու պատեհութիւններէն։

Հայ եկեղեցին, մեզի՝ աշխարհիկներուս համար, սրբութիւն մըն է ,զոր պատմութեան թանգարանը դրած ենք։ Ազգային թանգարանի այդ արժէքաւոր առարկան չի կրնար ներշնչել մեզ այսուհետեւ մեր ազգային պայքարներուն ընթացքին։ Ահա թէ ինչու չենք ուզեր որ մէկը հրապարակ գայ եկեղեցիով ազգ փրկելու։ Մանաւանդ Պարոնիկեա՛ն մը։ Այս մարդը թշնամի մըն է մեր աշխարհիկ գաղափարներուն,— որովհետեւ կը կաղմալուծէ հայ հոգիին դիմադրական կարողութիւնը։ Թշնամի մըն է նաեւ հայ եկեղեցական իշխանութեան,— որովհետեւ անիշխանութիւն կը ստեղծէ կրօնական կազմակերպութեան մէջ։

Մենք արթուն ենք եւ պիտի հսկենք այս մարդուն վրայ,— իր գրքոյկով չափեցինք իր մտաւորական կարողութիւնները, կրօնքի փանջունի մըն է, տգէտ եւ թշուառական արարած մը։ Ժամանակ մը, Գերմանիոյ մէջ, փորձեց շահագործել հայ որբերը, երբ անոնց անունով տուն կամ դպրոց ունեց հիմնել (շահագործումի ամէնէն շատ փորձուած ձեւը մեր մէջ),— այս առթիւ էր որ դատարան յանձնեց հայ որբ մը։ Այժմ, Մարսիլիոյ մէջ, որբերը ձգած, հայ թշուառ եւ դիւրաբեկ հոգիներու վրայ կ'ուզէ փորձել իր սփէճիալթիզմը ։

Մենք արթուն ենք եւ պիտի հսկենք։

Արթո՞ւն է, եւ կը հսկէ՞ հայ եկեղեցական իշխանութիւնը։

Չեմ կարծեր, որովհետեւ տեսայ, որ եպիսկոպոսներու հետ բարեկամութիւններ է կնքած եւ քահանաներու վրայ «ստուածարանութեան դասախօս» է ճանչցուած։ Տեսայ Մարսիլիոյ մէջ իր աշխատանքը,— լուսանկարիչին կ'երթայ, «գիրքիս մէջ զետեղուող պիտի ընեմ» ըսելով ձրի կը լուսանկարուի եւ ձրի լուսանկարել կուտայ իր «հաւատացեալները»։ Մէկուն օրհնութիւն կուտայ, միւսին խոստում մը, կը մտնէ տուներէ ներս, կը մտնէ եկեղեցիներէ ներս։ Կիներ եւ աղջիկներ կը կանչէ միասին լուսանկարուելու։ Փակագիծի մէջ, այստեղ, ըսեմ թէ տակաւին չեմ հասկցած մեր ժողովուրդին այն խոր իմաստութիւնը, որ երբեմն հեգնանք մըն է, երբեմն գթութիւն մը,— այն կիներն ու աղջիկները, որ լուսանկարուած են Տոքթ. Պարոնիկեանի հետ, իրենց հոգիին խորքէն կը խնդա՞ն թէ կուլան «ստուածարանին» վրայ։ Երկա՜ր, երկա՜ր դիտեր եմ, ու կը դիտեմ տակաւին, Տոքթ. Պարոնիկեանի հաւատացեալներուն խմբանկարը, եւ չեմ կրցած ամբողջովին հասկնալ շատերուն արտայայտութիւնը։ Հայ աղջիկը, որ դժուար կը յօժարի լուսանկարուիլ որ եւ է օտարի հետ, այս խմբանկարին մէջ կը թուի թէ տեղի տուած է յանուն գթութեան, թշուառ մարդու մը վրայ խղճալու համար միայն, ձեւով մը անոր օգտակար ըլլալու նպատակով պարզապէս։ Իսկ հայ կինը, որ, լուսանկարուելու մէջ գիտբամատոյց է քիչ մը, այս խմբանկարներուն մէջ կը թուի թէ տեղի տուած է խնդալու համար միայն, հայկական տխո՜ւր հեգնանքը փռելու նպատակով, յանուն ապուշի մը հետ զուարճանալու իր տարօրինակ փափաքին։

Խնդա՛ն թէ խղճա՛ն իր վրայ, Տոքթ. Պարոնիկեան, կիներու եւ աղջիկներու այդ խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ նստած, կը թուի խաղալ իբրեւ երջանիկ ժիկոլօ մը։

Այսուհանդերձ Տոքթ. Պարոնիկեան գիտէ իր ըրածը եւ ընելիքը։ Երբեմն Սաւուղի էջերուն պատմութիւնով, երբեմն լուսանկար հանելու գործերով, երբեմն սուրճի գաւաթներու մէջ ապագան գուշակելու իր «ստուածարանութեամբը», ան կը տիրէ հետզհետէ ժողովրդական խաւերու հոգիին վրայ,— Միութիւններ կը հիմնէ, կը գործէ կիներու գէնքով եւ ուժով, կը խօսի ընդդէմ առաջնորդին, քահանային, կաթողիկոսին, ներկայանալով հայ եկեղեցիին ինքնիշխան եւ անքննադատելի առաքեալը։

Կրօնական եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու դէմ ընդհանուր դժգոհութիւն մը ստեղծելով, յաճախ կ'արտայայտէ անիշխանութեան մէջ փրկիչ մը դառնալու մեծամոլութիւնը։

Կը կրկնեմ,— մենք արթուն ենք եւ կը հսկենք բոլոր այսպիսի մեծամոլներուն եւ Տոնքիշոթներուն, ժիկոլօներուն եւ ռիկոլօներուն վրայ։ Սակայն գիտեմ որ եկեղեցական իշխանութիւնը, տարօրինակ ապիկարութեամբ մը, ձգած է որ Սուրիայէն մինչեւ Ֆրանսա, Յունաստանէն մինչեւ Ամերիկա, կրօնական ձեւի տակ մարդորսութիւն մը կատարուի։

Ի՜նչ Տոքթ. Պարոնիկեաններ կան Ֆրանսայի զանազան շրջաններունմէջ։ Քանինե՜ր գիտեմ, քանի՜ քանի՜ որբուհիներ մանաւանդ, որ այս կրօնքի նոր առաքեալներուն ձեռքը խաղալիկ դարձած, սուրիկի եւ գերիի կեանք կը վարեն, ոմանք նոյնիսկ կէս-խենթեր դարձած են, հոգիով թշուառներ, «փրկուածնե՜ր»։ Օր մը, հայ եկեղեցական իշխանութիւնը թող այցելութիւն մը կատարէ մասնաւորաբար Արտէշի նահանգը եւ Ֆրանսայի արեւելեան սահմանագլուխը։ Ի՜նչ «ստուածարաններ» կան այդ տեղերը, որ, Տոքթ. Պարոնիկեանի նման, Սաւուղի էջերուն պատմութիւնով, մեծ աւերներ կը գործեն։

Ո՜վ չափեց, երբ եւ լցէ, հայ ժողովուրդ, փչաքաղիչեղեռնագործութիւնը, որ կրօնական քարոզութեան ձեւին տակ, կը կատարուի ծոցիդ մէջ։ Գիտցողը գիտէ թէ ծածուկ թշուառութիւնը,— զոր, Սաւուղի էջերուն պատմութիւնն ընելով քեզի պատճառեցին եւ դեռ կը պատճառեն «կրօնաւէր» մարդիկ,— աւելի խոր է եւ անհանդուրժելի քան մինչեւ այժմ նկարագրուած թշուառութիւնները։

Ահա թէ ինչո՛ւ այս կատաղութիւնս ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

Օ՜հ, բռնէ՛ ձեռքս, Ուօ՛լթ Հուիթմէն։

Ի՜նչ հրաշալիքներ կը պարզուին աչքիս առջեւ։ Ի՜նչ տեսարաններ եւ ի՜նչ աղմուկներ։ Ի՜նչպիսի օղակներ կցուած մէկմէկու՝ անվերջօրէն, ո-րոնց իւրաքանչիւրը յաջորդին է կառչած, իւրաքանչիւրը ամէնուն կը համապատասխանէ, եւ իւրաքանչիւրը կը մասնակցի երկրին՝ ամէնուն հետ։

Ի՜նչ է այն ,որ կ'ընդլայնի քու մէջդ, Ուոլթ Հուիթմէն։ Ի՜նչ կոհակներ եւ ի՜նչ գետեր կը թորին։ Ի՜նչ կլիմաներ։ Ի՜նչ մարդիկ եւ ի՜նչ քաղաքներ կան հոս։ Ո՞վ են այս տղաքը, որոնցմէ ոմանք կը խաղան, եւ ոմանք կը քնանան։ Ո՞վ են աղջիկները։ Ո՞վ են ամուսնացած կիները։ Ո՞վ են ծերունիները, որ, խմբովին, յամրօրէն կ'երթան, մէկմէկու վզին անցուցած իրենց թեւերը։ Ի՞նչ են այս գետերը։ Ի՞նչ են այս անտառներն ու այս պտուղները։ Ի՞նչպէս կը կոչուին լեռները, որ կը կանգնին այնքան բարձր՝ ամպերուն մէջ։ Որքա՜ն բիւրաւոր բնակարաններ, բնակիչներով լեցուն։

Իմ մէջս լայնութիւնները կը տարածուին եւ երկարութիւնները կ'երկարաձգուին։ Ասիան, Ափրիկէն, Եւրոպան արեւելք են, Ամերիկան՝ արեւմուտք։ Հրաբորբ հասարակածը կը փաթթուի երկրին կլորութիւնը ժապաւէնելով, հիւսիսն ու հարաւը հետաքրքրական ձեւով կը դառնան առանցքին ծայրերուն վրայ, իմ մէջս ամէնէն երկարատեւ ցերեկը կայ, արեւը կը դառնայ խոտոր շրջանակներով, ամիսներով մարը չի մտներ, ուղղուած ատեն՝ թեւատարած իմ մէջս կը բարձրանայ կէս գիշերի արեւը ճիշդ հորիզոնին վերեւ ու կ'անհետանայ յետոյ, իմ մէջս՝ երկրամասեր, ծովեր, սահանքներ, անտառներ, հրաբուխներ, արշիպեղագոսներ, Մալէզեան, Փոլինէզեան եւ մեծ կղզիները Անթիլեանց։

Ի՞նչ կը լսես, Ուոլթ Հուիթմէն։

Կը լսեմ գործաւորը, որ կ'երգէ, եւ ագարակին կինը, որ կ'երգէ, կը լսեմ հեռուէն տղոց եւ անասուններուն լուսածագի աղմուկները, կը լսեմ վայրի ձին հետապնդող Աւստրալիացիներու նախանձայոյզ ճիչերը,կը լսեմ սպանիական պարը՝ բամբիռներու ընկերակցութեամբ՝ շագանակենիներու շուքին տակ, ինչպէս նաեւ ջութակն ու կիթառը․ կը լսեմ մշտական արձագանգները Թէյմզին, ազատութեան ջերմարուխ երգերը Ֆրանսական, կը լսեմ իտալացի կոնտոլավարին՝ հին բանաստեղծութիւններ երգելը՝ երաժշտականօրէն, կը լսեմ մարախները Սուրիոյ մէջ՝ երբ անոնք իրենց ահռելի ամպերուն տարափները կը տեղան արմտիքներուն եւ խոտին վրայ, կը լսեմ ղպտական յարկերգը մայրամուտի ատեն, որ մտախոհ կ'իյնայ մեծարելի մօր կուրծքին վրայ, լայնածաւալ եւ սեւաթոյր Նեղոսը, կը լսեմ զուարթադին կանչերը Մեքսիքական ջորեպաններուն, եւ ջորիներու զանգակիկները, կը լսեմ արաբ մուէզզինը, որ կը ձայնէ մզկիթին բարձունքէն, կը լսեմ քրիստոնեայ երէցները՝ իրենց եկեղեցիներու խորաններուն վրայ, կը լսեմ, փոխն ի փոխ, բամբերգներն ու սոբերգները, կը լսեմ Ռազախին ապադակը եւ ձայնը նաւազին, որ Օխոցքի ծովուն մէջ կը նաւարկէ, կը լսեմ հեւալը գերիներու երամներուն, որոնք կը քալեն երկու առ երկու, կամ երեք առ երեք շղթաներով, իրարու կապուած՝ իրենց դաստակներէն եւ ոտքերէն, կը լսեմ Հէլլէններու կշռական դիցերգութիւնները եւ Հռովմայեցւոց բուռն աւանդավէպերը, կը լսեմ գեղեցիկ Աստուած Քրիստոսին յաւիտենական կեանքին եւ արիւնուայ մահուան պատմութիւնը, կը լսեմ որ Հնդիկը իր սիրական աշակերտին կ'ուսուցանէ սէրերը, պատերազմները, եւ առակները, որոնք ապահովաբար մինչեւ այդ օր փոխանցուած են երեք հազար տարի առաջ զանոնք պատմող բանաստեղծներէ։

Ի՜նչ կը տեսնես, Ուոլթ Հուիթմէն։ Ո՞վ են անոնք, զորս կ'ողջունես, եւ անոնք որ մէկը միւսին ետեւէն, քեզ կ'ողջունեն։

Կը տեսնեմ մեծ կլոր հրաշալիք մը, որ կը դառնայ միջոցին ընդմէջէն, կը տեսնեմ երկրի երեսին վրայ ագարակները, աւերակները, գերեզմանատուները, բանտերը, գործարանները, պալատները, հիւղակները, բարբարոսներու խրճիթները եւ վաչկատուններու վրանները, որոնք վարէն վեր կը նեղնան, կը տեսնեմ այն մասը, որ ստուերի մէջ է մէկ կողմէն, ուր քնացողները կը քնանան, եւ արեւոտ մասը միւս կողմէն, կը տեսնեմ լոյսին եւ ստուերին հետաքրքրաշարժ եւ արագ փոփոխումը, կը տեսնեմ հեռաւոր երկիրները, այնքան իրական եւ այնքա՜ն մտերիմ իրենց բնակիչներուն համար, որքան իմ երկիրս է ինծի համար։

Կը տեսնեմ յորդառատ ջուրերը, կը տեսնեմ լեռներու ցից կատարները, կը տեսնեմ յստակօրէն Հիմալայաները, կը տեսնեմ Պիրէնեանները,Պալքանները, Քարփաթները, կը տեսնեմ Վեզուվն ու Եթնան, Լուսնի լեռները, կը տեսնեմ անապատները Լիբիոյ, Արաբիոյ եւ Ասիոյ։

Կը տեսնեմ երկար գիծերը երկրի գետերուն, կը տեսնեմ Ամազոնն ու Փարակուան։

Կը տեսնեմ չորս մեծ գետերը Չինաստանի, Ամուրը, Դեղին գետը, Եանկ-Ցէն եւ Փիալը։

Կը տեսնեմ յոյն նաւազը, որ դուրս կ'ելլէ Եգէական ծովածոցէն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

— օօ —

Անցեալ մայիս ամսուան ընթացքին Գերմանիոյ մէջ հակահրէական շարժումները առաւ։ Մէկ կողմէն գերման փրօփականտի նախարար Տոքթ. Կէօպէլսի ճառը, միւս կողմէ «Անկրիֆ» ազգային-ընկերվարական օրաթերթի հակասեմական հրատարակութիւնները, ցոյց կուտան թէ գերման ազգայնականները նորէն սկսած են միջոցներ ձեռք առնել, Հրեաներու դէմ պայքարը խստացնելու համար։ Այս բոլորէն դուրս, իր հակասեմական հրատարակութիւններով ծանօթ շաբաթաթերթ մը, «Տէր Շթուրմէր», որ Նիւրնպէրկ լոյս կը տեսնէ եւ որու հրատարակիչը նոյն քաղաքի ազգային-ընկերվարականներու պետն է, վերջին շաբաթները սաստկացուցած է իր անողոք յարձակումները՝ հրէական մշակոյթին, ոգիին եւ կրօնքին դէմ։

Այս նոր յարձակումներուն առիթ տուողը եթէ մէկ կողմէն արտասահմանի Հրեաներուն յարաճուն եւ տեւական պայքարն է գերման ապրանքներուն դէմ, միւս կողմէն, Հրեաներու երկրէն ներս հետզհետէ գտած համարձակութիւնն է, որոնք, անցեալ տարուան սարսափի ազդեցութենէն դուրս գալով, սկսան նորէն ծաւալիլ Գերմանիոյ ներքին տնտեսական եւ ընկերային կեանքի մէջ։

Տեղ տեղ ծագեցան դէպքեր, ուր Հրեաները օրէնքին դիմելով պաշտպանութիւն գտան։ Օրինակ մը տալու համար յիշեմ մէկ երկու պարագաներ։ Գերմանիոյ Հայլիկհաուզ քաղաքին հրէական գերեզմանատան մէջէն 28 գերեզմանաքարեր տապալած էին։ Ցանցաւորը բռնուելով 13 ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։

Հրեայ փաստաբան մը, որ այժմ չի կրնար իր արհեստը գործադրել, իր այցետոմսին վրայ, անունին տակ, «նախկին փաստաբան» բառերը դրած էր։Իր գտնուած քաղաքին ազգ. ընկերվարականները արգիլեցին այդ բառերու գործածութիւնը, յայտնելով թէ փաստաբանութենէն վտարուած մը իրաւունք չունի այդ տիտղոսը գործածելու։ Հրեայ նախկին փաստաբանը դատարան դիմեց։ Կաբեւորը այն չէ, թէ հրեայ փաստաբանը իրաւունք ստացաւ թէ ոչ, այլ այն՝ որ հրեայ փաստաբանը համարձակութիւն ունեցաւ, հակառակ ազգ. ընկերվարականներու հրամանին ,դատարան դիմելու։

Կ'երեւի այսպիսի ներքին դէպքեր եւս առիթ ստեղծեցին որ պաշտօնական մարմինները ազդարարութիւն մը ուղղեն Հրեաներուն եւ յիշեցնեն իրենց դերը։

Ուշագրաւ էր այս առթիւ Տոքթ. Կէօպէլսի վերջերս խօսած ճառը։ Անոր խօսքերը սպառնալից էին։ Եթէ արտասահմանի Հրեաները տակաւին չարունակեն գերման արտադրութիւններուն դէմ պայքարը, ըսաւ ան, այն ատեն զիտցած թող ըլլան որ Գերմանիան իր երկրին մէջ գտնուած Հրեաներուն օձիքէն պիտի բռնէ։Ճառին այս մասը նոյնութեամբ կուտամ․

— «Երբ, օտար երկիրներէ մաս մը, գերման ապրանքները չուզեր գնել, շատ լաւ գիտենք որ ասիկա մեր այստեղի քաղաքացի Հրեաներուն պատճառաւ է, սակայն եւ չեմ կրնար, օտար երկրի Հրեաները պոյքօթ կ'ընեն ըսելով, երկրէն ներս մեր ստեղծած հրէական օրէնքը ետ առնել, այլ պէտք է վերջ ի վերջոյ այս տագնապին ալ դիմանանք (երկարատեւ ծափեր)։ Հրեաները թերեւս կը կարծեն թէ՝ առով իրենց երկրի Հրեաներուն ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլան։ Անոնք ամէնէն գէշ բանը կ'ընեն, որովհետեւ պէտք չէ այն հաւատքը ունենան թէ, երբ պոյքօթը երկար ատեն շարունակեն, մեր անտեսական կացութիւնը լրջօրէն պիտի վտանգուի, որով մենք ալ Հրեաներուն ազատ ճամբայ պիտի տանք։ Գերման ժողովուրդի տառապանքը եւ թշուառութիւնը այն ատեն պիտի բռնեն անոնց օձիքէն, որոնք գիւրին է երկրէն ներս ձեռք ձգել։ Երբ Հրեաները կը կարծեն թէ գերման յեղափոխութիւնը անարգելի անցնելով իրենց իրաւունք կուտայ իրենց վարժուած հին անխղճութեամբ եւ լրբութեամբ գերման ժողովուրդը գրգռել եւ առիթ ստեղծել, պէտք չէ այլ եւս երկար ատեն մեր համբերութեան հետ խաղան։ Մենք խնայեցինք Հրեաներուն։ Բայց եթէ կը կարծեն թէ նորէն թատերական բեմերուն վրայ կրնան երեւալ, գերման ժողովուրդին արուեստ հրամցնելու համար, եթէ կը կարծեն թէ կրնան գերման թերթերու խմբագրատուներէն ներս սպրդիլ, յօդուածներ գրելու համար, երբ նորէն Քուրֆիւրսթէնտամի(*) վրայ յոխորտանքով կը ճեմեն, իբրեւ թէ ոչինչ պատահած ըլլար, թող այս խօսքը իրենց համար վերջին ազդարարութիւն մը համարուի։

«Անոնք Գերմանիոյ մէջ պէտք է այնպէս վարուին, ինչպէս վայել է հիւրի մը։ Եթէ կը կարծեն թէ աշխարհի վրայ հրէական հաւատքի եւ ցեղի եղբայրներու շնորհիւ կրնան մեզի ասպարէզ կարդալ, թող վստահ ըլլան որ, աշխարհը ինչ որ կրնայ ընել հրէական հարցին մէջ, արդէն ըրաւ, մենք այդ բանը հաշուի առած էինք։

«Հրէութիւնը վստահ կրնայ ըլլալ որ գիտենք հանդիստ կը ձգենք այն ատեն, երբ հանդարտ ու համեստ իրենց չորս պատերուն մէջ քաշուին, երբ առիթ չտան միջադէպի եւ գերման ժողովուրդին առջեւ չելլեն պահանջելու, թէ իրենք ալ հաւասար եւ կատարեալ արժէք պէտք է ներկայացնեն։ Հրէութիւնը եթէ այս բանը չընէ, պէտք է պատասխանատու ըլլայ անխուսափելի հետեւանքներուն»։

Տոքթ. Կէօպէլսի այս ճառը, որ զգաստութեան հրաւէր մըն է Հրեաներու հասցէին, մեծ յուզում պատճառեց արտասահմանի եւ Գերմանիոյ Հրեաներուն։ Արտասահմանեան մեծ թերթերու մէջ արձագանգ գտաւ ան։ Պերլինի սիոնական օրկան «Եուտիշէ Րունտշաու» իր ընթերցողներուն ուշադրութեան յանձնեց զայն։ Հրեայ ըլլալը, կը գրէ այս թերթը, լուրջ, շատ լուրջ բան մը եղած է. ամէն մէկ Հրեայ պատասխանատու է հրէութեան առջեւ, ամէն մէկ անհատի ճակատագիրը կապուած է համայնքի ճակատագրին հետ ,«Եուտիշէ Րունտշաու» յորդոր կը կարդայ իր ընթերցողներուն որ չկարծեն թէ՝ հրէական օրէնքը Գերմանիայէն կրնայ վերնալ, թէ Հրեաները նորէն քաղաքացիական հաւասար իրաւունքներ ձեռք կը բերեն։ Ու կը յանձնարարէ ամէն մարդու իր պարտականութիւնը օրինական ձեւով կատարել։

«Այս ճակատագիրը կը դնենք հպարտութեամբ հրեայ ժողովուրդին հետ կապելով զայն։ Իբրեւ Հրեայ մենք մեզ կատարեալ արժէքով կը ճանչնանք, նաեւ մարդկային դաշտի մէջ։ Իբրեւ Գերմանացի ստորարժէք ըլլալէ վերջ, պէտք չէ սխալինք թէ իբրեւ մարդ եւ իբրեւ Հրեայ եւս ստորարժէք (փոքրարժէք) դարձած ենք»։

Տոքթ. Կէօպէլսի ճառին հետ ,Պերլինի նացի օրկան «Անկրիֆ»ն ալ Հրեաներու անհրեսութիւնը յիշեց, առաջնորդող յօդուածի մը մէջ. «Ինչ բան բոյլատրուած է Հրեաներուն» վերնագրով։Ան հաստատել յետոյ թէ Գերմանիոյ Հրեաները քանի մը ամիսէ ի վեր նորէն սկսած են անհրես նալ, կը յիշէ թէ դեռ տարի մը առաջ անոնց ձեռքը, ոտքը կը դողար, ձայն ձուն չէին հաներ իրենց սարսափէն։ Հիմակ, կը գրէ «Անկրիֆ», որովհետեւ տեսան թէ իրենց դէմ բան մը չի պատահիր, տեսան թէ Գերմանացիները թոյլ ժողովուրդ են, կը կարծեն թէ կրնան նորէն յիրր ընթացքի մէջ երեւալ։

«Անկրիֆ» կը յայտնէ թէ՝ շատ մը Հրեաներ օտար երկիրներէ վերադարձած են, շատեր նոր գիրքերու կը տիրանան, նոր յարաբերութիւններ կը ստեղծեն։ Անոնք միայն առեւտուրի աշխարհին մէջ չէ որ կը մտնեն, այլ մասնաւոր կեանքի մէջ եւս, բարձրաձայն, խանդարող, անհրես, ինչպէս մեզի ծանօթ էին առաջուընէ, եւ որ պատճառ դարձած է որ անոնք ամէնքէն չսիրուին։ Պոկրոմի (ջարդ) երգ չէ որ կ'երգենք ,կըգրէ«Անկրիֆ», Հրեաները հալածել չէ որ կը յանձնարարենք, այլ ցոյց կուտանք թէ ինչպէս կը վարուի Հրեան այսօր եւ ինչպէս պէտք է վարուի։ Ուրեմն անոնց պարկեշտութեան դաս մը միայն կուտանք»։

Ապա «Անկրիֆ» կը հրաւիրէ իր ընթերցողները որպէսզի իրեն հաղորդեն ո եւ է դէպք Հրեայ անհրեսութեան կամ չհաստակութեան։ «Ոչ ոք թող չզպի Հրեաներուն, միայն հակէ, տան մէջ, հասարակաց վայրերու մէջ ճամբորդութեան ատեն, իրենց արհեստի կիրարկութեան մէջ, ուր որ ալ ըլլան անոնք, մինակ կամ խումբով»։

Դեռ կան աւելի կծու ազդարարութիւններ, որոնց մասին պիտի խօսիմ յաջորդով։

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(*) Պերլինի գեղեցիկ պողոտաներէն եւ ճեմավայրերէն մին։

Կը տեսնեմ վայրը Աստրախանի վայրենի կայսրութեան, ինչպէս Պարսկաստանինը, եւ Հնդկաստանինը, կը տեսնեմ Գանգէսի ջրվէժումները՝ Սոքրայի բարձրադիր եզերքներուն վրայ:

Կը տեսնեմ երէցներու յաջորդութեանց կապերը՝ երկրի վրայ, դոհարար պատգամախօսներ, պրահմաններ, սաբէականներ, լամաներ, վանականներ, մուֆթիներ, քարոզիչներ:

Կը տեսնեմ Քրիստոսը որ իր վերջին ընթրիքի հացը կ'ուտէ, տղամարդերու եւ ծերունիներու մէջտեղ:

Կը տեսնեմ երկրի քաղաքները, եւ ինքզինքս ըստ բախտի այդ քաղաքներու քաղաքացին կ'ընեմ:

Ես ճշմարիտ Փարիզցի մըն եմ:

Ես Վիէննայի, Փեթերպուրկի եւ Կոստանդնուպոլսոյ բնակիչ մըն եմ:

Ադէլայտցի, Սիտնէյցի, Մէլպուրնցի եմ:

Լոնտոնցի, Մանչէսթրցի, Պրիսթոլցի, Էտիմպուրկցի եմ:

Ես նաեւ Մատրիտցի, Քատիքսցի, Պարսէլոնացի, Ֆլորանսցի եմ:

Ես Մոսկուային կը պատկանիմ, եւ Քրաքովային, Վարշաւային:

Ես բոլոր այդ քաղաքներուն վրայ կ'իջնեմ, եւ յետոյ անոնց վերեւ կը բարձրանամ:

Կը տեսնեմ երկրի մարդկային անկարող մարմինները:

Կոյրերը, խուլերը եւ համրերը, ապուշները, կուզերը, խենթերը,

Ծովահէնները, գողերը, դաւաճանները, չարագործները, եւ գերեվարները երկրին:

Ամենուրեք կը տեսնեմ արուներն ու էգերը:

Կը տեսնեմ ցեղիս Բեղադրական ուժը:

Կը տեսնեմ ցեղիս յարատեւութեան եւ ճարտարարուեստին արդիւնքները:

Կը տեսնեմ կարգերը, գոյները, բարբարոսութիւնները, քաղաքակրթութիւնները, կ'ապրիմ այս ամէնուն մէջեւ, եւ անոնց կը խառնուիմ առանց զանազանելու:

Եւ կ'ողջունե՛մ բոլոր բնակիչները երկրին:

Դո՛ւք, ով որ ալ ըլլաք:

Դո՛ւք դուստրեր եւ զաւակներ Անգլիոյ:

Դո՛ւք հզօր կայսրութիւններ եւ ցեղեր սլաւական, դո՛ւք Ռուս Ռուսիոյ:

Դո՛ւք՝ մթին սերունդէ սերած սեւամո՛րթ Ափրիկէի, յաւիտենական հոգւով, գեղեցիկ գլխով, ազնուական ձեւերով, շքեղ ճակատագիրներու սահմանուած, ինծի հետ միանման պայմաններով:

Դո՛ւք, Ֆրանսուհի եւ Ֆրանսացի Ֆրանսայի:

Դո՛ւք գործաւոր Հոլլանտի, Էլպայի, Ուէզէրի, դուք եւս, գործաւորուհի:

Դո՛ւք Հռովմայեցի, Նափոլեցի, դո՛ւք, Յոյն:

Դո՛ւք Պարսիկ գեղակազմ, որ թամբին վրայ նստած՝ բոլորովին արշաւասոյր, ձեր նետերը կ'արձակէք նպատակին:

Դո՛ւք Չինացի եւ Չինուհի Չինաստանի, դուք Թաթար Թաթարիստանի:

Դո՛ւք Հրեաներ որ Մեսիային կը սպասէք բոլոր երկիրներու վրայ:

Դո՛ւք մտախոհ Հայ, որ կը խորհրդածէք Եփրատի մէկ գետակին մօտ:

Դուք որ Նինուէի աւերակները կը դիտէք, դո՛ւք որ Արարատն ի վեր կը բարձրանաք:

Դո՛ւք մաշած ոտքերով ուխտաւոր, որ Մէքքէի մինարէներու հեռաւոր կայծկլտումը կ'ողջունէք:

Դո՛ւք ամէնքդ՝ Ասիոյ, Ափրիկէի, Եւրոպայի, Աւստրալիոյ ցամաքամասերու բնակիչներ, տեղերնիդ ո՛ւր որ ալ ըլլայ:

Եւ դո՛ւք գալիք դարեր՝ երբ զիս պիտի լսէք: Եւ դո՛ւք՝ ով որ ալ ըլլաք, եւ ուր ալ գտնուիք,— չեմ զանազաներ, այլ ամէնքդ մէկ կ'առնեմ:

Առողջութի՜ւն, բարի կամեցողութի՜ւն ձեզ ամէնուդ՝ ղրկուած են իմ կողմէս եւ Ամերիկայի կողմէն:

Մեզմէ իւրաքանչիւրը երկրի վրայ ըլլալու իրաւունքով:

Մեզմէ իւրաքանչիւրը հոս այնքան աստուածապէս, որքան ո եւ է մէկը հոս:

Դո՛ւք դիւահար անձեր, որ քրտինքի կայլակներ եւ արեան կայլակներ կը հեղուք: Դո՛ւք խեղճ Քօյօ, որ ամէնէն ոչինչ մէկը արհամարհանքով կը նայի ձեզի՝ ձեր լեզուին եւ ձեր ուժգնասիրտ բնաւորութեան համար:

Դո՛ւք խափշիկ Հարաւային, մերկ, կարմիր, աղտոտ, ցցուն շրթներով, որ կը սողաք՝ սնունդ հայթայթելու համար:

Դո՛ւք Քեաֆիր, Պէրպէր թէ Սուտանցի:

Դո՛ւք վայրենի, տարօրինակ եւ կատաղի Պէտէվի:

Դո՛ւք ժանտախտահար ամբոխներ Մատրասի, Նանքինի, Քապուլի եւ Գահիրէի:

Դո՛ւք Փաթակոնիացի, Ֆիճիցի:

Ձեզմէ աւելի ուրիշները չեմ նախընտրեր, ո՛վ որ ալ ըլլան:

Ձեզի դէմ բառ իսկ չեմ ըսեր, վերադարձէք ո՛ւր որ էիք:

(Ուզուած ատեն, իմ քովս պիտի գաք):

Իմ միտքս կարեկցութեամբ եւ անվեհերութեամբ անցաւ երկրիս շուրջը համօրէն:

Իմ աչքերս հաւասարներ եւ բարեկամներ փնտռեցին, եւ զանոնք պատրաստ գտայ ինծի համար՝ ամէն երկրի մէջ:

Կը կարծեմ թէ աստուածային աղերս մը զիս անոնց հաւասար դարձուց:

Դո՛ւք շոգիներ, կը խորհիմ թէ ձեզի հետ բարձրացած եմ, թէ հեռաւոր ցամաքամասերու վրայ փոխադրուած եմ, եւ հոն իջած այլ եւ այլ պատճառներով:

Կը խորհիմ թէ ձեզի հետ փչեցի, հովե՛ր:

Դո՛ւք, ջուրե՛ր, կը խորհիմ թէ մատովս դպայ բոլոր ափերուն՝ ձեզի հետ:

Ես կորեկցի անցայ այն ամէն բաները, զորս կը կտրեն կ'անցնին գետակներն ու գետերը երկրագունդիս:

Ես իբր յենակէտ առի թերակղզիներու հիմերն ու ամրապէս հաստատուած ժայռերը՝ աղաղակելու համար անոնց վրայէն.—

Ողջո՜յն աշխարհի:

Բոլոր քաղաքները, զորս լոյսն ու ջերմութիւնը կը թափանցեն, ես ինքս ալ կը թափանցեմ այդ քաղաքները:

Բոլոր կղզիները, որոնց կը ձգտին թռչունները իրենց թռիչքով, ես ալ իմ թռիչքովս անոնց կը ձգտիմ:

Դէպի ձեզ ամէնքդ, յանո՛ւն Ամերիկայի:

Ձեռք կը բարձրացնեմ ուղղաձիգ՝ նշանը կուտամ,

Որ ինէ ետքը տեսանելի մնայ առյաւէտ,

Մարդոցմէ յաճախուած բոլո՛ր տեղերուն մէջ եւ իրենց բոլո՛ր բնակարաններուն մէջ:

ՈՒՈԼԹ ՀՈՒԻԹՄԷՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

= o =

Անցեալ անգամ թարգմանաբար տուեր էինք մէկ քանի թրքական հանելուկներ: Այս անգամ՝ հայերէն հանելուկներ, միջնադարեան շրջանէն, բաղդատութեան մը համար: Տեսէք թէ որքա՛ն գեղեցիկ գիտերով յօրինուած են եւ որքա՛ն բանաստեղծութիւն ունին:

Ըզջուրըն հրոյ ընման տեսայ,
Ու հանց պայծառ քան զլուսնկայ,
Քան զծիրանի ծով կու ծըփայ,
Շատոց արիւն հեղեալ է նա:
(Գինի)

Զարմանք ասեմ քեզ սիրելի,—
Կին մը ծընաւ գըռուզ որդի,
Տըղան ունի ալիք ծերի,
Ծե՛ր ծերանայ՝ դառնայ սեւի:
(Խաղող)

Զէտ բզշահէն հանց սուր երթայ,
Համլայ կապէ դարտակ դառնայ,
Զէտ զասորի էրէց կարդայ,
Ուտէ չորթան եւ թարխանայ:
(Անծեղ)

Տեսի փոքրիկ մոնոզոնակ,
Ի ունէր պլուզ իւր կընկըղակ,
Յառաւօտուն սկըսնոյր միանակ,
Պաշտէր անուշ քաղցր եղանակ:
(Արտոյտ)

Ի սուլտանի մեծ քարխանան,
Կայր մին ուստա խիստ աններման,
Առանց հորի եւ մաքուքան,
Գործէր բարակ գործ անխափան:
(Սարդ)

Որպէս տիկին ուշիկ գընայ,
Պարանի հետըն քարշ կուգայ,
Բազմի յօսկի բարձի վերայ,
Որսեկ առնէ զէտ բզբազայ:
(Կատու)

Է նա կանաչ կոնակ բոլոր,
Անպակ գինով լցած տիկնոր,
Կարմիր մեղուք ի ներս աղուոր,
Եղբա՛յր, դու կեր զինչ մեղրի ծոր:
(Նուռ)

Զերդ զքարգործ 'ւ այլ իմաստուն,
Հրաշից ծաղկանց շինէ իւր տուն,
Քաղցըր բխէ նորա լեզուն,
Բըռնաւ չըռնկնի յիւր աչքըն քուն:
(Մեղու)

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍԻ ԴԷՄ

= o =

Ժընեւի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ էտուարտ Շափիւյիզայի մէկ ուսումնասիրութիւնը Կարլ Մարքսի մասին:

Շափիւյիզա, այս ուսումնասիրութեամբ, խիստ յարձակում մը կը գործէ Կարլ Մարքսի յիշատակին դէմ:

Նախ կը յենու Օթթօ Ռուլի գրքին վրայ, որ ինչպէս ներկայացուցինք այս սիւնակներուն մէջ, ցոյց կուտար այն բոլոր հիւանդութիւնները, որոնց ենթարկուած էր Կարլ Մարքս: Այսպէս, Օթթօ Ռուլ կը գրէր թէ Կ. Մարքս ենթակայ էր ջղասպառութեան, որուն ազդեցութիւնը դժուար չէ հաստատելմարքսականութեանմէջ: Շափիւյիզա եւս ցոյց կուտայ թէ լեարդի եւ ստամոքսի հիւանդութեանց ազդեցութեան տակ, որքա՛ն կռուազան եւ դէգ դարձած էր Կարլ Մարքս:

Յետոյ իբրեւ ապացոյց, կը յիշատակէ վկայութիւնը Բակունինի, որ տարօրինակ կը գտնէր Կարլ Մարքսի անձնապաշտութիւնը,— արդարեւ պատմական նիւթապաշտութեան տեսաբանը տարուած էր այնպիսի ինքնահաւանութեամբ մը, որ կը հասնէր մինչեւ խենթութիւն: Ամէն տեսակէտ որ հակառակ էր իր տեսակէտներուն, կը մերժէր կատաղի ընդվզումով եւ յարձակումով, նոյն իսկ հայհոյելով:

Եւ թերեւս այս է պատճառը, որ բարեկամ չունեցաւ երբեք: Բակունին, Լասալ, Լիբկնեխտ, Կարլ Վոկտ յաճախ վիրաւորած են զինք, անշուշտ ոչ առանց պատճառի: Կարլ Մարքս չէր գիտեր թէ ի՛նչ է երախտագիտութիւնը կամ առնուազն ընկերական զգացումը: Տարօնակ դրամ կ'ուզէր Էնգէլսէն, որ չէր զլանար իր օժանդակութիւնը, այսուհանդերձ երբեք տաք զգացումով մը չկապուեցաւ Էնգէլսի հետ, ոչ իսկ երախտագիտութեան նշան մը ցոյց տուաւ, որովհետեւ կը կարծէր թէ պարտաւոր էին օգնել իրեն: Շատ կը սիրէր՝ երբ ուրիշը կ'աշխատէր իրեն համար:

Շափույիզա այնպէս մը կը ներկայացնէ զայն, որ կէս - խենթ մը կը դառնէ, եւ ցաւ կը յայտնէ որ հիւանդոտ մարդու մը կողմէ՝ բռնութեան, ատելութեան եւ խառնակչութեան վրայ հիմնուած վարդապետութեամբ մը, այսօր, շատե՛ր կը յաւակնին վարել դժբախտ ժողովուրդներու զանգուած մը:

ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՇՈՒՐՋ

oooo

ՎԷՄ ի նոր թիւին մէջ (Մարտ - Ապրիլ) հետաքրքրական նոթ մը կայ, որ կ'աշխատի լուսաբանել Աբովեանի մահուան հարցը: Նախ կը քննադատէ Աղոնցի եւ Բակունցի կարծիքները, սակայն իր քննադատութեան մէջ կիրք չկայ, այլ միայն խաղաղ արտայայտութիւն մը: Յետոյ դիտել կուտայ, որ «ոմանք Աբովեանին իբրեւ Վէրք Հայաստանի վէպի հեղինակի՝ այնպիսի բարոյական բարձրութեան են հասցնում, մինչեւ իսկ աստուածային պանծացման, որին մերձենալ չեն կարող ոչ մի աշխարհային ցանկութիւն, ոչ մի կանացի՞ անպարկեշտ գայթակղութիւն, մինչեւ իսկ «սիրոյ մարմաջը տեղ չէր կարող ունենալ նրա յուզումնալից հոգու մէջ» (Տես ՎԷՄ, Ա. թիւ, Աղոնցի յօդուածը): Մինչեւ իսկ «Երեւանի լոթիների վայել ենթադրութիւն է...» Աբովեանի մահը համարել սիրոյ զոհ (տես նոյն տեղը, էջ 12):

A la bonne heure! Վերջապէ՛ս մէկը քաջութիւն ունեցաւ այս դիտողութիւնն ընելու,— էօ՛ֆ, չունինք առնենք քիչ մը: Abovolâtrie՛ն երեւի թէ անկման մէջ է այլ եւս: Ատիկա անհրաժեշտ էր, որպէսզի դիւրանար, յետոյ, լուծել նաեւ Աբովեանի մահուան առեղծուածը:

ՎԷՄ ի քրոնիկագիրը կը շարունակէ.—

«Այն սիրտը որ տոչորուած էր ազգային սիրով, դժբախտաբար, տեղի է տալիս եւ այլ սիրոյ: Սէրերի խորքը զգացմունքների աշխարհն է, սառը խելքին չի հնազանդում: Եւ ահա մեր տեսուչը (Աբովեան) իր ընտանեկան պարկեշտութիւնը զոհում է սրտի զեղմունքին եւ մահմետական մեծատան կնոջից խաբւում է: Կնոջ ամուսին ազդեցիկ խանը զրկում է նրան կեանքից, մարմինը ամփոփում իր պարտէզի ծառի տակը եւ գիշերանց անհետացնում:

Փնտռտուքի են ելնում դպրոցը, իր տնեցիք, բարեկամները, ոստիկանութիւնը. խուզարկւում են կասկածելի տներ, պարտէզներ, եւ աշարդիւն է անցնում, ոչ մի հետք չեն կարողանում գտնել:

Խաները այն ժամանակ դեռ ուժեղ էին, երկիւղ ազդող, ոստիկանութիւնը եւ գաւառական վարչութիւնները՝ ենթակայ դրամի եւ վախի: Աբովեանի մերձաւորները ամօթի՞ց, վախի՞ց թէ մեղադրելու փաստացի տուեալներ ներկայացնելու հնարաւորութիւնից զուրկ՝ հետապնդումները դադարեցնում են եւ տեղի տալիս առեղծուածներին:

Աբովեանի մահուան պարագաները շատերը գիտէին եւ երկար ժամանակ ծածուկ բերնէ բերան պատմում»:

ՎԷՄ ի քրոնիկագրին այս նոթը նորութիւն չէ: Աբովեանի բոլոր կենսագիրները արձագանգ տուած են այս «զրոյց»ին, նոյն իսկ յիշատակած թէ ինչպէս հաստատուած է որ անհիմն է այդ զրոյցը: Այսուհանդերձ գովելի է քաջութիւնը, որով Աբովեանի քուրմերուն կը յայտարարուի թէ Վէրք Հայաստանի վէպին հեղինակը մարդ էր վերջապէս, եւ ոչ թէ Աստուած: Անշուշտ այս նոթը իր քաջ արտայայտութեամբ օգտակար կրնայ ըլլալ նաեւ Պէյրութցի պարոնի մը, որ, «Ցուաբեր»ի մէջ, երբ «վասն բարեկամութեան առ փրոֆէսօրն» գրախօսական մը գրեց, չկրցաւ գնահատել թէ, Աբովեանի սպանութեանվարկածին իբրեւ ապացոյց,— գաւառապետը մեղադրելու եւ կեդրոնական կառավարութիւնը անպարտ հռչակելու ցանկութեամբ,— հայ - թաթարական արիւնհեղութեանց պատասխանատուութիւնը միա՛յն գաւառական իշխանութեան վրայ նետող պատմագրութիւն մը անարգանք մըն էր հայ պատմութեան, հայ ժողովուրդին, Հ· Յ· Դաշնակցութեան:

ՕՐ· ԻՍԿՈՒՀԻ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

եւ

Ն· ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

նշանուած

Լիոն, 3 յունիս 1934

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին, ԱՆՍ-ՑԻՍ ԵՒԳԻՆԷԻ:

Մարսէյլ, (Պոմոն) 1 յունիս 1934

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Տաղանդաւոր դաշնակահար Պ· Սերժ Սարգիսեան (Սարգիսով) այս չորեքշաբթի երեկոյ (13 յունիս) ժամը 9ին կուտայ նուագահանդէս մը Փլէյէլի Շոփէն սրահին մէջ (8 րիւ Տարիւ): Յայտագրին մէջ կան կտորներ Շոփէնէ, Լիցթէ, Պախէ, Սքարլաթթիէ, Փրոքոֆիէվէ եւ այլ ծանօթ երաժշտագէտներէ: Պ· Սարգիսեան իր մասնակցութիւնը բերած է հայկական զանազան հանդէսներու: Քաջալերութեան արժանի է երիտասարդ արուեստագէտը:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

»»» : «««

Պերլինի Արհեստագիտական Բարձրագոյն Վարժարանէն յաջողութեամբ շրջանաւարտ ելած են իբրեւ քիմիագէտ - ճարտարագէտ Պ· Պ· Տիրայր Ֆրունճեան եւ Մելիք Պետիկեան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԼ-ԻՍԱ

(Հէքեաթ)

»»»··«««

Քրիստոսէ մէկ քանի դար առաջ, Հնդկաստանի խորերը կ'ապրէր չափազանց առոյգ, բայց ոչ - բազմաթիւ ազգ մը: Անոր անունը թաղուած է պատմութեան ծոցը: Սուրբ գրութիւններն իսկ տող մը չունին անոր մասին:

Նախապատմական փաքիրները, սակայն, որոնք աւանդութիւնները անվթար կը պահեն, կ'ըսեն, թէ այդ ազգին նախնիքները բիրտ ու ինքնակամ մարդիկ էին: Անոնք եկած էին հեռաւոր արեւմուտքէն, եւ կարճատեւ շրջան մը իրենց իշխանութեան տակ էին առած ամբողջ Հնդկաստանը: Հնդկաստանի բոլոր իշխաններն ու առաջնորդները տուրք կը վճարէին անոնց. իսկ գերիները կը մշակէին հողը:

Անոնք պերճանքի մասին գաղափար չունէին. ոչ ալ կը վախնային մահէն: Ու ատիկա զիրենք անյաղթելի կը դարձնէր:

Այս ընդունակ ազգը կ'երկրպագէր կենդանի էակի մը, կնոջ մը, զոր կը կոչէին մահուան Աստուածուհի:

Ոչ ոք տեսած էր մահուան Աստուածուհին, բացի երկու ծեր քուրմերէ: Անոնք այդ դիցուհին ընտրած էին ամենագեղեցիկ աղջիկներու ընդմէջէն, երբ ան դեռ հինգ տարեկան չկար: Զայն դաստիարակած էին տարօրինակ եւ խորհրդաւոր ձեւով մը, իսկ անոր գեղեցկութիւնը հասած էր գերմարդկային կատարելութեան մը: Երբ մահուան Աստուածուհին կը մեռնէր, քուրմերը զայն անմիջապէս կը փոխարինէին ուրիշով մը, բայց, միայն իրենք տեղեակ կ'ըլլային ատոր: Ժողովուրդը կը կարծէր թէ Աստուածուհին անմահ է, ու անոր գեղեցկութիւնը անթառամ:

Անգամ մը, երբ ան հինգ տարեկան էր, խրամէն դուրս ելաւ կառքով մը որուն լծուած էին տասը սպիտակ փիղեր, իսկ վրան ծածկուած էր: Ժողովուրդը զայն դիմաւորեց ջահերով ու սրբազան երգերով:

Ամբոխին հիացումը հասաւ իր խելայեղ աստիճանին: Հազար հարկատուներու գլուխները կտրուեցան, շատեր տանջանքներու ենթարկուեցան՝ պարաններով ու կեռ դանակներով: Մարդիկ, բոլորովին խանդավառուած, պառկեցան աստուածուհիին կառքին տակ՝ փիղերէն ու անիւներէն ճզմուելու համար:

Այդ գիշերներէն մին, ժողովուրդն ու քուրմերը մահուան աստուածուհիին համար ամուսին ընտրեցին: Ան միայն 12 ժամ մնաց իր հարսին քով:

Առտուն, ամենահանդիսաւոր ձեւով մը զայն զոհաբերեցին, որովհետեւ Աստուածուհիին երեսը մէկ անգամ իսկ տեսնողը, պէտք էր անյապաղօրէն մեռնէր՝ համաձայն օրէնքին: Հակառակ ատոր, ամէն հինգ տարին անգամ մը տասներկու ամենավայելուչ երիտասարդներ կ'երթային ծառայելու ամեհի աստուածուհիին:

Այնպիսի ծանր փորձութիւն կը սպասէր իրենց որ, աւանդութիւնը կը յիշէ միայն չորս հերոսներու անունները, որոնք արժանացած են ամենամեծ պատուին,— մեռնելու իբրեւ Աստուածուհիին ամուսինները:

Ալ - Իսան զաւակն էր ազնուականի մը: Դեռ 15 տարեկանին, ան համբաւ էր շինած իր յանդգնութեամբը, ուժովն ու գեղեցկութեամբը՝ բոլոր երիտասարդներուն մէջ: Հնդկաստանի ամենագեղեցիկ ու ամենահպարտ աղջիկը ինքզինքը երջանիկ պիտի նկատէր, եթէ զինքը կոչէին անոր կինը:

Ալ - Իսա, սակայն, նուիրուած էր աստուածուհիին: Հրաժարած էր իր ընտանիքէն: Կնոջ մերձենալը կը նըկատէր մեծ ոճիր: Իր մօրն ու քոյրերուն արցունքները չկրցան զինքը յուզել, երբ ան կը հեռանար իր գեղեցիկ դղեակէն: Երբ կնոջ կը հանդիպէր, ակնարկը կը դարձնէր եւ կ'ուղղէր հեռուն՝ եթէ նոյնիսկ ամենահրապուրիչ կինն ըլլար ան: Ոչ ոք տեսած էր անոր խնդալը եւ կամ դատարկ ու անիմաստ բաներու մասին զրուցելը:

Իր անունը շուտով սկսեր էր ահաբեկել իր ամենաառողջ դրացիներն իսկ: Առանց վահանի, ձիւնի նման սպիտակ ու թեթեւ հագուստով մը, ան կը խոյանար թշնամի ամենախիտ ամբոխին վրայ: Ու այն ճամբուն վրայ, ուրկէ կ'անցնէր ինք, կ'երեւէին կիսուած դիակներ, կտրուած գլուխներ, փրցուած թեւեր ու ոտքեր: Իրեն հետ ամէն մէկ բախում անխուսափելի մահ մըն էր: Իսկ պատերազմի միջոցին, փորձառու թշնամիներն իսկ լեղապատառ կը փախչէին իր առջեւէն՝ ոչխարներու հօտի մը պէս, ու պոռալէն — « Ալ - Իսա՛ ··· Ալ - Իսա՛ »:

Պատերազմ տեղի չունեցած պարագային, ան իր ժամանակը կ'անցընէր վագրեր ու վարազներ որսալով: Անտառային ակին ջուրն ու կտոր մը հացն էին իր սնունդը. իսկ որպէս բարձ կը ծառայէր իր թամբը:

Հինգ տարիներու թաւալումէն վերջ օր մը, երբ մահուան Աստուածուհին իր արքայական կառքով փողոց էր ելած, հետեւորդները ժողովուրդին հաղորդեցին Ալ - Իսայի անունը:

Առտուն կանուխ անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր պատերու հրապարակին վրայ, ուր Ալ - Իսան վերջին քննութեան մը պիտի ենթարկուէր: Բոլորին շրթները կ'արտասանէին անոր անունը: Բոլորը գիտէին թէ մահուան Աստուածուհին, որ անտեսանելի էր ամէնքէն, կը դիտէ հրապարակի ամբոխը:

Հողին մէջ, երկու հարիւր մեթր հեռաւորութեան վրայ մխուած էին նիզակ մը եւ անոր քով ցցած էին հինգ նետեր. իսկ Ալ - Իսային տուած էին աղեղ մը: Ամբոխին խլացուցիչ աղաղակներուն մէջ, Ալ - Իսա իր հինգ հարուածներով ծակեց հինգ նետերը: Անկէ յետոյ, Ալ - Իսան զինեցին դանակով մը ու զայն թողուցին հրապարակին մէջտեղը՝ սովալլուկ ու սանձարձակ վագրին առջեւ:

Ալ Իսա, արիւնարբու՝ գազանին ճիրաններէն, կտրեց կատաղի վագրին վիզը ու անոր դիակը առաւ իր ոտքերուն տակ՝ քստմնած մազերով ու միանգամայն ապշահար ամբոխին ակնարկներուն տակ:

Ամբոխը, ի վերջոյ, քաշուեցաւ ետ, ու Ալ - Իսայի առջեւ բերին կատղած վայրի ու կարմիր յովատակ մը որ հրամադ էր ու իր կռնակին վրայ երբեք կրած չէր վիրաւորիչ ծանրութիւն մը: Վեց ձիաւորներ հազիւ կրնային զայն սանձել: Կատաղօրէն կը վրնջէր, անընդհատ կը բացխփէր իր կրակոտ աչքերը, իսկ իր մետաքսեայ մորթը կը դողդղար: Ալ - Իսա հանդարտօրէն դիտեց զայն եւ բռնեց բաշերէն: Ձիաւորները փախան: Ժողովուրդը, սարսափած, մեծ իրարանցումով մը ետ քաշուեցաւ: Ու Ալ-Իսա րոպէապէս հեծաւ յովատակին վրայ:

Կենդանին, նախ, դողդղաց զայրոյթէն ու վիրաւորանքէն միանգամայն, երկվայրկեանի մը մէջամբոխինտեսողութենէն անհետացան ձիաւորն ու յովատակը:

Անցան հինգ դժնդակ ժամեր, երբ ի վերջոյ հեռուէն Ալ - Իսան երեւաց՝ իր յովատակով՝ քրտնաթոր ու փոշեթաթախ: Կատաղի յովատակը յոգնաբեկ էր, բայց հնազանդ՝ գառնուկի մը նման:

Վերջացաւ Ալ - Իսայի քննութիւնը: Գիշերը անոր հագուեցուցին թանկարժէք հագուստներ, օծեցին զայն արեւելեան բուրումներով, տարին տաճար ու հոն առանձին թողուցին: Հետզհետէ իրեն աւելի լսելի եղաւ աղմուկը ամբոխին որ կը մօտենար տաճարին: Կուգար մահուան Աստուածուհին՝ իր կառքով, որուն փիղեր լծուած էին:

Տաճար մտան երկու քրմապետները — հարիւրամեայ ծերունիներ՝ ձիւնաթոյր մազերով: Քրմապետները ծունկի եկան Ալ - Իսայի առջեւ, լզեցին անոր ոտքերը, ու, բռնելով ձեռքերէն, զայն տարին սրբազնացման:

Հոն, աներեւակայելի ճոխութեան մը մէջ, զետեղած էին ոսկիէ անկողին մը: Կիներ կը սրսկէին արաբական եւ իրանեան բուրումներ: Տարօրինակ լամբերէ կը ցայտէին հրայրքոտ լոյսեր: Ոսկեայ վանդակներու մէջ կ'ոստոստէին երփներանգ թռչուններ: Պատերը զարդարուած էին մետաքսեայ սուզ ասեղնագործութիւններով:

Քրմապետները իրենց դէմքերը գոցեցին իրենց ձեռքերով եւ անշշուկ հեռացան:

Ալ - Իսային կը սպասէր երջանկութիւնը. իսկ 12 ժամ վերջ՝ մահը:

Հեռուն, պատերուն ետեւէն լսելի եղաւ նրբահնչիւն համերգը՝ էգ ու քաղցրաձայն երգիչներու:

Սատափեայ ու ծանր դռները բացուեցան ճռնչելով... ու ներս մտաւ, համաչափ ու հանդարտ, մահուան Աստուածուհին՝ ծածկուած երկար ու սպիտակ հանդերձանքով մը:

Ալ - Իսա մօտեցաւ անոր: Դողդղացող ձեռքերով մէկդի ըրաւ քօղը՝ որ կը ծածկէր Աստուածուհիին դէմքը, եւ մնաց քարացած սարսափէն ու զարմանքէն...

Իր առջեւ կանգնած էր պառաւած կին մը, խորշոմած դէմքով, անատամ, խոնաւ աչքերով եւ մարմրուն նայուածքով:

Ա· ԿՈՒՊՐԻՆ

Թարգմ· Սօսեաց Տղան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ երկրորդ վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին տեղի պիտի ունենայ մտքերու փոխանակութիւն։

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Salon St. Jaques. 4 Rue St. Jaques.

Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ հայ ժողովուրդին սպառնացող վտանգները»։

Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ընթակումբին դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզին մէջ, Պանեէօ։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ։

Վարանդեանի յիշատակին

Ի գիտութիւն քաղաքիս եւ արուարձաններու մեր հայրենակիցներուն կը ծանուցուի, այսօր կիրակի առաւօտ 10 յունիս, Սէն Ժիւլիէն – Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ ի հանգիստ հոգւոյ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի մահուան քառասունքի առթիւ, նախագահութեամբ հրաժարեալ առաջնորդ Սրբազան հօր։

Արդ կը հրաւիրուին սոյն տխուր սգահանդէսին, քաղաքիս եւ բոլոր արուարձաններու մեր հայրենակիցները եւ բոլոր ազգային եւ այլ ամէն կազմակերպութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչները, յարգելու համար անմոռաց յիշատակը հայ ազատագրութեան դատին անխոնջ վեթերանին, որ իր ամբողջ կեանքին, եւ գործով եւ գրչով անձնուիրաբար նուիրուեցաւ հայ հայրենիքի եւ հայ ազգին արդար դատին։ Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 8ին, քարոզ՝ 11ին, հոգեհանգիստ՝ 11.30ին։

Թաղ. խորհուրդ Պոմոնի

(Կնիք)

Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆի

Այսօր կիրակի ժամը ճիշդ 15ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար ՕՐ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի ՕՐ. ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

16 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Salle GAVEAUի ՄԷՋ

Կը մասնակցին Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)։

(Փարիզի պետական երաժշտանոցէն)։

Mr Lucien QUATROCCHI (Ա. ջութակ Փարիզի Օբերայէն)։

Mr. Jaques Honorat (ութիգ) Մեներգ Concert Pouletի

Mr. Richard Zimmermann (Թէնոր) Վիեննայի Օբերայէն

Mr. Jemain (Երգեհոն)։

Եւ երեսուն հոգինոց լարական նուագախումբ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի ղեկավարութեան տակ։

ՅԱՅՏԱԳՐԸՆ ՄԱՍԵՐ.

Ա. Մաս.— ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ. (Bachի, Mozardի, Schubertի գործերը)։

Բ. Մաս.— ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ. Եկեղեցական երաժշտութիւն՝ (Աւագ Ուրբաթի եւ Աստուածածնայ շարականներ, հայ ժողովրդական երգերէն ընդլայնուած գործեր, Երեկոյ, Հովը եւայլն.։

Տոմսերու գիներ՝ 25 ֆրանքէն մինչեւ 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը եւ Salle Gaveauի մէջ, ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼի մօտ եւ խմբագրատուններէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— մասնաւոր շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ փրոֆ. ցոքթ. ԱՐՋՈՒԵԱՆի, որ մեծ հմտութեամբ եւ ճարտարութեամբ, կրցաւ փրկել կինս եւ երախան։

Հ. Տէր-Բարսեղեան

ԶՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԷՅՎԷՐ շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Hôtel des Sociétés Savantes

28, Rue Serpente et 8, Rue Denton Paris (6)

(Métro: St. Michel et Odéon)

Պ. Պէրնար ՎԱՀԼ, իրաւարան ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու, Յունիս 28ի Հինգշաբթի իրիկուան ժամը 8.30ին ֆրանսերէն բանախօսութիւն մը պիտի տայ Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ նիւթ ունենալով ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԸ (1881 յուլիս 29) ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԱՒ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՈՃԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ (դրդում ոճրագործութեան եւ հրապարակային անուանարկութիւն եւ վիրաւորանք)· ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏԻԺ։

Սրահին դռները հասարակութեան համար բաց պիտի ըլլան ժամը 8.15էն սկսած։ Սահմանափակ թիւով տոմսակներ հանուած են, պէտք է աճապարել եւ տեղ ապահովել։

ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ

Յունիս 10էն սկսած տոմսակ կարելի է ապահովել Պրն. Պ. Վահլի գրասենեակէն, 94, րիւ Սէն Լազար, Փարիզ, (կառ. Սէն Լազար) «Յառաջ»ի խմբագրատունէն եւ Սօսիէթէ Սավանթի դռնապանէն։

L. HAROUT
du Théâtre de l'Atelier

Théâtre de L'ATELIER
Place Dancourt — Métro: Anvers & Pigalle

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹԻ կողմէ

Յառաջիկայ Կիրակի, 17 Յունիս 1934, ժամը ճիշդ 3ին

Կը ներկայացուի՝ ԳԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ

Մասնակցութեամբ՝ Մ. ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆԻ

Ֆրանսական բեմերու եւ ֆիլմերու յայտնի հայ աստղը, առաջին անգամ ըլլալով՝ հայ հասարակութեան առջեւ կը խաղայ «Ժորժ Տիւվալ»ի դերը. ԳԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆը փիէսին մէջ, զոր սքանչելիօրէն սեղմագործած է ՍԱՌԱ ՊԷՌՆԱՐԻ կողքին։

ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆի

Երեւանի Պետ. Թատրոնի խաղացանկէն, կատակ. 3 արար։

ՍԻՐՈՅ ՋՈՀԸ՝ ցուցիչ սրամ մէկ արար։

ԳԻՆԵՐԸ.— Լոժեր 25 ֆրանք, օրքէսթրը 20 եւ 15, պալքօն 15 եւ 10, կալըրի 5 ֆրանք։ Կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլի մօտ եւ սովորական տեղերը մինչեւ Շաբ. առաւօտ 16 Յունիս իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կիչէն։

Ո՛չ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր։

L. HAROUT
dans le rôle d'Edouard IV, quai a crée avec succès au Théâtre de l'Atelier.

Tricots TERZIAN

Tél.: Central 93-75 3, rue Poissonnière. Paris (2)

Nouvelle Série d'Été: Tricots d'enfant et maillot de bains d'anfant à partir de 4 frs. Gillet et pullover femme, etc. etc.

Լաւ տեսակի ապրանք, խիստ աժան գիներ եւ ուղղամիտ աշխատելակերպ. ահա՛ այս յատկութիւնները որ կազմեցին **Tricots TERZIAN** Տան համբաւը։ Արագ առաքումներ Ֆրանսայի ամէն կողմը։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«Մ Ե Ր Կ Ե Ա Ն Ք Ը»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 Ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք։

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19e)
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

EMPIRE PATHÉ-NATAN
41, Av. DE WAGRAM
GEORGE RAFT dans BOLERO
CAROLE LOMBARD
SALLY RAND
ET
FRANCES DRAKE
VERSION ORIGINALE SOUS-TITRES FRANÇAIS
PERMANENT DE 14H 1H30 MATIN
SEANCE SPECIALE A 23H30 A 8H

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝ **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%։

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ սարքաւորումներու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ։ ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու։ Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն։ Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն։

Դիմել կամ գրել.— **CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS**
125, Rue Nationale Bron - Rhône

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան՝ Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ chir. dent. D.E.D.F.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց ցաւցնելու, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ SOMYLով։ Բուրմն եւ պրին. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ. քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր։ Երախաներու ատամներու շտկում։

Կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7 Հեռախօս Inv. 27 - 95

28 Avenue d'Orléans
Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ՏՕՔԹ. Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

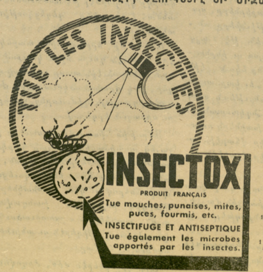
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՆԳԻՍՏ ԲՆԱՑԷՔ, ՄԼՈՒԿՆԵՐԷ ԵՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐԷ ԶԵՐԾ

ԳՈՐԾԱԾԵՑԷՔ

Insectox

ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ՀՈՏ ՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐԱՏ ՉԶԳԵՐ։

1 Լիդրը 26 Ֆր.

1/2 Լիդրը 14 Ֆր.

1/4 Լիդրը 8 Ֆր.

Dépôt M. BASMADJIAN
56, Rue Corvisart, Paris (13)

Ազգ. հաստատութեանց, միութեանց եւ պանդոկներու 100էն 30 զեղչ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ԿԱՅԱՐԱՆ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 12 Juin 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2519

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ

»»»» · · ««««

Արեւելքէն արեւմուտք, պետական ձեւերու մրցարշաւ մըն է որ կը կատարուի եւ մէկ օրէն միւսը մարդկութիւնը կ'արթննայ նոր կարգերու եւ նոր պահանջներու առջեւ։

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբը զրոյց մըն էր կազմակերպած այս նիւթին շուրջ, որ իր շահեկանութեան համար անհրաժեշտ է մասնաւոր քննութեան առնել։

Հայ մտաւորականութեան համար այս հարցը կը պահէ իր կարեւորութիւնն ու այժմէութիւնը, կուսակցական ծրագրային դատափարակութեան եւ ապագայ հեռանկարներու տեսակէտէն։ Եւ հարցին կը մօտենանք հոս, զուտ անհատական հայեցողութեամբ, առանց թերագնահատելու եւ վճռի գուռ բանալու, արտայայտուած այս կամ այն կարծիքին հանդէպ։

Պատմական դէպքերուն, զանազան տնտեսական եւ քաղաքական դպրոցներու արծարծած տեսակէտները, անցեալի փորձերը, ուղղակի կապ չունին հարցին հետ, քանի ներկայ կեանքը այլապէս հարուստ է առօրեայ փաստերով եւ նոր գրականութեամբ առանց թերագնահատելու այս կամ այն կարծիքը։

Պետական ձեւերու փոխանցման եւ վերագնահատութեան հարցը, ներկայ տնտեսական եւ քաղաքական անցուդարձերն են որ կը դնեն սուր ձեւով եւ լուծում կը պահանջեն։

Ի՞նչ է ռամկավարութիւնը։

Պատասխանենք հակիրճ բառերով։

Ռամկավարութիւնը այն պետական ձեւն է, ուր տուեալ երկրի մը ժողովուրդը ազատօրէն, ընտրական իրաւունքներով ու քուէով կուգայ իր կամքը արտայայտելու եւ կ'ընտրէ ներկայացուցիչներ օրէնսդիր ժողովի մը — խորհրդարանի — համար։ Ուրիշ խօսքով, ժողովուրդին հետ եւ ժողովուրդին համար։

Ռամկավարութիւնը կը բաժնուի երկու մասի,— քաղքենի ռամկավարութիւն եւ բանուորական ռամկավարութիւն, որուն տիպար կը ծառայէ Խորհ. Ռուսաստանը։

Ռամկավարութեան ծոցին մէջ մարդկութեան բոլոր կարողութիւնները հնարաւորութիւն ունին ազատօրէն ծաղկելու եւ զարգանալու։ Սակայն, ռամկավարութիւնն ալ անբիծ պետական ձեւ մը չէ։ Հոն ալ յառաջ եկան արդէն հիւանդագին ձեւեր, որ կը պարտադրեն կատարել կարեւոր սրբագրութիւններ եւ բարեփոխութիւններ։ Ռամկավարութիւնը հարկադրուած է կամ ընդառաջ երթալու կեանքին, եւ կամ տեղի տալու դիկտատուրական կարգերուն։

Սակայն ի՞նչ է արդի դիկտատուրան։

Աւելի լաւ է հոս տանք կարծիքը երկու միջազգային հեղինակաւոր դէմքերու,— Կաուցկիի եւ Լէնինի։ Ըստ Կաուցկիի դիկտատուրան «բառացի կը նշանակէ ռամկավարութեան բնաջնջում եւ անհատական եւ խմբական կամքի պարտադրում»։ Իսկ ըստ Լէնինի՝ «դիկտատուրան իշխանութիւն մըն է, որ կը յենու ուժին վրայ եւ չենթարկուիր ոչ մէկ օրէնքի»։

Այս տեսական բնորոշումէն յետոյ, դիտենք, այժմ, թէ դիկտատուրան զանազան երկիրներու մէջ ի՞նչ կերպարանք է առած եւ ի՞նչ կ'ուզէ։

Քով քովի, երկու տեսակ դիկտատուրա կայ ներկայիս։ Աջակողմեան – ֆաշական, եւ ձախակողմեան – մեծամասնական։ Այս երկու դիկտատուրաները մերթ կը քալեն իրարու հետ, մերթ կը կռուին իրարու դէմ։ Երկուքն ալ փոքրամասնութեան ձեւին տակ եւ դասակարգային գոյնով են հրապարակ իջած։

Ամէնէն առաջ, դիկտատուրան, աջ թէ ձախ, պետական ձեւ չէ եւ ցաւման ուժիմ մըն է։ Եթէ կ'ուզէք տեսակ մը փոքրիչ պետութիւն, օրինացած (լէժիթիմ), բայց ոչ օրինական (լէկալ)։ Երկրորդ, դիկտատուրան, առ հասարակ, պարտուած եւ տնտեսական սուր տագնապի ենթարկուած երկիրներու մէջ է որ հանդէս կուգայ, յենած ազգայնամոլութեան, ցեղամոլութեան եւ տիրակալական տենչերու վրայ։ Երրորդ, դիկտատուրան, իբր զարդ, ռամկավարական ներկայացուցչական ձեւերը կը պահէ, խորհրդարան, «ընտրութիւն» եւն.։ Օրինակ, Գերմանիա, Իտալիա եւ «հանրապետական» Թուրքիա։ Չորրորդ, դիկտատուրան տեւական ուժիմ չէ։ Անիկա ծնունդն է տուեալ պահանջի մը, տուեալ դասի մը կամ դասակարգի կենդանութեան։ Անհատներու մահէն յետոյ դիկտատուրան յաճախ կը փշրուի։ Օրինակ՝ Սպանիա, առանց թուելու Յունաստանը, իր յարափոփոխ կառավարութիւններով։ Հինգերորդ, դիկտատուրան նուաճողական իշխանութիւն մըն է եւ ամզմատենչ։ Ատոր համար, անիկա յաճախ կը դիմէ խաբուսիկ գոյներու, խորհրդանշաններու, թատերական հանդիսաւոր ձեւերու, զանգուածներուն վրայ ազդելու համար։ Ան բնաւ չի գոհանար իր ունեցածով. եթէ Ռուրը տաս, Սարը կը պահանջէ, եթէ Թունուզը տաս, Նիսը կը պահանջէ։ Վեցերորդ՝ դիկտատուրան հակասական եւ պետամոլ, իշխանամոլ է։ Անիկա թարգմանն է սակաւատիրութեան, հոծ զանգուածներու կամքն ու պահանջները փշրելու համար։ Ուրիշ խօսքով, հաւաքականութեան կեղծ դիմակի տակ, սակաւատիրական կարգն է որ կը պարտադրէ։

Բացի այդ, դիկտատուրաները, աջ թէ ձախ, իրարու լրացուցիչ, իրարու բարեկամ են քաղաքական գետնի վրայ։ Օրինակ, Թուրքիան եւ Խորհ. Ռուսաստանը, Ռուսիան եւ Իտալիան։

Անշուշտ, պատմութիւնը տակաւին շատ բան կը փոխէ եւ շատ բան կը սորվեցնէ։

Ռամկավարութիւնը, հակառակ իր թերութեան, տակաւին երկար ատեն պիտի իշխէ, յարմարելով, պատշաճելով կեանքին։

Եւ այն բոլոր դիկտատուրական կարգերը որ կը հաստատուին, վաղանցուկ են եւ պիտի խորտակուին ուշ կամ շուտ։

Վ. ՀԱՄԲ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

TU L'AS VOULU

●●●●

Գարշելի Թէքէեան,

Անտանելի եւ քրոնաշունչ հայերէնով, «անէծքի» մը առթիւ երբ թէ շա՛տ վրդովուած, կը դիմես «Յառաջ»ի խմբագրապետին, սպառնալով դատապարտել զինք, «եթէ չըսէ թէ իր բացակայութեանը պահուն սատանակ մը զայն (անէծքը) սպրդեցուցած է իր թերթին մէջ»։

Գիտես թէ ո՛վ է այն, որ կը փոխանորդէ «Յառաջ»ի խմբագրապետը, ամէ՛ն անգամ որ ան կը բացակայի Փարիզէն։ Գիտես նոյնպէս որ այդ պատասխանատու խմբագիրը, անկախութեան սիրահար, գործ կը ստանձնէ միայն այն ատեն՝ երբ լայն իրաւասութիւններ կը տրուին իրեն, թէեւ չուզէ երբեք խմբագրական գրել եւ երեւնալ իբրեւ լիազօր - փոխանորդ։

Այդ խմբագի՛րն է, որ կը փնտռես՝ իբրեւ թիրախ քու բնախօսական մշտահոս թոյնիդ։ Այն գրողը, զոր, ատենօ՛ք, կը նմանցնէիր ամէն ժամ խրամէն դուրս ցատկելու պատրաստ զինուորի մը։

Հիմա «սատա՛ն»։

Սակայն այդ «սատանակ»ը, որ, ըստ քեզի, տողեր «կը սպրդեցնէ» խմբագրապետին բացակայութեանը պահուն, այնքան սատանակ է որ աղբիւր կը տանի եւ առանց ջուր խմցնելու ետ կը բերէ Արեւի երբեմնի խմբագրապետը։ Գիւղէն մնացած սովորութիւն։

Ի՞նչ էր պատճառը վրդովումիդ, տաւտ՛ւ։

Երիտասարդ մը, «Յառաջ»ի մէջ, «Ռամկավար դառնաք» կ'աղաղակէ որբերուն, ճիշդ ինչպէս Յ. Պարոնեան, ժամանակին, «վարժապետ ըլլաս» կը գրէր՝ իբրեւ անէծք։

Պարոնեանի բացատրութեամբ՝ այդ անէծքը հեգնանք մըն է արտայայտելու համար այն թշուառութիւնը, որուն մատնուած են վարժապետները, իսկ «Յառաջ»ի երիտասարդին բացատրութեամբ՝ իր անէծքը հեգնանք մըն է արտայայտելու համար այն արհամարհելի, զզուելի, գարշելի ընթացքը, ուր կը գտնուին Ռամկավարները։ (Այսքանը՝ իբրեւ գրականութեան դաս քեզի, այդ տողերը գրող սկսնակին չարադրութենէն քաղուած)։

Վրդովուելու տեղի կա՞ր, — երիտասարդ մը, ինչպէս քիչ մը ամէն երիտասարդ, իր պատկերաւոր արհամարհանքը կը յայտնէ Ռամկավարներուն մասին։ Ռամկավարներուն Ռամկավա՞րն ես դուն, որ առաջի՛նը վեր կը ցատկես տեղէդ։ Տե՞ղդ գամուած էիր, որ վեր չցատկեցիր՝ երբ, անկից առաջ, ուրիշ մը գրեց այս թերթին մէջ թէ իրեն ուղղուած նախատինքներուն մէջ ոչինչ այնքան կը խոցէ զինք, որքան Ռամկավար կոչուիլը։

Ի՞նչ վայ - վայ է այս, որճարաններու անկիւնը ինկած մինակուկ պայխուշի ի՞նչ ողբ է այս,— աշխա՞րհն է փլեր։ Երիտասարդ մը ուզեր է իր արհամարհանքն արտայայտել հանդէպ Ռամկավարներուն։

Եւ դո՛ւն, ո՛վ յոբելեար «մշակ» Հայոց լեզուի, գրողին ոճին ակնարկելով՝ մէ՛կը կը մատնանշես իբրեւ հեղինակ։ Կը տեսնեմ որ լա՛ւ կը ճանչնաս գրական ոճը։

Երիտասարդ մըն է այդ տողերուն հեղինակը, երիտասարդ մը որ ծածկուելու պատճառ չունի,— վերջերս «Յառաջ»ի մէջ թերթօնի ձեւով իր յուշերը գրեց աքսորի եւ ջարդի օրերէն։

Որբ մըն է, աւելի ճիշդ։ Մէկը անոնցմէ, որոնք լաւ կը ճանչնան «ազգային թուրիստը», այլ անուամբ՝ Վահան Թէքէեանը,— որբերու քննիչը, որ երջանիկ զբօսաշրջիկի մը պէս ժուռ կուգար Պոլիսէն Աթէնք, Աթէնքէն Գահիրէ, եւ այսպէս քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր, կամ հայ որբերու ծով արցունքներուն վրայ, առանց երբեք օր մը հրապարակաւ նկարագրելու թէ ի՛նչ «մարդասիրութեամբ» որբանոց կը վարէին Ամերիկացիները։

Այո՛, շատերո՛ւն ծանօթ է Թէքէեան էֆէնտին, մանաւանդ թրքական օրհնաբանօրի պատմութիւններէն վերջ։

Ինծի ալ ծանօթ ես, շա՛տ, բայց չէի կրնար երեւակայել, որ, երբ երիտասարդ մը իր արհամարհանքը կը կարդար Ռամկավարներուն, ամէնէն առաջ վեր պիտի ցատկէիր դո՛ւ, պատուելի Թէքէեան, իբրեւ Ռամկավարներուն Ռամկավարը։ Օր մըն ալ, այսպէս դարձեալ, առաջի՛նը ոտքի ցատկեցիր դուն, այն ատեն ալ՝ իբրեւ տիրացուներուն տիրացու, երբ քեզի չէր իյնար պատասխանել, ինչպէս դիտել տուին քեզի ուրիշներ ալ։

Ի՞նչ կը նշանակեն այս «ելոյթ»-ները,— սէնիլիթէ՞ միայն։ Բայց ինծի կ'ըսեն թէ Ե. Օտեան ուրիշ յարմար բառ մը շնորհած էր քեզի։

Այդ բառը լա՛ւ կը բացատրէ վրդովումդ։

Իմ հասկցածովս՝ կե՛ղծ է վրդովումդ։

Անէծքը չէ որ պիտի խոցէր քեզ եւ վիրաւորէր «Անհատի, Ռամկավարի եւ Հայու զգացումդ»,— ո՛չ։ Գերապայծա՛ռ, քեզ չի կրնար վրդովել ոչ անէծքը, ո՛չ նախատինքը, ո՛չ ալ աշխարհի թուքը, վասնզի

Կը լսես, երբ ռամկավար մամուլը Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա, Եգիպտոսէն մինչեւ Սուրիա, միաբերան եւ օրը տասն անգամ, «ոճրագործ» կ'անուանէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայրենասէր անհատներ, Հայեր։ Կարծեմ «ոճրագործ» անուանելը աւելի սարսափելի բան մըն է, քան ծաղրել, արհամարհել, ծիծաղելի դարձնել մէկը։

Զըլլա՛յ թէ վրայէդ նետես Ռամկավարներուն այդ գարշելի սովորութիւնը։ Դուն ինքդ ալ կ'ըսես նոյն բանը։ Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ռամկավար Թէքէեան, երբ կը գրես թէ ծանօթ անէծքը «միամիտ տղոց ականջին սուլուած զէնքի հրաւէր մըն է...»։ Բա՛ց խօսէ, հաճի՛, ըսէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ խօսքը։ Հէ՞, ոճրագո՛րծ են Դաշնակցականները, եւ երբ Դաշնակցականներուն ոճրագործ ըսուի, վրդովուելու իրաւունք չունին անոնք, սակայն արգիլուա՛ծ է Ռամկավարները ծաղրել, արհամարհել, ծիծաղելի դարձնել։

Եւ դեռ չըսի Ռամկավարներուդ միւս ահաւոր ամբաստանութիւնը,— թէ Դաշնակցականները թշնամի են Հայաստանի եւ կը գաւեն Հայաստանի գոյութեան դէմ։ Ռամկավարնե՞րն են, որ պիտի ըսեն այս խօսքը, երբ գիտենք թէ Դաշնակցականները իրենց արիւնը տուին ազատագրական կռիւներու երկար շրջանի մը մէջ, մինչ Ռամկավարները դրասենեակի պաշտօնեայ կը պատրաստէին Բարեգործականի։

Եւ դեռ չեմ հարցներ թէ ինչո՛ւ չվրդովուեցար, երբ Ռամկավարները Թուրք օղլու Հայ կոչեցին որբերը։

Կը շնորհաւորեմ Ռամկավարներն արհամարհող երիտասարդը, որ կրցեր է խոցել Ռամկավարներուն Ռամկավարը,— ամէնէն աւելի թունաւորը եւ անխիղճը։ (Եւ խորհի՛լ, որ շատեր այս մարդուն վրայ դրին իրենց յոյսը թէ, իբրեւ «նուազ ռամկավար», կրնայ համերաշխութեան գետին մը գտնել կուսակցութեանց միջեւ, բայց vieux - garçon մը կրնա՞յ հրեշտակ դառնալ խաղաղութեան)։

Եւ իմ կարգիս, կ'աւելցնեմ.

— Ինչպէս կը պնդես՝ շա՛տ կը հաւատաս Աստուծոյ։ Այն ատեն այդ Աստուածը, արդէն պէլադ տուեր է, թող դարձեալ տայ։

ԱՐԱՋ

Յ. Գ.— Ընթերցողը դիտեց որ եզակի կը խօսիմ, ու զարմացաւ թերեւս։ Այս եղանակով կը խօսէի, ժամանակին, անոնց հետ, որոնք առտուն կանուխ դաշտ կը տանէի,— ստահակի հի՛ն սովորութիւն։

Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Իտալիա նոր զրահաւորներ կը շինէ

Իտալական հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ թէ Հռոմի կառավարութիւնը որոշած է այս տարի շինել 35,000 թոն տարողութեամբ երկու զրահաւորներ։

Նոյն գործակալութեան զեկոյցը կ'աւելցնէ.— Ըստ Ուաշինկթընի դաշնագրութեան, Իտալիա իրաւունք ունի շինելու 70,000 թոն տարողութեամբ զրահաւորներ։

Նկատելով որ այս դասակարգի պատերազմական նաւերը կը կազմեն մեծ եւ ահեղ նաւատորմերու կորիզը, Իտալիա մինչեւ հիմա չէր ուզած օգտուիլ Ուաշինկթընի դաշնագրէն տուած իրաւունքներէն, որպէսզի չդժուարացնէ նաւային եւ զինաթափութեան Խորհրդաժողովներուն աշխատանքը։

Սակայն վերջերս այնպիսի կացութիւն մը ստեղծուած է աշխարհի բոլոր պետութեանց,— մեծէն մինչեւ պզտիկը,— նաւային սպառազինութեան ճակատին վրայ, որ ֆաշական կառավարութիւնը հարկ տեսաւ իր ծովային կազմին տալ նոր ուժեր, որոնց շինութիւնը անհրաժեշտ դարձեր էր մանաւանդ զինաթափութեան հարցին շուրջ որ եւ է համաձայնութիւն չգոյանալուն համար։ Այս պայմաններուն տակ, որոշուեցաւ շինել 70,000 թոն տարողութեամբ զրահաւորներ։

Նկատի ունենալով որ նաւամարտի յատուկ սպառազինումը շատ զարգացած է ներկայիս, որոշուած է շինուելիք զրահաւորներուն տալ առաւելագոյն տարողութիւնը, որ ճշդուած է Ուաշինկթընի դաշնագրով։

Առաջին երկու զրահաւորները պիտի շինուին, այս տարի, մէկը Թրիէսթէի նաւարանին, միւսը Ճենովայի նաւարանին մէջ։

Խաղաղութիւն Միջերկրականի վրայ?

Աթէնքի թերթերէն մին, «Քաթիմէրինի», կը հաղորդէ թէ, ստոյգ աղբիւրէ մը քաղած իր տեղեկութիւններուն համաձայն, շուտով բանակցութիւններ պիտի կատարուին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, մշակելու համար ոչ - յարձակման Միջերկրականեան դաշնագիր մը։

Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի տեսակցութիւնը

Այլեւս կը հաստատուի լուրը թէ, այս շաբթու, Մուսոլինի եւ Հիթլէր տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Իտալիոյ մէկ անկիւնը։

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս հինգշաբթի, Փատովայի եւ Վենետիկի մէջտեղը, Սթրայի արքունական ապարանքին մէջ։

Միաժամանակ կը ծանուցուի, որ Պերլինի ոստիկանութեան պետը Վենետիկ կը գտնուէր այս օրերս, գրաղած Վենետիկի գերմանացի Հիթլէրականներուն կազմակերպութեամբ։

Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան լուրին առթիւ, գրուեցաւ թէ անպաշտօն հրաւէր ուղղուած է նաեւ ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի իր ներկայացուցիչն ունենայ այս տեսակցութեան մէջ։ Կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ Մուսոլինի խնդրած է յատկապէս Պարթուէն, որպէսզի մասնակցի իրենց հանդիպումին։ Պարթու, Փարիզ վերադարձին, նախարարական ժողովին տուած իր զեկոյցին մէջ, խօսեցաւ նաեւ այն դիրքին մասին, զոր բռնեց Իտալիա զինաթափութեան խորհրդաժողովի ծանօթ բանաձեւին քուէարկութեան ժամանակ։ Եւ այս առթիւ յայտնեց թէ մերժած է մասնակցիլ Մուսոլինի – Հիթլէր տեսակցութեան, անոր համար որ նախ այցելութիւններ ունի կատարելիք ուրիշ կառավարութեանց մօտ, երկրորդ Մուսոլինիի հետ տեսակցութիւն մը կրնայ տեղի ունենալ միայն այն ատեն՝ երբ սկսուած բանակցութիւնները եզրակացութեան մը կը յանգին, եւ երրորդ Ֆրանսա միջնորդի պէտք չի զգար՝ խօսելու համար Գերմանիոյ հետ։

Այսուհանդերձ Պարթու յոյս կը յայտնէ թէ առիթ պիտի ունենայ Իտալիա այցելելու, թէեւ քիչ մը ուշ, հաւանաբար աշնան։

Ի՞նչ կը խորհի Գերմանիոյ նախկին կայսրը

Լորտ Զըրչըլի տղան, որ խմբագիր է «Տէյլի Մէյլ»ի, իր թերթին մէջ կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը, զոր ունեցեր է Գերմանիոյ նախկին կայսեր հետ, դեռ վերջերս։

Կայսրը մեծ գովեստով կը խօսի Հիթլէրի մասին.

— Հիթլէր հրաշալի գործ մը կատարեց նոր ոգի եւ նոր կեանք ներշնչելով գերման ազգին։ Սակայն երբ Գերմանները հարկ տեսնեն Հիթլէրի ջանքերը պսակել սահմանադրական միապետութեան վերադարձով, Հոհէնցոլէրնեան գերդաստանը սիրով ընդառաջ պիտի երթայ ընդհանուրին փափաքին։ Եթէ կ'ուզեն որ Պերլին վերադառնամ, թող գան տանին զիս։

Յետոյ խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած աշխատանքներուն մասին, Վիլհէլմ կ'աւելցնէ.

— Ժընեւի շատախօսներու կրկէսը ծիծաղելի դարձուց միջազգային համագործակցութեան սկզբունքը։ Եւրոպայի հիւանդութեան պատճառն այն է, որ քաղաքագէտ շատ ունի, բայց պետական մարդ՝ շատ քիչ։ Պետական մարդ մը կրնայ քաղաքագէտի տաղանդ ունենալ, բայց քաղաքագէտ մը չի կրնար պետական մարդու գործ տեսնել։ Նախապատերազմեան Գերմանիան ոսկեդար մը ապրեցաւ։ Անոնք որ զիս կը մեղադրեն թէ շատ ինքնիշխան կը գործէի, թող նկատեն անգամ մը որ քառորդ դարու մէջ գերման կայսրութիւնը քաղաքական ոչ մէկ նահատակ տուաւ, մինչդեռ արդի ժողովրդապետութիւնը անկման նշաններ ցոյց կուտայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Քանի մը օրէն՝ մեր նոր թերթօնը (Դ. էջ)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Երրորդ էջին մէջ եւս պիտի հրատարակենք նոր թերթօն մը, նիւթերու խնդումը թեթեւցնելէ յետոյ։

"ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԻ Մ. ՔԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ,,

— oo —

Քիւրտ ազգային շարժման պարագլուխներէն Ճէլատէթ Ալի Պէտրխան վերջերս հրատարակութեան տուաւ գրքոյկ մը:

«Նամակ՝ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ղազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշային» խորագրով եւ արաբական տառերով տպուած այս գիրքը, որ մօտաւորապէս հարիւր էջէ կը բաղկանայ, գրի առնուած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան տասնամեակին հրատարակուելիք համբաւաւոր ընդհ. ներման ծրագրին առթիւ: Բայց իրականին մէջ կը քննէ եւ կը վերլուծէ քիւրտ ազգ. շարժման զարգացման շրջանները, եւ այդ դատին լուծման համար կ՚առաջարկէ ճանչնալ Քիւրտերուն պատմական, ցեղային եւ ազգային իրաւունքները:

Ասիկա քրտական պահանջներուն բանաձեւումն իսկ է՝ գրուած յստակ եւ վճռական շեշտով, եւ գրուած ուղղակի Թուրքիոյ ամենազօր տիրոջ՝ Քէմալի առջեւ:

Գրքոյկը ունի խրոխտ շունչ մը, եւ ցոյց կուտայ այն զարհուրելի խրամատը, որ բացուած է Թուրքին եւ Քիւրտին միջեւ:

Մէկը կը ժխտէ միւսին ցեղային եւ լեզուական ինքնուրոյնութիւնը, պատմութեան եւ մշակոյթի իրաւունքները. կ՚ուզէ իր ազգայնական հնոցին մէջ լուծել, ձուլել բոլոր այն տարրերը, որոնք ցեղային տարբեր նկարագիր եւ խառնուածք ունին, եւ կերտել միատարր հայրենիք մը:

Միւսը կը փաստէ թէ՝ ինք կը պատկանի արիական ընտանիքին, թէ որ եւ է կապակցութիւն չունի մոնկոլականութեան հետ, որպիսին է Թուրքը. կը մերժէ «լեռնական Թուրք» բացատրութիւնը, քրտերէնը կը դասէ հնդեւրոպական լեզուներու շարքին, վկայութեան կը կանչէ Քսենոփոնը, փաստելու համար թէ, Քիւրտիստանը պատմական եւ աշխարհագրական իրականութիւն մըն է անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր:

Եւ ահա անողորմ կռիւ եւ պայքար երկու ժողովուրդներու միջեւ, յանուն ցեղային գերակայութեան եւ ինքնապահպանման:

Իսլամական ոգին, որ տիրապետող էր մինչեւ երէկ, այսօր բռնած է նահանջի ուղին, եւ ազգ. զարթօնքը եկած գրաւած է անոր տեղը:

Գոյութեան այս պայքարը եթէ տարտամ ու մշուշոտ էր երէկ, այժմ դարձած է գիտակից շարժում եւ ստացած ազգ. դատի մը հանգամանք:

Այդ դատը նուիրականացաւ արիւնով:

Կռիւը պիտի շարունակուի սաստկութեամբ: Քիւրտը վերադարձ չունի այլ եւս: Անկախութեան պայքարը մեծամեծ զոհողութիւններ պիտի պարտադրէ իրեն: Ուրիշ ժողովուրդներու նման ինքն ալ պիտի անցնի արիւնոտ ճամբաներէ, զարնելով եւ զարնուելով, երբեմն յաղթական եւ մերթ պարտեալ: Բայց ուրիշ ելք չկայ: Ազատութիւնը արիւն կը պահանջէ: Այդ բորբ ու նուիրական արիւնով գրուած են ազգերու ազատագրական պատմութիւնները: Քիւրտը պէտք է լաւ ըմբռնէ սակայն, թէ ժողովուրդները պատահական զինուածներով չէ որ կը տիրանան անկախութեան: Եթէ ազատութիւնը անյոյս խաւարին յաջորդող հրեղէն արշալոյսն է՝ գերութեան մատնուած ժողովուրդներու համար, ան կրնայ մնալ նաեւ երգ ու երազ, արիւն ու արցունք, եթէ պայքարը կորսնցնէ իր բարոյական դիմագիծը, եւ այլասերի:

Մեր յեղափոխական մարտնչումներէն եւ զարհուրելի ձախողանքներէն կրնայ հրահանգիչ դասեր քաղել Քիւրտը:

Ափսո՜ս, սակայն, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երեսուն տարուան աշխատանքը՝ Քիւրտը մղելու ինքնաճանաչման եւ իր շահերուն գիտակցութեան, անցաւ ապարդիւն: Ան մեր դատին հասցուց անդարմանելի չարիքներ: Դարձաւ Թուրքին արիւնարբու գործիքը, առանց ըմբռնելու թէ լափուի հարուածը ընդունելու կարգը օր մը իրեն պիտի գար:

Կէս դար եւ արիւնաղանդ պատահարներ պէտք եղան, որպէսզի Քիւրտը անդրադառնայ իր արիական ծագման, եւ ըմբռնէ թէ ցեղային կապ կապակցութիւն չունի Թուրքին հետ:

Շատ մը չարիքներ խնայուած պիտի ըլլային Հայ ժողովուրդին, եթէ քրտական զարթօնքը այսքան չուշանար: Հայ-քրտական միացեալ ուժերով, ապահովաբար, պիտի պարտուէր հասարակաց թշնամին, եւ երկու ժողովուրդներու քաղաքական վիճակը տարբեր պիտի ըլլար քան ինչ որ է այսօր:

Քիւրտը, իր տգիտութեամբ եւ կամ անգիտութեամբ, դարձաւ Հայ ժողովուրդի գերեզմանափորներէն մէկը, ինչպէս նաեւ իր սեփական գերեզմանափորը...

Անցնինք սակայն անցեալի այս արիւնոտ յուշերուն վրայէն, եւ էջ առ էջ թղթատենք Ճէլատէթ Ալի Պէտրխանի գրքոյկը:

X

Գիրքին առաջին գլուխը, մօտաւորապէս ութ էջ, կը վերլուծէ Թուրքիոյ վերջին տասը տարուան քաղաքական պայմանները, որոնք ընդհ. ներում շնորհելու անհրաժեշտութեան կը մղէին Թուրքիոյ Հանրապետութեան վարիչները, ինչ որ ալ ըլլար Թուրք ընդդիմադրութեան որակն ու քանակը արտասահմանի մէջ:

Ինչպէս գիտենք, ամիսներ շարունակ մամուլի եւ մասնաւոր գործակալներու միջոցաւ տարփողուած համբաւաւոր ներման ծրագիրը ի վերջոյ վիժեցաւ, եւ «ծնաւ մուկն չնչին»: Նամակագիրը այս ձախողութիւնը կը վերագրէ կարգ մը անձերու անզգուշութեան: Բացատրենք:

Ներման քարոզչութիւնը կատարուած միջոցին, ներում ստանալու հաւանականութիւնը ներկայացնող անձերը քաջալերելու համար, զրոյց կը տարածուի թէ կարգ մը ականաւոր անձեր, նոյն իսկ խմբակներ Մ. Քէմալի դիմած են գրաւոր: Այս անհիմն լուրը կը հրատարակուի թերթերու մէջ, թերեւս շահակիցներուն զգացնել տալու համար այդպիսի ձեւակերպութեան մը անհրաժեշտութիւնը: Այս ազդարարութիւնը նկատի առնելով դիմում կատարողներ ալ գտնուած են: Միւս կողմէ սակայն, յայտարարուած անձերէն ոմանք մամուլի միջոցաւ հերքում կուտան: Այս հերքումը չափազանց վիրաւորական կը նկատուի Հանրապետութեան նախագահին անձին հանդէպ, եւ ընդհ. ներման ծրագրին վիժելուն պատճառ կը դառնայ:

Սակայն, հեղինակին ստացած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, ներումէն ամէնէն աւելի օգտուողները պիտի ըլլային Քիւրտերը: Թուրքերուն եւ միւս տարրերուն հանդէպ կարգ մը պայմաններ եւ արամադրութիւններ դրուած ըլլալով հանդերձ, Քիւրտերուն մասին գրեթէ ոչ մէկ պայման նկատի առնուած էր: Ներում ստանալու համար Քիւրտ ըլլալը բաւական էր: Տարօրինակ բան սակայն, որ այս բացառիկ կարգադրութեան մասին հրապարակաւ չի խօսուիր, եւ ոչ ալ օրինագիծին մասը կը կազմէ: Եւ նամակագիրը հեգնական արտայայտութիւնով մը կ՚աւելցնէ.

— «Այո, քանի որ Քիւրտ ենք, Թուրքիոյ ներքին ապահովութիւնը խանգարելու ձգտող ձեռնարկներու մասնակցութիւն, Թուրք զինուորական ուժերու դէմ զինեալ ապստամբութիւն, քիւրտ յեղափոխական եւ դաւադրական կազմակերպութեանց անդամակցութիւն, եւն. եւն. ներման արժանանալու շնորհէն չեն կրնար զրկել մեզ»:

Սակայն ներման ծրագրէն առաջ ալ, Թուրք գործակալները քիւրտ տարագիրներուն ղրկուած լուրերով շարունակ կը յայտարարեն թէ ներումը միշտ բաց դուռ մըն է Քիւրտերուն համար: Այսօր ալ կը լսուին միեւնոյն հաւաստիքները եւ կ՚աւելցնեն, — ներման օրէնքը արգելք չէ այդ բանին:

— «Ինչպէս կը տեսնուի, կ՚ըսէ Ճէլատէթ Ալի Պէտրխան, այս ծրագիրը շատ մը անձերու վերաբերելով հանդերձ, Քիւրտերու մասին տարօրինակ բացառութիւններ կը ներկայացնէ: Այս պատճառով, մենք Քիւրտերս, այս ներումը Քիւրտիստանի քաղաքականութեան մէջ իբրեւ նոր միջոց եւ մեկնակէտ ընդունելու հարկադրանքին առջեւ կը գտնուինք»:

Եւ կը զարմանայ թէ, Մ. Քէմալ հակառակ իր հանրածանօթ քաջութեան, Թուրքիոյ մէջ քրտական հարցի մը գոյութիւնը խոստովանելու քաջութիւնը չունի, այս հարցը իր կառավարութիւնը կը զբաղեցնէ եւ միջոցներ ձեռք առնելու կը ստիպէ:

Այս ծանօթութիւններէն յետոյ, թղթատենք միւս էջերը:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28 ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Փառաւոր ցոյցի մը հանգամանքը առաւ այս տարուան Մայիս 28ը Պուքրէշի մէջ:

Կիրակի 27 Մայիսի կէսօրէ վերջ, մայրաքաղաքի բոլոր անկիւններէն սրտցաւ մարդիկ հաւաքուեցան Րաֆֆիի սրահը, վերյիշելու համար 1918ի Մայիսի երջանիկ օրերը: Հոն էին այդ պատմական օրերուն մասնակցող եւ Պուքրէշ գտնուող ընկերները: Երիտասարդ տղաք, հանդէսէն առաջ հաւաքուած ընկերներու շուրջ, կը խօսակցին եւ կը հարցնեն հին օրերու դէպքերու մասին: Բարի նախանձ մը կը նշմարուի իրենց հայեացքին մէջ որ իրենք ալ ականատես չեղան այդ յիշատակելի օրերու դէպքերուն:

Ժողովուրդը կը լեցնէ սրահը: Օդը լաւ է եւ սրահի պատուհանները բաց, հետեւաբար դուրսը մնացածներն ալ հաճոյքը պիտի ունենան մօտիկ ըլլալու ընկ. Սարգիս Արարատեանի ճառը:

Ժամը 5. օրուան նախագահը ընկ. Գ. Ղազարեան կը բարձրանայ զոյգ եռագոյններով զարդարուած բեմին վրայ եւ բացման խօսքը կ՚ընէ, համառօտակի պատմելով Մայիս 28ի նախընթաց եւ յաջորդող դէպքերը: Յետոյ կը սկսի գեղարուեստական բաժինը ուր երիտասարդ արուեստասէրներ իրենց շնորհքը կը ցուցնեն: Օրուան նորութիւնն է Օր. Աւագեանը, իր հատընտիր արտասանութիւններով:

Նախագահը կը հրաւիրէ ժողովուրդը յոտնկայս յարգել մեր մահացած ընկերներու յիշատակը:

Լուռ է վայրկեան մը ամբողջ սրահը: Կարգը ընկ. Արարատեանինն է:

Բառերը հատիկ հատիկ դուրս կուգան իր բերնէն, կշռուած չափուած: Իր պարզ եւ ամէնուն հասկնալի լեզուով, մեզի բացատրեց հայ ժողովուրդի ողբերգութիւնը, խարազանեց իր նուրբ սրամտութիւններով «Հայաստանասէրներ»ը, որոնք իրենց մենաշնորհը բրած են այլ եւս Հայաստան սիրելը: Հասարակութիւնը ծափերով ընդմիջեց բանախօսը եւ մէկուկէս ժամ մօտիկ ըլլալէ յետոյ հեռացաւ:

Իրիկունը ընկերական ու ընտանեկան հանդիպում մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին ընկեր Դրօ, մեր թափառական հայդուկը, անվերջ երգեց ու պարեց խանդավառելով մթնոլորտը:

Կը ներկայացնեմ ընկ. Ս. Արարատեանի ճառին հիմնական մասերը.

— «16 տարի է անցել այն օրից, երբ Հայոց աշխարհի պատմութեան յաւիտենական վկայ՝ դարաւոր եւ ալեւոր Մասիսի ստորոտը ընկած մեր անմահ Արարատեան դաշտում, մեր նորագոյն պատմութեան անմոռանալի էջերից մէկը արձանագրուեց:

Պատահականութեան չպիտի վերագրել այն փաստը որ այս անգամ եւս հայ ժողովուրդը Արարատեան դաշտի մէջ էր արտայայտում իր պատմական անցեալի մէջ կուտակուած ցասումն ու ըմբոստութիւնը. չպիտի նկարագրեմ ձեզ Արարատեան դաշտը, մեր անմահ վիպագիր Րաֆֆին տուել է նրա լաւագոյն պատկերը:

Այդ դաշտը իրօք մի անապատ է, առանց հայ աշխատաւոր բազուկների, բայց իսկական դրախտ շնորհիւ այդ բազուկների թափած աշխատանքին: Անհերքելի է որ Արարատեան դաշտը իր ժողովրդով, թերեւս մեր երկրի այն միակ կէտն է, ուր ամէն անգամ, մեր պատմութեան դաժան օրերին ու մեր ժողովրդի վտանգաւոր ժամուն, երեւան է բերել մեր ժողովրդի ապրելու կամեցողութիւնը, կասեցնելով մեր բոլոր թշնամիների յառաջխաղացումը դէպի երկրի ներսը: Այստեղ այս դաշտի վրայ էր որ մեր ժողովուրդը նախաքրիստոնէական շրջանում կարողացաւ ստեղծել իր պատմութեան լաւագոյն շրջանները, մերթ՝ յանձին Արտաշէս աշխարհակալի, մերթ՝ յանձին Տիգրան Մեծի, մերթ յանձին Մամիկոնեան տոհմի լաւագոյն ներկայացուցիչների ու մերթ՝ յանձին հայ եկեղեցու հիմնադիր Գրիգոր Լուսաւորիչի: Այստեղ էր որ զարգացաւ հայ ժողովուրդի քաղաքական զօրութիւնը, այստեղ էր որ հիմք առան հայ գրի եւ արուեստի գլուխ գործոցները, ու վերջապէս այստեղ էր որ հայ վաստակաւոր ժողովուրդը ստեղծեց Դուինն ու Արմաւիրը, երբեմնի աշխարհահռչակ հայ քաղաքական մտքի ու ազատութեան պաշտպան՝ կեդրոն մայրաքաղաքները:

Եւ ահա թէ ինչու պատահականութիւն չէր որ 1918ին ալ վերստին նոյն այդ Արարատեան դաշտի մէջ էր կատարւում դարերի արիւնոտ պայքարների վերջին դրուագներից մէկը եւ ամենանշանաւորը:

Կրկնւում էր մեր հին պատմութիւնը, փոխուած էին միայն դերակատարները:

11րդ դարից սկսած մեր երկրի մէջ երեւցած Թուրք-Թաթարական ցեղերին հետ էր այս անգամ պայքարում մեր ժողովրդի մնացորդը. ցեղեր որոնք իրենց բնաջնջումի քաղաքականութեամբ եւ կործանումի բարբարոսութեամբ, մոռացել էին տալ Հայուն, Պարսկաստանի, Արաբիայի եւ Բիւզանդիոնի մեր երկրին ու ժողովրդին հասցրած չարիքները:

Ամէնքդ գիտէք մեծ պատերազմի ընթացքում մեր ցեղի կրած աննախընթաց կորուստների մասին: Բոլորին ծանօթ պատմութիւնը չպիտի կրկնեմ: Շեշտենք միայն մի կարեւոր պարագայ որի վրայ շատ յաճախ չենք կեդրոնացնում մեր ժողովրդի ուշադրութիւնը:

Հայոց աշխարհի մէջ տեղի ունեցած պատերազմը հայ ժողովրդի կամքից ու ցանկութիւնից անկախ էր: Երկու դարաւոր ոսոխներ՝ ցարական Ռուսիան եւ Սուլթանական Թուրքիան, իրենց գերիշխանութեան խնդիրն էին լուծում մեր երկրի մէջ: Ոչ ոք, գրեթէ ոչ ոք, չէր կարծում թէ երբեւիցէ հազարամեայ կեանք ունեցող Ռուսիան կարող էր պարտուածի դերքի մէջ լինել Մերձաւոր Արեւելքում, եւ այն էլ Թուրքիայի հանդէպ: Ռուսաստանը ռազմական ու դիւանագիտական պարտութիւններ շատ ունի արձանագրած իր գոյութեան ընթացքին, բայց նման պարտութիւն, երբեք եւ ոչ մի տեղ: Ահա այդ պատերազմի եւ այդ պատմութեան հետեւանքն էր, որ միջին Ասիայից եկած ու մեր երկրին տէր ու տիրական դարձած թրքական բանակը, անապատի վերածելէ յետոյ արեւմտեան բովանդակ Հայաստանը իր անհաշիւ հարստութիւններով ու աշխատասէր ու աննման ժողովրդով, եկել կանգ էր առել Արարատի ստորոտը, անշուշտ միշտ մեզ ծանօթ իր միջոցներով ու ծրագիրներով:

Ռուսաստանը պարտուած էր. նրա անպարտելի բանակը վերածուած խառնիճաղանճ մի ամբոխի, որ յաջողութեամբ գործադրում էր Լէնինի բոլշեւիկեան պատգամները, ձգելով թշնամու ձեռքը ռազմական արժէք ունեցող դիրքերն ու բերդերը, ուր այնքան դժուարութեամբ կեդրոնացուած էր ռազմամթերքի ու պարէնի անսպառ պաշար՝ անհրաժեշտ ինքնապաշտպանութեան համար:

Հայ ժողովուրդը թողնուած էր իր ճակատագրին: Երզնկա, Տարօն ու Վասպուրական եղան թրքական կազմակերպուած բանակի եւ հայ ժողովրդի լաւագոյն զաւակների հանդիպման առաջին ռազմադաշտը: Կարին ու Կարս՝ առաջին դիմադրութեան եւ արիւնահեղ ընդհարումների անդրանիկ հանգրուանը: Իսկ Արարատեան դաշտը եղաւ այն վերջին կայանը, ուր մեր ցեղի գիտակցութիւնը ու ռազմական կորովը իրար միացած, ոտքի հանեցին բովանդակ Հայութեան լաւագոյն ուժերը, հասկցնելու համար արիւնարբու եւ յաղթական թշնամուն՝ մեր ժողովրդի պատմական կոչումն ու արժէքը:

Անշուշտ բոլոր ազգերն ալ ունին իրենց անկախութեան ու ազատութեան տօնը: Բայց մեր Մայիս 28ը արձանագրուած ցեղի արիւնով ու անհաւասար պայքարի մէջ — ինքնատիպ է, որով եւ նա տարբերւում է միւս բոլոր ազգերի անկախութեան տօներից: Այդ օրերի պայքարը, հայ ժողովրդի գիտակցութեան մէջ, անկախութեան պայքար լինելուց աւելի, իբրեւ ազգ եւ իբրեւ հաւաքականութիւն, իր հայրենիքում ապրելու եւ գոյութիւն ունենալու իմաստն ունէր, մի ներշնչում որ միայն վերստին Արարատեան դաշտի մէջ իւրացրեց մեր ժողովուրդը, կազմակերպելով Սարդարապատի ու Բաշ-Ապարանի հերոսամարտները, օժանդակ ունենալով Ղարաքիլիսայի ճակատամարտը եւ հայ հայրենիքից կտրուած՝ Բագուի եւ Շամախի կազմակերպած հերոսական դիմադրութիւնները:

Յաղթական Թուրքը իր մշակած ծրագիրն ունէր եւ Թուրանի ճամբան իր առջեւ բացուած էր տեսնում: Մեր դրացի Թուրք Թաթարական ցեղերը թրքական բանակի յառաջապահներն էին, իսկ մեր միւս դրացի՝ Վրաց ժողովուրդը, եթէ ոչ թշնամի, գէթ հանդիսատես հակառակորդի դերին մէջն էր:

Հետեւաբար դիւրութեամբ պիտի հասկնայ իւրաքանչիւր Հայ, թէ ինչ քաղաքական ու ազգային արժէք ունի Մայիս 28ը իր բովանդակութեամբ: Պիտի հասկնաք թէ ինչո՞ւ այսքան հոգիով ու սրտով կառչած կը մնանք այդ օրին, որովհետեւ դժուար է պատկերացնել, թէ Թուրքը պիտի հաշտուէր, ոչ միայն մեր քաղաքական անկախութեան, այլեւ մեր ֆիզիքական գոյութեան հետ, եթէ մենք չունենայինք այդ պատմական օրը, կերտուած մեր ժողովրդի արիւնով ու զոհաբերութեամբ: Դեռ աւելին: Ինչպէ՞ս կարող էր գոյութիւն ունենալ այսօրուան մեր փոքրիկ եւ միատարր հայրենիքը, առանց Մայիս 28ի, մի հայրենիք որ այսօր ու միշտ էլ պիտի լինի բովանդակ Հայութեան դուրգուրանքի առարկան:

Թո՞ւրքը ստեղծեց այդ հայրենիքը:

Ո՛չ, նա մեր ցեղի բնաջնջումն էր ծրագրած:

Ռո՞ւսը ստեղծեց այդ հայրենիքը:

Ո՛չ, նա մեզ թողնեց անպաշտպան հզօր եւ յաղթական թշնամու առաջ:

Թերեւս բոլշեւիկնե՞րը: Բայց նրանք էին որ քայքայեցին կովկասեան ճակատը, Թուրքը հասցնելով մինչեւ Արարատեան դաշտը:

Անհնարին է ուրանալ պատմական այս ճշմարտութիւնները: Բոլոր նրանք որոնք իրապէս հայրենասէր են եւ որոնք մեր ժողովրդի գոյութիւնն ու նրա ապագայ զարգացումը մօտ են համարում իրենց սրտին, անխուսափելիօրէն պիտի ընդունին նաեւ Մայիս 28ի արժէքը, անկախ իրենց քաղաքական եւ կուսակցական համոզումներից:

Ու եթէ այսօր, այսքան տարրական ճշմարտութիւններն իսկ, սեփականութիւնը չեն մեր բովանդակ ժողովրդի ու դեռ կան մարդիկ, որոնց համար մեր գոյութեան պայքարն իսկ պատմական մի անարժէք իրողութիւն է, մեզ մնում է միայն ցաւով արձանագրել, որ մեր ժողովրդի մի որոշ մասը դեռ այսօր ալ զուրկ է ազգային եւ քաղաքական տարրական հասունութիւնից եւ մեր մայրենի լեզուն այլեւս այն օղակը չէ, որով բոլոր Հայերը իրար կրնան հասկնան գէթ համազգային արժէք ունեցող էական խնդիրների մէջ:

Թերեւս մեզ հարկաւոր է մի նոր լեզու եւ չզարմանանք, եթէ մի օր այդ լուրն ալ մեզ հրամցնէ այսօրուան Երեւանը...

Բայց մեզ համար ժողովրդական այս հոծ հաւաքոյթները, Մայիս 28ի առթիւ, միայն մեր մօտաւոր անցեալը վերյիշելու համար չեն, այլ նաեւ մեր այսօրուան եւ վաղուան անելիքները ուրուագծելու առիթներ:

Ականատես էք այն ցաւալի իրողութեան որ ներկայացնում է մեզ այսօրուան փոթորկուած գաղթաշխարհը: (Կը յիշէ զանազան փաստեր):

Ու երբ ակամայից համեմատում ենք այսօրուան կացութիւնը 1918 Մայիս 28ի պատմական օրերի հետ, հարկադրաբար պիտի ընդունինք որ ոչ թէ յառաջ կ՚երթանք, այլ դէպի ետ: Ճիշդ այն, ինչ կը ցանկան մեր ցեղին թշնամիները:

Բովանդակ աշխարհը խռարանցումի մէջ է: Բոլոր ազգերը մտահոգ են իրենց ապագայի վերաբերմամբ ու գերմարդկային ճիգ կ՚ընեն ապահովելու իրենց ապագան: Թուրքն իսկ ճիգ կ՚ընէ ապահովելու իր այսօրուան ունեցածը, եւ բոլոր ճակատներու վրայ անխտիր կը փորձէ ապահով հիմերի վրայ դնել իր ապագան՝ անգամ հայկական ճակատի վրայ:

Մինչդեռ Հայը մխրճուած իր ներքին վէճերի մէջ, չի զբաղիր, կամ գրեթէ չի զբաղիր իրարտաքինճակատով: Էնկիւրին գոհ է ու մասամբ իր նպատակին հասած: Գոհ է նաեւ նրա վերին հովանաւոր՝ Մոսկուայի իշխանութիւնը: Իսկ ի՞նչ կ՚ընենք մենք:

Մենք դեռ կը վիճինք տարրական ճշմարտութիւնների մասին: Անգամ այն մասին, թէ այսօրը — Մայիս 28ը համազգային գոյութեան, մեր ցեղի ինքնուրոյն գոյութեան պայքարի յաղթանակի օ՞րն է թէ ոչ:

Այսքան դառն հիասթափութիւններից յետոյ, եթէ կայ մի ժողովուրդ երկրագնդի վրայ, որ աւելի քան որ եւ է մէկը կարիք ունի ազգային ուժերի համախմբման ու կազմակերպման վաղուան դալիք չարիքներն դիմագրաւելու համար, այդ ալ մեր ժողովուրդն է ու մեր հայրենիքը: Բայց, մենք այնքան ենք անձնատուր եղել մեր կրքին ու ատելութեան, որ չենք ուզեր տեսնել իսկ թէ Երեւանից մի քանի քիլոմէթր հեռու կանգնած է Թուրքը, դէպի յառաջ, դէպի Թուրան շարժելու մտահոգութեամբ:

Պալքանեան դաշինք, Թուրք-Ֆրանսական բարեկամութիւն, Ռուսիոյ Ազգ. Լիգա մտնելու ծրագիր, ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ թրքական ապագայ ծրագիրների իրագործումը ապահովելու ազդակներ:

Ու եթէ կան դեռ մարդիկ որ կասկած ունին թէ հայ գաղթաշխարհի փոթորկայոյզ կեանքին մէջ պատահած դէպքերին անմասն է Էնկիւրին ու նրա մտերիմ Մոսկուան, գոնէ այս վերջին անցուդարձերէն յետոյ, չպիտի՞ կրնա՞ն ըմբռնել մեր ազգային աղէտի բովանդակ ողբերգութիւնը: Պիտի հասկնա՞նք, թէ այն ինչ կատարւում է մեր գաղութներում, գերազանցօրէն կործանարար է մեր իսկ գոյութեան համար եւ մասամբ կազմակերպուած մեր ազատագրման շարժման հակառակորդներու ուղղակի եւ անուղղակի մասնակցութեամբ ու թելադրութեամբ:

Եթէ կան մարդիկ, որ կը կարծեն կամ կ՚ուզեն հաւատալ, թէ մեր փոքրիկ հայրենիքը իր ժողովրդով ու իր այսօրուան վիճակով կրնայ ապահովագրուիլ իր սեփական միջոցներով, չարաչար կը սխալին եւ ինչպէս միշտ այս անգամ ալ մեր ժողովուրդը կը մղեն դէպի անտեղի ու անհիմն լաւատեսութիւն:

Ռուսիան մեր երկրում նստած է ոչ թէ մեր՝ այլ իր շահերու համար: Ոչ մի երաշխիք, թէ այդ վիճակը կայուն է ու յաւիտենական: Եթէ կայ մի կացութիւն, որ միշտ ամփոփոխ է, այդ ալ հայ-թրքական յարաբերութիւնների հանրածանօթ փաստն է, մի փաստ, որ ինքնին զգաստութեան պիտի հրաւիրէ մեր ժողովրդի բոլոր ղեկավար տարրերը՝ առանց կուսակցական եւ քաղաքական համոզումների խտրութեան:

Ահա թէ ինչի մասին է որ պիտի խորհին ամէնից առաջ նրանք, որոնք մեր երկրի ղեկավարութիւնը ունին այսօր իրենց ձեռքերի մէջ ու նաեւ նրանք, որոնք գաղութներում երկրին օգնելու եւ օժանդակելու գործը իրենց մենաշնորհը կը նկատեն:

Անձնական այն համոզումն ունիմ, թէ Երեւանի վարիչներումէջկանմարդիկ, որոնք հայ ժողովրդին օգտակար լինելու ցանկութիւնն ունին, ինչպէս եւ մտահոգուած են հայ հայրենիքի ապագայ գոյութեամբ: Բայց ունիմ նաեւ այն համոզումը, թէ նրանց այդ ցանկութիւնը մնում է լոկ ցանկութիւն այնքան ատեն, որքան ատեն Մոսկուան՝ Թուրքը սիրաշահելու իր քաղաքականութեամբ, կ՚արհամարհէ հայկական ամէնէն արդարպահանջներն իսկ:

Հայ հայրենիքը հայ ժողովրդի սեփականութիւնն է:

Մայիս 28ը պատմական այդ փաստի հզօրագոյն արտայայտութիւնն է:

Չի կարելի ծառայել մի ժողովրդի՝ արհամարհելով նրա սրբութիւնները:

Գերագոյն պահանջը, որ ունի այսօր մեր ժողովուրդը ու մեր հայրենիքը, դա նրա ապագան անվտանգ դարձնելու խնդիրն է:

Ու ահա թէ ինչո՞ւ, անխտիր բոլորի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այդ ծանրակշիռ պարագայի վրայ, այսօր, այս հանդիսաւոր ժամուն, խորապէս վստահ, թէ մեր առաջին պարտականութիւնն է այդ, եթէ կ՚ուզենք իրապէս յարգել Մայիս 28ը ստեղծող ու իրականացնող փաղանգի քաղաքական եւ ազգային կտակը:

ԲԱՆՈՒՈՐ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լիթուանիոյ պետական հարուածին ձախողութենէն վերջ, դահլիճը հրաժարեցաւ հաւաքաբար:

⁂ Պելժիոյ թագաւորը Տը Պրոքվիլի յանձնեց դահլիճը կազմելու պաշտօնը:

⁂ Շաթիյոն-սիւր-Մառնի մէջ փոթորիկ մը պայթեցաւ եւ կայծակ ինկաւ: Կայծակը զարկաւ Ուրբանիոս Բ. Պապին արձանը եւ փշրեց:

⁂ Ֆրանսական Ազգ. Պարգեւախաղին նոր շարքին առաջին վիճակահանութեան թիւերու շրջաբերութիւնը դադրած հռչակուեցաւ կիրակի օրուընէ սկսեալ գաւառներու համար: Փարիզի մէջ կը փակուի յունիս 16ին: Երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ, շրջաբերութեան հանուեցան երկրորդ շարքին տոմսերը:

⁂ Հավրի մէջ փառաւոր հանդէս մը տրուեցաւ ի պատիւ փրոֆ. Շարլ Ռիշէի, այս վաւերական հանճարին, որ իր անհաշիւ աշխատութիւններուն մէջ, գրական, պատմական, բժշկական, եւ բազմաթիւ գիտերուն կարգին, 44 տարի առաջ հնարած էր առաջին օդանաւը, որ կը թռչէր մեքենաշարժով մը:

ՀԱՅԵՐԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

oooo

7 ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ 1850 ՖՐ. ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 յունիս, (Յառաջ).— Պոմոնի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ քհյ. Ալեքսանեան որ Պոմոնի Թաղ. խորհուրդին հրահանգով եւ առաջնորդարանի հաւանութեամբ, Մարոք գացած էր, վերադարձին կազմած է շահեկան տեղեկագիր մը: Կը քաղեմ հետեւեալ յատկանշական տեղեկութիւնները Յառաջի համար.— ՀՐԱՉԵԱՅ

Մարոքի հայ գաղութը մնացած է միշտ աչքէ հեռու, սրտէ հեռու: Ժողովուրդը, 10 — 12 տարիներու ընթացքին, ոչ հայ հոգեւորականի երես տեսած է, ու ոչ ալ ազգային որ եւ է գործիչի մը հանդիպումը վայելած: Այսպէս է Մարոքը: Եւ հակառակ այս իրականութեան, կղզիացած վիճակին, հոն ապրող, շնչող 50 հայ ընտանիքներ, տեսէք թէ ինչպիսի խանդավառութեամբ ընդունեցին զիս, եւ այս պատեհութեամբ, ինչպիսի խրախուսիչ եւ հայրենասիրական երեւոյթներու ականատես եղայ:

Մայիս 21ին, «Բիւթիւպիս» շոգենաւով հասայ Մարոքի նաւահանգիստը, Քազապլանքա քաղաքը: Բաւական թիւով հայրենակիցներ եկած էին զիս դիմաւորելու համար: Ճամբորդութեանս ծախքերը հոգացած էին Ցարութիւնեան եղբայրները, յատկապէս հրաւիրելով զիս կատարելու իրենց զաւակներուն մկրտութիւնը եւ իրենց եղբօր աղջկան պսակը: Այս պատճառ եղաւ որ, ասոնց հետ միասին կատարենք նաեւ ուրիշ երախաներու մկրտութիւնը, 12 — 13 տարեկան:

Միեւնոյն ատեն Պոմոնի Թաղականութիւնը ժապաւինեալ տոմար մը յանձնած էր ինծի, հանգանակութեան համար, ի հաշիւ Պոմոնի մատրան պարտքերուն: Այս պաշտօնս ալ յաջողութեամբ պսակուեցաւ:

Ահա քաղած տեղեկութիւններս՝ գաղութի մասին.—

1. ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱ, 18 — 20 տուն: Կայ մաքսատան պաշտօնեայ մը, Վահան Գարահան Սաքրիչ, մեքենագէտ, կառատուն եւ մանունի գործ: Դպրոց չկայ: Երախաները կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցները:

2. ՌԱՊԱԹ, 7 — 8 տուն: Բոլորն ալ անձնական գործով կը զբաղին: Արշակ եւ Քերովբէ Ցարութիւնեանները, սուրճի եւ ըմպելիքի մեծաքանակ գործով կը զբաղին: Կան դերձակի եւ հագուստեղէնի խանութներ: Դպրոց չկայ եւ երախաները ֆրանսական դպրոց կը յաճախեն:

3. ՄԵՔՆԷՍ, 3—4 տուն: Կը զբաղին սեփական գործերով: Նոյնպէս դպրոց չկայ:

4. ՖԷՍ, 2—3 տուն: Սեփական գործեր ունին բոլորն ալ: Պալթայեան եղբարք եւ Սարգիսեան, առեւտրական: Դպրոց չկայ նոյնպէս:

5. ՍԱՖԻ, 2 տուն: Սեփական գործ ունին:

6. ՄԱՔԱՏՕՐ, 4—5 տուն: Ամէնքն ալ սեփական գործեր ունին:

7. ՄԱՐԱՔԷՇ, երկու տուն, անձնական զբաղումներ ունին:

Շրջակայ քանի մը քաղաքներու սակաւաթիւ Հայերն ալ հաշուելով, 50 ընտանիքներ կ'ապրին: Թէեւ հեռու մեզմէ, բայց շատ մօտ են մեզի:

Ինչպէս ըսի դպրոց չունին, ոչ ալ եկեղեցի: 12 տարիէ ի վեր քահանայի կամ ուրիշ որ եւ է հանրային գործիչի մը երեսը չեն տեսած: Մինչեւ հիմա երկու թաղումներ կատարուած են, լատինական եկեղեցիի քահանային կողմէ: Այս առթիւ այցելութիւններ տուի Յունաց եւ Ռուսաց եկեղեցիներու պետերուն, ամրացնելու համար համայնքին հետ:

Ազգային եւ հայրենասիրական ոգին միշտ վառ է գաղութին մէջ, քիչ ըլլալով որ եւ է կազմակերպութիւն չունին: Առաւելապէս կը ստանան «Յառաջ»ը, եւ Պոլսոյ քանի մը թերթերը: Երիտասարդութիւնը աշխատանքով զբաղած է, եւ իրարու մօտ կուգան յաճախ, կը խօսին զանազան ազգային խնդիրներու մասին: Խաղաղ կեանք մը ունին: Եւ շեշտեմ որ Մարոքի Հայ հարուստները կ'օգնեն ոչ-նախանձելի վիճակ ունեցողներուն եւ բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Ապրուստը թէեւ սուղ է, բայց հոն ալ կայ գործի տագնապ: Շատ մը վաճառականներ տուժած են դրամական եւ սակարանական անկումներէ: Գործաւոր հայրենակիցներ շատ քիչ ունինք: Քազապլանքայի մէջ մայիս 26ին պատարագ մատուցինք բողոքականներու եկեղեցիին մէջ: Եկած էին բոլոր շրջաններէ հայրենակիցներ: Երախտագիտական խօսքեր ըսի բոլորին ալ:

Մայիս 26ին կէսօրէ վերջ, Ռապաթ քաղաքը այցելեցի, կատարելու համար պսակի արարողութիւնը Պոլսոյ «Ազատամարտ» թերթի վարչական աշխատակից ողբացեալ Օննիկ Սրապեանի զաւկին Հրայրի, ընդ Օր. Ա. Ցարութիւնեանի: Պսակի արարողութեան պահուն, հարսին ազգականներէն երկու տիկիններ Արմաւենի եւ Մարիամ Ցարութիւնեանները իրենց ձեռքը բռնած հայկական դրօշը, հարցուցին թէ կարելի է՞ տարագիր դրօշին տակ կատարել պսակի արարողութիւնը: Հաստատական պատասխանիս վրայ, եռագոյն դրօշի հովանաւորութեամբ կատարուեցաւ պսակը: Դարձեալ Ռապաթի մէջ մատուցինք պատարագ: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ:

Պատարագէն վերջ, Պ. Քերովբէ Ցարութիւնեանի տան մէջ, կատարեցի 7 մկրտութիւն: Երախաները բերած էին Քազապլանքայէն, Ռապաթէն Մեքնէսէն եւ ուրիշ վայրերէ:

Ցեա ճաշու, Պ. Գրիգոր Քըրքըէսէլեանի կողմէ կարդացուեցաւ Պոմոնի եկեղեցւոյ համար կատարուելիք կամաւոր հանգանակութեան լիազօրագիրը, տրուած Պոմոնի Թաղականութեան կողմէ, եւ ժապաւինեալ տոմարը: Սկսան արձանագրուիլ եւ գումարները ինծի յանձնել: Այսպէս Քազապլանքայէն Պ. Ալեքսիս Զաքրեան թղթավաճառ եւ գրավաճառ 500 ֆր. Քազապլանքայէն, Պ. Գրիգոր Քըրքըէսէլեան հանդերձավաճառ 100 ֆր. Ռապաթէն Պ. Գրիգոր, Արշակ եւ Քերովբէ Ցարութիւնեաններ, սուրճի մեծաքանակ վաճառականներ՝ 300 ֆրանք, Ռապաթէն՝ Պ. Զարեհ Պէրկամալի հանդերձավաճառ 100 ֆր., Մեքնէսէն Պ. Ղազարոս Ղուկասեան, սուրճի փոքրաքանակ վաճառորդ 500 ֆրանք, Ռապաթէն Տիկ. Արմաւենի Ցարութիւնեան եւ Քազապլանքայէն Տիկ. Սօֆի Ցարութիւնեան 50ական ֆրանք, Ֆէսէն Պ. Պ. Արամ եւ Յակոբ Պալթայեաններ 100ական ֆրանք, Մեքնէսէն Տիկ. Վերգինէ Պօլոյեան 50 ֆրանք, եւ դարձեալ Մեքնէսէն Պ. Արմենակ Պօլոյեան 50 ֆրանք, Ռապաթէն Պ. Արշակ Սիւրմէնեան 50 ֆր., Ռապաթէն նորապսակ ամոլը՝ Տէր եւ Տիկին Սրապեան 50 ֆրանք: Պ. Գրիգոր Ցարութիւնեանի կողմէ դարձեալ 250 ֆրանք, ընդհանուր գումար՝ 1850 ֆրանք, զոր յանձնած եմ Պոմոնի Թաղականութեան: Յիշատակեմ հոս, թէ 42 օրուան ընթացքին չինուած Պոմոնի մատուռը որ կ'արժէ հողով միասին 150,000 ֆրանք, շնորհիւ ժողովուրդի լայն եւ առատաձեռն աջակցութեան՝ այսօր միայն 34,000ֆր. պարտք ունի: Եւ մնացեալ գումարը՝ վճարուած է ընդամէնը մէկուկէս տարուան մէջ:

Այս առթիւ պարտք կը զգամ իմ խորին շնորհակալութիւններս յայտնելու Մարոքի Հայութեան եւ մանաւանդ Պ. Պ. Գրիգոր, Արշակ եւ Քերովբէ Ցարութիւնեան եղբայրներուն, որոնք ոչ միայն առատաձեռնութեամբ մասնակցեցան նուիրատուութեան, այլեւ հրաւիրելով զիս հոն, պատճառ դարձան շրջելու քաղաքները, եւ բարոյապէս եւ հոգեւորապէս մխիթարելու մեր հայրենակիցները, որոնց քով կայ ու կը մնայ հայրենասիրական եւ ազգային պատրաստակամութիւն:

ՋՕՐ. ԳՈՆՏԻԼԻՍԻ ՃԱՌԸ ՄԱՅԻՍ 29Ի ԱՌԹԻՒ

═ o ═

Ահաւասիկ այն ճառը զոր խօսեցաւ Յունաստանի պատերազմական նախարարը Զօր. Գոնտիլիս, Մայիս 28ի տօնին առթիւ.—

Սիրելի Հայեր,

Եթէ այս վայրկեանիս ուզէի բացատրութիւններ տալ այն եղբայրական կապերու մասին, որոնք գոյութիւն ունին Հելլէն եւ Հայ ազգերուն միջեւ, պէտք պիտի ըլլար երկար ժամեր գրաւել: Կը բաւականանամ կարճ կերպով միայն յիշեցնել ձեզ թէ պատմութեան համաձայն բազմաթիւ անգամներ եւ զանազան շրջաններու ընթացքին վերոյիշեալ այս երկու ազգերը միասին պայքարեցան ազատութեան եւ քաղաքակրթութեան դատափարին համար:

Պայքարեցան ազատութեան համար, որովհետեւ իրենց աշխարհագրական դիրքին պատճառաւ, ստիպուած էին դիմադրել ուրիշ ազգերու դէմ, որոնք աչք տնկած էին իրենց երկիրներուն վրայ:

Պայքարեցան քաղաքակրթութեան դէմ, որովհետեւ Հայերն ու Յոյները նոյն ազնիւ ծագումն ունենալով, միշտ առաջին տեղը գրաւած էին Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ, գրականութեան արուեստի եւ մշակոյթի հանդէպ տածած իրենց սիրոյն պատճառաւ:

Ասոր համար, բիւզանդական կայսրութեան փառայեղ շրջանին մեծ համբաւ հանեցան եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցին Հելլէններու կողքին բազմաթիւ ականաւոր Հայեր, որոնց մէջ կայսրեր, զօրավարներ, բանաստեղծներ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ, աւելի մեծ փայլ մը տուին այդ փառապանծ եւ պատմական շրջանին:

Աւելի փաստ մըն ալ՝ թէ Հայերը և Յոյները միշտ նոյնհասարակաց բախտով կապուած են, այն է թէ Հայերը ոչ միայն մասնակցեցան բիւզանդական շրջանի փառքերուն եւ մեծութեան, այլ եւ անոր անկումին յաջորդող բոլոր ցաւալի շրջաններուն:

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին այսօրուան տօնախմբութիւնը միայն Հայերը չի յուզեր, այլ խորապէս կը տպաւորէ Յոյներն ալ, որոնք կը յիշեն թէ Հայերը ժամանակին մասնակցած են իրենց ազատագրութեան եւ պատերազմած իրենց հետ, պատերազմի տարիներուն: Այս պատճառաւ սրտանց կը մասնակցինք այսօրուան ուրախութեան:

Բայց վստահ եմ թէ Հայերը չեն մոռնար որ Յունաստան, բոլոր պետութիւններէն աւելի, իր գիրկը բացաւ ընդունեց ու խնամեց զիրենք իր հուրծքին վրայ, որպէս իր հարազատ զաւակները եւ թէ Յոյները տասներկու տարիէ ի վեր կը վարուին անոնց հետ հարազատ եւ ճշմարիտ եղբօր մը պէս:

Սրտովին եւ հոգեւին կը մաղթեմ որ այս եղբայրական սիրոյ զգացումները միշտ միացած պահեն երկու քոյր ազգերը»:

ՀՐԱՒԻՐ ԼՐՋՈՒԹԵԱՆ

Աթէնքի վերաքննիչ դատարանի նախկին դատախազ եւ պաշտօնական օրինագիրքի յանձնախումբին տեղեկաբեր Տամակինօս, որ նոյնպէս խօսեցաւ Մայիս 28ի հանդէսին, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Նոր Օր»ի.

— Եթէ կը յիշէք, թէ անցեալ եւ թէ այս տարի, անկախութեան տարեդարձի հանդէսներուն մէջ բանախօսութեանս ընթացքին յայտարարեցի թէ բոլոր Հայերը պէտք է միանան, համերաշխաբար գործակցին, լաւագոյն ապագայ մը պատրաստելու համար: Դուք այս երկրին մէջ կը վայելէք ամէն ազատութիւն, բայց չկարծէք թէ պաշտօնական շրջանակներուն անվերապահ բարեացակամութիւնը կը վայելէք, ձեր մասին բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ կան որոնք պէտք է հարթուին ձեր հանգիստին համար: Կիրակի հանդէսը մեծապէս նպաստեց այս թիւրիմացութիւններու ցրուումին: Իմ բազմաթիւ քաղաքական բարեկամներս, որոնք թերթերէն իմացած էին հանդէսի մասին, ինծի իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին: Երբ մենք կ'աշխատինք որ ձեր գաղութին դիրքը բարձրանայ յաչս կառավարութեան եւ Հելլէն հանրային կարծիքին, դուք ձեր անխորհուրդ արտայայտութիւններով պէտք չէ քանդէք մեր շինած գործը: Այս գրութիւնը (Ն. Օ. «Արամազդ»ի յօդուածը) միայն կը վարկաբեկէ ձեզ: Նոր թիւրիմացութիւններ կը ստեղծէ եւ նոր դժուարութիւններու առջեւ կը դնէ գաղութը: Դոնէ պատերազմական նախարարին ներկայութիւնը նկատի ունենալու էին: Ինչ որ գրուած է այդ յօդուածին մէջ, վիրաւորանք մըն է ոչ թէ միայն նախարարին, այլեւ Երեսփոխանական ժողովին, որուն անունով խօսեցաւ յարգելի բարեկամս Պ. Աթինօեէնիս: Եթէ դուք ի վիճակի չէք ձեր շահերը պաշտպանելու, գոնէ թոյլ տուէք որ ձեր Հելլէն բարեկամները այդ ուղղութեամբ աշխատին»:

ՄԱՀ ՏԱՃԱՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

═ o ═

Պոլսոյ մէջ մեռած է Տաճատ եպս. Պասմաճեան որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր: Ծնած էր Օվաճըք: Արմաշի դպրեվանքին մէջ ուսանելէ յետոյ, ուսուցչութիւն կ'ընէ Օվաճըքի եւ Գասթէմունիի մէջ, յետոյ քահանայ կը ձեռնադրուի եւ այրի մնալով կը դառնայ վարդապետ: Պաշտօնավարած է Զօնկուլտաք - Գասթէմունի թեմին մէջ, գրաւելով կառավարութեան վստահութիւնը: Տասը տարի առաջ Պոլիս դարձաւ եւ այնտեղ ալ մնաց, եպիսկոպոս ձեռնադրուած ըլլալով:

Ո՞վ են Թուրքերը եւ ի՞նչ կը պահանջեն

»»» «««

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Ժ. Տըլըպէճ յօդուած մը ունէր Աքսիոն Ֆրանսէզի մէջ, Թուրքիոյ պահանջին մասին,— արտօնութիւն ստանալու Կէլիպոլուի ապագէն թերակղզին, Տարտանէլի ասիական զինարանի եւ զէնքերը, Վոսփորի երկու շրթները, Թրակիոյ սահմանային գօտին, Եգէական կղզիները նեղուցներու մուտքին դէմ: Ռազմագիտական այս դիրքերը վերազինելու պահանջին առթիւ, Տըլըպէճ կը փորձէ ներկայացնել պահանջատէրերը ինչպէս որ են.—

Գերմանիոյ օրինակը ահա կուտայ իր պտուղը: Թուրքերը, անշուշտ, կը հարցնեն իրենք իրենց թէ Լօզանի դաշնագիրը ինչո՞ւ ունենայ աւելի արժէք քան Վերսայլի դաշնագիրը: Անոնք կը պահանջեն վերաշինել Էտիրնէի, Քըրք - Քիլիսէի ամրութիւնները, ինչպէս նաեւ վերազինել Տարտանէլը, այն առարկութեամբ թէ, առանց ծանր հրետանիի պաշտպանութեան, Թուրքիա չի կրնար ապահովել նեղուցներու ազատութիւնը: Եւ այս արտօնութեամբ կ'ուզեն ջնջել հետքը իրենց պարտութեան, զոր, ինչպէս իրենց նախկին դաշնակիցները՝ Գերմանները, կ'ուրանան բոլորովին:

Ցուսանք որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կը համաձայնին մերժելու համար, առանց մէկը երկուք ընելու, Էնկիւրիի կառավարութեան առաջարկը: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Տոմէրկի եւ Պառթուի հետ իր վերջին տեսակցութեան ընթացքին, խօսեցա՞ւ արդեօք այս հարցին մասին,— չենք գիտեր: Սակայն, եթէ խօսեցաւ, ցանկալի է որ մեր նախարարները անուշիկ մը հասկցուցած ըլլան թէ դէչ ընտրած են ժամանակը: Այն մասին թէ Ֆրանսա կ'ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Թուրքիոյ հետ, ըսելիք չունինք: Սակայն երբ Ֆրանսա կ'օգնէ Թուրքիոյ որ վերադառնայ իր հին դիրքը եւ դառնայ եթէ ոչ վտանգ մը, բայց աղբակ մը խռովելու համար Եւրոպան,— բոլորովին կը փոխուի խնդիրը:

Պառթու, երբ վերջերս խօսք առաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, յարմար դատեց խօսիլ նաեւ այն բարեկամական կապերուն մասին, որ Ֆրանսան կը միացնեն «Թրքական հանրապետութեան»: Պնդել թուրք պետութեան «հանրապետական» վարչաձեւին վրայ, հաւատալ ատոր, խնդալիք բան է, որ սակայն կրնայ լուրջ բան մը համարուիլ խորհրդարանի մը մէջ, ուրուն բանէ - բամպակէ անտեղեակ երեսփոխանները չունեցան Ֆրանքլէն - Պույեոնի առիթները՝ ճանչնալու համար Մուսթաֆա Քէմալ փաշան: Այսուհանդերձ, Երեսփ. Ժողովէն դուրս կը կարծեմ թէ ոչ ոք պատրանքներ կը մշակէ յետպատերազմեան Թուրքիոյ «խորհրդարանական» եւ «հանրապետական» վարչաձեւին վրայ: Այսօր նորոյթ է դիկտատուրան: Իսկ այն վարչաձեւը, որ կը տիրէ Էնկիւրիի մէջ, կարելի է համարել դեր - դիկտատուրա մը:

Հազիւ 12 տարի է անցեր այն օրէն երբ Մուսթաֆա Քէմալ, ջախջախիչ պարտութեան մը մատնելով յունական դժբախտ բանակը, զոր Լոյտ Ճորճ, իր խորհուրդներով եւ խոստումներով, մղեր էր մինչեւ սիրտը Անատոլուի, եւ կը մղէր նահանջի խուճապին մատնուած յոյն զինուորները՝ սուրը զարնելով անոնց կողերուն եւ այսպէս մինչեւ Իզմիր, ուր Փոքր Ասիան կը մաքրէր քրիստոնէական եւ եւրոպական «պղծութենէն»: Այնուհետեւ, Թուրքիոյ վերանորոգիչն եւ իր ընկերները երբեք պարապ չանցուցին իրենց ժամանակը: Քսաներորդ դարու այս օրերուն, ականատես եղանք հին պատմութեան մը կրկնութեան,— ահագին բնակչութիւն մը արմատախիլ եղաւ եւ փոխադրուեցաւ այլուր, հարիւր հազարներու կը հասնի թիւը Յոյներուն, որոնք վտարուեցան Սեւ ծովէ, Իզմիրէ, Պոլսոյ իրենց բնակավայրերէն: Իսկ Հայերու վերջնական մաքրագործումը կատարուեցաւ նոյն այն միջոցներով, զորս «կարմիր սուլթան»ը անմահացուցած էր այնքան փայլուն կերպով մը: Առանց վարանելու, նոյն խիստ ձեւը գործադրեցին անոնք հանդէպ նաեւ Քիւրտերուն, որոնք, օսմանեան բռնակալութեան շրջանին, հաւատարիմ գործիքներ դարձուցած էին իրենց ձեռքը: Քիւրտերը աններելի ոճիրը գործած էին, որ կապուէր էին իսլամութեան:

Վասնզի հիմա, երկրի վրայ, ամէնէն «աշխարհիկ» պետութիւնն է արդի Թուրքիան: Խալիֆայութիւնը ջնջուած է: Կրօնական դատարանները եւ դպրոցները, թէքքէները եւ եւ մէտրէսէները փակուած են: Լռած է այլ եւս ձայնը մուէզզինին, որ, մինարէներու կատարէն, աղօթքի կը հրաւիրէր հաւատացեալները: Արգիլուած է հրապարակաւ աղօթել: Խաւարամտութիւնը վերցած է այլ եւս եւ կրթութիւնը կը տիրէ Էտիրնէէն մինչեւ Եփրատ, Սեւ ծովէն մինչեւ Կիլիկիոյ ծովը:

Ամէն ասպարէզի մէջ, օրուան տէրերը բռնութեամբ «արեւմտականացուցած» են ամէն բան: Ազատագրած են կիները, ջնջած՝ բազմակնութիւնը, բարեփոխած՝ գիրերը, հագուստը, գլխարկը: Մահուամբ կը պատժուի ֆէս կրելը, որ կը համարուի խորհրդանշանը տապալած անցեալին: Սրբած ջնջած են ամէն հետք, որ կը յիշեցնէ հին վարչաձեւը:

Ասոնք փոփոխութիւններ են, որոնք գնահատելի են իրապէս: Հետաքրքրական փորձառութիւն մը կը կազմեն: Խնդիր է գիտնալ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը: Կարեւոր է գիտնալ թէ ի՞նչ պիտի շահի Թուրքիան, այս փոփոխութիւններէն: Բաւական չէ հպարտութեամբ յայտարարել թէ կրնան ապրիլ իրենք իրենցմով եւ պէտք չունին ուրիշներուն: Պէտք է հաստատել, ցոյց տալ փաստը: Երկրէն դուրս քշեցին Յոյները, ջարդեցին Հայերը: Դեռ չկրցան հաստատել սակայն թէ Թուրքերը, տիրանալով առեւտրականի անհրաժեշտ յատկութեանց, կրնան լեցնել ստեղծուած անհուն պարապը: Վերջապէս, մտաւորական գետնի վրայ, — Թող անհաճոյ չթուի Էնկիւրիի մտաւորականներուն, որոնք երկու տարի առաջ, իրենց մէկ խորհրդաժողովին մէջ, փառաբանեցին թրքական մշակոյթին եւ քաղաքակրթութեան գերակայութիւնը, — պատմութեան մէջ մենք տակաւի՛ն կը փնտռենք հետք մը, նշան մը, որ ձգած ըլլան այս անծանօթ բարեծաղիկները:

Գալով այն երկիրներուն, որոնք մօտէն շփման մէջ են Թուրքիոյ հետ, անոնք կը սիրեն սպասել՝ իրենց կարծիքը կազմելէ առաջ: Ժամանակին, անշուշտ ոչ առանց չափազանցութեան շատ կը խօսուէր հին Թուրքիոյ կրօնական մոլեռանդութեան մասին: Ոչ մէկ ապացոյց թէ Էնկիւրիի «հանրապետութեան» ազգային մոլեռանդութիւնը այլապէս վտանգաւոր չէ: Արդի Թուրքերը, իրենց անուրանալի զինուորական առաքինութիւններով հպարտացած, լաւ կազմակերպուած, լաւ սպառազինուած, ամփոփուած, ամուր ձեռքի մը մէջ խմբուած, արդեօ՞ք կը ներկայացնեն ապահովութեան մը խաղաղութեան, աշխարհի ներկայ կացութեան մէջ: Կը պատասխանուի թէ ապահովութիւնը կը սուի այդ ամուր ձեռքին կամքէն եւ առաջնորդին մաքի պայծառատեսութենէն: Սակայն ի՞նչ պիտի պատահի եթէ յանկարծ կորսուի Կազին: Շատ դժուար է հաւատալ թէ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունին հազարեակ մը կարող մարդիկ, որ պիտի կրնային գրաւել Կազիին տեղը: Ընդհակառակն, կը թուի թէ այնքան արագ կառուցուած այդ ամբողջ շէնքը կը կանգնի միայն Կազիին անհատական հեղինակութեան վրայ:

Այս անստոյգ ապագային առջեւ, այս անծանօթին առջեւ որ կը ներկայացնէ նոր Թուրքիան, խոհեմութիւն է չարժիլ շրջահայեցողութեամբ եւ շատ խոր քննել՝ քակելէ առաջ կապուած ձեռքերը, ինչ որ, միաժամանակ, պատճառ պիտի դառնար Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի փոխադարձ չարժման:

Զանաք - Քալէի 1922ի յիշատակները ոչինչ ունին, որ փաղաքշական ըլլան եւրոպական դիւանագիտութեան համար: Խնդիր է, անոնց համար, չստեղծել նոր պարագայ մը, 1934ին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՇՏԱԿԱՆ ՎԱԽԻ ՄԷՋ

•••••

Սոֆիայի «Ալյամ Խոսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 մայիս).

— «Իտալականն եւ առհասարակ ամէն տեսակ վտանգ դիմագրաւելու համար, Թուրքիա սեղանի վրայ դրած է Նեղուցներու ամրացման խնդիրը: Բայց ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ, որ Անգլիա իր համաձայնութիւնը տայ թրքական այդ «հին նախաշտապան» քաղաքականութեան, վասնզի ունի իր գաղթային ուրոյն շահերը եւ տեսակէտը: Անկասկած պիտի հակառակի ատոր նաեւ Ֆրանսան, վասնզի իր համաձայնութեամբ ընդառաջ գացած պիտի ըլլայ դաշնագիրներու վերաքննութեան այն զօրաւոր պահանջին, զոր կը դնեն բազմաթիւ դժգոհ պետութիւններ, Գերմանիոյ ղեկավարութեամբ:

Առ հասարակ ամէնքը կը վախնան վաղուան պատերազմէն ու կը պատրաստուին անոր համար, բայց Թուրքիա առաւելապէս: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ փաստօրէն արտաքին նախարարի իր գրասենեակը փոխադրած է սալոն — վակոններու եւ եւրոպական ու պալքանեան մայրաքաղաքներու հիւրանոցներուն մէջ: Ան անընդհատ նամբորդութեան մէջ է: Միայն վերջին երկու շաբթուան ընթացքին, ան կկոցի պէս շրջան բրաւ Հռոմի, Աթէնքի, Պուքրէշի, Պելկրատի, Պուտափեշթի, Փարիզի, Ժընեւի մէջ, առանց սակայն դիւանագիտական որ եւ է նոր յաջողութիւն ձեռք բերելու: Անդին, Էնկիւրիի մէջ, անհանգիստ են թուրք մամուլն ու պետական գործիչները, մեծէն մինչեւ պզտիկը, փաստ է արդէն, որ Թուրքիա կազմած է սպառազինման նոր ու ընդարձակ ծրագիր մը, որ կը զբաղեցնէ քաղաքական շրջանակները: Առաջին հերթին անոնց վտանգը կը սպասէ ծովէն եւ կը փորձէ զօրացնել իր նաւատորմիղը: Արդէն իսկ 10 թորփիլանաւի ապսպրանք տրուած է Ճափոնի:

Թուրքիա իր ամէնէն զգայուն կէտերէն մէկը կը համարէ Նեղուցները, զոր նոր զօրամասերով կ'ուժեղացնէ: Նոյն տենդագին պատրաստութիւններ նաեւ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ, որ պիտի դառնայ զինուորական առանձին շրջան մը եւ ուր պիտի շինուին պաշտպանողական ամրութիւններ, պիտի կառուցուին նոր երկաթուղագիծեր եւն.:

Տենդ ու տագնապ կամ տի ու դողի մէջ է նաեւ ինքը, Քէմալը, որ վերջերս անընդհատ նամբորդութիւններ կատարեց դիրքէ դիրք, խորհրդակցելով թուրք զինուորական պետերու եւ քաղաքական գործիչներու հետ ու, իբրեւ փրկութեան ելք, անհրաժեշտ գտաւ Թուրքիոյ պատերազմական ուժերու վերակազմութիւնը:

Իբրեւ միջոցներէն մէկը այդ վերակազմութեան, որոշուած է զինուորական ծառայութեան շրջանը 18 ամիսէն 24 ամիսի բարձրացնել: Միւս կողմէ, զինուորական պիւտճէն 40 միլիոնէն բարձրացուած է 60 միլիոն ոսկիի: Որոշուած է սահմանել «ազգային ինքնապաշտպանութեան տուրք», ժողովուրդի կաշին քերթելու զնով բանակը զօրացնելու եւ պարենաւորելու համար: Ու տակաւին պիտի դիմուի «ներքին փոխառութեան», որու պատճառով «իսկական Թուրքերն» անգամ սարսափած են եւ իրենց խնայողութեան գումարները սկսած են հոս [illegible]: Անկէ զատ, պիտի հուէարկուին նոր տուրքեր, «մի ֆիչ փող» ձեռք բերելու համար, մանաւանդ որ խանն այս օրերուն ոչ ոք, ոչ իսկ խորհ. Ռուսիա, տրամադիր է մէկ փրանք վարկ բանալու Թուրքիոյ:

Այս բոլոր դիւանագիտական, ռազմական եւ նիւթական պատրաստութիւններուն զուգընթաց, թուրք մամուլն ու գործիչները նուիրուած են տենդագին փրոփականտի, ժողովուրդը հոգեբանօրէն պատրաստելու համար «յաղթական ինքնապաշտպանութեան»: Ու անոնք չեն ալ ծածկեր յաճախ, որ վտանգը ուրուականի պէս կը շրջի թուրք սահմաններուն վրայ: Վտանգը մանաւանդ ծովէն է, ուր, Երկոտասան կղզիներու դիմաց գտնուող Ատալիոյ շրջանին մէջ, տենդոտ ամրութիւններ ու երկաթուղագիծեր կը շինուին»...:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական, ուսումնասիրական բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ: Խմբագիր՝ Ծ. Նարդունի:

Թիւ 1, հինգերորդ տարի, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր հանդէսները ամէն կողմ (ԽՄԲ.), խօսքեր սուգի (ԱՆԱՅԻՍ), ... Եւ խօսքեր հաւատքի (Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ), կոչ փարիզի շրջանի երիտասարդներուն (ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ), Մակոյկս (Ե. ՊԷՕՐՔՃԵԱՆ), Մեռելատօն (Մ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ), Վախազնեան դպրոց,— կամուրջ նետել (ԱԶԱՏԱՆԻ), Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ (Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ), Մուրատի յուշերը:

Տարեկան բաժնեգին 15 ֆրանք Ֆրանսա, 20 ֆրանք արտասահման: Դիմել A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

Տարտանէլը չեն ուզեր ապառազինել?

»»» • • «««

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Ժընեւէն մեկնելէ յետոյ, Սոֆիայի կայարանին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Պուլկար օրագրող մը առիթէն կ'օգտուի եւ քանի մը հարցումներ կ'ընէ, մասնաւորաբար Տարտանէլի նեղուցներուն պաշտպանութեան մասին։

— Մենք այնքան զօրաւոր ենք, կը պատասխանէ Թուրք արտաքին գործավարը, որ կրնանք, առանց նախապէս զինելու եւ ամրացնելու, պաշտպանել Տարտանէլի նեղուցները, որոնք մեզի կը պատկանին պատմական իրաւունքներով եւ դաշնագրի տրամադրութիւններով։

Գալով այն հարցումին թէ Թուրքիա կը սպառազինուի, պարտք կը զգամ պատասխանելու թէ այո՛, ուժ կուտանք սպառազինութեան։ Նոր սուզանաւեր եւ օդանաւեր կը շինենք, այնպէս որ ի՛նչ հարկ կը մնայ այլեւս ամրութիւններ շինելու Տարտանէլի մէջ։

Արդի ռազմագիտութեան եւ զինուորական միջոցներու կատարելագործութեան տեսակէտով, ամրացնել Տարտանէլը կը նշանակէ հովին տալ դրամը։ Կը կրկնեմ, մենք այնքան զօրաւոր ենք, որ կրնանք պաշտպանել մեզ, եթէ մէկը համարձակի յարձակիլ մեր հողերուն վրայ։

Փոքր համաձայնութիւնը կը ճանչնայ Խորհրդ. Միութիւնը

»»» • • «««

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին վիճարանութիւններուն զուգընթաց, Ժընեւի մէջ, վերջերս խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային Ռուսիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Հեռագիրները կը հաղորդեն թէ, պաշտօնական այդ խօսակցութեանց իբրեւ արդիւնք, Չեխօսլովաքիա եւ Ռումանիա կը ճանչնան Խորհրդային Միութիւնը։ Ճանաչումը ներկայիս կը կայանայ նամակներու փոխանակութեան մէջ։ Այսպէս չէս եւ սոյն նախարարները կը հաղորդեն Լիթվինովի թէ յունուար 22ին Զագրէպի մէջ գումարուած Փոքր Համաձայնութեան Խորհրդաժողովին որոշումներէն առաջնորդուած, իրենց կառավարութիւնները պատեհ կը համարին ժամանակը՝ վերսկսելու համար դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ։

Կ'ըսուի թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնն ալ պիտի մասնակցի այս հաւաքարար կատարուած ճանաչման, երբ Եվթիչ վերադառնայ Պելկրատ։

Կազային յարձակման դէմ պաշտպանութիւն

Լուրը, զոր տուած էինք կիրակնօրեայ թիւով, կը հաստատուի բոլորովին։

Այսպէս, դահլիճը ընդունած է ներքին նախարար Սարոյի ծրագիրը,— կազային յարձակման դէմ քաղաքները ապահովել պաշտպանութեան միջոցներով։ Եւ այս նպատակով՝ փորձեր կատարել քաղաքներու մէջ։

Ահազանգի սուլիչներուն գետեղումը աւարտած է Փարիզի մէջ, միայն թէ փորձերը յետաձգուած են կարճ ժամանակի մը համար, որպէսզի «պատերազմի դաժն յիշատակները արթնցնելով», չխանգարեն Փարիզի տօնական շարթուան զուարթ տրամադրութիւնները։

Ու մինչ զանազան հոսանքներ կ'աշխատին զանգուածային բողոք մը բարձրացնել «պատերազմի այս նախապատրաստութիւններուն դէմ», դահլիճը կը շարունակէ մեծ կարեւորութեամբ զբաղիլ Սարոյի ծրագրով։ 11 միլիոն ֆրանք պիտի յատկացուի կազային յարձակման դէմ պաշտպանութեան ծրագրին։ Ժողովուրդըպարտադիր պիտի մասնակցի փորձերուն, իր ծախքերով պիտի հայթայթէ դիմակները,— անոնք որ չեն մասնակցիր այս փորձերուն, զանազան պատիժներու եւ տուգանքի պիտի ղատապարտուին։

Սարոյի այս ծրագիրը երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացուի այս շաբթու։

Կը հաղորդուի որ այսպիսի ծրագիր մը սկզբունքով ընդունուած էր 25 նոյեմբեր 1931ին, նոյն ժամանակուան դահլիճին կողմէ։ Ներկայ ծրագիրը հիմնուած է, կ'ըսուի, շարք մը փորձերու եւ քննութիւններու վրայ,— այսպէս մասնաւոր ուսումնասիրութեան առարկայ դարձած է պաշտօններու հարցը կազային յարձակման պահուն։

Օդանաւային խաղերու համաշխարհային մրցում

»»» • • «««

Շաբաթ, Վէնսէնի մէջ սկսաւ օդանաւային խաղերու համաշխարհային մրցումը։ Ցոյնախուռն բազմութիւն մը երեք օրէ ի վեր կը հետեւի օդանաւորդներու ճարպարութեանց։ Կիրակի օրուան խաղերը, սակայն, եղան որքան հետաքրքրական, նոյնքան եղերական։

Երիտասարդ օդանաւորդներու խոյանքը, խիզախ եւ գեղեցիկ, սաւառնակներու թռչնախաղերը, երկրաչափական եւ անկարելի, մեծ խանդավառութիւն առեղծած էին հանդիսականներուն մէջ, բոլորին աչքերը գէպի երկինք։

Իտալացիները եւ Գերմանացիները ուշադրութիւն գրաւեցին իրենց կատարած խաղերու ինքնատպութեամբ, յանդգնութեամբ եւ վարպետութեամբ։ Փորթուկէզ օդանաւորդ հարիւրապետ տ'Ալբէօ, օդանաւին խանգարման պատճառով, վար ինկաւ, եւ օդանաւը գետնին զարնուած պահուն՝ կրակ առաւ։ Դժբախտ օդանաւորդը ածխացած էր բոլորովին։

Օրուան յաղթականն էր գերմանացի օդանաւորդը, Ֆիէսլէր։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Աշխարհի ախոյենութեան ֆութպոլի ֆինալի մեծ մրցումը տեղի ունեցաւ Հռոմի մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն առեղծելով ամէն կողմ։ Մրցող խումբերն էին Իտալիա եւ Չեխօսլովաքիա։ Երկու խումբերը լաւ խաղարկութիւն մը ունեցան։ Առաջին խաղամասը անցաւ 0 — 0 հաւասար արդիւնքով։ Երկրորդ խաղամասին երկու խումբերը 1 — 1ով հաւասար մնացին։ Այս իսկ պատճառով խաղը երկարաձգուեցաւ։ Երկրորդ խաղին ընթացքին է որ Իտալացիները 1 նշանակէտ եւս ընելով, 2ի դէմ 1ով յաղթեցին Չեխօսլովաքներուն, եւ տիրացան աշխարհի ախոյենութեան կոչումին եւ Տուչէի բաժակին։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը։

»»» • • «««

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՎԻՇԱՊ Կոմիտէի ընկերահամակրական հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ՄԱՅԻՍ 28ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ առթիւ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի ծանօթ սրճարանին մէջ։

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Սգահանդէս ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Երգ։ Պար։ Նուագ։ Ճոխ պիւֆէ։

կը նուագէ Թառիստ Յովհաննիսեան։

ՅԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց։

Հաղորդակց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան

22 Յուլիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը

Maison Pilou Henri, Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ։ Route des Sabotiers.

(Մէթրօ շաթօ տիւ վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու)։

Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով։ Երգ, պար, գրաւոր արտասանութիւն եւ մենախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ։ Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ նվիրատ նուագախումբի։

Մուտք 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին՝ սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը։

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

ՊՈՆԷՕ-ՔԱՂԱՔԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան Դաշտահանդէսը ՅՈՒԼԻՍ 8ին։

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ-ԴՊՐՈՑԻՆ

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

30 յունիս շաբաթ երեկոյ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՉԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչափերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (վերջ), ՊՐՈՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼՔ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բաղալեան եւայլն։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։ ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ Խէչօ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Salle GAVEAUի ՄԷՋ

Կը մասնակցին Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ).

(Փարիզի պետական երաժշտանոցէն)։

Mr Lucien QUATROCCHI (Ա. ջութակ Փարիզի Օբերայէն)։

Mr. Jaques Honorat (ալտօ) Մենէրգ Concert Pouletի

Mr. Richard Zimmermann (թէնօր) Վիեննայի Օբերայէն

Mr. Jemain (Երգեհոն)

Եւ երեսուն հոգինոց լարական նուագախումբ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի ղեկավարութեան տակ։

ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ ՄԱՍԵՐ.

Ա. Մաս.— ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ. (Bachի, Mozardի, Schubertի գործերը)։

Բ. Մաս.— ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ. Եկեղեցական երաժշտութիւն՝ (Աւագ Ուրբաթի եւ Աստուածածնայ շարականներ, հայ ժողովրդական երգերէն ընդլայնուած գործեր, Երեկոյ, Հովը եւայլն.։

Տոմսերու գիները՝ 25 ֆրանքէն մինչեւ 5 ֆրանք։

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը եւ Salle Gaveauի մէջ,

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼի մօտ եւ խմբագրատուններէ։

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ 13

Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie, K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

...փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ՝ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՁԵՐ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՀԱՄԱՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՈՒՇ ԶԷ

Ձեր ամբողջ խնայողութիւնը փոխ տուեր էք ծանօթի մը կամ բարեկամի մը եւ փոխարէն պարտամուրհակ մը ունիք գրպաննիդ որուն վրայ կը հանգչիք։ Փորձառութիւնը ցոյց կուտայ սակայն որ այդ պարտամուրհակներուն հարիւրին զէթ իննսունը տոկոսը, խմբագրութեան, ձեւի, դրոշմաթուղթի կամ արձանագրութեան այն տեսակ օրինական թերութիւն մը ունին որ կամ այն է զանոնք անգործածելի կը դարձնէ, պէտք եղած պարագային, եւ կամ կ'ենթարկէ հարիւր ֆրանքի համար մինչեւ 10 ֆր. 80ի ծանր տուգանքի։

Քանի ուշ չէ, քննել տուէք ձեր ունեցած պարտամուրհակները ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻՆ, 179 Rue de Vaugirard, Métro: Pasteur։

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կո ղմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼի նօյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20.

Տպարան "ԱՐԱՔՍ"

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կըստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի։

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ-Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական։

Զ.Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

43, Rue Madame Curie, Bagneux(S.).

Բաց է ամէն Դշ. երեկոյ ժամը 8.30—9.30։

Ճոխ մթերք ազգային, գրական, վիպական եւ այլ գիրքերու եւ պարբերականներու։

Կարելի է նաեւ կիրակի առաւօտները, ժամը 11—12, դիմել գրադարանապետ Ց. Անասեանի բնակարանը (հասցէն տես վարը)։

*** Նուէր կ'ընդունինք ամէն տեսակ գիրքեր եւ հանդէսներու հաւաքածոներ, նուիրատուներուն անունները կ'արձանագրուին մասնաւոր տետրակի մէջ եւ կը հրատարակուին ԵՐԿՈՒՆՔի մէջ։

*** Շատ մը պարբերականներու զանազան աւելորդ օրինակներ ունինք, զորս կրնանք փոխանակել մեզի պակսող թիւերու հետ կամ կը ղրկենք նուիրատուութեանց փոխարէն։

*** Կազմակերպութիւններէ եւ անհատներէ կը խնդրենք որ հաճին իրենց շրջանին մէջ տեղի ունեցող եւ հասարակական բնոյթ կրող որ եւ է մէկ ձեռնարկի (հանդէս, ներկայացում, ժողով եւն.) վերաբերեալ հին թէ նոր գրութիւններէն (յայտարարութիւն, թռուցիկ, քարթ, կոչ, հրաւիրագիր, պաշտօնական նամակաթուղթ) մէկ մէկ օրինակ մեզի ղրկել իբրեւ թանկագին աղբիւր գաղթահայ ժամանակակից պատմութեան։ Մեր մասնաճիւղերու վարիչները պէտք է հետամուտ ըլլան այս կարգի նիւթեր հաւաքելու եւ մեզի ղրկելու։

*** Կարգ մը կարեւոր գիրքեր ունինք (Ն. Գ. Բ.ի հատորներ, ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ տարեգիրքեր, Ա. Չօպանեանի գործերէն եւն.), որոնցմէ կրնանք ղրկել մեր մասնաճիւղերու գրադարաններուն։ Այն մասնաճիւղերը որ կը փափաքին անոնցմէ ունենալ, պէտք է գրաւոր կերպով խնդրեն եւ ճանապարհածախսն ալ կանխապէս ղրկեն։ Ֆրանսայի համար 40 ֆր. եւ արտասահմանի համար 50 ֆրանք, emballageի եւ այլ ծախքերը միասին հաշուելով։

Թղթակցութիւն եւ դրամ ղրկել մի միայն հետեւեալ հասցէին.—

J. ANASSIAN, 17, Ave. des Carrières Bagneux (Seine)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Էօկիւշէհիրի Ալնձայ գիւղէն Գրիգոր Քիլիմլեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ թոռները՝ Արտաշէս, Օհան եւ Պօղոս Պըտըրգեան եղբայրները. իրենց հօր անունն է Ճամկէօզ Յակոբ, մօր անուն Լուսիկ։ Կը փնտռեմ նաեւ Հայկանուշ Մուսալեանը, հօր անուն Վարդան, մօր անուն Օսկի։ Երեք եղբայրները 1922ին Պոլսէն որբերու հետ փոխադրուած են Եգիպտոս։ Կը լսուի թէ Հայկանուշ ամուսնացած է Տէօրթեօլցի Սարգիս Հայթաեանի հետ եւ հաստատուած է Իսքէնտէրուն։ Իրենց լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Kilimlian Krikorի, 34 Bld. La Fuente Marseille. (France).

Կը խնդրուի Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի թերթերէն արտատպել։

— Տիկին Մաննիկ Այտընեան կը փնտռէ իր զաւակները Հոփսիմէ, Ովսաննա եւ Յակոբ, որ մինչեւ 1917 կը գտնուէին Պալու։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Manig Aydenianի, 27 rue Dunoir, Lyon.

— Կը փնտռեմ Աֆիօն-Գարահիսարցի մօրեղբօրս զաւակները Օննիկ, Մալինա եւ Նուրիցա Մէնէճեանները։ Կը կարծուի թէ Սելանիկէն փոխադրուած են Փարիզ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրաքրոջ աղջկան Ազնիւ Թաթլեանի, 144, rue Moncey, Lyon, Rhône.

× Լիոնէն Արշակ Առաքելեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Բաբերդցի Գառնիկ Առաքելեան, որ կը կարծուի թէ Յունաստան կը գտնուի եւ որմէ լուր չունի չորս տարիէ ի վեր։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի և կամ 24 rue Béguin. Lyon,

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն։ 1922 թուականին Գառնըգիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Գորֆու, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachés Vartabedian, Blv. Pache 113, Bucarest) Roumanie).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԲԵՐԹԻԷՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ

MERCREDI 13 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2520

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԸ

Մեր տարագիր գրացի երկիրներու ղեկավար դէմքերը կըր-կին կ՚արծարծեն կովկասեան ժողովուրդներու համագործակցութեան հարցը։

«Յառաջ»ը, «Յուսաբեր»ը եւ գաղթահայ մեր մամուլը առհասարակ լանօրէն արձագանգ տուին այս հարցին, որ քաղաքական ներկայ անցուդարձերուն մէջ մէկէ աւելի գործնական նշանակութիւն կրնայ ունենալ։

Ներկայիս, ի՞նչպէս կը դրուի կովկասեան հարցը։

Պատմութեան դառն դասերը վայրկեան մը յանձնենք Կուրի եւ Արաքսի յորձանքներուն, խօսինք անկեղծ, պարզօրէն եւ առանց դիւանագիտական քօղածածուկ հետապնդումներու։

Ճակատագրական եւ եղերական վայրկեաններու մէջ, երբ անկախութեան եւ ազգերու ինքնորոշման ալիքը կուգար մեզ ալ գրկելու, երբ թրքական արշաւող բանակը կանգնած էր մասնաւորապէս Հայաստանի եւ ընդհանրապէս Անդրկովկասի դռներուն առջեւ, մեր դրացիները, նորանկախ երկրներու մէջ, մտածեցին ամէն բանի եւ կարելիութեանց մասին, բայց ինչու չմտածեցին կովկասեան ժողովուրդներու հաւաքական փրկութեան մասին։

Անկէ առաջ եկան բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ եւ գործուեցան բազմաթիւ սխալներ։ Նոյն իսկ յարաբերութիւնները այնքան սրուեցան, որ հողային վէճերը արեան հատուցում պահանջեցին...

Հարաւէն՝ Թուրքը, հիւսիսէն՝ խորհրդային Ռուսաստանը համերաշխօրէն եկան եւ կովկասեան հանրապետութիւնները խեղդեցին իրենց սաղմին մէջ։

Եւ այսօր, պատմութեան կենդանի բեմին վրայ, ուրիշ ուժեր եկած եւ տեղաւորուած են, դուրս նետելով նախկին ազատատենչ ղեկավարութիւնը։

Քանի մը բառով, այս էր մեր երէկի պատմութիւնը։

×

Այժմ, տարագիր պայմաններու մէջ, անշուշտ, ղեկավարութիւնը ժամանակ ու առիթներ շատ ունեցաւ դառնօրէն անդրադառնալու մօտաւոր անցեալին մէջ գործուած սխալներուն։ Վերջին տասնամեակներու ընթացքին, տարբեր կողմերէ հաւաքուած փորձառութեան ենթարկուեցան ի հարկէ կովկասեան ճակատի դէպքերը եւ տեսան ու համոզուեցան, որ Կովկասի ազատագրութեան բանալին պատմականօրէն յանձնուած է կովկասեան չորս ժողովուրդներուն,— Վրացիներու, Հայերու, Ազրպէյճանցիներու, եւ Լեռնականներու,— առանց անտեսելու միւս համեմատաբար փոքր հաւաքականութիւնները։ Սակայն, կովկասեան ընդհանուր շահերէն զատ, իւրաքանչիւր ազգի ծոցէն միշտ ալ բխած են ու կը բխին ազգային ուրոյն պահանջներ, ուրոյն շահեր, որոնք, թէպէտ բարդ ու դժուարին, անհրաժեշտ կը դարձնեն փոխադարձ իրաւախոհութեամբ կովկասեան մօտիւս վիվէնտի մը ստեղծելու հարցը։

Ի՞նչ կ՚ըսեն Կովկասի մեր արտասահմանեան դրացիները, տարիներէ ի վեր «Պրոմեթէ»ի եւ «Կավկազ»ի էջերէն։

— «Խորհրդային Ռուսաստանը դարձաւ կովկասեան անկախ հայրենիքներու տապանաքարը։ Անոր դէմ գործելու համար, կամ մեզի հետ, կամ մեզի դէմ»։

Իւրաքանչիւր հայ մարդու պատասխանը պարզ է։

Հայ ժողովուրդը չի կրնար ըլլալ ո՛չ ձեզի դէմ, իբրեւ կովկասեան ընտանիքի անդամ, եւ ոչ ալ Ռուսաստանի դէմ։ Դուք մեզի կը մատնանշէք Ռուսաստանը իբրեւ հասարակաց թշնամի, մենք ձեզի կը մատնանշենք արիւնադանդ Թուրքը, իբրեւ ահարկու թշնամի։ Նախ Թուրքը՝ ապա Ռուսաստանը։

Բացի այդ, դուք չէք անդրադառնար հայ ժողովուրդի ապահովութեան եւ դարաւոր իրաւունքներուն վրայ։ Թուրքերուն հետ մենք դատ ու դատաստան ունինք, հաշիւ ու պահանջ ունինք, իրաւունքներ ունինք արժեցնելիք։ Հայ ժողովուրդին ծոցէն, տակաւին երկար ատեն, չի կրնար Վէնիզէլոս ծնիլ, որքան ատեն կոխոտուած ու անտեսուած են իր անհերքելի իրաւունքները եւ որքան ատեն դոհացում տրուած չէ։

Դիւրին է հեռուէն դիտել 7–8 հարիւր հազար տարագիր հայութիւն, մերթ անապաստան ու անհիւրընկալ, մերթ թափառական ու ենթակայ բազմաթիւ վտանգներու։ Այս փեռեկտուած հոգիով ու խոցուած կուրծքով զանգուածին, շատ անբնական է իր դեղատոմս ցոյց տալ ռուսական վտանգը... Հայ մարդու համար տարրական ճշմարտութիւն է դարձած, որ Ռուսը նուազ չարիք է քան Թուրքը։

Արդ, դուք ի՞նչպէս կը մտածէիք, եթէ Թուրքը նմանապէս ձեր վրայ գործադրած ըլլար նոյն սարսափներն ու սխրագործութիւնները, եթէ դուք ալ երկրէն դուրս ունենայիք նոյնքան Վրացի, Ազրպէյճանցի եւն.։

Տարակոյս չկայ, որ դուք եւս պիտի ծառանայիք մեզի պէս այսպիսի աղաղակող անարդարութեանց դէմ։

Բան մը, որ կարելի էր ընել եւ չէ եղած տակաւին, այդ ալ կովկասեան ժողովուրդներու սահմանային եւ հողային կնճռոտ վէճերու նախաքան կարգադրութիւնն էր։ Առնուազն, մինչեւ այժմ դէթ կարելի էր ստեղծել մթնոլորտ մը, որ ապագային կրնար որոշ դիւրութիւններ տալ վիճելի երկրամասերուն համար։

Ուրեմն, եթէ անհրաժեշտ է խօսիլ, խօսինք պարզ եւ յստակ, առանց անտեսելու մէկը եւ գերադասելու միւսը։

Կովկասեան ժողովուրդներու փոխադարձ մերձեցումն ու գործակցութիւնը, առանց կրկնելու նախկին սխալները, աւելի քան անհրաժեշտ է այժմ, երբ նժարի մէջ է դրուած դարձեալ համայն Կովկասի ճակատագիրը։

Վ. ՀԱՄԲ.

« ԻՆՉՈ՞Ւ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ »

»»»·«««

Գերմանական մեծ օրաթերթ մը, Վէսթտօյչէ Պէօպախթէր, վերի խորագրով յօդուածի մը մէջ կը գրէ թէ անոնք որ դէմ են դասակարգային պայքարներու եւ ժողովրդային կազմալուծման, պէտք է դէմ ըլլան նաեւ հրէութեան։

— «Հրէութիւնը համատարած ժանտախտ մըն է, եւ այս ժանտախտաւորներուն թիւը այսօր կը հասնի 15 միլիոնի։ 1825էն ի վեր հրեայ ժողովուրդը հնգապատիկ աճեցաւ։ Եթէ չըլլար Գերմանիան, հրէութեան տիրապետութիւնը չափազանց զգալի պիտի ըլլար եւ պիտի ճնշէր աշխարհի վրայ»։

Այս տեսակէտներէն յետոյ, նոյն թերթը կ՚առաջարկէ.

— «Ընտրեցէք, կամ ապուշներու ընկերվարութիւն մը, կամ գերման ժողովուրդին գոյութեան պայքարը»։

Այս առթիւ կը յանձնարարենք կարդալ մեր աշխատակցին յօդուածը, Բ. էջ։

ԵՎԹԻՉ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

═ o ═

Ինչպէս գրեցինք, Եուկոսլաւ արտաքին նախարարը, Եվթիչ, Ժընեւէն եկաւ ուղղակի Փարիզ, իբրեւ հիւր ֆրանսական կառավարութեան։ Երեք օրէ ի վեր Փարիզ է արդէն, ուր ի պատիւ իրեն՝ հացկերոյթ մը տրուեցաւ նախ ֆրանսական արտաքին նախարարութեան կողմէ։ Յետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ հանրապետութեան նախագահին հետ։ Երկուշաբթի ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ։

Եվթիչի այս այցելութեան առթիւ, անգամ մը եւս պաշտօնական բերաններ յայտարարեցին թէ անքակտելի կապերով միացած են երկու երկիրները, Ֆրանսա եւ Եուկոսլավիա։

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

═ o ═

Թուրքիոյ տուրքերու նոր օրէնքին համաձայն, ասկէ վերջ անոնք որ արտասահման կը մեկնին, մեկնելէ առաջ պարտաւոր են ոստիկանութեան ներկայացնել փաստաթուղթ մը թէ տուրքի որ եւ է պարտք չունին։ Ենկիւրիի հարցում ուղղուած է թէ անցագրի նոր օրէնքէն առաջ անցագիր առնողներն ալ ենթակա՞յ են այս պարտաւորութեան։

ՏԱՔԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

»»»·«««

Շաբաթ օրուընէ ի վեր, տաք շարիկ հասած է Ֆրանսա։ Կիրակիէն ասդին ջերմութիւնը կը բարձրանայ հետզհետէ, երէկ եւ առջի օր շուքերն սկսան կարօտցուիլ։ Զովացուցիչներն ալ։

Տաքը այնքան չորութիւն մը ստեղծած է, որ անտառային հրդեհի վախեր կան։ Ֆոնթէնպլոյի անտառին մէջ հրդեհ ծագեցաւ։

Այսուհանդերձ Մեցէն կը հեռագրեն թէ ուրբաթէն շաբաթ լուսնալիք գիշերը եղեամ է իջեր եւ գետինը սառեր։

ՁԱՐՕ ԱՂԱ ԵՒ ՎՈՐՈՆՈՎ

●●●●●

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տոքթ. Սերժ Վորոնով — որ մարդիկը երիտասարդացնելու գաղտնիքը գտած է — ուէօնթ-կէնեան ճառագայթներով փորձ մը պիտի կատարէ քիւրտ Զարօ աղայի ոսկորներուն վրայ՝ անոր իրական տարիքը ճշդելու համար։ Բժիշկը այս մասին դասախօսութիւն մը տուաւ Քէմպրիճի համալսարանին բժշկական ընկերութեան առջեւ։

Զարօ աղա կ՚ըսէ թէ ծնած է 1775ին Պիթլիսի մէջ, որով 160 տարեկան է։ Ասկէ առաջ Պոլսոյ մէջ կատարուած նման քննութիւն մը հաստատած էր թէ Զարօ 120 տարեկան է միայն։ Ամուսնացած է 13 անգամ։ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ցուցադրուելէ ետք, այժմ դարձեալ Պոլիս կ՚ապրի՝ իր՝ նեւ թաղապետական պաշտօնեայ։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Մեծն Բրիտանիա կը սպառազինուի

»»»··«««

« Տէյլի Թէլէկրաֆ » կը գրէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը որոշած է կրծատել նաւային շինութեանց իր ծրագիրը։ Այսպէս հրաման տուած է, որ յառաջիկայ Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն ընթացքին շինուին այն պատերազմական նաւերը, որոնց շինութիւնը արտօնուած է Ուաշինկթընի դաշնագրով ի հաշիւ 1934 տարւոյն ծրագրին։

Այս ծրագիրը, սակայն, շատ աւելի մեծ տարողութիւն ունի, քան տարողութիւնը այն բոլոր զրահաւորներուն, որոնք շինուեցան 1927էն ի վեր։ Այսպէս պիտի շինուին 3 յածանաւեր 9000 թոն տարողութեամբ իւրաքանչիւրը, 3 սուզանաւեր, 6 փոխադրանաւեր, եւ քանի մը ուրիշ նաւեր։

Պատերազմական այս նաւերուն շինութեան համար պիտի ծախսուի 14 միլիոն ստերլին։

⁂ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին յարաբերական խաղաղութենէն յետոյ, յատկանշական է պետութեանց նաւային շինութիւններու մրցումը։

Երէկ կը գրէինք թէ Իտալիա որոշած է 35,000 թոն տարողութեամբ երկու զրահաւորներ շինել անմիջապէս։ Այս լուրին առթիւ, « Տէմփ » կը գրէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը պարտաւոր է խորհիլ այն ծանրակշիռ հարցին մասին, որ կը դրուի իր առջեւ։ Իտալիա, 35,000 թոն տարողութեամբ երկու զրահաւորներով տէր ու տիրական կը դառնայ Միջերկրականի, սպառնալով Ֆրանսայի հաղորդակցութեան հիւսիսային Ափրիկէի հետ։ Իբրեւ մխիթարութիւն, նոյն թերթը կ՚աւելցնէ, որ Ֆրանսա եւս իրաւունք ունի, ըստ Ուաշինկթընի նաւային դաշնագրին, շինել 105,000 թոն տարողութեամբ պատերազմական նաւեր։ « Ժուրնալ » եւս մտահոգ է Իտալիոյ նաւային շինութեանց ծրագրին առթիւ, եւ կ՚ըսէ թէ Հռոմի կառավարութիւնը կը խանգարէ նաւային ուժերու հաւասարակշռութիւնը։

Սպառազինութեան այս արշաւը եթէ շարունակուի այսպէս, անգլիական թերթի մը ըսած դիտողութեան համաձայն՝ մեծ պետութիւնները, անոնք որ ելմտական նեղութիւն չունին, իրենց ուժը պիտի տան նաւային սպառազինութեան, դէպի կործանում առաջնորդելով փոքր պետութիւնները։

Ըստ « Ժուրնալ »ի, իտալական ծրագիրը՝ ահեղ նաւատորմ մը ունենալու Միջերկրականի մէջ՝ ուրիշ հեռանկար չունի, բայց եթէ տէր դառնալ այդ ծովին, նուաճելով Ֆրանսայի գերիշխանութիւնը Միջերկրականի վրայ։

Հունգարիա զէնքի հաւասարութիւն կ՚ուզէ

Հունգարական թերթ մը, խօսելով Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ծանօթ բանաձեւին մասին, կը գրէ թէ այդ համաձայնութիւնը անգլիական յաղթանակ մըն էր ընդդէմ ֆրանսական քաղաքականութեան։ Այս յաղթանակէն խանդավառուած, իր ուրախութիւնը կը յայտնէ որ անգլիական ազդեցութիւնը կը զօրանայ Ժընեւի մէջ, եւ Իտալիոյ դիրքը կ՚ամրանայ հետզհետէ։

Հունգարիա, կ՚աւելցնէ նոյն թերթը, Զինաթափութեան Խորհրդաժողովէն կը սպասէ սպառազինութեան ընդհանուր կրճատումներ, զինական հաւասարութիւն բոլոր պետութիւններուն համար, ինչպէս կը թելադրէ խաղաղութեան դաշնագիրը։ Զինաթափ ներկայ պետութիւնները այն ատեն միայն իրենց համաձայնութիւնը կը յայտնեն, երբ վերջ կը դրուի սպառազինութեան անարդար եւ վտանգաւոր ներկայ կացութեան։ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները, Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին մէջ, հաստատեցին թէ որքա՛ն կարեւորութիւն կուտան պետութեանց զինական հաւասարութեան գործադրման։

"Գերմանիա պէտք է վերազինուի,,

«Թայմզ» կը գրէ թէ այն պետութիւնները, որ ստորագրեցին Զորսերու դաշինքը, բացի Ֆրանսայէն՝ միւս երեքը ներկայիս համաձայն են, որ վերազինուի Գերմանիան, անշուշտ որոշ վերապահումներով եւ ընդ հսկողութեամբ։

Կացութիւնը ներկայիս կը դնէ երկու հարց.— Կամ պէտք է ընդունիլ որ Գերմանիա զինուի երկրին պաշտպանութեան պահանջներուն համապատասխան, կամ պէտք է հրաժարիլ զինաթափութեան մասին որ եւ է կարելի համաձայնութեան մը յոյսէն։

Այս վերջին պարագային, մենք հանդիսատես պիտի դառնանք զինարշաւի մը, սպառազինութեանց մրցումի մը, որուն մէջ յաղթական դուրս պիտի գան այն պետութիւնները, որոնց ելմտական կացութիւնը գոհացուցիչ է։

Գալով ապահովութեան խնդրոյն, նոյն թերթը կը կարծէ թէ, հետեւելով արեւելեան Եւրոպայի մէջ հաստատուած նոր Լոքարնոյի մը օրինակին, Ֆրանսա պիտի նախընտրէ Լոքարնոյի սկզբունքը, քան թէ զինակցութեանց օղակի մը ստեղծումը ընդդէմ Գերմանիոյ եւ Գերմանիոյ շուրջ։

Թուրքիա կը սպառազինուի

«Շիքակօ Թրիպիւն» հեղինակաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ այս շաբթու Լոնտոն պիտի հասնի թուրք նաւային սպառազինման պատուիրակութիւն մը, որ Ենկիւրիէն ճամբայ ելած է Ամերիկա եւ Նիւոն երթալու համար։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տիրէ պատուիրակութեան կազմին եւ երթալիք տեղւոյն մասին։

Այս պատուիրակութեան ճամբորդութիւնը որոշուեցաւ, անմիջապէս որ Ազգային Մեծ Ժողովը քուէարկեց 37,500,000 տոլարի յաւելուածական վարկ մը՝ նաւային սպառազինութեանց համար։

Թուրքերը պիտի ապսպրեն երկու հատ 10,000 թոննոց յածանաւեր՝ 12 մատնաչափնոց թնդանօթներով, երկու հատ 2500 թոննոց թորփիլահալածներ, ականահաւաք եւ պարենաւորման նաւեր։

Վերջերս Թուրքերը խորհրդային Ռուսիայէն ստացան հազար ական (ի հարկին Նեղուցները փակելու համար)։

Թուրքիա այլ եւս որ եւ է ապսպրանք չի տար Եւրոպայի։ Դիւանագիտական պատճառներով՝ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կողմէ եղած բոլոր առաջարկները կը մերժուին։ Անգլիա, որ մեծ ճիգեր կը թափէ նաւային ապսպրանքներ ստանալու համար Թուրքիայէն, նոյնպէս մերժուեցաւ, այն պատճառաբանութեամբ որ փոխադարձ առեւտրական դաշնագիր չէ կնքած Թուրքիոյ հետ։

Թուրքիա պիտի գնէ նաեւ ոչ — զինուորական նաւային կազմածներ, ինչպէս շոգեշարժ ծանրաբարձ մեքենաներ, ջրանիւներ, զօրաւոր մարտկոցներ եւ նորոգութեան գործիքներ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՎԱՅՐԱԳ ՇԱՆ ՄԸ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

═ o ═

Լուվսիէնի մէջ Տիկին Վիլնէօվ հիւր ընդունած էր իր բարեկամուհին, Տիկին Մարթէն։ Տիկին Վիլնէօվ ունէր նաեւ վայրագ շուն մը, հազուագիւտ ցեղէ, այս պատճառով շատ սուղ գնահատուած։ Անցեալ օր Տիկին Մարթէն, երբ ելակ կը հաւաքէր պարտէզին մէջ, տեսաւ որ շան վզկապը փրթած է, եւ շունը սպառնագին կը մօտենայ իրեն։ Սարսափի ճիչ մը կ՚արձակէ, բայց արդէն շունը մօտեցած էր եւ նետուած իր ուսին։ Շունը կատաղութեամբ կը խածնէ թիկունքէն, գետին կը տապալէ կինը, երբ տան սպասուհին, 40նոց քաջակազմ կին մը, կը լսէ աղաղակը եւ օգնութեան կը փութայ։ Շունը թէեւ կը ճանչնար սպասուհին, սակայն երբ կը տեսնէ որ իր երախէն կ՚ուզէ ազատել զոհը, կը յարձակի սպասուհիին վրայ, կը պառկեցնէ եւ այնքան կը խածնէ, որ բզիկ բզիկ կ՚ընէ սպասուհիին մարմինը։ Դրացի պարտիզպանը կը լսէ խելացնորաղաղակները, կըվազէ պարտէզ եւ երբ կը տեսնէ շան վայրագ գործը, տուն կը վազէ, հրացանը կ՚առնէ, եւ կ՚երթայ կը սպաննէ շունը։ Ափսո՜ս որ ուշ էր, սպասուհին մեռած էր այլեւս, եւ մարմինը այնքան յօշոտուած՝ որ զայն կը ծածկեն լաթով մը։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ

●●●●

Տը Պրոքվիլ, որուն յանձնուած էր դահլիճը կազմելու պաշտօնը, դժուարութիւններու բախած է։ Քանի մը օրէ ի վեր կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները։

Պրիւսէլի թերթերը քանիցս ներկայացուցին դահլիճի ցանկ մը, որ վերջնական հանգամանք չունէր։ Երէկ մինչեւ կէս օր դահլիճը կազմուած չէր, եւ զրոյց կը շրջէր թէ Տը Պրոքվիլի նոր մէկ ձախողութեան պարագային, պիտի լուծուի Երեսփ. Ժողովը եւ պիտի կազմուիարտախորհրդարանային դահլիճ մը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Պերլինի Աշխատանքի Սակարանին պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ մայիսի ընթացքին գործազուրկներու թիւը նուազած է 80,000։ Մայիս 31ին արձանագրուած գործազուրկներու թիւն էր 2 միլիոն 525,000։ Անցեալ տարի նոյն ամսուն՝ 5 միլիոն 39,000։ Ուրեմն 50 առ հարիւր նուազում մը մէկ տարուան ընթացքին։ Մայիսի մէջ գործ գտնող 80,000 բանուորներէն 22,000ը Պերլինի մէջ կ՚աշխատին։

⁂ « Թայմզ »ի կը հեռագրեն Նիւ-Եորքէն թէ աննախընթաց փոթորիկ մը ծագեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի շրջանին մէջ։ Հովը կը սուրար ժամը 90 քիլոմէթր արագութեամբ։ Հովին հետ սկսաւ տեղալ ջրհեղեղեան անձրեւ մը, քանդելով զանազան շէնքեր, աւերելով ցանքն ու պարտէզները։ 500 հոգի առանց ապաստանի մնացին։ 8 հոգի մեռան փլատակներուն տակ։ Փոթորիկը քանդեց հեռագրական հաղորդակցութեան միջոցները, հեղեղը աւերեց երկաթուղին։ Քաղաքները կղզիացան։ Վնասը անհաշուելի է։ Այսպէս ծանր եւ սարսափելի կացութիւն մը ստեղծուեցաւ, այնպէս որ ձեռք առնուեցան զինուորական միջոցներ։

⁂ Յունիս 2 թուականով կը հաղորդուի հետեւեալ վիճակացոյցը Ֆրանսայի անգործութեան մասին.— Յունիս 2ին վերջացող շաբթուան ընթացքին գործազուրկներու թիւն էր 318,225, որուն 250,567ը այր, 67,658ը կին։ Նախընթաց շաբթուն՝ գործազուրկներուն թիւն էր 323,427, ուրեմն 5,202 հոգի նուազած։

⁂ Փարիզի Տօնական շաբթուան առթիւ, ոստիկանական տեսուչը արգիլեց յառաջիկայ ուրբաթ օրուընէ սկսեալ որ եւ է ձեւի թռուցիկ ազդեր ցրուելՇան զ՚էլիզէի և ԿրանՊուլվարներու վրայ, եւ Մատըլէնի հրապարակէն մինչեւ Օպէրայի հրապարակը, ինչպէս նաեւ Լուվրի, Մոնմարթրի, Սէն Լազարի, Քոնքորտի մօտ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԻՋԵՒ

Ճափոնը աշխարհի բեմին վրայ

»»» · «««

Չափազանցութիւն չէ ըսել, թէ Ճափոն այսօր կանգնած է համաշխարհային քաղաքական ուշադրութեան կեդրոնում: Եւ այդ անտեղի չէ, երբ որ Ճափոն, «սպառազէն եւ ահարկու», ամբողջ հասակով ցցուել է Հեռաւոր արեւելքում եւ իր շուքով ծածկում է ամբողջ երկրագունդը:

Մի թռուցիկ ակնարկ բաւական է հասկանալու համար Ճափոնի քաղաքական ձգտումների իմաստը եւ այսօրուան գործելակերպի դրդապատճառները:

60 — 65 տարի է, որ ճափոն ժողովուրդը հաղորդակից է դարձել արեւմտեան քաղաքակրթութեան եւ մտել քաղաքակիրթ ժողովուրդների համակեցութեան մէջ: Խեղդուած իր կղզիների նեղ սահմաններում, այդ 70 միլիոնից կենսունակ, եռանդուն, յամառ, մոլեռանդ հայրենասէր ժողովուրդը աւա քանի տասնեակ տարի է իրեն համար «տեղ է փնտռում արեւի տակ»: Մի ժամանակ գաղթում էր Ամերիկա — դռները փակեցին նրա առջեւ: Գաղթում էր Աւստրալիա — արգիլեցին: Հարաւի բոլոր դռները— Հնդկաչին, կղզիներ — նոյնպէս փակ են «դեղին վտանգի» առջեւ: Եւ ճափոնիան իր ուշադրութիւնը ստիպուած եղաւ դարձնել դէպի արեւմուտք՝ ասիական մայր ցամաքը: Այստեղից՝ չին-ճափոնական պատերազմը, որ Ճափոնին տւեց Ֆորմոզա կղզին եւ մի շարք առաւելութիւններ Չինաստանում: Այստեղից՝ ռուս-ճափոնական պատերազմը եւ Կորէայի ու Փորթ Արթիւրի գրաւումը: Այստեղից, վերջապէս, չին-ճափոնական յարաճուն բարդութիւնները, Մանչուրիայի անկախութիւնը, միջազգային բախումները չինական հարցի շուրջ, Ճափոնի հեռանալը Ազգերի Դաշնակցութիւնից եւայլն, եւայլն:

Ճափոն կայսերապաշտութեան առջեւ,այսօր դրուած են մի շարք ծանրակշիռ խնդիրներ, որոնք համազգային քաղաքականութեան հիմքեր են կազմում: Այդ խնդիրներն են.—

Ա. Ապահովել Ճափոնիայի ծաւալումն ու տիրապետութիւնը Հեռաւոր արեւելքում:

Բ. Մանչուրիան, մոնկոլեան եւ ռուսական երկիրները Բայկալից դէպի արեւելք անել ճափոնական եթէ ոչ փաստական տիրապետութեան, գէթ իրական թեւարկութեան տակ եւ Ճափոնիայի համար դարձնել տնտեսական շահաստան եւ ազգային յաւելեալ ուժերի արտածման վայր:

Գ. Վերջնականապէս Ճափոնիային կցել այն մի քանի կղզիները, որոնց ժամանակաւոր հոգատարութիւնը Ազգերի Դաշնակցութեան կողմից յանձնուած էր Ճափոնացիներին եւ որոնք արդէն ամրացած՝ կարող են ամուր պատուար հանդիսանալ ոչ միայն Ճափոնիայի պաշտպանութեան, այլեւ նուաճողական պատերազմների պարագային:

Դ. Վերջապէս, պարտադրել ճափոնական գերակայութիւնը Չինաստանում եւ հետզհետէ նաեւ բովանդակ Ասիայում՝ Ասիայի նկատմամբ կիրառելով Մընրոյի սկզբունքը — «Ասիան Ասիացիների համար»:

Խոշոր գծերով, այս կէտերն են եղել ճափոնական ազգային քաղաքականութեան մինչ ուժը վերջին մի քանի տասնեակ տարիների ընթացքում, եւ ճափոն պետական մարդիկ հետեւողական ու մշակուած քայլերով ընթացել են այդ ուղղութեամբ: Յաջորդական յաջողութիւններն աւելի եւս ամրապնդեցին այս քաղաքականութիւնը, եւ այսօր բանակ ու ժողովուրդ մի կամք դարձած, տենդագին թափով հետապնդում են նրա իրականացումը: Դրան մեծապէս նպաստում են այն լայն հնարաւորութիւնները, որոնք պատերազմից յետոյ, բայց մանաւանդ վերջին 5 — 10 տարիների ընթացքում ստեղծուեցին Ճափոնիայի համար:

Պատերազմը Ճափոնիային ապահովեց մի շարք աժան յաղթութիւններ: Նախ՝ ասպարէզից հեռացնելով զօրաւոր մի մրցակից՝ Գերմանիան, որի ամբողջ ժառանգորդը Հեռաւոր Արեւելքում, իրերի բերումով, դարձաւ Ճափոնիան: Երկրորդ՝ քաոսի վերածեց ռուսական Թամրը, որ այնքան մտահոգիչ դժուարութիւններ էր հանում ճափոնական գրոհի առջեւ: Եւ վերջապէս, «բաց դռները» Չինաստանում փաստօրէն մնացին բաց գլխաւորապէս Ճափոնիայի առջեւ, մինչ շահակից երկիրները, կլանուած ներքին հոգերով, ժամանակ ու կարողութիւն չունէին զբաղուելու չինական կնճռով:

Այսքան նպաստաւոր պայմաններում Ճափոնիան ձեռքերը ծալլած չնստեց: Նա 10 — 15 տարում արաւ այնքան, որքան, ուրիշ պայմաններում, դարերի ընթացքին կարելի չէր կատարել: Փաստօրէն նա դարձաւ ծայրագոյն Արեւելքի մենատէրը, ձեռք գրեց լայնածաւալ եւ անբար հարստութիւններ պարունակող Մանչուրիայի վրայ, մեծ յաջողութիւններով թափանցում է Մոնկոլիա եւ, առհասարակ Չինաստան եւ հաստատուն քայլերով դուրս է գալիս համաշխարհային մեծ քաղաքականութեան ուղիները:

Ճափոն դիւանագիտութեան — եւ նաեւ բանակի — առջեւ այսօր դրուած է ռուսական Հեռաւոր Արեւելքի խնդիրը, որպէս գործօն քաղաքականութեան առարկայ: Թւում է թէ Ճափոնիան պատրաստ է ամէն քայլի, նոյնիսկ պատերազմի՝ վերացնելու համար ռուսական տիրապետութիւնը անդրբայկալեան երկրներից: Եւ տարօրինակ չէ, որ նա դաշնակիցներ ու գործակիցներ է փնտռում իր նպատակների շուրջ: Զարմանալի չէ ճափոնական քաղաքականութեան արտակարգ գործօնացումը Եւրոպայում, մանաւանդ հակախորհրդային ուժերի վերաբերմամբ: Բնական է այն մերձեցումը, որ վերջերս նկատւում է Թոքիոյի եւ Պերլինի միջեւ: Հասկանալի է եւ ճափոն գործակալների հետաքրքրութիւնը ուկրայնական, կովկասեան եւ Թուրքեստանեան շրջանակներով: Վերջապէս, միանգամայն ըմբռնելի են եւ ճափոնական քայլերը Թուրքիայի նկատմամբ:

Եթէ պատմութեան հաւատանք, պէտք է ենթադրել, որ ճափոնական գրոհը Հեռաւոր Արեւելքում պիտի շարունակուի մինչեւ տրամաբանական վախճանը: Խաղաղ ձեւով թէ զէնքի ուժին ապաւինած՝ ճափոն կայսերապաշտութիւնը պիտի ջանայ լուծել ազգային քաղաքականութեան հիմնական ու կենսական համարուած սկզբունքները, որոնց անմիջական առարկաներից մէկը խորհրդ. Ռուսաստանն է: Եթէ Թուրքիան նժարի վրայ կշռելով ռուս-ճափոնական բախումի հաւանականութիւնները եւ դրանից բխելիք արդիւնքները, իրօք, մերժել է ճափոնական առաջարկները եւ մնացել հաւատարիմ դաշնակից Մոսկուային, դրա պատճառը ռուս-ճափոնական բախումի հնարաւորութեան ժխտումը չէ, այլ այն առաւելութիւնները, որ կարող են իրեն համար ստացուել հնարաւոր բախումից: Անգորան աւելի շահ է սպասում Մոսկուայից քան թէ Թոքիոյից:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

''ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԻ Մ. ՔԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ,,

— oo —

Բ.

Ճէլալէթ Ալի Պէտրխան, փաստերու վրայ հիմնուած կ'ուզէ ապացուցանել թէ՝ պատմական շատ հին ժամանակներէ ի վեր գոյութիւն ունեցած է քրտական հայրենիք մը, եւ քիւրտ ազատագրական շարժումը նոր չէ որ ծագում կ'առնէ:

— «Քրտական հարցը ոչ ձեր շրջանին եւ ոչ ալ իթթիհատական կառավարութեան օրով սկսած է: Այսօր, Լեհաստանի նախկին վիճակը յիշեցնող եւ քանի մը պետութիւններու միջեւ բաժնուած մեր հայրենիքը հին պատմութիւն մը, աշխարհագրական սահմաններ եւ ընկերային կարգ ու սարք ունի: Հարկ չկայ շատ հեռուները երթալու: Կը բաւէ սկսիլ Քսենոփոնէն: Այսուհանդերձ այս կէտը բացատրել հարկ չեմ տեսներ: Ձեր կատարած պատմական պրպտումներն ու ի մասնաւորի արիական ցեղերու հարցին հետ ձեր ունեցած չփումները եւ չեմ գիտեր ինչ պատճառներէ դրդուած Թուրքը մոնկոլական ծագումէն հեռացնելով, արիական ընտանիքներու շարքին մէջ դասաւորելու ձեր ջանքը, Քիւրտերուն եւ Քիւրտիստանի մասին ունեցած ձեր ծանօթութիւնները սահմանը պէտք է ընդլայնած ըլլան:

Օսմ. պատմութեան քննութեան ընթացքին, զանազան բացատրութիւններու ձեւին տակ արդէն կը հանդիպինք քրտական հարցին: Միայն թէ իւրաքանչիւր ժամանակաշրջանի ըմբռնումներուն եւ հակումներուն համաձայն ձեւ ու գոյն ստացած է ան: Երբեմն յատկանշական աւատապետութեան մը երեւոյթ կը պարզէ: Մերթ կը ներկայանայ կրօնական եւ խալիֆայական դրոշմով: Իսկ երբեմն ալ «աշիրէթական ապստամբութիւններ» ձեւին տակ: Իսկ այսօրուան ձեւը, դարուն ամենամեծ յատկանիշը կազմող ազգայնականութիւնն է: Այս ձեւն ալ սակայն հին է, քան օսմ. սահմանադրութենէն յետոյ հիմնուած «Թիւրք օճաղը»ներու կողմէ սերմանուած «թիւրքճի»ութիւնը:

Մեր մէջ ազգ. զարթօնքին առաջին առաքեալը կը համարուի քիւրտ մեծ բանաստեղծ Ահմէտի Խանի, որ 1105 իսլամական թուականին հեղինակած է «Մէմուզին» անունով երկ մը: Նիւթը ժողովրդական աւանդավէպ մը վերցնող Խանին, իր այս աշխատութեան մէջ սկիզբէն մինչեւ վերջը կը խօսի Քիւրտի եւ Քիւրտիստանի մասին: Հոն իւրաքանչիւր անձ խորհրդանշան մըն է: Քիւրտ ազգը ներկայացնող անձը դերութեան կը մատնէ, չդիմացկուն բանտ նետել կուտայ, յետոյ անոր փրկութեան միջոցները կը փնտռէ եւ ցոյց կուտայ:

Ինչպէս կը տեսնուի, քրտութեան գաղափարն ու ազգ. շարժումը ոչ այսօրուան եւ ոչ ալ երէկուան հարց է: Թերեւս աւելի 250 տարի առաջ բարձրացած գաղափարականութիւն մըն է ան»:

Ճէլալէթ Ալի Պէտրխան ներման հարցը Քիւրտիստանի քաղաքականութեան նկատմամբ երբեւէ նոր միջոց ընդունելէ եւ այս խնդրին կրկին անդրադառնալէ վերջ, կ'անցնի ոչ-Թուրք տարրերու հանդէպ իթթիհատական կառավարութեան հետապնդած քաղաքականութեան, «որուն ժառանգորդները կը ներկայանան Թուրքիոյ այժմու վարիչները»:

Այս հարցին քննութեան կը սկսի ուսանողական շրջանի յուշով մը: Սահմանադրութիւնը իր երկրորդ տարին դեռ չէր լրացուցած: Իր դրականութեան ուսուցիչէն կ'իմանայ որ Շահզատէ Պաշը Թատրոնին մէջ շատ կարեւոր դասախօսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ: Քանի մը ընկերներով ինքն ալ կ'երթայ: Եուսուֆ Աքչուրա պէյ ժողովուրդին կը ներկայացնէ իր ընկերը՝ Իսմայիլ Կասփրինսքի էֆէնտին: Այս մարդը Պոլսոյ ժողովուրդին համար դժուարահասկնալի եւ աղճատ Թուրքերէնով մը երկար դասախօսութիւն մը կուտայ: Տարունակ Թուրքէն ու Թուրքիայէն կը ճառէ: «Դասախօսութիւնը լրանալէն յետոյ, կը շարունակէ Ճէլալէթ Ալի Պետրխան, իմ եւ ընկերներու հասկցածը սա էր.— Թուրքիոյ մէջ Թուրքէն զատ ուրիշ տարր գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ: Ամէն մարդ Թուրք է: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը այդ օրը մեր մէջ Թուրք ուսանող չկար: Ինծմէ զատ ուրիշ Քիւրտ մը, Չէրքէզ մը, Ալպանացի մը, Վրացի մը եւ Յոյն ընկեր մը եւս կար: Յաջորդ օրը, երբ դպրոցին մէջ միեւնոյն ընկերներով քով քովի եկանք, Կասփրինսքի էֆէնտիին դասախօսութիւնը խօսակցութեան առարկայ դարձաւ: Սահմանադրութեան հետ յեղակարծօրէն երեւան եկող իրաւունքի հաւասարութեան սկզբունքը եւ ամէն տեսակ անհատական, ցեղային եւ կրօնական ազատ մտածողութեան հետ արագօրէն չփման մտնող մեր երիտասարդ ուղեղները, դասախօսին տեսութիւնները չէին կրնար ընդունիլ:

Այս եւ նման դասախօսութեանց եւ հրատարակութիւններու միջոցաւ, եւ կայսրութեան սահմաններու մէջ ապրող ոչ-Թուրք ժողովուրդներուն ի վնաս, նոր Թուրք ազգայնականութեան մը հիմերը դնել կ'ուզուէր: Ուրիշ ժողովուրդներու արիւնով ստեղծուելիք այս նոր ազգութեան գրականութիւնը տարածելու համար, տեղ տեղ «Թուրք օճաղ»ները եւ «Թուրք Եուրտը»ներ հիմնուեցան: Պարբերականներ եւ գիրքեր հրատարակուեցան: Այս օճախներուն մէջ երիտասարդներուն մասնաւոր կրթութիւն մը կը տրուէր: Ղեկավարներուն կարծիքով այս օճախներէն ներս տեղի կ'ունենային ձուլման առաջին գործողութիւնները: Բայց յետոյ պիտի տեսնենք որ, այս օճախները ինչքան ձեւի «Թուրքճի»ներ, նոյնքան ալ մեղի «քիւրտճի»ներ կը պատրաստէին:

Օսմ. կայսրութեան մէջ, որպէս պետական տարր հանդիսացող Թուրքին ցեղային առանձնայատկութիւնները պահպանելու համար, կազմակերպութիւններ ստեղծելէն աւելի բնական բան կարելի չէր երեւակայել ի հարկէ: Բայց այս ձեռնարկները միւս ժողովուրդներուն կաթը կթելէն յետոյ, անոնց արիւնը ծծելու աստիճանին հասնելու չէր»:

Այս առթիւ յիշելէ յետոյ իթթիհատի կեդրոնին մէջ պատրաստուած, եւ անմիջականօրէն գործադրելի դաւադրական ծրագիրը, կ'աւելցնէ.

— «Այս դաւադրութեան նպատակն էր, կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուող բոլոր ցեղերը թրքացնել, եւ այս ցեղերուն բնաջնջումով պատուաստուելիք Թուրքէն՝ ցեղային միատարրութեան ընդունակ նոր Թուրքիա մը կերտել»:

Ձեռնարկին յաջողութեան համար կ'որդեգրուի երկու ճամբայ,—պատուաստել եւ ջարդել: Իսլամները պիտի ձուլէին, իսկ ոչ-իսլամները պիտի բնաջնջէին:

— «Ծրագրին համաձայն Քիւրտերը դասուեցան ձուլման ենթակայ ժողովուրդներու կարգին: Այս մասին օրէնք մըն ալ պատրաստելով, օրուան գծրախտ թագաւոր Սուլթան Րէշատի վաւերացման ենթարկուեցաւ: «Արեւելեան նահանգներ» անունով յիշատակուած Քիւրտիստանի մէջ բնակող ժողովուրդը այսինքն Քիւրտերը, տեղահան ընելով, դէպի արեւմուտք թրքական նահանգները փոխադրելով հինգ առ հարիւր համեմատութեամբ պիտի ցրուէին Թուրք գիւղերու մէջ: Իսկ պէյերը, աղաները եւ շէյխերը, իրենց կարեւորութեան համաձայն, նահանգային եւ գաւառական կեդրոններու մէջ պիտի գետեղէին: Ժողովուրդին պիտի արգիլուէր կապ հաստատել այս աստիճանաւորներուն հետ: Քիւրտերէն պարպուած հողերուն վրայ պիտի զետեղուէին ասկէ-անկէ բերուելիք Թուրքեր: Քանի մը սերունդ յետոյ, Թուրքերուն մէջ եւ անոնց խառնուելով, լեզուն եւ սովորութիւնները կորսնցնող քիւրտ գաղթականները պիտի թրքանային:

Իթթիհատի կեդրոնին մէջ պատրաստուած ծրագրին՝ Հայերու եւ Քիւրտերու վերաբերեալ մասը գործադրութեան դրուեցաւ: Հայերը ջարդուեցան: Քիւրտիստանի զանազան մասերէն ալ խումբ-խումբ քրտական զանգուածներ տարագրուեցան դէպի արեւմուտք թրքական նահանգներ:

Հայկական տեղահանութեանց ընթացքին ջարդելու վարժուած անկանոն ուժեր, այս բանը կիրարկեցին նաեւ Քիւրտերու վրայ: Նպատակը պարզապէս ընդհանրացած էր:

Այդ թուականներուն Բաղդէի մէջ, բանակի պարէնաւորման ճիւղին հրամանատարն էի: Բանակավայրին ճաշարանին մէջ ամէն օր 30—40 սպայ կը գտնուէր: «Թիւրք օճաղը»ներուն մէջ դաստիարակուած բազմաթիւ Թուրք սպաներու բերնէն, շատ անգամներ եւ բառ առ բառ լսած եմ հետեւեալ խօսքերը.— «Եկած տանենք, «ծօ»երուն հաշիւը մաքրեցինք. վերադարձին կարգը «լօ»երունն է»:

«Ծօ» ըսելով Հայերուն՝ «լօ»ով ալ Քիւրտերուն կ'ակնարկէին:

Զինադադարին երբ Պոլիս վերադարձայ, գաղթականներու տնօրէնութեան արձանագրութիւններէն տեղեկացայ, որ Քիւրտիստանէն 650 հազար անձ քշուած էր արեւմտեան նահանգները»:

Հեղինակը յետոյ կը նկարագրէ այս գաղթականութեան պարզած թշուառ եւ սրտաճմլիկ տեսարանը՝ Տաւրոսեան անցքերուն վրայ: Իրենց հայրենիքէն տեղահանուած այս բազմութիւնները, գրեթէ կէս առ կէս կ'ոչնչանան համաճարակներէ, անօթութենէ եւ ցուրտէն: Յետոյ կ'աւելցնէ.

— «Իթթիհատը իր ծրագրին յաջողութիւնը չտեսաւ փլաւ: Կատարուած տեղահանութիւններն ու ջարդերը, քրտական խնդիրը քնացնելէ շատ հեռու էին: Ընդհակառակն, ընդհ. պատերազմի ընթացքին Քիւրտերուն տրուած հարուածները, ազգ. շարժումը խթանող բարերար հեղեղներու դերը կատարեցին: Քիւրտերու Քիւրտ մնալու եւ իբրեւ Քիւրտ ապրելու մտահոգութիւնը չէջուեցաւ: Այս ցանկութիւնը աւելի մեծ ուժգնութեամբ արտայայտուեցաւ յառաջիկային»:

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 9 յունիս (Յառաջ).— Ինչպէս ծանօթ է, երկու տարիէ ի վեր Պրիւսէլի Ազատ Համալսարանի արեւելեան լեզուներու բաժնին մէջ հիմնուած է հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ամպիոն մը, որուն դասախօսն է փրոֆ. Ադոնց:

Այդ դասախօսութեանց համար, առաջին տարին կարգ մը բարեկեցիկ Հայեր նպաստներ յատկացուցած էին, սակայն վերջերս այդ նպաստները նուազած ըլլալով, համալսարանի վարչութիւնը ազդարարած էր լրացնել այդ պակասը, հակառակ պարագային պարտաւորուած պիտի ըլլար ջնջելու հայերէն լեզուի դասախօսութիւնները:

Արդ, քանի մը սրտցաւ հայրենակիցներ միանալով, մասնախումբ մը կազմած են, նիւթապէս ապահովելու համար ամպիոնին գոյութիւնը: Յաջողութիւն կը մաղթենք:

⁂ Հայաստանի Կարմիր Խաչի Պելժիոյ մասնաճիւղը այս տարի, փոխանակ պարահանդէսի, կազմակերպեց հանդիսութիւն մը, որուն հասոյթը եղած է 15,000 ֆրանքի մօտ գումար մը, ինչ որ նշանակելի է Պելժիոյ պէս պզտիկ գաղութի մը համար, մանաւանդ երբ նկատի առնենք ներկայիս տիրող տնտեսական աննախընթաց տագնապը:

Իր տարեկան պիւտճէն ապահովելու համար, Կարմիր Խաչին կողմէ կատարուած այս հանդիսութիւնը աւելի նպատակայարմար է, եւ զերծ կը կացուցանէ Միութիւնը պարահանդէսի առթիւ ընելիք աւելորդ ծախքերէ, սրահի վարձքէ, եւն.:

Գնահատելի են Միութեան անդամուհիներու անձնուէր ջանքերը, հոգալու եւ սփոփելու համար գաղութիս հիւանդներն ու կարօտեալները:

⁂ Ամսոյս 7ին, հողին յանձնեցինք Հրանդ Մարգարեան անուն ուսումնատենչ եւ խոստմնալից երիտասարդ մը: Կոտորածի արհաւիրքներէն ազատած չափահաս որբ մըն էր, որ նախապէս հետեւած էր Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի ճարտարագիտութեան ճիւղին: Իր անհատական ջանքերով ու զոհողութիւններով, տարիէ մը ի վեր եկած էր Պրիւսէլ, կատարելագործելու համար իր մասնագիտութիւնը: Կը հետեւէր տեղւոյս բազմարուեստեան վարժարանին դասընթացքներուն, ցոյց տալով բացառիկ կարողութիւն մը: Իբր լուրջ ու աշխատասէր ուսանող, շատ սիրուած էր իր ընկերներէն:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ պելժ եւ հայ ուսանողներու եւ ծանօթ հայրենակիցներու ներկայութեան: Ներկայ էին նաեւ համալսարանին տնօրէնը, բազմարուեստեան վարժարանին նախագահն ու քարտուղարը: Դամբանականներ խօսեցան իր վարժարանի ակումբին կողմէ Պելժ մը, եւ ճարտարապետութեան ուսանող՝ Պ. Պետեւեան: Ծաղկեպսակներ ղրկուած էին զանազաններու կողմէ:

Հանգուցեալը Ֆրանսայի Puy de Dôme նահանգին մէջ ունի եղբայր մը, որուն հասցէն անծանօթ կը մնայ:

Հանգիստ իր ոսկորներուն:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՌՈՒՍ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»» : «««

«Հայրենասիրութիւնը սովետներու մէջ» խորագրով, իր խմբագրական սիւնակին վրայ, չափազանց հետաքրքրական թղթակցութիւն մը հրատարակած է Լեհաստանի պաշտօնաթերթը՝ «Կազէթա Փոլսքա»: Այդ թղթակցութիւնը թերթին ղրկած է իր Մոսկուայի մնայուն թղթակիցը, որ միանգամայն լեհական հեռագրական գործակալութեան թղթակիցն է: Ան լեհ երիտասարդ ու տաղանդաւոր լրագրողներէն մին է: Կը կոչուի Պէրսոն: Կեղծ անունով՝ Օթմար: Այն տեղեկութիւնները զորս կուտայ, ճիշդ են եւ վաւերական:

Իր վերջին յօդուածը, որ սովետներու հայրենասիրութեան կը վերաբերի, բաւական երկար է: Ստորեւ՝ այդ յօդուածին խտացումը.—

«Վերի խորագիրը քիչ մը հակասական կը հնչէ: Հայրենասիրութիւն պետութեան մը մէջ, որ կը կառավարուի միջազգայնականներու կողմէ: Եւ սակայն իրողութիւնը այս է:

«Բոլշեւիկները ամենախիստ կերպով կը դատապարտեն շատ մը երեւոյթներ, որոնք տեղի կ'ունենան արտասահմանի մէջ, բայց երբ անոնք կը կատարուին Ռուսիոյ մէջ, կը գովեն ու կը հաւանին: Նոյն իսկ սկսած են վերադառնալ այն նախկին բացատրութիւնները որ ի գործ կը դրուէին ցարական շրջանին: Օրինակ, կարմիր բանակին կազմութեան 16ամեակին առթիւ, գրեթէ բոլոր թերթերն ալ գրեցին,— «Այն պարագային երբ աշխարհակալները յարձակին Խորհրդ. Միութեան վրայ, աշխատաւոր զանգուածները մեր կողմէ պիտի պատասխանեն հայրենիքի պատերազմով»:

Թղթակիցը, երկու տարուան ուսումնասիրութիւններէն վերջ, կուգայ կը հաստատէ թէ սկսած է խօսքի եւ գործի համաձայնութիւնը:

«Այսօրուան Ռուսիոյ մէջ հայրենասիրութիւնը չափազանց բարձր է:

«Այս մասին ես ունեցայ հետաքրքրական խօսակցութիւն մը զինուորականի մը հետ, որ շատ բարձր դիրք մը կը գրաւէ: Մենք խօսակցեցանք արտաքին նախարարութեան պալատին սրահին մէկ անկիւնը: Ընդունելութեան մը պահուն, զոր կազմակերպած էր Լիթվինով այն առեն երբ նախարար Բէք Մոսկուա կը գտնուէր, իմ խօսակիցս ինծ հետեւեալը ըսաւ.

— Թող ձեզ չզարմացնէ, բայց բանիս, ասկէ վերջ մեր երկրին մէջ կրնայ երեւան գալ «մաքուր հայրենասիրութիւնը»: Եթէ հարկ ըլլայ, մեր զինուորը պիտի պաշտպանէ միայն իր հայրենիքը եւ ոչ ուրիշ բան ու կրնամ համարձակ ըսել թէ, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն, մեր զինուորը եւս, ճակատին վրայ անօթի պիտի մնայ, ինչպէս բոլորը, բայց ան աշխարհի մէջ միակ զինուորը պիտի ըլլայ, որուն կոնակէն ոչ ոք հարստութիւն պիտի դիզէ:

— Իսկ գիւղերուն մէջ, պատերազմի ըմբռնումին հետ կապուած բռնագրաւումնե՞րը:

— Գիւղացին կը վարժեցնենք այդ բոլորին՝ դեռ խաղաղութեան շրջանին... Շատոնց նետած կ'ըլլայինք անոնց վրայ դրուած տուրքերը, բայց, ինչպէս կը տեսնէք, չենք ըներ:

— Իսկ ձեր բանակին մէջ ի գործ դրուած «միջազգային ոգիով դաստիարակութիւն»ը պիտի չնուազեցնէ՞ զինուորին պատերազմական արժանիքը:

— Կարմիր բանակին մէջ միջազգային դաստիարակութիւնը կը յենու, ամէն բանէ առաջ, խորհրդային Միութեան մէջ ապրող ազգերու միջեւ եղբայրութեան ամրացումի սկզբունքին վրայ:

Արմատական բարեփոխումներ տեղի ունեցան նաեւ մտաւորականներու ըմբռնողութեանց մէջ, անոնք (անկախ իրենց այս կամ այն վերաբերումէն դէպի համայնավարութիւնը) այսօր ամբողջովին կը բաժնեն «պետութեան պաշտպանութեան խնդրին մէջ Պրոլետարեան դիրքը»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Անկախութեան տօնը Մուլէնոյի մէջ

== o ==

Մուլէնոյի շրջանն ալ, 300է աւելի երկսեռ հայրենակիցներով, տօնեց անկախութեան տարեդարձը Մէտոնի ընդարձակ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Զաւարեան կոմիտէին: Մեր բոլոր ազգային հանդէսներու փայլը «Սիփան» երգչախումբի կողմէ «Մեր հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը: Նախագահ ընկ. Գիւլխանդանեան քանի մը խօսքերով բացատրեց օրուան տօնին իմաստը եւ պանծացուց յիշատակը մեր բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, որոնք մանաւանդ 1918 շրջանի Մայիսի վերջին օրերուն ինկան անկախութեան ճամբուն վրայ: Օրուան բանախօս ընկերուհի Եւէն Բիւզանդ իր սովորական պերճախօսութեամբ վեր հանեց Մայիս 28ի նշանակութիւնը՝ անոր բերած փոփոխութիւնը հայ ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ: Յետոյ ներկայացուց թրքական վտանգը որ կը սպառնար Հայաստանի գլխուն մայիսեան անկախութեան նախընթաց օրերուն, եւ այն մէկ քանի օրերու անհաւասար կռիւները մեր արիւնոտ հերոսներուն, որոնք պատճառ եղան մեր դարաւոր թշնամիին՝ Թուրքին անգամ ընդունել տալու Հայաստանի անկախութիւնը.— «Ան որ կը սիրէ ներկայ խորհրդային Հայաստանը, ուզէ թէ չուզէ անպայման պէտք է սիրէ նաեւ Դաշնակցական կառավարութեան հանրապետական Հայաստանը, որով հետեւ առանց անոր՝ այս չէր կրնար գոյութիւն ունենալ: Վատեր կամ տմարդներ են բոլոր անոնք, որոնք առանց նկատի առնելու մեր մօտիկ

անցեալի պատմութիւնը, կը յայտարարէն թէ Հայաստանի անկախութիւնը Թուրքին շնորհն էր»:

«Եփրատ» երգչախումբի մասնակցութեան շնորհիւ, յաջող էր գեղարուեստական բաժինը: Ներկայացուցաւ «Անոյշ»էն տեսարան մը, որուն մէջ Պ. Մեհտերեան՝ Սարոյի, Օր. Կնեազեան Անուշի եւ Տիկ. Արմենուհի Յակոբեան մօր դերերով, շատ գնահատուեցան: Խումբը յաջողութեամբ երգեց «Տիլպար ջան», «Հայկ ու վարդանին», «Տուտու», «Զարթիր սիրտ իմ» երգերը, ղեկավարութեամբ Սաքօ Յակոբեանի: Յետոյ սկսան հայկական շուրջ-պարերը, մասնակցութեամբ Թաւիտ Թուրէնի նուագին, պարեցին «Հոյ հէլինէ»ի շարքը, «Իմ չինարի եարը», «Շիկուկ», «Թռոյ»ի պարը եւ վերջացուցին հայկական քաշելով: Օր. Ա. Թէմինեան, Պ. Թուրէն եւ Տիկ. Արմենուհի պարեցին հայկական եւ լեռնական պարեր:

Ընկեր Ծատուրով գեղեցիկ կերպով արտասանեց մեր երիտասարդ գրողներէն ընկ. Վարդգէս Յակոբեանի «Երթանք այդ ճամբէն» գրուածքը:

Կէս գիշերէն վերջը սկսան ուրախութիւնները եւ պարերը, ղեկավարութեամբ «Եփրատ» նուագախումբին եւ առաւօտեան ժողովուրդը մեկնեցաւ տարուէ տարի աւելի գօտեպնդուած անկախութեան հաւատքով, անշուշտ արհամարհելով բոլոր տեսակի այլասերած հոգիները, որոնք կ'աշխատին ամէն միջոցով կտրել այս ժողովուրդին հոգիին մէջէն անկախութեան եւ ազատութեան սրբազան գաղափարները:

Գ. Վարդունի

Ի՞նչ կ'ըսէ մեր գաղութը

ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊ, 10 յունիս (Յառաջ).— Վերջերս Անիէռ-Պուա Քոլոմպն ալ ունեցաւ իր Կ. Խաչի մասնաճիւղը, նախագահութեամբ Տ. Սապոնճեանի: Անցեալ շաբաթ, մասնաճիւղը իր անդրանիկ նիստը գումարեց Տիկ. Վարդապետեանի բնակարանը եւ իր առ ժամեայ Վարչութիւնը ընտրեց: Տասնըհինգէ աւելի անդամուհիներ ներկայ էին: Վարչութիւնը որոշեց որ ժողովուրդին բացատրելու համար Կ. Խաչի նպատակը, թէյասեղան մը տրուի ընկերահամակրական, եւ գործունէութիւնն ու օգտակարութիւնը պարզուի հրապարակաւ: Այս ձեռնարկը շատ գնահատելի է, կը յուսանք որ ստուար թիւով հայրենակիցներ պիտի մասնակցին Կ. Խաչին:

Գալով անգործութեան, կը շարունակուի: Իսկ նպաստը բացարձակապէս կը մերժուի Հայերուն: Անիէռ ալ կրճատած է, օրինակ մէկ հոգին որ կ'առնէր առաջ օրական 9 ֆրանք, հիմա կը ստանայ 7 ֆրանք: Գրեթէ ամէն օտարականի կրճատած են, իսկ տեղացիներուն՝ ոչ:

Անցեալները երկու նամակ առի, մէկը Մարսիլիայէն, միւսը Լիոնի հրջակայքէն: Ասոնք 1925ի իմ ծանօթ բարեկամներս են, միասին կ'աշխատէինք Սիթրոյէնի եւ Տըլաժի գործարանները: Իրենց ներկայ անգործութիւնը բացատրելով փափաք կը յայտնեն գալ Փարիզ եւ դարձեալ աշխատիլ նոյն գործարանները: Իրենց գրուոր բացատրած եմ, թերթով ալ կ'ըսեմ: Բարեկամներ եւ հայրենակիցներ, ձեր գիտցած այդ գործարաններըգործաւորներուն կէսը արձակելէն զատ մնացեալն ալ կրճատած ժամերով կ'աշխատցնեն, իսկ գալով օտարականներուն՝ բացարձակապէս անկարելի է գործ գտնելը, ինչու որ երբ գործարան մը գործաւոր առնէ, պաշտօնեան բարձր ձայնով կը կանչէ ու կ'ըսէ երեսիդ թէ «օտարականներու գործ չունինք»: Անցեալները երկու ընկերներով Անիէռի գործարանին առջին ենք, մօտ 40 հոգի կանք, չորս օտարական, վեց հոգի Ֆրանսացի, իսկ միւսները Ալճերացի ու Մարոքցի: Նախ քանի մը արհեստաւոր առին տեղացի, յետոյ դարձեալ եկան ու մէկ սեւ աշխատաւոր ուզեցին, քովս գտնուողը, որ սեւ մըն էր, ներկայացաւ: Պաշտօնեան հարցուց թէ տեղացի՞ ես: Ոչ, ըսաւ, օտար եմ եւ որբ: Օտար չենք առներ, ըսաւ: Պաշտօնեան նորէն կը կանչէ — մէկ սեւ աշխատաւոր: Ալճերիացի մը ներկայացաւ եւ ըսաւ թէ «Ֆրանսացի» եմ: Ոչ, ըսաւ պաշտօնեան, դուն Ֆրանսացի չես, իսկական Ֆրանսացի կ'ուզեմ, Ալճերիացին սկսաւ վիճաբանիլ թէ ի՞նչ է այս, որ մեզ ալ օտարի տեղ կը դնէք: Վէճը սաստկացաւ: Քիչ յետոյ եկաւ մեծը եւ ըսաւ Ալճերացիին,— գրել-կարդալ գիտցող կ'ուզեմ, գիտե՞ս: Ոչ, ըսաւ եւ վէճը փակուեցաւ:

Յ. Ադամեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28ի տօնը

— o —

ՓՈՆԹԷ-ԱՎԻՆԵՈՆ, 10 յունիս (Յառաջ).— Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով մեծ շուքով տօնուեցաւ Փոնթէի մէջ եւս Մայիս 28ը: Հանդիսականները խումբ խումբ կը հաւաքուէին սրահը, կարօտի եւ ողջոյնի խօսքեր լսելու: Հայաստանի պատմութիւնը մտիկ ընելու: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր արդէն: Ամէն մարդ իր տեղը գրաւած, շատերը ոտքի վրայ: Օրուան նախագահ ընկ. Ա. Արմաղանեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ ըսաւ.— «Դարերէ ի վեր մեր երազած անկախութիւնը իրականացաւ 1918 Մայիս 28ին: Մեր պատմութեան մէջ անմոռանալի պիտի մնայ նուիրական այդ օրը, մինչեւ որ դարձեալ վերագտնենք մեր անկախութիւնը»: Մէջ ընդ մէջ եղան մեներգներ եւ արտասանութիւններ: Արտասանեցին ընկերներ Մկրտիչ Գաբրիէլեան «Ուխտի գիշերը», Գալուստ Պէհրիկեան՝ Սիամանթոյի «Պարը», Հայկազուն Էքնատուրեան «Սազը», Խորէն Հէքիմեան՝ «Անէծքը»: Երգեց ընկեր Ղազար Գաբրիէլեան՝ «Հայաստան»ը եւ Ա. Ահարոնեանի «Սեւ խաւարը», Օրիորդ Մարի Համբարձումեան՝ «Իմ սիրելի զաւակունքը» որ շատ յուզեց: Պ. Գալուստ Պէհրիկեան շատ յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկերուհի Քիպրիթճեան, որ բացատրեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը եւ հաւատք ներշնչեց ապագայի մասին, Հայաստանի վերջնական անկախութեան մասին:

Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն, հայրենակիցները ցրուեցան ազատութեան գաղափարով ներշնչուած: Հանդէսէն վերջը ունեցանք ընկերահամակրական ժողով եւ «Մուրատ» խումբին վրայ մէկ ընկեր աւելնալով՝ երդման արարողութիւնը կատարուեցաւ:

Լեւոն Օվիկեան

ՀԱՅ ՄԵԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ

oooo

Մեր մէջ դժբախտաբար շատ քիչ է թիւը ճշմարիտ արուեստագէտներու, անշուշտ արուեստագէտ բառին իսկական իմաստովը:

Ճիշդ այդ պատճառով ալ անոնք արժանի են — եւ պէտք է որ ըլլան— մեր ջերմ համակրանքին:

Այդ սակաւաթիւ արուեստագէտներէն մէկն է Մաքս Մաքսուտեան հայ մեծ դերասանը, որուն ստեղծած համբաւը Ֆրանսական բեմերու վրայ, ծանօթ է ամէնուս:

Հայ ցեղին համար պատիւ մըն է ունենալ Մաքսուտեանի նման աստղ մը, որ կը փայլեցնէ անունը իր պատկանած ազգին, որուն ընտրեալ զաւակն է:

Մեծն Սառա-Պէռնարի գուրգուրանքին առարկայ այս տաղանդաւոր հայ դերասանը, երկար տարիներ խաղացած է անոր հետ, ամէնէն դժուարահաճ գեղարուեստասէրներու գնահատանքին արժանանալով շարունակ:

Ֆրանսական մամուլը միշտ հիացումով խօսած է անոր մասին: Պետական երկրորդ Թատրոնին՝ Օտէոնի մէջ ան ստանձնած է գլխաւոր եւ պատասխանատու դերեր, դասական եւ արդիական խաղերու մէջ հաւասարապէս:

Օտէոն եւ Սառա-Պէռնար Թատրոններէն վերջ, խաղացած է նաեւ Կրան Կինեոլ Թատրոնին մէջ, միշտ հիացումի առարկայ դարձնելով իր ստեղծագործութիւնները:

Սինէմայի աշխարհին մէջ նոյնպէս իր ձեռք բերած յաջողութիւնները զինք կը դասեն ֆրանսական vedetteներու շարքին:

Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը առաջին անգամ ըլլալով հայ հասարակութեան առջեւ, յունիս 17ին, յառաջիկայ կիրակի ցերեկ, պիտի խաղայ «Գամելիազարդ Տիկինը» Թատերգութեան մէջ «Ժորժ Տիւվալ»ի գլխաւոր դերը, զոր խաղացած է վարպետօրէն Մեծն Սառայի հետ:

Յունիս 17ին կիրակի ցերեկ հայ ժողովուրդը անհուն հրճուանքը պիտի վայելէ, ծափահարելու իր մեծ արուեստագէտը:

Ս.

Նորէ՞ն պառակտում

— o —

ԽՄԲ.— Ստացանք յայտարարութիւն մը յանուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան, ստորագրուած 4 հոգիի կողմէ: Յայտարարութիւնը, որ գրուած է «պատմութեան համար», ըմբոստութիւն մըն է ընդդէմ Կեդր. Վարչութեան: Որ եւ է Միութեան մէջ, որ եւ է մասնաճիւղ իր վէճը եւ պայքարը պարտաւոր է լուծել Միութեան ներսը, բստ կանոնագրի՝ ժողովներով եւ ոչ թէ թերթերու մէջ: Եւ մամուլը քաջալերած կ'ըլլայ այսպիսի պաշը-պոզութիւնները, երբ տեղ կուտայ այսպիսի յայտարարութիւններու, որոնք շատ վիրաւորիչ ձեւով գրուած են: (Յայտարարութիւնը կ'ամբաստանէ ոչ միայն Կեդր. Վարչութիւնը, այլ եւ Պատգ. ժողովը): Քանի մը տող միայն՝ արձանագրելու համար այս ըմբոստութիւնը, «յանուն պատմութեան»: Այս առթիւ դիտողութիւն մը եւս,— յայտարարութիւնն ստորագրողները կ'ըսեն թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներէն շատեր «չեն գիտեր մարմնակրթանքին եւ մարմնամարզին տարբերութիւնը», սակայն մարմնակրթութեան իմաստը հասկնալ կը ջանա՞ք միթէ, երբ կը գրուի՝ «Հ. Մ. Ը. Մ.ը կազմուած է երիտասարդները մարզելու համար բնութեան գիրկը եւ ոչ թէ հանդէսներու մասնակցելու կամ դրան առջեւ պահակ կենալու համար», կամ «մեր նպատակն է գնդակ խաղալ, վազել, ցատկել, նետել(?), պտոյտի երթալ, օդ ծծել, լողալ, խնդալ, երգել»: Քիչ մը շատ հասարակ եւ ռամիկ է մարմնակրթութեան այսպիսի ըմբռնում:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները ոչ nudiste են, ոչ ալ ազգային-ընկերային մեր կազմէն անջատուած դուրս նետուած ermiteներ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակը կամ մարմնակրթութեան իմաստը կը կայանայ նկարագիր կազմելուն մէջ, առողջ նկարագիր առողջ կազմով: Եւ մասնակցելով ազգային եւ ընկերային աշխատանքներու,— չէ՞ որ գործունէութեան դաշտը կը պատկանի երիտասարդութեան: Իսկ դուք կ'ուզէք երիտասարդութեան ուշադրութիւնը հեռացնել այդ դաշտէն, մարմնակրթական խաղերուն մէջէն դուրս նետելով ոգին՝ մանկապարտէզի զբօսանք դարձուցած:

Բայց... պատմութեան համար, խօսքը տանք ձեզի.—

Զինուելու համար մեր սիրած գործին լաւցինք, չհրատարակեցինք նոյն իսկ մարզական թերթը որ հաւանաբար միակը պիտի ըլլար հայ իրականութեան մէջ: Հեռացանք Պատգ. Ժողովէն բողոքելով եւ գրաւոր հրաժարականով, որովհետեւ այդ Պատգ. Ժողովը ապօրինի էր, որովհետեւ այդ Պատգ. Ժողովը իր բարձրութեան վրայ չէր, հոն պատգամաւոր ընտրուած էին մարդիկ որ մարմնակրթանքին եւ մարմնամարզին տարբերութիւնը չէին գիտեր, սկաուտիզմը զինուորական միութիւն կը կարծէին կամ աւելի ճիշդ հոն եկած էին ոչ թէ իբրեւ պատգամաւոր խղճի մտօք գործ մը կատարելու այլ որոշ նպատակներ հետապնդելու համար:

Պատգամաւորական ժողով մը որ կոչուած էր Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընդհ. ճամբատագիրը որոշելու, ծրագիր-կանոնագրի փոփոխութիւններ կատարելու, ապագայ գործունէութեան ծրագիր մշակելու, երեք ամիս տեւեց առանց գործ մը տեսնելու. անգործադրելի որոշումներ տուաւ, ընտրեց վարչութիւններ խամաճիկներու պէս:

Արդիւնք՝ իրարու հետ կռիւ բամբասանք եւ մինչեւ այժմ ոչ մէկ լուրջ գործ: Ներկայիս նոր Կեդր. Յանձնախումբ մը կազմուած է նախագահութեամբ Պ. Վազգէն Անդրէասեանի որ յոյս ունինք թէ գործ կրնայ տեսնել եթէ առանձին գործէ:

Ներկայիս կը լսենք թէ նոր շրջանային վարչութիւն մը եւս կազմուած է նշանակումով: Պ. Ն. Օհաննեան ինքզինքին իրաւունք տուած է ընտրելու եւ վաւերացնելու առանց նկատի առնելու այն Հ. Մ. Ը. Մ.ականները, որոնք ոյժ կը ներկայացնեն:

Որքան որ գիտենք, նոյն իսկ եթէ նշանակումով վարչութիւն ընտրուի, վերջը առ ի վաւերացում ժողովին կը բերեն, իսկ ժողովականները որ եւ է լուր չունին:

Ոչ, պարոններ, ալ ժամանակը եկած է ըսելու թէ պէտք է վերջ մը տալ այս գայթակղութեան. բաւական է որքան մեզ խայտառակեցիք, մեզ եւ հայութիւնը օտարներու առջեւ, Ֆրանսական Համադաշնակցութեան եւ Փէտէֆէքթիւրին մօտ, զանազան անուններով վաւերացումներ առնելով անկէ: Կը հարցնենք ձեզի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆրանսերէն անունը ի՞նչ է բստ ձեզի: Ի՞նչ պատասխան տուած էք ձեզի դիմող օտար պահանջատէրերուն որ ստիպուած ներկայացած են Փութպօլի Համադաշնակցութեան եւ ոստիկանութեան:

Երբ սրտցաւ անհատներ կ'աշխատին այս խայտառակութիւնը վերցնել մէջտեղէն՝ տեղոց խնդրանքներուն վրայ, ինչո՞ւ դեռ կը յամառիք եւ նամակ կը գրէք Լիկին, ծանօթացնելու համար ձեր ախոյեանները եւ հասցէն եւ կը խօսիք Միութեան մը անունով որ նոր ազատած է ջնջուելու վտանգէն:

— «Մենք պէտք չունինք մեծ մեծ անուններու, այլ համեստ մարդիկներու եւ ֆութպոլիստներու որոնց լումաներովը կրնանք ձեր սպասածէն աւելի գործ տեսնել:

Միայն կը խնդրենք ձեզմէ, յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի շահերուն, մի խաչաձեւէք մեզ, եղէք Կեդր. Վարչութիւն կամ Շրջանային, ազատ ձգեցէք մեզ:

Իսկ եթէ դեռ կը յամառիք, այն ատեն մենք կ'առաջարկենք գումարել բացառիկ ընդհ. ժողով մը ուր դէմ առ դէմ գանք եւ դիմակները վար առնենք:

Բացի երեք հոգիէ, կ'ողջունենք նոր վարչութեան մէջ եղող անձնաւորութիւնները եւ անոնք մեր ընկերներն են, բայց չենք ուզեր նախորդներուն հետ գործ ունենալ, երկին փորձելը յիմարութիւն է:

Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեանը որ ստանձնած է նախագահութիւնը, մեր բոլորին յարգանքին արժանի է, միայն եթէ կը թոյլատրէ՝ մէկ խորհուրդ իրեն, որովհետեւ անփորձ է ու վերջը պիտի հասկնայ:

Զինուորը զօրանոցին մէջ, ուսանողը վարժարանին մէջ, հիւանդը հիւանդանոցին մէջ, մարդիկը մարզարանին մէջ եւ սկաուտը բնութեան ծոցին մէջ:

Հայ մարմնակրթական ընդհ. միութիւնը կազմուած է երիտասարդները մարզելու համար բնութեան գիրկը եւ ոչ թէ հանդէսներու մասնակցելու կամ դրան առջեւ պահակ կենալու համար:

Իբրեւ վերջին խօսք ըսենք թէ մենք ոչ մէկ հանդէսի չենք մասնակցիր, ոչ մէկ քաղաքական գոյն ունինք, գաղութի գործերուն չենք խառնուիր, ոչ ալ կռիւներու:

Կը յարգենք բոլոր ազգ. հաստատութիւնները, քաղաքական կազմակերպութիւնները եւ միութիւնները. անհատապէս ամէն անդամ ազատ է մասնակցելու եւ օժանդակելու, բայց ոչ մէկ հաւաքական մասնակցութիւն կամ օժանդակութիւն:

Մեր նպատակն է գնդակ խաղալ, վազել, ցատկել, նետել, պտոյտի երթալ, օդ ծծել, լողալ, խնդալ, երգել: Մեր կանոնն է կարգապահութիւն յարգանք իրարու հանդէպ, օգնել եւ պաշտպանել փոքրիկը եւ տկարը, վարժուիլ տոկուն կեանքի, պատրաստել լաւ քաղաքացիներ: Եթէ կ'ուզէք եկէք մեզի հետ, մեր դռները բաց են, եթէ չէք ուզեր՝ աթոռները գրաւեցէք եւ վիճաբանեցէք մինչեւ որ ձանձրանաք եւ դուք ալ հեռանաք մեր օրինակին: Պատմութեան համար, հասարակաց կարծիքին համար»:

Թուրքերը կը մերժեն

ՃԱՓՈՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ ԼՈՒՐԸ

»»» «««

Ընկ. Ս. Վրացեան յօդուածաշարքով մը սկսած է քննել այդ լուրը թէ ճափոնական ներկայացուցիչը զինակցութիւն առաջարկած է Թուրքիոյ: Այժմ Թուրքերը կը փութան հերքել այդ լուրը, ինչ որ հասկնալի է: «Վագր» կը գրէ.—

Հասկցուած է որ սխալ տեղեկութեանց վրայ հիմնուած է Մոսկուայի թերթերուն հրատարակած այն լուրը թէ ճափոն ծովակալը, Էնկիւրի այցելած ժամանակ, զինակցութիւն առաջարկած է մեզի: Իրաւասու անձնաւորութիւններ կը հաւաստեն թէ այդ լուրը ամբողջովին անհիմն է:

** «Վագր»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ, անդրադառնալով նոյն լուրին, գրել կուտայ.— «Մեզի զարմացնող պարագան այն է որ, այդ տեսակ լուր մը տեղ գտած է Մոսկուայի կառավարութեան պաշտօնական օրկանն եղող թերթի մը՝ «Փրավտա»յի մէջ: (ԽՄԲ.— Կառավարութեան օրկանն է «Իզվեստիա», իսկ «Փրավտա» համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական պաշտօնաթերթն է): Որովհետեւ զրոյցին այս ձեւ հրատարակութիւնը ցոյց կուտայ թէ Մոսկուայի քաղաքական շրջանակները քիչ շատ արժէք եւ կարեւորութիւն տուած են անոր:

Ճիշդ է թէ, զինակցութեան առաջարկը յիշած ատեն, «Փրավտա» որ եւ է բան չէ գրած այն մասին թէ մենք լաւ ընդունելութիւն ըրած ենք անոր: Նոյն իսկ կ'ըսէ թէ մենք ականջ չենք կախած: Բայց ինչ ալ ըլլայ, հաւատալ թէ այդ տեսակ առաջարկ մը եղած է, կը նշանակէ ընդունիլ թէ Թուրք եւ ռուս բարեկամութիւնը այնպիսի հանգամանք մը ունի, որ ո եւ է օտար պետութեան համարձակութիւն կուտայ Ռուսիոյ դէմ զինակցութիւն մը առաջարկելու:

Միւս կողմէ, հակառակ անոր որ Թուրքիա բազմաթիւ նիւթական ապացոյցներով հաստատած է թէ իր սահմաններէն դուրս որ եւ է ցանկութիւն չի սնուցաներ, աշխարհի մէջ կը գտնուի եղեր հոգ չէ թէ միակ պետութիւն մը որ չհաւատայ ատոր:

Ուշագրաւ պարագայ մըն ալ այն է, որ զինակցութեան զրոյցը Փարիզէն հաղորդուած է Մոսկուա եւ ուղղակի հրատարակուած: Եթէ մենք «Փրավտա»յի տեղը ըլլայինք, նախ կը հարցնէինք Թուրք շրջանակներուն, եւ կամ կը գոհանայինք խնդալով:

Առաջին անգամ ըլլալով «Փրավտա»յի մէջ մեր նշմարած զգայնութիւնը Թուրք եւ ռուս բարեկամութեան լայն անկեղծութեան մէջ աններդաշնակ ձայնի մը տպաւորութիւնը կը թողու, որքան ալ անկարեւոր ըլլայ: Ահա թէ ինչո՞ւ զարմանք կը պատճառէ մեզի»:

** Մէնթէշէի երեսփոխան եւ «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եոնուս Նատի պէյ, չեչտելէ յետոյ թէ ամէն կողմ մեծ ու փոքր խմբաւորումներու ձեռնարկներ կան եւ թէ ի մէջ այլոց Ռուսիա կը հաւանի անդամակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Գերմանիան ալ Ճափոնի հետ կը համաձայնի, գրել կուտայ.

«Այս ընթացքին մէջ երեւակայութեան ալ մեծ տեղ տրուած է: Այս կարգէն է այն լուրը թէ որպէս թէ զինակցութիւն առաջարկուած է Թուրքիոյ: Պատմութիւնը եղածին պէս կը ներկայացնենք:

Փարիզի «Ժուռնալ» թերթը, Մոսկուայէն առնուած Մայիս 30 թուակիր հեռաւոր հեռագիրը կը հրատարակէ. «Սովետական մամուլը բուռն հրատարակութիւններ կ'ընէ Ծ. Արեւելքի կացութեան մասին: «Փրավտա» կը հաղորդէ թէ ճափոն Թուրքիոյ առաջարկած է զինակցութիւն մը կնքել: «Փրավտա»յի համաձայն, ճափոն հրաւիրած է Թուրքիան գաղտնի դաշնագիր մը կնքել, Ռուսիոյ եւ իր միջեւ պատերազմ ծագած պարագային սովետները պաշարելու համար: Դարձեալ նոյն թերթը կը գրէ թէ, ճափոն խոստացած է թոյլ տալ որ Թուրքիա գրաւէ ռուսական Կովկասը, պայմանաւ որ օգնէ իրեն»:

Արդարեւ,— կ'ըսէ Եոնուս Նատի պէյ,— մենք ալ տեսանք խնդրոյ առարկայ ռուս թերթերու հրատարակութիւնները: Այդ թերթերը հաւատացած են թէ ճափոն նմանատարջարկներ ըրած է մեզի: Դարձեալ այդ թերթերուն համաձայն, այդ առաջարկները մեր կողմէ պատասխանի արժանի անգամ չեն տեսնուած, այլ ըսուած եւ իրենք իրենց մարած մենախօսութիւններու վիճակին մէջ մնացած են:

Ամէնէն զարմանալի պարագան այն է որ, որ սովետական մամուլը կը հաւատայ այդ տեսակ առաջարկ մը ըլլալուն եւ այս նպատակով է եղեր որ ճափոն ծովակալը հրամանատարը, վերջերս Էնկիւրի այցելեր է:

Լուրին ձեւն անգամ կը ցուցնէ թէ ճիշդ չէ ան: Այսպէս, տրամաբանութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ զօրագօրամատանաւ հրամանատար մը պտոյտի ելլէ, գրպանը ունենալով հոս հոն ըլլալիքզինակցութեան առաջարկներ: Յետոյ, աշխարհ գիտէ թէ Թուրք հանրապետութիւնը պետութիւն մը չէ որ ընդունակ ըլլայ Ռուսիոյ դէմ որ եւ է առաջարկ լսելու: Սովետական Ռուսիան ալ չանգիտանար այս իրողութիւնը:

Ճափոնի դէմ ռուս մամուլին կատարած այս հրատարակութիւնըդերծմնաց քիչ շատ զարմանք պատճառելէ մեզի: Բարեբախտաբար, այդ մամուլը կ'աւելցնէ թէ մենք ականջ չենք կախած մեզի եղած առաջարկներուն: Իսկ մենք աւելցնենք թէ ոչ ականջ չկախեցինք, այլ չլսեցինք անգամ նման բաներ: Որովհետեւ այդ տեսակ առաջարկներ չէին կրնար ըլլալ մեզի: Եթէ մեզի անպայման զինակցութիւն մը պէտք է, այս տեսակէտով արդէն Իսկ մենք աւելցնենքթէոչմիայնականջ բարեկամութիւնը որ Թուրքերու աչքին զինակցութենէն աւելի զօրաւոր եւ արժէքաւոր է»:

ՄԱՄՈՒԼ

Բարեգործականի տխուր դերը

— o —

Պոսթընի «Հայրենիք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մայիս).

— «Անհերքելի փաստեր կան, որ Բարեգործականը օր աւուր աւելի կը մխրճուի գործօն հակադաշնակցական պայքարի մէջ եւ շատ վայրերու մէջ նոյն իսկ հակադաշնակցական պայքարի ամէնէն կատաղի մղիչ ուժերէն մէկը կը դառնայ:

Կը թուէր թէ Բարեգործականը, իր ծրագրով ու նպատակներով զուտ բարեսիրական եւ ոչ քաղաքական կազմակերպութիւն մը ըլլալով, պէտք է ամէն կերպով խուսափէր միջամտելէ մեր գաղութներու կեանքը փոթորկող կուսակցական վէճերուն ու պայքարներուն, պէտք է ամէն կերպով ջանար մնալ քաղաքականապէս չէզոք գետնի մը վրայ՝ վայելելու համար իրեն օժանդակելու կոչուած հայ հասարակութեան բոլոր խաւերուն համակրանքը: Սակայն, Բարեգործականը, վերջին տարիները մանաւանդ, դարձած է չափազանց թափանցիկ վարագոյր մը, որուն ետեւ կը խաղցուի ամենավատ տեսակի կուսակցական տարամերժ քաղաքականութիւն մը: Ուրիշ խօսքով՝ Բարեգործականը պարզ դիմակ մըն է, որով Ռամկավարները կը շահագործեն անկուսակցական հայ զանգուածի միամտութիւնը եւ զայն կը ծառայեցնեն բարեսիրութեան հետ ոչ մէկ կապ ունեցող մութ նպատակներու, ճիշդ այնպէս ինչպէս որ իրենց ձեռքն առած եկեղեցիներու միջոցով կը շահագործեն հայ հաւատացեալներու կրօնական զգացումները եւ կը ծառայեցնեն զանոնք կրօնքի հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունեցող եւ նոյն իսկ հակակրօնական (համայնավարական) նպատակներու:

Այդ տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի վարիչներուն օրինակը:

Ընթերցող հասարակութիւնը դառն փորձով գիտէ թէ այդ մարդիկը, որ «Հ. Կոչնակ»ի ալ խմբագիրներն են, ի՛նչ տխուր դեր կատարեցին եւ դեռ կը կատարեն ամերիկահայ գաղութի ներկայ տագնապին մէջ: Այդ պարոններն են, որ ամիսներէ ի վեր կանգնած են կուսակցական այնքան քայքայիչ ու ազգավնաս պայքարի ամէնէն առաջին շարքին վրայ, առանց վայրկեան մը իսկ ամչնալու, որ «անկուսակցական» Բարեգործականին վարիչներն են եւ նոյնքան «անկուսակցական» Հ. Կոչնակին խմբագիրները:

Հարկաւ, եթէ այդ մարդիկը Բարեգործականի եւ Հ. Կոչնակի շահերը ի նկատի առնէին, մէկ վայրկեան իսկ թոյլ պիտի չտային իրենց՝ կուսակցական վէճերու եւ պայքարներու խառնուելու, առաւել եւս զանոնք ղեկավարելու: Իսկ, եթէ իրենց համար ռամկավար կուսակցութեան շահը աւելի բարձր է, քան շահը այն «անկուսակցական» հաստատութեանց, որոնց հաշւոյն կ'ապրին, այդ պարագային պէտք է գէթ այնքան մը պարկեշտութիւն ունենային, որ ինքնաբերաբար հրաժարէին իրենց պաշտօններէն, զորս ընդունակ չեն վարելու իրապէս անկուսակցական կերպով մը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խմբագրութեանս ղրկած նամակով մը, Անդրանիկ Աչըքեան կը գանգատի Սէօլէօզի Հայր. Միութեան Փարիզի կազմին մասին: Ցաւ կը յայտնէ ներքին միջհայրենակցական երկպառակութիւններու, կարգ մը անդամներու ապօրէն գործունէութիւններուն համար, եւ այս առթիւ խօսք կ'ընէ Յունաստանի մէջ, «Սէօլէօզցի Սթավիսքի»ի մը կողմէ բռնագրաւուած պատմական Թանկարժէք վարագոյրի մը:

Ցանկալի էր, որ վերջ գտնէին այս երկպառակութիւնները, իրար հասկընային եւ գործէին օրէնքով եւ ընդհ. համերաշխութեամբ:

Խմբ.

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութեան պետերէն հարիւր հոգի ձերբակալուեցան գաւառին մէջ եւ փոխադրուեցան մայրաքաղաք:

Ցունաստան ալ կը զինուի

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Ազգային Պաշտպանութեան մարմնի ժողովին մէջ, պատերազմական նախարար զօրավար Քոնտիլիս ներկայացուց զինուորական նոր ծախքերու ծրագիր մը, որուն գումարը կը հասնի 1,900 միլիոն տրախմի (18 միլիոն տոլար կամ 2 միլիառ 710 միլիոն ֆրանք)։ Այս գումարը պիտի ծախսուի երեք տարուան ընթացքին։ Անմիջապէս ապսպրանքներ պիտի տրուին պատերազմական նիւթերու համար։ Այս տարի պիտի ծախսուի 600 միլիոն տրախմի։

Անարխիստները կը գործեն Աւստրիոյ մէջ

Այս վերջին օրերուն փաշական կազմակերպութիւնները ահաբեկչութեան լծուած են Աւստրիոյ մէջ։ Օր չանցնիր որ ռումբ մը չպայթի մանաւանդ — բար Վիէննայի, երբեմն գաւառներուն մէջ։ Շատ քիչ անգամ ոստիկանութիւնը կը յաջողի ձերբակալել, իբրեւ հեղինակ այս ահաբեկչութեան, — ընդհանրապէս երիտասարդներ, 17—25 տարեկան։ Վիէննայի բնակչութիւնը իրապէս մտահոգ է եւ սարսափի մատնուած։

Այս շաբթու պիտի կատարուի դատավարութիւնը ձերբակալուած 12 երիտասարդներուն, իբրեւ հեղինակ այդ ահաբեկչութեան, — մէկը ծանրապէս վիրաւորուած է իր իսկ նետած ռումբէն։

Ոստիկանութիւնը բուռն պայքարի մը լծուած է, այսուհանդերձ փաշական երիտասարդութիւնն ալ, առանց յուսահատելու եւ վախնալու, կը գործէ ամէն կողմ, թռուցիկներ կը ցրուէ, ռումբ կը զետեղէ այս ու այն կողմը։ Կառավարութիւնը որոշեց զինել բնակչութիւնը, ձերբակալուածները դատել արտակարգ դատարաններու կողմէ։

Մինիխի ձայնասփիւռը երկուշաբթի կը հաղորդէր թէ ազգային — ընկերվարականները որ եւ է մեղք չունին կատարուած ահաբեկչութեան մէջ, թէ ատոնք համայնավարներու գործեր են։ Աւստրիական կառավարութիւնը իր կարգին յայտարարութեամբ մը կը պնդէ թէ փաստեր ունի, որ ահաբեկչութիւնը կը վարեն Մինիխէն։

Մեծ պետութիւնները ուշադրութեամբ կը հետեւին այս դէպքերուն։ Եւրոպական մամուլը զանազան մեկնութիւններ կու տայ, այսպէս իտալական մամուլը այս դէպքերը նախանշան մը կը համարի Տոլֆուսի տապալումին։

Նիփոն փոխ-հիւպատոս մը անհետացած

Շանկայի նիփոն փոխ — հիւպատոսը անհետացած է անցեալ ուրբաթ օրուընէ ի վեր։ Այս անհետացումը տեղի տուաւ յուզումի։ Թոքիոյի կառավարութիւնը կը ճնշէ չինական իշխանութեան վրայ։ Նանքինի ոստիկանութիւնը 5,000 տոլար պարգեւ խոստացաւ անոր որ կրնայ տեղեկութիւն տալ թէ ուր կը գտնուի նիփոն փոխ — հիւպատոսը, ողջ կամ մեռած։

Առիթէն օգտուելով, եւ իբր թէ Նանքինի նիփոն գաղութին յուզումը խաղաղեցնելու համար, երկու նիփոնական յածանաւեր գացին խարսխել Նանքինի դէմը։

Նիփոնի արտաքին նախարարը, միւս կողմէ, հրահանգ տուաւ Նանքինի ընդհ. հիւպատոսին՝ քննութիւն բանալ։ Չինական իշխանութիւնը կը հերքէ նիփոն մամուլին այն կարծիքը թէ փոխ—հիւպատոսը առեւանգուած է չինացի քաղաքական ահաբեկիչներու կողմէ։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ - ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Բաշան, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի Ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը։

»»»· ·«««

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՎԻՇԱՊ Կոմիտէի ընկերահամակրական հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ՄԱՅԻՍ 28ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ առթիւ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացի ծանօթ սրճարանին մօջ։

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Ց. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Ց. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչափերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (վերջ), ՊՐՈՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼԻՑ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։ ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սիւրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝
L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e
Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՐԻՒՍԷԼ, Զ. Ն.— 205 ֆրանք։
ՊՐԻՒՍԷԼ, Իշխ. Ա.— 50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ.— 35։
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25։
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ա. Մ.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 811։
ԼԻՎՐՓՈՒԼ, Գ. Գ.— 130։
ՊՈՆՏԻ, Փ. Պ.— 100։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 411։
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— 35։
ԱՓԹ, Թ. Պ.— 34։
ՎԻԷՆ, Գործ. Մ.— 45.20։
ԼԱ ՊՕՔՔԱ, Գ. Կ.— 15։
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 20։
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Ա.— 35։
ՌՈՒԷՍ ՎԱՍԷ, Պիլ.— 35։
ՔՈՒՐԲԸԶՈՆ, Պ. Զ.— 105։
ՊԱՆԵԷՕ, Գավ.— 40։
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Ն. Ե.— 70։
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 470։
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՄԷՌ, Կ. Ս.— 35։
ՎԻՎԻԷ, Ե. Խ.— 10։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Մակ.— 100։
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, Գործ.— 160։
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Սէրվ. եղբ.— 35։
ԼԻԷԺ, Տիկ. Ա. Բ.— 50։
Ռօման, Ս. Պ.— 90։
ՍԷԹԻՖ, Է. Առ.— 140։
ՀԱՐՆ, Պար.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա.— 70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Օր. Փ.— 35։
ՓԱՐԻԶ, Օր. Յ. Պ.— 150։
ՊՈՐՏՕ, Գործ.— 500։

ԶԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Օր. ԱԶՈՒԱՓԵԱՆի նոր հասցէն՝ 6, Villa des Sablons. Neuilly s)Seine:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Մաննիկ Այտընեան կը փնտռէ իր զաւակները Հոփսիմէ, Ովսաննա եւ Յակոբ, որ մինչեւ 1917 կը գտնուէին Պալու։ Անկէց ի վեր լուր չկայ։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Manig Aydenianի, 27 rue Dunoir, Lyon.

— Կը փնտռեն Աֆիոն-Գարահիսարցի Մօրեղբօրս զաւակները Օննիկ, Մալինա եւ Նուրիցա Մէնէճեաններ։ Կը կարծուի թէ Սելանիկէն փոխադրուած են Փարիզ. Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրաքրոջ աղջկան Ազաւնի Թամլեանի, 144, rue Moncey, Lyon, Rhône.

× Լիոնէն Արշակ Առաքելեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Բաբերդցի Գառնիկ Առաքելեան, որ կը կարծուի թէ Յունաստան կը գտնուի եւ որմէ լուր չունի չորս տարիէ ի վեր։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի և կամ 24 rue Béguin. Lyon,

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

"ԵՐԿՈՒՆՔ"

ՕՐԿԱՆ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— oo —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր։ Ապրիլեան սաներու, Վահանզնեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր ամբարէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը ենթադրեալ կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու ճամակէն, որբերու ազարակի աշխատանքները։

Վերջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները։

Տարեկան բաժնեգին.— 15 ֆրանք՝ Ֆրանսա, 20 ֆրանք՝ արտասահման։ Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀՕՐԸ ՎՐԷԺԸ

»»» :«««

... Բագրատ հեղ մը եւս գլուխը վերցուց՝ տեսնելու համար իր ցեղին կոտորող վէրքէն քամուած կարմիր արիւնը, որ կը հոսէր ալի՛ք ալի՛ք պատուոյ դաշտին վրայ։

Սակայն կուրծքէն ստացած մահացու հարուածը՝ զինքն ուժաթափ ըրաւ։

Գիշեր էր։ Բարեկեններու կատաղի մռնչիւններուն մէջէն՝ յօշոտուած դիակներու փափուքն էր միայն, որ կը հասնէր Բագրատի ականջին։ Խեղճը, սուինի հարուածէ մը անշնչացող երախայի մը կուրծքին հպած, կը խօսկար անշարժ։

Լուսինը ամպերու ստուերէն ակնարկ մը նետելով մահուան ձորին մէջ՝ կը դիտէր Բագրատը, որ դեռ կը շնչէր։ Դեռ բազկերակը կը զարնէր, դեռ հեւքը զօրաւոր էր, հոգին ապրելու պայքար կը մղէր, սիրտը, վրէժով լի, վերջին խօսքերը կը պատրաստէր։

Եւ կանգ առաւ։ Լուսինը ցրուեց լալկան ամպերը եւ սկսաւ լրիւ փայլիլ անոր կուրծքին, կարծես թոյլ տալու որ, իր ուժերը վերստանայ՝ կարդալու համար իր վերջին խօսքը՝ Հայոց Աշխարհին։

Բագրատ սթափեցաւ, և գլուխը վեր առնելով՝ տեսաւ լուսինը, որ պղտոր մօր մը պէս իր վրայ կը հսկէր։

Խոր լռութիւն։

Մեռելներուն առջեւ՝ Բագրատն ու լուսինը նայեցան պիշ - պիշ մէկ մէկու աչքերուն, լո՛ւռ եւ յուզուած։

Մէկուն արիւն կը բուրէր, միւսէն վրէժ։

Այդ Բագրատն էր դարձեալ, որ վէրքը կուրծքին՝ վրէժի բոցավառ կայծեր կ'արձակէր շրթներէն, անիծելով աշխարհն ու իր ցեղին արիւնուշտ ոճրագործը։ Լուսինը յօնքերը պռստած՝ անտարբեր կը դիտէր Հայոց մեռելներով բարձրացող Գողգոթան։

Բագրատ չկրցաւ երկար նայիլ արեան, եւ սկսաւ լալ։

Դառն էր կեանքը եւ տեսարանը ողբերգական։

Բագրատ, տեսնելով լուսնի աչքերուն արիւնը, ըսաւ.

— Ալ բա՛ւ է, լուսին ջան, մի մաշեցներ սիրտս։

Լուսինը անհետացաւ։ Բագրատ լռեց։ Բայց իր այդ լռութեան մէջ առեղծուած մը կար թաղուած, որ ոչ ոք կրնար հասկնալ։ Աչքին առջեւն էին իր ցեղին մեռելները։ Անոնց վէրքերէն քամուող կարմիր արեան ճապաղիքը։

Բագրատ անգամ մը եւս դիտելով մեռելները, քալեց խռնարհելով մատաղատի կամ ծերունի նահատակներու առջեւ։

Ցանկարծ կանգ առաւ դիակներու անսահման դէզի մը առջեւ։ Այստեղ դեռ կը լսուէր մահուան հոնդիւնը շատերուն։

Լռեց։ Վայրկեան մը ծնրադիր՝ իր աղօթքն ըսելէ ետք, սկսաւ քալել։ Եւ ահա մարդկային ստուեր մը, որ կը մնար անշարժ։

Մօտեցաւ։ Արիւնլուայ պատանի մըն էր։

Պահ մը նայեցան մէկ մէկու աչքերուն, լուռ եւ մտածկոտ։

Երկուքին ալ ցնցոտիներէն արիւն կը հոսէր։ Արիւն ձեռքերուն մէջ, արիւն՝ դէմքին վրայ։ Մէկը միւսէն աւելի վիրաւոր եւ տժգոյն։

Աչքերը ծանօթ երեւցան իրեն։ Դիմագիծը թէեւ տժգոյն, սակայն իր որդին կը յիշեցնէր։

Հարցուց.

— Ո՞հ Արմէն, իմ անբախտ զաւակս

— Հայու մը կորիւնը։

— Անունդ ի՞նչ է։

— Արմէն։

— Ոհ Արմէն, իմ անբախտ զաւակս, գուն ողջ...

Հայր եւ որդի տարիներէ ի վեր կարօտ մնացողներու պէս փաթթուեցան իրարու։

— Արմէն, որդիս, լսէ ինձ։ Մեր աղօթքն ու հացովն ապրող դահիճներն սուրին զոհ գացին մայրդ, քոյրերդ եւ եղբայրներդ, եւ ահա վէրքս, և՛ս ալ...

Եւ աչնան գեղնած տերեւի մը պէս ինկաւ անշարժ։

Մահուան վերջին հոնդիւնն էր, որ կ'արձակէր խեղճը։

Արմէն սոսկաց։ Սարսուռ մը պատեց դէմքը, սարսուռը մահուան եւ արհաւիրքի։ Մօտենալով վերցուց հօրը կիսամեռ գլուխը, դրաւ իր յոգնած ծունկերուն վրայ։

Հայոց անթիւ մեռելներու դէզին վրայ նոր մը եւս կ'աւելնար։ Աստղ մը եւս կը մարէր հայրենիքի զաղափարին նուիրուող այն մեծ բանակէն, ու կ'երթար, կ'երթար, կարօտն իր որդին, միանալու իր միւս բախտակիցներուն, առանց իր երազ արեւը՝ կարենալ ողջունելու։

×

Կարաւան մըն էր, որ կուգար գիմացի հորիզոնէն եւ կ'երթար հարաւ։

Քսանեւմէկ կորիճներ էին, աչքերը դոց կը հետեւէին կարաւանին։

Յանկարծ կարաւանը կանգ առաւ։ Բան մը նշմարած էին քիչ անդին։

Քսան կորիճներըպաշարեցին զայն։

— Ո՞վ ես դու եւ ի՞նչ ազգէ, — հարցուցին։

— Հայու դժբախտ ձագուկ մըն եմ, — պատասխանեց դողդղալով։

— Հա՛յ...

— Այո, այս ամէնը Հայու մեռելներ են...

Ու լացաւ։

— Հապա դո՞ւն...

— Հրաշքով ողջ մնացած...։

Ուղտի մը վրայ դրին եւ կարաւանը յառաջ շարժեցաւ։ Ուրախ էին քսան կորիճները, որովհետեւ կեանք մը փրկած էին։

Մութը կ'անհետանար։ Լոյսն էր որ կամաց կամաց կ'իջնէր երկրի վրայ։

Արեւը ծագեցաւ։

Արմէնի արիւնաներկ աչքերն սկսան փայլիլ կարմիր արեւի ճառագայթներուն ողողումէն։ Տժգոյն դէմքը գոյն կը ստանար։ Սակայն սիրտը կը մխար անվերջ։

Ցերեկ էր այլեւս։ Ամէն ինչ յստակ կը տեսնուէր։ Մին կը վազէր, միւսը կը կոզպտէր, ուրիշ մը Հայու ձագու մը սուինի վրայ՝ պար կը պարէր։

Ջարդ կար նորէն։

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, դարձեալ խօսեցաւ կարաւանապետը, թող աչքերուդ տեսնեն այս անիծեալ աշխարհը, եւ ականջներս չլսեն այդ անմեղներուն աղիողորմ ճիչերը։ Շո՛ւտ, շո՛ւտ...։

Արմէն չարունակ կը խօսէր կարաւանապետին կողքին։ Կը պատմէր թէ ի՛նչպէս մեռաւ իր հայրը, ի՛նչպէս մեռցուցին մայրը, քոյրը, եղբայրը՝ գրացին, գիւղացին ու քաղաքացին։ Արմէն սորված էր իր ցեղին պատմութիւնը։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Շար.)

(1)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ

JEUDI 14 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2521

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՎԱՌՕԴԻՆ ԾՈՒԽԸ ԵՒ ՃԱՌԵՐՈՒ ՇՈԳԻՆ

Յունիս 8ին, կարելի եղաւ անգամ մը եւս յետաձգել զինաթափութեան խորհրդաժողովին վերջնական փլուզումը:

Գտնուեցաւ միջին բանաձեւ մը, որ անուշի կը կապէ գործը:

Զանազան յանձնախումբեր կրկին եւ կրկին պիտի ուսումնասիրեն ապահովութեանց կրճատման լեռնակուտակ ծրագիրները: Պիտի ջանան գտնել բանաձեւ մը որ ընդունելի ըլլայ բոլորին համար:

Այս ատժամեայ դադարը հազիւ բրականացած, անդադրին արագութեամբ սկսան գործել դիւանագիտական մեքենան եւ ապահովութեան կամ ազգային պաշտպանութեան բանալիները:

Այսպէս, այսօր իսկ, Վենետիկի մէջ կը տեսակցին Հիթլէր եւ Մուսոլինի: Միեւնոյն ատեն Կէօպէլս, Գերմանիոյ պրոպագանտի նախարարը, Վարշաւա կ'երթայ, ամրացնելու համար իր երկրին եւ Լեհաստանի յարաբերութիւնները: Իսկ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը օրուան Թանկագին հիւրն է Փարիզի մէջ: Ու վերջապէս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը պատրաստուի նոր ճամբորդութեան մը, այլապէս ուշագրաւ ծրագիրներ մշակելու համար Փոքր Համաձայնութեան հետ:

Բայց աշխուժացումը աւելի ակներեւ է «ապահովութեան» ճակատին վրայ:

Կարդացէք լուրերը եւ պիտի կարդաք տակաւին.—

1. Իտալիա որոշած է երկու նոր զրահաւորներ շինել, իւրաքանչիւրը 35,000 թոն տարողութեամբ: «Ֆաշական կառավարութիւնը հարկ դատեց իր նաւատորմին տալ նոր ուժեր, որոնց շինութիւնը անհրաժեշտ դարձած էր մանաւանդ անոր համար որ, համաձայնութիւն չգոյացաւ զինաթափութեան հարցին շուրջ»:

2. Անգլիա որոշած է յառաջիկայ օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին շինել այն մարտանաւերը, որոնց շինութիւնը արտօնուած է Ուաշինկթընի դաշնագրով: (Այս դաշնագրին պայմանաժամը կը լրանայ 1935ին: Իտալիան ալ նոյն դաշնագրին տրամադրութենէն է որ կ'օգտուի):

3. Ֆրանսա տակաւին անցեալ շաբթու 3,120,000,000 ֆրանքի յաւելուածական վարկ մը սահմանեց, ազգային պաշտպանութեան համար: Միւս կողմէ, իտալական երկու մարտանաւերու շինութեան որոշումը մտահոգութեան մատնած է Փարիզը, քանի որ ատով կը խանգարուի ծովային ուժերու հաւասարակշռութիւնը: Ուրիշ խօսքով, նորէն օրուան խնդիր կը դառնայ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մրցակցութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ:

4. Անգլիոյ օդանաւային նախարարը ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն 500 նոր օդանաւեր պիտի շինուին: Այս ծրագիրը շատոնց յղացուած է, եւ նախարարական բերաններ վերջերս յատկապէս շեշտեցին անոր անհրաժեշտութիւնը, ձեւականօրէն ապաւելով Ժընեւի խորհրդակցութեանց ելքին:

5. Գերմանիոյ վերազինման պարագան կատարուած իրողութիւն մըն է արդէն, եւ անոր դրացիները կամ երէկուան յաղթականները անձկութեամբ կը հարցնեն թէ ո՛ւր պիտի յանգին այդ պատրաստութիւնները:

6. Հունգարիան ալ, որ կը գտնուի պարտուած եւ պատժուած պետութեանց կարգին, սկսած է ճլորիլ եւ կը պահանջէ վերազինման իրաւունք, այսինքն վերաքննութիւն պատերազմական դաշնագիրներու:

7. Մ. Նահանգները դեռ վերջերս վիթխարի գումար մը սահմանեցին, նոր մարտանաւերու շինութեան եւ ուրիշ ապահովութեանց համար:

8. Թուրքիոյ ապահովման գործունէութիւնը հասած է ուշագրաւ աստիճանի մը: Արդէն քուէարկուեցաւ 49 միլիոն ոսկիի բացառիկ վարկ մը: Պաշտօնապէս դրուած է Տարտանէլի վերազինման հարցը: Թերթերը կը գրեն թէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Ամերիկա եւ Նիփոն (Ճափոն), երկու յածանաւերու շինութեան, շատ մը օդանաւերու եւ ուրիշ զինուորական գործերու գնման մասին բանակցելու համար: Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ Մոսկուա վերջերս հազար ական յանձնած է Թուրքիոյ, ի հարկին փակելու համար Նեղուցները:

9. Կը զինուի նաեւ Յունաստանը: Զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, պահանջած է 18 միլիոն տոլարի վարկ մը, երեք տարուան համար:

10. Ցիշէ՞նք, տակաւին, Խ. Միութիւնն ու Նիփոնը, որոնք ապառազէն պետութեանցառաջին շարքին վրայ կը գտնուին: Անոնք եղածը կը կատարելագործեն ու կը բազմապատկեն, տանց մարդու բան հարցնելու: Եւ միշտ կանգնած՝ դէմ դիմաց: (Այս տեսակէտէն խիկապէս պերճախօս է Խ. Իշխանութեան նորագոյն օրէնքը, որ մահապատիժ կը սահմանէ զինուորական դասալիքներուն եւ պատանդ կը հռչակէ անոնց ազգականները, մասնաւորապէս նկատի ունենալով Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը):

Ուրեմն, ճառերու շոգին եւ բանաձեւերու խշրտուքը արագօրէն տեղի կու տան վառօդի եւ քիմիական կազերու ծուխին առջեւ:

Մինչ զինաթափութեան գործը յառաջ կ'երթայ կրիայի կամ խեչափառի քալուածքով, նոր ապահովութեանց եւ վերազինման մեքենան կը բանի շոգեպինդ ու սրընթաց...

Անշուշտ այս պատկերը շատ աւելի մռայլ է, քան այն կացութիւնը որ կը տիրէր 1914ի նախընթաց շրջանին:

Այս առթիւ, ի՛նչքան խօսուն է Թուրք մամուլին կէս-բերան հերքումը՝ Նիփոնի հետ կատարուած գաղտնի բանակցութեանց մասին:

Կ'արժէ կրկին եւ կրկին քրքրել այդ հանգոյցը, որ անմիջական կապ ունի մեր ժողովուրդի ճակատագրին հետ: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՊՐԱԶԻԼԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ

»»»· · «««

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը յունիս 7ին նկատի առաւ Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման խնդիրը: Տեղեկարեր Մատարիակա (Սպանիոյ պատուիրակը) յայտարարեց թէ այլեւս կարելի չէ Պրազիլիա ղրկել Ասորիները, որովհետեւ նոր օրէնք մը քուէարկուած է որ կը սահմանափակէ ներգաղթը՝ որ եւ է երկրէ: Հետեւաբար, մասնաւոր յանձնախումբը պէտք է նոր բանակցութիւններ կատարէ այն երկիրներուն հետ որ յարմար եւ տրամադիր են Ասորիներու ներգաղթին: Իրաքի պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է դիւրացնելու յանձնախումբին գործը:

Նոր խստութիւններ կարմիր դասալիքներու դէմ

»»»· · «««

ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԺՈՒԻՆ ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՆԴ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն յունիս 8ին հաստատեց նոր օրէնքը՝ զինուորական դասալիքներու դէմ: Օրէնքը մասնաւորապէս կը վերաբերի գործօն բանակին եւ կը հաստատէ պատանդի դրութիւն մը: Այսպէս, 18 տարեկանէն վեր ամէն ազգական անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուի իր ընտանիքի զինուոր անդամին հաւատարմութեան: Գործօն բանակի զինուորներէն անոնք որ յանցաւոր կը դատուին որեւէ դաւաճանութեամբ, պիտի գնդակահարուին առանց վերապահութեան: Քաղաքացիներն ալ առ հասարակ պիտի գնդակահարուին, բայց եթէ մեղմացուցիչ պարագաներ գտնուին, մահապատիժը կրնայ վերածուիլ տասը տարի բանտարկութեան: Օրէնքին գլխաւոր նորութիւնը կը վերաբերի սահմանէն դուրս դասալքութեան: 18էն վեր այն բոլոր ազգականները որոնց հետ կ'ապրէր դասալիքը, եթէ նոյնիսկ լուր չունենան դասալքութենէն, պիտի զրկուին ընտրական իրաւունքներէ եւ Սիպերիոյ հեռաւոր շրջանները պիտի աքսորուին հինգ տարուան համար: Եթէ ուրիշ ազգականներ գիտէին զինուորին փախչելու մտադրութիւնը եւ լուր չեն տուած կառավարութեան, կրնան զրկուիլ իրենց ստացուածքներէն եւ դատապարտուիլ 5 — 10 տարի բանտարկութեան: Ընտրական իրաւունքներէ զրկուիլ՝ համազօր է օրէնքէ դուրս հռչակուելու, քանի որ ամէն պարտականութիւն ունին բայց ոչ մէկ իրաւունք, ոչ ալ ուտեստի տոմս: Ասոնք մեծ մասով քահանաներ են, կամ նախկին քահանաներ եւ զինուորներ, նախկին պաշտօնեաներ եւ սպաներ, կուլակներ եւ ուրիշ դասակարգային թշնամիներ: Օրէնքը մասնաւորապէս կը վերաբերի բանակին եւ օդանաւային ուժերուն եւ մեծ մասով հետեւանք է Ծայր. Արեւելքի մէջ պատահած դասալքութեանց: Այդ շրջանին մէջ, Չեկայի տաժանակիր աշխատանքի հինգ խոշոր կայաններէն զատ, բազմաթիւ կէս-ազատ բանուորական կազմակերպութիւններ սահմանուած են Ծայր. Արեւելքի ճարտարագործական զարգացման: Այսպէս, նոր երկաթուղի կը շինեն Պայքալ-Ամուր գծին վրայ, հանքեր կը բանեցնեն եւ գործարաններ կը կառուցանեն Ծայր. Արեւելքի բանակին համար: Գործունէութեան գլխաւոր կեդրոններէն մէկն է Կոմսոմոլսկ-Ամուր քաղաքը, որ հաստատուեցաւ 1932ի վերջերը, Ամուրի կոյս անտառին մէջ: Խապարովսքի եւ Նիքոլայեւսքի կէս ճամբուն վրայ: Այս աքսորավայրը ունի 20,000 բանուորներ, մեծ մասով՝ Ուկրայնայի եւ Հիւսիսային Կովկասի գիւղացիներ: Դասալքութիւններ կը պատահին ոչ միայն Չեկայի շարքերէն, այլեւ «ազատ» բանակատեղիներէն: Դասալիքները կը փորձեն Մանչուրիա փախչիլ: Նոր օրէնքին սահմանած մահապատիժը կը վերաբերի այս փախստականներուն:

Մահափորձ Աւստրիոյ փոխ-վարչապետին դէմ

Յունիս 12ին մահափորձ մը կատարուեցաւ Աւստրիոյ փոխ-վարչապետ Պ. Ֆէյի դէմ: Ռումբ մը պայթելով, օդը հանեց Փէշթայի գծին մէկ մասը, բայց կառախումբը անվնաս մնաց եւ Պ. Ֆէյ կրցաւ Փէշթա հասնիլ ողջ առողջ: Ոստիկանութիւնը կը յայտարարէ թէ մահափորձը սարքած են հիթլէրականները, համաձայն Պերլինի եւ Միւնիխի կեդրոններէն տրուած հրահանգներու: Ուրիշ դաւադրութիւններ ալ երեւան հանուած են: Կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը ծանուցանէ թէ մահապատիժ պիտի կրեն անոնք որ կը մասնակցին այսպիսի ահաբեկումներու: Մահուան պիտի դատապարտուին նոյնիսկ անոնք որ ահաբեկիչներու յատուկպայթուցիկներ կը պահեն:

Ոստիկանութիւնը 66 քիլոկրամ ուժանակ բռնեց Ինսպրուքի մօտ եւ ձերբակալեց երկու ծանօթ հիթլէրականներ: Սալցպուրկի հարկային վարչութեան պաշտօնատան սրահին մէջ ռումբ մը պայթելով, վիրաւորեց երկու անձեր եւ ծանր վնասներ պատճառեց շէնքին: Վիեննայի մէջ բռնուեցան բազմաթիւ գաղտնի թուղթեր, որոնք նոր դաւադրութիւն մը երեւան կը հանեն: Որոշուեցաւ կրկնապատկել երկաթուղիներու պահակներուն թիւը:

Պուլկարիոյ կուսակցութիւնները լուծուեցան

ԱՆՈՆՑ ԹԵՐԹԵՐՆ ՈՒ ԺՈՂՈՎՆԵՐՆ ԱԼ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Պուլկարիոյ նոր կառավարութիւնը հրամանագրով մը լուծեց բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները: Այս օրէնքով միեւնոյն ատեն կ'արգիլուին բոլոր այն թերթերը, պարբերականները, գրքոյկները եւ հրատարակութիւնները որ քաղաքական-կուսակցական ձգտումներ ունին: Արգիլուած են նաեւ կուսակցական հաւաքոյթներն ու պայքարները: Ոչ մէկը պիտի կրնայ անդամակցիլ արգիլուած կուսակցութեանց: Արգիլուած կազմակերպութիւն մը չպիտի կրնայ գործել ուրիշ որ եւ է ձեւով:

Հրամանագիրը բանտարկութեան և տուգանքի պատիժներ կը սահմանէ անսաստողներուն եւ կը ջնջէ այն բոլոր օրինական տրամադրութիւնները որ կը հակասեն նոր օրէնքին:

Միեւնոյն ատեն, քանի մը օր պայմանաժամ տրուած է, զէնքերը յանձնելու համար:

Անգլիա 500 նոր օդանաւ պիտի շինէ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ օդանաւային նախարարը ծրագիր մը կազմած է, 500 նոր օդանաւերու շինութեան համար: Անգլիա ունի արդէն 800 առաջին կարգի եւ 130 երկրորդ կարգի օդանաւեր, որ կը կազմեն Արքայական օդանաւային տորմիղը: Նոր օդանաւերուն շինութիւնը պիտի վերջանայ քանի մը տարիէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՒՏ, ԱՒԵԼԻ ՇՈՒՏ,

»»»· «««

Հայ կամաւորներու եւ մարտիկնե-րու պաշտօնաթերթը «Ռազմիկ», իր մայիս 27ի թիւով կը ձայնակցէր երիտասարդական կազմակերպութեան պահանջին, դնելով շարք մը առաջարկներ:

1929էն ի վեր, «Յառաջ»ի միջոցաւ իմ կարգիս արծարծած ըլլալով այս հարցը, անգամ մը եւս կը հաստատեմ.—

ա) Գաղթաշխարհի հայ կեանքի վերանորոգման եւ պահպանման միակ կարեւոր ազդակը երիտասարդ սերունդն է՝ մարտական ոգիով, աւելի ճիշդ արիական ոգիով տոգորուած:

բ) Դաս պէտք է առնել անցեալէն եւ վերանորոգուիլ ներքնապէս. մէկ կողմ նետել որբ, խեղճ, պզտիկ-ազգ որակումները, այլ մանաւանդ «խտաբէի մալախաթ»ի եւ թայֆայականութեան օտարոտի բարքերը, ինչպէս բառերն ալ կ'ապացուցանեն, չունենալով իրենց հարազատ հայերէնը:

գ) Կուսակցութիւններէ անկախ կազմակերպութիւն մը պէտք է ըլլայ երիտասարդականը, առողջ ազգային ուղղութեամբ, որ համապատասխանէ հայ երիտասարդ սերունդին պահանջներուն, իրագործելի ծրագրով եւ յարմար անունով, (*եւ ազգընկերականութիւն* պիտի ըսէի):

դ) Այս տեսակ կազմակերպութիւն մը փոքր խմբակի մը միջոցով ալ կարելի է յաջողցնել, եթէ հողը հասունցած է ատոր համար. (ամբողջական ծրագրի կազմութիւնն ու յայտարարութիւնը կարելի է յետաձգել որոշ ժամանակ):

Եւ, «ճշմարիտ, ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի», հասուն է այդ հողը, սիրելի ուղեկիցներ «Երկունք», «Հայ Սկաուտ» եւ «Ռազմիկ»: Երիտասարդներ կան ամէն տեղ պատրաստ՝ ազդանշանին որ պէտք չէ ուշանայ այլեւս:

Առաջին քա՛յլն է որ պէտք է առնել:

Եւ շո՛ւտ, աւելի շուտ:

ՍԼԱՔ

ՎԱՀԱՆ ԳԱՐՏԱՇԵԱՆ

Երէկուան թերթը հրապարակ հանուած էր, երբ Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, յունիս 12 թուականով.—

Վահան Գարտաշեան մեռաւ գիշերը: Նիւ Եորքի դատը սկսաւ յունիս 7ին:

Վահան Գարտաշեանի մահով կ'անհետանայ քաղաքական եռանդուն գործիչ մը: Թէեւ անդամ չէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, բայց միշտ եղած էր համոզուած գործակից մը անոր քաղաքականութեան, ի խնդիր Հայաստանի ամբողջացման եւ անկախութեան: Իր քաղաքական կեանքը սկսած է իբրեւ թարգման Ուաշինկթընի Օսմ. դեսպանատան: Մեծ պատերազմէն վերջը, ամբողջովին նուիրուեցաւ հայկական դատին, սերտօրէն կապուելով Հ. Հ. անդրանիկ դեսպան ողբացեալ ընկեր Գ. Փաստրմաճեանի (Արմէն Գարօ): Ինքն էր վարիչ ոգին Հայաստանի անկախութեան ամերիկեան կոմիտէին, որ այնքան տիրաբար վարեց հայկական դատը, երկար ատեն խափանելով Լոզանի դաշնագրին վաւերացումը՝ Մ. Նահանգներուն կողմէ: Իբրեւ իրաւագէտ եւ քաջ անգլիագէտ, Վահան Գարտաշեան Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին եւ Հ. Հ. պատուիրակութեան գործօն աջակցութեամբ, յաջողեցաւ հայկական դատին հետ կապուած պահել բազմաթիւ հեղինակաւոր Ամերիկացիներ,— Պ. Պ. Ճէրըրտ (նախկին դեսպան Պերլինի, որ գիրք մը գրած է ջարդերու մասին), Պ. Մորկընթօ (նախկին դեսպան Պոլսոյ, նոյնպէս հեղինակ ջարդապատումի մը), ծերակուտական Քինկ, եպիսկոպոս Մէնինկ, ծերակուտական Սուօնսըն եւայլն: Ազատ մուտք ունէր Մ. Նահանգներու կառավարական եւ խորհրդարանական շրջանակներուն հետ եւ լայն յարաբերութիւններ: Հակառակ տիրող յոռետեսութեան եւ բազմաթիւ խոչընդոտներու, ողբացեալ գործիչը կը տքնէր երիտասարդական եռանդով եւ ամուր հաւատքով: Ո՛ր եւ է նպաստաւոր առիթ չէր վրիպեր իր ուշադրութենէն եւ հետեւելով հանդերձ Հ. Հ. պատուիրակութեան հրահանգներուն, յանախ դիմումներ կը կատարէր, ծրագիրներ կ'որոճար իր նախաձեռնութեամբ: Երբ Մ. Նահանգները ճանչցան Խ. իշխանութիւնը, Գարտաշեան նորէն ոգեւորուեցաւ եւ ուզեց անկարելին փորձել, ի նպաստ հայկական դատին:

Տակաւին կանուխ է, ամբողջովին պատկերացնելու համար կեանքն ու գործը այս քաղաքական գործիչին, որ աչքերը կը փակէ միջազգային կացութեան եւ ազգային կեանքի ամէնէն մռայլ մէկ շրջանին: Նիւ Եորքի դէպքէն վերջը, Վահան Գարտաշեան արիաբար նակատեցաւ նաեւ ծանօթ խուժանավարութեան դէմ, խօսելով ու գրելով, լուսաբանելու համար Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը: Ինքն ալ մէկն էր 9 ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբաններէն: Տարիքը մօտ 55: Վերջերս հիւանդացած էր: Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

Ամերիկայի պատասխանը պարտքերու մասին

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐԷՆ ՈՐՈՇԵՑ ՉՎՃԱՐԵԼ

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յունիս 4ին Անգլիոյ հաղորդած էր իր պատասխանը, պարտքերու վճարման մասին: Այս ծանուցագրով, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը մերժէ Անգլիոյ առարկութիւնները, կը յայտարարէ թէ պատերազմական պարտքերը կապ չունին Անգլիոյ առնելիքներուն հետ, եւ տրամադրութիւն կը յայտնէ դրամի փոխարէն ապրանք ընդունելու:

⁂ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր նիստ գումարեց նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ տուաւ յունիս 15ի պայմանաժամի պարտաւորութեանց մասին: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ մնալ 1932 դեկտեմբերի տեսակէտին վրայ, այսինքն որ եւ է վճարում չկատարել, մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւն մը ըլլայ պարտքերու համար:

Այս պատասխանը անմիջապէս հաղորդուեցաւ ամերիկեան կառավարութեան.

ՏՈՒՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 15 ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Երեսփ. ժողովէն յետոյ, Ծերակոյտն ալ որոշեց որ այս տարի եւս չգործադրուի բնակարաններու վարձքի հարիւրին 15 յաւելումը (համաձայն 1926ի օրէնքին): Այս որոշումը տրուած է նկատի առնելով տնտեսական տագնապը:

Դամասկոսի առեւտրականները Պաղեստին կը գաղթեն

Դամասկոսի թերթերը կը գրեն թէ շատ մը վաճառականներ կը թողուն իրենց գործը եւ կը մեկնին Պաղեստին, որ կը քաշէ զիրենք շնորհիւ իր տնտե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տօքթ. Կէօպլէրի ճառէն եւ «Անկրիֆի» տուած դասէն յետոյ, որոնք պաշտօնական հանգամանք ունին, անցնինք «Շթիւրմէր» շաբաթաթերթի հակահրէական յարձակողականներուն: Այս թերթը կը ձգտի հաստատել թէ Հրեաները աշխարհի ամէնէն գարշելի ժողովուրդն են: Անոնց բարքերը ապականեալ են եւ ապականիչ, անոնց օրինագիրքը, Թալմուտը, կը քաջալերէ գողութիւնը եւ մարդասպանութիւնը: Այս վերջին ամբաստանութիւնը որ մեծ աղմուկ յառաջ բերաւ ընդհանուր աշխարհի մէջ, նոյնութեամբ տալէ առաջ, հարկ կը համարիմ Թալմուտի մասին երկու խօսք ըսել: Թալմուտը Հրեաներուն օրինագիրքն է, ան է որ կը բացատրէ Հին Կտակարանը, Հրեաներուն օրէնքները, ծէսերը եւ անոնց ընկերային եւ անհատական կեանքի մէջ պարտականութիւնները: 1855ին Վարշաւա տպագրուած «Միտրաշ Թալփիոթ» եբրայական գրքին 255 էջէն մէջբերում մը կուտայ «Շթիւրմէր», մէջբերում մը որ շատ յատկանշական է հրէական, մանաւանդ լեհ-Հրեաներու բնաւորութեան տեսակէտով:

«Աստուած ոչ-հրեան ստեղծեց մարդու կերպարանքով, թէեւ անոնք հաւասար են կենդանիներուն: Հրեային չի վայլեր որ կենդանիէ մը ծառայուի, ատոր համար անոր կը ծառայեն կենդանիները մարդու կերպարանքով»:

Այս մէջբերումը ընելէ յետոյ «Շթիւրմէր» կը պատմէ դէպք մը, ուր Հրեայ մը չափազանց անխղճօրէն կը վարուի իր քրիստոնեայ եւ հիւանդ աղախինին հանդէպ:

Թալմուտի մէջ գրուած է.—

«Երբ Հրեայի մը ոչ-հրեայ ծառան կամ ոչ-հրեայ աղախինը մեռնի, պէտք չկայ Հրեային ցաւակցութիւն յայտնել: Պէտք է Հրեային ըսել՝ «Աստուած հատուցանէ վնասդ», ճիշդ այնպէս ինչպէս անոր եզը կամ էշը սատկած ըլլար»:

Հրեաներու խաբերայութիւնը անոնց արեան մէջ մտած է եւ նկարագրին մաս կը կազմէ, կ'ըսէ նոյն թերթը, քանի որ անոնց օրինագիրքն է որ կը յանձնարարէ.—

«Երբ Հրեայ մը ոչ-հրեայ մը (աքում) խաբած է, կամ անկէ գողցած ըլլալով՝ պարտաւոր է երդում ընել, թոյլատրելի է անոր երդում ընելը, երբ վստահ է որ իր երդումը մէջտեղ պիտի չելլէ»:

«Հրեային արգիլուած է խաբել իր եղբայրը, բայց ոչ-հրեան խաբել՝ թոյլատրելի է»:

«Թոյլատրելի է ոչ-հրեայի մը սըխալէն օգտուիլ, թոյլատրելի է անոր ունեցած պարտքը չվճարել»:

Երկար է շարքը Թալմուտի պարունակած հակաբարոյական այս պատուիրանքներուն: Ասոնց դէմ պաշտպանուելու համար խօսք մը չլսեցինք մինչեւ այսօր հրէական աղբիւրէ: Այս եւ նման յարձակումներու դէմ լռութեամբ կ'անցնի հրէական-սիոնական Պերլինի օրկանը: Սակայն երբ «Շթիւրմէր» Հրեաները իբրեւ մարդասպան ժողովուրդ կ'ամբաստանէ, Ե. Րունտշաու իր 15 Մայիսի թիւին մէջ կը գրէ.— «Զենք կրնար սողոսկիլ, երբ մեզ «մարդասպան ժողովուրդ» անունով կը յորջորջեն: Հոս ենք մենք, սպաննող ժողովուրդ չենք այլ հրեայ ժողովուրդը, որ ինչպէս որ եւ է մարդկային խմբաւորում, ամօթ եւ ցաւ, ստեղծագործելու հաւատք, եւ ամէն բանէ առաջ, պատիւ կը զգանք, որ երկար ատեն երազանքէ եւ անհանգստութենէ վերջ, երկար ատեն ուրացումէ եւ նուաստացումէ վերջ, այսօր նոր, շինարար, ամէն տանջանքով եւ հրճուանքով ստեղծագործ աշխատանքի կապուած կեանքի մը ցանկութիւնը ունինք»:

«Ծիսական մարդասպանութեան» վերագրումը գրեթէ ամէն երկիրներու մէջ, ուր հրէութիւն կայ, ծանօթ է: Զատկի տօնի առթիւ հրէական անխմոր բաղարջը, կ'ըսեն թէ, քրիստոնէի արիւնով կը պատրաստուի: Այս սարսափելի ամբաստանութիւնը որ միջնադարէն սկսեալ գոյութիւն ունի եւ շատ մը երկիրներու մէջ վկայութիւններով թէ հաստատուած եւ թէ հերքուած է, «Շթիւրմէր» հակասեմական օրկանին մէջ մասնաւոր յարձակողականի նիւթ կը ծառայէ: Ան դիմելով հրէական աղբիւրին, Թալմուտի, անկէ մէջբերում մը կ'ընէ, որու հիման վրայ թոյլատրելի է մորթել ոչ-հրեան: Այստեղ նոյնութեամբ կ'արտագրեմ այն հատուածը, որ Թալմուտի Սոհար կոչուած գրքէն առնուած է: Սոհար միջնադարեան միստիքական գիրք մըն է, դժուարահասկնալի, որ ունի իր սեփական ոճը, կը նմանի Աւետարանը բացատրող գրքերու, ան կը բացատրէ պատուիրանքներու գործադրութիւնը եւ կը վարժեցնէ Հրեան ներքին բարեպաշտութեան:

Տօքթ. Էրիխ Պիշով կը թարգմանէ զոհաբերութեան կենդանիին վերաբերեալ գլուխը: Այնտեղ կը բացատրուի այն հարցը թէ զոհաբերուելիք կենդանին միայն կրօնաւորնե՞րէ թէ նաեւ աշխարհականներէ եւ կիներէ կարելի է ընտրել: Աշխարհական բառը եբրայեցերէն բնագրին մէջ երկու իմաստ ունի,— աշխարհական եւ օտարական: Այսպէս «Շթիւրմէր» շաբաթաթերթի եւ Տօքթ. Էրիխ Պիշովի թարգմանութեամբ զոհաբերուելիք կենդանիին մասին գրուած է.—

«Նաեւ կայ պատուիրանք մը մորթելու օտարները, որոնք կենդանիներու հաւասար (համարժէք) են: Այս մորթոտումը կը կատարուի օրէնքին թոյլատրուած եղանակով: Որովհետեւ անոնք որ հրէական օրինաց ենթակայ չեն, պէտք է օրհնեալ Աստուծոյ իբրեւ զոհ մատուցանել: Սաղմոսի Գլ. ԽԴ. 23ը անոնց մասին է. «Քեզի համար մենք սպաննուեցանք, մենք մորթուեցանք իբրեւ ոչխարներ սպանդանոցին մէջ»:

Հրեաներու վերագրուած այս ոճիրը քանիցս քննութեանց եւ ստուգումներու առիթ տուած է: 1912 թուին ալ այն խնդիրը արծարծուեցաւ, այն ատեն Քէնթըրպըրիի արք.ը, Եորքի արք.ը Ուէսթմինիսթրի արք.ը յայտարարութիւն մը ստորագրած են, ըստ այդ յայտարարութեան (6 մայիս 1912), անհիմն են սպանութեան վերագրումները եւ ստեղծուած են միայն Հրեաները վիրաւորելու կամ անոնց վնասելու մտքով: Այս վերագրումը ծնունդ առած է, կ'ըսէ յայտարարութիւնը, միջնադարեան «սեւ մոգերու» մասին տարածուած զրոյցներէն:

Այս անգամ ալ «Թայմզ»ի մէջ Քէնթըրպըրի արք.ը հերքեց Հրէից վերագրուած «ծիսական մարդասպանութիւնը»: Հիմա տեսնենք Թալմուտ-Սոհարի վերոյիշեալ հատուածին մէկ ուրիշ թարգմանութիւնը, զոր կուտայ մեզի Պերլինի սիոնական օրկան Եուտիշէ Րունտշաու.—

«... Մորթելու պատուիրանքը թոյլատրելի է նաեւ օտարներուն (այլ բացատրութեամբ՝ կիներուն), ասոնք մարդու զաւակներ են, որոնք կենդանիներու հաւասար են(*) որովհետեւ անոնք որ Թորայով (հրէական օրինագրքով) չեն զբաղիր, պէտք է որ անոնց միջոցաւ աղօթք-զոհաբերում կատարուի, որպէսզի անոնք Սրբութեան, օրհնեալ ըլլայ Անոր անունը, մօտենան եւ որոշ տանջանքներու հանդուրժեն, ինչպէս կ'ըսուի Սաղմոս Գլ. ԽԴ.ի մէջ, որովհետեւ մենք քու կամքիդ համար է որ խեղդամահ եղանք եւ իբրեւ զոհի կենդանի համարուեցանք»:

Աղօթքի զոհաբերումը կը փոխարինէ կենդանիներու զոհաբերումը:

Որքան ալ ճիշդ ըլլայ մէկ կամ միւս թարգմանութիւնը այս հատուածին, ան իր էութեամբ մութ է եւ անորոշ, կը ծառայէ միտքերը պղտորելու եւ «ծիսական ոճրագործութեան» մասին կասկածներ ներշնչելու:

Այս անհաճոյ գլուխը փակելէ վերջ յիշեմ «Անկրիֆ»ի 10 մայիս թիւով վերջին խմբագրականը, «Ինչպէս պէտք է վարուիլ Հրեաներուն հետ» վերնագրով: «Անկրիֆ» կը յանձնարարէ հեռու մնալ Հրեաներէն: Պէտք է անջրպետ մը զատէ Հրեան Գերմանացիէն, ան սկսած է նորէն մօտիկութիւն ցոյց տալ, կը գրէ «Անկրիֆ», անոնք կը վարուին այնպէս, իբրեւ թէ բան մը պատահած չըլլար, անոնք նորէն սկսած են մեզի հետ տեսակ մը արհամարհանքով խօսիլ, իրենց յարգանքով արտայայտուած կատակներուն մէջ երբեմն ի յայտ կուգան փոքր պղպջակներ:

Անոնք կը յայտնեն թէ իրենց կեանքին մէջ մարդոց կուրծքերուն վրայ երբեք այնքան առատ երկաթէ խաչի պատուանշան չէին տեսած (ծաղր!): Երբ Հրեայ մը կը կորսնցնէ իր յարգանքը, զայն վերէն վար եւ վարէն վեր չափեցէք, կը գրէ «Անկրիֆ»: Երբ չեն վիրաւորուիր այդ նայուածքէն, անտարբեր Հրեայի մը հետ է որ գործ ունինք, այն ատեն հարցուցէք.

— «Արդեօք իրար 30 յունուարէն առա՞ջ թէ վերջը կը ճանչնայինք»:

Եւ կամ ըսէք.— «Կը սխալիք, դեռ մեր երկրէն դուրս չէք ելած»... Իսկ «Եուտիշէ Րունտշաու» իր կողմէ ընթերցողներուն կը յանձնարարէ շրջահայեաց լռութիւն: «Անկրիֆ»ի առաջարկներուն պատասխանելով կ'ըսէ.— «Հաճելի բան մը չէ մարդու մը հոգեկան տառապանքը ծաղրել»:

Այս բոլորը հակահրէական պայքարի մէկ անցքն է: Սեպտեմբերին տեղի կ'ունենայ հակահրէական համաժողով մը Նիւրնպէրկի մէջ: Հրեաներն ալ իրենց կարգին չեն քնանար: Կ'արժէ յիշել Պիզմարքի խօսքը թէ երբ Վարշաւիոյ մէջ Հրեայի մը ոտքին կոխեն, Նիւ Եորքի Հրեան արդէն կը սկսի պոռալ: Հրեաները աշխարհի ամէն կողմը խիստ պոյքոթի կ'ենթարկեն գերման առեւտուրը: Գերմանիոյ հրէական հարցը դեռ իր լուծումը չէ գտած:

Մեզի Հայերուս համար, այն առումով հետաքրքրական են այս պայքարին երեւոյթները, որ պէտք ունինք դասեր առնելու, հիւր ժողովուրդ մը ըլլալու մեր հանգամանքը նկատի առնելով: Ժամանակցիլ քաղաքական վէճերու, չխառնուիլ մեր բնակած երկրի քաղաքական կեանքին, հիւրի մը վայել ընթացքը ունենալ, չքննադատել եւ չխանգարել տեղացիին գործը:

Նոր Գերմանիա բարեացակամ վերաբերում ցոյց կուտայ փոքրաթիւ հայ գաղութին, սակայն մեզ չի պարտադրեր որ Հրեաներու հակառակ արտայայտուինք: Մեզմէ շատ աւելի զօրաւոր եւ մեծ ժողովուրդներ զգոյշ են մէկ կամ միւս կողմին դէմ դիրք բռնելու համար: Գերման Հրեաները յաճախ համակրանքով կը վերաբերին Հայերու հանդէպ: Վկայ է վերջին մեծ վէպը, հայ հերոսական կռիւէ մը.— «Մուսա լերան քառասուն օրերը», որուն հեղինակը գերման Հրեայ մը, նախկին Ակադեմիայի անդամ, Ֆրանց Վէրֆելն է: Վէպ մը որ արգիլուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, թուրք կառավարութեան պահանջով:

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(*) Օտարները կամ կիները կենդանիներու հաւասար նկատելը արդէն ցոյց կուտայ թէ ինչո՛ւ ոչ-հրեային հանդէպ ընդհանրապէս կոշտ եւ անզգայ է եղած:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԺԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

»»»• •«««

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Դէպի քաղաք արշաւը, որ գիւղացիները կը վերածէ բանուորներու, յեղաշրջական տարիներու յատկանշական երեւոյթ մըն է: Հարկ էր որ ճարտարագործուէր երկրագործական երկիր մը: Իբրեւ հետեւանք ատոր, մեծ քաղաքները լեցուեցան բնակչութեամբ մը, որ տեղաւորուելիք տեղ չունի: Սովետ թերթերու վրայ արագ ակնարկ մը կը բաւէ մեզի տալու համար Մոսկուայի մէջ տեղաւորուելու դժուարութեան պատկերը: Ահա օրինակ մը.—

«Տրամադիր եմ փոխանակելու սենեակ մը, այսինչ փողոցը, պատուհանին քովիկը, ուրիշ տեղի մը հետ, որ այնինչ գործատան քովիկը ըլլայ» («Փրավտա»)էն:

Եւ ասիկա երբեք բացառիկ պարագայ մը չէ: «Փրավտա»ն եւ «Իզվեստիա»ն ամէն օր 20—30 նման ազդեր կը տպեն: Համաձայն պաշտօնական թուանշաններու, Մոսկուայի ամէն մէկ բնակիչ իրաւունք ունի 6 քառ. մեթր տեղի: Լենինկրատի քաղաքացին՝ 9 քառ. մեթր, ուրիշ քաղաքներու մէջ միայն 3 քառ. մեթր:

Աւելի լայն տեղ մը գրաւելու համար, հարկ է վճարել վարձք մը որ հետզհետէ կ'աւելնայ: Բանուորները կը վճարեն 25 կոպեկ ամիսը՝ քառ. մեթրին համար, ինչ որ կը նշանակէ րուպլիուկէս՝ 6 քառ. մեթրի համար: Իրականութեան մէջ, այս բոլոր աղքատ մարդիկը սարտէլայի նման թիմուած են իրարու վրայ:

Անկարելի բան է ազատ սենեակ մը գտնել:

ՍԻՐԱՀԱՐԸ ԵՒ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Հոս որքան ալ մեքենականացած ըլլան մարդիկ, երբեմն կը պատահի որ փոխադարձօրէն իրարու հաւնին, եթէ տարբեր սեռերէ են, եւ ընտանիք կազմեն:

Այս մասին ի՞նչ կը մտածէ մեր առաջնորդուհին:

— Սէրը, կ'ըսէ ան, նախապաշարում մըն է: Ամենակարեւորն է սերունդին շարունակութիւնը: Երկու սեռերը բացարձակապէս հաւասար են: Կարեւոր է սերունդին շարունակութիւնը:

Վիժումը տեսականօրէն արտօնուած է: Բայց, կին մը կարենալ վիժեցնելու համար, պէտք է լրացնէ հետեւեալ պայմանները.— 1) Պէտք է նուազագոյնը երեք ամիս առաջ յղի մնացած ըլլայ: 2) Ուժով ըլլայ, որպէսզի կարենայ տոկալ գործողութեան: 3) Վիժումը արդարացնէ որեւէ պատճառ,— լքում, հիւանդութիւն, աղոյ չասութիւն:

Իրականին մէջ, վիժումը չի քաջալերուիր, որովհետեւ դարմանատուններ, որոնք անբաւարար չափով մաքրութիւն ունին, կուտան մեռեալներու մեծ տոկոս մը, եւ շատ կիներ կը նախընտրեն, վերջ ի վերջոյ, չօգտուիլ այդ իրաւունքէն:

ԿԻՆ-ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ.— Բուն իսկ այն փաստէն թէ կինը արդէն հաւասար կը նկատուի, կը հետեւի բնականօրէն որ ան կրնայ նաեւ զինուոր ըլլալ այրերուն նման: Շատ կը խօսուի այդ կին-զինուորներու մասին: Իրականին մէջ, շատ հազուադէպ կը տեսնուին անոնք: Համաձայն մեզի ըսուածին, չափազանց քիչ կիներ կատարած են իրենց պարտականութիւնը բանակին մէջ եւ կրած են համազգեստ: Ասոնցմէ կազմուած վաշտեր գրեթէ չկան:

ԳԻՆԵՐԸ.— Միեւնոյն արտադրութեան գինը կը փոխուի համաձայն գնուած տեղին: Համագործակցականէ՞ն կը գնէք, ազատ շուկայէ՞ն թէ համապատասխան տոմսով՝ պետական խանութէն: Այս պատճառաւ, սովետ քաղաքացի մը կրնայ միեւնոյն տոպրակին մէջ ունենալ գետնախնձորներ, որոնցմէ ոմանք իրեն արժած են այսքան րուբլի՝ քիլոկրամը, երկրորդ մասը այսքան րուբլի, իսկ երրորդը՝ այսքան րուբլի: Տոմսի եւ համագործակցականի միջոցով, արդիւնաբերութիւններն ու հագուստները կը տրուին այնպիսի գիներով, որոնք մինչեւ 20 անգամ կ'աւելնան: Օրինակ, ճերմակ հացը տոմսով կ'արժէ 45 կոպէկ (քիլոն), իսկ ազատ շուկային մէկ 5 րուբլի:

ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐԸ.— Մարդոց ամբողջ շարք մը զուրկ է տոմսակ ունենալու իրաւունքէն: Ասոնք են,— բուրժուաները, նախկին պաշտօնեաները, նախկին վաճառականները, քահանաները, կալուածատէրները, կասկածելիները եւայլն: Անոնց ամէն մէկը ձգուած են իրենց գլխուն ճարը նայելու: Ասիկա ռուսական ռեժիմին յատկանշական գիծերէն մին է: Որ եւ է դասակարգի արգիլել որ եւ է գործ եւ մերժել ապրելու բոլոր միջոցները: Սթալին, 1930 յունիս 27ի իր ճառին մէջ խոստովանեցաւ թէ մսի, կաթնային արտադրութեանց եւ բանջարեղէնի հայթայթումը բաւական դժուար է: 1933ին, ան ըսաւ.—«Մենք դեռ եւս յաջողած չենք գոհացնելու բանուորներու եւ գիւղացիներու պահանջները: Շատ քիչ հաւանականութիւն կայ որ կարենանք յաջողիլ յառաջիկայ տարի»:

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ.— Ժամ մը առաջ կը հասնինք Հոկտեմբերեան կայարանը, առնելու համար այն շոգեկառքը, որ մեզ Լենինկրատ պիտի տանի: Ասիկա առիթ մը պիտի ըլլայ որ քիչ մը դիտենք: Սովետ Ռուսիոյ մէջ կայարանները յարմարագոյն տեղերն են՝ ամբոխը կարենալ դիտելու համար: Հոս մեր տեսած մարդոց մեծ մասը սպասման վայրը կ'անցընեն ոչ միայն վերջին գիշերը, այլեւ ապահովաբար քանի մը օրեր: Այս երկրին մէջ մարդիկ կայարաններու մէջ կ'ապրին մօտաւոր մեկնումի մը յոյսով, որովհետեւ շոգեկառքին մէջ նստելիք տեղերը քիչ են, գոնէ տեղացի մարդոց համար, որոնք «Ինթուրիստ»ի հովանաւորութեան ներքեւ չեն: «Նիչէվօ՛, պիտի մեկնինք այսօր կամ ուրիշ օր մը»: Ռուսը եզան համբերութիւն ունի: Աւելի փոքր կայարաններու մէջ աւելի գէշ է: Հազուադէպ բան չէ, որ ճամբորդելու թեկնածուներ իրենց անկողինները եւս բերեն եւ օրերով սպասեն շոգեկառքին, որ զիրենք որ եւ է տեղ պիտի փոխադրէ: Զափազանց հազուադէպ է որ բաւականաչափ տեղ ըլլայ ճամբորդներու համար: Կայարանապետը կուտայ, օրինակ, 15 կամ 20 տեղ՝ 50 ճամբորդի համար: Անոնք որոնք յաջողած չեն տեղաւորուիլ, համբերատարօրէն կը սպասեն յաջորդ շոգեկառքին: Եթէ օրական միայն մէկ շոգեկառք կայ, անոնք կ'երթան կը փռուին կայարանին անկիւնը:

Շոգեկառքին կարգերը վերցուած են որպէս դրամատիրական անցեալ սովորութիւն. բայց եւ այնպէս կան «կարծր» վակոններ, որոնք կը համապատասխանեն մեր երրորդ կարգերուն, եւ կան «կակուղ»ներ՝ երկրորդին համապատասխան, ինչպէս նաեւ «մասնաւոր»ներ: Վերջ ի վերջոյ, կան, ուրեմն, երեք կարգերն ալ: Բառերու խնդիր է եղածը: «Կարծր» վակոնները միշտ լեցուն են գիւղացիներով: «Կակուղ»ները աչքառու անձերու համար են ու երբեմն միայն լեցուն կ'ըլլան: «Մասնաւոր» վակոնները արտակարգօրէն սարքաւորուած են: Ընդհանրապէս, շոգեկառքերը անսովոր կերպով երկարեն. անոնք առնուազն 20 վակոն կը կապեն: Մէջտեղը դրուած է «մասնաւոր» վակոնը, որ, այդ ձեւով, լաւագոյնս պահպանուած է:

Հաւասարութեան սրբազան սկզբունքին հարուած մը եւս:

Առտուան ժամը 7ն է: Մենք արդէն իսկ Լենինկրատ ենք: «Ինթուրիսթ»ի գործակալը, որուն տեղեկացուած էր, կայարանը մեզի կը սպասէ: Դուրս ելլելով, մենք կը տեսնենք Աղեքսանդր Գ.ի արձանը: Քանդակագործը, հակառակ սովորութեան, չափազանցած է այս անուղղելի գինովին բիրտ յատկանիշը: Սովետները զայն նոյն պատուանդանին վրայ, նոյն երեւոյթով, բայց հետեւեալ սիրալիր մակագրութեամբ թողած են:

«Զաւակս ու հայրս հրացանազարկ եղան ժողովուրդին կողմէ. իսկ ես հոս մնալու տխուր ճակատագիրը ունիմ, որպէս պրոնզէ խրտուիլակ ամբողջ երկրին համար, որ միանգամ ընդ միշտ ազատած է ցարերու լուծէն»:

Այս մակագրութիւնը, որ, վերջ ի վերջոյ, ցարին եւ մեծ դքսուհիներու Եկատերինպուրկի մէջ սպանումին զուգէն է, կրնայ բացատրուիլ նախորդ ռեժիմին ատելութեամբը:

Տեղաւորուեցանք «Սոթորիա» պանդոկը: Միշտ հին ոճը, մնացած այն յարմարութիւններով ու անհոգութեամբ, որ գլխաւոր յատկանիշն է, շրջիկներու աչքին, սովետական կեանքին: Պանդոկի «հոլին» մէջ կը տեսնենք Ռուս մը, որ հրաշալի ֆրանսերէն մը կը խօսի: Կաշիի գործով կը զբաղի: Այս ճամբորդին երեւումը մեզ յանկարծ կը փոխադրէ քաղաքակիրթ երկիրները: Անիկա, սակայն, մինակ մարդն է, միակ վաճառականը, որուն կը հանդիպինք մեր հոս ժամանելէն ի վեր: Մինչ Մոսկուան, որպէս գիւղ, կառուցուած է առանց սիստէմի եւ տարածուած է չափազանցօրէն: Լենինկրատը, որ, իր հիմնումին իսկ կոչուած էր մեծ կայսրութեան մը մայրաքաղաքը ըլլալու, շինուած է նախագծեալ յատակագծի մը համաձայն:

Ամէն կողմ կը նկատուի ստեղծագործական կամքի մը՝ եթէ ոչ հանճարի մը՝ դրոշմը: Նախկին Նէվսքին — Լենինկրատի ամենագեղեցիկ փողոցը — այժմ կը կոչուի փողոց «2 Հոկտեմբեր» եւ կը յիշեցնէ Փարիզի «Ավընիւ տը լ'Օփէրա»ն:

Ընդհանուր առմամբ, հոս մարդիկ աւելի լաւ են հագուած քան Մոսկուայի մէջ: Հոս մարդ կրնայ ինքնիրեն թոյլ տալ ազատօրէն ժուռ գալ քիչ մը, ինչ որ հազուադէպօրէն կ'ընեն օտարները, որ կուգան միայն մէկ օրուան համար, շոգենաւէն ուղղակի ինքնաշարժ կը բարձրանան ու յետոյ կ'ըսեն թէ տեսած են սովետական Ռուսիան:

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ.— Միայն մեր պանդոկը ունի ճաշ-պար, որ մինչեւ ժամը 3 կը նուագէ: Մեծ սրահ մը կայ, ուր շուրջ 12 սեղաններ դրուած են շրջիկներէ եւ մէկ քանի գաղտնի շահատէրերէ: Եթէ աւելցնենք 2 — 3 «սոլտաթ»ներ ալ, կը ստանանք մեր պարին ամբողջ հասարակութիւնը: Փեթերպուրկի հանրածանօթ տօնական գիշերները անհետացած են բոլորովին — հարց մը որ հարիւրին հարիւր լուծուած է յեղափոխութեան կողմէ, բացարձակ վերացումովը նախկին դասակարգին:

ԹԱՏՐՈՆԸ.— Որովհետեւ թատերական եղանակը վերջացած է, մենք կը գոհանանք «Նշանածներու տօնավաճառը» օփէրէթով, թատրոնը ամէն շատ հոգածութեան առարկայ է Ռուսիոյ մէջ: Նոյնը եւ սովետներու շրջանին: Ռուսը ծնունդով պատրաստ է, լաւ դերասան եւ լաւ հանդիսատես: Օփէրէթին երաժշտութիւնը հրաշալի է: Դերասաններն ու դերասանուհիներն ալ: Ամէն պարագայի տակ, անոնք շատ աւելի լաւ հագուած են քան հանդիսատեսները: Բայց, ինչպէս ամէն հանդէս-խնջոյքի, հոս եւս քարոզչութիւնը մաս ունի, կ'ուզե՞ք, օրինակ, «քարապինայ»ով կըրակել որ եւ է տօնավաճառի մէջ: Նշանակէտը կը ներկայացնէ կամ մայրապետ մը, կամ դրամատէր մը, եւ կամ, ի վերջոյ, Պրիան, Փուանքարէն, Հիթլէրը: Այսպէս խնջոյքի եւ մարզանքի բոլոր վայրերը կը նմանին մերիններուն:

«ՍՄՈԼՆԻ» ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ.— Հոս մենք կը մտնենք յեղափոխութեան պատմութեան մէջ ու միայն այս տեսակէտէն մեզ կը հետաքրքրէ «Սմոլնի» ինստիտուտը, որմէ կը սկսի այդ պատմութիւնը: Ան եղած է առաջին կեդրոնը ու անկէ մասնանշուած է յեղափոխութեան ղեկավարներու գործունէութիւնը: Ահա Լենինի սենեակը.

— Տեսէք, կ'ըսէ մեզի առաջնորդուհին, ան ծառայի յատուկ սենեակ մը դրուած է:

Իրաւ ալ, փոքրիկ սենեակ մըն էր, որ կը նայէր դէպի բակը, բայց պէտք է ըսեմ որ յեղափոխութեան շրջանին ներքին սենեակները աւելի արժէքաւոր էին: Անոնց մէջ աւելի նուազ էր վտանգը՝ փողոցէն արձակուած գնդակներէն եւ ռմբափորձերէն:

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Լենինկրատի փողոցները պտըտելով, մենք կ'անցնինք իշխան Եուսուփովի հոյակապ պալատին առջեւէն: Մեր դիտեւիչ առաջնորդուհին համար լաւագոյն առիթ մը կը ներկայանայ՝ մեզի խօսելու համար Ռասփութինի սպանութեանը մասին: Ահա իր հետաքրքրական զրոյցը.

—Իշխան Եուսուփով, վիրաւորուած ցարական պատիւներէն զորս կ'ընէին այս աղտոտ եւ անտաշ քահանային, կ'որոշէ զայն մէջտեղէն վերցնել: Իր պալատին մէջ ճաշկերոյթ մը կուտայ, եւ Ռասփութինէն կը խնդրէ ներկայ գտնուիլ: Ռուսական ցուրտ Նոյեմբերեան գիշեր մըն էր: Քաղաքը ծածկուած էր ձիւնով ու Նեվան սառած էր տեղ-տեղ: Ռասփութին կը հասնի կրկնակօշիկներով ու զանոնք կը ձգէ դրանը առջեւ: Զայն կը տանին ուղղակի սրահ, ուր իրեն ցոյց կուտան թոյն պարունակող անուշեղէններ: Ռասփութին, ագահ, կ'ուտէ բոլորը: Ցետոյ իշխանին հետ կը խօսակցի ու ընաւ անտրամադիր չի զգար ինքզինքը: Եուսուփովի բարեկամները կը սկսին խռովիլ: Ռասփութինը կը տանին փոքր սրահ մը եւ քանի մը փամփուշտ կը պարպեն վրան: Տեղն ու տեղը կը սպաննեն: Ցետոյ կը դնեն անկիւն մը եւ երբ ճաշկերոյթը կը վերջանայ, իշխանն ու իր բարեկամները կ'երթան դիակը տեսնելու: Բայց, երբ դուռը կը բացուի, անոնք սարսափով կը տեսնեն որ Ռասփութին ծունկի է եկած եւ կը փորձէ դուրս ելլել: Ցուրտ կատաղութիւն մը կը վարակէ ոճրագործները: Կը խոյանան Ռասփութինի վրայ եւ զայն կը սպաննեն իրենց դանակներով: Այս անգամ ան այլեւս մեռած է: Մարմինը կը նետեն Նեւայի մէջ: Զայն կը գտնեն հազիւ քանի մը օր վերջ: Կատարուած դիազննութիւնը կը ցուցնէ թէ այս մարդը, որ գիշեր ատեն երեք անգամ սպաննուած էր, մեռած է ոչ թէ իր վէրքերէն, այլ սառելէն:

Ա. ԹԻԼԷՈՒ

ԶՕՐ. ՍԵՊՈՒՀԻ ԱԶԳԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾԸ

«Հայրենիք» կը գրէ.— Ցաւով կ'իմանանք որ զօր. Սեպուհի դուստրը՝ Անահիտ Սեպուհ, դժբախտ արկած մը ունեցած է անցեալ ուրբաթ երեկոյ:

Օրիորդը կիրակի օրուան Կարմիր Խաչի հանդէսին տեղի ունենալիք ներկայացման մը իր մասնակցութիւնը պիտի բերէր: Գացած էր փորձի: Գիշերուան ժամը 11ին իր ընկերուհիներով տուն վերադառնալու ժամանակ, յանկարծ ինքնաշարժ մը կը զարնէ իրեն եւ գետին կը փռէ, կոտրելով թեւը եւ վիրաւորելով դէմքը: Ինքնաշարժը քշող օտարականը կարծելով որ արկածահար օրիորդը մեռած է խոյս կուտայ:

Բարեբախտաբար այդ միջոցին այդ տեղէն կ'անցնի եղեր ուրիշ Ամերիկացի մը, որ իսկոյն իր ինքնաշարժով կը հասնի փախչողի ետեւէն եւ առնելով անոր ինքնաշարժի թիւը, կը հաղորդէ ոստիկանութեան: Ցետոյ ալ նոյն օտարականը ետ կը դառնայ եւ Օր. Անահիտ Սեպուհը իր ինքնաշարժին մէջ դնելով կը տանի քաղաքային հիւանդանոց:

Երկու օր հիւանդանոց մնալէ յետոյ, օրիորդը կը փոխադրուի տուն:

ՋՈՒԼՈՒՄ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

=o=

Հայրենակիցներս կը խնդրեն ինձմէ քանի մը տեղեկութիւններ տալ թերթի միջոցաւ, ընդհանրապէս հայ հասարակութեան եւ մասնաւորապէս Ցուխաստանի Հայոց, ի մասին եպիսկոպոս կարապետ Մալլումեանի։

Ո՞վ է Մալլումեան եպիսկոպոսը։

Գարտիզակցի, կրասեր եղբայրը Օսմ. բանակին մէջ անուանաբար Մալումեան էֆէնտի (Թրքութիւնը ընդունած, Ցոլհ. քհյ. Մկրեանի ուղղած իր նամակին, որովհետեւ իր թուրք ընկերները, իրմէ նուազ արժանաւոր, կը յառաջանային եւ ինքը միշտ ետեւորդ կը մնար, քրիստոնեայ կամ հայ ըլլալուն համար)։

Իր եղբօր վիժումը իրեն թերութիւն նկատելու չեմ միտիր, բայց երկու եղբարց նկարագրի նմանութիւն մը վէպի բարոյական անկում՝ ինծի կը թելադրէ շատ ալ չհետամուտ ժառանգականութեան անտեղիտալի իրաւունքը յարգելէ։

Մալլումեան եպիսկոպոս, հազիւ քսան տարեկան, ազգային վարժարանին ուսուցիչ, ամբողջ գիւղն ու հազարէ աւելի աշակերտներ պարունակող դպրոցը կրցաւ տակնուվրայ ընել երեք տարի շարունակ։ Մատնութիւն, քսութիւն սովորական մի - ջոցներ եղան։ Իր նպատակին հասնելու համար ոչ մէկ միջոցի առջեւ ընկրկեցաւ։ 40 տարի վերջ, այսօր, նոյնը կ'ընէ Ցուխաստանի մէջ։

Այնուհետեւ իր չահատակութենէն պարտասած, գնաց Արմաշ՝ վարդապետ ձեռնադրուելու Օրմանեան սրբազանէն։ Շատ անգամ փառամոլներու յին դուռ բացող այդ ասպարէզը կը խոստանայ տալ իրեն Օրմանեան սրբազան, բայց Պարտիզակէն ստացած մէկ նամակի մը վրայ, խորհրդակցութենէ մը յետոյ Դուրեան վարդապետին հետ, կը յայտնէ իրեն թէ պէտք է մնայ Արմաշ երեք տարի եւ այնուհետեւ միայն կրնայ զինքը ձեռնադրել։ Արամ Ջալըմեան կը դառնայ Իզմիթ եւ կը դիմէ առաջնորդ Սահփաննոս սրբազանի, որ կը խոստանայ անմիջական դոհացում տալ իր փափաքին։ Եւ օր մը յանկարծ, սրբազանը, կարելի է ըսել գաղտնի, Պարտիզակի մէջ գաղթական գիւղի մը քահանայութեան հետ կը ձեռնադրէ սարկաւագ, ստորագրել տալով նոյն ատեն իսկ եկեղեցւոյ մէջ թուղթ մը քահանայից ոմանց, հանդիպելով սակայն տանէրէց Ազարեան Մկրտիչ քահանայի մերժումին։

Խորէն պատրիարք, Օրմանեան սրբազանի լրատուէն իմանալով այս անձինը եւ ստանալով ճշգրիտ տեղեկութիւններ չնորհունակ սարկաւագին մասին, եւ այդ առթիւ նկատելով անշուշտ որ Արմաշի դպրեվանքէն գործութեամբ առաջին հանդիպողին վարդապետ ձեռնադրուիլը վերջ պէտք է գտնէ այլ եւս, Խառն Ժողովի որոշմամբ շրջաբերական մը կը ղրկէ գաւառները որ առաջնորդները իրաւունք պիտի չունենան այսուհետեւ վարդապետ ձեռնադրելու որ եւ է մէկը առանց կեդրոնի հաւանութեան։

Քանի մը ամիսներ վերջ Նիկոմիդիոյ առաջնորդը, հետը առած չնորհունակ սարկաւագը, կ'երթայ Պոլիս, ուր տեսնելով պատրիարքին ընդդիմութիւնը՝ կը դիմէ Խառն Ժողովի ատենապետ Մագաքիա Սիմոն պէյի միջնորդութեան։ Խառն Ժողովին մէջ Մագաքիա Սիմոն պէյ պատրիարքին ընդդիմութենէն յետոյ կարճ կապելով, խօսքը կ'ուղղէ Ստեփաննոս սրբազանին.— «Գնա՛ սրբազան հայր, ես պատրիարք սրբազանին հաւանութիւնը կ'առնեմ»։

Անգամ մը վարդապետ, եւ Կարապե՛տ վարդապետ Մալլումեան, կը վերսկսի իր չահատակութիւնները։ Աստիճաններ կը մնայ քանի մը տարի - ներ, իբրեւ ուսուցիչ կամ քարոզիչ, ու Պարտիզակի պէս լաւ մը տակնուվրայ ընելէ յետոյ, կը հեռացուի վերջապէս։ Աստիճաններն թերթի մը ուղղուած թղթակցութեան մը մէջ սապէս ըսուած էր.— «Դուն Մալլումեան չես, Ջուլումեան ես»։

Աստիճաններն կը վերադառնայ Պարտիզակ, բայց ոչ եկեղեցի, ոչ դպրոց։ Պարտիզակցին այլ եւս հանդարտած, կրցած էր դառնել զինքը, եւ քանի մը տարիներ սէքսէրի վիճակի մէջ մնալէ յետոյ, կ'առնէ կը քալէ։

Իր կեանքն ու պաշտօնավարութիւնը ինծի անծանօթ կը մնան այնուհետեւ։

Մեծ աղէտէն վերջ միայն, Պարտիզակցի բազմամեայ երախտաւոր ուսուցիչ եւ հանրածանօթ անձնաւո - րութիւն մը Աթէնք հանդիպած ըլլալով՝ պատմեց ինձ թէ Մ. Ս. (ինծի դասընկեր, բազմամեայ ուսուցիչ եւ այսօր վախճանած) բաւած էր իրեն որ Մալլումեանի տուն երթալու կը քաշուի, չկրնալով հագուածքը դիտել առանց վիրաւորուելու։ Անկից վերջն է որ իմ բարեկամ տեղեկատուն կ'երթայ իր տուն եւ այնքան կ'ընդվզի անոր հագուածքէն, որ չի վարանիր, — ավելի մարդ, — ըսելու երեսին. — «Թէ ուսուցիչդ եմ, թէ տարիքով մեծ եմ, կրնամ ըսել քեզի, աս ընթացքդ ամօ՞թ է»։

Օրմանեանի տեղեկութիւն տուողը իր մասին ի մէջ այլոց հետեւեալ տողերը գրած էր մօտաւորապէս.

— Դո՛ւք, սրբազան, ձեր բովանդակ կեանքին մէջ, այդ տողին վրայ ձեռք գրած ըլլալու ծանրութիւնը պիտի կրէք ձեր սրտին մէջ։

Կարծեմ «Բանասէր»ի յօդուածնե - րէս մէկուն մէջ է, որ գրած եմ անգամ մը. «Այս ազգին մէջ աւելի դիւրին է վարդապետ ըլլալ,— յետոյ ազգին գլխուն եռի պէլա ըլլալու համար — քան դպրոցի մը տնտես կամ ժամու մը ժամկոչ»։

Հաւատացէք, սիրելի հայրենակից - ներ Ցուխաստանի, պէտք է հեռանանք առաջնորդներէն կամ հեռացնենք զանոնք ամէն անգամ որ կը ձգտին ի - րենց կուսակիցներ ճարել, զի այդ օրէն սկսեալ անոնք կը սկսին վնասակար դառնալ իրենց հօտին, եկեղեցիին եւ ազգին։ Եւ վա՜յ այն ազգին, որ անարժան մարդու կը հետեւի։

Ձեր առաջնորդը թէ անարժան է, թէ անարժէք։ Վարդապետ կամ եպիսկոպոս չի պակսիր։ Թէ իսկ պակսի աշխարհականներու մէջ գտնելը դժուար չէ։ Սխալիլը յանցանք չէ, Թողէք զինքը։ Դուք եղէք նոյն իսկ եթէ երթայ հանդչիլ եղբօրը մօտ, թէ ազգը կը չահի, թէ դուք։

Հեռու ամէն բանակռուէ եւ վէճէ, — հանդարտութեամբ եւ համոզումով կատարել այս խորհուրդը։

Երբ առաջնորդ կ'ընտրէք, փնտռեցէք երկու բարեմասնութիւն,— բարեհամբոյր բնաւորութիւն եւ զարգացում։ Մինչեւ հիմա մեզմէ յետամնաց ժողովուրդի մէջ կ'ապրէինք, հիմա մեզմէ շատ աւելի զարգացած ժողովուրդներու մէջ ենք։

Այս տողերը դաշնակցական թերթի մը մէջ երեւալը թող չմոլորեցնէ ձեզ։ Ցեղափոխական՝ նախ քան կուսակցութեանց վերջնական կազմաւորումը, ոչ մէկ կուսակցութիւն կը պատկանիմ։

ՅՈՎԱՍ ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻ

Յ. Գ.— Արմաշի աւերումով եւ Գէորգեան Ճեմարանի փակումով մեր եկեղեցականներու թիւը պիտի սպառի քանի մը տարիէն։

Երուսաղէմ, կարող ձեռքերու մէջ, Վենետիկեան կամ Վիէննական վան - քերու նման, լուսաւորութեան կեդրոն ըլլալու պէտք է ջանայ ու վերջ գտնէ այլ եւս 20 տարեկան տղաքներէ եկեղեցականներ պատրաստելու սովորութիւնը։ Ամէն չարիք ատկից կը ծնի։

Աշխարհիկ եկեղեցականները բոլորովին տարբեր պարտականութիւններ ունին, որոնց պատրաստուած չեն ու չեն կրնար պատրաստուիլ որ եւ է վանքի կամ դպրոցի մէջ։ Անոնք ոչ թէ գիտական Ակադեմիայէ մը պէտք է քննութենէ անցնին, այլեւ բժիշկ - հոգեբան մասնագէտներու կաճառէ մը, եւ ատոր համար ոչ թէ վանքի մը մէջ 20 տարեկանին՝ գլուխը վեղար մը անցընող մէկը, այլ ազգային կեանք անցուցած, անբասիր, հեզահամբոյր, ազգեցիկ, ներհուն, հռետոր եւ ընդհանուրին համակրութիւնը վայելող 40է վեր ամուրի կամ կանամբի անձնաւորութիւն մը։

Կը մնայ Խորէն կաթողիկոսէն խնդրել «ուքազ»ով մը մէկ մէկ կնիկ տալ բոլոր վարդապետներուն, եպիսկոպոսներուն եւ . . . կաթողիկոսներուն, մէկ ալ իրեն։ Առանց խորութեան բոլոր Հայերը պիտի ծափահարէին զինքը։ Եւ ինչո՞ւ չըսենք, որ շատ աւելի մեծ արժէք ունի,— Հայաստանի կառավարութեան համակրութիւնը պիտի վայելէ։

Կը հարցնեմ, չարժե՞ր դիմում մը կատարել։

ՆՈՅՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ, գրեց Վիգէն Գլակ (Կ. Սասունի), վիպակներ։ Տպգր. Պէյրութ։ Գին 15 Փր.։ Դիմել Գրատուն Հ. Ապաճեան B. P. 870, Beyrouth (Liban)։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՁԱՒԷՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀԵՏ

Ազդակ կը հրատարակէ հետեւեալ տեսակցութիւնը Զաւէն պատրիարքին հետ, որ վերջերս Պէյրութ էր եկեր Իրաքէն.—

Բարի գալուստ կը մաղթեմ, յետոյ կը հարցնեմ առողջական վիճակը, ճամբորդական տպաւորութիւնները եւ . . . կանգ կ'առնեմ յանկարծ։ Լուռ է Զաւէն պատրիարք։ Չի խօսիր։ Եւ իմ զարմացկոտ երեւոյթիս ի տես, կը ժպտի բարեմտօրէն, մատիտը կ'առնէ եւ թուղթի կտորի մը վրայ կը գրէ— դեռ չեմ կրնար խօսիլ։ Եւ ձեռքի արագ շարժումներով կը հասկցնէ թէ վախնալու բան չկայ, թէ գործողութիւնը յաջող անցած է։ Կ'ուզէ որ ես խօսիմ իրեն, հարցումներ տամ եւ ինք պատասխանէ . . . ձեռքի մատիտով։

Կը բացատրեմ, թէ այցելութեանս գլխաւոր նպատակն է տեղեկութիւններ քաղել Իրաքի Հայոց կեանքէն։ Գլխու շարժումով մը համաձայնութիւն կը յայտնէ եւ կը սկսի մեր . . . խօսակցութիւնը։ (Կուտանք միայն պատասխանները)։

— Իրաքի ազգային կեանքը լաւ է ընդհանուր առմամբ։ Քանի մը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող անիշխանական վիճակը վերջ գտած է այլ եւս։ Վերջին ընտրութիւնները, թէեւ քիչ մը դժուար, բայց վերջապէս տըւին իրենց արդիւնքը։ Արդարութեան նախարարութիւնը վաւերացուց ընտրութիւնները եւ Մայիս 15ին գումարուեցաւ ընդհանուր ժողով։ Առաջնորդը Մանասեան եպիսկ. առաջին իսկ ժողովին քաշուեցաւ, ըսելով թէ ինք հրաժարած է ու մեկնեցաւ։ Ժողովը իրեն նախագահ ընտրեց Զաւէն սրբ.ը եւ շարունակեց նիստը։ Ընտրուեցաւ քննիչ յանձնախումբ մը, քննելու համար մեկնող առաջնորդին հաշիւները, որ բաւական խառնակ են։ Կառավարութիւնը ընդունած է առաջնորդին հրաժարականը։

Նոր վարչութիւնը ստիպուած է գոցել 600 ոսկի բաց մը։ Այս պայմաններուն տակ քիչ մը դժուար կը դառնայ գործել, բայց վստահ եմ թէ պէտք եղած աշխատանքը պիտի տարուի դպրոցներու մակարդակը բարձրացնելու համար։

(600 ոսկի պարտք։ Եւ մտածել թէ գաղութը ունի 1200 հնչուն ոսկի եկամուտ բերող կալուածներ)։

Միջին հաշուով, բարեկեցիկ է Իրաքի հայութիւնը եւ համեմատաբար տեղացիներէն բարձր տնտեսապէս։

Ի՞նչ է առ հասարակ կառավարութեան եւ տեղացիներուն դիրքը Հայոց հանդէպ.—

Այս հարցումին վրայ, Զաւէն պատրիարք քիչ մը կը մտածէ, կը շոյէ իր սպիտակ մօրուքը, կը հասկցնէ՝ որ չխօսինք այդ նիւթին շուրջ։ Կը կրկնեմ հարցումս, կը պնդեմ։ Կ'առնէ մատիտը եւ կը գրէ, խնդրելով որ նոյնութեամբ պահուին իր յայտարարութիւնները.— Կառավարութիւնը բարեացակամ է Հայերուն հանդէպ, իսկ տեղացիներուն կեցուածքն ալ գէշ չէ . . .

Ասորական խնդրին գալով, այդ խնդիրը ոչ մէկ կապ ունի Հայերուն հետ եւ լաւ է որ արտասահմանի հայ մամուլն ալ չզբաղի ասորական հարցով . . .

Հարցարանս վերջացած է գրեթէ։ Փոխելու համար նիւթը, կը հարցնեմ թէ ուր երթալ մտադիր է հիմա։

— Նպատակ ունիմ ամառը Լիբանան անցընել։ Իսկ անկէ վերջ . . .

Նեղուցներու ամրացման խնդիրը

Մանչէսթր Կարտիան հաւաստեց, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ըսած է թէ Թուրքիա կ'ուզէ ոչ թէ Պոլիսը, Նեղուցները եւ Թրակիան ամրացնել, այլ միայն Տարտանէլը։ Արտաքին գործոց նախարարը դիտել տուած է թէ Լօզանի դաշնագիրը ստորագրողներէն Նիփոն քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Ռուսիա անդամ չէ, իսկ Մուսոլինի բազմաթիւ անգամներ յայտարարած թէ ինքը արդէն անդամ կը նկատէ ժընեւի մարմինը։ Այս պայմաններուն մէջ, Թուրքիա չի կրնար կենսական կարեւորութիւն ունեցող այդ գործին պաշտպանութիւնը վստահիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան։

Մանչէսթր Կարտիան դիտել կու տայ թէ Լօզանի դաշնագիրը ստորագրողները այդքան պարզ չեն նկատեր խնդիրը, որովհետեւ Նեղուցները կը չահագրգռեն ոչ միայն Թուրքիան, այլ եւ միւս պետութիւնները։ «Թայմզ»ի նման «Մանչէսթր Կարտիան»ն ալ կ'ըսէ թէ Նեղուցներու խնդրին յարուցումը տակն ու վրայ ըրած է մեծ պետութեանց կենսական չահերը, եւ այդ հարցը մէջտեղ հանելով, Թուրքիա չօշափած է Եւրոպայի քաղաքական ամէնէն աչաւոր խնդիրներէն մէկը։

** Ցունաստանի նախկին արտաքին նախարար Արկիրիոփուլոս, Սելանիկի «Փրոկրէ» թերթին մէջ հրատարակած յօդուածով մը դիտել կու տայ այս մասին. «Եթէ օտար պետութիւն մը գրաւէ Նեղուցները, պաշտպանման վիճակի մը պիտի ենթարկուին Պոլիսը, արեւելեան Թրակիան եւ Իզմիթի նաւարանը։ Հետեւաբար Թուրքիա ստիպուած է պէտք եղածին չափ ուժ պահել Թրակիոյ մէջ, այս տեսակ հաւանականութեան մը պարագային ինքզինքը պաշտպանելու համար։ Որովհետեւ Թուրք բանակը երկուքի պիտի բաժնուի։ Այս է պատճառը որ Թուրքիա ստիպուած է Պալքանեան ուխտեր կնքել եւ ամրացնել Նեղուցները։

Ուրիշ պատճառներ ալ իրաւունք կու տան Թուրքիոյ ամրացնել Նեղուցները։ Լօզանի դաշնագիրը նկատի ունի պատերազմի մը պարագային ծագելիք երկու հաւանականութիւնները.— Թուրքիա կամ չէզոք պիտի մնայ, կամ պիտի մասնակցի պատերազմին։ Երկրորդ պարագային, անոր իրաւունքն է ձեռք առնել պաշտպանութեան բոլոր միջոցները, բայց ամրացման դանդաղութիւնն է որ Թուրքիան ստորադաս դիրքի մը մէջ կը դնէ, որքան ալ ոչ ոք ժխտէ ինքնապաշտպանութեան անոր իրաւունքը։ Որովհետեւ, քանի Նեղուցները անզէն մնան, կրնայ ճնշում բանեցուիլ Թուրքիոյ վրայ որ չէզոք մնայ կամ որ եւ է կողմի միանայ։ Միայն Նեղուցներու ամրացումով է որ Թուրքիա կրնայ ընտրել իր չահերուն համապատասխան ճամբան։

Ընդհ. պատերազմի մը ատեն նեթէ Թուրքիա չէզոք մնայ իսկ, ընդհանուր չահը կը պահանջէ որ Նեղուցները ամրացուին»։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ՍԵՎՐԱՆ, 11 յունիս (Ցառաջ).— Յունիս 9ին տեղի ունեցաւ Սեւրանի Հայ Կրթ. Միութեան երեկոյթը հոծ բազմութեամբ։ Ժողովուրդը եկած էր պզտիկներով միասին։ Պէտք է ըսել որ մեր հանդէսները տեղի կ'ունենան ընտանեկան տաք մթնոլորտի տակ։ Կարծէք բոլոր Սեւրանցիները մէկ ընտանիքի զաւակներ են։ Օրուան նախագահ Խոյեան քահանայի խրատական խօսքերէն վերջ, տեղական ուժերով՝ Օր. Սօնայի, Պ.Պ. Մ. Խաչատուրեանի, Ա. Քէչապաճեանի, Ա. Պառէմեանի, Դ. Պազըճեանի, Քէօսէեան եղբայրներու եւ յուշարարութեամբ Պ. Մ. Ճիլպիրեանի, շատ յաջող կերպով ներկայացուեցաւ «Երկու անվարտիքները» եւ «Նօթմասսոնյանց փեսացուն»։ Փոքրիկն Հ. Քէօսէեան լաւ առոգանութեամբ արտասանեց «Զինուո՞ր ես»։ Ցայտնի պատմագէտ եւ բանասէր Պ. Կ. Բասմաջեան իրեն տիկնոջ հետ երկրորդ անգամն է որ կուգայ մեզ քաջալերելու։ Մոգական լապտերով Հայաստանի պատմական հնութիւնները ցուցուց, Անիի աւերակները, Բագրատունեաց պալատը, Հոփսի եկեղեցին, Անիի միջնաբերդը, Ս. Փրկչի եկեղեցին, եւն., ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ կը դիտէր եւ մտիկ կ'ընէր Պ. Կ. Բասմաջեանի բացատրութիւնները։ Դժբախտաբար շատ կարճ տեւեց ելեկտրական թելերու խանգարման պատճառաւ եւ ժամանակը ուշ ըլլալով Պ. Կ. Բասմաջեան խոստացաւ ուրիշ առթիւ գալ եւ մեր սեփական սրահին մէջ մեզի ցուցնել այս հնութիւնները։ Սեւրանի Հայ Կրթ. Միութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բասմաջեանի, Խոյեան քահանային եւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերին մեր երեկոյթին։ Հասոյթը գոհացուցիչ էր։

Միութեանս քարտուղարը իր փակման խօսքէն առաջ ըսաւ.— Սեւրանի մեր հայրենակիցները իրենց նիւթական եւ բարոյական պարտականութիւնը կատարած են Միութեանս հանդէպ, միշտ զօրավիգ կանգնելով մեր կողքին, եւ այդ գոհողութիւններուն շնորհիւ ամիս մը վերջ պիտի ունենանք մեր սեփական շէնքը եւ բացման հանդէսն ալ հոն պիտի կատարենք։ Ցետոյ շնորհակալութիւն յայտնելով ժողովուրդին հանդէսը փակուած յայտարարեց։

Ժողովուրդը ուրախ տրամադրութեամբ հեռացաւ սրահէն, սպասելով գաղութին սեփական շէնքի բացման հանդէսին։

Վարչութիւն Կրթ. Միութեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ազգային պատիւը

oooo

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 յունիս).

— «Այսօր ալ տակաւին անոնք են, այդ հարիւրաւոր անանուն ու անծանօթ հայ կիները, որ իրենց ուսերուն առած են մեր հայրենազուրկ եւ օրուան հացի համար կեանք մաշող զանգուածներու տառապանքի մեծագոյն մասը. անոնք են, սպառած ու երեւութապէս անզէտ, բայց հոգիով իմաստուն այդ կիները, որ կորով ու թիկունք եղած են իրենց ցաւատանջ, անօգնական այրերուն համար։

Ու այսօր, երբ հայութիւնը յայտարարած է ապրելու իր կամքը, որ երբեք այսքան ուժեղ չէ եղած, մեր նայուածքները պիտի դառնան հայ կնոջ, մեր ժողովուրդի յաւերժ զահքերող մօրը, որ իր սրտի եւ հոգիի զօրութեամբ դարեր շարունակ, նակատագրի անլուր հարուածներու տակ հերոսական սերունդներ սնուցած ու դաստիարակած է։

Առով սակայն չի վերջանար հայ կնոջ գործը ու չի սահմանափակուիր իր կոչումը։

Բարձրագոյնը բոլոր արժէքներէն, որոնց համար կը կռուին ազգերը, եւ մեծագոյնը այն խորհուրդներէն, որոնք կը կազմեն պայքարներու ներքին զօրութիւնը, ազգային պատիւն է. վանզի պատւոյ հաւաքական զգացումն է, որ միշտ հերոսական սխրանքներու կը մղէ ազգերը, եւ ան է, որ պարկեշտութեան, մաքրութեան, այլասիրութեան կնիքը կը դնէ բոլոր նուաճումներու վրայ — քաղաքական թէ ընկերային, տնտեսական թէ մշակութային։ Պատւոյ գաղափարին մէջ է նաեւ կերպաւորումը ներքուստ արժէքաւոր ապագային։

Այս կէտին դիտելով մեր ներկայ իրականութիւնը, առնելով միայն կարելի է յիշել այն անհաւատալի դէպքերը, որոնց հետ վերջին ամիսներուն այնքան յաճախ կը կապուի հայ կնոջ անունը։ Արդարեւ, ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակը հայ ընտանիքներուն, երբ անոնց մայրերը կը դիմեն արարքներու, որոնցմէ պիտի խպնէր ամենայետին ինկած կինը։ Պատւոյ ի՞նչ զգացում պիտի ներշնչեն անոնք իրենց զաւակներուն, երբ իրենք զուրկ են այդ զգացումի վերջին նշոյլէն։ Եւ ո՞վ պիտի ըլլայ կրողն ու պաշտպանը հայ ազգային պատւուին, երբ այդ կիներն են մայրերը մեր նոր սերունդին։

Բարեբախտաբար, բացառիկ, հիւանդագին երեւոյթներ են Ամերիկայի վատասերած արարածները, որոնք արժանի չեն կրելու ոչ միայն հայ կնոջ, այլ եւ առ հասարակ մարդու անունը, ինչպէս որ արժանի չեն մարդ կոչուելու անոնք, որ ջատագով կը հանդիսանան այդ խայտառակութեան հեղինակներուն։

Եւ ուրիշ ի՞նչ կարելի էր սպասել այդ մարդոցմէն, որոնք քաղաքական պայքարի մէջ ապականեցին ամէն սրբութիւն, անցան անբարոյութեան ամէն սահման եւ ցուցադրեցին իրենք զիրենք աշխարհի առջեւ ազգուրացի ու մատնիչի զազրելի կերպարանքով։

Ոչ, Ամերիկայի քանի մը տասնեակ թշուառ կիները չեն կրնար արատաւորել հայ կնոջ բարձր անունը եւ սրբազան կոչումը։ Ու մանաւանդ չեն կրնար յուսահատեցնել մեզ։ Ու մենք տեսնելով, այս ծանր ու խառնակ օրերուն իսկ, հոգեպարար օրինակները հայ կնոջ արիութեան եւ առաքինութեան, ա՛լ աւելի կ'ամրանանք մեր այն համոզումին մէջ, որ անոր՝ հայ անզուգական մօր մաքուր ձեռքերու մէջ ապահով է մեր ազգային պատիւը»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ (1835—1935)

Ցառաջիկայ 1935 թուին կը լրանայ Հայ գրականութեան եւ մեր Ազգային վերածնութեան մեծանուն գործիչներէն ՐԱՖՖԻի ծննդեան հարիւրամեակը։

Այս առթիւ տարիներէ ի վեր է, որ մենք հաւաքեր ենք Րաֆֆիի կեանքն ու գործը պատկերացնող բազմատեսակ նոր տեղեկութիւններ, ցարդ անյայտ էջեր եւ գրուածներ, բազմաթիւ անտիպ եւ խիստ արժէքաւոր լուսանկարներ, Մեծ Վիպասանի ձեռքով իր բարեկամներուն գրուած պատմարժէք եւ անտիպ նամակներ եւն. եւն.։

Այս բոլորը մտադիր ենք ամփոփել հատորի մը մէջ եւ լոյս ընծայել յառաջիկայ տարի, ՐԱՖՖԻի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ՝ 1835—1935։ Այս յուշարձան հատորը պիտի պատկերացնէ Րաֆֆիի լիակատար եւ մանրամասն կենսագրութիւնը, որուն պատրաստութեան համար, որքան որ ներած են մեր պայմանները, օգտագործեր ենք հայ գրականութեան մէջ եղած գրաւոր աղբիւրները, ինչպէս նաեւ Րաֆֆին մօտէն ճանչցող բազմաթիւ մարդկանց բերանացի վկայութիւններն ու յուշերը եւ փաստական տեղեկութիւնները։

Եթէ որ եւ է գրական ընկերութիւն, հրատարակչական մարմին, գրատուն կամ գրասէր անհատ կը ցանկանայ ստանձնել անմահանուն եւ մեծ վիպասանի կեանքն ու գործը պատկերացնող այս յուշարձան - հատորին հրատարակութիւնը՝ կրնայ բանակցիլ հեղինակին հետ։

ՀԱՅԿ ԱՃԸՄԵԱՆ

Հասցէ.— Haik Adjemian, Tauris (Perse).

ԿՈՉ ԵՌԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վիէնի Եռզկատի Տրք. Ընդհ. Հայր. Միութեան հրաւէրով եւ Ֆրանսայի համանուն միութեանց զօրեղ նախաձեռնութեամբ, 1933 դեկտ. 24ին Վիէնի մէջ գումարուեցաւ Ֆրանսայի Եռզկատցիներու Ա. Պատգ. Ժողովը։ Օրակարգին մէջ կար նաեւ Խ. Հայաստանի մէջ «Նոր Եռզկատ» անունով աւան մը կամ թաղ մը հիմնելու գեղեցիկ ծրագիրը, որուն մօտեցան բոլոր պատգամաւորները, հայրենիքի տաքորուն կարօտը իրենց սրտերուն, հայրենասիրական ջերմ զգացումներով տոգորուած։ Այս, հայրենակիցներ, քաջածանօթ ենք որ Ֆրանսայի շրջանի մեր հայրենակիցներուն ուսին գերազանցապէս ծանր է այս գործը, սակայն վստահ ենք դարձեալ որ մեր ջանքերուն մէջ առանձինն պիտի չմնանք, քանի որ ունինք զոհաբերող այլ շրջաններ, որոնք անյապաղ մեզի պիտի հետեւին եւ պիտի զարկ տան այդ նուիրումին։

«Մայր հայրենիքից դուրս հայ ժողովուրդը ազգ չէ, այլ փշրանք թափթփուք, անպէտ եւ անկարեւոր։ Երկիրն է նրա պատմական դերի բեմը, նրա կուլտուրական բաղձանքների հնոցը»։ Սիրելի հայրենակիցներ, ճշմարտութիւն մը կը կազմեն հայ մեծանուն գրագէտին այս խօսքերը։

Եւ որպէսզի ապագայ պատմագիրը իր գրչի հարուածներուն տակ մեզ բարոյապէս չապաննէ, որպէսզի պատմութեան անողոք վճիռին չենթարկուինք, եւ մեր գալիք սերունդը մեզի նզովք չկարդայ, մեր Ա. Պատգ. Ժողովը առաւ այս քայլը եւ կոչ կ'ուղղէ բոլոր մեր հայրենակիցներուն, ազատուելու համար այս թափթփուք եւ դժոխային վիճակէն, հիմնել մեր հայրենիքին մէջ ապրող Եռզկատ մը։

Այժմ կարգը ձերն է, սիրելի թափառական Եռզկատցի հայրենակիցներ, մի՛ լռէք, ձայն տուէք մեզի, ուժ տուէք մեզի։

Ի դիմաց Եռզկատի Տրք. Ընդհ. Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութեան՝ ատենապետ՝ Սերովբէ Դաննէլեան, քարտուղար՝ վարուժան Ղազարեան։

Ծանօթ.. Զանազան տեղեկութեանց համար դիմել.— V. Ghazarian, 7, Place de l'Affuterie, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի գաղթահայ բոլոր թերթերէն արտատպել ներկայս, մասնաւորաբար Հայրենիքէն, Ցուսաբերէն, Ազդակէն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

սական բարգաւաճ վիճակին։ Բազմաթիւ վաճառականներ մեկնած են արդէն եւ ուրիշներ կը պատրաստուին հետեւիլ անոնց։ Լիբանանեան մամուլն ալ կը զբաղի այս խնդրով եւ կը հաստատէ թէ նոյն ցաւալի արտագաղթը կը նշմարուի նաեւ Լիբանանի մէջ։ Թերթ մը կը գրէ. «Դէպի Ամերիկա չէ որ կը գաղթեն այսօր Դամասկոսի վաճառականները, այլ Պաղեստին, ուր գործերը ծաղկեալ վիճակ ունին եւ դիւրին է շահը։ Պաղեստինի ուշագրաւ բարգաւաճութիւնը անդիմադրելի քաշողութիւն ունի Դամասկոսի գործի մարդոց համար։ Հայֆան մեծ նաւահանգիստ մըն է դարձած։ Հարիւրաւոր նաւեր հոն ապրանք կը բերեն ոչ միայն Պաղեստինի, այլեւ դրացի երկիրներու եւ նոյնիսկ Դամասկոսի համար։ Հրաշալի թափ ստացած է Պաղեստինի առեւտրական կեանքը եւ ահա թէ ինչու Դամասկոսի վաճառականները կը մեկնին դէպի Աւետեաց երկիրը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՒԹ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐ աճուրդով ծախուեցան Լոնտոնի մէջ, 13,700 անգլ. ոսկիի, այսինքն աւելի քան մէկ միլիոն փրանք։ Նամակադրոշմները կը պատկանին Մորիս կղզիին եւ տպագրուած են 1847ին, իւրաքանչիւրը մէկ եւ երկու փէննի արժէքով։ Միեւնոյն աճուրդին մէջ ծախուեցան նաեւ ուրիշ 17 նամակադրոշմներ։ Բոլոր վաճառումներուն ընդհ. գումարը եղաւ 33,000 անգլ. ոսկի կամ 2,540,000 փրանք։

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ պատահեցաւ առջի օր, Շարթրի մէջ։ Զորս զինուորական օդանաւորդներ գիշերային թռիչք մը կատարելէ յետոյ, ստիպուեցան վար իջնել, մեքենան խանգարուած ըլլալով։ Օդանաւը տունի մը զարնուեցաւ, քաշեց տարաւ տանիքը եւ գետին իյնալով բռնկեցաւ։ Ականատեսներ օգնութեան հասան, բայց արկածեալներէն երկուքը այրած, միւս երկուքը ծանրապէս վիրաւորուած էին։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան ձախակողմեան տարրերու եւ Հրեղէն խաչի հետեւորդներուն միջեւ։ Այս վերջինները ժողով մը սարքեր էին. հակառակորդները, ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, փորձեցին խանգարել։ Կռիւ ծագելով, 15 հոգի վիրաւորուեցան։ Անցեալ շաբթու ալ Թուլէի մէջ վիրաւորուած էին 100 հոգի, իսկ շաբաթ օր Կրընոպլի մէջ նոյն պատճառներով վիրաւորուեցան 50 հոգի։

Յ.

Հ. Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Բաշան, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի Ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան *կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181,* Cours Lafayette, Café de la Gare*ի սրահը։*

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Մարգար Բարխեանի բնակարանին (Լապիկիւտ) մէջ։

»»»··«««

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՎԻՇԱՊ Կոմիտէի ընկերահամակրական հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ՄԱՅԻՍ 28ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ առթիւ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պէքօնի կայարանին դիմացի ծանօթ սրճարանին մօտ։

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թատերական ներկայացում

նախաձեռնութեամբ *Փօն տը Շէրիւիի ընկերներու*

մասնակցութեամբ *Հ. Յ. Դ. Վիէնի Մուրատ խումբի*

հովանաւորութեամբ *Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէի*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին

Օթէլ Ֆրանսի շքեղ սրահին մէջ, Փօն տը Շէրիւի

կը ներկայացուի «ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ»

կը մասնակցին վիէնի կարող ուժերը։

Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆր.։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ *Մարսէյլի Սալնոյ Զորի Հայրենակց. Միութեան կողմէ*

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

կը նախագահէ՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ եւ ԳԵՂԱՄ ՅՈՂԻԿԵԱՆ

կը մասնակցին գերասան Ղազարեան *եւ* Տիկին Սիրանուշ։

Կ'արտասանեն՝ Գ. Փօղոսեան, Ա. Յակոբեան, Նիկոլ Մանուկեան, Օր. Անժել Վարդանեան, Պ. Խ. Գալիթեան *եւ* փոքրիկներ։

Ծանօթ.— փլաս Տ'էքսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Թէրմինիւս։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

MAX-MAXUDIAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ, Կ, Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դարմանատան մէջ, 253, րիւ Ժան Ժագ Ռուսօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Օր ՁԱՌԱՓԵԱՆի նոր հասցեն՝ 6, Villa des Sablons. Neuilly s)Seine:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀՕՐԸ ՎՐԷԺԸ

»»» :«««

Հայկ նահապետէն սկսեալ պատմեց կեանքը բոլոր թագաւորներուն, ըսպարապետներուն, զէնքի եւ գրչի վարպետներուն, եւ վերջապէս անոնց կատարած աշխատանքները երկրին զարգացման եւ բարգաւաճման համար։

Կարաւանը կը քալէր, եւ Արմէնը առած իբրեւ մասունք, նուէր կը տանէին կարծես իրենց աշխարհէն։

Վերջին լեռն էր այլեւս, զոր կարաւանը կը բարձրանար։

Կարաւանապետը ձին քշելով՝ քանի մը վայրկեանէն բարձունք հասաւ ու կանգ առաւ։

— Դեհ, ընկերներ, ձայն տուաւ վերէն, վերջին ճիգ մըն ալ եւ կ'ազատինք այս անտանելի յոգնութենէն։ Զէնքի երկու պայթիւններ լսուեցան լերանդագաթէն։ Կարաւանապետն էր, որ կ'աւետէր մուտքը իրենց երկրին։

Արմէն տխուր էր։ Բան մը կար սրտին մէջ։

Ալ չկրցաւ քալել։ Կեցաւ ճիշդ լերան կատարին վրայ, որուն մէկ կողմը իր հայրենիքն էր, միւս կողմը օտար աշխարհը։ Ցուցուեցաւ։ Կարմրած աչքերէն երկու կաթիլ արցունքներ ինկան այտերն ի վար ու չորցաւ։

Կարաւանապետը ինքն ալ յուզուեցաւ, եւ նժոյգէն վար ցատկելով բռնեց Արմէնի ձեռքէն, ըսաւ՝

— Կը բաւէ, Արմէն, ահա երկիր մը, ուր կրնաս ապրիլ, ազատ եւ ապահով։

Սակայն Արմէն չկրցաւ զսպել իր արցունքները։

Ցետոյ այսպէս խօսեցաւ՝

— Ո՛վ իմ ցեղիս անտէր եւ անթիւ մեռելները, եթէ ես ձեզ մոռնամ, թող Աստուած ալ զիս մոռնայ։

Կարաւանապետը ապշած կը նայէր պատանի Արմէնի շրթներուն, որմէ դուրս կուգային ապետի մը վայել վրէժի արդար խօսքեր։ Մտենալով համբուրեց այն օտար եւ անարգուած տղուն ճակատէն եւ աւելցուց.

— Կ'երդնում այս սուրիս եւ պատուոյս վրայ, որ այսուհետեւ Արմէն պիտի ըլլայ իմ զաւակս, ղեկավարը այս կարաւանին։

X

Կը յառաջանար կարաւանը Հայրենի երգն իր շրթներուն։

Պատանի Արմէն, ուշի ուշով կը դիտէր չորս կողմը։ Հորիզոնէ հորիզոն մարգագետիններու ընդարձակ տարածութիւն մը կը տեսնուէր։ Ջուլալ ադբիւրներ գլգլալով կը հոսէին թաւուտքներու մէջէն ու կը կորսուէին հեռուն։

Դէմը, լեռնալանջի մը վրայ, կը հանգչէին ազատարարին ոչխարները եւ լայն ու փառաւոր վրաններ։ Ու քիչ մը վարը, ծաղկաւէտ պարտէզի մը մէջ՝ շքեղ պալատը։

Այս ամէնը Արմէնինը պիտի ըլլային։ Այսպէս խոստացած էր ազատարարը։

Սակայն Արմէն տխուր էր, չէր խօսեր ու չէր խնդար։ Խարհուրդ մը ունէր, որ հրդեհի պէս կ'այրէր իր ամբողջ մարմինը։

— Ի՞նչ ունիս, Արմէն։

— Ոչինչ։

— Կարելի չէ, այնպէս ես, ինչպէս որբերը մահուան ձորին մէջ։

— Այո, շատ ճիշդ է, հաճոյքն ու հանգիստը չեն կրնար դարման ըլլալ իմ ցաւերուս, եւ չեն կրնար մոռցնել մեռելներս։

Արմէն ակամայ, այս անգամ հեծնելով ձիի մը վրայ, կրկին սկսաւ յառաջանալ։

Անձապարելու հարկ չկար, իրիկուան մօտ արդէն, լերան չորս հովիւներուն խաղալիկ դարձած սեւ վրանին տակ, հանգչած պիտի ըլլային բոլորը։

Զէնքի ձայն մը լսուեցաւ։

Կարաւանապետն էր դարձեալ։

Այս զէնքի պայթիւնով նշան կու տար իր բարեկամներուն եւ դրացիներուն։

Հինգ վայրկեան ետք քսան դնդակներ եւս պարպուեցան։

Կարաւանին հետեւող քսան կորիճներն էին, որ կը կրակէին իբրեւ յարգանք իրենց պետին։

Ի պատասխան, զէնքի հինգ պայթիւններ լսուեցան դիմացի վրաններէն։

Ի պատասխան, զէնքի հինգ պայթիւններ լսուեցան դիմացի վրաններէն։

Ցետոյ լռութիւն։

Քիչ յետոյ արար ցեղապետի մը առաջնորդութեամբ, հեծեալներու շարք մը դուրս կուգար դիմացի պարտէզներու ստուերէն։

Սարերուն վրայ տեղացիներու հրակայ թափօր մը։

Բարեւի եկած էին ամէնքն ալ։

Այս վերջին յարգանքի ցոյցը բացառիկ էր։

Կարաւանը կը մօտենար։

Տարտամ նայուածքներ։

Ժողովուրդը չհետաքրքրուեցաւ, այս անգամ, ոչ կարաւանով, ոչ ալ այն հարստութիւնով, որ իրենց հետ կը բերէին։ Այլ ուշադրութեամբ կը դիտէին կարաւանապետը, որուն կողքին կը յառաջանար օտար արիւնլուայ տղայ մը։

Վերջապէս կարաւանը կանգ առաւ այն խոշոր վրանին առջեւ, որ տեսակ մը հիւրասրահ էր։

Սակայն կարաւանապետը չմոռցաւ իր պարտականութիւնը հանդէպ բազմութեան։ Եւ այսպէս սկսաւ.

— Գիտեմ որ, կը հետաքրքրուիք սա օտար տղայով։ Ձեզմէ ոմանք կը զարմանան թէ ի՛նչ գործ ունի քովս այս լաճը։ Բայց, գիտցէք որ, ազատութեան համար զոհուած ցեղի մը ձագուկն է այս, զոր մահուան ձորէն ազատեցի։ Զայն որդեգրած եմ։

X

Արմէն իր ազատարարին վրանին ներքեւ օրէ օր հասակ կը նետէր։ Տեղւոյն զովարար օդն ու ջուրը փայլ մը եւս կ'աւելցնէին իր գեղանի դէմքին։

Կ'աճէր հետզհետէ իր զօրովն ու կորովը, խանդն ու եռանդը։ Եւ կը լեցուէր սիրտն ու հոգին նուիրական զգացումներով դէպի հոն՝ գաղափարի ճամբուն վրայ ինկող՝ իր հոգիով արի հայ ցեղին մեռելներուն հանդէպ։

Հազիւ վեց ամսուան շրջան մը բոլորած էր այն օրուընէ ասդին, երբ իր ազատարարին աղջիկը, Կիւլիզար, մէկ տարիէ ի վեր մատին կապած նշանախօսութեան մատանին մօրը կը յանձնէր մեծ արհամարհանքով։

Վէճ մը կար մօր եւ աղջկան միջեւ։

— Ոչ՛, չէ՛, չեմ կրնար սիրել այդ տղան, որուն գերդաստանը ամբողջութեամբ անիծուած է։ Չեմ կրնար ապրիլ անոր հետ։

Ծնողքէն զատուիլ՝ Կիւլիզարի սիրոյ արտայայտութիւնը անտարբերութեան կուտար Արմէն։

Բայց Արմէնի այս անտարբերութիւնը ալ աւելի կը սաստկացնէր սիրոյ կրակը Կիւլիզար սրտին մէջ։

Կիւլիզար ուրիշ մտածում չունէր, բայց միայն Արմէնը։

(2)

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 15 Juin 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2522

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՈՂՈՔՈՒՄՆԵՐ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԸՆԿԻՒՐԻ

Թուրք մամուլը փորձեց հերքել այն տեղեկութիւնները թէ գաղտնի բանակցութիւններ կատարուած են Նիփոնի (Ճափոն) հետ, Կովկասի եւ ուրիշ քաղաքական հարցերու մասին։

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է խնդիրը։

Համաձայն Լոնտոնի «Փըպլիք Լէճըր» թերթին քաղած տեղեկութեանց, Նիփոն առաջարկած է Թուրքիոյ՝ գործակցիլ իրեն, ռուսեւճափոնական պատերազմի պարագային, կատարելով աւ-գատութիւն վայելելով Կովկասի մէջ։

Միեւնոյն ատեն, անգամ մը եւս կը հաստատուէր թէ՝ Խ. Միութիւնը գաղտնի դաշնագրով մը Թուրքիոյ պիտի յանձնէ Կովկասի ապահովութեան հոգը, եթէ ինք պատերազմի բռնուած ըլլայ ուրիշ ճակատներու վրայ։

Այս տեղեկութիւնները արտատպուեցան ոչ միայն օտար թերթերու, այլ եւ Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Փրավտա»յի մէջ, ինչ որ զարմանք պատճառեց Թուրքերուն։

Այդ առթիւ էր որ, Թրքական մամուլը փորձեց հերքումներ կարկտել։

[illegible]

Ճ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»· ·«««

ԵՐԵՍՓ· ԺՈՂՈՎԸ ՍԿՍԱՒ ՔՆՆԵԼ ՆՈՐ ՎԱՐԿԵՐԸ

Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել կառավարութեան առաջարկները՝ զինուորական վարկերու մասին։ Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը 3,120,00,000 ֆրանքի բացառիկ վարկ մը պահանջած է։ Այս պահանջը ընդունուեցաւ եւմբ-տական յանձնաժողովին կողմէ։

Պահանջուած վարկերէն 1,275,000,000 ֆրանք պիտի յատկացուի բանակին։ Այս գումարով, յառաջիկայ ձմեռէն առաջ պիտի աւարտին արեւելեան սահմանագլուխի ամրութիւնները եւ պիտի շինուին «վտանգի միջնաբերդեր», բուն ամրութեանց ետին, ի հարկին անմիջապէս օգնական ուժ հասցնելու համար։ Միեւնոյն ատեն պիտի ամրացուին կարգ մը կէտեր որոնք անկատար մնացած էին 1929էն ի վեր։ 600,000,000 ֆրանք պիտի յատկացուի նաւատորմին, ծովեզերեայ ամրութեանց եւ վառելանիւթի կայաններու շինութեան համար։ 80 միլիոն պիտի ծախսուի ծովեզերեայ պաշտպանութեան միջոցները բարելաւելու, իսկ 150 միլիոն՝ ծովային օդանաւորդութիւնը կատարելագործելու համար։ Միեւնոյն ատեն 40 միլիոն ֆրանք պիտի յատկացուի օդանաւային կազմածներ գնելու եւ կայանները արդիական նորութիւններով օժտելու համար։ [illegible]

Թրքական օդեւս մը ի պատիւ Պարսից շահին

[illegible]

Հիւղօ-Մուսոլինի տեսակցութիւնը

ՄԻՆՉ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

[illegible]

«Դժոխին դաստառները», ուսմ մը պայթեցուցին

[illegible]

Նոր խառնակութիւններ Սուրիոյ մէջ

[illegible]

»»»· ·«««

[illegible]

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԱՐԻՔ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆՔ »

եւ

ՄԱՅԻՍ 28

»»»· ·«««

Մայիս 24ին լրացաւ Թուրքիոյ Հայոց Ազգ· Սահմանադրութեան 73րդ տարեդարձը։

Այս առթիւ, սրտառո՛ւչ խմբագրական մը շարադրած է Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը։ Նոյն իսկ երկու հատ։

Փառաբանելով ազգ· սահմանադրութեան տարեդարձը, ռամկավար օրկանը կը պատմէ թէ՝ Օսմ· կառավարութիւնը, սուլթանականէն մինչեւ իթթիհատականը, միշտ ծուռ նայեցաւ մեր ազգային ինքնավարութեան։

— « Ապտիւլ Համիտ, լաւ կռահելով Սահմանադրութեան նշանակութիւնը եւ գիտնալով որ Հայեր անոր տարեդարձը կը կատարեն ոչ թէ Պատրիարքարանի յատուկ կանոնագրի մը հաստատութիւնը յիշատակելու, այլ իրենց Ազգային Վերածնութիւնը եւ յոյսերը ողջունելու համար, ուրիշ խստութիւններու կարգին խափանեց՝ Սահմանադրութեան ոչ միայն տարեդարձները, այլ նաեւ գործադրութիւնը »։ (Պայքար, 25 մայիս)։

Ռամկավար օրկանը յատկապէս, շեղագիր տառերով կը բացատրէ թէ՝ Ազգ· Սահմանադրութիւնը հիմնուած էր « ռամկավար ազատական » սկզբունքներու վրայ։

Միեւնոյն ատեն կը պատմէ թէ՝ Սահմանադրութեան հիմնադիրներն ու վարիչները, շատ խելացի մարդիկ էին·

— « Անոնք դաստակերտային պայքար, Ամիրաներու եւ արհեստաւորներու միջեւ կռիւ ալ չարծարծեցին, ազատամիտ Ամիրաներու խումբ մը բոլոր սրտով այժ տուաւ իրենց »։

Գիտէի՞ք։ Բայց աւելի կարեւոր պարագայ մը·

— « Այդ շարժումին շատ պատշաճ եւ յատկանշական անուն մը տրուեցաւ իր ժամանակին — « լուսաւորեալ »ի եւ « խաւարեալ »ի պայքար եւ անոր յաղթանակը եղաւ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆ գաղափարին տիրապետութիւնը հայկական բոլոր հաստատութեանց ու ձեռնարկներու մէջ, որ իր բնական զարգացումով յանգեցաւ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ »։ (Գլխագիրները իրենք չարած են)։

Կը տեսնէք որ Ռամկավարները այնքան ալ « պէխապէր » չեն պատմութենէն։

Անո՛նք ալ կ'ըմբռնեն «անցած_գացած բաներ »ու արժէքը։ Նոյնիսկ ներշնչումներ կ'ունենան։

Այս առթիւ, կը փորձուիմ հարցնել·

— Եթէ Ազգ· Սահմանադրութիւնը յաղթանակն էր ազգութեան գաղափարին, որ « իր բնական զարգացումով յանգեցաւ հայ ազատագրական շարժման », ի՞նչ էր 1918 մայիս 28ը։

Եւ եթէ բոլորս այնքան սրտանց կը սիրէինք Ազգ· Սահմանադրութիւնը, տօնելով, ներշնչուելով եւ « Արիք Հայկազունք »ը թնդացնելով հակառակ սուլթանական եւ իթթիհատական բռնութեանց, ինչու, այսօր, բաժնուած ենք երկուքի, ազատագրական շարժման երկրորդ հանգրուանին — պետականութեան — տարեդարձին առթիւ որ կը կոչուի Մայիս 28···

ՎԱՀԷ

Նոր ցոյցեր Հալէպի եւ Անտիոքի մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթու նոր ցոյցեր եղած են Հալէպի մէջ եւ շուկաները փակ մնացած։ Նամակի համար մեծ մզկիթ հաւաքուած բազմութիւնը թափօր կազմելով, սկսեր է յառաջանալ դէպի Պալ էլ [illegible]

[illegible]

Ճափոնի գաղտնի բանակցութիւնները Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ հետ

[illegible]

Սահմանային խնդիրներ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ

[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԹՈՒՐՔԻԱՆ»

»»»..«««

Խորագիրը «Ցառաջ»ի խմբագրին է։ Բացատրութիւն մը, որ, իր չափով մը ճշգրիտ որակումներուն նման, չափազանց բնորոշ է։ Այսուհանդերձ, վերջին տասը տարուան ընթացքին Թուրքիա երբեք այնքան խռովայոյզ չէր եղած որքան այսօր։ Այսինքն՝ շուրջ ամիսէ մը ի վեր, երբ յանկարծ վճռական որոշումներ տրուեցան։

Թերթերը մանրամասնօրէն տուին այդ որոշումները։

Առաջինը՝ նախագծուած ու փութացման սպասող ընթացիկ տարուան ելմտացոյցի անսպասելի կերպով փոփոխումն էր։ Այսինքն՝ անոր վրայ կատարուած աւելի քան տասը միլիոնի յաւելումը։

Ելմտացոյցի այս յաւելումը աւելի նկատելի կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիա վերջին տարիներու ընթացքին զգալապէս ու յաջորդաբար նուազեցուց իր պիւտճէները։ Մինչ տարիներ առաջ 250 միլիոնի կլոր գումարը կը դրուէր գիծերուն տակ՝ որպէս ելք, ու նոյնքան մըն ալ «ապահովուած» մուտք, կեանքը, պայմանները ու անողոք յառաջ եկած բացերը ստիպեցին Էնկիւրին իր վերմակին չափ երկարել իր ոտքերը։ Որով՝ 250ը իջաւ մինչեւ 180ի ու 170ի։

Անցեալ տարի, մինչ Ըսմէթ ու ելմտական գործավարը «հաւասարակշռուած» ելմտացոյց մը կը խօսէին, մենք ցոյց տուինք, այս սիւնակներուն մէջ, որ քանի միլիոնի բացով մը դրուած էր ան։ Ընթերցողը գիտէ, այլեւս, որ Թուրքիոյ պիւտճէները կը տարբերին բոլոր երկիրներու պիւտճէներէն մէկ բանով — կամայական թուագրումներով եւ գրուածին անհամապատասխան յաւելումներով։

Բայց, ընթացիկ տարուանը ուշագրաւ է նաեւ այն պատճառով որ, յաւելումը կ՚ըլլայ ճիշդ այն ատեն երբ կը խորհուէր կրկին նուազեցնել պիւտճէն։ Նոյնիսկ, պաշտօնական վիճակագրութիւններու վրայ հիմնուելով, պատասխանատու անձեր ու իրազեկ թերթեր կը գրէին թէ ամսուան մուտքերը նախատեսուածէն նուազ են եղած, որով կը խորհուի ընդ այնմ պատրաստել յաջիկայ պիւտճէն։

Եւ ահա, յանկարծ, պիւտճէի յաւելում մը։ Երկրորդ որոշումը կը վերաբերի տուրքերու բարդումին։ Ծանօթ իրողութիւն է որ տուրքերու տեսակէտէն ամէնէն աւելի ծանրաբեռնուած երկիրը Թուրքիան է։ Պէտք է նկատի ունենալ թէ Թուրքիան այն երկիրն է որ ամէնէն քիչ առակ է տուրք կրելու։ Որովհետեւ՝ ամէնէն աւելի աղքատ երկիրն է։ Անկէ զատ, ըլլալով հողագործական երկիր, եւ, հետեւաբար, զուրկ՝ նոյնիսկ ապրուստ մը ապահովելու հնարաւորութենէն, շատ բնական է որ անկարող ըլլայ նաեւ ապրուստէն զատ պարտաւորութիւններ դիմաւորելու։ Գիւղացիին թշուառ վիճակը հետզհետէ կը ծանրանայ վերջին տարիներու ընթացքին։ Տոկոս, պարտք, ու, ինչպէս կը գրէր «Ագշամ», «գիւղացիին մէկ ոտքը փոսն է» արդէն...

Աւելի լաւ չէ քաղաքացին։ Նախ որ՝ ան պայմանաւորուած է գիւղացիով։ Եւ, իր կարգին, ունի իր հոգերը։

Ուրեմն, այս անողոք պայմաններուն մէջ է որ, Էնկիւրի, յանկարծ, տուրքերու աննախընթաց յաւելում մը կ՚ընէ։ Հաց, ըմպելի, սիգար, աննդեղէն թէ զատական գործածութիւն՝ պարտաւոր են իրենց հարկը տալու։ Եթէ ուշադրութեամբ քննենք տրուած տուրքերը, պիտի տեսնենք որ այդ բոլորը համեստ ու աղքատ դասակարգին վրայ բեռ մըն են։ Մարդը, ենթադրենք, հինգ հոգինոց ընտանիք մը ունի։ Ուրեմն, օրական առ նուազն 3 հաց պիտի տանի տուն։ Տուփ մը սիկարէթ պիտի ծխէ։ Արդ, Աստուծոյ օրը ան պարտաւոր է 8 — 10 ղրշ. աւելի դրամ վճարելու։ Մինչ Պոլսոյ կամ այլ քաղաքներու մէջ հազարաւորներ կան որոնք 30 — 40 ղրշ.ով կ՚աշխատին։ Նոյնը՝ համեստ կամ տարրական պաշտօնէութիւնը։

Այս պայմաններուն մէջ, ինքնին հասկնալի կ՚ըլլայ թէ ինչ ծանր բեռի տակ կը դնէ Էնկիւրի իր ժողովուրդը։ 10 քիլօն ծանրութիւն չէ որ եւ է բնականոն կազմ ունեցող մարդու համար, բայց, երբ ան իր ուժերէն վեր բեռի մը տակ է արդէն, ու այդ 10 քիլօն եւս կը բարդուի, բնականօրէն կը կքի ենթական։

Անտես առնուած չէ եւ ունեւոր տարրը։ Վերի երկու որոշումներուն հետ միջոցին դրուեցաւ եւ երրորդը,— 30 միլիոնի փոխառութեան որոշումը։ Զգիտենք թէ Թուրքիա ինչո՞ւ այդքան արագօրէն որոշած է Կարին — Սեբաստիա գիծը լրացնել։ Ամէն պարագայի մէջ, այդ գիծը իր կողքին ռազմական ճակատին հետ կապ ունի ու կը նախատեսէ՝ կամ բարեկամ եւ կամ թշնամի Ռուսիա մը։ Զփորձենք մութ ամպերու ետին ստուերը ճշդորոշել։ Ընդգծենք միայն որ Թուրքիա, ստիպուած է այս երրորդ որոշումը եւս միասին տալ։ Այսինքն՝ հարկադրուած է նկատի չունենալ ժողովուրդին ու երկրին տնտեսական վիճակը ու ամէն գնով, ամենածանր զոհողութիւններով, գլուխ հանել եւ այդ գծին լրացումը։ Մտքերու մէջ դեռ թարմ է Արղընիի պղնձահանքին համար եղած փոխառութիւնը։ Էնկիւրի զայն քանի մը բաժնումի վերածեց ու դեռ լրացուցած չէ։ Այնպէս որ՝ ժողովուրդը, որ «մեծ խանդավառութեամբ մասնակցեցաւ» այդ փոխառութեան, չըռայլուած բարիքները տակաւին վայելած չէ։ Ոչ իսկ երեւոյթ տեսած է այդ պղինձին։ Այսուհանդերձ, հիմա, հարկադրաբար, իր առջեւ պիտի գտնէ նոր բաժնեթուղթեր։ Անշուշտ, կրկին թերթերն ու ճառախօսները պիտի խօսին հայրենասիրութենէ, երկրին պաշտպանութեան անհրաժեշտութենէն, բարեացակամ տրամադրութիւններէ։ Տարակոյս չկայ, որ տուեալ պայմաններուն մէջ, այս երրորդ որոշումը նպատակ ունի ունեւոր տարրը «զոհողութեան մղելու»։ Ան ուղղուած է դիզուած դրամներուն։ Եւ, ոչ մէկ կասկած, որ այդ 30 միլիոնը եւս «պիտի հայթայթուի արձանագրութեան պայմանաժամը չլրացած»... ։

Ինչո՞ւ այս բոլորը։ Ըսմէթ անվերապահօրէն կուտայ այդ հարցման պատասխանը,— «ազգային պաշտպանութեան համար»։

Ուրեմն, Էնկիւրի, որ անընդհատ կը սպառազինուէր ու ամէն տարի իր պիւտճէին 60 տոկոսը զէնքի ու զինուորի կը յատկացնէր, յանկարծ պէտք տեսաւ իր սպառազինումը աւելցնելու, պիւտճէն բարձրացնելու եւ ժողովուրդը նոր ու ծանր տուրքերով բեռնաւորելու։

Անշուշտ, ոչինչ կայ տարօրինակ՝ երկրի մը սպառազինման մէջ։ Մանաւանդ այս օրերուն։ Մոռանանք, սակայն, որ Թուրքիա յանկարծ կ՚ուզէ աւելի զօրացնել ինքզինքը ճիշդ այն շրջանին երբ բարձրաղաղակ կը յայտարարէր թէ իր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը յաջողած է ու իր սահմանները կրցած է ապահովել։ Այսպէս, Հիւս. Արեւելքէն Ռուսիան զինակից մըն է իրեն։ Հարաւ. Արեւելքէն Պարսկաստան՝ բարեկամ մը, որուն գահակալը այս օրերուն կ՚այցելէ Էնկիւրի։ Իրաք, հարաւէն, նոյն տրամադրութիւններով համակուած, Հարաւ. արեւմուտքէն Սուրիան, ենթակայ Ֆրանսայի, միայն բարեկամ կրնայ ըլլալ։ Ցունաստանի հետ նոր կնքեց զինակցութիւնը։ Իսկ Իտալիան, ինչպէս ըսաւ Թէվֆիք Րիւշտի, վտանգ մը պէտք չէ նկատել, որովհետեւ «աւելի քան երբեք սերտ յարաբերութիւններ ունին երկու երկիրները» եւ, չմոռնանք, «Թուրքիա կրնայ 10 օրուան մէջ մէկ միլիոն զինուոր ոտքի հանել», միշտ համաձայն Թէվֆիք Րիւշտիի։

Ուրեմն, կրկին հարց կը ծագի,— ինչո՞ւ այս իրարանցումը Էնկիւրիի մէջ, այս տուրքերը, փոխառութիւնները...

Որովհետեւ, վտանգը միշտ կը զգայ Էնկիւրի։ Ան գիտէ որ կռիւը կրնայ դարձեալ «վերմակին համար ըլլալ»։ Որ՝ բարեկամութիւն կամ զինակցութիւն յաւիտենական չեն։ Որ՝ այդ վտանգը հետզհետէ կը մօտենայ։ Եւ վերջապէս, ան համոզուած է թէ՝ վըտանգը այնքան հաւանական է որ պէտք է նախ զէնք ու ապա հաց ապահովել։

Ասիկա Էնկիւրիի կարծիքն է, սակայն։ Ժողովո՞ւրդը։ Զէ՞ք կարծեր որ ամենաջերմ հայրենասէր Թուրքը կրնայ մտածել իրաւամբ — Դարերու անկումը Սուլթաններու վերագրեցինք։ Աշխարհին յաղթեցինք ու վերատիրեցինք Անգլիան անգամ։ Ալ ապահով էինք։ Աւարէկն կարգացինք բոլորին։ Ջնջեցինք քափիթիւլասիոնները։ Եւ կարծեցինք թէ չի գտնուիր պետութիւն մը որ ուզէ փորձել իր ուժը՝ մերինին դէմ։ Արդ՝ ի՞նչ է այս վախն ու սպառազինումը...

Ու մինչեւ ե՞րբ։ Ի՞նչ գինով։ Եթէ այսքան յաղթանակներէ վերջ ալ ապահով չենք, ապա ուրեմն միամտութիւն է յուսալ թէ՝ մենք կրնանք այնպիսի անկախութիւն մը եւ ապահովութիւն մը ունենալ որ մեր դրամները զէնքի տալու տեղ մեր մշակոյթին ու շինարարութեան յատկացնենք...»։

Իսկ ասիկա հոգեբեկում է։ Ծայր տուա՞ւ այս հոգեբանութիւնը, հայրենասիրութիւնը տեղի կուտայ եսին առջեւ։ Երբ մանաւանդ դեռ այս սերունդին կը պատկանին 1912 — 1922ի եղերական էջերն ու դառն կամ արիւնոտ յիշատակները։ Աւելցուցէք ասոր վրայ տուրքերու բեռն ու գործերու նուազումը ու պատկերը յստակ կ՚ըլլայ։

Կը զինուին ուրիշներ ալ, բայց, կը նկատէ՞ք, Ֆրանսան, որ նոյնքան իրարանցում ցոյց կուտայ, կը նուազեցնէ տուրքերը, իսկ Մուսոլինի դեռ քանի մը շաբաթ առաջ յայտարարեց թէ ժողովուրդը պէտք չէ նոր տուրքերով բեռնաւորել։

Բաղդատելով Թուրքիան ուրիշներու հետ, ու համարելով իր ներքին ու արտաքին պայմանները, կարելի է եզրակացնել, իրաւամբ, որ ան կը գտնուի «խռովայոյզ» վիճակի մէջ։

Եւ՝ աւելի քան երբեք։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Գերմանիայէն եւ Աւստրիայէն վերջ ահա Պուլկարիան է որ ռամկավարական վարչաձեւը փոխելով, կը փորձէ դիկտատուրայի ձեւով կառավարել երկիրը։

Գիշերային դաւանի ժողովէ մը վերջ, զինուորական խմբակ մը, տասնեակ մը քաղաքական մարդոց աջակցութեամբ, փոխեց պետական վարչաձեւը, օգտագործելով դահլիճի տագնապ մը։ Այս բոլորը առանց կարեւոր դժուարութեան եւ արիւնհեղութեան։

Այս անակնկալ փոփոխութեան մէջ, Բորիս Թագաւորին դերը տակաւին կարելի չէ ճշդել։ Երեւոյթները այնպէս ցոյց կուտան թէ տեղեակ էր ձեռնարկին, քանի որ գիշերային դաւանի ժողովներուն մէկ մասը պալատին մէջ տեղի ունեցած են։

Նոր զինուորական դահլիճը կազմըւած է հանգստեան կոչուած սպաներէ, որոնք կուսակից են սերբեւպուլկարական քաղաքական համաձայնութեան մը։ Առաջին շարժումներէն կը տեսնուի որ, իրենց քաղաքական ծրագրի կարեւոր մէկ մասը կը կազմէ Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութեանց ջնջումը։ Այս կազմակերպութիւնը տարիներով արգելք հանդիսացաւ սերբեւպուլկար մերձեցումի մը եւ երկու երկիրներու բարւոք յարաբերութեանց, բոյն դրած ըլլալով ճիշդ սահմանագլուխին վրայ։ Եթէ իսկապէս յաջողին անդորրութեան դատապարտել ժողովրդական համակրութիւնը վայելող եւ լաւ կազմակերպուած այս յեղափոխական ուժը, մեծապէս հարուածը տրուած պիտի ըլլայ Մուսոլինիի պալքանեան ծրագրին։ Արդիւնքը պիտի ըլլայ պարտութիւն մը իտալական քաղաքականութեան, եւ յաղթանակ մը Ֆրանսայի համար։ Մուսոլինի իր իշխանութեան օրէն ի վեր ամէն ջանք կը թափէր, Եուկոսլաւիան չէզոքացնելու համար։ Ան իբրեւ զէնք գործածեց, Պուլկարիոյ եւ ուրիշ դրացի երկիրներու քաղաքական հակամարտութիւնները Սերպիոյ հետ, շարունակ անհանգստութիւններ յառաջ բերելով սահմաններու վրայ։

Վերջերս Ֆրանսական կարեւոր դէմք մը Պ. Էռիօ, «Արեւելք» անուն գիրք մը հրատարակեց։ Այս գրքին կարեւոր գլուխներէն մին կը կազմէ, Պուլկարիոյ գիւղացիներուն ուսումնասիրութիւնը։ Հեղինակը խորապէս ուսումնասիրած կը թուի Պուլկարիոյ երկրագործ-գիւղացիներու քաղաքական եւ տնտեսական ձգտումները։ Ներկայ վարչաձեւի փոփոխութեան բուն շարժառիթը կարելի է որոշապէս տեսնել այս գրքին մէջ։ Կ՚ուզէի «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնել Պ. Էռիօյի պարզած իրողութիւնները։

Համաշխարհային մեծ պատերազմէն ամէնէն շատ տուժողը եղաւ Պուլկարիան։ Ներկայ Պուլկարիան 1878ի ռուսեւթրքական պատերազմին ծընունդն է։ Սան-Սթէֆանոյի եւ Պերլինի դաշնագրով ինքնիշխան երկիր մը դարձաւ, դրուելով իշխան Ֆէրտինանի մականին տակ։ 1908ի թրքական յեղափոխութեան պահուն, իրարանցումներէ օգտուելով, վերջնական կապը կտրեց Թուրքիայէն Արեւելեան Ռումելին միացնելով, եւ բոլորովին ինքնիշխան դարձաւ եւ Թագաւորութիւն հռչակեց։ 1912ին պալքանեան պատերազմով, իր սահմանները ընդարձակեց մինչեւ Էնօս Միտիա գիծը, սակայն յաջորդ տարին իսկ նոր պատերազմով մը, կորսնցուց Տոպրուճայի նահանգը, եւ պուլկարական Մակեդոնիան, եւ ստիպուեցաւ Էտիրնէն ալ վերադարձնել Թուրքիոյ։ Համաշխարհային մեծ պատերազմին մասնակցեցաւ, Գերմանիոյ կողմը բռնելով, սկզբնական յաջողութիւններով, դարձեալ գրաւեց կորսնցուցած երկիրներէն շատ նոր, պահ մը կարծեց թէ իր խոհական հասած էր, սակայն 1918ին պուլկարական ճակատը ճեղքուեցաւ, Սելանիկի դաշնակիցներու բանակին ճնշման տակ։ Նէօյիի հաշտութեան դաշնագրով Պուլկարիա ամէն ինչ կորսնցուցած, իր սահմանները քաշուեցան, վրայ տալով իր երկրէն մաս մըն ալ։ Ֆէրտինանտ Թագաւորը, որուն իշխանութիւնը յանձնելով 23 տարեկան զաւակին, Պորիսի, ստիպուեցաւ փախչիլ։

Տասը տարուան ընթացքի մը երեք պատերազմներու մասնակցեցաւ Պուլկարիան։ 130,000 մարդ զոհ տուաւ այս կռիւներուն, նոյնքան ալ վիրաւոր եւ անկար թողլով երկրին։ Բնական է այսքան ծանր մարդկային կորուստ մը, տնտեսական անհաշուելի կորուստներուն հետ, ցամքեցուց Պուլկարիոյ ազգային հարստութիւնները։ Այս բոլոր բեռը կրելու ստիպուած էր պուլկար գիւղացի երկրագործը։ Պուլկարիոյ բնակչութեան 80%ը գիւղացի երկրագործներ են, աշխատասէր, ժուժկալ, եւ ծայրայեղ համբերող, օրինապահ։

Մեծ պատերազմէն վերջ Սթամպուլիսկիի կառավարութիւնը փորձեց գիւղացիները գոհացնել, պարտաւորիչ աշխատութեան մը օրէնքը անցընել տալով Երեսփ. Ժողովէն։ 1920ին այս օրէնքի տրամադրութեան համաձայն, ամէն 19 տարեկան այր մարդ, մէկ տարի, իսկ 15 տարեկան աղջիկ վեց ամիս, պիտի ծառայէր պետութեան։ Այս օրէնքը նոյնութեամբ որդեգրեցին Գերմանացիները եւ գործադրութեան մէջ է Հիթլէրի իշխանութեան տակ։

Պուլկարիոյ մէջ անկարելի էր ոեւէ պատճառով ազատիլ այս օրէնքի տրամադրութենէն։ Միջդաշնակցային զինուորական հակակշիռը շատ աշխատեցաւ փոխել տալ, բայց չյաջողեցաւ, — բացի իգական սեռին վերաբերեալ աշխատութենէն։

Սթամպուլիսկիի հողագործական կուսակցութիւնը մեծ մասով ընդդիմադիրի դերին մէջ էր, եւ շարունակ խաղաղութեան կողմնակից։ Ֆերտինանտ դաւանի դաշնագրով մը, Գերմանիոյ կողմը անցաւ մեծ պատերազմին։ Պատերազմ հռչակելու պահուն, իր քով կանչեց ընդդիմադիր տարրը։ Պատմական իրողութիւն է Սթամպուլիսկիի եւ Ֆերտինանտի խօսակցութիւնը այս ճակատագրական րոպէին։ Հոն պալատին մէջ Սթամպուլիսկի Թագաւորին երեսն ի վեր պոռաց.

— «Քու այս ընթացքովդ հայրենիքը կորուստի եւ ցաւերու կ՚առաջնորդես, Ֆերտինանտ, եւ վստահ եղիր այս գլուխովդ պիտի քաւես»։

Ֆերտինանտ զինուորական պաղարիւնով պատասխանեց.

— «Իմ գլուխիս մասին հոգ մի ըներ, ես ծեր մարդ եմ, նայէ որ դուն գլուխդ պահես»։

1933ի օգոստոսին, ռամկավարներու պառլամենտարական ժողովին, կրթական եւ արտաքին գործերու նախարարը Մուշանով այսպէս կ՚արտայայտուէր իր մէկ ճառին մէջ։ «Մենք ժողովրդավար կարգերու տակ կ՚ապրինք Ֆրանսական յեղափոխութենէն ժառանգ մնացած, մեր ժողովուրդին 80%ը գիւղացի երկրագործներէ կը բաղկանայ, որոնք փոքր հողատէրեր են։ Ազնուականութիւնը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած մեր երկրին մէջ, աղքատ ժողովուրդ մըն ենք, հողին կապուած, ժողովրդավար վարչաձեւի մը տակ կը մնանք անոր համար որ կը կարծենք թէ մեր գիւղացիներուն շահը այս կերպով է որ լաւ կը պաշտպանենք։ Մենք գիւղացիին կամքին կապուած ենք, եւ անոր ծառայելու ստիպուած»։

Հակառակ վերջին տարիներու ճարտարագործական զարգացման, Պուլկարիա կը մնայ, առաւելապէս երկրագործական երկիր մը։ Իր բախտը կապուած է բերքին։ Այս երկիրը մինչեւ 1912 ինքնաբաւ եղած է, իր պէտքերը լիովին գոհացուցած երկրին արտադրութիւններով։ Այժմ երկրին մէկ մասը կորսնցնելէ զատ, գաղթականներու ներխուժում մը տեղի ունեցաւ կորսնցուցած հողերէն։ Պուլկար ծնունդներու թիւը բարձր է, եւ շարունակ աճող տարր մը պալքանեան թերակղզիի մէջ։ Իր բնակչութիւնը 1911ին 3,37,000 էր, 1930ին 5,823,000, 1931ին 6,031,000 ցոյց կուտան մարդահամարները։ Երկրագործին միակ խոհական է հողերու ընդարձակում, երաշտի տարիներուն ապրիլ կարենալու եւ պարտքերը վճարելու համար։ 1929ին մէկ հէքթար հողը 5500 ֆր. կ՚արժէր։ Երկրին ջրաբաշխական դրութիւնը հակառակ բարելաւման, գոհացում չի տար բնակչութեան պէտքերուն։ Երկիրը իսկապէս նեղ գալ սկսած է։ Ճարտարարուեստական ձեռնարկները չկրցան բարելաւել տնտեսական նեղութիւնը։ Պատերազմէն ժառանգ մնացած տուգանքները, միացած համաշխարհային տնտեսական տագնապին, գիւղացիութիւնը անել կացութեան մատնած են։ Կառավարութեան պաշտօնէութիւնը ամիսներով ամսական չէ առած։ Իրերու այս վիճակին մէջ էր որ զինուորական դիկտատուրա հռչակուեցաւ։

Նոր կառավարութեան առաջին ձեռնարկը եղաւ պաշտօնէութեան ամսականները կիսով զեղչել, նախարարական ծախքերը կրճատել եւ Մակեդոնական յեղափոխականներու բոյները, սահմանին վրայ, զինուորական շղթայի տակ առնել։

Տակաւին կանխահաս է յաջողութեան մասին արտայայտուելու համար։ Զինուորական կառավարութիւնը կարուկ գործեց։ Ուրիշ երկիրներու մէջ, կառավարական այս ձեւը յաջողութիւն գտած ըլլալով, ժողովրդական կարեւոր ընդդիմութիւն մը չեղաւ։

Ամէն պարագայի տակ, գիւղացին է որ իր վերջին խօսքը պիտի ըսէ։ Յեղափոխութեան յաջողութիւնը կախում պիտի ունենայ անկէ եւ հայրենիքին տալիք առաւելութենէն։ Պալքաններու մէջ, դարձեալ անհանգստութիւն մը կը տիրէ։

Յ. ՎԱՀԱՆ

⁂ Լավալի եկեղեցւոյն մէջ, Պոլսոյ եպիսկոպոսը յանկարծամահ եղաւ քարոզի պահուն, Աստուծոյ խօսքը չըթներուն։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

ՓԱՐԻԶ (Ցապաղած).— Հանգչէ քեզ սիրտ, որ եղար հաղորդակից մեր նահատակ ռազմիկներու հոգիներուն։ Մեր սիրտերը որտեղ գերեզմանն թող ըլլան։

Սրտաթի՛ չմիտք, որ անդուլ աշխատեցար, ճրագի մը նման լոյս տուիր ազգիդ ու կամաց կամաց մարեցար։

Հայրենանուէր գրիչ, որ երգեցիր եւ արձանագրեցիր կեանքն ու գործերը ազատատենչ հերոսներուն եւ մարտնչող դիմքերուն։ Գրիչդ ու գիրքերդ մեզ ուղեցոյց թող ըլլան։

Վանի եւ Սեւանի ծովակները նուագելով՝ թող ծփան, կոհակները խայտան եւ քեզի օրօր երգեն մինչեւ բացուի հրաշափառ Արշալոյսը Հայոց Աշխարհի։

Հերոսաբնակ Նեմրութայ եւ սիգապանծ Սիփանայ սարերէն՝ Սեբոր Աղբիւրի հովին քեզ ընկեր։

Միշոյ դաշտէն թող փչէ ու սուրայ անուշ հով քամին եւ քեզ բերէ բոյրը Բիւրակնեան լերանց բիւրերանգ ծաղկանց։

Դիւցազնական Սասունի լեռնաշխարհէն յիշատակաց ծրար մը եւ բուռ մը արիւնաղանդ հող՝ խառնելու թարմ գերեզմանիդ թաց հողին եւ Մուրատի հողին՝ հոգիդ ողջագուրելու։

Վեհափառ Մասիսը քեզ հովանի եւ Սիւնեաց լեռները խորոխ՝ քեզ յաւերժական յուշարձան թող ըլլան։

Արարատեան դաշտէն նուիրական՝ ափ մը հող սրբազան՝ Արաքսի ջուրով օծուած՝ գերեզմանիդ վրայ ցանելու։

Հերոսական Վասպուրականէն եւ չէն Տիրակէն՝ Հայոց երգերն անդուլ դականղ, երգն Հայուն հայրենի, թող երգեն յիշատակիդ՝ իբր մեղմանուշ մեղեդի։

Արագածի կատարէն Հայոց կանթեղը մշտավառ՝ թող լուսաւորէ անունդ պայծառ։

Մեծ նահատակ Քրիստափորը —Վիտոշի Բաղէն՝ սուրն ու գրիչը կռուեցին, այցի պիտի գայ գերեզմանիդ իսկ քո եւ մեր այնքա՞ն սիրելի Ա.Ահարոնեանը.........

Գրիչդ անմահութիւն տուաւ մեր նահատակ հերոսներուն, որոնց անուններուն ու գործերուն հետ անմահացար նաեւ դո՛ւն, շա՛տ շա՛տ սիրելի Մեծ Ընկեր Վարանդեան, անմահ որ կ՚ապրիս ի մահկանացու։

Փա՛ռք քեզ, պաշտամունք յիշատակիդ եւ արցունք ու համբոյր՝ գերեզմանիդ խնկարոյր։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»Ը

Իտալիա եւ Չեխոսլովաքիա

ՀՌՈՄ, 11 յունիս (Ցառաջ).— Երեք օր է, ամառնային տաք արեւ մը գրեթէ անտանելի կը դարձնէր Հռոմի օդը։ Այսօր, լաւ զուգադիպութեամբ մը երկինքը քիչ մը ամպոտած է եւ կէսօրին թեթեւ անձրեւ մը քիչ մը ջրեց փողոցները։ Երբ ֆաշական կուսակցութեան մարզարանը կը հասնինք ժամը երեքն է։ Մրցումը պիտի սկսի ժամը 5ին միայն, սակայն մարզարանը կիսով արդէն լեցուած է։ Ինչպէս արդէն գրեցինք, մասնաւոր յարդարումներ եղած են՝ կարելի եղածին չափ շատ թիւով հանդիսատեսներ ընդունելու համար։ Այսօրուան մեծ մրցումին ներկայ գտնուելու համար ութ հազար օտարներ եկած են Հռոմ։ Իրենց ազգային ներկայացուցչական խումբը քաջալերելու համար՝ Չեխոսլովաքիայէն եկող հայրենակիցներու թիւը հազարը կ՚անցնի։ Երբ տասնեակ մարզարան մուտք կը գործեն ձեռքերնին մէկ մէկ չեխական եռագոյն դրօշով, Իտալացիները ոտքի կ՚ելլեն եւ երկար կը ծափահարեն զիրենք։

Ոստիկան զինուորներու, ոստիկաններու եւ ֆաշական միլիսի ահագին բանակ մը կը հսկէ կարգապահութեան մարզարանէն ներս, իսկ մարզարանէն դուրս ոչ ոքի թոյլ կը տրուի մօտենալ եթէ տոմսակ չունի։ Պէտք է խոստովանիլ թէ մարզական մեծ հաւաքոյթի մը պարզած տեսարանը կամ ստեղծած մթնոլորտը շատ տպաւորիչ է։ Աչքիս առջեւ ունիմ սա մեծ մարզարանին պարզած տեսարանը,— յիսուն հազար հանդիսատես, երկու սեռէ — եւ պէտք է չըսել — իրարու վրայ խռնուած, հովանոցներով։ Դաշտին մէկ ծայրը՝ միլիսի նուագախումբին կ՚ընկերանան երգով կը ծափահարեն ոչինչ բանի մը համար, կը սուլեն ալ։ Երեք հարիւր լրագրողներ, պատուոյ ամփիթէն ճիշդ քովը, դպրոցական գրասեղաններուն վրայ ծռած կը նօթագրեն։ Ես շրջապատուած եմ աջ կողմս Գերմանացիով մը, իսկ ձախ կողմս Սերպով մը։

Քանի ժամը կը մօտենայ, մարզարանը կը լեցուի։ Հիմա ծափահարելէ յոգնած՝ ժողովուրդը թաշկինակ կը շարժէ։ Պէտք է ըսել թէ այս մեծ շահագրգռութիւնը Իտալիոյ ժողովուրդը ցոյց պիտի չտար թերեւս, եթէ իր ազգային խումբը մինչեւ վերջին մրցումը հասած չըլլար։ Ըսինք արդէն թէ Իտալիա այս մեծ մրցաշարքին սկսաւ յաղթական ելլելու ներքին յոյսով։ Երեք միլիոն լիրէթի ծախք մը եղած է, որ կարելի եղաւ գոցել գրեթէ ամբողջութեամբ։ Արդէն ֆինալին հասնիլն ալ մեծ յաջողութիւն մըն է երկու խումբերուն համար։ Տեսնենք թէ ո՞վ յաղթական պիտի ելլէ ի վերջոյ։

Մրցումին սկզբնաւորութենէն քառորդ ժամ առաջ Մուսոլինի մուտք կը գործէ պատուոյ պատշգամը, հագած ամառնային սպիտակ հագուստ մը, նաւազի ճերմակ գդակով։ Ծափահարութիւնները կը թնդացնեն օդը։ Մուսոլինի կը բարեւէ,— ֆաշական ձեւով անշուշտ։ Օդանաւեր, շատ ցած, կը թռչին մարզարանին վրայ։ Նուագախումբը կը նուագէ «Ճիովինեցցա»ն։

Մուսոլինիի հետ պատուոյ պատշգամին մէջ տեղ կը գրաւեն Մարիա եւ Մաֆալտա իշխանուհիները, բոլոր ֆաշական բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները, Ֆութպոլի միջազգային համադաշնակցութեան նախա-

գահ Ռիմէ, իտալական, չեխ եւ գերման ազգային դաշնակցութեանց նախագահները, կազմակերպիչ յանձնախումբին նախագահ Մօրօ, եւն.: Սեղանի մը վրայ կ'երեւան բաժակները, որոնց կարգին եւս միջազգային համադաշնակցութեան ոսկեայ փոքր, բայց շատ գեղեցիկ բաժակը եւ Մուսոլինիի արծաթեայ 70 սանթիմէթր բարձրութեամբ բաժակը:

Նախ Ջեխերն են, որ դաշտ կը մտնեն իրենց ազգային դրօշով եւ դաշտին մէջտեղ կենալէ յետոյ կը ծափահարուին՝ երբ կը բարեւեն ձեռքերը դէպի երկինք: Իրենց ազգային մելամաղձոտ քայլերգը կ'ընդունուի նոյնպէս ծափերով: Բայց անմիջապէս ըսեմ որ հոս քայլերգներուն մասին մեծ յարգանք ցոյց տալ չեն գիտեր, ամէն ոք թէեւ ոտքի է, բայց աղմուկը չէ դադրած: Իտալացիները երբ դաշտ կը մտնեն նոյնպէս իրենց դրօշին ետեւէն, խելայեղ ծափահարութիւն մը կ'ընդունի զիրենք: Կը բարեւեն եւ օրուան երկրորդ «Ճիովանէցցա»ն մտիկ կ'ընենք: Երկու խումբերուն խմբապետները բերդապահներն են Քոմպի եւ Փլանիքա, որոնք ծաղկեփունջեր կը փոխանակեն:

Ժամը ճիշդ հինգն է, երբ Շուէտացի էքլինտ կուտայ մրցման նշանը երկու խումբերուն՝ որոնց կազմը ահա. Իտալիա.— Բերդապահ՝ Քոմպի (Եուվէնթիւս խումբէն), վերջապահ՝ (աջէն սկսելով) Մոնզէկլիօ (Պոլոնիա) եւ Ալէմանտի (Ամպրոզիանա), միջնապահ՝ Ֆէրարիս (Ռոմա), Մոնթի (Եուվէնթիւս) եւ Պէրթոլինի (Եուվէնթիւս), յառաջապահ՝ Կուայթա (Ռոմա), Մէացցա (Ամպրոզիանա), Շիավօ (Պոլոնիա), Ֆէրարի (Եուվէնթիւս) եւ Օրսի (Եուվէնթիւս):

Ջեխօսլովաքիա.— Բերդապահ՝ Փլանիքա (Սլավիա), վերջապահ՝ (աջէն սկսելով) Զէնիցէք (Սլավիա) եւ Սթիրօքի (Սփարթա), միջնապահ՝ Քոշթիալէք (Սփարթա), Չամպալ (Սլավիա) եւ Քրչիլ (Սլավիա), յառաջապահ՝ Եինէք (Սլավիա), Սվոպոտա (Սլավիա), Սոպոթքա (Սլավիա), Նէյէտլի (Սփարթա) եւ Փիւզ (Սլավիա):

Մրցումը կը սկսի իտալական յարձակումով, բայց Ջեխերը կը փոխադարձեն եւ երկու անգամ վտանգաւոր կերպով կը մօտենան Իտալացւոց բերդին: Առաջին հինգ վայրկեանը նպաստաւոր է իրենց, որոնք ցոյց կուտան գեղեցիկ խաղարկութիւն մը: Փլանիքա կ'ազատէ Իտալացւոց զօրաւոր մէկ հարուածը: Գնդակը երբոր Իտալացւոց ձեռքը կ'անցնի, ժխորը անտանելի է, ծափահարութիւններ եւ սուլումներ իրարու կը յաջորդեն: Իրենց կեդրոնի միջնապահ Մոնթի կը շարունակէ իր բիրտ խաղը եւ մէկ քառորդի մէջ դատաւորը չորս անգամ զինքը կը պատժէ: 15րդ վայրկեանին Փլանիքա կ'ազատէ Մէացցայի մէկ զօրաւոր հարուածը, պառկելով: Ջեխերը շատ ուղղափառ խաղ մը կը խաղան, բայց Իտալացիները աւելի վտանգաւոր են շնորհիւ իրենց արագութեան: Մրցման սկիզբէն ի վեր Իտալացի երկու «մէջ» յառաջապահները իրենց գծէն ետ կը խաղան, օգնելու համար պաշտպանողականին: Քոշթիալէք կը վիրաւորուի գլխէն՝ դաշտին եզերքը գտնուող նստարաններուն զարնուելով: Յետոյ 25րդ վայրկեանին Ջեխերը լաւ առիթ մը կը փախցնեն Փիւզի ձեռքով: Փլանիքա երկու ազատումներ կ'ընէ յաջորդաբար: Ժողովուրդը «Իտալիա» կը պոռայ: Իտալացիները կրկին կը յարձակին, բայց Փլանիքա կրկին կ'ազատէ 36րդ վայրկեանին: Ջեխերը կը փոխադարձեն եւ լաւ խաղէ մը վերջ առիթ մը եւս կը փախցնեն: Փիւզ շատ վտանգաւոր է, բայց դատաւորը միշտ զայն «օֆ-սայտ» կը տեսնէ: Սվոպոտա Մոնթիի կողմէ դէշ կերպով կը վիրաւորուի: Ուրիշ դատաւոր մը զայն ցարդ խաղէն դուրս հանած պիտի ըլլար: Առաջին խաղամասը կը վերջանայ ուրեմն հաւասար արդիւնքով՝ 0—0ով:

Ժամը 6ին կը վերսկսի մրցումը իտալական յարձակումով մը, անոնք կը շարունակեն պաշտպանողականը խնամել, միայն երեք յառաջապահ ձգելով: Այսուհանդերձ Օրսի, Շիավին եւ Կուայթա խիստ վտանգաւոր յառաջխաղացումներ կ'ընեն, որոնց յաջողութեամբ դէմ կը դնեն Քոշթիալէք եւ Փլանիքա, որ հիանալի բերդապահ մը եղաւ: Ջեխական յարձակման մը ընթացքին Փիւզ իտալական բերդին ճիշդ մօտը գետին կը ձգուի եւ գլխուն կը ստանայ հարուած մը, կը գալարուի գետինը, դուրս կը հանեն եւ հազիւ 8 վայրկ. խնամքէ վերջ կրնայ վերստին խաղալ: 15րդ վայրկեանին Օրսիի մէկ շատ զօրաւոր օտարներուն ծափահարութիւնները հարուածը Փլանիքա կրկին կ'ազատէ եւ Ջեխերը կը յարձակին հակառակ տասը ըլլալնուն: Իտալացիները քիչ մը բիրտ կը խաղան եւ կը շահագործեն մրցադաշտին իրենց համակիր ըլլալը: Իտալական երկու յարձակումներ ի զերեւ կ'ելլեն, մին Շիավիօ դուրս կը քաշէ բերդին առջեւ, իսկ երկրորդը Փլանիքա կ'ազատէ ցատկելով: Օրսիի ըրած մէկ «քորնէյ»ը Փլանիքա կ'ազատէ գնդակը օդին մէջէն «ժողվելով»: Իտալացիները կը նեղեն Ջեխերը մինչեւ 25րդ վայրկեանը, երբ այս վերջինները հակայարձակման կ'ելլեն եւ դատաւորին սուլած մէկ սխալը օգտագործելով Փիւզի մէկ զօրաւոր հարուածին վրայ կ'ընեն նշանակէտ մը, խաղին 28րդ վայրկեանին: Այս չեխական յաջողութիւնը կ'ընդունուի պաղ կերպով: Ներկայ Ջեխերուն կամ միւս չեն լսուիր անգամ: Իտալացիները կը յարձակին, բայց Ջեխերը ինքնավստահ կը խաղան եւ Նէյէտլի լաւ առիթ մը կը փախցնէ իտալական բերդին առջեւ: Երկրորդ եւ աւելի գեղեցիկ առիթ մը 34րդ վայրկեանին Ջեխերը կրկին կը փախցնեն, երբ Քոմպի, իտալացի բերդապահը, գետին ինկած էր եւ Սոպոթքայի զրկած գնդակը գնաց զարնուելու բերդին ճակտի փայտին: Ժողովուրդը, մրցումին վերջաւորութեան մօտենալը զգացնելու համար, «Իտալիա, Իտալիա» կը պոռայ եւ Օրսի որ գնդակը փախցուցած էր չեխ միջնապահէն, արագութեամբ կը մօտենայ Ջեխ բերդին եւ իր վազքին մէջ հարուածած գնդակը կ'երթայ իյնալու ներս՝ Փլանիքայի տարողութենէն դուրս:

Ժ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս թղթակցութիւնը շատ ուշ մնացած ըլլալով, կը հրատարակենք միայն հիմնական մասերը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մարսէյլի մէջ: Աւելի քան երկու հազար հոգի խռնուած էին Պրէյան Մարսէյլի սրահին մէջ, հակառակ անոր որ նոյն շաբթուան մէջ մէկ պնակ ապուր համար վարձուած կարմիր խիկարները եւ իրենց արբանեակները զարշելի թռուցիկ մը հրատարակեր էին:

Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Արծնեան Մայիս 28ի արժէքը եւ իմաստը բացատրելէ յետոյ յիշեց այն բոլոր կռիւները, որոնք ծնունդ տուին Մայիս 28ին: Փառաբանեց այն կուռ ու միացեալ ճակատը, որուն շնորհիւ կարելի եղաւ ստեղծել Սարդարապատներ ու Ղարաքիլիսէներ: Առասպելական համարեց հայ զինուորներու քաջութիւնը եւ անձնազոհութիւնը եւ չմոռցաւ թէ անոնց արեան գինով ստեղծուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Ապա առաջարկեց յոտնկայս յարգել յայտնի թէ անյայտ բոլոր նահատակներու յիշատակը, առանձնապէս յարգանքի բաժին տալով նաեւ նորոգ հանգուցեալ ընկեր Վարանդեանի:

Խօսելով ներկայ քաղաքական ծանր եւ անստոյգ պայմաններու վրայ, հրաւիրեց մասնաւորապէս հայրենասէր երիտասարդութիւնը համախմբուիլ Հ.Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ, մինչեւ որ ի վիճակի ըլլանք, այսօրուան մեր տարագիր եռագոյնին տիրապետութիւնը տարածել Արարատէն Բարձր Հայք, Տարօն ու Վասպուրական, ազատ եւ անկախ իշխանութեամբ:

Օրիորդ Մ. Մարտիրոսեանի երգէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ա. Խատիսեան, որ շեշտեց.

— «Ինչ ալ որ ըսեն Մայիս 28ը մեզի համար բարձրագոյն նուիրականութիւն է: Մայիս 28ը հայութեան տօնն է, տօներու տօնն է: Երէկ ու շատ տարիներ առաջ մեր պապերու երազները մենք տեսանք, վայելեցինք: Ու զինուորները, որոնք մեռան այդ հանրապետութիւնը ստեղծելու համար, միայն Դաշնակցականներ չէին:

Ազգային Խորհուրդի կազմն ալ իր մէջ կը պարունակէր բազմաթիւ հոսանքներու պատկանող ներկայացուցիչներ: Այս տօնը ինքնաճանաչումութեան եւ ռուս-թրքական լուծերու տակ տառապող Հայուն տօնն է:

Հայ ժողովուրդը կռուեցաւ որ ունենայ միացեալ եւ անկախ Հայաստան: Մեր դատը ռուսական Հայաստանի դատ չէ: Մենք չկռուեցանք, որ մէկ ստրկութենէն միւս ստրկութեան գիրկն իյնանք: Մենք կը պահանջենք մեր ժողովուրդի համար համապատասխան ազատութիւններ: Կ'ուզենք, կը պահանջենք որ բացուին Հայաստանի դուռները, ընդարձակուին մեր հայրենիքի սահմանները:

Ժողովուրդներու ազատագրական գործը տասնեակ տարիներու գործ չէ: Նկատի ունեցէք մեզի նման ժողովուրդներու ազատագրութիւնները: Յոյներ, Պուլկարներ շատ աւելի քիչ թիւ մը կը ներկայացնէին իրենց հայրենիքին մէջ, իրենց ազատագրութեան սկզբնական շրջաններուն, քան մենք:

Առանց արիւնի եւ երկարատեւ յամառ պայքարներու եւ զոհերու, կարելի չէ ազատագրուիլ:

Մատաղ սերունդն է մեր դատի վաղուան պաշտպանը: Եւ մենք կ'ողջունենք բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները: Պէտք է նորոգել մեր կապերը Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ եւ հարեւաններու հետ: Եւ մեր կապերը պէտք է զօրաւոր ըլլան այն ժողովուրդներուն հետ որոնց մէջ կ'ապրինք: Հիմա թագաւորները չեն, այլ ժողովուրդներն են որ կը դարձնեն անիւը: Բոլորին պէտք է ծանօթացնել մեր դատը: Մեր հին բարեկամները կը մեռնին, օտար նոր սերունդները կուգան. անոնք ալ պէտք է ճանչնան մեզ եւ մեր դատը:

Նեցուկ պէտք է հանդիսանալ այն բոլոր մարմիններուն, որոնք կը պաշտպանեն մեր դատը: Ֆրանսան անգամ իր հայրենիքի պաշտպանութեան համար բարեկամներ կը փընտռէ»:

Ծափերէն յետոյ, Օր. Պերճուհի Գէորգեանի մեներգը կը լսուի խիստ հաճելի տրամադրութեան մը մէջ: Ուսանող Պ. Վարսամեան կ'արտասանէ «Կարմիր Նամակը» յուզելով ներկաները: Յետոյ բեմ կը բարձրանայ ընկեր Ա. Ջամալեան:

— «Գիտնական մը ըսած է,— բաւական է որ ազգ մը իր պատմութեան ընթացքին միայն երեք ժամ անկախութիւն հռչակած ըլլայ, այլ եւս անկարելի է անոր սիրտէն հանել այդ գաղափարը:

Մենք աւելի ճաշակեցինք եւ կը պահենք այդ գաղափարը մեր սիրտերուն, մեր հոգիներուն մէջ:

Չկայ որ եւ է ուժ կամ զօրութիւն, ոչ երկինքի, ոչ ալ երկրի վրայ, որ կարենայ հայ ժողովուրդին սիրտէն հանել անկախութեան գաղափարը:

Տասնըվեց տարիներ գաղութներու մէջ կատարուած աշխատանքները աւելի քան բաւարար են, որպէսզի ամէն լրջմիտ հայ տարագիր համոզուէր թէ Մայիս 28ը մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն նուիրական թուականը կը հանդիսանայ: Կը թուի թէ ոմանք տատանումներ կ'ունենան այս տօնի հանդէպ, սա նկատումով որ Մայիս 28ին հռչակուած մեր ազգային պետական անկախութիւնը երկար չտեւեց, կամ ուրիշ խօսքով, անկախութեան գործը պարտութեամբ վերջացաւ: Այսպէս մտածողները իրենց անգիտութիւնը կամ տգիտութիւնը կը յայտնաբերեն պատմական դէպքերու գնահատութեան մէջ: Վարդանանց պատերազմը եւս պարտութեամբ վերջացաւ, բայց եւ այնպէս այդ պատերազմը մեր պատմութեան ամենափառաւոր դրուագներէն մէկը կազմեց: Եւ հայ ժողովուրդը փառքի պսակ հիւսեց ոչ թէ Վասակ Սիւնիին համար, որ սառն դատողութեամբ դէմ եղաւ այդ անհաւասար եւ անխոհեմ պատերազմին, այլ Վարդան Մամիկոնեանի համար որ մեր ազգային ընդվզումը եւ խոյանքը գլխաւորեց ի խնդիր հայկական առաքինութիւններու պաշտպանութեան: Ի՞նչ փոյթ թէ Աւարայրի ճակատամարտէն յետոյ հայոց աշխարհը թշնամիներու ոտից կոխան եղաւ եւ անոր հոգեւոր եւ մարմնաւոր առաջնորդները երկարամեայ աքսորանքի տառապանքներու ենթարկուեցան: Պարտութեամբ չվերջացա՞ն նաեւ Շապին-Գարահիսարի եւ Ուրֆայի ապստամբութիւնները, որոնց հետեւանքը եղաւ հազարաւոր մարդոց բնաջնջումը: Բայց եւ այնպէս հայ անունին արժանի ամէն մէկը պաշտամունքով կը խոնարհի այդ ապստամբութեանց առաջնորդներու եւ մասնակիցներու յիշատակին առջեւ եւ անպատմելի հպարտութիւն կը զգայ, որ հայութիւնը հերոսական զաւակներ է ունեցեր: Աւելորդ է երկարել այս օրինակներու շարքը, ցոյց տալու համար, թէ պատմական երեւոյթները կ'արժեւորուին գերազանցօրէն իրենց գաղափարական բովանդակութեամբ եւ ոչ թէ իրենց առաջ բերած նիւթական վնասով կամ օգուտով:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Այս յառաջաբանէն վերջը ընկեր Ա. Ջամալեան բացատրեց թէ մեր անկախութեան հռչակման 16րդ տարեդարձը կը տօնենք վրդովիչ պայմաններու մէջ: Վրդովիչ են նախ եւ առաջ համաշխարհային ընդհանուր պայմանները: Անօրինակ տնտեսական տագնապը ամենուրեք օրէ օր կը ծաւալի միշտ նորանոր կռիւներ ստեղծելով անհատներու եւ ազգերու յարաբերութեանց միջեւ: Այս ընդհանուր անհանդարտութիւնը կը հրահրէ ազգայնական տրամադրութիւնները բոլոր երկիրներու մէջ, առատ սնունդ մատակարարելով ֆաշական շարժումին: Ներկայիս ֆաշական դիկտատուրան տիրապետող վարչաձեւն է եւրոպական պետութիւններու մեծ մասին մէջ: Ֆաշականութեան այս յարաճուն վերելքը իր կարգին կը խթանէ աշխարհի անհանդարտութիւնը, որովհետեւ ան ամենուրեք «չոր վառօդի» եւ «սեղմուած բռունցքի» պաշտամունքը կ'արծարծէ:

Սակայն այս օրերուն յատկանշական գիծն այն չէ միայն, որ յարձակողական ազգայնականութիւնը եւ ազգային պահանջներու, բռնի ուժի տրամադրութիւնները վերելքի մէջ են, այլ եւ այն, որ միջազգային համերաշխութեան եւ ընդհանուր խաղաղութեան պահպանման համար կեանքի կոչուած հաստատութիւնները նահանջի ուղին են բռնած:

Նահանջի մէջ է ընկերվարական միջազգայինը, գլխաւոր հատուածները Ռուսաստանի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Պալքաններու եւ ուրիշ երկիրներու մէջ ջախջախուած են, իսկ միւս երկիրներու մէջ խիստ ջըլատուած: Համաշխարհային խաղաղութիւնը ապահովելու տեսակէտէն, այս միջազգայինը ներկայիս կատարեալ անզօրութեան է մատնուած: Նահանջի մէջ է Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ այլ եւս ոչ ոքի համար ապահովութեան երաշխիք կը հանդիսանայ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը ներկայիս ինկեր է սովորական հաշտարար դատաւորի մը դերին մէջ: Ան կրնայ դեռ միջազգային մանր մունր խնդիրներ կարգադրել, սակայն ընդհանուր խաղաղութեանը վտանգ սպառնացող լուրջ խնդիրներու համար դրեթէ անպէտ է դարձած:

Այս վրդովիչ կացութիւնը կը փոխուի մտատանջութեան, երբ ընկեր ատենախօսը կ'անցնի այն հարցին, թէ ինչ կրնայ ըլլալ Խորհ. Միութեան դերն ու վիճակը նոր պատերազմի մը պարագային: Հանգամանօրէն վերլուծելով Նիփոնի (Ճափոն) ծանօթ քաղաքականութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ Գերմանիոյ դաւադրական աշխատանքները Արեւելեան Եւրոպայի եւ Ուկրայնայի հանդէպ, ընկեր Ջամալեան կը դնէ իր ունկնդիրները սա ծանրակշիռ հարցին առջեւ.— «Ի՞նչ անդրադարձում կ'ունենայ մեզի համար Նիփոնի եւ Գերմանիոյ պատերազմը Խորհ. Միութեան դէմ»: Խորհ. Միութեան քայքայման պարագային ո՞վ պիտի ըլլայ Հայաստանի հետ եւ ո՞վ անոր դէմ: Սակայն դեռ աւելի ծանր պարագայ մը, որ ահազանգ հնչեցնելու հարկադրանքը կը ստեղծէ ընկեր ատենախօսին համար:

Խօսքը Թուրքիոյ մասին է, որ անկասկած դիտողի դերին մէջ չպիտի մնայ հակախորհրդային պատերազմի ատեն: Հանգամանօրէն բանալով թուրքեւխորհրդային գաղտնի դաշնագրի ծալքերը եւ այն աշխատանքները զորս կը կատարեն Նիփոնը եւ Գերմանիան Թուրքը իրենց զինակից դարձնելու համար, ընկեր ատենախօսը սրահին խոր լռութեան մէջ կ'եզրակացնէ.

— «Հակախորհրդային պատերազմի ատեն, Թուրքը պիտի մտնէ Հայաստան եւ Անդրկովկաս կամ իբրեւ Խորհ. Միութեան թշնամի, կամ իբրեւ Խորհ. Միութեան «բարեկամ» եւ կամ պարզապէս, իբրեւ «երրորդ խնդացող» ինչպէս որ ըրաւ 1918ին»:

«Այս սարսափելի հեռանկարին հանդէպ մեր ժողովուրդը կը գտնուի զարհուրելի վիճակի մը մէջ: Մեր ազգային ներքին ճակատը ոչ մի վըտանգի պահուն այսքան պառակտուած եւ այլանդակուած չէր երեւցած, որքան ներկայիս»: Վեր հանելով պառակտման երեւոյթները, ընկեր Ջամալեան կանգ առաւ ազգային միակամութիւն ստեղծելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Ազգային միակամութեան երաշխիքը ընկեր ատենախօսը կը պայմանաւորէ երեք պահանջով.— Առաջին՝ որ հայ ժողովուրդի միակ ապաւէնը եւ միակ նեցուկը հանդիսացող Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը զտէ, մաքրէ իր շարքերը բոլոր անհարազատ տարրերէ, երկրորդ՝ որ Դաշնակցութիւնը իր շուրջը համախմբէ հայ ժողովուրդի բոլոր հայրենասէր եւ զոհաբերութեան պատրաստակամ տարրերը եւ երրորդ՝ Դաշնակցութիւնը իր բռունցքը բարձրացնէ սանձելու համար եղած լրբութիւնները: (Բուռն ծափեր):

Եզրակացութիւն.— Աւելի քան անհրաժեշտ է օր առաջ մեր ազգային կենդանի ուժերը կազմակերպել եւ գործօն վիճակի մէջ դնել:

*** Աւելորդ չէ հոս յիշատակել, որ Զ.Ո.Մ. Վահագնեան նուագախումբը սիրայօժար իր մասնակցութիւնը բերած էր ամբողջ հանդէսի տեւողութեան եւ մինչեւ լոյս նուագեց հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ:

Կէս գիշերէն յետոյ սկսաւ հանդէսի երկրորդ մասը: Մինչ պարողներու զոյգերը կը դառնային, ներքնասրահը աւելի քան երեք հարիւր ընկերներ եւ համակիրներ բոլորուած էին սեղաններու շուրջ, սեղանապետութեամբ ընկեր Ա. Ջամալեանի: «Յառաջ»ի սիւնակներուն խնայելու համար կարճ խօսքով ըսեմ թէ մինչեւ լոյս եղան յեղափոխական, ազգային երգեր ու արտասանութիւններ կարգապահ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ եւ խօսուեցան շատ մը բաժակաճառեր: Առտուան ժամը 5ին ընկերները եւ համակիրները դժուարութեամբ կը բաժնուէին, թնդացնելով «Մշակ բանուոր»ը:

ԱՐԱՄ ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱՊՏԱԿԸ

»»»: «««

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 յունիս).

— «Թող բոլոր ուրացողները, «միացեալ» խառնիճաղանճի մէջը խմբուած եւ շուրջը բոլորուած բոլոր հակաժողովրդական տարրերը փակեն իրենց աչքերը չտեսնելու համար այն հսկայական ալիքը, որ հայ ժողովուրդի ծոցէն անգամ մըն ալ բարձրացաւ վերջերս, Մայիս 28ի անկախութեան 16րդ տարեդարձին առթիւ:

Թող պապանձին բոլոր չարախօսները ու բանսարկուները, որոնք, այս վերջին կիսամեակի ընթացքին մանաւանդ, ուզեցին հայ ժողովուրդը թշնամի ցոյց տալ ցեղային սրբութիւններուն եւ բարեկամ՝ այն ստրկաբարոյ եւ յետադիմական հոսանքին, որ ճղակոտոր կը գալարուի, ինքզինքը հայ իրականութեան պարտադրելու համար:

Թող բոլորը տեսնեն, թէ հայ ժողովուրդը գիտէ հարուածին պատասխանել հակահարուածով, եւ այնպէս բուռն ու շշմեցուցիչ, որ կը կարկամեցնէ ստախօսներու եւ պոռոտախօսներու խուժանավար լեզուները:

Ու թող բոլոր դրուժանները եւ հրձիգները իմանան, որ այս ժողովուրդը այլ եւս նախիր չէ, այլ քաղաքական հասունութեան հասած ինքնագիտակից ու պատուախնդիր զանգուած մը, որ չի կրնար շնչել առանց ազգային իտէալի եւ չի կրնար ապրիլ առանց տէր կանգնելու իր պանծալի սրբութիւններուն:

Թող իմանան եւ դատեն: Թող դատեն եւ խորհրդածեն: Իրենցմէ հրապարակային խոստովանութիւններ չենք ուզեր: Թող միայն իրենք իրենց հարց տան, թէ ինչո՞ւ համար, այս տարի մանաւանդ, հոյակապօրէն աննախընթաց եղան համազգային մեծ ցոյցերը ազգային անկախութեան մեծագոյն տօնին առթիւ:

Աթէնքի հանդիսութիւնները մատ խածնել տուին ամէնուն: Ցարդ, հինգ հազար հոգի երբեք հաւաքուած չէր մեր անկախութեան տարեդարձը տօնելու համար: Եւ, ոչ մէկ ատեն խանդավառ տրամադրութեանց այսքան անզուսպ պոռթկում ունեցած էր աթէնահայ ժողովուրդը:

Փարիզը ունեցաւ նմանապէս իր համաժողովրդական հանդիսութիւնը, ուրիշ տարիներէ շատ աւելի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան եւ շատ աւելի խելացնոր ոգեւորութեան մէջ, Հայաստանի հարեւան ժողովուրդներու տարագիր ներկայացուցիչներուն ալ մասնակցութեամբ:

Գահիրէն աստուածացուց այս տարուան անկախութեան տօնը, ի ներկայութիւն բազմահազար ժողովուրդի մը, որուն համար նեղ եկաւ եգիպտական մայրաքաղաքի մեծագոյն հանդիսասրահը եւ որ յարգանքի յուզումնալից ցոյցերով ողջունեց տարագիր եռագոյնը ու «Մեր հայրենիք»ը: «Չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել, թէ Էզպէքիէի թատերասրահը իր հիմնադրումէն մինչեւ Մայիս 27, քիչ անգամներ տեսած էր այնքան խուռն բազմութիւն, ու մանաւանդ այնքան բարձր, այնքան խանդավառ ու ոգեւոր տրամադրութեան մէջ», կը գրէ Յուսաբեր, հանդէսի իր նկարագրականին մէջ:

Կը ստանանք հայկական գաղթաշխարհին թերթերը եւ կ'իմանանք, թէ անկախութեան տարեդարձին առթիւ այս տարի ի յայտ եկած համաժողովրդական ոգեւորութիւնը եղած է իրապէս աննախընթաց, բոլոր գաղութներու մէջ: Լիոն, Տէսին, Մարսէյլ, Վալանս, Պուքրէշ, Քոսթանցա, Կալաց եւ այլուր, հայ ժողովուրդը, ցեղին սրբութիւն սրբոց եռագոյնը գրկած, անօրինակ խանդավառութեամբ մասնակցած է տօնակատարութեանց: Գաղութներ կան, համայնքներ կան, որոնք այս օրերս պիտի տօնեն տարեդարձը (առանց կարգին եւ Սելանիկը, ուր, փառայեղ հանդիսութեան մը նախապատրաստական աշխատանքները վերջանալու վրայ են արդէն եւ հանդէսին վայրն ու թուականը կը յայտարարուին այս օրերս):

Ո՞ւր է այս տարուան տօնակատարութեանց առթիւ ի յայտ եկած արտասովոր խանդավառութեան գաղտնիքը:

Ի հարկէ, նաեւ այս տարի, պատիւն ու փառքը կ'երթան ուղղակի եւ ամէնէն առաջ անկախութեան խորհուրդին, որ ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր մըն է եւ այդպէս ալ կը մնայ հայ ժողովուրդին համար: Ապա կ'երթան այն աւանդապահներուն, որոնք կրցած են ցարդ այդ սրբազան խորհուրդով ներշնչել հայ ժողովուրդը: Բայց այս տարուան բացառիկ յաջողութեանց գաղտնիքը փնտռեցէք նաեւ այն զարշելի հալածանքին մէջ, զոր սրիկայացած խուժանավարներու վոհմակ մը, վերջին մէկ տարուան ընթացքին սարքեց վիրաւոր ու տարագիր եռագոյնին եւ առհասարակ անկախութեան իտէալին հետ կապուած սրբութեանց դէմ: Անկախութեան տարեդարձէն աւելի յարմար առիթ մը չունէր ժողովուրդը, հալածական սրբութեանց հանդէպ իր փարումը հրապարակով ու մեծադղորդ եղանակով մը արտայայտելու համար: Եւ արտայայտեց: Ապտակեց ան բոլոր ուրացողները: Անարգութեան սիւնին զամեց զանոնք: Թքաւ անոնց երեսին: Հարուածը փոխարինեց հակահարուածով: Եւ հասկցուց իր ներքին տականքներուն, թէ չեն կրնար ուծացնել ցեղակրօն զանգուածները ցեղային սրբութիւններէն:

Այսպէ՛ս է Մեծ Համրը: Այսպէ՛ս դաս կուտայ ան, իր ծոցէն վիժած դրուժաններուն: Այսպէ՛ս կ'ապտակէ զանոնք...»:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Կ'ԱՃԻ

= o =

1933ին Գերմանիա արձանագրեց 956,00 ծնունդ եւ 730,000 մահ, ուրեմն անցեալ տարուան ընթացքին Գերմանիոյ բնակչութեան վրայ 226,000 յաւելում:

Սակայն 1933ի ծնունդներու թիւը 21,000 պակաս է 1932ի ծնունդներու թիւէն: Իսկ եթէ 1932ի ծնունդները համեմատութեան դնենք ըստ վեցամսեակի, կը տեսնենք, որ պակասը առաւելապէս արձանագրուած է 1933ի առաջին վեցամսեակին, ընդհակառակն աւելցած երկրորդ վեցամսեակին:

Ամուսնութեանց թիւը աճած է մեծ չափով: 1933ին՝ 630,000, իսկ 1932ին՝ 509,000: Եւ այս կը կարծուի թէ իբրեւ հետեւանք գործազրկութեան տագնապին մեղմացումին եւ ամուսնութեանց համար տրուած պետական պարգեւներուն:

1934ի սկիզբէն ի վեր ծնունդները կ'աճին Գերմանիոյ մէջ: Այսպէս Պերլինի մէջ, բաղդատմամբ անցեալ տարուան մարտ ամսուան ծնունդներու թիւին 48 առ հարիւր համեմատութիւն մը կը տեսնուի 1934ի մարտ ամսուն, 3,105ի դէմ 4,598: Հարիւր հազարէ աւելի բնակչութիւն ունեցող 53 քաղաքներ, որոնք կը ներկայացնեն Գերմանիոյ բնակչութեան հարիւրին 30ը, այս տարուան առաջին եռամսեակի ընթացքին ունեցած են 11,800 ծնունդ աւելի քան 1933 տարուան առաջին եռամսեակի ծնունդները:

Յ Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Քաշան, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Ակնունի ենթակոմիտէի անդամական ընդհանուր ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Մարգար Բարխեանի բնակարանին (Լապիկիւռ) մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, այս կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 7ին Հ. Յ. Դ Տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Շամոնի «Վարուժան» խումբը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ընկեր Արմենակ Գույումճեանի բնակարանը:

»»»··«««

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՎԻՇԱՊ Կոմիտէի ընկերահամակրական հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ՄԱՅԻՍ 28ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ առթիւ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պէքոնի կայարանին դիմացիծանօթ սրճարանին մօջ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Salle Gallemanneի ՄԷՋ
(Առնուվիլի կայարանին դիմաց):
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՃԻՎԱՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ
Կ'երգեն՝ Տիկին Խաչատուրեան, եւ Օր. Կնեազեան:
Կ'արտասանեն ընկերներ Ռն. Կարապետեան եւ Կարպիս Ռոմանճեան:
Կը ներկայացուի՝ «ԽԵԶՈՅԻ ԹՈՒՂ»ը
Տալսքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԼԸ ՄԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2ին
Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Salle GAVEAUի ՄԷՋ

Կը մասնակցին Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)
(փարիզի պետական երաժշտանոցէն):

Mr Lucien QUATROCCHI (Ա. ջութակ Փարիզի Օբերայէն):
Mr. Jaques Honorat (ալթօ) Մեներգ Concert Pouletի
Mr. Richard Zimmermann (Թենոր) Վիեննայի Օբերայէն
Mr. Jemain (Երգեհոն)
Mr. Bajeux Փարիզի Օբերայէն:

Եւ երեսուն հոգինոց լարական նուագախումբ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի ղեկավարութեան տակ:

ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԵՐ.

Ա. Մաս.— ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ. (Bachի, Mozartի, Schubertի գործերը)
Բ. Մաս.— ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ. Եկեղեցական երաժշտութիւն՝ (Անագ Ուրբաթի եւ Աստուածածնայ շարականներ, հայ ժողովրդական երգերէն ընդլայնուած գործեր, Երեկոյ, Հովը, Յայգաքիրերեններու պարը եւայլն.:

Տոմսերու գիներ՝ 25 ֆրանքէն մինչեւ 5 ֆրանք։

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Տոմսերը կը վաճառուին ծանօթ վայրերը եւ Salle Gaveauի մէջ, ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼի մօտ եւ խմբագրատուններու։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ երրորդ վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի։

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին տեղի պիտի ունենայ միտքերու թեր ու դէմ փոխանակութիւն։

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏՑԱՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով: Երգ. Պար, Նուագ:
Կը նուագէ Թառիստ Գ. Յովհաննէսեան։

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Փօն տը Շէրիւի ընկերներու
Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Մուրատ խումբի
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէի
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին
Օթէլ Ֆրանսի շքեղ սրահին մէջ։ Փօն տը Շէրիւի
կը ներկայացուի՝ «ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ»
կը մասնակցին վիէնի կարող ուժերը։
Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆր.։

Դաշտային պտոյտ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան դաշտային պտոյտը այս Կիրակի Gémenos։ Valles de St. Pons։ Կը հրաւիրուին Քաղաքի, Պուլվար Օտտօի եւ Սէն Լուի բոլոր ընկերները եւ համակիրները։ Ճաշը միասին բերել։ Ժամադրութիւն՝ առաւօտեան ժամը 6ին Կառ տը լ'Էսթ, Թիւնէլ։ առնելու համար 40 թիւ հանրակառքը։

Hôtel des Sociétés Savantes

28, Rue Serpente et 8, Rue Denton Paris (6)
(Métro: St. Michel et Odéon)

Պ. Պէրճար ՎԱՀԷ, իրաւաբան ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու, Յունիս 28ի հինգշաբթի իրիկուան ժամը 8.30ին ֆրանսերէն բանախօսութիւն մը պիտի տայ Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ նիւթ ունենալով ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԸ (1881 յուլիս 29) ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԱՒ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՈՃԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ (դրդում ոճրագործութեան եւ հրապարակային անուանարկութիւն եւ վիրաւորանք). ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏԻԺ:

Սրահին դռները հասարակութեան համար բաց պիտի ըլլան ժամը 8.15էն սկսած: Սահմանափակ թիւով տոմսակներ հանուած են, պէտք է աճապարել եւ տեղ ապահովել:

ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ

Յունիս 10էն սկսած տոմսակ կարելի է ապահովել Պրն. Պ. Վահէի գրասենեակէն, 94, րիւ Սէն Լազար, Փարիզ, (Կառ Սէն Լազար) «Յառաջ»ի խմբագրատունէն եւ Սօսիէթէ Սավանթի դռնապանէն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Ս. Խ.— 210 ֆրանք։
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ, Տէյ.— 35 :
ԼԻՈՆ, Գործ.— 600:
ՎԻԷՆ, Դ. Ե.— 100:
ՎԻԷՆ, Հ. Յ.— 70:
ՎԻԷՆ, Խ. Զ.— 40:
ՎԻԷՆ, Ման.— 70:
ՎԻԷՆ, Կ. Թ.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ ԳՈՐԾ.— 852:
ՕԼՆԷ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Բարս.— 35:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դարմանատան մէջ, 253, րիւ Ժան Ժագ Ռուսօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԱՐՄԻՐ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 4ին Café Noaillesի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Զեկոյց Զ. պատգ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ԼԻՈՆԻ Համախարբերդցիական Միութեան ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ 127-129, Րիւ Պուալօ։ Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնը նիստ ունի այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Կեդրոն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
Օր. ՋԱՌԱՓՆԱՆի նոր հասցէն՝ 6, Villa des Sablons. Neuilly s)Seine:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀՕՐԸ ՎՐԷԺԸ

»»» : «««

Իրիկուն մը, վրաններէն քիչ անդին, լուսնի յստակ ցոլքերուն տակ ման կուգար Կիւլիզար, հերարձակ եւ մտածկոտ:

Քանի մը խորհուրդներ եկան ու անցան մտքէն:

Ու կեցաւ:

Գրպանէն հայելի մը հանելով՝ բակաւ իր պատկերը դիտել:

« Մացառի մը մէջ ինկած թռչունի մը կը նմանի: Իմս են իր գանգուր մազերը, սեւ ու գրաւիչ աչքերը, թուշերը, կարմիր հասակը, իմս ինքը՝ Արմէնը »:

Վերջապէս, Կիւլիզար իր խորհուրդներուն հետ անհաշտ, յուզուած վերադարձաւ տուն, ուր հայրն ու Արմէն դէմ դիմաց նստած՝ հին յուշեր կը քրքրէին:

Մօտեցաւ հօրն ու մօրը, բարեւեց, եւ չարաճճի նայուածք մըն ալ Արմէնին նետելով՝ գնաց քնանալու:

Քնանալու բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան:

Ամբողջ գիշերը ակօղնոյն մէջ Արմէնի գրաւիչ պատկերը երազեց:

Իսկ քիչ անդին, իր վրանին տակ Արմէնը, Կիւլիզարի առաջարկներէն ձանձրացած՝ միջոց մը կը մտածէր:

Դուրս թռաւ վրանէն:

Դրացի հովին էր, որ դաշտ կ'երթար:

Լո՛ւռ, կեցաւ վրանին առջեւ: Մինակ էր: Կը մտածէր: Կարծես բան կ'ուզէր.

— Ձէ՛, չէ՛, պիտի չընդունիմ, այլապէս գիս պիտի անիծեն մեռելները:

Ձայն ձուն չկար: Ամէն մարդ թանձր գիշերուան մէջ կ'օրօրուէր անուշ երազներով: Հեռուէն սրինգի մը թրթռուն ձայնն էր, որ մեղմ հովին ալիքներուն հետ՝ ականջին կը հասնէր:

Հրճուանք մըն էր այս իրեն համար, մանաւանդ գիշեր ատեն, որ կարծես մայրենի աշխարհը յիշեցնել կուտար:

Երգը դադրեցաւ: Արդէն յոգնած զգալով ինքզինք գնաց հանգչելու:

Անցան տարիներ, ու Կիւլիզար կ'աճէր ու կ'այրէր Արմէնի սիրովը:

×

Մայիսեան գեղածիծաղ առաւօտ մը, լալկան ուռենիներու ստուերէն դուրս կուգար Թղթարերը:

Ամէն անգամուան պէս, այս անգամ ալ հեռագիր կը բերէր Հիճազի արմաւ վաճառող ընկերութենէն:

Կարաւանապետէն կը խնդրուէր երթեւեկը կատարել քիչ մը աւելի արագ:

Ութ օրէն կարաւանը պիտի մեկնէր:

Ու վճռուեցաւ նաեւ որ, առաջին առթիւ Արմէն ինք առաջնորդէր կարաւանը:

Ուրախ էր: Տարիներէ ի վեր կարօտցած հայրենիքին խորհրդաւոր տեսարանները պիտի տեսնէր:

Զուլալ եւ պաղ աղբիւրներու ջուրը անգամ մըն ալ պիտի խմէր:

Կիւլիզարի սրտին մէջ անթեղուած սիրոյ կայծը կրկին բոնկեցաւ:

Արմէնի ճամբորդութեան լուրեր էր լսած:

Իրիկուն մըն էր: Կիւլիզար այլեւս չդիմացաւ: Վեր ցատկեց ու մազերը ետեւ նետելով՝ մտաւ դրացի վրանը:

—Արդեօք կրնա՞մ բան մը հարցնել, Արմէն, ձայն տուաւ սովորական նազանքներով:

— Հաճոյքով:

Նստան դէմ դիմաց: Մին ուրախ էր, իսկ միւսը՝ տխուր եւ մտածկոտ:

— Կը լսեմ որ ճամբորդ ես, այնպէս չէ՞:

— Այդպէս վճռուեցաւ:

— Ուրեմն գիս պիտի...

— Ո՛չ, Կիւլիզար, դուն ինձ համար նորէն նոյնը կը մնաս, ու պիտի մնաս նոյնը: Ես դուն քոյր-եղբայր կը սեպուինք:

Կիւլիզար լռեց:

Դուրսը սուր հով մը կար, որ վրանին դռնէն ներս մտնելով՝ չարաճճի տղու մը պէս գետինը կը ճանկռտէր, երբեմն ալ Կիւլիզարի մազերուն կը պլլուէր: Սակայն Արմէն միշտ աչքերուն դիմացի ծաղկաւէտ սարերուն յառած՝ բան մը կ'երազէր կարծես:

Կիւլիզար յանկարծ ոտքի կանգնելով՝ պոռաց.

— Ներէ ինձ, Արմէն, ներէ...

— Կիւլիզար, քաջասիրտ եղիր, դեռ երիտասարդ ես...

—Առանց քեզի՝ կեանքը երազ է ինձ համար...

Արմէն, գլուխը կախ, բառեր կը պատրաստէր՝ զայն համոզելու համար:

— Ազատէ գիս այս կեանքէն, եթէ ոչ...

Արմէն դեռ կը լռէր:

— Նայէ, երբեք չեմ ցաւիր քեզի պէս երիտասարդի մը սիրոյն մեռնելուս, մնաս բարո՛վ...:

Ու սեղմիրանին տակէն փայլուն դաշոյն մը հանելով՝ վեր բարձրացուց ուժգնութեամբ:

Արմէն ակնթարթի մը մէջ բռնեց ձեռքէն, եւ դաշոյնը կրկին պատեանին մէջ դնելով՝ նետեց դուրս:

— Հանդարտէ, Կիւլիզար, եթէ չես ուզեր որ Արմէնը մեռնի, եթէ չես ուզեր որ ցեղիս անէծքին բեռը փլի, ազատ ձգէ գիս:

— Ո՛չ, Արմէն, խօսք մը կ'ուզեմ միայն, խօսք մը անկեղծ, ըսէ վերջապէս, կ'ուզե՞ս որ մեռնիմ...

Արմէն այլեւս չդիմացաւ: Վեր ցատկեց, գրկեց Կիւլիզարը, կուրծքին սեղմեց եւ ըսաւ.— « Սպասէ՛ »:

×

Ութ օր վերջ, արեւոտ ջինջ առաւօտ մը կը լուսնար: Վայրի անուշ ծաղիկներու բոյրին հետ՝ դարձեալ սրինգի մը թրթռուն ձայնն էր որ կը լեցնէր բացատանը:

Իսկ վարը, արմաւենիներու երկայնքին ի վար կը յառաջանար կարաւանը:

Անդին, քիչ մը վերը, պարտէզներու մէջէն դուրս կուգար հօծ բազմութիւն մը:

Արմէնի ուղեկիցներն էին անոնք:

Առաջին անգամ, պարթեւ հասակով Արմէնն էր, որ կանգ առաւ ձիու ուղտին վրայ, ու ձեռքը վեր բարձրացնելով, ըսաւ.

Կենանք հոս:

Ու մօտեցաւ համբուրեց, իր ազատարարն եւ պատուեց տիկինը, աղջիկը՝ Կիւլիզարը: Յետոյ խոնարհութեամբ մը ետ քաշուելով՝ թռաւ իր ուղտին կռնակը, մտրակեց զայն, եւ անհետացաւ ճամբէն բարձրացող ճերմակ փոշիին ամպին մէջ:

Անցաւ կէս ժամ, դեռ կը լսուէր կարաւանին զոզանջը վարէն, տա՜նկ, տա՜նկ, տա՜նկ, որ կը յառաջանար եղանակով եւ յոյսով:

×

Քառասուն օրեր անցեր էին այն օրուընէ ի վեր, երբ Արմէն դեռ նոր կը մօտենար քաղաքին:

(3)

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 16 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 16 Juin 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2523

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»..«««

— Մեր ներքին վէճերն ալ հետեւանք են գաղութներու պղտոր կացութեան։ Կարելին կը փորձենք խուսափելու համար, բայց միշտ ալ բան մը կը պատահի։ Կարդացիք, անշուշտ, հինգ մարզիկներու բաց նամակը, «պատմութեան համար»...

— Մեր տպաւորութիւնը այն է թէ՝ շատերը որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով կը խօսին, պայծառ գաղափար չունին անոր կոչման, եւ մանաւանդ իրենց պարտականութեանց մասին։ Այսպէս, դաս մը անդամներ մարզական շարժում ըսելով կը հասկնան ֆութպոլ խաղալ, մրցանիշ կոտրել, «Օթօ – Մոթօ»·հոլովել եւ ամէն բան արհեստի վերածել։ Ուրիշներ ալ, ազգասիրական թռիչքներով տարուած, կը կարծեն թէ իրենց պարտականութիւնն է զինուորներ պատրաստել։ Իսկ երրորդ դաս մը հօսանքին կը հետեւի առանց որ եւ է համոզման. «Ասանկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ»։ Միւս կողմէ, հին կիրքեր, Պոլսէն Փարիզ փոխադրուած քէներ եւ քաղաքական մարզանքներ կը պղտորեն մթնոլորտը։

– Դժբախտաբար այդպէս է։ Եթէ միայն մեր ծրագիր – կանոնագրին հետեւէինք, շատ մը թիւրիմացութիւններ կը հարթուէին։ Եկուր տես որ ամէն մէկը իր ուզած եղանակով կը հասկնայ ծրագիր – կանոնագիրը, եւ միշտ անհամութիւններ կը ծագին։ Անկարելին փորձելով, քանի մը տարի առաջ պատգամ. ժողով մը գումարեցինք, կեդր. վարչութիւն մը կազմելու եւ մանաւանդ ծրագիրը արդիացնելու, օրուան պահանջներուն յարմարեցնելու համար։ Հազիւ վերակազմութեան ձեռնարկած, նոր յուսախաբութեանց կամ խոչընդոտներու հանդիպեցանք։

— Անշուշտ գլխաւոր պատճառը այն է որ, զանազան շուքերու ապաւինեցաք, տեսակ մը մտավախութեամբ, կամ նիւթական ակնկալութեամբ։ Մինչդեռ Հ. Մ. Ը. Մ.ը էապէս ժողովրդական եւ երիտասարդական կազմակերպութիւն է։ Միայն ժողովուրդին համակրանքը բաւական էր ձեր ճամբան հարթելու։ Ժողովուրդին տասնոցները մշտական վտակներ կը կազմեն կաթիլ – կաթիլ. իսկ հարուստին հազարնոցը մէկ անգամ կը հոսի, այն ալ հազար աղաչանքով։

— Ուրիշ ելք չունէինք, սկզբնական դժուարութեանց յաղթելու համար։ Մինչեւ որ ջուրը գայ... Երեւակայեցէք որ չկրցանք տարին 25,000 ֆրանքի նախահաշիւ մը ապահովել։

— Ամէն տեղ իրական գործն է որ շարժում կը ստեղծէ։ Դուք ալ կ'ընդունիք թէ մեր մարզական շարժումին ողնայարը պիտի կազմեն արիները։ Մեր բարոյական եւ նիւթական դրամագլուխին հարիւրին 75ը պէտք է յատկացնել «արիական» շարժման։ Այս օտար պողոտաներուն վրայ, այլասերման վտանգը ամէնէն առաջ կը սպառնայ 7–15 տարեկաններուն։ Արդ, ի՞նչ աշխատանքներ կատարած էք այդ ճամբուն վրայ, վերակազմութենէն ի վեր։ Եթէ չենք սխալիր, քանի մը տարի առաջ Փարիզի մէջ կը հաշուէինք 250 արիներ։ Իսկ ա՞յժմ. աւելցա՞ծ են թէ պակսած։

— Ստոյգ տեղեկութիւններ չունիմ. բայց չեմ կարծեր որ աւելցած ըլլան։ Եռանդ եւ աշխատանք չի պակսիր, բայց ո՞ւրկէ ճարել դրամը։

— Ցետոյ, ո՛ր եւ է մարզական շարժում չի կրնար աճիլ եւ տարածուիլ, եթէ անոր միակ նպատակը պիտի ըլլայ գնդակ խաղալ, վազել, ցատկել, նետել, պտոյտի երթալ եւն.։ Այդ բոլորը լաւ բաներ են եւ բնական պահանջները՝ մարզական դաստիարակութեան։ Բայց, ատոնք ամէն բան չեն։ Դո՛ւք պիտի ունենաք ազգային ոգի մը, գիծ մը։ Ուրիշ խօսքով, պիտի ընդունիք թէ դուք ալ մէկ մասն էք այս արմատախիլ բազմութեանց, ոչ թէ անջատ՝ երկինքէն ինկած դասակարգ մը – «կաստա» – որ միայն ինքն իրեն համար եւ ինքն իրմով կ'ապրի։ Ինչո՞ւ չէք իւրացներ «սոքոլ»ներու ըմբռնելի ոգին եւ դաւանանքը, որ այնքան կը յարմարին մեր այսօրուան պահանջներուն։ Փոխանակ մոլեռանդ Սպարտացիներ դառնալու, քիչ մըն ալ հետեւեցէք Աթենացիներու աւանդութեան։ Հ. Մ. Ը. Մ.ը «փէհլիվան»ներ հասցնելու պաշտօն չունի, ոչ ալ «փրոֆէսիոնէլ»ներն են որ լայն շարժում պիտի ստեղծեն։ Ձեր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ հարիւրներու տեղ հազարներ կապել առողջ մարզական շարժումի մը։ Ինչէ՞ն է որ արեւելեան գաղութներուն մէջ շատ աւելի յաջողութեամբ կը գործէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, բազմութիւններ քաշելով իր ետեւէն։ Օրինակ՝ Սուրիան։

— Տարբերութիւնը մեծ է միջավայրէ միջավայր։ Ցետոյ, ինչո՞ւ միայն մեզ կը մեղադրէք, ազգային գործերու մէջ ալ նոյնքան ողբալի չէ՞ Փարիզի դերը։ Ուր որ շատ են գրոց – բրոցներն ու բանգէտները, այնտեղ միշտ վէճ կը ծագի։ Չկարդացի՞ք, բողոքողները կ'ըսեն.— «Հ. Մ. Ը. Մ.ը կազմուած է երիտասարդները մարզելու համար բնութեան գիրկը եւ ոչ թէ հանդէսներու մասնակցելու կամ դրան առջեւ պահակ կենալու համար»։

— «Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ»։ Անոնք շատ լաւ գիտեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ ազգային հանդէսի մը մասնակցիլ, իբրեւ կազմակերպութիւն. բայց անգիտանալ կը ձեւացնեն։ Ափսո՜ս, եթէ ծուռ միտքեր ունին։ Ի՞նչպէս կարելի է երիտասարդութեան անունով խօսիլ, եւ միեւնոյն ատեն քաղաքականութիւն խաղալ։ Եթէ մեռել մը թաղէինք, դագաղին ծոպերը պիտի բռնէին։ Մե՞ղք է ազգային շարժման կեդրոնները բռնել, պաշտօնական առիթներու մէջ, ապացուցանել թէ իրենք ալ կը բաժնեն այս ժողովուրդին վիշտերն ու տենչերը...

Ոչ մէկ վէճ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անկուսակցականութեան եւ անկախութեան մասին։ Բայց չէ՞ որ անոր անդամներն ալ մարզիկներ ըլլալէ առաջ քաղաքացիներ են, եւ ամուր համոզումներ, ազգային ջիղ պիտի ունենան։ Ինչո՞ւ կ'ուզեն խուսափիլ իրենց պարտականութենէն՝ իբրեւ երիտասարդական աղդակ մը ազգ. ինքնապաշտպանութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒԻՈՐ. ՎԱՐԿԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վարչապետը կը սպառնայ լուծել ժողովը

»»»..«««

ՅԵՏԱՁԳՄԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ 125Ի ԴԷՄ 459 ՁԱՅՆՈՎ

Երեսփ. ժողովը երէկ ալ զբաղեցաւ զինուորական բացառիկ վարկերու քննութեամբ։ Այս առթիւ նեղացուցիչ հարցումներ եղան կառավարութեան, մանաւանդ զինուորութեան պայմանաժամի երկարաձգման մասին։ (Վախ կայ որ զինուորութեան շրջանը բարձրանայ երկու տարուան։ Այժմ մէկ տարի է)։

Առջի օրուան նիստին մէջ, ընկերվարականները երկու բանաձեւեր ներկայացուցին, առաջարկուած վարկերու քննութիւնը յետաձգելու համար, բայց երկուքն ալ մերժուեցան, առաջինը՝ 120ի դէմ 470, երկրորդը՝ 125ի դէմ 459 ձայնով։

Այս առթիւ տեղի ունեցան շարք մը ուշագրաւ երեւոյթներ, որոնք անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն կացութեան ծանրութիւնը։ Ընկերվարական խմբակցութեան կողմէ Պ. Մոք առաջարկեց մերժել որ եւ է վճարանութիւն, դիտել տալով թէ նախկին վարկերը լաւ չեն գործածուած եւ աւելորդ է նոր վարկեր քուէարկել։«Օրուան այս ժամուն 50 միլիոն ֆրանք յատկացնել ամբաձիգ օդանաւերու, կը նշանակէ խախտել Ժընեւի խորհրդակցութեանց ոգին եւ գէշ օրինակ ծառայել ուրիշ երկիրներու»։ (Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, կառավարութեան պահանջած վարկերուն գումարն է 3,120,000,000 ֆրանք։ Ընդդիմադիր երեսփոխանը կը յիշէ միայն մէկ մասը, իբրեւ ծանրակշիռ պարագայ։ Այս վիթխարի գումարէն 275 միլիոն սահմանուած է բանակին, 865 միլիոն՝ նաւատորմին եւ 980 միլիոն՝ օդային ուժերու)։ Տեղեկաբերը պատասխանելով եղած առարկութեանց, ըսաւ թէ նոր վարկերը պիտի ծառայեն պաշտպանողական նպատակներու։ «Պէտք չէ խեղաթիւրել Ֆրանսայի դիտաւորութիւնները։ Զնդ. Ֆապրի, բանակի յանձնաժողովին նախագահը, իր կարգին բացատրեց նոր վարկերուն անհրաժեշտութիւնը, շեշտելով թէ ոչ միայն պարտաւոր են քուէարկել, այլեւ անյապաղ գործի ձեռնարկել։ «Մենք կը մերժենք որ եւ է ընդհարման նախաձեռնութիւնը, բայց կ'ուզենք պատրաստ ըլլալ որ եւ է յարձակման առջեւ»։ Զնդապետը այս առթիւ պարզեց Գերմանիոյ վերազինման վտանգները։

Ցետոյ խօսք առաւ մարաջախտ Փէթէն, պատերազմական նախարարը, պաշտպանելու համար պահանջուած վարկերը։ Մարաջախտը շատ կարճ խօսեցաւ, եւ զինուորականի վճռականութեամբ, հասկցնելով թէ պարզապէս պատիւ կ'ընէ խորհրդարանին, վճարանութեան ենթարկելով խնդիրը։ «Մենք յարձակողական քաղաքականութիւն չենք վարեր, այլ կ'ուզենք ամրապնդել մեր ապահովութիւնը»։

Այստեղ քուէարկութիւն կատարուեցաւ եւ առաջին բանաձեւը քննութեան դրուելով, մերժուեցաւ 120ի դէմ 472 ձայնով։ Ցետոյ կարդացուեցաւ յետաձգման բանաձեւը։ Առաջին առթիւ բեմ ելաւ Պ. Տումէրկ, որ այս անգամ կորսնցուցած էր իր սովորական մեղմութիւնը։ Գնահատելով հանդերձ ընկերվարական ատենախօսին ճառը, վարչապետը դիտել տուաւ թէ «Պ. Մոք ինքզինքը մաթեմաթիքի տուած ըլլալով, թերեւս մոռցած է պատմութիւնը»։ Եւ շարունակեց.

— «Ես երկու պատերազմներ տեսած եմ. մէկը՝ **1870**ին (ձայներ — այն ատեն շատ երիտասարդ էիք)։ Ես չեմ սիրեր ձեր սովորութիւնները։ Կը խնդրեմ չմիջամտել։ Առաջարկուած ծրագիրը աւելի քան կարեւոր է ազգային պաշտպանութեան համար։ Եթէ չքուէարկուի, հետեւանքը վտանգաւոր պիտի ըլլայ։ Եթէ չքուէարկէք, պիտի ստիպուիմ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել։ Բռնութիւն բանեցնելով չէ որ պիտի պահուի ներկայ կարգուսարքը, այլ ազատ եւ շիտակ վճռականութեամբ»։

Ցետոյ այսօրուան կացութիւնը բաղդատելով 1914ի վիճակին հետ, յիշեց թէ ինչպէս մեծ պատերազմի նախօրեակին քուէարկել տուաւ անհրաժեշտ վարկերը՝ ծանր թնդանօթներու եւ ամրութեանց համար, որոնց շնորհիւ անառիկ մնաց Նանսին։ Շեշտեց թէ Գերմանիա ուժեղապէս կը վերազինուի ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա Անգլիոյ հետ կը վիճի սպառազինութեանց կրճատման համար։ Կարդաց Ֆոն Փափէնի մէկ նամակը (1932 հոկտ. 19), ուղղուած Հիթլէրի։ Այս նամակն ալ կ'ապացուցանէ թէ Գերմանիա կը վերազինուի համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։ Եւ բացագանչեց.

— «Հետեւաբար կը պահանջեմ որ երեսփ. ժողովը անմիջապէս քուէարկէ այս վարկերը։ Այսպէս, կ'ազդարարեմ թէ պիտի ստանձնեմ այն բոլոր պատասխանատուութիւնները զորս կը պարտադրեն այս երկրին ապահովութիւնը եւ իմ պարտականութիւնս»։

Թերթերը կը բացատրեն թէ Պ. Տումէրկի սպառնալիքը ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ լուծել երեսփ. ժողովը։

Այս ազդարարութենէն յետոյ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լէոն Պլում, ընկերվարականներուն առաջնորդը, պարզելով կացութեան վտանգները։ «Գերմանիոյ վերազինումը արգիլելու լաւագոյն միջոցն է զինաթափութեան ընդհ. պայմանագիր մը։ Եթէ կնքուած ըլլար այդպիսի պայմանագիր մը, Հիթլէրական Գերմանիան չպիտի կրնար վերազինուիլ»։

Այս պերճախօս ճառն ալ որ եւ է օգուտ չունեցաւ, եւ ժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան։

Գերմանիա դադրեցուց արտաքին վճարումները

Գերմանական կառավարութիւնը նկատելով որ մարքին արժէքը վտանգուած է ճիշդ 1924ի տագնապին պէս եւ առեւտուրը լճացած, յունիս 14ին մորաթորիոմ հռչակեց իր բոլոր արտաքին պարտքերուն համար, սկսեալ յուլիս 1էն։ Մորաթորիոմը պիտի տեւէ վեց ամիս եւ կը վերաբերի թէ Տօըսի եւ թէ Եընկի ծրագրով նախատեսուած փոխառութեանց։Ուրեմն, հակառակ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց բողոքներուն եւ իր ստորագրած յանձնառութեանց, Գերմանիա չպիտի վճարէ այդ փոխառութեանց տոկոսները կամ գումարները։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին մարքին արժէքը հաստատուն պահելու համար եւ թէ պիտի կրնան պահել։ Այս յայտարարութիւնը զարմանք պատճառեց, որովհետեւ մարքին այժմու ոսկի պահեստին համեմատութիւնն է հարիւրին 3.4, մինչդեռ օրինական երաշխաւորութիւնը հարիւրին 35 է։

Մորաթորիոմի որոշումը մեծ յուզում պատճառեց Փարիզի հրապարակին վրայ։ Կառավարութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, պաշտպանելու համար Ֆրանսայի շահերը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

»»»·«««

Գաւառէն Փարիզ կը վերադառնան մեր մտաւորական ընկերները,— անոնք որ գաւառ հրաւիրուած էին խօսելու համար հանդէսներու մէջ։

Ամէն շաբթու նոր ընկեր մըն է, որ կը վերադառնայ։ Ու երբ կը մտնէ խմբագրատունէն ներս, կը բացագանչենք.

— Տեսա՞ր, գաւառը այսպէս կ'ընէ, գոյնդ կը վառէ, աչքերդ կը փայլին, երիտասարդացե՞ր ես...

Կատակ չէ, մեր մտաւորականները գաւառ որ երթան՝ կը սրբուի Փարիզի ժանգը իրենց վրայէն,— օր մը, երկու օր գաւառը մնալով, աշխատաւոր եւ ամփոփ մեր հայրենակիցները տեսնելով, կը նորոգուին կարծես։ Այլ մանաւանդ զիրենք կը խանդավառէ գաւառի մեր համեստ գաղութներուն հաւատքը, երիտասարդութեան կրակը։ Ի՛նչ հիւրասիրութիւն, ի՛նչ յարգանք։

— Հայաստա՛ն է, Հայաստան երթա՛լ մը կ'արժէ մէկ օր գաւառ այցելելը, կ'ըսեն մեր ընկերները՝ գոհ իրենց ճամբորդութենէն։

— Հայրենի բնութիւնը կը յիշես, լեռներու եւ դաշտերու բնանկարով կը կազդուրուիս, Փարիզն ալ բնակելու տե՞ղ է, այնտեղ գաւառը՝ առա՛տ է պտուղը, համ ունի ջուրը...

— Տասը տարի է, կ'ապրիմ Փարիզի մէջ, մէկ օր քուր կերած չեմ, տեսած ալ չեմ, եղբա՛յր, մոռցա՛նք քուքին համն ալ, քարմ քան մը ուտելու վարժութի՛ւնն ալ, հոս ի՛նչ կ'ուտենք, պահածոյ բաներ...

Կը խօսինք, այսպէս, խմբագրատան մէջ, կարօտով եւ յուշերով։

— Նշա՛ն, այս անգամ քեզ պիտի ղրկենք գաւառ, երիտասարդութիւնը դեռ չէ տեսած քեզ, կ'ուզեն նոր գրողները տեսնել, գնա՛, տե՛ս թէ ի՛նչ է գաւառը, Հայաստա՛ն...

— Սուրիա պիտի երթայինք Նարդունիին հետ, չյաջողեցանք, եղբա՛յր, զամուեր մնացեր ենք...

— Չյաջողեցանք Սուրիա երթալ, բայց միշտ կարելի է գաւառ երթալ։

— Լաւ կ'ըլլար արշաւախումբ մը կազմել եւ այնպէս երթալ, ի՛նչ խանդավառութիւն կը ստեղծէր...

— Յառաջապե՛տ, քեզի « ձայներ գաւառէն » կը գրենք անգամ մը որ երթանք...

— Կազմակերպե՛նք, այս ամառ գաւառ պէտք է երթանք խումբով եւ անպայման։

— Երթա՛նք, երթա՛նք, գաւառը Հայաստան է, Հայաստանը գաւառ է փոխադրուեր, երթա՛նք...

— Երթա՛նք խանդավառելու, խանդավառուելու եւ կազդուրուելու...

— Երթա՛նք ստեղծագործելու, նոթագրելու, նիւթեր առնելու նոր գրականութեան համար,— « Ձայներ գաւառէն »ը, Յառաջի այս շատ յատկանշական սիւնակը հայ գրականութեան մէջ փոխադրելու...։

ԱՐԱԶ

Պարսկաստանի Շահը Թուրքիոյ մէջ

ԻՆՉՊԷՍ ԱՆՑԱՒ ԹՈՒՐՔ-ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԸ

Պարսկաստանի Շահը Թուրքիա կը գտնուի արդէն։ Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ իր ճամբորդութեան մասին.—

Շահնշահ Փէհլէվի յունիս 10ի առտուն ժամը 9ին ոտք դրաւ մեր սահմանը Կիւրճի Պուլաք, անցնելով յաղթականկամարի մը տակէն որունվրայ խոշոր տառերով գրուած էր. «Բարի՛ եկաք»։ Պարսիկ վեհապետին կ'ընկերանային Թէհրանի Թուրք դեսպան Հուսրէվ պէյ եւ Էնկիւրիի պարսիկ դեսպան Սատրխան։

Շահը որ Մակու գիշերած էր, սահմանին վրայ ընդունուեցաւ Գ. բանակի քննիչ Ալի Սայիտ եւ զօրաբանակի հրամանատար Քէմալ փաշաներու, ինչպէս նաեւ Պէյազիտի գայմագամին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ։Երբ Շահը հասաւ, զինուորական նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել պարսիկ եւ Թուրք ազգային քայլերգները, մինչ հետեւակազօրքի ջոկատ մը զինուորական բարեւի կեցած էր, եւ թնդանօթի 21 հարուածներ կ'արձակուէին։ Ալի Սայիտ եւ Քէմալ փաշաները Շահին ներկայացուցին պատուիրակութեան անդամները։ Պահ մը հանգստանալէ յետոյ սահմանին վրայ լարուած վրանին տակ, Շահը եւ հետեւորդները նստան իրենց տրամադրուած ինքնաշարժները եւ Պէյազիտ մեկնեցան։

Յաղթական կամարին վրայ պարսկերէն « բարի եկաք » գրուած էր։ Կամարին մէկ կողմը դիրք բռնած էր պարսիկ հետեւակազօրքի գունդ մը՝ հրամանատարութեամբ գնդապետ Պաքիր Խանի։ Միւս կողմն ալ՝ թրքական երեք գումարտակէ բաղկացեալ հետեւակազօրքի մեր վաշտը։

Փէհլէվի Շահ գոց ինքնաշարժով մը անցաւ սահմանէն։Նախ աչքէ անցուց պարսիկ գունդը, յետոյ առաջացաւ դէպի կամարը։ Ալի Սայիտ փաշա որ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ հիւրամեծար կարգուած է, բարի գալուստ մաղթեց ականաւորին հիւրին։ Մեր սպաները որոնք մասնակցեցան ընդունելութեան, պաշտօնական օրերու համազգեստը կը կրէին։ Շահն ալ զինուորական տարազով էր։

Երբ պարսիկ վեհապետը եկաւ մասնաւոր վրանին առջեւ, հանդիսաւորապէս ձողին վրայ պարզուեցաւ պարսիկ դրօշը։ Ձոխ պիւֆէ մը կար, յարդարուած Թօքաթլեանի կողմէ։ Շահին փափաքին վրայ, թէյ, պիսքիւի եւ փաստա զրկուեցաւ։ Ականաւոր հիւրը 40 վայրկեան հանգիստ ըրաւ։ Միւս հիւրերն ալ ուրիշ վրանի մը տակ պատուասիրուեցան։

Ժամը 10ին մեկնեցաւ խումբը, ետին ունենալով պահակագունդի ինքնաշարժերը։ Շահը առանձին էր իր ինքնաշարժին մէջ։ Ճամբան, ամէն հարիւր մեթրի վրայ, պահակներ կային։

Պէյազիտի մէջ, Շահը զինուորական բանակատեղին իջաւ, որուն վրայ անմիջապէս պարզուեցաւ պարսիկ արքունի դրօշը։ Ամէն կողմ դրօշազարդուած էր Թուրք եւ պարսիկ գոյներով, իսկ գետինը գորգեր փռուած էին։

Ցերեկին սեղան տրուեցաւ։ Շահը միայն դդումի մուսագգա եւ խորոված գառնուկ կերաւ։ Ցետոյ մէկուկէս ժամ քնացաւ։

Իկտիրի մէջ, Շահը իջեւանեցաւ գործարանատէր Ալի պէյի քէօշկը, որուն ճամբան փողոցէն մինչեւ պարտէզ պատուած էր գորգերով, Շահը ըսաւ.—

«Ես ալ ժամանակին գործարան բանեցուցած եմ, բաւական զբաղած առուտուրով»։

Շահին ճամբորդութեան առթիւ կատարուած հանդիսութիւնները ձայնաւոր ֆիլմի մէջ առնուած են։

»»»..«««

ԿՈՓԱՄԱՐՏ.— Հինգշաբթի գիշեր Ամերիկայի մէջ տեղի ունեցաւ կոփամարտի համաշխարհային ախոյենութեան մեծ մրցումը։ Մրցորդներն էին աշխարհի ախոյեան իտալացի Փրիմօ Կարնէրա, իսկ հակառակորդը՝ Ամերիկացի Մաքս Պաէր։ Կարնէրա յաղթեց։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՕՏԱՐԱՑԱԾՆԵՐԸ

»»»··«««

Յուղարկաւորութիւն էր: Ձիւն ձը-մեռ չորս դին: Կը թաղէինք ամէնէն անուշ Հայ տղան, որ խենթեցաւ հիւանդութեան ընթացքին ու «Հայոց ազգը, Հայոց ազգը» կ'աղաղակէր չարունակ, «Հայոց ազգը խայտառակեցինք»: Իր մտասեւեռումն էր Հայոց ազգը, ու այդ բառը հոգիին մէջ թրխռուն աչքերը փակեց: Փակեց իր բարի ու մեղրիկ աչուկները, առանց անգամ մը Արարատը տեսնելու: Յուղարկաւորութիւնը պէտք է փառաշուք եղած ըլլայ, կ'ըսեն, թէեւ ծունկերս կը դողդղային, ու խելքս, գլուխը փրցուած թռչունի մը գլխին պէս, հոս հոն կը թռչէր: Կ'երթար իրեններուն որ ալ չկային, շատ տարի էր, ու զորովագութ ու բարերար Արմաւիրի Հայ մայրիկին որ իր պզտիկը ջուրին ընելով հեռաւոր տեղ զրկելու առէն համբուրելով ճակատը կ'ըսէր·

— Տղաս, նայէ որ մարդ ըլլաս···

Եւ ան եղաւ մարդ, ու ինչ հաղուագիւտ անձնաւորութիւն: Կը մտածէր անկեղծօրէն հայրենիքի մասին, ու այդ բառը կրկնելով մեռաւ: Ծաղիկնե՛ր, ծաղիկնե՛ր, շա՛տ, իրեն պէս թարմ ծաղիկներ կային դագաղին վըրան, ու հայ գաղութը առանց բացառութեան, ու օտար աղջիկներ սեւերու մէջ, ու օտար մեծ անձնաւորութիւններ:

...Թուխ, թուխ, օտար թուխ հողը կը թափէր իր դագաղին վրայ ու արշալոյսին վրայ իր աննման հոգիին, երբ Տէր Յակոբեան խօսեցաւ·

— Տղերք ջան, նա մինակ չի լինելու էստեղ ուրիների միջին: Ճարտարագէտ Տէր Ղազարովն էլ հոս է թաղուել:

— Ո՞վ է Տէր Ղազարովը:

— Ա՛յ, էլի չէ՞ք ճանաչում: Թուխ յոնքերով հասա մարդ էր: Մի Ռուս կին ունէր: Յուղարկաւորութեան միայն կինը եւ ես կայինք···

— Ուրեմն իրօք Հայ էր ան եւ արդէն մեռեր ալ է···

Հոն, Փրակայի մէջ ճանչցայ օտարացած Հայուն տիպարը: Ուսանողութի՛ւն, բազմահազար ուսանողութիւն հին Ռուսիոյ հողերէն, բայց միայն երկու Հայ իրենց մէջ, վրացական խումբին հետ: Առանձին հայ ուսանողութիւն չունէինք տակաւին այն օրերուն: Ու այդ երկուքէն, որոնք ազնիւ հայ ընտանիքի մը պատուական զաւակներն էին, փնտռտուքի եղայ: Ու ահա արծուեռունգն դէմքեր, թուխ յոնքերով, սեւ աչքերով ու մազերով: Անունները յաճախ ռուսական, մականունները «ով»ացած: Կ'ընդունէին թէ Հայեր են, կը խօսէին «խարաշօ»ռուսերէն, իսկ հայերէն չեն խմանում···

Ճարտարագէտ Տէր Ղազարով մէկն էր անոնցմէ, թէեւ չափահաս, գործի մարդ··· Մեզ կը ճանչնար, բայց կ'անցնէր մեր քովէն հովի նման, առանց դպչելու: Հայ է, Հայ չէ, հարցը տարիներով կար: Ուրեմն ինչո՞ւ չի մօտենար մեզի: Օր մըն ալ բռնեցի զինքը ու հարցումը·

— Հա՞յ էք դուք:

— Այո՛:

Ու կորսուեր էր արդէն: Հայրենիքին մէջ ստուգեցինք վերջապէս ու մեր սուգէն մաս մը իրեն բաժին ելաւ: Օ՜, եթէ իրապէս Հայ ըլլալը գիտնայինք: Ու մեռնէր, պիտի խենթերու, խենթերու նման դագաղին ետեւէն վազէինք: Բայց ան կ'ատէր մեզ: Օտարները կ'ատէին զինք: Ու առանձնացած ապրեցաւ ու անշուք մեռաւ:

Սա մէկն ալ Հայ է: Անո՞ւնը: Ա՜խ, չեմ յիշեր: Բայց կը սիրեմ զինքը եղբօրս նման: Ու կը հետեւիմ իրեն, տարիներ շարունակ, թէ ինչպէս կ'ապրի, ինչպէս իր հասակը կը լեցուի ու կ'ուժովնայ տակաւ: Հիմա նոր հագուստներ ունի: Հիմա անութին տակը նոր պայուսակ: Ուսումը աւարտած ըլլալու է անշուշտ եւ պաշտօնի անցած: Կ'ըսէր թէ Քութայիսցի է: Տեսեր է վրացական ու ռուսական դպրոց: Ծնողքը դեռ հայերէն գիտեն, բայց ինք ոչ: Եղբայրներ ենք ուսանողական տան մէջ: Եռանդ ու խանդավառութիւն կար այդ օրերուն: Հայաստանի վարչապետը կ'այցելէր մեզի: Հիմա՞: Մարեր են հըրաւէնները: Օտարութեան մացառները ամայացուցեր են հայութեան տանող արահետները: Ու մենք կ'անցնինք իրարմէ առանց բարեւի: Ճը՛ղ, կը տաշուի սիրտս: Արցունք մը կ'իյնայ աչքերէս: Կը դառնամ ու ետեւէն կը նայիմ անգամ մը: Մեր զաւակն է, մեր պաշտելին, որ խորտակելով մեր զորովին ապաւերումի անարգանքին կ'երթայ: Միջազգային ամբոխին գնչու մըն է ուրիշներուն համար: Կը նախընտրէ այդ: Մեր հոգեհատորն է, կը փախի անկէ···

— Երուա՛նդ, ինչպէս ես: Ու վեր կը ցատկէ տեղէն ու ձեռքս կը սեղմէ:

— Ռուբէ՛ն, ողջո՛յն քեզ, դուն կրկին հո՞ս···

Այս մէկը ուրիշ ծաղիկ էր: Իր թաւ ձայնը անուշ կուգայ դեռ ականջիս: Հոն կար արիւնի թրթիռը, եղբօր սէրը, ու գորովը եղբօր: Սեւ մազ, թաւ սեւ յօնքեր, խոշոր ու խելացի սեւ աչքեր: Ռուբէնն էր ան, գաղթական ուսանող, Կովկասահայ Ռուբէնը: Կրթութիւնով Ռուս ու Վրացի, փաստաբան: Ու մենչեւիկ, հակադաշնակցական:

— Դուք ալ հո՞ս, հարցուց այսօր Խատիսեանը ինծի···

— Ի՞նչ, կը ճանչնայ ուրեմն քեզ:

— Ծի՞չ գաղափարի պայքար ունեցեր եմ հետը Թիֆլիսի մէջ: Անշուշտ հակառակորդներ ենք:

Պոլիս էր եկեր Կովկասէն ու անկէ Փրակա: Մականունն էր Աւշթրով··· Հոն Թուրք հանըմի մը սէրը համ էր տուեր իրեն, որուն տունն էր ինկած ու անկէ Փըրանսերէն սորվեր: Բայց հայերէն չէր գիտեր: Ի՞նչ տարբերութիւն սակայն իր ու Բալուցի Սուրէնին մէջ, որ հայ ուսուցիչ էր նոյն իսկ: Նոյն անուշ հոգին, նոյն եղբայրութեան ճառագայթումը: Զգնաց օտարներու մէջ: Մնաց ու ապրեցաւ մեզ հետ: Քիչ մըն ալ հայերէն սորվեցաւ, ու օր մըն ալ կապեց բեռները ու մեկնեցաւ Փարիզ: Նորէն եկաւ ու գնաց կրկին: Հիմակ Վրացիներուն մէջ է այնտեղ, ինքը, մեր հարազատը:

Քանի տարի է զինքը չեմ տեսեր: Ու կարօտցեր եմ: Կը լսեմ դեռ ձայնը, կանչին նման եղբայրներուս, որ ուրիշ աշխարհէ մը կուգայ ինծի երազներուս մէջ···:

Ու Հունգարիոյ մէջ, պատերազմի տարիներուն: Հունգար ոստիկան մը գերի ինկած ռուս զինուոր մը կը փոխադրէ: Զինուորը սպառած յոգնութենէն, չի կրնար քալել: Ոտքերը կը ցաւին: Հեռուէն միաձի կառք մը կ'երեւի: Ոստիկանը նշան ընելով կը կեցնէ զայն, կը հրամայէ այս հիւանդ զինուորը փոխադրել: Կառքին տէրը մէկ մը կը նայի զինուորին ու կը հարցնէ ոստիկանին հունգարերէն·

— Ի՞նչ ազգ է այս զինուորը:

— Կարծեմ Ռուս: Հէ՞յ, զինուոր, աս մարդը կը հարցնէ թէ ի՛նչ ազգ ես դուն:

— Հայ եմ:

— Կ'ըսէ թէ Հայ է:

— Հա՞յ ··· արդեօք Իւրմէ՞ն···

— Հայ եմ— Հայ, կը պոռայ զինուորը բարկութենէն, Արմէ՛ն···

— Արմէ՞ն, կը կրկնէ մարդը: Արմէ՞ն, Իւրմէ՞ն··· այո՞: Կեցէք ձեզի բան մը ըսեմ: Ու կը սկսի Հունգար կառավարը·—«Հայը մեր ոչ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո, եկեսցէ··· եւ փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»: Ու ցուցմատը զինուորին տանելով — Իւրմէ՞ն, Իւրմէ՞ն···

— ԻՒՐՄԷՆ, կը գոչէ զինուորը խանդավառ, ալ հասկցած Իւրմէնին իմաստը, ցուցմատը կուրծքին զարնելով, Իւրմէն:

— Իւրմէ՞ն (Հայ) կը պատասխանէ կառավարը ցուցմատը իր կուրծքին տանելով, Իւրմէն:

Ու իրար գրկելով կ'ողջագուրուին Ռուսահայն ու Հունգարահայը: Ու իր եղբայրը քովը նստեցուցած շարունակելով խօսիլ անոր հետ, մատերով ու նշաններով, կը քշէ կառքը Հունգարիոյ դաշտերէն, ուր հողատէր մըն էր ինքը, դարեր առաջ հոն գաղթած···

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Միխայիլովի կուսակիցներէն Կրում Սթանքով, սպաննուեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ, փողոցին մէջ: Ահաբեկիչները, երկու հոգի, ինքնութիւնը տակաւին անծանօթ, փախան: Կը կարծուի թէ կը պատկանին Փրոթոկերովի խմբակցութեան:

Կ'ըսուի թէ զոհը այն ահաբեկիչն էր, որ անցեալ տարի սպաննեց Փրոթոկերովեան յեղափոխական մը, Քամպերովը, ապարանին մէջ, ուր կ'աշխատէր:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՀԱՆՃԱՐԻՆ ԳԵՐԻՆ

ԽՄԲ.— Այս կտորը կ'արտատպենք Երեւանի «Գրական Թերթ»էն, իբրեւ նմոյշ Երեւանեան երգիծանքի, այլ մանաւանդ իբրեւ պատկեր մը ապսպրուած··· բանաստեղծութեան, որ այնքան տաղանդներ կը խաթարէ·—

Ես տաղանդաւոր բանաստեղծ մըն եմ: Իմ գրելու տեխնիկան կատարելութեան է հասել եւ չի կարելի կարդալ ինձ ու չհիանալ: Շատերը առանց կարդալու կը հիանան: Բաւական է որ գիտնան, թէ գրուածքը իմ գրչին կը պատկանի եւ արցունքը գլո՜ւլ-գլո՜ւլ կը թափի ընթերցողիս, կամ տուեալ պարագային, չընթերցողիս աչքերէն:

Ես այսպիսի բանաստեղծ էի, երբ օրին մէկը յանկարծ «պավեստկա» (կոչնագիր) մը կը ստանամ ԼԵՖի գըրասենեակէն, որով կը պահանջէ իրենց հասանելիք ութ տարուան «տուրք»ը, իր «պենիա»ներով···

Ո՞վ է ԼԵՖը:

ԼԵՖը այն գրական ներկայացուցչութիւնն է, որ կլասիկներու (դասական երկեր) ազդեցութենէն նոր ընթերցողը ազատելու համար կը պահանջէ մեր օրերու բանաստեղծներէն նախնի գրական կոթողներու վրայ գրել ու դնել գրական թզուկներ, շատ գաճաճ ու շատ անմիտ, այնքան, որ ընթերցողին սիրտը խառնուելով, ետ փախչի կլասիկներէն:

(Ճիշդ այնպէս, ինչպէս մայրը իր երկամեայ տղան ծծէ կտրելու ժամանակ այլանդակ կարիճ մը կամ լորդու մը կը դնէ ստինքին, տղուն վախ եւ զզուանք ազդելու համար):

Բայց ինչ եւ է: Միթէ՞ կը կարծէք թէ չնորհալի բանաստեղծի մը համար դիւրին բան է անչնորհք բաներ գրել:

— Ոչ, շատ դժուար է: Համբակ բանաստեղծին համար այնքան դժուար չէ վերելք, ինչքան տաղանդաւոր բանաստեղծին համար՝ վայրէջք:

Բայց ճա՞րը, ի՞նչ, պիտի գրէի: ԼԵՖ երկու ոտքի մի կօշիկի մէջ սեղմած կը պահանջէր իր «տուրք»ը եւ չտալու պարագային կը սպառնար աճուրդի հանել ողջ գրական հարստութիւնս:

Ելայ, մեր գրական «Նաչխոդ»ին գնացի:

— Ի՞նչ ունիս, ըսի, չգրուելիք, անհոգի ու անիմաստ, գրելու համար:

Լիրիզմ՝ (քնարերգութիւն) որու մէջ զգացմունքի նշոյլ չըլլայ:

— Անմիտ ու անզգայմո՞ւնք: Թուաբանութեան մասին կարելի է գրել· եռանկիւնաչափութեան, քիմիայի···

— Տուր ինծի հաշուետետր մը:

Երեք օր ու գիշեր գրեցի ու ջնջեցի, երկու մատիտի ծայր կրծեցի, երեք գրիչի, վերջապէս հետեւեալ՝ իմ կարծիքով անզգացմունք՝ ոտանաւորը դուրս բերի:

ՊԻՒՏՃԷԻ ԵՐԳԸ

(Թուաբանական լիրիկա)

1

Այս ամսու
Կը ստանամ ռոճիկս—
Կ'ըսէի
Ու եթէ օգնեց ինծի բախտ,
Կը գնեմ 2 աթոռ 1 թախթ:
··· Բայց ռոճիկը գնաց
Ա՜խ,
Ու մնացի ասոր անոր օձիքէն
կախ···

2

Մի՛ երթար, ռոճիկ,
կաց·
Կամ քալէ քիչ մը
կամաց:
··· Բայց ռոճիկը գնաց,
Ա՜խ,
Մնացի պարտատէրիս օձիքէն
կախ:

Վերջապէս ոտանաւորը քննադատիս տարայ, որ իբրեւ անիմաստ բանաստեղծութիւն մակագրէ վրան, ԼԵՖ տանիմ:

Բայց ի՞նչ կ'ըսէք, չառնէ՞ քննադատս ու ժամ մը ամբողջ լալ այս ոտանաւորիս վրայ, եաքն ալ գլուխգործոց հռչակէ արցունքը սրբելով:

Այս չեղաւ:

Կը սկսիմ նորէն բաներ մը գրել, այս անգամ աւելի թուախառն, աւելի անմիտ:

Ահա այն·

(Հաշուապահական պոէմա)

1

Ինչո՞ւ, ախպար, ինչո՞ւ ըլլայ մէկ
մանէթ
վեց օր կաթ չտուի՞ր ինձ,
վեց·
(Անօ՛, վեց օր կաթ, մէկ օր մածուն,
Յայտնի է Աստծուն),
է՛, վեց անգամ վեց՝ չի՞ ընեբ
36·
Հիմա՝
36,
Տասն ալ հնուց
46·
Ու որպէսզի մեր հաշիւը չմնայ մութ,
Երսուն վեցին գումարենք ութ·
8+6=14
Ձեռք մէկ՝
Համեցէք:

2

— Կա՛թ,
—Կա՛թ···
Ջո՛ւր պոռա
Մա՛րդ:
Անցեալ տարի կաթ կ'առնէի
Պինդ·
Բաժակը մեծ ու աժան:
Ինն փունտ կաթէն
Կը հանէի
Փունտ մը արաժան:
Մկօ՛, սա կաթ չէ,
Ամաչէ՛:
Մկօ՛,
Ծախածդ կաթ չէ
Էշի վրայ,—
Այլ ջուր ու ջրի:

Քննադատիս կը տանիմ:

Քննադատս, որ ինձ չափէն դուրս հաւատալուն համար արդէն առանց կարդալու կը քննադատէ ոտանաւորս, դարագլուխ հռչակեց հաշուապահական աշխարհին մէջ եւ խորհուրդ կուտար հաշուապահներուն հրաժարիլ «իտալական», «ամերիկեան» սիստեմներէն եւ անցնիլ լիրիքական հաշուապահութեան:

Ուրեմն այս ալ անյաջող:

Ի՞նչ ընեմ: Ըսի երթամ, Երեւանի «Առաժնէն» նիւթեր բերեմ եւ սանիտարական պալատ (առողջապահական փեզոն) մը գրեմ:

Առաժինը, Քաղխորհուրդին մէկ պարտադիր որոշումը տուաւ «բակերու մաքրման» մասին, որ տպել տըւած, բայց չէր փակցուցած պատին նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ քանի գրէր, բակերը այնքան աւելի կեղտոտէին պիտի:

Ես այդ նիւթէն օգտուեցայ քիչ մը սպառ: Փոխանակ բակերու մաքրման, ես կամեցայ պզտիկ աղջկանս քթի մաքրութիւնը երգել:

Ահա՛·—

ԱՌ ՊԶՏԻԿ ԱՂՋԻԿՍ

Աղբա՛ր,
Դու պզտիկ աղջիկս
Մաքրութեան մասին
Զունիս գաղափար:
— Արաքսի՛,
Քեզի համար անգամ չըսի՞
Քիթդ այդ (փո՛ւ)
Քիթդ այդ (թո՛ւ)
Սփռոցին մի քսի:
Կը տեսնա՛ս
Ա՛ս: (Փայտը ցոյց կուտամ):

Քննադատիս տարի այս ալ ու խնդրեցի անպատճառ կարդալ ու քննադատել:

— Ես քեզ նոր չեմ ճանչնար, ճանըմ, ըսաւ, գնա գործիդ, ամօթ չէ՞ քու գրուածքները կարդալ, սկսնա՞կ ես— ի՞նչ է:

Այսպէս միամտացնելով ճամբու դըրաւ ու ետեւս եկաւ ինծի եօթներորդ երկինք բարձրացուց (մեռցնել չհասկնաք, գովե՛լ): Ուրեմն այս ալ չեղաւ:

Ի՞նչ ընեմ:

Միւս կողմէ, ԼԵՖն ալ պավեստկա պավեստկայի ետեւէն կը գրէ ու իր առնելիքը կ'ուզէ:

Աստուած իմ, ի՞նչ ընեմ:

Ելայ, ըսի այս անգամ բնութեան ծոցէն պիտի քաղեմ «Թեմատիկա»ս (նիւթ), ի՞նչ ըլլայ, թող ըլլայ:

Սարը ելայ: Տեսայ հեռուն կապոյտ մշուշին մէջ գառներ կ'արածէին:

Բայց ես հեռուէն չգրեցի, այլ անմիջապէս ոչխարներուն մօտ վազեցի:

Գացի՝ հովիւը նստեր էր աշունէն չորցած բարտիի մը տակ եւ իր սրինգը կը կարկտէր: Բարեւ տուի ու խնդրեցի թոյլտուութիւն իր գառները վերցնել որպէս «Թեմատիկա» ոտանաւորիս:

Հովիւը սկիզբէն չհասկնալով զիս «ոչխարները ուրիշին են» ըսելով մերժեց: Բայց ետքէն, շատ դժուարութեամբ, երբ հասկցուցի որ միայն «Թեմատիկա» պիտի վերցնեմ, համաձայնեցաւ, խնդրելով սակայն այնպէս ընել, որ ոչխարները չխրտչին:

Ես գրեցի ոտանաւորս ու որպէսզի ոչխարները չխրտչին, գրելէս վերջ ցոյց չտուի անոնց:

Ահա այն,—

ՈՉԽԱՐՆԵՐ

(Անասնապահական էլեգիա)

Մարգագետին—ոչ կանաչ, ոչ ծաղիկ,
Մի քանի դեղնած սէզ՝
Լճացած վրան գառների մէջ···
Ոչխարներ: Ի՞նչ խաղալ, ի՞նչ խայ-
տալ,
Չորս կողմ թափթփած են, են, են···
իւր,
Ի՞նչ կ'ըսեն··· մոռցայ··· հա՛ անտէր
բրիֆը:
Վրայի բուրդը՝ մետա՞քս, մաքո՞ւր,
Ի՞նչ կ'ըսես ծօ՛, խե՞նթ ես:
Գէշ բան մը պիտի ըսէի, բայց թող
երթայ կույ,
Քո բոլոր ոչխարների վրայ անէծ, քսս
ու բշկուլ···

Երբ այս ոտանաւորն ալ քննադատս գովեց, ալ խպառ ինքս ինձմէ յուսակտրեցի ու անիծեցի աշխարհը:

Աշխարհ մը, որուն ամէն քար «ադամանդ», ամէն հնչիւն՝ «մեղեդի», ամէն մի բառ «խորիմաստ» եղաւ··· դէթ ինծ համար:

ԼԵՌ ԿԱՄԱՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»Ը

»»»··«««

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՄԻԼԱՆԷՆ ՎԵՆԵՏԻԿ ԵՒ ՀՌՈՄ

ՀՌՈՄ, 12 յունիս.— Չէք կարծեր անշուշտ որ ութ օր Իտալիոյ պէս մեծապէս հետաքրքրական երկրի մը մէջ մնալէ վերջ գոհացած ըլլամ միայն ներկայ գտնուելով «Ֆութպոլի Աշխարհի Բաժակ»ին մրցումներուն, որոնց իբր միակ հայ թղթակիցը «Յառաջ»ի անունով, ներկայ գտնուելու հրաւէրը ստացած էի կազմակերպիչ յանձնախումբէն:

Այս գիշեր Հռոմէն կը մեկնիմ հետս տանելով անմոռանալի յիշատակ մը տեսածներէս· նախ իբրեւ մարզասէր եւ յետոյ իբրեւ հետաքրքիր:

Անցեալ թղթակցութեանս մէջ խօսելով Իտալիա - Աւստրիա մրցումին մասին, ջանացած էի բացատրել թէ ինչպէս իտալական հասարակութիւնը իր ստեղծած ելեկտրական մթնոլորտին մէջ կը բազմապատկէ իր ազգակից մարզիկներուն ուժը: Այդ ժողովրդային հետաքրքրութիւնը կ'առաջնորդուի թերթերով եւ գործով, վարիչ շրջանակներուն դէպի մարզական շարժումը ցոյց տուած մեծ շահագրգռութեամբ: Այսօր վերջացող մրցաշարքին կազմակերպութիւնը, հակառակ զուտ մարզական համադաշնակցութեան մը գործը ըլլալուն, կը վայելէր կառավարութեան եւ երկրին բոլոր կազմակերպութեանց աջակցութիւնը, անխտիր: Եւ այսօրուան մըցումը իր մեծ յաջողութեամբ պսակումը եղաւ տարուան մը աշխատութեան:

Կառավարութեան դէպի մարզական շարժումը ունեցած շահագրգռութիւնը դրական է ամէն մարզերու մէջ· Երէկ կէսօրէ վերջ Փիացա Քօլոնայի պալատին մէջ Հռոմի լրագրողներուն փաշական ընթրիքային եւ համաշխարհային մրցաշարքին կազմակերպիչ Յանձնախումբին կողմէ տրուած ընդունելութենէն առաջ՝ առիթը ունեցանք, օտար լրագրողներս, այցելելու քաղաքին հարաւ - արեւելեան ծայրը կառուցուած «Ֆօրօ Մուսոլինի»ն: Անիկա մարզարան մը չէ, այլ քանի մը մարզարաններու — թէնիսի, լողալու, աթլէթիզմի, հեծելանիւի եւն.— եւ փաշական կուսակցութեան մարմնակրթական կաճառին հաւաքավայրը: Ֆօրօ Մուսոլինին կառուցուած է հռոմէական ներշնչումով, իւրաքանչիւր մարզադաշտի ամփիթատրոնաձեւ նստարաններուն վերեւ անթիւ արձաններ, բնականէն երկու անգամ աւելի մեծութեամբ, կը ներկայացնեն սիրողի զանազան ճիւղերը, պատմական թէ արդիական խաղերը: Դուրսէն դիտող մը միայն այդ մարմարեայ հսկայ արձաններ կը նշմարէ, բոլոր մարզադաշտերը միխուած ըլլալով հողին մէջ, այնպէս որ հանդիսատեսները տեղ գրաւելու համար վար կ'իջնեն, փոխանակ վեր ելլելու: Ֆօրօ Մուսոլինին Իտալիոյ մէջ շինուող մարզարաններուն ամենագեղեցիկն է, իսկ եթէ իր մեծութեամբ չի կրնար մրցիլ միջազգային մարզարաններուն հետ, ի փոխարէն իր հոյակապ մարմարեայ կառուցուածքը, իր անթիւ գեղեցիկ արձանները եզական կրնան նկատուիլ: Երբ այցելեցինք հոն, թէնիսի մրցավայրին վրայ Իտալիա - Զուիցերիա մրցումին վերջին խաղերը տեղի կ'ունենային եւ հազարաւոր հանդիսատեսներու մէջ կնոջական ամառնային զգեստներն ու լայնեզր գլխարկները զարմանալի տպաւորութիւն մը կ'ընէին, բաղդատելով շուրջի հռոմէական ըմբռնումով կառուցուածքին հետ: Այս մարզարանները դեռ ամբողջովին չեն վերջացած եւ կը պակսին արձաններ, երբոր վերջանայ պաշտօնական բացումը՝ անշուշտ պիտի տեղի տայ մեծ հանդիսութեանց որոնց արձագանգը պիտի հասնի մեզ:

Այսօր տեղի ունեցող Իտալիա - Չեխոսլովաքիա մրցումին մասին խօսելէ առաջ— ահա քանի մը նօթեր իմ ութ օրուան շրջագայութենէս,— համառօտակի, այս շահեկան նիւթին ամբողջական նկարագրութիւնը խոստացած ըլլալով տալ «Կեանք եւ Արուեստ»ին:

Կիրակի, 3 յունիսին Միլանոյի մէջ Իտալիա - Աւստրիա մրցումը դիտելէ վերջ, հետեւեալ օրը յատկացուցի քաղաքին գլխաւոր վայրերուն այցելութեան: Այդ գեղեցիկ քաղաքին մէջ առիթը ունեցայ տեսնելու «Յառաջ»ի պատուական գործակալ (հայ մամուլին ո՞ր աշխատակիցները «պատուական» չեն) Պ. Ա. Սարեանը որ ճարտարագիտութեամբ կը զբաղի: Գէտառու Միլանոյէն մեկնելով կէսօրէն վերջ հասայ Վենետիկ՝ ուր հազիւ պայուսակս պանդոկը ձգած՝ վազեցի — խօսելու ձեւ մըն է, որովհետեւ չըգեննար պէտք է առնել — Միխիթարեանց վանքը՝ Ս. Ղազար կղզին, հոն բախտը ունեցայ հանդիպելու Հ. Վարդան Հացունիին, որ ոչ միայն ազնըւութիւնը ունեցաւ ամբողջ երեք ժամ ինծ ցոյց տալու վանք - թանգարանին ամէն կողմը, այլ յաջորդ օրը մինչեւ կէս օր ընկերանալով՝ իր մեծ հմտութեամբ պատմա - հնագիտական դասախօսութիւն մը ըրաւ ինծ, Վենետիկի հռչակաւոր Ս. Մարկոս հրապարակին, զանգակատան, դուքսերու պալատին եւ եկեղեցիին մասին:

Կէսօրէ յետոյ այցելեցի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, որ կը գտնուի Վենետիկի հարիւրաւոր քարափներէն միոյն վրայ, եւ ուր տեսուչ Հ. Ջրաքեան զիս առաջնորդեց: Հոն ինչ որ տեսայ զիս շատ յուզեց, ուրախալից յուզում մը: Յաջորդ օրը մտադրութիւնս Ֆիրէնցէ երթալ էր, սակայն օրը շատ գեղեցիկ ըլլալով չուզեցի հռչակաւոր Լիտօն տեսնելու առիթը փախցնել: Ուրեմն ուրբաթ առաւօտ էր, որ Հռոմ հասայ եւ Վենետիկի մէջ Մխիթարեան Հայոց ցոյց տուած ազնիւ ընդունելութենէն քաջալերուած, նախ գացի իրենց այստեղի Տունը ուր քանի մօտ աբեղաներ կը բնակին— եւ հոս կը հետեւին աստուածաբանութեան եւ կրօնական գիտութեանց: Տնօրէն Հ. Տէր Կիւլեան եւ Հ. Կ. Ամատունի ու Հ. Ս. Արամեան մեծ ազնուութիւնը ունեցան զիս Հռոմի ծանօթացնելու եւ երկու վերջիններս անձամբ փոխն ի փոխ ընկերացան ինծ: Իրենց կը պարտիմ նաեւ այն մեծ պատիւը որուն արժանացայ ուրիշ հաւատացեալներու հետ Ս. Պապին ներկայութեան ընդունուելով աջ համբուրելու:

Հռոմ այս միջոցիս կատարեալ կերպարանափոխութիւն մը կը կրէ, հին հռոմէական յիշատակարաններ, շէնքեր, եկեղեցիներ մէջտեղ կը հանուին, կը փրկուին զիրենք ցարդ պահող պատերէն, տուներէն, շէնքերէն, նոր ուղիներ կը շինուին եւ քաղաքը տակաւ իր թանգարանային հանգամանքէն զատ պիտի ունենայ նաեւ արդիական մայրաքաղաքի մը բոլոր վեհութիւնը:

Իտալիան իրական բարենորոգում մը եւ կերպարանափոխում մը կը կրէ, բայց առիկա մեր նիւթէն դուրս է:

Ժ. ԽԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ինչպէս գրեցինք, անցեալ կիրակի Կրընոպլի մէջ կոխներ տեղի ունեցան աջակողմեան երեսփոխան Ֆիլիփ Անրիոյի բանախօսութեան առթիւ: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 25 ցուցարարներ, որոնց մեծամասնութիւնը օտարական:

Եւ ահա աջակողմեան թերթերը խիստ քննադատութիւններ կը տեղան: «Լը Ժուր» կը գրէ թէ այսօր Ֆրանսայի մէջ կ'ապրին 80,000 օտարականներ, որոնք ֆրանսական հողի վրայ բնակելու իրաւունք չունին: Եւ այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ 1 յունուարէն մինչեւ 11 յունիս Փարիզի դատարաններուն կողմէ դատապարտուած օտարականներուն թիւը, — 23 օտարական ընդդէմ 7 ֆրանսացիի:

Օտարականներու այս խճողումը, մանաւանդ անոնց յարուցած խռովութիւնները շատ ջղայնացուցած են ֆրանսական մամուլը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հին ձեռագրեր կամ փաստաթուղթեր

= o =

Կրթական գործավարութեան կողմէ, վերջերս Թիֆլիզ եւ Բագու ղրկըւած էին Երեւանի Հանրային մատենադարանին տնօրէնը Ա. Մարտիկեան եւ Մշակոյթի Թանգարանին գրական բաժնի վարիչը Խ. Սարգսեան: Ասոնց պաշտօն տրուած էր պրպտել այդ քաղաքներուն մասնաւորականներու անհատական դիւանին մէջ պատմութեան, հայ գրականութեան, հրապարակագրութեան վերաբերեալ հին ու հազուագիւտ նիւթեր, գնելու համար Երեւանի Հանրային մատենադարանին հաշւոյն:

Այս պրպտումներուն շնորհիւ, կարելի եղաւ տասն նիւթեր հաւաքել: Այսպէս Յ. Թումանեանի եւ Ծ. Վարդապարեանի միջեւ տեղի ունեցած թղթակցութիւնը, որոնց մէջ Թումանեանի ստեղծագործութեանը վերաբերեալ շատ արժէքաւոր նիւթեր կան: Ուշադրութեան արժանի է նաեւ Մարիամ Աւետեան Նազարէթեանի դիւանը, որուն մէջ, բացի արժէքաւոր պատկերագրական նիւթերէ, կը գտնուին նաեւ նշանաւոր դերասաններու, մասնաւորապէս Սիրանոյշի նամակները: Դարձեալ յանձնախումբը կրցած է առնել նաեւ Տոքթ. Զարդարեանի եւ Յ. Թումանեանի միջեւ տեղի ունեցած թղթակցութիւնները, ինչպէս եւ Խաթաքալա երգիծաթերթին խմբագիր Բ. Երիցեանի դիւանը:

Ֆերդուսիի «Շահնամէ»ին մէկ ձեռագիրը

= o =

«Խ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (27 մայիս).—

Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանը իր գոյութեան կարճատեւ շրջանին մէջ կրցաւ ձեռք ձգել Թանկարժէք ձեռագիրներու հարուստ հաւաքածոյ մը (աւելի քան 2000), որու մէջ կը գտնուի նաեւ Աբուլ Ղասիմ Ֆերդուսիի «Շահնամէ»ին երկու պարսկերէն ձեռագիր օրինակները: Այս երկու օրինակներէն՝ իր գեղարուեստական արժէքով աչքի կը զարնէ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանէն ստացուածը: Ձեռագրին վերջին էջի յիշատակարանէն կը հասկցուի, որ այդ օրինակը գրուած է Հիճրէթի 1245 Թուականին, (մեր Թուականով 1828), Մահմուտ մեծ խանին հրամանով եւ Մահմուտ Հիւսէյին Իպն Ալի Մուհամմէտ Ալավալի ձեռքով: Թէեւ ձեռագիրը նոր ժամանակներու գործ է, սակայն եւ այնպէս ձեռագիր գրքին ներսի եւ դուրսի ձեւէն կը յայտնուի, որ արտագրուած է ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու նկարազարդ եւ լաւագոյն մէկ օրինակէն:

«Շահնամէ»ի այս ձեռագիրը պահպանուած է խնամքով եւ կը գտնուի լաւ վիճակի մէջ: Ձեռագրին մեծութիւնն է 35×23×5, կողքը խաւաքարտէ: Կը բաղկանայ 389 թերթէ (777 էջ), թուղթը քիչ մը դեղնաւուն եւ բարակ, յղկուած: Գիրերը սկիզբէն մինչեւ վերջը մանր, միատեսակ նուրբ գծագրութեամբ, համաչափ եւ պարզ, 60 հազար երկտող տաղաչափի տուներուն մէջ ոչ մէկ բառ կամ ոչ մէկ գիր եղծուած կամ ջնջուած է: Բոլոր էջերուն լուսանցքներն ալ լայն են եւ միատեսակ գծուած են զանազան գոյնի մելաններով: Էջերը կանոնաւոր գծագրութեամբ եւ երբեմն երփներանգ բաժնուած են հաւասարաչափ 4 սիւնակներու, որոնք լուսանցքներու երեք կողմերէն շրջանակուած են այլ սիւնակներով, ու տողերու գնացքը շարունակուած է թեք ուղղութեամբ՝ ամէն տեղ պահելով տողերու եւ գրերու համաչափութիւնը եւ նմանութիւնը: Սկսելով 12րդ էջէն, լրիւ սիւնակներէն իւրաքանչիւրը կը բովանդակէ 27 տող:

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է ձեռագիր գրքին արտաքին ձեւը: Կողքին դուրսի երկու երեսներն ամբողջութեամբ կը պատկերացնեն ճակատամարտի տեսարաններ, իսկ կողքին երկու ներքին երեսները կը ներկայացնեն ծաղիկներ, նկարուած՝ արեւելեան ոճով, մութ-կարմիր պաստառի (փոն) վրայ:

«Շահնամէ»ի այս ձեռագրին 3 տարբեր էջերը (ներքին շապիկ) նկարազարդ խորաններ են արեւելեան նուրբ մանրանկարչութեամբ, գեղեցկազարդ ծաղիկներով եւ խիստ տպաւորիչ գոյներով, որոնց մէջ գերակշիռ դեր մը կը խաղան ոսկեգոյնը, մանիշակագոյնը, բաց եւ մութ կարմիրը, մասամբ նաեւ սպիտակ գոյնը: Այդ նոյն խորանազարդերուն եւ դիմացի էջերուն ձեռագիր տողերը գրուած են ոսկեգոյն կեռ գիծերով, խորագիրները՝ նկարազարդ եզրերով լայն ոսկեգոյն պաստառի վրայ, իսկ սիւնակները բաժնուած են իրարմէ մանիշակագոյն եւ կարմրագոյն զարդարուն սիւնագիծերով: Ասկից զատ, ձեռագրին ամէնէն արժէքաւոր մասը կը կազմեն «Շահնամէ»ի այս կամ այն մասին բովանդակութեան հիման վրայ երեւակայութեամբ ստեղծուած 52 ջրաներկ պատկերները, որոնք մեծ մասամբ կը վերաբերին Իրանի դիւցազուններու, աստուածպետական շրջանի արքաներու եւ զօրավարներու պատերազմին, որսի հանդէսներուն, պալատական զուարճութեանց եւ մեղկ կեանքի տեսարաններուն: Այս ձեռագրին նկարներուն, ինչպէս եւ առհասարակ պարսկական արուեստին մէջ նկատելի է արեւելեան ուժեղ բամնթիզմ, որ կ'արտայայտուի գոյներու խտացումով՝ ճնշող տպաւորութիւն մը ձգելու համար: Ուշադրաւն այն է, որ նկարիչը, աշխատելով հաւատարիմ մնալ ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերու պարսկական արուեստի վերածնունդի ծանօթ արուեստագէտներուն՝ Ահմէտ Թավրիզիին, Պէհզատէին եւ այլոց, իր նկարչական տաղանդին ամբողջ ուժը գործադրեր է գոյներու ներդաշնակութեամբ տալու արեւելեան քնքշութիւնն ու գրաւչութիւնը: Արուեստագէտը այդ ուղղութեամբ կրցած է յաջող կերպով պատկերացնել հերոսներու հագուստը, Իրանի պայծառ-կանանչ մարգերինը, բարձր, սաղարթախիտ նոճիները, մութ կապոյտ ջուրերն ու երկինքը, (որ երբեմն ոսկեգոյն է), ինչպէս նաեւ լերկ լեռները եւ բաց մոխրագոյն հողը:

Նկարիչին սիրած ձեւն է մարդոց, ձիերու, փիղերու եւ ուղտերու պատկերացման ամփոփումը աւելի փոքր տարածութեան վրայ: Ինչպէս արեւելեան բազմաթիւ գեղարուեստագէտներ, այնպէս եւ «Շահնամէ»ի այս ձեռագրի նկարիչը չէ յաջողած ճշգրտութեամբ պատկերացնել մարդոց դիմագծումը համաձայն իրենց հոգեկան ապրումներուն: Նկարուած բոլոր մարդոց դէմքերը միատեսակ են, ցուրտ, անկենդան, իսկ մարմնի զանազան անդամներու համաչափութիւնը գրեթէ խախտած: Հակառակ այս թերութիւններուն, ձեռագիրը մեծ արժէք կը ներկայացնէ պարսկական մանրանկարչական արուեստի տեսակէտով:

Առայ Պարթեւեանի նուագահանդէսը

»»» :«««

Այսօր, չորեքշ երեկոյ, Սալ Կավոյի մէջ, անգամ մը եւս, կ հաճոյքը պիտի ունենանք վայելելու Պ. Պարթեւեանի նուագահանդէսը:

Երրորդ անգամ ըլլալով, նոր սերունդի արժէքաւոր երգահանը բեմ կուգայ հասարակութեան ներկայացնելու իր նուրբ արուեստը եւ վստահ եմ, թէ ձեռնարկը պիտի գտնէ նախորդներուն յաջողութիւնը:

Երաժշտական քննադատի յաւակնութիւնը չունիմ, բայց նուագահանդէսի նախօրեակին, կ'ուզեմ քանի մը տողով վեր հանել իր արուեստին գլխաւոր կէտերը եւ այն յամառ կամքը զոր ի գործ կը դնէ, միշտ ի խնդիր նորութիւններու, բծախնդիր մինչեւ յետին մանրամասնութիւնները:

Ֆրանսական դպրոցին պարգեւած ազնուական ներշնչումը կը գտնենք Պարթեւեանի ամէն մէկ գործին մէջ, որով կը համեմէ մեր ցեղային երաժշտութիւնը, ժողովրդական թէ կրօնական, եւ գտնենք ներդաշնակելու իր ինքնայատուկ ձեւով, կը հասցնէ դասական կատարի մը բարձրութեան:

Ներշնչումը քօղարկուած է. վիշտն ու թախիծը, ինչպէս եւ ուրախ տրամադրութիւնները չափաւորուած եւ հաւասարակշռուած ի յայտ կուգան: Իր գործերուն գլխաւոր յատկանիշն է նաեւ երկարաբանութիւններու բացակայութիւնը. «սեղմ ոճ մը», ինչպէս պիտի ըսէինք գրականութեան մէջ:

Այսպէս էր իր «Հով»ը, որ, անցեալ տարի, Օր. Տէմիրճեանի ձայնին տակ առաջին անգամ մեզի տուաւ բնութեան մէկ երեւոյթը երաժշտութեամբ, կտոր մը, ուր անկաշկանդ նոյն յաջողութիւնը պիտի ունենայ այս տարի ալ, Պ. Գուստրօշէի պէս արուեստագէտի մը կողմէ նուագուելով:

Ցայտագրին մէջ կը տեսնենք նաեւ քանի մը նորութիւններ, ինչպէս «Երեկոյեան հանգիստը», եւ «Ցայգաթիթեռներու պարը»:

Այս վերջինը, հաւանաբար երաժշտական նկար մը պիտի ըլլայ մութ գիշերուան մը մէջ լապտերի մը շուրջ պարող ցայգաթիթեռներու, որոնք, աննպատակ կը դառնան ու կը դառնան:

Երիտասարդ երգահանը իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ վարպետ նուագածուներ, Փարիզի եւ Վիէննայի օփերաներէն:

Ասոնց կարգին յիշենք նաեւ Օր. Գ. Ղազարոսեանը, համակրելի եւ նրբատաղանդ դաշնակահարուհին, որ պիտի նուագէ դասական կտոր մը՝ նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Գեղարուեստական ճշմարիտ վայելք մը:

Գիտակից հայրենակիցները եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը պէտք է ցոյց տան չորեքշ երեկոյ, թէ գիտեն գնահատել արժէքաւոր արուեստագէտները, չառաջուն ապտակ մը տալով «կիւլիւշիւլ դանթօններու» թըքարարոյ սիրահարներուն:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Երգիչ Ա. Թօփալեան Լոնտոնի մէջ

oooo

ԼՈՆՏՈՆ, 14 յունիս.— Մեր գաղութը ընդունելութիւն մը սարքեց յունիս 12ի երեկոյեան ի պատիւ հայ տաղանդաւոր երգիչ Պ. Արման Թօքաթեանի որ Լոնտոն կը գտնուի երեք շաբաթէ ի վեր եւ կ'երգէ Արքայական Օփերային մէջ:

Աննախընթաց բազմութիւն մը — աւելի քան 140 հոգի — եկած էր պատուելու արուեստագէտը որ տակաւին շատ երիտասարդ՝ մեծ համբաւ կը վայելէ միջազգային բեմերուն վրայ:

Երեկոյթը որուն հաճելի պատրաստութեան ձեռնարկած էր Պ. Ճ. Ամասեան, ստեղծեց մտերմիկ մթնոլորտ մը որուն այնքան կարօտը ունինք այս օտար ափերուն վրայ:

Մեր գաղութը չի նմանիր միւսներուն. տեւական կազմակերպութեան մը չգոյութիւնը մոռցնել կուտայ մեզի շատ անգամ մեր ազգային պարտականութիւնները: Պարբերական այցելութիւններ պէտք են որպէսզի քիչ մը սթափինք: Տարեկից եմ շատ մը երիտասարդներու եւ կը խոստովանիմ թէ ամէնքս ալ յանցանքի բաժին մը ունինք տիրող անտարբերութեան մէջ:

Բայց այս անգամուան հանդէսը, ինչպէս ըսի, աննախընթաց բազմութիւն մը բերած էր չքեղ պանդոկի մը սրահը:

Բացման խօսքը արտասանեց Պ. Մալքըմ որ չյիշեց թէ «առաջին անգամ է որ մեր հիւրը քաղաքական անձնաւորութիւն մը չէ, այլ համբաւաւոր արուեստագէտ մը»:

Հետզհետէ խօսք առին Տէր Մեսրուժան, Պ. Ա. Ցակոբեան, Օր. Փօյաճեան, Պ. Տիլպէր եւ Պ. Ճ. Ամասեան: Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Թօքաթեան:— Ես ճառախօս չեմ, ըսաւ ան, բայց իմ շնորհակալութիւնս յայտնելու համար պիտի երգեմ «պզտիկ» երգ մը: Ու երգեց «Կռունկ»ը:

Հարուստ եւ թրթռուն գոյն մը ունի Թօքաթեանի ձայնը: Ի՛նչ զգլխողով ու գնահատումով արտայայտուեցաւ անգլիական մամուլը իր մասին, «Թայմզ»էն մինչեւ «Տէյլի Մէյլ»ը: Հպարտութեամբ կարդացինք երբ կը գրէին թէ «Թօքաթեանի դերակատարութիւնը այնքան հրաշալի էր որքան իր ձայնը»:

Պ. Թօքաթեան գլխաւոր թենօրն է Փուչինիի «Թիւրանտօ»ին մէջ եւ համաձայն իմ քաղած տեղեկութիւններուս, մասնաւորապէս հրաւիրուած էր իտալական Թատերախումբին կողմէ Գալաֆի դերին համար:

Հայ երգիչին անունը անծանօթ չէ մեր ժողովուրդին: Ծնած է Ֆիլիպէ. փոքր հասակէն անցած է Իտալիա ուր իր արուեստը կատարելագործած է: Իր հայրը՝ համեստ գեղագործ մը, ուզած է որ իր զաւակը գիտութեան մարդ դառնայ իրեն պէս, բայց Արման ընտրած է արուեստը: Եւ առանց վարանումի կարելի է ըսել թէ իր յաջողութիւնը լիովին փոխարինած է սկզբնական օրերու իր կրած դժուարութիւնները:

Պ. Թօքաթեան եօթը տարի չորունակ երգած է Նիւ Եորքի օփերային մէջ, իսկ անցեալ տարի մասնակցեցաւ աւստրիացի երգչուհի Եէրիցայի օփերաներուն Վիէննայի մէջ: Խորապէս գնահատուած է նաեւ Փրակայի մէջ: Կ'իմանամ թէ Անգլիա պիտի վերադառնայ յառաջիկայ դեկտեմբերին՝ երգահանդէս մը տալու համար:

Իր յայտագրին մաս պիտի կազմեն հայերէն երգեր «որպէսզի օտարը հասկնայ թէ Հայն ալ երգ ու արուեստ ունի»:

Վստահ եմ որ հայ ժողովուրդը չպիտի զլանայ իր քաջալերութիւնը այս արուեստագէտին եւ սրտանց պիտի մաղթէ որ օր մը անիկա հասնի Գարուզօներու կամ Րիչարդ Թաուպըրներու բարձունքը:

Բ. ՏԻԳՐԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

= o =

ՌՈՄԱՆ, 12 յունիս (Յառաջ).— Յունիս 9ին Ռոմանի գաղութը տօնեց Մայիս 28ը, Սալ Էօտէնի մէջ: Ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը: Օրուան նախագահը՝ Ա. Փօյաճեան «Մեր հայրենիք»ով բացուած յայտարարեց հանդէսը եւ յիշեցուց թէ մեր զոհերը իրենց մահով կերտեցին Հ. Հանրապետութիւնը: Եւ հրաւիրեց յոտնկայս յարգել մեռելներու յիշատակը: Ցետոյ խօսքը տուաւ օրուան պատւոյ նախագահին՝ յայտնի ընկերվարական Փօլ Փօմէլի, որ բացատրեց թէ սխալ է Դաշնակցութիւնը մեղադրել Մայիս 28ը տօնելուն համար: «Ցիշատակներ կան որոնք մարդուն միտքին մէջ վառ պէտք է մնան. միայն անասուններն են որ չեն գիտեր յարգել իրենց սրբութիւնները»:

Երկրորդ խօսքը առաւ դարձեալ ընկերվարական Պ. Միւզէնի, որ յիշեց համիտեան եւ քրդական ջարդերը, աքսորը, հայ զինուորին քաջութիւնը իրմէ քառապատիկ աւելի զօրաւոր թշնամիներու դէմ, օրհասական կռիւները եւ ազատ հայրենիքի մը ստեղծումը: Վերջացնելով իր խօսքերը գոչեց.— «Կեցցեն Հայերը, կեցցէ Ֆրանսան եւ Միջազգային Ընկերվարութիւնը»: Ընկեր Ս. Պիլալի փրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց հիւրերուն: Գեղարուեստական բաժնին մէջ աչքի կը զարնէին Կ. Խաչի փոքրիկներուն երկու հայկական պարերը: Եղան մեներգներ եւ արտասանութիւններ ընկերներու կողմէ: Ամէնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկեր Ծ. Միսաքեան որ իր կուռ բանախօսութեամբ պարզեց մեր ազատագրական պայքարին զանազան փուլերը, պանծացնելով ռազմական առաքինութեանց յաղթանակը:

Բանախօսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական հանդիպում մը, մասնակցութեամբ 30 երիտասարդներու, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Ընկեր Միսաքեան ամբողջ երկու ժամ լուսաբանութիւններ տուաւ օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ: Ժամը մէկն էր երբ բաժնըւեցանք:

Գրիստամ

ՎԻԷՆ, 12 յունիս (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս մայիս 28ը տօնուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու: Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Ընկերներ եւ համակիրներ եկած էին Վալանսէն, Ռոմանէն, Լիոնէն, եւ ուրիշ վայրերէ: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները, իսկ ճակատը խոշոր եւ եռագոյն գիրերով գրուած էր.— «Փա՛ռք Մայիս 28ը կերտող նահատակներուն»: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր ընկ. Մելքոնեան նուագեց ջութակի վրայ: Ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Օրուան նախագահ ընկ. Վ. Զուլէյրեան իր բացման խօսքին մէջ նկարագրելով անկախութեան պայքարը, փառաբանեց հայկական եռագոյնը իբրեւ ազգային խորհրդանշան: «Այս դրօշը ազատութեան եւ անկախութեան դրօշն է, մենք բոլորս առանձին զուրգուրանք պէտք է ունենանք այդ Թանկագին օրուան համար»: Ժողովուրդը իր յարգանքը յայտնեց յոտնկայս:

Սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Փոքրիկն Ա. Գալուստեան յաջողապէս արտասանեց «Հայրենիք»ը, Օրիորդներ Խանըմ Բալըյեան եւ Պերճուհի Մաքինաճեան գեղեցկօրէն արտասանեցին «Հայ դրօշին» եւ «Հայ լեռուն»: Ընկեր Մարտիկ Պետանեան (Լիոնէն) արտասանեց «Հայ հերոսները»: Արտասանութիւններ ըրին նաեւ ընկերներ Մ. Կարապետեան՝ Թ. Զարդարեանի «Բազմին փառաբանութիւնը», Յ. Մաթոսեան՝ Ա. Ահարոնեանի «Հայրենիք իմ, ներիր ինձ»: Երգեց ընկեր Վահրամ (Լիոնէն) երկու ժողովրդական երգեր: Այս բեմ հրաւիրուեցաւ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան որ երկու ժողովրդական երգերով պահ մը մեզ տարաւ մեր հայրենի լեռներն ու դաշտերը: Ներկաներու բուռն ծափերու տակ օրիորդը երգեց նաեւ «Հայաստան»ը, ընկերակցութեամբ ջութակի (Ա. Մելքոնեան): Կոմիտէն սիրուն ծաղկեփունջ մը նուիրեց օրիորդին: Ընկ. Ա. Մելքոնեան իր հեղինակութիւնէն նըւագեց գեղեցիկ կտոր մը: Հանդէսին մասնաւոր փայլ տուին փոքրիկները իրենց տարազներով ու պարերով, ղեկավարութեամբ Ա. Պաղտասարեանի: Այս օրիորդը քանի մը տարիէ ի վեր ջանք չի խնայեր փոքրիկներուն սորվեցնելու համար մեր Թանկագին երգերը եւ պարերը, որոնք մեր հանդէսներուն զարդն ու ծաղիկն են: Ամենավերջը բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Ծ. Միսաքեան, որմէ մէկ ժամ խօսեցաւ: Ընկ. բացատրական փաստերով եւ Թուանշաններով պարզեց անկախութեան պայքարին եւեւէջները, եւ արդահատելի դասւ անոնք որ պայքար կը մղեն Մայիս 28ի դէմ, կը վիճին անոր արժէքի մասին, թրքական կամ ռուսական շնորհ կը նկատեն զայն, փոխանակ երկիւղածօրէն խոնարհելու Թափուած արիւնին եւ չահուած յաղԹանակին առջեւ: «Մեր հակառակորդները անգիտակցաբար մեծագոյն պատիւը կ'ընծայեն Դաշնակցութեան: Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի ճակատամարտերուն մէջ, թրքական 35,000 զինուորի դէմ ճակատած են 12,000 հայ զինուորներ: Ասոնք բոլորն ալ Դաշնակցականնե՞ր էին: Եթէ դուք տէր չէք ըլլար ձեր փառքին ինչպէս վիշտին, մենք հպարտութեամբ կը պահենք ու կ'արծարծենք երկուքին ալ յիշատակը»: Ցետոյ պարզելով օրուան կացութիւնը, Թուրքիոյ չահն ու վնասը եւ մեր պարտականութիւնը, չեշտեց.— «Քաղաքացիներ, եւ դուք երիտասարդներ, ի՛նչ հօսանքի կ'ուզէք հետեւեցէք, բայց երբ հարցը կը վերաբերի Հայաստանի աջակցութեան եւ դաղութներու ինքնապաշտպանութեան, մէկ խօսքով՝ Հայկական Դատին, բոլոր ճամբաները պէտք է միացնեն մեզ, յանուն վերջնական ազատագրութեան»:

Հանդէսը վերջացաւ փոքրիկներու հետեւեալ երգով.

— «Մենք ալ հիմա ունինք մեր հայրենիք, շատ փոքր է ան տակաւին, սակայն վաղը պիտի մեծնայ, կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն, կեցցէ՛, կեցցէ՛ դրօշակն Հայուն»:

** Նոյն իրիկունը խնջոյք մը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Վարուժան ընտանիքին մէջ, ի պատիւ ընկեր Ծ. Միսաքեանի: Սրահը, որ 120 հոգի կ'առնէ, խռնուած էր մինչեւ դուռը եւ բեմին վրայ: Սեղանապետն էր ընկեր Զուլէյրեան: Երեկոյթը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր, ճառերով, արտասանութիւններով, նուագով եւ երգերով (Ծ. Միսաքեան, Ա. Մելքոնեան, Օր. Ծովինար Տ. Պետրոսեան, Զաքար (Վալանս), Ս. Պիլալի (Ռոման), Գ. Այոյեան, Մուշեղ եւ ուրիշներ որոնց անունները չէի արձանագրած դժբախտաբար):

Իսկ յաջորդ գիշերը, ժամը 8—11 ընկեր Շաւարշ ընդարձակ զեկուցում մը տուաւ օրուան խնդիրներու մասին, ընկերներու եւ համակիրներու առջեւ: Այս առթիւ եղան զանազան հարցումներ քաղաքական եւ ազգային հարցերու մասին, որոնց մանրամասնօրէն պատասխանեց ընկերը:

Պ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐԿԷ ԿՈՒԳԱՅ ԴՐԱՄԸ

= o =

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (23 մայիս).

— «Նիւ Եորքի մէջ հրատարակուող հայատառ համայնավար թերթը՝ Բանուոր հրճուանքով կը հաղորդէ, թէ «Խ. Հայաստանէն 1000 օրինակ Բանուոր կ'ուզեն»:

Միամիտ ընթերցողները թերեւս խորհին, թէ Հայաստանի ժողովուրդն է որ այդչափ հետաքրքրուեր է Բանուորով եւ կ'ուզէ բաժանորդագրուիլ: Իրողութիւնը սակայն այդպէս չէ երբեք: 1000 բաժանորդի դրամը ղրկողը խորհ. կառավարութիւնն է, որ երեւան եկած է «Սոյուզ փեչաթի» անունին տակ թաքնուած:

Կասկած չկայ, որ Սոյուզ Փեչաթին համախորհրդային մամուլի կառավարական պաշտօնատունն է եւ երբեք Ամերիքըն Նիւզ Քըմփընիին նման մասնաւոր կազմակերպութիւն մը չէ, ինչպէս որ կը հաւատացնէ Բանուորի խմբագրութիւնը, ծածկելու համար իր ստացած խոշոր գումարներուն բուն աղբիւրը:

Ուրիշ խօսքով՝ խորհրդային կառավարութիւնը, իբր 1000 բաժանորդի բաժնեգին, 5—6000 տոլարի ՆՊԱՍՏ մը կը ղրկէ Նիւ Եորքի իր հայատառ օրկանին՝ անոր գոյութիւնը ապահովելու համար:

Այս գումարը հարկաւ պիտի միանայ այն գումարներուն, զորս ամերիկահայ համայնավարները վերջերս կորզեցին միամիտ ժողովուրդէն՝ Դուրեանի դիակը շահագործելով: Այս գումարը պիտի միանայ նաեւ այն գումարներուն, զորս ամերիկահայ համայնավարները վերջին մէկ երկու տարուան մէջ այնչափ սինիքօրէն իւրացուցին Հօկէն, Հայրենակցականներէն, Ներգաղթի յանձնախումբէն եւ անամօթաբար վատնեցին այստեղ բոլշեւիկեան գրաւոր եւ բերանացի փրոփականտին համար:

Ամենայն հաւանականութեամբ Բանուոր խոշոր գումար մըն ալ ըստանայ Ամերիքըն Ուորքըրզ Փարթիէն, որուն ենթակայ է անմիջականօրէն եւ որուն հայատառ մէկ օրկանն է:

Ըստ երեւոյթին, ամերիկահայ համայնավարներուն վերէն ըսուած է որ Բանուորի հրատարակութեան համար որքան որ հնարաւոր է՝ անմիջ դրամ կորզեն հայ հասարակութենէն, իսկ մնացածը պիտի հոգան խորհրդային կառավարութիւնն ու Ամերիքըն Ուորքըրզ Փարթին:

Ահա թէ ինչպիսի դրամներով է որ Բանուոր օրաթերթ դարձած է, որպէսզի ան կարենայ ա՛լ աւելի գրգռիչ եւ տարածուն կերպով կատարել իր պառակտիչ, խռովարար դերը այս գաղութի մէջ»:

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

ԹԱՒՐԻԶ, 2 մայիս.— Մարտնչող Վասպուրականի տարագիր զաւակները խորին յուզումով եւ անհուն կսկիծով լսեցին մահուան գոյժը ամէնուս սիրելի Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ, որ քառասուն տարի չարունակ հանդիսացաւ հայ ազատագրական-յեղափոխական արիւնազանգ շարժումներու քաջարի արտայայտիչը իր հայրենաշունչ գրչով եւ հերոսապատում գրականութեամբ:

Հայկական դատի եւ մեր ազգային ու քաղաքական ազատատենչ զգացումներու եւ ձգտումներու արթուն պահակը դարձաւ ան տասնեակ տարիներ անընդհատ եւ պատուով տարաւ այդ ծանր՝ բայց նուիրական պարտականութիւնը:

Հայրենիքի կարօտը սրտին՝ հայրենանուէր Մեծ Հայը յաւիտենապէս փակեց իր աչքերը օտար երկինքի տակ եւ Ֆրանսայի հիւրընկալ հողը իր ծոցին մէջ ամփոփեց տանջուած մարմինը ազգային մեծանուն գործիչին, որուն հոգին սակայն կը սաւառնի Հայոց աշխարհի վրայ՝ երթալ գտնելու համար իր այնքան սիրած ու պաշտած հերոսներուն հոգիները եւ խառնուելու անոնց հետ:

Պատիւ հայ յեղափոխական-վէտերանին, ազգանուէր գործիչին, փա՛ռք գրչագէտ մտաւորականին, գիտնականին եւ փաստակաւոր գրագէտին:

Ցարգա՛նք իր անմոռաց յիշատակին եւ պաշտամունք իր թարմ շիրիմին, որուն վրայ հայրենիքի գունագեղ ծաղիկներէն հիւսուած պսակի փոխարէն կը դնենք այս պարզ արտայայտութիւնը:

Վարչութիւն Վասպ. Հայր. Միութ.

×

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Հիւսէյնիկի Վերաշինաց Միութեան Ֆրանսայի կեդր. Վարչութիւնը երկիւղածօրէն կը խոնարհի հայ դատի կորովի պաշտպան եւ գրչի մեծ մշակ՝ Պ. Մ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ. Նմանապէս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ անոր բոլոր պարագաներուն:

(Կնիք)

** Տոքթ. Ս. Մաթոսեան, Անտիբէն, հարիւր ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վէթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի:

Հիթլէր եւ Մուսոլինի կը խօսակցին թղթովին գաղտնի

ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Վենետիկի ծանօթ վիլլային մէջ, բոլորովին առանձին:

Խօսակցութիւնը գերմաներէն էր եւ տեւեց երեք ժամ: Երկրորդ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, ուրբաթ, գոլֆի մը ընթացքին, իսկ երրորդը՝ իրիկունը: Երկու վարչապետներուն ընկերացող նախարարներն ալ առանձին խօսակցութիւններ ունեցան: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ բացարձակ լռութիւն կը տիրէ այս խօսակցութեանց մասին: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ խօսակցութեան առաջին նիւթը եղած է Աւստրիոյ խնդիրը, որու մասին բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին երկու կառավարութիւնները:

Իտալիոյ բոլոր թերթերը էջերով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս պատմական տեսակցութեան մասին, չեշտելով անոր բացառիկ արժէքը: Միեւնոյն ատեն գիտել կուտան թէ Աւստրիոյ անկախութիւնը կենսական ազդակ է այսօրուան եւ մանաւանդ վաղուան Եւրոպայի հաւասարակշռութեան համար:

Ֆրանսական եւ անգլիական թերթերը մտահոգութիւն կը յայտնեն այս տեսակցութեան հետեւանքներու մասին, մանաւանդ որ Իտալիա համաձայն է Գերմանիոյ վերազինման:

*** Աւելորդ է նկարագրել ընդունելութեան մանրամասնութիւնները: Հիթլէր Իտալիա մտաւ օդանաւով, եւ դիմաւորուեցաւ Մուսոլինիի կողմէ: Ամբողջ երկիրը դրօշազարդուած է: Հինգշաբթի գիշեր խրախճանք մը սարքուեցաւ Վենետիկի մեծ ջրանցքին վրայ, եւ նուագահանդէս մը տրուեցաւ Տոժերու պալատին մէջ, 500 հիւրերով, մինչ անհամար բազմութիւն մը կը ծափահարէր Ս. Մարկոսի հրապարակին վրայ:

ՉՈՐՍ ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԵՐ գրկուած են «Դժոխքի զատաւորներ» ստորագրութեամբ. մէկը՝ անուշահոտութեանց վաճառականի մը, երկրորդը՝ Ռատիօ-Փառի անթելի կայանին, երրորդը՝ Հաշէթի գրատան (Պուլվառ Սէն Ժէրմէն), իսկ չորրորդը՝ խմորեղէնի գործարանի մը, Նանթէռ: Բարեբախտաբար չորսն ալ չպայթեցան եւ առանց բացուելու յանձնուեցան ոստիկանութեան:

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ինկաւ Պիրէնեան լեռներուն մէջ, եւ ջախջախուեցաւ Պէնթիպէրկի ժայռին վրայ (6350 ոտք): Չորս ուղեւորներէն երկուքը մեռան ջարդուփշուր, միւս երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան: Զոհերէն մէկը զահավէժ ի վար իյնալով ժայռէ ժայռ զարնուեցաւ, իսկ միւսը գլուխէն եւ մէկ թեւէն կախուած՝ ինկաւ եւ վիզը երկուքի բաժնուեցաւ: Երկրորդ արկածն է այս երեք օրուան մէջ:

3.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Քաշան, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգ Պազոեանի բնակարանին մէջ 18, Ռիւ Էրնէսթ Րընան, Շավիլ: Մասնաւորապէս կը խնդրուի ընկերներ Սէրխօշեանէ եւ Պէտեանէ անպայման ներկայ ըլլալ:

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Մարգար Բարխեանի բնակարանին (Լապիկիւտ) մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Salle Gallemanneի ՄԷՋ
(Առնուվիլի կայարանին դիմաց):
կը Նախագահէ՝ ընկ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՃԻՀԱՆԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ
Կ'երգեն՝ Տիկին Խաչատուրեան, եւ Օր. Կնեազեան:
Կ'արտասանեն ընկերներ Օնիկ Կարապետեան, Կարպիս Օսմանճեան, եւ Օր. Անժել Փափազեան:
Կը ներկայացուի՝ «ԽԵԶՈՅԻ ԹՈՒՋ»ը
Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԼԸ ՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2ին
կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ

Կը մասնակցին Օր. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)
(Փարիզի պետական երաժշտանոցէն):
Mr Lucien QUATROCCHI (Ա. ջութակ Փարիզի Օբերայէն):
Mr. Jaques Honorat (արինգ) Մեներգ *Concert Poulet*ի
Mr. Richard Zimmermann (Թենօր) Վիեննայի Օբերայէն
Mr. Jemain (Երգեհոն)
Mr. Bajeux Փարիզի Օբերայէն:

Եւ երեսուն հոգինոց լարական նուագախումբ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի ղեկավարութեան տակ:

ՅԱՅՏԱԳԻՐԷՆ ՄԱՍԵՐ.

Ա. Մաս.— ԴԱՍԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ. (Bachի, Mozartի, Schubertի գործերը)
Բ. Մաս.— ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ. Եկեղեցական երաժշտութիւն՝ (Անազ Ուրբաթի եւ Աստուածածնայ շարականներ, հայ ժողովրդական երգերէ ընդլայնուած գործեր, Երեկոյ, Հովը, Ցայգապիպեռներու պարը եւլն.:

Տոմսերու գիներ՝ 25 ֆրանքէն մինչեւ 5 ֆրանք:

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Théâtre de L'ATELIER
Place Dancourt — Métro: Anvers & Pigalle

MAX-MAXUDIAN

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ
ԼԵՒՈՆ ՑԱՐՈՒԹԻ կողմէ
Վաղը Կիրակի, 17 Յունիս 1934, ժամը ճիշդ 3ին եւ երեկոյեան ժամը 9ին
կը ներկայացուի՝ **ԳԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ**
Մասնակցութեամբ՝ Մ. ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆԻ
ֆրանսական բեմերու եւ ֆիլմերու յայտնի հայ աստղը, առաջին անգամ ըլլալով՝ հայ հասարակութեան առջեւ կը խաղայ «Ժօրժ Տիւվալ»ի դերը.
ԳԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆը փիէսին մէջ, զոր սքանչելիօրէն ստեղծագործած է ՍԱՌԱ ՊԵՌՆԱՐԻ կողքին:

ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ Գ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
Երեւանի պետ. թատրոնի խաղացանկէն, կատակ. 3 արար:

ՍԻՐՈՅ ՁՕՀԸ Յուզիչ տրամ մէկ արար:

ԳԻՆԵՐԸ.— Լօժեր 25 ֆրանք, օրքէսթրը 20 եւ 15, պալքօն 15 եւ 10, կալըրի 5 ֆրանք: Կը ծախուին Հրանդ-Սամուէլի մօտ եւ սովորական տեղերը մինչեւ Շաբ. առաւօտ 16 Յունիս իսկ ներկայացման օրը թատրոնի կիշէն:

Ո՛չ ոքի տոմսակ չի ղրկուիր:

Ժողովուրդի խնդրանօք

ՑԵՐԵԿ եւ ԳԻՇԵՐ

ԺԱՄԸ 3ԻՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ երրորդ վճաքբանական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին տեղի պիտի ունենայ միտքերու թեր ու դէմ փոխանակութիւն:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Փլօիս ճաշարանին վերնայարկը: Պատգ. ժողովի զեկուցում:

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր դարմանատան մէջ, 253, րիւ Ժան Ժագ Րուսօ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿԱՐՄԻՐ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 4ին Café Noaillesի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկոյց Զ. պատգ. ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ԼԻՈՆԻ Համախարբերդցիական Միութեան ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ 127-129, Րիւ Պուալօ: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒԼԻՍ 29ԻՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ **ԵԳԻՊՏԱՑԻ** ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Ձոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով: Երգ. Պար, Նուագ:
կը նուագէ Թառիստ Գ. Յովհաննէսեան:

Հաղորդկ. միջոց.— Փորթ Վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Էնվալիտէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ տը Մէօտօն: Մէթրօ Mairie d'Issyի քով թաքսիներ կան, որ 3 ֆրանքով ուղիղ դաշտահանդէսի վայրը կ'առաջնորդեն:

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

Ներկայացումներու նոր շարք մը սկսած է տալ՝
ՖՕԼԻ ՎԱԿՐԱՄ (35, Ave. Vagram)
թատրոնին մէջ, Յունիս 15էն մինչեւ 21 Յունիս Հինգշաբթի գիշեր:
Պիտի կատարէ թելադրական, մագնիսական եւ քարացման հետաքրքրական փորձեր եւ
ՈՂՋ ՈՂՋ ՊԻՏԻ ԹԱՂՈՒԻ

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ 13

Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ **13 rue Pierre Curie**, K. Bicètre. Metro: Porte d'Italie

---

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀՕՐԸ ՎՐԷԺԸ

»»» ։«««

Կուսակալանիստ քաղաք մը:

Քաղաքէն կէս-ժամ հեռու, չորցած ծառերու երկար շարք մը կ'երկարէր:

Չորս կողմերը, անմիջակ արտերու ընդարձակ տարածութիւն մը կը տեսնուէր:

Մօտիկը, քիչ մը անդին, աւերակներ, աւերակներ...

Իսկ ճամբաները, փլած փլփլած:

Ահա քաղաքը:

Առաջին շէնքը զօրանոց մըն էր, որուն դրան առջեւ հերթապահ զինուոր մը կը սպասէր:

Ներսը, բակին մէջ խումբ մը զինուորներ մարզանք կ'ընէին:

Կարաւանը, մտած այջ փողոցէն, կը յառաջանար յամրաբար:

Դէմը պատ մը փլած էր: Ձկրցան անցնիլ ու ետ դարձան:

—Սպասեցէ՛ք, ձայն տուաւ Արմէն, երթամ ճամբաները քննեմ:

Ձին քշեց եւ յառաջ անցաւ: Նայեցաւ չորս կողմ, ուսումնասիրեց ընկերութեան գրասենեակը տանող ճամբան ու ետ վերադարձաւ:

— Այո, կրնանք անցնիլ ասկէ: Ու կարաւանը անցաւ ձախ կողմի նեղ ճամբէն:

Բարեբախտաբար ընկերութեան շէնքը բաց տեղ մը ըլլալով՝ շատ դիւրութեամբ կրցան բեռները իջեցնել:

Արմէն քանի մը ժամէն հաշիւը փակելէ վերջ, վազեց հեռագրատուն:

« Ապահով հասանք, մանրամասնութիւնը ուրիշ առթիւ »:

Հեռագիրը ղրկելէ յետոյ, անմիջապէս ետ վերադարձաւ, գնեց բաւական ուտելիք, ու դուրս թռաւ քաղաքին ապականած փողոցներէն:

Այդ գիշեր, քաղաքէն դուրս, պաղ աղբիւրի մը գլխին հանգիստ կեանք մը անցուցին:

Հինգ երկար տարիներ անցնելէ վերջ, Արմէն այդ օր հեղ մըն ալ կը վայելէր երկրի կարմիր արեւը: Կը ծծէր օդը եւ կը խմէր ջուրը:

Առաւօտ էր: Երկինքը յստակ եւ օդը պայծառ:

Քիչ մը վար, ուռենիներու շուքին տակ խումբ մը մարդիկ ծոյլ ծոյլ կը քնանային:

Երկու օր վերջ, արեւմուտքին, կարաւանը ճամբայ ելաւ դէպի ետ, դէպի իրենց աշխարհը:

Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, վերջին զօղանջն էր, որ ալիք ալիք բարձրանալով՝ կ'երթար ու կը խփուէր քաղաքին կիսափուլ պատերուն ու կը մարէր:

Կարաւանը կը քալէր անհոգ եւ անվախ, աւերակներու երկար շարք մը իր ետեւ ձգելով:

Արմէն իր ղեկավարի դերին հաւատարիմ, մինակը կը քալէր կարաւանին առջեւէն, լուռ ու մտածկոտ:

Վերջապէս հասան այնպիսի վայր մը, ուր Արմէն այլեւս չկրցաւ քալել:

Կանգ առաւ:

Նայեցաւ չորս կողմը:

Հորիզոնէ հորիզոն ընդարձակ տարածութիւն մը կը տեսնուէր:

Բայց անմիջակ:

Անդին, քիչ մը հեռուն, Հայու աւերակ գիւղեր:

Ու լացաւ: Հօրը եւ ցեղին նահատակուած վայրն էր այդ:

— Հոս, ընկերներ, հոս, հոս, իջեւանինք այս գիշեր, — յուզուած ձայն տուաւ Արմէն:

Գեղեցիկ լեռնադաշտ մըն էր, որ յաճախ ճամբորդներու հանգստավայրը կը դառնար:

Վայրին անուշ ծաղիկներու բոյրը, գեղի երդիքներէն բարձրացող մուխին պէս առեր կեցեր էր:

Քանի մը ուռիներ եւ աղբիւր մը: Մօտիկը խումբ մը ճամբորդներ նստած՝ հէքեաթ կը պատմէին: Եւ գեփիւռը անդադար իր հետ կը բերէր հայ մայրերու աղեկտուր հառաչանքին յիշատակը, մօտակայ ողբերգու ծովակին ալիքներուն մէջէն:

Իսկ վարը, լերան ստորոտը, դաշտը իր գիւղով գինկեր վագրի պէս դեռ աչքերն անցեալի ոճիրներով երազուն՝ երջանկուէտ օրեր կ'ապրէր:

Բեռները փլցուեցան: Կարաւանը շղթայ մը կազմեց, ու քսան կորինեներն Արմէնի կողքին հերթով սկսան քնանալ:

Բայց Արմէն չկրցաւ քնանալ այդ գիշեր: Սիրտը կը տրոփէր: Արիւնը կ'եռար:

Օդը տաք էր: Երկինքը սեւ ու ճերմակ ամպերու ծանրութեան տակ կը հեւար կարծես:

Արմէն չկրցաւ համբերել ու վեր ցատկեց: Մօտեցաւ աղբիւրին, ճեռքին ու երեսը լուալէ ետք, շտկուեցաւ դէպի վար, դէպի գիւղ, որուն մէջ կ'ապրէր հօրը եւ ցեղին դահիճը:

Մահաշունչ լռութիւն մը կը ծանրանար այդ երբեմնի հերոս գիւղին վրայ:

Ալ չէր լսուեր հաչոցը շուներուն եւ երգը մշակին, որ կ'արձագանգէին գիւղին մէկ ծայրէն միւսը, ժամանակին:

Ուշ գիշեր էր:

Արմէն կամաց կամաց մօտեցաւ, քննեց ամէն կողմ եւ յանկարծ կանգ առաւ պատին տակ:

Ճամբայ մը կը մտածէր:

Քը՛հ, քը՛հ, հազի ձայն մը լսեց: Դահիճն էր այդ, տաքէն չէր կրնար քնանալ:

Առաջին փորձն ի զուր: Երկրորդ մըն ալ փորձելու համար մտաւ փուշերուն տակ ու կեցաւ անշարժ:

Անցան մահաշունչ երկար րոպէներ, Արմէն դեռ կը սպասէր:

Կէս գիշեր էր, երբ փուշերու մէջէն կրկին դուրս եկաւ, նայեցաւ դէպի վեր, երկինքը, — սեւ ամպ մը կուգար ծածկելու երկինքը:

Քայլերը մօտեցուց կեռասենիի մը ծառին ու ոգեւորուած մագլցեցաւ դէպի վեր:

Տանիքին վրայ շարք մը անկողիններ էին՝ քով քովի փռուած:

Ծանչցաւ: Երկրորդ անկողնոյն մէջ էր, ալ թեւը նետած կնոջը պարանոցին՝ կը քնանար: Եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու՝ վրան նետուելով որոտաց.

— Արթնցի՛ր, դահի՛ճ, ես եմ, զաւակը Բագրատին, ու տես թէ տարիներ վերջը արդարութիւնը ինչպէս կը լուծէ վրէժը:

Արմէն ակնթարթի մը մէջ դաշոյնը վեր բարձրացնելով՝ մխեց կատաղօրէն դահիճին կուրծքը, եւ անհետացաւ գիշերուան թանձր խաւարին մէջ:

Հարուածը ծանր էր, մահը վայրկենական եղաւ:

Քիչ յետոյ լացի աղխողորմ ձայներ էին, որ գալով կը միանային կարաւանի զօղանջին, տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, ...:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Վերջ) (4)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՒՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 17 Juin 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2524

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»..«««

— Ինչո՞ւ տեղ կուտաք այնպիսի ոտանաւորներու որոնք սովորական կանչեր են եւ կը մեղանչեն տաղաչափութեան, յղացման, արուեստի նրբութեանց դէմ: Որքան կրցած եմ հետեւիլ, «Յառաջ»ը առհասարակ բծախնդիր է գրական – գեղարուեստական պահանջներու, բայց յաճախ կը թուլնայ: Արդեօք հայրենասիրական – ազգասիրական պահանջնե՞րն են որ տեղի կուտան այս վրիպումներուն: Հապա մաքուր արուեստի պահա՞նջը...

— Ուրիշներ ալ կը տրտնջան թէ լայն տեղ կուտանք այսպէս կոչուած «մաքուր արուեստ»ին, պատնաւեան սաւառնումով եւ մանրակրկիտ նրբութեամբ մշակուած, այլ անմատչելի, միայն սակաւաթիւ փափկաճաշակներու սահմանուած արտադրութեանց: Անոնց կարծիքով, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ պարզապէս պերճանք է այդպիսի բանաստեղծութիւնը, եւ դուրս՝ օրաթերթի մը սահմանէն: Անհրաժեշտ է, կ՚ըսեն անոնք, բանաստեղծութիւնն ալ ժողովրդականացնել, բանաստեղծութեան միջոցաւ թուիչք, ոգի, տենդ ու խանդ արթնցնել, աւիչ եւ կրակ հոսեցնել երիտասարդութեան երակներուն մէջ: Մէկ խօսքով, արծարծել հայրենիքի, յեղափոխութեան, աշխատանքի սէրը, ներշնչել, խմորել, թաթաւել, փոխանակ շքեղ, գերանուրբ այլ ամուլ գոհարներ ցանելու:

— Բայց բանաստեղծութիւնը քաղաքական քարոզ չէ, ոչ ալ վարդապետութիւն: Չի՞ բաւեր արձակը, մատնանշուած պահանջները գոհացնելու համար: Ո՞ւր կը հասնի արուեստը, եթէ բանաստեղծութեան թեւերէն ալ «տենդենցիօզ» կապարներ կախենք: Բազմաթիւ երիտասարդներ կան որ կարօտ ունին մաքուր արուեստի: Կան ուրիշներ ալ որ խմոր ունին եւ կրնան զարգանալ, սերտելով խնամուած արտադրութեանց արուեստը:

— Մի՛ մոռնաք որ «Յառաջ»ը օրաթերթ է, եւ ոչ թէ գրական-գեղարուեստական ամսագիր: Կիրակիէ կիրակի բանաստեղծութիւններ հրատարակելով, կարելի՞ է ծառայել ձեր մատնանշած նպատակին: Եւ կարելի՞ է նոյնքան խստապահանջ ըլլալ:

— Եւ սակայն անհաշիւ երիտասարդութիւն կապուած է «Յառաջ»ին հետ: Շատերը հազիւ դպրոց տեսած են: Ուրիշներ կիսատ ձգած: Մեծ մասը միջոց չունի ե՛ւ օրաթերթ, ե՛ւ հանդէս ե՛ւ գիրք առնելու: Յետոյ, օրաթերթը ամէնէն կենդանի, շարժուն, համարուած ազդակն է, անմիջապէս կ՚ազդէ, կը ներշնչէ, կը խմորէ: Մանր – մանր ճաշակելով, ընթերցողը կը վարժուի սիրել բանաստեղծութիւնը, զատել լաւն ու գէշը, յաջողն ու անյաջողը: Ընդհանուր զարգացման մաս չի՞ կազմեր այս ալ,— բանաստեղծութեան, արուեստի ճաշակին մշակումը:

— Ճիշդ ա՛յդ մտահոգութեամբ է որ կիրակիէ կիրակի անկիւն մը կը սահմանենք ոտանաւորներու, տաղաչափեալ կամ ազատ, երբեմն քանի մը հատ միասին: Արդ, ձեր կարծիքով, այս նպատակը իրականացնելու, բանաստեղծութեան ճաշակին մշակումը զարգացնելու համար, նախընտրելի չէ՞ տեղ տալ բազմատարր մատչելի արտադրութեանց, բարեհաճութեամբ անտեսելով վրիպումները: Անշուշտ, պայմանով որ արժէք մը ներկայացնեն իբրեւ յղացում, ոգի կամ ձգտում: Վերջ ի վերջոյ, երբ մէկը քիչ – շատ անուն հանած է իբրեւ բանաստեղծ, ամէնէն առաջ ինք պիտի զուրգուրայ իր ստորագրութեան վրայ: Ոտանաւորը շարադրութիւն չէ որ սրբագրես. թէեւ, յաճախ այդ ալ կ՚ընենք, երբ գրողը սկսնակ է, եւ կը մեղանչէ լեզուական կամ տաղաչափական տարրական կանոններու դէմ:

— Իմ հոգս այն է որ ճաշակները չխաթարուին եւ իրական արուեստը չտուժէ: Ես ալ չեմ ժխտեր օրաթերթի մը բացառիկ պահանջները:

— Ուրիշ մտահոգութիւն մը եւս: Կը տեսնէք որ հետզհետէ կը մաշի մեր բանաստեղծական ժառանգութիւնն ալ: Երգեր կան որ այլ եւս նախկին ուժը չունին: Լեռներէն եւ դաշտերէն նետուեցանք այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ: Երէկուան հողագործը այսօր դարձեր է բանուոր: Աներեւակայելի հոլովումներ տեղի ունեցան մեր կեանքին մէջ եւ դեռ սկիզբն է երկանց: Խռովքի մատնուած է ոչ միայն երիտասարդութեան, այլ եւ արմատախիլ բազմութեանց հոգին: Ներելի՞ է անտեսել այս բոլորը, եւ կծկուիլ փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ – արուեստը արուեստին համար – գերադասելով անձնական յոյզերը եւ գեղագիտական պահանջները, անջատուելով ժամանակի եւ տարածութեան սահմաններէն: Ո՞րը պիտի նախընտրէիք,— ներշնչուիլ ու գրել հատընտիր հարիւրակներո՞ւ թէ անանուն եւ խռովայոյզ հազարեակներու համար, որոնց հոգին այնքան ուժգնօրէն կը թրթռայ երբ հարազատ են երգն ու եղանակը:

— Ժողովուրդը բանաստեղծը չէ որ կը փնտռէ, այլ աշուղը, ախ ու վախերով, «սարի սիրուն»ներով կամ «ջան ու ջիկէր»ներով:

— Բոլորովին ճիշդ չէ: Ուրիշներուն արուեստի պակասը կամ դիւրին արհեստը չի նշանակեր թէ ինչ որ ժողովուրդի սրտին կը խօսի, անարուեստ պէտք է ըլլայ: Համաշխարհային բանաստեղծութեան մէջ ի՛նչ արտադրութիւններ կան որ ե՛ւ գեղարուեստական են ե՛ւ ժողովրդական, ծաւալուն: Ճշմարիտ բանաստեղծին համար երբեք դժուար չպիտի ըլլար ներդաշնակել, անքակտելի հիւսուածքի մը վերածել ոգին ու բառը, ներշնչումն ու արուեստը: Այս առթիւ, չէ՞ք ընդունիր թէ շատերուն համար ոտանաւորը դիւրին արհեստի մը վերածուեր է, ի վնաս արձակին, որ աւելի յոգնութիւն կը պահանջէ:

— Այդ ալ ուրիշ ցաւ մըն է, որու մասին որքան խօսիք, օգուտ չունի: Ճակատագրուա՞ծ է որ ամէն հայ գրող ոտանաւորով մը պիտի սկսի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՆ
Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ

ԿԸ ՍՏՈՒԳՈՒԻ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԻ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅԻՆ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր 127ի դէմ 454 ձայնով քուէարկեց ազգ. պաշտպանութեան յաւելուածական վարկերը: Քուէարկութենէն առաջ, կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր դրած էր:

Վիճաբանութիւնները բացաւ նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ, հաւանութիւն յայտնելով նոր վարկերուն եւ հարցապնդում ուղղելով զինուորութեան շրջանի երկարաձգման մասին: «Եթէ, ըսաւ, կ՚ուզեն ջնջել մէկ տարուան զինուորութեան շրջանը, պէտք է ըսել այսօր կամ վաղը»: Անջատուած ընկերվարականներու պետն ալ, Պ. Ռընոտէլ, մտահոգութիւն յայտնեց այս մասին, եւ յայտարարեց թէ կ՚ընդունի նոր վարկերը, թէեւ բարեփոխումով մը: Ընկերվարականներն ու համայնավարները միշտ կ՚աղմկէին, յայտարարելով թէ նոր վարկերը ազդանշանն են զինարշաւի մը: Վարչապետ Պ. Տումէրկ խօսք առնելով ըսաւ.

— Այս ծրագիրը միայն մէկ նպատակ ունի,— ամրապնդել ազգային ապահովութիւնը: Ծախքերու տեսակն ալ այդ կ՚ապացուցանէ: Մենք խաղաղութիւն կ՚ուզենք, եւ ոչ թէ պատերազմ: Ֆրանսան շատ տառապեցաւ: Ան որ եւ է փառասիրութիւն չունի, ոչ ալ շահախնդրութիւն: Ան կ՚ուզէ որ յարգեն զինքը: Ինչ կը վերաբերի Պ. Տալատիէի հարցումին, կառավարութիւնը, հազարումէկ դժուարութեանց եւ աշխատանքներու մէջ տապկուած, ժամանակ չունեցաւ նկատի առնելու զինուորութեան շրջանի խնդիրը: Այս առթիւ հետեւեալ հաստատիքը կրնամ տալ.— Կառավարութիւնը որոշած է ուղղամտութեամբ գործադրել ներկայ զինուորական օրէնքը: Ես յարգանք ունիմ խորհրդարանին իրաւունքներու մասին: Որ եւ է ձեռնարկ չպիտի կատարուի առանց խորհրդարանին կարծիքը առնելու, նոյնիսկ եթէ արձակուրդի մէջ ըլլայ: Կը կրկնեմ թէ երբ կառավարութիւնը քննէ այս խնդիրները, խորհրդարանն ալ իրեն հետ մէկտեղ պիտի ուսումնասիրէ զանոնք: Հետեւաբար կը խնդրեմ վստահութիւն յայտնել ինծի:

Հարցապնդող երեսփոխանները գոհ չմնացին այս երկդիմի պատասխանէն եւ նոր հարցումներ ուղղեցին: Ասոր վրայ Պ. Տումէրկ վստահութեան խնդիր դնելով, յայտարարեց.

— «Ես շատ բացորոշ խօսեցայ: Որ եւ է անակնկալի առջեւ չպիտի դնեմ խորհրդարանը: Չեմ կրնար պատասխանել ծրագրի մը մասին զոր չեմ ուսումնասիրած: Ես թեթեւամիտ մարդ չեմ: Կը խնդրեմ որ եւ է մտահոգութիւն չունենալ կառավարութեան դիտաւորութեանց մասին»:

Այս յայտարարութեան վրայ, քուէարկութիւն կատարուելով, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընդունուեցան յաւելուածական վարկերը, որոնց գումարը կը հասնի 3,120,000,000 ֆրանքի:

Գերմանիոյ "խաղաղ սնանկութիւնը"

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԽՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԿԸ ԴԻՄԵՆ

Գերմանական կառավարութեան հռչակած մորաթորիոմը, որով վեց ամիս կը յետաձգուին արտաքին պարտքերու վճարումները, «խաղաղ սնանկութիւն» կը կոչուի ֆրանսական, անգլիական եւ ամերիկեան մամուլին կողմէ: Սեղանաւորական շրջանակներու համար անակնկալ մը չէր այս մորաթորիոմը, բայց խոր վրդովում պատճառեց մանաւանդ Փարիզի, Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ: Երեք երկիրներու կառավարութիւնները արդէն իսկ միջոցներ կը խորհին, հակազդելու համար Գերմանիոյ նոր հարուածին:

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը առջի օր եւ երէկ ժողով գումարեց, յատկապէս այս հարցին համար: Քանի մը ծրագիրներ կան սեղանի վրայ: Ծրագիր մը կը տրամադրէ խիստ սահմանափակման ենթարկել գերմանական արտածումները եւ սովորականէն զատ բացառիկ տուրք մը գանձել:

Անգլիական կառավարութիւնը գերմանական մորաթորիոմին լուրը հազիւ իմացած, ելմտական նախարարին միջոցաւ յայտարարեց թէ հաշուակցութեան գրասենեակ մը (քլիրինկ) պիտի հաստատէ, անգլօ-գերմանական առեւտրական յարաբերութեանց համար: Այն բոլոր անգլիացի վաճառականները որ գերմանական ապրանքներ կը գնեն, փոխարժէքը պիտի վճարեն այդ գրասենեակին, դադրեցնելով ուղղակի վճարումները: Գրասենեակը միեւնոյն ատեն պիտի զբաղի Գերմանիայէն ստացուելիք գումարներու գանձումով: Երկու երկիրներուն առեւտրական հաշուեկշիռը մեծապէս նպաստաւոր է Գերմանիոյ այնպէս որ հաշուակցութեան գրասենեակը պիտի կրնայ բաւական դրամ գտնել, գերմանական փոխառութեանց տոկոսները գանձելու համար: Այս մասին օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի երեսփ. ժողովին, մինչեւ ամսագլուխ սպասելով Գերմանիոյ վերջնական պատասխանին:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը աւելի կտրուկ շարժեցաւ: Երեսփ. ժողովը անմիջապէս քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը ստիպողական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի Գերմանիա յարգէ իր յանձնառութիւնները:

Գերմանական կառավարութիւնն ալ անգործ չի մնար: Իբրեւ պատասխան Անգլիոյ սպառնալիքին, Պերլինի մէջ եւս կը մտածեն խիստ միջոցներ ձեռք առնել անգլիական արտածումներուն դէմ:

Լեհաստանի ներքին նախարար սպաննուեցաւ

Պրոնիսլաւ Փիէրաքի, Լեհաստանի ներքին նախարարը, սպաննուեցաւ ուրբաթ օր, Վարշաւայի կառավարական ակումբին առջեւ: Ահաբեկիչները փախան: Այս առթիւ ծանր խռովութիւններ ծագեցան Վարշաւայի մէջ, երիտասարդական լէգէոնի եւ ոստիկանութեան միջեւ: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան եւ 100է աւելի կասկածելիներ ձերբակալուեցան: Կը կարծուի թէ դաւադիրները երեք հոգի են, որոնց երկուքը դուրսը կեցած էին, երբ նախարարը ակումբ կը մտնէր: Զոհը, Փիէրաքի, ծնած 1895ին, կարեւոր դեր կատարած է Լեհաստանի անկախութեան պայքարին մէջ: 1928ին անդամ էր ընդհ. սպայակոյտին, յետոյ երեսփոխան ընտրուեցաւ եւ դարձաւ նախագահ զինուորական յանձնախումբին, խորհրդական՝ ներքին նախարարութեան, փոխ – վարչապետ եւ ներքին նախարար (1925): Սպանութիւնը զուգադիպած ըլլալով Տոքթ. Կէօպէլսի այցելութեան, կարծողներ կան թէ յարաբերութիւնները պիտի թուլնան Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

»»».«««

Փարիզի ռամկավար օրկանին մէջ հարցում մը ուղղուած էր Յառաջի խմբագրապետին:

Պատասխան.— «Յառաջ»ի խմբագրապետը չի հետաքրքրուիր երբեք այդ թերթով, ոչ ալ այդ թերթին տեսակէտներով ու հարցումներով,

1.— Այնքան ատեն որ խմբագրութիւնը հրապարակաւ ցաւ չի յայտներ՝ իր թերթին էջերէն «Յառաջ»ի խմբագրապետին հասցէին ուղղուած անպատիւ որակումներուն համար: Յիշեցնելու համար կը բաւէ նաեւ 23 յունուար 1934 թուակիր նոյն թերթը, ուր գրուած է.—

«... Մարդասպանները նոյնինքն դուք էք, Պ. Շաւարշ Միսաքեան, ու ձեզի նման նոպայէ բռնուած քանի մը անխիղճ, անբարոյական եւ սինլքոր խմբագիրներ:

... Հայ ժողովուրդին շահը Շ... (ուն)երէ՞ն կուգայ:

.. Պ. Շ. եւ Ընկ. կարմիր աչքերը, հրէշային դէմքերը եւ արիւնածարաւ չայնաբերան փոխ կզակները:

... Հայ մարդակերպ հրէշներ, անէծք:

... Մարդասպան»:

Չենք յիշեր դեռ «Սամաթիացի թուլումպաճի», «Գում - Գափուցի ձկնորս», եւ այլ գարշելի որակումներ:

(Կարդացէք, տակաւին նոյն թերթին հարցումը պարունակող թիւին Բ. էջի գարշանքը Լիոնի բանախօսութեան մասին):

2.— Այնքան ատեն որ անհատապէս հարցում ուղղող անձը,— փաթէթիք ձեւով մը յիշելով հանդերձ Յառաջի խմբագրապետին հետ կատարած իր հի՜ն խօսակցութիւնները իբրեւ արուեստակից, իբրեւ մտաւորական, իբրեւ քաղաքական գործիչ, եւայլն, — հրապարակաւ չի պախարակեր աշխատակցի մը այդ ծանր որակումները հրատարակող թերթը, որուն խմբագրութիւնը վարած է երբեմն «փոխանորդաբար»:

Յառաջի խմբագրապետը ժամանակէ մը ի վեր,— իրեն ուղղուած այդ անպատիւ որակումները կարդալէ յետոյ,—կը մերժէ անունն իսկ տալ այդ թերթին եւ շատո՜նց հրահանգ տուած է դադրեցնել Յառաջի փոխանակութիւնը:

Ատիկա գիտեն:

Կ՚աւելցնեմ որ Յառաջի խմբագրապետը կը պատկանի այն կուսակցութեան, զոր այդ մամուլը վերջերս ըսկսած է անուանել «ոճրագործ» կամ՝ վճարուած բանաձեւով մը՝ «Հայաստանի դէմ դաւադրող»:

Հաղորդեցէք առ որ անկ է, թէ վիրաւորուող ջիղերը միայն բանաստեղծներուն չեն տրուած, ի՛նչ ստորոգելի ալ ունենան այդ բանաստեղծները եւ ի՛նչ խղճալի ձեւեր ալ առնեն զոհի:

Ո եւ է Ռամկավար, ծանօթ որակումներուն առթիւ իր ցաւը չյայտնած, երբ կը շարունակէ հարցում ուղղել Դաշնակցականի մը,

Ո եւ է Ռամկավար, նման որակումներ կատարուելէ վերջ, երբ վիրաւորուածի ձեւերով կը շարունակէ բողոքել ո եւ է Դաշնակցականի արդար զայրոյթին դէմ,

Արժանի է գթութեան, բայց ոչ բացատրութեան:

Մնացեալը անձնական հայեցողութեան խնդիր է:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԱՐԱՆ 50 ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

Հայ Տնտեսական Կեդրոնի վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ՝ հրամանատար Պ. Ջ. Խանզատեանի դիմումին վրայ Պուա - Քոլոմպի արուեստասէր (Ֆիլօթէքնիք) ընկերութեան վարչութիւնը իր նոր Արհեստից վարժարանին (մեքենագիտութեան) մէջ մասնաւոր դասարան մը յատկացուցած է 50ի չափ հայ աշակերտներու, որոնք ձրիաբար պիտի սորվին ընդհանուր թէքնիք եւ գործնական արհեստներ: Ուսուցումը պիտի ըլլայ հայերէն լեզուով:

Այս դպրոց - արհեստանոցին բացման հանդէսը տեղի կ՚ունենայ այսօր, յունիս 17ին, առաւօտեան ժամը 11ին, 79, ռիւ Շարլ Տիւֆլօ, Պուա - Քոլոմպ, նախագահութեամբ նախկին վարչապետ եւ ներկայ գաղթային նախարար Պ. Լավալի եւ ի ներկայութեան ծերակուտականներու եւ երեսփոխաններու:

Հիթլէր-Մուսոլինի տեսակցութիւնը

Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի երրորդ տեսակցութեան առթիւ, իրազեկներ կը հաստատեն թէ երկու «Առաջնորդ»ները որ եւ է յանձնառութեան տակ չեն մտած, գոհանալով փոխադարձ լուսաբանութեամբ: Մուսոլինի ուզած է համոզել Հիթլէրը՝ Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին, միեւնոյն ատեն պատրաստակամութիւն յայտնելով միջնորդելու Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Ուրբաթ օր, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ Տօժերու պալատին պատշգամէն, 20,000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ: Ճառը մեծ մասով փառաբանութիւնն էր ֆաշական կարգ ու սարքին, եւ շատ կարճ ակնարկ մը կը պարունակէր Հիթլէրի այցելութեան մասին, շեշտելով երկու երկիրներուն խաղաղասիրութիւնը: «Հիթլէր եւ ես իրարու հանդիպեցանք ոչ թէ աշխարհի քարտէսը շրջելու կամ տիրող թշուառութիւնը աւելցնելու համար, այլ որպէսզի փարատենք այն ամպերը որ կը մթագնեն Եւրոպայի հորիզոնը եւ գտնենք տնտեսական գործակցութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան գետին մը»:

Ինչպէս առաջին երկու տեսակցութիւնները, վերջինն ալ տեւեց աւելի քան երկու ժամ եւ բացարձակապէս գաղտնի, առանց որ եւ է նախարարի կամ քարտուղարի ներկայութեան: Կ՚ըսուի թէ այս հանդիպումը քաղաքական յաղթանակ մը եղած է Մուսոլինիի համար, թէեւ Հիթլէր ալ յաջողած է կարգ մը զիջումներ կորզել: Հաւատացողներ կան թէ Գերմանիա պիտի կրնայ վերադառնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այս տեսակցութենէն յետոյ:

Պատերազմի հաշմանդամներու արտառոց ցոյցը

Ուրբաթ իրիկուն, պատերազմի հաշմանդամները— թեւէ կամ սրունքէ զրկուած — ցոյց մը կատարեցին Օփերայի հրապարակին վրայ, բողոքելով իրենց հանդէպ եղած թոշակի կրճատման դէմ: Ցուցարարները որոշած էին պառկիլ սալայատակներուն վրայ, եթէ ոստիկանութիւնը փորձէր արգիլել: Իսկ ոստիկանութիւնը նախապէս ջրած էր փողոցները... Ցուցարարները պահանջեցին որ հրաժարին թոշակներու նախարարը (նախկին պատերազմիկ Ռիվոլէ) եւ ելմտական նախարարը: Յետոյ կէս ժամ քալելով գացին «Մաթէն»ի խմբագրատան առջեւ եւ բոլորը մէկ պառկեցան ճամբուն վրայ, ոստիկաններու աչքին առջեւ: Քառորդ ժամ վերջ տուն վերադարձան, որոշելով ուրիշ ցոյց մը կատարել յառաջիկային:

Նորէն պայթուցիկ ծրարներ

«Դժոխքին դատաւորները» չորս նոր ռումբեր եւս թղթատարին յանձնած էին առջի օր: (Առաջին հինգէն զատ): Միայն մէկը պայթեցաւ, թեթեւապէս վիրաւորելով Սիթրօէնի գործարանին մէկ պաշտօնեան: Միւս երեքէն մէկը ղրկուած էր սինէմայի մը (Ֆոպ. Սէն Մարթէն), երկրորդը մատուի ընկե–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ՀԱԶԱՐ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

»»»··«««

Ցամաքային ալեկոծութեան մը կը նմանի Սիւնեաց աշխարհը,— բոլոր աշխարհագէտներուն:

Արդարեւ, վեր վեր կը բարձրանան լեռները, կը նետուին իրարու վրայ եւ անդունդներ կը կազմեն: Երկրի այս մասին վրայ Եհովային շունչը՝ չէր ցաւ իշխել երբեք,—հողը անհանդիստ է, քաոսային, ալեկոծ:

Ցամաքի այս ալեկոծութիւնը, սակայն, տարօրինակ գեղեցկութիւն մըն է տուեր երկրին: Ա՛հ, հրաշալի՛ է Սիւնեաց լեռնաշխարհը: Բնութեան գեղեցկութի՞ւնը արդեօք կանչեր է մեր վարդապետները՝ մենաստաններ հիմնելու արծիւներու այս աշխարհին մէջ: Վայրի խաղաղութի՞ւն մը արդեօք թելադրեր է մեր կրօնաւորներուն՝ ապրիլ բարձունքներու վրայ, Աստուծոյ մօտիկ: Տարերքին մոլեգնութի՞ւնը արդեօք բերեր է մեր աստուածաբանները այստեղ՝ ուսուցանելու ունայնութիւնը աշխարհին:

Չեմ գիտեր:

Հայոց պատմութիւնը, սակայն, կ'աւանդէ թէ «ի սկզբանէ» հայ միտքը միրճեր է «ի կողմն հիւսիսոյ», բնակեր է «ի մէջ ցրտութեան սառնամանեաց»(*) բարձրակարկառ լեռներու, եւ այդ քաոսին մէջ վանքեր է հիմներ, աստուածաբանութեան դպրոցներ ծաղկեցուցեր, անոնց հուշակը տարածելով, պատմութեան մէջէն, մինչեւ մեր օրերը: Ներշնչման ի՛նչ աղուոր վայր է Սիւնեաց լեռնաշխարհը,— մարդկային միտքը կը սաւառնի ու կը ճախրէ երկնքի չամանդաղին մէջ, կը ծփայ եւ կը տարածուի բարձրութեանց ոլորտներն ի վեր, կը գեղու եւ կը փռփռի հովերու թեւին վրայ:

Մեր իմաստունները ճգնելու եւ իրենց հոգին պեղելու էն եկեր Սիւնեաց աշխարհի բարձունքներուն վրայ, բարբարոսներուն արշաւանքէն այստեղ աւելի ապահով:

Հոն, այդ բարձունքներուն վրայ կուգային հանգչելու եւ ամառնանալու դարձեալ մեր ազնուականները, որոնք իրենց հովցներն ունէին, սաղարթաշատ ծառերու հովանիին տակ կամ գոլուն ու հովծփուն ծառերուն վրայ: Արդարեւ, ի՛նչ կայ աւելի հեշտալի քան, ամրան շոգուն, հանգիստը ծառի մը թեւերուն մէջ կամ խոխոջուն առուակի մը եզերքը: Հովցները ամառնային հանգստարաններ էին, վիթխարի ծառերու ճիւղերուն մէջ հիւսուած խրճիթներ, բարձրանիստ պուրակի մը խորը հաստատուած օթեւաններ:

Հազար երկու հարիւր տարի առաջ, 21 յուլիս 736 թուականին, Սիւնեաց լեռնաշխարհին մէջ այսպիսի հովց մըն էր բարձրացեր քերթող եւ իմաստասէր Ստեփաննոս եպիսկոպոսը:

Եպիսկոպոսին հովցը կը գտնուէր Մոզան գիւղին վերեւը: Այս գիւղը կանգուն է դեռ մինչեւ այսօր:

Անցէք Վայոց ձորը, գացէք մինչեւ Արփա գետակը, մինչեւ հոն ուր Աստղական առուակը կը թափի իր մէջ: Բարձրացէք Աստղական առուակին ակունքը:

Հրաշալի ամիսն էր,— հայկական ամառ մը պաղառատ եւ բուրումնաւէտ: Հայաստանի արեւը կ'այրէր հողը եւ ժայռերը: Ստեփաննոս եպիսկոպոս դեռ նոր հովուապետ նշանակուած էր Սիւնեաց աշխարհին: Յուլիս 21ին հովուական այցելութեան էր եկած Մոզան գիւղը, էր երբեմն փարթամ, ուր, պատմութիւնը կ'ըսէ թէ, ազնուական պերճազին մը, իր ազատ կենակցութեամբ, գայթակղութիւն կը պատճառէր ամենուն բնակչութեան: Ի զո՛ւր կը յորդորէ զայն եպիսկոպոսը, կինը կը շարունակէ ամբարշտութիւնը: Այն առեն,— ամրան տաք եւ հրաբորբոք օր մըն էր,— կը զայրանա՛յ եպիսկոպոսը, համբերութիւնը սպառած՝ կը բանադրէ կինը:

Ահա՛ւոր պատիժ,— խորհեցէք այդ օրերու քրիստոնէական աւանդութիւններուն մասին:

Կը բանադրէ, եւ պահ մը հանգստանալու համար, կը հրամայէ իր ծառաներուն շալկել մահիճը եւ բարձրանալ հովցը:

Երբ կը հասնին լերան գլուխը, ծառաները կը բանան մահիճը եւ կը հաստատեն, ըստ պատմութեան, ուռենիի մը ճիւղերուն մէջ: Եպիսկոպոսին հրամանով՝ կը հեռանան ծառաները:

Սիւնեցի եպիսկոպոսը կը լուացուի, կը մաքրուի ճամբու փոշիէն եւ քրտինքէն, կը բարձրանայ ծառը, կը նստի մահիճին վրայ, կ'աղօթէ պահ մը, յետոյ կը դիտէ Սիւնեաց աշխարհին հրաշալի՛ բնանկարը, փրփրուն կանանչութեան մը վրայ խաղերը հովին, լոյսին ոսկի փոշիին մէջ փախուստը լեռներուն,— աչքերը կը մոլորին երկնքի կապոյտին ծփանքին մէջ, մինչ քունը, թակու առ թակու, կը տիրէ զգայարանքներուն, կը խփուին թարթիչները, եւ եպիսկոպոսը, քիչ յետոյ, կը քնանայ ջուրին խոխոջով, հովուն սօսափիւնով, ծառին օրօրով:

Վարէ՛ն, գաղտագողի, կուգայ կը հասնի բանադրուած կինը իր սիրական երիտասարդին հետ: Ծառաները հեռացած են, եպիսկոպոսը՝ մինակ եւ ի քուն: Ի՞նչ ընելու է եկեր կինը,— պատմիչը կը գրէ.

« Կինն հերատուել շարժեալ ի կատաղի բոցոյ ցանկութեանն՝ առնու ընդ իւր զհոմանին իւր եւ գայ սպանանել զսուրբն զի համարձակ լիցին ի գործն»(*):

Ուռենիին տակ կը խորհրդակցին պահ մը,— պերճազինը կ'առաջարկէ երիտասարդին՝ բարձրանալ ծառն ի վեր եւ սուրով կտրել եպիսկոպոսին գլուխը: Կը հնազանդի սիրահար տղան, սակայն չի կրնար շարժել սուրը, որովհետեւ, կ'ըսէ աւանդութիւնը, « հրեշտակ մի կացեալ ի սնարսն հովանի ունէր նմա թեւօքն »: Կը սարսափի երիտասարդը երբ կը տեսնէ որ եպիսկոպոսին շունչը « իբր զբոց ցոլանայր ի վեր եւ ճախր առեալ դառնայր անդրէն »: Անզօր՝ կը կենայ պահ մը երիտասարդը, « կարկեալ թուլանայր, եւ ամենայն յօդուածքն խաղայր, շարժէր, դողար մեծաւ սոսկմամբ »: Ու վար կ'իջնէ ծառէն եւ կնոջ կը պատմէ իր վախը: Պերճազինը կը բարկանայ, կը հրէ, ծառն ի վեր կը հանէ զայն երկրորդ անգամ: Դարձեալ չի շողար սուրը, երիտասարդը սոսկալով վար կ'իջնէ ծառէն:

Այն առեն կինը ի՛նք կը բարձրանայ ծառն ի վեր, սուրը ձեռքին մէջ: Եւ առանց ընկրկելու, կը կտրէ եպիսկոպոսին վիզը, որուն վրայ՝ իբրեւ սիւնի՝ կը հանգչէր անոր « տաճարաձեւ գլուխը », ինչպէս կ'ըսէ սիրուն բացատրութեամբ մը Հայոց վաւերական հանճարը, Հ. Ղ. Ալիշան (**):

Ուշ առեն,— Ալիշան կը կարծէ՝ « երեկոյեան հովանիներու զովութեան հետ », պատմիչը կը գրէ՝ «յառաւօտուն »,— կուգան սպասաւորները, զարհուրած՝ կը տեսնեն իրենց « աստուածակերպ » եպիսկոպոսը «աւազակի մը պէս սրախողխող », արիւնը արդէն պաղած: « Մեռածէն աւելի իրենք մահացեալ », վար կ'իջեցնեն ծառէն եպիսկոպոսին մարմինը, եւ երբ մօտակայ վանքը կը տանէին, կը հասնին Արկազան գիւղին բնակիչները, կը խնդրեն եպիսկոպոսին մարմինը իջեցնել իրենց գիւղը:

Սարսափը կը տիրէ գիւղերուն մէջ: Այդ սարսափը աւելի եւս կ'աճի, երբ ճգնաւոր մը, Նոււ, կը պատմէ իր տեսիլը մօտակայ գիւղերու բնակչութեան: Նոււ իր տեսիլին մէջ կը տեսնէ Սիւնեցի եպիսկոպոսը, որ սպիտակ նափորտ հագած, գօտը արիւնով լեցուն, կը ներկայանայ Աստուծոյ եւ կ'ըսէ.— « Քո է վրէժխնդրութիւն եւ արդար իրաւունք »: Ճգնաւորը այսպէս կը մարգարէանայ որ պատուհաս մը պիտի պայթի Սիւնեաց աշխարհին վրայ: Արդարեւ հրաբխային այս երկրամասը կը սասանի յանկարծ,— «կալու խուսար չօշափելի զգալւոյն ամենայն զաւուրս 40, եւ շարժումն եւ գրգռումն սաստիկ, զի եռայր երկիրն ահեղ դղրդմամբ յանդնդոց եւ բարձրանայր մինչեւ ի վեր, եւ անդէն իբր զալիս ծովու փլուզանէր, լերինք տապալէին, վէմք ի հիմանց քակտէին, տունք եւ ապարանք գեղեցիկք լինէին գերեզմանք բնակչաց, աղբիւրք խցէին, գետք կորնչէին, եւ ամենայն տեղի երերէր տատանմամբ, եւ ձայնք մարդկեղէն բարբառոյ լսելի լինէին ի ներքուստ յանդնդոց եւ ի վերուստ յօդոց « վա՜յ ձոր, վա՜յ ձոր », եւ կենդանւոյն ընկղմեցան ոգիք իբրեւ 10,000, զորս գիտէին եւ ի թիւ արկին, եւ զանծանօթիցն ոչ ոք գիտէր զհամարն, յաղագս որոյ կոչեցաւ անուն գաւառին Վայոց ձոր»(***):

Ինչպէս պատմիչը կ'ըսէ, 40 օր երկրաշարժի այս սարսափին մէջ ապրեցաւ Սիւնեաց աշխարհի բնակչութիւնը, աւելի քան 10,000 հոգի թաղուեցան փլատակներուն եւ հողին պատռուածքներուն մէջ: Այնուհետեւ Եղեգեաց ձորը կոչուեցաւ Վայոց ձոր, ինչպէս դուժկան ձայն մը կը կրկնէր շարունակ, երկրաշարժին ժամանակ, փլատակներու ծուխին, խառնաղնաց ամպերուն եւ փշրուող հողին մէջէն:

Բայց Ալիշան դիտել կուտայ թէ Վայոց ձոր կը կոչուէր գաւառը այդ դէպքէն նոյնիսկ հարիւր տարիներ առաջ:

Երկրաշարժէն վերջ, կը շարունակէ պատմիչը, կը հաւաքուին երկրին բոլոր վանականները եւ եպիսկոպոսները, որոնք կը հրաւիրեն կաթողիկոսն ալ, եւ Սիւնեցի եպիսկոպոսին մարմինը վերցնելով Արկազան գիւղէն՝ կը տանին Թանահատայ վանքը: Արփա գետի դիմացի կողմը, բարձրաւանդակի մը վրայ հաստատուած մենաստան մը, ուր դարերէ ի վեր կը ճգնէր խստակրօն միաբանութիւն մը,— անոնք գիշեր ցերեկ աղօթքի նուիրուած էին, հրաժարած, ինչպէս կ'ըսէ Ալիշան, ոչ միայն « մսեղէնէ եւ կթեղէնէ, այլ եւ ամենայն տաք բանէ, թանիկն անգամ թողլով », այսպէս Թանահատք կոչուած, վանքն ալ՝ Թանահատից վանք, այլ ըստ Գէորգ Մեսրոպի, «Թանահատից միաբանները խոտով կը սնանէին միայն, իսկ տօն ու կիրակի օրերը՝ թանով կամ պանիրով ու ձէթով »:

Պատմիչը չի մոռնար աւանդել ոճրագործ կնոջ կեանքին վախճանն ալ: Արդէն բանադրուած, մարդկային յարաբերութենէ զրկուած, կը մատնուի խղճի խայթի,— հոգեկան անլուր տառապանք մը: Կը պատռէ զգեստները, կը ծեծէ գլուխը, «մերկացեալ զհանդերձն եւ առեալ քարինս՝ ծեծէր զկուրծսն, եւ ա՛յնքան բաղխէր զի իջանէր վտակ արեանց »: Յետոյ կուգայ Թանահատայ վանքին մօտ, ձորակի մը դիմաց, կը փորէ գետինը, գուբ մը կը բանայ եւ « թաղեալ զանձն մինչ յատինսն՝ զամառն եւ զձմեռն տառապելով եւ ցրտահար լինելով, վայէր եւ ողբայր զցայգ եւ զցերեկ »: Այսպէս հողին մէջ կիսաթաղ, ձորն ու վանքին պատերը կը ծեծէ իր լացին արձագանգներով եւ այնքան կ'ապաշխարհէ «կինն տիրասպան », որ օր մը, Թանահատայ վանքին մէջ, պատարագի մը պահուն, սպաննուած եպիսկոպոսին գամբարանէն ձայն մը կը լսուի թողութեան.— « Թողեա՜լ լիցին քեզ մեղք, ո՛վ կին դու »: Սակայն կինը չի հեռանար իր գուբէն, այնտեղ կը մնայ մինչեւ մահ:

Ո՞վ էր սակայն Սիւնեցի եպիսկոպոսը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) ԽՈՐԵՆԱՑԻ, Գիրք Ա. Գլ. ԺԱ.

(*) ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՍԻՍԱԿԱՆ, Ս. Օրբէլեան, Ա. հատոր, էջ 183, տպ. Փարիզ 1859:

(**) ՅՈՒՇԻԿՔ, Ա. հատոր, էջ 286:

(***) ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՍԻՍԱԿԱՆ, Ա. հատոր, էջ 186:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ

== o ==

ԽՄԲ.— Ս. Մանուկեանն այս անունով աշխատութիւն մը պատրաստած է եւ եւ առանձին գրքոյկով մը լոյս պիտի ընծայէ այս տարի: Խորհրդային Արուեստի ապրիլի թիւով կը տրուի հատուած մը այս աշխատութենէն, հատուած մը որ կը ներկայացնէ արեւմտահայ թատրոնին ծագումը: Կ'արտատպենք՝ ամբողջացնելու համար կարծիքներու փոխանակութիւնը, որ կատարուեցաւ այստեղ այս նիւթին շուրջ.—

Պոլսահայ թատերական շարժման առաջին ազդակը գալիս է Վենետիկի Ս. Ղազար կղզուց: Այստեղ հաստատուած Մխիթարեան վարդապետները թարգմանում կամ խմբագրում էին թատերգութիւններ եւ իրենց աշակերտների միջոցով հանդիսաւոր տօներին ներկայացնում:

ԺԸ. դարի երկրորդ կէսից ծնունդ առած այս մարզանքները ԺԹ. դարի սկզբներին դուրս են գալիս փոքրիկ կղզու սահմաններից եւ տեղ են գտնում այն ամէն վայրերում, ուր վարդապետները հաստատում են դպրոցներ, այսպէս՝ Վենետիկ, Փարիզ, Թրանսիլվանիա, Փադուա, Թէոդոսիա, Զմիւռնիա եւ վերջապէս Պոլիս:

Պոլսում թատրոնը հանդէս չեկաւ սակայն հէնց էն գլխից իբր հասարակական կազմակերպուած երեւոյթ, այլ մէկից աւելի տասնեակ տարիներ նա իր գոյութիւնը պահպանեց ընտանեկան յարկերի տակ եւ թաղային դպրոցներում, որպէս մասնաւոր նախաձեռնութեան առարկայ: Այս հանգամանքով նա հանդէս է եկել 1815 թուից եւ իր գոյութիւնը շարունակել է նոյն իսկ 1872 թուականը, այն թուականը, ուրեմն, երբ պոլսահայ պաշտօնական թատրոնն իր ծաղկեալ շրջանումն էր գտնւում:

Թէ մասնաւոր եւ թէ պաշտօնական թատրոնները տարբեր թաղերի մէջ տարբեր ընթացք եւ զարգացում են ունենում, որոնց մասին պայծառ գաղափար կազմելու համար՝ անհրաժեշտ է կանխաւ ծանօթանալ այդ թաղերի հետ:

«Թաղ» կամ «գիւղ» անուան տակ պէտք է հասկանալ որոնք տարբեր քաղաքներ են, միմեանցից 3ից մինչեւ 10 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ ընկած, ոմանք Ոսկեղջիւրով եւ ոմանք Վոսփորով բաժանուած, եւ այն ժամանակուայ հաղորդակցութեան յետամնացութեան պատճառով գրեթէ կղզիացած: Սրանք Յ. Պարոնեանի Պոլսոյ թաղերն են, որոնցից իւրաքանչիւրն ունի իր ուրոյն տնտեսական, հասարակական եւ անհատական կեանքը, որ անխուսափելիօրէն իր որոշ կնիքն է դնում ինչպէս Պոլսոյ առհասարակ կուլտուրական երեւոյթների, նոյնպէս եւ թատրոնի վրայ:

Առաջին ներկայացումը տեղի է ունեցել Գուրու - Չէշմէ թաղում, 1815 թուին. այստեղ Տատեան ընտանիքի բնակարանի մի մասը տրամադրել է Վենետիկի Մխիթարեան վարդապետ Մինաս Բժշկեանին, որ իր դպրոցական աշակերտների միջոցով ներկայացումներ է կազմակերպել: 1828 թւին կազմակերպւում են ներկայացումներ Գում - Գաբուում, որոնք վերսկսւում են 1860 — 61 թւերին, երբ Մարտիկեան ընտանիքն իր բնակարանում կառուցում է բեմ եւ տրամադրում սիրողների: 1853—54 թւին ներկայացումներ յաճախակի տրւում են Գուզգունճուգում թէ Յակոբ Եւագրճեանի եւ թէ Պարոնեան եղբայրների բնակարանում, որոնք շարունակւում են եւ 1861 թւին Պապայեան եղբայրների բնակարանում, բայց այժմ այստեղ արդէն կազմւում է սիրողների մի խումբ, որ չորս տարի շարունակ՝ 1862—66 թւերին ներկայացումներ է կազմակերպում: 1855 թւին Սկիւտարում Օտեան Պօղոսն իր բնակարանի վերնայարկը վերածում է բեմի եւ յանկացնում իր զաւակների եւ նրանց ընկերների ներկայացումները: Սկիւտարում ներկայացումները կրկնւում են 1863 թւին Փափազեան Յարութիւնի եւ Յարութիւն Տէր Բառնաբասեանի բնակարաններում: Նոյն թւին ներկայացումներ են տրւում եւ Սամաթիայում՝ Յովհ. Անգէլաեանի բնակարանում: 1855 թւին Պէպէքի ֆրանսական վարժարանի հայ աշակերտներն իրենց ուսուցիչ Գաբրիէլ Անուշեանի ղեկավարութեամբ, հաւանօրէն իրենց դպրոցում կազմակերպում են պարբերական ներկայացումներ: Այսպիսի մասնակի թատերական ներկայացումներ յիշատակւում են նոյն իսկ 1872 թւին՝ հայ թատրոնի ամենակենսունակ շրջանին, օրինակ՝ Էնի - Գաբուում, ուր յաճախակի թատերական երեկոյթներ եւ ցերեկոյթներ են տեղի ունեցել Հայկանուշեան վարժարանի մէջ(*):

Այս թաղերից մենք մասնաւոր ուշադրութեամբ բաժանեցինք Հասգիւղը, Բերան եւ Օրթա - գիւղը, ինչպէս ընդհանուր կուլտուրական, մասնաւորապէս թատերական շարժման մէջ իրենց կատարած կարեւոր դերի պատճառով:

Հաս - գիւղը կառուցուած է Ոսկեղջիւրի ափին, զուգէ քաղաքի առեւտրական մասի հետ ունեցած հաղորդակցութեան դիւրութեան պատճառով՝ կեդրոնատեղին է հայ բուրժուազիայի որոշ մասի, իր ազդեցութեան տակ առնել «բոլո՜ր մայրաքաղաքային թաղերն ու էսնաֆները, դեռ ուսն Սամաթիան էլ մէջն առնելով»: Ահա այս բուրժուազիան թափով ձեռնարկում է իր թաղում նաեւ թատերական նորութեան խրախուսմանը:

Հաս - գիւղում թատերական առաջին փորձերն սկսւում են 1850 թւին: Արտաքին բոլոր տեսակի յարմարութիւնների համար պատասխանատւութիւն են ստանձնում Ալթունեան - Տիւզ

(*) «Մասիս», 1893, էջ 169: Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը», 1925, էջ 396—405:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

(վէպ. Հրաչ Զարդարեանի)

»»»··«««

Անկարելի է չվերյիշել Ռուբէն Զարդարեանը երբ կը յայտնուի մեզ պատանին, Հրաչ Զարդարեան: Ոչ թէ նմանութիւններուն, այլ մանաւանդ տարբերութիւններուն իսկ պատճառաւ:

« Ցայգալոյս »: Երեւնամեակ մը: « Մեր կեանքը »: Պատմութիւն մը ամբողջ, որ մեզ տարեց, խմորեց, մեզ եւ մեր նմանները: Աշխարհն ամբողջ: Ցորդեցանք մեր կաղապարէն դուրս, դուրս՝ մեր սահմաններէն: Անցած ենք Ռուբիկոնը, մեր ետեւ քանդելէ վերջ բոլոր կամուրջները: Ահա նոր ափ մը մեր առջեւ, ուր կ'ուզենք կառչիլ, յաղթանակել, հետեւաբար այրենք նաւերը... բայց արդէն այրած ենք զանոնք, ինչպէս նաեւ այրած՝ անցեալի տեսլապատկերը: Հրաժեշտ՝ մեր աստուածներուն, մեր դեւերուն. ոչ միայն հրաժեշտ, այլ եւ ուրացում: Երկնքի ճամբաները չենք փնտռեր, ոչ ալ դժոխքի, ինչ որ անհրաժեշտ է մեզ, աշխարհի ճանապարհն է... կարծեմ վերջնական է, ալ ինքզինքնիս չենք ճանչնար, պարպուած, ամքած՝ մեր երբեմնի խանդավառութիւններէն:

Ի՛նչ ժամանակ... ի՛նչ բարք... Որդիները հայրերէն բաժնող անջրպետ մը ինքնին հասկնալի է ու տրամաբանական, ըսելու համար անհրաժեշտ: Բայց ոչ մէկ առեն այդ հեռացումը այնքան բիրտ, բուռն ու տարերային չեղաւ, որքան մեր օրերուն, ու հայ աճող սերունդի մօտ: Երեւոյթը ընդհանուր է. այսօրուան ու երէկուան երիտասարդները կանգնած են իրենց ծնողքին հետ կռնակ կռնակի հակառակ, չուզելով հասկնալ զիրենք, ընդհակառակն պատրաստ՝ դատելու, դատապարտելու զանոնք:

Հայ իրականութեան մէջ այս երեւոյթը ոչինչ ունի տարօրինակ:

Երբեմն մեր երիտասարդութիւնը կը հասուննար ծնողական յարկի տակ. ան կամայ ակամայ կը թրծուէր հայրերու շունչով ու հեղինակութեամբ, վերջ ի վերջոյ իւրաքանչիւր ոք կը նոյնանար իր միջավայրին հետ, ուր մարդը ոչինչ էր, աւանդութիւնը ամէն ինչ:

Այս օրուան երիտասարդները նման են սակայն դրախտէն աքսորեալներուն. անառակ որդիներ,— անշուշտ հակառակ իրենց կամքին — հօրենական տունի կարօտն անգամ չունին:

Փոթորիկը որ զիրենք արմատախիլ ըրաւ՝ զանազան անուններ ունի,— պատերազմ, գաղթ, տարագրութիւն, յետպատերազմեան տագնապ: Այս ամէնը յանգած է վիթխարի անանկութեան մը. բարոյական այն բոլոր արժէքները, որոնք իմաստ ու շեշտ կուտային հայրերու կեանքին, թաւալ գլոր անկում կրած են զաւակներու մօտ, կատարեալ քրախ, հոգեկան խուճապ... վերացական թեւերով թռչելու պատրանքին յաջորդած է մինչեւ ոսկորները ցեխի մէջ խրած զգալու դառնութիւնը...

Այս կացութեան առջեւ իմաստութիւնը վերածուեր է լակոնական կարգախօսի մը ու խե՛ւ անիծած աշխարհին, il faut se débrouiller, մանաւանդ ներկենք ու անկէ անդին, գլուխը քարը...

Ծանրացայ մեր ժամանակի բնորոշ այս պատկերին վրայ, որովհետեւ Հրաչ Զարդարեանի վերջին վէպը, « Մեր կեանքը » կարդալու պահուն, անկարելի է չխորհիլ այդ մասին:

Հրաչ Զարդարեան արդարեւ փորձած է իր վէպով կենդանացնել հայ կեանքի բեկումը, նախորդները այժմէականներէն զատող բարոյական antithèseը, որու անդրադարձումները աւելի շեշտուած են գաղութներու քան թէ առհմիկ Արեւելքի մէջ: Իբրեւ շրջանակ՝ փարիզահայ միօրեայ իրականութիւնը, ուր երիտասարդ հոգիները կը թունաւորուին ոչ միայն իրենց ներքին դժգոհութեամբ, այլ կ'ուծանան միանգամայն զոմափոլիթ մշակոյթի մը snobismeով: Արդիւնքը միեւնոյնն է. թերիմացութիւն հօրէ՝ զաւակ, երէց՝ կրտսեր, նախապատերազմի ու յետպատերազմի ուղեղներու միջեւ: Եւ աւելին. թերիմացութիւն՝ անհատի մէջ իսկ. մարդը բաժնուած ինքն իր մէջ, ինքն իր դէմ:

Հրաչ Զարդարեանի փորձը, թէեւ հեռու սպառելէ նիւթը, իր սեռի գիրքերուն մէջ անգամ ուշագրաւ գործ մըն է, անվերապահ ու անկեղծ, գրուած՝ տաք ու սրտաբուխ շունչով:

Եթէ Թուրքենեւ հակադրեց ժամանակին «Հայրերը եւ Զաւակները», Հրաչ Զարդարեան կրնար իր վէպը կոչել «Երէցներ ու կրտսերներ», որովհետեւ մեր ժամանակի կշռոյթը շատ աւելի արագ հեռացուց եղբայր եղբօրմէ, քան երբեմն տղաքը՝ իրենց ծնողքէն:

«Մեր կեանքը»ի տիրապետող լէյթմօթիվը երկու եղբայրներուն՝ Արսէն ու Տրդատ Տէրտէրեաններու յամր բայց յարաճուն անհասկացողութիւնն է, կամ աւելի ճիշդ բախումը բարոյական երկու տեսակ կեցուածքի: Արսէն, անդրանիկը, աչքդ ու սիրտը բացուած պատերազմէն առաջ ու հայրենի երդիքի տակ, հակառակ ցնցումներուն, չէ կրցած թօթափել մեր արեւելքի աւանդապաշտ ու ընտանեկան բարոյականը: Փոքրը՝ Տրդատ, յետպատերազմեան տղայ, «տուն»ի ներշնչումներէն աւելի կրած է ազդեցութիւնը օտար, անանուն միջավայրներուն, ֆրանսական լիսէին,— վերջապէս անած է Փարիզի մթնոլորտով: Դիւրին է գուշակել իր ներքին դիմագիծը, խիղճը փակ, աչքը բաց. զուրկ բարոյական զգայնութենէ բայց հարուստ՝ ֆիզիքական կեանքով. կորովի սփորմէն թէեւ, բայց ոչ ապետական. կոշտ ու բութ անմականութիւն մը, որ յաղթական է սեռային նուաճումներուն մէջ, բայց վատ ու դասալիք՝ սիրոյ առջեւ: Դարավերջիկ երիտասարդը մէկ խօսքով, սկեպտիկ, սնօպ, նրբութեան շղարշին տակ նախնական էակ մը, որ չի պատկանիր ո եւ է ընտանիքի, ազգի, պատմութեան, եւ որուն առջեւ կը բացուին անփառունակ յաջողութիւններուն դուները:

Անոնք սակայն գիտեն տրամաբանական աշխարհահայեացքի մը վերածել իրենց շարժառիթները. կը թուի արդարեւ թէ իրենց ապրելակերպը միակ աշխարհահայեացքի մը վերածել բանալ:

Հրաչ Զարդարեան զգուշացած է պոռոտ ու հասու շեշտ մը դնել այդ երկու եղբայրներուն հակամարտութեան վրայ. բանավէճերէ, գաղափարական շփումներէ աւելի անիկա կ'արտայայտուի պզտիկ դրուագներով, թաղուն եւ ներքին պատահարներով. բացէ ի բաց չպոռթկալով հանդերձ, եղբայրներու թերիմացութիւնը կը գունաւորէ վէպին ամբողջ հիւսքը:

Բախումը կը սկսի ընտանեկան տագնապով մը. Արսէն ու իր մայրը կը զգան որ Տրդատ իր աշխատած ոսկերչանոցէն փլաթինի փոշի կը գողնայ. եւ ահա տռամը... Մօր անկարող յուզումը, եղբօր վիրաւոր ընդվզումը կը բախին Տրդատի դրապաշտ զատողութեան. «Ո՞վ չի գողնար... չէ՞ որ կեանքը կազմակերպուած է գողութեան վրայ...»:

Երկու եղբայրներուն խորթութիւնը իր ամէնէն եղերական նոպաները կ'անցընէ կնոջ պատմութեան մը առթիւ, որուն շուրջ կը զարգանան արդէն վէպին դրուագները, յանգելու համար ճակատագրական խզումին:

Տրդատ իր նուաճումներու կարգին, ճանչցած է ֆրանսացի աղջիկ մը, Էլիզ, «Երգեցիկ»ը — միակ սիրոյ մը համար ծնած աղջիկ — զոր յղի ձգելէ վերջ, լքեր է հակառակ անոր գերագոյն անձնուիրութեան:

Ու մինչ Տրդատ այնուհետեւ կ'երթայ կնքելու հաշուի, դիրքի, պատշաճութեան վրայ հիմնուած ամուսնութիւն մը,— առեւտրական ձեռնարկ մը,— տուն փեսայ երթալով հայկայֆ Դաւիթեաններու մօտ, Արսէն, մեծ եղբայրը անձնուէր՝ գութի, խղճահարութեան եւ մասամբ անանուն զգացումներուն, կը մօտենայ Երգեցիկին, կը ջանայ դարմանել իր եղբօր չարիքը: Բայց ան՝ աղջիկը արդէն «ճաթած անօթ» է: Կեանքը կաթիլ կաթիլ կը փախի անկէ. Արսէնի բարեկամութիւնը կարծէք աւելի կը սաստկացնէ անոր սիրոյ վիշտը:

Էլիզին մահէն վերջ Արսէնն ու մայրը կ'որդեգրեն անոր պզտիկը, «Տղաթիկ»ը. ահա սրտմտութեան նոր պատրուակ երկու եղբայրներուն, երկու ընտանիքներուն միջեւ... «Կարելի՞ բան է... աղօրինի տղայ մը՝ տան մէջ... չմնայե՛լ Մարտիրոս պէյ Դաւիթեանի նման ընտանիքի մը համբաւին... բարուոք յարաբերութիւններուն...»:

Պզտիկին պատճառաւ Տրդատ կը դադրի այլ եւս այցելելէ իր հարազատ մօր, նոյն իսկ անոր լուռ հառաչումի, հոգեվարքի նոպաներուն մէջ անգամ, հակառակ եղբօր թախանձանքներուն:

(Մնացեալը յաջորդով)

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

եղբայրները, իսկ գեղարուեստական խնդիրների համար՝ Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ բժ. Գարեգին Զափրոցեանը: Ներկայացումները տեղի էին ունենում Ներսիսեան դպրոցում եւ շարունակւում են մինչեւ 1855, երբ գալիս եւ շարժման է միանում վենետիկում Մխիթարեանների մօտ ուսում առած Սրապիոն Հէքիմեանը: Հէքիմեանի գործակցութեամբ հինգ տարի եւս ներկայացումները շարունակւում են, եւ այնպիսի խանդավառութեամբ, որ ի վերջոյ որոշում են եւ 1860 թւին կառուցում են սեփական թատերական շէնք: Այս շէնքը, սակայն գրեթէ կեանք չունեցաւ՝ մէկ ներկայացում միայն տալուց յետոյ դատապարտւեց անգործութեան, որովհետեւ նրա կառուցումը նկատւեց հակաօրինական, եւ այնտեղի ներկայացումները՝ իբր դայթակղեցուցիչ ելոյթ: Ներկայացումները մասնաւոր տներում եւ դպրոցներում շարունակեցին իրենց գոյութիւնը, բայց այնուամենայնիւ ընդհանուր ոգեւորութիւնն ընկաւ, մանաւանդ երբ Սրապիոն Հէքիմեանը եւ Այթոնի-Տիրի եղբայրներն իրենց գործունէութիւնը փոխադրեցին Բերա(*):

Հաս-գիւղն իր այս տասնամեայ թատերական կեանքով կատարեց կուլտուրական մեծ դեր,— նա հանդիսացաւ օրինակ եւ խրախոյս միւս թաղերի, ինչպէս մասնակի, նոյնպէս եւ ընդհանուր՝ կազմակերպւած թատերական գաղափարի յղացման եւ իրացման, իսկ որ ամենագլխաւորն է, նա առաջ քաշեց եւ խրախուսեց Պոլսահայ թատրոնի ջահակիրներին,— Մաղաքեան, Էքչեան, Մնակեան, Պէնկլեան, Ֆասուլիաճեան: Հաս-գիւղն է, վերջապէս, Օրթա-գիւղի հետ միասին այդ շրջանի հայ բուրժուազիայի ցայտուն գաղափարախօսը եւ իր նախասիրած խաղացանկով, նրա հետ միասին, այդ գաղափարախօսութեան հրահրողը:

Բայց ի՞նչ խաղացանկ ունէին առհասարակ այս բոլոր մասնակի թատերաբեմերը, եւ ո՞րն էր նրանց գաղափարախօսական եւ գեղարուեստական յատկութիւնը:

Խաղացանկը մշակւած էր մեծաւ մասամբ կամ Մխիթարեան վարդապետների կողմից եւ կամ պատրաստւած էր նրանց անմիջական ազդեցութեան տակ: Այս վարդապետների մշակած թատերական ուղղութիւնը, սակայն, շարունակութիւնն է այն ուղղութեան, որ հաստատեցին Լեհաստանի հայ կաթոլիկ կրօնականները ԺԷ. դարում: Սրանց շրջանում ծագում առած Ս. Կոյսն Հռիփսիմէ եւ Սրտաշարժ ողբերգութիւն թատերական գրւածքների անուններն ինքնին նրանց կրօնական գաղափարախօսութեան մասին որ եւ է տարակուսանք չեն թողնում: Տարբեր գաղափարախօսութիւն չէին կարող ունեցած լինել եւ Մխիթարեան վարդապետների մշակած թատերգութիւնները, որոնց թիւը հասնում է 110ի, բոլորն էլ անտիպ՝ Վենետիկցիների մատենադարանում, եւ որոնց բոլորի նիւթն առնւած է «Ս. Գրքէն եւ սրբոց վարքէն»:

Ահա կրօնական այս նոյն գաղափարախօսութիւնն է, որ, դաշնակցած շեշտւած ազգայնական գաղափարախօսութեան հետ, կազմում է Կ. Պոլսում, վերածնւած հայ բուրժուազիայի հասարակական գիտակցութեան արտայայտութիւնը եւ հանդէս է գալիս տարբեր թաղերում ներկայացւած խաղացանկերի մէջ: Այս թաղերի խաղացանկերի մասին վկայում են, թէ Գում Գափուում «Աստուածաշնչէն քաղւած նիւթերու վրայ թատերգութիւններ կը բեմադրուէին» եւ կամ ներկայացւել են խալացի բանաստեղծ Մեսատաաչեանի «կրօնաշունչ» գործերը, եւ կամ Յովսէփ գեղեցիկ թատերգութիւնը: Սկիւտարում ներկայացւել է ի մէջ այլոց Լուսաւորիչ, Պապ թատերգութիւնները: Սամաթիայում՝ Քրիստոնէական ընտիր ողբերգութիւն մը, ինչ Գափուում Մեծն Ներսէս, Վարդան, Արշակ Բ. ողբերգութիւնները, Պէշիկթաշլեանի եւ Դուրեանի ողբերգութիւնները: Այստեղ խաղացանկի մէջ յիշատակւում են թատերգութիւններ ե՛ւ Կոռնէյլից, Ռասինից, Մոլիէրից, յիշատակւում են նոյնպէս «դաւեշտներ» ընդհանուր անուան տակ անյայտ գործեր, իսկ Հաս-գիւղում ներկայացւել է գլխաւորապէս Բժ. Զափրաստճեանի Վարդան ողբերգութիւնը, Սարգիս Միրզա Վանանդեցու Միհրդատը եւ որ գլխաւորն է՝ Ս. Հէքիմեանի Ազգային ողբերգութիւնները:

Ս. Հէքիմեանի ողբերգութիւնները ժամանակով զուգադիպում են Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի, ինչպէս Թովմաս Թէրզեանի, Թըլեանի եւ այլոց մշակած ողբերգութիւններին: Այս հեղինակները Մխիթարեանների աշակերտներ են, եւ այժմ թատերգում են համաձայն իրենց ուսուցիչ եւ Պէշիկթաշլեանի գործունէութեանն աջակից, բայց ԺԹ. դարի առաջին հայ թատերգակ Պետրոս վարդապետ Մինասեանի հրահանգների համաձայն: Այս վարդապետը 1845 թւից ի վեր հանդէս է գալիս Խոսրով Մեծ եւ Սմբատ Առաջին ողբերգութիւններով: Նրա թատերագրական սկզբունքներն արձանագրւած են առաջին ողբերգութեան առաջաբանում, ուր նա թատրոնը բաժանում է երկու տեսակի,— կրթական եւ ցոփ թատրոն: Ցոփ համարում է նա այն թատրոնները, ուր ամուսնական կամ առհասարակ սիրոյ յարաբերութիւններն են ցուցադրւում: Այսպիսի ներկայացումներն է նա համարում իբր թէ Եւրոպացիների անպարկեշտութեան եւ կամ առհասարակ ներկայ դարի չարիքների պատճառը: Նա կոչ է ուղղում «ազգայիններին», «եթէ կ'ուզեն մեծապէս օգտակար ըլլալ ազգին եւ վերահաս նորանոր չարիքների առաջքըն առնել», պէտք է խուսափին այս տեսակ թատրոնից եւ պէտք է հետեւեն առաջին տեսակ՝ «կրթական» թատրոնին, այսինքն՝ ոչ մի սիրային հարց՝ բեմի վրայ, ոչ մի կին գործող անձ՝ գրւածքում, եւ ոչ մի դերասանուհի՝ բեմի վրայ: Այդ «ազգայինները» պէտք է տան այնպիսի գրւածքներ, որոնք «միտքը գերծ պահելով մեղմէ եւ վայրաքարշ կիրքերէ, աստուածպաշտութեան, ազգասիրութեան եւ ամէն տեսակ առաքինութեամբ կը բորբոքին»: Ահա այն նոր տեսակի Արիստոտէլեան պոէտիկան, որի համաձայն աշակերտները գրում են թատերգութիւններ(*):

Այս աշակերտների եւ առհասարակ Մխիթարեանների հետեւողութեամբ զանազան յայտնի եւ անյայտ անձերից գրւած «ազգային» եւ կամ «քրիստոնէական» ողբերգութիւնները գեղարուեստական վայելք չեն հետապնդում, նրանք մեծ մասամբ հետեւողութեամբ են շինւած, զուրկ տաղանդից, եւ որոնց մէջ, մասնաւորաբար ընտանեկան բեմերում ներկայացւած, ինչպէս եւ Պէշիկթաշլեանի թատերգութիւններում, բացակայում է սէրը, եւ ուր ֆանտաստիկական յղացումների միջոցով սրւում են ուսուցչի բարոյացուցիչ սկզբունքները,— աստուածպաշտութիւն եւ ազգասիրութիւն, սկզբունքներ, որոնք նոյնանալով նոր զարթնող բուրժուազիայի, առաջին հերթին Հաս-գիւղցիների գաղափարախօսութեան հետ, դառնում են այն երկու հիմնական նշանախօսքերը, որ ղեկավարում են ինչպէս սրանց, նոյնպէս եւ սրանց միջոցով միւս թաղերի ներկայացումները:

Այնուամենայնիւ, երբ նկատի ենք առնում այս խաղացանկը, ինչպէս եւ տարբեր թաղերում ներկայացումները խրախուսելու համար հետեւեալ անուններով կազմւած ակումբներն ու լսարանները,— Գրասէր ակումբ, Արտաւազդեան թատերական ընկերութիւն, Հայկական թատրոն, Հայկական ընկերութիւն, Հայկական բարեսիրաց ընկերութիւն,— երբ նկատի ենք առնում, որ թատերական այդ գործին մասնակից է բուրժուազիան՝ իր տրամադրելի նիւթական միջոցներով, մանր բուրժուազիան՝ [illegible] իր մտաւոր եւ բարոյական ուժերով, մասնակից է եւ հոգեւորականութիւնը՝ յանձին Մկրտիչ Խրիմեան, Ներսէս Վարժապետեան եւ Սարգիս Պատրիարքների, որոնք պատրաստ են իրենց ներկայութեամբ մեծարելու եւ խրախուսելու թատերախաղերը, այս բոլորից յետոյ՝ գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ Պոլսոյ Հայկական միջավայրում թատերական գործունէութիւնն ազգային-կրօնական լուրջ հանգամանք է, եւ հեռու չէ օրը, երբ նա դուրս գալով իր մասնաւոր ընտանեկան վիճակից, պիտի ստանայ հրապարակային պաշտօնական բնոյթ:

Արդարեւ, չուշացաւ այդ օրը:

(*) «Լոյս», շաբաթաթերթ, 1901, էջ 36, 37:
«Ընդարձակ Օրացոյց», էջ 254:
«Բիւզանդիոն», 1904, թիւ 567:
«Թէոդիկ», 1925, էջ 400:

(*) Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Զօպանեան, էջ 37:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Տէրտէրն ասաց

●●●●

Այս բաժնին մէջ տուեր էինք Վանայ ժողովրդական երգերէն մին,— պակաս թուելով մեզի՝ խնդրեր էինք մեր ընթերցողներէն ամբողջացնել զայն: Թուլչայի (Ռումանիա) մեր ընկերներէն՝ Մ. Կոստանեան մեզի ղրկած է այդ գեղեցիկ երգին ամբողջութիւնը, որ ահաւասիկ.—

Երէկ մեր տէրտէր ձիկ ասաց·
— Ի՞նչ խօրօտիկ աչքեր մ'ունիս:
Ես էլ մեր տէրտիրոջն ասեցի·
— Դեղդիր մը տուր դընեմ իյնէ:

Երէկ մեր տէրտէր ձիկ ասաց·
— Ի՞նչ խօրօտիկ ծամեր մ'ունիս:
Ես էլ մեր տէրտիրոջն ասեցի·
— Սանտրիկ մը տուր զարնեմ իյնէ:

— Ի՞նչ կլորիկ գըլուխ մ'ունիս·
— Եազմէ մը բեր իսկեմ իյնէ:

Ի՞նչ պստըտիկ քթան մ'ունիս·
— Տանձիկ մը բեր դընեմ իյնէ:

— Ի՞նչ բարակիկ մէջքիկ մ'ունիս·
— Քամար մը բեր կապեմ իյնէ:

— Ի՞նչ մարմարէ ջանիկ մը ունիս·
— Շապիկ մը բեր խայնեմ իյնէ:

— Ի՞նչ չինարի պաժիկ մ'ունիս·
— Դալմէ մը բեր խայնիմ իյնէ:

— Ի՞նչ շողշողուն մատներ մ'ունիս·
— Մատնիկ մը բեր ընցուցեմ իյնէ:

— Ի՞նչ խօրօտիկ պլակ մ'ունիս·
— Բլազիկ մը բեր ընցուցեմ իյնէ:

— Ի՞նչ բարակիկ ձեռներ մ'ունիս·
— Թաթպան մը բեր ընցուցեմ իյնէ:

— Ի՞նչ խօրօտիկ ոտներ մ'ունիս·
Սօլիկ մը բեր խայնեմ իյնէ:

Երէկ մեր տէրտէր ձիկ ասաց·
— Ի՞նչ կարմրբիկ երես մ'ունիս:
Ես էլ մեր տէրտիրոջն ասեցի·
— Բերանդ բեր քսեմ իյնէ:

Էրիկ ջան...

»»» :«««

Գ. Թարվերդեան Երեւանի Գրական թերթին մէջ (20 մայիս) կը հրատարակէ մէկ-երկու աշուղական երգեր, զորս հաւաքած է Հայաստանի գաւառներէն: Թարվերդեան հաւաքած է աւելի քան 600 նման երգեր, որոնք կը պատկանին ծանօթ եւ անծանօթ հայ աշուղներու: Երգը, զոր կ'արտատպենք, կը պատկանի աշուղ Նուբիկի, Զանգեզուրի Խնձորեսկ գիւղէն,— ապրած է յիսունական թուականներուն:

Գլխէդ խելքի հոտ չի գալիս,
Տախտակդ պակաս, էրիկ ջան:
Մօրից էդպէս ծնւել ես դու,
Էդպէս կը մնաս, էրիկ ջան:

Ջամալդ նման սաղայել,
Բնութիւնդ դահա աւել,
Գործում աղուէս, ուտելում գէլ,
Խօսելիս լոպպազ, էրիկ ջան:

Անծուէ՛ր, ով եղաւ պատճառ,
Ինձ չըզգէր կրակը վառ,
Լեզուդ կծու, խօսքերդ դառ,
Մոլի դումարբազ, էրիկ ջան:

Նուբիկն եմ, ինձ քեզի պէսը
Հարկաւոր չէ օրէս դէսը,
Էլ չես տեսնի իմ երեսը,
Քանի դու կաս, էրիկ ջան:

Լոհէնկրին...Փրանսական

= o =

Ուսումնասիրութեան անսպառ աղբիւր կը կազմեն Վակնէրի գործերը, որոնք յօրինւած են ժողովրդական դիցավէպերու վրայ: Մինչ այժմ այնպէս կը կարծուէր թէ Վակնէր այդ աւանդավէպերը կը քաղէր Հռենոսեան շրջանէն, որ, իր հրաշալի բնանկարներով, ներշնչարան մըն է հէքեաթներու եւ դիցավէպերու: Վերջերս, սակայն, կը հաստատուի որ Հռենոսեան կարծուած այդ աւանդավէպերը հեռու երկիրներու ստեղծագործութիւններ են: Այսպէս այս սիւնակներուն մէջ գրեցինք անգամ մը թէ Փարսիփալը, ըստ նորագոյն պրպտումներու, հայկական ծագում ունի: Եւ ահա կը հաստատուի դարձեալ, որ Լոհէնկրինը ծագումով ֆրանսական աւանդավէպ մըն է:

Այս աւանդավէպը օգտագործած է առաջին անգամ Վոլֆրամ Էշէնպախցի, գերման բանաստեղծ մը որ ապրած է 1170 — 1220 թուականներուն: Վակնէր Փարսիփալն, ինչպէս Լոհէնկրինի նիւթը առած է Վոլֆրամէն:

Իսկ թէ ի՞նչպէս Վոլֆրամ գտած է այս աւանդավէպերը,— այս մասին զանազան տեսակէտներ արտայայտուեցան վերջերս: Ֆրանսացի մը, Կէօդի, երբ գրեց թէ Լոհէնկրինի աւանդավէպը հարաւային Ֆրանսայէն ճամբորդած է Գերմանիա, խիստ քննադատութիւններու ենթարկուեցաւ: Այսուհանդերձ Կէօդի կը պնդէր, եւ կ'աւելցնէր թէ Լոհէնկրինի դիմախօսութիւնները (tenson) լսած է իր մեծհօրմէն, մեծ-հայրն ալ իր կարգին՝ հովիւէ մը:

Այս վկայութենէն զատ, երկու գերմանացի հնախոյզներ, Օթթօ Քան եւ Վալթէր Բումկէլ, եկան իրենց պեղումներով հաստատել թէ իրապէս Վակնէրի օփերաներուն նիւթը կուգայ Արիէժէն (Հարաւային Ֆրանսա), ուր կը գտնուի Կրաալի տաճարը: Գերմանացիները կը շարունակեն պեղել Կրաալի տաճարին աւերակները:

« Կրաալ » կը նշանակէ սկուտեղ կամ բաժակ, եւ ըստ աւանդութեան, այս այն բաժակն է, որով Յովսէփ Արեմաթացի Յիսուսի խոցուած կողէն հոսող արիւնը հաւաքեց ու պահեց:

Այս նշխարը, որ պահուած կը մնար Մոնսալվայի տաճարին մէջ, հրաշքներ կը գործէր:

Փարսիֆալ, որ, մօրը հսկողութեան պատճառով, երկար ժամանակ հեռու կ'ապրէր ասպետական կեանքին արկածախնդրութիւններէն, որսորդութեան ելլելով կը հասնի մինչեւ Կրաալի տաճարը: Հարցախնդիր երիտասարդ, կ'այրի Կրաալի տաճարին խորհրդաւոր գաղտնիքով: Կ'երթայ կը ներկայանայ ճգնաւորի մը, որ իրեն կը բացատրէ հրաշագործ նշխարին գաղտնիքները: Փարսիֆալ, ի վերջոյ, կը յաջողի մտնել Կրաալի տաճարը, ուր թագաւոր կը հռչակուի:

Այս Փարսիֆալի տղան է, որ կը կոչուի Լոհէնկրին: Պրապանի իշխանուհին իրեն օգնութեան կը կանչէ զայն, պաշտպանուելու համար թշնամիներուն դէմ: Լոհէնկրին օգնութեան կը փութայ եւ կ'ազատէ իշխանուհին, կ'ամուսնանայ հետը՝ երդում առնելով որ երբեք պիտի չհետաքրքրուի իր ծագումով: Իշխանուհին կը դրժէ երդումը, այնպէս որ Լոհէնկրին կը մեկնի նստած՝ մակոյկի մը մէջ, զոր կը քաշէ կարապ մը:

Ընդունելով այս աւանդավէպերուն ֆրանսական ծագումը, ի՞նչպէս բացատրել անոնց ճամբորդութիւնը դէպի Գերմանիա:

Կէօդի կը գրէ թէ Սիմոն տը Մոնֆորի զինուորները, երբ, 1213 թուականին, ասպատակեցին հարաւային Ֆրանսան, իրենց հետ տարին թանկագին աւարներու մէջ հին ձեռագիրներ ալ: Հռենոսի շրջանին վանքերու միաբանները զինուորներու ձեռքէն առին ձեռագիրները եւ պահեցին: Ահա այդ ձեռագիրներն է, որ Վոլֆրամ, իր մահէն առաջ, օգտագործեց եւ իրմէ վերջ, իր գրութեան վրայէն օգտագործեց Վակնէր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Միայն տասը հոգի

= o =

Փարիզահայ թերթերուն մէջ կարդալով՝ Տիկին Փրթի Տէր Պօղոսեանի կողմէ Հայոց մասին տրուելիք ֆրանսերէն դասախօսութեան ազդը, պարտականութիւնէ մղուած, շաբաթ երեկոյ ուղղուեցայ ծանուցուած վայրը:

Քիչ մը ուշ մնացած ըլլալով կը կարծէի տեղ չգտնել, քանի որ դասախօսութիւնը ուղղակի կապ ունէր մեզի հետ: Կ'երեւակայէի նոյնպէս խճողում մուտքին մէջ, հրմշտուք, ինչպէս սովոր ենք տեսնել յաճախ:

Զարաչար սխալած էի սակայն: Շէնքին գլխաւոր մուտքին մէջ ամայութիւն միայն գտայ: Օտար երիտասարդ մը զիս առաջնորդեց շէնքին մեծ սրահը: Զարմանքս մեծ եղաւ, երբ հոն ալ գտայ միայն երեք հոգի:

Պահ մը փորձուեցայ խորհիլ՝ թէ մի գուցէ սխալ տեղ առաջնորդուած էի եւ դասախօսութիւնը կը կատարուէր ուրիշ սրահի մը մէջ: Ուրիշ մտածում մըն ալ ունեցայ, չէ՞ որ սովոր ենք հանդէսի մը կամ հաւաքոյթի մը ծանուցման ժամանակէն մէկ ժամ ուշ գալ, հետեւաբար դեռ կանուխ էր ...:

Ներկաներու թիւը եօթը եղած էր: Ընթերցանութեան մէջ խորասուզուած էի. յանկարծ ֆրանսերէն յայտարարութիւն մը,— սեւեր հագած կնոջ մը կողմէ.

— « Նկատելով որ շատ քիչ է մեր թիւը, կը խնդրուի վերնայարկի սրահը ելլել »:

Հետեւեցանք բոլորս ալ: Պզտիկ սրահը սակայն աւելի բախտաւոր չեղաւ, երեք նորեկներով ներկաներու թիւը հասաւ տասնի:

Նոյն սեւաւոր կինն էր որ անցաւ ամպիոն եւ սկսաւ իր ֆրանսերէն դասախօսութիւնը: Տիկին Փրթի Տէր Պօղոսեանն էր:

Շատ խնամքով պատրաստուած դասախօսութիւն մը: Հայ ժողովուրդի ծագման մշուշապատ շրջանէն մինչեւ մեծ պատերազմը: Անոր պատմութիւնը, քաղաքակրթութիւնը եւ մեծ դէմքերը: Ծանրացաւ Բագուի հայկական ջարդերուն վրայ, տուաւ իր ականատեսի վկայութիւնները եւ իր դերը իբրեւ ազատարար: Դէմքին վրայ կ'արտացոլար սարսուռը այդ սարսափի օրերուն:

Ըսի՝ խնամուած եւ գնահատելի դասախօսութիւն մը:

Նպատակս չէր սակայն կատարուած դասախօսութեան նիւթը տալ հոս ամբողջութեամբ, այլ հարցնել.—

Ո՞ւր էր հայ մտաւորական դասը:

Ո՞ւր էր հայ կինը, լսելու իր օտարուհի քրոջ խօսքը, իր ցաւին ու տառապանքին մասին:

Ո՞ւր էր վերջապէս Կովկասի նախկին պատերազմիկներու միութեան վարչութիւնը որ տուած էր իր հովանաւորութիւնն ալ:

Հիւթեղ դասախօսութիւն մը, ՏԱՍԸ ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻԱՅՆ:

Հայասէր դասախօսուհին ի՞նչ տարաւ իր հետ այդ երեկոյ իբր տպաւորութիւն,— չեմ գիտեր: Գիտեմ միայն բարոյական ու նիւթական հաշուեկշիռը իր աշխատանքին եւ վազվըռտուքներուն՝ դուռնէ դուռ, խմբագրատունէ խմբագրատուն.— Տասը ունկնդիր միայն, որոնց քանի մը հոս

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾԸ

= o =

Ղալաթիոյ կամուրջէն կ'անցնէր ան, սեւեր հագած: Գեղեցկութեան գաղտնիքը հոդ է, կ'ըսէին անոր հետեւողները, անոնցմէ մէկը մանաւանդ, սերունդի մը գեղեցկութեան խտացումը կ'երեւի դէմքին վրայ, կ'ըսէր, ու նայած ատեն, սիրտը հատնող ապրիլի մը պէս կ'իջնէր քիչ քիչ իր անյատակ խորութիւնները:

Իրաւ ալ շնորհ մը կար անոր գեղեցկութեան մէջ՝ բացառապէս թափանցիկ, ու որքան նայէիր, կը խորունկնար ան, հորիզոնը կը բանար անոր մատաղ հոգիին:

Ասանկ երե՛ւ, չտեսնուա՛ծ բան, գեղեցկութենէն աւելի բան մը կար հոն: Հալած վարդերու զմայլելի կարմիր մը՝ լուսնի հանդարտութիւնով կը կենար հոն:

Տեսնողները, անոր հասակը բանի հետ չէին կրնար բաղդատել. անտառներու կանաչ արեւին տակ բուսնող ծաղիկ մը, իր հրապոյրին բոլոր փափկութիւնովը երկարած:

Աչքերը, երբ ընտանի քմահաճոյքի մը տակ, կ'օրօրուէին հարցումի մը նման, ժպիտ ուզած ատեն, գոյնի մը ճառագայթը կը մարէր դէմքին վրայ:

Շատերուն աչքերը մնացին անոր ճամբան, երբ կամուրջին ծայրը, անհետացաւ ամբոխին մէջ, սրբուելով լուսաւոր գիծի մը նման՝ հեռաւոր հորիզոնին ետեւ:

Արձանագործը կեցաւ կամուրջէն քիչ մը վեր, ու խորհրդաւոր մարդու մը նման, նայեցաւ հեռացող անծանօթուհիին:

Շատեր անտարբեր ու հանդարտ իրենց կեանքի տափակութեան մէջ, կ'երթային, կուգային...

Արձանագործը կը նայէր կամուրջին մինչեւ միւս ծայրը, ուր, անցնող անծանօթուհիին ճամբան բոցէ գծի մը պէս կ'երկարէր, գիշերուան մաքուր երկինքին մէջ կամարուող յարդգողը կարծես, որուն համար ճամբայ մըն է, կ'ըսեն, խորհրդաւոր:

Իր երկու կուշտերը ծովը կ'երեւար գարնան երկինքէ մը աւելի կապոյտ: Որովհետեւ արեւը հանդարտ էր, լոյսերը իրենց պայծառութեամբ կ'իջնէին վար: Տեղ տեղ ալուր վերջալոյսի մը ծփանքը կ'երեւար:

Տուները, անհամաչափ աստիճանաւորումով մը, կը շարուէին բլուրներու մինչեւ կատարները՝ հինցած պալատներու նման, ուր, ծովին տարփալից հեծկլտուքներովը գինովնալու համար, հէքեաթունակ հոգիներ կը բնակէին կարծես: Այս քաղաքը, իր պատմութիւնը խորհրդանշող գաղտնիք մը ունէր՝ հէքեաթին աղամանդէ վարդերովը բոցավառ: Ան, իր մեծվայելչութիւնը շնորհալի, ծովէն կ'առնէր՝ մանուշակի դաշտի մը պէս տարածուած ոտքերուն տակ:

Արձանագործը, քանի հեղ դիտած էր այս տուները, ծովը ու հազարաւոր աղջիկներ, թիւ չկար, բայց այս անգամ տուները իրենց սիրտերը կը ցուցնէին քօղարկուն, ծովը երկնքի մը քաղցրութեամբ, իր աղամանդէ երազներովը կը շողար բացառապէս գեղեցիկ, եւ անհետացող անծանօթուհին բան մը ունէր չմեռնող՝ դէմքին վրայ, աչքերուն խորը, որուն նայուածքին խորութիւնը կեանքի հորիզոնները կը չափէր: Շնորհ մը կար այդ հեռացող կնոջ վրայ, կնկայ գեղեցկութեան ամէնէն անթերի ձեւը, բան մը կար վերջապէս, որ իր հանդարտութիւնովը զմայլելի, գերեզմանի մը տրտմութիւնը ունէր խաղաղիկ:

Ի՞նչ էր այդ տրտմութիւնը նուրբ ու դողացող ... այդ տրտմութիւնը կը ժպտէր կարծես ... վիշտերու ամէնէն խորհրդաւոր ճառագայթումն էր ան՝ տառապանքի դալուկովը դողդոջուն: Ասանկ բան չէր տեսած դեռ լոյսի պէս մաքուր երեսի մը վրայ. ու ծովը որ գեղեցիկ էր այսպէս իր գերեզմաններովը անդնդախոր, տուները որ հանդարտութիւն մը ունէին իրենց ներքին այնքան խորունկ յուզումներովը գերեզմանացած, խորհրդաւոր հրապոյր մը կը պահէին՝ չըդարձ քօղովն իրենց գաղտնիքին:

Արձանագործը քալեց կրկին մինչեւ կամուրջին կէսը, ու կանգ առաւ՝ արմունկները երկնցող փայտէ ձողին: Բան մը ինկած միտքը, երազներու չարչարանքը սկսած էր կրակէ դողի մը մէջ երկարող: Ի՞նչպէս կարելի էր թափանցել այդ հեռացող կնկան բաբախող սրտին, ու տեսնել հոն ձեւաւորուող բոլոր գաղտնիքները, տեսնել յուզումները իրենց խորհրդաւոր ալեկոծումին մէջ: Հող էր կեանքը, հող էր մարդը իր բոլոր վայրկեաններուն մէջ: Իրեն այնպէս կուգար թէ, հազարաւոր սիրտեր իր կուրծքին տակ կը զարնէին. իր սրտին մօտն էր աշխարհը, որուն սարսափները կը կաթկթէին իր կուրծքէն անդին տարածուող անհունութեան խորերը:

Անծանօթուհին հեռացեր էր, բայց անոր աչքերէն լոյս մը մնացած, կեանքի բոլոր տրտմութիւններուն պէս կը քսուէր իր սրտին:

Ի՞նչ էր այդ առեղծուածային դէմքը հազուադէպ...

— Արձանագործ ... մրմնջեց ու լռեց:

X

Աշխատանոցի դրան առջեւ կանգ առաւ արձանագործը: Բան մը կար միտքը լոյսի պէս անուշ, ու աւելի քաղցր քան բոլոր երգերը աշխարհներուն: Իր աչքերը աղամանդով լեցուն երկու բաժակներու պէս կը շողային: Առտուն արթնցած ատեն, շատ զուարթ, մտածումի սարսուռ մը սրտին խորը իջած, չէր ուզեր բանալ բերանը ու կը նայէր լռութեամբ: Միեւնոյն լռութիւնովը կեցած հիմակ ալ, երբ բացաւ դուռը, արձանները բոլոր նայեցան իրեն: Օրօրեց գլուխը սրտառուչ կերպարանքի մը տակ, ու առանձին առանձին նայեցաւ իւրաքանչիւրին: Կարծես մէկ մէկ հարցում ընելով անոնց, քարերուն լռութիւնը կը ծանրանար կուրծքին վրայ:

— Կը լռեն ... մրմնջեց, ողբերգական այնպիսի ձայնով մը որ, արձաններուն վրայէն բոլոր սարսուռ մը անցաւ:

Երբ իր տպաւորութիւններուն տպաւորութիւնը կ'ունենար կանուխէն, կը մտածէր հասած ըլլալ երազներու հասունութեան: Այս վերջին տպաւորութիւնը սակայն, հոգիի խորունկ ճառագայթումի մը ձեւը չինած իր մէջ, կարծես սրտին խորը ծներ էր իր երազին մաքուր խորհրդանիշը, եւ ան սրտառուչ ու մեծ ամէն բանէ աւելի, արցունքով լեցուն աչքերը, նայեցաւ արձաններուն, երբ նայուածքը թառած մնաց անկիւնը դրուած խոշոր մարմարեայ անտաշ քարին: Այն ատեն անծանօթուհին, բոլոր իր գեղեցկութիւնովը դիւթանուշ, աւելի ամփոփ իր երազներուն մէջ կնոջական, ու աւելի տրտում, մութին խորէն երեւցող աստղի մը նման, տեսաւ հոն մարմարին մէջ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

բութեան մը եւ ուրիշ մեծ ընկերութեան մը: (Այս վերջինը բանուեցաւ Նամակատան մէջ): Գիտական քննութենէն կ'երեւայ թէ ռումբերը կը պարունակեն տեսակ մը փառօդ որ գիւրաւ կրնայ չինուիլ որ եւ է տունի մէջ, հետեւելով տարրաբանութեան սովորական գրքի մը: Փառօդը զետեղուած է խողովակի մը մէջ եւ կը պայթի թելի մը միջոցաւ, երբ ծրարը բացուի: Առ այժմ շատ վտանգաւոր չէ փառօդը, բայց ոստիկանութիւնը կը վախնայ որ խելագար զաւազիրը (կամ զաւազիրները) հետզհետէ աւելի կատարելագործեն եւ խըկայէս վտանգաւոր ռումբեր ղրկեն հասցէներու: Ծրարները նամակատուն կը ձգուին Փարիզի զանազան փողոցներուն մէջ: Հասցէին ձեռագիրը շատ խրթին է:

Գարսից Շահը Թուրքիոյ մէջ

Տրապիզոն հասաւ հինգշաբթի օր, եւ անմիջապէս «Եավուզ» յածանաւը նստելով, գնաց Սամսոն, ուղեկցութեամբ թրքական տորփիղին: Դիմաւորելու գացած էր արտաքին նախարարը: Արդէն Էնկիւրի հասած է:

կենք հինգով եւ կ'ունենանք նիւթական ձգձիմ արդիւնքն ալ:

Այսպէ՞ս պիտի վարձատրենք մեր դատին ու ցաւին նուիրուողները:

Թուրքը ունեցաւ իր Ալֆէն խոնկ հանրմները: Եթէ մենք դեռ չկրցանք պատրաստել լեզուագէտ հայ կին՝ մեր դատն ու ցաւը ճանչցող Եւրոպային եւ Ամերիկային, գոնէ գիտնանք օգտուիլ այդ գետնին վրայ պատրաստուած օտար ուժերէն:

Կը հարցնեմ «Կովկասի նախկին պատերազմիկներու միութեան վարչութեան», պիտի ուզէ՞ք փրկել ձեր արժանապատուութիւնը, այդ օգտաշատ դասախօսութիւնը կրկնել տալով լաւ կազմակերպութեամբ մը հաւաքուած հոծ բազմութեան մը առջեւ: Այս միայն կրնայ դարմանել եղած խայտառակութիւնը:

ՄԱՆՈՒԿ ՔԻՊԱՐԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ երրորդ վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, Փլաս տ'Իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին տեղի պիտի ունենայ մտքերու թեր ու դէմ փոխանակութիւն:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով: Երգ. Պար, Նուագ:

Կը նուագէ Թառիստ Գ. Յովհաննէսեան:

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ Վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ցէյմ տը Մուլինօ: Էնվալիտէն շոգեկառք եւ իջնել Կառ տը Մէօտօն: Մէթրօ Mairie d'Issyի քով թաքսիներ կան, որ 3 ֆրանքով չիտակ դաշտահանդէսի վայրը կ'առաջնորդեն:

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

Ներկայացումներու նոր շարք մը սկսած է տալ՝

ՖՕԼԻ ՎԱԿՐԱՄ (35, Ave. Wagram) թատրոնին մէջ, Յունիս 15էն մինչեւ 21 Յունիս Հինգշաբթի գիշեր:

Պիտի կատարէ թելագրական, մագնիսական և քարացման հետաքրքրական փորձեր եւ

ՈՂՋ ՈՂՋ ՊԻՏԻ ԹԱՂՈՒԻ

MAX-MAXUDIAN

Théâtre de L'ATELIER

Place Dancourt — Métro: Anvers & Pigalle

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹԻ կողմէ

Այսօր Կիրակի, 17 Յունիս 1934, ժամը ճիշդ 3ին եւ երեկոյեան ժամը 9ին

կը ներկայացուի՝ ԳԱՄԷԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆԸ

Մասնակցութեամբ՝ Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆԻ

ֆրանսական բեմերու եւ ֆիլմերու յայտնի հայ աստղը, առաջին անգամ ըլլալով՝ հայ հասարակութեան առջեւ կը խաղայ «Ժորժ Տիւվալ»ի դերը. ԳԱՄԷԼԻԱԶԱՐԴ ՏԻԿԻՆը փիէսին մէջ, զոր սքանչելիօրէն ստեղծագործած է ՍԱՌԱ ՊԷՌՆԱՐԻ կողքին:

ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Երեւանի պետ. թատրոնի խաղացանկէն, կատակ. 3 արար:

ՍԻՐՈՅ ՋՈՀԸ ցուցիչ տրամ մէկ արար:

ԳԻՆԵՐԸ.— Լօժեր 25 ֆրանք, օրքէսթրը 20 եւ 15, պալքօն 15 եւ 10, կալըրի 5 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին ներկայացման օրը թատրոնի կիչէն:

Ժողովուրդի խնդրանօք

ՑԵՐԵԿ եւ ԳԻՇԵՐ

ԺԱՄԸ 3ԻՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶՈՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 19 Juin 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2525

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

»»». «««

Երկուքի բաժնուած է հանրային կարծիքը, Կովկասեան Հարցին առթիւ։

Մէկը այն՝ որ խրտչուած անցեալի դասերէն, եւ խրտչելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտները, մտայլ կը տեսնէ կացութիւնը։ Իսկ միւսը՝ անանուն հոսանք մը, որ ամէն բան բախտին ձգած՝ կը յօրանջէ ու կը խուկայ։

Այս վերջինը այնքան վստահ է Մոսկուայի ամենազօրու—թեան վրայ որ, կը ծաղրէ վաղուան համար մտածողները։ Եւ «սասայիչ պէրքէմալ տըր»ի հոգեբանութեամբ տարուած, աչք ու ականջ կը փակէ ո՛ր եւ է վրդովիչ պատկերի առջեւ։ Կարճ խօս—քով, ըսել կ՚ուզէ.— Կառավարութիւն ունինք, ան կը մտածէ. դուք ինչո՞ւ էք իրար անցեր։

Ժամավաճառութիւն պիտի ըլլար զբաղիլ «բան մը չընելու» եւ բազկատարած սպօթելու սահմանուած այս խառնիճաղանճով։

Անոնք երէկ ալ այսպէս էին, պատերազմէն առաջ թէ վերջը, խաղաղութեան թէ փոթորիկի ատեն։ Թերեւս բաներ մը սորվե—ցան, վերջին 10-12 տարիներու ընթացքին. բայց ոչ թէ գգաստա—նալու, այլ աւելի թմրելու կամ կաղալու համար։

Ապացոյց՝ գաղութներու այսօրուան պատկերը։

Չէ՞ք տեսներ որ անոնց իւրաքանչիւր թեւը կամ գլուխը մրցումի ելած է միւսին հետ, ազգ. ինքնապաշտպանութեան ճա—կատէն քար մը աւելի քակելու, խոչընդոտ մը աւելի բարդելու, մթնոլորտը աւելի թունաւորելու, անշնչելի դարձնելու համար։

Գիտութիւնը միջոցներ հնարած է պայքարելու համար թու—նաւոր կազերու աւերին դէմ։ Գիտէ՞ք միջոց մը, որ կարենար եթէ ոչ խափանել, գոնէ սահմանափակել այս բարոյական կազերուն չարիքները...

×

Ուրեմն, մեր խօսքը անոնց հետ է որոնք արթնութեամբ եւ լրջութեամբ կը հետեւին օրուան դէպքերուն, կ՚ըմբռնեն անոնց ի—մաստը, եւ միտք ու սիրտ կը հատցնեն, ելք մը գտնելու համար։

Անոնց համար է որ մենք պարբերաբար կ՚արծարծենք Հայաս—տանի եւ հայ ժողովուրդի ճակատագրին հետ կապուած խնդիր—ներ։ Անշուշտ հանրային կարծիքը արթուն պահելու մտահոգու—թեամբ, եւ ոչ թէ չնդալից լուրեր տարածելու կամ խուճապ ստեղծելու համար։

Ահա թէ ինչո՛ւ կրկին կ՚արծարծենք փշոտ խնդիր մը, կով—կասեան հարցը, բազմաթիւ անակնկալներու առնչութեամբ։

Արդ, Կովկասը կրնայ փոթորիկներու մատնուիլ, կա՛մ պա—տերազմի եւ կամ ներքին յեղափոխութեան մը պարագային։

Առաջինը աւելի հաւանական կը թուի քան երկրորդը։

Ներքին յեղափոխութեան մը անմիջական վտանգները չա—տոնց անցուցած է Խ. Միութիւնը։ Ուրիշ խնդիր թէ՝ ո՛ր եւ է պա—տերազմ կրնայ յեղափոխութեան յանգիլ։

Իսկապէս այնքան եղերակա՞ն է մեր վիճակը, մէկ եւ միւս փոթորիկի պարագային։

Կացութիւնը ճի՞շդ ա՞յն է ինչ որ կը տիրէր 1914ի սարսափ—ներէն առաջ։

Այս հարցումին պատասխանելու համար, անհրաժեշտ է աչքի առջեւ ունենալ երկու հիմնական պարագաներ.—

1. Ինչպէս ամբողջ աշխարհի, Կովկասի մէջ ալ չափազանց սուր հանգամանք ստացած են ազգայնական տենչերը, հեռաւո—րար եւ անջատական ձգտումները։ Մանաւանդ որ, կովկասեան ժողովուրդները աւելի քան երկու տարի ճաշակած եղան անկա—խութեան վայելքը։

2. Նախապէս անկախ եւ այժմ բռնի կարմրած հանրապետու—թեանց վիճակը, խորհրդային իշխանութեան տիրապետութենէն ի վեր։

Աւելորդ է ծանրանալ առաջին կէտին վրայ։ Կովկասեան բո—լոր ժողովուրդները աւելի քան երբեք փարած են անկախութեան գաղափարին։ Եւ եթէ Հայերը գդուշանալու եւ վերապահու—թեամբ շարժելու շատ մը պատճառներ ունին, միւսները՝ Վրա—ցի, Ազէրի եւ Լեռնական, յայտնի եւ գաղտնի բոլոր միջոցները կը փորձեն, օր առաջ իրենց իտէալին հասնելու համար։

Անոնք ոչ արմատախիլ եւ ցիրուցան բազմութիւններ ունին, ո—ոչ ալ հողային խնդիր։ Այնպէս որ, ճամբան բաց կը տեսնեն, օ—տար լուծը թօթափելու համար։

Այս գիտակցութիւնը սերտօրէն միացուցած է անոնց արտա—սահմանի ներկայացուցիչները, որոնք 1921էն ի վեր անուն եւ ա—թոռ կը փոխեն, բայց անխախտ կը պահեն իրենց հիմնական ծրա—գիրը,— բաժնուիլ Ռուսաստանէն, ապաւինելով Թուրքիոյ բար—եացակամութեան եւ անոր կռնակը կանգնած պետութեանց աջակ—ցութեան։ (Լեհաստան, Մեծն Բրիտանիա եւն.)։

Իրենք իրենց մէջ ուխտ կապած ըլլալով այս մասին, անոնք ամէն միջոցի կը դիմեն, իրենց ետեւէն քաշելու համար Հայերն ալ, Դաշնակցութեան միջոցաւ։

Լայնօրէն բացատրած ենք թէ ինչո՛ւ կը բաժնուին մեր ճամ—բաները, երբ հարցը կը դրուի չէզոքի, երկու կողմէն ալ։

Արկածախնդրութիւն չէ՞ Հայերու այս ձեռնպահութիւնը, որ կը նշանակէ նաեւ կղզիացում։

Մեր կարծիքով, բուն արկածախնդրութիւնը պիտի ըլլար միականի մասնակցութիւնը եւ ոչ թէ արթուն ձեռնպահութիւնը։

Որովհետեւ — ահա «Կավկազ»ն ալ վկայ՝ իր վերջին յայտա—րարութեամբ— իսկապէս պղտոր մարզանք մըն է որ կը կատար—ուի, համատարած անստուգութեան մէջ, չափազանց վարդագեղ ակնկալութիւններով։

Այստեղ արդէն կը հասնինք երկրորդ հիմնական հարցին։

Շ.

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»». «««

(Ա. ՕՐ, ՅՈՒՆԻՍ 7)

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ կը կարդանք (յունիս 8).— Երէկ կէսօրէ յետոյ Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի սպանութեան պատճառով առաջին կարգի մարդաս—պանութեամբ մեղադրուած ինը մարդոց դատավարութեան համար ընտրուե—ցան 14 հոգի իբրեւ ճիւրիի անդամներ (որոնցմէ երկուքը նշանակուած են իբ—րեւ փոխանորդներ)։

Կը կարծուի որ դատավարութիւնը պիտի տեւէ մօտ վեց շաբաթ։ Ճիւրիի անդամներու ընտրութենէն յետոյ դատաւոր Քորիկըն յայտարարեց թէ դատա—վարութիւնը յետաձգուած է մինչեւ յառաջիկայ երկուշաբթի։

30 գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ եւ 5 հեծեալ ոստիկաններ դրուած են քէփթ. էհըրնի հրամանին ներքեւ արգիլելու խառնակութիւններ, որոնք կրնան ծագիլ նկատի ունենալով որ Ամերիկայի մէջ գտնուող 150,000 Հայերուն մէջ — որոնցմէ 20,000ը կ՚ապրին այս քաղաքը — մեծ յուզում կայ այս ոճրին պատճառով։ Գաղտնի ոստիկաններն ու դատարանի ծառայողները հարցաքն—նեցին բոլոր այցելուները։ Ոչ մէկ անախորժ դէպք պատահեցաւ։

Ճիւրիի անդամներն են.—

1. Ուիլեըմ Ս. Շիլինըր՝ մետաքսի վաճառական։
2. Օքթէվիուս Փ. Սփէնըրթ՝ ապահովագրական պաշտօնեայ։
3. Հէրոլտ Լ. Ուոլթըրս՝ ծանուցումներու գործակատար։
4. Ֆրէնք Հ. Ջէհոր՝ ապահովագրական պաշտօնեայ։
5. Ալպըրթ Սի. Պաուէր՝ գոհարավաճառ։
6. Հէրի Հ. Ֆիլտըր՝ ծանուցումներու գործակատար։
7. Հըրմըն Մորից՝ բուրդի վաճառական։
8. Հէրոլտ Լ. Փաուլ՝ Ջափագէտ։
9. Ուիլեըմ Ֆ. Հոկըն՝ արժեթղթերու գործակատար։
10. Ճէյմս Ֆ. Քանըր՝ վաճառական։
11. Հըրպըրթ Ս. Պէշմըն՝ պանքային պաշտօնեայ։
12. Քարլ Սթրաուս՝ հաշուակալ։
13. Ջարլզ Միհըն՝ թուղթի վաճառական։
14. Հէրիս Փ. Էմըրսըն՝ վերակացու։

Վերջին երկուքը փոխանորդներ են։

Այս անձերը ընտրուեցան այս նպատակով դատարան կոչուած 200 անձե—րու մէջէն։ Իւրաքանչիւր կողմի իրաւունք տրուած էր մերժել մինչեւ 30 թեկ—նածուներ։ Երկու կողմերն ալ առարկեցին 12ական անձերու նշանակման դէմ։

Մեղադրեալ 9 անձերն են.— Օհաննէս Անդրէասեան, Մատթէոս Լէյլէկեան, Միհրան Ջաւիկեան, Նշան Սարգիսեան, Ճան Միրիջանեան, Հէրի Սարաֆեան, Ռուբէն Երկանեան, Մարթին Մոզեան եւ Եուսան Կոնդալէզ Ջալիքեան։

Պաշտպան փաստաբաններն են նախկին Շրջանային դատախազ Ճօր Հ. Պէնթըն եւ Թամըս Ի. Շերիտըն, որոնց պիտի աջակցին փաստաբաններ Արամ Տէր Մանուէլեան եւ Ա. Մեղրունի։ Պ. Վահան Գարտաշեան, որ պաշտպան փաստաբաններէն մին է, կը բացակայի, ծանր հիւանդութեան պատճառով)։

Դատախազներն են՝ Ալեքսանդր Հ. Քամինսի եւ Ճօզէֆ Քոհըն։

Ճիւրիի անդամներուն ընտրութենէն առաջ պաշտպան փաստաբաններ Ճօր Հ. Պէնթըն եւ Թամըս Շերիտըն կրկնեցին իրենց խնդրանքը դատաւոր Քորիկընի առջեւ որ դատը յետաձգուի մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբեր, բայց ատեանը կրկին մերժեց զանոնք։ Պաշտպան փաստաբանները ցոյց տուին երկու բժիշկ—ներու կողմէ տրուած վկայաթղթերը թէ պաշտպան փաստաբաններէն Պ. Վա—հան Գարտաշեան ծանր կերպով հիւանդ էր։ Անոնք պնդեցին թէ Պ. Գարտաշ—եանի ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր։ (ԽՄԲ.— Քանի մը օր յետոյ մեռաւ)։

Շրջանային դատախազ Տաճ դարձեալ հակառակեցաւ յետաձգման այս առաջարկին։

Երբ դատաւոր Քորիկըն կրկին անգամ մերժեց յետաձգման առաջարկը, պաշտպան փաստաբան Պէնթըն խնդրեց որ թոյլ տրուի իրեն եւ Ք. Շերիտընի հրաժարիլ իրենց յանձնառութենէն, բայց համաձայնութիւն յայտնեց շարու—նակելու իրենց աշխատանքը, եթէ իբր պաշտպան փաստաբաններ նշանակուէին ատեանին կողմէ։ Դատաւոր Քորիկըն այս բանն ըրաւ եւ բոլորը վերադարձան դատարան։

Ճիւրիի անդամներու ընտրութեան ժամանակ դատախազ Քամինսքի հար—ցուց թեկնածուներուն թէ անոնք ծանօթութիւններ ունէի՞ն Հայերու հետ եւ կամ թէ ցեղային, կրօնական կամ քաղաքական նախապաշարումներ ունէի՞ն ընդդէմ Ռուս Սովիէթ կառավարութեան։ Քամինսքի բացատրեց թէ՝ Նիւ Եորք նահանգի տեսակէտն այն է թէ՝ սպանութեան շարժառիթն է քաղաքական այն տարբերութիւնները, որ կան Դաշնակ կամ Հայ Յեղ. Դաշնակցութիւն անուա—նով ծանօթ կազմակերպութեան մը եւ Հայ Սովիէթ հանրապետական կառա—վարութեան միջեւ, որ մին է Ռուս Սովիէթ Հանրապետութեան անկախ պե—տութիւններէն։

ԾԱՆՕԹ. «Հ.».— Պաշտպան փաստաբան Շերիտըն խօսք առնելով դա—տախազ Քամինսքիէն յետոյ՝ յայտնած է ճիւրիի անդամներուն թէ՝ մեղա—դրեալները մինչեւ այժմ ոչ մէկ ատեանի ու դատաւորի առջեւ լսուած են, հետեւաբար իրենց կը մնար ուշի ուշով հետեւիլ դատի ընթացքին, իրենց վճ—ռը կայացնելու համար առանց ո եւ է նախապաշարումի։

ՊՈՍԹԸՆԻ ԿՌՒԻՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

ԵՕԹԸ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐ
ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱԿԱՆ ՏՈԼԱՐ ՏՈՒԳԱՆՔԻ

Պօսթընի մեր թղթակիցը կը գրէ յունիս 8 թուականով.—

Այսօր վերջացաւ Պօսթընի ծանօթ կռիւներուն դատը։ Հակառակորդ ամ—բաստանեալներէն եօթը հոգի եւ մեր ընկերներէն երկու հոգի, Գ. Էյնաթեան եւ Շմաւոն Աստիկեան դատապարտուեցան հարիւրական տոլար տուգանքի, իսկ ընկեր Ճօն Աստիկեան անպարտ արձակուեցաւ։ Ինչպէս գիտէք, հակառա—կորդները նախապէս դատապարտուած էին երկուական ամիս բանտարկու—թեան, իսկ մերինները՝ մէկ – մէկ տարուան։ Հակառակորդները Գերագոյն Ատեանին մէջ խոստովանեցան իրենց յանցանքը եւ ապաւինեցան դատարանին ներողամտութեան։ Դատը բացած էր նահանգային իշխանութիւնը։

Յունիս 14ին տեղի կ՚ունենայ միւս երկու ընկերներու դատը որ բացուած է ճեծ ուտողներու կողմէ։

Նիւ Եորքի սպանութեան դատավարութեան մանրամասնութիւնները պի—տի հաղորդեմ օրը օրին։ Առաջին նիւթը նոյնութեամբ թարգմանեցի «Նիւ Եորք Թայմզ»էն։ (Տես՝ վերը)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

»»». «««

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՆ ԱՆԿԻՒՆԸ»

Ես կ՚առաջարկեմ այս բաժինը բա—ցալ մեր թերթին մէջ, իբրեւ անհրա—ժեշտութիւն։

Վերջապէս երիտասարդութիւն մը կայ որ հասակ նետած է այլեւս եւ ունի իր առանձնայատուկ պահանջ—ները, մտորումները, այլ մանաւանդ կոչուած է մեծ դեր խաղալու գա—ղութներու ազգային կեանքին մէջ։

Քիչ չեն այդ երիտասարդութեան յառաջամարտիկները, որ կը ներկա—յանան մեզի իրենց ձգտումներով եւ որոշ առաջարկներով, կազմակեր—պուած տեսնելու համար հայ երիտա—սարդութիւնը։

«Յառաջ» որ առաջինը եղաւ երի—տասարդական շարժման հարցը ար—ծարծող, իր աւագ պարտականութիւ—նը պիտի սեպէ այս բաժինով առնել գործնական քայլ մը դէպի միաձեւցում, համախմբում եւ մշակութային խմո—րում։

Մեր մասնաւոր հոգը պիտի ըլլայ հայ նոր սերունդին ներշնչել հայ ա—րիական ոգին, սիրցնել հայ մշակոյ—թը, կապել զայն հայ կեանքին եւ տալ այնպիսի նիւթեր, որոնք զինքը հե—տաքրքրեն նաեւ իբր մարդ, զբաղե—ցնեն իր միտքը իմաստասիրական տե—սութիւններով։

Իսկ այս բոլորը այն ուղղութեամբ որ երիտասարդը պարտաւոր զգայ՝ ինքզինք իր չափով կապուելու հայ ի—րականութեան, որուն կարեւոր մէկ մասնիկն է եւ գործի լծուի այլեւս։

×

Այս առթիւ, քանի մը նշանախօս—քեր, իբրեւ «բացման խօսք».—

Երկար կեանքը ան չէ որ կը հաշուէ
Թիւ ամերու,
Այլ այն, որ ցոյց կուտայ երկար
շար մը ազնիւ գործերու։

Ռէթէոս Պէրպէրեան

— *Ոչինչ անիմաստ է աշխարհի վը—րայ եւ առաջինն ու գլխաւորը երկրա—յին ու գլխաւորը՝ երկրային բաներու մէջ, ժամանակը եւ պահն է։* Շիլլեր։

— «*Եթէ հաւատք մը կայ, որ լեռ—ներ կրնայ տեղափոխել, այդ՝* սեփա—կան ուժի հաւատքն է։ Էշընբախ։

— «*Քիչ պահանջէ եւ սպասէ մար—դոցմէն, շատ պահանջէ եւ սպասէ* քեզմէ»։ Ֆոն Քլինկըր։

Այո՛, ամենակարեւորը *ժամանակը եւ պահն* է զոր պէտք է օգտագործել, պէտք է հաւատալ *սեփական ուժին* եւ շատ բան *պահանջել ինքզինքէն*։

Երիտասարդութիւնը որ ազգին յոյ—սըն էր դեռ երէկ, այսօր մեր ներկան է այլեւս. մեղքնալիք որբը չէ ան այլ եւս, փոխսաբերական թէ իրական ի—մաստներով, այլ հուժկու բազուկն է, հայ ցեղը ինքն է, որ պիտի փշրէ իր բարւոքման դէմ դրուած կապանքնե—րը, սատարելու համար ե՛ւ ազգին որ ցիրուցան է, ե՛ւ հայրենիքին որ պէտք ունի իր երիտասարդ ուժերուն։

ՍԼԱՔ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պարսից Շահը Էնկիւրիի մէջ

Մ. ՔԵՄԱԼ ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԹԷՀՐԱՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Պարսկաստանի Շահը Էնկիւրի հասաւ կիրակի, 17 յունիս եւ ընդունուե—ցաւ ահագին բազմութեան մը կողմէ որ խռնուած էր կայարանին շրջականե—րը։ Մ. Քէմալ անձամբ դիմաւորեց Իրանի վեհապետը եւ ողջագուրուեցաւ ա—նոր հետ, մինչ թնդանօթի 21 հարուածներ կ՚արձակուէին իբրեւ պաշտօնական ողջոյն։ Յետոյ առաջնորդուեցաւ իրեն յատկացուած ապարանքը, ուր քիչ յե—տոյ բարի գալուստի գացին օտար դեսպանները։

Ի պատիւ Շահին տրուած հացկերոյթի մը պահուն, Մ. Քէմալ խօստացաւ Թէհրան այցելել, Մոսկուա երթալէ յետոյ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշ—տեց թէ Թուրքիա եւ Պարսկաստան զօրաւոր եւ բարգաւաճ են եղած, ամէն ան—գամ որ ամրապնդուած են բարեկամութեան կապերը, իբրեւ հետեւանք բնա—կան հակումներու եւ գերագոյն շահերու։ «Գիտակից՝ այս իրականութեան, Թուրքիա իր քաղաքականութեան էական սկզբունքներէն մէկը համարած է Պարսկաստանի բարեկամութիւնը։ Պարսկաստան ալ խորապէս գնահատելով այս զգացումները, հիմնուած է Թուրքեւպարսիկ տեւական եւ անխախտ բա—րեկամութեան մը վրայ։

Րիզա Շահ պատասխանելով այս ճառին, յայտարարեց թէ իր գահակալու—թեան առաջին օրէն զգացած էր Թուրքեւպարսիկ բարեկամութեան անհրա—ժեշտութիւնը եւ այսօր ուրախութեամբ կը տեսնէ որ անսասան հիմերու վրայ դրուած սիրալիր յարաբերութիւններ կը տիրեն երկու երկիրներուն միջեւ։ «Թուրքիա եւ Պարսկաստան պէտք է գլուխ հանեն իրենց սրբազան առաքելու—թիւնը որ կը ձգտի յարատեւել յառաջդիմութեան մէջ, ուժ տալ քաղաքակր—թութեան տարածման եւ առ հասարակ ծառայել խաղաղութեան»։

Խիստ հետապնդումներ Մակեդոնացիներուն դէմ

ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն յունիս 17 թուականով.—

Հետապնդումները կը շարունակուին Մակեդոնացիներուն դէմ։ Շատ մը հրոսախումբեր լեռները ապաստանած են, ուր կը հետապնդուին զինուորնե—րուն կողմէ։ Քանի մը օր առաջ, եօթը հոգինոց հրոսախումբ մը կռուի բռ—նուեցաւ զինուորներուն հետ որոնք սպաննեցին երեքը, մէջն ըլլալով հրամա—նատարը, Կոչեւ։ Երեք հոգի ալ գերի բռնուեցան։

Կալւածկիրով անուն համայնավար մը, որ Փրոթոկէրովի խմբակցու—թեան կը պատկանի եւ որ անցեալ տարի հակառակորդներու կողմէ առեւան—գուելով սպաննուած կը կարծուէր, ողջ առողջ գտնուեցաւ Մակեդոնիոյ մէջ, զինուորական հետապնդումներու ատեն։

Մակեդոնական յեղ. կազմակերպութեան գերագոյն հրամանատարը, Ի—վան Միխայլով, որ խուսափելով կը հետապնդուի զինուորական իշխանութեանց կողմէ, չէ ձերբակալուած տակաւին։ Կ՚ըսուի թէ լեռները ապաստանած է քա—նի մը գործակիցներու հետ։ Իվան Միխայլով նամակ մը գրած է դահլիճին բոլոր անդամներուն, յանձնարարելով որ դադրեցնեն հալածանքները, այ—լապէս պիտի հարկադրուի մահապատժի ենթարկել բոլոր նախարարները։

Փոքր Համաձայնութեան խորհրդակցութիւնները

Երէկ Պուքրէշի մէջ գումարուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան խորհուրդը, մասնակցութեամբ երեք երկիրներու արտաքին նախարարներուն։ Խորհրդակ—ցութեանց մէկ մասը կը վերաբերի Խ. Իշխանութեան ճանաչման ձեւակերպու—թեանց եւ տնտեսական գործակցութեան։ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարա—րը, որ Ժընեւի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Պ. Լիթվինովի հետ, տեղե—կութիւններ տուաւ իր կառավարութեան կողմէ կատարուելիք ճանաչման մա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

‘‘ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԻ Մ. ՔԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ,,

— oo —

Երկու յօդուածներով լայն մէջբերումներ կատարեցինք Ծ. Ա. Պէտրոսխանի գրքոյկին այն մասէն, որ կը վերաբերի Իթթիհատի դաւադրական գործունէութեան, ոչ–թուրք տարրերու դէմ։

Քրքրելով մօտաւոր անցեալի այս արիւնոտ էջերը, հեղինակը կ'ուզէ չէշտել այն փաստը, թէ քէմալականութիւնը ժխտելով եւ դատապարտելով հանդերձ Իթթիհատի ամբողջ գործունէութիւնը, հոգեւին համաձայն է անոր մէկ կէտի շուրջ.— Բնաջնջել ազգ. ցանկութիւններ սնուցանող տարրերը, եթէ անոնք չեն հպատակիր ձուլման քաղաքականութեան։

Յետոյ ձեւակէպ պէտ համառօտակի կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս Կաղիին նախորդներն ու ընկերները պատերազմը կորսնցուցին, «Հիւանդ Մարդը» ենթարկուեցաւ կարեւոր անդամահատութեան, եւ իրեն մնաց Անատոլուն եւ Քիւրտիստանի մէկ մասը։ Արաբական թերակղզին, Միջագետքի, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւն. ի մէջ կազմուեցան նոր պետութիւններ։ Իթթիհատը սուլթաններու ժառանգէն Թուրքիոյ հանրապետութեան փոխանցեց կայսրութեան հազիւ մէկ քառորդը, եւ մնացեալին մասին առանց հաշիւ տալու հրապարակէն քաշուեցաւ.

— «Ահա, այսպիսի փոթորկոտ շրջանի մը պահուն էր որ ստանձնեցիք երկրին ղեկը։ Երկիրը յունական բանակի գրաւումէն փրկելու հրատապ հարց մը կար։ Մինչեւ այդ վտանգին հեռացումը, սիրալիր եւ մտերմական յարաբերութիւններ մշակեցիք քիւրտ պետերուն հետ, եւ փոխանակուած թղթակցութեանց մէջ, «եղբայրս ... Աղա»ի նման սիրազեղ արտայայտութիւններ ունեցաք։

«Այդ թուականներուն Գերմանիա կը գտնուէի։ Լրագիրներէն տեղեկացայ որ, Իզմիրի սալայատակներուն վրայ հնչող առաջին երկաթները քրտական հեծելազօրքին պայտերն էին։ Հելլենական վտանգը հեռացուցիք եւ ձեր յաղթանակը պսակեցիք Լօզանի դաշնագրով։ Իբրեւ հերոս եւ փրկիչ ծափահարուեցաք։ Ձեր աչքերը երկրին ներքին կեանքին վրայ դարձնելու ժամը հասած էր։ Արդարեւ կատարուեցաք բազմաթիւ աշխատանքներ եւ բարենորոգումներ կային։

«Ձեր իթթիհատական նախկին ընկերները Ն. Բարձրութեան ձգած էին իրենց ուղեցոյց ծառայող գիրքէն էջ մը։ Այս գիրքին մէջ դուք հանդիպեցաք չարք մը սկսուած, բայց կիսաւարտ մնացած աշխատանքներու։ Ուրիշ ազգերու բնաջնջման եւ ձուլման ձեւերը ցոյց տուող գլուխին վրայ կանգ առիք։ Ձեր ձեռքին տակ Քիւրտէն զատ ուրիշ տուներ չէին մնացած։ Միւս ցեղերը իրենց հայրենիքներով միասին Թուրքիայէն բաժնուած էին։ Յոյները, փոխանակութեան ձեւով սահմանէն դուրս հանեցիք։ Ցրուած եւ թուական աննշան փոքրամասնութիւն ներկայացնող Չէրքէզներն ու Վրացիները մտահոգութիւն պատճառելիք արժէքներ չէին։ Այո՛, հրապարակի վրայ կայինք մենք, Քիւրտերս»։

Պէտրոսխանի այս նամակին մէջ ուշագրութիւն գրաւող կէտ մը կայ։ Հայկական դատի մասին ակնարկութիւն խսկ չըներ։ Անցողակի կը յիշատակէ միայն հայկական տարագրութիւնն ու կոտորածները, բայց Հայը չի դասեր Թուրքիայէն հողային պահանջ ունեցող չգաղտագրուած ժողովուրդներու կարգին։ Ուշագրաւ պարագայ մը եւս.— Արեւելեան նահանգներ բացառութեամբ կը հասկնայ միայն Քիւրտիստան։ Պէտրոսխանի տեսութեանց դնէ առաջքին ձեւին համաձայն, Թուրքիոյ հետ ազգ. դատ ունեցող մէկ ժողովուրդ միայն մնացած է. ան ալ Քիւրտն է։ Կամ այն է, որ ինքն ալ, բոլշեւիկներու եւ Թուրքերու նման, հայկական հարցը լուծուած կը համարի, Հայաստանը սահմանափակելով Կովկասի մէջ, եւ կամ քաղաքական նկատումներով առաջնորդուած, յարմար չի դատեր հայկական դատով զբաղիլ։

Զունենալով վիճարանութեան մտնելու ցանկութիւն, կ'արձանագրեմ երեւոյթը եւ կ'անցնիմ իր գիրքին ուսումնասիրութեան։

Ծ. Ա. Պէտրոսխան երբեմն տեղ կու տայ անհատական յուշերու՝ պարզաբանելու համար կարգ մը երեւոյթներ։ Էնվէր, Թալէաթ եւ Ճէմալ, երրորդութիւն մը կազմած, իրենց չրջանակէն դուրս ձգած էին «Անափարթաներու հերոսը», որ Տիգրանակերտ քրտական միջավայրի մը մէջ մնացած էր։ Ընդդիմադիր՝ իր ընկերներուն, Մ. Քէմալ յաճախ յանեսս արտայայտութիւններ կ'ունենայ եւ գրեթէ առաջին համոզուածն է Թուրքիոյ պարտութեան եւ բաժան — բաժան ըլլալուն։ Քիւրտերուն հաճելի երեւալու համար, առաջին անգամ ըլլալով կը կազմէ քրտական անձնապահ վաշտ մը՝ իր հրամանով վերջերս կախաղան բարձրացած Տէրսիմի Սէյիտ Րէզայի պէյի հրամանին տակ։ Այս վաշտը իբրեւ համազգեստ կը կրէր քրտական «շալ, շապիկ եւ քօլոս»։ Հրամանները կ'արձակուէին քրտերէն։

—«Արձանագրելէ վերջ պատմական այս ճշմարտութիւնը, անցնինք բուն հարցին։ Դուք երբեք նկատի չառիք, որ ձեր նախորդները Հայերը ջարդելով եւ Քիւրտերը տարագրելով եւ ըսպաննելով չկրցան փճացնել։ Չկրցաք անցեալի փորձերէն դաս առնելով Քիւրտերուն ազգ. իրաւունքները խոստովանիլ, եւ քիւրտ ազգ. խղճը հանդարտեցնող իմաստուն եւ խոհեմ միջոցներով՝ Թուրքիոյ մէջ մնացած այս միակ արժէքաւոր տարրը սիրաշահիլ։ Իրականութիւնը տեսնել չուզեցիք։ Կարծեցիք թէ կարելի է խմելով ծովը ցամքեցնել։ Ձեր նախորդներուն ծրագիրը աւելի մեծ սաստկութեամբ եւ ուժգնութեամբ սկսաք գործադրել։ Այսպէս ծագեցաւ 1925ի ապստամբութիւնը։ Հանդուգն եւ Շէյխ Սաիտի զինուորները Խարբերդը գրաւեցին, եւ պաշարեցին Տիգրանակերտը։ Ձեր երիտասարդ հանրապետութիւնը մահուան վտանգաւոր վայրկեաններ անցուց։ Հարկ եղաւ դարձեալ «նամազ»ի կանգնիլ։ Երջանկայիշատակ Շէյխը անգլիական դրամով կաշառուած եւ հայ «քոմիթաճի»ներուն ծախուած խալիֆի թշնամի ներկայացնելով, խեղճ Քիւրտերը խաբեցիք։ Քիւրտը՝ Քիւրտին կոտորել տուիք։ Այս դէպքերուն մէջ ո եւ է մասնակցութիւն չունեցող բազմաթիւ անձեր, իրենց Քիւրտ ըլլալու հանգամանքին բերումով զոհ ուեցան։ Այսուհանդերձ պէտք է խոստովանիմ որ իրենց ազգին դաւաճանելով ձեզի ծառայող «եղբայրս ... Աղա»ներէն շատերն ալ կախաղան բարձրացնելով, ի հաշիւ մեզի արդարութիւնը գործադրեցիք։ Թոյլ տուէք ձեր այս շարժումներ արձանագրել՝ քրտական դատին ի նպաստ ծառայութիւն մը։

«Ամբացեալ զիրքերու եւ քաղաքներու մէջ ապաստանած ձեր զօրամասերուն առջեւ այլ եւս բաց էին տափաստաններու, հովիտներու եւ լեռնալանջերու ճամբաները։ Հազարաւոր մանուկներ եւ անզէն այրեր սուրէ անցուցիք։ Հարիւրաւոր քրտական գիւղեր հրկիզեցիք։ Հարցը փակուած նկատուեցաւ։ Հաշուեյարդարի ենթարկուածը, սակայն, Շէյխ–Սաիտի ապստամբութիւնն էր։ Միւս կողմէ քրտական շարժումն ալ իր կարգին հսկայաքայլ յառաջդիմութիւններ կ'ունենար։ Հօն ուր կառավարական հակակշիռը կրնար հասնիլ, քրտերէն խօսակցութիւնը արգիլեցիք։ Ծանր պատիժներու ենթարկուեցան անոնք որ ձայնագրի քրտերէն «տիսքեր» ունենալու մեղքը գործած էին։

«Ձեռք առնուած միջոցներու կարգին յիշենք նաեւ ուրիշ մը։ Որոշեցիք երկրէն հեռացնել բոլոր այն տարրերը, որոնք գիտելու, իրերուն խորը թափանցելու եւ ժողովուրդը լուսաւորելու կարողութիւնը ունէին։ Պէյերէ, աղաներէ եւ շէյխերէ բաղկացեալ քանի մը հազար ընտանիք տարագրեցիք Թրքական նահանգները՝ մինչեւ Պոլիս եւ Էտիրնէ։ Բայց այս ձեռնարկին մէջ ալ հաստատամտութիւն ցոյց չտուիք։ Աքսորականները չորս տարի յետոյ վերադարձուցիք իրենց երկիրները։

«Կիրարկուած մեթոտներուն մէջ կար նաեւ մշակութայինը,— Քիւրտիստանի մէջ ուժ տալ կրթութեան։ Այս ալ հակառակ արդիւնք տուաւ սակայն։ Թուրքերէն կարդացող եւ Թրքական կրթութիւն ստացած քիւրտ տղաներն ու երիտասարդները, իրենց ձեռքը անցած այդ ջահով սկսան գիտել իրենց ազգ. խղճին խորութիւնները, եւ տգէտ Քիւրտերուն չտեսած ճշմարտութիւնները տեսան այդ խաւարին մէջ։ Այս երիտասարդները դպրոցական գրասեղաններէն՝ պայքարի ասպարէզներն եւ յեղափոխական շարքերը նետուեցան։ Այս մարզին մէջ ալ եա քայլ ընելով քրտական նահանգներու մէջ կրթական հաստատութիւնները իջեցուցիք նուազագոյն չափի։ Այսօր ամբողջ Քիւրտիստանի մէջ մէկ համալսարան լիսէ իսկ չկայ։ Իսկ միջնակարգ վարժարանները կը գտնուին Վանի, Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի նման նահանգային կեդրոններու մէջ։ Կրթական պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, ամբողջ քրտական նահանգներու մէջ գոյութիւն ունեցող նախակրթարաններուն համագումարը, օրինակ Պալըքէսիրի նահանգին համապատասխան վարժարաններուն հազիւ կէսին կը հաւասարի։ Դարձեալ նոյն վիճակագրութեանց համաձայն, մինչ Թրքական նահանգներու նախակրթութիւն ստացող տղոց թիւը 33 առ հարիւր է, Քիւրտիստանի մէջ այս թիւը կը ներկայացնէ 2·5 առ հարիւր համեմատութիւն մը»։

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

‘‘ՅՆԳԱՄԵԱԿ„ԻՆ ՅԵՏ ՁՈՒԳԱՅԵՌԱԲԱՐ

»»»· ·«««

Պ. Ժիրայր Միսաքեան «Յառաջ»ի մէջ կը յուզէ նիւթ մը՝ որուն կարեւորութիւնը տասներկու տարիէ ի վեր չզգացուիլը դաղթահայ ժողովուրդին խոր քունի մէջ ընկղմած ըլլալովը միայն կը բացատրուի։

«Փորձենք հնգամեակ մը կազմել» խորագիրով ան պահանջը կը զգացնէ ստեղծելու շարժում մը՝ որուն նպատակը ըլլայ եւրոպական աշխարհին ճանչցնել հայ ժողովուրդին քաղաքակրթական ստեղծագործ կարողութիւնները, դադրելով վերջապէս ներկայանալէ իբր մորթուող նոխազներու հօտ, որ վիզը ծուռ ու ողորմուկ լացով՝ աղերսարկու ակնարկներ ուղղած է չարունակ Եւրոպային։

Մշակութային գետնի վրայ կատարուելիք — եւ չա՛տ յապաղած — այդ աշխատանքին զուգահեռաբար, կայ ուրիշ պարտք մըն ալ, որ գլխովին անտեսուած է մինչեւ հիմա, յաւերժացնելով այն մոլար մտայնութիւնը՝ զոր Եւրոպացին կազմած է՝ իր վրայ շատ խօսեցնող բայց ընաւ արժանաւորապէս չճանչցուած մեր ժողովուրդին նկատմամբ։

Այն օրէն՝ երբ Հայ վտարանդի ժողովուրդը Պոլիսի եւ Իզմիրի ափունքներէն բարբարոս հալածանքով զանգուածօրէն աւլուելով թափեցաւ Եւրոպայի ցամաքը, տեղացի ժողովուրդը առաջին օրերու իր ասպնջական զգացումներէն շուտով հրաժարեցաւ, սկսելով անհանգիստ զգալ ինքզինքը ներկայութենէն այս անհանդարտ, խլրտող ժողովուրդին, որ չէր գոհանար անօթի ու բոկոտն յօրանջելէն կամ իբր մարդկային մեքենայ իր թիկունքովը անվերջ դատելէ, որ՛ուն միայն կոչուած ըլլալ կը կարծուէր, այլ կը ճգնէր մրջնային կորովի ու յամառ աշխատանքով՝ փոթորիկէն աւերուած իր օճախին փոխան նոր բոյն կերտել, ապրուստը ճարել, վերակենդանանալ, մարդանալ, կեանքի բարօրութիւն ստեղծել եւ իր դիրքը գրաւել մարդկային ընտանիքի բազմութեան մէջ։

Եւ որովհետեւ աշխատանքի ու տաղանդի արշաւին մէջ հայ տարրը գերազանցութեան ճնշիչ փաստեր տուաւ իր ասպնջականներուն դէմ, մրցորդները քամնեցան եւ խուլ հակակրութեան ու հակառակութեան մը վանողական հոսանքով պաշարուած զգաց հայութիւնը ինքզինքը ամէն կողմ, ամէն ասպարէզներու մէջ,— հակամարտութիւն՝ որ յայտնուեցաւ խեղի ու խէթի ամէն արտայայտութիւններով, տարածուելով դպրոցական տղոցմէն մինչեւ անգործ ծերունիին ու պառաւին վրայ։

Հոս, կոյր ազգայնամոլութիւնով պէտք չէ ժխտել թէ՝ հայկական տըգեղ բարքերու անորակելի ու անտանելի պատկերները ընդհարեցան տեղական ներհակ բարքերու տիրող գիծին եւ Հայերը յամառեցան չսրբագրուիլ ցեղային ու ժառանգական յոռի սնակութիւններէ, յարմարուելով միջավայրի պահանջներուն։ Հայուն միւսին ու ոսկորին հետ շաղուըւած սախական խորթ սովորոյթներ զարնուեցան տեղական տարրերու հակընդդէմ դիրքին եւ լուրջ — յաճախ ծանրակշիռ — հակահոսանք ըստեղծեցին իրեն դէմ։ Հայը կրեց — եւ դեռ կը կրէ — այդ հակահոսանքին բոլոր վնասաբեր հետեւանքները, առանց լիովին զգալու անոնց կշիռը։

Բայց անկախօրէն Հայուն հաշուին այս բացասական էջէն, իր եւրոպական ցամաքներու վրայ ներկայութենէն բխող դրական նպաստները չճանչցուեցան երբեք։ Անոնք գլխովին անտեսուեցան, ժխտուեցան, ուրացուեցան եւ ոչ մէկ բեմէ չբարձրացաւ աղաղակը տեղացի ժողովուրդին յայտարարող թէ՝ Հայերը ոչ միայն վնասաբեր տարր մը չեղան այն երկիրին համար, ուր կը գտնուէին, այլ ոչ–բոլշապէս օգտակար դեր ունեցան ամէն ասպարէզի մէջ՝ ուր մուտք գործեցին, հանքերու եւ աշխատանքէն մինչեւ առեւտրական բարձրագոյն ոլորտները։

Այս գոց վարագոյրն է նաեւ որ պէտք է բանալ տեղացի ժողովուրդին աչքին դէմ եւ անոր միտքը ողողել ճշմարտութեան լոյսովը, ամէն միջոցով որ կարելի է եւ ամէն առիթով որ կը ներկայանայ։

Պէտք էր մինչեւ հիմա — եւ առաւելն պէտք է— բարձրաղաղակ գոչել եւ յայտարարել թէ՝

1. Հայը՝ որ իբր բանուոր մտաւ հանքերը ու գործարանները և լծուեցաւ թիկունքի բիրտ ճիգին, եղաւ տիպարը եւ ներշնչարանը եղաւ աշխատանքի հերոսութեան,— այն ոգին որ հիմը եւ խարիսխը կը կազմէ ներկայ տնտեսական մեքենականութեան։ Թող քննուին եւ ստուգուին վիճակագրական մրցանիշերը Հայուն արտադրական կարողութեան՝ ո՛ր աշխարհի ո՛ր ճարտարարուեստական ձեռնարկին մէջ որ կ'ուզուի։

2. Հայը՝ որ իր աշխատանքով ու տաղանդով կոշիկի լճացած աշխարհին մէջ յաջողեցաւ խոյանքով մուտք գործել եւ ինքզինքը պարտադրել տեղացի հասարակութեան, վնաս չէ, որ կրնար բերած ըլլալ ոչ երկրին, ոչ ալ արհեստին, այլ շարժում ու յեղաշրջութիւն ստեղծած, արդար իրաւունքով որոշ տեղ գրաւելով ասպարէզին մէջ եւ հոնկէ վանելով միայն մեղկ ջիղերով հեղգացած յօրանջողները։

3. Հայը՝ որ նոյն ձիրքերու նոր աւիշով կը թափանցէ դերձակութեան, վարսայարդարութեան եւ նպարավաճառութեան ասպարէզներուն մէջ եւ կարեւոր դիրքեր կը գրաւէ հոն, կրնայ ծոյլ որջացման անձնատուր անհատներու — մեծ մասով օտարազգի — վնաս հասցուցած ըլլալ, անոնց հացը խլելով, բայց չի կրնար վնասած ըլլալ երկրին ազգային տնտեսութեան։

4. Հայը՝ որ նոր օճախ կերտելու համար Ամերիկայէն խնայական գումարներ կը մտցնէ իր խարխուլ նետուած վայրերը, եւ տասնեակ մը տարիներու ընթացքին՝ աղամական խոպանութեան մէջ քնացող ամայի լեռները իր հրաշագործ շինարարութեամբը չէն գիւղերու կը փոխակերպէ ու կեանքի եռուզեռին կայծը կը վառէ հոն, արհեստի եւ առեւտուրի լծուած կրպակներու ցանց մը ստեղծելով, շուկաներ ձեւացնելով ու դարաւորապէս լքուած կայքերու մէջ շարժում յարուցանելով, չի կրնար երկրին տնտեսութեանը վնասող դեր մը կատարած ըլլալ՝ անոր համար որ երկրին ընիկը չէ ինք, այլ եկուոր օտար մը։

5. Հայը՝ որ քաղաքներու եւ գիւղերու շուկաներուն մէջ իր հիմնած առեւտրական ձեռնարկներուն եւ հաւարեալ թիւով կառուցուած շէնքերուն համար տուրքի տարեկան հսկայական գումարներով պետական գանձին պարարտ նպաստ մը կը բերէ,— եւ ո՞վ հաշուած է երբեք թէ ինչ քանակի կը հասնի այդ գումարը՝ որ Հայուն քրտինքի աղբիւրներէն հոսելով կը մտնէ հիւրընկալ երկրին գանձը,— չի կրնար համարուիլ տարր մը՝ որ ընիկին վնաս հասցնող եւ անոր կռնակին վրայ ապրող մակաբոյծ մը եղած ըլլայ, ինչպէս կը կարծուի միականի դատողութեամբ ընիկներու դասակարգի մը կողմէ։

6. Հայը՝ որ միայն տասնեակ մը տարիներու ընթացքին իր դպրոցական սերունդի նորահաս հունձքին մէջէն գեղարուեստի ու գիտութեան կալուածին մէջ կը յարուցանէ զաւակներ՝ որոնք տեղացի մրցորդներէ նշանակելի գերազանցութեամբ անջատուելով կը ցցուին առաջնութեան բարձունքին վրայ եւ տաղանդի ու հնարամտութեան շողշողուն առաւելափայլութեամբ իրենց եղակի գերակշռութիւնը կը պարտադրեն ընիկ ասպրճանակիցներու վրայ, փառք Հայ անուն՝ կրող բայց իբր երկրին քաղաքացիները անոր պարծանքը դառնալու համար միջազգային յաջողութիւններով,— այդ Հայը չի կրնար արհամարհելի տարր մը նկատուիլ, թէ իբր անհատ եւ թէ իբր քաղաքացի։

7. Եւ վերջապէս Հայը՝ որ իր տիեզերահռչակ բազմածնութեամբը շարունակ կը ստուարացնէ վաղուան նորագիրներու բանակը այն երկրին՝ ուր տեղաւորուեր է եւ ոչ մէկ պատճառ չկայ չյուսալու որ իբր ապագայ զինուորցու հասակ առնող այդ անթիւ հայ կորիճներուն մէջէն չյառնեն նոր Արարատներու գիւցազնութեամբը պանծալու կոչեցեալներ, դառնալու համար փառքը այն դրօշին՝ որուն պիտի զինուորագրուին ճակատագրապէս,— այդ Հայը չի կրնար ո՛չ միայն «անբաղձալի տարր» նկատուիլ ոչ ոքի աչքին, այլ նաեւ իր հոգեկան եւ մտաւորական մեծութեամբը կը հարկադրէ որ յանուն լուսաւոր ողջմտութեան չլլացուի իրեն՝ արժանի պատիւը։

Ահա ինչ որ յաճախ ու սիստեմաթիքօրէն՝ երբ Հայուն անբռնաբարելի իրաւունքին զանգը՝ պէտք էր բարձրագոչ հնչեցնել ականջներու մէջ, մինչեւ որ ազգամոլութեան մշուշով մթագնած աչքեր բացուին ճանչցող իրականութեան լոյսին, որպէսզի Հայը դադրէր նշաւակ ըլլալէ այն կոյրօրէն անիրաւ ատեցողութեան՝ որուն արժանի չէ։

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի վերջին ցոյցերը հաստատեցին, որ ոստիկանութիւնը պէտք ունի ինչպէս փոխադրութեան, նոյնպէս հաղորդակցութեան արագ միջոցներու։ Եւ ահա մայրաքաղաքին մէջ սկսած են չրջան ընել ոստիկանական ինքնաշարժներ, ինչպէս նաեւ փողոցներու անկիւնը զետեղել «պոստաքոց հեռախօսներ»։ Անկից զատ ամերիկեան ձեւով, ոստիկանական գլխաւոր կեդրոններու մէջ պիտի զետեղուին անթել հեռախօսներ, արագ հաղորդակցութեան մէջ դնելով ոստիկանութիւնը Փարիզի բոլոր անկիւններուն հետ։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

(Վէպ. Հրաչ Զարդարեանի)

»»»· ·«««

Այս սեզոն ամփոփումը հազիւ դադափար կու տայ ընտանեկան այդ տրամի եւեւէջներուն վրայ։ Զարդարեան այդ առանցքին շուրջ հիւսած է ընկերային կեանքի հատուած մը, որոշ միջավայրի մը ուսումնասիրութիւնը, իր բարոյացուցական եւ մտային հակազդեցութիւններով։

Այդ շրջանակը կը պարփակէ իր մէջ պոլսահայ այն երբեմնի ջոջ, մեծապայական դասը, զոր պատերազմը նետեց Փարիզ։ Այդ ալաթուրքա բարձր քաղքենիները ոչինչ մոռցած են իրենց «չարշըլը»ի կամ «ազգայինճի»ի հովերէն ու ոչինչ իւրացուցած արեւմուտքի մշակոյթէն, եթէ ոչ չպարէ կոտրտուք։ Հոդ է որ կը յանդի, իր ներքին մեքենականութեամբ, խսկ, Տրդատ, հող, ուր ոչ ուսուցիկ բառերը կրնան պարտկել անոնց մտքի խեղճութիւնը, ոչ ալ խատամրեր ձեւեր՝ ծածկել անոնց բարոյական անանկութիւնը...

Զարդարեան, Պալզաքի բաժնին պէս, գիտցած է մրցիլ քաղաքացիական դիւանի հետ, այսինքն, իբրեւ վիպասան, ստեղծել ու ապրեցնել տիպարներ. ոչ կեղծ կամ մտացածին, այլ իրականի պատուօրութիւնը տուող էակներ։ Թերեւս գիծերը աւելի թանձր ու պիրկ են, ինչպէս նաեւ գոյներու եւ ստուերներու խառնուրդը աւելի յոռեւես ու մթին, այսուհանդերձ կեանքի, աշխարհի առօրեայ բոյրը կը ծփայ այդ տիպարներու շուրջ։ Տարաշխարհիկ, վերացական թռչուններու պէս մեզ չեն զարմացներ. անոնք վերջապէս մաս կը կազմեն մեզի ծանօթ, մեզ պարուրող միջավայրին։ Ինքնադիտութիւնը նոյնքան որքան շրջահայեաց դիտողութիւնը օժանդակած են հեղինակին, իր հերոսները հագուեցնելու բնականութեամբ, խիրաքանչիւրը իր սեփական տիեամիզմով։ Կայ դիմախաղերու, ժեստերու, լուռ բարբառի փորձառութիւն մը, ինչպէս որ կայ թաքուն, ներանձնական զսպանակներու մեքենագիտութիւնը։ Հրաչ Զարդարեան վիպողի այդ խմորէն զուրկ չէ ամենեւին։

Ուշագրաւ են նաեւ Զարդարեանի վերլուծումները հոգեբանական վիճակներու, ենթագիտակցական պահերու մասին։ Կարելի չէ ըսել թէ տիպարներուն այս կամ այն հակազդեցութիւնը, անոնց հոգեկան այսինչ կամ այնինչ զարգացումը միշտ տրամաբանական կ'երեւին մեզի։ Օրինակ–տարօրինակ կը թուի Էլիզի նման մեկօրեայ «միսինէթ»ի մը սիրոյ խանդաղատանքը, ու իր գայթակղալից ծննդաբերութենէն վերջ իր կրաւորական անձնուրացութիւնը ... որովհետեւ տարուած ենք խորհելու թէ անոնք սէրը այնքան լրջութեամբ առնելու տրամադիր չեն ու նաեւ իրենց իրաւունքներու օրինական գիտակցութիւնը ունին։ Մեզ նոյնքան անընդունելի կը թուի Տրդատի անվայելչ, անվայելուչ, ոչ–առնական նահանջը իր զոհին, իր կրկնակ զոհերուն — մօր ու զաւկին — հանդէպ. հայ տղամարդը այդքան նուաստ տեսնելու վարժ չենք տակաւին... Ու տակաւին ուրիշ երկրայինքներ... Բայց կեանքը անսպառ է իր «փարատօքս»ներով ու ոչինչ այնքան յաճախադէպ է որքան բացառիկը ու եղականը։ Իրաքանչիւր վէպ իր ինքնուրոյն կըշռոյթը ունի անշուշտ. վիպողին կը մնայ իր մարդիկը արդարացնել ու հաշտեցնել զանոնք կեանքի ու ճակատագրի մնայուն ուժերուն հետ. Զարդարեան առհասարակ յաջողած է այդ ուղղութեամբ։

Ու միանգամայն «Մեր կեանքը» ենթակայական գիրք մըն է. ըսել կ'ուզեմ թէ հեղինակը անտարբեր ու չէզոք դիտողը չէ եղած իր կարգ մը տիպարներուն հանդէպ. իր յորդ ու մարդկայնական զգայնութենէն կը բաշխէ անոնց, որոնք կը տառապին զուսպ ցաւերու, կասկածներու միջեւ։ Սրտառուչ էջեր չեն պակսիր «Մեր կեանքը»ին. Էլիզի դիմումը Տրդատի, իր տանը, մօր կարօտը իր անտարբեր տղուն հանդէպ, զայն տեսնելու զգացնի փորձերը արժէքաւոր էջերն են այդ գրքին։

Արսէնը թերեւս ամէնէն յատկանըշական, համակրելի տիպարն է որուն մէջէն կը ցոլայ ամբողջ վէպը. հեղինակը ապահովաբար իրմէ բան մը դրած է հոն, իր լաւագոյն մասը։ Այդ տղուն մէջէն կ'անցնին ամէնուն անձկութիւնները. ծնած տարբեր ճակատագրի մը համար, մշտական զոհն է պարագաներուն. իր հոգիին թեւերը կը բախին պատերուն ու սրտին վրայ կը ծանրանայ հոգը իրեններուն. ան կը տառապի եղբօր տեղ, իր մօրը տեղ, Էլիզին տեղ, մինինիկ Տրդատին տեղ ու կը մոռնայ տառապիլ ինքզինքին համար, երբ ամէնէն արժանի է։ Իր եղբօր հանդէպ ան բաժնուած է հակասական զգացումներով. կը սիրէ զայն ու կ'ընդվզի. կը դատապարտէ զայն ու կ'արդարացնէ. ան տեղաւորուած է իր խորը իբրեւ մնայուն յուզում, խղճահարութիւն, կենսական հարց... Արսէնի խառնուածքը չի կրնար հաշտուիլ դարուն հետ. այդպիսի էակներ պիտի մնան չհասկցուած, անդրերկրական երեւոյթներ, որոնց կոչումն է կարծէք մեղմացնել կեանքի վրիպումները։ Վերջ ի վերջոյ կը համակերպին իրենց ճակատագրին։

«Մարդիկ իրենց սաղմին հետ կը բերեն իրենց հասակին սլացքը ու աչքերուն որակը։ Եղո՛ւկ անոր որ մարմնին կ'ուզէ վարդենիի փոխարկել, կամ դղձէն կաղնի մը ձեռք ձգել։ Բայց պէտք է որ լամբարները վառին, բայց պէտք է որ թռչունները դայլայլեն։ Ով որ այս աշխարհը կուգայ՝ ուրիշ ընելիք չունի։ Յետին կանթեղներն ալ պէտք է որ պլպլան՝ մինչեւ որ ձէթը հատնի։ Իսկ Նազովրեցին երբեք ետեւը չդարձաւ։ Քալեց հանդարտօրէն իր ճամբան, բուռ բուռ հունտերը ցանեց ու անցաւ։ Ահա թէ ի՛նչ եղան տարիները...»։

(Մնացեալը յաջորդով)

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

« Կեանք եւ Արուեստ » տարեգիրքի խմբագրութիւնը կը յայտնէ, որ հակառակ տնտեսական տագնապին, 1935ի հատորը յանձնուած է տպագրութեան, սովորականին պէս դրական ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Գրական ժառանգութիւն»

Մշակոյթի եւ պատմութեան թանգարանը նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարէ, հին դիւաններու ուսումնասիրութեան համար, եւ շուտով կը հրատարակէ տետրակ մը Գրական ժառանգութիւն անունով։ Այս տարի պիտի հրատարակուի 2 գիրք, իւրաքանչիւրը 15 պրակ։ Առաջին գիրքին մէջ պիտի հրատարակուին Ստ. Նազարեանի, Մ. Բարխուդարեանի, Յովհ. Թումանեանի նամակները, Մուրացանի նամակներուն հետազօտութիւնը, Մուրացանի եւ Նարդոսի բանաստեղծութեանց տետրակներուն քննութիւնը, Նարդոսի վէպերուն քննութիւնը փոփոխակներու համեմատութեամբ, Վ. Փափազեանի եւ Շ. Կուրղինեանի անտիպ գործերը եւ նամակները, նախահոկտեմբերեան պրոլետարական գրականութիւնը։

Տարեգրքին խմբագիր նշանակուած է Ա. Կարինեան։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի պետական համալսարանին մէջ յունիսի սկիզբէն ի վեր տեղի կ'ունենան շարք մը դասախօսութիւններ գիտական եւ այժմէական հարցերու շուրջ։ Կը յիշատակենք գրական, պատմական դասախօսութեանց նիւթերը, հետաքրքրութեան համար.—

Փրոֆ. Գ. Ղափանցեան՝ Ուրարտերէնի եւ խեթերէնի ընդհանուր տարրերը։ Արարատ Ղարիբեան՝ Յոգնակի թիւը Հայոց լեզուի մէջ։ Յակոբ Յարութիւնեան՝ Մեր բանարուեստի լեզուն։ Գ. Սեւակ՝ Մեր գրական լեզուի մասին։ Յակոբ Զօրեան՝ Մի խնդիր Հայաստանի վաղ աւատապետութեան շրջանից։ Մ. Մկրեան՝ Միջնադարի հայ բանաստեղծութիւնը։

Մնացեալ դասախօսութիւնները կը վերաբերին քիմիական, երկրաբանական, բուսաբանական, բնախօսական այժմէական նիւթերու։

Բնաբուժական կայաններու շինութիւն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Խորհ. Հայաստանի թէ 1934 տարուան ի հաշիւ Հայաստանի բնաբուժական կայաններու շինութեան համար 1,200 հազար րուբլի վարկ յատկացուեցաւ։ Այս գումարէն 300,000 րուբլի պիտի յատկացուի Արզնիի բուժավայրին, 150,000 րուբլի՝ Դիլիջան—Բլանդչայ ճանապարհին, 100,000 րուբլի՝ Գիւլագարակի մանկական ապաքինարանին, 45,000 րուբլի Տաք—Ջուրերու բուժակայանին։

Մնացեալ գումարը պիտի յատկացուի Հայաստանի բնաբուժական վայրերու գիտական եւ երկրաբանական քննութեանց ծախքերուն։

⁂ Յունիս 1ին բացուեցաւ Հայաստանի բնաբուժական կայաններու եղանակը։

Օդափոխութեան գացողներու առաջին խումբերը ամսուան սկիզբը մեկնեցան Դիլիջան եւ Արզնի։ Այս տարի այս երկու բուժավայրերն ալ աւելցուցած են մահճակալներու թիւը։ Արզնիի բուժակայանը ունի 40, Դիլիջանի կայանը 100 մահճակալ։ Դիլիջանի կայանը պիտի աշխատի ամբողջ տարին, Արզնիի կայանը՝ մինչեւ նոյեմբեր 15։

Այս եղանակին բուժավայրերէն պիտի օգտուին 2000 հոգի, հարիւրին 60ը բանուորներ։ Դիլիջանի մէջ ապաքինութեան ժամանակամիջոցը 45 օր է, Արզնիի մէջ՝ 32 օր,—ծախքերը կրճատուած են։ Բարելաւուած է կայաններու բժշկական սպասարկութիւնը։ Հրաւիրուած է Մոսկուայի արհեստային ախտաճանաչման հաստատութեան բժիշկ փրոֆէսօրներու խումբ մը, որ պիտի ստանձնէ դարմանումի գործը։

Դիլիջանի եւ Արզնիի ապաքինարաններուն վերանորոգումը աւարտած է։ Պատրաստուած են ընթերցարաններ եւ խաղարաններ։

Արզնիի մէջ ինը հեկտար տարածութեամբ հող յատկացուած է մշակութեան համար։ Հիմնուած է նաեւ տնկարան մը, ծառեր աճեցնելու համար։ Գիւլագարակէն Դիլիջան տեղափոխուած եւ տնկուած են նոճի ծառեր։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Յորդառատ անձրեւներէն ու կարկուտէն Մեղրիի շրջանին մէջ Շուանաձոր, Ալիդարա եւ Վարդանաձոր գիւղերու ցանքը եւ պարտէզները վնասուեցան մասամբ։ Քանդուած է 7 քիլոմէթր երկարութեամբ խճուղին, հեղեղը քանդած է նաեւ 12 տուն։

⁂ Երեւան հասած են Իւմանիթէի խմբագիրներէն Տանիր եւ Մուսինակ։

⁂ Յունիս 21ին Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենան ծանր աթլէթիզմի մրցումներ։ Հայաստանէն կը մասնակցին 18 մարզիկներ,— կռփամարտիկ, ըմբշամարտիկ, ծանրութիւն վերցնողներ։

⁂ Երեւանի պետական համալսարանին մէջ բացուեցաւ պատմութեան դասախօսութեանց բաժին մը (ֆաքիւլթէ)։

⁂ Կրթական գործավարութիւնը մասնաւոր յանձնախումբ մը նշանակեց, պաշտօն ունենալով պատրաստել պատմութեան եւ աշխարհագրութեան նոր դասագիրքեր։

⁂ Յունիս 20ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի ուսուցչական համագումարը։ Կը մասնակցէին 600 ուսուցիչներ։

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ
ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ «ՄՈՒՍԱՎԱԹ»ԻՆ ՄԷՋ

Փարիզի Կովկաս ամսագիրը իր 4րդ թիւին մէջ կը հրատարակէ Ադրբէջանի «Մուսավաթ» կուսակցութեան հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

1933 դեկտեմբերին տեղի ունեցած է Ադրբէջանի «Մուսավաթ» կուսակցութեան համագումարը, ուր, ընդհանուր հարցերու կապակցութեամբ, քննուած է նաեւ կուսակցութեան արդի վիճակը։

Ընդունուած են շարք մը կարեւոր որոշումներ։

Համագումարը, ի միջի այլոց, հաստատած է, նախ՝ կուսակցութեան ղեկավարի մեծամասնութեան եւ անոր նախագահի՝ Մամէտ Էմին Ռասուլ—Զատէի միջեւ ստեղծուած ձգտեալ վիճակը, որ արդիւնք է սկզբունքի, գործելակերպի եւ կազմակերպչական հարցերու շուրջ եղած տարաձայնութեանց. երկրորդ՝ վկայած է նախագահի եսասիրական եւ քմահաճ քայլերը. երրորդ՝ անկազմակերպ վիճակը կուսակցութեան որուն վարիչ մարմինը կազմալուծուած է երկուքուկէս տարիներէ ի վեր ու չի վերակազմուիր վերը մատնանշուած պատճառներու հետեւանքով, եւ վերջապէս, չորրորդ՝ հաստատած է կուսակցութեան մեկուսացեալ վիճակը, որ արդիւնք է կուսակցական գաղտնի աշխատութեանց սխալներին։

Այս իսկ նկատումներով համագումարը որոշած է.—

Մ. է. Ռասուլ Զատէն այլեւս կուսակցութեան նախագահ չնկատել, մեկուսանալ անկէ եւ՝ զայն փոխարինելով ուրիշով մը՝ վերականգնել կեդրոնական օրկանը։

Համաձայն այս որոշումին, տեղի ունեցած է թէ նոր նախագահի եւ թէ կուսակցութեան կեդրոնական օրկանի ընտրութիւնը։

Միաժամանակ նկատելով, որ հայրենիքի համար ստեղծուած այժմու պայմաններու մէջ տեղ չկայ նեղ կուսակցական աշխատանքի համար, համագումարը իր ջերմ փափաքը յայտնած է սերտ կապ ստեղծել թէ Ադրբէջանի եւ թէ Կովկասի քաղաքական այլ ու կենսունակ հոսանքներու հետ՝ միասնաբար ազատագրական պայքարի ընդհանուր եւ օրկանական ճակատ մը ստեղծելու համար։

«ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԱՆԵՕ.— Կիրակի յունիս 10ը դարձաւ իսկական ժողովրդական տօնի օր մը Պանեօ—Քաշանի մեր ընկերներու եւ համակիրներու ընտանիքներուն համար։ Հակառակ անձրեւալ կիրակի օրուան հանդէսի յետաձգումին, ժողովուրդը փութացած էր իր տեղը գրաւել Կարինեանի պարտէզի ծառերուն ստուերներուն տակ։ Մեր ընկերներու կողմէ պատրաստուած էր բեմ մը։

Հանդէսին բացումը կատարեց ընկ. Ս. Թորոսեան «Արծիւ» ենթակոմիտէի անունով։ Եղան արտասանութիւններ Պ. Ա. Կոթիկեանի եւ ընկ. Օ. Կարապետեանի կողմէ, երգեցին Պ. Կարինեան եւ ընկ. Ա. Ծիլաճեան, պարեցին օրիորդներ Խանէսեան, Աշխէն եւ փոքրիկն Յովհաննէսեան։ Գայլիկները կատարեցին մարզական փորձեր խմբապետ Ա. Շանթի ղեկավարութեամբ։ Թառիսթ Գարեգին կը նուագէր գեղեցիկ կտորներ։ Արծիւ ենթակոմիտէի թատերասիրաց խումբը յաջողութեամբ ներկայացուց «Հնարամիտ վարձակալը» եւ արժանացաւ ընդհանուր գնահատման։ Գառնուկ մը դրուեցաւ աճուրդի։ Ընկեր Գ. Յովհաննէսեան կատարեց զայն եւ բարձրացուց 350 ֆրանքի։ Շահողը եղաւ մեր ընկերներէն Տէրտէրեան։ Գիշերուան մինչեւ ուշ ատեն շարունակուեցան ընտանեկան եւ ընկերական խրախճանքները երգերու եւ պարերու մէջ։ Հասոյթը գոհացուցիչ էր։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն Պ. Կարինեանի եւ պարագաներուն որոնք ինչպէս միշտ այս անգամ եւս տրամադրեցին իրենց պարտէզը ենթակոմիտէին եւ շրջանին ժողովուրդին։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ՄԱՅԻՍ 28

ՊՈՒՏՕ, 14 յունիս (Յառաջ).— Հ. Հանրապետութեան 16րդ տարեդարձը տօնուեցաւ յունիս 10ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Մուլէն Պըլէօյի ընդարձակ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի։ Գաղութի մեծ մասը փութացած էր սրահ։ Բեմը զարդարուած էր մեր ազատութեան խորհրդանիշով եւ հերոսներու նկարներով։ Բոլորին վերեւ՝ մեր պաշտելի եռագոյնը եւ ֆրանսականը։ Ներկաները իրենց կուրծքերուն վրայ կը կրէին եռագոյնի զարդանիշը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Օրուան նախագահ ընկեր Պապա բացումը կատարեց քանի մը խօսքով։ Յետոյ արտասանեցին տիկ. Ա. Քէօսէեան, Օր. Ե. Վարդանեան, ընկերներ Հ. Թաշճեան, Մ. Նաթըրեան, Կ. Տօնէրեան, մեներգեցին ընկ. Յ. Զոլաքեան, տիկ. Ն. Տօնէրեան։ Գեղարուեստական բաժնին աւելի փայլ տուաւ Պ. Հ. Եփրեմեան մէջ ընդ մէջ ջութակ ածելով։ Օրուան բանախօսն էր ընկեր Գ. Բալայեան որ մէկ ժամ իր կուռ բանախօսութեամբ ներկաները վայրկեան մը հայրենի աշխարհ փոխադրեց։ Թուեց բոլոր այն դէպքերը որ յանգեցան Մայիս 28ին եւ պարզեց անոր պատմական արժէքն ու իմաստը։ Ներկաները վայրկեան մը ոտքի հրաւիրեց ի յարգանս մեր այն բիւրաւոր նահատակներուն ուր ինկան ազատութեան տատասկոտ ճանապարհին վրայ։ Փաստերով խարազանեց այն վատասերածները որ մանուկ հանրապետութեան դէմ կը դաւաճանէին ի հաշիւ Ջեմալի եւ Թուրքիոյ։ Եւ շեշտեց.— մեր ցեղի քաջարի հերոսների եւ հայդուկների արիւնով ողողուած այն վայրերը ուր ներկայ Հայաստանը կուրծք է կազմում Մայիս 28ի, միայն մի մասն է, մեր արիւնոտ դատը դեռ չէ վերջացել որքան գաղթահայութիւնը ամփոփուած չէ մայր հայրենիքին մէջ, միացեալ, ազատ եւ անկախ Հայաստանի մէջ։ Ընկերոջ ճառը կ'ընդմիջուէր ծափերով։ Ներկաները մեկնեցան անկախութեան գաղափարով աւելի տոգորուած։

Հանդէսէն վերջ ի պատիւ ընկ. Գ. Բալայեանի սարքուած էր ճաշկերոյթ մը ընկեր—համակիրներու մասնակցութեամբ։ Բոլորի փափաքի վրայ սեղանապետ առաջարկուեցաւ ընկ. Հիւրը։ Բաժակաճառեր խօսեցան ընկերներ Բալայեան, Պապա, Ա. Քէնտիրեան, Հ. Թաշճեան եւ ուրիշներ։ Եղան արտասանութիւններ եւ մեներգներ։ Մէջ ընդ մէջ կը թնդային մարտական եւ յեղափոխական երգեր խանդավառութիւն ստեղծելով։ Ընկ. Գ. Հալըճեան իր ֆանթէզիներով խնջոյքին աւելի փայլ տուաւ։ Ընկեր գործիչին ներկայութեան կոփեգը դրուեցաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղի մը, 7 անդամուհիներով։ Կէս գիշերը անցած էր և խանդավառ մթնոլորտէն դժուարաւ կը բաժնուէինք։

⁂ Ընկեր Բալայեան Պոստօ հասած իրիկունը մինչեւ կէս գիշեր զեկուցում մը տուաւ ընկերներու, կուսակցական կեանքի մասին։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՖԵՐՏՈՒԶԻԻ 1000ԱՄԵԱԿԸ

Թէհրանի «Ալիք»ը դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունիս).

— «Իրանը տենդագին պատրաստւում է մեծ շուքով ու հանդիսաւորութեամբ տօնելու իր հանճարեղ բանաստեղծ Ֆերտուզիի 1000ամեակը։

Այս յոբելեանը այնքա՜ն բացառիկ է եւ այնքա՜ն մեծարժէք, որ հրաւիրել է ողջ քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը։

Եւ միանգամայն իրաւացիօրէն. քանզի մարդկութիւնը հազարաւոր տարիներ պիտի երկնի, որպէսզի ծնի մի Ֆերտուզի, իր անմահ «Շահնամէ»ով։

Համամարդկային քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը վտանգուած կը լինէին իրենց յառաջ զարգացման մէջ, եթէ մարդկութիւնը երախտապարտ չգտնուէր դէպի աստուածային ստեղծագործ հուրով բոցավառուած հանճարեղ հոգիները, ինչպէս Ֆերտուզին է։

Ահա այս գիտակցութիւնն է, որ մղում է ժողովուրդներին յաւէտ կենդանի պահելու իրենց մեծ զաւակների փայլուն յիշատակը։

Եւ քանի որ Ֆերտուզին չի պատկանում միայն Իրանին, այլ ողջ մարդկութեան, ուստի հասկնալի է քաղաքակիրթ աշխարհի կենդանի հետաքրքրութիւնն ու ջերմ վերաբերմունքը դէպի նրա յառաջիկայ յոբելեանը։

Ահա՛, օրինակ, թէ ի՜նչ մեծ պատրաստութիւնների մէջ են Խ. Ռուսաստանը եւ Հայաստանը։

«Ֆերտուզիի ծննդեան 100ամեակի կապակցութեամբ — հաղորդում են Մոսկուայից «Խ. Հ.»ին (թիւ մայիս 20) — Միութենական Գիտութիւնների ճեմարանը ձեռնարկել է բանաստեղծի Շահնամէի հրատարակմանը։ Թարգմանութիւնը կատարել են Լոզինսկին եւ ականաւոր իրանագէտ Ռոզէնբերգը։

«Մայիս 25ին Մոսկուայի մեծ թատրոնում ընկ. Ենուկիձէի նախագահութեամբ տեղի է ունենալու հանդիսաւոր նիստ՝ նուիրուած բանաստեղծի յիշատակին։

«Որպէս հիմնական զեկուցող Ֆերտուզիի ստեղծագործութեան մասին, Միութենական Ակադեմիայի կողմից ընտրուած է փրոֆ. Յ. Օրբէլին։

«Վերջինիս անմիջական ղեկավարութեամբ Լենինկրատի Էրմիտաժ թանգարանում կազմակերպւում է նոյն ցուցահանդէս՝ նուիրուած բանաստեղծի յիշատակին»։

Հայաստանում էլ, ինչպէս հաղորդել էինք, շուտով լոյս կը տեսնի յատուկ ժողովածու, նուիրուած Ֆերտուզիի ստեղծագործութիւններին եւ իրանի վիպական առասպելական մոտիւներին, բացի այդ, թարգմանուած է Ֆերտուզիի «Ռոստամ — Զօհրաբ»ը որ լոյս է տեսնելու առանձին գրքոյկով։

Արդ, իրանն ու քաղաքակիրթ ազգերը նախապատրաստական եռանդուն աշխատանքների մէջ են եւ ձգտում են արժանավայել կերպով ներկայանալ առաջիկայ յոբելենական հանդիսութեանց։

Իսկ ի՞նչ է մտածում պարսկահայութիւնը, մասնաւորապէս մեր մայրաքաղաքի հայ համայնքը՝ յոբելեանին մասնակցելու մասին։

Որքան մեզ յայտնի է՝ առ այժմ ոչինչ չի ձեռնարկուած...։ Անշուշտ, ըստ սովորութեան, մենք կը յօրանջենք եւ կ'արթնանանք միայն մետասաներորդ ժամին...»։

ՀԱՅ ԱՂՋՆԱԿ ՄԸ ՕՐ. ՓԱՐԻԶԷԹ

Յունիս 11ին եւ 12ին, Փարիզ, Մոնիթօրի շքեղ լողարանին մէջ տեղի ունեցան երկու ինքնատիպ մրցումներ։

Առաջին օրուան մէջ մրցումը կը կայանար 3—8 տարեկան Փարիզի ամէնէն գեղեցիկ մանչուկին ընտրութեան մէջ։ Իսկ երեքշաբթի օրուան մրցումը՝ նոյն պայմանները ներկայացնող գեղեցիկ աղջնակին ընտրութեան մէջ։

Մրցումին մէջ առաջնութիւնը շահող մանչուկն ու աղջնակը պիտի կոչուէին Պ. Փարիզ եւ Օր. Փարիզէթ։

Այսպէս, մրցումէն վերջ, Փարիզի ամէնէն գեղեցիկ մանչուկը հռչակուեցաւ Gérard Coze, Անիէռէն խարտիշահեր 3 տարեկան մանչուկ մը, իսկ Փարիզի ամէնէն գեղեցիկ աղջնակը՝ Ռընէ Պօսթան, 6 տարեկան հայ աղջնակ մը, Թուխ եւ սեւաչուի, որ աղջիկն է Պ. Պօսթանճեանի։

Քաղաքի եւ ծովեզերեայ տարազներով, նախ բոլոր փոքրիկ թեկնածուները ներկայացան միքրոյին առջեւ, ցոյց տալու համար իրենց խօսելու համարձակութիւնը։ Այսպէս կ'ըսէին թէ ի՛նչ է իրենց անունը, տարիքը, եւ ինչո՛ւ կ'ուզեն ընտրուիլ։ Փոքրիկները, երբեմն համարձակ, երբեմն վախկոտ, կամ լալով, յաճախ ծիծաղելով, տողանցք մը ըրին միքրոյին առջեւ։

Ընտրութենէն յետոյ, փոքրիկ Հայուհին, որ այսուհետեւ պիտի կոչուի Օր. Փարիզէթ, արժանացաւ ամէնուն հիացման, եւ շատ մը խաղալիկներու հետ ստացաւ ծաղկեփունջ մը իր բախտակից ընկերոջ կողմէ՝ Ժէրարէն, Ֆրանսացի, նոր անունով՝ Պ. Փարիզ։ Փոքրիկ Հայուհին, փոխան շնորհակալութեան՝ համբոյրներով ողողեց Պ. Փարիզին երեսները։

Տեղական բոլոր թերթերը խօսեցան այս ընտրութեան մասին եւ հրատարակեցին անոնց լուսանկարներն ալ։ Յառաջիկայ շաբթու սինէմաներու մէջ պիտի ցուցադրուին ընտրութեան այս տեսարանները։

Ընտրութեան հրաւիրուած էր, լուսանկարելու համար գեղեցկութեան թեկնածուները, Ֆօթօ Արաքս։

Օրուան գիրքը

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (Հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աչքերէն կ'երեւէր որ բան մը փոխուած էր սրտին խորը։ Անոնք կը փայլէին, ու տեսնելու բան էր, վայրկեան չէր ըլլար որ մտածումը բան մը չդնէր այդ քարի կտորին վրայ, ու ինք ուրախ, մուրճը կը զարնէր մարմարին։

Օրուան մը գործը չէր սրտին այս կրակը, որովհետեւ վայրկեանները չէին կրնար անհունութիւն մը ստեղծել։ Ուրեմն իր մէջն էր արդէն ան, որուն ինք կը սպասէր հաւատացեալի մը պէս, ու սկսաւ քանդակել։ Քարը քանի ձեւ կ'առնէր, իր սիրտը կը ծաւալէր ու կը տեսնէր անծանօթուհին։

Ամիսներ անցան։

Քարը մարմին առած, իր լուսի պէս խորունկ նայուածքովը կորսուած անհունութեան մէջ, անոր շնորհէն բան մը ունէր գեղեցիկ. այն անծանօթուհին էր իր տրտմութիւնովը առեղծուածային, բայց շուքի ի՞նչ բարակ ճառագայթ մը կը պակսէր որ, թէեւ քօղի մը եւս պահուըտած, չէր կրնար հասնիլ անոր, ու պլլուած արձանին «ըսէ՛, ըսէ՛, պատասխանէ՛ ինծի» հարցուցած ատեն, ճշմարիտ արտայայտութիւնն էր իր արձանին։

Արձանը լուռ էր։

Բայց դէմքին վրայ տրտմութիւն մը կար որ, իրական արտայայտութիւնն էր հոգիի մը տառապող, այնքան նուրբ իր ցաւին պէս, ու աւելի խորունկ քան արցունքներուն փորած անդունդները։

— Չե՞ս ուզեր դուն նմանիլ անոր, մրմնջեց, եթէ չես ուզեր, հապա ի՞նչ է սա տրտմութիւնդ վերջալոյսի ստուերի մը պէս թեթեւ եւ խորհրդաւոր...

— Անիկա սէրն էր, կեանքի անճառելի երազն էր շարունակեց, դդուելով արձանին այտերը, դու պիտի կրնա՞ս տալ անոր չափ սէր ու երազ։ Շատ կը նմանիս դու անոր, կը ճանչնամ քեզ... Բայց աւելի կը նմանիս դու մէկուն... Վերջապէս բան մը կայ շնորհիդ մէջ որ, կեանքիս ամէնէն խորունկ ու երազուն բաներէն մէկը կը յիշեցնէ։ Քեզ պիտի ճանչնամ ես. երբ շատ պզտիկ էի, դուն երազի մը պէս քաղցր, կ'օրօրէիր սիրտս, լճին ջուրերուն պէս, որոնք արշալոյսին լոյսովը գինով թռչուն մը կ'օրօրեն իրենց ափերուն մէջ։ Որքա՜ն երջանիկ էի այդ օրերուն։ Ու կը յիշեմ դեռ այդ օրերուն, ամէն գեղեցկութիւն իր հմայքէն աւելի բան մը ունէր սրտիս մէջ, ու տղայութիւնովս արբշիռ, քեզի կը նայէի, դու այնքան մօտ էիր ինծի։ Քեզմով կրնայի նայիլ աղջիկներու երեսին, ու դարձեալ քեզմով էր որ նուագին ձայնը կ'անուշնար հոգիիս խորութիւններէն անցնելով, ու երբ կը լսէի մօրկանս ձայնը սիրական, ատեն կուգար որ ուրախութենէս աչքերս կը լեցուէին արցունքով։ Շատոնց է որ, կ'ապրէիր արիւնիս բոցերուն մէջ՝ բաբախող սրտի մը պէս, ու կը հասկնայի որ քու իւրաքանչիւր սարսուռդ իր նշանակութիւնը ունէր։ Ես այն ատեն չէի կրնար անոնց անունները տալ։ Սակայն հիմա որ սրտերու ժուժկալութիւնը ունիմ չարքաշ, ու մօրս կաթին պէս արիւնս արդասաւորեց քու հոգիդ, քեզ աւելի մեծ կը տեսնեմ, բոլոր մեծութիւններէն ալ մեծ»...

Հանդարտութիւն եկած վրան, հիմակ աչքերը աւելի աղուոր էին, ու սրտին խորը իջած, բոլոր դողերը ձայներուն քաղցրահունչ, եւ եւ գընաց թեթեւ քայլերով։ Այս անգամ նայած ատեն, արձանին վրայ տեսաւ այն հեռացող կնկան գաղտնիքէն խորութիւն մը...

Արձանը իր դիմաց, հոն էր անծանօթուհին՝ անոր մէջ մարմնացած, ու մինչ կը նայէր անոր, իր սիրուհին ներս մտաւ։

Շատ մատաղ, թեթեւ ու անուշ կարմիր մըն ալ երեսին վրայ, բնական էին անոր գիծերը շնորհքին։

Նախ արձանին նայեցաւ, ու առանց ժամանակ կորսնցնելու, հանդարտօրէն ժպտեցաւ, երբ

— Վերջապէս, ըսաւ արձանագործը։

— Վերջապէս լմնցուցի՞ր։

— Լմնցնե՞լ... չեմ կարծեր։

— Բայց ի՞նչ ունիս, աչքերդ այսքան կենդանի ու պայծառ չէի տեսած։

— Ոչինչ, ոչինչ...

— Կը ժպտի՞ս... բայց ժպիտիդ մէջ տրտմութիւն մը կը տեսնեմ մահուան չափ խորունկ։

Այն ատեն խորհրդաւոր շարժում մը ըրածի պէս, արձանագործը դարձուց գլուխը արձանին ու հառաչեց։ Իր այս տրտմութիւնը, զինքը մօտեցուցած էր ամէն օր քայլ մը աւելի իր երազին։

Մինչեւ այս վայրկեանը, իր սիրուհին, իր աղջկայ բարի հոգիով կը նայէր իր աչքերուն։ Բայց վրդովանքը, հեռուէն հասնող փոթորիկին պէս սարսեց զինքը, ու

— Նայէ՛ ինծի, ըսաւ արձանագործին, նայէ՛ կրկնեց, երբ երթալով անոր աչքերը կը մթնէին։

Այն ատեն մտածումը դէմքին վրայ արձանագործը, նայէ՛ ըսաւ իր սիրուհւոյն, չեշտակի, ձեռքովը ցոյց տալով այդ հրաշալի արձանը, շուշանէ մը աւելի ճերմակ, ճառագայթներու խուրձ մը կարծես։

— Ի՞նչպէս նայիմ ես անոր, անանկ արտայայտութիւն մը ունի որ հոգիիս կը դպի։

— Նայէ՛, նայէ՛...

— Ո՞վ է ան։

— Կին մը որ աշխարհի երազներուն վրայ խնդացած ատեն, կեանքի ամէնէն հզօր վիշտով կ'արիւնի սիրտը։ Սակայն բան մը կը պակսի հոն ... իրականին...

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ս զինքը։

— Այո՛...

Այն ատեն յուսահատութիւնը դէմքին վրայ, նայեցաւ արձանին։

Արձանագործը անոր նայած պահուն, յիշեց այն հիացող անծանօթուհին, ու անգամ մը եւս տեսած կարծես այն իրական պատկերը տխուր հրեշտակի, փարեցաւ իր սիրուհիին, եւ,—քու արտայայտութիւնդ էր ան, կը հասկնամ հիմակ, ըսաւ ու համբուրեց։

Հիմակ այն անծանօթուհին իր մօտիկն էր, ու իր սիրտը մեծցած անոր դիմաց, կը նայէր կարծես շուարած, երբ

— Չե՞ս խօսիր, հարցուց իր սիրուհին։

— Չեմ խօսիր, պատասխանեց արձանագործը, այո՛, տե՛ս, ան ալ կը լռէ — արձանին երկնցնելով ձեռքը — բայց կեանքին մէջ լռութիւնները աւելի խօսող են ու աւելի կենդանի։

— Ո՞վ ըսաւ քեզի...

— Այո՛, այո՛, այս արձանն ալ կը լռէ, բայց աշխարհի մը սիրտը կը բաբախէ անոր մաքուր կուրծքին տակ։ Կան մարդիկ, որոնք արձաններուն նայելով կը խորունկնան իրենց սրտին մէջ, ու երբեմն ալ սիրել կը սորվին։

— Ինչ կ'ըսես...

— Այո՛, դուն չես կրնար խօսեցնել քարը, բայց անոր լռութիւնը աշխարհը կը խօսեցնէ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ահն։ Միւս երկու երկիրները, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա, արդէն յայտարարած են ճանաչումը։ Հաւանական է որ երեք պետութեանց խորհուրդը հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակէ, հանդիսաւորապէս հաստատելով Խ. Իշխանութեան ճանաչումը։

Խորհուրդը պիտի զբաղի նաեւ կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան եւ զինաթափութեան խնդիրներով։ Այս ժողովը բացառիկ հանգամանք ունի նաեւ անոր համար որ, վերջին նիստին — վաղը, չորեքշաբթի — ներկայ պիտի ըլլայ Պ. Պարթու, անգամ մը եւս շեշտելով Փոքր Համաձայնութեան եւ Ֆրանսայի բարեկամութեան եւ գինակցութեան ուժը։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ այս առթիւ պիտի քննուի Մուսոլինիի եւ Հիթլերի վերջին տեսակցութիւնը, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Ռումանական մամուլը շօշափելով այս խնդիրը, դիտել կուտայ թէ Փոքր Համաձայնութիւնը Ֆրանսայի հպատակը չէ, այլ զինակիցը, որովհետեւ միեւնոյն նպատակները կը հետապնդէ եւ Ֆրանսայի շահերը խիստ ներդաշնակ են Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ կենսական շահերուն հետ։

Սարգիս Գրլըճեանի սպանութեան դատը
ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

Յունիս 11ին Աթէնքի եղեռնադատ ատեանին առջեւ ամբաստանեալ Ս. Գըլըճեանի սպանութեան դատավարութիւնը սկսաւ։ Ներկայ էին բազմաթիւ հայ ունկնդիրներ որոնք կանուխէն գրաւած էին բոլոր նստարանները։ Այս անգամ երդուեալներէն բացակայ չկար։

Դատախազը կարդաց ամբաստանեալներու անունները եւ ըսաւ թէ կոմիտէ մը կայ, որ այսպիսի ոճիրներ կը գործէ իր հակառակորդներուն դէմ։ Դատաւոր պէտք է ըստ այնմ վերաբերուի այս դատին հանդէպ, որպէսզի այսուհետեւ նման կազմակերպուած ոճիրներ չգործուին եւ որովհետեւ ամբաստանող կողմին վկաները կը բացակային, կ'առաջարկէ յետաձգել։

Պաշտպան փաստաբան մեթր Տամասկինոս բողոքեց դատախազին խօսքերուն դէմ, յայտարարելով թէ խիստ դաւադրութիւն մը կայ, որ երեւան պիտի հանուի դատավարութեան ընթացքին։ «Այդ դաւադրութեան ետին կեցած են համայնավարները, որոնց գործունէութեան մասին վաւերական յայտարարութիւններ ունիմ ընելիք»։

Երբ առաջին դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ, շարունակեց Պ. Տամասկինոս, անձամբ դիմեցի դատախազին խնդրելու համար, որ կարճ ժամանակի մէջ դատավարութիւնը տեղի ունենայ։ Բացատրութիւն եղաւ ինծի համար ու դատավարութիւնը որոշուեցաւ այսօրուան համար։ Ցաւալի է որ, դատախազը դաւադրութիւնը կը տեսնէ իմ պաշտպանութեանս տակ գտնուողներուն մէջ, մինչդեռ իրողութիւն է որ ամբաստանող կողմը կ'ուզէ դատավարութիւնը ձգձգել, վկաներու բացակայութեան պատրուակով։

Իմ վկաներուս ցանկին մէջ դրած եմ ամբաստանող կողմին վկաները, որոնց վկայութիւններով պիտի հաստատեմ ամբաստանեալներուն անմեղութիւնը։

Մէթր Տամասկինոսի 10 վայրկեան տեւող բացատրական ճառին ի պատասխան, դատախազը ստիպուեցաւ ճշդումներ ընել, յայտնելով թէ ինք իբացուցած չէ կազմակերպուած դաւադրութեան գաղափարը, ատիկա մէջտեղ նետած է ամբաստանող կողմը՞ որուն բացատրութիւնները անշուշտ պիտի լսուին։

Դատախազը ամբաստանող վկաներու բացակայութիւնը պատրուակ ընելով, դատավարութեան յետաձգումը պահանջեց։ Դատաւորները քանի մը վայրկեան խորհրդակցելէ յետոյ, յետաձգման որոշում տուին։

Պէտք կա՞յ ըսելու թէ ամբաստանող կողմի բոլոր վկաները ներկայ էին։ Համայնավար Բարունակ Ալակէօզեան եւ Հայկանուշ Պէրպէրեան ատեանին կանուխ դատարահին մէջ կը գտնուէին։

Ամբաստանող կողմի փաստաբանը տեսնելով որ դատարանին մթնոլորտը իր դատին աննպաստ է, մէկ մէկ հեռացուցած է վկաները եւ յետոյ ինք ալ մեկնած, առանց սպասելու դատարանին յետաձգման որոշումին։

Վկաներու բացակայութեան պատրուակով, ամբաստանող կողմը կը հետապնդէ հետեւեալ նպատակը. ամառուան արձակուրդէն օգտուելով, քանի մը ամիս եւս բանտարկուած պահել ամբաստանեալները, որոնց բացարձակ անմեղութեան մասին հակառակորդ կողմն ալ համոզուած գոյացուցած է։

Դիտելի է որ ունկնդիրներու մէջ կը գտնուէր Սինկրոսի վարժարանի ուսուցիչներէն մէկը որ դպրոցական աշխատանքները ձգելով, գացած էր «Դիմակուոր»ի հաշւոյն տեղեկատուութիւն պատրաստելու։

Սրահին մէջ եւ դուրսը հաւաքուած էին յայտնի եւ գիմակաւոր բոլոր համայնավարները, որոնց մէկը դատավարութեան յետաձգման լուրը առաջնորդին հաղորդելու համար ինքնաշարժով մեկնած է։ (Նոր Օր)։

Թուրքիոյ Տեղաւորման օրինագիծը
»»»..«««

Ազգ. Մեծ Ժողովը յունիս 7ին սկսաւ քննել գաղթականներու տեղաւորման օրինագիծը։

Բուշէնի պէյ խօսք առնելով շեշտեց օրինագիծին կարեւորութիւնը եւ ամէնէն առաջ բացատրեց Օսմ. կայսրութեան ներքին քաղաքականութիւնը։ Կայսրութիւնը, — ըսաւ, — փոխանակ միացնելու եւ ձուլելու, ընդհակառակն կը զատէր համայնքները, եւ կարծես խարանով մը կ'անջատէր այն տարրերը որոնք արտասահմանէն կուգային, Թուրք մշակոյթը իւրացնելու համար։ Այսպէս, երբ Ռուսիայէն գաղթած տարրերէն անձեր պաշտօնեայ կամ փաշա կարգէր, «Չէրքէզ» կամ «Կիւրճիւ փաշա» մակդիրը կը փակցնէր անոնց եւ այս ձեւով կ'անջատէր զանոնք Թուրք համայնքէն։ Ինչպէս անհատները, այդպէս ալ ստամոքս ունին եւ անոնց մնուիդը ողջ անձեր են զոր պէտք է հայթայթել քաղաքականութեամբ, դպրոցներով, մշակոյթով եւն.։ Օսմ. կայսրութիւնը այս ձեւով չաշխատեցաւ եւ պատճառ դարձաւ որ նոր սերունդը հակաթուրք ոգիով մեծնայ։

Անկէ վերջ, — շարունակեց Բուշէնի պէյ, — այս սխալները չեն կրնար կրկնուիլ։ Կը մաղթեմ որ ամէն տարր եւ ընտանիք խօսի մայրենի լեզուն՝ Թուրքերէնը։ Կայ տարր մը որ յաջողած է երկրին տնտեսական եւ առեւտրական գետիններուն վրայ եւ տիրապետող դիրք մը ունի հոն, բայց ատիկուն չէ ճշգած իր կապակցութիւնը եւ հոսանքին համաձայն կը դառնայ։ Իմ կարծիքս յայտնելով կ'ըսեմ թէ այս համայնքը (նամիա) պէտք է խառնուի մեր մէջ։

Ջիա Կէվհէր պէյ առաջարկեց ջնջել մուհաճիր (գաղթական) բառը որ խարանի մը տպաւորութիւնը կը թողու, եւ տեղը ընդունիլ սըղնաք (ապաստանող) բառը։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
1 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւնը։

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ Շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան

22 Յուլիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը

Maison Pilou Henri, Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ։ Route des Sabotiers.

(Մէթրօ Շաթօ տիւ Վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու):

Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով։ Երգ, պար, գրաւոր արտասանութիւն եւ մենախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ։ Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ եփրատ նուագախումբի։

Մուտք 5 փրանք։

Տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը։

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ
ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ՋԱԽԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

24 Յունիս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին

Շավիլ, Salle Patinի մէջ, 114 Grande Rue

կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ փարիզահայ ՍԻՓԱՆ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ Ընկ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

Խ մ բ ա կ ա ն ՝ ս ի ր ո ւ ա ծ ե ր գ ե ր

Օր. Հռիփ. Քնեազեան եւ Պ. Գր. Մէքթէրեան (մեներգ)

Հայկական շուրջպարեր, լեռնական եւ կովկասեան պարեր «Սիփան»ի կողմէ, մասնակցութեամբ Թաթիս ՌՈՒԲԷՆԻ։

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղ. միջոց.— Pont de Sèvres մէթրոյէն առնել թիւ 1 թրամ. եւ իջնել Ancien Mairie. կամ Սէն Լազարէն կառախումբ իջնել Chaville-R D.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՅՈՒԼԻՍ 8 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Սգահանդէս Միք. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

23 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց։

Հաղորդկց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՅՈՒԼԻՍ 8ին, ՄԼՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՊՈՆԵՔՕ-ՔԱՂԱՔԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տարեկան Դաշտահանդէսը ՅՈՒԼԻՍ 8ին։

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ-ԴՊՐՈՑԻՆ

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչափերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (վերջ), ՊՐՈՖ. Ջ. ԱԽԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼՔ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։ ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀՈՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլեւ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ — MERCREDI 20 Juin 1934

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2526

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊՍ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»..«««

Ընդհ. Դատախազ Ալեքսանդր Քամինսքի իր բացման ճառով իբրեւ սպանող կ'ամբաստանէ Մատթէոս Լէյլէկեանը եւ Նշան Սարգիսեանը եւ մահապատիժ կը պահանջէ

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 11 յունիս.— Այսօր սկսաւ 1933 դեկտ. 24ին Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցիէն ներս Դուրեան արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուած 9 Դաշնակցականներու դատավարութիւնը Ճեներըլ Սէշընս դատարանին մէջ, 14 երդուեալներու առջեւ, նախագահութեամբ դատաւոր Ճօզէֆ Է. Քորրիկըն։ Ընդհանուր դատախազներն էին Ալեքսանդր Քամինսքի եւ Ճօզէֆ Քոհն։ Պաշտպան փաստաբաններն էին Ճօն Պէնթըն եւ Ծերակուտական Թոմաս Շերիտըն։

Ժամը 10ին ներս բերուեցան 9 ամբաստանեալները, որոնք գրաւեցին իրենց յատուկ տեղերը, հանդարտ եւ լուռ երեւոյթին պաղարիւն տրամադրութեամբ։ Ամբաստանեալներու մօտ նստած էին— բացի պաշտպան փաստաբաններէն, օժանդակ փաստաբաններ Արամ Տէր Մանուէլեան եւ Արմէն Մեղրունի։ Օտար մամուլի եւ հայ թերթերու թղթակիցներ գրաւեցին իրենց յատկացուած տեղերը։ Շահագրգռուողներու եւ հանդիսատեսներու բազմութիւն մը, գլխաւորապէս Հայեր, գրաւեց դատարանի սրահը, որուն դռները բաց չէին բոլոր ներս մտնել փափաքողներուն առջեւ։ Ու հասարակ հանդարտութիւնը կը տիրէր դատարանի շէնքին դուրս ու ներսը, թէեւ ոստիկանութիւնը ձեռք առած էր ամէն զգուշութիւն։

Ընդհ. դատախազ Քամինսքի իր խօսքն ուղղելով ճիւրիին ըսաւ թէ այս դատը տեղի կ'ունենայ վճիռ կայացնելու Դուրեան արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուածներու յանցապարտութեան մասին։ «Ճիւրիին կը մնայ տեսնել սպանութեան պատկերը եւ այդ պատկերէն հանել մեկնաբանութիւնը»։

Ապա ջանաց ներկայացնել Հայաստան երկիրը, բաժանուած Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմութիւնը, նպատակ ունենալով բարելաւումը Թրքահայաստանի։ Հայաստանի հանրապետութեան կազմութիւնը 1918ին, գլխաւորութեամբ դաշնակ պետերու։ Հայաստանի մղած պատերազմները 1918—1920, Թուրք - հայ պատերազմը եւ բոլշեւիկներու տիրապետութիւնը, որմէ յետոյ Դաշնակները կ'արտաքսուին երկրէն։ Այս Դաշնակները արտասահմանի հայութիւնը կ'առնեն իրենց ազդեցութեան ներքեւ վերստին ձեռք բերելու Հայաստանի անկախութիւնը։ Այս պատճառաւ տարակարծութիւն կայ արտասահմանի Հայերու միջեւ այն մասին թէ ո՞րն է նպատակայարմարը, Հայաստանի անկախութի՞ւնը թէ Հայաստանի անդամութիւնը Խորհրդային Միութեան։

Պ. Քամինսքի ջանաց ներկայացնել Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դերը, Խորէն Ա. կաթողիկոսի ընտրութիւնը եւ անոր կողմէ Դուրեան արք.ի հաստատումը իբր առաջնորդ հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներու։ Դուրեան արք.ի Ամերիկա գալէն յետոյ սկսաւ վէճ մը։ Դուրեան արք. ամբաստանուեցաւ իբր սովիէթասէր։

Ընդհ. դատախազը անդրադարձաւ Շիքակոյի արուեստահանդէսին առթիւ կազմակերպուած հայկական օրուան եռագոյնի խնդրին, թէ ինչպէս Դուրեան արք. մերժած էր եռագոյնին ծածանումը, այդ առթիւ։ Խօսեցաւ Ուէսթպորթի դէպքին մասին։ Դուրեան արք.ի ճամբորդութիւնները Փրովիտենս եւ Պոսթըն, ուր հետեւած էին։

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Այնուհետեւ ընդհ. դատախազը մատնանշելով 9 ամբաստանեալները, յայտնեց թէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը բաժին ունեցած է Դուրեան արք.ի սպանութեան մէջ եւ այս պիտի ապացուցանէ իւրաքանչիւրի պարագային։ Ասիկա «ճիկ սօ փըզըլ» մըն է, եւ ինք մէկիկ մէկիկ պիտի կազմէ ամբաստանութեան կառուցուածքը։ Սպանութիւնը հաւաքական դաւադրութիւն մըն է։ Լէյլէկեան 7 հոգիով Պոսթընի մէջ հետեւած է Դուրեան արք.ի

Քամինսքի ըսաւ թէ Լէյլէկեան բուն սպանիչն է, որ քանի մը անգամ դանակը խրած է արք.ի մարմինը— Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։ Թէեւ իրական սպանիչը այն մարդն է, միւսները բռնեցին արքեպիսկոպոսը, ուրիշներ զարկին անոր, իսկ թիւ 1ը (Լէյլէկեան) դանակով զարկաւ, նորէն ու նորէն, խրելով անոր երկար պողպատեայ շեղբը արքեպիսկոպոսին փորը։

Ըսաւ թէ թիւ 1 Մատթէոս Լէյլէկեան եւ թիւ 2 Նշան Սարգիսեան եկեղեցիին մէջ սպանութեան օրը փսփսացեր էին.—«Գործը պիտի կատարուի այսօր, պէտք է կատարել այսօր, չենք կրնար վրիպիլ»։ Աւելցուց թէ Լէյլէկեան դանակը առած է կնոջմէ մը եւ պահած վերարկուին տակ»։ Պ. Քամինսքի եզրակացնելով մահապատիժ պահանջեց ամբաստանեալներուն համար։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՃԱՌԸ

Պաշտպան փաստաբան Պ. Թոմաս Շէրիտըն ի պաշտպանութիւն ինը ամբաստանեալներուն յայտնեց թէ դժուար դատ մըն է այս, ամերիկեան դատաւրանական իրաւասութեան համար, վասնզի Արեւելքը Արեւելք է եւ Արեւմուտքը Արեւմուտք։ Ինը ամբաստանեալները անտարակոյս կը սիրեն իրենց երկիրը՝ Հայաստանը, որ ենթարկուած է բարբարոսներու տիրապետութեան։ Հայաստանի պարագան նման է Իրլանտայի։ Ծերակուտական Շէրիտըն անդրադարձաւ Հայաստանի հանրապետութեան կազմութեան մեծ պատերազմի ընթացքին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերին, բոլշեւիկեան տիրապետութեան ևն։ Ըսաւ թէ համայնավար կուսակցութիւնը Հայաստանի մէջ իր իշխանութեան ներքեւ կը պահէ Հայ եկեղեցին։ Դուրեան արք. եղաւ մըրկահաւը Շիքակոյի ցուցահանդէսին։

Պաշտպան փաստաբանը խօսեցաւ Նիւ Եորքի երեսփ. ժողովի եւ Դուրեանի արք.ի գումարած միւս ժողովի մասին առանձին պանդոկի մը մէջ։ Ըսաւ թէ Դաշնակցութիւնը Ամերիկահայ ժողովուրդին հարիւրին 75ին համակրութիւնը կը վայելէ։

Պ. Շէրիտըն մէկիկ մէկիկ վեր առաւ ընդհ. դատախազին բերած ամբաստանութիւնները ինը ամբաստանեալներուն դէմ եւ ցոյց տուաւ թէ որքան խախուտ են անոնք։ Խօսեցաւ Հայ կուսակցութիւններու, Ս. Խաչ եկեղեցիի, վկաներու եւ ձերբակալման պարագաներու մասին։ Ցիշեց խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան սարքած դաւադրութիւնները, ինչպէս նկարագրած եւ յայտնաբերած է խորհրդային նախկին գործակալ մը՝ Ագաբէկով։ Ցոյց տուաւ ճիւրիին անոր գիրքը։ Աւելցուց թէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութիւնը ամէն գործիչ միջոցներու կը դիմէ վարկաբեկելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ միակ ընդդիմադիրն է խորհրդային Հայաստանի։

« ՈՉ ՈՔ ԳԻՏԷ ՍՊԱՆԻՉԸ »

Պ. Շէրիտըն ըսաւ թէ այս դատը պէտք էր յետաձգուէր Պ. Վահան Գարտաշեանի հիւանդութեան պատճառաւ, որովհետեւ ան էր պաշտպան հայ փաստաբանը, բայց դատաւոր Քորրիկըն մերժեց յետաձգումը եւ նշանակեց զինք ու Պ. Պէնթընը իբր պաշտպան փաստաբաններ։ Իսկ ինք այժմ հարկադրուած է իր պաշտպանեալներուն հետ խօսիլ թարգմանի միջոցաւ։

Յետոյ եզրակացնելով ըսաւ.

—« Այս սպանութիւնը կրնայ գործուած ըլլալ կրօնական մոլեռանդի մը կողմէ, կրնայ գործուած ըլլալ խորհրդային գործակալի մը կողմէ եւ հարիւրաւոր պատճառներով։ Ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ սպաննած է արքեպիսկոպոսը »։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՔՆՆԻՉԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Տօքթ. Թոմաս Քոնգալէս, քաղաքային բժշկական քննիչը, իբր պետական վկայ տուաւ իր վկայութիւնը, որուն համաձայն Դուրեան արք. դանակի երկու վէրք ունեցած է, ձախ կողմինը մահացու։ Ընդհ. դատախազ Քամինսքիի այն հաւաստումը թէ «նորէն ու նորէն եւ նորէն» խրուած էր դանակը, ճշդուեցաւ բժշկական քննիչին կողմէ.— երեք վէրքի տեղ՝ երկու միայն։

ԴԱՆԱԿԸ ԵՒ ՀԱՆԴԵՐՁՆԵՐԸ

Ապա բերուեցաւ դանակը եւ յետոյ արք.ին եկեղեցական հանդերձները, որոնց վրայ ցոյց տրուեցան դանակի խրումէն յառաջ եկած պատռուածքները։ Ասոնք կը համապատասխանէին վէրքերու դիրքին։

ՎԿԱՅ ՄԸ

Կանչուեցաւ Պ. Ջարլզ Լօնկ (Կարապետ Զաթմաճեան) իբր վկայ, որուն հարցուեցաւ թէ վերջին անգամ ե՞րբ ողջ տեսած էր արք.ը եւ առաջին անգամ ե՞րբ մեռած տեսած էր զայն։

ՕԳՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Լօքըր, դատախազին օգնական ճարտարապետը ներկայացուց Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ներսի եւ դուրսի լուսանկարները եւ յատակագիծը։ Պ. Շէրիտըն հարցաքննեց զայն։

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՆ

Ժամը 1ին դադար տրուելով, ժամը 2ին կը գումարուի նիստը, նոյն կարգով.

Դատախազը վկայի աթոռը կը կանչէ Սարգիս Տէմիրճեան, որ անդամ եւ հոգաբարձու եղած է Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։ Դատախազը հարցումներ կ'ուղղէ անոր ապացուցանելու թէ Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան գլխաւոր յանցապարտներն են։ Տէմիրճեան վկայեց թէ 1933ի ամառը Նիւ Եորքի մէջ հանդիպած է Մօղեանին, որ ըսեր է իրեն. «Դրօշակի խնդրին պատճառաւ եթէ առիթ ունենամ՝ կը սպաննեմ Դուրեանը եւ ելեկտրական աթոռի վրայ ալ կը նստիմ»։

Տէմիրճեան, որ քշոց բռնած էր սպանութեան ատեն, նկարագրեց եկեղեցւոյ դէպքը մանրամասնօրէն, միշտ ծանրանալով Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի վրայ։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շէրիտըն աչքի կանգնելով խիստ ու մանրակրկիտ հարցաքննութեան կ'ենթարկէ Սարգիս Տէմիրճեանը, 56 տարեկան, գիւրագրգիռ անձ մը։ Ըսաւ թէ կը յիշէ եկեղեցիին մէջ Լէյլէկեանը, Սարգիսեանը եւ Մօղեանը, բայց չի յիշեր միւսները։ Յայտնեց թէ երկու տարի ատենապետ եղած է, բայց ձգեր է անոր դէշ ըլլալուն համար։ Խոստովանեցաւ թէ դէպքին ատեն շատ յուզուած էր եւ թէ շատ բան չէր կրնար տեսնել։

Պ. Շէրիտըն այնուհետեւ բռնեց հակասութիւնները վկայ Տէմիրճեանի որ դեկտեմբեր 24ին եւ յունուար 16ին ոստիկանութեան ըրած էր բոլորովին տարբեր յայտարարութիւններ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի մասին։ Պաշտպան փաստաբանը այնպիսի հակասական յայտարարութիւններ երեւան հանեց, որ Տէմիրճեան քանիցս ըսաւ թէ «խելքը վրան չէր» այդ յայտարարութեանց ատեն։

Այս վկային հարցաքննութիւնը յետաձգուեցաւ վաղուան, ժամը 4ը հնչած ըլլալով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԶԳԱՍԻՐԱԿԱՆ ...

»»» · «««

Պէյրութի « Լիբանան »ը, որուն առաջին խմբագիրը հուշակաւոր Թումանեան Էֆէնտին եղած է, կը գրէր մայիս 2ին, սրտառո՛ւչ լրջութեամբ.

— « Դաշնակցական պատասխանատու եւ շրջուն գործիչ Կարօ Սասունին, գաղութները կ'այցելէ, անշուշտ իրեն (եւ մեզի ծանօթ) Դաշնակցականավայել ... գործունէութեանց կարգադրութեան համար։

Եգիպտոսէն վերջ մեր մէջ իր ներկայութիւնը ուշադրութեանը կը յանձնենք մեր արիւնաքամ ժողովուրդին եւ ՊԱՏԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻԼ ԻՐ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺԱՌԻԹԻՆ ԵՒ ՆՊԱՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ։

Քանի որ այս մարդը ոչ վաճառական մըն է եւ ոչ ազատ արուեստական, որոնց պատճառաւ եկած ըլլար հոս, անիկա պատասխանատու անձն է Դաշնակցութեան՝ որը հոսեցուց շատ մը արիւններ եւ կ'երեւի պիտի հոսեցնէ ալ տակաւին»։

Ուրիշ «ազգասէր» թերթ մը, ռամկավար « Արեւ »ը (Եգիպտոս), յունիս 8ին «անկախ կարծիք » մը կը հրատարակէր եռագոյնի մասին, « Լիբանանահայ » ստորագրութեամբ։

Անշուշտ պիտի ուզէիք իմանալ։

«Լիբանանահայ »ը քրքրելով պետական օրէնքները, թուականով եւ թըւահամարով երեւան կը հանէ երկու որոշումներ՝ հանրային բարեկարգութեան մասին եւ մասնաւորապէս կ'արտօնէ մարզպանութեան հետեւեալ հրամանագիրը (1932 օգոստոս 12).

ՅՕԴ. 2.— Յօդ. 1ի մէջ յիշուած պատիժներու արժանի անդորրութեան եւ հանրային կարգ ու սարքին դէմ գործուած արարքներ կը նկատուին.

« Մասնակցութիւն ոչ արտօնեալ թափօրի մը, խմբումի կամ հաւաքումի,

« Կրելը նշան մը, դրօշ մը կամ ուրիշ խորհրդանիշ մը, որուն ցուցադրումը կրնայ քաղաքացիներու մէկ դասակարգը ուրիշի մը դէմ հանել, եւ կամ ո՛եւէ կերպով խռովել հանրային կարգ ու սարքը »։

«Լիբանանահայ»ը կը յիշէ թէ ուրիշ հատուածներ ալ կան, բայց այսքանը բաւական համարելով, կը բացագանչէ.

— « Իշխանութիւնք ի՛նչ բանի կը սպասեն ուրեմն գործադրելու համար այս որոշմնագիրը բոլոր անոնց դէմ որոնք, աչքէն թէ ձախէն, դէմ կը գործեն անոր տրամադրութեանց։

Միթէ եռագոյնը enseigne, drapeau կամ emblème մը չէ՞ որուն ցուցադրութիւնը եւ պարզումը «քաղաքացիներու դաս մը դէմ կը հանէ քաղաքացիներու ուրիշ մէկ դասին», «կամ որ եւ է կերպով կը խանգարէ հանրային կարգ ու կանոնը »։

Ինչպէս կը տեսնէք, «Լիբանան»ը եւ « Արեւ »ը ոչ միայն ազգասէր են, այլեւ քաջ օրէնսգէտ եւ կը հսկեն նոյն իսկ ոստիկանութեան վրայ, որպէսզի աչքերը չորս բանայ։

Չէ՞ք ուրախանար, իմանալով որ ... « պահակները արթուն են » բոլոր նակատներուն վրայ։

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

Պարսկաստանի Շահը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիի մէջ զօրահանդէս մը կատարուեցաւ, ի պատիւ Պարսկաստանի Շահին։ Կը մասնակցէր ամբողջ զօրաբանակ մը։

Շահը կէտ առ կէտ կը հետեւի պարսկական արքունիքի սովորութիւններուն, միշտ առանձին ճաշելով եւ առանձին ինքնաշարժ նստելով։ Նոյն իսկ Տրապիզոնէն Էնկիւրի չշեղեցաւ այս սովորութենէն։

⁂ Մասնաւորապէս փայլուն ընդունելութիւն մը սարքուած էր Էրզրումի մէջ։ Պարսիկ գաղութը ոչխարներ մորթեց ճամբուն վրայ։ Շահը առանձին ճաշեց, իսկ հացկերոյթը վայելեցին իր հետեւորդները, ինչպէս Տրապիզոնի եւ Սամսոնի մէջ։

⁂ Էսկիշէհիրէն, Գոնիայէն եւ Ատանայէն 500 Թուրք սպաներ Էնկիւրի գացած էին, զօրահանդէսին մասնակցելու համար։ Շահին Էնկիւրի բնակութեան եւ զօրահանդէսին դրուագները շարժանկարի պիտի վերածուին։

⁂ Կեսարիոյ մէջ սաւառնակ մը շինուած եւ Էնկիւրի փոխադրուած է, իբրեւ նուէր Շահին։

Թուրքիոյ տեղաւորման ծրագիրը

—·—

25 ՏԱՐԻԷՆ 35—40 ՄԻԼԻՈՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ···

Էնկիւրիէն կը գրեն.— Ազգ. Մեծ Ժողովը յունիս 14ի նիստին մէջ գրաղեցաւ գաղթականներու տեղաւորման օրինագծով։ Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ խօսք առնելով ըսաւ.

— « Օրէնքին նպատակը՝ ներքին շինարարութիւնն է։ Ամէնէն առաջ օրէնքը կը շահագրգռէ մեր բնակչութիւնը։ Երկրորդ, կը շահագրգռէ գաղթականութիւնը, երրորդ՝ վաչկատուն աշիրէթները, չորրորդ՝ հող չունեցող բնակիչները։ Ծննդաբերութեան տեսակէտով, մեր ազգը առաջին գիծի վրայ կու գայ։ Մեր բնակչութիւնը որ այսօր 18 միլիոն է, 25 տարի յետոյ անպայման 35—40 միլիոն կրնայ ըլլալ։ Հետեւաբար, շատ օգտակար պիտի ըլլայ հայրենակիցներուն մէկ մասը փոխադրել այն վայրերը ուր քիչ է բնակչութեան խտութիւնը, եւ դիւրութիւններ տալ անոնց։

Ներկայ օրէնքը պիտի ստեղծէ երկիր մը որ մէկ լեզու ունենայ, մէկ մտածում եւ նոյն զգացումը »։ (Բուռն ծափեր)։

Օրինագծին 48րդ յօդուածին մէջ կ'ըսուէր թէ գաղթականներու եւ տարագիրներու տրուելիք հողերու եւ շէնքերու մասին պէտք է վեց ամիս առաջ ծանուցում ընել։ Եթէ այդ միջոցին տէրեր մէջտեղ չելլեն — փոխանցումը վերջնական կը դառնայ։ Իսկ եթէ աւելի վերջը երեւան գան, միայն գինի մասին կրնան առարկել։

Րայիֆ պէյ (Տրապիզոն) դէմ խօսեցաւ յօդուածին, ըսելով թէ սեփականութեան իրաւունքը պէտք է յարգուի, եւ ճիշ չէ իր ստացուածքէն զրկել մէկը որ ո եւ է պատճառով չէ կրցած տեղեկանալ եղած ծանուցման։

Ներքին գործավարը պատասխանեց թէ տեղի չկայ մտահոգութեան, որովհետեւ անձերու պատկանող հողեր չեն որ պիտի տրուին գաղթականներուն։ Միայն երբեմն անտէր եւ երեսի վրայ թողուած հողեր երբ կը տրուին գաղթականներուն եւ այս վերջինները կը շէնցնեն զանոնք, կարգ մը անձեր երեւան կու գան եւ տէր կանգնելով ետ կ'առնեն հողերը։ Ահա ասիկա արգիլելու համար է որ գրուած է այդ յօդուածը։

Ամէնէն վերջը խնդրոյ առարկայ յօդուածը բարեփոխուեցաւ։ Այսպէս, երբ գաղթականներուն փոխանցուած հողերուն տէրերը երեւան գան, իբրեւ նոր գաղթական հող պիտի ստանան, եթէ ուրիշ տեղ հող չունին։

ԲՈՆԻ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Իզմիրի Հալքէվին կազմակերպութիւն մը ստեղծած է հայրենակիցներուն միայն Թուրքերէն խօսիլը ապահովելու համար։ Մասնախումբեր կազմուած են, մեծ մասով միջնակարգ դպրոցներու վերջին կարգի աշակերտներէն, որոնք Թուրքերէն տարբեր լեզու խօսողներուն պիտի զգացնեն թէ պէտք է Թուրքերէն խօսին։ Հալքէվին մասնաւոր քարթեր պատրաստած է, որոնք երիտասարդներուն կողմէ Թուրքերէն չխօսողներու պիտի տրուին։ Հալք կուսակցութիւնը միջոցներ ձեռք առած է որ շարժումը քաղաքավարական սահմանի մէջ կատարուի եւ ո եւ է դէպք չպատահի։

Ֆրանսա եւ Պալքանեան պետութիւնները

Արտաքին նախարար Պ. Պառթու Պուքրէշ գնաց, մասնակցելու համար Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովին։ Պիտի այցելէ նաեւ Պելկրատ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս այցելութեան, որ տեղի կ'ունենայ Մուսոլինի - Հիթլէր տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը։

Շուէդայից յայտնութիւններ

Փետրուար 6ի դէպքերու առթիւ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը փորձեց նորէն ատեան հրաւիրել եւ հարցաքննել նախկին վարչապետը, Պ. Տալատիէ եւ իր ներքին նախարարը, Պ. Ֆրօ։ Պատճա՞ռը,— Պ. Ֆրօ առջի օր գաղտնի ճառ մը խօսելով մասոնական օթեակին մէջ, յայտներ է թէ ինք առաջարկած էր.— 1. Այօրէն եւ կանխազգուածային ձերբակալութիւններ կատարել.— 2. Պաշարման վիճակ հրատարակել.— 3. Քննութիւն բանալ պետական դաւաճանութեան մասին։ Այս առթիւ աւելցուցեր է թէ Տալատիէ անհրաժեշտ հեղինակութիւնը չունէր, եւ թէ ինք ճշմարտութիւնը խօսեցաւ քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, բայց ոչ ամբողջ ճշմարտութիւնը։ Այս յայտարարութիւնները երեւան հանած էր «Աքսիոն Ֆրանսէզ» (արքայական)։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՓԱՌԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Պ. ՄԱՆՈՍ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

Անհերքելի փաստ է, որ այս տարի Մայիս 28ի տօնակատարութիւնները տարբերային թափով կատարուեցան ամէն տեղ: Ժողովրդային զանգուածները մոլեռանդօրէն մասնակցեցան ու սրտագեղ պոռթկումներով անվերապահ համամտութիւն յայտնեցին անկախութեան գաղափարներուն:

Սելանիկի հայ գաղութն ալ Յունիս 10ին տօնեց Մայիս 28ի Հայաստանի Անկախութեան 16րդ տարեդարձը, նմանը չտեսնուած շքեղութեամբ: Թերեւս առաջին անգամն է որ հայկական տօնակատարութիւն մը կը կազմակերպուի այսքան մեծ բազմութեամբ 41800—2000 հոգի), այսքան բարձր խանդավառութեամբ ու ելեկտրականացած մթնոլորտի մը մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմինը ստանձնած էր հանդէսի կազմակերպութեան հոգը: Նկատի ունենալով Աթէնքի փառապանծ տօնակատարութիւնը, եւ ժողովուրդի ներկայ տրամադրութիւնը, վարձուած էր քաղաքիս ամէնէն ընդարձակ սրահը, «Փաթէ»:

Դարձեալ օրինակը Աթէնքէն առնելով, անկախութեան հանդէսը առիթ մը նկատուած էր հայ եւ յոյն եղբայրակցութեան ամրապնդման:

Հանդէսին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Սելանիկի քաղաքապետ Պ. Ն. Մանոսը, որ սիրով յանձն առաւ նաեւ խօսիլ:

Կիրակի օր հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով գունդագունդ կը դիմէր «Փաթէ»ի ընդարձակ սրահը: Ժամանակէն առաջ հսկայ սրահը տեղի տուած էր մարդկային ալիքին: Ոչ մէկ պարապ աթոռ: Հարիւրաւոր երիտասարդներ պատերու երկայնքին ոտքի շարուած էին, աւելի տարէցները նստեցնելու համար: Օտար հիւրերը տեղաւորուած էին մասնաւոր թիկնաթոռներու վրայ: Բեմին վրայ վեհօրէն կը ծածանէին երկու հսկայական դրօշներ, Հայկական պաշտելի Եռագոյնը եւ յունական գեղեցիկ կապոյտ — ճերմակը:

Երգչախումբի հելլենական քայլերգը ոտքի հանեց ամբողջ սրահը: Նախագահ Տօքթ. Աբր. Աբրահամեան ազդու նախաբանէ մը վերջ նախ հրաւիրեց խօսելու Զօր. Թորգոմը, որ յատկապէս քաղաքս եկած էր ներկայ գտնուելու համար Մայիս 28ի հանդէսին: Զօր. Թորգոմ ֆրանսերէն կրակի ուղերձով մը փառաբանեց հայ եւ հելլէն գործակցութիւնը, որ դարեր առաջ գոյութիւն ունէր երկու ժողովուրդներու միջեւ, ցոյց տալով այն քակտելի կապը որ երկու ժողովուրդներ իրարու կը միացնէ թէ քաղաքական եւ թէ մշակութային գետնի վրայ, ապա իր ուղերձը վերջացուց «կեցցէ ազատական Յունաստանը եւ Հայաստան» բացագանչութեամբ որ ընդունեցաւ բուռն ծափերով:

Ընկեր նախագահին հրաւէրին վրայ ընկ. Կ. Գէորգեան յունարէն ուղերձ մը կարդաց, համառօտակի բացատրելով օրուան տօնը օտար հիւրերուն համար: Յետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց հիւրերուն, որոնք պատուած էին մեր Անկախութեան տօնը:

Բուռն ծափերու մէջ «Հայաստան»ը մեներգեց Օր. Մ. Մարութեան: Յետոյ բեմ եկաւ քաղաքապետ Պ. Ն. Մանոս, որ խանդավառ խօսքերով ողջունեց հայ ժողովուրդը եւ իր Անկախութեան տարեդարձը: Սկսելով Հայկէն եկաւ մինչեւ մեր օրերը, թուեց հայ թագաւորներու սխրալից յարաբերութիւնները յունական արքունիքին հետ, գովեց հայ ժողովուրդի հերոսական ճիգերը եւ ձեռքը մեր տարագիր Եռագոյնին ուղղելով՝ պանծացուց զայն իբր հայ ժողովուրդի խոյանքներու խորհրդանշանը: Խելայեղ ծափերը կ'ընդմիջէին Պ. քաղաքապետին ուղերձին ամէն մէկ նախադասութիւնը:

Օր. Ս. Ղազարոսեան Հայաստանի ուղղուած գեղեցիկ յունարէն արտասանութիւն մը ըրաւ:

Ընկեր նախագահը յետոյ բեմ հրաւիրեց նախկին նախարար եւ ծանօթ վիրաբոյժ Տօքթ. Մպրբրօգլու, որ խորապէս ուսումնասիրուած բանախօսութիւն մը ըրաւ: Սկսաւ Մեծն Տիգրանէն մինչեւ բիւզանդական շրջանը, փաստացի թուելով դարերու ընթացքին հելլէն եւ հայ պատմական բարեկամութեան զանազան փուլերը: Յետոյ կանգ առնելով նորագոյն դէպքերու վրայ, մի առ մի պարզեց կովկասեան վերջի դէպքերը, Ռուսական Յեղափոխութիւնը, անդրկովկասեան երեք ժողովուրդներու սկզբնական գործակցութիւնը, թրքական գալը, ի վերջոյ Սէյմին լուծումը, Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները, Հայերու յաղթանակը եւ ապա Հայաստանի Անկախութեան հռչակումը:

Ի վերջոյ, յարգելի բանախօսը պատուիրեց որ չվստահինք օտար մեծ պետութեանց սուտ խոստումներուն: «Այս հանդիսաւոր Օրուան առթիւ մէկ մաղթանք ունիմ թէ Հայերուն եւ թէ Յոյներուն, վստահիլ միմիայն սեփական ոյժերու, ըլլալ միակամ եւ համերաշխ, ձեռք ձեռքի տուած մէկդի նետել ներքին վէճերը եւ միասնաբար հետապնդել ազգային խնդիրները, այն ատեն է միայն որ մեր բաղձանքները կրնան շուտով իրականանալ: Ծափերու տեղատարափով խեղդուեցան յարգելի բանախօսին խանդավառ բացագանչութիւնները:

Փառաձայն «Տէր կեցո»ն վերջացուց հանդէսին առաջին մասը:

Միջնարարին հիւրերը պատուասիրուեցան զովացուցիչներով: Ամբողջ ժողովուրդին լամբակները զարդարուեցան Եռագոյնով, եւ օրուան տօնը խորհրդանշող զանազան պատկերներ բաժնուեցան:

Յայտագրին երկրորդ մասը սկսաւ «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով, որմէ վերջ ընկ. Կ. Գէորգեանը կրակոտ բանախօսութիւն մը ըրաւ: Նախ բացատրեց թէ ինչո՞ւ ուզեցինք նաեւ հաղորդակից դարձնել մեր բարեկամ Յոյները: Յետոյ Մայիս 28ը մեծագոյն տօնը հռչակեց եւ կանգ առաւ այն երեք շրջաններուն վրայ ուր ամփոփուած է մեր վերջին կէս դարու պատմութիւնը: Յեղափոխական կռիւներու շրջանը որ յանգեցաւ Հայաստանի անկախութեան, երկրորդ՝ պետական անկախութեան շրջանը երբ մենք ալ ինքնիշխան ազգ էինք դարձած է եւ երրորդ՝ նորագոյն ողբերգութիւնը որ կ'երկարի անկախութեան փլուզումէն մինչեւ մեր օրերը:

Ընկերը պանծացուց հերոսութիւնները մեր արի ռազմիկներուն որոնց զոհաբերութեան գնով անեղծ մնաց պաշտելի Եռագոյնը: «Հայերս կարօտով տոչորուն կը սպասենք ու կը պատրաստուինք մեր գալիք յաղթանակին ու հաւատքն ունինք, թէ անպայման պիտի հասնինք մեր նպատակին, վկայ՝ այս հսկայ բազմութիւնը որ անկախութեան գաղափարով դիւթուած եկեր է գունդագունդ պանծացնելու օրուան տօնը եւ ամրապնդելու վաղուան յաղթանակով:

Ուրացողներու արհամարհելի խմբակը թող միշտ առանձին մնայ, մենք արթուն եւ պատրաստ պէտք է ըլլանք որպէսզի կարենանք պինդ բռնել ազատութեան երիվարի բաշերէն երբ անիկա պիտի անցնի»:

Յետոյ յուսադրելով ծարաւի բազմութիւնը, ընկերը ըսաւ թէ, ժամանակները յղի են, խաղաղութիւնը ջուրին երեսը կը գտնուի որուն խորունկը փոթորիկ կայ, պատրաստ ըլլանք, սիրենք մեր այսօրուան կորիզ Հայաստանը, չվհատինք բնաւ, արդարութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ, մեր խոյանքները անպայման պիտի իրականանան, պիտի տեսնենք միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրականացումը, որքան ատեն որ մեր հոգիներուն մէջ անխախտ կերտուած է արդէն:

Ընկերը իր ճառը վերջացուց գոչելով «կեցցէ հերոսական հայ ժողովուրդը, կեցցէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը»: Երկարատեւ ծափերը անգամ մը եւս թնդացուցին ամբողջ սրահը:

Օր. Բ. Մորճիկեան գեղեցկօրէն նուագեց ջութակի վրայ եւրոպական երկու կտորներ, Օր. Թ. Գափաֆեան կրակի կերպով արտասանեց «Մեր վճիռը», իսկ Օր. Մարութեան մեներգեց յոյն ժողովրդական գողտրիկ երգ մը: Երեք օրիորդներն ալ ջերմօրէն ծափահարուեցան:

Ի վերջոյ կրկին բեմ եկաւ Զօր. Թորգոմ եւ անուշ զրոյց մը ունեցաւ ժողովուրդին հետ: Հասկցուց թէ Մայիս 28ը եւ Եռագոյնը Դաշնակցութեան չեն պատկանիր, այլ բոլոր հայ ժողովուրդին: «Պետութիւնները պէտք չէ շփոթել վարչաձեւերու հետ, ոչ ալ հայրենիքը տիրող իշխանութեան հետ: Մեր գոյութիւնը Ռուսին հետ կապել բոլորովին սխալ է: Եթէ ժողովուրդ մը իր բազուկին չի վստահիր՝ արժանի չէ ապրելու»:

Գաղութներու ներկայ կացութեան վրայ կանգ առնելով, շեշտեց համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը: Ազգայնական բոլոր ուժերը պէտք է ձեռք ձեռքի տան եւ կռուին բոլշեւիզմ կոչուած չարիքին դէմ, բայց եթէ հայ ազգին տականքները շարունակեն իրենց գործունէութիւնը, պէտք է գիտնան որ այս ժողովուրդին առողջ զանգուածը իրենց մէկ հարուածին տակով պիտի պատասխանէ: Ապա ձաղկեց հայ հարուստներու անտարբեր ու մանաւանդ բացասական դիրքը մեր ազգային դատին հանդէպ, պախարակեց Մալըմեան կոչուած թշուառականին ծանօթ «Ժուռնալ»ը որ վատօրէն ոճրագործ կը հռչակէր յունահայ ժողովուրդին կարեւորագոյն մէկ զանգուածը:

Յետոյ հրաւիրեց բոլոր ազգայնական կազմակերպութիւնները մէկ ճակատ կազմել հասարակաց թշնամիին դէմ:

«Կեցցէ, բացագանչեց ան, հայրենասէր հայ ժողովուրդը, կեցցէ (եւ ուշադրութիւն ըրէք, ըսաւ, Դաշնակցական մը չէ ըսողը) Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ վաղուան Ազատ ու Անկախ Հայաստանը»:

Դղրդագին ծափեր եւ խանդավառ բացագանչութիւններ ողողեցին սրահը, խորապէս ազդուած՝ զօրավարին վերջին խօսքերէն:

Փառաձայն «Մեր Հայրենիք» խմբերգը մէկ մարդու պէս ոտքի հանեց ամբողջ սրահը: Ժողովուրդը յուզումէն խռովուն, երիտասարդութիւնը խանդավառ՝ երկիւղածօրէն մակրըրին հալածական «Մեր Հայրենիք»ը, որուն վերջաւորութեան՝ հանդէսին նախագահ Տօքթ. Ա. Աբրահամեան պատգամեց.

— «Հայրենակիցներ, թող բոլորը գիտնան, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վճռած է այս ժողովուրդին կրկին անկախութիւն մը տալ, ու պիտի վերջ տայ իր գոյութեան միայն այն օրը, երբ իրականանայ Հայաստանի Անկախութիւնը: Հետեւաբար, եթէ Դաշնակցութեան հակառակորդները կ'ուզեն տեսնել Դաշնակցութեան հրապարակէն քաշուիլը, թող աշխատին իրականացնել Հայաստանի Անկախութիւնը: Մրցումը բացուած է մեր եւ մեր բազմագոյն հակառակորդներու միջեւ: Թող հրապարակ գան: Այս ալ Դաշնակցութեան խօսքը»:

Հռետորներու եւ դղրդագին ծափերու համազարկով մը ընդունեցան ընկեր բժիշկին այս յայտարարութիւնները:

Հազարաւոր ներկաները երեք ժամ ապրեցան ու հաղորդուեցան անկախութեան կախարդանքով ու բարձր խանդավառութեամբ:

Ի հարկէ քանի մը ոչրմուկ գորտեր դուրս մնացած էին ժողովրդական այս հոյակապ խնջոյքէն: Անոնք միշտ դուրս մնացած են, պառածուրները:

Տեղական բոլոր թերթերը խանդավառ տողեր նուիրած են հայ ժողովուրդին, երկարօրէն նկարագրելով Հայաստանի Անկախութեան տօնակատարութիւնը:

Աւելորդ չըլլար հոս յիշել անունները այն բարձրաստիճան հիւրերուն որոնք ներկայ էին մեր հանդէսին: Քաղաքապետ Պ. Ն. Մանոս, Հրեայ բարունապետ Տօքթ. Քորէց եւ համայնքի նախագահը Պ. Պէնուզիլիօ, Համալսարանի տեսուչ փրոֆ. Քիրեաքիտիս, ոստիկանական անօրէն Պ. Կիւքըլիս, զօրավար Քաքավօս, Գ. զօրաբանակի հրամանատարին ներկայացուցիչը Պ. Արմաօս, քաղաք. խորհրդական Պ. Ռուսիս, Պ. Քոմնենոս, ոստիկանական սպաներ, սպայակոյտի սպաներ, տեղական թերթերու խմբագիրներ, եւայլն: Աւելորդ է ըսել թէ Ազգ. իշխանութիւնը իր նախագահով ինչպէս նաեւ իր բոլոր օրկաններով ներկայ էին տօնակատարութեան:

ՎԱՀԱԳՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

»»»··«««

«ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ Ե՛Ի ՄԱՅԻՍ 28 Ե՛Ի ԴՐՕՇԱԿ»

Յունիս 10ին լրացաւ քառասունքը մեր մեծ վեթերանի, գրչի ու մտքի մեծ վաստակաւոր ողբացեալ Միք. Վարանդեանի: Այս առթիւ Պօմոնի թաղականութիւնը պարտք համարած էր, իր յարգանքի եւ երախտագիտութեան վերջին պարտականութիւնը կատարել հանդէպ ողբացեալ վաստակաւորին, հոգեհանգստեան արարողութեամբ մը:

Յունիս 10ին, կիրակի օր, պատկառելի բազմութիւն մը փութացած էր եկեղեցի: Հոն էին քաղաքի եւ արուարձաններու երիտասարդութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի շրջանային կոմիտէի ներկայացուցիչները, Կ. Խաչի կոմիտէ տիկ. Քիպրիթճեան, ողբացեալ ընկերոջ պարագաները, եւ մայրեր ու քոյրեր:

Եկեղեցիի մէջտեղ, ուր քառասուն օր առաջ Վարանդեանի յոգնաբեկ մարմինը երկնցած էր, պատրաստուած էր դագաղ մը: Սեւ լաթերու ընդգետաւորումին մէջէն, ճերմակ գոյնով Վ. գիրը կը տիրապետէր բոլորին վրան: Դագաղին երկու կողմերը շարուած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ հայ արիները:

Կրօնական արարողութենէն վերջ, Հրաժարեալ առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ. խօսեցաւ շինիչ քարոզ մը:

Կ'արժէ որ իր խօսքերուն էական մասերուն հաղորդակից ըլլայ ընթերցողը, եւ մանաւանդ բարձրաստիճան կղերը:

«Սիրելի ժողովուրդ, մեծ են անոնք որ ժողովուրդի մը սովորական խաւերէն դուրս գալով, գիծ մը կը ձգեն իրենց ետին, լուսաւոր ճամբայ մը գալոց սերունդներուն: Եւ Միք. Վարանդեան մէկն էր այդ անմահ մեծերէն, որ դուրս գալով հասարակ մահկանացուներու շարքերէն, աւանդեց հոգին պարտականութեան եւ հաւատքի ճամբուն վրայ: 5000 հոգիի յուղարկաւորներու թափօրը այս միայն կ'ապացուցանէ: Պատիւ մըն էր հայ ժողովուրդին համար յարգանքի այդ փառաւոր ցոյցը, եւ աւելի յարգանք ու պատիւ մըն էր Մարսիլահայութեան համար: Ի՞նչ էր ըրած այդ մարդը, մտքի ու գրչի այս հսկան, որ արժանի եղաւ այնքան սրտառուչ ցոյցերու:

Մերժած էր նիւթը եւ ըլլալով եւրոպական ըմբռնումով մտաւորական մը, քառասուն տարիներ շարունակ հաւատարիմ ըլլալով իր սկզբին եւ հաւատքին, ծառայած էր հայ ժողովուրդի արիւնոտ հայրենիքի ազատագրութեան: Ազատագրութեան սուրբ եւ դաժան ճամբուն համար նուիրեց իր միտքը, հոգին, գրիչը, երիտասարդութիւնը եւ վերջապէս էութիւնը համակ: Փառք մըն է հոս յիշել, եւ մեծագոյն փառք թէ Միք. Վարանդեան գոյն չփոխեց երբեք եւ ոչ ալ զանազան դիմակներ, ան փառքի եւ պարտութեան օրերուն իսկ մնաց անվարան, մեծ իր հաւատքին եւ ըմբռնումներուն մէջ: Ահա մեծագոյն լուսաւոր գիծը Վարանդեանի փոթորկալից կեանքին: Ես կը հիանամ իր վրայ:

Հիմա որ, այս դաժան օրերուն, ոչ տարրական ամօթխածութիւն եւ սրբութիւն մնացած է, մարդիկ կուրացած քինախնդրութեան մէջ, չեն ուզեր ճանչնալ Մայիս 28ը, Հայրենիքի անկախութեան օրը, եւ անոր խորհրդանիշը՝ Եռագոյնը, լաւ է որ Վարանդեանները ներշնչարան դառնան բոլորին, բոլորին:

Կը զարմանամ թէ ինչպէս ցեղ մը, ժողովուրդ մը չի ճանչնար իր անկախութեան օրը, իր դրօշը: Դրօշը՝ ազգութիւնն է ինքնին: Եւ վստահ եմ ես, օր պիտի գայ, որ, այդ դրօշը եւ Մայիս 28 անպատուողները պիտի լան իրենց վրայ: Այս է իմ համոզումս:

Ժողովուրդները, գիտակից հասարակութիւնները, չեն կրնար անարգել դրօշը եւ անկախութիւնը իրենց: Բայց մեր մէ՞ջ... ողբերգական է կացութիւնը: Որովհետեւ քաղաքական ժողովուրդ չենք, տհաս ենք: Ահա Ամերիկան ձեզի օրինակ...

Վարանդեան մը ծնելու համար դար մը պէտք է: Վարանդեանը պատիւ մըն է ոչ միայն աշխատաւոր մարդուն՝ այլեւ զայն ծնող ժողովուրդին:

Երբ այսօր Վարանդեանի քառասունքին առթիւ կ'ուզենք յարգանքի ծառայութիւն մը մատուցանել, ուրիշ պարտք մը եւս ունինք: Ապրիլ 24ի զոհերուն յիշատակը, որոնց հետ մինչեւ Տէր Զօր քալեցի: Ուրեմն նոյնացնենք երկու պարտականութիւնները այսօր:

Զէնքի եւ դրամի յաղթութիւնները վաղանցիկ են, իսկ գաղափարական յաղթանակը յաւիտենական: Եւ ամէն անոնք որ մեռան սրբազան դատի մը ի խնդիր, գիտէին թէ ի՛նչպիսի տառապանք, ի՛նչպիսի դաժան ճամբայ կը սպասէր իրենց: Եւ գիտակցելով այդ տառապանքին, ինքզինքը նետել այդ քուրային մէջ գիտակցաբար, այդ միայն կը վայլէ հայ ժողովուրդին, հայ հերոսներուն:

Ազատութիւնը եկաւ մեր դռներուն, եւ մենք տեսանք զայն, բայց եղան մարդիկ որ չուզեցին հաւատալ անոր դրօշին:

Երբ մենք այսօր, այս խորախորհուրդ պահուն ծունկի կուգանք Վարանդեանի եւ Ապրիլ 24ի զոհերուն, յիշատակին առջեւ, երկու աղօթք փսփսալու, երկու խունկ ծխելու, գերագոյն պարտք պէտք է նկատել եղբայրութեան եւ համերաշխութեան շունչով վարակուիլը:

Հայ եղբայրներ, ներեցէք իրարու, որ «մրրկաւ էինք բաժնուած»: Մեծ Եղեռնը տառապանքի եւ արեան մէջ եղբայրացուց մեզ, ամէնքս: Բարձր բռնենք դրօշը հայ ժողովուրդին, որուն համար զոհուեցան միլիոնաւորներ, եւ վերջինը ահա՝ Վարանդեան մեռաւ ի խնդիր այդ դրօշին պարտականութեան ճամբուն վրայ: Շատերը կ'ըսեն թէ, յեղափոխութիւնն էր որ մեզ այս վիճակին բերաւ: Սուտ է: Յեղափոխական գործունէութիւնը չէր որ զուլում բերաւ մեր ժողովուրդին, այլ թրքական անլուր զուլումն էր որ ստիպեց հայ մարդը յեղափոխութիւն կատարել:

Եւ այս ճամբուն վրայ, երբ մենք

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

(Վէպ. Հրաչ Զարդարեանի)

»»»··«««

Զարդարեանի լեզուն եթէ կարելի է ըսել, տարօրինակ խառնուրդ մըն է վաղեմի եւ միանգամայն արդիական ոճերու. տեսակ մը փոխանցման լեզու: Տակաւին կը մատնէ ազդեցութիւնը 910ական շրջանի գրական ճաշակին, օրինակ.

«...Պարիկներուն կանչերը աւելի անդիմադրելի չէին: Երկչոտութեան վերջին թումբը խորտակուեցաւ: Խորտակումէն՝ աւելի սաստիկ մղումով՝ ձեռքը իջաւ հոն՝ ուրկէ կը ձգտէր առաջին պահէն իսկ: Փորին, փորին: Հսկայ կաթսայ ստեղծագործութեան: Կակո՛ւղ, տա՛ք, շարժուն: Անծայրածիր այդ ծովուն վրայ՝... եւայլն»:

Ու այս լարումով քանի մը էջ տակաւին: Լաւ ուրեմն, իմ մասիս, այս ծեքծեքուն ոճին հետ չեմ կարող հաշտուիլ. չափազանց գրականութիւն կը հոտի. բարեբախտաբար յետամնաց աւանդ մըն է, զոր Զարդարեան հազուադէպ պահերու մէջ միայն կ'ոգեկոչէ. այդ կարգի նկարագրութիւններ իր գրքին մէջ կը մնան գրեթէ օտարոտի, չեն եփիր ամբողջին հետ. կրնան նոյն իսկ զանց առնուիլ, առանց վնասելու գրքի ինքնուրոյն արժէքին:

Այո, բարեբախտաբար, գրքի տիրական թօնը աւելի թարմ է ու այժմէական. աշխոյժ, երփներանգ ու միանգամայն հասուն լեզու մը որ գիտէ բառերը պատշաճեցնել անձերուն, արտայայտութեան ձեւը յարմարցնել կացութեան վրայ, ու նիւթին համաձայն ըլլալ խոհուն կամ թեթեւ, ըղձային կամ ռամիկ, պիրկ կամ ծըփուն: Հարկադրաբար փարիզահայ վէպ մը կարելի չէ սպասել լեզուական հայեցիութիւն; [illegible] կեանքը կը լուծուի, լեզուն նմանապէս. գրականութիւնը փորձանիշն է այդ տարրալուծութեան. վկայ ուրիշ գրքերու կարգին «Մեր կեանքը»:

Զարդարեանի պատմելուն եղանակին ալ տեղ տեղ ինքնայատուկ ելեւէջ մը ունի. խօսակցութիւնները, մտածումները դուրս կը հանէ մարդերէն, գրեթէ կ'առարկայացնէ: Երբեմն զիկզակ ու անակնկալ ոստումներով գիտէ զգացնել դէպքերու, մտածումներու անկապակից կեանքը. ցոյց տալ թէ մարդոց մօտ ենթագիտակից զգայութիւններ կը միանան, կը թնճկուին արտաքին պատահարներու հետ:

Վերջապէս Զարդարեան օժտուած է ոճի, արուեստի տոկուն յատկութիւններով, որոնց արժանիքը չի պակսիր երբեք լեզուական այն թոյլ ու անփոյթ խաղերէն, որոնց կ'ենթարկուի հեղինակը անզգոյշ պահերու: Հաւանաբար տպագրական թերիներն ալ կուգան զօրացնելու այս տպաւորութիւնը, որ ընթերցողին ենթադրել կուտայ երբեմն կորսնցուած ըլլալ պատմուածքին թելը:

×

Յիշատակած էի «Յայգալոյս»ը:

Ըսելու համար պարզապէս թէ այդ երկէն մինչեւ «Մեր կեանքը», այս քառորդ դարու ընթացքին մեր գրականութիւնը ճամբայ մը կտրած է: Հօր եւ զաւկի գործերը մեկնակէտ մը կամ վերջակէտ մը չեն ի հարկէ, ոչ ալ հանգրուան մը. այլ տեսակ մը աստիճանաչափ իրարմէ տարբեր երկու գրական մթնոլորտներու. այս, կասկած չկայ թէ բան մը փոխուած է մեր զգայնութեան, մտայնութեան, ճաշակին մէջ: Դիւրին չէ որոշել յստակօրէն նախկին եւ այժմեայ գրական շրջանները յատկանշող գիծերը. հայ գրական ճիգը այնքան ցանցառ է ու չի վերածուիր հոսանքներու, դպրոցներու. երկերն ու գրողները անջատ երեւոյթներ են մեր մօտ: Այսուհանդերձ յեղաշրջում մը զգալի է:

Դեռ քառորդ դար առաջ տարուած էինք արուեստը գերգնահատելու. գրականութիւնը կարծէք կը շարժէր վերացական մակարդակի մը վրայ. գաղափարներու, խորհրդանիշերու, գերիրական տեսիլքներու նախապաշարումը կը ծանրանար գրողներուն վրայ. արուեստը մեհեան մըն էր, կամ բագին կամ ատրուշան. աշխարհը հէքեաթ, մարդոց սրտին մէջ սուլթաններ կային տակաւին ու գիրը ծխակատարութիւն մըն էր գրեթէ:

Ընդունինք որ ներկայիս գրականութիւնը նուազ յաւակնոտ է ու աւելի սաճ փառաճ:

Աշխարհը մերկ է այլ եւս, ինչպէս նաեւ մարդիկ: Ցնդած են բոլոր պատրանքները, խոյանքները մանաւանդ: Գրողները աւելի շեշտակի կը նային, կը տեսնեն աւելի պարզ ու պէտք չեն տեսներ ոճաւորելու, սթիլիզէ ընելու իրականութիւնը: Եղածը կը բաւէ ինքզինքին:

Այս չի նշանակեր թէ արուեստը աղքատացեր է կամ ռամկացեր: Ընդհակառակն: Որովհետեւ կեանքի իրականութիւնը, մարդկային իրականութիւնը կը դառնայ աւելի ու աւելի շահեկան, գրաւիչ ու յարափոփոխ: Շարժումը եւ արագութիւնը ձեւերուն եւ երեւոյթներուն կուտան յարաճուն փոփոխակներ:

Ու միանգամայն կը ճոխանայ կը խմորուի գրողներուն խառնուածքը: Ոչ մէկ շրջան այնքան հարուստ չէ եղած ինքնատիպ ու յախուռն երիտասարդներով: Մեր համեստ կրկէսին մէջ իսկ:

Ուրիշ գրքերու կարգին «Մեր կեանքը»ն ալ մեր գաղութի նոր գրականութեան չափանիշը կը կազմէ: Իսկապէս հետաքրքրական գործ մը որ վստահ եմ, չպիտի անտեսուի, չպիտի մոռցուի: Իբրեւ նիւթ, իբրեւ արտայայտութիւն, արժանի է մեր համակրանքին: Գիրք մը՝ բարախուռն յուզումով, մտածումով, փորձառութեամբ, որոնք կը մատնեն հասուն մարդը:

Ու ինչ որ կը փնտռենք գրքի մը մէջ, գրողին չափ նաեւ մարդն է որ գրելէ առաջ գիտցած է ապրիլ: Կեանքը չապրած գրագէտը մեզ չի հետաքրքրեր:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Օրուան գիրքերը

»»»:«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.

2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 2: Գին 10 Ֆրանք:

...ունեցանք Անդրանիկներն ու Վարանդեանները, այս ժողովուրդը չի մեռնիր: Ես կը հաւատամ ատոր: Վարանդեան մեծ էր անոր համար որ, քաջաբար ու գրեց 40 տարի շարունակ Աւետարանը ցեղին: Ցեղին Աւետարանն է հիմը ամէն բանի: Ժողովուրդն է հետեւաբար տէր ու տիրականը բոլոր սրբութիւններուն:

Մի մոռնաք, հայ եղբայրներ, որ մեր ցեղին արիւնոտ քնարը չորս լարեր ունի: Հայրենիք, լեզու, ընտանիք եւ եկեղեցի: Եւ այս ճամբուն վրայ, Վարանդեանները անմահցուցին իրենց զիրենք: Հայ մայրեր, երբ զաւակներ կ'ունենաք, մեծցուցէք զանոնք Վարանդեանի հայրենասիրութեամբ: Յիշեցուցէք թէ, անոնք մեռան ցեղի անմահութեան համար: Որովհետեւ ցեղերու անմահութիւնն ու ազատագրութիւնը գերագոյն օրէնքն է:

Պաշտեցէք ձեր սրբութիւնները: Ո՞ր մէկ Հայը հպարտութեամբ եւ անխառն հրճուանքով չկարդաց թերթերու մէջ, թէ Մայիս 28 Աթէնքի մէջ տօնուած էր ներկայութեանը հիւրընկալ երկրի նախարարներու եւ զօրավարներու: Ես հպարտ եմ այս տօնակատարութեամբ, եւ հպարտ է նաեւ ժողովուրդը: Ինչ հոգ թէ շատեր մեր մէջ կ'աղաղակեն թէ չենք ուզեր Մայիս 28, դրօշակ: Բայց կ'ըսեմ ձեզի, սիրելի ժողովուրդ, թէ պիտի ըլլայ ե՛ւ Մայիս 28, ե՛ւ դրօշակ: Այսպէս կ'ըսէ իմ անխախտ հաւատքս, համոզումս: Վարչաձեւերը կուգան ու կ'երթան: Էականը նոյնինքն ժողովուրդն ու հայրենիքն է:

Զամչնանք օտարին երեսին պոռալ. թէ մենք Հայ ենք, դարերու քաղաքակրթութիւն ունինք մեր ետին եւ մեր դրօշը մեր ձեռքին:

Եւ ապահովաբար երբ այս ժողովուրդը ունի Անդրանիկներ եւ Վարանդեաններ, երբեք պիտի չամչնայ ըսել թէ Հայ ենք մենք:

Օրհնեալ ըլլայ ձեր յիշատակը, յայտնի եւ անյայտ հերոսներ, որ լեռներ ելաք ցեղին փրկութեան ի խնդիր, եւ երիցս օրհնեալ ըլլայ անունդ Վարանդեան, որ երգեցիր զանոնք եւ արժանացար ժողովուրդի անխառն յարգանքին եւ երախտագիտութեան ցոյցերուն:

ՀՐԱԶԴԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

MARIGNAN - «L'OR»

= o =

Մարդկային էութեան զգայնակը, ցանկութիւններուն վերջակէտը, երազներուն իրականացումին մոգական զօրութիւնը՝ ոսկի, ահա նիւթը, որուն շուրջը Վառ Լօ եւ Փօլինեի հիւսած են ողբերգական ու ցնցող դրուագներու յաջորդականութիւն մը, հոյակապ ու ահեղ պատկերներու մէջ:

Ոսկի շինել արուեստականօրէն, կապարը ենթարկելով ելեկտրական ահաւոր սարսռներու հասնող հոսանքի հարուածներուն, քանի մը ժամուան մէջ կատարելով այն աշխատանքը, զոր բնութիւնը իր ստորերկրեայ գործարանին անթափանցելի խորհրդաւորութեան մէջ միլիոնաւոր դարեր դրած է իրականացնելու համար. ոսկի շինել անսահման քանակութեամբ, անսպառ, յագուրդ տալու համար փառքի, տիրակալութեան ցնորական երազի մը... այդ երազն է որ կը մղէ դրամատէր Վիլսը Ֆրանսացի գիտունի մը գիւտը անոր կեանքի գնով գողնալ, եւ ստիպել անոր հաւատարիմ աշխատակիցը՝ Պէօթին, գալ Սկովտիա, իր ստորերկրեայ գործարանին մէջ շարունակելու իր վարպետին գործը:

Պէօթին՝ հաստատելէ յետոյ թէ հսկայական մեքենաները ընդօրինակուած են, իր վարպետին փրոֆ. Լըֆէվրի յատակագիծներուն վրայէն՝ կը խոստանայ Վիլսի հաշուին ոսկի շինել, մտովի որոշելով կործանել ստորերկրեայ գործարանը՝ առանց զոհելու բազմաթիւ բանուորները:

Հետեւեալ օրն իսկ հանդիպում մը դէմ դիմաց կը բերէ Ֆրանսացի գիտնականը եւ Վիլսի գեղանի աղջիկը: Անկախ բնաւորութեամբ եւ ուղիղ դատողութեամբ օժտուած, ան նկատելէ յետոյ թէ իր հօր հիւրին կեանքը վտանգի տակ է — զաղանօրէն լրտեսուած Վիլսի արբանեակներէն — գիշերային հանդիպումի մը միջոցին կը զգուշացնէ երիտասարդ Ֆրանսացին, դատապարտելով իր հօր հրէշային երազները:

Պէօթին հաստատելու համար, որ իր վարպետը ցնորք մը չէր հետապնդած, կը լծուի աշխատանքի, կը կատարէ տարրափոխութեան հրաշքը, եւ յուզումէն դողահար, ապշահար Վիլսի առջեւ կը դնէ ոսկիի կտոր մը...

Իրականութեան յայտնութեան առաջին լուրն իսկ կը ցնցէ աշխարհի սակարանները. խելագարութեան յարգանք մը կ'առնէ ամէն դատողութիւն, սնանկութիւններ ու սուգեր կը բրդուին... բայց Պէօթին այժմ կրնայ այլ եւս հանգիստ սրտով քանդել այն գործարանը ուրկէ համաշխարհային սուգ ու տառապանք միայն կրնար ծնիլ:

Մինչդեռ անդին գիտակին սրահներուն մէջ Վիլս շքեղ ընդունելութեան մը մէջ կը շքաւորուի, Պէօթին գործարանին բոլոր ելեկտրական ահաւոր ուժերը արձակելէ յետոյ, կը յաջողի խուսափիլ պակուցիչ կործանումէն, զոր արգիլելու համար հեւասպառ հասած՝ Վիլսի փորձերը անօգուտ կ'անցնին, խելագարութեան սահմանին հասած:

Հսկայական պայթում մը ծովու ջուրերուն տակ կը թաղէ գործարանը՝ ուր մարդ մը ուզած էր բնութեան գաղտնիքները կորզել, զանոնք իր եսին ծառայեցնելու համար...

Փ. Պլանշառ իր ուսերուն վրայ կը կրէ Պէօթինի ամբողջ ժապաւէնը ապրեցնող դերը, պարզ, տպաւորիչ եւ ուժեղ նկարագրով մը: Ռօժէ Քառլ Ռօզին Տըրէան եւ «Աթլանտիտ»ի գեղեցիկ հերոսուհին՝ Պռիժիտ Հէլմ անոր շուրջը կը կազմեն ներդաշնակ ամբողջութիւն մը:

Ստորերկրեայ գործարանին բեմադրութիւնը կը յիշեցնէ ժամանակին աղմուկ հանած «Մէթրօփօլիս»ի տպաւորիչ կառուցուածքը, այս անգամ անհամեմատ աւելի բարդ ու ապշեցուցիչ:

«Քամէօ»ի մէջ երկար ու մանաւոր՝ ներկայացումներէ յետոյ, Վ. Սավիյի գեղեցիկ ժապաւէնը «Ժէթէ իւն էսփիոն» այս պահուս կը յայտնուի «Ակոռա»ի պաստառին վրայ:

Ապրուած կեանքի մը պատմութիւնն է, պատերազմի շրջանին բոլոր քաշնելի տեսարաններով, եւ բարձր առաքինութիւններու յայտնագործումներով հարուստ. Պելժ հերոսուհի Մարթա Քնօքէրթի կեանքին պատմութիւնը: (Այս պատմութիւնը իբրեւ թերթօն հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ):

Մառլէն Քառօլ, Կօնրատ Վէյտ եւ Հ. Մարշալ իրենց ծանօթ տաղանդին բոլոր ուժով կ'ապրեցնեն ահաւոր խաղը, որուն բեմադրութիւնը կը մնայ տիպար մը՝ ճշգրիտ միջոցներով եւ իրական յուզականութեամբ: Բազմաթիւ միջակութիւններու մէջ՝ նշանակելի արտադրութիւն մը զոր կ'արժէ տեսնել:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Տխուր երեւոյթներ Ժընեւի որբանոցին մէջ

= o =

ԺԸՆԵՒ, 11 յունիս.— Երէկ առտու երկու գաղտնի ոստիկաններ եկան «Հայաստան» եւ ձեռնկալ բանտ առաջնորդեցին հայ որբերէն մէկը՝ գողութեան պատճառով:

Ասիկա երկրորդն է: Ահաւասիկ թէ ուր հասած է որբանոցի վիճակը: Երկու տարուան ընթացքին երկու գող հայթայթեցինք Ժընեւի բանտին: Ո՞վ է պատասխանատուն այս դէպքերուն: Այստեղ երկսեռ բազմութիւն մը կայ 70ի մօտ, որոնց 30ը աշակերտ զանազան դպրոցներու մէջ, 20ը աշկերտ — արհեստաւոր, 20ը շրջանաւարտ անգործներ: Ռուսոյի վարդապետութեան համաձայն կը կառավարուին տղաքը, բոլորովին իրենց բախտին ձգուած: Կան արբունքի շրջանին հասած աշակերտներ որոնք կը յաճախեն ամէն տեսակ սրճարաններ, «քապարէ»ներ, պարասրահներ, եւ...: Պատահած է որ շաբաթ իրիկուն մը տղոց ութ ննջարաններէն չորսին մէջ աշակերտ մը չգտնուի մինչեւ առտուան ժամը մէկուկէս: Շէնքին երկու դուռները, ինչպէս եւ պարտէզին դուռները բաց են շարունակ գիշեր ու ցորեկ: Ոչ մէկ հսկողութիւն կը կատարուի աշակերտութեան վրայ: Անոնք որ չեն ուզեր դպրոցը շարունակել, կէս կը ձգեն իրենց ուսումը, ու փողոցները կ'իյնան, խանութէ խանութ վարպետ մը ճարելու համար: Ու կը սորվին որ եւ է արհեստ մը առանց ո եւ է մէկուն խորհրդին կամ հաւանութեանը: Եթէ դժուարութիւն ունենան իրենց վարպետին հետ, կը ձգեն զայն, քանի մը ամիս պարապ կը թափառին հոս ու հոն ու յետոյ դարձեալ գործ մը կը փնտռեն:

Աշակերտներուն մէջ անոնք որ չեն աշխատիր եւ կամ ծնողներէ օգնութիւն չեն ստանար, ցնցոտիներ կը հագնին միայն: Անզոյգ կօշիկներով դպրոց գացող իսկ եղաւ: Իսկ անունը վերջ ի վերջոյ միայն չոր հացի պիտի իջեցուի: Շրջանաւարտ աղջիկները ծառայութեան կը դրուին հանդիպած ընտանիքի մը քով: Վերջին տարուան ընթացքին քանի մը անգամ տղաքը դանակներով իրարու վրայ յարձակեցան: Այս կռիւները սովորական դէպքեր կը նկատուին:

Տղոց գլխուն մարդ չկայ: Որբ, որբուհի, բախտին ձգուած են:

Տօքթ. Պարոնիկեանի երկրորդ տպագրութիւն մըն ալ մենք ունինք,— Պ. Նշան Պէկեան, որ մօտ 15 տարիէ ի վեր որբերու մորթին վրայ կ'ապրի: Տարիներ անվհատ աշխատեցաւ, մինչեւ որ անօրէն կարգուեցաւ:

Ինքն է տէր տիրական, թէ՛ շէնքին, թէ՛ լաւ ուտելիքին եւ թէ՛ որբերու ճակատագրին: Ամէն կարգադրութիւն իր քսակին եւ հանգստութեան շուրջ կը դառնայ:

Պարագայ մըն ալ,— այս բոլորը ոչ թէ դրամական անձկութեան հետեւանքն են, այլ յոռի վարչութեան:

Ժընեւցի մը

ԽՄԲ.— Իբրեւ հին բարեկամ մը Ժընեւի զոյգ հաստատութեանց, որոնց մէկը փակուեցաւ, ցաւով կ'արձանագրենք այս տխուր իրողութիւնները, այն վստահութեամբ թէ դարմանը չպիտի ուշանայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ «ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ»ԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՀՌՈՄ, 11 յունիս (Յառաջ).— «Յառաջ»ի 15 յունիսի թիւով ըսինք թէ ի՛նչպէս Օրսի յաջողած էր ի նպաստ Իտալիոյ կէտ մը շահելով երկու խումբերը հաւասարեցնել: Ահա շարունակենք նկարագրութիւնը:

Դիւրաւ կրնաք երեւակայել թէ այս յաջողութիւնը ի՛նչ խելայեղ բացագանչութիւններով կ'ընդունուի: Վերջին վայրկեաններուն երկու կողմերը կը յարձակին եւ 42րդ վայրկեանին Սպովօտա առիթ մը եւս կը փախցնէ: Նոյնը կ'ընէ Շիավիօ իր կարգին եւ մրցումը կը վերջանայ այսպէս 1—1ով հաւասար արդիւնքով: Պէտք է ուրեմն խաղալ երկու յաւելուածական մասեր 15ական վայրկեաններով, անպատճառ յաղթական մը որոշելու համար, քանի որ «Բաժակ»ի օրէնքը հաւասար չի ճանչնար: Հինգ վայրկեանի դադար մը տեղի կ'ունենայ, որուն ընթացքին խաղացողները դաշտին վրայ պառկած կը հանգչին, մարզիչները զիրենք կը խնամեն կամ կը յորդորեն: Ժամը 6.57ին է որ ուրեմն կը սկսի յաւելուածական մրցումը իտալական յարձակումով մը որուն կը փոխադարձեն Ջեխերը, ժողովուրդը միաբերան դարձեալ «Իտալիա, Իտալիա» կը պոռայ. Հինգ վայրկեան վերջ իտալական յարձակումի մը վրայ Շիավիօ կ'ընէ յաղթանակի նշանակէտը եւ այդ պահուն սթատին պարզած տեսարանը աննկարագրելի է. Իտալացիք կը խայտան. Ջեխերը կը յարձակին իրենց կարգին եւ Փլուզ ճիշդ իտալական բերդին առջեւ վար կը ձգուի երբ գնդակին պիտի զարնէր: Քոմպի յետոյ երեք անգամ կ'ազատէ իր բերդը չեխական յարձակումներէ եւ առաջին 15 վ.ը կը վերջանայ երբ գնդակը չեխական բերդին առջեւն էր: Երկրորդ քառորդին՝ Ջեխերը հակառակ իրենց պարտեալի հանգամանքին՝ չեն շեղիր իրենց խաղակերպէն եւ «փասս»երը կը յաջորդեն իրարու կարծէք թէ պարզ ցուցադրութեան մը համար հոն եկած ըլլային. Իտալացիք իրաւ է թէ որոշած են ամէն գնով պահպանել իրենց մէկ նշանակէտի առաւելութիւնը: Մրցումը կը վերջանայ այսպէս իտալական յաղթանակով մը 2—1ով:

ՄՐՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Մրցումէն անմիջապէս վերջ յաղթական խումբը դաշտին մէջտեղը եկաւ շարուեցաւ մէկ կարգի վրայ իտալական դրօշին առընթեր, աջ կողմը, այն ձեւով՝ Ջեխ խումբը որ երկրորդ կը դասուէր եւ ձախ կողմը Գերման ազգ. խումբը որ երրորդութիւնը շահած էր Նափոլիի մէջ նախորդ հինգշաբթի օր յաղթելով Աւստրիոյ 3—2ով: Անցողակի ըսենք թէ Աւստրիացիք իրենց Իտալացիներէն կրած պարտութենէն յետոյ փափաք ունէին՝ այն է ժամ առաջ հայրենիք վերադառնալ եւ Նափոլիի մրցումին գացին առանց մեծ փափաքի:

Ուրեմն երբ այս ձեւով երեք ազգ. խումբերը շարուեցան դաշտին մէջտեղը, աննկարագրելի խանդավառութեան մը մէջ մարզադաշտին մէջտեղի բլուրին վրայ բարձրացաւ իտալական դրօշը երբ նուագախումբը կը հնչեցնէր օրուան երրորդ «Ճիովինեցցա»ն — ոմանք ըսին թէ ազգ. քայլերգն էր բայց լաւ չէինք իմանար աղմուկին մէջ — յետոյ չեխական դրօշի պարզում՝ ազգ. քայլերգով եւ Գերմանները որոնք հազարէն աւելի էին, երգով ընկերացան նուագախումբին մինչ մարզիկները բարեւի էին կեցած հիթլերական ձեւով:

Երեք խումբերու խմբապետները յետոյ բարձրացան դէպի պատւոյ ամպիոնը՝ ուր Մուսոլինի եւ Միջ. Համադաշնակցութեան նախագահը եւ միւս անձնաւորութիւնները զիրենք շնորհաւորելէ վերջ յանձնեցին բաժակները, ամէնէն խոշորը Տուչէին նուիրածն էր, ինչպէս ըսինք, եւ զոր չորս հոգի հազիւ կրնային կրել:

Մարզիկները հեռացան դաշտէն եւ ժողովուրդը աճապարեց խուժելու Փիացցա Քօլօննա ուրտեղ Մամուլի Ակումբին պատշգամէն իտալացի խաղացողները պիտի երեւային հասարակութեան: Ճաշի ժամանակը շատոնց անցած էր երբ անոնք հասան հոն. ժողովուրդին համբերութիւն տալու համար նուագախումբ մը կը նուագէր պատշգամին վրայ մինչ խաղացողները հոն երեւալէ առաջ ընդունեցին Փաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Սթարաչէի (հոն կ'ըսեն՝ Ն. Վ.) շնորհաւորութիւնները, քանի մը ումպ ըմպեցին եւ վերջապէս երեւցան պատշգամէն: Վարէն ծովածաւալ բազմութիւն մը անվերջ կը ծափահարէր, կը պոռար, թաշկինակ կը շարժէր եւ վերէն խաղացողները կը բարեւէին հռոմէական ձեւով. առիթ տուեց կէս ժամու չափ որմէ վերջ անոնք գացին ամիսներէ ի վեր իրենց կրած զրկումներուն վրէժը լուծելու մինչեւ լոյս:

Այդ ընդունելութեան միջոցին նշմարեցինք թէ Մօնթի՝ իտալական խումբին կեդրոնի միջնապահը որուն բիրտ խաղը մատնանշեցինք, մէկ կողմ քաշուած, մտածկոտ երեւոյթ մը ունէր. ըսին թէ մրցման դադարին — երբ դատաւորը արդէն հինգ-վեց անգամ իր դէմ սուլած էր — Տուչէն ըսել տուած է իրեն թէ պէտք չէր որ շարունակէ իր ընթացքը:

Ժ. Ե.

ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

»»» : «««

Փարիզի ոստիկանական վերատեսուչը, պատասխանելով քաղաքապետական խորհրդական Ժորժ Քոփինեոյի հարցումին, յայտարարեց թէ իր տրամադրութեան տակ դրուած բոլոր միջոցներով կը հսկէ այն բոլոր օտարականներուն վրայ, որոնք արհեստ չունին, չեն աշխատիր, շարունակ կը տեղափոխուին եւ վերջապէս ոստիկանութեան կասկածը կը հրաւիրեն:

1933ին ոստիկանութիւնը քննութիւն կատարած է 40,000 օտարականներու մասին իսկ այս տարի քննութեան առնուած է 5,724 օտարականներու ապրելու եղանակը, 1,856 օտարականներ հրաւէր ստացած են հեռանալ ֆրանսական հողէն, 76 օտարականներ վտարուած են, 370 օտարականներ բանտ առաջնորդուած են:

Այս տարի յունուար 1էն մինչեւ 30 Ապրիլ քննութիւն կատարուած է 2,644 օտարականներու նիւթական կասկածելի պայմաններու մասին, 841 օտարականներու ձեռքէն առնուած են ինքնութեան թուղթերը, 118 օտարականներ բանտ առաջնորդուած են, 11 օտարական վտարուած:

Ոստիկանական վերատեսուչը այս առթիւ կը հաղորդէ թէ Սէնի նահանգին մէջ կ'ապրին 450,000 օտարականներ, որոնց վրայ կը հսկեն միայն 75 գաղտնի ոստիկաններ, այսինքն մէկ գաղտնի ոստիկան 5000 օտարականի վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՅ

oooo

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 յունիս).

— «Մայիս 28ի հանդէսէն ի վեր, բարօրութեան, հանգստութեան եւ խաղաղ աշխատանքի ճամբայ մը բացուած է յունահայ գաղութին համար: Հելլէն պաշտօնական ու անպաշտօն շրջանակները Մայիս 28ի հանդէսին ներկայ հայ ժողովուրդը դիտեցին բոլորովին տարբեր աչքով: Անցեալի դէպքերու յիշողութեան տակ, մինչ կը սպասէին «Ակոր»ներու անկարգապահ ու կռուազան բազմութիւն մը տեսնել «Օլիմպիա»ի մէջ, զարմանքով տեսան՝ պարկեշտ քաղաքավար, կարգապահ եւ իր ազգին սրբութիւններուն առջեւ խոնարհող եւ քաղաքացիական գիտակցութիւն ունեցող երիտասարդ ժողովուրդ մը, որ վաղուան կը յուսայ, դիմագրաւելով ներկայի բոլոր դժուարութիւնները:

Մեր հելլէն բարեկամներէն մին, որ ներկայ եղաւ Մայիս 28ի հանդէսին, ժողովուրդին՝ Ազգային Տօնին հանդէպ երկիւղածութեան հասնող պաշտամունքն ու յարգանքը նշմարելով, խօսակցին ըսած է.

— Ով գիտէ, ներկաներուն մէջ քանի հերոսներ կան, որոնք առիթի կը սպասեն իրենց հայրենիքին ու ազգին ծառայելու:

Այո՛, նոր ճամբայ մը բացուեցաւ յունահայ գաղութին առջեւ: Նախապաշարումի դղեակները քանդուեցան, մեզի հանդէպ փոքր սահմանատորներու ցուցադրած արհամարհանքը վերջ գտաւ, բոլորը համոզուեցան որ մենք արժանի էինք աւելի գուրգուրանքի, աւելի լաւ վերաբերումի եւ աւելի արդար կարգադրութիւններու, քան ինչ որ եղած է ցարդ:

Մեծէն մինչեւ պզտիկը, նախարարէն մինչեւ պարզ ոստիկանը համոզուեցան թէ սխալ ճանչցած էին մեր ժողովուրդը, չափազանցած էին անոր թերութիւնները, սխալ ցուցմունքներէ առաջնորդուած էին: Համոզուեցան եւ համոզուած ըլլալնուն ապացոյցները մենք ունինք:

Տակաւին մինչեւ այսօր բոլոր շրջանակներուն խօսակցութեան նիւթը Մայիս 28ի հանդէսն է: Տակաւին մինչեւ այսօր կը խօսուի «Հայերու փառաւոր հաւաքոյթի» մասին:

— Բայց չէ՞ք ըսեր ինծի, ի՞նչ հանդէս ունեցաք անցեալ Կիրակի, որու մասին այնքան շատ կը խօսի Պ. Գոնտիլիս: Հանդէսին օրը, մինչեւ կէս գիշեր տունը մնաց եւ ընդունեց հաբիրի մօտ սպաներ, երեսփոխաններ եւ քաղաքական բարեկամներ: Ժամերով անոնց խօսեցաւ հանդէսէն կրած տպաւորութիւններու մասին: Շատ շատ ոգեւորուած էր:

Այսպէս խօսած է հայ տիկնոջ մը՝ պատերազմական նախարար Պ. Գոնտիլիսի խնամակալուհին եւ պահապան հրեշտակը — ինչպէս գրած էր ատենին աթենական պարբերաթերթ մը — տիկին Թարփինան:

— Տակաւին կը գտնուիմ հանդէսի ուժեղ ազդեցութեան տակ: Անմոռանալի է: Մեր շրջանակներուն խօսակցութեան նիւթը հանդէսը կը կազմէ օրերէ ի վեր, կ'ըսէր մեզի Պ. Արինօէնիս, Երեսփ. ժողովի յարգելի փոխ նախագահը եւ հայ ժողովուրդին անկեղծ բարեկամը:

— Ձեր ժողովուրդը սիրուելու արժանի է: Հայրենասէր ու քաղաքակիրթ ազգ մը ըլլալու ապացոյցը տուիք Կիրակի օր: Իմ պաշտօնական հանգամանքովս, կրած լաւ տպաւորութիւններս յայտնեցի իմ շրջանակիս, ըսաւ Պ. Ռալլիս, Աթէնքի երեսփոխանը, որ առաջին անգամ ըլլալով շփում կ'ունենար մեր ժողովուրդին հետ:

Ահա ձեզի երեք անձնաւորութիւններու տպաւորութիւնները, այնքան յուզիչ եւ այնքան քաջալերական մեզի համար: Երեք անձնաւորութիւններն ալ բարձր դիրքեր գրաւած են պետութեան մէջ, մեծ ազդեցութիւն ունին կառավարութեան վրայ եւ պատրաստ են կարելիութեան սահմանին մէջ օգտակար ըլլալու մեր ժողովուրդին:

Մայիս 28ի հանդէսով, պատրաստուեցին տրամադրութիւններ. շահեցանք բարեկամութիւններ, վերահաստատեցինք երկու ժողովուրդներու եղբայրական կապերը, սիրաշահեցանք իշխանութիւններու համակրանքը: Այս տրամադրութիւնները ու համակրանքը գործի վերածելու համար, պէտք է սկսիլ աշխատանքի, դիմումներ կատարել առ որ անկ է, տարիներէ ի վեր առկախ մնացած բազմաթիւ խնդիրներու լուծումը ձեռք ձգելու համար: Այդ խնդիրներուն կարեւորագոյնը հպատակութեան խնդիրն է»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մայիս 28ը Առնուվիլի մէջ

= o =

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հայաստանի անկախութեան հռչակման 16րդ տարեդարձը մեր գիւղին մէջ տօնուեցաւ շաբաթ, 16 յունիս, նախաձեռնութեամբ «Վարդան» կոմիտէի:

Կը նախագահէր ընկեր Ց. Ճիհանեան, որ բացման խօսքին մէջ պարզեց տօնին իմաստը, արժէքը եւ անկախութեան գաղափարի խորհուրդը: Սրահին մէջ համախմբուած բազմութիւնը յոտնկայս երգեց «Մեր հայրենիք»ը:

Օրուան բանախօս ընկ. Գ. Բալայեան գեղեցիկ ճառով մը պարզեց հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարին զանազան շրջանները, ապա կանգ առնելով վերջին տասնամեակներու մեր յեղափոխական պայքարին վրայ, շեշտեց այն հերոսական ճիգերը եւ մարտնչումները որոնք յանգեցան Մայիս 28ին: Առանձնապէս յուզիչ էին նահատակներու յիշատակին նուիրուած խօսքերը: Ի նշան յարգանքի, ներկաները պահ մը լուռ ոտքի ելան: Ներկայացնելով Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանի ստեղծագործ ու շինարար աշխատանքը, ընկ. Բալայեան կարգ մը վաւերագիրեր կարդաց եւ ցոյց տուաւ ռուսքեմալական դաւադրութիւնը մանուկ Հանրապետութեան դէմ: Վաւերագիրերու ընթերցումը խոր տպաւորութիւն ձգեց ունկնդիրներու վրայ: Ընկերը յետոյ դատապարտեց այն մարդիկը եւ հոսանքները որոնք նոյն դաւադիր աշխատանքը կը շարունակեն նաեւ գաղթաշխարհին մէջ: «Այդ բոլոր դաւերուն կուրծք տուողը եւ անկախութեան մեծ խորհուրդը պահպանող ուժը եղած է եւ կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»: (Ծափեր):

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին գեղեցիկ երգերով տիկ. Խաչատրեան եւ Օր. Կնեադեան ու յաջող արտասանութիւններով՝ ընկերներ Կ. Օսմանեան եւ Օն. Կարապետեան: Ամէնէն վերջը ընկերներ՝ Ց. Պալէնցեան, Գ. Ղազարեան եւ Յ. Թոստալեան ներկայացուցին ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը:

Թղթակից

ԾԻԾԱՂ

Փօլ Վէօլէն օր մը խմբագրատունէն ներս կը մտնէ բարկացած պոռալով.

— Երէկ կեղծ հինգ ֆրանքնոց մը տուած էիք ինծի, շատ պիտի խնդրեմ որ ուրիշ անգամ ուշադրութիւն ընէք»:

— Պարապ տեղը մի նեղուիք, Պ. Վէօլէն, կը պատասխանէ պաշտօնեան. սխալմունք ամէն տեղ կրնայ պատահիլ. ահա ուրիշ մը:

Վէօլէն դրամը կ'առնէ գրպանը կը դնէ եւ կ'ուզէ մեկնիլ: Պաշտօնեան կը կանչէ.

— Բայց մոռցաք կեղծ դրամը հոս ձգել:

— Պէտք չկայ այլ եւս. ուրիշի մը քշեցի արդէն, բայց շատ դիւրին չեղաւ...

× Տիկին մը զարմացած հարցուց Անաթօլ Ֆրանսի թէ ինչո՞ւ Սիւէզի ջրանցքը շինող Ֆերտինանտ Լէսէփսը ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ կոչած են, մինչդեռ բան մը գրած չէր...

— Անոր տիկին, կը բաւէ ր Սիւէզի արժեթուղթերը ստորագրած է, կը պատասխանէ գրագէտը:

×

— Ի՞նչ է հոգը, ո՞վ կրնայ ըսել.

— Ես, պարոն, հոգը օդ է որ կ'աճապարէ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

500000 Ուսուցիչներու բողոքը

Երկուշաբթի օր տասը հազար մանր առեւտրականներ ժողով գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, յանուն 500,000 առեւտրականներու եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, պահանջելով բարեփոխել «Թոն տը քօմէրս»ի օրէնքը, ամանցնել ապրուստը, եւն.:

Սաստիկ տաք եւ երաշտ

Կիրակի եւ երկուշաբթի օդը այնքան տաքցաւ որ կը յիշեցնէր 1921ի օրերը: Ութսուններ կ'ըսեն թէ յունիս ամսուն Ֆրանսան այսքան տաք տեսած չէր 33 տարիէ ի վեր: Կիրակի օր տաքութեան աստիճանն էր 31, իսկ երկուշաբթի՝ 34: Ամբողջ Փարիզը կը հեւար քրտինքէն: Բարեբախտաբար երկուշաբթի գիշեր թեթեւ փոթորիկ մը սկսաւ եւ երէկ բաղդատաբար տանելի էր օդը, մեղմացնող զեփիւռով մը:

Բայց եւ այնպէս, երաշտը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ հողագործներուն եւ այգեպաններուն: Պահ մը կը վախցուէր թէ Փարիզի ջուրի պաշարը չպիտի սպառէր, բայց այժմ փարատած է այդ մտահոգութիւնը: Երաշտը մասնաւորապէս ծանր է Պոտոյի շրջանին մէջ: Այգեպանները կը վախնան որ տաքին յաջորդէն բուռն փոթորիկներ, վնասելով այգիներուն: Միւս կողմէ, եթէ տաքը երկար չտեւէ, այս տարուան այգեկութքը բացառիկ յաջողութիւն պիտի ունենայ:

Տաքին հետեւանքով, ինը հրդեհներ ծագեցան Ֆոնթէնէպլոյի անտառին մէջ (Փարիզ) եւ գաւառները: Ջուրի նեղութեան մատնուեցաւ Լիլի շրջանը: Մոզէլ գետը եւ ուրիշ բազմաթիւ գետակներ գրեթէ ցամքեցան, ոչնչացնելով տասնեակ հազարաւոր ձուկեր:

Գաւառական թերթերը կը գրեն թէ՝ ձմեռնային ցորենը լաւ չէ աճած երաշտին հետեւանքով, կովերը լաւ սնունդ չառնելով քիչ կաթ կուտան, ձմրան կերն ալ պիտի պակսի, եթէ անձրեւ չգայ: Մասնաւորապէս մտահոգ են արեւելեան գաւառներու հողագործները: Անասուններու կերը՝ հարիւրին 50—60 պակաս պիտի ըլլայ այս տարի: Շատ մը տեղերու մէջ հասկերը խանձած են արեւէն: Լիոնէն կը գրեն թէ ծանր մտահոգութիւն կը տիրէ նաեւ Ռոնի հովիտին մէջ:

Տաքը շատ աւելի սաստիկ է Անգլիոյ մէջ: Թէմզ գետին մակերեսը այնքան իջած է որ չէր տեսնուած մէկ տարիէ ի վեր: Այդ երկրին մէջ ալ բազմաթիւ անտառներ բռնկած են: Անգլիոյ գիւղերուն մէջ հրապարակաւ աղօթքներ կը կատարուին, որպէսզի անձրեւ գայ:(Ուրեմն...մինակ չենք մենք Հայերս):

Երէկ վարչապետ. այսօր բանտարկեալ

Լիթուանիոյ պատերազմական ատեանը 12 տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց նախորդ վարչապետը, Վալտէմարաս, որ վերջերս դաւադրութիւն մը սարքած էր, պետական կարգուսարքը փոխելու համար:

Ծանր խռովութիւններ Թուլուզի մէջ

50 ՊԱՀԱԿՆԵՐ ԵՒ 100 ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Երեքշաբթի գիշեր ծանր խռովութիւններ պատահեցան Թուլուզի մէջ, երիտասարդ հայրենասէրներու կազմակերպած հացկերոյթին առթիւ: Հինգնալ եւ հետեւակ զինուորներ աւելի քան հարիւր հարուած արձակեցին, պարպելու համար պաշարուած պանդոկին շրջակաները: Այս գործողութեան վրայ բաղդատական հանդարտութիւն մը յառաջ եկաւ, որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Օրուան ատենախօսներէն Պ. Պ. Էվէն եւ Թէթէնժէ յաջողեցան կայարան հասնիլ առանց ճանչցուելու: Սակայն ցուցարարները չհանդարտեցան, պատնէշներ կանգնեցին բոլոր փողոցներուն մէջ, Թիրոլի հրապարակին մօտ, նստարաններ հանեցին, սալայատակները քանդեցին եւ խոշոր տակառներ գլորեցին ճամբուն վրայ: Երկու բեռնատար ինքնաշարժներ, լրագրավաճառի կրպակներ եւն. կրակի տրուեցան: Առաջին ընդհարումը տեղի ունեցաւ երբ համայնավարները փորձեցին խուժել Կրանտ Օթէլի վրայ, ուր տեղի կ'ունենար հացկերոյթը: Այնուամենայնիւ խռովութիւնները երթալով սաստկացան, մինչեւ կէս գիշեր: Ամէն կողմէ քարեր կը տեղային: Ոստիկան - զինուորներու ձիերը քարերու զարնուելով կ'իյնային մեծ փողոցներուն մէջ: Լման չորս ժամ փողոցային կռիւ տեղի ունեցաւ, մինչեւ որ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ:

Հետեւանքը,— 50 ոստիկաններ եւ զինուորներ եւ 122 ցուցարարներ վիրաւորուած, 300 հոգի ձերբակալուած:

Մամուլի նոր օրէնքը Պուլկարիոյ մէջ

Գրած էինք թէ պուլկարական կառավարութիւնը լուծած է բոլոր կուսակցութիւնները, միեւնոյն ատեն խստացնելով մամուլի օրէնքը: Ստորեւ կը հրատարակենք մամուլի նոր օրէնքը, վաղուան ձգելով կուսակցութեանց վերաբերեալ օրէնքը.—

ՅՕԴ. 1) Ոչ ոք չի կրնար թերթ կամ պարբերական հրատարակել առանց կանխաւ արտօնութիւն ստանալու մայրաքաղաքին մէջ հանրային վերականգման տեսչութենէն, իսկ գաւառներու մէջ շրջանային կառավարիչներէն:

ՅՕԴ. 2) Գոյութիւն ունեցող թերթերու եւ պարբերականներու տէրերը պարտաւոր են ներկայ կարգադրութիւնը ույժի մէջ մտնելէն 10 օրուան ընթացքին արտօնութիւն ուզել անոնց շարունակման համար:

Այն թերթերը եւ պարբերականները, որ տրուած պայմանաժամին մէջ արտօնութիւն ուզեցին եւ չստացան, 15 օրուան ընթացքին պիտի դադրեցնեն իրենց հրատարակութիւնը, այդ մասին ծեկոյց ստանալէն յետոյ:

ՅՕԴ. 3) Թերթին կամ պարբերականին խմբագիրը պէտք է յայտարարուի եւ պիտի համապատասխանէ հետեւեալ պայմաններուն.—

ա) Պուլկարահպատակ պիտի ըլլայ: բ) Թերթի համար 30 տարեկան, իսկ պարբերականի համար 21 տարեկան պիտի ըլլայ: գ) Դատապարտուած չպիտի ըլլայ ընդհանուր բնոյթ կրող յանցանքով:

ԾԱՆՕԹ.— Օտարահպատակները կրնան խմբագրել թերթեր կամ պարբերականներ, եթէ հանրային վերականգման տեսչութենէն մասնաւոր արտօնութիւն կը ստանան:

ՅՕԴ. 4) Ով որ կը խմբագրէ, կը հրատարակէ կամ կը տպագրէ թերթ կամ պարբերական, առանց արտօնութեան, կը պատժուի 3 տարուան խիստ բանտարկութեամբ եւ 30 հազար լէվ տուգանքով, իսկ թերթին կամ պարբերականին ամբողջ գոյքերը կը գրաւուին:

ՅՕԴ. 5) Առանց պատկան իշխանութեան արտօնութեան լոյս տեսած թերթերն ու պարբերականները կը դադրեցուին տեղական ոստիկանութեան կողմէ: Թերթերու տարածման դադրեցումը կը կատարուի գրաւելով զանոնք, ուր որ ալ գտնուին: Գրաւուած թերթերն ու պարբերականները կ'ոչնչացուին:

⁂ Վարչապետ Քիմոն Գէորգիէվ յայտարարեց թէ Պուլկարիան մինչեւ մէկ տարի պիտի կառավարէ հրահանգներով, համաձայն սահմանադրութեան 47րդ յօդուածին: Ցետոյ Երեսփ. ժողովը պիտի վերակազմուի, մէկ երրորդը նշանակովի, իսկ երկու երրորդը արհեստակցութեանց ընտրութեամբ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Չ. Ռ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը իրենց խորունկ կսկիծը կը յայտնեն ընկ. Արսէն Խտշեանի անժամանելի մահուան առթիւ, իր պարագաներուն: (Կնիք)

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

"ԵՐԿՈՒՆՔ"

ՕՐԿԱՆ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— oo —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

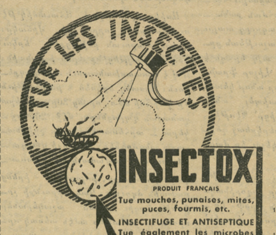
Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր: Ապրիլեան սանրու, Վահանեանց երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր ախտաբէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամակներ, որբերու ագարակի աշխատանքները:

Վերջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 21 Juin 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2527

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Եւրոպական թերթերն ալ չեն ծածկեր թէ՝ Րիզա Շահին այցելութիւնը ամէն բանէ առաջ ունի քաղաքական արժէք։

Այս առթիւ, «Ժուռնալ»ի քրոնիկագիրը գիտել կու տայ թէ Թուրքիա կ'ուզէ միութեան գծի դեր կատարել Մոսկուայի եւ Թէհրանի միջեւ։

Մէկդի դնելով դիւանագիտական տեսութիւնները, ընենք, առանց վերապահութեան, թէ խիստ մեծ արժէք ունի այս այցելութիւնը։ Ոչ միայն երկու երկիրներուն յարաբերութեանց զարգացման տեսակէտէն, այլ եւ արեւելեան կամ կովկասեան քաղաքականութեան համար։

Երբեք այսքան սերտ եղած չէին վերակազմուած Պարսկաստանի եւ քէմալական Թուրքիոյ յարաբերութիւնները։

Պարսկաստան սկիզբէն իսկ ուշադրութեամբ կը հետեւէր Թուրքիոյ սրընթաց յեղաշրջման։ Ըլլալով աւելի իմաստուն եւ հեռատես, Իրանի վարիչները կը զգուշանային յախուռն ոստումներէ եւ անբնական վերիվայրումներէ։

Եւ սակայն, քէմալապետութեան յաջողութիւնը ներշնչման աղբիւր մըն էր նաեւ Իրանի, ինչպէս ուրիշ արեւելեան ժողովուրդներու համար։

Պարսկաստան արդէն բռնած էր վերակազմութեան ճամբան, եւ հարեւան երկրին արդիացումն ու զարգացումը աւելի սրեցին պարաւոր ժողովուրդին արդար փառասիրութիւնը։

Ինչ որ տեղի ունեցաւ Րիզա Շահին օրով, իրապէս աննախընթաց է Պարսկաստանի պատմութեան մէջ։

Պէտք է եա երթալ մինչեւ 10–15 տարի, ըմբռնելու համար կատարուած փոփոխութեանց խորութիւնն ու լայնութիւնը, բոլոր ճակատներուն վրայ,

Բանակ չունէր Պարսկաստանը,— եւ հաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւն։ Ճամբայ չունէր,— եւ այսօր խճուղիներ ու երկաթուղիներ կը շինուին, հիւսիսէն հարաւ, լայնքին ու երկայնքին։ Հանրային կրթութիւնը դարձած էր մենաշնորհը մոլլաներու եւ ազնուականներու։ Այսօր կազմած են ծրագիր մը որ կը ձգտի ժողովրդականացնել կրթութիւնը, միեւնոյն ատեն փարատցնելով զայն, թունդ ազգայնականութեամբ։

Արտաքին յարաբերութեանց մէջ ալ, նոր Իրանի գլխաւոր հոգն եղաւ բարձրացնել պետութեան վարկը, բարւոք յարաբերութիւններ հաստատելով բոլոր պետութեանց հետ, բայց միեւնոյն ատեն չեզոքելով երկրին անկախութիւնը։

Տարիներ առաջ, Պարսկաստանը բաց ասպարէզ մըն էր ռուսական եւ անգլիական աշխարհակալութեանց առջեւ։ Տեսակ մը անտէր անդաստան, ուր երկու մրցակիցները իրենց նժոյգները կը վազցնէին, մէկը հիւսիսէն, միւսը հարաւէն։

Այսօր, երկու պետութիւններն ալ, իրենց ախորժակները պահելով հանդերձ, իրենց դիմացը կը գտնեն կառավարութիւն մը որ գիտէ յարգել տալ երկրին վեհապետական իրաւունքները, եւ աստիճանաբար թեթեւցնել անոնց քաղաքական – տնտեսական լուծը։

Աւելի ուշագրաւ են երկու անմիջական հարեւաններուն, Իրանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները։

Ինչպէս ուրիշ ժողովուրդներ, Պարսիկներն ալ ունեցած են չափազանց դառն յիշատակներ՝ Թուրքէն եւ Թուրքիայէն։ Մեծ պատերազմին, նորէն Թուրքերն էին որ արշաւանքներ սարքեցին դէպի Պարսկաստան։ Անհամութիւններ ծագեցան վերջին տարիներու ընթացքին ալ, մանաւանդ քրտական շարժումներուն առթիւ, երբ Թրքական բանակը գրաւեց Արարատի պարսկական մասը։

Այդ բոլորը պատմութեան կը պատկանին այսօր։ 1929ին առաջին համաձայնութիւն մը հարթեց երկու երկիրներուն միջեւ ծագած վէճերը։ Յետոյ, 1932ին, կնքուեցաւ բարեկամութեան դաշնագիր մը, եւ նոր պայմանագրով մը վերջնապէս ճշդուեցան սահմանները։ Պարսկաստան-Թուրքիոյ թողուց Փոքր Մասիսը, փոխարէն ստանալով հողամաս մը՝ սահմանին վրայ։ Միեւնոյն ատեն, Թէհրան իր կարգին հարուած մը իջեցուց քրտական շարժման, ցրուելով հրոսախումբերը եւ խափանելով գործունէութեան բոլոր ճամբաները։ Եւ այս՝ գիտնալով հանդերձ որ քրտական շարժումը ուղղուած է միայն եւ միայն Թուրքիոյ դէմ։

Այսպէս բոլոր վիճելի խնդիրները կարգադրելէ յետոյ, երկու երկիրներու վեհապետները նուիրուեցան աւելի լայն ծրագրի մը,— հաստատել տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութիւն մը՝ իրենց սահմաններուն վրայ եւ միջազգային կեանքի մէջ։

Այդ նոր քաղաքականութեան նախարանը կը կազմէ Շահին ճամբորդութիւնը դէպի Թուրքիա, արտակարգ ցոյցերով։

Անշուշտ մեր գործը չէ պրպտել այս ճամբորդութեան գաղտնիքները։

Ըսենք, երկու խօսքով, որ Թուրքեւպարսիկ յարաբերութեանց այս ամրապնդումը եւ սերտ գործակցութեան մը հաստատումը կրնան վճռական դեր կատարել Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրներուն կարգադրութեան մէջ։

Այդ գործակցութեան գլխաւոր խարիսխը պիտի կազմէ տնտեսական մերձեցումը։

Պարսկաստան ազատ անցք չունենալով, ստիպուած է ապաւինիլ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ բարեհաճութեան։ Արդ, Մոսկուայի Խ. Միութեան հետ դաշնագիր մը կնքած է արդէն, բայց Խ. Միութեան մէջ առեւտուրը պետական մենաշնորհ ըլլալով, պարսիկ վաճառականութիւնը չի կրնար ազատօրէն օգտուիլ։ Ուրեմն, կը մնայ Թրքական «Թրանզիթ»ի ճամբան, ուղղակի դէպի Սեւ ծով իջնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, նոր ճամբայ մըն է որ կը բացուի Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական տեսակէտով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Վարչապետը նոր լիազօրութիւններ կը պահանջէ

»»»••«««

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ

Ծերակոյտը իր առջի օրուան նիստին մէջ քուէարկեց զինուորական յաւելուածական վարկերը, որոնց գումարը կը հասնի 3,120,000,000 ֆրանքի։ Այս առթիւ, խիստ ուշագրաւ յայտարարութիւններ եղան պատերազմական նախարարին, քանի մը զօրավարներու, նախարարներու եւ նոյն ինքն վարչապետ Պ. Տումէրկի կողմէ։

Մարաջախտ Փէթէն բացատրութիւններ տալով նոր վարկերու անհրաժեշտութեան մասին, ըսաւ թէ պէտք է նոր լիազօրութիւններ տալ վարչապետին, ընդհանուր վերակազմութեան համար։ Յետոյ խօսք առաւ Պ. Տումէրկ։ Նախ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է հաստատել միակ հրամանատարութեան դրութիւնը։ Իսկ աւելին անմիջական գտաւ վարչապետութեան պաշտօնին ընդարձակումը։ Կ'արժէ թարգմանել իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Ես վարչապետի պաշտօնը կը վարեմ առանց իմ տրամադրութեանս տակ ունենալու անհրաժեշտ միջոցները։ Ֆրանսայի վարչապետը չունի այն իրաւասութիւնները զորս պէտք է ունենայ։ Ես այդ իրողութիւնը տեսայ 1914ին, երբ վարչապետ էի եւ արտաքին նախարար։ Կը տեսնեմ այսօր ալ եւ աւելի լաւ, երբ միայն վարչապետ եմ։ Վերջերս արհեստաւորներու պատուիրակութիւն մը բողոքեց որ շատեր կը պահանջէին ինծմէ, ինչպէս կ'ընեն բոլոր պատուիրակութիւնները։ Դիտել տուի թէ ես յատուկ պաշտօնատուն չունիմ, իսկ գործակիցներս միայն երեք հոգի են։ Այցելուները պատասխանեցին թէ ուրեմն գործատէր չեմ (փաթրոն), այլ իրենց պէս արհեստաւոր մը (ծիծաղ)։ Արդ, պէտք է «փաթրոն» մը դարձնել վարչապետը։ Պէտք է անոր տալ ձեռնհաս գործակիցներ եւ, ընտրութեան ատեն չմոռնալ թէ՝ եթէ երիտասարդութիւնը, ուշիմութիւնը եւ իմաստութիւնը արժէք ունին, փորձառութիւնն ալ պակաս արժէք չունի։ Հարկ է վերակազմել վարչապետութեան պաշտօնը»։

Յետոյ ժողովը անցաւ բուն օրակարգին, եւ ձեռամբարձ քուէարկեց կառավարութեան ներկայացուցած օրինագիծը։

Նոր ընդհարումներ աջերու եւ ձախերու միջեւ

Երէկ հաղորդած էինք Թուլուզի մէջ պատահած խռովութիւնները, որոնք տեւեցին ամբողջ գիշերը։

Վերջին լուրերու համաձայն, վիրաւոր ցուցարարներու թիւը 150ը կ'անցնի, իսկ ոստիկաններէն եւ զինուորներէն վիրաւորուած են յիսուն հոգի, որոնց երկուքը շատ ծանր։ Ձերբակալուած են 250 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին շատ մը օտարականներ։ Կրակի տրուած են չորս ինքնաշարժներ։ Նիւթական վնասը կը հաշուեն քանի մը հարիւր հազար ֆրանք։

⁂ Երեքշաբթի գիշեր ալ խռովութիւններ ծագեցան Լիոնի մէջ, միշտ միեւնոյն ձեւով։ «Ֆրանսական համերաշխութիւն» կոչուած խմբակցութիւնը բանախօսութիւն մը սարքած էր։ Համայնավարները ուզեցին խանգարել, երկու հազար ցուցարարներ համախմբելով։ Անոնք փորձեցին անցնիլ այն փողոցը ուր կը գտնուէր ազգայնականներուն ժողովարահը։ Այս առթիւ բուռն ընդհարումներ պատահեցան, աթոռներ կտոր կտոր եղան եւ բազմաթիւ նստարաններ քակուեցան։ Ժամը 10ին ցոյցը աւելի սաստկացաւ։ Ոստիկանները դիմաւորուեցան քարերով եւ շիշերով։ Օրինական ազդարարութիւնը ուղղելէ յետոյ, հեծել ոստիկանները կրակ բացին։ Ցուցարարներն ալ ատրճանակ պարպեցին, միեւնոյն ատեն պատնէշ մը կազմելով։ Հազիւ կարելի եղաւ անդորրութիւնը վերահաստատել ժամը 11.30ին։ Վիրաւորուած են բազմաթիւ մարդիկ որոնցմէ 15ը հիւանդանոց փոխադրուեցան։

⁂ Կիրակի օր Մարսէյլի մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մէկ ժողովին առթիւ։ Ժողովէն վերջը հազարապետ Մաէն, «Ֆրանսական Համերաշխութեան» քարտուղարը, ճանչցուելով յարձակում կրեց Քանըպիէրի վրայ։ Ցուցարարները մինչեւ հանրակառք հետապնդելով հազարապետը, ծանրապէս վիրաւորեցին զայն։

«Ոստիկանութիւնը չէր ուզեր ողջ բռնել Սթավիցքին»

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը շատ կարեւոր հարցաքննութիւններ կը կատարէ քանի մը օրէ ի վեր, գիշերը ցերեկին խառնելով։ Այս անգամ վկաներն են Սթավիցքիի երկու մտերիմները, Վուա եւ Փիկալեօ, որոնք միասին գացած էին Շամոնի։ Մանաւորապէս ուշագրաւ յայտնութիւններ ըրաւ Փիկալեօ։ Ըսաւ թէ երբ չոգեկառքով կը մեկնէին Փարիզէն, Սթավիցքի ճամբան խօսեցաւ Պայոնի գործերու մասին, յայտնելով թէ ամէն բան պիտի կարգադրուի 10 — 15 օրէն։ «Եթէ այս ամբողջ գայթակղութիւնը երեւան ելլէ, խորհրդարանի շատ մը անդամներ պիտի վտանգուին։ Միշտ կը խօսէր Կառայի եւ Թիսիէի մասին»։ Յետոյ պատմեց թէ Փարիզի երեսփոխան Պոնոն էր որ ներքին գործերու նախարարութեան յայտնեց Սթավիցքիի թաքստոցը։ (Քննիչ յանձնաժողովը ուզեց գիշերանց հարցաքննել այս ամբաստանեալը, բայց ան մերժեց, առարկելով թէ հիւանդ է)։ Շարունակելով իր յայտնութիւնները, ըսաւ թէ Շամոնիի թաքստոցին մէջ, գաղտնի խօսակցութիւններ կ'ունենային եւ Սթավիցքի միշտ կը վստահեցնէր թէ Պոնո պիտի տեսնուի նախարար Տալիմիէի հետ, որպէսզի չի կարգադրէ այս խնդիրը։ Իր կարծիքով, եթէ ոստիկանութիւնը քիչ մը սպասէր, փոխանակ բռնութեան դիմելու, պիտի կրնար ողջ բռնել Սթավիցքին։ Իսկ ոստիկան-զինուորները կ'ըսէին.— «Մենք պիտի կրնայինք ողջ բռնել զայն. բայց դատական ոստիկանութիւնը տրամադիր չէր ողջ բռնելու»։ Վկան յայտարարեց թէ այս խօսքը մէկ անգամ չըսին, այլ քանի անգամ։

Վկան յետոյ հարցաքննուեցաւ գաղտնի վարկերու մասին։ Ըսաւ թէ Պոնոն, իբրեւ նախագահ աշխարհական երիտասարդութեան, 30,000 ֆրանք նպաստ կը ստանար որ 1928ին բարձրացաւ 50,000ի։ Իսկ Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, ամսական 140,000 ֆրանք կը ստանար ներքին, պատերազմական եւ արտաքին գործերու նախարարութեանց գաղտնի վարկերէն, այսինքն տարեկան 1,600,000 ֆրանք։

Այս եւ ուրիշ կարեւոր յայտնութեանց վրայ, գիշերանց հարցաքննութեան կանչուեցաւ Պ. Մարքոնի, նախկին խորհրդական վարչապետութեան, որ հաստատեց Փիկալեօյի յայտնութիւնները։ Վկան ըսաւ թէ Պ. Պոնոն երեք անգամ տեսնուելու եկաւ։ Առաջին անգամ ուզեց տեսնել վարչապետը, որ մերժեց։ Յետոյ իրեն հետ տեսակցելով, խօսեցաւ Սթավիցքիի մասին եւ վերջապէս յայտնեց թաքստոցը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵՆԹՆ ԸՍԱՒ,
ԽԵԼՕՔԸ ՀԱՒԱՏԱՑ

»»» • «««

Հայրենակից մը, Լիոնէն, իր վրդովումը կը յայտնէ Փարիզի ռամկավար օրկանին դէմ, որ առանց ամչնալու ... 65 հոգիի վերածած էր Լիոնի Գ. Քաղաքապետարանի սրահը լեցնող բազմութիւնը։ (Մայիս 28ի առթիւ)։

Նամակագիրը կ'աւելցնէ թէ 65ի պատմութիւն մը կայ, բայց այդ ոչ թէ Մայիս 28ի տօնակատարութեան կը վերաբերի, այլ հայ կարմրուկներու սարքած խայտառակութեան։

Արդարեւ, կարմիր աֆլոռները հանդէս մը սարքեր էին, խաչաձեւելու համար, սուտ լուրեր ալ տարածելով, եւ իբրեւ բանախօս ծանուցանելով Պ. Պառպիւսը եւ Հօկի երկու վարիչներ՝ որոնք իբրեւ թէ Փարիզէն պիտի գային, բայց իրենց տեղէն իսկ շարժած չէին ...

(Նոյն պատմութիւնը՝ Տէսինի մէջ, ուր դաշտահանդէսին պիտի խօսէր ... փարիզ նստած գործիչ մը)։

Աւելորդ յոգնութիւն կրած է մեր հայրենակիցը։

Երբ Աթէնքի աւելի քան 4000ը — առէք նուազագոյնը՝ 3000 — ակռապլիկ ռամկավարներու բերնով կ'իջնէ 400 - 500ի, ինչո՞ւ զարմանալ որ, Լիոնի հարիւրաւոր բազմութիւնն ալ կը դառնայ 65։

Ձեւ զարմանար։ Խեղճերը այնքան բազմութիւն չեն տեսած որ, երբ հարիւրներ կամ հազարներ կը խըռնուին որ եւ է դաշնակցական հանդէսի առթիւ, իրենց աչքերը կը մթագնին, եւ թիւերը կը հալին։

Այս առթիւ, ռամկավար թղթակիցն ու խմբագիրը ուրիշ նշանաւոր գիւտ մըն ալ ըրած էին։

Անոնք Լիոնի Դաշնակցական բանախօսին վերագրեր էին ճառ մը որ միայն իրենց խելապատակին մէջ գոյութիւն ունի։

Եթէ Գ. Քաղաքապետարանի պատերը լեզու չունին, ներկայ բազմութիւնը աչք ու ականջ ունէր, տեսաւ եւ լսեց, եւ կրնայ պատմել ամէն տեղ։

Թշուա՜ռ, թշուա՜ռ մարդիկ։

Եթէ օրն ի բուն սուտեր թխելու, բացայայտ իրողութիւններ խեղաթիւրելու, հանդիպած մարդուն նակտին մուր քսելու եւ արին պղտորելու արհեստն ալ չունենայիք, ուրիշ ինչո՞վ պիտի արդարացնէիք ձեր գոյութիւնը ...

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՓՐՈՖ. ԳԱՅԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Յուսաբեր»էն ցաւով կ'իմանանք մահը բազմավաստակ ուսուցչի մը, Փրոֆ. Յ. Գ. Գայեանի, Աղեքսանդրիոյ մէջ, յունիս 11ին։

Հանգուցեալը 70 տարեկան էր եւ քաջածանօթ՝ հանրային կեանքի մէջ։ Իր անունը սերտօրէն կապուած է Մարզուանի Անաթոլիա գոլէճին, ուր կը պաշտօնավարէր Փրոֆ. Կ. Թումայեանի հետ։ Իբրեւ յեղափոխական ամբաստանուած ըլլալով, երկուքն ալ դատապարտուեցան համիտեան կառավարութեան կողմէ, բայց փրկուեցան անգլիական դեսպանատան միջամտութեամբ, պայմանաւ որ երկրէն դուրս ելլեն։ Փրոֆ. Գայեան ոչ միայն եղած է արդիւնաւոր ուսուցիչ մը, այլեւ հեղինակ դասագիրքերու։ Հանրային կեանքի մէջ ալ համարում կը վայելէր իբրեւ պարկեշտ մարդ։ Բողոքական էր, բայց մահէն քանի մը օր առաջ հետեւեալ կտակը ձգած է իր հարազատներուն.

— «Ես բողոքական էի, սակայն իմ կեանքս անցաւ առաւելաբար ազգային շրջանակներու մէջ, ազգային եկեղեցին եւ իր հոգերը ինծմէ խլեցին գրեթէ իմ բովանդակ ուժերը. եւ ապրեցայ գրեթէ անոր համար։ Ուստի կը կտակեմ զիս թաղել ազգային ծէսով եւ ազգային գերեզմանատան մէջ»։

ՊՈՍԹԸՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎՃԻՌԸ

ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻՆ ՉԿԱՐԵՆԱԼՈՎ ՎՃԱՐԵԼ 700 ՏՈԼԱՐ ՏՈՒԳԱՆՔԸ

«Հայրենիք»էն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը քաղենք Պոսթընի կռիւներուն (8 ապրիլ) դատավարութեան մասին, որուն վճիռը հաղորդած էինք երեքշաբթի օր.—

ՊՈՍԹԸՆ, 8 յունիս.— Երէկ, ապրիլ 8ի կռիւներու առթիւ սկսած դատավարութիւնը վերջացած ըլլալով, այսօր կէս օրէ վերջ, Սիւփըրիըր քորթի մէջ դատաւոր Հէյտըն արձակեց իր վճիռը երկու կողմի ամբաստանեալներու մասին։

Նախ քան դատաւորի վճռի արձակումը, 7 «ճակատական»ներու պաշտպան փաստաբան Պ. Մ. Տանըլը երկար ճառ մը խօսեցաւ՝ համոզելու դատաւորը, որ իր պաշտպանեալները ապրիլ 8ին խաղաղ ցոյց մը միայն կատարած են եւ ենթարկուած Դաշնակներու յարձակման եւ ուստի ինք կը խնդրէ որ դատաւորը ներողամիտ վերաբերում ցոյց տայ անոնց հանդէպ։

Ծիշդ այս ատեն դատաւոր Հէյտըն ընդմիջելով փաստաբան Մ. Տանըլը, իրեն յիշեցուց գրգռիչ նշանախօսքեր պարունակող ցուցատախտակները, որոնք կ'ապացուցանեն որ իր պաշտպանեալները խաղաղ ցոյց մը չէ որ կատարած են։

Յետոյ խօսեցաւ փաստաբան Պ. Ճանսթըն, որ յայտնեց թէ ինք իր երէկուան ճառին վրայ աւելցնելիք չունի, եւ այժմ վստահ է թէ դատաւորը պիտի տայ իր արդար եւ անկողմնակալ վճիռը։

Երկու կողմի փաստաբաններն ալ լսելէ յետոյ, դատաւոր Հէյտըն արձակեց իր վճիռը.

Ընկերներ Գալուստ Էյնաթեան եւ Շմաւոն Սարաֆեան կը ստանան 100ական տոլար տուգանք եւ երկու տարուան փրոպէյշըն։ (Փրոպէյշընը այն է որ պիտի մնան զգաստ եւ ունենան բարի վարք)։

Եօթ ճակատականներ եւս կը ստանան նոյն վճիռը — 100ական տոլար տուգանք եւ երկուական տարի փրոպէյշըն։

Իսկ մեր ընկերներէն Յովհ. Աստիկեան, ինչպէս երէկ գրեցինք, ԱՆՊԱՐՏ արձակուած է։

Ինչպէս գիտէ ընթերցողը, Քաղաքային դատարանի կողմէ մեր ընկերները ՆԱԽԱՊԷՍ ստացած էին ՄԷԿ - ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ, իսկ 7 «ճակատական»ները ԵՐԿՈՒԱԿԱՆ ԱՄԻՍ բանտարկութիւն։

⁂ Դատավարութեան Գ. օրը պաշտպան փաստաբան Ճոնսթըն նախ բացատրութիւններ տուաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անոր նպատակներուն եւ գործունէութեան մասին։ Ի միջի այլոց ըսաւ թէ այս կուսակցութեան ջանքերուն շնորհիւ 1918ին ստեղծուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ ճանչցուեցաւ նախագահ Ուիլսընի կողմէ։ Թէ ամերիկեան կառավարութիւնը դրամական փոխառութիւն մը ըրաւ այդ կառավարութեան եւայլն։ Թէ՝ սովետները ի վերջոյ յաջողեցան տապալել այդ հանրապետութիւնը եւ թէ ներկայիս Ամերիկայի մէջ եղած այս բախումներն արդիւնք են սովետներու գրգռութեանց՝ տկարացնելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Աւելցուց թէ՝ այս իսկ է պատճառը ապրիլ 8ի Պոսթընի կռիւներուն։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ժողովր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ՝)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՔԱՈՍ

Կ'ըսուի թէ Աստուած երբ խելահասութեան գալով գահ բարձրացաւ, չուրջը գտաւ միայն քաոս: Եւ խելք բրաւ այդ քաոսը բանի մը վերածել: Եւ ստեղծեց,— Հող, վրան օդ, մէջը ջուր: Ու ջուրին մէջ ձուկեր արձակեց եւ օդին մէջ թռչուններ: Եւ իր պատկերին վրայ ալ մարդը մէջտեղ բերաւ, իբրեւ կատարելագործութիւն իր այս անկատար արարքներուն: Որպէսզի սուրով, հրացանով, «թանք»երով ու թունաւոր կազերով իրար յօշոտենք, թէեւ Աստուածաշունչը այս վերջին կէտին մասին գիտակցաբար քար լռութիւն կը պահէ...

Հիմա մեր հայ կեանքն ալ ճիշդ քաոսի կը նմանի: Սակայն, Աստուած, իր առաջին ստեղծագործութեան վիժումէն զղջացած, միտք չունի այլ եւս նոր քաոսին ալ ձեռք զարնելու: Ուստի մեզի կը մնայ սեփական ուժերով աշխատիլ ատոր:

Ի՞նչ խռովոտ աղմուկ է, արդարեւ սա, Ատլանտեանի միւս ափէն մինչեւ ամէն ուր որ երկու խեղճուկ հայ քով քովի գալով կը շնչեն: Մեր ետին թողած հայրենի սուրբ հողե՞րը թէ միասին բերած ժառանգութիւնները չենք կրնար արդարօրէն բաժնել: Կը հարցնեմ վերջապէս, սա ի՞նչ վիճակ ու կերպարանք է, գաղութէ գաղութ: Մշակոյթի, պատմութեան, ու մէկ խօսքով բոլոր ցեղերու հետ մրցելու արժանի քաղաքակրթական բարձրութեան մը վրայ գտնուող ժողովուրդի մը համար, որպիսին ենք մենք, տխուր ու անպատուաբեր ի՞նչ վիճակ է այս:

Եթէ գիրերուն գիւտի 1500ամեակը տօնեցինք պատերազմէն առաջ, երբ Եարճանեան իր «Ս. Մեսրոպ»ը գրեց, երբ Վարուժանի քնարը միջօրէի արեւուն բարձրութեանը վրայ կը տաքցնէր մեզ, մեր բարբարոս տէրերը չչմած եւ գլխիկոր կը պչային «մօտիկ արշալոյսին» գալուստը եւ «Հըրաշալի Յարութիւն»ը, եւ մեզի դէմ դաւ նիւթեցին: Դաւ, որուն նմանը ազգերու պատմութեան մէջ չկայ-ուր: Եւ յաջողեցան: Հիմա կը տեսնենք թէ ո՞ւր ենք, ո՞ւր իջած ենք: Թիւով, ներկայի մշակոյթով, նիւթականով, զանցառելի քանակի մը վերածուած: Եւ որովհետեւ մեքրոբները հակամէտ են տկար մարմինները վարակելու, ատկէ մեր այսօրուան շատ ողբալի վիճակը: «Բուհճի»ութիւն, մեծամասնականութիւն, «միացեալ ճակատ», հինի ու նորի վէճ, իր սահմաններէն պոռթկացող անխնամ կղերապաշտութիւն, ծիծաղելի աստիճանի մը հասած: Հայ կինը, հայ բնտանիքին մայրն ու սիւնը, իր չորրորդ դարու փափկութիւնը քսաներորդ դարուն մէջ վայրենութեան փոխակերպելով, իր զաւակներուն դէմ խաչակրութեան ելաւ: Ու քաղաքական կուսակցութիւն մը, որ Ամերիկայի բողոքական պատուելիները մեր մէջ ամէնէն լուրջ ու խոհուն տարրը կը հռչակէ: Անշուշտ մոռնալով Հայոց պատմութեան տարրական դասընթացքներէն մին վերաքաղ ընել՝ կրօնական հերձուածներու ու խառնակ աղանդներուն մոլեգնող ու այլասերող դերը սահմանելու համար: Դեռ չեմ յիշեր գրագիտուհիի մը որդւոց որդի «ճիհատ»ի յայտարարութիւնը: Ու վէճ, ու կագ, ու կռիւ, ամէն օր, ամէն տեղ, ամէն բանի համար:

Ասկէ պարզ կ'երեւի թէ պատերազմին վերիվայրումները բոլորիս ջիղերուն վրայ ազդած եւ առանց ատոր ալ մեր Արեւելքցիի դիւրավառ բնաւորութիւնը զարգացուցած են: Երբ սակայն ամէն տեղ քէնին ու կիրքին սանձարձակ ասպարէզ կուտանք, պէտք ունինք նաեւ մտածելու մեր այդ արարքներուն անդրադարձումին հայ հասարակութեան եւ անոր շահերուն վրայ: Շահեր, որոնք օր հազար անգամ ոտքի տակ կ'երթան: Հայրենազուրկ եւ հայրենաբաղձ զանգուածներ, որոնք օտար երկիրներու ոստիկանական հրահանգներուն ենթակայ են եւ ատկէ աւելի ու ատկէ դուրս բնաւ իրաւունք չունին: Ահա թէ ինչու ով վէճ ստեղծելով գաղութներուն անդորրութիւնը կը պղտորէ, թշնամին է ժողովուրդին: Ոչ մէկ պատճառ այս արդիւնքը կ'արդարացնէ: Ճիշդ է, պէտք ունինք Ատոլֆ Հիթլէրի պողպատէ բռունցքին եւ անոր յառաջ բերած հլու եւ հնազանդ կարգուսարքին: Բայց ո՞ւր եւ ի՞նչպէս...

Դա՞ս ունինք, հայ մարդ դաս, ամէնէն ընդունուածն ուսուցումը, որուն լուծումին համար պէտք է բոլորս լծուինք: Այդ դասը կը պահանջէ մեզմէ գիտակից լրջութիւն: Այնպէս են դաս ունեցող բոլոր ժողովուրդները: Անոնց բաղձանքները եւ անոնց ձգտումը նոյն բանին ետեւէն են, եւ անոնց ոյժերը ամբողջն միացած այդ ճամբուն վրայ: Հոն դարերէ ի վեր մեր հողերուն վրայ կ'ապրէինք: Լէնկթիմուրներ, Ճինկիզ խաներ, Բուղաներ մեզ կը կոտորէին: Կոճղը կը մնար տեղին վրայ ու նորէն կը ծլարձակուէր: Առաջին անգամ հայ իրականութեան մէջ ջարդ մը մեզ արմատէն հանեց ու հողէն դուրս նետեց: Զտեսնուած իրողութեան մը առջեւ, պէտք ունինք կացութիւնը կշռել եւ անոր լրջութիւնը ցոյց տալ: Կ'արժէ որ Կէօմպէօսի ճառերը ուշադրութեամբ կարդացուին մեր մէջ: Հայ վարիչ մը պիտի կրնար ճիշդ նոյն խօսքերը անփոփոխ կրկնել հայութեան: Դաս ունեցող ժողովուրդի մը պետին լուրջ ու ծանրակշիռ խօսքերն են անոնք: Պէտք է հաւանաբար մեր եղած տեղերը լուրջ ու զգաստ կենալ: Մեր ճիգերը կը սպառին ներքին վէճերու վրայ միայն: Մինչդեռ մենք դաս ունինք...

Ու հայ մամուլն ալ, որուն դերը շատ բարձր ու անհրաժեշտ է, իբրեւ բեմ ու միութեան կապ երկրէ երկիր, իր թանկագին ուժերը կը սպառէ սնամէջ վէճերու հարթումին վրայ ու չի կրնար այդպէսով մեզի տալ միտք, սրտի ու զգացումի անհրաժեշտ սնունդը, որուն [illegible] է ինք:

Գործելով հասած ենք այնպիսի կէտի մը, ողբալի եւ անել, որ մեզմէ միացեալ ոյժ եւ գիտակցական կորով կը պահանջէ, տոկալ եւ կարենալ իբր հայ յարատեւելու համար: Կը հաւատամ եւ պէտք է հաւատալ, թէ ազգային հպարտութիւն եւ արժանապատուութիւն մեր մէջ կ'ապրին դեռ: Արդէն առանց ատոնց ձգտում գոյութեան չունենար ու եռ կը մեռնի: Արդ, մեր ազգային արժանապատուութիւնը չի՞ վիրաւորուիր, երբ մտածենք թէ այս այլանդակ վիճակը մեր գաղութներուն, թշնամիին հաճոյք ու ծիծաղ կը պատճառէ, Թուրքը վրանիս կը խնդայ: Թշնամին, աջ ձեռքը սուրին դաստակին վրայ, ձախով մօրուքը կը շոյէ, մտածելով թէ մեզ հանդարտ կրնայ մեր վիճակին ձգել առանց այլեւս միջամտելու, վստահ՝ չարաչուք արդիւնքի մասին...

Ուրեմն զգոյշ, վէճի սերմնացաններ ու կռիւի հերոսներ, որ անգիտակցաբար Թուրքին կիսատ թողած գործը շարունակելով իր լրումին կը տանիք: Զգո՛յշ, զգոյշ, ցեղին առողջ բնազդը կրնայ օր մը արթննալով պոռթկալ մէկէն ու ձեզ պատասխանատուութեան կանչելով պատժել: Նայեցէք անօթի, կիսամերկ ու վշտահար բազմութիւններուն գաղութէ գաղութ: Այդ մենք ենք: Որբեւայրի մայրերուն եւ արցունքոտ աչքերով որբերուն: Հայութիւնն է այդ, թրքահայութիւնը, եւ իրենց հայրենասիրական երազ ու բաղձանքներուն կէս ճամբան մնացած տառապանքէն մտաւորականութեան: Այս բոլորը ուրիշ, բոլորովին ուրիշ բան կը սպասեն անոնցմէ որոնք վարիչի պատասխանատու դիրքեր են հագած այսօր: Ոմանք թուչ մը հաց ու ձեռք մը կարկտան, ուրիշներ մխիթարական երեւոյթ: Կը բաւէ կիրքի, քէնի ու կուսակցական վէճերու քաւութեան նոխազ ընել այս որբ բազմութիւնները: Որբ, տասանորդուած ու նետուած խեղճ Եւրոպայի դուռներուն առջեւ:

Կ'ապրինք պատմական ու ճակատագրական ժամանակաշրջան մը, պատմական դէպքերու նախօրեակին: Աշխարհը նորէն բոցերով յղի կը տքայ: Պէտք ունինք կուռ ու խիտ շարքերով պատրաստ գտնուելու: Որովհետեւ կը գտնուինք դէմյանդիման թշնամիներուն ամէն տմարդիին ու ամէնէն անարգին, որ քշուելով Եւրոպայէն, Ափրիկէէն ու Միջագետքէն, իր բոլոր ուժովը մեր գլխուն վրայ կեցած է: Որ կը սիրէ տկարներուն արիւնը խմել իրենց իսկ գանկերով...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Pro Armenia

(ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

>>> :<<<

Հայ ժողովուրդի կրած տառապանքները քաղաքական եւ տնտեսական հողի վրայ, առաջ բերին յեղափոխական գրականութիւնը պարսկահայ, ռուսահայ եւ թրքահայ մտաւորականութեան մէջ:

Րաֆֆի, Պատկանեան, Արփիեան, Խրիմեան, Փորթուգալեան եւ շարք մը նախայեղափոխական շրջանի գրողներ, խմորեցին յեղափոխութեան նուիրուած սերունդներ եւ վերջապէս ծնունդ յեղափոխական կուսակցութիւններու:

Հայ ժողովուրդի ազատութեան գաղափարը

Հայաստան ունենալու վճռական ձգտումը.

Սեփական հայրենիք ունենալու իտէալը պէտք ունէր երկու տեսակ նուիրուածներու.—

ա) Կամաւորներ, հայդուկներ, տեռորիստներ, խմբապետներ եւ հասարակ զինուորներ.

բ) Գործիչներ, խմբագիրներ, կազմակերպիչներ, մտաւորականներ, տեսաբաններ եւ ղեկավարներ:

Առաջին շարքէն ունեցանք հազարաւորներ, որոնք թողլով ընտանիք եւ խաղաղ կեանք՝ գացին ու կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, իրենց կեանքն ալ զոհաբերելով:

Անանուն հերոսներ, անանուն կռուողներ, համեստ բայց արժէքաւոր [illegible] ունեցան, ինչպէս նաեւ ծանօթ հայդուկներ, անուանի յեղափոխականներ, ինչպէս Նիկոլ, Մուրատ, Հրայր, Սերոբ, Անդրանիկ եւ բազմաթիւ այլպիսիներ:

Երրորդ շարքէն էին Միքայէլ Վարանդեան, Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան, Ե. Թոփչեան, Զարզարեան, Գ. Խաժակ, Վրամեան, Ակնունի, եւ ուրիշներ:

Միքայէլ Վարանդեան եղաւ մէկը, որ կանուխէն նուիրուեցաւ Հայաստանի դատին եւ մնաց պատնէշին վրայ յարատեւօրէն, արժանաւոր, անձնուէր, տիրական, եւ հետեւողական կերպով:

Ընտանիք, անձնական շահ, ապագայի եւ տնտեսական բարօրութեան խնդիր գոյութիւն չունեցան իրեն համար:

Միայն ու միայն հետապնդեց ամբողջ կեանքի ընթացքին

ա) Ազգային դատ՝ հայկական միջավայրին մէջ.

բ) Pro Arménia միջազգային գետնի վրայ:

գ) Մտաւորական զարգացում Հայաստանի ազատման գաղափարին համար.

դ) Հրապարակագրութիւն եւ հրապարակախօսութիւն՝ լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը ազատագրութեան գործին համար:

ե) Ընկերային գիտութեանց ուսումնասիրութիւն, հիմնաւորելու համար հայկական դատը.

զ) Հերոսներու փառաբանութիւն քաջալերելու համար յեղափոխական զոհաբերութիւնը.

է) Պայքար, աշխատանք, անդադար ճանապարհորդութիւն՝ դարձեալ Հայաստանի իրականացման համար:

Միքայէլ Վարանդեան ապրեցաւ՝ Pro Armenia, գործեց՝ Pro Armenia, պատնէշի վրայ մնաց անսայթաք Pro Armenia, մանաւանդ գրեց, սրտով գրեց, հոգիով գրեց եւ միայն հայ դատի համար գրեց:

Միքայէլ Վարանդեան գործեց աննման, եւ լիապէս կատարեց իր պարտականութիւնը եւ մեռաւ պատնէշին վրայ:

Չենք ողբար զինք՝ այլ կը գնահատենք, չենք ողբար՝ այլ կը փառաբանենք:

Յարգանք եւ գնահատանք ունինք Միքայէլ Վարանդեանին՝ որ գիտցաւ արժեցնել, գործել, սերունդներ դաստիարակել:

Քու գրականութիւնդ, սիրելի Միքայէլ, կոթող մըն է քու իսկ վարպետ ձեռքերովդ պատրաստուած:

Այդ կոթողը լուսարձակ մըն է, անշէջ կրակ, որ սերունդներ պիտի լուսաւորէ, պիտի բոցկեցնէ:

Այդ կոթողը յարգանք կը պարտադրէ մեզի:

Կը խոնարհինք յարգանքով, մանաւանդ մենք, որ դաստիարակուեցանք քու շունչովդ, քու գրականութեամբ, եւ քու միջոցաւ սորվեցանք ընկերային կեանքը քննել, գնահատել:

ԳԷՈՐԳ Ն. ՔԷՍԱՆԵԱՆ

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յունիս 1ին, «Հայրենիք»ի ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Ցեղակրօն Ուխտերու առաջին համագումարը, մեծ խանդավառութեամբ: Այս առթիւ սրահը զարդարուած էր հայկական դրօշներով եւ վերատառութիւններով, որոնք Ցեղակրօն Ուխտերու հաւատամքը կը կազմէին — Յարգա՛նք նախնիին, Ցեղին Արիւնը, Հայաստանի Անկախութիւնը: Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի, Արամի եւ ուրիշ մեծ ընկերներու նկարները դրուած էին պատշաճօրէն բեմին վերեւ եւ երկու կողմերը:

«Յառաջ նահատակ» քայլերգը կը թնդացնէ սրահը եւ ժամը 9էն առաջ Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան կողմէ տիկ. Ս. Տէստէկեան կը բանայ ժողովը, բարի գալուստի խօսքեր ուղղելով եւ աւելցնելով՝ «նոր սերունդը կ'ըսէ թէ մեր ցեղը մեռած չէ»:

Երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ ընկեր Աստուր Խտրեան բարի գալուստի խօսքեր ուղղելով, ըսաւ. — «1934 յունիս 1ը յիշատակելի օր մը պիտի մնայ: Հայ ցեղի առաքինութեան շարժումն է այս, որուն ամենամեծ կերտողն եղաւ ընկ. Նժդեհ»: Ընկ. Աստուր յանուն Կեդր. Կոմիտէին պաշտօնապէս բացուած յայտարարեց ժողովը:

Իրեն յատուկ ոճով, տաղանդաւորութեամբ եւ գրաւիչ շեշտով ընկեր Նժդեհ կանգ առաւ մեր ազատագրական շարժման վրայ եւ ի միջի այլոց ըսաւ.

— «Շատ յաճախ ներքին թշնամին աւելի վտանգաւոր եղած է քան արտաքինը: Մեր ազատագրական թափը թուլացեր է, երբ ներքին եղեր է թշնամին: Եւ կէս դար է որ ներքին թշնամին մեղսակից կը դառնայ Թուրքին: Անգիտաչունչ, աչքը դուրս այդ տարրը կարեւորութիւն չէ տուեր ներքին կայլին: Հեռո՛ւ անոնցմէ: Թուրք մը գիրք մը գրեր է Ֆրանսերէն լեզուով թէ Հայը չունի ցեղային արժանապատուութիւն: Ես կը հաւկնամ այդ:

Ինծի համար անհասկանալի է ներքին թշնամին, որ խեղաթիւրելով ազգի մը պատմութիւնը, կը վտանգէ ազգին ապագան: Պատմութիւնը անարգող, մեր պատմական արժէքները ստորադնահատող տարր մը կայ այսօր: Այդ տարրը պարել կուտայ նոր սերունդին՝ երբ պէտք է պատրաստել: Մինչ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ յաւերժացնել հայ տիպարը: Հայերն անկախութեան ցաւ ունին:

Եթէ բռունցքի բարոյական չունիս՝ անբարոյական ես կենսաբանօրէն:

Այսօր նորահաս սերունդն եկեր է իր մեծ խօսքը ըսելու: Երբ առիւծի կորիւնը հոգեվարքի մէջ է, առիւծը կը մռնչէ որ ան ապրի... Ամբիծ դարձանք օտար հայրենիքներու համար... Սամսոն էինք, կոյր էինք եւ հիմա կը տեսնենք:

Ինչո՞ւ ցեղակրօն: Ցեղակրօնութիւն ըսել է կրօնները, յարանուանութիւնները ձգել երկրորդ գծի վրայ: Ցեղը ամէն բանէ վեր: Ցեղը նախապայման է Աստուծոյ նման: Եւ ցեղն է որ պիտի հաշտեցնէ երեք եղբայրները:

Թուրքը չնագայլ է: Ան է մեր թշնամին: Այս սերունդը մինչեւ չպաշտէ ցեղը՝ չի կրնար սիրել մեր ժողովուրդը:

Ամերիկայի մէջ ցեղակրօն շարժումը գտաւ իր հունը»:

ԴՐՕՇ ԵՒ ՀՈՂԱՅԻՆ ՆՈՒԷՐ

Ապա ողջունելով պատգ. ժողովը, ընկեր Նժդեհ յայտարարեց թէ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէն Ցեղակրօն Ուխտերուն կը նուիրէ հայկական եռագոյնը: Այս առթիւ աւելցուց. «Դրօշամարտի մէջ յաղթողը դրօշակիրն է»: (Բուռն ծափեր): Դարձեալ Սիրաքիւզէն տէր եւ տիկին Թոփուզխանեանները ցեղակրօն ուխտերուն կը նուիրեն 25 էյքըր հող: (Բուռն ծափեր):

«Հայրենիք»ներու խմբագիր ընկեր Ռ. Դարբինեան խօսք առնելով ըսաւ թէ նոր սերունդի շարժումի փուլերը երեք շրջանի կը բաժնուին. Ա. շրջան. — Ջանքեր նոր սերունդը հայ պահելու. Բ. շրջան — պայքար մեր ազգ. արժէքներուն համար: Գ. շրջան.— ցեղակրօն շարժումը, որուն փայլուն եւ շնորհալի կազմակերպիչը եղաւ ընկ. Նժդեհ:

Այս պատգ. ժողովին կը մնայ կազմակերպել Ցեղակրօն մարմինները»:

Յաջորդաբար խօսեցան ընկ. Ճան Նարկիզ (անգլիերէն), Ահարոնեան Ակումբին կողմէ: Ընկ. Ս. Զթնեան՝ Նիւ Ինկլընտի Շրջ. Գործադիրին կողմէ: Տօքթօրներ Բարսեղեան, Թաշճեան, Թուղճեան, Պաղտոյեան անդրադարձան այս շարժման: Պ. Արշակ Ծէթվաճեան շեշտեց որ պէտք է «պանծացնել ցեղին հանճարը»: Խօսեցան նաեւ ընկերներ Օզանեան, Համաստեղ, Վերածին, Յովհ. Տէր Յովհաննէսեան, Յ. Մանուալեան (անգլիերէն), Գալ. Էյնաթեան, Գար. Գաբրիէլեան:

Ընկեր Նժդեհի վերջաբանով ժողովը փակուեցաւ կէս գիշերէն ետք ուրախ եւ խանդավառ տրամադրութեամբ:

«Հ.»

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՓԱՌՔԻ ՕՐԸ ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Այսպէս, յունիս 10ին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Պոմօնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէն, սարքած էր յիշատակի տօն մը նուիրուած Մայիս 28ին: Սէն Ժիւլիէնի մէկ օդասուն պարտէզին մէջ, ժամանակէն շատ առաջ խռնուած էր ժողովուրդը, հաղորդուելու համար օրուան սրբազան խորհուրդին: Շեշտեմ թէ, այս տարի բացառաբար Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը եղաւ միայն ընկերահամակրական շրջանակի մը մէջ:

Դուրսը դրան առջեւ, եւ ներսը պատուոյ սեղանին վերեւ, տարագիր դրօշը իր ամբողջ առնական գեղեցկութեամբը, ծալծալ կը խաղար հովերու քմայքին հետ: Ներսը ժողովուրդը, սեղաններու շուրջ, շրջանակ մը կազմած մտերիմներու անհամբեր կը սպասէր օրուան հանդիսութեանց: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ղրկած էր իր մասնաւոր ներկայացուցիչը, օրուան հանդիսութեանց առթիւ:

Պոմօնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան քանի մը խօսքերով կը բանայ հանդէսը շեշտելով թէ այս տարի Մայիս 28 կը տօնենք ընկերահամակրական շրջանակի մը մէջ, պատմելու համար մեր ցաւերն ու ուրախութիւնները իրարու եղբայրանալու պահ մը օրուան խորհուրդէն ներշնչուած: «Եւ հոս այս յարկին տակ, մթագնած աչքերով, եւ հետաքրքիր արտայայտութեամբ նստող մեր սիրելի հայրենակիցները, քիչ վերջը բոլորն ալ պիտի դառնան արուեստագէններ, ամէն մէկը իր կարողութեան չափով: Որովհետեւ ընտանեկան է մեր այս տօնակատարութիւնը, եւ ընտանիքի անդամներն են որ պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնները»:

Փոքրիկներ Ժիրայր Ոսկանեան եւ Վարդան Տէր Վարդանեան ջութակի վրայ կը նուագեն «Մեր Հայրենիք»ը, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս:

Ապա, ժողովուրդի փափաքին վրայ օրուան պատուոյ նախագահ կ'ընտրուի չէզոք անձնաւորութիւն մը, փրոֆ. Տօքթ. Արզումեան, իսկ սեղանապետ՝ ընկեր Սէրէնկիւլեան:

Նախագահին առաջարկով ժողովուրդը վայրկեան մը ոտքի կ'ելլէ ի յարգանս ողբացեալ Վարանդեանի, որուն [illegible] կատարեր էինք առտուն: Ապա, մաղթանքներ կ'ընեն մեզմէ քիչ մը հեռու, անկողնին գամուած մեծ Հայուն՝ Ա. Ահարոնեանին:

Սեղանապետը խօսք կուտայ քաղաքին մեր մէջ հիւրաբար գտնուող չէզոք անձնաւորութեան մը, Պ. Զիլճեանի որ ականատես ըլլալով կովկասեան անցուդարձերուն կը խօսի հաւատաւորի շեշտով մը.

— «Մենք դարերով ու դարերով տառապեցանք ի խնդիր ազատութեան: Մենք երազ մը միայն ունէինք, — ե՞րբ պիտի ազատինք Թուրքին լուծէն: Եւ այդ օրը հասաւ: Հազիւ չորս տարիներ անցած էին Թրքահայ զանգուածին հաւաքական կոտորակումէն, ահա անդին, Հայոց աշխարհի միւս հատուածին մէջ, Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի առջեւ, հայ մարդը, կոտրեց Թրքական վերջին յարձակումի թափը, եւ լուսաւոր առաւօտ մը Մայիսի, կերտեց Հայաստանի հանրապետութիւնը: Եւ հիմա շնորհիւ Մայիս 28ին, ունինք մանրանկար հայրենիք մը: Աշխատինք Մայիս 28ի շունչով հասնիլ վերջնական Հանգրուանին, Հայոց աշխարհի վերջնական ազատութեան»:

Ժողովուրդի կողմէ միաձայնաբար կ'երգուի «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», ընկ. Սիմոն Կարապետեան կ'երգէ «Կանչէ կռունկ»ը եւ փոքրիկն Վարդգէս Տէրտէրեան կ'արտասանէ «Թէ դուք Հայ էք»:

Ապա օրուան բուն բանախօսը ընկ. Սէրէնկիւլեան խօսք առնելով կ'ըսէ.

— «Մենք չենք կարող չտօնել Մայիս 28ը: Որովհետեւ անկախութեան զգացումը մեր ամեհի լեռներէն եւ մեր արիւնանց հայրերէն կուգայ մեզ: Որովհետեւ անկախ ու ինքնիշխան կեանքը ժառանգած ենք մեր հինաւուրց քաղաքակրթութենէն, երբ կամուրջ մըն էինք Արեւելքէն Արեւմուտք, երբ ոսկեղենիկ լեզու մը ունէինք եւ ունինք եւ ատաւելապէս, չենք կրնար չտօնել այսօր Մայիս 28ը այսպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր մեր երէկի «դաշնակիցները» մոռցան մեզ եւ դաւաճանելով իրենց ըմբռնումներուն կ'երթան ողջագուրուիլ Թուրքին հետ: Ինչպէս չտօնել Մայիս 28ը երբ մէկ միլիոն զոհեր տալէն վերջ, այսօր դարձեալ աստանդական ու տարագիր ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն, քարշ կուտանք մեր կեանքը: Եւ արեւելքի մէջ մեր դարաւոր թշնամիին գործած աւերներուն առջեւ, երբ մէկը եւրոպական պետութիւններէն լռեց, միւսը դաւաճանեց մեզի: Ի՞նչպէս մոռնալ մեր փառքի օրը, Մայիս 28ը, երբ հայութիւնը դարերու ստրկութեան շղթան կոտրելէ վերջ, սրբեց իր ճակտին մուրը, եւ հպարտութեամբ շունչ մը առաւ:

Ընկեր բանախօսը օրուան քաղաքական անցուդարձերուն ամփոփումը տալով, հայրենակիցներու ուշադրութեան յանձնեց ռուս-թրքական դաշինքի դաշնագիրը, որուն համաձայն երբ Մոսկուա կռուի բռնուի որ եւ է պետութեան մը հետ, Կովկասի խնամակալութիւնը պիտի յանձնէ Թուրքին: «Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը իրերու այս կացութեան մէջ, փոխանակ փոքրոգի վատաբանութեանց քով քովի գայինք, վշտակցէինք, մեր սիրտերը բանայինք իրարու այս ահաւոր մղձաւանջին առջեւ: Ահա ճիշդ ատոր համար է որ մենք կը տօնենք Մայիս 28ը, ըլլայ անխառն հաւատքի ներշնչարան մը: Կեցցէ՛ Մայիս 28ը, որ մեր հաւատքի անսպառ աղբիւրն է եւ պիտի ըլլայ, եւ երբ վտանգը գայ մեր դռներուն առջեւ պիտի կեցնէ մեզ ոտքի, պաշտպանելու համար Հայութիւնն ու Հայրենիքը»:

Կ'երգեն ընկերներ Վահան Տէր Վարդանեան (Հայաստան, Զուխիմ եւ սէր), Աղաջան Մառուկեան (Ի՞նչ ման կուգաս, Այ այլուղս), Տէրտէրեան (Մութ բանտերում), Յարութիւն Քոսորաճեան (Մինչ օտար թնդանօթները) եւ ընկերուհի Մաթիկեան (Ես մի խօսնակ թառ ունէի):

Մխիթարական երեւոյթ մըն է մեզ համար տեսնել չէզոք հայրենակիցներու մասնակցութիւնը: Այսպէս Պ. Յովհ. Յակոբեան երգեց «Լեռ ամպերը» եւ քանի մը ուրիշ երգեր: Պ. Յակոբեան յաջող թէնոր մըն է: Կ'արժէ որ յաճախ երեւի մեր բեմերուն վրայ: Օր. Գալենիկ Մարտիրոսեան, Պոմօնի մանկապարտիզպանուհին, յաջողապէս արտասանեց Յ. Թումանեանէն:

Իսկ անդին, Պոմօնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէի ընկերները, մերթ ընդ մերթ, կը թնդացնեն մթնոլորտը յեղափոխական երգերով, որոնց շատ անգամներ կը մասնակցէր ժողովուրդը:

Սեղաններու շուրջ, գարեջուրի գաւաթները կը պարպուին եւ բաժակաճառեր կը խօսուին: Այսպէս խօսք կ'առնեն ընկերներ Դարբինեան, Հ. Տէր Բարսեղեան, Տէօքմէճեան բոլորն ալ փառաբանելով Մայիս 28ի խորհուրդը:

Յիշատակելի կէտ մըն է սակայն փրոֆ. Տօքթ. Արզումեանի պարագան: Բառին լայն առումով չէզոք, հակառակ իր տարիքին մեզ կրկին անգամ երիտասարդացուց: Պատմեց Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին շրջանի մասին իմաստալից դրուագներ: Եւ իր պատմածները, կրնան ապահովաբար իբրեւ հում նիւթ ծառայել պատմութեան: Տօքթ. Արզումեան, ազդուելով մթնոլորտի այնքան հայեցի, այնքան սրբազան խորհուրդէն... երգեց առանձին եւ շեշտեց թէ «հոս երգեցիք շատ մը յեղափոխական եւ ազգային երգեր, սակայն, յարգելի Դաշնակցական բարեկամներս չերգեցիք ձեր երգը...«Դաշնակցական խումբ»ը ... եւ ահա

կուրծքերը կ'ուռին, տրամադրու-թիւնները կը բարձրանան։

Տոքթ. Արզումանի այս պարագան, կրնայ ականջի օղ ղառնալ շատ շատե-րուն։ Ամէնէն վերջ ըսկ. Պօղոս Հիւս-եան կ'ոգեկոչէ յիշատակը Հայաստա-նի Հանրապետութեան, երէկ եւ այ-սօր, կը ձաղկէ բոլոր վատերը որոնք զարշելի խաչակրութեան մը լծուած են ընդդէմ Մայիս 28ի եւ եռագոյնի։

Այսպէս ժամը մինչեւ երեկոյեան 8 մէկը կ'երգէր, միւսը կ'արտասա-նէր եւ ծառերու շուքին տակ հայկա-կան շուրջպարներ տեղի կ'ունենա-յին։

Վերջապէս յիշատակելի օր մը եղաւ Փամօնի Հայութեան եւ մեզի համար Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը, որ մեր մտածումները կրկին բոցա-վառեց։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՈԼԻՄՊԻԱԿԱՆ

═ o ═

Մայիս 15էն մինչեւ 21, ամբողջ շա-բաթ մը, Երեւանի մէջ տեղի ունե-ցաւ Հայաստանի երիտասարդ արուես-տագէտներուն ոլիմպիականը։

Կը մասնակցէին 250 արուեստա-գէտներ, 60ը գաւառներէն։

Ոլիմպիականին կը մասնակցէին հետեւեալ թատրոնները.— Պետական առաջին թատրոն, Բանուորական թատրոն, Պատանեկան թատրոն։

Թատերական ներկայացումներու մրցումը երեւան բերաւ կարգ մը ար-ուեստագէտներու բեմադրական եւ դերասանական ընդունակութիւննե-րը։

Այսպէս Պետական Թատրոնին կող-մէ, երիտասարդ դերասան մը, Գ. Մուշեղեան, բեմադրեց Մեծապատիւ Մուրացկանները։ Դերասանը վար-ձատրուեցաւ առաջին մրցանակով։ Իրենց յաջողութիւններուն համար, վարձատրուեցան նաեւ դերասաններ Մարգունի (Բ. մրցանակ), Աբեղեան (Գ. մրցանակ), իսկ Թ. Դիլաքեան, Ն. Գէորգեան եւ Տ. Եղեան գովա-սանագիր ստացան։

Մեծ յաջողութիւն գտաւ նաեւ Պա-տանեկան Թատրոնը Քաջ Նազարի ներկայացումով, որուն բեմադրիչն էր Ա. Գուլլաքեան, բեմայարդարը՝ Մ. Արուտչեան, երաժիշտը՝ Ա. Սաթ-եան։ Դերասաններուն մէջէն՝ Քաջ Նազարի դերով մրցանակի արժանա-ցաւ 17 տարեկան Վաչիկ Մուրատ-բէկեան, իսկ գովասանագիր ստա-ցաւ Քիչմիրեան։

Բանուորական Թատրոնը եւս որոշ յաջողութիւններ ունեցաւ Քաջ Նազա-րի բեմադրութեան մէջ։

Արտասանութեանց մրցումներուն մասնակցեցան տասը հոգի, վարձա-տրուեցան հինգ հոգի։ Առաջին մր-ցանակը տրուեցաւ պետական Թատ-րոնի դերասաններէն Թ. Դիլաքեանի, Բ. մրցանակը՝ 12 տարեկան Ասատր-եանի (արիններու Մխութեան ախղամ, Ղարաքիլիսայէն), Գ. մրցանակը՝ Շերենցի, պետական Թատրոնի դե-րասաններէն։

Պարերու մրցումը եւս հետաքրքրա-կան էր նոյնքան։ Վ. Արիստակէսեա-նի ազգագրական պարերը, ինչպէս միշտ, շատ գնահատուեցան։ Ա. մր-ցանակը տրուեցաւ Արիստակէսեանի։

Անհատական պարերը նուազ յաջող էին դժբախտաբար։ Հակառակ պա-րողներու ցոյց տուած շնորհքին, հայ-կական եւ Ազրբէջանեան կարգ մը պարեր ներկայացուեցան քննադա-տելի ձեւով։

Ս. Լիսիցեանի պարի դպրոցը բա-ւական գնահատուեցաւ իր պարերով։ Կը մասնակցէին աւելի քան 50 հոգի։ Մասնաւորապէս յաջող էին «Ջինա-կան լապտերներու» բեմադրութիւնը եւ եգիպտական պարերը։ Ընդհանուր պարերու իր յաջողութեան համար Ս. Լիսիցեանի դպրոցին տրուեցաւ առա-ջին մրցանակը։ Ազգագրական պարե-րու համար տրուեցաւ գովասանա-գիր։ Լէնինականի արիներու ազգա-գրական պարերը շատ շնորհալի էին, ուրախութիւն եւ թարմութիւն կը ճառագայթէին։

Անհատական պարերու համար վար-ձատրուեցան 15 հոգի։

Երաժշտական մրցումներուն կը մասնակցէին 100 արուեստագէտներ (ջութակ, դաշնամուր, խմբերգ, մե-ներգ, արեւելեան նուագարաններ)։

Ուշադրութեան արժանացան Երե-ւանի Պետական Երաժշտանոցին եւ Լէնինականի երաժշտական արուես-տանոցին մրցումները։

Ջութակահարներէն վարձատրուե-ցան Կիրակոսեան (Ա. մրցանակ), Մ. Թաղէոսեան (Բ. մրցանակ), դաշնա-կահարներէն՝ Ա. Ազիզեան (Ա. մրցա-նակ), Կոմին (Բ. մրցանակ), Մխի-թարեան (Բ. մրցանակ)։

Երաժշտանոցին երգչախումբը, որ մրցումներուն կը մասնակցէր երա-ժիշտ Կ. Զաքարեանի ղեկավարու-թեան տակ, ստացաւ գովասանագիր։ Փողհարներէն վարձատրուեցաւ Մես-եան (Բ. մրցանակ), Փարսադանեան (Գ. մրցանակ)։

Երիտասարդ երաժիշտներէն Գ. մր-ցանակը շահեցաւ Շիշեան։

Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւեց 14 տարեկան Թաթիոս Բաղալեան, որ ստացաւ Ա. մրցանակ։

Կերպընկալ արուեստի մրցումնե-րուն կը մասնակցէին 35 հոգի։ Քան-դակագործներէն վարձատրուեցան Ե-ղիազարեան (Ա. մրցանակ), Թէրզիբաշեան եւ Մանասեան (Բ. մր-ցանակ)։ Նկարիչներէն իրենց լաւագոյն գործերուն համար վարձատրուեցան Եղուարդ Սարգիսեան (Ա. մրցանակ), Բաբայեան (Բ. մրցանակ), Սիմոն-եան եւ Գալստեան (նոյնպէս)։ Գո-վասանագիր ստացան Աւետիսեան, Խաչէկեան, Սարոյեան։ Փորագրու-թեան մրցումներուն մէջ վարձատր-ուեցան Շաւարշ Յովհաննիսեան (Ա. մրցանակ), Ս. Արութչեան եւ Կա-րապետեան (Բ. մրցանակ)։

Գրական մրցումները յետաձգուե-ցան մէկ ամիս, որպէսզի երիտասարդ գրողները կարելիութիւն ունենան մր-շակելու իրենց տրուած նիւթերը։

Այս մրցումներուն մասին խօսելով ընդհանրապէս, «Խ. Հայաստան»ի աշխատակիցը, Վ. Հացագործեան, հետեւեալ թերութիւնները կ'արձա-նագրէ.—

Թատերական մրցումներուն խաղա-ցանկը այժմէականութիւն եւ զանա-զանութիւն չունէր։ Նոյն դիտողու-թիւնը նաեւ երգերուն եւ պարերուն համար։

Լիսիցեանի պատրաստած «Ջինա-կան լապտերներուն» փոխարէն, փա-փաքելի կը գտնէ աշխատանքի կեան-քէն առնուած պատկեր մը։ Արիստա-կէսեանի պարերը եւս աւելի արժէք պիտի ստանային, եթէ նիւթը առնը-ւէր օրուան կեանքէն։ Իբրեւ նորու-թիւն, ներկայացուեցան «խոհարար-ներու պարը», «արիներու պարը», բայց շատ անյաջող։

Դարձեալ, քաղաքներու եւ գիւղե-րու աշխատաւորութեան հիւսած ժո-ղովրդական երաժշտութենէն ոչ մէկ նմոյշ։ Ոչ մէկ նմոյշ, դարձեալ, ժո-ղովրդական բանահիւսութենէն եւ ձեռագործներէն։ Այս մրցումներուն յաջողութեան համար եւ ժողովրդա-կան ստեղծագործութիւնները քաջա-լերելու համար, անհրաժեշտ է մաս-նագէտներ ղրկել գաւառները եւ հա-ւաքել ժողովուրդին ստեղծագործու-թեան նմոյշները։ Դարձեալ մրցում-ներուն չէին մասնակցեր Հայաստա-նի փոքրամասնութիւնները։

Ամէն պարագայի, այս ոլիմպիա-կանը նոր փորձ մըն էր եւ գեղեցիկ։

Մրցանակաւոր արուեստագէտները ղրկուեցան Թիֆլիզ, մասնակցելու Անդրկովկասի արուեստագէտներու ո-լիմպիականին։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԼՈՒԾՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

═ o ═

Յօդ. 1. Կուսակցական - քաղաքա-կան կազմակերպութիւններու — կու-սակցութիւններ, միութիւններ, շար-ժումներ եւայլն,— կազմութիւնն ու գոյութիւնը կ'արգիլուին։

Գոյութիւն ունեցող կուսակցական քաղաքական կազմակերպութիւններն ու անոնց մասնաճիւղերը կը լուծուին։ Պատկան դատարանները պէտք է ան-միջապէս ջնջեն անոնց իրաւական ան-ձի արձանագրութիւնը։

Յօդ. 2. Բոլոր կուսակցական - քա-ղաքական տպագրական գործերը՝ թերթեր, պարբերականներ, պրօշիւր-ներ եւայլն, ինչպէս նաեւ մասնաւոր-ներու հրատարակութիւնները, որոնք կը հետապնդեն կուսակցական - քաղա-քական նպատակներ, որ յայտարար-ուած են եւ կամ կը հասկցուի թէ կը պատկանին որ եւ է քաղաքական - կու-սակցական կազմակերպութեան, կը դադրին։

Յօդ. 3. Լուծման ենթակայ կազ-մակերպութիւններու եւ անոնց կից մարմիններու կուսակցական - քաղա-քական հանգամանքի մասին եթէ կաս-կած ծագի, այդ հարցը կը վճռեն, ամբողջ կազմակերպութիւններու հա-մար՝ ներքին նախարարը, իսկ անոնց կից մարմիններու համար՝ շրջանային կառավարիչները։

Տպագրական գործերու կուսակցա-կան հանգամանքի մասին կասկած ծա-գելու պարագային, կ'որոշեն՝ մայրա-քաղաքին մէջ ներքին գործերու նա-խարարը, իսկ գաւառներու մէջ՝ շր-ջանային կառավարիչները։ Այս յօդ-ուածներով եղած վարչական կարգա-դրութիւնները, վերաքննութեան են-թակայ չեն։

Յօդ. 4. Ամէն տեսակ կուսակցա-կան - քաղաքական ժողովներ եւ քա-րոզութիւններ կ'արգիլուին։

Յօդ. 5. Ոչ ոք չի կրնար մասնակցիլ կուսակցական - քաղաքական որ եւ է կազմակերպութեան կամ նիւթապէս օժանդակել՝ կազմակերպելու կամ պահելու համար նման կուսակցու-թիւններ։

Յօդ. 6. Լուծուած կուսակցական - քաղաքական կազմակերպութիւնները եւ անոնց կից մարմինները չեն կրնար վերածուիլ ուրիշ կազմակերպութիւն-ներու, ինչ ձեւի, խպատակի կամ ա-նունի տակ ծածկուած ըլլան. իսկ 19 մայիս 1934 Թուականէն յետոյ փոխա-կերպուածները կը լուծուին։

Կասկած ծագած պարագային թէ, կապ կայ նոր եւ լուծուած քաղաքա-կան - կուսակցական կազմակերպու-թիւններու միջեւ, այս մասին որոշում, կուտան, մայրաքաղաքին մէջ՝ ներ-քին նախարարը, իսկ գաւառներու մէջ՝ շրջանային կառավարիչները։ Յօդուած 3ի երրորդ կէտը կը գործա-դրուի նաեւ այս պարագային։

Յօդ. 7. Ով որ կը կազմէ կուսակ-ցական - քաղաքական կազմակերպու-թիւններ, եւ կամ զանոնք կը կերպա-րանափոխէ ուրիշի (յօդ. 1 եւ 6), կը պատժուի 3 տարի խիստ բանտարկու-թեամբ եւ մինչեւ 100 հազար լէվ տու-գանքի։

Այդ կուսակցական - քաղաքական կազմակերպութիւններու համար հա-ւաքուած նիւթական միջոցներն ու գումարները կը գրաւուին։

Յօդ. 8. Անոնք որ կը շարունակեն մնալ կամ գրուիլ իբրեւ անդամ լուծ-ուած կամ նոր կազմուած կուսակցա-կան քաղաքական՝ կամ կերպարանա-փոխուած կազմակերպութեան մը, կամ նիւթապէս կ'օժանդակեն որ եւ է ձեւի տակ անոր կազմութեան կամ պահպանման, կը դատապարտուին մէկէն մինչեւ 6 ամիս բանտարկու-թեան եւ 1000էն մինչեւ 10 հազար լէվ տուգանքի։

Յօդ. 9. Ով որ կը հրաւիրէ կամ կ'օգնէ հրաւիրելու կուսակցական եւ քաղաքական ժողովներ, կը դատա-պարտուի բանտարկութեան եւ մինչեւ 3 հազար լէվ տուգանքի։ Նոյն պատի-ժին կ'ենթարկուին նաեւ նման ժողո-վի մասնակցողները։

Յօդ. 10. Գործակցական, բաժնե-տիրական կամ այլ ընկերութիւններ, եթէ որ եւ է ձեւի տակ, ուղղակի կամ անուղղակի կ'օգնեն կուսակցական - քաղաքական կամ անոնց կերպարանա-փոխուած կազմակերպութիւններուն, կը լուծուին։ Ասկէ զատ կ'ենթարկուին 5 հազարէն մինչեւ 300 հազար լէվ տուգանքի, իսկ անոնց վարչական խորհուրդներու անդամները պատաս-խանատուութեան կ'ենթարկուին հա-մաձայն յօդուած 9ի։

Յօդ. 11. Այս կարգադրութիւնը կը ջնջէ իրեն հակառակ բոլոր օրէնքները։

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

CAHIERS DROUOT, Գրական - գե-ղարուեստական բովանդակութեամբ։ Հրատ. «Ծանթ» (Մ. եւ Մ. Պարսամ-եան եղբ.)։ 30 Rue Drouot, Paris.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Տնտեսական Կեդրոնի տնօրէն Պ. Խանդամեանի կողմէ ուղղուած հր-րաւիրագրէ մը կ'իմանանք թէ՝ Փարի-զի քաղաքապետական խորհուրդի նա-խագահ Պ. Ֆիքէ քաղաք. խորհուրդի անդամներուն հետ պիտի այցելէ Սեւ-րի Մուրատեան վարժարանը, վաղը, ուրբաթ, 22 յունիս, ժամը 15.30ին։

Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք.—

«Աւելորդ է ծանրանալ այս պաշ-տօնական այցելութեան կարեւորու-թեան վրայ։ Այն պահուն երբ մեր նո-րահաստատ գաղութը ներկայ տնտե-սական ծանր ու աննախընթաց պայ-մաններու մէջ օրէ օր կը հիւծի, երբ անգործութեան նպաստները օրէ օր կը դադրին— եւ մեր հայ հայրենա-կիցներով կը լեցուին Փարիզի հիւան-դանոցները, այս տեսակ դժնդակ կա-ցութեան մը ժամանակ Փարիզի քա-ղաքապետութեան այս պաշտօնական այցելութիւնը կը բերէ մեր հայ գա-ղութին եւ ազգին ոչ միայն պատիւ եւ մխիթարութիւն, այլեւ ֆրանսական ասպետական ազգին մեզ հանդէպ տա-ծած բարեացակամ զգացումներուն բարձր հաւաստիքը։

«Նախագահ Ֆիքէի կ'ընկերանայ, ի միջի այլոց, քաղաքապետութեան անդամ Պ. Լէոփոլտ Պէլլան, որուն բարեգործական հաստատութիւնները եւ հիւանդանոցները ծանօթ են բոլոր աշխարհի։

Օգտուելով մեր ազգին եւ հայ գա-ղութին եղած այս աննախընթաց պա-տիւէն, հրաւիրած ենք նոյն օրը, Պոււա - Քոլոմպի, Ալֆորվիլի, Քուրպը-վուայի, Իսի-լէ-Մուլինոյի, Ալֆորվիլ-լի, Արքէօյի, Քաշանի եւ ուրիշ հա-յաշատ արուարձաններու Պ. Պ. քա-ղաքապետները եւ Թաղապետութեան անդամները, որոնք ընդունած են գալ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԻՒՐԻՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

═ o ═

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 յունիս (Յառաջ).— Ընկիւրիցիներու Հայր. միութիւնը, պաշտօնական հրաւիրագրով մը, կան-չած էր զիս, ներկայ ըլլալ իրենց տա-րեկան պարահանդէսին, որ տեղի ու-նեցաւ Փօմօն - Սէն Ժիւլիէնի ընդար-ձակ պարտէզներուն մէկուն մէջ։

Ընկիւրեցի մեր բարեկամները հրա-ւիրած էին զիս առաւելապէս այն պատճառաւ, որ միութեան ծրագրին եւ գործունէութեան մասին բսի - ը - սաներ շրջան ըրած են։ Մանաւանդ, անցեալ տարի «Յառաջ»ի մէջ երեւ-ցած գրութիւն մը յուզած էմիութեան ղեկավար եւ անդամ տարրերը։ (Խմբ. — յետոյ ճշդուեցաւ)։

Սխալ է ըսել թէ բոլոր Թրքախօս-ները հայութեան եւ հայ կեանքի հետ որ եւ է կապակցութիւն չունին։ Սխալ է անոր համար, որ ծանօթ ըլլալով Ընկիւրիի միջավայրին, մարդիկ Թր-քերէն կը խօսին ոչ թէ անոր համար, որ հայերէն խօսիլ չեն ուզեր, այլ՝ ո-րովհետեւ Թուրքերէնէ ուրիշ բան մը չեն գիտեր։

Պարահանդէսը լաւ կազմակերպուած էր, եւ կլորիկ հասոյթ մըն ալ գոյա-ցաւ։ Պատիւ Ընկիւրիցիներուն, հան-դէսին տեւողութեանը, ներսը, պատ-ւոյ սեղանին վերեւ ֆրանսական դրօշ-ներուն հետ, հայ տարագիր եռագոյնն ալ կը ծածանէր։ Թող օրինակ առնեն զանազան հայախօս «հայրենակից»-ներ։

Միութիւնը կազմուած է 1932 դեկ-տեմբերին, 13 անդամներով, իսկ այս օր կը համրէ 220 հոգի։ Պահեստի դրամ ունին դրամատան մը մէջ 13000 ֆրանք որմէ գանձում մը ընելու պա-րագային վեց հոգի միաժամար ներ-կայանալու եւ ստորագրելու են։ Մի-ութեան ներսը, քաղաքական եւ կրօ-նական ամէն տեսակի վէճեր արգիլ-ուած են։ Միութիւնը ըլլալով բարե-նպատակ, իր առաջին պարտականու-թիւնն է օգնել Ընկիւրեցի հայրենա-կիցներուն, բարոյապէս եւ նիւթա-պէս։ Ունին նաեւ հայ բժիշկ մը միու-թեան տրամադրութեան տակ։

Ցոյց տուին ինծ ստացագիրներ, ո-րոնցմէ կ'երեւայ որ անցեալ տարի Էքսի սանաթորիումի մէջ պահած են երկու Թոքախտաւոր Ընկիւրեցի հայ-րենակիցներ՝ իւրաքանչիւրին 900ա-կան ֆրանք ամսավճարով։ Եւ այս հինգ ամիս անդադար։

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞նչպէս թերթ կը հրատարակեն

«Հայրենիք» ղիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունիս).

— «Նիւ Եորքի Բանւոր չափազանց սրտնեղած է այն դիտողութիւնե-րէն, զոր ըրած էինք խորհրդային կա-ռավարութեան կողմէ 1000 բաժանոր-դի «պատուէր» կամ 5,000—6000 տոլարի «նուէր» ստանալուն համար։

Համայնավար թերթը կ'աշխատի հաւատացնել, որ իբր թէ խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանէն մէկ հատիկ սենթ իսկ չէ ուղարկած իրենց եւ թէ իրենք մինչեւ այժմ ապառիկ կ'ուղարկեն եղեր իրենց թերթը եւ ասկէ ետքն ալ ապառիկ պիտի ղրկեն, քանի որ «արգիլուած է երկրէն դրամ դուրս հանելը»։

Սակայն, Նիւ Եորքի Բանւորին դր-րամական խոշոր գումար մը հասցնե-լու համար, խորհրդային կառավարու-թիւնը երբեք պէտք չունի Հայաստա-նէն ղրկելու այդ դրամը, քանի որ, փառք Աստուծոյ, կան Հօկի, ներգաղ-թի կամ Հայրենակցականներու նման կազմակերպութիւններ, որոնց դրամ-ները, Հայաստան ղրկուելու փոխա-րէն, կրնան իր իսկ հրամանով հոս ծախսուիլ՝ Բանւորի հրատարակու-թեան եւ բոլշեւիկեան ուրիշ ձեռնարկ-ներու համար, ինչպէս որ տարիներէ ի վեր արդէն տեղի կ'ունենայ։ Այդ-պէս չէ՞ր միթէ, որ Հայաստանի ներ-գաղթի կամ շինարարութեան նուիր-ուած դրամներու մէկ կարեւոր մասը ցարդ վատնուեցաւ բոլշեւիկեան պրո-պականտի համար արտասահմանի մէջ։

Յետոյ, խորհրդային կառավարու-թիւնը, համեմատաբար խոստումնալից ըլլալով նախագահ Ռուզվէլթին հա-մայնավարական պրոպագանդ չընել Ամերիկայի մէջ, բնականաբար կը խուսափի իր սահմաններէն ուղղակի դրամ ղրկել այս երկրի մէջ հրատա-րակուող ո եւ է համայնավար թերթի։ Մոսկուա, որ այնքա՜ն վարպետ է ամէն տեսակ դաւադրական գործերու մէջ, ստեղծած է բազմաթիւ ծածուկ եւ անուղղակի միջոցներ, որոնցմով դիւրութեամբ կը հասցնէ խորհրդ. դրամները՝ ուր որ պէտք է, որուն որ պէտք է։

Վերջապէս, խորհրդային քաղաքա-ցիներուն արգիլուած է արտասահմա-նէն թերթեր բերել տալ, նոյնիսկ եթէ այդ թերթերը համայնավար թերթեր են։

Ճիշդ է, ժամանակ մը արգելք չկար արտասահմանի համայնավար թերթե-րուն համար, բայց երբ տես-նուեցաւ որ այդ թերթերուն մէջ ալ յանախ բաներ կան, ո-րոնց մասին լուր պէտք չէ ունենան խորհրդային քաղաքացիները, մինչեւ անգամ համայնավարներէն շատեր, անմիջապէս արգիլուեցաւ արտասահ-մանի համայնավար թերթերու ալ ա-զատ մուտքը խորհրդային սահմաննե-րէն ներս։

Ահա թէ ինչո՛ւ Բանւոր պարապ տե-ղը կը փորձէ հաւատացնել, թէ ասկէ առաջ ալ ունեցած է հայրենաւոր բա-ժանորդներ Հայաստանէն եւ այժմ ալ իբր թէ այն տեղէն 1000 բաժանորդի պահանջ է ստացած։ Ասիկա տղայա-կան, վրան - բաց սուտ մըն է։ Ամէն մարդ գիտէ, թէ խորհրդային կառա-վարութենէն զատ ո եւ է մասնաւոր անձ չի կրնար ո եւ է թերթ մինչեւ իսկ համայնավար թերթ ազատօրէն ստանալ արտասահմանէն։

Բարեբախտաբար, ամերիկահայ հասարակութիւնը բաւականաչափ տեղեակ է բոլշեւիկեան մեքենայու-թիւններուն, որպէսզի չհաւատայ Բանւորի անամօթ սուտերուն, որոնք երբեք չպիտի կարենան ծածկել հե-տեւեալ աղաղակող փաստերը.—

ա) որ Բանւոր օրաթերթ դարձաւ Գեւոնդ արքեպ.ի դիակը շահագոր-ծելով.

բ) որ Բանւոր մինչեւ այժմ ապրե-ցաւ եւ այսուհետեւ պիտի ապրի Հա-յաստանի շինարարութեան եւ ներ-գաղթին նուիրուած դրամներու մէկ կարեւոր մասին վատնումով եւ

գ) խորհրդային կառավարութիւնը կամ Ձեկան դրամական խոշոր «նը-ւէրներ» կ'ընէ այդ թերթին իրեն յա-տուկ ստորերկրեայ ճանապարհնե-րով»։

Այս բոլորէն վերջ, պիտի թելադրէի իմ Ընկիւրեցի բարեկամներուս, որ այսուհետեւ, թօթափէին Թուրք ժո-ղովուրդին ժառանգուած անխտասր ցուցարարութիւնները... «չիֆթէ թէլ-լի», «զէյպէկ», որ նախատինք մըն է մեզի համար։

Հրաչեայ

Հայ - Բոյժ

(Haï-Pouj)

LA MEDECINE ARMENIENNE

Ամսաթերթ ժողովրդական բժշկու-թեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն - Խմբագիր
Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Տոքթ. Շ. ԱՅՎԱԶ-ԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ, լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմ-բեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքա-ծոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

Բովանդակութիւն

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը հրատարակէ յօդ-ուածներ՝ որ կ'ամբողջացնեն հետեւ-եալ ծրագիրը.

1.— Վարակիչ եւ տարափոխիկ հի-ւանդութեանց ճանաչումն ու դարմա-նումը։

2.— Պայքար ընկերային հիւանդու-թեանց դէմ։

3.— Աշխատանքի արկածներու դէմ բժշկական եւ օրինական պաշտպանու-թիւն։

4.— Սեռային առողջապահութիւն։

5.— Մանուկներու առողջապահու-թիւն։

6.— Ծննդեան առողջապահութիւն (յղի կիներ եւ մայրեր)։

7.— Սատմոքս (անհրաժեշտ ա-ռողջապահութիւն)։

8.— Օրուան հիւանդութեանց եւ նորութեանց մասին (ընդհանուր բժշ-կութիւն)։

9.— Հիւանդապահութիւն։

10.— Մարմնակրթութիւն։

11.— Բնախօսական ծանօթութիւն-ներ։

12.— Առտնին բժշկական բառարան (բոլոր ծանօթ հիւանդութեանց ա-նունները, հայերէն եւ ֆրանսերէն, ախտաճանաչումը, դարմանումը, ինչպէս նաեւ ծանօթ դեղերու գոր-ծածութեան եղանակը։

13.— Հարցարան (բժիշկին եւ ըն-թերցողին մտերմական խօսակցու-թեան անկիւնը)։

14.— Հայաստանի առողջապահա-կան շինարարութիւնը, եւ կարե-ւոր յօդուածներ Երեւանի բժշկական թերթերէն։

15.— Ծանուցել օգտակար բոյսերը (մասնաւորաբար հայ բնաշխարհի բժշկական բուսաբանութիւնը)։

16.— Պատմական եւ ժողովրդա-կան բժշկութիւն (հին գիրքերէ եւ ժո-ղովուրդին բերնէն հաւաքել բժշկա-կան ծանօթութիւններ եւ բառեր)։

17.— Բժշկական հետաքրքրութիւն (գրաճանաչութիւն, զիմախօսու-թիւն եւն.)։

18.— Բժիշկին անկոցը գրականու-թեան եւ պատմութեան մէջ։

19.— Տեղեկութիւններ ֆրանսացի բուժարաններուն եւ ապաքինարաննե-րուն (սանաթօրիոմ) մասին։

20.— Արձագանգ բժշկական եւ ա-ռողջապահական միջազգային լուրե-րու։

Կ'աշխատակցին

Հայ ծանօթ բժիշկներ Փարիզէն, Ֆրանսայի գաւառներէն, Իտալիայէն, Պալքաններէն, Թուրքիայէն, Սու-րիայէն, Եգիպտոսէն, Ամերիկայէն։

Լեզուն

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հրատարակած բոլոր յօդուածները պիտի գրուին միայն ժողովուրդին համար,— ինչ որ պիտի չհասկնայ մանուկն անգամ, պիտի չհրատարակուի։ Մասնագիտականու-թիւնները պիտի պարզացուին, ժողովրդականացուին եւ այնպէս գր-ուին։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան 12 թիւի համար (անոնք որ 12 թիւ չեն ստանար, ետ կ'առնեն իրենց վճարած դրամը)։

ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆր.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 »

Բաժանորդագրութիւնները կ'ար-ձանագրուին այժմէն։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ գործակալի հետ հա-շիւ չի պահեր, ամէն բաժանորդ կը կապուի ուղղակի թերթին։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը ղրկուի կանխիկ վճարման վրայ միայն։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը փոխանակուի այն թերթերուն հետ միայն, որոնք այժ-մէն կը հրատարակեն այս յայտարա-րութիւնը չորս թիւ մէկ անգամ, եւ թերթը լոյս տեսնելէ յետոյ բովան-

դավար սկզբունքներով կազմակերպութիւն մըն է եւայլն:

Այնուհետեւ հարցաքննուեցան ամբաստանեալները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ վկաներ, Մ. Տէր Մանուէլեան, Միհրան Այվազեան, Լինէն, պըսի ընկերութեան երկու պաշտօնեաներ, որոնց պըսերով Պոմբըն եկած էր, ի միջի այլոց, ամբաստանեալ Աստիկեան, Տիկին Արուսեակ Մուրատեան, Տիկին Վարժապետեան, օրիորդներ Կրէյս Ոսկերիչեան եւ Թաշճեան, Գէորգ Պէրպէրեան, Թրիմոնթ Թէմփլի, Քոլոնիըլ Թատրոնի եւ Սթէյնըրտ Հոլի տնօրէնները ու մէկ պաշտօնեան, Գ. Էյնաթեան, Ցեղակրօն Ժիրայր Տէր Յակոբեան, որ ի միջի այլոց յայտարարեց. «Սթէյնըրտ Հոլի առջեւ հաւաքուածները մեր վրայ յարձակեցան: Մենք ալ ինքնապաշտպանութեան համար կռուեցանք: Ես ալ զարկի աջ ու ձախ: Զարկածիս հաշիւը չեմ գիտեր»:

⁂ «Պոսթըն Կլոպ»ի յունիս 9ի թիւին մէջ կը կարդանք թէ «ճակատա-կան» հօթը յանցաւորները չկրնալով վճարել իրենց տուգանքները՝ գրկուած են Չարլզ Սթրիթի բանտը:

Այս եօթը անձերն են — Ճան Յակոբեան, Սեդրաք Մեսրոպեան, Ճէք Մարգարեան, Գրիգոր Արապեան, Եսաւ Աղամեան, Ահարոն Գէորգեան եւ Մեսրոպ Մաղաքեան:

⁂ Շիքակոյի խռովարարներու դատը յետաձգուեցաւ Հոկտեմբեր 2ին: Դատաւորը յանդիմանեց կարմիրները դատարանին մէջ ցոյց տուած իրենց անկարգ ընթացքին համար: Եւ կարմիրները, սովորականին պէս, ուրացան թէ իրենք կարմիրներ են:

Պարսկաստանի Շահը Թուրքիոյ մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Պարսկաստանի Շահը եւ Մ. Քէմալ, Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտիի ընկերակցութեամբ երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի Իզմիր գացած պիտի ըլլային— Աֆիոն Գարահիսարի ճամբով: Իզմիրի մէջ պարահանդէս մը պիտի սարքուի ի պատիւ Րիզա Շահին եւ մասնակցութեամբ հազար հրաւիրեալներու: Իզմիրէն մեկնած ատեն, Շահը եւ Մ. Քէմալ պիտի այցելեն Տարտանէլ եւ յետոյ պիտի անցնին Պոլիս, Պրուսայի եւ Եալովայի ճամբով:

Հիթլէր չանեցաւ դատը

Հիթլէր դատ բացած էր փարիզեան հրատարակչական տան մը դէմ, որ առանց արտօնութեան ֆրանսերէնի թարգմանած եւ տպած էր իր գիրքը, «Իմ Պայքարս»: (Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը չուզեր որ ֆրանսերէնի թարգմանուի իր գործը):

Փարիզի առեւտրական Ա. դատարանը առջի օր քննելով այս դատը, իրաւունք տուաւ Հիթլէրի, հակառակ թարգմանիչ - հրատարակիչներուն բոլոր առարկութեանց: Տրուած դատավճիռով, ֆրանսերէն թարգմանութիւնը այլեւս չպիտի ծախուի եւ մնացած օրինակները պիտի փճացուին:

դակութեան ցանկը ամէն անգամ որ կը ստանան:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ ձրի ոչ ոքի կը ղրկուի, ոչ իսկ դպրոցներու և հանրային հաստատութեանց,— թերթին դիմելէ առաջ պարտաւոր են գտնել նուիրատու մը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բարեկամ կը յայտարարուին անոնք, որ բժշկական այս ամսաթերթը կը նուիրեն Հայաստանի մատենադարաններուն, արտասահմանի հայ դպրոցներուն եւ մատենադարաններուն:

կարեւոր

Անհատական ձեռնարկ մըն է այս — խմբագիրը չի հրատարակեր ամէն տեսակէտ, որ, վճռի առարկայ, հակառակ է իր ըմբռնումներուն եւ տեսակէտներուն:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տոքթ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Damesme,17. PARIS

Մարսէյլ՝ 9 ընտրելի, Քամր.Ֆրէզ՝ 1, Պօմօն, Սէն Ժիւլիէն եւ Լէ Զօլիվ՝ 4, Սէն Լու Պարպարել՝ 3, Սէնթ Անթուան՝ 2, Պուլվար Օտտօ՝ 3, Սէն Ժէռօմ՝ 2, Սէն Մարկըրիթ՝ 1, Կարտան՝ 1, Թուլօն՝ 1, Էքս՝ 1, Տրակինեան եւ Փիւժէ Սիւր Արժան՝ 1, Նիս՝ 1— Լա Սիօթա՝ 1— գումար 31 ընտրելի:

Ե.— Բացի վերոյիշեալ այս ընտրական վայրերու ցանկէն, ընտրութեան համար, ցարդ հրատարակուած, օրինական այլ տրամադրութիւնները կը պահեն իրենց ուժը:

Զ.— Եռապատիկ ցանկը եւ ընտրութեան վերջնական օրը պիտի ծանուցուին յունիս 15էն անմիջապէս վերջ՝ ի գիտութիւն քուէարկողներու:

Ի դիմաց Կեդր. Ընտր. Յանձնաժողովին ատենապետ՝ Ստեփան Միլտոնեան, ատենադպիր՝ Յ. Ն. Շալճեան, նախագահ՝ Գր. Եպս. Պալաքեան:

Մարսէյլ, 28 մայիս 1934

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Առաջնորդարանի ի Մարսէյլ

oooo

Վերջին անգամ ըլլալով ի գիտութիւն քաղաքարնակ մեր ազգայիններուն կը ծանուցուի որ անյետաձգելիօրէն Թեմական Երեսփ. Ժողովին ընտրութիւնը պիտի կատարուի հետեւեալ պայմաններով.

Ա.— Արձանագրութիւնները պիտի սկսին յառաջիկայ Մայիս 30էն Չորեքշաբթի օր կէսօրէն ետքը ժամը 2.30ին եւ պիտի շարունակուին մինչեւ յունիս 24ին, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, որ վերջին ժամը պիտի ըլլայ արձանագրութեան եւ որ այլեւս ոեւէ դիմում կամ յետաձգում անընդունելի եւ անհետեւանք պիտի մնայ:

Լայնօրէն հնարաւորութիւն տուած ըլլալու համար ժողովուրդին, մասնաւոր կարգադրութիւն ըրինք, որ արձանագրութիւնները ըլլան երեք տեղով՝ ա) ժամը 2.30 - 5ին, ինչպէս առաջին յայտարարութեան մէջ յիշուած է, Րիւ տէ Տօմինիքէն Պահչէճեան եղբարց ճաշարանը, բ) ժամը երեկոյեան 5 - 8ին Պ. Սուրէն Արզումանեանի Տամա ճաշարան -Պիւրօն, իսկ ցերեկուան ժամը 12 - 2ին Պ. Ծերիկեանի գրատունը:

Արձանագրութիւններու վրայ պիտի հսկեն ընտրական յանձնախումբի կողմէն նշանակուած անձինք:

Բ.— Ինչ որ ալ ըլլայ արձանագրուողներուն թիւը, բաւարար պիտի համարուի եւ վերջնական: Այս մասին ապագայ ոեւէ է դիտողութիւն անլսելի պիտի մնայ:

Գ.— Արձանագրուողները 5 ֆրանք պարտին վճարել եւ առանց այս անուան գումարին վճարման անթոյլատրելի է ոեւէ է արձանագրութիւն:

Դ.— Թեմական Երեսփ. Ժողովոյ ընտրութեան համար թեմերու հետեւեալ թիւերը վերջնապէս ճշդուած են:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Խարբերդի եւ յարակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, 8 յուլիս 1934, Trois Lucs, Իգնոյեան եղբայրներու ագարակին մէջ:

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը: Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հետեւեալ տիկիններուն եւ հայրենակիցներուն որոնք իրենց սիրայօժար նուիրատուութեամբ նպաստեցին Մայիս 28ի տօնակատարութեան հանդէսին:

Ա. Տէր Թովմասեան— Թ. Սարաճեան, Օ. Հանջէրեան, Ղուկասեան, Նպարեղէն ,Ժ.Գարակէօզեան, Մ.Մինասեան, Ս. Թէրզեան, Ս. Գանտիլեան, Գ. Նալպանտեան, Տ. Զաթալեան, Հ. Սահակեան, Տիկ. Մինասեան, Յ. Արթինեան, Ս. Բարունեան, Յ. Պաքալեան, Յ. Զըրկանեան, Տիկ. Թէվոնեան, Տիկ. Գավէսեան, Ազիզեան եղբարք, Տէր եւ Տիկ. Գարակէօզեան, Խաչիկ Պետրոսեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը պատրաստած էր տօնելու Տարօն - Տուրուբերանի անկման 19րդ տարեդարձը՝ Յուլիս 8ին, սակայն անակնկալներու պատճառաւ յետաձգուած է Յուլիս 29ին կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին: Կը խնդրենք հասարակութենէն եւ կուսակցութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն եւ առանձին յայտագրով:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Թրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ Բարգէն Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը, այս կիրակի Սալէնի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի, ընկեր Նիկողոս Կըկըզեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Տեղի կ'ունենայ պատգամաւորի ընտրութիւն: Ժողովէն վերջ նոր թեկնածուներ կրնան ընդունուիլ:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain:

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ (ֆրանսերէն)

Ցարգանքի խօսք՝ Ռուս Սոցիալ - դեմոկրատներու կողմէ ԱԲՐԱՄՈՎԻՉ, Սոցիալ - յեղափոխականներու կողմէ ՍՈՒԽՈՄԼԻՆ: խօսք պիտի առնեն նաեւ վրացիներն ու ֆրանսացի ընկերվարականները:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ԶԱԽԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

24 Յունիս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին

Շավիլ, Salle Patinի մէջ, 114 Grande Rue

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ փարիզահայ ՍԻՓԱՆ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ Ընկ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

Խմբական սիրուած երգեր

Օր. Հռիփ. Քնեազեան եւ Պ. Գր. Մէճթէրեան (մեներգ)

Հայկական շուրջպարեր, լեռնական եւ կովկասեան պարեր «Սիփան»ի կողմէ, մասնակցութեամբ Թաթուլ ՌՈՒԲԷՆԻ:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղ. միջոց.— Pont de Sèvres մէթրոյէն առնել թիւ 1 Թրամ. եւ իջնել Ancien Mairie. կամ Սէն Լազարէն կառախումբ իջնել Chaville-R D.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց:

Հաղորդկց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.

"ԵՐԿՈՒՆՔ"
ՕՐԿԱՆ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— oo —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 5 տարիէ ի վեր: Ապրիլեան սաներու, վահանգնեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր ափսոսալ քարերի ցանկ... ռուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մերանցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամականի, որբերու ագարակի աշխատանքները:

Վերջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները:

Տարեկան բաժնեգին.— 15 ֆրանք՝ Ֆրանսա, 20 ֆրանք՝ արտասահման:

Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ 13

Ցուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդաւոր յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie, K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՔԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչափերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (վերջ), ՊՐՈՖ. Զ. ԱԻԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼՔ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը: ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 փր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 փր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 փր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)   Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 22 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2528

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Զարմանալի արագութեամբ կ՚աճի ու կը ծաւալի, Ֆրանսայի մէջ, այն խմորումը որ սկսաւ փետր. 6ի դէպքերով եւ յանգեցաւ Տումէրկի ազգ. կառավարութեան:

Կը բաւէ պարբերաբար վերլուծել օրը օրին տրուած լուրերը, համոզուելու համար թէ խիկայէս բան մը փոխուած է Ֆրանսայի մէջ: Փոփոխութիւն մը, որ կը շեշտուի մէկ օրէն միւսը:

Նախ, իշխանաստատ եւ զօրաւոր թաթի մը տիրապետութիւնն է որ զգալի կը դառնայ հետզհետէ:

Պ. Տումէրկ տիրաբար կ՚օգտագործէ իրեն տրուած լիազօրութիւնները, ոչ միայն տնտեսական – ելմտական քաղաքականութեան, այլ եւ ամբողջ պետական կեանքի մէջ:

Խորհրդարանը, շատոնց կորսնցուցած իր հեղինակութիւնը, պարզապէս ձեւական գոյութիւն մըն է որ կը քաշքշէ:

Ծերունի վարչապետը եւ իր զինուորական գործակիցները այնպիսի կացութիւն մը ստեղծած են որ, Երեսփ. Ժողովի լուծման յետաձգումը շնորհ մը կը համարուի, եւ ոչ թէ սպառնալիք:

Աւելի բաց խօսելով, կառավարութիւնը չուզեր լուծել զայն, եւ թոյլ կու տայ որ մեքենաբար ստուերի վերածուի:

Գիտած էք անշուշտ,— ամէն անգամ որ թեթեւ ընդդիմութեան մը հանդիպի, վարչապետը վստահութեան խնդիր կը յարուցանէ, քօղարկեալ սպառնալիքներ կ՚ընէ, բայց կը խուսափի լուծումէն, որ ձախակողմեան տարրերուն միակ բաղձանքն է:

Մինչեւ այսօր յաջողեցաւ այս ռազմախաղը: Կառավարութիւնը առանց դժուարութեան եւ միշտ կարեւոր մեծամասնութեամբ քուէարկել տուաւ ինչ որ կ՚ուզէր: Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս էր զինուորական բացառիկ վարկերու քուէարկումը: Երկու նիստով «զապուլ» հռչակուեցաւ վիթխարի գումար մը, 3,120,000,000 ֆրանք:

Այս յաջողութեան մէկ պատճառը եթէ խորհրդարանի մեծամասնութեան, արմատական – ընկերվարականներու գործակցութիւնն է, միւսն ալ պէտք է փնտռել յարաճուն հոգեփոխութեան մէջ:

Արդարեւ, Ֆրանսայի հանրային կարծիքը այսօր այն չէ ինչ որ վեց ամիս առաջ:

Աջակողմեան հոսանքները, քաղքենի – դրամատիրական եւ զինուորական դասերը կրցան վարպետօրէն օգտագործել բազմազան տագնապներ, եւ ճակատ յարդարել ձախակողմեան յորձանքին դէմ:

Այս նոր կացութեան ամէնէն համոզիչ փաստերը կը կազմեն փողոցային ցոյցերն ու ընդհարումները, աջերու եւ ձախերու միջեւ:

Ամէն օր հրապարակային ժողովներ կը սարքուին ու կը խանգարուին զանազան քաղաքներու մէջ, դէմ դիմաց հանելով երկու հոսանքներ,— փաշական եւ հակափաշական:

Եւ արիւն է որ կը հոսի, քաղաքէ քաղաք:

Փոխադարձ պայքարներն ու ցոյցերը վրդովիչ համեմատութիւններ ստացան վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին:

Երեք շաբաթ առաջ, ծանր խռովութիւններ ծագեցան Ռուպէի մէջ (հիւսիսային Ֆրանսա): Արդիւնքը՝ 100 վիրաւոր:

Երկու շաբաթ առաջ, նոր կռիւ մը՝ Սէնթ Էթիէնի (15 վիրաւոր) եւ Կրընոպլի մէջ (50 վիրաւոր):

Այս շաբթու, արիւն հոսեցաւ Թուլուզի մէջ (200 վիրաւոր): Լիոնի մէջ (բազմաթիւ վիրաւորներ), դարձեալ Լիոնի մէջ (20 վիրաւոր): Աւելի թեթեւ ընդհարումներ տեղի ունեցան Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Այս բոլոր դէպքերը իրարու կը նմանին, իրենց շարժառիթներով եւ հետեւանքներով:

Աջակողմեան տարրերը,— «Աքսիոն Ֆրանսէզ», (արքայական), «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ» (Քոթիի խմբակը), Հրեղէն Խաչ (ազգայնական – զինուորական) եւ ուրիշ խմբակցութիւններ ժողով կը սարքեն, համայնավարները եւ ընկերվարականները առանձին կամ հաւաքաբար կը փորձեն խանգարել, իբրեւ պայքար փաշականութեան դէմ, եւ կռիւ կը ծագի: Միւսներն ալ փոխադարձաբար:

Բառը, կռիւ, ամբողջական գաղափար չի տար, բուն եղածի մասին: Կատարեալ ճակատամարտներ է որ կը մղուին, փողոցէ փողոց: Ցուցարարները գործի կը սկսին պատնէշներ կազմելով, նստարաններ եւ սալայատակներ քակելով, կառքեր կրակի տալով, կրակ ու երկաթ եւ քար տեղացնելով եւ ոստիկաններն իսկ խոշտանգելով: (Միշտ կարեւոր համեմատութիւն մը կը կազմէ վիրաւոր ոստիկաններու կամ պահակներու թիւը):

Կը նշանակէ թէ՝ գաղափարական պայքարը վերածուած է գործնական ձեռնարկներու, բռունցքի եւ կրակի:

Այս բոլորին մէջ, այլապէս ուշագրաւ է համայնավարներու եւ ընկերվարականներու գործակցութիւնը, թէեւ միացեալ ճակատը չէ իրականացած տակաւին:

Երկու հոսանքները զայրացած են մանաւանդ անոր համար որ, երեւան ելած է թէ քաղաքապետական ոստիկանութիւնը գաղտնապէս իրեն օժանդակ ուժ ընտրած է Հայրենասէր Երիտասարդները եւ ուրիշ ազգայնական տարրեր: (Այս առթիւ կը պահանջեն պաշտօնանկ ընել վերատեսուչը, Պ. Կիշառ):

Աւելորդ է բացատրել թէ այս խմորումներն ու ընդհարումները կը ծառայեն զօրացնելու կառավարութեան թեւը, հետզհետէ սեղմելու օղակները:

Բացատրութեան կը կարօտի՞ Պ. Տումէրկի վերջին առաջարկը, Երեսփ. Ժողովին բեմէն.

— «Պէտք է «փաթրօն» մը դարձնել վարչապետը»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիա, Թուրքիա, Ռուսաստան եւ Տարտանէլի վերազինման խնդիրը

»»»··«««

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ.—

Թուրքիոյ նախագահը՝ Մ. Քէմալ եւ իր կառավարութիւնը անգամ մը եւս ցոյց տուին իրենց քաղաքագիտական ճկունութիւնը: Թուրքիա զինուորական եւ տնտեսական պատճառներով նպատակայարմար կը գտնէ ապահովել խորհրդային Ռուսաստանի բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը:

Այս պատճառները հասկնալի են Լոնտոնի համար: Եւ սակայն Թուրք կառավարութիւնը որ վճռած է ներդաշնակ ու սրտագին յարաբերութիւններ մշակել Անգլիոյ հետ, չուզեր զէնք մը դառնալ Մոսկուայի ձեռքը՝ մեզի դէմ գործելու համար:

Այս երեւոյթը հաստատուեցաւ Ժընեւի մէջ ասկէ երկու շաբաթ առաջ, երբ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ յայտնեց թէ Թուրքիա առայժմ չպիտի պնդէ Տարտանէլի սպառազինման առաջարկին վրայ: Այդ յայտարարութենէն վերջ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Թուրք արտաքին նախարարին եւ Սըր Ճօն Սայմընի միջեւ, որու ընթացքին Անգլիոյ ներկայացուցիչը բացատրեց բրիտանական կառավարութեան տարակուսութիւնները այս ծրագրին մասին:

Ի վիճակի եմ յայտնելու հիմա որ Թուրքիոյ զիջումը այս կէտին շուրջ ծանր հարուած մը եղաւ խորհրդային Ռուսաստանի համար:

Հիմնուելով այն ենթադրութեան վրայ թէ Թուրքիա երբեք չպիտի հրաժարի Նեղուցներու սպառազինման պահանջէն — ինչ որ կը նշանակէ Տարտանէլի փակումը պատերազմի ատեն — Լիթվինով դիւանագիտական խաղ մը կը պատրաստէր Անգլիոյ դէմ: Մոսկուա, ինչպէս ուրիշ առիթով ալ բացատրած եմ, կ՚աշխատի Միջերկրականեան դաշինք մը ստեղծել նաւային պետութեանց միջեւ եւ ստիպել Անգլիան որպէսզի երաշխաւորէ դաշինքին գործադրութիւնը:

Բայց Ռուսիոյ արտաքին գործավարը տեսաւ որ Անգլիա հիմնովին հակառակ է այդ տեսակ դաշինքի մը ծրագրին, ինչպէս նաեւ «Նեղուցներու ազատութեան» կրճատման կամ ջնջումին: Հետեւաբար կ՚աշխատէր Թակարդի մէջ ձգել Անգլիան եւ ստիպել որ այս վերջինը կամ ընդունի Նեղուցներու սպառազինումը եւ կամ մասնակցի ծրագրուած դաշինքին:

Թուրքիա չուզեց կատարել իրեն վիճակուած դերը քաղաքական այս «շանթաժ»ին մէջ որ անխուսափելիօրէն պիտի խանգարէր Լոնտոնի եւ Էնկիւրիի բարեկամական յարաբերութիւնները: Թուրքիոյ այս ուղղութիւնը մեծապէս կը գնահատուի Լոնտոնի պետական շրջանակներուն մէջ:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել թէ Թուրքիա պալքանեան դաշինքին ստորագրութեան ատեն մասնաւորապէս շեշտեց թէ ինք չպիտի մասնակցի իր մեծ դրացիին՝ խորհրդային Ռուսիոյ դէմ ուղղուած գործողութեան մը, ուրիշ խօսքով, Մ. Քէմալ կը վարէ խաղաղասէր եւ իրատես քաղաքականութիւն մը: Ան կ՚աշխատի հեռու պահել Թուրքիան՝ միջազգային վէճերէն եւ մեծ թափով յառաջ կը տանի երկրին տնտեսական վերաշինութիւնը:

Փառաւոր ցոյցեր Էնկիւրիի մէջ ի պատիւ Պարսկաստանի Շահին

ԵՐԿՈՒ ՎԵՀԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՃԱՌԵՐԸ

Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի Թուրք թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Շահին ընդունելութեան մասին: Երբ Պարսկաստանի վեհապետը Էնկիւրի հասաւ, քաղաքը ծայրէ ծայր դրօշազարդուած էր եւ հեծեալ ու հետեւակ զինուորներ շարուած էին: Կայարանին մէջ կը սպասէին Մ. Քէմալ, գործավարները եւ ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնատարներ: Երբ Շահը իջաւ կառախումբէն, Մ. Քէմալ անձամբ տուաւ հրամանը,— «Ի պատիւ Ն. Վ. Իրանի Շահին», եւ զինուորները երեք անգամ «եաշա» պոռացին:

Նոյն իրիկունը (16 յունիս), Մ. Քէմալ հացկերոյթ մը տուաւ Զան Գայայի պալատին մէջ, ի պատիւ Իրանի վեհապետին: Այս առթիւ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.—

— «Մեծապէս ուրախ եմ Թուրքիոյ մէջ ողջունելով մեծ բարեկամս եւ սիրելի եղբայրս Ն. Վ. Շահնշահը, պարսիկ եղբայր ազգին մեծ պետը: Ձեր արքայական այցելութիւնը երջանիկ դարձուց ամբողջ թուրք ազգը:

Երբ աչքէ անցընենք թուրքեւիրան յարաբերութեանց պատմութիւնը, կը տեսնենք որ այս երկու երկիրները իրենց ամէնէն դժուար շրջանները ապրած են այն ատեն, երբ բարեկամութենէ հեռացած են: Մինչդեռ երբ, բնական ձգտումներու եւ բարձր շահերու բերումով, անոնք զօրացուցած են իրենց բարեկամութեան կապերը, ուժեղ եղած եւ բարօր կեանք մը ապրած են: Ամբողջովին գնահատելով այս ճշմարտութիւնը: Թուրք Հանրապետութիւնը իր քաղաքականութեան հիմնական մէկ սկզբունքը դարձուց Իրանի բարեկամութիւնը: Ինչպէս որ, ձեր արքայական ուժեղ վարչութեան տակ, հարեւան եւ եղբայր երկիրն ալ նոյն պատճառով արժէք եւ կարեւորութիւն տուած է նոյն զգացումներուն: Եւ այս ձեւով հիմնուած է թուրք եւ իրան անխախտելի եւ անջնջելի բարեկամութիւնը:

Վեհափա՛ռ, շահագրգռութեամբ եւ համակրանքով կը հետեւինք ձեր երկրի բոլոր յառաջդիմութեանց: Ամենայն յարգանքով կը դիմաւորենք ձեր բարձր կամքին ստեղծած գործերը: Թուրքիա եւ Իրան այսօր ալ ուժեղ քայլով կ՚առաջանան բարձրանալու եւ բարձրացնելու այն դերին մէջ զոր ստանձնած են հազարաւոր տարիներէ ի վեր: Այս երկու եղբայր ազգերուն բարեկամութիւնը, որ ձեր արքայական ներկայ այցելութեամբ ալ աւելի ամրապնդուեցաւ, անկասկած ամենաուրախալի արդիւնք մըն է քաղաքակրթութեան եւ մարդկութեան համար: Մեր ազգերը, որոնց միակ նպատակն է խաղաղութեան մէջ զարգանալ, անկասկած պատիւ կը սեպեն իրենց միաժամանակ նպաստել ընդհանուր խաղաղութեան: Պատմութիւնը ոչ միայն թուրքեւիրան յարաբերութեանց մէջ, այլեւ իբրեւ համաշխարհային ամէնէն արժէքաւոր օրերէն մէկը պիտի արձանագրէ այս օրը, որ անմոռանալի յիշատակ մը պիտի մնայ թուրք ազգին համար:

Երջանկութիւն մաղթելով Ձերդ Վեհափառութեան, Մեծ Վեհապետը հարեւան եղբայր ազգին եւ մեծ բարեկամը թուրք ազգին, կը խմեմ ձեր արքայական առողջութեան, եղբայր ազգին ապագային եւ թուրքեւիրան բարեկամութեան արգաւանդման համար»:

Րիզա Շահ Փէհլէվի հետեւեալ ուղերձով պատասխանեց.

— «Փառապանծ նախագահ Թուրք հանրապետութեան, սիրելի եղբայր եւ մեծ արեկամս. շատ զգածուած եմ այն ջերմ զգացումներէն եւ խանդավառ ընդունելութիւններէն որոնց առարկայ եղայ թուրք պետութեան եւ ազգին կողմէ. ինչպէս նաեւ այն սիրալիր խօսքերէ զոր ինծի ուղղեց սիրելի եղբայրս:

Երկար ատենէ ի վեր գոհունակութեամբ կը տեսնէի որ հարեւան եւ բարեկամ ազգը, Ձերդ Բարձրութեան հայրենասիրական ղեկավարութեամբ, արագօրէն կ՚առաջանար զարգացման եւ երջանկութեան ճամբուն մէջ եւ հսկայական յառաջդիմութիւններ կը կատարէր:

Բարձրապատիւ նախագահ, այն օրէն ի վեր որ ձեռք առի երկրիս վարչութիւնը, զգացի Թուրքիոյ հետ բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը: Այսօր, այս ուրախ առթիւ կը տեսնեմ որ ծայրայեղօրէն սիրալիր յարաբերութիւններ կան Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ: Մեր բարեկամութիւնը այնքան ամուր է իր հիմերուն մէջ, որ անխախտելի պիտի մնայ ապագային: Հարեւան եւ քոյր երկու ազգերը, ամենամեծ վստահութեամբ փոխադարձաբար օգնելով իրարու, պիտի կատարեն նուիրական առաքելութիւնը որ է շարունակել իրենց յառաջդիմութիւնները, աշխատիլ քաղաքակրթութեան տարածման համար եւ նպաստել աշխարհի խաղաղութեան:

Ջերմօրէն կը փափաքիմ կրկին տեսնել ձեզ, սիրելի եղբայրս, եւ կը յուսամ թէ Ձերդ Բարձրութիւնը, կարելիութիւն ներկայացած պարագային, Իրան այցելելով երջանիկ պիտի ընէ զիս:

Ի խորոց սրտի երջանկութիւն կը մաղթեմ Ձերդ Բարձրութեան, սիրելի եղբայր, ինչպէս նաեւ Իրանի բարեկամ ազգին մեծութեան եւ բարօրութեան համար եւ բաժակս կը բարձրացնեմ Մեծ Բարեկամիս առողջութեան համար»:

⁂ Զրոյց կը շրջի թէ Շահին այցելութեան առթիւ որոշուած է Իրանի երկաթուղիներուն միացնել Թուրքիոյ երկաթուղիները որոնք 2—3 թեւով կ՚առաջանան դէպի Արեւելք:

⁂ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Շահը կը նախընտրէ ուղղակի Թուրքերէն խօսիլ իր հիւրամեծարներուն եւ իրեն ներկայացուած Թուրքերուն հետ: Դիւրութեամբ կը հասկնայ Թուրքերէն խօսքերը, եւ ըստ իրենց սովորութեան՝ մեղմ եւ կակուղ ձայնով մը եւ Ատրպատականի քաղցր շեշտով կը խօսի: Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ բառերը գտնելու դժուարութիւն քաշէ. բայց քիչ մը մտածելով կը հարթէ այս դժուարութիւնը:

Այս խօսակցութիւններու ընթացքին, Շահը ըսած է. «Ես Թուրք եմ, մայրս Թուրք է»: Հետեւորդներուն գրեթէ բոլորը Թուրքերէն կը խօսին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՍԵՑԷ՛Ք,

ՊԱՏԻՒՑ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ...

»»» ·«««

Զարմանալի բան մը կարդացի Աթէնքի հայերէն մէկ թերթին մէջ, որ կը կոչուի «Արամազդ»,— Ողիմպոսի հզօր բնակիչը ի՞նչպէս թոյլ տուեր է որ սոխ - սխտոր մը ինքզինք կոչէ Ա - րա - մա՛զդ:

Այդ թերթը կը հրատարակէ բաց - նամակ մը, զոր ստորագրեր է Աթէնքի քաղաքացի մը: «Նոր Օր» գրեր էր թէ այս քաղաքացին համայնավար է եւ այն բարի ծաղիկներէն, որ կը բուսնին ամէն կողմ՝ դատարաններու առջեւ վկայելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ոճիրներուն» մասին:

Օրուան ամէնէն բանուկ արհեստն է,— եթէ մէկը չկրցաւ նպարավաճառ ըլլալ, ոչ ալ դերձակ, ոչ ալ քահանայ, ոչ ալ վարժապետ, ոչ ալ ժամկոչ, ոչ ալ Բարեգործականի հաւատող, ոչ ալ... (խնդրե՛մ), այն ատեն բաց է ասպարէզը,— պատրաստ վկայ կ՚արձանագրուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ոճիրներուն»: Ոչ տնտեսական տագնապէ կը վախնայ այլեւս, ոչ ալ Հրեաներու մրցակցութենէն, ոչ միայն շնորհքով օրապահիկ մը կը հանէ, այլեւ կիրակի օրը, հաւիկը կը կարմրցնէ, նուտիկը կ՚ուտէ, «էշիկ»ով ալ կնկանը հետ հաւքաշ կը բռնէ, — կնի՛կ, դատարանը խաբեցի, քեզ ալ կը խաբեմ հա՛, աչքդ բա՛ց...:

Այսպիսի բարի - ծաղիկ մը ահա կը բողոքէ «Նոր Օր»ի դէմ, յայտարարելով թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ոճիր»ներուն մասին վկայութեան կանչուած այն պատուաւո՛ր արհեստաւորներէն է, որոնք կը գործեն առանց համայնավար ըլլալու: Ո՛չ, կ՚ըսէ մարդը, ես համայնավար չեմ, եւ պատիւ կը պահանջեմ:

Այո՛, պատիւ կը պահանջէ բարի ծաղիկը, եւ ի՞նչպէս.

— Եթէ 24 ժամուան մէջ «Նոր Օր» խօսքը ետ չառնէ, քաղաքացին դատարանով պիտի պահանջէ իր «վիրաւորուած արժանապատուութեան հատուցումը»:

Ուրեմն, այդքան անպատի՞ւ են համայնավարները, անպատուութի՞ւն է համայնավար ըլլալը: Կա՞ն ուրիշներ, որ համայնավար կոչուելով հանդերձ, իրենց արժանապատուութիւնը վիրաւորուած տեսնելու զգացումը չունին:

Վերջապէս չկա՞յ ուրիշ կուսակցութիւն մը, որուն պատկանիլը աւելի եւս վիրաւորէր մարդոց արժանապատուութիւնը, քան համայնավար կուսակցութեան պատկանիլը:

Իրողութիւնը տարբեր է:

Աթէնքի քաղաքացին գիտէ իր արհեստը, բայց Հայկազեան լեզուն է որ չի գիտեր:

Ուրի՛շ է իր «ցաւը»:

Վստահ եմ, որ ոչ միայն համայնավարութեան պատճառով, այլ եւ շատ մը ուրիշ գործերով՝ այս կարգի վկաներու արժանապատուութիւնը դժուա՛ր թէ կարելի ըլլայ վիրաւորել: Այլապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը «ջախջախող»ներուն ի հաշիւ ծուռ - բերանութիւն ընելը պիտի վիրաւորէր ոչ միայն իր արժանապատուութիւնը, այլեւ իր եօթը պորտին պատիւը:

ԱՐԱԶ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Ռումանիոյ մէջ

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑԵՐ Ի ՊԱՏԻՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ արտաքին նախարար Պ. Պարթու յաղթական ընդունելութեան մը արժանացաւ Ռումանիոյ մէջ, սահմանագլուխէն մինչեւ Պուքրէշ: Ամբողջ ճամբուն վրայ ժողովուրդը կը պոռար.— «Կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ Պարթու»: Երկար ատենէ ի վեր առաջին անգամ էր որ Ֆրանսայի արտաքին նախարար մը Ռումանիա կ՚այցելէ: Բոլոր կայարանները դրօշազարդուած էին եւ գիւղացիներ իրենց ազգային տարազներով կ՚ողջունէին հիւրը: Ռումանիոյ արտաքին նախարարութիւնը փառաւոր հացկերոյթ մը սարքած էր, որուն ներկայ էին նաեւ Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարները: Բոլորն ալ ջերմ բաժակաճառերով փառաբանեցին Ֆրանսան, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ Պարթուն: Խանդավառ մեծարանքներէ յետոյ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը շեշտեց.— «Ինչ որ նախապէս միայն Ֆրանսայի մտայղացումն էր, այժմ դարձած է իտէալը բոլոր ազգերուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԻ ՄԱՍԻՆ

— •• —

Շարունակելով այս աշխատանքս, — ներկայացնել հայկական ցեղի մասին յայտնուած տեսակէտները, — այս անգամ կը բերեմ Հէտտընի գործը(*): Փրոֆ. Հէտտըն, դասախօս Քէմպրիճի համալսարանին ցեղաբանութեան ճիւղին, ծնած է 1855ին, Լոնտոնի մէջ: Նախ կը նուիրուի բնապատմութեան, եւ շուտով կենդանաբանութեան դասախօս կը նշանակուի Տըպլինի քոլէճին մէջ: Ծովային կենդանաբանութեան մասին իր ուսումնասիրութիւնները ուշադրութիւն կը գրաւեն քիչ ատեն, այնպէս որ 88ին կը ղրկուի քննելու Թորրէսի կղզիներուն կենդանիները: Այս կղզիներուն մէջ հաստատուած, Հէտտըն չմոռնար ուսումնասիրել նաեւ կղզիին բնակչութիւնը ցեղաբանական եւ մարդաբանական տեսակէտներով: Եւ ահա իր մէջ կը զարգանայ ճաշակը ցեղաբանական ուսումնասիրութիւններու: 1898ին գիտական արշաւախումբ մը կը կազմէ, եւ մասնակցութեամբ ծանօթ հեղինակութիւններու՝ կը քննէ Թորրէսի կղզիին բնակչութեան նիւթական մշակոյթի եւ հոգեկան կեանքի բոլոր ձեւերը, — այդ քննութիւններուն արդիւնք՝ կը հրատարակուին վեց թանկագին հատորներ: 1900ին, Հէտտըն, այլեւս հեղինակութիւն մը, դասախօս կը նշանակուի Քէմպրիճի համալսարանին, իբրեւ փրոֆէսէօր ցեղաբանութեան:

Հայկական ցեղին մասին Հէտտընի տեսակէտները պարզելէ առաջ, անհրաժեշտ է այստեղ, քանի մը տողի մէջ, ներկայացնել թէ ի՛նչ կը հասկնայ Քէմպրիճի դասախօսը «ցեղ» բառով, եւ ի՛նչ մեկնակէտ ունի իր ցեղաբանական քննութիւններուն մէջ: Ինչպէս Իօժէն Փիթթարի եւ Տօքթ. Մոնթանտոնի տեսակէտները բերած պահուս, այնպէս ալ հիմա՝ Հէտտընի այս գործին ներկայացման ժամանակ, յետագային՝ Տընիքէրի եւ ուրիշներու աշխատութիւնները քրքրելու ատեն, անհրաժեշտ է այս «յառաջաբանը», խուսափելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններէ: Վասնզի կը վախնամ որ, հայկական մեծամոլիկ սնափառութիւն մը թեւ կ'առնէ ու կը թռի՝ տեսնելով «հայկական ցեղ» բացատրութեան տրուած կարեւորութիւնը եւ լայն գործածութիւնը:

Տօքթ. Մոնթանտոն, իր համաւռումի կամ համածնութեան վարդապետութեամբ (ologénèse) վերապահութիւն մը կը դնէր ցեղերու պատմական եւ աշխարհագրական լայն տիրապետութեան մէջ:

Հէտտըն եւս որոշ վերապահութիւններ ունի «ցեղ»ին մասին, եւ կարելի է ըսել թէ կը մօտէ բոլորովին հակառակ գերմանական դպրոցին: Կոթնելով պատմական եւ աշխարհագրական պայմաններու վրայ, կը մերժէ «զտարիւն» ցեղերու գոյութիւնը, (ինչպէս կը մերժէ նաեւ «զուտ» մշակոյթներու եւ քաղաքակրթութեանց գոյութիւնը), մասամբ ուրանալով լեզուագիտական ցեղաբանութեան դասական պատճառաբանութիւնները: Բացատրութեան կարօտ չէ, կը կարծեմ, բաւ թէ մերժել «զտարիւն» ցեղերու գոյութիւնը կը նշանակէ պարպել «ցեղ» բառը հոգեբնախօսական ինքնատպութիւններէն, քաղաքակրթական մասնայատկութիւններէն, մշակութային ստեղծագործական զանազանութիւններէն, որ կը տրուէին տարբեր եւ այլատիպ ժողովուրդներու: Այս իմբռնումով ցեղը կը դառնայ զանգուած մը (stock), վերջապէս ժողովուրդ մը որ [illegible] տարբերուն մէջ հասարակաց գիծեր ունենալով հանդերձ, բստ իր պատմութեան եւ բնակավայրին աշխարհագրական պայմաններուն, օտար նկարագիրներ եւ զանազան դրոշմներ առեր է դարերու ընթացքին:

Ուրեմն Հէտտընի ցեղաբանական վարդապետութիւնը կը հիմնուի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, դասական բացատրութեամբ՝ ժամանակին եւ միջավայրին վրայ, բոլորովին հակառակ այն ցեղաբաններուն, որոնք իրենց վարդապետութիւնը կը հիմնեն լեզուաբանութեան եւ բնակեցութեան օրէնքներուն վրայ, եւ ուրիշներ՝ կենսաբանութեան եւ [illegible]կութեան վրայ:

×

Հէտտըն, եւրոպական ժողովուրդներուն մէջէն կարճագլուխները դասելով, կու տայ հետեւեալ բաժանումները.

Ա.— Ալպեւկարպաթեան:

Բ.— Իլլիւրեւանատոլեան:

Այս երկրորդ խումբին ընդհանրական յատկանիշերն են.— Մազերը թուխ կամ սեւ, մորթը ճերմկորակ կամ ցորենի գոյն, հասակը միջակ կամ բարձր, գլուխը ցցուն (սրագլուխ —hypsicéphale, չչափուելէ երկարագլուխներուն հետ), կարճագլուխ (լայնագանկ), յետսագագաթը (occiput) ուղղահայեաց, քիթը ցցուն, աչքերը մութ:

Բաժնելով այս խումբը.

1.— Անատոլեան ցեղ (կամ Հայեր):

2.— Իլլիւրեան ցեղ (կամ Ադրիականի):

Առնենք անատոլեան ցեղը կամ հայ ցեղը: Ահա իր յատկանիշերը.—

Մազերը մութ գոյն, մորթը ցորենի գոյն - ճերմկորակ, միջահասակ (1,63—1,69), մարմինով թանձր եւ ծանր, գլխուն հակամէտ, որոշ կերպով կարճագլուխ (գանկանիշերն են 86—87), քիթը արծուային, ցցուն, ծայրը՝ «խոտած», ռունգերուն շրթները լայն, չափազանց յատկանշական:

Այս ցեղը տարածուած կ'ապրի Անատոլուի եւ Հայաստանի մէջ,— հին Հիթիթները կը կազմէին այս ցեղին տիպար եւ յատկանշական անդամները:

Հէտտըն յետոյ կ'ուսումնասիրէ ասիական ժողովուրդները: Ցեղերու Բաբելոն մըն է Ասիան, ուր աչքի կը զարնեն մասնաւորապէս երկու մեծ խումբեր.— Սպիտակամորթ (leuco-derme) եւ դեղնամորթ (xenthoderme):

Սպիտակամորթները եւս, իրենց կարգին, կը բաժնուին երկուքի.— Կարճագլուխ սպիտակամորթեր եւ երկարագլուխ սպիտակամորթեր:

Կարճագլուխ սպիտակամորթները.—

1... Վրացական:

2.— Հայեւփամիրեան:

Այս երկրորդ դասին մէջ կ'իյնան

1.— Կալչաները, Տաճիկները, Ուախիները (Փամիրեան կամ Բաչկաբի):

2.— Հայերը, կարճագլուխ Քիւրտերը, Լազերը (Անդրկովկաս), Պէքթաշիները (Լիկիա), Անսարիէները (Անտիոք), Մարոնիները (Սուրիա), Բըղըլպաշները (հիւսիսային Միջագետք), եւն.: Այս խումբին մէջ բոլոր ժողովուրդներն ալ յայտնապէս կարճագլուխ են (գանկանիշը 84,1—89,5), նրրաքիթ (քթանիշը 62,6—72), բարձրահասակ (1,66—1,707):

Հէտտըն անհրաժեշտ կը համարի, սակայն, այս խումբը բաժնել երկուքի.

1.— Փամիրեան կամ Իրանեան (Կալչաները, Տաճիկները, Ուախիները, խիստ կարճագլուխ, գանկանիշը 85, նրրաքիթ, քթանիշը 66,8—71,3, միջահասակ եւ բարձրահասակ (1,669—1,689):

2.— Հայերը (կարգ մը հեղինակներ, կ'աւելցնէ, կ'ուզեն այս խումբին անուանել Ասորիներ), խիստ բարձրագլուխ, յետսագագաթը ուղղահայեաց, գանկանիշը 85—89,5, քիթը շատ ցցուն եւ յատկանշական, բարձրահասակ: Հաւանական է, որ եւրասիական այս ժողովուրդը, հին ժամանակներու մէջ, տարածուած ըլլայ մինչեւ Մոնկոլիստան:

Քանի դեռ դասակարգումով կը զբաղինք, Հէտտընի հայ ցեղապատմութեան անցնելէ առաջ, ներկայացնենք նաեւ ծովագնաց հայակերպ (arménoïde maritime) ցեղը՝ ըստ անուանակոչութեան է. Սմիթի, կամ հանքախոյզ (prospecteur) ցեղը՝ ըստ անուանակոչութեան Ֆլէօրի:

Այս ցեղին յատկանիշերն են.— Աչքերը եւ մազերը՝ սեւ - մութ, մորթը՝ ամոյն, հասակը շատ քիչ անգամ բարձր, յաղթանդամ, քաջակազմ, լայն ուսերով, կարճագլուխ (գանկանիշը 82—84), միջնայօնքն ու յօնքերու կամարները քիչիկ մը ցցուն, ծնօտը ուղիղ (orthognathe), կզակը քիչ մը քառանկիւն այլ ամրակազմ:

Նախապատմական այս ժողովուրդը որ Հայերու ցեղանիշերն ունի եւ ըստ Սմիթի՝ նոյն տիպը կը կրէ, համաձայն Ֆլէօրի՝ ծովային առեւտուրի նուիրուած էր,— եղբելով արեւելեան Միջերկրականէն, անագ, պղինձ եւ ոսկի փաճառելու կ'երթար դէպի արեւմուտք: Այս ժողովուրդն է, որ նախապատմական մեծ - քարային քաղաքակրթութիւնը տարածած է, դարձեալ այս ժողովուրդն է, որ, ըստ Կորտըն Չայլտի, նոր - քարային քաղաքակրթութիւնը ներմուծած է Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ եզերքները, իբրեւ վարպետները տոլմէնի դամբարաններու շինութեանց: Վաճառականութեան հիմնադիր այս ժողովուրդը, որ ոսկի, ծովասաթ (ambre) եւ արջնասաթ (jais) կը հայթայթէր եւ կը ծախէր, ըստ Հէտտընի՝ կը սերէր Միջերկրականեան եւ անատոլեան (հայ) ցեղերու խառնուրդէն:

Այս ժողովուրդն է որ մնացորդներ ձգած է Իտալիոյ հարաւային եզերքներուն, Սիկիլիոյ հարաւ - արեւելեան ափերուն, Սպանիոյ զանազան եզերքներուն վրայ, Ֆրանսայի Շարանթ եւ Լուառ գետերուն բերանը (Ատլանտեանի եզերքը), մինչեւ Անգլիոյ, Իրլանտայի եւ Նորվեկիոյ ափերը:

Յաջորդով Հայոց ցեղապատմութիւնը Փոքր-Ասիոյ մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) A. C. Haddon.— Le races humaines et leur répartition géographique. Trad. A. Van Gennep, Paris, 1930:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ինչպէս ամէն յեղափոխութիւն, Գերմանիոյ ազգային - ընկերվարական շարժումն ալ յեղաշրջեց ընկերային եւ բարոյական հասկացողութիւնները: Նոր շարժումը չբաւականացաւ միայն պետական քաղաքական յեղաշրջումով, այլ կեանքի ամէն մէկ երեսներուն վրայ յայտնուելով, փոփոխութեան ենթարկեց զանոնք:

Գերմանիոյ արդի նոր սերունդը ազգային - ընկերվարական գաղափարականով կը դաստիարակուի: Ի՞նչ է այդ գաղափարականը:

Գերման դպրոցը հիմնուած է քրիստոնէական կրօնի եւ ցեղային գիտակցութեան ոգիին վրայ: Քրիստոնէութիւնը ընդունուած է իբրեւ պետական կրօնք, ցեղային գիտակցութիւնը կըկայանայ գերման ցեղերու ժառանգական արժէքաւոր յատկութիւնները ճանչնալու, անոր ոգին ըմբռնելու եւ կիրարկելու մէջ:

Դրական քրիստոնէութիւն,— Մինչեւ նացիներու իշխանութեան գլուխ գալը, դպրոցներու կրօնական կրթութիւնը ծնողներու կամքին թողուած էր: Անոնք էին որ կ'որոշէին իրենց զաւկին տրուելիք կրօնական կրթութիւնը (բողոքական, կաթոլիկ, հրեայ կամ անկրօն): Քրիստոնէութիւնը իբրեւ պետական կրօնք ընդունելէ յետոյ ամէն գերման ցեղէ մանուկի պարտադրուած է քրիստոնէական կրթութիւնը: Նոր կրթական ծրագիրը (Յօդ. 5) կ'ըսէ.—

«Գերման դպրոցը դրական - քրիստոնէութեան համարժէք կրթարանն է»: Յօդ. 9 կ'ըսէ.— «Կրթութեան հիմնական գաղափարը քրիստոնէութիւնն է»: Որեւէ ձգտում այս ընդհանուր ուղեգծէն շեղելու կը հակասէ կրթական ծրագրի բովանդակած պետական քաղաքականութեան: Ասոր համար անցեալ տարուան վերջին ամիսներուն հեթանոս գերմանականութեան վերադառնալու շարժումը դատապարտուած էր կորսուելու:

Բացի դպրոցներէն «Հիթլէրեան երիտասարդութիւն» եւ «Հիթլէրեան աղջիկներու» կազմակերպութեանց մէջ հաւաքուած է նոր սերունդը, ապատելու համար հակակրօնական, աշխարհային հոսանքներու ազդեցութեան եւ նոյն իսկ կաթոլիկութեան չըսելու(?) Հռոմի Պապի ազդեցութեան ենթարկուելէ:

Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ Գերմանիոյ անցուցած եկեղեցական - կրօնական տագնապին մասին որ վերջերս «արիական եկեղեցի» կամ «գերման քրիստոնեաներ» անուններու տակ երեւան եկաւ:

Նոր կրթական ծրագրի հիմնական կէտերէն մէկն է՝ ցեղապաշտ ոգին ներմուծել դպրոցներէն ներս:

Գերման ցեղապաշտ ոգին: Գերման մարդը.— Գերման դպրոցին նպատակն է գերման մարդը պատրաստել: Գերման մարդը գերման ոգիով ներշնչուած մարդն է: Այդ ոգին պէտք է ներշնչուի Գերմաններու իսկական պատմութենէն, այդ իսկական պատմութիւնը պիտի գրուի նոր հայեցողութեամբ եւ նոր հասկացողութեամբ: Բաղդատելով գերման մշակոյթը ուրիշ ցեղերու մշակոյթին հետ, վեր պիտի հանուին գերման ցեղային մշակոյթի արժանիքները: Անոր բարձր արժէքը օրինակ ու տիպար պիտի ծառայէ նոր սերունդին:

Գերման ցեղային ոգին ճանչնալու եւ ուսումնասիրելու համար պէտք է դիմել անոր աղբիւրին, այժմու գերման ժողովուրդի նախահայր՝ հեթանոս Գերմաններու պատմութեան, ըմբռնել անոնց ոգին եւ ներշնչուիլ, ճանչնալ անոնց կեանքի հերոսական ըմբռնումը, անոնց ցեղային բնազդով տրուած առաքինութիւնները եւ արժանիքները, պաշտել անոնց նկարագրին գլխաւոր յատկանիշերը՝ անձնազոհութեան եւ հերոսական հակադրութիւնները:

Եթէ գերման դպրոցէն առողջապահութիւնը ներս պէտք է մտնէ, այն պատճառաւ է որ, պիտի պահպանէ գերման մանուկին ժառանգական ու ցեղային բարձր յատկութիւնները: Եթէ գերման մը պէտք չէ ամուսնանայ օտարացեղ թեկնածուի մը հետ, անոր համար է որ Գերման մը չպիտի դաւաճանէ իր ցեղին դէմ, անոր մէջ օտար արիւն մտցնելով եւ այլասերելով:

Ու վերջապէս գերման նոր սերունդին մէջ կինը իր արժանի տեղը պիտի գրաւէ: «Հիթլէրեան աղջիկներու» կազմակերպութիւնով նացիները կը ձգտին կինը առաջնորդել իր արժանի տեղը,— մայր ըլլալ եւ ընտանիք կազմել, որով միայն արժանի պիտի ըլլայ հին գերման ոգիով իրեն վերապահուած յարգանքին:

Կրթական նոր ծրագրի 6րդ յօդուածը կ'ըսէ.— «Գերման դպրոցին նպատակն է իր ամէն մէկ մասերուն մէջ գերման մարդը պատրաստել: Այս մակարդակին պիտի հասնի նկարագրի համապատասխան զարգացումով, դաստիարակումով: Տղու մը մէջ նկարագիրը հաստատուած է ծնունդէն սկսեալ, ժառանգականօրէն, արիւնի ու ցեղային կազմութեամբ անոր տրուած յատկութիւններով: Այդ յատկութիւնները կարելի է զարգացնել: Զարգացումի աղբիւրը անոր իսկական պատմութիւնն է, ցեղային հիմունքով, որ դեռ չէ գրուած եւ պէտք է գրուի: Գերմանականութեան կորիզը գերման պատմութեան դասաւանդութիւնը պիտի ըլլայ: «Գերման պատմութիւնը կարելի չէ առանձին աւանդել, առանց ուրիշ ազգերու մշակոյթներու մէջ մտնելու, առանց անոնց հետ բաղդատելով դուրս բերելու ինչ որ գերմանականութեան համար կարեւոր է եւ ինչ որ մեզի օրինակ կրնայ ծառայել»:

Կրթական ծրագրի այս յօդուածը որոշ կերպով կ'ընդունի գերման ցեղի գերակշռութիւնը, նաեւ կ'ընդունի դաստիարակութեան հարցի մէջ ժառանգականութեան գլխաւոր դերը, քանի որ տղու մը նկարագիրը, կ'ըսէ, հաստատուած է ծնունդով, ցեղի ու արիւնի կազմութեամբ անոր տրուած յատկութիւններով, որով դաստիարակի դերը կը սահմանափակուի դրուած կորիզը զարգացնել, ըստ տեսակի:

Ուրեմն գերման մարդը ցեղային - արիւնի, այն է ֆիզիքական ժառանգութիւնով տիրացած յատկութիւններու եւ գերման ցեղային ոգիով, այսինքն գերման պատմութեամբ ներշնչուած ոգիով, ստեղծուած ու կերտուած մարդն է: Մէկ կողմէն անոր ժառանգականօրէն տրուած յատկութիւնները պահպանել, զարգացնել, միւս կողմէն ցեղային ոգին ներշնչել, — պիտի ըլլայ գերման նոր կրթութեան նպատակը:

Ցեղային ոգին կը պարտադրէ ամէն գերման անհատ մարդուն ընդունիլ գերման հասարակութեան ոգին ու ենթարկուիլ անոր: Անոր անհատական շահը ստորադասուած է ցեղային համայնքի շահին: Գերման Նացի կրթական նախարարը Ռուստ իր մէկ ճառին մէջ կ'ըսէ.

— «Մեր դպրոցները անհատները իրենք իրենց համար կը կրթէին, ոչ թէ ժողովուրդին համար: Արդի գերման դպրոցին նկատելի անկիւնադարձը անոր մէջ կը կայանայ որ, մեր դպրոցը պէտք է հետեւի մեր մեծ հողի գոյն, զօրչ բանակի ոգիով, հողտանի որ ամբողջ ազգը այդ գաղափարով տոգորուի եւ ամէն մէկը ինքզինքը մեծ գերման հասարակութեան անդամը զգայ:

« Աշխարհահայեացքի տեսակէտով զարգացումի միակ գիծ մը ունինք, — գիտակից անդամը ըլլալ գերման մեծ ժողովուրդին ու համայնքին»:

Նախարարը հողի գոյն, զօրչ բանակի ոգին ըսելով կ'ուզէ հասկցնել Հիթլէրեան կազմակերպութեան պատկանող զօրքերու ոգին, որ իրարու օգնելու եւ զոհողութեան ոգին է:

Գերման ոգին.— Ի՞նչ է գերման ցեղային ոգին: Գերման ցեղային ոգիի ներշնչումի աղբիւրը գերման պատմութիւնն է եւ անոր հերոսական գործերը: Գերման հին պատմութեան հերոսութիւնները, անոնց կեանքի ըմբռնումը պէտք է ներշնչէ նոր սերունդը: Ի՞նչ գիտենք գերման հին պատմութենէն:

Այն ամէնը ինչ որ գիտենք հեթանոս Գերմաններու մասին, կը պարտինք հռոմէյեցի պատմագիր Տակիտոսի: Անկէ զատ Նիբէլունկէնի առասպելախառն դիւցազներգութիւն մըն ալ հասած է մինչեւ մեր օրերը, որ գերման ցեղերու միջեւ գոյութիւնունեցող կռիւներու անցք մը կը պատմէ:

Սկսելով Տակիտոս պատմագրի մեզի հաղորդած վկայութիւններէն, հին Գերմաններու կրօնքը չունի այն ատենուան ուրիշ ժողովուրդներու կրօնքներուն բարոյական արժէքը: Անոնք չունին ոչ Իսրայէլացիներու միաստուածութեան գաղափարը, ոչ ալ հին Յոյներու դիցաբանութեան կարգ ու սարքը:

Հին Գերմանները կը պաշտէին հռոմէական աստուածներէն Հերմէսը եւ Հերակլէսը (Տակիտոս Գլ. 9), զուտ գերմանական աստուածները Դոնարը, Վոտանը, Տուիսգօն, Թօրը, Կաստորը եւ Բոլլուքսը, երկրի մայրը եւ Ֆրայան: Գերման աստուածները՝ մարդկային կերպարանք ունին: Հին Գերմանները իրենց «Զիու» պատերազմի աստուածին մարդկային ողջակէզ կը մատուցանէին: Կղզիի աստուածուհիին կառքը գերիներու լուալ տալէ վերջ, որպէս զոհ, գերիները կը խեղդէին եւ ծովին մէջ կը նետէին (Գլ. 40): Հին Գերմանները իրենց անտառներուն խորը քաշուած կ'ապրէին: Սոսկալի նախապաշարումներ ունէին, արծիւի կամ ագռաւի թռիչքէն, ձիու փռնգտալու ձեւէն կը գուշակէին իրենց գործերուն յաջող կամ անյաջող ընթացքը:

Բոլոր գերման ցեղերը, կը գրէ Տակիտոս, իրարու դէմ եղբայրասպան կռիւներու բռնուած էին, արեան վրէժը անոնց համար բարոյական օրէնք կը համարուէր: Երբ սերունդի մը եղբայրը սպաննուէր, այն ատեն պարտականութիւն էր սերունդի բոլոր եղբայրներուն համար, նոյն իսկ ցեղախումբի եղբայրներուն համար, մեռնողին վրէժը մահով լուծել: Արեան վրէժի պատուէրը հօրմէն որդիին կ'անցնէր, անոնք մազ ու մօրուք չէին խուզեր, մինչեւ որ իրենց վրէժը լուծուած չըլլար (Գլ. 31):

Երկար պիտի ըլլար թուել հին Գերմաններու բացասական գիծերը բայց դաստիարակութեան նպատակը չէ բացասական գիծերը առնել իբրեւ տիպար գերման մարդուն, այլ հին Գերմաններու առաքինութիւնները: Գերմանները բարձր էին երեք կէտի մէջ. ա) Առնական խօսքի հաւատարմութեան մէջ: Պատերազմի եւ խաղաղութեան ատեն առաջնորդին հետեւելու, երբ անոր հաւատարմութեան խօսքին տուած. բ) Հիւրասիրութեան մէջ, ուր օրինակելի էին եւ գ) Ամուսնութեան բարձր ըմբռնումին մէջ, ամուսնական պատւոյ եւ հաւատարմութեան մէջ (Գլ. 17): Գերմաններու մէջ ամուսնութիւնը շատ սուրբ բան մը կը համարուի, կը գրէ Տակիտոս, այս կէտի մէջ անոնք բարձր գովեստի արժանի են, անոնք միակ ժողովուրդն են բարբարոսներու մէջ, որոնք միակնութիւնով կը գոհանան, անոնց հաւատարմութիւնը գովելի է ամուսնութեան մէջ:

Հին Գերմաններու համար օտար ցեղերու հետ ամուսնութիւնը պրհամարհելի է, որովհետեւ ցեղը կ'այլասերէ (Գլ. 8):

Գալով Նիբէլունկէնի դիւցազներգութեան, ան գերման ցեղերու նկարագրին ճշմարիտ պատկերը կու տայ: Անոնք իրենց հաւատարմութեան խօսքը յարգող, մինչեւ մահը վրէժխնդիր (Քրիմհելտի վրէժը), անյողդողդ, ուղղամիտ, քաջ (Զիկֆրիտ) տիպարներն են հին Գերմաններուն:

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թերթիս աշխատակից եւ մեր բարեկամ Պ. Սեպուհ Ստեփանեանի երէց զաւակը՝ Ստեփան՝ Ֆրանսայէն Եգիպտոս գացած քննիչներու առջեւ իր աւարտական քննութիւնները անցնելով, առաջին հանդիսացած է Աղեքսանդրիոյ Ֆրէրներու Սէն Մարք Գոլէճին առեւտրական բարձրագոյն վարժարանին: Քննութեանց մասնակցող 78 հոգիէն միայն 37 հոգի յաջողած են վկայական առնել: Ֆուատ Թագաւորին կողմէ առաջիններու յատկացուած արժէքաւոր մրցանակը տրուած է Պ. Ստեփանին: Մեր խնդակցութիւնները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

═ o ═

Կիրակի կէսօրէ յետոյ, Սէնթ Աստեֆի օդասուն մէկ պարտէզին մէջ, Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր հանդէս մը իր շրջանի հերոս հայրենակիցներու յիշատակին:

Ժամանակէն առաջ, ընտիր բազմութիւն մը արդէն հաւաքուած էր հանդիսավայրը: Պարտէզի դրան կողքին կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, մին խորհրդանիշը փրանսական փառքին ու հզարութեան, իսկ միւսը տարագիր ու հալածական, նոյն իսկ իր զաւակներուն կողմէ:

Բեմին ճակատը նոյնպէս եռագոյնը որ իր կարմիրին, կապոյտին եւ նարինջին ներդաշնակ հովանին կը տարածէ քովընտի ամրացուած նկարներուն վրայ,— հերոսներ որ իրենց արիւնն անգամ չզլացան անոր յաղթական ծածանումին համար:

Բեմին վրայ, օրուան նախագահի ազդանշանով, դպրոցական տարիք ունեցող պզտիկներու կողմէ կ'երգուի «Մեր հայրենիք»ը, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս եւ երկիւղած լռութեան մէջ:

Օրուան նախագահը, Արփիար Տէր Յովհաննէսեան, բանալով հանդէսը՝ կը յայտնէ թէ Սալնոյ Ձորի հայրենակիցները իրենց սովորութեան համաձայն այս տարի եւս կը տօնեն իրենց հերոսներու յիշատակը:

Կը թուէ իրենց շրջանի ազատագրական նահատակները՝ Աղբիւր Սերոբ, Աչոտ Երկաթ, Տէլեմաք Դանիէլ, Առաքել Մուշեղ, Ասատուր, Զուլումաթ, Ասիծ - Ասադ եւն., որոնք ըլլալով Սալնոյ Ձորցի, սակայն իրենց գործունէութեամբ եւ գաղափարականով համահայկական են, նահատակուած ըլլալով ազգային ազատագրութեան համար:

Վերջացնելով կը յայտնէ թէ այս ժողովուրդը չի կրնար մոռնալ իր հերոս զաւակներուն յիշատակը:

Կ'արտասանեն փոքրիկներ Դանիէլ Տէրոյեան, Օր. Ծաղոյեան, Բենեամին Ծաղոյեան, Արդար Տէր Յովհաննէսեան, Նիկոլ Մկրտիչեան, Պ. Թովմաս Ասատուրեան եւ Օր. Ազնիւ Հայրապետեան: Կը մեներգէ Օր. Հայկանուշ Տէրտէրեան:

Յետոյ բեմ կու գայ Պ. Գեղամ Յովսէփեան որ շահեկան տեղեկութիւններ կու տայ Սալնոյ Ձորի պատմական անցեալէն, Ասորեստանի, Հռոմի, Բիւզանդիոնի, Արաբներու, Սելճուքներու եւ Թուրքերու ժամանակներէն սկսելով:

Կը նկարագրէ բնական գեղեցկութիւնները, օդը, ջուրը, կլիման, վայրի եւ ընտանի կենդանիները, թռչունները, առանձնայատուկ բոյսերը, ծաղիկները: Պատմական բերդերը, աւերակներն ու եկեղեցիները, ազգային եւ կրօնական տօները, կիներու դերը, կրթական աշխատանք եւն.:

Վերջացնելէ առաջ, կոչ կ'ընէ անչեղ շարունակել այն ճամբան որ ըրկան Սալնոյ Ձորցի հերոսները, հասնելու համար հայկական անկախութեան իրագործման:

Այս բանախօսութենէն յետոյ, կը կըն անգամ արտասանութիւն, Օր. Մաքրուհի Մանուկեանի, Աւետիս Մինասեանի, Աչոտ Յակոբեանի, Վարդգէս Բէշէճեանի, եւ Համբարձում Սահակեանի կողմէ:

Արտասանութիւններէն յետոյ կը մեներգէ Խաչիկ Դաւիթեան, ծափեր խլելով հանդիսականներէն:

Ի վերջոյ, խանդավառ ծափերով բեմ կը հրաւիրուի ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան որ կ'ընէ օրուան պատշաճ բանախօսութիւն մը: Ստորեւ՝ ամփոփումը.—

«Ի սէր այն հողի չերտին, որուն մարդիկ հայրենիք անունը տուած են, ի սէր Սիփանին, Գրգուռին եւ Նեմրութին, ի սէր սերունդներու դարաւոր երկունքին եւ յոգնութեան, պահ մը մոռանանք մեր առօրեան եւ հոգիով երթանք այնտեղ, ներշնչուելու համար մեր նախնիքներու յիշատակներով:

Այդ հողի չերտին որ Հայոց հայրենիք կը կոչուի մեր պապերը խառնած են իրենց յոգնութիւնը, քրտինքը եւ տաժանքը: Այդ հայրենիքին համար, հայմիտքը երկարելնիփորձած է չինելու ծաղկեցնելու եւ քաղաքակրթելու համար: Ասոր վկայ են մեր վանքերը, եկեղեցիները, դպրոցները եւ այն բազմաթիւ յիշատակարանները որոնք դարերու ընթացքին վկաները եղած են մեր ցեղի ստեղծագործումին: Հայ գիւղն անգամ քաղաքա-

կրթութիւն մը ունէր ուր Հայոց ազգայնութեան կրակը անմար կը մնար սերունդէ սերունդ։

Այդ հողին համար մեր նախնիք խառնած են նաեւ իրենց արիւնը որպէսզի կապը անցեալին եւ ապագային միջեւ անխախտ շարունակուի։ Անոնք ստեղծած են պատմութիւն մը որով այսօր մենք յետնորդներս կը հրճուինք։ Անոնք հազարներով դիմաւորած են թշնամին, սակայն մեղքը անոնցը չէ եթէ զանազան ցեղ մը այսօր եկած եւ բռնութեամբ նստած է անոր վրայ։

Այդ բնիկ եկուորներու լուծը թօթափելու համար էր որ մեր լաւագոյն սերունդները նահատակուեցան, իսկ մենք ալ կը գտնուինք օտարութեան մէջ։

Ցուսահատելու կարիք չկայ, քանի որ պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ շատ մը ազգեր եւս, որոնք այսօր ազատ են, նախապէս նոյն բախտին ենթարկուած էին։ Բոլորն ալ հաւասար չափով չարչարուած եւ տառապած են, մինչեւ որ օր մը իրենց ազատութիւնը գտած են։

Ֆրանսական յեղափոխութենէն յետոյ ազգայնութեան համար նոր դարագլուխ կը բացուի։ Ազգայնութիւնը նոր թափ կը ստանայ։ Մարդիկ հիմա կը կռուին իրենց ընտանիքին, պատիւին եւ հայրենիքին համար։ Ցոյն «բալիգարիա»ներ, իտալացի Կարիպալտեաններ իրենց հայրենիքի ազատութեան համար արիւն կը թափեն։

Այդ ժամանակներուն է որ Հ. Ալիշան Հայաստանի գարունը եկած կը համարէ, նոյն ատեն է որ Խրիմեան եւ Վարժապետեան, զգաստութեան հրաւէր կ'ուղղեն եւ կ'ուզեն որ Հայը եւս իր բաժինը ստանայ «հերիսա»յէն։ Սակայն դարերու ստրկութիւնը արգելք եղաւ ընդհանուր բռնկումին։

Հասան 80—90ական թուականները, հայկական հոգեբանութեան մէջ առաջ եկան կարեւոր փոփոխութիւններ։ Հայը այլեւս ստրկամիտ չէ եւ կ'ուզէ փոխադարձել։ Մէջտեղ կուգան Սերոբներ որոնք ժողովուրդի կոտորածները արգիլելու համար կը հետեւին զարնողին զարնելու սկզբունքին»։

Այստեղ ընկերը կը պատմէ Սերոբի, Բալաբեխ Կարապետի, Զուլումաթի եւ այլոց կենսագրութիւնը որ շատերուն ծանօթ ըլլալով զանց կ'առնենք հոս ներկայացնել։ Ցետոյ կը շարունակէ.—

Այսօր Սալնոյ Ձորն է որ հանդէսով մը կ'ուզէ պատուել իր հերոս զաւակները, որոնք միայն իրենը չեն այլ համայն հայութեան կը պատկանին։ Հայ ազատագրութեան նահատակներու շարանը շատ երկար է, անոնց ետեւէն պիտի գան վաղը ուրիշներ, մինչեւ որ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը իրականութիւն դառնայ։

Մեզի կը մնայ ողջունել այն երկիրը եւ ժողովուրդը որ այդպիսի հերոսներ տուած է իր ազգին»։

Ընկեր Սէրէնկիւլեանի ճառը կ'ողջունուի խանդավառ ծափերով։

Ցետոյ դերասան Ղազարեանի եւ դերասանուհի տիկ. Սիրուշի կողմէ կը բեմադրուի խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը։

Անուրդի կը դրուի ողջ ոչխար մը որ կոկիկ հասոյթ մը կ'ապահովէ Միութեան։

Ուշ ժամանակ ժողովուրդը կը ցրուի, իր հետ տանելով գեղեցիկ օրուան մը յիշատակները։

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Ատրպատականի ցուցահանդէսը

»»» ։«««

ԹԱՒՐԻԶ, 9 յունիս (Յառաջ).— Յունիս 3ին Ն. Վ. Րիզա Շահ Փահլաւին իր շքախմբով ժամանեց Թաւրիզ։ Դիմաւորելու էին գացած Թաւրիզի զինուորական եւ պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ վաճառական դասը, ժողովուրդը եւ դպրոցների աշակերտութիւնը իրենց վարչութիւններով։

Շնորհիւ Ատրպատականի ոստիկանապետի ձեռք առած կտրուկ միջոցների, կարգապահութիւնը օրինակելի էր։ Երկու օր Նորին Վեհափառութիւնը հանգստանալուց յետոյ, յունիս 6ին այցելեց Գեօլիստան այգում մօտիկ շէնքում (նախկին ցիրկ) նախօրօք պատրաստուած Ատրպատականի ցուցահանդէսը, որ կազմակերպուած էր բոլոր տեսակի տեղական արդիւնաբերութիւնների, արհեստների եւ արուեստների լաւագոյն արտադրութիւնների համար։

Ցուցահանդէսը կազմակերպող յանձնաժողովը նախապէս հրաւիրած էր գործարանատէրերին, արդիւնաբերողներին եւ առհասարակ Ատրպատականում որ եւ է ապրանք արտադրող անձանց, իրենց մասնակցութիւնը բերելու, որոնք եւ սիրով ընդունել էին եղած հրաւէրը։ Ցուցահանդէսին մասնակցում էին մօտ 40 անձեր, հիմնարկութիւններ եւ ընկերութիւններ իրենց արտադրած ապրանքներով, որոնք բոլորն ալ դասաւորուած էին առանձին-առանձին տաղաւարներում։ Ցուցադրուած էին հետեւեալ կարեւոր ապրանքները,— կաշի, գորգ, սապոն, չոր միրգ, լուցկի, աթոռ, մետաքսէ, բրդէ եւ բամպակէ գործուածքներ, ոսկերչական գործեր, ձեռագործներ, իւղաներկ նկարներ եւն. եւն.։ Մօտ 1 ժ. 15 րոպէ Նորին Վեհափառութիւնը ցուցահանդէսը պտըտելէ եւ իր կայսերական քաջալերանքը տալէ յետոյ, գոհունակութեամբ հեռացաւ ցուցահանդէսից։

Շահին գովասանքին արժանացաւ ցուցահանդէսի շէնքի առաստաղի յարդարանքն ու ընդհանուր դասաւորութիւնը, զոր հմտօրէն պատրաստել էր դերասան Թաշճեանը։

Նորին Վեհափառութիւնը յունիս 7ին առաւօտեան ժամը 8ին իր շքախմբով մեկնեցաւ Մակու, երթալու համար Թուրքիա։

Բ. ՄՈՒՍԱՅԷԼԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէի կազմակերպած դաշտահանդէսը Մէօտոնի անտառին մէջ։

Առտուն կանուխէն Փարիզի բոլոր արուարձաններէն մեծ բազմութիւն մը, մօտ հազար հոգի, տեղ գրաւած էր Պաղ Աղբիւրին քով ու շրջակայքը։

Ծառի մը վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։

Ժամը 4ին, «Սիփան» երգչախումբի անդամները՝ ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի, թնդացուցին «Մեր Հայրենիք»ը։

Ազգային քայլերգէն վերջ խօսք առաւ ընկ. Շ. Մխաքեան, որ գեղեցիկ ճառով մը յիշեց Սասնոյ անտառները, Նաւասարդեան խաղերը, Վարդավառը՝ Տարօնի մէջ եւ ուրիշ պատմական դրուագներ։

Ընկեր բանախօսը բացատրելով լեռներու, գետերու եւ դաշտերու դերը, մեր ժողովուրդի նկարագրի կազմութեան մէջ, պանծացուց անոնց խորհուրդը եւ թելադրեց ամուր պահել ազատութեան եւ աշխատանքի գաղափարը։ Կ'արժէր ամբողջութեամբ գրի առնել այդ բանախօսութիւնը։

Օր. Կնեազեան երգեց «Պետոյի յիշատակին» երգը, բանաստեղծութիւն Ա. Ահարոնեանէ եւ ժողովուրդին պահանջի վրայ՝ ուրիշ կտոր մը եւս։ Օր. Աչճեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանէն յուզիչ հատուած մը։ Թառիստ Գարեգին նուագեց արեւելեան երկու եղանակներ։ Անկէ վերջ, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, վերսկսան արեւելեան ու կովկասեան պարեր մինչեւ ուշ ատեն։ Կը մասնակցէին բոլորը, մոռցած իրենց օրուան հոգերը, վայրկեան մը ապրելով հայրենի յիշատակներով։

Առանձնապէս աչքի կը զարնէին Տարօնցիները իրենց երգախառն շուրջպարերով, որոնց կը մասնակցէին նաեւ փոքրիկներ՝ մեծ հրճուանքով։

Սեղաններու շուրջ շարուած խումբեր անտառը կը լեցնէին ժողովրդական ու մանաւանդ ռազմական եղանակներով։

Ընթրիքէն առաջ վիճակահանութեան դրուեցան երկու կարմրած հաւ եւ երկու սակառ պտուղ, որոնցմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը։

Մութը կ'իջնէր հետզհետէ ու ժողովուրդը դանդաղօրէն ու դժուարութեամբ կը բաժնուէր անտառէն։ Ներկայ էր նաեւ ընկեր Հ. Օհանջանեան։

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28ի տօնը

═o═

ԿԱՐՏԱՆ, 11 յունիս (Յառաջ).— Այս տարի ալ մեծ շուքով տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան հռչակման 16րդ տարեդարձը՝ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ էջ-ի «Քեռի» խումբի ընկերներու։ Հանդիսութեանց առթիւ Կարտանի ենթակոմիտէն յարդարեց սրահի ներքին կահաւորումը, ներկեց պատերն ու ձեղունը, մեր երկրի ծաղիկներու թովիչ պատրանքը տալով։ Սրահին մուտքին առջեւ թարմ ծաղիկներով շինուած էր յաղթական կամար մը, որուն դալարներուն մէջ կը հանգչէին Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիրներու մեծադիր նկարները՝ եռագոյնով եզերուած։ Կամարին վրայ կը շողշողային ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։ Ժողովուրդը ժամանակէն առաջ խռնուած էր սրահը եւ անհամբեր կը սպասէր հանդէսի բացման։ Օրուան նախագահ ընկ. Կ. Պետրոսեան կը բանայ հանդէսը «Մեր Հայրենիք»ով, որ կ'երգուի յոտնկայս։ Ապա կը հրաւիրէ հասարակութիւնը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը Մ. Վարանդեանի որ ոչ եւս է եւ արագ ապաքինում մաղթել Ա. Ահարոնեանի, որ չորս ամիսէ իվեր կը տառապի։ Ցետոյ կը բացատրէ օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ կը յորդորէ հաւատք ու յոյս ունենալ այս չարքաշ ժողովուրդի յարութեան եւ վերջնական յաղթանակի մասին։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օրիորդներ՝ Անահիտ Տէր Նազարէթեան՝ «Հանրապետութեան երգը», Ա. Ղուկասեան՝ «Հայ դրօշին», Մ. Գալայճեան՝ «Ցարգանք քեզ», Ա. Սիմոնեան՝ «Հայու հոգի», Ա. Պարզամեան «Միութիւն», Վ. Ցովսէփեան՝ «Ձօն», «Ուխտաւորներ», երեք աղջնակներու կողմէ։ Կ. Նաւօեան, Թ. Ցովակիմեան, Ս. Սերոբեան, Ս. Գրիգորեան ըրին գեղեցիկ արտասանութիւններ, իսկ էջսի մեր լաւագոյն ընկերներէն Լ. Տ. Մարտիրոսեան իր գեղեցիկ ձայնով մեներգեց «Երբոր ազգին դահը փլաւ»ը եւ ժողովուրդին պնդումներով կրկնեց «Քեռի»ի երգը։ Ցետոյ նախագահը խօսքը տուաւ ընկ. Լ. Գայաճանեանի որ բանախօսութեամբ մը պարզեց կացութիւնը նախ քան Մայիս 28ը։ Շեշտեց թէ հայ ժողովուրդը յուսահատող չէ։ «Օտար միջավայրն ու պայմանները որքան ճնշեն իր վրայ, այնքան աւելի զօրաւոր կը դառնայ անկախութեան գաղափարը իր սրտին մէջ։ Թելադրեց երիտասարդներուն որ Մայիս 28էն օրինակներ քաղեն ապագային համար։ Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Ա. Ջամալեան, որ մագնիսացուց հասարակութիւնը։ Ընկերը ականատեսի փաստերով պատմեց Մայիսեան դէպքերու հերոսական կռիւներն ու յաղթութիւնները, Դրօի քաջագործութիւնները, Բաշ-Ապարանի կռիւներուն մէջ, Սարդարապատի ու Ղարաքիլիսայի ռազմական անօրինակ հերոսամարտերը եւ բաւ.— «Թուրքը չէր որ հայկական Հանրապետութիւնը ստեղծեց, այլ հայ ժողովուրդը ինքը, վկայ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսայի եւ Բաշ-Ապարանի հերոսական կռիւները, որոնք ցոյց տըւին թէ Հայն ալ գիտէ կռուիլ, զարնել ու յաղթել»։ Օրինակներ տուաւ Վարդանանց պատերազմէն, համոզելու համար թէ նոյն օրհասական պայքարն էր որ կը մղուէր, ինչպէս Հայաստանի պայքարը Թուրքին դէմ։ Իբրեւ եզրակացութիւն, ընկեր Ջամալեան թելադրեց ներկաներուն, չէզօքներուն մանաւորապէս ուժ տալ հայ ժողովուրդի դատին ու անկախութեան գաղափարին նուիրուած միակ կուսակցութեան, որպէսզի ազգային ընդհանուր ու հաւաքական միացեալ ճակատով մը կարենայ ասպարէզ իջնել՝ փոթորիկի այս օրերուն, երբ ազգեր իրարու դէմ խոյանալու գրոհին կը նային, երբ քաղաքական հորիզոնին վրայ ամպեր կը կուտակուին։ «Պէտք է չէզոք հասարակութիւնը ոտքի կանգնի մէկ մարդու պէս եւ պաշտպանէ իր ոտնահարուած սրբութիւնները, ազգային դրօշակը, զոր մեր անպատուհ հակառակորդները օտարներու առջեւ վար առնելով ցեխերու մէջ կը նետեն»։

Երրորդ բանախօսն էր ընկեր Ազգին, որ բազմաթիւ պերճախօս օրինակներով բացատրեց անկախութեան իմաստն ու խորհուրդը եւ ցանկութիւն յայտնեց որ օր մը հայ ժողովուրդը իր ազատութեան տօնը կատարէ իր իսկ հողին վրայ։ Դպրոցի աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Հայրենիքի համար» փոքրիկ բայց յուզիչ տրաման։ Հանդէսի կարգապահութեան ու բանախօսութեանց ընթացքին կը հսկէին Մարսէյլի հայ արիներու «Մեծն Տիգրան» մասնաճիւղի սկաուտները։ Հանդէսի ընթացքին մէջ ընդ մէջ երգուեցան «Տալուորիկ», «Հիմի՞ էլ լռենք», «Ոչ եղբարք»։ Կարգապահութիւնը գնահատելի էր շնորհիւ հայ արիներու հսկողութեան։ Հանդէսը վերջացաւ երգչախումբի «Յառաջ Նահատակ»ով։ Ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ, իր հետ տանելով անկախութեան գաղափարը։

*** Կ'իմանամ թէ հայ արիները մօտերս հանդէս մը պիտի տան Կարտանի մէջ։ Հասարակութեան կը մնայ քաջալերել ձեռնարկը։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 1924էն ի վեր գոյութիւն ունի Քղիի Հայրենակցական միութիւնը՝ այս քաղաքին մէջ։ Ծրագիր կանոնագրին տրամադրութիւնները ծանօթ են մեր բոլոր հայրենակիցներուն։

Հայրենակիցներ, ինչպէս շատ մը հայրենակցական միութեանց կողքին ծնած են վերաշինաց միութիւններ, վերջերս քանի մը բախտախնդիրներ նոյն ճեղքը բացին մեր մէջ։

Նոր Քղի մը շինելու համար մեր այս «սրտցաւ» հայրենակիցները չէ՞ին կրնար միութեանս միջոցաւ պէտք եղած աշխատանքները տանիլ։ Ի՞նչ պէտք կար անջատ աշխատանքի։

Որպէսզի շատ հեռուները չերթանք, պարտք կը համարենք մեր ծրագիր-կանոնագրին յառաջաբանէն յիշել քանի մը տողեր.—

— «Որովհետեւ մեր ազգին բարբարոս թշնամիներուն կողմէ քանդըւած է մեր սիրելի ծննդավայրը Քղին, եւ վերապրող հարազատները բրտօրէն նետուած են աշխարհի չորս կողմերը, հարկադրուած ենք Քղիի սատանդական մեր բեկորները փրկելու նուիրական գործով զբաղիլ, որոնք նոր Քղիի մը ստեղծագործող տարրերը պիտի ըլլան»։

Ամէն գիտակից Քղեցի կրնայ ըմբռնել այս տողերուն իմաստը։

Եթէ այս հայրենակիցները իսկապէս անկեղծ մարդիկ էին, ինչո՞ւ անջատուեցան Միութենէն եւ նոր միութիւն մը հիմնեցին եւ Քղիի Հայրենակցական Միութիւնը քայքայուած հռչակեցին։ Անոնք կրնային նոյն անուան տակ իսկ գլուխ հանել առաջադրուած նուիրական գործը, եւ միութեանս անունը բարձր պահել, ի՞նչ հարկ կար տարբեր անունի, երբ միութեանս ծրագիր-կանոնագիրը նոյն նպատակը կը շօշափէ արդէն։

Հայրենակիցներ, այս մարդոց նըպատակը ուրիշ բան է։ Հրամանը մութ աղբիւրէ տրուած է... Ահա թէ ինչո՞ւ համար միութեանս վերջին ընդհ. ժողովը (որ տեղի ունեցաւ մայիս 13ին, 6 Rue des Petites Maries, Պ. Հ. Կրճիկեանին սրճարանը), միաձայնութեամբ որոշեց մամուլի միջոցաւ այս կեղծ մարդոց դիմակը պատռել եւ զգուշացնել մեր գիտակից հայրենակիցները որ չտարուին իրենց զիրենք հայրենասէր կոչող այս խռովարարներէն։

Ուստի կոչ կ'ընենք հեռու եւ մօտ գտնուող մեր բոլոր հայրենակիցներուն որ այս մոլորածներուն ոչ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ ատեն աջակցութիւն չընծայեն, այլ ընդհակառակն արհամարհեն։

Հայրենակցական Միութիւն մը պէտք չունի աւելորդ եւ ննմամիտ պիտակներու։ Ան չի կրնար ըլլալ գաղափարի տարածման խողովակ խուժանավար կարմիրներու ձեռքը։ Ամէն փորձ, այս ուղղութեամբ պիտի բախի մեր երկաթեայ կամքին։ Քղիի Հայրենակցականը իր նուիրագործուած անունը եւ վաւերական ուղեգիծը ունի։ Նոր փորձը քանի մը շահախնդիր հայրենակիցներու կողմէ եղած, ուղղակի քանդիչ է։ Ատոր համար իսկ մենք այժմ եւ միշտ պիտի ծառանանք անոնց դէմ՝ բարձր պահելով շարունակ, Քղիի Հայր. միութեան ուղեգիծը։

Վարչութիւն

ԱՆՃՈՌՆԻ ԽԱՂԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

■■■

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ցունիս 17ին կիրակի օր կէսօրէ վերջ Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը ունեցաւ ընդհ. ժողով մը եւ ժողովէն յետոյ անդամուհիները հիւրասիրուեցան թէյասեղանով մը։

Զ. Պատգ. ժողովէն յետոյ մասնաճիւղիս առաջին ընդհ. ժողովն էր, ուրեմն ընդհ. ժողովի օրակարգն էր՝ զեկուցում պատգ. ժողովի։

Մինչեւ հոս ամէն ինչ բնական է եւ աւելորդ է նոյնիսկ գրի առնել իբրեւ թղթակցութիւն մը։

Բայց տեսէք թէ ինչ բան կը ստիպէ մեզ գրել այս տողերը։

Շաբաթ օրը կը տեսնենք հրապարակը ողողուած թռուցիկով մը, դիմակաւոր խմբակի մը կողմէ։ Իբրեւ թէ Դաշնակցութիւնը, Կ. Խաչի դիմակին տակ կը տօնէ Մայիս 28ը դպրոցի սենեակին մէջ։

Թռուցիկը ունի լեզու մը, որ...

Եւ գիտէք թէ այդ «Մայիս 28»ը ո՞ւր պիտի տօնուի.— Կ. Խաչի դպրոցի համար վարձած փոքր սենեակի մը մէջ ուր հազիւ կարելի է ընդունիլ չորս հինգ ընտանիք կամ 30 հոգի։

Բայց, անցնինք Կ. Խաչի ժողովին։ Ներկայ էին միայն անդամուհիները։ Սենեակը հազիւ բաւեց ներկաներուն, շատեր եկան եւ տեղի չգոյութեան պատճառաւ ստիպուած չկրցան մինչեւ վերջը մնալ։

Այնքան ոգեւորիչ էր թէյասեղանը։ Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, անդամուհիները ամէնքն ալ սերտ կապով են կապուած Կ. Խաչին։

Չորս նոր հայուհիներ անդամ արձանագրուեցան Կ. Խաչին։

Հաւաքոյթի միջոցին անդամուհիները ըրին սրտաբուխ նուէրներ եւ պիտի խնդրէի «Յառաջ»էն որ տեղ տար անուններուն։ Կ. Խաչի վարչութիւնը երբեք ընդհանուր ժողովի մը մէջ նըկատի չէ ունեցած նուէրներ իր անդամուհիներու կողմէ։ Այս բոլորովին բացառիկ պարագայ մըն է, եւ անշուշտ պատասխանը սարքուած գռեհիկ հալածանքին։

Ահա նուիրատուներու անունները.

— Տիկին Հռիփսիմէ Մութաֆեան՝ որ Անգլիայէն եկած է Լիոն՝ օդափոխութեան համար նուիրեց 50 ֆր.։ Ոչ անդամ մը Պ. Շ. Գասպարեան որ նոյն իսկ ներկայ չէր թէյասեղանին՝ մէկ վայրկեան, ոտքի վրայ շնորհաւորեց Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց գեղեցիկ ձեռնարկին համար եւ նուիրեց 15 ֆրանք։ Ուրիշ մը՝ այս անգամ Ցոյն մը Պ. Ժօրժ (չէ ուզած իր մականունը յայտնել), փոքրիկի մը հետ կը ղրկէ 10 ֆրանք ի նպաստ դպրոցին։

Իսկ թէյասեղանի ծախքը հոգացին Տիկիններ Վ. Արթինեան եւ Մ. Փափազեան։

Հետեւեալ անդամուհիները նուիրեցին 10ական ֆրանք.— Տիկին Գասպարեան, Տիկին Քէօսէթէքեան, Տիկին Քէթէնճեան, Տիկին Թիւֆէնկճեան, իսկ հինգական ֆրանք հետեւեալները. Տիկիններ՝ Շ. Գէորգեան, Ն. Զառացեան, Ա. Ալթունեան, Ա. Գապաքճեան, Մ. Սթամեան, Զ. Զարդարեան, Օր. Մ. Արապեան, իսկ Տիկին Բարմաքսըզեան կը նուիրէ 6 ֆրանք։

Կ. Խաչը այդ օրը ունեցաւ պարզապակի հասոյթով միայն մօտաւորապէս 250 ֆրանք։

Ահա այսպէս անցաւ Կ. Խաչի թէյասեղանը։

Կ. Խաչուհին գիտէ գուրգուրալ իր կազմակերպութեան վրայ եւ կանգնած է անոր կողքին։

Արմենուհի

ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ԲԱՐՔԵՐ

ooooo

«Ցուսաբեր» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (12 յունիս).

— «Մեր երիտասարդ գրագետներեն Շահան Շահնուր վերջերս յոդված մը զետեղած է Յառաջի մեջ, հետեւեալ խորագրին տակ,— «Ֆրանսացի երիտասարդ գրագէտները եւ մենք»: Յոդվածագիրը դառնությամբ կը նկատէ, որ Եվրոպան այլեւս չի զբաղիր մեզմով, իսկ եթե կը զբաղի ալ՝ միայն խծբծելու նպատակով: Իր ամբաստանությունը հիմնավորելու համար՝ Շահան Շահնուր ուշագրավ fաղ մը կ'ընե ֆրանսացի երիտասարդ գրագետներու երկերեն, ուր Հայը ներկայացված է այս կամ այն թռուցիկ ակնարկին մեջ:

Այսպես, Ժիրոտու տեղ մը կ'ըսե թե Հայը գեշ կը հոտի: Մոնթերլան գրեթե նույն զարշանքը ունի մեզ հանդեպ: Սելին կը ներկայացնե ամերիկահայ մը՝ որ կը զբաղի լուբերու վիճակագրությամբ: Փիեռ Հեօմպուռ կ'ըսե թե նավազ մը Փիրեյեն իբրեւ յիշատակ կը բերե միշտ հայ պոռնիկի մը հետ ունեցած հանդիպումը: Պիեռ Կօլ կը նետուի Լափայեթ-ի հայ զոհարավաճառներուն վրայ, իսկ Պլեզ Սանտրար Էքսելսիօրի մեջ հրատարակված ուսումնասիրությամբ մը կը պնդե թե մենք աշխարհի լավագույն խարդախները ենք թղթախաղի մեջ: Ժեռօմ եւ Ժան Թառօ իրենց ամբողջ սրամտությունը կը գործածեն ծաղրելու համար Պեյրութ-ի հայկական խղճի կրպակներուն ճշմարտությունները: Մարսել Այմե ուրիշ սրակում չի գտներ, բայց եթե «Թուրքին արհամարհանքը Հայուն հանդեպ», իսկ Փիեռ Պրնուա կը պնդե՝ որ մենք եղան նենգ Թուրքերը ջարդող, եւ «ճանճ կ'արտասանենք Ֆրանսացիներուն՝ յետոյ անոնց տասնապատիկ աւելի սուղ ծախելու համար աժան բաները»:

Իսկ ուրիշ մը, Ժաք Ցիմերման, «Մարիան» շաբաթաթերթին մեջ պատմուածք մը զետեղած է.—«Դամասկոսի պարտէզներուն մէջ.— Չերքէզ 30րդ էսքատրոնին հետ»— ուր Հայը կը ներկայացնէ «պոռոտախօս, բալանող եւ վատոգի», միաժամանակ հեղինակաւորապէս վկայելով,— «Աստուած ստեղծած է նապաստակն ու Հայը»:

Այս անարգական fաշfշուկներուն համար ներելի է սեղմել պոչը ֆրանսացի երիտասարդ գրագէտներուն, սակայն ներելի չէ անոնցմէ վիրաւորուիլ զգալ: Մեր ժողովուրդը իբրեւ չափազանց բարձր է, չափազանց մեծ ու առաքինի՝ Սելիններու եւ Ժիրոտուներու ցած ու անարժան խծբծանքներէն վիրաւորուելու համար: Այդպիսի յարձակումները կը մնան հայութեան զարշապարին տակ, սակայն երբեք չեն հասնիր անոր անբիծ ճակատին եւ շեղ անունին: Այդ վատ յարձակումները մեզ քննադատելէ աւելի կը գծեն բարոյական պատկերը անոնց հեղինակներուն, կը խորհրդանշեն դարը, որուն մէջ մենք կ'ապրինք: Այն տխուր անարդարութիւնները, այն զարհուրելի ոճիրները, որ յանուն «fաղաքակրթութեան» անպատիժ գործուեցան մեր մոլորակին վրայ, իրենց ապականիչ արձագանգը պիտի ունենային նաեւ գրականութեան մէջ, «երիտասարդ գրագէտ»ները մղելով դէպի ցածոգի յարձակումներ ու անազնիւ fաշfշուկներ մինչեւ իսկ անմեղ արդար, բայց թոյլ եւ անպաշտպան ժողովուրդներու հասցէին: Հիները երիտասարդներէն բաղդատմամբ աւելի բարձր էին, որովհետեւ անոնց օրերը մեր ապրած օրերէն աւելի մաfուր էին:

Բոլոր պայմաններու տակ հարկ է միջոց մը խորհիլ այս տիղմին հակազդելու համար»:

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏՕ ՇԷՐԻ, 12 յունիս (Յառաջ).— Երբեմնի այս հայաշատ գաղութը երկու տարիէ ի վեր է կորսնցուցած է իր նախկին վիճակը, անգործութեան հետեւանքով։ 1000էն աւելի հայութիւն կար 1927 — 1931ին, բայց ներկայիս հազիւ 3 — 400 հոգի կը հաշուեն։ Գործերը հոս ալ թոյլ են։ Թէեւ անգործներ չունինք, բայց շաբաթը լման աշխատողներու թիւը շատ քիչ է։

Ազգային կեանքն ալ նախկին եռուզեռը չունի։ Միայն մէկ պարագայ մխիթարական է.— նոր սերունդին հայ գիրը սորվեցնելու համար տեղական ջանքերով կը պահենք մանկապարտէզ մը 45 — 50 աշակերտներով։

Շատոնց էր որ գաղութիս մէջ ոչ եւ է հայկական ձեռնարկ չէր եղած։ Հ. Յ. Դ. ընկերներու նախաձեռնութեամբ անցեալ յունիս 17ին Վիէնի մեր թատերասէր ընկերներու խումբը հրաւիրուած էր ներկայացնելու «Սասուն» գիւցազներգութիւնը, հայ յեղափոխական կեանքէ, քաղուած՝ 1915ի հերոսամարտի օրերէն։

Կիրակի առտուն ամբողջ գաղութը կը սպասէր մեր ընկերներու ժամանումին։ Կէս օրին երկու ինքնաշարժներով հասան դերակատարները։

Ժամանակէն առաջ Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը լեցուած էր, թէեւ ժամը 3ին յայտարարուած էր բայց ժողովուրդը ժամանակէն առաջ եկած ըլլալով խաղը սկսաւ։ Ներկայացումէն առաջ Վիէնի ընկերներէն Ս. Գալուստեան բացատրեց խաղին իմաստը։

Խաղը շատ յաջող անցաւ։ Դերակատարները բոլորն ալ լաւ պատրաստուած էին։ Ժամը 5.30ին խաղը վերջացաւ. ժողովուրդը շատ գոհ մնաց, եւ շատեր փափաք կը յայտնէին որ պարբերաբար այսպիսի ձեռնարկներ կատարուին։ Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերահամակրական խնջոյք մը, թէեւ ժամանակը շատ ուշ էր եւ հազիւ մէկուկէս ժամ տեւեց, բայց խանդավառութիւնը շատ մեծ էր։ Սեղանապետը իր զուարճախօսութիւններով, ընկերները իրենց արտասանութիւններով եւ երգերով աւելի փայլ տուին խնջոյքին։

Ժամը 7ին յոտնկայս «Մշակ բանուոր»ը երգելէ յետոյ, Վիէնի ընկերները նստան ինքնաշարժները եւ ժողովրդական ու յեղափոխական երգերով բաժնուեցան իրարմէ գոհ տպաւորութեամբ եւ լաւ յոյսերով։

Ս. Թ.

Ապահովութիւնը անամէջ բառ մը չէ, այլ իրականութիւն մը որ կը նշանակէ կազմակերպուիլ պատերազմ կոչուած պատուհասին դէմ։ Եթէ կան ազգեր որ չեն մասնակցիր ապահովութեան կազմակերպութեան, կը նշանակէ թէ կա՛մ պատերազմի վտանգը այնքան ծանր չէ իրենց համար, եւ կամ պատերազմը աղէտ մը չէ։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ արդար խաղաղութիւն մը։ Բայց ուրախ ենք չնշտելու թէ՝ Ֆրանսայի ինչպէս մեզի համար արդարութիւնը ունի սահման՛ մը որ կը կոչուի բարեկարգութիւն։ Արդարութեան պատուիրանք մը չէ ջնջուած արդարութեանց յարութիւնը»։

Նոյնքան խանդավառ բանախօսութեամբ մը, Պ. Պառթու փառաբանեց Փոքր Համաձայնութիւնը, որ, «անտարբեր՝ թշնամութեանց եւ հեղնութեանց հանդէպ, փաստ՝ իր խրատակին եւ միջոցներուն վրայ եւ գիտնալով թէ ի՛նչ կրնայ, ի՛նչ կ'ուզէ եւ ի՛նչ պարտի ընել, կ'ամրապնդուի օրէ օր, յարաճուն զօրութեամբ, իբրեւ կենսական ազդակ մը Եւրոպայի շինարար ճիգին»։

⁂ Ռումանիոյ խորհրդարանը պիտի գումարուէր երէկ, պատուական քաղաքացի հռչակելու համար Պ. Պառթուն։

Խ. Միութիւնը կը տեղաւորուի չինական Թուրքեստանի մէջ

Թօքիոյէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Համաձայն նոր տեղեկութեանց, Ռուսիա հետզհետէ կը թափանցէ չինական Թուրքեստանի մէջ։ Ռուսիա կ'աշխատի զինուորական կայան մը հաստատել այդ երկրին մէջ, Հնդկաստանի վրայ յարձակելու համար։ Այդ ծրագրին համար Մոսկուա կը ջանայ—Ա. խլացնել չինական Թուրքեստանի առեւտուրը — Բ.— Իսլամ պետութիւն մը ստեղծել — Գ.— Հաստատել համայնավար կեդրոն մը, Հնդկաստանի եւ Թիպէթի մէջ քարոզութիւններ կատարելու համար։

Խորհրդային բոլոր հիւպատոսարաններուն եւ առեւտրական գրասենեակներուն պաշտօնէութիւնը զինուորականներէ կազմուած է։ Մի քանակութեամբ ռազմամթերք ուղարկուած է չինական Թուրքեստանի նորակազմ կառավարութեան։

Կանտի նոր՞ն կը բանակցի

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ Կանտիի անգլուհի ոգեգիրը, օրիորդ Սլէյտ մօտ օրէն Լոնտոն պիտի երթայ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար Անգլիոյ եւ Հնդկաստանի միջեւ։ Օր. Սլէյտ անգլիացի ծովակալի մը աղջիկն է։

Նոր խռովութիւններ Լիոնի մէջ

Չորեքշաբթի գիշեր, համայնավարական ժողով մը յետոյ, ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ոստիկանութեան եւ ցուցարարներուն միջեւ։ Վիրաւորուեցան աւելի քան քսան հոգի, որոնց մէկը, ոստիկան, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ։ Թերթերը 2000 կը հաշուեն մասնակցող համայնավարներուն թիւը եւ կ'ըսեն թէ անոնք մասնաւոր կառքեր վարձած էին, իրենց վիրաւորները փոխադրելու համար. այնպէս որ բուն վիրաւորներուն թիւը աւելի մեծ է։ Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի Վօ - ան. Վէլէնի համայնավար քաղաքապետը։ Պահ մը համայնավարները խռնուելով Փլաս Բօանոյի հրապարակը, եւ մղեցին ոստիկաններն ու պահակները։ Խումբ մը համայնավարներ շրջակայ տուները մտան եւ սկսան քարեր տեղացնել պատուհաններէն եւ տանիքներէն։ Կռիւը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

Նոր յայտնութիւններ Ստաւիսքիի գործին առթիւ

»»»··«««

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը աջքի օր մասնախումբ մը ղրկելով բանտը, հարցաքննեց Փարիզի երեսփոխան Պոնուր, որ հերքեց թէ ինք մտնած է Սթավիսքիի Թաքստոցը։ Բայց խոստովանեցաւ թէ ըսած է որ փախստականը կը գտնուի Սէրվոզէն 30—50 քիլոմէթր հեռու։ Որոշուեցաւ առանձնապէս դէմ դիմաց հանել Փիկալիոյի հետ։

Ուրիշ կարեւոր յայտնութիւն մը եւս,— Գաղտնի ոստիկան Պօնի, որ նախապէս պաշտօնանկ եղած, յետոյ վերահաստատուած էր, երեւան հանած ըլլալով Սթավիսքիի չէքերուն արմատները, եւ որ չյաջողեցաւ գտնել Փրէնսի սպանիչները, կ'ամբաստանուի թէ երկու ձեռք հագուստ եւ մէկ վերարկու ապսպրած է դերձակի մը, բայց դրմը վճարած է Ռուս մը, Վօլպէրկ, մինչեւ ինք անոր վրայ հսկելու պաշտօն ստացած էր... Գաղտնի ոստիկանը ուրացաւ այս պատմութիւնը, յայտարարեց թէ ինք անձամբ վճարած է դրամը եւ ստացագիր մը ներկայացուց. բայց դերձակը պնդեց իր ըսածին վրայ։ Պօնի կ'ամբաստանուի նաեւ թէ հակասական յայտարարութիւններ ըրած է «Սօսկալի ժօ — ժօ»ի մասին։

Դեռ շատ աւելի կարեւոր յայտնութեանց կը սպասուի։ Որոշուեցաւ բանտարկել երեսփոխան մը եւս, Լակրոզիլիէն, որ կ'ամբաստանուի թէ չարաչար գործածած է իր քաղաքական ազդեցութիւնը։

Այս դայթակղութեանց հետ կապուած փաստաթուղթ մը եւս անհետացած է։ (Ռօմինեոյի ընկալագիրը, 100,000 ֆրանքի համար)։

Շանղայից դատ մը՝ ամուսնական գաղտնիքներով

»»»··«««

Չորեքշաբթի օր չարունակուեցաւ նախկին ընկերվարական եւ ծովային նախարարութեան պաշտօնեայ էմիլ Սապաթիէի եւ իր կնոջ միջեւ բացուած դատը։

Ժամանակին գրած ենք այս պատմութիւնը.— Սապաթիէի կինը, ժողէթ, կենակցած ըլլալով ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Փ. Ֆօրի հետ, խարուած ամուսինը բողոքած, բայց իբրեւ խենթ յիմարանոց դրուած էր։ (Այս արգելափակումը տեւեց 94 օր)։

Առջի օրուան դատին իբրեւ վկայ հրաւիրուած էին Պ. Պ. Փօլ Ֆօռ, նախկին վարչապետ Պ. Շօթան եւ ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քիափ, սակայն երեքն ալ բացակայ էին։ Այր եւ կին փոխադարձաբար հատուցում կը պահանջեն։ Դատավարութեան ընթացքին կարդացուեցան Պ. Սապաթիէի նամակները, որոնք չափազանց պերճախօս են, խարուած ամուսնի հոգեբանութեան տեսակէտով։ Այսպէս, դժբախտ մարդը նամակի մը մէջ կը գրէ Պ. Փօլ Ֆօրի.

— «Կը կարծէ՞ք թէ ընկերները միշտ անդամատուրք պիտի վճարեն, որպէսզի դուք կարենաք պառկիլ իմ կնոջս հետ»։ Կնոջ փաստաբանը դիտել տուաւ թէ Պ. Սապաթիէ 10,000 ֆրանք պահանջած է իր մրցակիցէն։ Խարուած ամուսինը պատասխանեց թէ կինը միասին տարած էր իր ամբողջ խնայողութիւնը, 25,000 ֆրանք, ուրկէ օգտուած էր Փօլ Ֆօռ. հետեւաբար իր իրաւունքն էր ետ պահանջել մէկ մասը։ Ցետոյ պնդեց թէ Փօլ Ֆօռ աւելի հարուստ ըլլալով, կինը հրապուրուած էր։ Դիտել տուին թէ ինքն ալ գեղեցիկ Թուխ կնոջ մը հետ լուսանկարուած է ծովափը, հազիւ 30 սանթիմէթր մեծութեամբ բուրդէ ծածկոցով մը փաթթուած։ Սապաթիէ պատասխանեց.

— Թուխ չէր, այլ խարտեաշ։ Փօլ Ֆօռը իմ կնոջ հետ եղած տանն աւելի փոքր ծածկոց մը կը գործածէր...

Ցետոյ պատմեց թէ իր նամակներուն վրայ «ճապաղի մորթով ընկերվարականը դարձաւ ձիթայի մորթով ընկերվարական մը։ Ան այժմ խոյս կուտայ, որովհետեւ կը վախնայ ինծմէ. գիս բանտարկել տուաւ, որովհետեւ չէի կրնար հանդուրժել որ ընկերվարական տանուտէր մը կնոջս հետ միեւնոյն անկողինը պառկելու իրաւունք վայելէ»։ (Բուն բացատրութիւնը աւելի ... պատկերազարդ է)։

Սապաթիէի փաստաբանն է ծանօթ Շարլ Լըկրանը, որ կծու բառեր ուղղեց Պ. Փօլ Ֆօրի։ Վճիռը պիտի տրուի մէկ շաբաթէն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ Բարգէն Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը, այս կիրակի Սալէնի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի, ընկեր Նիկողոս Կըկըզեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Տեղի կ'ունենայ պատգամաւորի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ նոր թեկնածուներ կրնան ընդունուիլ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Կեփին», «Կոհչք» եւ Սէն Շամոնի «Վարուժան» խումբը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դուրեան Գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Մ'ԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին

կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle de GÉOGRAPHIEի մէջ
184, Boulevard St. Germain:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ**

Կը խօսին՝ ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ (ֆրանսերէն)

Ցարգանքի խօսք՝ ընկերվարական Միջազգայնի Գործադիր Մարմնի անդամներու կողմէ՝ ԱԲՐԱՄՈՎԻՉ (Ռուս Սոցիալ - դեմոկրատ), ՍՈՒԽՈՄԼԻՆ (Սոցիալ - յեղափոխական), ԿՎԱՐՑԽԻՍԶԷ (վրաց Սոցիալ - դեմոկրատ), ու ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ JEAN LONGUET:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ եւ Mme. SERVOIS (ջութակ), Mr SAUVANON (ջութակ), Mlle HOLTLUS (թաւջութակ),

Կը նուագեն Chopinէն, Haydenէն, Godelէն եւ ԿՈՄԻՏԱՍէն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այս կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին

Շավիլ, Salle Patinի մէջ, 114 Grande Rue

կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ փարիզահայ ՍԻՓԱՆ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ Ընկ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

Խմբական սիրուած երգեր

Օր. Հռիփ. Քնեազեան եւ Պ. Գր. Մէքթէրեան (մեներգ)

Հայկական շուրջպարեր, լեռնական եւ կովկասեան պարեր «Սիփան»ի կողմէ, մասնակցութեամբ Թաթիսի ՌՈՒԲԷՆԻ։

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղ. միջոց.— Pont de Sèvres մէթրոյէն առնել Թիւ 1 Թրամ. եւ իջնել Ancien Mairie. կամ Սէն Լազարէն կառախումբ իջնել Chaville-R. D.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք

դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլ — Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Մայր — Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Սրբոց Թարգմանչաց Սահակի եւ Մեսրոպի տօնին առիթով յառաջիկայ Կիրակի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ Հոգեհանգիստի մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի Եկեղեցիին հիմնադիր - բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին։

Արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Հալէպի Առաջնորդ ԳԵՐ. Տ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը պատրաստած էր տօնելու Տարօն - Տուրուբերանի անկման 19րդ տարեդարձը՝ Ցուլիս 8ին, սակայն անակնկալներու պատճառաւ յետաձգուած է Ցուլիս 29ին կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին։ Կը խնդրենք հայրենակցութենէն եւ կուսակցութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն եւ առանձին յայտագրով։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԻՒԹԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ Վերաշինաց Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 1 Bld. du Gommier Bar du Noaillesի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ԼԻՈՆ, 20 յունիս.— «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 130, Rue Boileau Արարկիրի դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր հարցեր.— Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, կեդր. վարչութեան հրահանգներու ընթերցում, անդամներու պարտականութիւնները եւն.։

Ներկայանալ անդամներու ղրկուած հարցարան-քարթերով եւ ըլլալ խիստ ճշդապահ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց։

Հաղորդկց. միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ա. Մակարեան շարժանկարը

կը ցուցադրուի COEUR D'EXILÉ

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆԻ ՍԻՐՏ

Այս Կիրակի ցորեկ, ժամը 3ին եւ իրիկուան ժամը 9ին

ԼԸ ՖՈՒԱՅԷ Սինէմային մէջ, 90 Ռիւ տ'Օպաներ

(Հայ կաթոլիկներու Նոր եկեղեցիին կից)

ՍԷՆԱՐԻՕ Ս. ԱԶԱՐԵԱՆԻ

Ցուցիչ տոամ 2250 մեթր երկարութեամբ ժապաւէնով

Այս ֆիլմին իրենց մասնակցութիւնը բերած են խիստ ծանօթ դերասաններ եւ դերասանուհիներ:

կը ներկայացուի նաեւ, ղեկավարութեամբ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի «ՆԱԽ ՄԵՌԱՆ, ՅԵՏՈՅ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ» կատակերգութիւնը

Մուտք՝ Ա. կարգ 7.50 ֆրանք: Բ. կարգ 5 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 23 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI 23 Juin 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2529

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Կարճ պտոյտ մը, շրջաններու մէջ, հաւաքական եւ անհատական խօսակցութիւններ աւելորդ անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ «գաւառ»ն ու խոնարհ խաւերը աւելի գիտակցութեամբ կը հետեւին օրուան հոգերուն։

Այսպէ՞ս եղած է, միշտ, մեր պատմութիւնը։

Մինչ մեծ եւ «ուսումնական» ոստանները — Պոլիս կամ Թիֆլիս— կը սիրէին օրը իրիկուն ընել բիւզանդական վէճերով, գաւառը կամ ծայրագաւառը փարած էր իրական աշխատանքի։

Կը բաւէ յիշել միայն Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանը, եւ բաղդատել, օրինակ— Պոլիսն ու Վասպուրականը։

Այսօր աւելի մռայլ է պատկերը, այս պողոտաներուն վրայ։ Բաղդատեցէք, օրինակ, Փարիզն ու արեւելեան գաղութները իրարու հետ. նոյն իսկ Մարսէյլի հետ։

Անցնելով բուն հարցին, ըսենք թէ «գաւառ»ն ու խոնարհ խաւերը մտահոգութեան մատնուած են, թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ ազգային տեսակէտով։

Քաղաքականը շատ բարդ խնդիր է, անշուշտ, եւ ժողովուրդի պաւակները կը հետաքրքրէ այնքան որքան կապ ունի Հայաստանի ճակատագրին եւ Հայկական Դատին հետ։

Երկու խօսք միայն, այդ մասին,— Աշխարհի վիճակը մութ է, անակնկալներ, փորձանքներ կը պատրաստուին, պատերազմ, յեղափոխութիւն կամ որ եւ է փոթորիկ։

Արդ,— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։ Ի՞նչպէս պիտի դիմաւորենք անակնկալները, երբ իրար գզելով զբաղած ենք ամէն օր եւ ամէն տեղ։ Չկա՞յ որ եւ է ճար, մէկ նշանախօսքի տակ համախմբուելու, գոնէ պառակտումները եւ անոնց չարիքները սահմանափակելու համար։

Եւ ինքնին կը ցցուի միացեալ ճակատի հարցականը։

Կը հարցնեն— կը հարցնենք մենք ալ— բոլորովին անկարելի՞ է ո՛րեւէ համաձայնութիւն, եղած ուժերուն միջեւ, այսքան փլուզումներէ յետոյ։

Անկեղծօրէն կը յայտարարենք թէ՝ մենք ալ անճրկած ենք այս հարցումին առջեւ։

Ուրեմն, պիտի գոհանանք խորհրդածութիւններով։

Համերաշխութիւն մը կրնար գոյանալ քաղաքական հոսանքներու միջոցաւ, եւ ամէնէն առաջ անոնց միջեւ։

Դժբախտաբար, ձախողեցան բոլոր ձեռնարկները, եւ այսօր կուսակցութիւնները շատ աւելի լարուած են իրենք իրենց միջեւ, քան բուն ժողովուրդը։

Ռամկավարները մինչեւ որոշ տեղ մը գացին գլխի տուին Դաշնակցութեան հետ, լման ութ ամիս թուղթ մրոտելով եւ բանաձեւեր մշակելով (1931 սեպտ.-1932 մայիս)։ Կարգը եկած էր ստորագրութեան, բայց խուսափեցան անփառունակ նահանջով մը։

Այդ օրէն ասդին, աւելի լայն անջրպետ մը բացուած է երկու հոսանքներուն միջեւ։

Հնչակեանները «եւս ու գուն»ի խնդիր ունին տարիներէ ի վեր, եւ մայրը մանուկը չի ճանչնար Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա։

Ամէն տեղ կան երկու, երբեմն երեք Ս.Դ. Հնչակեան Կեդր. Վարչութիւն»ներ եւ «պաշտօնական օրկան»ներ։ Արդ, մէկը միւսին դէմ սրբազան պատերազմ կը մղէ, չլատելով ոչ միայն կազմակերպական մեքենան, այլ եւ շատ մը բարեխիղճ անհատներ— մնացորդները հին յեղափոխականութեան։

Համայնավարները ունին միայն մէկ «պարծանք» — խորացնել պառակտումը, քայքայելով եղածը եւ խանգարելով գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը։

Ուրեմն, իբրեւ տիրական եւ միաձոյլ ուժ կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որուն դէմ ե՛ւ առանձին ե՛ւ «միացեալ ճակատ»ով կը պայքարին միւսները։

Եղերականին հետ զաւեշտականն ալ յիշած ըլլալու համար, ըսենք թէ այդ միւսները իրարու հետ ալ համաձայն չեն, ո՛ր եւ է ծրագրի կամ քաղաքականութեան շուրջ։ Զունին ոչ հոգեկան, ոչ ալ կազմական կապ, բացի Դաշնակցութեան դէմ բացուած «ճիհատ»էն։ Վկայ՝ Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ պարզուած երեւոյթները։

Այսպէս ըլլալով գլխաւոր հոսանքներուն կացութիւնը, ի՞նչ կարելի է ընել, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Մեր կարծիքով, կացութեան բանալին կը գտնուի «անկուսակցական» զանգուածին ձեռքը։

Այդ զանգուածն ալ բազմաթիւ ճեղքեր եւ եթէ կ'ուզէք դասակարգեր ունի իր ծոցին մէջ։

Մեր խօսքը անոր առողջ, հայրենասէր եւ իսկապէս անկախ տարրի մասին է։

Եթէ այս տարրը, համաձայն իր համոզումներուն, առանց վեբապահութեան որոշէ իր ճամբան, կարելի է բաւական պայծառացնել մթնոլորտը։

Երբ այս տարրը որոշէ իր դիրքը եղած կազմակերպութեանց եւ անոնց հետապնդած նպատակներուն հանդէպ, մաս մը ասդին, մաս մը անդին հակելով, կ'ունենանք ելք մը։

Այսինքն, չէզոք հասարակութիւնը իր գործնական աջակցութիւնն ընծայելով այս կամ այն քաղաքականութեան, կրնայ բարոյական ճնշում բանեցնել։

Անշուշտ աւելի լաւ կ'ըլլար որ «անկուսակցական»ները իրենք բանաձեւ մը ներկայացնէին, քաղելով օրուան պահանջներէն եւ աջակցութեան հրաւիրելով բոլոր հոսանքները։

Բայց, ունի՞ն այդ քաջութիւնը։

«Սէյիր» ընելով, մէկուն ժպտելով, միւսին քրթմնջելով ոչ Հայաստան կը շինուի, ոչ ալ գաղութները կը դիմանան։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊՍ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»· ·«««

Երկու այր եւ երեք կին վկաներ կը հարցաքննուին

»»»· ·«««

ՊՈՍԹԸՆԷՆ ԵՐԿՈՒ ԿԻՆ ՎԿԱՆԵՐ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ ԵՕԹԸ ՀՈԳԻ ՏԵՍԱԾ ԵՆ ՆՈՅ. 26ԻՆ ՇՈՄԸԹ ԷՎԸՆԻՒ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

ԵՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 12 յունիս.— Ղեւոնդ արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուած ինը կալանաւորներուն դատավարութիւնը այսօր շարունակուեցաւ «Ճեններըլ Սէշընս»ի մէջ— 14 երդուեալներու առջեւ, նախագահութեամբ դատաւոր Քորբիկընի։ Լսուեցան երկու այր եւ երեք կին վկաներ, որոնց երկուքը Պոսթընէն։ Վերջին վկային հարցաքննութիւնը դեռ չաւարտեցաւ եւ պիտի վերսկսի վաղը։

Ժամը 10էն քիչ ետք պաշտպան գլխաւոր փաստաբան Պէնթըն դատաւորին յայտնեց թէ այս դատին հայ փաստաբան Պ. Վահան Գարտաշեան նախորդ երեկոյ մեռած էր։

Այնուհետեւ վերսկսաւ վկայ Պ. Սարգիս Տէմիրճեանի հարցաքննութիւնը պաշտպան փաստաբան Շերիտընի կողմէ, որուն ստացած պատասխաններուն ամփոփումն է հետեւեալը.—

Տէմիրճեան Ս. Խաչ եկեղեցւոյ պատարագի թափօրին մասնակցած է, գտնուելով Դուրեան արք.ի անմիջական ետեւը։ Դանակը տեսած է միայն Դուրեանի դանակահար ըլլալէն, վիրաւորեալին պահարանը փոխադրուելէն, դուրսը «Տոքթո՛ր, տոքթո՛ր» պոռալէն եւ աղմուկի ու շփոթութեան մէջ եռ գալէն վերջ։ Տէմիրճեան տեսած էր դանակը եկեղեցիի կեդրոնական անցքին նստարանի մը քով։

Վկան յայտնեց թէ դանակը տեսած էր այն տեղը ուր Լէյլէկեան կեցած էր Դուրեանի առջեւ եւ շարժած էր ձեռքերը։ Ըսաւ թէ ինք վերցուցած չէր դանակը եւ տեսած ալ չէր զայն վերցնողը։ Նորէն կրկնեց թէ դէպքին հետեւանքով նոյն պահուն կորսնցուցած էր ինքզինքը։

Պ. Շերիտըն այս առթիւ ցոյց տալ տուաւ դանակը, որ միջին մեծութեամբ սովորական դանակ մըն էր։

Շարունակելով պատասխանել Պ. Շերիտընի, վկայ Տէմիրճեան ըսաւ թէ տեսած է Վարդան Տիրատը (հնչակեան) Դուրեանի բողոքի միթինկէն ետք եւ այդ անձն է որ իրեն թարգման եղած է դեկտ. 24ին՝ ոստիկանատան մէջ։

Շերիտըն եւ դատախազը իրենց կարգին քանի մը անգամ քննեցին ու հարցաքննեցին վկայ Պ. Տէմիրճեանը, որ չկրցաւ բացորոշապէս ըսել թէ ամբաստանեալ Նշան Սարգիսեան Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ սպանութեան պահուն ի՛նչ ըրած էր։ Երէկ ըսած էր թէ Մ. Լէյլէկեան Դուրեանի առջեւ կանգնած գլուխը կը շարժէր եւ ձեռքով շարժումներ կ'ընէր— իսկ Ն. Սարգիսեան ծունկի եկած էր եւ կամ Դուրեանի ձեռքը կը բռնէր։

Շերիտըն կրկին կարդաց Տէմիրճեանի պատասխանը 1933 դեկտեմբեր 24ին եւ 1934 յունուար 16ին, ոստիկանութեան պաշտօնեաներուն առջեւ։ Այս պատասխանները համապատասխան չէին դատարանի առջեւ անոր տուած այժմու վկայութեանց, մանաւանդ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի դիրքերու եւ շարժումներու մասին սպանութեան ժամանակ։

ՏԻԿ. ՃԷՄԻԼԷ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ Մ. ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Դատախազ Ալեքսանդր Քամինսկի հինգ վայրկեան դադարէ ետք առաւօտեան ժամը 11.35ին վկայի աթոռը կը կանչէ Տիկին Ճէմիլէ Տէմիրճեանը, Պրուքլինէն, որ օրինական երդումն ընելով, հայ թարգման Պ. Թէքաթլեանի միջոցաւ կը պատասխանէ դատախազի հարցումներուն։

Տիկին Ճ. Տէմիրճեան կ'ըսէ թէ ազգական չէ նախորդ վկայ Ս. Տէմիրճեանի, թէ ամուսնացած է եւ աղջիկ մը ունի։ 1933 օգոստոս ամսուն կիրակի օր մը Լէքօփաթիան, (Ն. Ճ.) իր բնակարանին վրայ ամերիկեան դրօշ բարձրացուցեր եւ յետոյ վար առեր է անձրեւին պատճառաւ, թէ Մ. Զատիկեան ներկայ եղած է հոն եւ ըսած է.—«Երբ Ամերիկեան դրօշ կը բարձրացնէք կարծես սիրտս դանակ կը խրուի։ Ինչո՞ւ հայկական դրօշ ալ չէք բարձրացներ։ Մենք այդ դրօշին համար շատ արիւն թափած ենք։ Ինչո՞ւ Առաջնորդը ոտքի տակ առաւ մեր դրօշը։ Ինչո՞ւ անձնական պահակով կը պտտի հիմա»։ Տիկին Ճ. Տէմիրճեան ցոյց տուաւ ամբաստանեալներու աթոռին վրայ նստած ընկ. Մ. Զատիկեանը։

Պաշտպան փաստաբան Շերիտընի հարցաքննութեան միջոցին Տիկ. Ճ. Տէմիրճեան, ի միջի այլոց, սա պատասխանները տուաւ.

— Ես հայ դրօշի մասին չեմ ուզեր խօսիլ եւ հասկնալ։

— Դուք Հայ չէ՞ք։

— Ես Հայ եմ եւ բողոքական (այս վերջին բառը ուժեղ շեշտով)։

— Ինչո՞ւ չէիք ուզեր լսել հայ դրօշի մասին։

— Չէի ուզեր լսել այդ դրօշի մասին, որովհետեւ այդ դրօշին համար շատ անմեղ արիւն թափուած է։

— Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ։

— Երբ տարագրուեցանք՝ հազարաւորներ մեռան այդ դրօշին համար։

Այնուհետեւ վկան ըսաւ թէ անմիջական նախապաշարում կազմած չէ Զատիկեանի մասին, որովհետեւ անիկա խօսած է դրօշի մասին, ոչ ալ այդ խօսակցութենէն ետքը։

Յետոյ յայտնեց թէ Զատիկեան ըսած չէ որ պիտի սպաննէ Արք.ը, եւ ոչ ալ ո եւ է հակառակ խօսք ըսած է ամերիկեան դրօշին դէմ։

ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Կէսօրէն ետք, ժամը 2.15ին դատախազ Ա. Քամինսկի վկայի աթոռը կը կանչէ Տիկին Լիւսի Անուշեանը (Պոսթընէն), որ կուտայ հետեւեալ վկայութիւնը.

— «1933 նոյեմբեր 26ին Պոսթոն Շոմըթ Էվընիւի Հայոց եկեղեցին գացի տեսնելու Դուրեան Արքեպ.ի պատարագը։ Ներքնայարկը գացի կիներու լուացարանը երթալու համար։ Սրահին մէջ տեսայ Տիկին Սարգիսեանը եւ երկու կիներ կային սրահին դուրսը։ Իսկ ներսը կանանց լուացարանին առջեւ 7 այրեր կեցած էին։ Այրերէն մին ըսաւ ուրիշի մը,— «Ուր որ երթայ Արքեպ.ը պիտի երթանք ետեւէն»։

— Որո՞նք էին այդ երկու մարդիկը, կը հարցնէ դատախազը, ցոյց տուր։

— Այս մարդը եւ այս մարդը (Տիկին Լ. Անուշեան վկայի աթոռէն կ'իջնէ եւ ցոյց կուտայ Մաթէոս Լէյլէկեանը եւ Նշան Սարգիսեանը)։

— Լէյլէկեան ի՞նչ ըսաւ, երբ տեսաւ ձեզ։

— «Բերանդ գոցէ», ըսաւ Սարգիսեանի եւ մօտենալով ինծի՝ ուսիս դըպաւ եւ «ի՞նչ կ'ուզես հոս» ըսաւ. ես ալ ձայն չհանեցի եւ դուրս ելայ, ուր կանգնած էր Տիկին Սարգիսեան։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆԷ ՏԻԿ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԸ

Պաշտպան փաստաբանը հարցաքննելով այս վկան, ստացաւ ի միջի այլոց սա պատասխանները.—

Տիկին Անուշեան Ամերիկա եկած է 1911ին եւ 1933 նոյեմբեր 26էն առաջ տեսած չէ Լէյլէկեանը եւ ոչ ալ Ն. Սարգիսեանը։ Այդ թուականէն ասդին առաջին անգամ նորէն այս դատարանին մէջ կը տեսնէ զանոնք։ Ո եւ է մէկը իրեն ըսած չէ թէ թիւ մէկ ամբաստանեալը՝ Լէյլէկեան, եւ թիւ 2 ամբաստանեալը՝ Սարգիսեան կը կոչուին։ Վկայութեան գալէ առաջ ո եւ է մէկը ո եւ է բան խօսած չէ իրեն։ Թերթերուն մէջ տեսած է Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի նկարները։ Միայն թերթերէն տեղեկացաւ որ թիւ 1 եւ 2 ամբաստանեալները Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանն են։ Դատախազի օգնական Պ. Քոհըն Պոսթըն գացած եւ անոր հարցումներու պատասխանած է, Պ. Քոհըն իրեն ցոյց տուած է Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի լուսանկարները։ Այն հարցումին թէ մտա՞ծ է Պոսթոնի եկեղեցւոյ ներքնայարկի կանանց լուացարանը եւ տեսա՞ծ է միւսները։

— Կանանց սենեակը չկրցայ մտնել, վասնզի 7 հոգի կանգնած էին առջեւը։ Հոն լսեցի խօսակցութիւնը։ Երկուքէն զատ չտեսայ միւսները, որոնք դարձուցած էին իրենց կռնակները։ «Լոութի՛ն, կին կայ», ըսաւ Լէյլէկեան։

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Դատախազը ժամը 3.10ին աթոռի կը կանչէ Տիկ. Սարգիսեանը, Պոսթընէն, որուն ուղղած հարցումներէն կը ստանայ հետեւեալ պատասխանները (կ'ամփոփեմ).

— Նոյեմբերի վերջերը (1933) Պոսթընի եկեղեցին գացի Տիկին Անուշեանի հետ՝ տեսնելու Դուրեան սրբազանի պատարագը։ Մինչեւ վերջը մնացի եւ միասին դէպի տուն քալեցինք։ Յետոյ վերադարձայ Տիկին Անուշեանի հետ։ Ներքնայարկի սրահին մէջ տեսայ Սարգիսեանն ու Լէյլէկեանը։

Վկան կ'առաջնորդուի դէպի ամբաստանեալները եւ ցոյց կուտայ Սարգիսեանն ու Լէյլէկեանը։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբանը կը հարցաքննէ Տիկին Սարգիսեանը, որ պատասխաններ կուտայ թարգմանի միջոցաւ, ինչպէս առաջ։

Տիկին Սարգիսեան կ'ըսէ թէ եկեղեցին ձգելէն ետք Տիկին Անուշեանի հետ երկու երեք փողոց վեր քալած եւ յետոյ վերադարձած է եկեղեցի։ Երբ ներքնայարկի սրահէն գլուխը ներս դրած է, տեսած է Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը, զորս տեսած չէր ատկէ առաջ։ Յետոյ Պ. Քոհընէն (դատախազի օգնական) տեղեկացած էր որ թիւ 1 եւ 2 ամբաստանեալները Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանն են։

Յետոյ Տիկին Սարգիսեան խոստովանեցաւ թէ դատարան գալէ առաջ գիտէր Լէյլէկեանի թիւ 1 ամբաստանեալ ըլլալը, բայց չէր գիտեր թէ թիւ 2ը Նշան Սարգիսեանն է։

Տիկինը Պոսթընէն Նիւ Եորք եկած է հաւանօրէն Տիկին Անուշեանի հետ, բայց անոր հետ երկու ամբաստանեալներու մասին ոեւէ խօսք ըսած չէ եղեր։

ԱՐԹԻՆ ՀԱՄՓԱԼԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Դատախազը ժամը 3.37ին կը հրաւիրէ Պ. Արթին Համփալեանը, (Ասթո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂՏՈ՜Տ, ԱՂՏՈ՜Տ

»»» · «««

Դաշնակցութեան ուժէն սահմռկած թշուառականները ուրիշ անելիք չգտնելով, գիշեր ցերեկ թուղթիկներ կը թխեն եւ թոյն կը սրսկեն։

Բայց, միշտ ալ իրենց բաժինը կ'ըլլայ «լալ եւ կրճտել ատամանց»։

Այս կը հաստատէ Կրբնոպլի պատմութիւնն ալ։

Չկարդացի՞ք երէկուան «Յառաջ»ը։ Կ. Խաչը անդամական ժողով մը կը կազմէ, լսելու համար Զ. պատգամ. ժողովին զեկուցումը։

Դիմակաւորները սարսափահար, ճանի մը գոց եղած բառեր իրար կը կապեն, կը մեքենագրեն ու կը ցրուեն, միշտ ծածկանուն,— «խումբ մը հայ աշխատաւորներ»։

Լսեցէք, եթէ զուարճանալու տրամադրութիւն ունիք.

— «Միջազգային Փաշիզմի օղակ եւ սպիտակ պահակայիններու կաթնեղբայր Դաշնակցութիւն տեղւոյս թափթփուքները չհամարձակելով հրապարակաւ տօնել սարսափի եւ գերութեան քաղաքականութեան թեւակոխման այդ չարաշուք թուականը (Մայիս 28), գէթ բոլորովին չզրկուելու համար պիտի տօնեն զայն Կ. Խաչի դիմակին տակ, բէյյառեղանի պատրուակով։

Զգո՛յշ, չխաբուիք Կ. Խաչի եւ այլ պոչերու անուններէն, որոնք կը ծառայեն որպէս միջոց Դաշնակցութիւնը քօղարկելու վտանգի պահերուն»։

Իրենց չար բախտէն, թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ մեծ յաջողութեամբ, չորս նոր անդամուհիներ կ'արձանագրուին, 250 ֆրանք ալ հասոյթ կը գոյանայ։

Այսպէ՛ս են մեր վատոգի հակառակորդները։

Լկտի եւ ապուշ, անոնք պատի՛ւ կը սեպեն վնասել նոյնիսկ մարդասիրական ձեռնարկներու, բայց ամէնէն առաջ իրենց հոգն է որ կը փորեն։

Երբեք այնքան զզուելի դարձած չէին յանուն խ. Հայաստանի կամ նոյ. 29ի փողոց իջած կապիկները։

Ցետին գէշուն տասն անգամ պիտի մտածէր, այսքան աղտոտ պայքարներ սարքելու համար։

Զաւակ չունի՞ն այս մարդիկը։ Եթէ չունին, իրենց մուխը կը մարի՞, տեսնելով որ ափ մը հայ մանուկներ հայերէն կը սորվին, շնորհիւ Կ. Խաչին։

Կամ հիւանդի չե՞ն հանդիպած։ Նոյ. 29ը կրնա՞յ մէկ հատիկ հիւծախտաւոր երիտասարդ փրկել արտասահմանի մէջ, պուտ մը կաթ ճարել անտէր երախայի մը կամ խնամել հիւանդ մայր մը։

Փոխանակ սիրտ պղտորելու եւ որոմ ցանելու, կամ սրճարաններու մէջ «խումար» խաղալու, ինչո՞ւ չեն երթար Հայաստան, գործնապէս վայելելու համար նոյ. 29ի բարիքները, իր «Սովխոզ»ներով եւ «Կոլխոզ»ներով։

Ո՞ւր սորվեցան Կ. Մարքսի վարդապետութիւնը։ Պոլսոյ կապելանե՞րուն թէ Փոքր Ասիոյ «դայվէ»ներուն մէջ։

Օտար եւ խնկական համայնավար մը լսէր, ամօթէն գետինը կ'անցնէր։

ՎԱՀԷ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

''ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԻ Մ. ՔԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ,,

»»»..«««

Նախորդ յօդուածով, թէեւ համառօտակի բայց կէտ առ կէտ յիշատակեցինք Քիւրտերը ձուլելու կամ բնաջնջելու համար՝ Թուրքիոյ արդի վարիչներուն կիրարկած մեթոտները, որոնք ոչինչով կը տարբերին Իթթիհատի Հայոց հանդէպ վարած քաղաքականութենէն։

Ծ. Ա. Պէտրխան ձեռք առնուած միջոցներուն մէջ, մասնաւորաբար կը ծանրանայ մշակութային հարցերու վրայ։

Արդի Թուրքերը մասնաւոր եռանդով ջանք կը թափեն քիւրտ ժողովուրդն ու անոր լեզուն ուրանալու։ Այս նպատակով հրապարակ նետուած են բազմաթիւ հրատարակութիւններ, որոնք կը ձգտին ապացուցանել թէ քիւրտերէնը լեզուական խառնուրդ մըն է եւ այդ անունով ինքնուրոյն լեզու մը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած։ Միւս կողմէ «Քիւրտ» բառը վերլուծելով, անոր կուտան «ոգէտ, աւարառու եւ լեռնցի» նշանակութիւնը։

Թրքական այս բարբանջանքները հերքելու համար, Ծ. Ա. Պէտրխան քառասուն էջ յատկացուցած է այս հարցին քննութեան։

Իր կարգին սուր ակնարկներ նետելէ յետոյ Թուրքին հասցէին, գիտական տուեալներով կը հաստատէ քիւրտերէնին հնդեւրոպական ծագումը, եւ Քիւրտին հին ու պատմական ժողովուրդ մը ըլլալը։

Այս հարցը կրնայ հետաքրքրական ըլլալ բանասէրներուն, բայց դուրս կը մնայ այս յօդուածաշարքին թէ՛ նպատակէն եւ թէ տարողութենէն։ Փակելու համար այս գլուխը, խօսքը տանք հեղինակին.

— «Մշակոյթի եւ դրականութեան հարցը փակելէ առաջ, այս խնդրին հետ կապ ունեցող կարգ մը դրուագներ եւ ձեռնարկներ եւս պիտի յիշեմ։

Ձեր նախորդներու շրջանին ,«Թիւրք օճաղը»ները հասած էին մինչեւ Քիւրտիստանի դռները, բայց ներս չէին կրցած թափանցել։ Սաքարիոյ յաղթանակէն յետոյ, Տիգրանակերտցի Զիայի կամ ձեր յորջորջումով Զիա Կէօք-Ալփի «օճախ»ներու կազմակերպութիւնն սկսաւ ողողել իր բուն ծննդավայրն ու իրական հայրենիքը։ Քիւրտիստանի մեծ քաղաքներուն մէջ հիմնուեցան «Թիւրք օճաղը»ներ։ Այսուհանդերձ աս ալ ձեր միւս ձեռնարկներուն նման հակառակ արդիւնք տուաւ։

Այս օճախներուն անդամներուն մէջ կային ծագումով Քիւրտ, բայց իրենց լեզուին եւ ազգութեան անծանօթ բազմաթիւ անձեր։ Միմիայն Քիւրտերու յատուկ ընտանեկան անուններ կրող այս մարդոց առաջարկուեցաւ իրենց անունները փոխել։ Մէկու մը անունը փոխելու առաջարկ բերել, կը նշանակէր իր հայրը ուրանալ։ Այս ձեւով, այս մարդոց արժանապատուութեան եւ ընտանեկան պատւին դէմ յարձակում գործուեցաւ։ Օճախներու առաջարկին առջեւ տնուողները սկսան իրենց ընտանեկան շրջանակին մէջ պրպտումներ կատարել, եւ հասկցան որ փոփոխութեան ենթարկել ուզուած անունը զուտ քրտական է, եւ իրենք՝ իրենց լեզուն կորսնցուցած Քիւրտեր են։

Այս մարդիկ նախամեծար համարեցին լքել իրենց հայրենիքը, քան թէ անուննին փոխելով ուրանալ իրենց հայրենիքը։ Շատեր, օտար երկիրներու մէջ եւ Արաբիոյ անապատին դժոխային կրակին տակ թշուառ կեանքի մը յանձնառու, քառասունէն վերջ իրենց անցեալը կը պրպտեն, իրենց լեզուն կը սորվին եւ ազգին փրկութեան միջոցները կ'որոնեն։ Կիրարկուած այս միջոցներով երբ մէկ կողմէ մեր գիւղացիները կը մեռցնէք, միւս կողմէ սակայն մեզի համար մեռած համարուող լուսաւորեալ տարրերը կը փրկէք, եւ զանոնք իրենց լճացած դիրքերէն հանելով, մեր մէջ, պայքարի շարքերը կը ղրկէք։

Իսկ քանի մը ազէտ եւ անփորձ տղոց ձեռքը մնացած ձեր լրագրութիւնը քրտական ազգ. շարժման պարագլուխները կը ներկայացնէ՝ անգլ. դրամով եւ հայկական յեղափոխական կազմակերպութեանց դրդումով շարժող անհայրենիք դատարկապորտներ»։

×

Ծ. Ա. Պէտրխանի գրքոյկին երրորդ եւ վերջին մասը կը ներկայանայ չահեկան՝ թէ բովանդակութեամբ եւ թէ իր առաջադրութիւններով։ Այս մասին մէջ է որ կը խօսի քիւրտ յեղափոխական դրուագներուն վրայ, կ'ամփոփէ իր տեսութիւնները, պարզելու համար պայքարին տրամաբանական ելքը։ Այս իսկ պատճառով ստիպուած ենք լայն մէջբերումներ կատարել, ընդհ. տպաւորութիւնը ամբողջական դարձնելու համար։

Անդրադառնալով 1925ի Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան, հեղինակը կը շարունակէ.

— «Այդ ապստամբութիւնը զսպեցիք զօրաշարժով, չէթէայական կազմակերպութիւններով եւ մեծամեծ զոհողութեանց գնով։ Հրդեհը մարեցաւ։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել — մարած կարծուեցաւ։ Իրականին մէջ կրակը անթեղուած էր եւ մոխրակոյտին տակ ծածկուած հրաշէկ կոճղերը երկրորդ հովի մը կը սպասէին արծարծուելու համար։ Սպասուած հովը չուշացաւ։

Հետախուզական գործողութեանց ընթացքին ձեռք չանցած կարգ մը ուժեր նահանջեցին երկու ուղղութեամբ։ Մէկ մասը քաշուեցաւ դէպի լեռնային անառիկ դիրքեր, իսկ մնացեալը դէպի Պարսկաստան եւ հարաւային նորազատ պետութեանց հողերը։

Ներքին անառիկ դիրքերը քաշուած ուժերուն հետ պայքարի բռնուիլ շատ դժուար էր եւ նոր զոհողութիւններ կը պահանջէր։ Այս զոհողութեանց մասին գաղափար մը կազմելու համար, 1925ի ապստամբութեան ընթացքին ռազմադաշտ ղրկուած զինուորական ուժերը անգամ մը աչքէ անցընենք։

Ապստամբութիւնը սկսած պահուն Քիւրտիստանի մէջ ունէինք 9 զօրաբաժինէ բաղկացեալ 3 զօրաբանակ։ Կարինոյ շրջանին մէջ 9րդ, Երզնկա 8րդ եւ Տիգրանակերտի շրջանը 7րդ զօրաբանակները։ Այս զօրաբանակները կը բաղկանային 27 հետեւակազօրքի եւ ինը թնդանօթաձիգ գունդերէ եւ ուրիշ օժանդակ զօրամասեր։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել Կարսի, Ճէզիրէի եւ Մծբինի շրջաններուն հեծելազօրքի զօրաբաժիններն ու 1924ի սեպտեմբերին, Մուսուլի հարցին առթիւ արեւմտեան շրջաններէն դէպի Սղերդ, Մարտին եւ Մէտիաթ կեդրոնացուած եւ գործողութեանց մասնակցող բազմաթիւ հետեւակ գունդեր։

Կացութեան ծանրութիւնը նկատի առնելով, անմիջապէս մասնակի զօրաշարժ յայտարարուեցաւ, եւ այս ուժերուն պակասը լրացուեցաւ՝ հապճեպ կերպով զէնքի տակ առնուած եւ առանց համազգեստի քաղաքացիներով։

Կռիւներուն մասնակցող զինուորական մասնագէտներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, այս ուժերուն ամբողջութիւնը հաւասար էր յունական բանակը 15 օրուան մէջ ծովը թափող բանակին արժէքին։

Այս գործողութիւնները երկար տեւեցին։ Ռազմաճակատի ուժերը ըսկսան հալիլ, եւ քիչ ատենէն, երրորդ բանակի քննիչութեան շրջանը, դրեթէ ամբողջութեամբ, քրտական ուժերուն գրաւման տակ ինկաւ։ Ասոր վրայ, արեւմտեան շրջաններէն դէպի ապստամբական վայրերը կանչուեցան նոր ուժեր։ Զինուորական գործողութեանց մասնակցող կարգ մը անձերու յայտարարութեան համաձայն, այս նոր ուժերը եւ հրոսակախումբերը կը բաղկանային 50—60 հազար հոգիէ։ Եթէ ասոնք աւելցնենք նախապէս ռազմադաշտ գտնուող զօրամասերուն վրայ, կրնանք գաղափար մը կազմել պարտադրուած զոհողութեան մասին։

Ինչպէս կը տեսնուի, անառիկ դիրքերու մէջ ապաստանած մեր ուժերուն հետ վերստին կռիւի բռնուիլ, ծանր դժուարութիւններ եւ զոհողութիւններ պիտի պահանջէր։ Թերեւս նոր զոհողութիւններ կրնայիք աչք առնել, բայց բանակը շատ յոգնած էր։ Յետոյ, պաշտօնական զեկոյցով մը յայտարարած էիք թէ ապստամբութիւնը զսպուած ըլլալով, գործողութիւնները վերջացած են։ Ուրեմն կռիւի վերսկսելով դուք ձեզ հերքած պիտի ըլլայիք։ Այս պատճառով այդ ուժերը չհետապնդուեցան, ազատ ձըգեցիք։

Բայց ձեր սահմաններէն դուրս ելլելով, Պարսկաստան եւ հոգատարութեան ենթակայ սահմանակից պետութեանց հողերը ապաստանողներով չմտատանջուիլ կարելի չէր։ Ասոնք կերպով մը կ'ուժեղացնէին «արտաքին Թուրքիա» կոչուած վտանգը։ Ուրեմն սկսաք այնպէս մը ցոյց տալ թէ քիւրտ տարագիրներն ու փախստականները ձեր «հարիւր յիսուննոցներուն» եւ քաղաքական հակառակորդներուն հետ գործակից եւ դաշնակից են։ Իրականութեան մէջ սակայն, Քիւրտերը ոչ մէկ յարաբերութիւն ունէին արտասահմանի Թուրքերուն հետ։ Այնպէս որ, Փարիզի La République Enchaînée թերթին խմբագրապետը, Պոլսոյ մամուլին կողմէ Հայերու հետ գործակցութեամբ ամբաստանուած մէկ պահուն — երբ քրտական հարցը բնաւ խնդրոյ առարկայ չէր — 10 փետր. 932ի թիւին մէջ, իր անձը պաշտպանելու համար գրի կ'առնէր հետեւեալ տողերը.

— «Սա՛թ ձեզի, անարգ զրպարտիչներ։ Չէ՞ք գիտեր որ «Ռէփիւպլիք Անշէնէ»ի խմբագիրը եւ իր բարեկամները շատ աւելի Թուրք են, հայկական դատով զբաղելու համար։ Աւելին ըլլալով, անոնք թշնամի են ու եւ է Քիւրտի որ ինքզինքը Թուրք չի համարիր»։

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՏԷՐ ԶՕՐ՝ ԳԵՐՄԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

»»».«««

Ընդհանուր պատերազմ։ Հայկական տարագրութիւն։ Ահազին Պոլիսը մէկ ծայրէն միւսը՝ բանտի մը պէս նեղ կուգայ մեզի։ Կարծես պիտի խեղդուինք։ Գերման զինուորականներ՝ դաժան դէմքերով՝ կը դիզակեն Պոլսոյ փողոցները։

Օր մըն ալ աննախընթաց սարսափ մը ունեցայ Ղալաթիոյ կամուրջին վրայ։ Անմոռանալի։ Վիլհէլմ կայսր՝ ծպտուած՝ հետիոտն կ'անցնէր Պոլսէն Ղալաթիա։ Դէմ դէմի կուգանք։ Երբեք պիտի չմոռնամ իր թունարձակ աչքերը, որոնց գոյնը կը յիշեցնէր լճացեալ ջուրերու մակերեսը ծածկող կանանչ խաւը՝ ժանտատեսիլ եւ գարշահոտ։

Հոգեկան սարսուռ մը ունեցայ նաեւ օր մը, երկրագործական նախարարութեան մէջ, ուր գացած էի տարագիր հայ հողագէտի մը մասին բարեխօսելու համար։

Գերմանները շրջապատած էին հայ բարձր պաշտօնատար մը։ Տէր Զօր, Խապուր գետը եզերող դաշտերուն բեղմնաւորութեան գովքը կը հիւսէին լիաշուրթն, կ'որոճային ապագայ ծրագիրներ։ Հայ պաշտօնատարը՝ հոգին ակռաներուն մէջ սեղմած՝ գլխու ակամայ շարժումներով կը պատասխանէր։ Մինչ անդին, Խապուրը եզերող դաշտերը, փոխանակ Խապուրի ջուրով, կ'ոռոգուէին հայկական արիւնով։ Այո՛, հողը կ'արգասաւորուէր հայկական արդար արիւնով։ Հայ Վիրգիլիոս մը պէտք է, ողբերգելու համար այն դժոխային արարուածը, որ կատարուեցաւ Տէր Զօրի մէջ։

Աքսորել, կոտորել տուին Հայերը, որպէսզի հայ արիւնով բերրիացնեն Տէր Զօրի դաշտերը, որպէսզի ցորենի հարուստ բերքեր քաղեն եւ այս կերպով սնունդ մատակարարեն «Պաղտատպան»ին (Պաղտատի գիծ)։

Բայց չկրցան մարսել։ Չկրցան ճաշակել։ Չկրցան վայելել։

Որովհետեւ Հայուն պողպատախառն եւ երկաթակուռ արիւնը անմարսելի է։

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻ ՃԷՊԷՃԵԱՆ

Պոլսէն մինչեւ Տէր Զօր, Սեւ ծովէն մինչեւ Միջերկրական, հայկական արիւնը կը հոսի առատօրէն։

«Եփրատ լցեալ, փախստականն դառնայր, վտակ առ վտակ պատգամաւոր լինէր»։

Եւ հայ արիւնը կը լճանար Տէր Զօրի մէջ։

Երամ երամ Հայեր ու Հայուհիներ, իրերայաջորդ կարաւաններով կը խուժէին Տէր Զօր։

Հայուն համար աշխարհի վերջը եկած էր։

Այնթապի կարաւանին մէջ կար նաեւ, Ճէպէճեան ծանօթ ընտանիքէն՝ գեղուհի մը, Օր. Արաքսի Ճէպէճեան։ Լեզուագէտ եւ ճարտասան։ Լեզուանի եւ առնական։ Իր ճարտասանական կարողութեամբ, իր աքսորի շրջանին, քանի քանի անգամներ ազատած մահուան ճեռքէն։ Կատարեալ հայ հերոսուհի։ Նաեւ գեղեցիկ։ Հայկական անբիծ գեղեցկութեամբ։

Իր աքսորի վերջին հանգրուանին՝ Տէր Զօրի մէջ կ'իյնայ արիւնարբու Չէքէին ճիրաններուն մէջ։ Բարբարոս Թաթարը՝ անասնական բնազդով թաթաւուն կը խլրտի։ Իր մարմինը փուշ փուշ կ'ըլլայ իր առջեւ արձանացած գեղեցիկ Հայուհիին առջեւ։

— Կը շնորհեմ քեզի կեանքդ, եթէ ինծի կին դառնաս։

Այս չնական առաջարկին առջեւ, կը փոթորկի Հայուհիին ամբողջ էութիւնը։ Կ'այլայլի իր գեղեցիկ դէմքը եւ կը վարակուի հերոսական թունաւոր աւիշով։ Կը խռովի իր հոգին։ Դէմքին երակները՝ վրէժի կանանչ գիծեր կը գծեն իր լուսեղէն դէմքին վրայ։ Եւ աչքերը յառած հրէշին աչքերուն մէջ՝ կը սաստէ զայն մարտագոռ ձայնով.

— «Կը նախընտրեմ մեռնիլ կախաղանի վրայ, քան տանեկցած ապրիլ»։

ՀԱՅՈՐԴԻՆ ԱՌՆՈՐԴԻ Է

1895ական թուականներուն էր։ Եգիպտոս ապաստանող հայ գաղթականներու շարքին մէջ կը գտնուէր նաեւ Մուշեղ անունով գաւառացի երիտասարդ մը։ Օր մը, Գահիրէ, արեւելեան սրճարանի մը մէջ, ուր կը յաճախէին Հայեր, Թուրքեր ու Քիւրտեր, ականջալուր կ'ըլլայ Քիւրտի մը կողմէ պատմուած ջարդի մը պատմութեան, որուն զոհերն էին իր հայրն ու մայրը։

Կը գտնուէր դէմ դիմաց իր ծնողասպան ջարդարարին։ Իր հայ ընկերներուն կը պատմէ եղելութիւնը։ Միաձայն կ'որոշեն անհետացնել ջարդարար Քիւրտը։ Եւ ուրիշ օր մը, յարմար վայրի մէջ կը սպաննեն զայն։ Ու կը ձերբակալուին։

Դատարանին մէջ։ Դատաւորը՝ ջարդարարին տրուած արդար պատիժը գնահատելով, կը փնտռէ մեղմացուցիչ պարագաներ՝ Մուշեղին պատիժը թեթեւցնելու համար։ Մուշեղ կը յամառի։ Կանխամտածութեամբ սպաննած ըլլալը կը կրկնէ։ Եւ կը դատապարտուի մահուան։ Պիտի բարձրանայ կախաղան։

Առաջին քրիստոնեան էր որ, պիտի կախուէր Եգիպտոսի մէջ։ Եւ այդ ժամանակ կախաղանները հրապարակային էին։ Կը յուզուի քրիստոնեայ բնակչութիւնը։ Հանրային կարծիքը կը բողոքէ Մուշեղը փրկելու համար, ճնշում կը կատարուի օրուան Խտիվին վրայ։ Խտիվը, որ Մուշեղին մահապատիժը ենթարկած էր Սուլթան Համիտին վաւերացման, Սուլթանէն կը խնդրէ մահապատիժը փոխել մշտնջենական աքսորի։ Կարմիր գազանը անդրդուելի է։ Որքա՜ն համ կը գտայ Հայու արիւնէն։ Օրուան առաջնորդը կը դիմէ բրիտանական մարզպանին, Լորտ Քրոմըրի եւ կը խնդրէ Մուշեղին ազատութիւնը։ Սառնասիրտ Լորտը հայ առաջնորդին կը յիշեցնէ աւետարանական պատգամը.— «Սուրով զարնողը՝ սուրով պիտի իյնայ»։

Կը հասնի տարաբախտ Մուշեղին կախաղանի օրը։ Կառափնատը կը բարձրանայ Գահիրէի օփերայի հրապարակը։ Բազմահազար ժողովուրդ հաւաքուած։ Խտիվական ընտանիքը՝ գլուխն ունենալով օրուան Խտիվը, իշխաններ ու իշխանուհիներ կը թողուն Գահիրէն եւ կ'իջնեն Աղեքսանդրիա։ Աղեքսանդրիոյ մէջ, յոյն գաղութը կ'անարգէ Խտիվը։

Մուշեղը քաջաբար կը բարձրանայ կառափնատ եւ հայ քահանային այն հարցման թէ՝ ըսելիք մը ունի՞, կը պատասխանէ բարձրաձայն.

— «Ես կը մեռնիմ, բաւ է որ հայրենիքս ապրի»։

Մուշեղին կախաղան բարձրանալը այնքա՛ն կը յուզէ հանրային կարծիքը եւ դէպքերու վախը — դէպքերը արգիլելու համար մեծ ճիգեր կը թափէ Նուպարեան գերդաստանը, որպէսզի հիւրընկալ Եգիպտոսի դռները միշտ բաց մնան հայ փախստականներու առջեւ — այնքան կը մտատանջէ կառավարութիւնը, որ Մուշեղէն ետքը հրապարակային կախաղաններ կ'արգիլուին։

« Նահատակք պանծալիք՝ վառեալք սիրով հայրենեաց»։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

« ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ »

Սէն Ժէրմէի մէջ (Մարսէյլ) Պ. Պ. Հայկ Զաթիկեանի եւ Բարունակ Զիլճեանի նախաձեռնութեամբ հարսանիքի մը պահուն ի նպաստ Պէյրութի ճեմարանին 235 ֆրանք հաւաքած եւ յանձնած են Համազգայինի խնամակալ մարմնին ։

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐԳ

= o =

Զուլալ ջուրով լուացուած բարի առաւօտ մըն է, եթերային խաղաղութիւնը անապական մեղմ քամի մը ներս ղրկեց պատուհանէն, երբ ես անոր դայլ - բերան փեղկերը բանալ կը փորձէի։ Վարդահեղեղ արշալոյսը իր առաջին լոյսերով շոյեց մազերս, ու համբուրեց պանդուխտ ճակատս եւ գինովցայ ես։ Ի՜նչ երջանկութիւն այս անդորրութեան մէջ, երկինքը իր մարմարադեղ սաւանովն անծիր ու անծայր, խորհուրդներու փիլիսոփայութիւններով անյատակ, կը խայտայ, կը ծիծաղի։ Յանկարծ աչքերս ցանկացին դէպի հորիզոն նայիլ, տեսնելու համար թերեւս գեղի առաւօտը. . .

Ու ահա յուշերուս ձեղունէն մասունք մը, նախահայրերուս շատ սիրելի երգի մը սկզբնաւորութիւնը փրթաւ եւ միտքս ինկաւ, փոթորկեց գիս յուշերդն իմ պապերուն ու ես մտաբերելով մեր գիւղին արեւաշող հովիտները կանանչուփակ, երկու բերան երգեցի անյագ. . .

Սակայն ո՞վ չուզեր երգել երգ մը որ պատուական փշրանք մըն է հիներէն մնացած իբրեւ նշխար։ Ես զգացումներուս զսպանակին հնազանդ զինուոր, առտուան հոգեպարար տեսարանին առջեւ մելամուշ ձայնով ըսի խաղաղութեան անհունին։ Յուշերուս կծիկը քակուեցաւ, ու բարի լոյս — բարի Աստուածը գիս գերեց, անըջական տեսիլներու շղթան շատ հեռուներ տարաւ գիս։ Հոն լուսացնցուղ լապտերներ, երփներանգ գոյներով լոյսեր լեցուցին չուրջս ու ես անկաշկանդ թեւածեցի խոյանալով դէպի հայրենի երդիքն։

Բայց ո՞ւր կ'ուզէք որ ըլլամ, անուրջներ հոգեզմայլ, ես ձեր վրայ նստած արշալոյսի այս վարդաբոյր սկաւառակին վրայէն քալեցի դէպի հայրենի տուն. . . փնտռելու իմ սիրելի մեռելներս եւ զանոնք համբուրելու արցունքոտ աչքերով։ Երկար տարիներու կարօտը ու այսօրուան յուշերգս հոգիս կը խռովեն անհունօրէն։

Հոն եմ Եփրատի ափին, մեռելներու անյայտ գերեզմաններուն մօտ, Հայոց աշխարհի սգավայրը։ Վերը բլրակողին թառող պեւոր ծերունիի մը երեւոյթն ունի. երիտասարդ օրերն անցեր են, սուգի մէջ է, հովերը լռած են, ու մեր նահատակները բնութեան ոլորտին մէջ գիւղին սուգը կուլան։ Լուռ կը մրմնջեմ, կը մտնեմ մեր տունը, աւերակ ու անտէր, մռայլ ու հիւանդ տեսարան մը կը բացուի կարօտակէզ աչքերուս առջեւ, հատտափոր բուխերիկը փլփլած կը տքայ հիւանդագին բարի արեւին նախայարձակ ճառագայթներուն ներքեւ. . .

Տան դիմաց կանանչութիւնով առեղնագործուած երբեմնի բլրակն իմ հմայաթափ, կը ճգնի իր սեւ ամօթը ծածկել, արագիլին գարնան կարապետին բոյնը քարուքանդ եղած է, իսկ կարմրատոտիկ թռչունն ալ իր գոռ-գոռ կափկափներով գեղէն քնոտեր է, չեմ գիտեր ինչու. . .

Հապա՞ վերի աղբիւրը, Աստուա՛ծ, հոս երկար շունչ մը պէտք է առնեմ. կատարեալ զարհուրելի տեսարան, ամայութիւն, պառաւ կնկան մը ստինքներուն նման չորցեր են այն առատաման ջրակերը որոնք գեղին նազելի հարսներուն զովական կուժերը կը լեցնէին արծաթաշաղ ջուրով ու կը ջրէին նաեւ «խամըմ - խաթուն» ածուները դալարագեղ։

Չէ, ալ բերանս վրայ չերթար որ ուրիշ արհաւիրքներու մասին խօսիմ, բայց վերջապէս պէտք է ըսեմ բլրակին կուշտին հանգչող ժամուն մասին։ Հէ՜յ ժամ, աղօթատուն հաւատացելոց եւ բնակավայր սրբոց առաքելոց. . . Այս սգաւոր եկեղեցիին մէջ մեր կաղ վարժապետը, իր քաղցր ձայնով «Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն, ազգիս Հայոց ազատութիւն» երգեց։ Այնքան երգեց որ վերջ ի վերջոյ սուրբերն իսկ հալածականի իրենց խորհուրդներու խորանին հետ խորտակուեցան աննշմար։

Կը ցնցուիմ հոս, վայրկեան մը խորհրդաւոր լռութիւն, քարացած ամայութիւն կը պատէ չուրջս, կը տեսնեմ ծնողքն իմ գիւղացի, խաչելութեան գողգոթային վրայ, մեր գիւղին արեւաշող դաշտին մէջ մորթոտուած։ Հոս ծառերն իսկ անձայն են ու համակ տխրութիւն մը պատած է ամէն ուրեք։

Ա՜խ հայր իմ, կ'ոգեկոչեմ տրտմաթախիծ եղանակով մը, այո՛, փոքրիկ լաճ մըն էի արեւին ու ջուրին հետ հաշտ մանուկ մը, գիւղացի խլնքոտ լաճ մը, երբ քեզ բռնեցին դէպի մահ առաջնորդելու. . . Այսօր ձայնդ կըրած է, դուն որ յաճախ կ'երգէիր արտին մէջ, բուրումնաւէտ պարտէզները ջրած ատենդ։

Ես երգեցի յուշերգը առաւօտեան արշալոյսին դէմ պատուհանիս փեղկերը լայն բացած, կարօտի նամակ մը ղրկելով իմ անշիրիմ մեռելներուս. Համբո՜յր անոնց նիհար ճակտին։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Երկու նուագահանդէսներ

= o =

Գեղարուեստական եղանակի վերջաւորութեան մօտ, մեր արուեստագէտները քիչ մը կը հրմշտկեն իրար, ներկայացնելու իրենց գործերը եւ կատարած նուաճումները իւրաքանչիւրը իր ճիւղին մէջ։

Ճիգը գնահատելի է, ցանկութիւնները քաջալերանքի արժանի, եւ որքան նկատուեցաւ, հայ գաղութը չըլլացաւ՝ ընդհանրապէս իր համակրանքը։

Որակի տեսակէտէն ներկայացուած հունձքը անհաւասար արժանիքներ ունէր։

Յունիս 13ին Շոփէնի սրահին մէջ դաշնակահար Սերժ Սարգիսովն էր որ կը ներկայանար առաջին անգամ Récitalով մը։

Անշուշտ Սարգիս Սարգսեան նուազ տպաւորիչ է օտար եւ ռուս հասարակութեան ականջին, շատ աւելի հարազատ եւ քաղցրահնչուն մեր ականջներուն։ Չեմ խօսիր մեր արժէքները օտար անուններու դիմակով ներկայացուած ժամանակ հայ ցեղին եւ արժանիքին հանդէպ եղած հարստահարութեան մասին։

Եւ գրչիս տակ կուգայ անմիջապէս՝ մեծ վարպետին — Մաքսուտեանի անունը—որ գիտցած է առանց Հայրենի բեմին ծառայելու անոր կապել իր ծագումին յատկանշական «եան»ը։

Օտարը մեր տաղանդներուն պէտք չունի, իսկ անունի օտարացումով տաղանդ չստացուիր։

Լսած էինք Սարգիսովը հանդէսներու ընթացքին, կարգ մը կտորներու մէջ ուր չէր կրնար իր բովանդակ կարողութիւնը ցուցադրել։

Շոփէնի սրահը լեցնող հասարակութեան առջեւ ան կրցաւ ամբողջական գաղափար մը տալ իր արժանիքներուն մասին, որոնք իրական են եւ շատ գնահատելի։

Երիտասարդ երաժիշտը ունի երաժշտական նկարագիր, վերարտադրելու մասնաւոր կարողութիւն, եւ երազանքի տարրեր։

Վերապահումներ կան։ Այդպէս նըկատելի է իր խաղին միօրինակ ուժգնութիւնը, եւ արտայայտութեան եռանդաւորումի սահմանափակ ծաւալը — ինչպէս Շոփէնի գեղեցիկ Ballade en sol mineurի մէջ, ուր բաղդատութեան եզր կը գտնեմ հռչակաւոր դաշնակահար Victor Gilleի զարկը նոյն կտորին, երանգաւոր ու հոգեխռով, զգացումի եւ հոգեկան վերացումի թափով մը վերարտադրուած։

Սարգիսով ունի գեղեցիկ հնչականութիւն — գուցէ երբեմն հարկ եղածէն աւելի — եւ շատ ուշագրաւ մեքենականութիւն, որ իրեն կ'ապահովէ ապագայ «վիրթիւոզ»ի մը համբաւը, եթէ անշուշտ առանց շլանալու գնահատանքներու երբեմն կեղծ՝ փայլէն, շարունակէ յամառօրէն հետապնդել վերելքը դէպի արուեստին միշտ հեռացող գագաթները։

×

Երեք օր յետոյ այս անգամ Կավոյի մեծ սրահին մէջ ունկնդրեցինք ծանօթ երաժիշտ Պ. Ա. Պարթեւեանի նըւագահանդէսը։

Յայտագիրը կը պարունակէր՝ իբրեւ նոր աշխատանք երկու գործեր միայն «Ցայգաթիթեռներու պարը» եւ «Իրիկնամուտ» երիտասարդ հեղինակին արտադրութիւններէն, մնացեալը ըլլալով կրկնութիւններ իր անցեալ նուագահանդէսէն։

Կը սպասէինք աւելի առատ հունձք մը։

Մանաւանդ որ նոր գործերը — հաճելի ու գողտրիկ ներշնչումով—փոքր «էսքիզ»ներ են, քան լայնաշունչ տպաւորիչ գործեր։

Նորութիւն էր անշուշտ երկու գերմանական երգերը Շուպէրի «La sosie)»ին եւ «ա լա մէռ», երգուած Պ. Յիմէմանի կողմէն, որուն անբաւական ձայնը եւ անհաճոյ վերարտադրութիւնը պիտի ներուէր իրեն, եթէ ներկայացուած ըլլար մեզի յայտագրին

վրայ իբրեւ Վիէննայի Օփերայի երգչախումբին երրորդական երգիչ, եւ ոչ թէ անոր թէնորներէն։

Հայ կրօնական կամ գեղջուկ «թէմ» մը զարգացնելու, ընդլայնելու համար անչուչտ հարկ կայ օգտագործել ՈՐՈՇ ԶԱՓՈՎ եւրոպական նկարագրով ներդաշնակութիւնները, բայց այդ չափը ճշդելու եւ խմաստուն ըմբռնումէն կախուած է, հայ ոճին պահպանումը կամ աղճատումը։ «Ալէլու-իա»ն այդ տեսակէտէն բնորոշ էր։ Դժուար էր հոն զանել մեր կրօնական հոգեխոռով շեշտերը, կորսուած իրար յաջորդող օտար դաշնակութիւններու հիւսուածքի մը զարգացման մէջ։

Հայրենի հարազատ շեշտերու եւ հոգեվիճակներու պահպանումի տեսակէտէն մեծ ուշադրութեան արժանի պարագայ մըն է այս։

Պ. Օննայի կարեւոր մասնակցութեամբ (flûte) եւ Պ. Պաքէօի հարազատ ըմբռնումով (fon անկէ) կատարուած կտորները — Կոմիտասի Հայ ժողովրդական պարեր եւ Վերափոխման շարական — երեկոյթին ամենայաջող մասերը եղան, հարազատ թարգմանութեամբ մը։

Օր. Գ. Ղազարոսեանի խաղը՝ Պախի Concerto en fa mineurին մէջ պիտի կրնար ուշագրաւ ըլլալ, եթէ հոն չակակէր կորով ու ջիղ։ Ան մնաց տարտամ շրջագծի մը մէջ։

Պ. Լ. Քուսթիօշչիի մասնակցութեամբ (ջութակ) նուագախումբը յաջողութեամբ վերարտադրեց Պորթեւեանի տպաւորիչ «Հովը» եւ «Երգերգ»ը, ինչպէս նաեւ «Մանողին երգ»ը, որ երիտասարդ երգահանին լաւ գործերէն մէկն է՝ ջերմօրէն ծափահարուած։

ՀՐ. ԱԼԵՍԱՆԱՔ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

= o =

Հայ արիներու Մարսէյլի մասնաճիւղը այս տարի իր լայն մասնակցութիւնը բերաւ Մարսէյլի եւ շրջաններու Մայիս 28ի բոլոր տօնակատարութեանց, երգերով, պարերով, սկաուտական բացադանչութիւններով եւ մանաւանդ ճամբարի եւ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան չարժանկարները ցուցադրելով։

Յունիս 16ի իրիկունն ալ Հայ արիները հանդէս մը կազմակերպած էին Լավիսթի մէջ։

Այդ նորաշէն թաղը տօնական օրերու երանգ առած էր։ Ամենուրեք զրոյց, խօսակցութիւն, ուրախ տրամադրութիւններ, անհամբեր սպասումներ։

Ուրախութիւնը անսահման էր նաեւ մանուկներու համար, Հայ, Ֆրանսացի թէ Իտալացի։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Լավիսթի «Փաթրոնաժ»ի սրահին մէջ, զոր սիրայօժար տրամադրած էր թաղին Ֆրանսացի վարդապետը։

Ներկայ էին նաեւ թաղին Ֆրանսացի նորընծաները եւ ուրիշ հիւրեր։ Սրահը լեցուն էր։ Արիները հագուած էին մաքուր ու ճաշակաւոր։ Կարգապահ էին ու լուրջ, աշխատասէր եւ համարձակ։

Հանդէսին յայտագիրը ճոխ էր եւ գեղարուեստական։

Արիները երգեցին հայ ազգային ու գեղջկական երգեր, արտասանեցին ընտիր բանաստեղծութիւններ. պարեցին հայկական եւ հունգարական պարեր։ Ներկայացուցին հետաքրքրական կատակերգութիւն մը։

Միանգամայն հաճելի ու գրաւիչ էր «բանակումի կրակին շուրջ» կենդանի պատկերը, որուն մէջ երեւան եկան բոլորը իրենց առանձնայատկութիւններով։

Ի վերջոյ արիներու սինէման ցուցադրեց ճամբարի կեանքը, ինչպէս նաեւ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը։

Ֆրանսացի վարդապետն ու հիւրերը շնորհաւորեցին մեր արիներու յաջողութիւնները եւ խնդրեցին որ ի մօտոյ իրենց կազմակերպելիք մեծ հանդէսի մը իրենց մասնակցութիւնը բերեն նաեւ Հայ արիները։

Հանդէսէն վերջ, արիները գացին հանգստանալու թաղին մանկապարտէզին մէջ։ Հիւրասիրութեան կարգադրութեամբ հարկ եղած պատրաստութիւնները տեսնուած էին թաղեցիներու կողմէ։

Հրճուանքով դիտեցի թաղեցիներու այդ ընթացքը։

Հայ չինական գիւղն էր կարծես, ուր մեր պապերու օճախին մէջ կը հիւրասիրուէին Հայոց ազգի զաւակները, «զարիպ - ղուրպէթ»ները։

Եւ այդ հիւրասիրութեան ու մեծարանքին մասնակից եղած էին թաղին Հայերը անխտիր, ինչո՞ւ չէ, նաեւ պարկեշտ Հօկեանները։

Հանդէսի պահուն, ծնողներու խնդրանքով արիները արձանագրեցին նոր պատանիներ, իբր նորընծայ արիներ։

Կիրակի առաւօտ արիները հրաւիրուած էին նախաճաշի։

Բաժանումը սրտայոյզ եղաւ։ Հաւաքուած էին բարի մամիկները, որհներգ մը շրթներուն, ամէն տարիքի եւ սեռի թաղեցիները ուրախ ու հպարտ կեցուածքով մը «բարի ճանապարհ» ըսելու իրենց աշխոյժ, եռանդուն ու կորովի պատանի հիւրերուն։

Հայ երգը կը թնդար եւ փողոցներու պատերուն տակ ու պատուհաններու մէջ, թաղին գիտակից օտար բնիկները կը ծափահարէին չքերթը մեր անուշիկ եւ արի տղոց։

Թ.Ղ.Թ.Ա.Կ.Ի.Ց

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ աշխատակից մը կը գանգատի (15 մայիս), որ գիրքեր կը հրատարակուին, բայց չեն սպառիր։ Այդպէս չէ՞ նաեւ արտասահմանի մէջ։

Երեւանի մէջ Պետական Հրատարակչականը 1933ին տպեց 16 միլիոն օրինակ գիրք։ Սակայն այդ տպուած գիրքերուն մեծ մասը կը մնան ... մըթերանոցներու եւ գրավաճառանոցներու մէջ։

Պատճառը նախ տարածման աշխատանքին թերութիւնն է, — գրավաճառները կը ձգեն որ գիւղերէն գիրքերը, յետոյ իբրեւ չծախուած ապրանք վնասի գինով կը ծախեն բոլորը մէկ։ Գրավաճառները պատահական մարդիկ են, որոնք ոչ մէկ գաղափար ունին հրատարակուած գիրքերուն մասին։

Յետոյ պէտք է կազմակերպել շրջուն գրավաճառութեան ձեւ մը, լոյս տեսած գիրքերը օրը օրին ծանօթացնելու եւ ներկայացնելու համար։

«Խորհ. Հայաստան»ի աշխատակիցը յետոյ դիտել կուտայ որ, մասնաւորապէս մանկական գիրքերը շատ գէշ պատկերազարդուած են, որովհետեւ «ձախ» նկարիչներու յանձնուած է պատկերազարդումը, եւ այսպէս գիրքը անհաղորդ կը դառնայ մանուկին համար։

Ի վերջոյ կ՚առաջարկէ ընթերցողներու ժողովներ գումարելով՝ ծանօթանալ անոնց կարծիքին, ապա գիրքերուն տալ ներկայանալի ձեւ, մատչելի գին։

ՉԵԶԱՔԱՐԷՆ ԱՊԱԿԻ ԿԸ ՇԻՆԵՆ

= o =

Երեւանի մէջ վերջերս յաջող փորձեր կատարուեցան ապակիի պատրաստութեան։ Այսպէս ելեկտրականութեամբ փորձուեցաւ հալեցնել չէզքարը, եղնգաքարը, հրաբխային մոխիրը։ Այս հալածոյ նիւթերով պատրաստուեցան սրուակներ եւ զանազան անօթներ։

Նկատի առնելով որ Հայաստանի մէջ մեծ գիւրութիւններ, նոյնիսկ առաւելութիւններ կան ապակիի պատրաստութեան, պարզ այն պատճառով որ աժան է ելեկտրական հոսանքը, առատ եւ անսպառ է չէզքարը, եղնգաքարը եւ հրաբխային քարը, ծրագրուած է զարկ տալ հայկական ապակեղէնի արդիւնաբերութեան, եւ շինել ոչ միայն սրուակներ եւ ապակեայ անօթներ, այլ եւ պատուհանի ապակիներ։

Հայաստանի մէջ պատուհաններու ապակին դուրսէն կը բերուի, այնպէս որ երկիրը մեծ պահանջ ունի պատուհանի ապակիներու։ Գործարաններ կան, ինչպէս «Արարատ»ը, Արգնին, պահածոյի գործարանը, որոնք ապակիի անսպառ պահանջ ունին։

Այս պայմաններուն մէջ, կառավարութիւնը 154,000 րուբլիի վարկ բացաւ, որպէսզի հիմնուի ապակիի գործարան մը եւ ելեկտրականութեամբ հալեցնելով չէզքարը, եղնգաքարը, հրաբխային քարը, ապակի մատակարարուի երկրին պահանջներուն համար։

Վ. ԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐ. Կեդր. Կոմիտէն, յանուն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն, կը խոնարհի խորունկ ցաւով Հայ Դատի տեմնաջան վաստակաւոր Պ. ՎԱՀԱՆ ԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ թարմ շիրիմին առջեւ։

(Կնիք)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԱՆԱՐԱՆԸ

1924 մայիս 1ին կը դրուի Լէնինականի գործարանին հիմը, այն նախատեսութեամբ որ մանարանը պիտի ունենար 18,000 իլիկ եւ կտաւի գործարանը՝ 450 հոր։ 1925 դեկտեմբեր 3ին կ՚ոռոգուի կտաւի գործարանը վերածել մանարանի, իլիկներու թիւը հասցնելով 40,000ի, անհրաժեշտ սարքը բերել արտասահմանէն, եւ այս նպատակով մանարանին շինութեան նախագահը, Գասպարեան, ղրկուեցաւ արտասահման։ Գասպարեան գնեց 25,000 իլիկ Հարթմանի վաճառանիշով։

Կերպասի նոր գործարանին համար, որոշուեցաւ օգտագործել նոյն հողամասին վրայ կամ քաղաքին մէջ գտնըւած զանազան շէնքերը։

Մանարանը 1928ին սկսաւ գործել բոլորովին նոր սարքով։ Եւ աճաաններաժեշտ կը համարուի շինել լրացուցիչ 60,000 իլիկ եւ 2500 հոր ունեցող նոր գործարան մը։ Այս ծրագիրը մաս կը կազմէր հնգամեակի ծրագրին։

1932ի վերջերը եւ 1933ի սկիզբը աւարտած էր արդէն կերպասի գործարանին մէկ մասը,— ինքնաշխատ հոբերուն թիւը հասած էր 996ի։ 1933ին հասաւ 1140ի։

Արդէն տասը տարի է, որ կը գործէ Լէնինականի կերպասի գործարանը եւ այս 10 տարուան ընթացքին արտադրած է 11,877,100 թոն մանուածք, 47,719,300 մէթր կերպաս։

Սկզբնական շրջանին երբ արտադրութիւնը կը գտնուէր սաղմնային վիճակի մէջ, գործարանը ունէր միայն 116 բանուոր, սակայն գործարանին ընդարձակման եւ արդիւնաբերութեան ծաւալման զուգընթաց՝ բանուորներուն թիւն ալ շատցաւ։ Այս տարի, առաջին 5 ամսուան ընթացքին, բանուորներուն թիւն էր 2443։ Այս թիւին մէջ կարեւոր բաժին մը կը կազմեն բանուորուհիները։

1930 յունուար 15էն սկսեալ, գործարանը ընդունեց օրական 7 ժամ աշխատանքի սկզբունքը։ 1932 տարուան սկիզբը, գործարանը կ՚աշխատէր 3 հերթով եւ 6 օրեակ անընդհատ շաբաթի դրութեամբ։ Յետոյ՝ 2 հերթափոխութեամբ։

Արտադրութեան աճման զուգընթաց հիմնուեցան բնակարաններ բանուորներու համար,—10 տարուան մէջ շինուած է 21,800 քառ. մեթր բնակելի տարածութիւն, այսպէս բանուորներուն հարիւրին 52ը, ճարտարագործներուն հարիւրին 90ը կրցած են ունենալ յարմար բնակարան։ Հիմնուած են մանկանոցներ, մանկապարտէզ և մանկական հիւանդանոց։ Մանկական հիւանդանոցն ունի 477 մահճակալ, 3 մանկապարտէզները ունին 368 մանուկներ։ Հիմնուած է նաեւ բաղնիք մը 880 հոգիի համար, գիշերային առպաքինարան՝ 25 մահճակալով, գործարանային դպրոց հայկական եւ ռուսական դասարաններով։ Գործարանային դպրոցին կից՝ բանուորական համալսարան մը, ուր կ՚ուսանին 420 բանուորներ եւ բանուորուհիներ։ Հիմնուած է նոյնպէս արհեստանոց մը որուն կ՚աշակերտին 60 հոգի, գործարան - դպրոցը, ուր մանել եւ գործել կը սորվին 320 հոգի։

Մանարանի աշխատաւորութիւնը ունի բուժարան մըն ալ, 15 բժիշկով։ Եւ գործարանին զանազան բաժիններուն կից՝ առաջին օգնութեան կայաններ։

Մանարան - քաղաքին բնակչութեան համար հիմնուած են 7 ճաշարաններ։ Գործարանին շուրջ կը մշակուի 170 հեկտար տարածութիւն։ Գործարանին կալուած անտեսութիւնը ունի 50 կով, 40 մատղաշ անասուն, 21 մայր խոզ, 114 գոճի, 14 ձորի, 22 ձի, 11 փեթակ եւ 100 հեկտար մարգագետին։

Ըստ երկրորդ հնգամեակի ծրագրին, Լէնինականի մանարանին իլիկներուն թիւը պիտի հասցուի 100,000ի, կտաւի գործարանին հոբերուն թիւը՝ 2436ի։ Արտադրութիւնը կը յուսացուի որ հասնի տարեկան մինչեւ 9000 թոն մանածի, 50,900,000 մեթր կտաւի, 30 միլիոն զոյգ գուլպայի։ Ծրագրուած է 54 միլիոն րուբլի ծախսել անհրաժեշտ նոր շինութիւններու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՎԱՃԱՌԱՏՈ՞ՒՆ ԵՆ

»»» ։ «««

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակը վերջերս երկար վիճաբանութիւն մը ունեցաւ այս հարցի մասին, «Ենի Նէսիլ» անուն մասնաւոր դպրոցի մը տէրը իր դիմումով իբր առեւտրական արձանագրուած ըլլալուն առթիւ։ Ժողովականներուն մէկ մասը այն կարծիքը կը պաշտպանէր թէ բարեգործական մարմիններու, համայնքներու եւ պետական ու քաղաքապետական վարչութեանց վարած դպրոցները բացառութիւն ըլլալով, մասնաւոր վարժարանները պէտք է վաճառատուն նկատել, քանի որ անձնական եւ շահու գործ մըն է։ Այս կարծիքին հակառակորդները կ՚ըսեն թէ մասնաւոր դպրոցները շահ չեն ըներ եւ ամէն տարի հանգանակներով եւ նման միջոցներով կը փակեն իրենց վնասները։

Ի վերջոյ, մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ թէ մասնաւոր դպրոցները իբր առեւտրական հաստատութիւն պէտք է արձանագրուին Առեւտր. Սենեակին մէջ։ Միայն թէ, որոշում մը գործադրելէ առաջ, կրթ. գործավարութեան կարծիքը պիտի առնուի։

** Ծահատուրքի նոր օրէնքին համաձայն, տուրքի ենթակայ չեն այն դպրոցները որ նոյնութեամբ կը գործադրեն կրթական ծրագիրը։ Եթէ ոչ - թուրք դպրոցները ազատ չհամարուին, միայն Լսաեան վարժարանը տարեկան 8000 ոսկի տուրք պիտի վճարէ, ինչ որ կը նշանակէ փակել դպրոցը։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԷՍԱԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կրթական տնօրէն Հայտար պէյ եւ տասնկ. տնօրէնութեան պաշտօնատար մը, ընկերակցութեամբ երկու տասնկ. պաշտօնեաներու, Լսաեան վարժարան երթալով, ուղղուեցան վերի յարկի սրահը, եւ խուզարկութիւն կատարեցին բոլոր նիրքեւ, ուր կը պահուին գործածուելիք դադարած տոմարներ ու տետրակներ։ Քննութեան ներկայ գտնուեցաւ տնօրէն Պ. Մեսրոպեան եւ բացատրութիւններ տուաւ։ Մէկ երկու գիրքեր գըրաւուեցան, որոնց գոյութենը բոլորովին անտեղեակ ըլլալը յայտարարեց տնօրէնը։ Տեղեկագիրը պատրաստուեցաւ, զոր ստորագրեցին ներկաները եւ Պ. Մեսրոպեան ալ։ Բոլոր գիրքերը միասին տարին։

Լսաեանի շրջանակներուն մէջ կ՚ըսուի թէ այդ գիրքերը դեռ վերջին օրերը գոյութիւն չունէին այնտեղ, քանի որ այդ պահարանը գործածող ներքին պաշտօնեան չէր տեսած, ուստի թէ ինամար նետուած պիտի ըլլան։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Յունիս 16ին Պոլսոյ Իրաւական Բ. ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Սանասարեան խանի դատը։ Նէճմէթի պէյ խօսք առնելով պարզեց դատական փուլերը։ Վճռաբեկը,— ըսաւ,— ամէն առաջ ընդունեց թէ Պատրիարքը այդ կտակագրին «միւթէվէլլի»ն է, իսկ դատարանը որոշում տուաւ խանը վերադարձնելու, նկատելով որ եղածը ապօրինի ստնձգութիւն մըն է։

Կուսակալութեան դիմումին վրայ, վճռաբեկը որոշեց որ քննուի միայն այն կէտը թէ կտակը ներկայիս գործադրելի՞ է։ Արդ, կտակը կը գործադրուի, քանի որ Սանասարեան վարժարանը գոյութիւն ունի պաշտօնապէս, յանձին «Կեդրոնական - Սանասարեան»ի։ Հայերէն «կեդրոնական» բառը կը նշանակէ «մէրքէզ», եւ այսօր այդ վարժարանը հաստատուած է Պոլսոյ բոլոր թաղերուն կեդրոնը։

Միւս կողմէ կայ Սվազի կուսակալութեան մէկ պաշտօնագիրը, որով կը հաստատուի թէ Սանասարեանը էրզրումէն Սվազ փոխադրուեցաւ։

Կուսակալութեան փաստաբան Սէնիհէտտին պէյ յայտնեց թէ Սանասարեան անունով դպրոց մը գոյութիւն չունի այսօր։ Կարգ մը երկրորդական պաշտօնեաներու ձեռքով փորձեցին այդպիսի ձեւ մը տալ, բայց չյաջողեցան։ Կեդրոնականը, որուն անունին ուզեցին կցել Սանասարեանը, հիմնուած է 1886ին։ Կրթական գործավարութեան պաշտօնագրին վրայ, Կրթական տնօրէնութիւնը եռ ուղեց արտած արտօնութիւնը եւ հրամայեց վերցնել «Սանասարեան» անունը, ինչպէս նաեւ այդ անունով կնիքները։

Նէճմէթի պէյ կրկին խօսք առնելով ըսաւ թէ Սանասարեանի արտօնութիւնը պաշտօնապէս տրուած է, եւ իրենք արդէն դատ բացած են Կրթ. տնօրէնութեան դէմ, փորձուած ջնջումը ապօրինի գտնելով։ Մենք պաշտօնական պաշտօնագրով, հաշիւներով եւ ուրիշ փաստերով կրնանք հաստատել թէ կըտակին բոլոր պայմանները կը գործադրուին։

Սէնիհէտտին պէյ դիտել տուաւ թէ կտակագրին մէջ միայն Սանասարեան յիշատակուած է, իսկ «Կեդրոնական-Սանասարեան»ը տարբեր է։

Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ Յուլիս 4ին, որպէսզի դատարանը քննէ բոլոր պարագաները եւ ատոր համաձայն որոշում տայ։

ՄԱՄՈՒԼ

Մոռցուած ներգաղթ

«Ապարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 յունիս)․

— «Անկէ առաջ առիթ ունեցած է - ինք մատնանշելու այն չարիքը, որ կը սպառնայ հիւսիսային Սուրիոյ, ուր կ՚ապրի մօտ հարիւր հազար հայութիւն։

Թանձրացած մթնոլորտը փարատելու դիտումով, Բ. Կոմիսէրութիւնը հրատարակեց պաշտօնական հերքում մը։ Սակայն դէպքերը աւելի պերճախօս են, քան պաշտօնական հերքումները ու հանդարտեցուցիչ տեղեկատուութիւնները։

Այդ հերքումէն յետոյ էր որ Այնթապի կուսակալը պաշտօնապէս այցելեց Անտիոք, ուր, համաձայն տեղեկութիւններու, տեղի ունեցան այնպիսի ալա - թուրքա ցոյցեր տեղական թուրք բնակչութեան կողմէ՝ անարգել, որ խիստ յատկանշական են։

Ըսած էինք թէ Թուրքիոյ յաւակնութիւններուն եւ հոգատար պետութեան դիւանագիտական սակարկութիւններուն դէմ ամէնէն զօրաւոր արգելքը պատնէշը պիտի ըլլայ Հայերու եւ Արաբներու սերտ գործակցութիւնը Սուրիոյ մէջ։ Բայց սակայն միայն ժամանակաւոր դարման մը կրնայ ըլլալ այդ շրջանի հայ բնակչութեան տեւական ապահովութեան եւ խաղաղութեան տեսակէտէն։

Ապահովութեան ամենազօրաւոր դարմանը պիտի ըլլայ ՆԵՐԳԱՂԹը։ Եւ մասնաւորապէս ներգաղթը սկսելով այս շրջանէն ամէնէն առաջ։

Այս ձեւի ըմբռնումով ներգաղթի մը համար անհրաժեշտ են երկու պայմաններ․

1. Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է ունենայ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱՆՈՆՈՐՈՇ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ։

2. Սփիւռքի հայ ժողովուրդի ամբողջութեան կազմակերպեալ օժանդակութիւնը՝ առանց հերթանոցի կամ ֆըրիստոնեայի խտրութեան։

Դժբախտաբար այս երկու հիմնական լծակներն ալ կը պակսին կանոնաւոր եւ ծրագրուած ներգաղթին համար։

Երեւանի կառավարութեան ներգաղթի ձեռնարկը, եթէ հիմնական քաղաքականութիւն մը ըլլայ, կապուած է պատահականութեան, կապելով զայն այս ու այն ձեռնարկին եւ կամ արտասահմանի աջակցութեան։ Աւելին, կառավարութեան մտածումով՝ ներգաղթը ո՛չ թէ բնական իրաւունք մը, այլ շնորհ մըն է արտասահմանի աշխատաւորութեան։ Չըսենք այլեւս իբրեւ զէնք մը քաղքայելու արտասահմանի ազգային կազմակերպութիւններ եւ ուժեղացնելու բոլշեւիկեան չարաշուք պրոպագանդը գաղութահայութեան մէջ։

Նոյնքան ձախող ձեւով կազմակերպուած է նաեւ սփիւռքի հայութեան օժանդակութիւնը, յանձնարարութեամբը նոյն կառավարութեան, որ շօշափելի արդիւնք մը տալէ հեռի եղած է։

Ամերիկայի մէջ՝ ներգաղթի հանգանակութիւնը յանձնուած էր Հօկին։ Համաձայն խմբի մամուլին յայտնութեան, Միացեալ Նահանգներու ամբողջ տարածութեան վրայ, կը հանգանակուի ընդամէնը վեց հազար քանի մը հարիւր տոլարի ողորմելի գումար մը, որուն 60 — 70 առ հարիւրը կը գործածուի վարչական ծախսերու վրայ։

Նոյնքան ձախող եղաւ Բարեգործական Միութեան ձեռնարկած ներգաղթի յատուկ հանգանակութիւնը, որուն արդիւնքը եղաւ քանի մը հազար տոլարի ողորմելի գումար մը՝ բոլոր գաղութներէն։

Այս ձեւով, ներգաղթի ձեռնարկը վերածուած կ՚ըլլայ ողբալի ծաղրանկարի մը, որ կամփէ անկախ պատճառներու հետեւանք չէ բնաւ, այլ ներգաղթի հիմնական ու մտածուած քաղաքականութեան մը պակասին։

Տասնեակ տարիներու ծաղրանկար ներգաղթի ձախողանքներէն յետոյ, յոյս կրնա՞նք ունենալ թէ կառավարութեան մտայնութեան մէջ բան մը փոխուած պիտի ըլլայ, եւ ներգաղթը պիտի կազմակերպուի որոշ ու հետեւողական ծրագրով, ոչ իբրեւ շնորհ մը, այլ իբրեւ բնական իրաւունք գաղութներու հայ աշխատաւորութեան, ու ամէնէն առաջ հիւսիսային Սուրիոյ հայ աշխատաւորութեան»։

«Մայիս 28»ը Ալպանիոյ մէջ

= o =

ԹԻՐԱՆԱ, (Յապաղած)․ — Երկրորդ անգամ ըլլալով այս տարի դարձեալ ընկ. Յ. Պուռնազեանի բնակարանին մէջ տօնեցինք «Մայիս 28»ը ընտանեկան շրջանակի մէջ։

Որոշեալ ժամուն երբ հրաւիրեալները ներս կը մտնէին դէպի ընդարձակ սրահը, շատ հաճելի անակնկալով մը տեսան պատէն կախուած մեծադիւսակ եռագոյնը, զոր տարիներէ ի վեր կարօտցած էինք։

Հանդիսականները բոլորուեցան ճոխ սեղանի մը շուրջ ու երեկոյթը սկսաւ ալպանական եւ հայկական քայլերգով զոր հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս։

Ճառեր արտասանեցին ընկերներ Յ. Պուռնազեան, Ալէքսանեան եւ Ալպանացի մտաւորական մը։

Ընկ. Պուռնազեան նկարագրելով Հանրապետութեան ստեղծումը, շարունակեց․— «բայց աւաղ, մեր Հանրապետութիւնը հազիւ սկսած էր քալել իբրեւ երեխայ մը, երբ յանկարծ քար մը կը դրուի իր մատղաշ ոտքերուն տակ, երախան կ՚իյնայ, կը վիրաւորուի ու կը կորսնցնէ իր քալելու յատկութիւնը։ Ահա այդպէս եղաւ մեր Հանրապետութիւնը։ Հազիւ երկու տարու, համայնավարական 150 միլիոնոց աւազակապետ մը վիրաւորեց իր ոտքերը։ Բայց վիրաւորուեցաւ, ոչ թէ խորտակուեցաւ։ Մենք կորսնցուցինք մեր անկախութիւնը։ Բայց այդ օրէն ի վեր մենք շատ աւելի ուժով եւ կամքով փարած ենք այդ գաղափարին։

Արտասահմանի մէջ, այս իրիկուն, վաղը եւ դեռ շաբաթներ շարունակ պիտի տօնուին «Մայիս 28»ը։ Ապացո՞յց կ՚ուզէք, աճաւասիկ մենք որ կրնանք համարուիլ ամէնէն փոքրաթիւ գաղութը, ահա ձեզի եռագոյն, ահա «Մեր Հայրենիք», ահա Մայիս 28ը։ Մենք հիմա աւելի կապուած ենք մեր անկախութեան, որովհետեւ մենք տեսանք, շօշափեցինք ճաշակեցինք զայն։ Հայրենակիցներ, վերջերս անդարձ հեռացաւ Հայաստանի անկախութեան համար ամբողջ 40 տարի իր միտքն ու կեանքը մաշեցնող Միքայէլ Վարանդեանը։ Կատարենք մեր պարտքը, յոտնկայս յարգելով անոր յիշատակը»։

Նուագներէ եւ երգերէ յետոյ, ընկ. Յ. Ալէքսանեան ալ ճառ մը խօսեցաւ, վերլուծելով անկախութեան գաղափարը շատ յատկանշական տեսակէտով մը։ «Բարեկամներ, անկախութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ հանդիստ եւ ազատ ապրելու միջոցը։ Ուրիշ խօսքով անկախութիւնը տեսակ մը ետսիրութիւն որմէ չեն կրնար խուսափիլ մարդիկ։ Մանաւանդ վերջին տարիներս անկախութիւնը մարդոց համար դարձած է եւ պէտք է ըլլայ մահու եւ կեանքի խնդիր։ Տնտեսական այս բարդ կացութիւնը շեշտած է եսասիրութիւնը անոնց մէջ որ ունին այդ անկախութիւնը։ Արտասահմանի մէջ ծուալած է ատելութիւնը օտարներու հանդէպ։ Ալպանացիներն անգամ որ շատ կը համակրին Հայերուն, երբեմն գգալի կը դարձնեն մեր օտար ըլլալը։ Մենք դատապարտուած ենք կամ մեր երկրին մէջ անկախ ապրելու եւ կամ ողջ ողջ մեռնելու»։

Երեկոյթը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 2։ Հանդիսականները պարեցին, երգեցին ու զուարճացան։

Տարբերցոյցի հայրենակիցները որ հրաւիրուած էին, կարեւոր արգելքով մը չկրցան ներկայ ըլլալ, բայց շատ սիրուն նամակով մը իրենց մաղթանքները կը յայտնէին։

Հանդիսականները դժուարաւ բաժնուեցան, համբուրելով եռագոյնը։

ՏԻՐԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

բիայէն, Ն.Ե.), որ կը վկայէ թէ օթոմոպիլի նորոգող է եւ երեք տարիէ ի վեր անդամ 181րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցիին, ուր ԵՉԵԲ է (դռնապան): Վկայի աթոռէն վար առաջնորդուելով ցոյց տուաւ եւ ձեռքը դնելով ամբաստան - եալներուն վրայ յայտնեց թէ դեկտ. 24ի սպանութեան օրը Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ տեսած է Լէյլէկեանը, Սարգիսեանը, Զատիկեանը, Մխիճանեանը, Զալըրգեանը եւ Սարաֆեանը: Թէ այդ օրէն առաջ եկեղեցիին մէջ երբեք տեսած չէր Սարգիսեանը: Թէ կասկածելով հետեւած է Սարգիսեանի շարժումներուն եւ եկեղեցիէն դուրս տեսած է որ ան աչք կ'ընէր հեռու անկիւն մը կեցած երկու անձերու: Թէ՝ ան եկեղեցիին մէջ նստած էր 5րդ կամ 6րդ նստարանին վրայ աջ կողմը, թեւին անկիւնը եւ դուրս կ'երթար կուգար:

Համփալեան բսաւ թէ Զալըրգեան եւ Սարաֆեան նստած էին 3րդ նստարանին ձախ կողմը: Ինք ետեւնին էր եւ տեսած է որ Զալըրգեան եւ Սարաֆեան աչք կ'ընէին Լէյլէկեանին ու Սարգիսեանին: Թէ՝ Դուրեան սրբազան պատարագի թափորով ներս մտնելով անցած էր անոնց նստարանէն, բայց Զալըրգեան ու Սարաֆեան իրենց տեղէն ելլելով անոր ետեւը գացին: Ինք՝ վկայ Համփալեան ջանացած է բռնել զանոնք: Իսկ 5րդ նստարանէն Լէյլէկեան ցատկած է սրբազանին վրայ: Գալով Մխիճան Զատիկեանի, ան՝ թէեւ ձախ կողմը նստած էր, բայց ինչպէս եղած է չի գիտեր, աջ կողմէն ցատկած է սրբազանին վրայ եւ բռնած է կուրծքէն ու կոնակէն: (Վկան դատարանի պաշտօնեայի մը վրայ ցոյց կուտայ Զատիկեանի բռնելու կերպը): Այդ միջոցին Պ. Համփալեան մեծապէս յուզուած էր:

Ժամը 4 ըլլալով դատավարութեան շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ վաղուան:

»»»• •«««

Մոսկուա կը վերակազմէ պատերազմական գործավարութիւնը

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԱՆՈՒՆԻ ԵՒ ԿԱՐԳ ՈՒ ՍԱՐՔԻ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն յունիս 20ին վաւերացուց պատերազմական պաշտօնատան վերակազմութեան ծրագիրը: Նոր կարգադրութեամբ, ջնջուած է ռազմական յեղափոխական խորհուրդը, իսկ պատերազմական գործավարութիւնը պիտի կոչուի «Նարկոմօպորոնա»,— Պաշտպանութեան գործավարութիւն: Զօր. Վորոշիլով կը մնայ գործավար, երկու փոխանորդներով, Կամարնիկ եւ Թուխաչեւսկի: Ջնջուած է պատերազմական գործավարութեան «կոլլեգիա»ն (խորհրդակցական մարմին), համաձայն մարտ 15ի հրամանագրին որով կը ջնջուին բոլոր գործավարութեանց այդ կարգի մարմինները: Պիտի կազմուի զինուորական նոր խորհուրդ մը, 40—70 անդամներով:

Նոր հրահանգ՝ «սասարվ-իւսերվ»ի

Պ. Ակուլով, Խ. Միութեան պետական դատախազը, շրջաբերական մը ուղղելով նահանգային դատախազներու, կը հրամայէ աւելի խստօրէն հետապնդել աճարեկիչները, որոնք «դասակարգային պայքար» կը մղեն գիւղերու մէջ: Պետական դատախազը կ'ըսէ թէ վերջերս աւելի յաճախադէպ դարձած են հունձքերը պահպանող ջոկատներու դէմ սարքուած աճարեկումներն ու թշնամական յարձակումները, մանաւանդ Սեւ Հողերու շրջանին եւ մասամբ Ուկրայնայի մէջ: Դասակարգային թշնամիները պայքարը մասնաւորապէս կ'ուղղեն «պիոնէր»ներու դէմ (սկաուտ), որոնց յանձնուած է հունձքերու պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ կոմսոմոլներու թեթեւ հեծելազօրքին դէմ, որոնք գիշեր ցերեկ արմտիքի դողեր կը փնտռեն ցորենի դաշտերուն մէջ: Պետական դատախազը կը պահանջէ արագօրէն եւ անողորմաբար գործադրել գերագոյն պատիժը: Ամէն դատախազ պէտք է անմիջապէս իրեն լուր տայ բռնուած եւ պատժուած աճարեկիչներու մասին:

Ֆրանսա եւ Ռումանիա կը ցնծան

ՉՊԻՏԻ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

Հինգշաբթի օր բացառիկ նիստ մը գումարեց Ռումանիոյ խորհրդարանը, ի պատիւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, որ այս առթիւ պատուակալ քաղաքացի հռչակուեցաւ: Բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ, ճառ մը խօսեցաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, շեշտելով.

— «Հաշտութեան դաշնագիրները հազիւ ստորագրուած, լսեցինք ձայներ որոնք յանուն արդարութեան կը պահանջեն անդամահատել մեր ազգային ժառանգութիւնը: Մարդիկ ամբողջ հազար տարի թոյլ տուին որ օտար լուծի տակ պահեն մեր ցեղակից եղբայրները, եւ դաշնագիրներու ստորագրութենէն եօթը տարի յետոյ հանդիսաւորապէս կ'ըսեն մեզի թէ դաշնագիրները յաւիտենական չեն: (Խօսքը ուղղելով Պ. Պառթուի), պարոն նախագահ, յանուն ռումանական ազգին, պարտականութիւն կը սեպեմ յայտարարել, ձեր ներկայութեանը եւ ամբողջ աշխարհի աչքերուն առջեւ որ, եթէ երբեք մարդիկ միտքէ կ'անցընեն մէկ քառակուսի հող պահանջել մեր ներկայ ստացուածքներէն, Ռումանացիներու անյեղլի պատասխանը պիտի ըլլայ,— ՈՉ, Ո՛Չ, ԵՐԲԵ՛Ք»:

Այս յայտարարութիւնները ընդունուեցան որոտընդոստ ծափերով: Ետոյ խօսք առաւ Պ. Պառթու— որ պատմելէ յետոյ Կարոլ թագաւորին հետ ունեցած խօսակցութիւնը, յայտարարեց.

—«Հաշտութիւնը ձեզի վերադարձուց այն սահմանները որ ձեզի կը պատկանէին: Անոնք ձեր սեփականութիւնը պիտի մնան: Գիտցէք որ եթէ դպչին ձեր մէկ քառակուսի սանթիմէթր հողին, Ֆրանսա ձեր կողքին պիտի ըլլայ: Դուք պիտի ունենաք Ֆրանսայի աջակցութիւնը, ձայնը եւ սիրտը»:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի, ժամը 8.30էն, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ Բարգէն Սիւնի խումբի ընկերական ժողովը, վաղը կիրակի Սալէնի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի, ընկեր Նիկողոս Կըլըղեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Տեղի կ'ունենայ պատգամաւորի ընտրութիւն: Ժողովէն վերջ նոր թեկնածուներ կրնան ընդունուիլ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Կեփին», «Կոփչք» եւ Սէն Շամոնի «Վարուժան» խումբը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դուրեան Գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Օրակարգ նախորդ ժողովի շարունակութիւնը:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶԻ Վրացիներու Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Փորթ Սէնթ Ուէն (Մէթրօ՝ Փորթ Քլիանքուռ), տեղի պիտի ունենայ Սգահանդէս՝ ի յիշատակ Վրաց ազգային հերոս իշխան ՉՕԼՕՔԱՇՎԻԼԻի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլ — Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Մայր — Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Սրբոց Թարգմանչաց Սահակի եւ Մեսրոպի տօնին առիթով վաղը Կիրակի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ Հոգեհանգստի մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի Եկեղեցիին հիմնադիր - բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին:

Արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Հալէպի Առաջնորդ ԳԵՐ. Տ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Լիոնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը ութին, 130, Rue Boileau Արաքէլի դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր հարցեր.— Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, կեդր. վարչութեան հրահանգներու ընթերցում, անդամներու պարտականութիւնները եւն.:

Ներկայանալ անդամներու ղրկուած հարցարան-քարթերով եւ ըլլալ խիստ ճշդապահ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութեան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 6 Րիւ Փըթիթ Մարի, ճաշարան Արարատի մէջ:

Զ. Ռ. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պար տիւ Կլօպի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը պատրաստած էր տօնելու Տարօն - Տուրուբերանի անկման 19րդ տարեդարձը՝ Յուլիս 8ին, սակայն անակնկալներու պատճառաւ յետաձգուած է Յուլիս 29ին կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին: Կը խնդրենք հասարակութենէն եւ կուսակցութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն եւ առանձին յայտագրով:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԻՒԹԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ Վերաշինաց Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 1 Bld. du Gommier Bar du Noaillesի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթ, Քաֆէ տը լա Կառ ներքնասրահը: Օրակարգ.— Շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր: Ներկայանալ անդամատետրով եւ որոշեալ ժամուն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՅՈՒՆԻՍ

DIMANCHE 24 Juin 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2530

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՇԱԿԱՀԱՐ ԽՈՒԺԱՆԸ

Պատկե՛ր պատկե՛ր։ Արժանի չարժանկարի վերածուելու։ Նոյն իսկ օտար լեզուի թարգմանուելու։

Որովհետեւ, իսկապէս հայկակա՛ն է եւ պատմական։

Եւ օրէ օր կը գունաւորուի, «յաւելեալ եւ ճոխացեալ» տպա-գրութեանց կ՚արժանանայ պատկերը։ Տեսակ մը գաղափարներու «տրմփինկ», աննախընթաց եւ անգերազանցելի։

Ամէն տարի տօնական օրերուն, դաս մը մարդիկ եւ իրենց հո-գեւոր հայելին՝ մամուլը՝ ապարէզ կ՚իջնեն գիշերաջան աջնու-թեամբ եւ միջնադարեան մոլեռանդութեամբ, ծաղրելու, նախա-տելու, մանրացնելու, մոռացութեան տալու համար ինչ որ կապ ունի ժողովուրդի հոգեկան վերածնութեան եւ ազգային – քաղա-քական վաստակին ու ճիգերուն հետ։

Տարին տասներկու ամիս ալ, ուրիշ բան չէ իրենց ըրածը։ Բայց կատաղութիւնը գերագրական աստիճանին կը հասնի տօ-նական օրերուն։ Նոյն իսկ Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ։

Եթէ չհետաքրքրուիս, մէկ միլիոնի յիշատակի տօնն անգամ պատմութեան պիտի յանձնեն։

Բայց որովհետեւ յորդահոսան ալիքներ են որ կը մունչեն ի-րենց բոլորտիքն ու իրենց գլխուն վերեւ, քէն ու վրէժ կը լուծեն ... ձեռնպահ մնալով։ Կամ բանկալին, տէրտէրին ու դպրաց դա-սուն վստահելով այս համաժողովրդական տօնակատարութիւնը։

Աւելի պժգալի է պատկերը՝ անկախութեան հռչակման տա-րեդարձին առթիւ։

Թողո՛ւնք անցեալ տարիներու խեղկատակութիւնները եւ առ-նենք միայն այս տարուանը։

Պատկե՛ր, պատկե՛ր։ Արժանի չարժանկարի վերածուելու...

Մարդիկ արիւն – քրտինք մտած՝ պեղումներ կը կատարեն դեղնած թուղթերու, այլ մանաւանդ իրենց խելքի պտուկին մէջ, կարելի եղածին չափ սեւցնելու, արժէքէ զրկելու, իբրեւ օտարո-տի պատահմունք մը ներկայացնելու համար Մայիս 28ը։

— Ի՛նչ անկախութիւն, ի՛նչ յաղթանակ... Ռուսը քաշուե-ցաւ, Գերմանը օգնեց, Թուրքը հրամայեց...

Կը փորձուիք հարցնել անշուշտ.—

1. Հապա ինչո՞ւ կը տօնէիք երէկ, 1918 Մայիս 28էն մինչեւ 1921՝ Թուրքիոյ մէջ, իսկ դեռ բաւական ատեն՝ աշխարհի պողո-տաներուն վրայ։

2. Ի՞նչ կը նշանակէին այն ատեն, ձեր բերանացի ճառերն ու գրաւոր փառաբանութիւնները, հռետորական եւ լրագրական ցու-ցահանդէսները։

3. Այն ատեն սերտած չէի՞ք պատմութիւնը։ Չէի՞ք իմացած որ Ռուսը քաշուեցաւ, Գերմանը օգնեց, եւ ունեցանք հանրապե-տութիւն, — այսինքն ափ մը հող՝ մեր ոտքին տակ։

Ողբացեալ Շահրիկեանը այս երեք հարցումները պիտի վերա-ծէր մէկի, եւ պիտի աղաղակէր, անողոք չորութեամբ.

— «Նրանք երէ՞կ էին սուտ ասում թէ այսօր։ Ես ասում եմ,— նրանք սուտ էին ե՛ւ երէկ, սուտ ե՛ւ այսօր»։

Պիտի կրնայի՞ք ուրիշ բացատրութիւն գտնել, փորձելով տրամաբանութեան բոլոր խաղերը։

Հարցը այլ եւս Մայիս 28ը տօնելու – չտօնելու մասին չէ։ (Կարգ մը կամկար բանդէտներ խոհեմութիւն կը սեպեն անտեսել տօնակատարութիւնը, որպէսզի չվիրաւորուի՛ Երեւանի «բարե-խնամ» կառավարութեան իշխանութիւնը)։

Հարցը բարեփոխուա՛ծ է այժմ։ Հոլովելով, հոլովելով մարդիկ այսօր յանգած են բոշայական եզրակացութեան մը,—Ե-ղածը «պատահմունք» բէ. ուստի չարժեր արծարծել ամէն տարի, իբրեւ ազգային յաղթանակ։

— Հապա Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսէ՞ն, պիտի հարց-նէք։ Տասներկու հազար հայ զինուոր ճակատ ճակտի 35,000 թուրք զինուորի դէմ, օրհասական պայքար յանուն ինքնապաշտպանու-թեան եւ ազատագրութեան...։

— Է՛հ, այո՛, բայց ... պատահմունք էր, պատահմունք։

— Բայց ի՞նչպէս ծնաւ ներկայ կորիզը։ Ի՞նչպէս եղաւ որ, երէկ Հայաստանի տարածութեան վրայ, Հայն ու Թուրքը իրար կը հաւասարակշռէին համրանքով, իսկ 1920էն ի վեր այդ երկիրը կատարեալ Հայնոց է, հարիւրին 85 համեմատութեամբ, եւ Թուրք տարրը կը կազմէ միայն 80–90,000 հոգի... (Այն ալ խորհրդա-յին իշխանութեան օրով աւելցած)։

Դեռ բազմաթիւ հարցումներ կրնաք շարել, քաղելով պատ-մութենէն եւ օրուան իրականութենէն, գրգռելու համար իրենց մարդկային եւ ազգային արժանապատուութիւնը։

Անօգո՛ւտ։ Պատասխանի փոխարէն, ձեր դիմացը պիտի գտ-նէք խորշակահար խուժան մը, որ կը մռլտայ, կը քրթմնջէ, կը խռկայ, կը ժխտէ եւ թթու նայուածքներ կ՚ուղղէ նոյն իսկ համա-տարած խանդավառութեան առջեւ։

Աթէնքի երեսփոխանը խանդավառութեամբ կ՚ոգեկոչէ «ազա-տութեան երիվար»ը, յանձնարարելով միութիւն՝ րռնելու հա-մար անոր բաշերէն։

Յունաստանի պատերազմական նախարարը պատիւ կը սեպէ մասնակցիլ եղբայր ժողովուրդի անկախութեան տարեդարձին։

Սելանիկի քաղաքապետը ձեռքը ուղղած հայկական դրօշին, հանդիսաւորապէս կը պանծացնէ զայն իբրեւ «հայկական իտէալ-ներու խորհրդանշանը»։

Հայկական բազուկին փառքը եւ ինքնավստահութիւնն ու հա-ւատքի յոյզերը հազարներ ու հազարներ կը վարակեն, ամէն տարի եւ ամէն գաղութի մէջ։

Միայն խորշակահար խուժանն է որ աղէ արձան դարձած՝ ոչ յառաջ կրնայ նայիլ, ոչ ալ ետ։

Ի՛նչ լաւ բնորոշած է ողբացեալ բարի քրիստոնեան, փրոֆ. Գայաեանը,— «ազգային ներքիններ»...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»..«««

Երեք կիներ եւ մէկ այր կը վկայեն սպանութեան պարագաներու մասին

ՉՈՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 13 յունիս.— Այսօրուան դատական նիստը սկսաւ վէճով մը՝ դատաւոր Քորրիկընի եւ պաշտպան փաստաբան Շերիտընի միջեւ։ Վերջինը յայտնեց թէ ըստ օրէնքի նորագոյն տրամադրութեանց, դատախազութիւնը պարտաւոր է պաշտպան կողմին ենթարկել այն բոլոր յայտարարութիւնները եւ սկզբնական վկայութիւնները զորս վկաներն ըրած են ոստիկանութեան եւ դատախազութեան։ Դատաւոր Քորրիկըն համաձայն չգտնուելով, դատարանէն դուրս հանեց 14 երդուեալները, այս հարցը վիճաբանութեան ենթարկելու համար պաշտպան կողմին հետ։

Այնուհետեւ վէճի հանգամանք ունեցող խօսակցութիւն մը սկսաւ երկու կողմերուն միջեւ։ Դատաւորը կը պնդէր թէ եղած դատակարգը (փրոսէտիւռ) ուղիղ է, իսկ Պ. Շերիտըն աւելի յամառօրէն կ՚առարկէր անոր սխալութիւնը, ցոյց տալով գրաւոր օրէնքը եւ իր պնդումը հաստատող օրինակներ։

Պահ մը այն տպաւորութիւնն ունեցանք թէ երկար պիտի տեւէր վէճը, սակայն քիչ ետք երդուեալներու մուտքով դատը վերսկսաւ։ Այդ պահուն չկրցանք իմանալ վէճին արդիւնքը։

ՀԱՄՓԱՅԵԱՆ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԻ

Ժամը 10.45ին պաշտպան փաստաբան Շերիտըն սկսաւ վկայ Համփալեանի հարցաքննութիւնը, որ կէս մնացած էր երէկ կէսօրէ ետք։

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ինչպէ՞ս տեսար Զալըգեանի եւ Սարաֆեանի աչք ընելը 6 նստարան հեռու նստած մէկու մը։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Ծռեցայ եւ տեսայ։

— Դուք ռամկավա՞ր էք։ (Փաստաբանը անգլերէն ramgavar կ՚ըսէ)։

— Ի՞նչ է ռամկավարը։ (Անգլ. հնչումով՝ րէմկէվըր)։

— Լսած չէ՞ք ռամկավարներու մասին։

— Ոչ։ (Թարգմանը հայերէն «ռամկավար» կը հնչէ եւ վկան կը պատաս-խանէ.

— Այո, ըսել ուզելով թէ կը հասկնայ հիմա, բայց ինք ռամկավար չէ։

Ամբողջ դատական կազմը եւ ունկնդիրները կը ծիծաղին։

Վկայ Համփալեան պատասխանելով Պ. Շերիտընի հարցումներուն, կը յայտնէ թէ դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ պատարագի թափորը սկսած ատեն երբ դեռ բան մը պատահած չէր, նստարանին վրայ ելած կը դիտէր եկե-ղեցին գտնուող օտար դէմքերը։ Ապա կ՚ըսէ թէ վերջին երեք ամիսներու ըն-թացքին բնաւ խօսած չէ Սրբազանին թիկնապահ Կորկոտեանի եւ վկայ Ս.Տէ-միրճեանի հետ։ Երէկ ալ խօսած չէ եղեր այս դատի եւ իր վկայութեան մա-սին ո եւ է Հայու հետ։

ՌՈԶ ԹԱԳՈՒՇԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը 11.15ին վկայութեան կը կանչուի Տիկին Ռօզ Թագուշեան, որ պա-տասխանելով դատախազ Քամինսկիի հարցումներուն կ՚ըսէ.

— Ըփթաուն կը բնակիմ։ Դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ նստած էի 10րդ կամ 11րդ նստարանը, խորանին աջ կողմը։ Ճանչցայ առջեւս նստող-ները։ Իմ ետեւս նստած էր կին մը։ Երբ մէկ կողմ դարձայ, տեսայ Տիկին Ա-հարոնեանը, որուն քով երկու հոգի կային։ Ներսի կողմը Տիկին Ահարոնեանը նստած էր, դուրսի կողմը երկու հոգին նստած էին։ Կը ճանչնամ զինքը. աղ-ջիկս անոր դպրոցը ղրկած եմ։ Նախ չգիտցայ թէ ո՞վքեր են այդ մարդիկը, բայց Սրբազանին վրայ յարձակումէն ետքը գիտցայ։

Դատարանի հրամանով վկան վար կ՚իջնէ եւ ձեռքը Մատթէոս Լէյլէկեանի ճակատին դպցնելով, կ՚ըսէ.— «Այս մարդն է»։ — Իսկ միւս մա՞րդը.—

Չի՛ յիշեր։ Ու կը շարունակէ.

— «Երբ դպրաց դասը սկսաւ երգել, բոլորս ոտքի ելանք։ Կը նայէի դէպի թափորը։ Լէյլէկեան երկու նստարան ետեւս էր։ Ամէնքս ոտքի էինք։ Կը նա-յէինք Սրբազանին։ Հազիւ մէկ ետրա հեռու էր, երբ Լէյլէկեան անցաւ իր մօտ գտնուող մարդուն ետեւէն եւ յարձակեցաւ Սրբազանին վրայ։ Այն անձը որուն քովէն անցաւ չեմ ճանչնար։ Տիկին Ահարոնեանի քովը նստողներէն մէկը նստած էր միջանցքին քովը եւ Լէյլէկեան անցաւ անոր (այդ մարդուն) ետե-ւէն։ Տեսայ որ խոյացաւ Սրբազանին վրայ եւ ան ինկաւ։

Դատախազին հրաւէրով վկան կ՚իջնէ աթոռէն եւ կենդանի ձեւով կը նմանցնէ Լէյլէկեանի խոյանքը։ «Երբ Սրբազանը խաչը կը շարժէր աջ ու ձախ, Լէյլէկեան խոյացաւ։ Զտեսայ որ ձեռքը բան ունէր։ Ես չտեսայ իր ձեռ-քերը»։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Պ. Շերիտըն, որ կարող եւ փորձառու հարցաքննիչ մըն է, վկայ Տիկին Ռօզ Թագուշեանը հարցաքննութեան կ՚ենթարկէ հայ թարգմանի մը միջոցաւ։ Այս պատճառաւ հարցաքննութեան ընթացքը կը ղանդաղի եւ երբեմն կը բախի դժուարութեան։

ՀԱՐՑՈՒՄ.— 1933 դեկտեմբեր 24ին հոս ըրած ձեր պատմութիւնը պատ-մեցի՞ք ոստիկանութեան։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Ինքս գացի ըսի։

— Հայերէն խօսեցա՞ք ձեր տեսածներու մասին։ Դուք անոնց ըսիք եւ ա-նոնք ձեզի ըսի՞ն ձեր տեսածներու մասին։

— Այս մասին խօսեցանք մեր ընտանիքին մէջ։

— Լէյլէկեանի նկարը ցոյց տուի՞ն ձեզի 1933 դեկտ. 24 էն ետք։

— Այո, «տէթէքթիվ»ները (գաղտնի ոստիկան)։ Լէյլէկեանը չէի ճանչ-նար դեկտ. 24էն առաջ։

— Ո՞ւր նստած էր Տիկին Ահարոնեան։

— Երկու նստարան ետեւս։ Նստարանին մէջտեղը նստած էր եւ երկու հո-գի քովը նստած էին։

Այնուհետեւ վկան պատասխանելով կ՚ըսէ թէ եկեղեցիին առջեւի մասը լե-ցուն էր, իսկ ետեւի մասը պարապ։ Իր ետեւի նստարանին վրայ մարդ չկար թափորին ատեն եւ այդ պարապ նստարանին ետեւ նստած էր Լէյլէկեանը։ Չի յիշեր թէ երկայնահասակ մէկը նստած էր Տիկին Ահարոնեանի եւ իր նստա-րաններուն միջեւ գտնուած նստարանին վրայ, երբ ետեւը դարձած է՛ր։

Դարձեալ վկան կ՚ըսէ թէ 1933 դեկտեմբեր 27ին կամ 28ին Ս. Խաչ եկեղե-ցին գացող գաղտնի ոստիկաններուն պատմած է իր տեսածները։ Այդ գաղտնի ոստիկաններէն մէկը, որ հայերէն կը խօսէր, տէթէքթիվ Իսքենտէրեանն էր։ Եկեղեցիին մէջ տեսած է Վարդան Տիրատը։ Գրի առած են ըսածները։

Պաշտպան փաստաբանը կը պահանջէ վկային գրաւոր յայտարարութիւն-ները. բայց դատախազը կ՚առարկէ թէ չունի։ Դատաւորը նոյնպէս կ՚առարկէ փաստաբանի պահանջին։ Դատախազութեան սենեակին մէջ վկային ըսածնե-րուն գալով, դատախազը կ՚ըսէ թէ կրնայ յուշագիր մը տալ, բայց Պ. Շերի-տըն կը պահանջէ հարց - պատասխանի ձեւով գրութիւն մը։

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով այս դատավարութեան մնացեալ մասը յետաձգեցինք յաջորդ համարին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԵՒ ՇԱՊԻԿԻՆ ՀՄԱՅՔԸ

»»».«««

Փարիզի պատերը լեզու ելած են նորէն։

Այս քաղաքին մէջ, փողոցներէն առաջ պատերն են որ կը ծառայեն քաղաքական եւ անձնական քարոզութեանց։ Մանաւանդ ընտրութեանց առթիւ։

Բայց ընտրութեան շրջան չէ այժմ, եւ պատերը մրցումի ելած են փողոցին հետ, ոչ միայն քաղաքական ծրագիրներ պարզելու, այլ եւ իրար վարկաբեկելու համար։

Առջի օր, Օփերայի հրապարակին վրայ, ես ալ խառնուեցայ խումբ մը անցորդներու, կարդալու համար երկու շռնդալից յայտարարութիւններ։

Մէկը՝ խոշոր, սաւանի մեծութեամբ ազդով մը իբրեւ գող, խարդախ եւ անպատիւ կ՚ամբաստանէ պատերազմի հարուստ մը, որ յաջողեր է, հռչակաւոր դրամատան մը վարիչներէն մէկուն մեղսակցութեամբ, աւելի քան հինգ միլիոն շորթել հրապարակէն, ձիեր եւ ապարանքներ գնել, փառաւոր կեանք վարել, եւ պետութիւնն անգամ խաբել։

Ամբաստանողը բոլոր ածականները շարելով կ՚ազդարարէ.

— Ես քեզ գող կը կոչեմ. եթէ քաջ ես, գնա անուանարկութեան դատ բաց ինծի դէմ։

Ճիշդ քովը, ուրիշ յայտարարու-թիւն մը. այս անգամ քաղաքական։

— Կեցցէ՛ փաշականութիւնը։ Փաշական յեղափոխութիւնը միայն կը-նայ փրկել Ֆրանսան եւ պիտի փրկէ։ Անկցի՛ն միջազգային փարախին խա-չագողները, խորհրդարանական խեղ-կատակները, հայրենիքի եւ մարդկու-թեան թշնամիները։ Եկէք միացէք մե-զի։

Յայտարարութիւնը շատ աւելի սուր խօսքեր կը պարունակէ։ Ես տուի միայն իմաստը։

Ուրեմն, Փարիզի մէջ ալ կարօտը կը քաշեն սեւ շապիկին։

Ներքին գայթակղութիւնները, խորհրդարանին անկարողութիւնը եւ ըն-կերային խլրտումները այնքան զզ-ուանք պատճառած են որ, մարդիկ փր-կութիւնը կը փնտռեն սեւ շապիկին, այսինքն պիրկ եւ միահեծան իշխա-նութեան մէջ։

Չորս - հինգ տարի առաջ, փաշա-կան խմբակցութիւն մը կազմուեցաւ եւ օրաթերթ մըն ալ հրատարակուե-ցաւ, բայց կարճ տեւեց։

Կարելի չեղաւ բաւարար «խուրձ»եր համախմբել, գրոհ տալու համար։

Այժմ կացութիւնը աւելի խառնակ է։ Այսինքն աւելի նպաստաւոր։ Եւ հին խուրձերը ասպարէզ իջած են, նո-րեր կազմելու, տարածուելու եւ տի-րելու համար։

Հանրային կարծիքն ալ աւելի տր-րամադիր է այսօր։

Թէեւ Ֆրանսան չի հանդուրժեր որ եւ է դիկտատուրայի, ոչ հոգեբանու-թեամբ եւ ոչ ալ սահմանադրու-թեամբ։ Սակայն... «Հարկ լուծանէ զօրէնս»։

Մ. Նահանգներու ժողովուրդը կը հանդուրժէ՞ր։ Նոյն իսկ Իտալիան կը հպատակէ՞ր փաշականութեան, եթէ չտեսնէր անոր առաւելութիւնները։

Անգլիոյ մէջ անգամ փաշական երեք թեւեր կազմուած են։

Այսպիսի փաստեր արծարծելով, օրուան դժգոհները կ՚ուզեն շագանակ-ներ ժողվել աջին ու ձախին վառած կրակներէն։

ՎԱՀԷ

Շահը Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 18ին, Պարսկաստանի Շահը ներկայ եղաւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժո-ղովի նիստին։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ բուռն ծա-փերու մէջ.

— «Ընկերնե՛ր, երկու հարեւան եւ եղբայր ազգերու կարող եւ մեծ պե-տերու օրով, իրանեւթուրք յարաբերութիւնները փարատեցին արմատացած տագնապները եւ նոր շրջանի մը մէջ մտան։ Երկու ազգերը, որոնց շահերը եւ զգացումները այնքան մօտիկ են իրարու, դարերէ ի վեր հեռու մնացած էին՝ զանազան անհասկացողութեանց եւ գրգռութեանց ու խառնակութեանց հետե-ւանքով։ Իրանի հետ սահմանային խնդիր մը կայ, որուն քանի տարեկան ըլ-լալը դժուար է ըսել հիմա։ Բայց առանց չափազանցութեան կրնամ ըսել թէ հարիւր տարիէ ի վեր տիրող այս անհամաձայնութիւնը կը թունաւորէր երկու պետութեանց միջեւ վստահութեան ամէն զգացում։ Այս խնդիրը, համեմա-տաբար կարճ ատենէն եւ աւելի կենուտ կարգ մը դժուարութեանց ծագած շր-ջանին լուծուեցաւ, շնորհիւ անոր որ երկու ազգերը գնահատեցին իրենց բնա-կան շահերը եւ զգացումները, եւ մանաւանդ շնորհիւ իրենց մեծ, հեռատես, արժանաւոր եւ երկու մեծ ազգերու շահերուն գիտակցող նա-խագահներուն։

Յետոյ, ընկերներ, սահմանային շրջաններու ապահովութեան եւ անդոր-րութեան դժուարութիւնները միշտ մտահոգութիւն մը կը կազմէին փոխադար-ձաբար։ Քանի մը տարիէ ի վեր, երկու կողմերու լուրջ քաղաքականութեան ուժին առջեւ, յուսահատած են բոլոր այն տարրերը որոնք կ՚ուզեն խանգարել սահմանային շրջաններու անդորրութիւնը։ Այդ շրջանները, անդորրութեան եւ փոխադարձ երջանկութեան զգացումներու տեսակէտով, հետզհետէ ուրիշ երկիրներու համար օրինակելի հանդարտութեան եւ աշխատանքի միջավայր մը կը ստեղծեն։

Ընկերնե՛ր, սահմանամերձ շրջաններու մէջ իրար սիրելով եւ իրարու սահ-մանը յարգելով ապրիլը՝ ուժեղ ազդակ մըն է որ խորապէս կ՚ազդէ երկու ազ-գերու բոլոր յարաբերութեանց վրայ։ Եթէ կրցայ արժանաւորապէս պարզել մեծ դէպքին կարեւորութիւնը, աւելի լաւ բացատրած եղայ մեր հետապնդած քաղաքականութեան ճշդութիւնը եւ մեր բարձր ղեկավարներուն հեռատեսու-թիւնը։

Իրանեւթուրք տնտեսական յարաբերութիւններն ալ կը կազմեն շատ շա-հաւոր գետին մը երկու երկիրներուն համար։ Շատ մը աշխարհագրական եւ բնական պատճառներով երկու երկիրները տնտեսապէս իրարու կապուած են։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

...Ո՞Վ ԷՐ, ՍԱԿԱՅՆ, ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

»»»··«««

Այսպէս կը վերջացնէինք, անցեալ կիրակի, մեր առաջին յօդուածը, ամենայն հաւատարմութեամբ տալէ ետք Սիւնեցի Ստեփաննոս եպիսկոպոսին սպանութեան պատմութիւնը՝ ըստ իր պատմիչին:

Կ'ընդունիմ թէ, օրուան հոգերանութեամբ, ահաւոր պատիժ մը կը սահմանէր Սիւնեցի եպիսկոպոսը՝ բանադրելով Մոզան գիւղի ազնուական կինը վասն դայթակղութեան: Սակայն դուք ալ ինծի հետ չէ՞ք կասկածիր երբեւիցէ, որ կին մը, դայթակղութիւն պատճառելու աստիճան համարձակութեան մը տէր արդէն, այլ մանաւանդ դասակարգային բարձրութեան՝ ազնուականութեան հովանին իր վրայ, պիտի չուզէր սպանութեան դիմել՝ վերցնելու համար արգելքը: Շա՜տ միամիտ է պատմիչը, երբ կը գրէ թէ «կինն հերատուկ» սպաննեց եպիսկոպոսը «շարժեալ ի կատաղի բոցոյ ցանկութեանն» կամ «զի համարձակ լիցին գործն»(*): Ըստ պատմիչին, ուրեմն, վրէժխնդրութիւն մը չէր, որ կը կատարէր կինը, այլ կ'աշխատէր բառնալ արգելքը, այն յոյսով թէ եպիսկոպոսին սպանութենէն յետոյ՝ ազատ պիտի ըլլար քաղելու սիրոյ ծաղիկները իր սիրականին հետ: Մինչ նոյն պատմիչը կ'ընդունի որ Մոզանի պերճաղիճը քանիցս արհամարհեր էր եպիսկոպոսին սպառնալիքները, «արբեալ յիմարութեան ախտին»՝ անլսելի էր թողեր Սիւնեցիին ազդարարութիւնները: Եւ յետոյ, Սիւնեցիին պատմութիւնը կարդալով մարդ չի՞ փորձուիր հարցնել թէ ինչո՛ւ բանադրուած չէ նաեւ «հերատուկ» կնոջ հոմանին:

Մութ է պատմութիւնը:

Հազար երկու հարիւր տարի առաջ սպանութիւն մըն է կատարուեր Սիւնեաց աշխարհին մէջ եւ պատմութիւնը վրան քող մըն է քաշեր,— վարագոյրը ոչ կրնար բանալ Տարսայիճ իշխանին տղան՝ Ստեփաննոս եպիսկ. Օրբէլեան, որ աշխարհ կուգար սպանութենէն մօտաւորապէս հինգ դար ետքը, Կիլիկեան Թագաւորութեան ժամանակ, ոչ ալ մենք, որ աւելի քան տասը դար ետքը՝ զրկուած ենք Օրբէլեանի ակունքին հասած զրոյցներէն ալ:

Նպատակ չունիմ ուսումնասիրութիւն մը կատարելու Սիւնեցի եպիսկոպոսին կեանքին եւ մահուան մասին, սակայն անհրաժեշտ կը համարիմ յայտնել վերապահութիւնս այն պատմութեան մասին, զոր կ'աւանդէ Օրբէլեան: Աւելցուցէք նաեւ Օրբէլեանի տեղական հայրենասիրութեան ախտաւորութիւնը, որ ներշնչեր է իրեն պանծացնել Սիւնեաց աշխարհին դէպքերն ու դէմքերը: Արդի քննադատները կ'ընդունին, որ Օրբէլեան քիչ մը չատ զգեստաւորեր է Սիսական նահանգին փառքերը: Այս պատճառով, Օրբէլեան կը համարուի մատենագիր մը «ոչ իբրեւ ազգային, այլ իբրեւ Սիւնեցի» միայն (**):

Ուրիշ պատմիչ մը, Կիրակոս Գանձակեցի, մէկ տող միայն կուտայ, սպանութեան դէպքին.— «Սպանեալ եղեւ ի պոռնիկ կանանց ի Մոզն գաւառ» (***):

Վերադառնալով մեր պատմութեան, եթէ վստահելի չէ Օրբէլեան, մեր տեղեկութիւններն ալ չատ թերի են՝ պարզելու համար Սիւնեցի եպիսկոպոսին սպանութեան ճշմարիտ պատճառները: Չենք կրնար նոյնիսկ ընդունիլ,— օրինակ մը տուած ըլլալու համար անճշդութեան,— թէ սպանութիւնը կատարուած է ուռենիի մը վրայ: Կը զարմանանք թէ ինչպէս ծառն իսկ կը շփոթէ Օրբէլեան,— արդարեւ ով որ ուռենի տեսած է, գիտէ թէ ծառերուն մէջ ամէնէն դիւրաբեկ ճիւղերն ունի ուռենին, հողի պէս փխրուն, այնպէս որ երբեք վստահելի՝ մահիճ մը հաստատելու համար վրան: Ջուրին եզերքը ուրիշ ծառ չի՞ բուսնիր, ոչ թէ ուռենիի պէս փայտը կակուղ, այլ անճկելի, անբեկանելի եւ մանաւանդ «շուքը թանձր»:

Ընդհատենք:

Եւ հետեւինք Սիւնեցի եպիսկոպոսին կեանքին, կենսագրութենէն քաղելու համար բացատրութիւն մը իր մահուան պատճառներուն մասին:

×

Հայաստանի մայրաքաղաք՝ Դուինի աւագերէցին այս տղան, ուշիմ եւ ընդունակ, բախտը կ'ունենայ յաճախելու երկրին գլխաւոր վանքերը:

Նախ կ'ուսանի Դուինի կաթողիկոսարանին մէջ— յետոյ կը ղրկուի Մաքենեաց հռչակաւոր վանքը,— Մաքենեաց կոչուած՝ որովհետեւ ոչխարի մորթ կը հագնէին միաբանները: Մաքենեաց վանքէն վերջ գնաց Սիւնեաց վարդապետարանը: Աւարտելէ յետոյ իր ուսանողական շրջանը Հայաստանի ամենամեծ այս դպրոցին մէջ, ժամանակ մը ուսուցիչ եւ տեսուչ կը նշանակուի Սիւնեաց վարդապետարանին: Կը վերադառնայ Դուին— սակայն չի կրնար երկար մնալ, որովհետեւ վէճ մը կ'ունենայ Հայոց սպարապետին հետ: Հետաքրքրական է այս միջադէպը,— պատմիչը կը գրէ. «Եղեւ նմա հակառակել վասն հաւատոյ ընդ երկարնակ իշխանի միոյ, որ էր սպարապետ Հայոց՝ Սմբատ Բագրատունի»: Այստեղ եւս պատմիչը դժգոհ կը թողու մեզ, որովհետեւ չի կրնար համոզել իր պատճառաբանութեամբ: «Զի ոչ էր (եպիսկոպոսը) հմուտ արտաքին փիլիսոփայական արհեստին, ոչ հաւանեցաւ իշխանն բանից նորա, այլ անարգեաց զՍտեփաննոս ագէտ կոչելով եւ կամէր հալածել»: Կ'ընդունիմ, որ Բագրատունի իշխանը, մեծցած ըլլալով Բիւզանդիոնի մէջ, խորհրդմուտ եւ լեզուներ մտաւորական մըն էր, բայց չեմ կրնար չաւելցնել նաեւ, որ Ստեփաննոս եպիսկոպոս, յաճախած ըլլալով Հայաստանի աստուածաբանական վարժարանները, օրինակ՝ Սիւնեաց վարդապետարանը (այնքան հռչակաւոր որ պատմիչը կ'անուանէ «գլուխ ամենայն դպրոց Հայոց, եւ պայծառացեալ դպրոցքն որ ի նմա»), լեցուն գլուխ մըն էր եւ, հակառակ Ալիշանի կարծիքին (****), կրնար գնահատել Հայոց եւ Յունաց դաւանական տարբերութիւնները: Ծիծաղելի կարկտան մըն է պատմիչին խօսքը թէ Բագրատունի իշխանը ատեց Սիւնեցին պարզապէս «ագէտ» ըլլալուն համար: Եթէ նոյնիսկ «ագէտ» էր այս ուշիմ եպիսկոպոսը, որուն ընդունակութիւններուն մասին այնքան գովեստներ կը շռայլեն օրուան կաթողիկոսն ու վարդապետանոցներու տեսուչները, արժանի՞ էր որ անարգուէր եւ հալածուէր: Արդարեւ Հայոց սպարապետը ոչ միայն կ'անարգէ զայն, այլեւ կը վտարէ երկրէն: Կը սխալի Եղիշէ եպ. Դուրեան, երբ կը գրէ թէ «այս նախատինքը («ագէտ» կոչուիլը) ծանր եկաւ վարդապետին, ուստի թողլով վանական բեմ ու պաշտօն, ճամբայ ելաւ դէպի Կ. Պոլիս»(*****): Ո՛չ, համբաւեալ կրօնաւորը, հակառակ իր դիրքին եւ ազդեցութիւններուն, (երեւակայեցէք, որդին էր մայրաքաղաքին աւագերէցին, «որ յետ կաթողիկոսին նախապատիւ կրնայ ըսուիլ Դունայ եկեղեցւոյ պաշտօնէից մէջ», ինչպէս կը գրէ Ալիշան), կը ստիպուի փախիլ Հայաստանէն, այն ալ ծպտուա՜ծ, այնքան խիստ հալածանքի հրաման տրուած էր իր մասին: Ուստի, կարկտան մըն է նաեւ Ալիշանի բացատրութիւնը թէ Ստեփաննոս հեռացաւ Հայաստանէն, որովհետեւ «իմաստասիրական արամաբանութեանց համար բաւական չէր ինչուան այն ատեն ասպարէզ ի Հայս»:

Զափազանց խօսուն է պատմիչին վկայութիւնը. «Ելեալ ապա նորա գաղտ ի քաղաքէն եւ փոխեալ զձեւն՝ գնաց փախստեայ ի Թագաւորական քաղաքն Կոստանդնուպոլիս»: Ի՞նչ մեղք էր գործեր Սիւնեցի եպիսկոպոսը,— չեմ գիտեր: Սակայն հալածանքը ծայր աստիճան խիստ էր, որ հետապնդուեցաւ նոյն իսկ Բիւզանդիոնի մէջ: Բագրատունի իշխանը իր մարդոց շնորհիւ կը յաջողի գտնել Սիւնեցիին թաքստոցը եւ կը մատնէ Բիւզանդիոնի կայսեր թէ, պատմիչին բառերով, «չարափառ ոմն՝ անարգիչ թագաւորութեան քո եւ հայհոյիչ սուրբ հաւատոյդ, հալածեալ ի մէնջ բնակի այդր»: Զրպարտութիւն մըն է այս, ձրի զրպարտութիւն մը անվնաս, զոր կ'արձանագրէ պատմիչը՝ գիտնալով թէ ոչինչ կը պակսեցնէ Սիւնեցիին բերած իր փառապսակէն: Արդարեւ, բիւզանդական կայսրութեան «անարգիչը» պիտի չվազէր Բիւզանդիոն, այլ պիտի երթար աւելի հեռուն, մինչեւ Հռոմ: Կայսրը ձերբակալել կուտայ Սիւնեցի եպիսկոպոսը եւ կը հարցաքննէ: Յոյն ճգնաւոր մը, որուն մօտ ապաստանած էր, կը թելադրէ հայ եպիսկոպոսին յայտարարել թէ եկած է մուրալու, թէ թշուառ օտարական մըն է «անագի»: Այս անմեղ ազդարարութի՞ւնն է, որ կը փրկէ զինք,— չեմ գիտեր: Այլ ճիշդ է որ Սիւնեցի, քիչ յետոյ, ազատ համարձակ կը մտնէ Բիւզանդիոնի պալատներէն ներս, կը յաճախէ մայրաքաղաքին մատենադարանները, պահ մը Աթէնք կ'երթայ, դարձեալ կը պրպտէ մատենադարանները, յետոյ Հռոմ կ'երթայ, կը քրքրէ մատենադարանները, կը քննէ, կը թարգմանէ, կ'ընդօրինակէ, կը գրէ: Թերեւս կ'արժէ քննել այն աւանդութիւնը, թէ Սիւնեցի, կայսեր յանձնարարութեամբ, Հռոմ կ'երթայ մատենադարաններու մէջ վկայութիւն մը գտնելու՝ եկեղեցիներու միութեան անհրաժեշտութեան մասին, որպէսզի կայսրը «զամենայն աշխարհ յայդ կրօնս» դարձնէ,— եւ թերեւս չատ աւելի կարեւոր է քննել նաեւ Սիւնեցի եպիսկոպոսին եւ Բիւզանդիոնի Գերմանոս պատրիարքին բարեկամութիւնը, այս վերջնոյն գրած «Թուղթ»ը, եւ այդ «Թուղթ»ին բովանդակութեան մասին բացուած վէճերուն ստոյգը:

Բայց այստեղ ոչինչ կը գտնեմ Սիւնեցիի համար մեղադրական, եթէ ոչ քիչ մը տկարութիւն կամքի:

Բանանք պատմութեան այս էջն ալ:

Կը յիշատակուի թէ Սիւնեցի, երբ Բիւզանդիոն կը գտնուէր, Գերմանոս պատրիարքին կողմէ կը հրաւիրուի պօթել յունական եկեղեցիներու մէջ եւ հաղորդուիլ Յոյներուն հետ: Սիւնեցի կը մերժէ, առարկելով թէ Հայերը դաւանական տարբերութիւններ ունենալով՝ կրնան գայթակղիլ իր ընթացքէն: Սակայն երբ Հայաստան կը վերադառնայ, Հայոց կաթողիկոսին կը յանձնէ նամակ մը Գերմանոս պատրիարքին կողմէ,— հռչակաւոր այդ նամակը, որ կը սկսի բնաբան ունենալով «Քրիստոս է խաղաղութիւն մեր» խօսքը, կը պարզէ Քրիստոնեաներու դաւանական միութիւնը: Կաթողիկոսին ներշնչումով Սիւնեցի, Հայաստանէն, կը պատասխանէ Գերմանոսի: Կիլիկեան Հայրապետութեան շրջանին, Լամբրոնացիի օրով, Հայ եկեղեցականներուն յունասէր կուսակցութիւնը ցոյց կուտայ Սիւնեցիի այդ պատասխանը իբրեւ վկայութիւն իրենց ուղղութեան: Ազգայնական կուսակցութիւնը տակնուվրայ կ'ընէ բոլոր մատենադարանները եւ կը գտնէ վաւերական օրինակ մը Սիւնեցիի պատասխանէն, եւ ցոյց կուտայ որ խարդախուած է յունասէր կուսակցութեան «վկայութիւնը» (6):

Ուրեմն կարելի չէ կարծել թէ Սիւնեցի, Հայաստան վերադառնալով, կրօնական խաղաղ յեղափոխութեան մը ձեռնարկեց, աշխատեցաւ յունական դաւանական վարդապետութիւնը ներմուծել հայ եկեղեցիին ուսման մէջ, այսպէս զոհ երթալով կրօնական վրէժխնդրութեան մը:

Եթէ պահ մը ներելի ըլլար կասկածիլ այդ ուղղութեամբ, այն ատեն պէտք է գիտել ալ թէ Հայաստանէն դեռ չմեկնած՝ Սիւնեցի հալածուեցաւ ոչ իբրեւ բարեկամ մը յունական եկեղեցիին, որովհետեւ Բագրատունի իշխանը զայն կ'ամբաստանէ իբրեւ անարգիչ այդ եկեղեցւոյն դաւանութեան: Իսկ եթէ Հայաստան վերադարձին՝ փոխած էր ուղղութիւնը, պէտք է ենթադրել բաւական քաջութիւն՝ նոր հալածանք մը հրաւիրելու համար իր վրայ, առաջինին հալածանքէն հազիւ ազատած:

Իմ կարծիքով, երբ հալածական եպիսկոպոսը կը սպաննուի վերադարձէն ոչ չատ ուշ, թշնամութիւնը նոյն պատճառներն ունի աքսորէն առաջ եւ վերջ:

Երեւակայեցէք, որ Սիւնեցի պանդուխտ կը մնայ 15—20 տարի, մինչեւ որ կը մեռնի Բագրատունի իշխանը, մինչեւ որ կը մոռցուի Դուինի միջադէպը:

Այլ սակայն, աքսորականը երբ կը վերադառնայ Հայաստան եւ եպիսկոպոս կը նշանակուի Սիւնեաց աշխարհին, քանի մը ամիս վերջ կը սպաննուի պատմութեան մութ վարագոյրին ետեւ,— կին մը, կ'ըսէ այդ մութ պատմութիւնը, սուրը ձեռքը կը բարձրանայ ծառին վրայ, ուր մահիճը բացած՝ կը քնանար եպիսկոպոսը, կը զարնէ եւ կը կտրէ վիզը:

Կ'եզրակացնեմ,— մահուան պատճառներուն բացատրութեան մէջ մութ տեղեր չատ կան: Պատմութիւնը քօղարկեր է կարեւոր պարագաներ, եւ հիմա մեզի համար դժուար է վեր առնել այդ քօղը, հազար երկու հարիւր տարի վերջ, ինչպէս դժուար է հաւատալ պատմիչներու ծանօթ աւանդութեան:

Ու տակաւին չեմ կրնար պատասխանել հարցումին՝ որ խորագիրն է այս յօդուածին,— Ո՞վ էր Սիւնեցի եպիսկոպոսը՝ իր ազգային գործունէութեամբ եւ բարոյական դիմագիծով: Ո՞վ էր Սիւնեցի եպիսկոպոսը, կը կրկնեմ ու կը հարցնեմ: Բայց պատմութեան մէջէն իր անունը կը ճառագէ փառքի մը պէս, լուսեղէն սիւնի մը նման, իբրեւ թանկագին «ժառանգութիւն»:

Յաջորդով՝ Սիւնեցի եպիսկոպոսին «ժառանգութեան» քննութիւնը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՍԻՍԱԿԱՆ, Ս. եպիսկ. Օրբէլեան, էջ 183, տպ. Փարիզ 1859:

(**) ՊԱՏՄ. ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԴՐՊՐՈՒԹԵԱՆ, Հ. Գ. Զարբհանալեան, էջ 130, տպ. Վենետիկ, 1879:

(***) ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Գանձակեցի, էջ 41, տպ. Վենետիկ, 1865:

(****) ՅՈՒՇԻԿՔ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՀԱՅՈՑ, Հ. Ղ. Ալիշան, էջ 279, հատոր Ա. տպ. Վենետիկ, 1869:

(*****) ՊԱՏՄ. ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, Եղիշէ եպ. Դուրեան, էջ 143, տպ. Երուսաղէմ, 1933:

(6) ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՀԻՆ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ, Հ. Գ. Զարբհանալեան, էջ 497, տպ. Վենետիկ, 1932:

ՁԱՅՆ ՄԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ

— •• —

ԱՐԻՆԵՐՆ ՈՒ ԱՆԱՐԻՆԵՐԸ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր խորին վշտով հաղորդեր էինք փրոֆ. Յ. Թ. Գայանեանի մահը, Աղեքսանդրիոյ մէջ:

Գաղափար մը տալու համար այս երբեմնի յեղափոխական եւ մինչեւ վերջին շունչը անկեղծ հայրենասէրի մտածումներու մասին, ստորեւ կ'արտատպենք իր մէկ ճառը՝ Մայիս 28ի առթիւ, խօսուած Գահիրէի մէջ, 1931ին: Դժբախտաբար չկրցանք ճարել վերջին մասը այս այնքան գեղեցիկ ճառին, որուն ամէն մէկ բառը կը յարմարի այսօրուան կացութեան.—

Կ'ողջունեմ տօնը Մայիս 28ի՝ դարերէ ի վեր մեր երազած անկախութեան, զոր, հայ քաջարի ժողովուրդը, մէկ մարդու պէս միացած, անսահման զոհողութիւններով գիտցաւ ձեռք բերել, առաջնորդութեամբ եւ մասնակցութեամբ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան:

Ես այս երեկոյ պատմական այդ մեծ օրուան ներբողականը հիւսելէ աւելի՝ անոր ինծի թելադրած կարգ մը լուրջ խնդիրներու շուրջ քանի մը հակիրճ խորհրդածութիւններ ընել պիտի բաղձայի:

Այդ խորհրդածութիւններէն առաջինը, բնականաբար պիտի դառնար այդ դիւցազնական օրուան պատմական արժէքին շուրջ: Դարերով ճնշուած ժողովուրդը, 1918 Մայիս 28ին ձեռք բերաւ իր անկախութիւնը, եւ այս հոյակապ իրականութեամբ արժանաւոր պատասխանը տուաւ 1915 Ապրիլ 24ի մեծ սպանդին, եւ առով կերտեց այն փաստը՝ թէ այս ժողովուրդը ընդունակ է իր ճակատագրին յարութիւն առնել տալու:

Երկրորդ խորհրդածութիւնը նոյնքան բնականօրէն, պիտի դառնար արտասահմանի հայութեան այսօրուան կեցուածքին շուրջ: Խոստովանինք թէ այդ կեցուածքը, երկուքուկէս տարի միայն տեւող անկախութեան կորուստէն ի վեր, բարոյալքումի վրդովիչ նշաններ ցոյց կուտայ: Կար ատեն մը, ուր ազգային պարզ երգ մը. օրինակ «Զայնը հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն» մեր սիրտերը թունդ կը հանէր: Բայց այսօր այդպէս չէ, ժողովուրդին ստուար մէկ մասին խանդավառութիւնը մարած է. անոր հոգիին վրայ կարծես ձիւն իջած է: Բայց ինչո՞ւ.— Որովհետեւ փլուզումի ենթարկուած է անոր գաղափարականը: Անիկա ուրեմն, նմանող եղաւ բազէին, որ իրեն նեցուկ դրուած ձողին բարձունքը հասնելէն՝ ու առեն մըն ալ օդին մէջ մխրճուելէն յետոյ, յանկարծ յենակէտէ զրկուած, յուսահատ վայրէջք մը կ'ունենայ:

Իմաստութիւնը կ'ըսէ. «Ազգերը չեն մեռնիր, այլ ինքնասպան կ'ըլլան», երբ իրենց գաղափարականը բարձրութենէ զուրկ է, եւ հաճոյքի ու վայելքի սահմաններէն անդին չ'անցնիր: Անհատական ինքնասպանութեանց մեծագոյն մասը վերագրելի է մեծ գաղափարականի մը պակասին կամ ճղճիմ գաղափարականներու ջախջախումին:

Արդ, ի՞նչ եւ ի՞նչպէս պէտք է ըլլայ մեր գաղափարականը:

Մեր գաղափարականը պիտի ըլլայ համադումարը՝ հայ հաւաքականութեան դարաւոր անկապտելի իրաւունքներուն, մեր ողորումներուն, մեր բաղձանքներուն, մեր յոյսերուն, մեր ծովածաւալ արիւնին եւ մեր տեւելու անզուսպ տենչին: Ես հաւատացած եմ որ նախախնամութեան կողմէ կոչում մը սահմանուած է մեր ցեղին, անիկա որոշ դեր մը ունի կատարելիք, ան ազգերու պատմութեան բեմին վրայ, իր բառը, իր պատգամը արտասանած չէ տակաւին:

Ազգային գաղափարականը, բնականաբար, պէտք է ըլլայ արդար, սրտի մօտ, խելքի մօտ: Այս գաղափարականին, սակայն, պիտի նախընտրէի ես ճանչնալ՝ մտաւոր գործողութենէ դուրս՝ եւ անկէց աւելի գերազաս ստորոգելիք մը. անոր մէջ պիտի սիրէի յաւէտ տեսնել յայտնութիւնը ցեղին ոգիին կամ անոր պատգամին, որ կը հաղորդուի՝ ընդունելու պատրաստ, նպաստաւոր հող ունեցող հոգիներու միայն: Քայլ մը աւելի յառաջ երթալով պիտի համարձակէի ես ազգային գաղափարականին մէջ նշմարել՝ ցեղերու ճակատագիրը վարող օրէնքի մը շղթային մէկ օղակը:

ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ամէն ժողովուրդի՝ ինչպէս նաեւ մերինին՝ ծոցին մէջ կան արիներ եւ անարիներ: Արիները կը փարին ու անսպառ կ'ենթարկուին ազգային գաղափարականին. իսկ անարիները, սկզբունքով ընդունելով հանդերձ գաղափարականին անհրաժեշտութիւնը, չորս «բայց» կը ցցեն անոր իրագործումին դէմ:

«... Բայց Հայաստանի կառավարութիւնը կը հոգայ հարկ եղածը. ի՞նչ տեղը կայ նոր արկածախնդրութեան: Հերիք քամուեցանք: Ատեն է որ այսուհետեւ զգացումի տեղ մեր խելքը գործածենք»...

Արիները կը պատասխանեն. «Հայաստանի կառավարութիւնը չի հոգար հարկ եղածը, չուզեր հոգալ, եւ չի կրնար հոգալ որովհետեւ անկախ չէ: Եւ ապա զատ յեղաշրջական շարժումներ ընդհանրապէս կառավարութիւններէն չէ որ կը ծագին, այլ ժողովուրդէն: Հետեւաբար, արտասահմանի հայ ժողովուրդին կ'իյնայ հարկ եղածը հոգալ: Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար հոս, միջանկեալ, կը փութամ յայտնել, որ այս խօսքերը վաղուընէ իսկ դէպի սահմանագլուխները արշաւանք մը չեն նշանակեր:

«...Բայց մեզ նորէն կը ջարդե՛ն», կ'աղաղակէ ուրիշ խումբ մը սրտցաւօրէն...:

— Սակայն անոնք ո՞ր ատեն չջարդեցին որ: Կրնա՞ք ցոյց տալ պատմութեան մէջ շրջան մը՝ ուր անոնք ջարդած, քակած, քանդած չըլլան: Անոնց ջարդերուն դառնութիւնը ճաշակեց Յունաստան, արիւնաքամ ըլլալու աստիճան: Նոյնը ճաշակեցին պալքանեան ժողովուրդները, մինչեւ որ ամէնքն ալ ձեռք բերին իրենց անկախութիւնը: Ու մենք ալ, Հայերս, ինչ դիրք ալ որ առինք՝ դարձեալ ջարդեցին մեզ: Սարկօրէն լռեցինք՝ ջարդեցին, խօսեցանք՝ ջարդեցին, լուսաւորուեցանք՝ դարձեալ ջարդեցին. սիրաբանութիւն եւ համբոյրներ ալ շռայլեցինք՝ եւ նորէն, ու դարձեալ ջարդեցին: Ու այսպէս անոնք անընդհատ ջարդելով, ջարդելով՝ ջարդը իրենց ցեղին տիրական բնազդը, իրենց միակ արհեստը դարձուցին. եւ սակայն այն աստիճանին հասուցին՝ որ հիմակ ալ սկսան՝ Քիւրտերէն յետոյ, զիրար ջարդել: Իրենց այս ջարդամոլութիւնը պիտի նմանցնէի աղօրիքի մը երկանաքարերուն, որոնք եթէ աղալիք ցորեն չունենան, կը սկսին իրար զիրար ուտել, եւ վերջ ի վերջոյ սպառիլ...

«Մեզ նորէն կը ջարդե՛ն», ահազանգը հնչեցնողները երբեք կ'անդրադարձա՞ն արդեօք՝ որ իրենք, այդ ահազանգը հնչեցուցած միջոցին իսկ, եղբայրասպան ջարդարարներու դերը կատարած կ'ըլլան, ջարդելով ժողովուրդին ազգային ջիղն ու կորովը, քանդելով անոր հաւատքը, յոյսն ու սէրը, եւ փլուզումի ենթարկելով անոր ազգային դաւանանքը, վհատութիւն ու բարոյալքում սերմանելով աջ ու ձախ...:

«... Բայց մեր թիւը, մեր ուժը... մենք ի՞նչ կը ներկայացնենք որ թրքական բաղդատմամբ»...:

— Անարիներու, այս անգամ տեղն է ըսել՝ ազգային ներքինիներու այս առարկութիւնը նորութիւն մը չէ: Ազատագրութեան ձգտող բոլոր ժողովուրդները, իրենց ողորումներուն մէջ, միշտ ալ լսեցին այս յանկերգը, առանց որեւէ արժէք ընծայելու անոր: Եւ իրաւունք ալ ունէին, տրուած ըլլալով որ՝ զիրենք դիւցազնութեան մղող ազգային գաղափարականը թուաբանութիւն չէր ճանչնար: Անարիները մինչեւ օրս դեռ չըսին, սակայն, թէ ինչպէս, եւ մինչեւ ե՛րբ, այսինքն քանի դարէն, հնարաւոր պիտի ըլլար մեզի ձեռք բերել գերազաս թիւ մը եւ գերակշիռ ուժեր... եւ դարձեալ չըսին մեզի թէ արդեօք թշնամին այդ միջոցին եւ այդ ուղղութեամբ անգործ պիտի կենա՞ր... Եթէ Յոյներ, Սերպեր եւ Պուլկարներ այդ թուական հաշիւներով զբաղած ըլլային՝ դեռ չա՜տ պիտի սպասէին իրենց անկախութեան... Գաղափարականը թիւ չի ճանչնար. անոր փնտռածը որակն է: Ան կը նմանի թափընթաց գետի մը, որ իր ամեհի ընթացքին մէջ կը քշէ, կը տանի ամէն բան: Ասոր վկայ՝ բոլոր ազատագրութեանց պատմութիւնը:

«...Բայց ի՞նչ «շանս» յաջողութեան»...

— Անարիները հոս, իրենց վերջնատրկութեան մէջ, չեմ գիտեր ինչու, կը գործածեն ֆրանսերէն բառ մը՝ chance, որ կը թարգմանուի հաւանականութիւն, նաեւ ...բախտ:

Կը խորհիմ թէ գործնականութենէ զուրկ պիտի չըլլայ եթէ զանազան դասակարգերու մարդիկ կամ կանայք, իրենց կեանքին փորձառութեամբն իսկ, պատասխանեն այս առարկութեան:

Ո՛վ դուն ձկնորս Պետրոս, եւ դուն վրանագործ Պօղոս, այդ ի՞նչ խանդավառութիւն, այդ ի՞նչ հեւասպառ վազք, գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր:

— «Մենք փրկութեան պատգամը կը տանինք բոլոր ազգերուն»:

Բայց ի՞նչ «շանս» յաջողութեան: Հրէական մոլեռանդութիւնը ձեզ կը հալածէ. յունական իմաստութիւնը կը հեգնէ ձեր պատգամը, հռոմայական բիրտ ոյժը ոտնակոխ կ'ընէ ձեզ: Դուք խենդեցե՞ր էք, չէ՞ք վախնար մահէն: Դուք, քանի մը մարդիկ, ամբողջ աշխարհի՛ն դէմ... Ի՞նչ շանս յաջողութեան...:

— «Մենք փրկութեան պատգամը կը տանինք ազգերուն, մեր պարտականութիւնը կը կատարենք ու մնացածը Աստուծոյ կը թողունք»:

Եւ անոնք, Պետրոս եւ Պօղոս, խենդութեան նոպայէ մը բռնուածներու երեւոյթով, պատգամը տարին նաեւ Հռոմ, ուր քարոզեցին, աշակերտեցին, դատապարտուեցան ու նահատակուեցան փրկչական 67 թուականին: Եւ այսօր, այդ երբեմնի խենդերը, սուրբ կը յորջորջուին, եւ անոնց աճիւններուն վրայ կը բարձրանան քրիստոնէութեան երկու ամրակուռ մարտկոցները,— Ս. Պետրոս, Ս. Պօղոս հոյակերտ տաճարները, որոնք նոյն պատգամը կը ղրկեն ի սփիւռս աշխարհի:

Իսկ դուք, ծնելասէր մայրեր, ի՞նչ համարձակութեամբ չուշանադեղ մանուկներ կը նետէք աշխարհ կոչուած տղմակոյտին մէջ, ու մարդաբիտի չարոցներու պէս զաւակներ կ'ընծայէք ձեր ընտանիքին, ձեր համայնքին: Բայց ի՞նչ «շանս» որ պիտի յաջողիք զանոնք մեծցնել ու պիտանի մարդ դարձնել: Դուք միթէ չէ՞ք տեսներ, որ անոնց ծնած օրէն իսկ մահը, իր բոլոր գործակալներով, կը դարանակալէ, կը սպառնայ ձեր հոգեհատորներուն կեանքին: Ծաղկախտը կը սպասէ դրանը առջեւ: Կեղծամաշկը կը դեգերի պատուհանին առջեւ, եւ ծանօթ ու անծանօթ համաճարակներ անդադար կը քաղեն ու կը քաղեն մատաղ կեանքեր: Դուք հաշիւ չէ՞ք առներ այս աննպաստ պայմանները:

— «Ոչ: Մենք մեր պարտքը կը կատարենք, մնացածը Աստուծոյ կը թողունք»:

Ապրի՛ք պարտաճանաչ մայրեր, եւ օրհնեալ ըլլան պտուղները ձեր ծոցին:

Իսկ դուն, մշակ եղբայր, ուսկի՞ց բարով:

— Ցորենի հունտերս հողին յանձնած՝ տուն կը դառնամ»:

Բայց, մշակ եղբայր, ի՞նչ շանս որ պիտի յաջողիս հունձքը ամբարել: Քու ոսկեգոյն ցորենահատերուդ թշնամիները անհամար են, թռչունները, խլուրդներ, դաշտային մուկեր, ճճիներ, խոնաւութիւն, ոգորում, երաշտութիւն, կարկուտ, եւն. եւն.: Դուն այս ամէնուն վրան չե՞ս խորհիր երբեք:

— «Ոչ: Ես իմ պարտքս կը կատարեմ, մնացածը Տէրը կը թողում»:

Հապա դո՞ւն, հանրային գործիչ,

ՀԱՅՐԴՈՒԿՆԵՐ

Լեռներուն դէմ մերկացանց կուրծքերն իրենց քըսելով
Կը շրջեն տա՛քն հեղձուցիչ արեւուն բո՛ց բստինքին.
Սրտերու դէմ, ուր ժայռէն ինկած է շերտ մ'ահագին՝
Ցար կը գծուի արիւնոտ մարտին երակը խըռով:

Մինա՛կ են միշտ. աջ ձեռքին լոկ հըրացան կամ սուին,
Մինչ ձախն ուժգին են խըրած հողին քարո՛տ ցաւերուն.
Կը կենան յա՛ղթ, ծըծելով լոյսն հայրենի դաշտերուն,
Որոնց կանաչն է կապուած իրենց կարմի՛ր արիւնին:

Զա՛յն մը ահա. եւ անոնք խոր նայուածքո՛վ մոլեգին
Կը զննեն շուրջը իրենց, արծիւն ինչպէս մենասէր՝
Երբ գիշերին մէջ յանկարծ կը լըսէ լա՛ցն իր ձագին...

Զա՛յն մ'ալ ահա. ու սուլո՛ւմ փամփուշտներու մահաբեր.
Մինչ վիհերէն՝ հայրենի կ'անցնի Ոգի՛ն հոլանի,
Որուն ի տես վիրաւոր հայդուկն երկա՛ր կը ժպտի...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

որ կը կոչուէր ուսուցիչ, ուսուցչու-հի, խմբագիր, հեղինակ, գրագէտ, եւ կամ կազմակերպիչ ազգանուէր հաստատութեանց, եւն. այդ ի՞նչ եռանդ, այդ ի՞նչ նուիրում, այդ ի՞նչ սպասում...

— «Կ'ուզեմ փրկարար լոյսը տարածել»:

Բայց ի՞նչ «չանս» յաջողութեան: Ժողովուրդին անտարբերութիւնը՝ մէկ կողմէն, խծբծանքի ասպետներ՝ միւս կողմէն, տգիտութիւն ու նախանձ՝ ամէն կողմէն զինակցած կը թուէին ի դերեւ հանելու համար բոլոր ազնուական նուիրումները: Ինչո՞ւ ողջ գլուխդ աւետարանի տակ ես դրեր: Տուն դարձիր, հանգիստ գործի մը նայէ:

— «Ես կ'ուզեմ լոյս տարածել հակառակ ամէն դժուարութեանց եւ ի հեճուկս ամենեցուն»:

Դիտողութիւն մը

Ս. Մանուկեան իր «Արեւմտահայ թատրոնը» յօդուածին մէջ, (զոր արտատպած է «Յառաջ» 17 յունիսին) կը պատմէ թէ՝

Ա.— «1855 թւին Սկիւտարում Օտեան Պօղոսն իր բնակարանի վերնայարկը վերածում է բեմի եւ յատկացնում իր զաւակների եւ նրանց ընկերների ներկայացումներին»:

Բ.— «Սկիւտարում ներկայացումները կրկնւում են 1863 թւին Փափազեան Ցարութիւնի եւ Ցարութիւն Տէր Բառնաբասեանի բնակարաններում», եւն.:

Ներուի ինձ փոքրիկ դիտողութիւն մը դրել այս երկու կէտերու մասին, ըսելով թէ՝ որոշ կերպով չէ յայտնուած որ Օտեանի տանն մէջ ներկայացումներ տեղի ունեցած ըլլան, որովհետեւ 1855—56 Ազգ. Սահմանադրութեան խմբագրիչ անդրանիկ յանձնաժողով է ընտրուած, որ կը գումարուէր Օտեանի տունը. այդ յանձնաժողովին անդամներն էին՝

Եկեղեցական դասէն՝ Մատթէոս արք. Զուհաճեան, Յովհ. արք. Եղեան, Յովհ. Վ. Սեթեան, Մկրտիչ Վ. Խրիմեան, Տ. Յովհ. քհյ. Փափազեան, Տ. Գէորգ, Տ. Երեմիա, եւն.:

Իսկ աշխարհական դասէն՝ Գալուստ Կոստանդեան, Գրիգոր Աղաթոն, Գրիգոր Օտեան, Տօքթ. Ռուսինեան, Խաչատուր Պարտիզպանեան եւ ուրիշներ (տես «Մեղու», Կ. Պոլիս, Ա. տարի թիւ 31,1856, էջ 373—375): Ուստի անկարելի էր որ այդ տենդոտ աշխատութիւններու ժամանակ թատրոնական ներկայացումներու խորհուրդ յղացած ըլլայ:

Գալով երկրորդ կէտին, ճիշդ է թէ 1863ին Իւսկիւտարի Սելամիէ պողոտային վրայ Ցարութիւն Փափազեանի տունը ներկայացումներ տեղի ունեցած են, բայց սխալ է Ցարութիւն Տ. Բառնաբասեանը տարբեր անձ համարել, Ցարութիւն Փափազեան որ իմ կնոջս մօրենական մեծ հայրն է, որ դի էր, Մայր եկեղեցւոյ աւագերէց նշանաւոր Տէր Բառնաբասեանի, որ վախճանած է 1865ին քոլէրայի տարին, իր որդին Փափազեան մականունը ունէր, բայց մերթ ալ Տէր Բառնաբասեան կոչուած է, ուստի պէտք չէ երկու տարբեր անձ համարել: Թատերական առաջին ներկայացումները արդարեւ այս անձին տանը մէջ տեղի ունեցած են, եւ կը պատմուէր թէ՝ դերասաններու դերը երիտասարդներ կը կատարէին:

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՐՍՆԻՔԻ ԵՐԳԵՐ ՏԱՐՕՆԷՆ

= o =

Տարօնի մէջ, երբ հարսը կը հագուեցնեն, ընկերուհիները կ'երգեն.

Տըռնիկ ու շէմքիկ, էլ դուք մի ժաժաք,
Մենք նոր ժաժալու, շողիկ տանելու:
Աւլիկ ու կժիկ, էլ դուք մի ժաժաք,
Մենք նոր ժաժալու, շողիկ տանելու:
Աղբրի՛կ, դու էլ չծըմծըմաս,
Մաղիկ, դու էլ չխըլվլաս,
Մենք նոր երրալու,
Զշողիկ երամէն ջոկելու:
Գիշե՛ր, դու տարի եղիր,
Աղօթա՛ն, դուն էլ հեռացիր,
Մեր երամ հասրաթ հանիր
Էս անդարձ օղուր օրին:

Երբ հարսը մօրը տունէն դուրս կը հանեն, այսպէս կ'երգեն.

Զչամիչ մաղով մաղեցին,
Շողերի ջէբեր լցեցին,
Զխարիր նամբայ դրեցին:
Մէրի՛կ, մի՛ ալի զտախտիկ,
Որ չարի քու աղջկայ հետիկ,
Թող մնայ քեզ նմուշիկ,
Որ հանես քու սրտի հասրաթիկ:

Հայկական օրհնութիւն

= o =

Օրհնեցի տունն ու անդիտորն,
Պառաւն ու խալիտորն,
Ախչիկն ու տղէն,
Խարսն ու փէսէն:
Թրքոտն ու մկնոտն,
Ջաւարն ու կուրկոտն,
Մաղազէն ու մառան,
Ամբարն ու հնձան:
Ձէթն ու եղաման,
Սոխն, սխտոր, սխտորաման,
Տաշտն ու մաղն,
Թիրարն ու աղն:
Թան ու թթխմոր ամանն,
Պանիրն ու չորթան,
Գոմն ու մարագ,
Ծըծումն ու կարասք:
Թակն ու ցանի տուն,
Հաւն ու հաւի բուն,
Պատուրն ու փթիր,
Խաչէկաթն ու թոնիր:
Ժաժիկն ու մածուն,
Պոուածքն ու թթուն,
Գինին ու ձուկն,
Մանդակն ու պտուկ:
Կարասն ու տիւնիկ,
Կուժն ու կադալիկ,
Ոստողքն ու սեղան,
Պղինձն ու քեասան:
Արտն ու անդաստան,
Բաղչէն ու բոստան,
Կալն ու ջաղացն,
Ցորեան ու հացն:
Ձին ու ջորին,
Խոտ, յարդն ու գարին,
Կովն ու էշը,
Եզն ու գոմէշը:
Ծառն ու ճիւղն,
Բարն ու պտուղն,
Հովիւն ու ոչխար,
Էծն ու գառ,—
Միշտ ու յաւիտեան
Օրհնեցի եւ պահպանեցի:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

= o =

Հռոմի մէջ կը հրատարակուի, ֆրանսերէն լեզուով, օրաթերթ մը, Իթալի, որ հարցարան մը բանալով վերջերս՝ կը քրքրէ հին հարց մը,— գրականութեան եւ հրապարակագրութեան յարաբերութիւնները: Պատասխանելով հարցարանին, ոմանք ուզեցին հաստատել թէ գրականութիւնը եւ հրապարակագրութիւնը տարբեր բաներ են, երբեք յարաբերութիւն չունին իրարու հետ, ոչ ալ հանգիտութիւն իբրեւ գրական սեռ:

Այս հարցարանին առթիւ, պէտք կը տեսնուի արտատպել Փօլ Սուտէի տեսակէտը,— «Թան»ի մեծ քննադատին, որ մեռաւ քանի մը տարի առաջ:

Փօլ Սուտէ եւս զբաղեր է այս հարցով եւ նախ իր զարմանքը յայտներ, որ ոմանք գրականութեան եւ հրապարակագրութեան միջեւ հասարակաց ոչ մէկ գիծ կը տեսնեն, ոչ իսկ հանգիտութիւն մը:

Ճիշդ է որ, կ'ըսէ, կարգ մը վէպեր հրապարակագրական բան մը ունին իրենց մէջ,— իրենց ոճովը՝ արագ, հեւասպառ, խանդավառ, բարախուռն, եւ իրենց նիւթերովը՝ այժմէական, առօրեայ, իրական: Բայց այդպէս էին Վոլթէրի վէպերը, որոնց այնքան կը հաւնէր Ֆլօպէր: Արդարեւ մեծ հրապարակագիր մըն էր Վոլթէր, ինչպէս եւ նոյնքան մեծ գրագէտ մը: Ունի գեղեցիկ պարսաւագրութիւններ (pamphlet), յարձակողական եւ սուր, պայքարի յօդուածներ որ կրնային փառքը կազմել արդիական որ եւ է օրաթերթի: Այդ պայքարը, սակայն, չարգիլեց որ Վոլթէր դառնայ լաւ վիպագիր մը:

Հարցը դնենք յստակ.— Կարելի՞ է հրապարակագիր ըլլալ եւ միաժամանակ մեծ գրող մը: Կամ, կարելի՞ է, հրապարակագրութիւն ընելով հանդերձ, ըլլալ նաեւ բանաստեղծ, թատերագիր, պատմաբան, փիլիսոփայ կամ վիպասան:

Այո՛, Վոլթէր կրցաւ ըլլալ միաժամանակ հրապարակագիր, փիլիսոփայ, վիպասան, թատերագիր, պատմաբան: Աւելին ըսեմ,— կարելի է մեծ գրագէտ մը ըլլալ նոյնիսկ հրապարակագրութեան մէջ, այսինքն մեծ գրագէտ մը իբրեւ միայն հրապարակագիր: Վոլթէրի հրապարակագրական էջերը յաճախ գրական գեղեցիկ կտորներ են:

Այսուհանդերձ անհրաժեշտ է ճըշդում մը: Վերջերս շատ խօսուեցաւ «զուտ», «մաքուր» կամ «բարձր» բանաստեղծութեան մասին: Նոյն ձեւով, կայ նաեւ «զուտ» կամ «բարձր» թատրոն, զուտ վիպագրութիւն, զուտ պատմագրութիւն, ինչպէս եւ զուտ հրապարակագրութիւն: Գրական ամէն սեռ կարելի է եւ մշակել «զուտ» ձեւով: Այսպէս Սքրիպի թատրոնը զուտ է եւ մաքուր, ճիշդ ինչպէս զուտ վիպագրութիւն է Թերթօնը, զուտ պատմագրութիւն է դիւանագրութիւնը:

Զուտ հրապարակագրութիւնը կը մերժէ ամէն եղանակ, որ տարբեր ձեւ մը կուտայ իրեն,— կը մերժէ ոճը եւ գաղափարները: Սքրիպի զուտ թատրոնն ալ, այդ ձեւով, կը մերժէր արուեստի որ եւ է նպաստ, առնելով միայն իրողութիւնները, թատերական անակնկալները: Զուտ հրապարակագրութեան մէջ կը փնտռուի միայն չնդալից եւ կանխահաղորդ լուրը, մեծատառ եւ մեծադղորդ լրատուութիւնը թերթին ճակատին վրայ,— թերթի ցրուիչներուն փնտռած բանը: Զուտ հրապարակագրութիւնը անծանօթ է գրելու արուեստին, եւ քանիներ կան որ զուտ հրապարակագրութիւն կ'ընեն, առանց գրել գիտնալու:

Հետեւաբար, երկու տեսակ հրապարակագրութիւն կայ,— ինչպէս կայ երկու տեսակ թատրոն կամ վէպ: Գրական այդ սեռերը կրնան ճարտարարուեստ դառնալ, եւ, թէեւ օգտակար, բոլորովին հեռանալ գրականութենէն: Կրնան նաեւ դառնալ ճշմարտապէս գրական սեռ մը, մշակուելով տաղանդաւոր, նոյնիսկ հանճարեղ նուիրեալներու կողմէ: Օրաթերթի ի՞նչ ընթերցողներ կան, որոնք կը սիրեն կարդալ միայն գրուածը, առանց երբեք հետաքրքրուելու չոր լուրովը կամ դէպքերով: Ջիրենք կը շահագրգռէ միայն դէպքերը տալու ձեւը:

ՊԱՀԱԾՈՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

= o =

Կի տը Փուրթալէս, տեղական թերթի մը մէջ, կ'ողբայ մահը այն երաժշտութեան, զոր, բժշկական բացատրութեամբ մը, կ'անուանէ musique en vitamine:

Մեքենայի այս դարուն մէջ, երբ ամէն ստեղծագործութիւն քիչ թէ շատ ճարտարագործական դրոշմ ստացած է այլեւս, զարմանալի չէ տեսնել, որ երաժշտութիւնն ալ պիտի ստանար ի վերջոյ նոյն դրոշմը: Երաժշտութիւնը ներկայիս յանձնուած է ձայնասփիւռին, որ քաղաքներուն եւ գիւղերուն վրայ համատարած՝ երդ ու նուագ կ'անձրեւէ: Բնակարաններէ ներս, փողոցներուն մէջ, հանդիսարահներէ ներս եւ ծովուն վրայ ձայնասփիւռն է, որ երաժշտութիւն կը շնորհէ մարդոց: Հետզհետէ կը լռեն նուագախումբերը, կ'անհետանան նուագախումբերը: Հիմա տուփ մըն է, զոր կը բանաս եւ երաժշտութիւն կը վայելես, ինչպէս սեղանիդ վրայ պիտի բանաս սարտէլայի տուփ մը նախաճաշի մը համար:

Երաժշտութիւնը պահուած է ներկայիս տուփերու մէջ, եւ կը ծախուի ինչպէս տուփով որ եւ է բան: Պահածոյ երաժշտութիւն, ինչպէս կայ պահածոյ դեղձ, պահածոյ լուբիա, պահածոյ միս, առանց վիթամինի:

Արդի երաժշտութեան մէջ վիթամինն է որ կը պակսի, ողջ դրոշմը, ինչպէս պահածոյ սնունդներու մէջ կը պակսի ողջ տարրը: Չկայ կենդանութիւն արդի երաժշտութեան մէջ: Սինէմաներու մէջ աչքը եթէ չտեսնէր իսկ կենդանի տեսարան մը, գոնէ պատրանքը կ'ունենար կենդանութեան,— ականջը այդպէս չէ սակայն: Երբ պատին մէջէն, տուփին մէջէն կը լըսուի երգիչի մը ձայնը, փափաք մը կ'արթննայ մէջդ՝ տեսնելու այդ երգիչը: Միայն այսքա՞ն,— երաժշտութիւնը մտնելով տուփերու մէջ՝ կը կորսնցնէ այն ջերմութիւնը, այն բախումը, զորս մարդկային կոկորդը կուտայ երգին:

Ափսո՜ս, կ'ըսէ Կի տը Փուրթալէս, հետզհետէ կը կորսնցնենք աստուածային կոկորդներու այդ դայլայլը կամ նուագածուներու ջերմեռանդ խոնարհումը իրենց գործիքներուն վրայ: Պահածոյ երաժշտութիւնը այնքան զզուանք կը պատճառէ որ, կ'աւելցնէ, անցեալ օր վրէժխնդրութենէս ծափահարեցի՝ երբ, սենեակիս մէջ մինակ, լսեցի մուրացիկի մը երգը փողոցէն:

Օ՜ մարդկային երաժշտութիւն, որ կ'ընկերանաս դէմքի, աչքերու, մարմնի տարօրինակ թրթռացման մը, կը բխիս՝ չեմ գիտեր ինչպէս՝ երգչին հոգիէն, արտայայտութենէն, չարժումներէն...:

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՁԷՅԹՈՒՆՑԻՆ

»»» :«««

Գրական թերթին մէջ (մայիս 30) Գ. Լեւոնեան մեծ գովեստով կը խօսի արուեստագէտ գորգագործի մը մասին, որուն գործերը ուշադրութիւն կը գրաւեն նկարչական իրենց գեղեցկութեամբ:

Այդ գորգագործն է Տէօվլէթ Գարանֆիլեան, որ ծնած է 1897ին, Զէյթուն: Դեռ մանուկ՝ կը կորսնցնէ հայրն ու եղբայրները, բայց մօրը հոգածութեան շնորհիւ՝ կը մտնէ տեղւոյն Կեդր. վարժարանը: Միաժամանակ կը հետեւի գորգագործութեան, յաճախելով արհեստանոց մը, որ հիմնուեր էր 1913ին: Յետոյ կ'անցնի Հալէպ, ուր կը հետեւի նկարչութեան: Երկար զրկանքներէ եւ տառապանքներէ վերջ, 1924ին, Շահվէրդեանի միջոցով, Սուրիայէն կը մեկնի Հայաստան: Երեւանի մէջ գեղարուեստական արդիւնաբերական դպրոցին կից կը հիմնուի գորգագործութեան արհեստանոց մը, որուն ղեկավարութիւնը կը յանձնուի Գարանֆիլեանի: Դժբախտաբար ժամանակ մը վերջ կը փակուի այդ արհեստանոցը, առանց սակայն յուսահատութեան մատնելու տաղանդաւոր երիտասարդը: Գարանֆիլեան կը սկսի աշխատիլ իր բնակարանին մէջ, եւ այս վերջին տարիներուն՝ կը նուիրուի դիմանկարչութեան: Իրարու ետեւէ հրապարակ կը հանէ քանի մը գորգեր, որոնց վրայ կը պատկերանան օրուան դէմքերը: Եւ մարդկային այդ դիմանկարները այնպիսի մեծ վարպետութեամբ «կը գործէ» գորգին վրայ, որ ապշութիւն ու զարմանք կը պատճառէ դիտողին: Կ'արժէ տեսնել թէ գոյներու ի՛նչ նրբերանգներ, լոյս-ստուերի ի՛նչպիսի խաղեր կան այդ գորգերուն վրայ, կարծես թէ դիմանկարները «բանուած» չեն բուրդէ թելերով, այլ ուղղակի նկարուած են վարպետ նկարիչի մը վրձինով: Գարանֆիլեան արուեստագէտի իր վարպետութիւնը հասցուցած է անմրցելի բարձրութեան: Թելերը ինքն է որ կը պատրաստէ ամնիւ տեսակի բուրդէ, եւ ինքն է դարձեալ որ կը ներկէ զանոնք նրբերանգ գոյներով: Իր դիմանկարներն այլեւս լուսանկարչային չեն, այլ նկարչական, գոյներու եւ ստուերներու համարձակ վրձինում մը ցոյց կուտան:

Գ. Լեւոնեան, որ գեղարուեստի քննադատութեան մէջ հեղինակութիւն մըն է, երկու դիտողութիւն միայն կ'աւելցնէ իր հիացումին.— Նախ դիմանկարը կը գրաւէ ամբողջ ուշադրութիւնը եւ գորգը իբրեւ գորգ շատ քիչ կ'երեւի: Գորգը կարծես շրջանակ մըն է միայն: Անհրաժեշտ է գորգը դարձնել պաստառ (ֆոն) եւ փոխանակ դուրս ցայտեցնելու նկարը հարթաքանդակի պէս, հեռանկարային տպաւորութիւն տալ գործին:

Երկրորդ, նախընտրել պարզութիւնը՝ զարդարանք տալու, ոճաւորելու ժամանակ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ընկեր Տոքթ. Ա. Բարսեղեան, Ամերիկայի մեր աշխատակիցը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր աներհայրը, Պ. Մուրատ Փանոսեան, որ առեւտրական փայլուն դիրք մը գրաւած էր Զոնկուլտաքի մէջ եւ յետոյ փոխադրուեցաւ Պոլիս:

Մեր ցաւակցութիւնը իր ազգականներուն եւ պարագաներուն:

⁂ Պոլսոյ մէջ մեռած է Պ. Միհրան Իտարէճեան, որ 1895—96ին դատապարտուելով իբրեւ յեղափոխական, 11 տարի բանտարկութիւն կրեց: Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին կը ծառայէր «Ազատամարտ»ի վարչութեան մէջ: 1916ին կրկին ձերբակալուեցաւ ուրիշ 13 երիտասարդներու հետ, եւ 7—8 ամիս բանտը մնալէ յետոյ անպարտ արձակուեցաւ: Զինադադարին անդամ էր «Ճակատամարտ»ի վարչութեան, իսկ վերջին տարիներս կը ծառայէր ֆրանսերէն «Միլլիէթ»ի վարչութեան մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ (1) ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(չինական ճէքեաթ)

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Իմաստուն, փառապանծ, մեծ կայսրը՝ Ին-Հօ-Ջանը երբ իշխանութիւնը ժառանգեց իր հօրմէն Հուար-Մու-Սիանէն, ու բազմեցաւ իր նախահայրերուն գահը, իրեն մօտեցաւ, համաձայն մեր երկրի սովորութեանց, մեծ արարողապետը՝ հարիւր խոնարհութիւններով, եւ գահին քով դրաւ եղեգէ կողով մը:

—Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, ողորմածաբար հարցուց երկնքի երիտասարդ զաւակը:

— Ո՛վ տիեզերքի տէր, պատասխանեց արարողապետը, համաձայն մեր երկրի սովորութեան՝ այս կողովը կը դնենք կայսեր հօյակապ գահին քով: Կայսրը, իր կեանքի ընթացքին, թուղթերու վրայ կ'արձանագրէ իր թաքուն ցանկութիւնները եւ զանոնք կը նետէ կողովին մէջ: Անոր ամբողջ կեանքի տեւողութեան, ոչ ոք կը համարձակի մօտենալ այդ կողովին: Երբ երկինքը կրկին զայն կը յափշտակէ երկրէն, ուրիշ խօսքով՝ երբ ան կըմխանայ իր նախահայրերուն եւ կամ, ուրիշ խօսքով՝ երբ ան կը վախճանի, այդ թուղթերը կը բացուին, կայսեր ցանկութիւնները հրապարակաւ կը կարդացուին եւ գործադրութեան կը դրուին:

— Հրաշալի սովորութիւն, ըսաւ Ին-Հօ-Ջան, բայց ես կ'ուզեմ գիտնալ թէ իմ սրբազան նախահայրերս ի՞նչ ցանկութիւններ են յայտնած:

— Ո՛վ արեգակին սիրելին, քու այդ հարցմանդ պիտի պատասխանէ արքունի պատմագէտը:

Եւ, խոնարհելով, յառաջ եկաւ արքունի պատմագէտը, պատրաստ՝ պատասխանելու:

— Իմ մեծ պապիս՝ մեծն Թուն-Լի-Ջի-Սանի մահէն վերջ քա՞նի ցանկութիւններ գտնուած են իր քով, ինչե՞ր ցանկացած է ան, հարցուց կայսրը:

— Ո՛վ դու լոյսը արեւին, ժպի՛տը երկնքին: Երբ երկինքը երկրէն խլեց մեծ պապս ու այլ եւս ան մեզմէ հեռացաւ, իր կողովին մէջ գտնուեցան այնքան թուղթեր, որքան օր էր ունեցած իր արդարադատ եւ փառապանծ գահակալութիւնը: Եւ ամէն մէկ թուղթի վրայ գրուած էր միեւնոյն բանը: Ամէն օր, ան գրի էր առած միեւնոյն թաքուն ցանկութիւնը:

— Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանար ատիկա:

— Քու մեծ պապդ, մեծն Թուն-Լի-Ջի-Սանը իմաստուն էր, եւ մանաւանդ արդարադատ վարիչ: Բոլոր առաքինութիւններէն աւելի՝ ան կը ձգտէր արդարադատութեան: Արդարադատութիւնը իբրեւ ծաղիկ ծաղկած էր անոր սրտին մէջ: Եւ իր միակ ցանկութիւնը հետեւեալն էր — «Դատաւորները թող դատեն արդարութեամբ, իմաստութեամբ եւ անշահախնդրութեամբ»: Համաձայն սրբազան սովորութեան, երբ իր այս ցանկութիւնը կարդացուած է, բոլորը ծունկի են եկած եւ փառաբանած են վախճանեալ կայսեր աստուածային իմաստութիւնը:

— Իր այդ ցանկութիւնը իրականացա՞ծ է, ինչպէս վայել էր:

— Ո՛վ դու տիեզերքի տէրը, իմաստութիւնն ու երջանկութիւնը,— պատասխանեց արքունի պատմագէտը՝ աչքերը խոնարհած, աշխարհը կը վարեն պայմանները եւ ոչ թէ մարդիկը: Մոլորակները կ'ազդեն երկրային գործերու ընթացքին վրայ: Այն վիշապներուն միջեւ, որոնք աշխարհը կը վարեն, կան ոչ միայն բարիներ, այլ եւ չարեր: «Ցանկութեան ու գործին միջեւ այնքան լայն է միջոցը, որքան՝ բարիին ու չարին միջեւ» — ըսած է Կոնֆուկիոս:

Մարդը, յաճախ, կը նմանի անմիտ ու կոյրի: Դէպի ձախ կ'երթայ, երբ կ'ուզէ դէպի աջ ընթանալ, եւ կը քալէ ծուռ ու անհարթ ճամբէն, երբ ուղիղ ճամբան իր առջեւն է: Մէկ խօսքով՝ քու իմաստուն մեծ պապիդ ցանկութիւնը գործադրութեան դրուած չէ:

— Լա՛ւ, ի՞նչ են եղած իմ պապիս ցանկութիւնները:

— Քու պապիդ՝ Մեծն Ա-Փուն-Ջին-Եանի իշխանութիւնը եղած է երկար ու երջանիկ: Ան պատմութեան մէջ ճանչցուած է իբրեւ «անշահախնդիր» երբ կառավարապետներէն մին յանցանք մը գործէր եւ հարկ ըլլար զինքը տուգանել ի նպաստ գանձին, մեծ պապդ կը նախընտրէր յանցաւորին գլուխը կտրել: Անոնցմէ չէր, որոնք կրնան մեռածով բժշկել, ինչ որ երկար ատեն է վեր ի գործ կը դրուի մեր բժշկութեանը մէջ: Ոսկիին փայլը զինքը չէր բժշկեր իր գայթոյթէն: Կարդալով իր թուղթերը, հասկցած են թէ միայն մէկ վիշտ մթագընած էր իր սիրտը: Ան իմաստուն սովորութիւնը ունէր իր թուղթերը գրելու ամէն անգամ որ լուսինը նորէր: Երբ նորածագ լուսինը առաջին անգամ փայլած էր երկնքի վրայ, քու պապդ խօսած էր իր հոգիին հետ, արձանագրած էր անոր թաքուն ցանկութիւնը թուղթի մը վրայ, ու զայն նետած էր կողովին մէջ: Անկէ յետոյ գտնուած էին այնքան թուղթեր, որքան նորած էր լուսինը, իր թագաւորութեան շրջանին: Անոր հոգին իմաստուն էր, ու իր ցանկութիւնը եղած էր միշտ միեւնոյնը: Ամէն մէկ թուղթի վրայ գրուած էր միեւնոյն բանը,— Մանդարինները թող կաշառք չառնեն»:

— Գործադրուա՞ծ է անոր այդ փափաքը:

— Ո՛վ դու տիեզերքի տէրը, գոչեց արքունի պատմագէտը, քու իմաստուն հօրդ կառավարութիւնը կը տառապէր միայն մէկ ցաւէ,— մանդարինները չափազանց շատ կաշառք կ'առնէին:

— Լա՛ւ, շատ թուղթեր գտա՞ն իմ հօրս, փա՜ռք իր անուան, գերիմաստուն Հուար-Մու-Սեանի մահէն վերջ:

— Քու հօրդ կողովին մէջ, պատասխանեց արքունի պատմագէտը, միայն մէկ թուղթ գտնուեցաւ: Այդ թուղթին վրայ թափուած էր իր ամբողջ կեանքին իմաստութիւնը: Ան գրած էր — «Որքա՜ն կը ցանկամ կայսր չըլլալ»: Ու ան միակ կայսրը եղաւ, որուն ցանկութիւնը գործադրուեցաւ: Իր մահէն ասդին՝ ան դադրեցաւ կայսր ըլլալէ:

— Լա՛, ըսաւ Ին-Հօ-Ջանը եւ դառնալով արարողապետին.

— Կրնաք կողովը կործել. իսկ վերցնել թուղթը, թանաքը եւ փետուրները: Չեմ կարծեր որ պէտք ունենամ անոնց:

Ու հիմա ամէնքը կը հիանան երիտասարդ կայսեր իմաստութեան վրայ:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(1) Մէկը այն հարիւրեակ մը «ոսկի հէքեաթներէն» զոր կը պատմեն չինական ապագայ կայսեր, երբ դեռ ան տղեկ մըն է:

Այն զօրեղ հաւատքն ունինք որ, այս նոր մթնոլորտին եւ նոր շրջանին զարգացման ընթացքին, տնտեսապէս ալ երկու երկիրները շատ պիտի օգտուին:

Ամէն բանէ առաջ յայտնեմ թէ մեր ազգերը իտէալի տեսակէտով մօտ են իրարու եւ նոյն շրջանը կը բոլորեն: Թուրք ազգը որ ազգային մեծ պայքարէ մը դուրս եկաւ, կատարելապէս կը գնահատէ մեծութիւնը եւ ազնուականութիւնը այն ջանքերուն զորս կը թափէ նոր Իրանը, տիրացած իր անկախութեան եւ կամքին: Անկէ վերջ, երկու երկիրներու ամէնէն բուռն փափաքն է իրականացնել գիտութեան եւ քաղաքակրթութեան բոլոր յառաջդիմութիւնները, ուժեղ եւ անկախ պետութեան վիճակով: Անկէ զատ, կը տեսնենք որ մտաւորական եւ իտէալական գետնի վրայ ալ շատ մօտիկութիւն եւ նմանութիւն կայ երկու երկիրներու կեանքին եւ ձգտումներուն միջեւ:

Ընկերներ, իրաւունք ունինք յուսալու որ այս բոլոր յարաբերութիւնները միջազգային աշխարհի մէջ շատ լուրջ գնահատանքի արժանանան, որովհետեւ բոլոր ասոնք կը հետապնդեն նպատակ մը որ է ծառայել մարդկային ազնուական զգացումներու, ազնուական գաղափարներու, ինչպէս նաեւ միայն խաղաղութեան մէջ ապահովել մեր ազգերուն բարգաւաճումը: Նոր Իրանի եւ նոր Թուրքիոյ յարաբերութիւնները խաղաղութեան տեսակէտով բարերար նկատուելու են ոչ միայն մեր երկիրներուն, այլեւ մօտաւոր եւ հեռաւոր բոլոր հարեւաններուն համար:

»»»· ·«««

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ՇՈԹԱՆ ամբողջ վեց ժամ հարցաքննուեցաւ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, եւ բողոքելով իր մասին եղած գրպարտութեանց դէմ, կրկին եւ կրկին չեշտեց թէ ոչ կը ճանչնար Սթավիցքին, ոչ ալ որ եւ է յարաբերութիւն ունեցած է անոր հետ: Այս առթիւ մատնանշեց Ֆրանսայի վարչական եւ դատական կազմակերպութեան թերութիւնները:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, արհիդուքս Եոզէֆ ուժգնօրէն բողոքեց Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներու վերջին յայտարարութեանց դէմ, եւ պնդեց թէ Թրանսիլվանիան հունգարական հող է, որուն համար մէկ տարի կռուած է ինքն ալ, յաղթականօրէն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԱԴԱՐՄԱՆ առթիւ, ֆրանսական կառավարութիւնը մինչեւ յուլիս 1 պայմանաժամ պիտի տայ: Եթէ Գերմանիա եւ չառնէ մորաթորիոմը, ֆրանսական կառավարութիւնը խիստ միջոցներու պիտի ձեռնարկէ, իր պահանջներուն տոկոսները գանձելու համար: Անգլիական կառավարութիւնն ալ այս իմաստով օրինագիծ մը յանձնեց խորհրդարանին:

Պ. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏի աչքերու տկարութիւնը սաստկացած ըլլալով, բժիշկները պատուիրած են երեք ամիս հանգիստ ընել: Փոխ-վարչապետութիւնը պիտի վարէ Պ. Պօլտուին: Ուրեմն, Պ. Պառթուի տեսակցութիւնն ալ տեղի պիտի ունենայ Պօլտուինի եւ ոչ թէ Մաքտօնըլտի հետ:

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ միասին պիտի տօնեն Սոլֆերինոյի 75ամեակը, այսօր, 24 յունիս: (1859): Այս առթիւ մասնաւոր հրաւէր ուղղած է Պ. Մուսոլինի: Ֆրանսական պատուիրակութիւն մը Հռոմ պիտի երթայ, զօրավարի մը նախագահութեամբ եւ մեծ ցոյցեր պիտի կատարուին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի, ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ԶԱԽԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր կիրակի ցերեկ ժամը *2.30*ին

Շավիլ, *Salle Patin*ի մէջ, *114 Grande Rue*

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ընկերուհի ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ժամանակցութեամբ փարիզահայ ՍԻՓԱՆ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ *Ընկ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի*

Խմբական սիրուած երգեր

Օր. Հռիփ. Քնեազեան եւ Պ. Գր. Մէթէրեան (*մեներգ*)

Հայկական շուրջպարեր, լեռնական եւ կովկասեան պարեր «Սիփան»ի կողմէ, ժամանակցութեամբ Թառիսթ ՌՈՒԲԷՆի:

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղ. միջոց.— Pont de Sèvres մէթրոյէն առնել Թիւ *1* Թրամ. եւ իջնել Ancien Mairie. կառ. ՍԷն Լազարէն կառախումբ իջնել Chaville-R. D.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԱՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Ֆլավիագ, Իւզին ալ Կոշէի ընդարձակ ծառաստանին մէջ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւայլն:

Կը հրաւիրուին Փրիվայի եւ շրջաններու հայրենակիցները:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլ — Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Մայր — Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Սրբոց Թարգմանչաց Սահակի եւ Մեսրոպի տօնին առիթով այսօր Կիրակի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ Հոգեհանգիստի մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի Եկեղեցիին հիմնադիր-բարերար Պ. Վ. Խօրասանճեանի ողբացեալ կողակցին յիշատակին:

Արարողութեանց պիտի նախագահէ եւ քարոզէ Հալէպի Առաջնորդ ՏԵՐ. Տ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Պ. Պէնոար Վահէի (Պէօրէքճեան), ֆրանսական եւ միջազգային անհատական իրաւաբանութեան մասնագէտ, 94 Rue St. Lazare, Paris, *որ յաջողեցաւ շնորհիւ իր տաղանդին եւ կամքին, լուծել ողբացեալ ամուսնոյս Ռեթէոսեան Միքիճանի ժառանգութեան դատը: Ամուսինս որ մեռաւ* 1917*ին Իզմիրի մէջ, աւանդ գումար մը ունէր Փարիզի եւրոպական մէկ հաստատութեան մէջ: Ամբողջ* 15 *տարի, բազմաթիւ իրաւագէտներ չկրցան կարգադրել, բայց Պ. Վահէ ինծի համար ճշմարիտ նախախնամութիւն մը դարձաւ: Ահա թէ ինչու պարտք կը զգամ հրապարակաւ յայտնել իմ երախտագիտութիւնս: Իրեն անծանօթ մըն էի, բայց քրոջ մը պէս վերաբերուեցաւ հետս: Բալասան դրաւ սրտիս մէջ, որ խոցոտեր էր եղերական դէպքերու պատճառով: Ես իր գովեստը պիտի ընեմ ամէն տեղ եւ զինք պիտի օրհնեմ կեանքիս տեւողութեանը ընթացքին:*

Կը յուսամ որ Պ. Վահէ պիտի ներէ հրապարակային այս արտայայտութեանս, որովհետեւ ոչ մէկ բան կրնայ արգիլել այս ճիչը որ կը բխի սրտէս ինքնաբերաբար:

ԹԱԳՈՒՀԻ ՌԷԹԷՈՍԵԱՆ
7A Rue de la Darse, Marseille

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՅՈՒՆԻՍ
MARDI
26 Juin
1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2531

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ԻՆԿԱՒ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Եւ ահա Սիպիլն ալ չնչասպառ, պատնէշին վրայ, ինչպէս չատերը իր սերունդէն։

Անցեալ տարի գարնան, երբ խօսքեր շրջան կ'ընէին իր յոբելեանի մասին, կաթուած մը ունեցաւ, աջ կողմէն, ինչպէս Ահարոնեանը։

Զլատուեցաւ աջ ձեռքը, որ մինչեւ այդ արկածը գիր գրած եւ դաս տուած էր։ Բժշկական խնամքները օգնեցին որոշ բարեփոխում յառաջ բերելու։ Ու թէեւ անկողնին գամուած, Զապէլ Ասատուր կամք եւ ուժ ունեցաւ ձախ ձեռքով շարունակելու իր գրաւոր աշխատանքը։

Այս վիճակն ալ մխիթարութիւն մըն էր իր բարեկամներուն համար։ Բայց ահա նոր փորձանք մը — կրկին եւ կողատապ — կը սպառէ դիմադրական կորովը, եւ Սիպիլ անդարձ կը բաժնուի, յունիս 19ին։

Աւելի քան յիսուն տարուան աշխոյժ եւ անընդհատ աշխատանք մըն է որ կ'ընդհատուի, Սիպիլի մահով։

Ծնած՝ 1863ին — ուրեմն 71 տարեկան — Զապէլ Ասատուր դեռ դպրոցական գրասեղանէն կը սկսի ոտանաւորներ գրել։

Սովորական երեւոյթ — պիտի ըսէք։ Բայց այս մանկամարդ աղջիկը գիտցաւ, բանաստեղծի խոյանքին խառնել հանրային գործունէութեան տենդը, նոյնպէս շատ կանուխէն։

Առասպելական Մուսան չկրցաւ զոց սենեակի մը կամ փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ փակել բանաստեղծուհին, որ դարձաւ ոչ միայն հեղինակաւոր ուսուցչուհի, այլ եւ հիմնադիրը անձնախնդիր կազմակերպութեան մը,— Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկ. (1879)։

Հարկ է աչքի առջեւ բերել այս թուականը — 1879 — եւ այն միջավայրը ուր պիտի գործէր նոր ընկերութիւնը, ամբողջովին կիներէ բաղկացած։

Այդ շրջանին Զօհրապն անգամ պայքար կը մղէր կնոջական դատին դէմ (ֆէմինիզմ), նախընտրելով կինը տեսնել իր բնական կոչումին մէջ։

Սիպիլն է որ կը պատմէ թէ՝ ութ ընկերուհիներով մշակած էր այդ հիմնարկութեան ծրագիրը, եւ երկրորդ նիստին (1879 ապրիլ 11) արդէն յաջողած էր հաւաքել 150 տիկիններ եւ օրիորդներ։ Նպատա՞կը, — դպրոցներ բանալ գաւառի մէջ, ճարելով ե՛ւ վարժուհիներ ե՛ւ ուրիշ ինչ որ անհրաժեշտ է։

Այս աշխատանքին զուգընթաց կը կազմակերպուէր Դպրոցասէրը, որ կը տեւէ մինչեւ այսօր։

Ազգանուէրը պետական արգելքի հանդիպեցաւ 1894ին, 15 դպրոցներ բանալէ յետոյ։ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, վերահաստատուեցաւ — ինչպէս այլերու կազմակերպութիւնը՝ Միացեալը — եւ Սիպիլ, թէեւ յոգնած, նոյն խանդավառութեամբ լծուեցաւ աշխատանքի, մինչեւ Մեծ Պատերազմը։

Այս սկզբնաւորութենէն մինչեւ կաթուածահար ջլատումը, բանաստեղծն ու հանրային գործիչը քալեցին զուգընթաց եւ ներդաշնակ, առանց դադար փնտռելու։

Մէկ խօսքով՝ երկունք եւ ջանքուի լման 55 տարի։

Սովորական աչքեր պիտի տեսնեն երեւցածը — իր գրական բանաստեղծական հատորները։ Բայց չպիտի տեսնեն միւսը, այն մրջիւնի աշխատանքը, զոր Սիպիլ կատարեց իր տաղանդաւոր կողակցին, ողբացեալ Հրանտ Ասատուրի հետ, կազմաւորելու համար արդի աշխարհաբարը։

Նոյն իսկ այս առաջադրութեամբ հեղինակած քերականութիւնն ու «Ընթացարան»ները չեն կրնար ամբողջական գաղափար տալ այս աշխատանքի արժէքին վրայ։

Նախապէս կատաղի գրաբարեան, Սիպիլ (Անահիտ) հրապարակաւ պայքար մղեց Բիւզանդ Քէչեանի դէմ, որ կը պաշտպանէր աշխարհաբարի դատը։ Իսկ երբ դարձի եկաւ, նոյն խանդավառութեամբ եւ սիրայօժար իր տեղը գրաւեց իբրեւ հեղինակաւոր ախոյեան մը արդի աշխարհաբարի։

Իր փոխանցումը կատարուեցաւ սատիճանաբար։ Ատոր համար է որ, իր սկզբնական գործերուն եւ մանաւանդ ոտանաւորներուն մէջ կը հանդիպինք խրթնաբանութեանց, (ինչպէս եւ թրքաբանութեանց, որոնք տիրապետող էին այն ատեն, եւ կը տեւեն տակաւին)։

Իբրեւ գրական վաստակ, Սիպիլէն պիտի մնան, անշուշտ, իր բանաստեղծութիւնները, որոնց մէկ մասը հատոր մը կը կազմէ — «Ցոլքեր» — իսկ մեծագոյն մասը ցանուած է օրաթերթերու, պարբերականներու եւ գիրքերու մէջ։ Իսկ արձակ արտադրութիւնները — «Աղջկան մը սիրտը», «Կնոջ հոգիներ» եւ բազմաթիւ պատմուածքներ, նաեւ թատերախաղեր, ընդհանրապէս կը կարօտին վերագնահատման։ Թէեւ աւելի արդար դատաստան կազմելու համար, անհրաժեշտ է նկատի առնել ժամանակաշրջանը, այլ մանաւանդ իր տաղանդին բնոյթ չեղումը (գրականութենէ ուսուցչութիւն)։

×

... Ուրեմն, կորսնցուցինք Սիպիլն ալ,— բանաստեղծ, ուսուցիչ եւ հանրային գործիչ, որ իր վաւերական տաղանդով եւ ինքնատիպ ազգանուէր աշխատանքով գեղեցիկ եւ անկորնչելի հետքեր ձգեց մեր գրականութեան եւ մշակոյթի անդաստանին մէջ։

Իր կորուստով, աւելի եւ աւելի կը նօսրանայ սերունդ մը, որ ինչ թերութիւններ ալ ունեցած ըլլայ, պիտի կրնայ պարծիլ անժխտելի առաւելութեամբ մը, — հաւատք եւ նուիրում։

Խոնարհեցէք ձեր գլուխները այս նոր գերեզմանին առջեւ։ Բազմավաստակ դէմք մը, արի կին մըն է որ կ'իյնայ պատնէշին վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»• •«««

Երեք կիներ եւ մէկ այր կը վկայեն սպանութեան պարագաներու մասին

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿՈՒՏԱՅ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻ ԲՈՂՈՔԻՆ
ՉՈՐՐՈՐԴ ՆԻՍՏ (Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք այս նիստին Ա. մասը։ Ահա շարունակութիւնը.—

ՏԻԿԻՆ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը 12.35ին կը կանչուի վկայ Տիկին Սաթենիկ Անդրէասեան, որ դատախազին կը պատասխանէ հայ թարգմանի միջոցաւ.

— « 1933 դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցին գացի։ Նստած էի խորանէն 6 — 7 նստարան հեռու, ձախ։ Տեսայ թափօրին գալը։ Ոտքի էի։ Թափօրի ընթացքին տեսայ Լէյլէկեանի յարձակիլը սրբազանին վրայ։

Դատարանի հրաւէրով վար կ'իջնէ, կուգայ ձեռքով կը հրէ Լէյլէկեանի ճակատը։ Վկային այս ընթացքը ընդհանուր խնդուք կը պատճառէ։ Կը խնդան նաեւ ամբաստանեալ տղաքը, որոնց կարգին նաեւ ինքը Լէյլէկեանը։ Վկան կը շարունակէ.— « Սրբազանը դրան կողմէն 5րդ նստարանը հասնելուն՝ Լէյլէկեան յարձակեցաւ։ Այնքան արագ եկան որ չկրցայ իմանալ թէ ո՛ր կողմէն կուգան »։

Յետոյ ցոյց կուտայ երդուեալներուն առջեւ այն եղանակը որով ցատկած էր Լէյլէկեան եւ կ'աւելցնէ.— «Միայն Լէյլէկեանն էր յարձակողը »։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտըն կը հարցնէ.

— Լէյլէկեանի ըրած յարձակման եղանակի փորձը զոր կատարեցիք հոս, ուրիշ տեղ ալ ըրա՞ծ էք։

ՎԿԱՆ.— Ուրիշ տեղ ըրած չեմ։

— Ո՞ւր պատմեցիք ձեր հոս ըսածները։

— Դեկտեմբեր 27ին եկեղեցի գացի եւ հոն ըսի պատմածներս։

— Մէկը կը գրէ՞ր ձեր ըսածները եւ ո՞վ էր։ Ո՞վ էր թարգմանը։

— Մէկը կը գրէր հարց-պատասխաններ, բայց չեմ յիշեր գրողը։ Չեմ գիտեր թարգմանը։

— Լէյլէկեանի նկարը ցոյց տուի՞ն ձեզի։ Դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ք Լէյլէկեանը։

— Այո, ցոյց տուին Լէյլէկեանի նկարը։ Դեկտեմբեր 24էն առաջ չէի ճանչնար Լէյլէկեանը։

Փաստաբանին միւս հարցումներուն պատասխանելով վկան կ'ըսէ.

— «Այնքան արագ գործեցին որ աջէն կամ ձախէն գալը չնշմարեցի, բայց կ'ուզեմ Լէյլէկեանը։ Իմ առջեւս կար երգչախումբը։ Կարապետեան եպիսկ. ալ թափօրին մէջ էր »։

ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԿԸՆԴՈՒՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Կէս օրէ ետք ժամը 2ին երբ դատարանը բացուեցաւ, դատախազ Պ. Քամինսքի յայտարարեց թէ առտուն պաշտպան կողմին դրած պահանջի մասին խորհրդակցութիւն կատարելէ յետոյ, որոշած է ընդունիլ այդ պահանջը եւ դատավարութեան ընթացքին պաշտպան կողմին պիտի տրամադրէ վկաներու նախապէս ըրած բոլոր յայտարարութիւնները եւ պատմածները։ Պ. Շերիտըն գոհ կը մնայ այս ելքէն։

Պ. Շերիտըն կը շարունակէ հարցաքննել Տիկին Ս. Անդրէասեանը, որ կը պատասխանէ.

— « Ուրիշ մարդիկ ալ թափօրին հետ էին։ Երբ Սրբազանը 6րդ նստարանին մօտ էր, բան մը պատահեցաւ։ Թափօրի ատեն Լէյլէկեանի խոյանքէն առաջ այդ եկեղեցիին մէջ չտեսայ Լէյլէկեանը։ Սրբազանին առջեւէն Կարապետեան եպիսկոպոսը կար եւ մարդիկ կը քալէին »։

— Լէյլէկեանի ո՞ր կողմը տեսաք.

— Կռնակը եւ գլխուն ետեւը։

— Երեսը տեսա՞ք.— Չտեսայ։ Անցքին մէջ բազմութիւն կար։

— Ե՞րբ տեսաք երեսը։

— Յետոյ տեսայ անոր երեսը, երբ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց եկեղեցւոյ դրան մօտ։

— Դուք երկու որդիներ ունի՞ք, մէկը Անդրանիկ եւ միւսը Աշոտ անուն։

— Այո։

— Անդրանիկը Ռամկավար եւ Աշոտը բոլշեւիկ է, չէ՞։ — Այո՛։

— Աշոտը կապ ունի « Բանուոր » թերթին հետ, չէ՞։ Այո՛։

— Տեսա՞ք Լէյլէկեանի ո՛ւր նստիլը։

— Ոչ, տեսայ անոր խոյանալը։

Դատախազի հարցումին պատասխանելով վկան կը յայտնէ թէ տեսած է Լէյլէկեանի ծոծրակը եւ գլխուն ետեւի մասը։

ՀԱՄՓԱԼԵԱՆ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԻ

Ժամը 2.35ին նորէն վկայի աթոռը կը կանչուի Պ. Համփալեան եւ պաշտպան կողմէն կը կարդացուին անոր յայտարարութիւնները 1933 դեկտ. 24ին, յաւելուած մը 1934 յունուար 11ին եւ ուրիշ վկայութիւն մը 1934 յունուար 18ին։

Պ. Շերիտըն գիտել կուտայ թէ յունուար 11ի յայտարարութեան թուղթին վրայ տեղ մը մեքենագրուած չէ, պարապ ձգուած եւ այդ տեղը Լէյլէկեանի անունը գրուած է կարմիր մատիտով։

— Լէյլէկեանի զարնելը տեսա՞ք։ — Ոչ։

— Որո՞նց վրայ կասկածեցաք։

— Զալըգեանը եւ Միրիճանեանը տեսայ եւ կասկածեցայ։

— Ի՞նչ ըրաւ Լէյլէկեանը։

— Չնշմարեցի թէ ի՛նչ ըրաւ, բայց տեսայ որ շրջապատուեցաւ եկեղեցւոյ անդամներով։

— Հոս ըրած պատմութիւնդ ինչո՞ւ առաջ չըրիր ամբողջովին։

— Բոլոր գիտցածս չըսի. կը վախնայի այս մարդոցմէն։ Կը վախնայի Դաշնակներէն։

— Դեկտեմբեր 24ին տուի՞ր լրիւ պատմութիւնը դէպքին։ — Այո՛։

ՄԱՀ ՏԻԿԻՆ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐԻ

ԱՂՋԻԿՆ ԱԼ ԶԻՒԱՆԴ, ՎԱՐ Կ'ԻՅՆԱՅ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն խորին ցաւով կը լսենք մահը Տիկին Զապէլ Ասատուրի (Սիպիլ), որ անկողին գամուած էր մէկ տարիէ ի վեր։ Մահը տեղի ունեցած է յունիս 19ին, իբրեւ հետեւանք կրկինի որ շատ չանցած յանգած էր կողատապի։

Այս առթիւ, եղերական դէպք մը եւս տեղի ունեցաւ։ Պոլսոյ *Ազդարար*ն է որ կը պատմէ (20 յունիս).—

Երբ մայրը աղդին կը տառապէր, աղջիկն ալ՝ ուրիշ սենեակի մը մէջ *կոխիւ*ով անկողին ինկած էր Օր. Էմման, որ այնքան սրտակարգ սիրով մը կապուած էր մօրը։ Ջերմութիւնը շատ բարձր էր և բժիշկներըբացարձակ հանգիստ կը յանձնարարէին։ Ի՞նչ օգուտ, սակայն, երբ մօրենական սէրը աւելի տաք էր եւ առինքնող։ Եւ Էմմա յաճախ կը ցատկէր անկողնէն, մօրը քով փութալու եւ ապահովուելու համար թէ վտանգ չի սպառնար անոր։

Երէկ, իրիկուան դէմ, Էմմայի ջերմութիւնը 39 աստիճանէն ալ անդին կ'անցնի։ Այդ պահուն կ'երթայ հիւանդապահուհին, եւ աղջիկը ո՞վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով կը կրկնէ իր հոգին տանջող հարցումը.

— Ի՞նչպէս է մամաս...։

— Յոյս չկա՛յ, կը պատասխանէ հիւանդապահուհին, աղջկան միտքը պատրաստելու համար, որովհետեւ այդ միջոցին Սիպիլ հոգեվարք էր։

Վիշտէն խելայեղ, հէք Էմմա ոստում մը կ'ընէ եւ տենդին մէջ չկարենալով հաւասարակշռել քայլերը, պատուհանէն վար կը սահի արկածով, եւ եռայարկ շէնքէն փողոց իյնալով կը ջախջախուի մայթին վրայ։ Իսկ անդին, անտեղեակ իր հոգեհատորին եղերական արկածին, դժբախտ մայրը մոմի մը նման կը մարի...։

Ընտանեկան պարագաները օգնութեան կը փութան անմիջապէս, բայց մայթին վրայ ջախջախուած կը գտնեն մայրանուէր աղջկան արիւնլուայ մարմինը։ Ոստիկաններ գալով քաղաքապետական հիւանդանոց կը փոխադրեն խեղճ Էմման, որ հազիւ բացած աչքերը, չի մոռնար մրմնջել.

— Եթէ մամաս մեռնի, չեմ կրնար ապրիլ...

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն (21 յունիս), Օր. Էմմայի սրունքները, թեւը, բերանը եւ քիթը վնասուած են սարսափելի անկումէն։

⁂ Սիպիլի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յունիս 22ին, Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին, նախագահութեամբ պատրիարքին։

Ողբացեալ գրագիտուհին ծնած էր 1863ին, Սկիւտար, եւ կանուխէն նետուած գրական-ուսուցչական ասպարէզը, ուր փայլուն դիրք մը գրաւեց շնորհիւ իր տաղանդին եւ ժրաջան աշխատանքին։ Շուտով կը ներկայացնենք իր կեանքն ու գործը։

— Այն ատեն ինչո՞ւ չըսիր ամբողջութիւնը։

— Այդ ատեն չէի գիտեր ինչ ըսելս։ Այս « կէնկ »ին (հրոսախումբ) պատկանողները մարդասպաններ են։ Կրնան որ եւ է ատեն որ եւ է տեղ եւ որ եւ է կերպով սպաննել։

— Դեկտեմբեր 24ին ըսի՞ր ամբողջ միտքդ եղածը։

— Այո, ըսի ամբողջ միտքս եղածը։

ՏԻԿԻՆ ՄԷՐԻ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (Թարգմանի միջոցաւ)

Այս վկան ժամը 3.20ին աթոռ կը կանչուի եւ կուտայ իր վկայութիւնը դատախազին եւ երդուեալներուն առջեւ.

— Եկեղեցին էի երբ Սրբազանը սպաննուեցաւ։ Թափօրի ատեն ոտքի էի։ Խորանի կողմէն սկսեալ նստած էի 10րդ նստարանը, խորանին նայելով ձախ կողմը։ Սրբազանին կը նայէի թափօրի ատեն։ Դէպքի պահուն հաւանօրէն 4—5 նստարան հեռու էի։ Տեսայ որ Լէյլէկեանը հասաւ Սրբազանին։ Առաջ չէի ճանչնար Լէյլէկեանը։ Կռնակէն տեսայ։ Գլխուն ետեւէն մասնաւոր բան մը չտեսայ։ Սրբազանը իյնալէն ետք կիները բռնեցին գինքը (Լէյլէկեանը), այն ատեն տեսայ դէմքը։ (Վար կ'իջնէ եւ մատով ցոյց կուտայ Լէյլէկեանը)։ Ապա դատարանին հրաւէրով ցոյց կուտայ Լէյլէկեանի յարձակման եղանակը)։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբանը կը հարցաքննէ թէ վկան դատարան գալէ առաջ որ եւ է մէկուն հետ խօսած չէ՞ իր տալիք վկայութեան մասին։ Խօսած չէ՞ Տիկին Անդրէասեանի հետ։ Վկան ժխտական պատասխան կուտայ։

— Եկեղեցիին մէջ շատ մարդիկ եւ կիներ կային ունեցա՞ն։ — Այո՛։

— Այդ ատեն ո՞ւր տեսաք Լէյլէկեանը։

— Լէյլէկեանը նստարանին մէջ էր եւ կը ծեծէին զինքը։

— Դեկտեմբեր 24էն քանի մը օր ետք երբ եկեղեցի գացիք, ձեզի ցոյց տուի՞ն Լէյլէկեանի նկարը։ — Այո՛։

Վկան կ'ըսէ թէ դեկտեմբեր 24ին եկեղեցւոյ մէջ նստած էր Տիկին Անդրէասեանի քով եւ այս խնդրոյ մասին որ եւ է խօսակցութիւն ունեցած չէ ո եւէ մէկուն հետ։

Վկան կը յայտնէ թէ յունուար 12ին դատախազի գրասենեակին մէջ անգամ այս դէպքի մասին խօսած չէ Տիկին Անդրէասեանի հետ։

Դատը կը շարունակուի վաղը։

ԽԵՂՃ ՊԱՌԱՒՆԵՐ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 14 յունիս.— Այսօրուան դատավարութիւնը բաւական կենդանութիւն յառաջ բերաւ մանաւանդ նախկին թրքական լրտես դաւանափոխի մը վկայութեամբ, որ լեցուն էր հակասութիւններով, ինչպէս ձեռնհասօրէն երեւան հանեց պաշտպան փաստաբան Շերիտըն։

Խուռն բազմութիւն կար դատասրահը, մեծ մասով Հայեր։ Այն սպիտակ խաւաքարտը որուն վրայ գրուած են ինը ամբաստանեալ ընկերներու անունները այսօր փոխադրուած եւ ամրացուած էր ամբաստանեալ ընկ. Միհրան Զատիկեանի աթոռին ետեւը։ Այսօր ինչպէս երէկ, ամբաստանեալներու ազգականներէն շատեր եկած էին դատասրահը, ինչպէս Միրիճանեանի եղբայրները, Զատիկեանի քոյրերը եւայլն։ Ամբաստանեալները կատարեալ պաղարիւնով կը հետեւէին դատի ընթացքին։ Բայց, ինչպէս կը տեսնուի, մինչեւ հիմակուան վկայութիւնները ուղղուած են գլխաւորապէս ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի դէմ, որոնց « գլուխները » կը պահանջեն վկաները եւ դատախազութիւնը։ Լէյլէկեանի անմիջապէս քովը նստած է պաշտպան գլխաւոր փաստաբան Պ. Պէնթըն որ դատարանի ամէնէն բարձրահասակ անձն է եւ դեռ ատենը եկած չի համարեր իր պաշտպանութեան դերին։

Պ. Շերիտըն այսօր ալ երեւան բերաւ իր փորձագէտ եւ յարատեւ հարցա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

»»»··«««

Արագ ակնարկ մը՝ Եւրոպայի ու Ամերիկայի վրայ՝ մեզ կը բերէ այն եզրակացութեան թէ՝ նոր շրջանի մը սկիզբը կը գտնուինք, կը մտնանչէ, իրաւամբ, օտար տնտեսագէտ մը:

Անշուշտ, երկրէ երկիր այդ «նոր»ը կը տարբերի: Այդ տարբերութիւնը հետեւանք է ամէն մէկ երկրի իւրայատուկ պայմաններուն: Ընդհանրական է սակայն, տնտեսական հին կարգերու տեղ նորերու հաստատումը:

Կարելի չէ ըսել, անշուշտ թէ նոր կարգերը հաստատուած են բոլորն ալ: Կան որ տասնամեակ կամ աւելի են բոլորած, բայց օր օրի կը նահանջեն եւ ոչ միայն չեն կրցած ամրանալ, այլ, ընդհակառակն, անյաջողութեան նախանշաններ ցոյց կուտան: Ուրիշներ՝ տեսակ մը իրաւակարգ դարձած են. արդիւնաւորուած, գնահատուած: Ոմանք մէկ երկու տարուան կեանք ունին, բայց յուսադրիչ սկիզբ մը ունեցած են:

Այս բոլորը իրարմէ կը տարբերին ոչ միայն արդիւնքի եւ ձեւի, այլ եւ պատճառի տեսակէտէն:

Այսպէս, խորհրդային իրաւակարգը (իբրեւ տնտեսութիւն) կէս դարու գաղափարական պայքարէ մը վերջ երեւան եկած է: Մուսոլինի եւ Հիթլէր ստեղծուած պայմաններու ծանր ազդեցութեան տակ ծնունդ առին: Բուզվէլթ ոչ Լէնինի գաղափարաբանութիւնը ունէր, ոչ ալ Մուսոլինիի «շապիկ»ը կամ Հիթլէրի բռունցքը: Եկաւ, քննեց վիճակը, դարմաններ խորհեցաւ եւ սկսաւ կիրարկել:

Աւելորդ է ըսել թէ այս բոլորին ծնունդը կը պարտինք ժամանակին ու պայմաններուն: Այդ շարժումները արտայայտութիւնն են այս ժամանակին ու այսօրուան պայմաններու: Անկարելի բան էր նոյնիսկ հինգ տարի առաջ Բուզվէլթի մը մասին մտածել Ամերիկայի մէջ: Հիթլէրի գալէն դեռ որոշ առեն առաջ Հինտէնպուրկ կը զզուշանար անկէ: Իսկ արտասահմանի մէջ շատեր արկածախնդրութիւն կը նկատէին հիթլէրականութիւնը: Մուսոլինի մը անհնար էր որ գար պատերազմէն առաջ: Փուլցէ ան դարձեալ անկարող ըլլար գալու, եթէ Իտալիա երբեւէ զինակցութենէն բաժնուած չըլլար ու պատերազմէն դուրս գար իբրեւ հինգերորդ պարտեալ պետութիւն մը: Կարելի է ենթադրել որ Լէնինեան յեղափոխութիւնն իսկ պարագաներու ծնունդն էր. եւ եթէ առանց պատերազմի ալ ցարիզմը կրնար տապալիլ, բոլշեւիզմը երկար առեն երազ մը կը մնար:

Այս բոլորին առաւել եւս կը համոզուինք, եթէ մեր յետադարձ ակնարկը ալ աւելի խորացնենք: Այսպէս, Ամերիկան որ իր նախագահին միջոցաւ նոր տնտեսական իրաւակարգ մը կը փորձէ ու կ՚ուզէ զայն հիմնաւորել, մինչեւ 10—12 տարի առաջ, բոլորովին ուրիշ ձգտումներ երեւան կը բերէր՝ դարձեալ իր նախագահի միջոցաւ: Ուիլսընը դեռ թարմ է մտքերու մէջ: Մաքուր գաղափարապաշտ մըն էր ան: Կամ՝ «միջազգային չափանիշով կլատսթոն մը»: Ան էր որ ուզեց իր շրջանի ամենավեհ խաղը տալ աշխարհի: Այսինքն՝ խաղաղութիւն մը որ արդար ու ժողովրդավար ընկերակցութիւն մը ստեղծէ ազգերու միջեւ: Բայց, չյաջողեցաւ, որովհետեւ այդ ազգերը դեռ ազատուած չէին իրենց «ես»երէն: Ասկէ զատ, Ուիլսընի այդ գաղափարը յետպատերազմեան շրջանի պայմաններուն ծնունդը չէր: Եւ, հետեւաբար, յաջողէր իսկ՝ տեւական չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ պետութեան տնտեսական վերակառուցման չէր ձգտեր: Բան մը, որ շրջանին պահանջը եւ պարտադրութիւնն է: Հետզհետէ կը ստեղծուէր այնպիսի վիճակ մը, որ ազգերը, փոխանակ մերձենալու, կը կղզիանային եւ տնտեսապէս կը հիմնէին մաքսային պատնէշներ: Եւ, ինչ որ ուշագրաւ է, նոյն Ուիլսընի երկիրը, դարձեալ իր նախագահին միջոցաւ, տնտեսական այդ ինքնամեկուսացումի եւ բուռն մրցակցութեան ախոյեանը կը դառնար՝ Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովը անակնկալի առջեւ դնելով . . . : Որովհետեւ, նախագահը կը խորհէր թէ ամէն բանէ առաջ Ամերիկայի վերակառուցումն է իրեն համար սախրողականը:

Նոր շրջանի նուաճումի համոզումը աւելի կ՚արմատանայ, եթէ յիշեցնենք այսօրուան դիրքը անոնց, որոնք նախորդ շրջանը կը յատկանշէին:

Օրինակ, Լոյտ Ճորճը — առանց յիշելու Քլէմանսօն, կառավարի մարտնչող մը, կազմակերպիչ, կեդրոնացընելու առակ ուժ, որ սակայն միայն յուշեր կը գրէ եւ կամ իր հին յանկերգը կ՚երգէ,— ի նպաստ Գերմանիոյ յօդուածներ վաճառելով: Մեծն Բրիտանիոյ Մնօտըրի անդամ, որ իր անթացուպերով այնքան ազդու հանդ քանի մը տարի առաջ, այսօր «անհետացած» է: Ի՞նչ հետեւանք է, իր կարգին, Մաքտօնըլտի դաւանափոխութիւնը:

Ֆրանսայի մէջ Փուանքարէ առեւր մըն է: Իսկ Պրիանի «համեւրոպականութիւն»ը կը յիշեցնէր Ուիլսընը միայն: Ու ոչ ոք չէր ուզեր ընդդիմախօսել, որովհետեւ բոլորը գիտէին թէ այդ գաղափարն ալ իր հետ կը . . . ննջէ խորհրդաժողովներու ընթացքին, ու կը դառնայ «հանգուցեալ»՝ քիչ առենէն: Այդպէս ալ եղաւ արդէն:

Տնտեսական վերակառուցման շարժումը փարակեր է եւ փոքրերը: Ահա եւ Պուլկարիան, նոր իշխանութիւն մը, որ հրապարակ է եկած «նոր պետութիւն» մը ստեղծելու առաջադրութեամբ: Այնքան որ այդ իշխանութեան ներկայացուցիչները յեղաշրջումը կը նկատեն «Պուլկարիոյ երկրորդ ազատագրութիւնը»:

Այսպէս, ուրեմն, աշխարհ ականատես կամ ենթակայ է նոր շրջանի մը: Ու այդ շրջանը կարծէք չափազանց արագընթաց կուգայ: Մուսոլինի չատոնց է որ ամրացուցած է իր իրաւակարգը: Բուզվէլթ արդէն օրհնութիւն կը ստանայ: Հիթլէր կը յուսադրէ այլ եւս:

Ու շատ մը երկիրներու մէջ հիմնովին կը փոփոխուին հանրային կազմակերպութիւններ, տնտեսական մեթոտներ, միջոցներ ու նպատակներ: Կը ծալլուին ե՛ւ փարդալեւութիւններ: Այլ եւս չի խօսուիր ընկերվարութեան մասին կամ անոնց անունով: Տասը տարի առաջուան վտանգները կամ հաւանականութիւնները չքացած են: Հիմա այլ եւս ականատես չենք «համաշխարհային յեղափոխութեան» ձգտող եղոյթներու: Փակուեցա՛ւ, վերջնականապէս, ցանկը Զինովիէվեան շրջանի անմիտ հրահրումներուն ու «յեղափոխութիւններուն»: Իշխանութիւնները արտակարգօրէն զօրացան: Հետզհետէ տեղի կուտան, նաեւ պետական դրութիւններ, ինչպէս խորհրդարանականը, որ այնքան ուժունի որքան իրենց երկիրներէն արտաքսուած նախկին նախարարներ, ըլլալով անոնց շատ յարգելի, անշուշտ . . . : Առիկա հետեւանքն է այն իրողութեան, որ «նոր»ը երեւան կուգայ դէպի աջ թեքող շարժումով մը: Տեսակ մը, եթէ կարելի է ըսել, գերազգային ոգիով ու դրոշմով: Ճիշդ է, տարբեր անուններով, տարբեր ձեւերով, տարբեր պայմաններով ու տարբեր . . . գոյներով: Բայց, էութեամբ բոլորը նոյնն են,— գերազգային նպատակ եւ դիկտատուրական միջոց: Դիկտատուրա մը, սակայն, որ դասակարգային չէ:

Ճիշդ առոր հակառակ, դասակարգային կամ պրոլետարական դիկտատուրայի միակ երկիրը՝ Խորհրդային Միութիւնը, որ ամէնէն յառաջընթաց շարժումը կը նկատուէր, իր արդիւնքներով ու յաջողութիւններով համեմատաբար շատ ետ է մնացած: Ուրիշ նոր կարգեր ոչ իր զոհողութիւնները ունեցան, ոչ իր սարսափը, ոչ իր համաշխարհային յաւակնութիւնները եւ ոչ ալ իր դիւային միջոցները, բայց աւելի շատ բան բրին թէ իրենց երկիրներուն եւ թէ իրենց՝ իբրեւ վարչաձեւ՝ ամրացման ի նպաստ:

Իսկ խորհրդային Միութեան մէջ ամէն ինչ յարափոփոխ է դեռ, Համայնավարական սկզբունքներ կը լքուին օր օրի, ծրագիրներ կ՚առաջադրուին, բայց, հակառակ տարիներու ընթացքին ու ընդհանրական ճիգերուն, զանգուածը դարձեալ անօթի կը մնայ, ներքին տարակարծութիւններն ու «թեւ»երը միշտ կը շարունակեն գոյութիւն ունենալ եւ, ժողովուրդ ու վարչաձեւ, հակառակ անցնող մօտ երկու տասնամեակին, դեռ միեւնոյն աստիճանի սարսափը կ՚ապրին իրարու . . . :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆԸ

= o =

Հայութիւնը արմատախիլ է եղած իր հնօրեայ բոյնէն ու ջարդուփշուր: Ու կը քշուի եռացող անապատներ սուրի ու գնդակի հարուածներուն տակ: Ոչ մէկ Տէր Աստուած, ո՛չ մէկ Ցիսուս Քրիստոս, ոչ մարդկութիւն եւ ոչ ալ ազգ եւ ազգեր կը հետաքրքրուին անով իրենց շահերուն դիծէն դուրս: Եւ մահուան ալիքը կը հոնդայ, կը մեծնայ, կ՚երթայ հեռուն...

Ահա փոքրիկը թուրք գիւղ մը նետուած հայ մանուկ մը: Մայրը ձգեց փախաւ զինք ու հանին մեռաւ: Քանդուած է անոնց մեծ տունը ու բոլորը փճացան: Անոր երիտասարդ հօրեղբայրները իրար կապած ջուրը նետեցին սրախողխող: Զարկին պապերը ժամուն դուռը, Եփրատի վրայ: Հայրը մինակ ողջ է. միւս ափը Ատլանտեանի, մեծ երկրի մը մէջ, ուր կեղծումն ու անխղճութիւնն ալ նոյնքան մեծ են: Ի՛նչ բաղձանքներով եւ որո՞ւ համար ծախեց ան իր կանաչ աւերը երկաթի գործարանին, որ դըժոխքի պէս կ՚եռայ՝ անոր մէջ ինք: Որպէսզի օգնէ ընտանիքին, ու օր մըն ալ, անուշ ու բախտաւոր օր, դառնայ տուն ու գրկէ կին ու զաւակ: Կ՚անցընէ՞ր մտքէն որ պիտի ամայանան, քանդուին տուն, գիւղ, հայրենիք: Բոլո՛րը մեռնին, որովհետեւ մահն էր փրկութիւնը այն օրերուն, ու իր հինգ տարեկան տղեկը, որը ու առանձին, թուրք գիւղի մը մէջ լքուած, «մայրի՛կ, մայրի՛կ» ճչալով լալագին փողոցները շրջի գիշեր ցերեկ: Ցետո՞յ: Պատմութիւնը կանգ կ՚առնէ այստեղ, ու ան չկա՛յ այլեւս, այդ հայ գիւղացի մանուկն ալ, որ եթէ ապրէր քառասունհինգ տարեկան պիտի ըլլար հիմա:

. . . Հէ՛յ, որո՞ւ հոգ մեր կսկիծը, մեր սուգն ու ցաւը: Ուրիշները կը խնդան, աշխարհն ուրախ է ու մանուկ չի պակսիր: Դպրոցները կը լեցուին հոս ու հոն, օտար երկիրներու մէջ, անոնցմով ու ես կ՚արտասուեմ ու ա՛լ կը քաշեմ: Ծանր հոգի, որ կը յամառի դեռ ապրիլ:

Ասանկ էր, ասանկ էր իմ գիւղս կ՚ըսեմ, երբ առտուները, ճռուողելով մանուկներ ամէն ձեւէ ու հասակէ դըպրոց կը վազէին: Կ՚երթային դաշտ ու արօտ, ու գիւղին կալերուն վրայ վէգ կը խաղային: Ասանկ էր կ՚ըսեմ, ասանկ, մեր երկիրն ալ երբեմն:

Ի՛նչ պայծառ արեւով, այսօր մանաւանդ, հոս, օտար երկրի մէջ: Գետափն ու անդաստանները բազմութիւնով լեցուն: Մարգին վրայ պառկած կը դիտեմ ու կ՚երազեմ: Սա դիմացի լեռները նման են մեր սարերուն: Ու մարդերը կը ժպտին ու կը զուարճանան: Կ՚ըսեմ մերիններն ալ այսպէս էին, հովէն ու արեւէն խանձուած դէմքերով ու անուշ աչքերով: Կրնային ծիծաղիլ, խաղ կանչել, պարել:

Ա՛խ սա մանուկը որ գնդակին ետեւէն կը վազէ, ինքն ալ գունդ մը գրեթէ: Խարտեաշ է ու պզտիկ կնքապապիս (կնքահայր) տղուն պէս, հոն, մինակ, թուրք գիւղի մը մէջ լքուած, «մայրի՛կ, մայրի՛կ» կանչելով: Անոր նման էր ան ալ, ճիշդ անոր նման, կը յիշեմ, կուռ ու կլոր ու խարտեաշ, քարի պէս ամուր: Կ՚անցնի բոլորտիքէս, կը վազէ շուրջս, աչքերս չեն բաժնուիր իրմէն: Կ՚ըսեմ, քանի՞ տարեկան է արդեօք, բայց յամենայն դէպս պզտիկ կնքահօրս կը նմանի: Ու երբ գնդակը քովս կ՚իյնայ ու կուգայ զայն առնելու, կը բռնեմ թեւէն.

— Տղա՛ս, պզտիկ, քանի՞ տարեկան ես:

— Հինգ տարու:

Աչքերս մէկէն կը քօղուին արցունքով ու կը սարսռամ: Ձեռքէս վար կ՚իյնայ: Ի՞նչ է արդեօք: Համբուրել ու գրկել կ՚ուզեմ զինքը: Բայց չէ, ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, եթէ ապրէր քառասունհինգ տարեկան էր ան հիմա . . .

Քանի՛ հինգ եւ քառասունհինգ եւ յիսուն տարեկաններ, ժողովուրդ մը արմատախիլ մահուան ճիրաններուն նետուած: Մէկուկէս միլիոն զոհ: Ամբողջ գիւղեր ու քաղաքներ քարուքանդ: Մեր հողն ու ջուրը մեր արիւնով կուշտ: Հայրենիք մը սպանդանոցը իր զաւակներուն, մէկ անգամէն ու այնքան յեղակարծ:

Անէ՛ծք քեզի ցածոգի թշնամի, մարդկութեան տականք, դեռ անկուշտ մեր արիւնէն ու միսէն, որ 5 տարեկանէն յետին ծերուկին վրայ ճիրանդ բարձրացուցիր: Որ բանակներու դէմ գործելու համար սրուած սուիններով մեր մայրերուն ու քոյրերուն արգանդները ճեղքեցիր: Անէ՛ծք քեզի, ատորին ժողովուրդ, որ միակ արժանիքդ եղաւ բզքտել ու ջարդել, քանդել, փշրել, կործանել: Մինչեւ ե՞րբ այս բարբարոսութիւնը, անզէն ու դիրի ժողովուրդներու գլխուն: — Մինչեւ որ ինքդ ալ ջարդուիս ու փշրուիս քու իսկ նախասիրած եղանակովդ, աւելի հզօրներու ձեռքով: Այդ հզօրները կան, ու դուն անոնց մէջ սեղմուած կը դողաս վախէդ, դաժան: Քու ժառանգորդներդ բոլորը, Եղլամն, որ թէեւ բնաջնջեցիր, բայց ահա ոտքի է կրկին, եւ ուշ կամ կանուխ պիտի կոկորդէդ փարի: Պուլկարը, որ եաթաղանիդ տակ օր մը արիւնլուայ ինկաւ Հայաստանի պէս, բայց որ յետոյ գլխուդ զարկաւ: Ու կեռ սուրը պատեանէն քաշելով քու զինուորներուդ, բայց ոչ անզէն ժողովուրդիդ արիւնը առնելու պէս վազեցնելով: Ու հիմակ ալ ձի կը խաղցնէ սահմաններուդ վրայ ու նիզակ կը ճօճէ: Դեռ հիւսիսի արջը, որ ողնայարդ փշրեց, քու իսկ խոստովանութիւնովդ, ու հին Հռոմի աշխարհակալ ոգին, սեւ շապիկի մէջ սեղմուած, որ ծով կը նայի ձեր թերակղզին, որուն ծայրը ամրութիւններ կը կանգնէք: Ի՛նչ յոգնութիւն, թերեւս վրադ եկողը անզէն հայութի՞ւնը ըլլար երէկուան, խաչով ու Աւետարանով զինուած . . .

Պիտի իյնաս դուն, ընթակալ հորդա, ջղայնութիւնդ զուր է, սուրով բարձրացար, սուրով ալ պիտի իյնաս: Պիտի իյնաս, ինչպէս քեզմէ առաջ այնքան շատ արիւնածարաւ չնագայլեր: Որովհետեւ ապրելու տիրելու համար մշակոյթ է հարկաւոր, իսկ քու մշակոյթդ սուրիդ «մաչած բերանն է»: Ու երբ ձեր ալ մայրերը իրենց մազերը փետտելով իրենց զաւակները լան, երբ դուք ալ քշուիք բոյներէն հեռու եւ անկենդան իյնաք, երբ ձեր այսօրուան իշխած եւ ամայացուցած երկիրներէն ձեր դալրելի անունը վերնայ ու հովեր փչեն ձեր կերտած փլատակներուն վերեւ, մեր արցունքը, հառաչները եւ հոգին պիտի խայտան այդ հովերուն հետ, վրէժի կիրքէն գինով . . .

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԵՆ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Թանի» թղթակիցը, Պոլիսէն, կը գրէ այս խորագրին տակ (24 յունիս).

Վերջերս գրած էի, որ Թուրքիա ոչ թէ խռովայոյզ վիճակ մը կը մտնէր, այլ աւելի մտահոգութիւն մը՝ պատրաստ գտնուելու ամէն յարձակման դէմ, որ կրնար պատահիլ իր հողամասերուն այս կամ այն կողմը: Կաղին շարժման մէջ դրաւ ազգային պաշտպանութեան բոլոր ուժերը, եւ ընդհ. սպայակոյտին ու գործավարներուն հետ համախորհուրդ, երկար ուսումնասիրութիւններէ, յաջորդական ճամբորդութիւններէ, անձամբ կատարուած քննութիւններէ վերջ, մշակեց ծրագիր մը, որ նպատակ ունի զօրացնել թրքական բանակին ուժը, ազգային պաշտպանութեան միջոցները, վերակազմել հրետանին եւ շինել ռազմագիտական նոր գիծեր:

Գործավարներու մէկ խորհուրդին մէջ, որ գումարուեցաւ անցեալ ամիս Կաղին նախագահութեամբ, — այս նիստին կը մասնակցէին նաեւ Ազգ. Ժողովին նախագահը Քեազիմ փաշա, սպայակոյտին պետը Ֆէվզի փաշա, Խալք կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը Րէճէպ պէյ (նախկին բարձրաստիճան զինուորական մը),— որոշուեցաւ իրագործել ազգային պաշտպանութեան ծրագիրը եւ հայթայթել նիւթական միջոցներ՝ գործին համար յատկացուած ծախքերը, զորս կը պարտադրէ այդ ծրագիրը:

Թուրքիա խաղաղութիւն կ՚ուզէ միշտ: Իր արտաքին քաղաքականութիւնը որոշապէս հակառակ է դաշնագիրներու վերաքննութեան, ինչ որ կը նշանակէ թէ հողային որեւէ պահանջ չունի: Այսուհանդերձ Էնկիւրիի կառավարութիւնը մտադիր է շուտով Ազգերու Դաշնակցութեան Ժողովին ներկայացնել Նեղուցներու համաձայնութեան խնդիրը:

Սակայն որքան ալ խաղաղասիրական ըլլան ժողովուրդի մը ձգտումները, չեն կրնար թելադրել որ զանց առնէ իր ապահովութեան հարցը: Թուրքիա, հետեւելով հանդերձ խաղաղութեան նոյն քաղաքականութեան որ Ֆրանսա կը փորձէ, կ՚ընդունի թէ, Ֆրանսայի նման, իր պարտականութիւնն է հսկել հայրենիքի ապահովութեան վրայ եւ պատրաստ գտնուիլ ամէն անակնկալի առջեւ:

Երբեք, կը գրէ թրքական մամուլը, կացութիւնը այնքան մռայլ չէ եղած, որքան այսօր: Մինչ պետութիւնները կը սպառազինուին տենդագին, իրենց դիւանագէտները զբօսաշրջիկ դարձած՝ կը պտըտին երկիրէ երկիր: Խիստ զգուշաւորութիւն կը տիրէ այս խորհրդակցութիւններուն մասին, բայց կասկած չկայ թէ պատերազմի մասին է որ կը խորհրդակցին անոնք: Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ յանկարծական բռնկում մը պիտի չվնասէ մեր երկրին: Ահա թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը եւ Ազգ. Ժողովը կը հսկեն ամենայն արթնութեամբ: Պէտք է աւելցնել թէ ինչ որ կարելի է կատարել այսօր ազգային պաշտպանութեան միջոցներուն զօրացման համար, կարելի չէ կատարել ապագային նոյն իսկ այդ նպատակին յատկացնելով հսկայական մեծ գումար մը:

Ահա այն տրամաբանութիւնը, որմէ թելադրուած՝ թուրք կառավարութիւնը քայլեր առաւ ազգային պաշտպանութեան զօրացման համար:

Հանրային կարծիքը եւս կը գնահատէ այն յաւելուածական վարկերը, որ իբրեւ նոր ծախքեր, պիտի ճնշեն ժողովուրդին վրայ:

Առանց ակնարկելու այն մտահոգութեանց, զորս, վերջերս, եւ երկու անգամ, Թուրքիոյ պատճառեցին եւրոպական պետութեան մը հողային տարածման կամէցութիւնները, որքան ալ տարտամ ըլլային անոնք, այսուհանդերձ պէտք է ընդգծել թէ որքա՛ն դժուար հարց մըն է Թուրքիոյ ազգային պաշտպանութիւնը:

Նախ ամրացնել, յետոյ պաշտպանել այս երկիրը, որ յարձակման նշանակ է ամէն կողմէ եւ խոցելի, արդի զինուորական արուեստին մասին խոր հմտութիւն եւ մանուածոր կարողութիւն կը պահանջուի անոնցմէ, որոնց տրուած է պաշտպանութեան պարտականութիւնը: Թուրքիա ստիպուած է պաշտպանել իր սահմանները Եւրոպայի մէջ, հսկել որ Իզմիթի իր նաւային ռազմախարիսխը ապահով մընայ ընդդէմ յարձակման մը, Նեղուցներէն ըլլայ թէ օդէն, ամրացնել ասիական իր ծովեզերքները ընդդէմ ամէն յանկարծական յարձակման:

Աշխատանք մը որ աւելի քան դժուար է եւ, իրագործելու համար, երկրին նիւթական կարողութենէն վեր:

Ահա թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը ստեղծեց նոր տուրքեր եւ աւելցուց հին տուրքերը, որպէսզի կարենայ ազգային պաշտպանութեան յատկացնել 20 միլիոն ոսկին, զոր իբրեւ տուրք պիտի գանձէ այս տարի: Վերջին տարիներուն՝ պատերազմական պիւտճէն 40 միլիոն ոսկի յաւելում մը ստացած էր, այս տարի 14 միլիոնի նոր յաւելում մը եւս, առանց դեռ հաշուելու յաւելումները կարգ մը նախանգներու ռազմագիտական շինութիւններուն համար, որոնց կարգին հանրային շինութիւնը, բատ ռազմագիտական գիծերու պատրաստութեան ծրագրին:

×

Ազգ. Ժողովը վիճաբանեցաւ մականունի օրինագծին շուրջ եւ օրինագիծը իր ամբողջութեան մէջ ընդունեց:

Օրինագիծը պաշտպանելու համար, Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյ պատասխանեց Պրուսայի երեսփոխան Րէֆէթ պէյի կարգ մը դիտողութեանց, օրինագծին անհրաժեշտութիւնը բացատրելով: Այս առթիւ, Գործավարը մանաւորաբար դիտել տուաւ թէ ժողովին մէջ քանի մը Րէֆէթ պէյ կայ ու ամէն անգամ որ անոնցմէ մէկը յիշատակուի, շփոթութիւն մը առաջ կուգայ թէ ո՛ր Րէֆէթ պէյն է արդեօք:

Այս միջոցին, ընդդիմախօս Րէֆէթ պէյ ոտքի ելլելով յայտարարած է.

— Ամբողջ Պրուսան զիս Ճամպազ օղլու անունով կը ճանչնայ:

Ասոր վրայ, Շիւքրիւ Գայա պէյ գոհունակութեան շեշտով մը ըսաւ.

— Ահա Րէֆէթ պէյ մըն ալ ճանչցանք. Ճամպազ Օղլու Րէֆէթ պէյը:

ՋՈՒՐԻ ՊԱԿԱՍԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

= o =

Արտասովոր երաշտ մը կը տիրէ Անգլիոյ մէկ ծայրէն միւսը: Կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ կը խորհի, նուազեցնելու համար ջուրի սպառումը: Համաձայն անգլիական թերթերուն, եթէ առաջ օր եւս չանձրեւէ, քաղաքապետական մանաւոր օրէնքով պիտի կրճատուի պարտէզներու ինչպէս նաեւ տուներու մէջ գործածուած ջուրի քանակը: Լոնտոն քաղաքը օրական միջին հաշուով 1800 միլիոն լիտր ջուր կը սպառէ: Երաշտը ահաւոր վտանգ մը կը սպառնայ ներքին գաւառներուն ու մանաւորաբար երկրագործական շրջաններուն համար:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

Ի՛նչպէս կազմակերպել

»»» :«««

ՎԻԷՆ. — «Յառաջ» լայնօրէն զբաղեցաւ երիտասարդական կազմակերպութեան հարցով: Իրապէս կ՚արժէ զբաղիլ, որովհետեւ ազգի մը փառքը երիտասարդութիւնն է: Մենք որ զրկուած ենք մեր սեփական հայրենիքէն ու ցրուած աշխարհի չորս կողմը, ենթակայ ամէն տեսակ ձուլումի, մեզի համար անհրաժեշտ է երիտասարդական կուռ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը:

Ցարդ այս մասին գրուածները, վերջնական եզրակացութեամբ մը չեն յանգած: Ոմանք կ՚առաջարկէին երիտասարդական համագումար մը: Ուրիշներ այդ հոգը կը ձգէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ Զ.Ո.Մ.ի, իսկ «Յառաջ»ի յունիս 7 թիւին մէջ Հրանդ Ակոնյանեան կ՚առաջարկէ մէկ կողմ դնել համագումարի «ալխաս»ի գաղափարները, զատ զատ կորիզներ ընդունիլ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը, Զ.Ո.Մ.ը եւ աշխատիլ անոնց միացնել միւս կազմակերպութիւնները:

Ես ալ կը կարծեմ թէ բոլորովին անտեղի է, երիտասարդական համագումարը: Արդէն երիտասարդութիւնը կազմակերպուած է, եթէ մեր համագումարը պիտի ըլլայ նոր կազմակերպութիւն մը յառաջ բերելու համար, անկարելի է որովհետեւ այն չկայ երիտասարդութեան որ կազմակերպութեան մը չի պատկանիր, երիտասարդական համագումարն ալ արժէք չունի: Անոնք իրենց գիտցածէն չպիտի շեղին, հետեւաբար աւելորդ պիտի ըլլան մեր համագումարի աշխատանքները եւ ծախքերը: Իսկ եթէ եղածը պահելու կամ ուժեղացնելու համար պիտի ըլլայ մեր համագումարը, այն ատեն անոնք որ շահագրգռուած են այս կարեւոր խնդրով, թող իրենց կարծիքները յայտնեն մամուլի միջոցաւ, որպէսզի ամէն բան լուսաբանուի:

Իմ կարծիքով, նախ պէտք է որ Հ.Մ.Ը.Մ. եւ Զ.Ո.Մ.ը, իրարու միանան: Անոնց հետ կայ երիտասարդական հոծ բազմութիւն մը: Պէտք է անփոփոխ պահել Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզական ծրագիրը, իսկ անունի խնդիրը համարել երկրորդական: Երբ այս երկուքը համաձայնին իրարու հետ, այն ժամանակ դիւրին է միւս երիտասարդական կազմակերպութիւնները միացնել ասոնց եւ այսպիսով կ՚ունենանք երիտասարդական կուռ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը գաղութներու մէջ: Ետոյ կարգը կուգայ այն չէզոք երիտասարդներուն, որոնք անտարբեր կը մնան: Ասոնք կարելի է անհատական աշխատանքներով միացնել ընդհանուր երիտասարդական կազմակերպութեան:

Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Մեր հայրենիքը

= o =

ՊԵՐԼԻՆ. — Գիտեմ որ ամէն հայ երիտասարդ մտքովը դէպի Հայաստան կը ճամբորդէ այս «մեր հայրենիք» բառին իւրաքանչիւր անգամ հնչիւնելուն: Հոն հայու հասած, այս կամ այն ճամբով՝ կը սկսի աշխատանքի եւ գոհ է չոր սեւ հացով իսկ տանելի վիճակ մը ստեղծելով իրեն համար. միայն թէ իր աշխատանքն ու քրտինքը թափէ այն պապենական հողին վրայ որ կը կոչուի Հայաստան: Ո՞վ կրնայ այսքան երկար դիմանալ օտարութեան, մանաւանդ այս դարուն, երբ ազգային զգացումները այնքան վառ են մարդոց հոգիներուն մէջ, հիւր թէ հիւրընկալ մարդոց մէջ միանգամայն:

Բայց պէտք է դնենք այս հարցումը որքան ալ դժուար գայ, ո՞րն է մեր հայրենիքը: Ո՞ւր է մեր հայրենիքը: Մենք մեզ կը կոչենք Հայ, ուրեմն մեր հայրենիքը Հայաստանն է. բայց մեծ մասով մեր աչքը բացինք Թուրքիոյ կամ Ռուսիոյ իշխանութեան տակ, անապատներուն կամ տառապանքի եւ գերութեան մէջ եւ կամ կարճատեւ ազատութեան մը նշոյլին տակ . . . Յոյսի մը ծիլերն էինք, բայց այսօր հասակ նետած օտար ծառի տակ՝ մեզի կ՚ըսեն՝ օտարական, անհայրենիք, «Հայմաթլոս» . . . Ի զուր կը ջանանք մեր յիշողութիւնը արծարծել, ցուցադրել մեր մշակոյթը որ հազար հինգ հարիւր եւ շատ աւելի տարիներու փառաւոր անցեալ մը ունի, մեր մայրենի մեծաքանչ լեզուով պատմել ազգերներուն երեւին թէ մենք Հայ ենք, ուրեմն մեր հայրենիքը Հայաստանն է: Բայց պատասխանը կարճ է եւ կտրուկ,— Ինչո՞ւ հոս էք. ո՞ւր է

ձեր պետութեան անցագիրը։ Ի՞նչպէս ճանչնանք ձեզ։ Ո՞վ էք դուք։

Ա՛ւաղ, ամէնուն ալ պատասխանը կրնանք տալ, միայն մեր տխուր եւ ողորմելի պատմութիւններով, որոնք ոչ մէկ պաշտօնատան համար բան մը կ'արժեն․ բանատեղծութիւն կամ հէքեաթ կը թուին մեր ամէն մէկուն դժբախտ պատմութիւնները անոնց

...

իրաւունքը,—Հայաստանը Հայուն․ իր-բաժանչիւր Հայու հայրենիքը Հայաստանն է․ ան փոքր ըլլայ թէ մեծ։ Կեցցէ՛ Հայաստանը եւ հայ երիտասարդութիւնը։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Անհրաժեշտ ձեռնարկ մը

oooo

ՍԻԼԻՍԹՐԷ, (Ցառաջ)․— Մօտ երկու տարի է որ Պուքրէշի մեր ընկերներու նախաձեռնութեամբ ու անոնց զոհողութեան շնորհիւ հոն ըստեղծուած է «Րաֆֆի Մշակութային Միութիւնը», որ կը գոհացնէ իր շուրջը համախմբուած կուսակցական եւ չէզոք բազմութիւնը։

«Րաֆֆի»ն ունի դասախօսական,

...

Միութիւնը ունի նաեւ իր ընթերցարանն ու գրադարանը։

Եւ պէտք է խոստովանիլ թէ «Րաֆֆի»ին շուրջ ստեղծուած այդ շարժումը մեծ ազդեցութիւն կ'ունենայ գա-

...

ւառներէն հոն գացող երիտասարդներուն վրայ ու բարի նախանձ կը ներշնչէ։ «Րաֆֆի»ն արդէն իսկ ունի երեք մասնաճիւղեր Ռումանիոյ երեք հայաշատ քաղաքներուն — Քոսթանցայի, Պազարճըքի եւ Սիլիսթրէի մէջ որոնց օրինակին կը յուսանք թէ պիտի հետեւին նաեւ ուրիշ քաղաքներ։

⁂ Քանի մը շաբաթ առաջ, «Րաֆֆի»ի տեղւոյս մասնաճիւղը կատարեց

...

սանքին ու քաջալերութեանը»։

Ցետոյ տեղի ունեցան քառաձայն խմբական երգեր, մեներգներ ու արտասանութիւններ, բոլորն ալ յաջող։

Անցորդ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ooooo

ԽՄԲ․—Ցանուն արդարութեան տեղ կուտանք այս գրութեան, յարգած ըլլալու համար գեղարուեստական քննադատութեան բծախնդրութիւնը․—

«Ցառաջ»ի ուրբաթի թիւին մէջ կարդացի Պ․ Ալեմանաքի յօդուածը, Երկու նուագահանդէսներ խորագրով, Սարգիսովի եւ Պարթեւեանի մասին,

...

սին բաղդատութեան եզր կը փնտռէ Սարգիսովի եւ Victor Gilleի նուագումին միջեւ։ Կը կարծէ՞ք գտնել որ եւ է լուրջ քննադատութեան մէջ նման պարագայ, քանի որ դաշնակահարները միլիոններով կը հաշուուին, եւ ամէնքն ալ իրենց նուագելու կերպը ունին։ Ասկէ զատ երկու արուեստագէտներ բաղդատելը անտեղի է այս առթիւ։ Տես Exselsiorի քննադատութիւնը 18

...

Թերթը այնուհետեւ կը խօսի Թէքեր Ցիմմէրմանի մասին, որ կը մասնակցէր նուագահանդէսին, ինչպէս նաեւ Լիւսիէն Քուաթրոչիի եւ Օր․ Գոհարիկ Ղազարոսեանի մասին, որոնք եւս իրենց բաժինն ունէին նուագահանդէսին մէջ։

« ՅԱՌԱՋ » Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Հօճային տղան ․․

═ ● ═

ԼԻՈՆ․— Ո՞վ է։

— Փարիզի ռամկավար օրկանին հիւանդկախ թղթակիցը — Մ․ Տէր Ահարոնեան։

Կը ճանչնա՞ք։ Ծանօթացնեմ։

Ան զաւակն է խենթ տէրտէրի մը, ծնած՝ Խարբերդի Դատեմ գիւղը։

Իր հայրը, Տէր Ահարոն սեւ հոգին, 1915ի օրերուն փոխեց իր կրօնը եւ ընդունելով «մաքրակրօն» իսլամութիւնը, դարձաւ «իմամ», ճերմակ փաթթոցը կապեց գլխուն եւ չնական անտարբերութեամբ ԻՆԿԱՒ ԹՈՒՐՔ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌՋԻՆ, ՄՏԱՒ ՏՈՒՆԷ ՏՈՒՆ, ՄԱՏՆԵՑ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ, ՊԱՀՈՒԱԾ ՋԷՆՔԵՐՈՒՆ ՏԵՂԸ ՑՈՅՑ ՏՈՒԱՒ ու իր այդ առաքելութեան համար եղաւ ամենասիրելի «կեավուր»ը բոլոր Թուրքերուն աչքին։

Ատով չվերջացաւ սակայն այժմու ռամկավար Մարտիրոսին «պապա»յին գործը։ Ան գնաց հեռաւոր քիւրտ գիւղերը (Սարուցին) ու անոնց ականջին փսփսաց թէ, Դատեմի երիտասարդութիւնը զէնքերով եւ «ածելի»ներով պատրաստութիւն կը տեսնէ յարձակելու Քիւրտերուն վրայ։

Եւ ահա, միամիտ սակայն հայատեաց Քիւրտերը իրենց սիրելի «քէշիշ»ին առաջնորդութեամբ ճամբայ կ'ելլեն ու կը հասնին գիւղ,— Դատեմ եւ կը սկսին հալածել Հայերը, սպանութիւններ տեղի կ'ունենան օր ցերեկով, եւ կ'առեւանգուին կիներ ու աղջիկներ, իսկ ինքը, «իմամ» կամ հօճա «Ահարոն»ը Թուրքերուն տունը նստած՝ ուրախ-ուրախ կը խօսէր, կը խնդար ու կը կրակէր Թուրքի առջեւ հպարտօրէն կը յայտարարէր իր նոր կրօնը,— իսլամութիւնը։

Ու հիմա, երբ բազմաթիւ Դատեմցիներ ամօթով կը յիշեն թշուառական տէրտէրին գզուելի արարքները, մէջտեղ կ'ելլեն նոյն արիւնէն սնած ու մեծցած Մարտիրոսներ, կը ծաղրեն «Մայիս 28»ը որուն մէջ հօճաները երբեք բաժին չունեցան եւ տակաւին երես կ'ունենան գրելու․— «Դուն որ երկու մարդու առջեւ հօրդ անունը չես կրնար ըսել»․․․

Հայրը՝ հօճա, իսկ զաւակը՝ ռամկավար։ Հոգեբանական է անշուշտ․․․

Թ․ Հ․

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կատղած են Դաշնակցութեան դէմ

ooooo

« Հայրենիք » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 յունիս)․

— « Ոմանք, մասնաւորապէս մեր հակառակորդներէն, յաճախ հարցում կ'ուղղեն մեզի, թէ ինչո՞ւ խորհրդային կառավարութեան պէս հսկայ ուժ մը պիտի ուզէ այնքան կատաղի կերպով հալածել Դաշնակցութիւնը, երբ Հայաստանի մէջ Դաշնակցութիւնը ջախջախուած է, իսկ արտասահմանի մէջ ալ արհամարհելիուժմը կըներկայացնէ Մոսկուայի համար։

Այս հարցումին պատասխանը դժուար չէ տալ։

Նախ եւ առաջ, ինչպէս խորհրդային կառավարութեան ականաւոր ներկայացուցիչները իրենք ալ խոստովանած են զանազան ռիթերով, եթէ Դաշնակցութիւնը իբր կազմակերպութիւն ջախջախուած է Հայաստանի մէջ, իբրեւ մտայնութիւն, իբրեւ ազգային ձգտում եւ իտէալ սակայն ան կ'ապրի տակաւին հայ ժողովուրդի մեծագոյն մասի հոգիին խորքը։ Հետեւաբար այսօր ալ Դաշնակցութիւնը կարողական խոշոր ուժ մըն է տակաւին Հայաստանի մէջ։ Այդ է պատճառը, որ Միասնիկեաններէն սկսած մինչեւ Խանջեանները, խորհրդային պատասխանատու գործիչները շարունակ պէտք զգացած են ու կը զգան իրենց պաշտօնական ճառերուն մէջ ընդարձակ ու կատաղի կերպով յարձակում գործել Դաշնակցութեան վրայ։

Խորհրդային կառավարութիւններկայիս կատաղի թշնամի է Դաշնակցութեան եւ ոս եւ է ժամանակէ աւելի մոլեգին կերպով կը կռուի անոր դէմ արտասահմանի մէջ գերազանցապէս այն պատճառով, որ Դաշնակցութիւնը զանազան երկիրներու մէջ *արգելք կ'ըլլայ համայնավարական միջազգային խռովարար աշխատանքներուն դաւերուն եւ թոյլ չի տար, որ արտասահմանի Հայերը գործիք դառնան Մոսկուայի դաւադիր գործակալներուն ձեռքը։*

Իսկ թէ ինչո՞ւ խորհրդային կառավարութիւնը այսքան մեծ արժէք կուտայ Հայերուն, այդ ալ կը բացատրուի այն բանով, որ Հայերը Հրեաներու եւ տարագիր Ռուսերու հետ միասին աշխարհի ամէն կողմ ցրուած համայնքներ եւ անհատներ են ներկայիս եւ կրնան անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցանել խորհրդային Չեկային կամ Երրորդ Միջազգայնականին՝ օտար երկիրներու մէջ տեղական իշխանութեանց դէմ դաւեր նիւթելու համար։

Տարագիր Ռուսերէն մեծ յոյս չկայ, որովհետեւ անոնք բոլորն ալ խորհրդային հալածանքներէն փախած անձեր են եւ մինչեւ իրենց ուղն ու ծուծը կ'ատեն այն ամէնը, ինչ որ համայնավարական է։ Արտասահմանի Հայերը, ենշող մեծամասնութեամբ թրքահայեր ըլլալով եւ միանգամայն անծանօթ ըլլալով խորհրդային պայմաններուն, կրնային գործիք դառնալ խորհրդային գործակալներուն ձեռքը, եթէ միայն չըլլար Դաշնակցութեան տարիներու աշխատանքը մեր գաղութներու մէջ։

Կարելի է վճռականապէս ըսել, որ առանց Դաշնակցութեան գաղափարական սիսթեմաթիկ պայքարին, արտասահմանի Հայերը, եթէ հետեւելու ըլլային Ռամկավարներու օրինակին, այսօր վերածուած պիտի ըլլային նոր տեսակի Հրեաներու եւ ամէն տեղ Հրեաներու մէկ կարեւոր մասին պէս հըսնարաւոր ամէն միջոցներով պիտի օգնէին համայնավարներուն՝ առաջ տանելու իրենց դաւադրական գործերը տիրող իշխանութեանց դէմ բոլոր դրամատիրական երկիրներու մէջ։

Այս է պատճառը, որ Հայաստանի մէջ եկեղեցին քանդող եւ հոգեւորական դասը անխնայ հալածող եւ սովամահ ընող խորհրդային կառավարութիւնը արտասահմանի մէջ փարիսեցիօրէն կը ներկայանայ հայկական բեկորներուն, իբրեւ հայ եկեղեցիի եւ հոգեւորականներու պաշտպան, կ'աշխատի զանոնք ամէն տեղ իր գործակալներու հակակշռին տակ առնել ու եկեղեցիի եւ ուրիշ բոլոր հնարաւոր միջոցներով գաղութներու մէջ եւս « ջախջախել » Դաշնակցութիւնը »։

ԾԻԾԱՂ

— Ըոէ, չէի՞ր ուզեր որ վաղը միասին ճաշէինք։

— Ինչո՞ւ չէ։

— Լաւ, վաղը, ժամը եօթնին քեզի եմ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

1. ԿԻՍԱՏՈՒԱԾ

»»»։ «««

Հարուստ Կորնթոսի մէջ, հանրածանօթ Միխաքլայի տանը մէջ կային երկու երգասացներ ու կ'երգէին։

Անոնք երկու երգասացներ էին — մէկը երիտասարդ, իսկ միւսը՝ ծեր։

Նախ կ'երգէր ծերունին՝ մարած ու սպառած ձայնով․ իսկ երիտասարդը թախծոտ կ'ընկերանար անոր՝ իր եօթնաղի կիթառով։

Ի՞նչ բանի համար կրնար երգել ծերունին։ Ան կ'երգէր թէ առենօք արեւը կ'այրէր աւելի ուժգնութեամբ, միրգերը կը հասուննային աւելի ծանրը, ու գինին աւելի գինովցնող էր։ Ան կ'երգէր թէ, առենօք կ'ապրէին հերոսներ, բայց, ոչ ոք եկած է զանոնք փոխարինելու։ Ան կ'երգէր թէ ինչպէս Պղուտոնի գահաւանդներուն մէջ կը շրջին մարդկային տխուր ըստուերներ։

Միխաքլայի մէջ կոչունք կար։ Ճաշասեղանին երկար ճեմելիքին մէջ ընկողմաներ էին հիւրերը եւ թանկարժէք գաւաթներու մէջէն կ'ըմպէին

...

Երկրորդ պայտը ան նուիրեց, առաջին գիրկընդխառնումէն վերջ, որոշ չափով զարգացած ու գոհ երիտասարդի մը, ու ըսաւ անոր․

— Առէք զայն իբրեւ յիշատակ, ան

...

Փոքրիկ էմֆիայի մէջ անոնց ցոյց տուին, Դիմատոսը, Աթէնքէն աքսորեալը։

Բակին աղտոտ փախթին վրայ նա-

...

վրան փորագրեց կնոջ անունը, տարիքը, օրն ու ժամը։

Իր գրասեղանին վերեւ կախուած էր պայտը, նկարներուն կարգին, անոնց նման իբրեւ գեղարուեստական

քննիչի շնորհները: Դատախազ Գ. Քամինսկի, մարմնեղ անձ մը, ժպտերես երեւոյթ կ'առնէր պարբերաբար, մանաւանդ ունկնդիրներու դարձած պահուն:

Ամբաստանեալները սրահ կը բերուին միշտ առաջնորդութեամբ ընկ. Յովհ. Անդրէասեանի եւ դուրս կը տարուին առաջնորդութեամբ Մաթէոս Լէյլէկեանի:

ԱՌԱՋԻՆ ՎԿԱՆ՝ ԴՈՂԴՈՋՈՒՆ ՊԱՌԱՒ ՄԸ

Այսօրուան առաջին վկայութիւնը տուաւ Տիկին Հանըմ Տէօքմէճեան, տարեց կին մը՝ ակնոցներով: Կը բնակի Նիւ Եորք, 186րդ փողոց: Տիկինը կը համբուրէ Աւետարանը եւ երդում ընելէ ետք կը պատասխանէ դատախազի հարցումներուն, որոնց էութիւնը հետեւեալն է.

— «Դէպքին օրը ժամը 10ին եկեղեցի մտայ: Նստած էի ձախ կողմը, երեսս դէպի խորանը, կարծեմ 6րդ նստարանը մուտքէն հաշուելով: Ուշադրութիւն ըրի Լէյլէկեանի, որ երկու երեք անգամ ետեւ նայեցաւ: Լէյլէկեան նստած էր աջ կողմը եւ ես՝ ձախ կողմը: Աչք կ'ընէր: Երբ սրբազանը թափորով դէպի խորանը կ'երթար, ես նստած էի: Երբ սրբազանը մօտեցաւ Լէյլէկեան փոխեց իր տեղը եւ ցատկեց անոր վրայ: Ցատկելն ու ընելը մէկ եղաւ, սրբազանն ինկաւ: Լէյլէկեան տեղը փոխեց ըսելով՝ ըսել կ'ուզեմ թէ ան երեք նստարան մօտեցաւ սրբազանին»:

Դատախազին հրաւէրով Տիկ. Հանըմ Տէօքմէճեան աթոռէն ելաւ եւ մօտենալով ամբաստանեալներուն ցոյց տուաւ Լէյլէկեանը: Վկան ծերութեան պատճառաւ դողդոջուն երեւոյթ մը առած էր: Ապա դատախազ Քամինսկի Դուրեան սրբազանի դերը ստանձնելով, վկան ճիւրիին առջեւ ցոյց տուաւ Լէյլէկեանի յարձակման կերպը եւ ծեծեց անոր մարմնի ստորին մասին դէմ: Տիկին Տէօքմէճեան ամբաստանեալներուն մէջէն ճանչցաւ միայն Լէյլէկեանը, այլ յայտնեց թէ սրբազանին չաթալ թագը ձգող մը եղաւ, բայց չէր գիտեր ով ըլլալը: Ըսաւ թէ այդ պահուն աղմուկ կար եւ կը զարնէին սրբազանին:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտպան փաստաբան Շերիտըն վկային դառնալով հարցուց.

— Տարիքդ քանի՞ է: = Ինչո՞ւ կը հարցնես (ծիծաղ). 60 տարեկան: (Վկան 55 տարեկան որդի մը ունի, ինչպէս կը հաւաստեն ինծի):

— Ե՞րբ 60 տարեկան եղար: — Ի՞նչ գիտնամ:

Գ. Շերիտըն իր հարցումներով ջանաց երեւան բերել թէ Տիկին Հանըմ Տէօքմէճեան Լէյլէկեանը չէր ճանչնար եւ թէ լուսանկարներու նայելով է որ կարծեր է թէ կը ճանչնայ:

— Դեկտ. 24ին կէսօրէ ետք ոստիկանատուն գացի՞ր եւ պատմեցի՞ր տեսածներդ:

— Այո, բայց խելքս գլուխս չէր:

— Խնդիրը խելքդ վրադ ըլլալու մասին չէ. ըսի՞ր հոն թէ ինչ տեսար: = Այո:

— Երբ եկեղեցի գացիր, պաշտամունքը սկսած էր եւ նստար, չէ՞: = Այո:

— Երբ նստար, աղօ՞թք ըրիր թէ չորս բոլորդ նայեցար: = Չորս բոլորս նայեցայ:

— Քեզի պէս կին մը աղօթք չընէ՞ր:

— Երբ սրբազանը տեսնէի, կը փառաւորուէի:

Վկան այնուհետեւ պատասխանեց թէ սրբազանը գալուն իր աչքը անոր վրայ էր, թէ 1933 դեկտ. 24էն առաջ տեսած չէր Լէյլէկեանը, թէ նոյն նստարանին աջ ծայրը Լէյլէկեանը եւ ինք վկան նստած էր ձախ կողմը: Լէյլէկեանը աջ ծայրի երկրորդն էր: Յետոյ փոխեց դիրքը եւ քալեց:

Գ. Շերիտընի թելադրութեամբ դատախազը կը կարդայ ոստիկանատան մէջ վկային ըրած յայտարարութիւնը: Փաստաբանը կը շարունակէ.

— Լէյլէկեանը եկեղեցիին մէջ ծեծեցի՞ն: — Այո: — Դուն ալ ծեծեցի՞ր: — Ես ալ ծեծեցի:

Լէյլէկեանի ձեռքը դանակ տեսա՞ր: — Լէյլէկեանի ձեռքը դանակ չտեսայ:

— Երբ դեկտ. 24ին ոստիկանատան մէջ հարցուցին, ըսի՞ր թէ «երբ սրբազանը եկաւ ներս, մարդ մը մօտեցաւ անոր, յետոյ ժողովուրդը յարձակեցաւ»: — Այո՛:

— Քանի որ Կարապետեան եպիսկ.ը կար սրբազանին առջեւը, կային նաեւ ուրիշներ, դուն կրցա՞ր տեսնել Լէյլէկեանի սրբազանին դէմ խոյանալը: — Այո՛:

— Հիմա ի՞նչ կ'ըսես (վկան կը խօսէր դեռ): — Ինքնիրենս կը խօսիմ (ծիծաղ):

— Ո եւ է մէկը բացատրութիւն տուա՞ւ տալիք վկայութեանդ մասին: — Ո՛չ:

Գ. Շերիտըն վար կը կանչէ վկան եւ կը դիտէ անոր քալուածքը:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ (ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍ ՆԻՍՏԻՆ)
ՆԱԽԿԻՆ ԼՐՏԵՍԻ ՄԸ ՅԱԿԱՍԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ԹԻԿՆԱՊԱՀԸ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ԹԷ
«ԽՐԱՊԷՍ ԲԱՆ ՉԷ ՏԵՍԱԾ»

»»»· ·«««

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Գ. Պարթու Պելկրատի մէջ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պուքրէշէն գնաց Պելկրատ, ուր նոյնպէս արժանացաւ ջերմ ցոյցերու: Ճամբորդութիւնը տեղի ունեցաւ շոգենաւով, Դանուբի վրայ: Հարիւրաւոր շոգեմակոյկներ եւ նաւակներ դիմաւորելու գացած էին: Քարափին վրայ բարի գալուստ մաղթեցին Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, Փարիզի դեսպանը եւ ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնատարներ: Բոլոր փողոցները զարդարուած էին երկու երկիրներու դրօշներով:

Նոր ընդհարումներ աջերու եւ ձախերու միջեւ

Շաբաթ օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան Լօխանի մէջ: Ազգայնականները ժողով մը սարքած էին, ուր պիտի խօսէր Հրեղէն Խաչի նախագահը, գնդ. Տը Լա Ռօք: Համայնավարները եւ ընկերվարականները հակացոյց մը կազմակերպեցին սրահին շուրջը եւ փորձեցին խանգարել, բայց իրենց դիմացը գտան ոստիկանական ամուր շղթայ մը: Այս առթիւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ, եւ ոստիկանները քարի բռնուեցան: Հարկ եղաւ օգնութեան կանչել ծովային հրշէջ զինուորները: Ասոր վրայ ցուցարարները կտրտեցին հրշէջ մեքենաներուն խողովակները: Այս անկարգութեանց հետեւանքով, ծանրապէս վիրաւորուեցան երկու պահակներ եւ 22 ոստիկան — զինուորներ, հրշէջ մը եւ քանի մը սպաներ: Ցուցարարներէն ալ շատ մը վիրաւորներ կան: Ձերբակալուեցան 27 հոգի, որոնց 8ը դատի պիտի յանձնուին:

⁂ Թուլուզի դէպքերուն առթիւ (18 յունիս), 8 հոգի դատապարտուեցան մէկ շաբաթէն 40 օր բանտարկութեան:

Ծանր արկած մը եւ 40 վիրաւոր

Կիրակի գիշեր ժամը 10.45ին ծանր արկած մը պատահեցաւ Լա Կառէն - Պէզօն — Հուիյլ գծին վրայ (Փարիզէն 10 վայրկեան հեռու, Սէն Լազարի գիծ): Ճամբորդի կառախումբ մը զարնուեցաւ բեռնատար շոգեկառքի մը, եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան: Զարնուած կառախումբը գիծէն դուրս ելաւ, եւ մեքենավարը երկու շոգեկառքերուն մէջտեղ մնաց, ծանր վէրքեր ստանալով:

Զարօ աղա մահացեր

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր Զարօ աղան, զոր 120էն մինչեւ 150 տարեկան կը հաշուեն, ծանրապէս հիւանդացած է եւ արիւն կը միզէ:

Ն. Վ. Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկեան, Տիրան պէյ Նորատունկեան եւ զաւակը Ժ. Նորատունկեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ճիւհէրեան, Տիկին Ե. Աւետիսեան, Տիկին Մ. Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Թորոսեան, ինչպէս նաեւ Նորատունկեան, Չօպան-եան, Սիրափեան, Նուրեան, Աւգեր եւ Փափազեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆի
(Ծնեալ Չօպանեան)

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ 23 յունիսին, շաբաթ գիշեր, իր բնակարանին մէջ, 21 ռիւ Պօժոն, Փարիզ:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չորեքշաբթի օր (27 յունիս) առաւօտեան ժամը 11ին, Հայոց Եկեղեցիին մէջ, ռիւ Ժան Կուժօն 15, Փարիզ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

♣

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՅՈՒԼԻՍ 8ին, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՂԱՔԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տարեկան Դաշտահանդէսը ՅՈՒԼԻՍ 8ին:
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ
կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն Թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
1 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւնը:
Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
կազմակերպուած ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
30 յունիս Շաբաթ երեկոյ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՅՈՒԼԻՍ 8 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ 8ՐԴ ՄԵԾ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի Մասնաճիւղի կողմէ, 15 յուլիս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ: Տեղի կ'ունենան նաւասարդեան խաղեր, հեծելանիւի եւ ֆութպոլի բաժակի մրցումներ: Արձանագրութեանց եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café des Sports, Aharon Dikranianի, 132 Rue Lafayette, Vienne.

Արձանագրութիւնները կը փակուին ամենաուշ յուլիս 10ին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Hôtel des Sociétés Savantes
28, Rue Serpente et 8, Rue Denton Paris (6)
(Métro: St. Michel et Odéon)

Գ. Պէրնար ՎԱՀԷ, իրաւաբան ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու, Յունիս 28ի հինգշաբթի իրիկուան ժամը 8.30ին ֆրանսերէն բանախօսութիւն մը պիտի տայ Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ նիւթ ունենալով ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԸ (1881 յուլիս 29) ՄԱՄՈՒԼԻ ԵՒ ՈՐԻՇ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԱՒ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՈՃԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐԸ (դրդում ոճրագործութեան եւ հրապարակային անուանարկութիւն եւ վիրաւորանք). ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏԻԺ:

Սրահին դռները հասարակութեան համար բաց պիտի ըլլան ժամը 8.15էն սկսած: Սահմանափակ թիւով տոմսակներ հանուած են, պէտք է աճապարել եւ տեղ ապահովել:

ՏՈՒԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ 3 ՖՐԱՆՔ

Յունիս 10էն սկսած տոմսակ կարելի է ապահովել Պրն. Գ. Վահէի գրասենեակէն, 94, ռիւ Սէն Լազար, Փարիզ, (Կառ Սէն Լազար) «Յառաջ»ի խմբագրատունէն եւ Սօսիէթէ Սավանթի դռնապանէն:

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԽԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

MERCREDI
27
ՅՈՒՆԻՍ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
27 Juin
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2532

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՍՐՏՑԱՒ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— Անկախութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, լայն տեղ տուիք օտարներու մասնակցութեան պարագաներուն եւ ճառերուն: Նոյն իսկ խմբագրականներով ալ չնշմարեցիք այս կէտը: Արդ, չէ՞ք վախնար որ այս կարգի արտայայտութիւններով անհիմն յոյսեր կը ներշնչուին, կը մթագնի ժողովուրդին քաղաքական գիտակցութիւնը, ինչպէս պատերազմէն առաջ եւ զինադադարի օրերուն:

— Կը թուի թէ չէք ըմբռնած եղած հրատարակութեանց եւ արտայայտութեանց ոգին: Նախ, մամուլը պարտաւոր է արձանագրել ամէն կարեւոր երեւոյթ որ կապ ունի մեր հանրային-քաղաքական կեանքին հետ: Կրնաս տարբեր տեսակէտ ունենալ — եւ արտայայտել — բայց, ինչո՞ւ չգիտնալ տալ լուրը: Երկրորդ, ի՞նչ էր մեր ըսածը, ամէն անգամ որ կ'անդրադառնայինք այդ մասնակցութեան: Շատ բացորոշ: Ըսել կ'ուզէինք եւ կ'ըսենք,— Ահա տեսէք, օտարներն անգամ, քաղաքական եւ զինուորական դէմքեր, նոյն իսկ նախարարներ, երեսփոխաններ եւ քաղաքացիներ, ընկերվարական կամ քաղքենի, պատիւ կը սեպեն մասնակցիլ հայկական յաղթանակի մը տօնակատարութեան, կը յարգեն թափուած արիւնը եւ հալածական ժողովուրդի մը ազատագրական ճիգը. մինչդեռ մեր մէջ կան դաս մը մարդիկ որ կորսնցուցեր են մարդկային եւ ազգային արժանապատուութիւնը, մոռցեր են պատմութիւնը եւ հայկական բազուկին փառքը…

— Բայց մեր ժողովուրդը դիւրահաւան է եւ կը յափշտակուի: Կը կարծէ թէ այսօր - վաղը բան մը պիտի պատահի եւ մեր օտար բարեկամները, այս կամ այն պետութիւնը պիտի օգնեն մեզի:

— Մենք շատոնց փակած ենք այդ կարգի միամտութեանց էջը, եւ ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ, միշտ ալ կը շեշտենք թէ «օտարէն չկայ մեզ յոյս»: Մեր բոլոր տեսութիւններուն մէջ դուք պիտի չգտնէք տող մը, որ հակառակ այս անողոք իրականութեան: Չէ՞ք գիտեր, յաճախ կոպտօրէն կը քննադատենք նոյնիսկ մեր անդրանիկները, որ լաւ չճանչցան Եւրոպան եւ տարուեցան երազներով ու վէպերով: Մեր ամբողջ մտահոգութիւնն եղած է եւ է՝ արթուն պահել հանրային գիտակցութիւնը, պարզել, վերլուծել ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր շուրջը, մեր մէջ եւ մեզմէ դուրս, եւ ցուցնել շիտակ ճամբան: Որովհետեւ կուսակցական չէք, դժուար պիտի հասկնաք մեր կուսակցութեան հիմնական քաղաքականութիւնը: Բայց ահա մամուլը որ անոր արտայայտիչն է, որ ամէն օր եւ ամէն տեղ կը պարզէ Դաշնակցութեան տեսակէտները, կը բացատրէ թէ ինչ կ'ուզենք եւ ինչպէս կ'ուզենք: Վա՛յ մեզ, եթէ նորէն մեր ոտքը կտրի գետնէն, հանդիսական ցոյցերով, ճառերով եւ համակրական արտայայտութիւններով:

— Հապա ձեր հակառակորդները կ'ըսեն թէ Մուսոլինիին, Հիթլէրին կամ Փոմփիլիին ապաւինած՝ նոր աղէտներ կը պատրաստէք այս ժողովուրդին համար…

— Բարեւ ըրէք այդ պարոններուն եւ յանձնարարեցէք ուշադրութեամբ կարդալ ինչ որ կը գրենք եւ կը խօսինք: Բայց աւելորդ յոգնութիւն է: Անոնք շատ լաւ գիտեն մեր ըսածն ու ըրածը, բայց որովհետեւ իրենց պաշտօնը խռովել կամ արիւն պղտորել է, սուտ - խենդ կը ձեւանան եւ հէքեաթ կը պատմեն: Ի՞նչ ընենք. աշխարհը շատ լայն է, իսկ ամէն մէկ Հայ՝ քաղաքագէտ եւ փիլիսոփայ: Անոնք իրենց ճամբան, մենք ալ մերինը: Հարցուցէք թէ իբրեւ աւելի ողջամիտ եւ իրատես, ունի՞ն բանաձեւ մը որ դիմանայ քննադատութեան: Իրենց ամբողջ իմաստութիւնը կ'ամփոփուի մէկ բառի մէջ.— «Թագաւորը (Երեւանը) գիտէ. թագաւորը կ'ընէ»: Մինչդեռ երբեք այսքան բարդ եւ անստոյգ եղած չէր մեր կացութիւնը, մանաւանդ արմատախիլ այս ափերուն վրայ նետուելէ յետոյ: Կարծեմ շեղեցանք նիւթէն…

— Ո՛չ, ո՛չ, այդ էր որ կ'ուզէի հասկնալ: Ըլլալով պարզ աշխատաւոր մը, միջոց չունիմ կանոնաւոր հետեւելու ամէն անցուդարձի: Ուրեմն, որ եւ է գործնական արժէք չունին օտարներու համակրական արտայայտութիւնները, տօնական կամ ուրիշ առիթներով:

— Ունին՝ քաղաքական դատի տեսակէտով: Բոլոր ճառերն ու հաւաստիքները փրփուրի կը վերածուին, ճակատագրական պահուն: Տեսաք արդէն. նոր դասեր առնելու պէտք չունինք, Մեծ Պատերազմէն եւ 1920–21էն յետոյ: Հազար երեսփոխան եւ նախարար եւ սպայակոյտ դան ճառ խօսին Ապրիլ Տասնըմէկին կամ Մայիս 28ին, մէկ թիզ հող չեն կրնար շահեցնել մեզի, ոչ ալ բարելաւել մեր այսօրուան վիճակը: Բայց, արտաքին կապերը, բարեկամութիւնները միշտ ալ օգտակար են, առօրեայ հոգերու համար: Ցրուած ենք բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ունինք տարրական պարտականութիւններ եւ իրաւունքներ, որոնք արտաքին աջակցութեան կը կարօտին: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս կղզիացած պիտի մնանք, մենք մեզի խօսելով եւ վիճելով,— կարծես թէ կտուց անապատ ըլլայինք: Այս կարգի յարաբերութեանց բարոյական արժէքն իսկ շահ է մեզի համար: Մեր ձեռքն է անոնց իմաստը ըմբռնել այնպէս ինչպէս որ է, եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ կը պատկերացնէ մեր երեւակայութիւնը: Ահա թէ ո՛րքան յստակ է մեր ուղեգիծը:

— Ձեր հակառակորդները աշխարհ կը դղրդացնեն, երբ հայ երիտասարդ մը յաղթէ «ֆութպոլ»ի մէջ կամ աղջիկ մը ծափեր խլէ պարելով օտար բեմի վրայ: Օտար սատրճանուորներու մասնակցութիւնը՝ Մայիս 28ի տօներուն՝ այնչա՞փ ալ արժէք չունի:

— Այդ հարցումը եւ դեռ բազմաթիւ հարցեր ուղղեցէք անո՛նց, կարմիր կամ դեղին շապիկ հագած խեղկատակներուն, որոնց այնքան կը յարմարի աւետարանական խօսքը.— «Տէ՛ր, թող դոցա, զի ոչ գիտեն…»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»··«««

ԹՐՔԱՑԱԾ ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ԲՌՆՈՒԻ ԾԱՆՐ ՀԱԿԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

ՈՒՐԻՇ ՎԿԱՆԵՐ ԿԸ ԿՐԿՆԵՆ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԿԱՆԵՐԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ԴՊԻԼ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ (Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 14 յունիս.— Կարճ դադարէ մը յետոյ ժամը 11.30ին դատախազը վկայութեան կանչեց Տիգրան Զամաքեանը որ անգլերէն գիտէ, ակնոց կը դնէ եւ յաճախապակիի վրայ նկարիչ է:

Կը վկայէ թէ դեկտեմբեր 24ին եկեղեցին էր եւ տեսած է յարձակումը եւ յարձակողները: Ապա կը հրաւիրուի ցոյց տալու իր տեսած յարձակողները եւ վար գալով կը մատնանշէ Մաթէոս Լէյլէկեանը (թիւ 1), Նշան Սարգիսեանը (թիւ 2), Ոսկան Երկանեանը (թիւ 3), Մարթին Մօզեանը (թիւ 4), Ճ. Կ. Զալըգեանը (թիւ 5) եւ Ճան Միրիճանեանը (թիւ 7): Ու կը շարունակէ.

— «Լէյլէկեանը նստած էր աջ կողմը, գլուխը կոթնցուցած ձախ ձեռքին ափին, աջ ձեռքը ծոցը: Սրբազանը գալով կ'օրհնէր աջ ու ձախ: Եկաւ օրհնեց զիս ալ: Այդ ատեն Լէյլէկեան 6րդ նստարանին քով եկաւ: Երբ Սրբազանը եկաւ Լէյլէկեան ոտքի էր եւ կ'օրհնէր Լէյլէկեանը: Յանկարծ Լէյլէկեան խոյացաւ եւ Սրբազանը կռնակի վրայ ծռեցաւ: Այդ պահուն ես նստարանին վրայ ելայ եւ Լէյլէկեանի ձեռքը տեսայ ճերմակ բան մը»:

Զամաքեան ըսաւ թէ Սարգիսեան կը զարնէր Սրբազանին, Երկանեան կը կռուէր, Մօզեան աջ կողմէն կը զարնէր, Միրիճանեան կը պոռար կը կանչէր, իսկ Զալըգեանի համար ըսաւ. «Զալըգեան կը խօսէր, բայց չտեսայ Սրբազանին զարնելը»:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբանին հարցումներուն պատասխանելով, Զամաքեան ըսաւ թէ դեկտեմբեր 24ի իրիկունը ժամը 7ին ատենները գացած է ոստիկանատուն, տեսած է Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի ձերբակալումը, տեսած է Լէյլէկեանի ծեծուիլը: Դաշունահարումէն ետք քանի վայրկեան եկեղեցի մնալը չի յիշեր:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Կը յիշես Լէյլէկեանի ձեռքը գլխուն տանիլը, կը յիշես աջ ձեռքը ծոցը տանիլը, կը յիշես յարձակիլը եւ չե՞ս յիշեր քանի վայրկեան եկեղեցի մնալը դէպքէն ետք: = Ոչ:

— Դուն թուրք լրտես եղած չե՞ս: = Ո՛չ:

— 1915ին մահմետական չեղա՞ր եւ անունդ Մուհամմէտ Ճէմիլ չէ՞ր:

= Չսպաննուելու համար եթէ դուք իմ տեղս ըլլայիք դուք ալ կ'ըլլայիք:

Զամաքեան կ'ազդուի, կը յուզուի, կը ջղայնոտի եւ թաշկինակը հանելով թուք կ'առնէ բերնէն:

— Շահագրգռուա՞ծ էիր այդ դէպքով: = Այո՛:

— Սրբազանը կը սիրէի՞ր: = Կը սիրէի: — Ինչո՞ւ դէպքէն անմիջապէս ետք ոստիկանութեան չիմացուցիր: = Կը վախնայի:

— Եկեղեցիէն դուրս կեցած ատենդ ոստիկաններ կայի՞ն: = Այո՛:

Պ. Շէրիտըն կարդալով յունուար 10ին ոստիկանութեան մօտ Զամաքեանի յայտարարութիւնը, որ պատմուածքի ձեւով եղած է եւ ոչ հարց-պատասխանի, բռնեց հակասութիւնները: Զամաքեան իր գրաւոր յայտարարութեան մէջ կ'ըսէ.— Զալըգեանը տեսայ որ զարկաւ Սրբազանին», մինչ դատարանին առջեւ կ'ըսէր թէ չէ տեսած Զալըգեանի զարնելը: Յետոյ դատարանին առջեւ չըսաւ թէ տեսած է Սարաֆեանը, մինչ ոստիկանութեան ըրած յայտարարութեան մէջ տուած էր անոր անունը:

Զամաքեան շուարեցաւ եւ նեղ վիճակի մէջ ինկաւ. յետոյ Շէրիտընի հարցումներուն վրայ ըսաւ թէ «Զալըգեան կը զարնէր Սրբազանին»: Երբ Զամաքեան աւելի խիստ հարցաքննուեցաւ, սկսաւ «չեմ յիշեր»ին ապաստանիլ: Յետոյ՝ ըսաւ թէ դեկտեմբեր 24էն ասդին երկիւղի տակ կ'ապրի: Ապա սկսաւ վիճիլ Պ. Շէրիտընի հետ, որ օձիքը թող չէր տար: Դատաւոր Քոբրիկըն թէեւ միջամտեց, բայց Պ. Շէրիտըն ըսաւ.

— Տէր դատաւոր, իմ հարցումներուս նպատակն է ստուգել թէ այս վկան դեկտեմբեր 24ին երկիւղի տա՞կ ըրած է իր յայտարարութիւնը թէ հիմա կ'ըսէ բաներ զորս երբեք չէ տեսած»:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— «Չեմ յիշեր» կ'ըսէ եւ այդ է պատասխանը:

Զամաքեան նեղուած եւ ջղայնոտ մեկնեցաւ աթոռէն:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՓԱՆՏԱԼԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վկան որ Նիւ Եորք, 130 E. 102րդ փողոցը կը բնակի, պատմեց հարցպատասխանի ձեւով.

— «Դեկտեմբեր 24ին եկեղեցին էի: Թափօրէն առաջ գացի: 7րդ նստարանը նստած էի, ետեւէն հաշուելով: Տեսայ յարձակումը: (Վար կ'իջնէ բեմէն եւ ցոյց կուտայ Լէյլէկեանը): Կանգնած էի եւ երեսս Սրբազանին դարձուցեր էի երբ ներս եկաւ: Սրբազանը կուգար եւ ես վերջինն էի որ խաչ կը համբուրէի, երբ Լէյլէկեան խոյացաւ եւ իր երկու ձեռքերը այսպէս ըրաւ (ձեռքերը աջ ու ձախ կը շարժէ, ապա վար կուգայ ճիւրիին առջեւ եւ ցոյց կուտայ Լէյլէկեանի շարժելու եղանակը):

Պաշտպան փաստաբանը հարցաքննելով ջանաց ցոյց տալ թէ Համբ. Փանտալեան դուրսէն խրատ առած եւ դատարան եկած է:

— Դեկտեմբեր 24ին ոստիկանութեան բան մը ըսի՞ր: = Չըսի: Չըսի նաեւ ոչ ոքի: (Կը վիճի փաստաբանին հետ եւ անգլերէն կը խօսի):

Ապա երեւան կուգայ որ այս վկան ամբողջ շաբաթ մը սպասեր եւ յետոյ գացեր է ոստիկանատուն, ընկերակցութեամբ իր քեռայրին՝ Համայեակ Պօյաճեանի: Դեկտեմբեր 24էն առաջ տեսած չէ Լէյլէկեանը:

Փաստաբանը վար հրաւիրեց Փանտալեանը եւ եկեղեցւոյ յատակագծին վրայ Լ. գրով ճշդել տուաւ Լէյլէկեանի եւ Փ. գրով իր՝ վկային նստարաններու դիրքերը: Ապա կարեւոր հակասութիւն մը տեսնելով վկային նախապէս ըսածներուն եւ նշանակած դիրքերուն միջեւ, եկեղեցիին յատակագիծը տուաւ երդուեալներուն գլխաւորին, որ կարդաց յանձնեց միւս երդուեալներուն ուշադրութեան: Պ. Շէրիտըն չըսաւ թէ ի՞նչ են այդ տարբերութիւնները, միայն ուզեց որ ճիւրին գիտնայ:

Փանտալեան ըսաւ թէ եկեղեցիին մէջ իր քեռայրը օգներ է իրեն բռնելու Լէյլէկեանը, որուն ձեռքը դանակ տեսած չէ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԱԳՈՒՇԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (թարգմանով)

Այս վկան կը բնակի 2264, Մէտիսըն Էվընիւ, Նիւ Եորք, եւ ըսաւ թէ դեկտեմբեր 24ին կնոջը հետ եկեղեցի գացեր է եւ մուտքէն հաշուելով նստեր է 10 կամ 11րդ նստարանին վրայ, խորանին նայելով աջ կողմէն: Երբ Սրբազանը ներս եկեր է, ամէնքը ոտքի ելեր են եւ ինք երեսը դարձուցեր է դէպի պատարագիչը, եւ այդ պահուն Լէյլէկեան յարձակեր է Սրբազանին վրայ, որ ծռեր է ձախ կողմը:

Վկան եկաւ ցոյց տուաւ Մաթ. Լէյլէկեանը եւ տեսարանին վերարտադրութիւնն ըրաւ ճիւրիին առջեւ: Ապա շարունակեց.

— Լէյլէկեանի քով մարդ մը կեցած էր, այդ մարդը չեմ յիշեր: Լէյլէկեան անոր ետեւէն անցաւ եւ յարձակեցաւ Սրբազանի որովայնին վրայ»:

Այս պահուն դատախազ Քամինսկի Դուրեան արք.ի դիրքը առնելով, Պ. Թագուշեան Լէյլէկեանի ձեւն առաւ եւ յարձակեցաւ անոր որովայնին վրայ: Դատախազը ուժեղ հարուածէն ցնցուեցաւ եւ ամբողջ դատարանը ծիծաղի մէջ ինկաւ:

Շէրիտընի հարցաքննութեան պատասխանելով, Պ. Թագուշեան ըսաւ թէ տալիք վկայութեան համար իր կնոջը հետ անգամ խօսած չէ: Տիկին Թագուշեան երէկ վկայութիւն ըրաւ եւ իրիկունը պատմած է իր ամուսնոյն ամբողջ ըսածները, բայց խօսած չէ եղեր իրենց եւ Լէյլէկեանի նստարանին միջեւ գտնուած պարապ նստարանի մասին:

ՏԻԿԻՆ ԱԳԱՊԻ ՆՈՐ ԱՐԵՒԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ծերունի կին մըն է այս, կապոյտ աչքով բարի մայրիկ մը, որ բերուած էր վկայութեան: Անգլերէն չի գիտեր: Երբ դատախազը հարցուց տարիքը, «Թիւը չեմ գիտեր», ըսաւ: Ան ալ եկեղեցին է եղեր եւ դեկտեմբեր 24ին տեսեր է յարձակումը: Ցոյց տուաւ Լէյլէկեանը եւ Սարգիսեանը: Ըսաւ թէ Լէյլէկեան խոյացաւ Սրբազանին վրայ եւ ձեռքերով հրեց. Սարգիսեանն ալ հետն է եղեր:

Շէրիտընի հարցաքննութեան պատասխանելով, յայտնեց թէ հինգերորդ անգամն է որ կը հարցաքննուի:

⁂ Պէտք է յայտնել թէ դատը շատ դանդաղ կ'ընթանայ, վկաներու անգլերէն չգիտնալուն կամ թերի գիտնալուն համար: Եւ յետոյ նոյն ձեւերը վկայութեան, Լէյլէկեանի յարձակման նմանութիւնն ընելու ատեն: Կարծես վկաները մարզուած ըլլային եւ կանխաւ գիտնային թէ Լէյլէկեանը թիւ 1 ամբաստանեալն է: Այս կէտերն է որ պաշտպան փաստաբանը կը ջանայ երեւան բերել ուրիշ հակասութեանց հետ:

Դատը պիտի շարունակուի վաղը:

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, վաղուան յետաձգեցինք վեցերորդ նիստը:

Դատավարութիւնը օրը օրին ներկայացնելու համար, Նիւ Եորքի մէջ կը հրատարակուի նաեւ լրատու մը, «Սուրհանդակ», որուն յունիս 14ի թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ խմբագրականը (ՀԱՄԲԵՐՈՂ ԵՒ ՊԱՂԱՐԻՒՆ).

— «Դուրեանի սպանութեան դատավարութիւնը, որ ներկայիս տեղի կ'ունենայ Նիւ Եորքի մէջ, տեսակ մը ջղային մտավիճակ ստեղծած է մասնաւորապէս հայ հասարակութեան համար: Շատեր այնքան անհամբեր սկսած են ըլլալ, որ նոյնիսկ մեղադրեալներու մասին աննպաստ կամ նպաստաւոր եզրակացութիւններ կը հանեն:

Աւելորդ է ըսել որ նման պարագաներու ներքեւ շատ ալ անբնական բան մը չէ այս ջղագրգիռ հոգեվիճակը: Սակայն մեր հայրենակիցները գիտնալու են որ անտեղի ենթադրութիւնները եւ անհարկի եզրակացութիւնները ոչ միայն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԿԱՐԴԱՐ

»»» ·«««

Խ. Հայաստանի մասին ամէնէն վաւերական — այսինքն «բշնամական» — լուրերը կը գտնուին բուն իսկ խորհրդային հրատարակութեանց մէջ:

Ահա վերջին նորութիւնը:

«Խ. Հայաստան»ն է որ կը պատմէ (թարգմանուած հայերէնի).

— «Երեւանի երկաթագծի 500 բանուորներէն 15 հոգի, նոր երկաթագծի 1000 բանուորներէն 80 հոգի, պահածոյի գործարանի 400 բանուորներէն 30 հոգի, բազմարուեստեան վարժարանի 400 ուսանողներէն 40 հոգի, կարի գործարանի 800 բանուորներէն 30 հոգի միայն «Խորհրդային Հայաստան» կը կարդան»:

Կացութեան ողբերգութիւնը լաւ ըմբռնելու համար, նկատեցէք որ խորհրդային թերթ, մասնաւորապէս «Խ. Հայաստան» կարդալը այնքան ալ կամքի ձգուած չէ, այլ պարտականութիւն է:

Ինչո՞ւ այսպէս,— պիտի հարցնէք:

Արդար ըլլալու համար, խոստովանինք թէ արտասահմանի մէջ ալ այսպէս է:

Մարդիկ հայերէն թերթ կարդալը կը նկատեն տեսակ մը շնորհ: Թէեւ, իրականին մէջ, երեք հազար տպուած թերթ մը վեց հազար հոգի «աչքէ կ'անցընէ», Արեւելքէն մնացած սովորութեամբ մը:

Բայց տրամաբանական չէ՞ր սպասել որ կացութիւնը աւելի մխիթարական ըլլար Հայաստանի մէջ:

Չէ՞ որ տարիներէ ի վեր գնահատելի ջանքեր կը թափուին, կարդալ — գրել սորվեցնելու համար:

Միւս կողմէ, ինչպէս ըսի, պարտաւորիչ է խորհրդային թերթերու ընթերցումը: Յաճախ հսկողութիւն մը կը կատարուի եւ մրցումներ կը սարքուին, բարի նախանձ շարժելու համար:

Արդ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ հայ գիւղացին եւ բանուորը խորհրդայինթերթ կարդան, սիրեն կարդալ, երբ ուղղագրութիւնը չինարէն է, տառը բառէն հինգը օտար են, իսկ շարադրութիւնը՝ «սալատ ռիւս»:

Վերջերս «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական կեդր. օրկանը, կծու խայթոց մը կ'ուղղէր օտարաբանութեանց դէմ, տակէ տակ շարելով գրլուխ - գործոց նախադասութիւններ:

Ճաշակեցէք, եթէ կը հաճիք.

—ԻՆՏԵՆՍԻՎ ԻՆՏԵԼԵԿՏԻ ԳՈՐԾՕ-ՆԸ ՖԵՆՈՄԵՆԱԼ ԴԻՍԿՐԻՄԻՆԱՑԻԱ-ՅԻ Է ԵՆԹԱՐԿՈՒՄ ՏՐԱՆՍՑԵՆԴԵՆ-ՏՈՒԹԻՒՆԸ»: (Արտատպուած «Խ. Հայաստան»ի մէջ, 5 յունիս):

Նմոյշ մը եւս.

— «Ֆոլկլորը՝ լինի դա գրի առնուած, թատրոնական, պարային թէ երաժշտական, ունի շատ այնպիսի տարրեր, որոնք չեն կարող՝ համապատասխան հարմոնիզացիայից յետոյ, չմտնել խորհրդային արուեստի սոցիալիստական ստիլի ձեւաւորման մէջ»:

Եւ վերջապէս երրորդ մը.

— «Ֆոլկլորի բոլոր տեսակների ստրուկտուրային գծերը»:

Այս բոլորը առնուած են Անդրկով-կասեան գեղարուեստական թերթէ մը (ռուսերէն):

Եթէ օրինակները հայերէն հրատարակութիւններէ առած ըլլայինք…

ՎԱՀԷ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

»»»··«««

Լրացնեմ տեսութիւններս, որոնց առաջին մասը հրատարակուեցաւ յունիս 22ին:

Այսօրուան Գերմանները շատ փոխուած չեն իրենց նախնիքներէն: Անոնք նոյն վրէժխնդիր եւ հերոսական ոգին ունին, իրենց տենչերու եւ հայրենասիրութեան մէջ սանձարձակ, միշտ անհանգիստ հոգիով, յաղթութիւններ կ'երազեն: Այսօրուան ռազմապաշտ գերման բռնակալը յատկանշական ժառանգութիւնն է հին Գերմաններուն, որոնք խոր եւ անթափանցելի անտառներու մէջ ապրելով՝ ընդարձակ աշխարհին տիրապետելու կարօտն ունէին:

Գերման մարդու ըմբռնումին մասին յատկանշական վկայութիւն մը ունի պավարիական նացի նախարար Շէմ, որ կ'ըսէ ուսուցիչներու համաժողովի մը մէջ խօսած իր մէկ ճառին մէջ.

— «Ազգային - ընկերվարական շարժումին նպատակը հիմնուած է ցեղ, բանակ, անձնաւորութիւն եւ կրօնք հասկացողութիւններու վրայ: Գիտակցութեամբ դուրս կը նետենք դաստիարակ բառը՝ անոր տեղ գրելով ժողովուրդ եւ Աստուած բառերը: Երկրային ամբողջութիւններու, այն է՝ ժողովուրդի, արիւնի, ցեղի, հողի, հայրենիքի վրայ կը դնենք Աստուած ամբողջութիւնը: Ասոնք են մեր դաստիարակութեան նշանաբանները: Ցեղային, ժողովրդական, հերոսական եւ հեթանոսական գործերը, դէպքերը վեր հանել. գերման մեծ մարդոց տիպարները պիտի առաջնորդ ըլլան նոր սերունդին»:

Շէմ կը յանձնարարէ իբրեւ նոր գիտութիւն դպրոցներէն ներս մտցնել ժողովուրդներու գիտութիւն, ցեղաբանութիւն, զինուորական աշխարհագրութիւն, սահմանակից երկիրներու աշխարհագրութիւն: Այս ճիւղերը, կ'ըսէ Շէմ, նոր սերունդին բոլորովին նոր կրթութիւն պիտի տան, քան մինչեւ այսօր: «Այսօրուան դպրոցը ոչ թէ ուսումնարան կամ աշխատանքի վայր պէտք է ըլլայ, այլ քաղաքացիական կրթութեան վայր»:

Իսկ վարչապետ Հիթլեր, մաքի մարդէն, կը գերադասէ մարմնի մարդը, ուժեղ մարդը: Ան իր մէկ ճառին մէջ կ'ըսէ:

— «Թէեւ գիտականապէս քիչ զարգացած, բայց մարմնապէս առողջ, հաստատ, բարի նկարագրով, վճռականութեան ոգիով, կամքի ուժով լեցուն սերունդ մը, ժողովուրդի մը համար աւելի արժէք կը ներկայացնէ, քան մտաւորապէս հարուստ բայց տկարակազմ մարդիկ, մենք կ'ուզենք տեսակ մը սպարտականութիւն հասցնել: Անոնք որ չեն ցանկար, պէտք է հրաժարին պետական - քաղաքացի համարուելէ»:

Անդրադառնալով դարձեալ նախարար Շէմի ուրիշ մէկ յայտարարութեան որ Հիթլերի նոյն գաղափարը ուրիշ կերպով կ'արտայայտէ, կ'ըսէ.

—«Պեստալոցցի մեծ մանկավարժը սիրոյ սահմանումէն կը հետեւցնէր հայրենիքի եւ ժողովուրդի սէրը: Երկրի մը կառավարութիւնը ընտանիքի եւ զաւակներուն պաշտպանը պէտք է ըլլայ: Ամէն մէկ գերման կազմակերպութեան նպատակը պէտք է ըլլայ «Գերմանիան պէտք է ապրի» բանաձեւը:

«Դաստիարակին պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ տղոց մէջ արթնցնել ցեղի եւ հոգիի գիտակցութիւնը: Գերմաններու հոգին ներգործող, գերմանականութիւն փնտռող, ալեկոծող, բռունցքի տէր մարդը պէտք է կերտել: Գերման մարդը յատկանշողը պէտք է ըլլայ հերոսականը եւ դիւցազնականը»:

Ցեղային առողջապահութիւն. — Բռունցքի տէր մարդը պատրաստելու համար պէտք է հոգ տանիլ ցեղային առողջապահութեան, ահա թէ ինչու գերման կրթութեան ամէնէն գլխաւոր հոգերէն մէկը ցեղային առողջապահութիւնն է:

Ժողովուրդ մը հիմնուած է մտաւոր եւ մարմնաւոր կարողութիւններու վրայ: Ան ունի ժառանգական ընդունակութիւններ եւ ունակութիւններ: Կրթութեան նպատակն է զարգացնել մարմնական եւ հոգեկան ընդունակութիւնները (յատկութիւնները) եւ ջնջել թերութիւնները:

Մանուկի մը վրայ, ըստ նացի մանկավարժական հասկացողութեան, երկու մեծ ուժեր կ'ազդեն. ա) իրեն հետ ծնած ընդունակութիւնները, ժառանգական յատկութիւնները եւ բ) միջավայրը, արտաքին աշխարհը: Պահպանել ժառանգական յատկութիւնները կը նշանակէ՝ առողջ սերունդէն առողջ սերունդ պատրաստել, առողջ սերունդին ժառանգականօրէն օժտուած յատկութիւնները զարգացնել, ապա արտաքին աշխարհի փճացնող ազդակներէն հեռու պահել: Երբ այդ ընդունակութիւնները մանուկ տարիքէն կ'աւրուին, այդ աւերը սրբագրել անկարելի է: Մարզանքը կը բարձրացնէ ժառանգական կարողութիւնները. մարզանք, ապա հանգիստ, նորէն մարզանք եւ նորէն հանգիստ, կը բարձրացնեն մանուկին կարողութիւնները:

Արտաքին ազդակներն են դպրոցին շէնքը, դպրոցի սրահին մեծութիւնը, պատուհանը, լոյսը, փոխանցիկ հիւանդութիւնները (կարմրուկ, ծաղկախտ, կապոյտ-հազ), որոնց դէմ պէտք է մաքառիլ, որով բժիշկ եւ կրթիչ միասին աշխատելու են: Պէտք է մասնաւորապէս մաքառիլ թոքախտին դէմ, որ մանուկներու մէջ փոքր տարիքին աւերներ կը գործէ եւ կանուխէն տեսնուելով կարելի է առաջքն առնել, կրթիչին պարտականութիւնն է տեսնել եւ արգիլել այս հիւանդութիւններուն մուտքը դպրոցէն ներս: Պէտք է հոգողութեան ենթարկել տղոց ատամնաշարը, այս նախազգուշութիւնները տղան կարգ մը հիւանդութիւններէ կը փրկեն: Պէտք է ուշադիր ըլլալ անոնց կերածին, թոյլ չտալ որ անոնք ծանր բեռներ կրեն, որպէսզի ծուռ սրունքներ չունենան: Ոչ փափուկ կեանքի վարժեցնել եւ ոչ ալ ծանր աշխատանք տալ անոնց, այլ տալ հետզհետէ եւ սահմանական զարգացում: Առաջնորդել առանց ճնշելու: Կրթիչին դերը արեւին դերը պէտք է ըլլայ, գոյութիւն ունեցող սերմը պէտք է զարգացնէ ըստ իր յատկութիւններուն եւ տեսակին:

Գերմանացի փրոֆէսօր Ռայտէր չահեկան ուսումնասիրութիւն մը կատարած է արտաքին աշխարհի եւ ժառանգական յատկութիւններու փոխյարաբերութեանց վրայ: Ան քննած է հոգեզաւակ ընդունող ընտանիքները եւ տեսած է որ լաւ ընտանիքի տղայ մը, գէշ ընտանեկան շրջանակի մը մէջ, կը պահէ իր լաւ յատկութիւնները, իսկ գէշ ընտանիքի տղայ մը, լաւ շրջանակի մէջ իյնալով, ժառանգական յոռի շեղումներ կ'ունենայ: Ռայտէր կ'եզրակացնէ թէ՝ տկար է արտաքին ազդեցութիւնը, սակայն որքան ալ տկար է ան, կայ եւ կը մնայ քանդիչ ազդեցութիւնը միջավայրին:

Կրթիչը պէտք է արթնցնէ ժառանգական առողջապահութեան գիտակցութիւնը: Ան պէտք է հասկնայ ժառանգական կենսաբանութենէ, պէտք է գիտնայ թէ իր դաստիարակութիւնը մինչեւ ուր պէտք է հասնի եւ ուր չի կրնար հասնիլ, պէտք չէ որ անկարելին փորձէ: Փափաքելի է որ կրթիչը ինք եւս առողջ ըլլայ, իբրեւ կենդանի օրինակ ծառայելու համար իր քարոզած առողջ ցեղի գաղափարին:

Ժառանգական առողջապահութեան անգիտութիւնը ժողովուրդը բնաջնջումի կը տանի: Ծնունդներու նուազումը պատճառ է անոր անհետումին: Ամէն կրթիչ, ինչպէս ամէն անհատ, պարտականութիւն մը ունի իր ցեղին հանդէպ. Թոյլ չտալ որ ցեղային յատկութիւն մը փճանայ, ատիկա ոչ թէ ինքզինքին հանդէպ գործած մեղք մըն է, այլ՝ ցեղին դէմ:

Կրթիչը պէտք է առաջ տանի ընդունակները եւ անոնց ընթացքովը քալէ, ոչ թէ ուշ մնացողներու հետ իր ընթացքը դանդաղեցնէ:

Կնոջ դերը, «Հիթլերեան աղջիկ». — Ի՞նչ պէտք է ըլլայ կնոջ դերը Հիթլերեան Գերմանիոյ մէջ: Մինչեւ հիմա, կը գրէ Փաուլա Զիփէր, կինը իր դերը անգիտացաւ: Կինը ուզեց այր մարդոց հաւասարիլ, ան ուզեց փաստել որ այր մարդուն հետ հաւասար արժէք կը ներկայացնէ եւ հաւասար որակ ունի: Ընկերվարականները կնոջ քուէի իրաւունք տուին, կինը լքեց ընտանիքը եւ ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական կեանքի ասպարէզներուն մէջ նետուեցաւ:

Նոր Գերմանիա կ'ուզէ կինը իր բուն տեղը առաջնորդել, այն ինչ որ հին Գերմաններու մէջ ունէր, կինը պէտք է իր բնական՝ մայր ըլլալու կոչումին դառնայ: Ահա թէ ինչ ոգիով պէտք է ներշնչուի «Հիթլերեան աղջիկներու» կազմակերպութիւնը: Հիթլերեան աղջիկը Գերմանիոյ ապագայ մայրն է, ուստի անոր կրթութիւնը ամէն բանէ վեր է ու կարեւոր: Կինը ժողովուրդի մը ճակատագիրն է, ան ժողովուրդի մը մէջ ամէն բան է:

Ի՞նչ սկզբունքներով կը կրթուին Հիթլերեան աղջիկները, կարելի է քանի մը բառով ըսել: Անոնք կը ձգտին արժանիք ունենալ, մեծնալ եւ դառնալ մայր, որու սահմանուած են: Անոնք պէտք է վարժուին առողջ մաքի եւ առողջ մարդու հասկացողութեան, որ է բարին չարէն զատել:

Հետաքրքրական եւ գեղեցիկ է «Անկրիֆ»ի 20,10 թիւերուն (1933) մէջ Ցիկլէրի կողմէ Հիթլերեան աղջիկներու ուղղուած կոչը, ուր կ'ըսէ.

« Հիթլերեան աղջիկ մը պէտք է արժանիք ունենայ, այդ մտայնութիւնը վայել է Հիթլերեան աղջիկի մը: Կինը սուրբ պարտականութիւն մը ունի, — մեծնալ եւ ծնիլ: Ըլլալ այն, որուն սահմանուած է եւ որով արժէք կը ստանայ: Կինը պէտք է գիտնայ թէ ինչ կ'ուզէ: Ան պէտք է մաքի ոյժ, կամքի ոյժ, սրտի եւ սիրոյ ոյժ ունենայ: Գերման աղջիկը ժառանգական տուրքով ունի կամքի ոյժը, ան պէտք է ազատէ ինքզինք կաշկանդող կապերէն ու մեծնայ:

Անոր մտածումները եւ զգացումները պէտք է ցանկան առողջ մաքերով մարդու կեանքի մը, պէտք է վարժուին առողջ մարդու հասկացողութեան, այսինքն ամէն բան հասկնալ ինչպէս որ է, բարին չարէն զատել, անկախ մտածել սորվիլ, առանց նախապաշարումի: Հաւատալ առողջութեան սրբութեան եւ կեանքի գեղեցկութեան:

Պէտք է մարզել կեանքը, որպէսզի պարտականութիւնը յաղթէ, այդ մարզանքը կը զօրացնէ եւ կ'ուժեղացնէ նկարագիրը: Գերման աղջիկը պէտք է տիրապետէ իր մարմնին եւ իր մաքին:

Մարմնակրթութիւնը յաղթանակն է կամքին, այդ պատճառաւ անհրաժեշտ է ան, ան է որ մարդը ատակ կը դարձնէ պարտականութիւններ կրելու: Ժուժկալութեան վարժուիլ ուրախ դէմքով, հրաժարիլ ոչ - բանաւոր բաղձանքներէ, սորվիլ խոնարհիլ եւ հնազանդիլ, եթէ նոյնիսկ դժուար ըլլայ՝ կատարել պարտականութիւնը:

Լաւ եւ վատ մտածումներու աղբիւրը սիրտն է, պէտք է մաքուր սիրտ ունենալ, մաքուր եւ բարոյապէս մտածել:

Ամէն բանի մէջ վեհանձն ըլլալ, վեհանձն՝ տալու մէջ, վեհանձն՝ ներելու մէջ: Սրտին մէջ հերոսութիւն ունենալ, զոհողութիւնը եւ անձնազոհութիւնը կնոջ սրտին մեծագոյն հերոսութիւններէն են: Անձնական շահը մոլութիւն մըն է, ուրեմն պէտք է մէկդի նետել անձնական շահը եւ եսասիրութիւնը:

Մայրական սէրը կնոջ սրտին՝ ամէնէն թանկագին բանն է: Սէրը ստեղծուած է կնոջ սրտին համար: Պէտք է անձնուէր ըլլալ ընկերներու հանդէպ, տալը աւելի հոգեկան գործ մըն է, քան առնելը:

Կինը կրնայ շատ մը թշուառութիւններ երկրէն վերցնել, եթէ կիներ իրենց սրտին սէրերը միացնեն իրարու: Ամէն կին մայր չի կրնար ըլլալ, բայց կնոջ օգնող սէրը զայն հոգեկան մայր կը դարձնէ:

« Դու պէտք է կատարես պարտականութիւնդ մայր ըլլալով », այն ատեն դուն հայրենիքիդ հանդէպ եւ քու էութեանդ հանդէպ կատարած կ'ըլլաս պարտականութիւնդ »:

Ահա այսօրուան նոր սերունդը առաջնորդող գաղափարականը: Գերման դաստիարակը ոչ ուսումնական մարդը եւ ոչ ալ անհատ մարդը պիտի պատրաստէ, որ կեանքի պայքարին մէջ իր գոյութիւնը կը պաշտպանէր մինչեւ հիմա, այլ գերման մարդը, ուժեղ, համայնքի մարդը, որ իրեն համար չապրիր, այլ ցեղին գոյութեան համար: Մարդ մը որ առողջ է հոգիով եւ մարմնով եւ որուն նպատակն է կատարել իր պարտականութիւնը իբրեւ « գերման մարդ » ցեղին հանդէպ: Անոր կեանքը մէկ մասնիկն է ցեղին, օղակաւորումը անցեալէն դէպի ապագայ երկարող, ան աւանդապահն է ցեղային, ժառանգական բարիքներուն, որոնցմով օժտուած է ան, որ պէտք է պահպանէ եւ յանձնէ յաջորդ սերունդներուն: Անոր կեանքը իմաստ կը ստանայ ժողովուրդով, ժողովուրդին մէջ:

Չի բաւեր վարդապետութեան մը համակիր կամ հակառակ ըլլալը, պէտք է քննել իրողութիւնները, հասկնալու համար լաւն ու գէշը: Անոնք որ չեն հաւատար ցեղապաշտ ոգիով դաստիարակութեան բերած ժողովրդապաշտպան արդիւնքին, անոնց կ'ըսեմ թէ ես տեսած եմ Գերմանիոյ մէջ նոր, առողջ սերունդի մը կազմուիլը եւ համոզուած եմ որ այդ նոր սերունդը պատրաստ է ամէն զոհողութեան:

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»»··«««

ՀԱՅ ԲԱՆԱԽՕՍՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ, ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ ՍԱՒԽՈՄԼԻՆ, ԺԱՆ ԼՈՆԿԷ, ԿՎԱՐՑԱՎԱՁԷ ԵՒ ԱԲՐԱՄՈՎԻՉ ԵՒՍ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԽՕՍՔԵՐ Կ'ՈՒՂՂԵՆ

Յունիս 23ին Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ խուռն բազմութիւն մը եկել էր իր յարգանքի տուրքը տալու ընկեր Մ. Վարանդեանի անմեռ յիշատակին: Եկել էին խոնարհելու մի թարմ շիրիմի առջեւ, որի տեղը պիտի լինէր հայրենի հողի վրայ, որովհետեւ Վարանդեանը իր բովանդակ կեանքը նուիրեց իր հայրենիքի ազատագրման գործին, երազեց նրա երջանիկ ապագան ու պայքարեց յանուն այդ ապագայի:

Եկել էին իրենց յարգանքը մատուցանելու եւ օտար հիւրեր, որոնք Վարանդեանին ճանաչել են անձամբ, գործի եւ պայքարի մէջ, ընկերվարական ընդհանուր ճակատների վրայ: Նրանց մէջ աչքի էին ընկնում Վրացիներ՝ Գեգեչկորի, Ջխենկէլի, Գըւարցաւաձէ, Կանցելակի, Վաչնաձէ, Ջավջավաձէ, Ասատիանի, ռուս սոցիալիստ - յեղափոխականներ՝ Սուխոմլին եւ Ավկսենտիեւ, ռուս սոցիալ-դեմոկրատիայի ներկայացուցիչ՝ Աբրահամովիչ, իտալացի ընկերվարական Մոտիկլիանի, Լեռնականներ՝ Հայդար պէկ Պամատ, Մուսթաֆա Վեկիլովա, Ազրբէջանի ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներ՝ Միր Եաղուբ եւ Մեխտիեւ: Վերջինները ցաւ յայտնեցին, որ յայտագրի մէջ չէր զետեղուած իրենց անունը, որպէսզի իրենք եւս կարենային յարգանքի խօսք ասել ընկեր Վարանդեանի յիշատակին:

Սրահի տխուր լռութեան մէջ հնչում է Շոպէնի մահերգը: Ապա բեմ է բարձրանում ընկեր Համօ Օհանջանեանը, որ բանալով սգահանդէսը, ֆրանսերէն լեզուով ուրուագծում է ընկեր Վարանդեանի գործունէութիւնը սկսած 1907ից մինչեւ մեր օրերը, որպէս ընկերվարական գաղափարախօս: Վարանդեանը լաւագոյն կերպով ներկայացրել է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Միջազգային ընկերվարութեան ընտանիքի մէջ:

Ներկաները ոտքի են կանգնում ի նշան յարգանքի, որից յետոյ խօսք է տրւում ընկեր Շաւարշ Միսաքեանին:

Ընկեր Շաւարշ իր խօսքը սկսում է Վարանդեանը կապելով հայ մտաւորականութեան այն մասի հետ, որ առանց վերապահութեան լծուեց ազատագրական շարժումներին եւ պայքարեց յանուն իր ժողովուրդի ազատ եւ անկաշկանդ ապագայի, տրամադրելով իր ամբողջ դրամագլուխը: Վարանդեանը իր առաջնակարգ տեղն ունեցաւ այդ պայքարների մէջ, որովհետեւ Դաշնակցական էր, այսինքն յեղափոխական, իր ամբողջ էութեամբ նուիրուած հայ ժողովուրդի ազատագրութեան: Նա աշխատեց բազմաթիւ ճակատների վրայ, որպէս «Դրօշակ»ի խմբագիր, գերագոյն մարմնի անդամ, կուսակցութեան ներկայացուցիչ ընկերվարական Միջազգայինի մէջ, Հ. Հ. դիւանագիտական ներկայացուցիչ եւ բոլոր այդ աշխատանքների մէջ հանդէս եկաւ որպէս անխոնջ գործիչ եւ աննկուն պայքարող: Ան հաստատեց որ ընկերվարութիւնը չի հակասեր ազգերի ինքնորոշման դատին, եւ գիտցաւ գիտութիւնը ներդաշնակել արդար դատի մը պահանջներին հետ, ծառանալով վարդապետական թերխաչ եւ քարացած նախապաշարումների դէմ: Իր ամէն մէկ խօսքը պատգամ էր նոր սերունդի համար: Ան չտեսաւ հայրենի լեռները բայց տեսողութեան ուժով ըմբռնեց հայ ռազմիկի մարտնչումներն ու կերտեց հայ յեղափոխականի հերոսական տիպարը, արծարծեց Քարլայլի հերոսապաշտութեան ոգին: Վարանդեանը մեռած չէ: Ան մեզի հետ է. ապրում է մեր հոգիների մէջ:

Այս առթիւ կը կարդայ քանի մը հատուածներ՝ ողբացեալ ընկերոջ 25 տարի առաջ գրած մէկ գիրքէն, որ այնքան գեղեցկօրէն կը պատկերացնէ Դաշնակցութեան դերը եւ մեր մտահոգութիւնները:

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Սեդրակ Սասունի, որ ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառով մը բնորոշում է Վարանդեանին ոչ միայն որպէս հաւատացեալ կուսակցական այլ եւ որպէս մարմնացում ռոմանթիկ մի ամբողջ շրջանի, զոր կարելի է կոչել ազատագրական ձգտումների շրջան: Ժընեւի համալսարանում նա սովորած է ընկերային գիտելիքներ, յետոյ կատարելագործելու համար անցնում է Գերմանիա եւ Փարիզ: Նա դառնում է հայ ազատութեան ձգտումների տեսաբանը, մերժում է հանգիստ կեանքը եւ նուիրում է հայրենիքի ազատագրման մեծ գաղափարին:

Վարանդեանը անդամակցում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 1893ին եւ անմիջապէս առաջնակարգ դիրք է գրաւում ու քառասուն տարի շարունակ մնում է կանգնած այդ դիրքերի վրայ: 1901—12 լինում է գերագոյն մարմնի անդամ եւ փոքրիկ ընդմիջումներով վարում է «Դրօշակ»ի խմբագրի պաշտօնը: 1907ին, երբ կուսակցութիւնը պաշտօնապէս յարում է ընկերվարութեան, Վարանդեանը դառնում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ընկերվարական Միջազգայինի մէջ եւ կրկնակի եռանդով փարում է հայ դատի պրոպագանդի գործի եւրոպական շրջանակների մէջ: Իր երկերի մէջ նա շօշափել է բազմաթիւ հարցեր, ծանօթացնելով նոր սերունդին իր շրջանի առաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող խնդիրներ: Սակայն, Վարանդեանը մեզ համար միայն տեսաբան չէր, նա ե՛ւ բանաստեղծ էր. նա գիտէր ապրել իր ժողովուրդի ցաւերով, գիտէր երգել հայ մարտիկի անասելի տառապանքը:

Օր. Օսմանեան յաջողութեամբ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

ԿԱՐՆՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՊՔԸ

ԽՄԲ. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի 40րդ պատգ. ժողովին որոշումով եւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյին հաւանութեամբ, «Հայրենիք» ամսագիրը յունիսի թիւէն սկսեալ կը հրատարակէ յաւելուած մը, «Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան», ուր պիտի ամփոփուին յուշեր, նամակներ, տեղեկագրութիւններ, թռուցիկներ, զեկոյցներ եւն., քաղուած Հ. Յ. Դ. Կեդր. Դիւանէն: Այս գործին խմբագրութիւնը յանձնուած է ընկեր Ս. Վրացեանի, որ այս անգամ դասաւորեր է երկու նիւթեր, «Կարնոյ առաջին դէպքը», եւ «Կուկունեան խումբի արշաւանքը»:

Ստորեւ կ'արտատպենք առաջինը. —

Ինչպէս յայտնի է, Կարնոյ առաջին դէպքը 1890 թ. յունիսին, ցնցող տպաւորութիւն ըրաւ ժամանակի հայ երիտասարդութեան վրայ: Մ. Փորթուգալեանի «Արմէնիա»ն (յուլիս 5), որ այն օրերին Թրքահայաստանէն յետոյ լուրեր հաղորդող գլխաւոր թերթն էր, հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ դէպքը. —

Յունիս 20ին, կիրակի օր զինուորներ ու ոստիկաններ կը խուժեն Առաջնորդարան, ճիշդ այն պահուն, երբ եկեղեցիին մէջ պատարագ կար: Եկեղեցին գտնուող ժողովուրդը՝ լսելով որ Առաջնորդարանը կը խուզարկուի, զայրացած դուրս կը խուժէ եկեղեցիէն եւ կը դիմէ Առաջնորդարան: Հայ մը չկարենալով դիմանալ, կը քաշէ ռէվոլվէրն ու կը պարպէ հարիւրապետին կուրծքին ու կը սպաննէ: Զինուորները կը կրակեն Հայոց վրայ: Հայերը բիրերով ու իրենց ձեռքն անցած զէնքերով կը յարձակին զինուորներուն վրայ. 4 Հայ կը մեռնի, մի քանի ալ Թուրք զինուորներ: Ապա զինուորներն ու ոստիկանները կը քաշուին:

Դէպքը այս ձեւով ներկայացուած է եւ Մ. Վարանդեանի «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան» մէջ (էջ 36—37): Մինչեւ այժմ մօտաւորապէս նոյն ձեւով է պատկերացւում Կարնոյ առաջին դէպքը եւ ուրիշներու կողմից, որ, պէտք է ասել, շատ քիչ է համապատասխանում իրականութեան:

Մենք ստորեւ առաջ ենք բերում Կարնոյ դէպքի նկարագրութիւնը մի ականատեսի կողմից: Հեղինակն է Մշեցի Շերամ Ղազարեանը, Սանասարեան վարժարանի առաջին ընթացաւարտներից, որ դէպքի օրերին կը գտնուէր դպրոցում: Ան իր աչքերով տեսել է պատահածները եւ 1902 թ. Քրիստափորի առաջարկութեամբ գրել է իր յուշերը, որոնց մէջ նկարագրել է եւ Կարնոյ առաջին դէպքը: Շերամի յուշերի տետրակը գտնւում է Հ. Յ. Դ. Կեդր. Դիւանի մէջ: Տետրակի սկիզբի էջին վրայ գրուած է Քրիստափորի ձեռքով.

«Շերամ Ղազարեանցի յուշատետրից ինքնագիր քաղուածքներ: — Շերամ Ղազարեանը ճանապարհւում է յունիսի 14ին (1902 թուի) Բագուից Կարին, իբր Թղթակից «Դրօշակ»ի եւ «Փրօ Արմէնիա»ի եւ ներկայացուցիչ «Դաշնակցութեան»: Սրան պէտք է միանայ Կարսում Շուշեցի երիտասարդ, աւարտած թեմական դպրոց, Եգոր Առաստամեան, որ նոյն յանձնարարութիւնները ունի, նոյնպէս այստեղից տրուած՝ մեր ընկեր Էլլէնի*) Բագու արած այցելութեան միջոցին:

«Տետրակները պարունակում են, մասամբ հարկաւոր կենսագրական տեղեկութիւններ եւ Էրզրումի առաջին դէպքի նկարագրութիւնը:

«Նամակների համար տրուած է Շերամին բանալի — Կարնոյ Գիծ — այն սխեմով, ինչ սխեմով ծածկագիր ունինք Սդերդի եւ Պօտիկեանի հետ:

«Պէ՞տք է յիշել եւ ստորագրութիւնը, որ տրուած է յուշերի վերջում»:

Ինչպէս կ'երեւի Շերամի կենսագրութենէն, ան դպրոցի մէջ սովորած է մօտ 10 տարի, եղած է աչքի զարնող աշակերտ: 1890 թուին արդէն 21 տարեկան երիտասարդ էր, կապեր ունէր Կարնոյ այն ժամանակուան ազգասէր եւ յեղափոխական շրջանների, մասնաւորապէս Կէրէկցեանի հետ, եւ, ուրեմն, ի վիճակի պիտի ըլլար երեւոյթները դիտելու եւ գնահատելու: Նրա վերաբերումը դէպի Կարնոյ առաջին դէպքի հեղինակները, ինչպէս եւ շարժումի գնահատութիւնը բացասական է, բայց արձանագրուած փաստերն, անշուշտ, դրանից չեն կորցնում իրենց արժէքը:

Դէպքը տեղի է ունեցել 1890 թւին, իսկ Շերամը գրի է առել 1902ին, 12 տարի յետոյ: Անհնար չէ, որ անոր յիշողութիւնը որոշ անցքերի եւ անձերի վերաբերմամբ վրիպումներ ունենայ: Բայց եւ այնպէս, նրա վկայութիւնները կարեւոր են, համեմատութիւնների միջոցով, դէպքի իրական պատկերը վերականգնելու համար:

Շերամի յուշերը մենք հրատարակում ենք հարազատութեամբ, սրբագրելով միայն գրութեան քերականական սխալները:

90 թուին էր, որ մեռաւ մեր դպրոցի ծերունի բարերար Մկրտիչ Սանասարեանը: Բօթաբեր հեռագիրը վայրկենապէս սգով պատեց նրա ամբողջ հաստատութիւնը: Դասերը դադարեցին, եւ ուսումնարանի սենեակներից մէկը պատուեցաւ սեւ քօղով: Սենեակի պատերից, Սանասարեանի մեծադիր պատկերի շուրջը, կախուեցին մի քանի թարմ պսակներ: Պատկերը ծածկուեց նուրբ սեւ քօղով:

Եկեղեցում կատարուեց հրապարակային հոգեհանգիստ, որից յետոյ ամբողջ շաբաթ Կարնոյ ժողովուրդը գալիս էր դպրոց ի յարգանս հանգուցեալի մխիթարելու տեսչութիւնը, որ ամբողջ օր սգոյ սենեակումն էր անցկացնում:

Ժողովուրդի այս տարօրինակ շարժումը գրաւել էր քաղաքի Թուրք տարրի ուշադրութիւնը: Թուրքերը կարծում էին, թէ այդ շարժման տակ ինչ որ գաղտնի բան կայ թաքցրած:

Այդ օրերում քաղաքում, ինչ որ անյայտ աղբիւրից, երկու տոմսակներ երեւան եկան, մէկ կուսակալի դրան մօտ, միւսը մի այլ փաշայի ուղղուած: Այդ տոմսակների պարունակութիւնը պատճառ եղաւ, որ Սանասարեանի սուգը վերջանալուց յետոյ խուզարկութիւն տեղի ունենայ եւ սրան յաջորդէ Կարնոյ առաջին կոտորածը:

Երկու տոմսակում էլ գրուած է եղել, որ իբր թէ, Սանասարեան վարժարանը ունի արհեստանոց, որտեղ եղած գործիքների նմանը Թուրքիայի ոչ մի զինագործարանում չի ճարուի:

(Շար.)

*) Էլլէնը ինքը Քրիստափորն է:

պրտասանեց մի հատուած Միք․ Վարանդեանի «Հայ հերոսներ»էն։ Լարսոր նուագախումբը նուագեց օրուան պատշաճ մի քանի եղանակներ, ապա Օր․ Շահլամեանը ջութակի վրայ նուագեց հայ աշխարհի ամենազգայուն մեղեդին «Կռունկ»ը որից յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց ռուս սոց․ յեղափոխականների ներկայացուցիչ ընկեր Սուխոմլինը, որ ֆրանսերէն լեզուով, մատնանշեց այն կապը որ եղել է ռուս սոց․ յեղափոխականների եւ Դաշնակցութեան միջեւ։ Մեր յարաբերութիւնները եղել են ոչ միայն քաղաքական, այլ եւ անձնական, բարեկամական։ Մենք հանդիպել ենք իրար ներքնայարկերում, բանտերի մէջ եւ վտանգաւոր պայքարների պահին։ Մենք տոգորուած ենք եղել նոյն գաղափարներով եւ ծառայել ենք նոյն նպատակին։ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը ստեղծուեց Թուրքիայի դէմ պայքարելու համար, սակայն ցարական ոստիկանութիւնը այդ կուսակցութիւնը ստիպեց հանել իր դէմ եւ մենք երկա՜ր երկար քայլեցինք կողք - կողքի։ Մենք միասին եղանք եւ ընկերվարական Միջազգայինի մէջ։ Ծանօթացանք իր լաւագոյն ներկայացուցիչ Վարանդեանի հետ, որին անձնապէս տարիներ առաջ հանդիպել էի Ժընեւում։ Նա ինձ պատմում էր իր ժողովուրդի տառապանքի մասին, պատմում էր այն հերոսական պայքարների մասին, որ վարում էր Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը Թուրք բռնապետութեան դէմ եւ պիտի խոստովանիմ, որ մեր կուսակցութեան պայքարի ամենայաջողագոյն դրուագները անգամ նսեմանում էին այդ հերոսամարտերի առջեւ։ Հայաստանը պէտք է լինի ազատ եւ անկախ, քանի նա ունի Վարանդեանի պէս մարտնչող զաւակներ։

Ժան Լոնկէ խօսում է Բ․ Միջազգայինի ֆրանսական հատուածի կողմից։ Միքայէլը իմ հին բարեկամն է։ 35 տարի առաջ մենք հիմնեցինք Pro Armenia թերթը, բողոքելու համար Աբդուլ Համիդի բռնութիւնների դէմ։ Մեր հայ բարեկամներից յիշում եմ բժ․ Լորիս Մելիքովը։ Մեզ աջակցում էին Ժորէս, Անաթոլ Ֆրանս, Պրէսանսէ, Քիյար եւ Ռօբէրթի։ Այստեղ Փարիզում հիմք դրուեց Երիտ․ Թուրքերի եւ Դաշնակցութեան միջեւ համաձայնութեան, որ շատ յաջող պսակուեցաւ յեղափոխութեամբ։ Բայց երիտասարդ Թուրքեր խաբեցին եւ դաւաճանեցին, որդեգրելով իրենց նախորդների արիւնոտ քաղաքականութիւնը, մինչեւ որ կատարուեց պատերազմի շրջանի անասելի եղեռնը։ Դաշնակցութեան ջանքերով ստեղծուեց անկախ Հայաստան, բայց երկար չտեւեց այդ անկախութիւնը, նա ընկաւ մեծամասնականների հարուածների տակ։ Սակայն, Դաշնակցութիւնը չլքեց իր գաղափարները, նա մնաց կանգնած իր դիրքերի վրայ։ Միքայէլ Վարանդեանները միշտ մնացին որպէս ջերմ պաշտպաններ իրենց փայփայած գաղափարների։

Վրաց սոց․ դեմոկրատների կողմից խօսում է Դոկտ․ Գուարցալաձէ։ Նա հանդիպել է Վարանդեանին անցեալ տարի Փարիզի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ։ Նա թոյլ էր եւ յոգնած։ Նա ասում էր որ ինքը անկարող է շարունակելու այլ եւս եւ ուրիշներն են որ պիտի գան փոխարինելու իրեն։ Մենք գիտենք որ, հայ ժողովուրդը հարուստ է անկաշառ հայրենասէրներով եւ բաց տեղերը թափուր չեն մնայ։ Հայ ժողովուրդը ունեցել է հերոսական մի անցեալ, նա ծառացել է ամէն կարգի բռնակալների դէմ, յանուն իր անկախութեան։ Նա ծառացած է եւ այսօր մոսկովեան բռնակալութեան դէմ, որ ցըրիւ է տուել հայ ժողովուրդը աշխարհէ աշխարհ։ Բայց գիտցէք, որ ձեր պայքարի մէջ դուք մենակ չէք, դուք ունիք ձեզ հարեւան Վրացիները, որ ձեր արիւնակից եղբայրներն են, նոյնպէս տառապած անցեալում եւ Վարանդեանի պէս զոհեր տալիս հայրենիքից դուրս։ Մեզ վիճակուած է քալել ձեռք ձեռքի տուած․ միացնելով մեզ ճնշուած միւս ժողովուրդներին, մենք կը դառնանք ուժեղ եւ անյաղթելի։

Վերջին խօսքը յատկացուած է ռուս սոց․ դեմոկրատիայի ներկայացուցիչ Աբրահամովիչին, որ ռուսերէն լեզուով ցաւակցական խօսքեր է ուղղում Հ․Յ․Դաշնակցութեան, մատնանշելով, որ եթէ անցեալում եղել են խնդիրներ որ բաժանել են մեզ իրարից, որ եթէ մեր յարաբերութիւնները չեն եղել բարեկամական, այնուամենայնիւ մեր երկու կազմակերպութիւնները կապուած են եղել իրար հետ հոգեկան հարազատ կապով։ Վարանդեանին ես հանդիպել եմ Ժընեւում շատ տարիներ առաջ, եւ յետոյ Փարիզ, այս անգամ որպէս ալեզարդ ծերունի, եւ միշտ նոյն եռանդով փարուած իր երկրի անկախութեան գործին։

Ընկեր Համօ Օհանջանեանը վերջին խօսքն է առնում եւ սգահանդէսը փակելուց առաջ շեշտում է որ հայկական հարցը միջազգային հարց է եւ պէտք է լուծուի իբրեւ այդպիսին։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՍԻՊԻԼ
ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Սիպիլ (Օր․ Զապէլ Խանճեան, տիկին Տօնէլեան եւ յետոյ Տիկին Հրանտ Ասատուր) աղջիկն էր ժամացոյցի վաճառական Յովհաննէս Խանճեանի, ծնած է 1863ին Սկիւտար։ Իր մանկութեան աշակերտած է Մատամ Կարիւսի ֆրանսական վարժարանը եւ մասնաւոր դասեր առած է տունը ուրկէ վերջ մտած է Ճեմարան ուր իր հայերէնի դասախօսներն եղան Խաչատուր Միսաքեան եւ Սիմոն Ֆէլէկեան։ Առաջինը հեղինակութիւն մը գրաբարի մէջ այդ հոգւով խմորեց զինքը, այնպէս որ վարժարանէն ելլելէ վերջ երկար տարիներ ջերմ ջատագով մնաց գրաբարի։

Դպրոցական հասակէն, սկսած էր գրել սիրուն բանաստեղծութիւններ եւ գեղեցիկ շարադրութիւններ եւ հետզհետէ կը դառնար ուշագրաւ դէմք մը իր ընկերներուն մէջ։ 1882ին ամուսնացած է Պ․ Կ․ Տօնէլեանի հետ եւ մեկնած է Էնկիւրի, ուր հաստատուելէ յետոյ ստանձնած է վարժարանին խնամակալութիւնը։ Հազիւ 7 տարի բնակելէ յետոյ, աղջկան Օր․ Ամբրինէ Տօնէլեանի հետ փոխադրուած է Պոլիս ու այդ թուականէն բակած է իր գրական գործունէութիւնը։ Իր ամուսնոյն մահէն յետոյ, 1901ին ամուսնացաւ Հրանտ Ասատուրի հետ, որ եղաւ իր կենակիցը եւ գործակիցը։

Տիկին Ասատուր իր հանրային գործունէութենէն զատ, փայլեցաւ մասնաւորապէս իր գրական եւ ուսուցչական կեանքով։ Դպրոցական գրասեղանէն սկսելով ցոյց տուած գրական ձիրքերը հետզհետէ զարգացան եւ Սիպիլ դարձաւ աշխարհաբարի վարպետներէն մէկը, իր արձակով, բանաստեղծութիւններով եւ գեղեցիկ թարգմանութիւններով։

Իր հրատարակած գործերն են «Աղջկան մը սիրտը», «Ցոլքեր» եւ «Կնոջ հոգիներ», իսկ իբր ուսուցիչ իր ամուսնոյն հետ պատրաստած է աշխարհաբարի քերականութիւնները եւ «Թանգարան»ը, որոնք տարիներով առաջնորդը եղան նոր սերունդին։

Տիկին Ասատուր ուսուցչական իր կար պաշտօնավարութիւն ունեցաւ մասնաւորապէս Էսաեան վարժարանի, նոյնպէս Կեդրոնականի եւ Համազգեաց վարժարանի մէջ։

Բացի հրատարակած իր այս գործերէն, ունի բազմաթիւ յօդուածներ ու հատորակ բոլոր թերթերու, ինչպէս բանաստեղծութիւններ պարբերաթերթերու մէջ։ Գրելու չափ կարող էր խօսելու մէջ եւ մասնաւորապէս իր վիճաբանութիւնները հաճոյքով կը լսուէին։

Զապէլ Խանճեանի հանրային գործունէութիւնը կը սկսի 1874ին Ճեմարանէն, երբ Սրբուհի Աչճեան, կարի եւ ձեւագիտութեան ուսուցչուհի Ճեմարանին մէջ, կը թելադրէ աշակերտուհիները աղքատ աղջկանց գրենական պիտոյքը հոգալու համար Նպաստամատոյց ընկերութիւն մը կազմել։

Այս ձեռնարկը սկզբնաւորութիւն մը եղաւ ապագայ ընդարձակ ձեռնարկի մը, որուն կազմութեան մասին կը խօսի Տիկին Ասատուր իր ինքնակենսագրութեան մէջ, ըսելով որ 1876ին իրեն հետ Ճեմարանէն շրջանաւարտ ելած ութ ընկերուհիները հաւաքած է իր տան մէջ եւ կազմած է Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկ․ը 1879 Ապրիլ 11ին եւ Բ․ Նիստին 150 տիկիններ եւ օրիորդներ հաւաքուած են այդ նպատակին շուրջ։ Հայուհեաց ընկերութեան նպատակն էր գաւառներու հայ իգական սեռի դաստիարակութեան գործը եւ գաւառներու մէջ բացած է 15 վարժարաններ եւ տեւած է մինչեւ 1894, երբ կառավարական արգելքով խափանուեցաւ։

Օսմ․ Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ երբ վերակազմուեցաւ այս մարմինը, Տիկ․ Ասատուր թէեւ կորսնցուցած էր իր երիտասարդական կորովը, բայց նոյն կամքը եւ եռանդը դրաւ գործին մէջ եւ իր շուրջը հաւաքեց նոր դէմքեր հայ կիներէ եւ օրիորդներէ որոնք հիմնադրին անձնական հմայքով շարունակեցին գործը։

Տիկին Ասատուր ասկէ զատ իր մասնակցութիւնը բերաւ կրթական ամէն ձեռնարկներու։

ՆՈՐԷՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ
28 հոգիանոց կարաւան մը Թաւրիզ հասած

ԹԱՒՐԻԶ, 14 յունիս (Յառաջ).— Ներփակ կ'ուղարկեմ Հայաստանից նոր եկածների (28 հոգի) անուն-ազգանունները։ Ընթերցողը ինչպէս կը տեսնէ այս անգամուայ եկողները բոլորն ալ հողագործներ են եւ ընտանիքներով։

Սրանք Պոլսէն 1931 թուականին անցագրով որպէս տաճկահպատակներ անցած են Հայաստան սակայն այնտեղ չկարողանալով մնալ (պատճառների մասին չենք խօսում, թող ընթերցողը ինքը եզրակացնէ) տունով տեղով անցած են Պարսկաստան։

Խեղճերը վաճառքի հանած սեւահոգիները, ռամկավար թէ բոլշեւիկ, վերջերս իրենց թերթերում վերսկսել են վայրահաչել թէ անցեալ տարուայ Առաջնորդարանի, Թեմ․ Խորհուրդի եւ Թաւրիզի թղթակիցների տուած տեղեկութիւնները Հայաստանից փախածների մասին ճիշդ չեն։ Եւ անամօթաբար հեղնում են թէ այս տարի մեծ թիւով փախստականներ չեն գալիս․․․

Ի՞նչ անուն տալ այս մարդկանց։ Նկարներով, պաշտօնական հիմնարկութիւնների հրատարակած ցանկերը սուտ ու չինծո՞ւ են․․․։

Լռես, պիտի էլ աւելի թեւ առնեն, գրես, պիտի հայհոյես, [illegible] դէմ չես կարող հանգիստ լինել։

Վայրահաչութիւններին արժէք տալու համար չէ որ գրիչ ենք շարժում, այլ անարժան հակառակորդների կեղտոտ գործերը մէկ վերջին անգամ ալ ընթերցողի ուշադրութեանը յանձնելու համար։ Այս տարի ալ Թաւրիզի ուղղութեամբ քիչ եկողներ կան եւ իդածները ալ ճշում են հարու։ Խորհրդային իշխանութիւնը դրսի աշխարհից վախենալով, սահմանները այնպէս է ամրացրել (չկարծէք թէ զինուորներով, այլ յատուկ մարզըւած գամփռներով որոնք չըթայուած գիշեր ցերեկ Արաքսի երկայնքին վազվզում են եւ մարդ տեսնելուց իրենց հաչոցներով լուր տալիս պահակներին), որ անցեալ օրերի պէս հեշտութեամբ չեն կարողանում անցնել։ Անցեալ տարուան եկած բողոքների հետեւանքով, ինչպէս ասում են մի քանի եկողներ, այժմ թեթեւցած է հացի տագնապը։

Մենք ցաւել ենք եւ այժմ էլ ցաւում ենք, որ մարդկանց խաբում տանում են եւ վերջն ալ քայքայելով նրանց անտեսութիւնը այնպիսի մի վիճակի մէջ են դնում, որ մարդիկ իրենց բախտը հովերին են յանձնում։

Փաստ՝ այս 28 հոգին։ Եթէ խիղճ ու հոգի ունէք, ո՞վ դուք միացեալի բոլոր վարձկաններ ու խաղնակիցներ, փոխանակ մեզ հայհոյելու, զբաղեցէք երկրի այսօրուայ տէրերին խելք ու ճանապարհ ցոյց տալով։ Գոնէ ամաչեցէք։

Ք․ ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

Ահաւասիկ նոր ցանկը․—

1.— Կարապետ Պարսամեան, 45 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

2.— Գիւլու Պարսամեան, 44 տարեկան, Եղիսա, մեկնած Պոլսէն։

3.— Արմենակ Պարսամեան, 14 տարեկան, Դերզուլու գիւղ, մեկնած Պոլսէն։

4.— Զապէլ Պարսամեան, 10 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

5.— Սարգիս Պարսամեան, 4 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

6.— Լութֆիկ Կորեկեան, 30 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

7.— Աննիկ Կորեկեան, 26 տարեկան մեկնած Պոլսէն։

8.— Ագապի Կորեկեան, 50 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

9.— Սենեքերիմ Կորեկեան, 12 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

10.— Նուրիս Կորեկեան, 8 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

11.— Թուշան Կորեկեան, 25 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

12.— Արուսեակ Կորեկեան, 24 տարեկան, Դերզուլու գիւղ, մեկնած Պոլսէն։

13.— Տիգրան Կորեկեան, 5 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

14.— Մաննիկ Տամամեան, 45 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

15.— Նարին Տամամեան, 40 տարեկան, Եղիսա, մեկնած Պոլսէն։

16.— Անուշ Տամամեան, 12 տարեկան, Ղարիպ գիւղ, մեկնած Պոլսէն։

17.— Հաճի Տամամեան, 7 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

18.— Խաչիկ Տամամեան, 26 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

19.— Շահանիկ Տամամեան, 24 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

20.— Արսէն Տամամեան, 7 տարեկան, Ղարիպթ գիւղ, մեկնած Պոլսէն։

21.— Գրիգոր Տամամեան, 2 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

22.— Շմաւոն Զուխտարեան, 30 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

23.— Սիրանուշ Զուխտարեան, 25 տարեկան, Դերզուլու, մեկնած Պոլսէն։

24.— Իսկէնտէր Զուխտարեան, 22 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

25.— Ալթուն Զուխտարեան, 50 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

26.— Փարաւոն Եսայեան, 25 տարեկան, հողագործ, Տաճկաստանցի, մեկնած Պոլսէն։

27.— Վերժին Եսայեան, 24 տարեկան, Դերզուլու, մեկնած Պոլսէն։

28.— Երանի Եսայեան, 2 տարեկան, մեկնած Պոլսէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ՕՐԲԷԼԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Լէնինկրատի մէջ այս օրերուս կը տօնուի հռչակաւոր գիտուն բնախօս Լեւոն Օրբէլեանի գիտական գործունէութեան երեսնամեակը։

Փրոֆ․ Օրբէլեան ծնած է 1882ին Դարաչիչակի մէջ (Ծաղկաձոր)։ Դեռ ուսանող, կը մտնէ փրոֆ․ Փավլովի լապորաթուարը (զին․ բժշկական համալսարան), ուր զանազան փորձեր կը կատարէ, միշտ Փավլովի հսկողութեան տակ։

Գիտական իր առաջին գործն է «փէփսին արտադրող գեղձերու գործունէութիւնը ջղահարութենէ վերջ»։

1908ին իր աւարտական թէզով կը ներկայացնէ «աչքերու պայմանական անդրադարձները շան մօտ»։

Արտասահմանի մէջ պահ մը կատարելագործելէ յետոյ իր ուսումը, կը վերադառնայ Լէնինկրատ եւ 1913ին փրոֆ․ կը նշանակուի բնախօսութեան Լէնինկրատի բարձրագոյն վարժարանին մէջ։ 1920ին՝ Լէնինկրատի Բժշկական համալսարանի փրոֆէսէօր։ 1295ին, փրոֆ․ Փավլովի տեղ, փրոֆ․ Զին․ Բժշկական Համալսարանին։

Փրոֆ․ Օրբէլեանի գիտական ու ուսումնասիրութեանց բնագաւառը կը կազմէ բնախօսութեան հարուստ դաշտը, սակայն իր գլուխ-գործոց աշխատանքը կը մնայ système sympathique ի վերաբերեալ մէկ գործը։

Փրոֆ․ Օրբէլեան ուսումնասիրութիւններ ունի նաեւ աղիքներու, եւ մասնաւորապէս փանքրէասին բնախօսութեան, ինչպէս նաեւ միզարանական հարցերու մասին։

Փրոֆ․ Օրբէլեան հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ, շատերը այսօր արդէն փրոֆէսէօր։

Հոկտեմբերին, երբ Երեւանի մէջ գումարուի կենսատարրաբաններու եւ դեղաբաններու համագումարը, փրոֆ․ Օրբէլեան եւս պիտի այցելէ Երեւան եւ մասնակցի համագումարին։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆ

Ստեփանաւանի մէջ յունիս 15էն սկսեալ բացուած է մանուկներու ապաքինարան մը, ուր կ'ընդունուին 8—16 տարեկան հիւանդ կամ տկարակազմ տղաք։

Ապաքինարանին բժշկական կազմը, պարենաւորումը եւ կրթական սպասարկումը լրացած է ժամանակին։

Մանուկներու ապաքինարանը պիտի գործէ մինչեւ սեպտեմբեր 15։

Հանգստեան տուներուն կից, յուլիս 1էն սկսեալ պիտի բացուին մանկական բաժիններ, ուր պիտի ընդունուին 2—8 տարեկան երախաներ։

Ապաքինարաններուն մէջ, մանուկներու բաժինները մեկուսացուած եւ զատուած են մեծերու բաժիններէն։ Մանուկներու եւ մեծերու հիւանդապահուհիները տարբեր են։ Առանձին կը տրուի նաեւ մանուկներու ճաշը։ Իւրաքանչիւր երախայի համար 12 օրը 60 րուբլի կը ծախսուի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մեղրիի շրջանին մէջ անձրեւ ու կարկուտ տեղաց։ Այսպէս Շուանիձոր․ Մալա, Ալիդարա, Նուադ գիւղերու ցանքը վնասուեցաւ։ Վարդանաձոր գիւղին մէջ 3 տուն փլաւ։ Փըլան նաեւ քանի մը ախոռներ։ Գիւղամիջեան ճամբաները եւ կամուրջները քանդուած են։

⁂ Ժողովրդային մատակարարութեան գործավար Վ․ Մալխասեան, փոխ-գործավար Ս․ Թոփչեան, կրթական փոխ-գործավար Մ․ Քարամեան այլ պաշտօններու նշանակուեցան, եւ ժողովրդային մատակարարութեան գործավար նշանակուեցաւ Արամ Դաստակեան։

⁂ Երիտասարդ նկարիչ Արարատ Ղարիբեան ներկայիս կ'աշխատի փորագրութիւններով ներկայացնել Հայաստանի շինարարական եռուզեռը։ Իր փորագրութիւններէն ութ հատ ծախուած են Զեխոսլովաքիայի ցուցահանդէսին մէջ։

⁂ Բաշ-Գեառնիի մէջ պտոյտ մը կատարեցին Լէնինկրատի եւ Մարքսիզմի բարձրագոյն վարժարանին բնագիտութեան ճիւղին աշխատաւորները։ Գիտական այս արշաւախումբին նպատակն էր ուսումնասիրել Բաշ Գառնիի շրջակայքը երկրաբանական, բուսական եւ կենդանական տեսակէտով։ Ուսումնասիրուած է նոյնպէս Գեղարդի պատմական յուշարձանը։ Շարժանկարի ընկերութիւնը տեսարաններ է առեր այս արշաւախումբէն։

⁂ Շամշադինէն կը բողոքեն, որ 1930—31էն ի վեր կիսաւարտ կը մնան Նավուր եւ Պօլաքար գիւղերու բաղնիքները, իսկ Ղուլալի ու Վ․ Կ․ Աղբիւր գիւղերու նորաշէն բաղնիքներն ալ քանի մը օր միայն աշխատեցան։ Շրջանին մէջ կը բանին 400 բանուորներ, բայց չունին բաղնիք մը։

Եղեռնապատում
(1915)

ՊԼԻՏԱ (Ալժերիա).— Տարիներու բացարձակ յուշերու դէզ մը ունիմ սեղանիս վրայ։

Մեր եղերական պատմութեան սեփականութիւնը․․․ Զանոնք լոյս աշխարհ ընծայելու մտադրութեամբ կը խնդրեմ իմ բոլոր հայրենակիցներուս եւ ընկերներուս աջակցութիւնը։ «Եղեռնապատում»ը պիտի պարունակէ․

Ա․ ՄԱՍ —

1․ Շապին Գարահիսար եւ իր շրջակայ հայաշատ գիւղեր։ Զրկել գիւղի անուն, բնակչութեանց թիւ, ազգային զարգացման մակարդակը, յարաբերութիւններ եւ ազգային սեփականութիւններ։ Եթէ կարելի է գրկել նաեւ նկարներ։

2․ Շապին Գարահիսարի հերոսական ապստամբութիւնը, մանրակրկիտ եւ իրական պատկերացում, թուական դէպքեր, անուններ եւ գործիչներու նկարներ։

2․ Շ․ Գարահիսարի աքսորին կարաւանները, նոյնպէս տեղեկութիւններ շրջաններու եւ Կիրասոնի աքսորականներու մասին, որոնք անցան Գարահիսարի ճամբով։

4․ Տղոց եւ աղջիկներու աքսորը դէպի Թուրք որբանոցներ (Արծաթեր, Էնտիրճա, Մէսուտիէ կամ Րէշատիէ) յետոյ անոնց տեղաւորումը Թուրքերու մէջ, իբրեւ ծառայ։

5․ Հինգերորդ գլուխը կը պարունակէ Հէրէկ կամ Էրպաա — Թօգաթ — Նիքսար աքսորական կեանքը։ Կը փափաքիմ լայն տեղեկութիւններ ունենալ այս երեք քաղաքներու Հայերու դիրքի մասին։ Թուրքերու ընթացքը աքսորի օրերուն։ Այս շրջաններու մէջ մնացած են շատ մը հայ որբեր եւ աղջիկներ որոնք ամուսնացած են Թուրքերու հետ։ Զրկել անուններ եւ փաստացի տեղեկութիւններ։

Բ․ ՄԱՍ —

1․ Մարզուանի Ամերիկեան Անաթօլիա Գոլէճ — որբանոցներ — լայն տեղեկութիւններով, մշակութային մակարդակ, ազդեցութիւնը հայկական շրջանակներու վրայ, ազգային դիմագծով։ Հոս կը խնդրեմ հաճի գիւղացի Վարդան Զալուլեանէն — որ մասնակցած է Շ․ Գարահիսարի հերոսամարտին — գրկել իր թանկագին յուշերը։

2. 1921ի Թուրքեւհելլէն պատերազմ եւ Թոփալ Օսմանի կողմէ Մարզուանի քսան հազար Հայերու ջարդը։ Այս գլխուն մէջ պիտի խօսուի Մ․ Քէմալի առաջին անկախութեան դատարանի մասին (Ամասիա), ուր շատ մը Յոյներու կարգին Հայեր ալ կառափնատ բարձրացան։ Տալ նկարներ, անուններ եւ թուական տեղեկութիւններ։

3․ Սամսոնի ամերիկեան որբանոցէն դէպի Պոլիս։ Հոս պարտք կը դնեմ ընկերներուս վրայ որպէսզի տան թըւական տեղեկութիւններ, մանաւանդ պաշտօնէութեան մասին, եւ զրկել խմբանկարներ եւ թուական տուեալներ։

4․ Որբերու առաջին կարաւանը Պոլիսէն դէպի Յունաստան, ալիւրի բեռնակիր նաւով, ուրկէ ուղղակի Քորֆու։ Հոս եւս ճշգրիտ տեղեկութիւններ մեզ հետ եղած [illegible] մասին։ Որբերու դժգոհութիւնը, պաշտօնէութեան կազմակերպութիւնները եւ քանի մը ուսուցիչներու պաշտօնանկութեան բուն պատճառները։

5․— Որբերուս բողոքագիրը Պոլսոյ եւ արտասահմանի թերթերուն, Պոլսոյ ազգ․ խնամատարութեան ներկայացուցիչ Պ․ Խաչատուրեանի եւ որբերուս միջեւ տեղի ունեցած բախումները եւն․։ Նաեւ տեղեկութիւններ անգլիական որբանոցներուն մասին։

Յ․ Գ․— Բոլոր տեղեկութիւնները, գրութիւնները եւ նկարները զրկել մինչեւ սեպտեմբերի վերջ 1934։ «Եղեռնապատում»ին մէջ մասնաւոր ցանկով պիտի յիշուին բոլոր անոնք որ օգտակար պիտի ըլլան հրատարակութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

Հասցէ․— Օրէլ Ռէսթորան Աթլաս Պլիտա, Ալժերի։

Զ.Ո.Մ. ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.
0000

Կ'իմանանք թէ Հ․Մ․Ը․Մ․ի սկաուտական վերին մարմնի նախաձեռնութեամբ, անցեալ շաբաթ, խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է Զ․Ո․Մ․ի եւ Հ․Մ․Ը․Մ․ի միջեւ, գործակցութեան գետին մը ստեղծելու նպատակով եւ ներշնչուած՝ Յառաջի սիւնակներուն մէջ կատարուած միտքերու փոխանակութենէն։

Առաջին խորհրդակցութիւնը կատարուած է գործակցութեան մասին անվերապահ ցանկութեամբ մը։ Որոշուած է որ երկու Միութիւններուն կողմէ նշանակուին լիազօր ներկայացուցիչներ, որոնք այս շաբթու պիտի պատրաստեն գործակցութեան նախագիծ մը,— երկու Միութիւններուն անհատականութիւնը պահելով հանդերձ, թերեւս հարկ տեսնուի կազմել Միջմիութենական կամ Դաշնակցային Գերագոյն Խորհուրդ մը, որուն կը տրուի իրաւասութիւնը վարելու երկու Միութիւնները այն կէտերուն մէջ, որոնց մասին գործակցութեան պէտք տեսնուած է։

⁂ Այս առթիւ, Հ․Մ․Ը․Մ․ի շրջանակներէն քաղած մեր տեղեկութիւններուն համաձայն, անհրաժեշտ կը գտնենք յայտնել թէ Հ․Մ․Ը․Մ․ի հետ կապ չունին այն հինգ հոգին, որոնք վերջերս բողոք մը ղրկած էին թերթերուն, ընդդէմ Հ․Մ․Ը․Մ․ի վերին մարմնին։ Այնպէս որ սխալ է ըսել թէ պառակտումի փորձ մըն է այդ։ Հ․Մ․Ը․Մ․ի կողմէ չպիտի պատասխանուի այդ բողոքին, քանի անդամ չեն բողոքարկուները։

ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ ՄԷՋ

Հոլիվուտէն կը հաղորդեն թէ սինեմայի այս մայրաքաղաքին մէջ համաճարակ ծագած է,— ողնուղեղի վարակում մը (paralysie infantile)։ Այս հիւանդութիւնը կը սկսի վարակիչ հիւանդութեան մը ձեւով, ժանտատենդի պէս, եւ հիւանդութիւնը անցնելէ վերջ կը տեսնուի որ ենթական անդամալոյծ է։ Ընդհանրապէս մանուկներն են որ ենթակայ են։

Հոլիվուտի մէջ ներկայիս վարակուածներու թիւը կը հասնի 401ի։ Այնպէս որ արուեստագիտուհիները սկսած են փախչիլ Հոլիվուտէն, որ եթէ այսպէս շարունակուի, կ'ամայանայ շուտով։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն թէ Քոլորատոյի նահանգային իշխանութիւնը մահապատիժի նոր ձեւ մը հաստատած է փոխան ելեկտրական աթոռին։ Մահապարտը կը դնեն սենեակի մը մէջ, ուր քլորոֆորմով կը թմրեցնեն, յետոյ թունաւոր կազ մը ղրկել կուտան, մինչեւ որ մեռնի։

Օրուան գիրքեր

1․ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1․ Գին՝ 15 ֆր․։

2․ ԱՐԵ՛Վ, ԱՐԵ՛Վ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

անօգուտ են, այլեւ վնասակար, միամիտ հասարակութեան մէջ զուր տեղը յուզում առաջացնելու տեսակէտէն:

Դուրեանի սպանութեան առիթով մեղադրեալի աթոռին վրայ նստող ինը Դաշնակցական երիտասարդները, ի վիճակի են իրենք զիրենք պաշտպանելու եւ ճակատաբաց դուրս գալու դատական ատեաններէն: Օրէնք եւ Արդարադատութիւն կայ այս երկրին մէջ եւ մենք խորապէս համոզուած ենք որ ճշմարտութիւնը երեւան պիտի գայ շուտով եւ մեղադրեալներու անմեղութիւնը պիտի ապացուցուի անվրէպ:

Մինչ այդ հասարակութեան կը մնայ ըլլալ ՀԱՄԲԵՐՈՂ եւ ՊԱՂԱՐԻՒՆ եւ սպասել դատավարութեան ելքին, որ անկասկած նպաստաւոր պիտի ըլլայ Դաշնակցական ինը մեղադրեալներուն համար »:

⁂ « *Սուրհանդակ* »*ի նոյն թիւէն.*—

վկաներէն Տիկին Անդրէասեան, Լէյլէկեանը ցոյց տալու ատեն ձեռքը շատ ուժով իջեցուցած է անոր ուսին: Իսկ Տիկին Մարգարեան իր ձեռքի պայուսակը այնպիսի ձեւով մը շարժած է, որ քիչ մնացած է որ Լէյլէկեանի քթին հարուած տայ: Միջոց մը, սակայն, Լէյլէկեան ունկնդիրներուն դառնալով ժպտած է, անշուշտ ըսել ուզելով թէ ինքը դառն արհամարհանք միայն ունի այդ կարգի հայ բոշաներու վերաբերմամբ:

Այսուամենայնիւ պաշտպան փաստաբանի պահանջով, դատարանը որոշեց այսուհետեւ ոչ մէկ վկայի թոյլ տալ մօտենալ եւ դպչիլ ամբաստանեալներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Պարսկաստանի Շահը Իզմիրի մէջ

Պարսկաստանի Շահը յունիս 24ին Իզմիրի մէջ ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը որուն կը մասնակցէր ամբողջ զօրաբանակ մը: Յետոյ Մ. Քէմալի հետ մեկնեցաւ Պալըքէսիր, եւ Տարտանէլ, դիտելու համար ռազմադաշտերը: Զօրահանդէսի միջոցին ռազմափորձեր կատարուեցան ցամաքային ուժերով և օդանաւերով եւ Շահը շնորհաւորեց Թուրք հրամանատարութիւնը:

⁂ *Թուրք պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Շահը եւ Մ. Քէմալ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցան երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին եւ թէ մօտերս նոր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի:*

⁂ *Գրած էինք թէ ի պատիւ Շահին բեմադրուած է նոր թատերախաղ մը, « Լօզ Սօյ »:*

Այս թատերախաղը պատկերացումն է Թուրքեւիրան աւանդութեան մը ուր երկու ազգերու եղբայրութիւնը կ'երեւայ Ֆէրիտունի աշխարհ բերած Թուր եւ Իրան երկուորեակ եղբայրներով: Երկինքը այս երկու եղբայրներուն շնորհած է մարդկութիւնը լուսաւորելու պաշտօնը: Թատերախաղը այլաբանական եւ խորհրդանշական պատկերացումներով ցոյց կուտայ թէ երկու եղբայրները ձեռք ձեռքի տուած հիմներ են Արեւելքի հին քաղաքակրթութիւնները, բայց եկած է ատեն մը երբ Թուրն ու Իրանը իրարմէ զատուեր են. դարեր անցեր են, երկու եղբայրներուն համար մութ, թշուառ օրեր, մինչեւ որ ահա կրկին երեւան կ'ելլեն անոնք ու իրարու կը մօտենան երիտասարդացած, առոյգ եւ տիրական:

Մ. Քէմալի եւ Րիզա Շահին անձերուն մէջ է որ Թուրն ու Իրանը կը մօտենան նոր ու փառաւոր ապագայի մը արշալոյսին մէջ:

Թատերախաղը տաղաչափուած ու դաշնաւորուած է:

Ներքին խռովութիւնները կը սաստկանան

— ●● —

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՑ ՄԻԱՑՆԵԼ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ներքին նախարարութիւնը նկատի առնելով որ վերջերս յաճախադէպ դարձած են ներքին խռովութիւնները, աջերու եւ ձախերու միջեւ, հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1934 յուլիս 1էն պիտի միացուին Սէնի նահանգին եւ Փարիզի քաղաքապետութեան ոստիկանութիւնները: Այս միացեալ ուժը պիտի դրուի ոստիկանութեան վերատեսուչին հրամանին տակ: Փարիզի մէջ կան 12,000 ոստիկաններ, իսկ արուարձաններու մէջ՝ 9000:

Նախարարը մօտերս կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէ անդորրութեան պահպանման միջոցներու մասին:

⁂ *Երկուշաբթի գիշեր խռովութիւններ ծագեցան Սալ Վակրամի առջեւ, ուր հաւաքուած էին 6000 ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, բողոքելու համար Ֆաշականութեան դէմ: Ժողովէն յետոյ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Ջակոգմեան տարրերու հետ, աթոռներ, շիշեր եւ գաւաթներ շարժման մէջ դրուեցան Թէռնի հրապարակին վրայ: Մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ ծանրապէս, իսկ վեց հոգի՝ թեթեւօրէն: Գիշերը ուշ ատեն, հակաֆաշականները փակեցին էթուալի մեթրոյին մուտքը, բայց ոստիկանները յաջողեցան բանալ, բերեր գործածելով եւ ձերբակալելով վեց հոգի:*

⁂ *Փոնթուազի մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան, երաժշտական հանդէսի մը առթիւ: Շատ մը համայնավարներ վիրաւորուեցան, ձիաւոր պահակ մը վար նետուեցաւ եւ կոխոտուեցաւ, իսկ ուրիշ երեք պահակներ ծմլուեցան:*

Ցոյցեր սարքուած էին նաեւ Պուլոնյի մէջ (ծովափ), բայց ոստիկանական բազմաթիւ ուժեր յաջողեցան ցրուել ցուցարարները:

⁂ *« Էքսէլսիօր » կը գրէ թէ նոր եւ աւելի ծանր խռովութիւններ ծագած են Լոռիանի մէջ, երկուշաբթի, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր: Բազմաթիւ վիրաւորներ կան, թէ ոստիկաններէն եւ թէ քաղաքացիներէն: Քսան հոգի ձերբակալուեցան:*

⁂ *« Իւմանիթէ » խոշոր խորագիրներով կ'աւետէ թէ յունիս 25ին համաձայնութիւն գոյացած է Սէնի ընկերվարական եւ Փարիզի համայնավար շրջանային վարչութեանց միջեւ, միացեալ ճակատով միթինկ մը գումարելու համար երկուշաբթի օր, 2 յուլիս:*

Դատական բարենորոգումներ

Դատական նախարարը հանրապետութեան նախագահին վաւերացման ներկայացուց հրամանագիր մը, որուն համաձայն հինգի փոխարէն երեք անդամներ բաւական են, վճիռ արձակելու համար վերաքննիչ ատեաններուն առջեւ: Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ դատերը չափազանց խճողուած և ձգձգուած են Սէնի նահանգին եւ Փարիզի մէջ: Այսպէս, 18,000 պատժական դատեր կարգի կը սպասեն, 20,000 քաղաքային եւ 24,000 վարձակալութեան դատեր առկախ ձգուած են եւն.: Միայն Փարիզի վերաքննիչ ատեանին առջեւ 4500 դատեր լուծման կը սպասեն: Նոր հրամանագիրը գործադրելի է հոկտ. 2էն:

Ֆրանսա եւ Եուկոսլավիա

Եուկոսլավիոյ Թագաւորը Սպիտակ Արծիւի մեծ խաչը նուիրեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, սիրալիր տեսակցութենէ մը յետոյ: Թագաւորը եւ Պ. Պարթու ժամերով խօսեցան Եւրոպայի կացութեան եւ մասնաւորապէս Փոքր Համաձայնութեան, Պալքաններու պետութեանց, Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան մասին: Ինչպէս Ռումանիա, նոյնպէս Եուկոսլավիա այս հարցերու մասին բոլորովին համաձայն են Ֆրանսայի հետ:

»»»··«««

ՎԱՐՁԱՊԵՏ Պ. ՏՈՒՄԷՐԿ երկուշաբթի օր հանրօգուտ շինութեանց եւ գործազրկութեան հարցերու առթիւ վստահութեան խնդիր դնելով, 405 ձայն շահեցաւ ընդդէմ 150ի:

ՀԻՃԱԶԻ ԵՒ ԵՄԷՆԻ միջեւ կնքուած դաշնագիրը միաժամանակ հրատարակուեցաւ իսլամական չորս մայրաքաղաքներուն մէջ.— Մէքքէ, Սանաա, Դահիրէ եւ Դամասկոս: Դաշնագիրը կնքուած է քսան տարուան համար եւ կը լուծէ բոլոր վիճելի խնդիրները:

Հ. Յ. Դ.

«ՎԻՇԱՊ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգ:

«ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Առնուվիլ — Սարսէլ — Կուսէնվիլլի ընկերները շաբաթ երեկոյ, ժամը 8 եւ կէսին, ընկ. Յովհ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8 եւ կէսին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՕՆ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 եւ կէսին Պար Թապայի սրահին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. Ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ի սովորական հաւաքատեղին:

Այրի տիկին Ա. Գ. Տոքթ. Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան եւ զաւակունք խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ հանիին

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ Ս. ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յունիս 21ին Կոտինեէրի (Լուառի նահանգ) մէջ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Փէր Լաշէզի գերեզմանատան մէջ:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎԱՂԱՄԵՌ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

իր մահուան տասնամեակին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Պէրպէրեան Նախկին Սաներու *եւ հովանաւորութեամբ* Հայ Գրական Ակումբին, Հայ Գրողներու Միութեան և Սիփան երգչախումբին

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Maison Mutualitéի թիւ 4 սրահին մէջ
24 rue St. Victor Paris (5). մեթրօ՝ Maubert-Mutualité

կը նախագահէ՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՄԿՐ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ եւ Ս. ՈՍԿԵԱՆ

երգ, նուագ *եւ* արտասանութիւն:

Մախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Նախաձեռնութեամբ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 9ը
Առնուվիլի Bois de Condosի անտառին մէջ
ի նպաստ տեղւոյն *ԴՊՐՈՑ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ*
գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ Թառիստ Պ. Պ. Աբգարի եւ գարեգինի: փոքրիկն Ռէժինա կը պարէ «Թամարա»:
զոխ եւ խնամուած պիւֆէ՝ «Ցէօնէը քէպապ» եւ «իմրիք հէլվա»:

Դաշտահանդէս Վիենի մէջ

ԶԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, առտուան ժամը 8էն մինչեւ իրեկոյ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՎԱՅՐԸ

Դաշտահանդէս Վաղավանի տօնին առթիւ

կազմակերպուած՝ *ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ*
տեղի կ'ունենայ 22 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԾԱՌԱՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ
կը նախագահէ՝ Պ. ԱՌԱՔԵԼ ԶԱՔՐԵԱՆ
կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
1 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
նոյն օրը տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւնը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Մարսէյլի Զարսանճագի երիտասարդաց Միութեան «Արաքս» խումբի պարգեւաբաշխութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 23ին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 28 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2533

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ մայիսին (27 կամ 28), «Փրավտա», Կոմկուսի պաշտօնաթերթը, յօդուած մը կը տպէր չափազանց պերճեմատ, եթէ կ'ուզէք «պուրժուա – նացիոնալիստական» եւ հակայեղափոխական :

Պարզապէս կարմիր ազգայնականութեան փառաբանութիւնն էր այդ գրութիւնը :

Քանի մը հատուածներ, «ի պէտս զարգացելոց»։

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ... Ռուսիոյ ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը, եւ որ կը կազմէ իր ապագան. այն երկինքը որուն տակ կ'անի ու կը բարգաւանի, անոր հովերուն ձայնը, անոր լեռնային բարձունքները, անոր ստուերամած անտառները եւ յորդախոսան գետերը, անոր ափերը բերող ովկիանոսներն ու ծովերը, անոր երգերն ու լեզուն :

... Մեզի համար որ բարձրացուցինք ամբողջ մարդկային ցեղին ազատագրութեան վեհապանծ դրօշը, քաջութիւնը, խիզախ յանդգնութիւնը եւ անօրինակ հերոսութիւնը հայրենիքին համար կռուած ատեն՝ գերագոյն օրէնքը եւ միակ իմաստն է կեանքին»։

1934 *յունիս 9ին, Մոսկուայի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն կը հրատարակէր հրամանագիր մը, հայրենադաւութեան դէմ։ (Մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք ժամանակին) :*

Այս առթիւ ալ «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, կը հրատարակէր խմբագրական մը, «Հայրենիքի պաշտպանութեան համար»:

Քանի մը հատուածներ ալ այս գրութենէն.

— «Բոլոր աշխատաւորները պէտք է հսկեն իրենց հայրենիքին շահերուն ապահովութեան վրայ : Մեր Ընկերվարական Միութիւնը մեր հայրենիքն է ոչ միայն անոր համար որ մենք հոն ծնած ու մեծցած ենք. այդ ձեւական կապը էական չէ մեզի համար : Մեր Ընկերվարական Միութիւնը մեր հայրենիքն է, որովհետեւ շատ մեծ են այն պատմական նպատակները զորս իրականացնելու վրայ ենք. որովհետեւ անոնք արդէն իսկ անլուր նիգեր եւ զոհողութիւններ արժեցին մեզի, որովհետեւ անոնք այն նպատակներն են որոնց կը տենչան բովանդակ աշխարհի աշխատաւորները»:

Բարեխա՞ռն է այս գրութիւնը : Կարդանք նորէն «Փրավտա»ն, հայրենադաւութեան օրէնքին մեկնաբանութեան առթիւ.

— «Հայրենիքի համար : Այս կոչը կ'արծարծէ հերոսութեան բոցը, բոցը ստեղծագործական նախաձեռնութեան մեր բովանդակ կեանքին մէջ : Այդ կոչը ոտքի կը հանէ տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներ, պաշտպանելու համար իրենց մեծ հայրենիքը եւ զանոնք կը մղէ ռազմական պատրաստականութեան :

Հայրենիքի պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է : Եւ ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքի դէմ, ով որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ ...»:

×

Ի՞նչ կը հետեւի այս արտայայտութիւններէն :

Փոփոխութի՞ւն հոգեբանութեան կամ քաղաքականութեան : Նոր ուղի՞ : Վերադա՞րձ դէպի հին դիրքերը :

Բայց ո՞վ ըսաւ թէ պոլշեւիկները կարմրցնելով ամբողջ Ռուսաստանը, հրաժարած էին ե՛ւ հայրենիքէ, ե՛ւ հայրենասիրութենէ ե՛ւ մանաւանդ աշխարհակալութենէ :

Ո՞վ հաւատաց թէ անոնք սիրայօժար համակերպեցան Ֆինլանտայի, Եսթոնիոյ, Լիթուանիոյ, Լաթվիայի (Լեթոնիա), Պեսարապիոյ եւ ուրիշ հողերու կորուստին :

Իրականութիւնն այն է որ, անոնք առաջին օրէն իսկ, երբ յաջողեցան ջախջախել ներքին թշնամին, աշխատեցան վերահաստատել նախկին Ռուսաստանի հողային ամբողջութիւնը, բայց չկրցան : Իրենց թաթը կրցաւ հասնիլ միայն Կովկասի, ուր այժմ տեղաւորուած են տիրաբար, եղբօր բաժին մըն ալ յատկացնելով Մ. Քէմալին, ի հաշիւ մնացորդ Հայաստանի եւ Վրաստանի :

Խորհրդային յեղափոխութեան հետ, վերիվայր հրջուեցաւ Ռուսաստանի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կարգուսարքը, ստեղծուեցաւ աննախընթաց դրութիւն մը, որ իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին :

Բայց, արտաքին եւ ներքին աշխարհավարութեան տեսակէտով, եթէ նշանախօսքերն ու բացատրութեան ձեւերը փոխուեցան, խորքը մնաց անփոփոխ : Նոյն իսկ անունի փոփոխութիւնը — «Խ. Ս. Հ. Միութիւն» (U. R. S. S.) փոխանակ Ռուսաստանի՝ բան չի փոխեր այս անողոք իրականութենէն : Ռուսաստանն ալ հայրենիք մըն է Ռուսին համար, ինչպէս Լեհաստանը Լեհին կամ Թուրքիան՝ Թուրքին համար :

Սկիզբները, յեղափոխութեան ռազմական շրջանին, Մոսկուա կը նախընտրէր անընդհատ հոլովել նորաստեղծ բացատրութիւններ, կարմիր ներկել նոյն իսկ բառերն ու անունները, կախարդական բանաձեւերով :

Այսօր ալ ի զօրու է այդ քաղաքականութիւնը : Եւ սակայն, անցնող տարիները նոր բաներ սորվեցուցին նա՛եւ պոլշեւիկներուն :

Այդ նորութիւններէն մէկն է կարմիր հայրենասիրութեան կամ ազգայնականութեան արծարծումը՝ ուանդական — հակայեղափոխակա՜ն — բառերով.

— «Մեր երախաները հայրենիքին սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ ... Ռուսիոյ ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը» ...

Եւ նկատե՛լ որ մեր կարմրուկ ճպուռները կը գայթակղին, երբ Խ. Աբովեանը երգէ.

Ա՜խ, վաթա՜ն, վաթա՜ն, քո հողին ղուրպան,

Քո ծխին ղուրպան, քո ջրին ղուրպան...

Խոստովանինք որ Ռուսը կամ Անգլիացին միշտ սորվելու պէտք ունին, իսկ մենք ... անսրբագրելի ենք, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Շ.

Վ ԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»··«««

ԴՈՒՐԵԱՆ ԱՐՔ.Ի ԹԻԿՆԱՊԱՀ Խ. ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ ԿԸ ՎԿԱՅԷ ԹԷ «ԻՐԱՊԷՍ ԲԱՆ ՉԷ ՏԵՍԱԾ»

»»»··«««

ԴՊԻՐ ՃՈՐՃ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ԱԼ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ԹԷ «ԵՐԿԱՐ ՄԱՐԴ ՄԸ ՓԱԽԱՒ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ»

— ●● —

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 15 *յունիս.— Այսօրուան դատավարութիւնը շահեկան եղաւ քանի մը տեսակէտներով եւ կենդանութիւն տուաւ դատասրահին, ուր մեծ հետաքրքրութեամբ լսուեցան Դուրեան արք.ի թիկնապահ Պ. Խոսրով Կորկոտեանի, դպիր Պ. Ճօրճ Գազանճեանի եւ Օր. Աստղիկ Տաղաւարեանի վկայութիւնները : Պ. Կարապետ Զատիկեան, որ նախ շատ կարեւոր վկայ մը կ'երեւար, պիտի հարցաքննուի երկուշաբթի :*

Ինը ամբաստանեալները այսօր եւս բերուեցան ներս՝ գրաւելու իրենց աթոռները սովորական կարգով : Հակառակ ցայսօր տրուած վկայութիւններու՝ Մաթէոս Լէյլէկեան կը պահէ ստոյիկեան հանդարտութիւն մը, որ չի վրիպիր ուշադրութենէ :

ԿՈՐԿՈՏԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Առտուան ժամը 10.17ին դատախազ Քամինսկի վկայութեան հրաւիրեց Խոսրով Կորկոտեանը, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «38 *տարեկան եմ, գործի գործով կը զբաղիմ : Դուրեան սրբազանին թիկնապահ եղայ 1933 սեպտեմբեր 25ին : Ատրճանակ կրելու արտօնութիւն ստացած էի եւ ատրճանակ կը կրէի : Վերջին անգամ Դուրեան սրբազանը տարի Ս. Խաչ եկեղեցին, Օթէլ Սէվիլէն, ինքնաշարժով : Սրբազանը թողուցի եկեղեցւոյ աջ կողմը, պահարանը՝ Թափօրի հանդերձները հագնելու համար : Թափօրը սկսաւ դեկտեմբեր 24ի կիրակի առտուն ժամը 10.25ին : Այդ միջոցին գաւիթն էի եւ կը հսկէի : Դեռ եկեղեցին մտած չէի : Զատեսայ սրբազանին վրայ եղած յարձակումը, բայց սրբազանին առջեւ գտնուած մարդիկը տեսայ (հրաւէրով կ'իջնէ վար եւ ցոյց կուտայ Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը) : Զատեսայ ուրիշներու ըրածն ալ : Եկեղեցի գտնուողներէն տեսայ Միրիճանեանը, Սարաֆեանը, Զալըգեանը, Մօզեանը եւ Երկանեանը (ցոյց կուտայ զանոնք) : Իրապէս բան մը չտեսայ : Միայն տեսայ սրբազանին առջեւ Լէյլէկեանը, ինչպէս նաեւ Սարգիսեանը : Երկանեանը կը փախէր, մազէն բռնեցի գետին նետեցի : Մօզեանը կը փախէր՝ անոր մազէն ալ բռնեցի գետին նետեցի : Զալըգեանի գլխուն զարկի ատրճանակովս, արիւն հոսեցաւ : Սարաֆեան բան մը չէր ըներ : Միրիճանեան ալ բան մը չէր ըներ : Յետոյ կեցայ : Դուրեան սրբազան դէպի ինծ եկաւ : Գլուխէն բռնեցի եւ սենեակ տարինք : Հոն տեսայ դանակի վէրքերը եւ եկեղեցւոյ դրան առջեւ կեցայ : Ես ալ դուրս ելայ : Ատրճանակը դրպանս դրած էի : Նորէն եկայ : Յովհ. Անդրէասեան քովս եկաւ եւ ըսաւ. «Զգո՛յշ, յաջորդը դուն պիտի ըլլաս» : Մէկը ուզեց եւեւէս առնել ատրճանակս, ո՛վ ըլլալը չեմ գիտեր : Ժամը 12.30ին ոստիկանատուն գացի եւ տեղեկութիւն տուի : Հասակս 5 ոտք 11 ինչէզ է» :*

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ

Պաշտպան փաստաբան Պ. Շեփիտըն մանրակրկիտ հարցաքննութեան ենթարկեց Խոսրով Կորկոտեանը, որուն նշանակել տուաւ եկեղեցւոյ յատակագծին վրայ դէպքի ատեն գաւիթին մէջ կեցած տեղը : Կորկոտեան ըսաւ թէ գաւիթէն եկեղեցի առաջնորդող դուռը բաց էր : Թափօրը կը բաղկանար մօտ տասը հոգիէ : Կորկոտեանի կեցած տեղը 26 ոտք հեռու էր Թափօրէն (ինք՝ Կորկոտեան 8 — 10 ոտք ըսած էր) : Թափօրին անցքին լայնքը՝ 4 ոտք 5 ինչէզ :

ՀԱՐՑՈՒՄ.— *Դուն տեսա՞ր Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը : = Սրբազանին առջեւը տեսայ :*

— *Ո՞ր կողմէն եկաւ Լէյլէկեանը : = Չեմ գիտեր : Սրբազանին առջեւը տեսայ :*

— *Սարգիսեանը ո՞ր կողմէն եկաւ : = Սրբազանին առջեւ տեսայ : Չտեսայ ո՞ր կողմէն գալը :*

— *Դուրեան արք. ինկա՞ւ : = Գետին չինկաւ :*

— *Ի՞նչ ըսաւ քեզի : = Սրբազանը գլխ կանչեց. «Խոսրո՛վ» եւ քովը գացի : Ապա առաջնորդեցինք սենեակը եւ վերադարձայ :*

— *Լէյլէկեանը ո՞ւր էր այդ բոպէին : = Անցքին մէջ էր :*

— *Սարգիսեանը ո՞ւր էր : = 6րդ նստարանին մէջ ծռած էր եւ գլուխը կը ծեծէին :*

— *Յետոյ ի՞նչ եղաւ : = Տեսայ որ Լէյլէկեանը նստարանին դէմ էր եւ կը ծեծէին :*

— *Նկարագրեցէք տեսարանը : = Ամէն ոք յուզուած էր, շփոթ եւ տակնուվրայութիւն կար : Ես ալ յուզուած էի :*

— *Ի՞նչպէս բռնեցիր Մօզեանի մազերէն (փաստաբանը կը կանգնեցնէ Մօզեանը, կը դարձնէ անոր կռնակը եւ ցոյց կուտայ որ մազերը կարճ են, գլուխը գրեթէ ճաղատ է եւ հնարաւոր չէր թուեր անոր մազերէն բռնելը) : = Այն ատեն եւեւի մազերը երկար էին, հիմա կտրած է :*

Պ. Շեփիտըն դատախազէն պահանջեց Պ. Կորկոտեանի գրաւոր յայտարարութիւնները, զորս ստանալով կարդաց 1933 դեկտեմբեր 24ին անոր ըրած խօսքերը : Այս յայտարարութենէն կ'երեւէր թէ նոյն առտուն «Սրբազանը վէճ կ'ակնկալէր եկեղեցիին մէջ» : Յետոյ Պ. Կորկոտեան ըսած էր՝ «մարդիկ տեսայ որ կը ցատկեն, ուրիշ բան չտեսայ : Սարգիսեանի եւ Լէյլէկեանի ձեռքը դանակ չտեսայ : Չեմ կրնար սել : Միայն տեսայ որ ժողովուրդը այս երկու մարդոց վրայ կը յարձակէր : Սրբազանը ինկաւ ձեռքիս մէջ» : Նոյն յայտարարութեան մէջ Կորկոտեան ուրիշ տեղ մը ըսած է.— «Ատրճանակը ձեռքս՝ կեցէք, գոչեցի» :

Դարձեալ 1934 մարտ 22ին դատախազութեան ըրած իր յայտարարութեանց մէջ Պ. Կորկոտեան ըսած է, ի միջի այլոց.

— «ՄՕԶԵԱՆը *տեսայ որ յարձակեցաւ եւ կը զարնէր սրբազանին :* ԵՐԿԱՆԵԱՆը *կը վազէր եւ գետին ձգեցի :* ԶԱԼԸԳԵԱՆի *կողմէն բան մը չտեսայ եւ իրեն ըսի «Գնա՛» :* ԼԷՅԼԷԿԵԱՆը *տեսայ որ կը ծռէր նստարանին առջեւ եւ ժողովուրդը կը ծեծէր :* ՍԱՐԳԻՍԵԱՆը *չտեսայ ինչ կ'ընէր. տեսայ սրբազանին աջ կողմը» :*

Պ. Շեփիտըն Կորկոտեանի այս յայտարարութիւնները կարդալու ատեն ոտքի կը կանգնեցնէր իւրաքանչիւր ամբաստանեալ եւ Կորկոտեանի կը հարցնէր.— «Այս խօսքերը ըսի՞ր դատախազութեան» : Պատասխանը կ'ըլլար «Այո» :

Շատ աւելի մանրամասն հարցումներու Պ. վկան կը պատասխանէր, «չեմ գիտեր, չեմ յիշեր»ով :

Պ. Շեփիտըն հարց տուաւ թէ երբ Յովհ. Անդրէասեան դեկտեմբեր 24ի առտուն իրեն սպառնացեր էր, ինչո՞ւ այդ սպառնական խօսքերը յիշած չէր իր նոյն օրուան եւ յետագայ յայտարարութեանց մէջ, եւ թէ ինչո՛ւ գացած չէր պատկան ատեանը, ուր տարուած էր Անդրէասեան յունուար 22ին իբր մարդասպան եւ ապա արձակուած էր : Պ. Կորկոտեանի պատասխանները խուսափողական էին :

Այս կէտին դատաւոր Քորրիկըն միջամտեց եւ Շեփիտընի հետ բախում մը սկսաւ : Արդէն սովորական բան մը եղած է երկուքին միջեւ վէճ, տարակարծութիւն եւ բախում : Շարունակելով իր հարցաքննութիւնը, Պ. Շեփիտըն հարցուց.

— *Դուրեան կոմիտէին հետ ո եւ է գործ ունեցա՞ծ ես : = Երկուքը կը ճանչնամ :*

— *Դուրեան կոմիտէին հետ խօսա՞ծ ես երբեւիցէ այս հարցի մասին : = Չեմ գիտեր :*

(Շար.ը վաղուան թիւով)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՀԱՅՀՈՅԵՄ, Ի՞ՆՉ ԸՆԵՄ

»»»·«««

Շրթներս խածած,— որպէսզի չհայհոյեմ,— կ'արտատպեմ հետեւեալ տողերը, հատուած մը միայն «Երիտասարդ Հայաստան»ի խմբագրականէն (12 մայիս).—

— «*Եթէ մէկուկէս միլիոն Թրքահայերու խողխողման ու ջարդին մէջ, Թուրք իթթիհատականութիւնը իր մշակած յատուկ ծրագիրն ունէր, այդ ծրագրի աշխատանքներուն եւ գործադրման մէջ, ոչ ոք կրնայ ուրանալ որ, Դաշնակցութիւնը ունեցաւ* ԻՐ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐԸ : *Կոկորդիլոսի այն կեղծ արցունքները, որ այսօր Դաշնակցութիւնը կը թափէ մէկուկէս միլիոն հայ զոհերու գերեզմանին վրայ, նշան չէ սուգի եւ ողբերգութեան, այլ՝ փաստօրէն* ՆՇԱՆ Է ՇՆԱԿԱՆ ՀՐՃՈՒԱՆՔԻ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ »:

Ա՛հ, դժուա՛ր է, դժուա՛ր է արտատպել այս գարշանքը, որ հոգեկան փոքրարութեան ենթակայ Հայու գրչով է տրուած : Շարունակեցէք, եթէ կրնաք.

— «*Ո՞վ կրնայ մոռնալ, համաշխարհային պատերազմի սկզբնական օրերուն, Կովկասի մէջ ծայր տուող հայ կամաւորական գունդերու նկարները* ՕՐԸ ՕՐԻՆ ՊՈԼՍՈՅ ԴՈՒՆԸԸ ՀԱՍՑՆՈՂ ԴԱՇՆԱԿ ՇԷՖԵՐՈՒ ԱՃՊԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ : *Ո՞վ կրնայ մոռնալ նոյն այդ* ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԿԾԻԿԸ ԹՈՒՐՔ ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾԱԽՈՂ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՄԱՐՏԱԿԱՆ» ԵԼՈՅԹԸ : *Եւ վերջապէս ո՞վ կրնայ մոռնալ այդ արկածախնդրութիւններուն որպէս հետեւանք, Թուրք իթթիհատականներու թշնամական մտադրութիւնը աւելի եւս սրուչ եւ հետեւաբար* ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ԹՐՔԱՀԱՅԵՐՈՒ ԿՈՏՈՐԱԾԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՄԷՋ ՄԱՍ ՈՒ ԲԱԺԻՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ »:

Ո՞վ է այս տողերու հեղինակը,— Թուրք մը, պիտի ըսէք ապահովաբար : Բայց, հայրենակիցներ եւ ընկերներ, Թուրքէն ալ վար մէկն է հեղինակը : Փոր մը հացի համար գրուած տողեր են ասոնք, գրածին պատասխանատուութիւնը գնահատելու կարողութենէն զրկուած թշուառական մը վըկայեալ :

Ի՞նչպէս չհայհոյել, կը պայթի մարդ՝ եթէ չօրհնէ այս սրիկաներուն մինչեւ խօթը պորտը : Մարդ մը, որ ոչ հայերէն գիտէ, ոչ Հայոց պատմութիւն, եւ ոչ իսկ կրնայ գնահատել ժամանակակից դէպքերը, բայց կը գրէ՛, որովհետեւ անօթի է, կը գրէ, որովհետեւ գիտէ թէ «Բանուոր»ին դրամ ղրկուած է Հայաստանէն, կը գրէ՛, որովհետեւ կ'ուզէ փորը կշտացնել շատ գէշ կապկելով Դաշնակցութեան հակառակորդներուն լեզուն, զարմացնելով նոյնիսկ Թուրքերը, կը գրէ՛ աղիքներովը, անօթութենէն հոտող բերնովը, ստամոքսին դիւային աղաղակովը,— բայց չհարցնէ՞ք, կա՞ն Հայեր որ չեն գայթակղիր այս տողերը կարդալով :

Ափսո՛ս, Սահակի եւ Մեսրոպի տառերը երբեք այսքան աղտոտած չէին : Մարդ կը զգուի այլեւս հայ գիրէն ալ :

ԱՐԱԶ

Երեք դժբախտ պատահարներ

Ցաւով կը հաղորդենք հետեւեալ տխուր տեղեկութիւնները, զորս իմացանք միեւնոյն ատեն.—

1. *Մեսրոպ քահանայ Տ. Մեսրոպեան (ընկեր Լեւոն Մեսրոպի հայրը) անցեալ շաբթու Սէն Նազէր կ'երթայ, իբրեւ հիւր ազգականի մը : Երկուշաբթի օր լուացարան գացած ատեն, տնեցիները կը նկատեն որ շատ ուշացաւ : Մտահոգութեան մատնուած լուացարանին դուռը կը զարնեն եւ պատասխան չառնելով, բանի կը բանան : Տէր հայրը գետին փռուած էր : Բժշկական քննութիւնը կը հաստատէ որ կաթուած իջած է ձախ կողմէն : Իր զաւակներուն քով փոխադրուելէ եւ նախնական դարմանումներն ստանալէ յետոյ, տեղաւորուեցաւ մասնաւոր հիւանդանոցի մը մէջ :*

2. *Պ. Արամ Անտոնեան, Բարեգործականի մատենադարանապետը, ոտքի մատին վրայ ծանր վէրք մը հանած ըլլալով, փոխադրուած է հիւանդանոց : (Եղունգը մտած է մսին մէջ) : Բժիշկները կը յուսան ոտքը փրկել միայն մէկ մատը կտրելով :*

3. *Պ. Աստուածատուր Հարենց, ծանօթ առեւտրական եւ անդամ Կոմիտասեան խմբամատար մարմնին, սանդուղէն վար իյնալով, ծանրապէս վնասուած է :*

Արագ ապաքինում կը մաղթենք երեքին ալ :

Կ'ուզեն ժամանակ շահիլ

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ որ նաւային խորհրդաժողովը գումարուի 1940ին, եւ ոչ թէ 1935ին, ինչպէս որոշուած էր տարիներ առաջ : Պատճառաբանութիւնը այն է թէ քաղաքական խռովայոյզ վիճակը — մանաւանդ Ծայր. Արեւելքի մէջ — պիտի դժուարացնէ որ եւ է համաձայնութեան կնքումը : Ժողովը յետա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

“ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԻ Մ. ՔԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ„(*)

»»» · · «««

Շէյխ Սաիտի ապստամբութենէն յետոյ, սահմանակից երկիրներ ապաստանած քիւրտ փախստականներուն հանդէպ հալածանքն ու խստութիւնները կարենալ շարունակելու համար, Թուրքիա կը դիմէ կարգ մը դիւանագիտական ձեռնարկներու:

Քննելով այդ օրերու քաղաքական պայմանները, Ճ. Ա. Պէտրխան կը գտնէ որ, միջազգային կացութիւնը ամէն ժամանակէ աւելի նպաստաւոր էր Թուրքիոյ համար: Իրենց քաղաքական շահերը Թուրքիան ասիական քաղաքականութենէն եւ Ռուսիոյ գիրկէն հեռացնելուն մէջ տեսնող եւրոպական մեծ պետութիւնները, իրենց նպատակին հասնելու համար սկսան անոր հաճելի երեւալու ճամբան բռնել: Հետեւաբար, այս քաղաքականութիւնն եւ ուրիշ կարգ մը պատճառներ, ոչ միայն Թոյլատու չէին յիշեալ պետութիւնները քրտական շարժման զօրավիգ դարձնելու, ընդհակառակն անբարեացակամ դիրքի մը մէջ կը ձգէին զանոնք:

— «Այո, եւրոպական պետութիւնները Թուրքիոյ արագ քայլերով արդիականացման կողմնակից էին: Զանազան նկատումներով առաջնորդուած անոնց շահը կը պահանջէր որ «Հիւանդ Մարդուն» կեանքը երկարաձգուի: Ուստիեւ արդիականացման եւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ հսկայի քայլերով յառաջացող Թուրքիան, իր անցքին վրայ, մանաւանդ կը քանդէ իսլամական կրօնքի բոլոր հիմնարկութիւնները, կ'այրէ անոր բոլոր հրատարակութիւններն ու հեղինակութիւնները, եւ մէջտեղէն կը վերցնէ զանազան ցեղերու եւ տարրերու միջեւ ազգ. միութեան գիծ հաստատող եւ իսլամական ոգիէն ծնող քաղաքական ուխտը:

«Իսկ ի՞նչ կը բանի Եւրոպան: Ի՞նչ կը փափաքէր որ կատարուի Ասիոյ մէջ: Վերջին դարերու անկրօնութեան հոսանքը ուժեղ հակազդեցութեան ենթարկուած էր: Կրօնական հաստատութիւնները վերստին ծաղկիլ սկսան: Մուսոլինին Պապին դիրքը ամրացուց, կաթոլիկ աշխարհին մէջ անոր ուժէն եւ ազդեցութենէն օգտուելու նպատակով: Կասկած չկայ որ իսլամութեան, մանաւանդ քաղաքական իսլամութեան տկարացումը, մրցակից քրիստոնէութեան համար որքան ուժեղացում, նոյնքան եւ յաղթանակ կարելի է համարել:

«Նոր Թուրքիան, Արեւելքը եւ իսլամը քանդելով, պարզապէս աշխարհակալ պետութեան մը ընելիքը կը կատարէր: Թուրքիոյ ուժեղացումն ու յառաջդիմութիւնը ոչ մէկ ատեն չխափանող Եւրոպան, այս ձեւով զարգացող Թուրքիոյ արդիականացումը մամուլի, քաղաքական եւ գրական անձնաւորութեանց միջոցաւ սկսաւ ծափահարել եւ քաջալերել: Կաթոլիկ հաստատութիւններէն մինչեւ այսօր օգտուող աշխարհիկ ֆրանսացի նախկին վարչապետ Պ. Էրիօ, վերջերս Թուրքիա կատարած ճամբորդութեան միջոցին, եղած արդիականացման ձեռնարկներուն մէջ, իբրեւ ամէնէն կարեւորը, յիշատակից խալիֆայութեան ջնջումը:

«Անկասկած Եւրոպացիները, Քիւրտերուն ջարդուելուն ընդդիմանալով, իրենց կենսական շահերը չէին կրնար զոհել: Ի վերջոյ, յիշեալ պետութիւնները ոչ միայն բարեացակամութեան նշոյլ մը իսկ ցոյց չտուին Քիւրտերուն հանդէպ, ընդհակառակն սկսան թշնամական վերաբերում ունենալ փախստականներուն հանդէպ: Քրտական ճակատ մեկնող Թրքական ուժերը, իրենց թնդանօթներով, զէնքերով եւ ռազմանիւթերով Սուրիոյ հողերէն կ'անցնէին: Այս պետութեանց հետ կնքուած բարի դրացնութեան դաշնագիրներուն մէջ, քիւրտ փախստականներուն եւ քրտական շարժման հարցը մասնաւորապէս նկատի առնուած էր: Այնպէս որ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու մէջ ոչ միայն փախստականները, այլեւ տեղացի ժողովուրդին մաս կազմող Քիւրտերն անգամ սկսան նեղել: Սահմանային անապահովութիւնն ու մաքսանենգութիւնը արգիլելու նպատակով յաճախակի գումարուող սահմանային յանձնախումբը, իր գործունէութիւնը բացառապէս յատկացուց Քիւրտերու հանդէպ ձեռք առնուելիք միջոցներուն: Ձեր ներկայացուցիչներուն կողմէ կատարուած խուզարկութիւններ բողոքին իբրեւ հետեւանք, այս փախստականները հօտերու նման բեռնատար ինքնաշարժներու մէջ լեցնելով փոքր անապատի գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներուն շրջանը ընել կուտային: Այն ատեն որ, այս մարդիկ վերջ ի վերջոյ օրուան հացի կարօտ մնալով, գնդակի մը եւ կամ սուինի մահը՝ թշուառ եւ թափառական կեանքի մը յաջորդող մահէն նախամեծար համարեցին: Հանրապետական կառավարութիւնը, սակայն, գիտցաւ օգտուիլ հոգեբանական պահէն», եւ 1928ին հրատարակած ներումին շնորհիւ, այս մարդոց մէկ մասը ներս քաշեց եւ արժանացուց ցանկալի մահուան: Այս ներումը, լեռներու մէջ ամրացած Քիւրտերուն ալ կը վերաբերէր: Բայց, ոչ անոնք՝ ներումէն եւ ոչ ալ ներումը անոնցմէ կրցաւ օգտուիլ: Հինգ-տասը հոգի, թերեւս, անձնատուր ըլլալու յիմարութիւնը գործած են: Մնացորդ անոնք ալ, ժամանակի ընթացքին, դուրսէն եկած ազգակիցներուն բախտին արժանացան»:

«Լեռները ապաստանած ուժերը սկսան հաւաքուիլ Արարատի շուրջ: Հերոս քիւրտ ազայի մը կողմէ ամրացուած Արարատն ու Թանտուրէքի եւ Զիլանի քրտական ուժերը ապստամբական փառաւոր դիրք մը բռնեցին Հանրապետական կառավարութեանց հանդէպ: Արարատի դէմ բազմաթիւ անգամներ կատարուած զինուորական գործողութիւնները անյաջողութեամբ եւ ձեր զինուորներուն պարտութեամբ վերջացան: Այդ լերկ լերան գագաթին վրայ քրտական կանոնաւոր վարչութիւն մը հաստատուած էր: Նոյնիսկ «Էյրի» անունով քրտերէն թերթ մըն ալ սկսաւ հրատարակուիլ: Այդ շրջաններուն մէջ գտնուող ձեր քաղաքային պաշտօնեաներուն միջոցաւ բանակցութիւններ սկսան: Պայքարը դադրեցնելու համար բերուած առաջարկին, Արարատի հերոս ղեկավարները սա կարճ ու վճռական պատասխանը տուին.— «Ազգ. բաղձանքներուն իրականացման պայմանով...»:

«Այս բանակցութեանց իբրեւ հետեւանք, կողմերը Արարատի շուրջ չէզոք գօտի մը հաստատեցին: Երկար ժամանակ, այս գօտիին մէկ կողմը դիրքերը, իսկ հանդիպակաց կողմը Արարատի քրտական ուժերը դէմ դիմաց պահակ կեցան: Արարատը, սակայն, հետզհետէ կը զօրանար: Ձեր բանակի հրամանատարներուն գնահատութեան համաձայն, քիւրտ յեղափոխականներուն դէմ զինուորական գործողութեանց ձեռնարկելու համար, քառասուն հազարնոց բանակ մը պէտք էր: Իսկ տարի մը յետոյ, պէտք պիտի ըլլար կրկնապատկել այս ուժը: Միւս կողմէ, ձեր տեղեկատու դիւաններուն տեղեկագիրներուն համաձայն, Արարատը հաղորդակցութեան կանոնաւոր ճամբաներ հաստատած էր Քիւրտիստանի ներքին մասերուն հետ: 1931ի գարնան, Արարատի ուժերը երեք թեւով պիտի խուժէին դէպի ներքին մաս: Իսկ դիմադրական ներքին յենարաններն ալ միեւնոյն թուականին յարձակման անցնելով, ընդհ. ապստամբութիւն պիտի յայտարարէին:

«Հրամանատարութեան եւ տեղեկատու դիւաններուն հաւաքած այս տեղեկութիւնները, կառավարութիւնը մղեցին Արարատի դէմ զինուորական ուժեր ղրկելու որոշումին: 1930ի սկիզբները պատրաստութիւններ տեսնելէ յետոյ, ամռան գործողութեանց ձեռնարկուեցաւ: Պատերազմական անցքերը չպիտի յիշատակեմ: Միայն պէտք է արձանագրել որ, Արարատի վրայ ղրկուած ուժերը, Զիլանի ձորին, Թանտուրէքի եւ Արարատի ճակատին վրայ ուժեղ ընդդիմութեան հանդիպեցան, զինուորական գործողութիւնները կարծուածէն աւելի երկար տեւեցին եւ Արարատի անկումը՝ Պարսիկներու օժանդակութեամբ եւ Թուրք զօրքին պարսկական հողէն անցնելովը միայն կարելի եղաւ ապահովել: Այսուհանդերձ, Արարատը գրաւող ուժերը չկրցան երկար ատեն անոր գագաթներուն վրայ ապաստանիլ: Այս բարձունքները դարձեալ գրաւուեցան Քիւրտերուն կողմէ, եւ մինչեւ այսօր ալ անոնց ձեռքը կը գտնուին:

«Հիւսիսէն եկող օդային ստորաբաժանումներուն, եւ Պարսկաստանի օժանդակութեան եւ բարեացակամութեան շնորհիւ գործողութիւնները վերջացան: Քիւրտերը համեմատաբար քիչ կորուստ տուին: Գերի չկար, իսկ պետերէն ոչ ոք սպաննուած էր: Ամէնէն շատ կորուստ տուին անզէն ծերունիները, մանուկներն ու կիները՝ օդային ռմբակոծման ենթարկուելով ռազմաճակատի ետին: Այս փառապանծ յաղթանակէն վերադարձող զինուորներուն անցքին վրայ, Զիլանէն մինչեւ Մշոյ դաշտ, կային հարիւրաւոր անզէն եւ անպաշտպան գիւղեր: Ձեր ուժերը, իրենց շողշողուն սուինները փորձեցին անզէն ժողովուրդին միսին եւ ոսկրին վրայ, եւ յաղթական ու հպարտ՝ վերադարձան իրենց բանակատեղիները: Իսկ «Միլլիէթ» հրատարակեց պատկեր մը.— Արարատի բարձունքին վրայ գերեզման մը եւ գերեզմանին վրայ քրտական խոյր: Տապանաքարին վրայ կը կարդացուէր հետեւեալ պարբերութիւնը.—

— «Հոս կը հանգչի երեւակայական Քիւրտիստանը»:

Բանակը Արարատի ապստամբութիւնը զսպած էր, բայց օրէնքն ալ, իր կարգին պէտք էր պատժէր զայն: Հանրային կարծիքը դաւաճաններուն պատժուիլը տեսնելու էր: Պատերազմի միջոցին, սակայն, ոչ ղեկավարներէն եւ ոչ ալ կուսակիցներէն մէկը ձեռք անցած էր: Այսուհանդերձ քիւրտ զոհերը այնքան ալ դժուար բան չէր: «Արարատի ոճրագործներ» պիտակին տակ, Մշոյ դաշտէն հաւաքուելիք 5—10 քիւրտ գիւղացիներ այս դերը կրնային կատարել: Այդպէս ալ եղաւ: Ատանա ղրկուած ութսուն չափ քիւրտ գիւղացիներէն 30—40ը մահուան դատապարտուեցան, իսկ մնացեալները ցկեանս եւ կամ ժամանակաւոր թիապարտութեան: Այս ձեւով վերջացաւ դէպքին թատերական մասը, եւ Արարատի ապստամբութիւնը անցաւ քիւրտ յեղափոխական պատմութեան»:

Կարդալէ յետոյ ամբողջ շարանը այս ողբերգութեան, որ իր հիմնական գիծերուն մէջ նոյնութեամբ կը պատշաճի հայկական դարհուրանքին, մարդ կը փորձուի մտածել թէ՝ արդեօք քիւրտ ռամկավարներ ալ չկա՞ն, որպէսզի զոհերը նստեցնեն ամբաստանեալի աթոռին վրայ — իբրեւ ազգի եւ հայրենիքի թշնամիներ — եւ դատախազ կանգնին դահիճին:

Բայց, կը կարծեմ, գլխագիր «Ռամկավար»ը հայկական ապրանք է եւ ուրիշ հողի վրայ չի կրնար բուսնիլ:

ՀՐԱՆՏ ՓԻՇԱՊԵԱՆ

(*) Տես «Յառաջ» յունիս 12, 13, 19 եւ 23:

ԽՆԴՐԱԿԱՏԱՐ

(Վ. ՓԱՐՏԱՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Մեր հայրենիքում երկու ձեւի գերեզմաններ կան. մէկը կազմուած հսկայ քարերից եւ քովը մի ծեր, չորցած ծառ, որի ճիւղերին փաթթուած են հագուստի կտորներ. միւսը կազմուած սիրուն խաչքարերից, փորագրուած ծաղկեպսակով եւ արձանագրութեամբ. եւ քովը մի մատուռ, մի փոքր շինուած կամ մի աւերակ բերդ կանգնած: Ով պտտած է Հայաստան, յաճախ հանդիպած է այս երկու ձեւի գերեզմաններին: Առաջինները անուն իսկ չունին. ժողովուրդը «Զօրաւոր», «Խնդրակատար» կամ պարզապէս «սուրբ» անուն տալով կը բաւականանայ: Երկրորդները անուն ունին, որ գրուած է քարին. ու յիշուած են նաեւ թաղուածի կատարած գործերը. բայց նրանց չեն տրուիր Զօրաւոր, Սուրբ կամ Խնդրակատար անունները...

Մի օր Մարաթուկ լեռն էի ելած: Մէկ էլ տեսնեմ կիներ եւ այրեր, մի քանի երինջ ու ոչխար՝ կարմիր զարդարուած ճակատներով եւ կոնակներով առաջները արած՝ հաւաքուեցան անտաշ եւ անարձանագիր քարերի շուրջը: Հարսներ իրենց շրջազգեստին, այրեր իրենց փուշիկէն ծոպեր կտրելով՝ չորցած ծառի ճիւղերին կապեցին. երկիւղածութեամբ մեծ քարին մօտեցան պառաւներ եւ աղի արցունքով աղօթք արին. տան մեծերը, իրենց թեւերը սոթտած, դանակները քաշեցին եւ մատաղացու երինջներն ու խոյերը գետին փռեցին. եւ ամէնքը միասին խոր հաւատքով յուռ խնդրանք ու երախտագիտութիւն յայտնեցին: Մօտիկցայ ծերունի Մաթոյին եւ զարմանքով հարցուցի.

— Մաթօ, դու Ս. Կարապետ, Ս. Յովհաննէս, Առաքելոց վանք թողած, ուր սուրբերը անուն ունին, ուր գերեզմանների վրայ նշանակուած են յայտնութիւնները Դաւիթ Անյաղթի, կամ Ս. Կարապետի, որոնց մասունքները եւ կատարած հրաշքները յայտնի են ամէնքին, Մաթօ, դու այդ բոլորը թողած՝ ինչո՞ւ այս անտէր ու անանուն քարերին ես ուխտի եկեր»:

Մաթոն նախ շուարեց, յետոյ զարմացած պատասխանեց.

— «Մենիմ էնուց զօրութեանց, հըմա էս չըլի սուրբեր էլ զօրաւոր են քընց զըմէն սուրբեր. խնդրակատար են. Հայու ճրագ վառ պահողը, հայութեան լուսութիւն տուողը էս քարերի տակի ամտահարներն են եղած»:

Մաթոն ուխտի էր եկած անշահախնդիր, անանուն, բայց ամտահար սուրբերի, որոնք տուել են առանց յիշատակութեան, որոնք ստեղծել են ամէնքի համար, բայց իրենց համար ոչինչ չեն թողել եւ ոչինչ չեն մտածել: Դրանք մեր անանուն հերոսներն են, որոք իրօք որ էլ զօրաւոր են եւ աւելի մեծ քան թէ անոնց, որոնց արձանները հրապարակներում կամ գործքերը մատեանի մէջ կը փայլին գիսաւոր աստղերի նման:

Փարտաշեանը մեռաւ: Եթէ նա թաղուէր Հայաստան, անպայման պիտի դառնար Մաթոյի սուրբը — «էլ զօրաւոր Խնդրակատար, քըց զմէն սրբեր» — ու վրան պիտի քաշուէր մի մեծ անարձանագիր սալքար միայն. որովհետեւ թէ ո՛ր բանից բուսաւ այդ մարդը հայ ժողովրդի մէջ՝ բացառիկները միայն գիտեն. ի՞նչ է նրա թողած գործը — դժուար է յայտնել. ոչ հաստափոր հատորներ է ձգած եւ ոչ էլ իշխան եղած. ոչ իբրեւ ժողովրդի ղեկավար է հռչակուած, ոչ էլ հրամանատար՝ կուրծքը պատւոյ նշաններով զարդարուած. չէ եղած ոչ բարձրաստիճան վեղարաւոր, ոչ էլ մեծահարուստ. այլ մի պարզ Հայ, որ նպատակ է դրած միայն ինքն իր տէրը լինել եւ իր ամբողջ էութիւնը ծառայեցնել ոչ թէ իրեն կամ որ եւ է խմբակցութեան, կամ դասակարգի, այլ միմիայն հայ ժողովրդի ընդհանրական շահերուն:

Դիոգինէ՞ս էր աւելի մեծ մարդ, թէ Աղեքսանդր Մակեդոնացին — դեռ որոշուած չէ. բայց կը թուի՝ եթէ Դիոգինէս անունն իսկ չյիշատակուէր, Աղեքսանդր Մակեդոնացին պիտի նախանձէր Դիոգինէսի վրայ. քանզի մեծագոյն մարդը այն է, որ կը ջանայ, կ'աշխատի, կը պարտադրէ ինքզինքը՝ առանց ինքն իրեն ցոյց տալու:

Փարտաշեանը այդպէս էր. Հայկական Հարցի քաղաքական աշխատանքների մոլեռանդ հետապնդողը եւ իր դրոշմը նրա վրայ դնողը: Հայութեան նշանաբանները դարձած են այսօր Միացեալ Հայաստան եւ Ուիլսընեան ծրագիր: Ու չափազանցութիւն չէ եթէ ասեմ, որ այդ ծրագրի հիմնաքարը դնողը այս մարդն է: Քաղաքական պայքար Լօզանի դաշնագրի դէմ — այդ իրեն նպատակը դրած է հայութիւնը: Ու սխալ չէ, եթէ ասենք, որ ամենավճռական եւ ամենաբեղմնաւոր պայքարողներից էր Փարտաշեան, որ իր ուսերին կը քաշէր ոչ միայն հայութեան զանգուածները, այլ եւ բաց- մութիւնները ամերիկեան եւ օտար հասարակութիւններին: Զուր է թուել նրա գործերը, որովհետեւ ինքն էլ չէր ուզած այդ ու յետոյ, դժուար էլ է թուել, քանի որ այդ գործերը կատարուած են լռութեան մէջ: Բայց հոս էական է հասկնալ այն, որ մենք կորցրինք մի «Զօրաւոր Խնդրակատար», մի Մաթոյի սուրբ, եւ այդ կորուստով մի մեծ դժբախտութիւն հասաւ ոչ թէ իրեն, քանի որ ինքն իրենը չէր, այլ հայ ժողովուրդին:

Փարտաշեանի մահէն յետոյ մենք Մաթոյի նման պիտի ցաւենք եւ ողբանք. բայց որքան աւելի լաւ պիտի լինէր, եթէ իր կենդանութեանը հասկանայինք իր կարեւորութիւնը եւ զօրավիգ լինէինք իրեն:

Ազգութեան կենսունակութիւնը աւելի նման ուժերի մէջն է, քան թէ փայլուն անունների:

Ազգութիւնը կենսունակ է, երբ նրա զաւակների մի մասը գոնէ իրեն կը նուիրաբերէ նրա դատին, առանց նիւթական ակնկալութեան,— այդ զոհաբերողներէն էր Փարտաշեան:

Ազգութիւնը առողջ է, երբ նրա ծոցէն դուրս կուգան իսկական կուսակրօններ, ոչ թէ «աչքերի սիրուն» եւ ի տես մարդկութեան, այլ ականջլուր իրենց խղճին եւ համոզումին,— Հայկական դատի այդ կուսակրօններէն էին Բժ. Զաւրիեւ, Փարտաշեան եւ նմանները:

Տա՛յ Աստուած որ մեր մէջ անպակաս լինեն Մաթոյի սուրբերը...

ՌՈՒԲԷՆ

×

Վ. Փարտաշեան Կեսարացի էր: Կը պատկանի Փարտաշեան ընտանիքին, որ հինէն ծանօթ էր Եէտի Գարտաշ-խան անունով (ըստ երեւոյթին՝ եօթը եղբայրներ էին հին Փարտաշեաններ): Վահանին դժբախտ մայրը, Տիկին Մարի, ողջ է եւ այժմ կը գտնուի Պոլիս. հայրը՝ Նազար մեռած է: Կեսարիոյ մէջ մեռած է նաեւ իր մէկ եղբայրը (Արմենակ), իսկ միւս եղբայրը՝ Կարապետ՝ այժմ կը գտնուի Ռումանիա, ուր կը գտնուի նաեւ իր մէկ քոյրը Կիւլիւ (Քէրէստէճեան), իսկ միւսը Հրանոյշ (Ֆրէնկեան), կը գտնուի Պոլիս:

Կեսարիոյ մէջ ճիզուիթներու դպրոցը աւարտելով՝ Վահանը հազիւ տարի մը առեւտրական կեանքի կը նուիրուի, ապա կ'անցնի Իզմիր, ուր ութ ամիս մնալով, իր ճամբու ծախքը կը տնտեսէ դէպի Ամերիկա, ապա կ'անցնի այդ երկիրը եւ գործաւորի չոր-քաշ կեանք մը վարելով՝ միաժամանակ թէ իր ապրուստը կը շահի եւ թէ բարձրագոյն կրթութիւն կը ստանայ՝ փայլուն ձեւով աւարտելով համալսարանի իրաւաբանական բաժինը եւ ստանալով փաստաբանի տիտղոս:

Անթերի գիտէր անգլիերէն լեզուն եւ հմուտ իրաւաբանի համբաւ ունէր: Եթէ իր յաջողութիւններուն զուգահեռ իր մէջ գլուխ չցցէր այն միւս, ճշմարիտ Փարտաշեանը — անխոնջ եւ մոլեռանդ ուխտաւորը Հայ Դատի — այսօր մեզմէ յաւէտ բաժնուած Վահանը թերեւս ե՛ւ ողջ ըլլար, ե՛ւ նիւթական գանձեր ունենար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ԿԱՐՆՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԴԵՊՔԸ

Իբր թէ, Սանասարեանի արհեստանոցում շինում էին հրացաններ, նոյն իսկ ձուլում էին թեթեւաշարժ թնդանօթներ եւ ուսումնարանի տակ փորուած ներքնուղիով տարում - թաքցնում էին եկեղեցու ստորերկրեայ սենեակներում:

Կարծում էր, որ այդ անյայտ գիրը հայ կաթոլիկ կամ ճիզուիթ կրօնաւորների գործ է: Սանասարեանը նրանց աչքին փուշ էր դարձել: Մի ուրիշ անգամ էլ, երբ Սանասարեանի վարչութիւնը հող էր առել Թուրքաց Խաստրէ կոչուած վարժարանի դիմաց եւ ուզում էր սեփական շէնք շինել, նրանք այդպիսի մի թուղթ էին ձգել, որի մէջ ասուած էր, թէ վտանգաւոր է թոյլ տալ, որ այդ ուսումնարանի շէնքը կառուցուի քաղաքի դըրան մօտ, որովհետեւ պատերազմի պարագային նրանք կարող են օգնել թշնամուն եւ միջոց ձեռք առնել դըռները բանալու:

Հաւանական է, որ այս անգամ էլ նոյն ոճն էր թուղթ ձգողը, բայց կային նաեւ կարծողներ, որ շարժում առաջացնել ուզող որ եւ է ձեռք արած լինի այդ քայլը*): Կարնոյ այն ժամանակուան կուսակալ Սամի փաշան, որ Հայերին եւ վարժարանին բարեկամ մի անձ էր եւ շատ մտերիմ էր դպրոցի տեսչութեան, ի հարկէ, չէր հաւատում այդ տոմսակի մէջ գրուածներին եւ, անշուշտ, կը ծածկէր իրեն ուղղուած գրութիւնը, եթէ նրա երկրորդ օրինակը Թուրքերի ձեռքը ընկած չլինէր: Կուսակալը պարտք էր համարել թղթի մասին տեղեկութիւն հաղորդել Պոլիս եւ այնտեղից հրաման էր ստացել խուզարկութիւն կատարելու:

Սրանից յետոյ, մի օր ուսումնարան է մտնում էրզրումի նախկին ընկերութեան**) կարծեցեալ մատնիչ եւ էրզրումցիներից չուն անունով յորջորջուած Սարաֆենց չուն Պօղոսը, որին հրապուրելով՝ տեսչութիւնը գործ էր ածում յօգուտ դպրոցի: Նա յայտնում է, որ մի-երկու ժամ յետոյ կուսակալը գալու է խուզարկելու ուսումնարանը: Անմիջապէս հաւաքւում ու պահւում են ազգային պատմութեան գրքերն ու տետրակները եւ այնպիսի թղթեր, որոնք կարող էին ուշադրութեան առնել:

Մի ժամից յետոյ մեզ՝ աշակերտներիս շարքով կանգնեցրին ուսումնարանի գլխաւոր դրան երկու կողմը, ողջունելու համար կուսակալին: Դուռը բացւում է եւ 18ի չափ հեծեալներ կանգնում են այնտեղ: Ներս է մտնում կուսակալը ոստիկաններով եւ ժանտարմներով շրջապատուած: Բարեւում է մեզ աջ ու ձախ դառնալով եւ ձեռքը ճակատին տանելով եւ հանելով տեսուչներին՝ ասում է.

— Կարծում եմ, որ դուք որ եւ է պակասութիւն ունիք ձեր հաւատարմութեան մէջ: Ես իբր ձեզ ծանօթ, թէեւ չեմ հաւատում այդ բանին, բայց որպէսզի սրանք էլ (ցոյց տալով ժանտարմներին) ինձ պէս վստահ լինին, որ դուք մաքուր մարդիկ էք, թոյլ եմ տալիս, որ խուզարկութեան ենթարկեն ամէն տեղ, ուր եւ կամենան:

Մատաթեանը առաջ է գալիս եւ յարգանք մատուցանելով ասում է.

— Պատրաստ ենք, էֆէնտիմ, ձերն է ամբողջ շէնքը. մենք այստեղ իրաւունք չունինք:

Կուսակալը շրջապատուած՝ գնում-նստում է պարտէզի ամպհովանու տակ, ուր սիրում էր յաճախ գալ, հիւրասիրուել Սանասարեանի սուրճով եւ զբաղուել բնագիտական գրքերով:

Խուզարկողները մտնում են ամէն ծակ ու ծուկ. սրի ծայրերով փորձում են ծակել պատերը, յատակը եւ ի վերջոյ ոչինչ չգտնելով՝ գալիս հաւաքւում են արհեստանոց: Ես արհեստանոցումն էի այդ ժամանակ: Նրանք ածուխի պաշարը տակնուվրայ են անում. քննում են գործիքներն ու տղայոց շինած ապրանքները եւ գլուխները թափ տալով՝ հեռանում են:

— Սա ի՞նչ բանի է ծառայում, հարցնում է ինձ յայտնի փոլիս Մուրատը (թրքացած պուլկար լրտես), ցոյց տալով ճախարակող մեքենան:

— Երկաթ ենք տաշում, բացատրում եմ ես:

— Իսկ սա՞:

— Այդ էլ ծակելու մեքենայ է:

— Այս մեծութեամբ ծա՞կ է ծակում:

— Այս մեծութեամբ (ցոյց եմ տալիս ամենամեծ ծակը):

— Իսկ ի՞նչքան երկարութեամբ է ծակում:

— Մէկ կամ երկու սանթիմէթր: Երբեմն, եթէ պէտք լինի, մինչեւ երկու մատնաչափ խորութեամբ ծակում է:

— Սրանց վրայ ի՞նչ էք շինում:

— Կողպէքներ, բանալիներ, կշիռներ: Ա՛յ, այնտեղ են դրանց շինածները, եւ ցոյց եմ տալիս ես դարակը, ուր խառն ի խուռն թափուած են աշակերտների շինած բաները:

Մուրատը մի վայրկեան զննող հայեացքով աչքերիս մէջ նայելով՝ հեռանում է:

Կուսակալին իմաց տուին, որ ո՛չ ինչ գտնուեց, ո՛չ հրացան, ո՛չ թնդանօթ եւ ո՛չ մի կասկածելի բան:

— Այդ ես գիտէի, պատասխանեց նա. անմիջապէս պիտի հեռագրեմ Պոլիս եւ պիտի զեկուցանեմ նրանց հաւատարմութեան մասին: Եւ դառնալով տեսուչներին՝ ասաց,— Գոհ եմ ձեզանից, շատ ապրէք:

Մատաթեանը պատասխանեց.

— Տէ՛ր, մենք մինչեւ այժմ եղել ենք յարգող եւ սիրող բարեխնամ կառավարութեան: Մենք հարկ չենք տեսնում ապացոյցներով հաւատացնելու ձեզ մեր հաւատարմութեան մասին: Դուք ձեր աչքերով տեսաք: Սրանից աւելին մի՛ պահանջէք, որովհետեւ անկարելի է:

— Ես այդ գիտեմ, էֆէնտիմ, վրայ բերաւ կուսակալը, եւ հէնց այդ է, որ պիտի յայտնեմ Սուլթանին:

Ապա կուսակալը պարտէզի դռնով անցնում է դէպի եկեղեցու բակը: Այն ժամանակ Կարնոյ առաջնորդն էր Գ. եպ. Իփթիճեանը, աւելի Փարիզի առաջնորդ լինելու յարմար մի մարդ:

(Շար.)

*) Համեմատել Գաղատիոյ դէպքի հետ, երբ նոյն թուին, Հնչակեանները կեղծ թռուցիկներ էին հանել՝ ժողովրդական շարժում առաջ բերելու նպատակով: Հետեւանքը եղաւ Գաղատիոյ դատավարութիւնը:

**) Խօսքը Կարնում 1881 թ. կազմուած «Պաշտպան Հայրենեաց» յեղափոխական ընկերութեան մասին է: Այս ընկերութեան մասին տե՛ս Յ. Մ. Նշիկեանի *Առաջին կայծեր* գրքոյկը Պոսթըն, 1930, եւ Ա. Սարուխանի «Առաջին ժողովրդական շարժումը տաճկական Հայաստանում»: «Գործ» ամսագիր, Բագու, 1917 թ. թիւ 3:

«ՆՈՐ ՕՐ» ԴԱՏ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

oooo

ԻԲՐԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՁԶՈՒԵԼԻ «ՇԱՆԹԱԺ»Ի ՄԸ

Աթէնքի *Նոր Օրը* ճարահատ որոշած է ընդհ. դատախազութեան յանձնել Աթէնքի հռչակաւոր փորձանքը, Կարապետ Մազլըմեան եւ իր «ազգ. վարչութիւնը» հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

1.— *Օրին մէկը առաջնորդ եւ ազգ. վարչութիւն կ'իմանան թէ Աթէնքի Դաշնակ կոմիտէն հեղէն խմբագիր Պ. Ստեփանոս Բանոսի խոստովանիլը է թէ Դուրեան սրբազանը սպաննուած է Դաշնակցութեան կողմէ։*

2.— *Նոյն խմբագիրը իբր թէ բսած է թէ Մազլըմեանն ալ պիտի սպաննեն եւ կը սպասեն յարմար առիթի։*

3.— *Վարչութիւնը պարտականութիւն սեպած է լուրին ստուգումը կատարելու փութկոտութիւն ցոյց տալ։*

4.— *Ստուգումը կատարած է իր անդամներէն մէկուն միջոցաւ. սպասուածին հակառակ արդիւնքով եւ խնդիրը փակած է։*

5.— *Վարչութեան անդամները լուր տարածած եւ հասցուցած են «Սեւան»ին որ հրատարակեց։*

6.— *Յունիս 7ին Վարչութենէն պահանջեցինք լուրը հաստատել կամ հերքել, նկատելով որ «Սեւան» կը հաստատէր թէ «դէպքը ստուգուած է պաշտօնական անձնաւորութեանց կողմէ»։*

7.— *Վարչութիւնը պաշտօնապէս լռութիւն պահեց եւ ազատ թողուց մանկլաւիկը պնդելու իր հրատարակած լուրին ճշտութեան վրայ։*

8.— *Յունիս 10ին, կրկին պահանջեցինք վարչութենէն գիտցածը հրապարակել եւ լուսաբանութիւն տալ։*

9.— *Վարչութիւնը դարձեալ լռութիւն պահելով, քաջալերեց մանկլաւիկը կրկին պնդելու իր տուած լուրին ճշմարտութեան վրայ, միայն թեթեւ ճշդում մը ընելով այս անգամ։*

Եզրակացութիւն։ Տեսնելով որ՝

1) *Վարչութեան պաշտօնական կամ անպաշտօն նիստին մէջ խօսակցութեան նիւթ դարձած ու քննուած ծանրակշիռ խնդրոյ մը մասին, վարչութիւնը կը մերժէ հրապարակային լուսաբանութիւն տալ մեր կրկնակի պահանջին։*

2) *Առաջնորդին ու վարչութեան հետ անմիջականօրէն կապ ու չփում ունեցող «Սեւան» թերթը, յաջորդական երեք թիւերու մէջ կը պնդէ լուրին ճշտութեան վրայ,*

3) *Որովհետեւ համոզուած՝ թէ «Սեւան»ները կարող են զանազան դաւեր նիւթել եւ յետոյ մեղքը բեռցնել Դաշնակցութեան վրայ,*

Որոշեցինք՝

Խնդիրը բոլոր մանրամասնութիւններով յայտնել ընդհանուր դատախազութեան, *որպէսզի առաջնորդը ու վարչութեան անդամները թէ՛ անհատապէս եւ թէ՛ հաւաքապէս իրենց գիտցածները պարտաւորուին ըսել եւ երեւան հանուին սուտ լուրին հեղինակները։*

Ընդհանուր դատախազութեան դիմելէ առաջ, վերջին անգամ ըլլալով կը դիմենք վարչութեան, որպէսզի մինչեւ չորս օր հրապարակաւ լուսաբանութիւն տայ այս հարցի մասին։

Այս երկար պատմութիւնն ընելէ յետոյ, հիմակ խօսքը տանք մեր բարեկամ Պ. Ստեփանոս Բանոսին.—

«Տեղւոյս մէջ հրատարակուող «Սեւան» հայերէն թերթի 8 յունիս, թիւ 97ին մէջ լուր մը հրատարակուած է, որուն մէջ զանազան խոստովանութիւններ կը վերագրուին ինծի, որ իբր թէ բրած ըլլամ հայ դաշնակցական կուսակցութեան նպատակներու մասին։ Այս հրատարակութիւնը սկիզբէն մինչեւ վերջը անհիմն է եւ չարամիտ ու կը զարմանամ թէ ինչպէս կարելի է այսպիսի յերիւրածոյ սուտերով պայքար մղել։ *Նոր Օր*ի հետ ունեցած տեսակցութիւններս մեր արհեստին կը վերաբերէին, վերոյիշեալ թերթին յուճարէն բաժնին աշխատակցութեանս մասին։

Վճռականապէս եւ բացարձակ կերպով կը հերքեմ թէ մերժած եմ աշխատակցութիւնս *Նոր Օր*ին։ Ատոր ճիշդ հակառակն ըլլալով, միշտ պատրաստակամութիւն յայտնած եմ աշխատակցիլ, որովհետեւ սէր ու յարգանք ունիմ *Նոր Օր*ին հանդէպ։

Ատոր համար կը զարմանամ եւ կը բողոքեմ որ այսյերիւրածոյլուրըհնարողներուն հէքեաթ գրելու եռանդը զիրենք կը հասցնէ մինչեւ այս կէտին որ կը ներկայացուին բոլորովին անգոյ անձեր, հաստատելու համար իբր թէ իմ կողմէ եղած խոստովանութիւնները։ Լուրը իր ամբողջութեան մէջ ուրիշ բան մը չէ, այլ ամառնային գիշերուան երազ մը։

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԲԱՆՈՍ

Կենսա՛լը Փարիզին մէջ

=o=

ՓԱՐԻԶ.— *Հայաստանի անկախութեան տօնը, այս տարի տեղի ունեցաւ 17 յունիս կիրակի հրաւիրւած կոչուած ամառանոցին մէջ։*

Գաղթային Միութիւնն էր որ կազմակերպած էր դաշտահանդէսը։ Առտուն կանուխէն մինչեւ մթնելը ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ, երգերով եւ պարերով։ Պ. Դ. Դաւիթխանեան խօսեցաւ շատ գեղեցիկ ճառ մը.—

Ամէն ազգ ունի իր անկախութեան տօնը, ինչպէս Անգլիացին, Ամերիկացին կամ Ֆրանսացին (Յուլիս 14), Հայերս ալ ունինք մեր Մայիս 28ը։ Ամէն ազգ մեծ զոհաբերութիւններով ձեռք բերած է իր անկախութիւնը, այնպէս ալ մենք մեր ժողովուրդի գրեթէ կէսը զոհաբերելով տիրացանք մեր անկախութեան 1918 Մայիս 28ին եւ անփոխարինելի այդ օրը ուրիշ ու եւ է մէկ օրով, ինչ որ ալ ըլլան տիրող պայմանները, կարելի չէ անտեսել։ Ժողովուրդի միահաղոյն ճիգերով ստեղծուած է Մայիս 28ի անկախութիւնը եւ կարելի չէ այլ եւս պատմութեան անիւը ետ դարձնել։ Աւելի լաւ բացատրելու համար կացութիւնը որ այն օրերուն կը տիրէր Հայաստանի մէջ, կը բաւէ միայն կարդալ Զօր. Սիլիկեանի Ա. եւ Բ. պատմական կոչերը, ուղղուած հայ ժողովուրդին առանց սեռի խտրութեան (ընթերցում)։ Եւ ահա այդ — ռուս զօրքի լքումէն վերջ եղած — վերջին սեփական համազգային ճիգին արդիւնքն էր, որ մեր անկախութեան ճանաչումը տեղի ունեցաւ նոյնինքն Թուրքերու եւ ուրիշներու կողմէ, Պաթումի մէջ յուլիս 4ին։ Բանախօսը վերջացուց իր հուժկու ճառը կեցցէներով, ուղղուած Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդին։

Բոլոր ծափերէ վերջ ամէնքը յոտնկայս երգեցին «Մեր հայրենիք»ը։ Շուրջբոլորը հաւաքուած օտարները կը հիանային միախումբ ունկնդրութեան հայ երգին եւ հայկական եռագոյն կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյնին, որ ծառի մը վրայ կը ծածանէր եւ մեր լամբակներուն վրայ կը փայլէր։

Թղթակից

ՍԻՊԻԼԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

=o=

Ընդհանուր յարգանք

Ինչպէս գրած էինք, ողբացեալ Սիպիլի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է յունիս 22ին, Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին։

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Հակառակ սաստիկ տաքին, յուղարկաւորութեան ներկայ էր անհամար բազմութիւն մը։

Արարողութեանց նախագահեց Պատրիարքը, շուրջն ունենալով Գէորգ արք.ը, վարդապետներ եւ բազմաթիւ քահանաներ։ Մաղկեպսակներ ղրկած էին Կեդրոնական, Էսաեան եւ Գնալըի ազգ. վարժարանները, Բերայի, Սամաթիոյ եւ Գնալըի Թաղականութիւնները, Օսմ. դրամատունը (ուր կը ծառայէ Օր. Տօնէլեան) եւ ընդհ. ապահովագրական ընկերութիւնը (ուր կը ծառայէր Օր. Էմմա Ասատուր)։

Պատրիարքը դամբանականով մը վեր հանեց հանգուցեալին արժանիքները իբրեւ տաղանդաւոր գրագէտ, վաստակաւոր դաստիարակ եւ աշխարհաբարը ձեւաւորող։ Խորին ցաւով եւ անհուն սուգով կ'ողբանք,— ըսաւ,— կորուստը հայ մեծանուն գրագիտուհիին որ կ՚ըսէ դարու բեղմնաւոր գործունէութենէ մը վերջ անդարձ կը բաժնուի մենէ։ Մարմնով Սիպիլը դագաղին մէջ է, բայց անմահութեան պանթէոնին մէջ գրաւած է իր արժանի տեղը։ Ապրողնի քնարոյն էր որ ներշնչուեցաւ, իր տաղերգութիւնը դասականացած, նուիրագործուած էր բոլորովին։ Ան երգեց մարդկային տառապանքը, երջանկութիւնը, համամարդկային զգացումները եւ իր քնարը ի սպաս դրաւ սերունդները մշակելու, անոնց հոգիները ազնուացնելու համար։

Կենսագրական ծանօթութիւններ տալէ վերջ, ըսաւ թէ հոգիէն մի-պայիր մը եղաւ, կանացի նուրբ ըղձայնութիւնները վերլուծեց, օտար նշանաւոր գրական երկերու թարգմանութեան զարկ տուաւ եւ անձնապէս թարգմանչական գոհարներով ալ զարդարեց մեր գրականութիւնը։ Երբեմն թունդ պաշտպան գրաբարի, յետոյ ջերմ կուսակից աշխարհաբար լեզուի, ոսկեղենիկ լեզու մը մշակեց, ոչ միայն իր դասախօսութեամբ՝ ուղղակի աշակերտներուն, այլ իր դասագիրքերով ալ գրական մշակոյթի կայծը դրաւ հոգիներուն մէջ։

Ետոյ, Թափօր կազմուելով, դագաղը՝ զոր ուսամբարձ կը կրէին Կեդրոնականի հին ու նոր իր աշակերտները, եկեղեցիին բակը բերուեցաւ, ուր, յանուն Ուսումն. Խորհուրդին եւ ուսուցչութեան, դամբանական խօսեցաւ Պ. Մանասէ Սուլթանեան, խոր հիացում եւ մեծարանք ընծայելով բազմարժէք մատուրականին, բազմերախտ ուսուցիչին, հայ լեզուի անխոնջ մշակին։

Դագաղը յետոյ փոխադրուեցաւ Մեռելական չքեղ ինքնաշարժը, որուն հետեւեցան բազմաթիւ ինքնաշարժներով յուղարկաւորները, Շիշլիի գերեզմանատան մէջ Թափօր կազմուելով դագաղը զոր ուսամբարձ կը կրէին աշակերտները, առաջնորդուեցաւ ընտանեկան դամբարանը, ուրկէ թեր ողբացեալ գրագէտ ամուսինին՝ Հրանտ Ասատուրի։ Դամբանականներ խօսեցան Պ. Պ. Լութֆիկ Գույումճեան, Պետրոս Կարապետեան եւ Գէորգ Սիմքէշեան։ Առաջինը երախտագիտութիւն յայտնեց որ Սիպիլ մէկը եղած էր մայրենի լեզուն իրեն ուսուցանող, իր հրապուրիչ եւ հիւթեղ գրուածքներով։ Պ. Կարապետեան մասնաւորաբար յիշատակեց թէ Րէ-ճայի Զատէ Էքրէմ պէյի նման թուրք բարձր մտաւորականներ կը զմայլէին Սիպիլի բանաստեղծութեանց վրայ։ Պ. Սիմքէշեան հայ ուսուցչութեան սուգը ողբաց, իր հոյակապ արժէքներէն մէկը կորսնցնելուն համար։

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

»»»:«««

ԽՄԲ.— Յունիս 20ին թղթակցութիւն մը հրատարակած էինք Ժընեւէն, հայկական որբանոցի ներքին կացութեան մասին։ Նամակագիրը մեզի ծանօթ ըլլալով հանդերձ, հրատարակութեան տուինք միայն այն մասերը որ իրողութիւններ կը մատնանշէին։

Այս հրատարակութիւնը մեծապէս վշտացուցած է որբանոցին տեսչութիւնը եւ մեր բարեկամները, մանաւանդ անոր համար որ ծածկանունով կ'երեւայ։ Այսպէս, Տիկին Ե. Ռոստոմ-Զօրեան իր խորին վրդովումը կը յայտնէ, աւելցնելով թէ պատրաստ է հրապարակաւ բացատրելու մատնանշուած բոլոր դէպքերը, պայմանաւ որ նամակագիրը երեւայ իր բուն անունով։

Իսկ Պ. Քրափֆ Պոնար, որ միշտ յարգանք ունեցած է այս թերթին հանդէպ, խմբագրին ուղղուած երկար նամակով մը իր զարմանքն ու ցաւը յայտնելով, կը պարզէ այն բոլոր դժուարութիւնները որոնց մատնուած է ինք, կանգուն պահելու համար հաստատութիւնը։ «Ես առաջինն եմ որ կը ցաւիմ հաստատութեան պակասներուն համար։ Բայց դատելու եւ քննադատելու իրաւունք ունին միայն անոնք որ իրենց մատը մխիթը թաթխած են եւ գիտեն թէ ինչ կը նշանակէ վարել հայկական տուն մը»։ Անդրադառնալով զոհութեան դէպքին, ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէ զայն.

«Վերջերս ցաւալի գործ մը ունեցանք։ Տասը տարի առաջ «Հայաստան»ի մէջ հիւրընկալեցինք տասը տարեկան պատանի մը, Թոքատցի, բոլորովին որբ, ունէր միայն քոյր մը, որ կը բնակի Եգիպտոս։ Պրնեէնի մէջ, այս տղան շատով ցոյց տուաւ թէ զանազան դէշ ունակութիւններ ունի, — այնպէս կ'իրացնէր իր ընկերներուն պատկանած առարկաները։ Ազդարարեցինք, հսկողութեան տակ առինք, ի վերջոյ Ժընեւի մէջ կահագործի մը մօտ աշկերտութեան դրինք։ Խիստ, բայց սիրալիր հսկողութեան մը տակ կը գտնուէր։ Այսուհանդերձ չարունակեց դրամ գողնալ իր ընկերներէն։ Հանեցինք Ժընեւէն եւ տեղաւորեցինք Վոյի կարգապահական մէկ տան մէջ, ուր կահագործութեան հետեւեցաւ։ Ետոյ իբրեւ կահագործ բանուոր ,Լօզանի մօտ տեղ մը գործի դրուեցաւ։ Այդ տարիներուն իր մասին դանգատ չլսեցինք։ Անցեալ ձմեռ անգործ մնաց, եւ ժընեւ վերադարձաւ։ Ի զուր փորձեցինք աշխատանք մը գտնել իրեն համար։ «Հայաստան»ի մէջ խնամուեցաւ ժամանակ մը, ուրիշ կը պակսէր իրեն, ոչ բնակարանի հոգ ունէր, ոչ ալ ըդգեստի եւ ուտելիքի։ Բայց չկրցաւ մոռնալ իր ունակութիւնը, այսպէս 1000 ֆրանք գողցաւ Ժընեւի լճափը լողցող պարոնէ մը։ Ձերբակալուեցաւ, վտարուեցաւ Զուիցերիայէն։ Մեզի համար դժբախտութիւն մըն էր այս, իրեն համար՝ աղէտ մը։ Ի՞նչ կրնայինք ընել իրեն համար, ո՞ւր կրնար երթալ։ Ի՞նչ պիտի ըլլար իր ապագան։

Վատութիւն է մատի փաթթոց ընել նման դէպք մը՝ յարձակելու համար հաստատութեան վրայ, գրպարտելու համար տնօրէն մը»։

ԽՄԲ.—Ինչպէս ըսած էինք ,«Յառաջ»ը սկիզբէն ի վեր բարեկամ ըլլալով այս հաստատութեան, պէտք չունի նոր հաւաստիքներ տալու իր բարեմտութեան մասին։ Իր նամակագիրն ալ անշուշտ չպիտի ուզէր նոր դժուարութիւններ պատճառել, եւ լաւ կ'ըլլար որ ուղղակի Պ. Քրափֆ Պոնարի դիմէր, ապացուցանելու եւ լրացնելու համար իր մատնանշած թերութիւնները։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ooooo

ՇԱՎԻԼ.— *Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի հանդիսութեանց փակումը կարծեմ թէ կատարած եղաւ Շավիլը, կիրակի օր, եւ այդ փակումը եղաւ խիկապէս գեղեցիկ։ Եթէ ըսեմ որ Շավիլը հազիւ թէ տեսած ըլլար այդքան խանդավառ եւ բազմամարդ հաւաքոյթ, շատ ալ սխալած չեմ ըլլար։ Գաղութիս բնորանին փութացած էր հաւաքուիլ Փաթէնի սրահը, լսելու համար մօտիկ անցեալի մեր փառաւոր հերոսամարտի դրուագներն ու մեր սիրելի հայրենիքի մէկ մասին ազատագրութեան հոյակապ պատմութիւնը։ Աւելորդ պիտի ըլլայ մանրամասնօրէն նկարագրել կատարուած հանդէսը։ Սիփան երգչախումբը իր անվհատ ղեկավարով, իր երգերով ու պարերով, «Յառաջ»ի խմբագիրը եւ ընկերուհի Էլէն Բիւզանդ իրենց բանախօսութիւններով եւ փոքրիկ Օր. Զապէլ ու Պ. Ազարեան ընկեր Ահարոնեանի «Ոխտաւոր»ի ներկայացումով չորս ժամ անընդհատ վառ հայկական մթնոլորտի մէջ պահեցին հասարակութիւնը որ իր կարգին խանդավառ ծափերով իր համակրանքը կը յայտնէր անոնց։*

Հանդէսին կազմակերպիչ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբին համար ինքնագովութիւն թող չհամարուի, եթէ ըսեմ որ, Հօկի մասնաճիւղը մէկ օր առաջ, չարաթ երեկոյ կազմակերպած էր հանդէս մը աւելի աժան մուտքով, ծանօթ փրոփէսէօրով եւ Խ. Հայաստանի չարժանկարով եւ՛... 28 հանդիսականով, մինչ մեր հանդէսին բազմութիւնը երկու հարիւրը կ'անցնէր։

Գ. Վարդուկ

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

ooooo

ՇԱՎԻԼ.— *Ո՞վ չունի իր խաչը այս երկրին վրայ, բայց ամենամեծ խաչը կարծես Հայուն է վիճակուած, ուր որ ալ երթայ, ուր որ ալ գտնուի։*

Ու որքան քաջութեամբ ու աննկուն համբերութեամբ ան իր ուսին առած կը բարձրանայ անվերջ Գողգոթայէն, որովհետեւ կը հաւատայ անոր հրաշագործ զօրութեան, որովհետեւ ան իրեն համար գաղափար մըն է անձնազոհութեան, սիրոյ ու աշխատանքի, գործ մը գթութեան եւ բարութեան, խնամելու համար հիւանդները եւ վիրաւորները, օգնելու համար անոթիին եւ տառապեալին եւ փրկելու մանուկը օտարացման ճանկերէն։

Այդ առաջադրութեամբ, Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի կեդրոնն ալ տարածելով շատ մը տեղեր իր ճիւղերը եւ քաջալերուելով Շավիլցիներու ազգասիրութենէն, կը ձեռնարկէ հոս ալ փեթակ մը բանալու, ուր գործեն մեղուները իրական սեռէն։

Արդարեւ, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբին, եկեղեցապետ ընկերութեան եւ «Համազգային»ի կոմիտէն ինչո՞ւ չունենալ նաեւ լուսեղէն «Կարմիր Խաչ» մը։

Եւ խօսքէն գործի անցնելու համար, կը հրաւիրուին տիկիններ եւ օրիորդներ, ինչպէս եւ համակիր այրեր, որ ներկայ ըլլան առաջին ժողովին, այս չարաթ երեկոյ ժամը 9ին, մանկապարտէզի սրահը։

Շարժինք քանի դեռ ուշ չէ։

ՄԵՆ - ՍԷ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

Խ. Միութիւն եւ Կովկաս

»»» :«««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 յունիս).

— «Մայրաքաղաքներուն մէջ ամէնէն անպաշտպանելին ու հրաբխայինը Կովկասն է. Կովկասը ներկայ գոյավիճակին պահպանման կարեւորագոյն ազդակը Մոսկուան չէ, այլ Էնկիւրին։ Եթէ Կովկասի ազգերը առժամապէս ձեռք քաշած են իրենց անկախութիւնը վերստանալու միջոցներէն, պատճառը Խ. Միութեան վախը չէ, այլ էնկիւրիի բոլշեւիկասէր քաղաքականութիւնը, որմէ խարխուր տոկոսով կ'օգտուի Թուրքիա։

Ասիկա չի նշանակեր թէ այդ քաղաքականութիւնը կրնայ յաւերժանալ կամ տեւել տասնեակ տարիներ։ Թուրքիա այն երկիրն է, որ յաճախ քաղաքական ուղեգիծ փոխած է անցեալին մէջ։ Երբ եղած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, երբ Գերմանիոյ գիրկն ինկած է։ Մեր օրերուն անգամ Էնկիւրիին շարունակ ուղղութիւն կը փոխէ։ Ասիկա կը բացատրուի արտաքին վտանգի մտավախութեամբ, որ միշտ ունեցած են հին ու նոր թուրք վարիչները։

Ներկայիս Էնկիւրին ամբողջ Մուսոլինիի կապողը փաշական Իտալիան է։ Թուրքերը շատ վստահ չեն թէ եւրոպական ցամաքամասին կից բրփական հողերը ընդմիշտ կը մնան իրենց։ Իզմիրը մինչեւ այսօր ալ *կեավուր Իզմիր* է, իսկ Պոլիսը բրբուրեան խորթ քաղաք մը։ Այս մտավախութիւնը կը մղէ Թուրքիան Անատոլուի մէջ կեդրոնանալու եւ հաշտ ապրելու արեւելեան մեծ պետութեան հետ, որուն շահերն ալ, ներկայ պայմաններուն տակ նոյնացած են Թուրքիոյ շահերուն հետ։

Միջազգային յարաբերութիւններու ներկայ վիճակը փոխուելու պարագային, Թուրքիա չպիտի տատամսի բռնաւ թեւը տարածելու Կովկասի վրայ։ Իսկ Խ. Միութիւնը նման կացութեան մը առջեւ պիտի ստիպուի տեղի տալ, Կովկասը պաշտպանելու անկարող ըլլալով։

Դժբախտութիւն է մեզի համար հաստատել թէ կովկասեան երկու ազգերը, Վրացիները եւ Ադրբէջանցիները, աւելի բարեկամ են Թուրքիոյ քան Խ. Միութեան։ Ուրեմն, պատերազմի մը պարագային, Մոսկուան իր դէմ պիտի գտնէ, բոլորէն առաջ Վրաստանն ու Ադրբէջանը, ինչպէս նաեւ Տաղստանը։

Սովետ կառավարութիւնը ոչ մէկ միջոց չունի յաջող պատերազմ մղելու։ Նախ անապահով է թիկունքը։ Ներքին յեղափոխութեան վտանգը Դամոկլեան սուրի պէս կախուած է։

Ապահով չէ պարենաւորումը։ Խաղաղութեան շրջանին անգամ, սովետ կառավարութիւնը չի կրնար հացով բաւարարել բնակչութիւնը։ 17 տարիէ ի վեր հացի տագնապ կայ Ռուսիոյ մէկ ծայրէն միւսը։

Գալով կարմիր բանակի զինական արժէքին, կարծուածին չափ մեծ չէ։ Բոլշեւիկները մասնաւոր նկատումներով կը խոշորցնեն իրենց ռազմական կարողութիւնները։

Կարմիր բանակը տակաւին մեքենացուած չէ ամբողջութեամբ։ Ռազմամթերքի պաշարը, ըստ անգլիական թերթերու անբաւարար է։ Օդային ուժը վստահութիւն չի ներշնչեր։ Ճիշդ է որ մօտաւորապէս երկու հազար սաւառնակ ունի, բայց ճիշդ է նաեւ որ տոկունութիւն չունին անոնք։ Մարտ ամսուան մէջ իրարու յաջորդող երեք օդանաւային արկածներ պատահեցան Ռուսիոյ մէջ, մեքենաներու անկատարութեան հետեւանքով։

Վերը յիշուած եւ այլ պատճառներով, Խ. Միութիւնը ի վիճակի չէ իր հեռաւոր սահմանները պաշտպանելու արտաքին վտանգներու դէմ։ Այդ անպաշտպան հողամասերէն մէկն ալ Կովկասն է, որ Ռուսիոյ մայր երակն ըլլալով մէկտեղ, օր մը պիտի իյնայ ուրիշներու ազդեցութեան տակ, եթէ բոլշեւիկները աւելի իրատես քաղաքականութիւն չորդեգրեն եւ Հայաստանի ու հայ ժողովուրդի բարեկամութիւնը չգնահատեն, ինչպէս որ պէտք է»։

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

=o=

ՍԵՎՐ.— *Յունիս 17ի կիրակին, Սեվրի Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ աշակերտական ամավերջի մարզահանդէսը, նախագահութեամբ վարժարանիս բժիշկ եւ Մուրատ-Ռափայէլեան հին աշակերտներու միութեան վարչական ժողովի ատենապետ Տոքթ. Կ. Խանձեանի, եւ կազմակերպութեամբ վարժարանիս բարձրագոյն դասարանին։*

Տօնը խանդավառ եռանդը միացած ծնողներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութեան, բոլորովին նոր եւ յաջող գոյն մը տուին հանդէսին։ Անցեալ տարուան անձրեւոտ երկինքի եւ կազմակերպութեան տակաւ կէտերը պայծառ երկինքի տակ բոլորովին անհետացած, տպաւորիչ ողիմպիականի մը վերածեցին այս փոքրիկ դպրոցական մրցահանդէսը։ Կը մասնակցէին վաթսուն աշակերտներ, ամենամեծերէն մինչեւ ամենափոքրերը։

Նոյն արագ եւ գեղեցիկ կազմակերպութիւնը երեւան կուգար մարզանքներու կամ կամարաձեւ բուրգերու եւ մրցումներուն մէջ։ Ծնողներու եւ բարեկամներու սիրալիր ու քաջալերական ծափերուն մէջ ամենափոքրերն անգամ, ինչպէս Վ. Շաքարեան կամ Ն. Թնկրեան անվախօրէն կը կանգնէին երեքյարկեան բուրգերուն վրայ։

Անոնց քով մրցումներու մէջ կփայլէին ուրիշներ, ինչպէս Գ. Փափազեան որ հակառակ իր 13 տարեկանին, երկարութեան առաջնութիւնը կը շահէր միջիններու մէջ 5 մեթրաչափով, ինչպէս Ե. Պետրոսեան ձողի առաջնութիւնը 2մ. 50ով, եւ վերջապէս Ա. Շեխիկեան որ երեք տարիներու առաջնութեան մրցանակը կը շահէր իր կէտերուն շնորհիւ։

Մարզանքներուն, բուրգերուն ու մրցումներուն կը յաջորդէր հանդէսին գեղեցկագոյն վայրկեանը, երբ մրցանակներ շահող տղոց մայրերը իրենց ձեռքերով իրենց զաւակներու կուրծքին կը կախէին ոսկեզօծ եւ արծաթազօծ շքանշանները։ Բաժակն ալ, մրցահանդէսին մարմնացումը՝ կ'իյնար երկրորդ անգամ ըլլալով կապոյտ խումբին։

Հանդէսին վարիչն էր բարձրագոյն դասարանի աշակերտ Վ. Թահմազեան։

Թղթակից

ՇԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»·«««

Սոֆիայի «Լա Պիւլկարի» թերթը կը գրէ.— Այս այցելութիւնը լոկ քաղաքավարական չէ։ Կացութիւնը ցոյց կուտայ թէ՝ կը գտնուինք դէմ առ դէմ դէպքի մը որ նոր ձեւ մը պիտի տայ ոչ միայն Թուրքեւպարսիկ, այլ եւ ասիական բոլոր ազգերու յարաբերութեանց։ Ուշագրաւ է վերջերս տարածուած այն զրոյցը թէ՝ Թուրքիոյ, Պարսկաստանի, Միջագետքի, Աֆղանիստանի եւ Արաբիոյ միջեւ դաշինք մը պիտի կնքուի։ Կը տեսնուի որ եւրոպական դետնի վրայ շատ գործօն դեր մը կատարող Թուրք դիւանագիտութիւնը Ասիոյ մէջ ալ պարապ չի կենար եւ կացութեան պարտադրած ձեռնարկները ժամանակին կը կատարէ։ Թուրքեւպարսիկ տեսակցութիւնները գուցէ անմիջական համաձայնութեան մը չյանգին, բայց կասկած չկայ որ այս տեսակցութիւնները Ասիոյ մէջ առաջին դաշինքի մը պիտի յանգին վերջ ի վերջոյ։ Խնդիրը անկարեւոր չէ։ Յամենայն դէպս Էնկիւրիի բանակցութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ Թուրքեւպարսիկ մերձեցումը իրականանալու վրայ է։ Այս մերձեցումը ոչ ոք մտահոգութեան կրնայ մատնել, քանի որ խաղաղասիրական է։ Թուրքիոյ դրացիները վստահութեամբ կ'ողջունեն այս մերձեցումը եւ գոհ կը մնան եթէ միջազգային գործակցութեան քաղաքականութիւնը ամէն կողմ յաղթող հանդիսանայ։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԷՆ

▪▪▪

ԼՈՆՏՈՆ, Ժ. Մ.— *Կը սպասենք ձեռագրին։*

ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— *Ստացա՞ք երկու գիրքերը։*

ձգելով մինչեւ 1940, Մ. Նահանգները ժամանակ պիտի ունենան 85 նոր մարտանաւեր շինելու:

Միւս կողմէ, Լոնտոնի մէջ, անգլիացի եւ ամերիկացի նաւային պատուիրակներու միջեւ կատարուած խորհրդակցութիւնը անել մը յանգած է: Անգլիական պատուիրակները ծրագիր մը ներկայացուցին, որ վարմանք պատճառեց Ամերիկացիներուն: Այս վերջինները առանց որ եւ է կարծիք յայտնելու հեռագրով նոր հրահանգներ ուզեցին Ուաշինկթընէն: Գաղտնի կը պահուի անգլիական ծրագրին բովանդակութիւնը, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ վերահաստատել իր ծովային գերակշռութիւնը: Այսպէս, որոշած է շինել շատ մը թեթեւ յածանաւեր եւ ուրիշ մարտանաւեր, ծովային օդանաւեր եւն.: Կացութիւնը այնքան դժուարացած է որ, Ամերիկացիները կամ պիտի առնեն քալեն, եւ կամ հակառաջարկներ պիտի ներկայացնեն: Ճափոնի, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բռնելիք դիրքը աւելի պիտի ծանրացնէ անհաւասարութիւնը:

Հարկային ծրագիրը Երեսփ. Ժողովին մէջ

»»»· ·«««

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ՈՐ ԵՒ Է ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿ

Երեքշաբթի օր ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, աւելորդ անգամ մը եւս ապացուցանելով թէ Տումէրկի կառավարութիւնը կ'ուզէ տիրաբար յառաջ տանիլ իր քաղաքականութիւնը:

Օրակարգի խնդիրն էր հարկային բարեփոխման օրինագիծը: Կառավարութիւնը աջակողմեան երեսփոխանի մը բերնով ներկայացուց բանաձեւ մը, որուն համաձայն ո՛ր եւ է նոր առաջարկ, բարեփոխում կամ փոփոխում չընդունուիր հրապարակային վիճաբանութեամբ, այլ կարելի է միայն ելմտական յանձնաժողովին միջոցաւ, կամ եթէ 50 երեսփոխաններ գրաւոր դիմում կատարեն: Այս պահանջին դէմ ընդվզեցան ընկերվարականները եւ ուրիշ տարբեր, գայն համարելով կաշկանդում խորհրդարանական իրաւունքի եւ խախտում սահմանադրութեան: Ասոր վրայ, Պ. Տումէրկ ճառ մը խօսեցաւ, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Դիտել տուաւ թէ 1926ին ալ այսպէս եղած է, Պ. Փուանքարէի օրով:

Յետոյ շարունակեց.— «Իմ քաղաքականութիւնս կուսակցութեան մը քաղաքականութիւնը չէ: Ան կը համապատասխանէ բացառիկ պարագաներու: Իմ ներկայութիւնս հոս՝ այդ կ'ապացուցանէ: Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ վարչապետութեան կը հրաւիրուի մարդ մը որ անդամ չէ խորհրդարանին եւ կապ չունի որ եւ է կուսակցութեան հետ: Ես միտք չունիմ ամրապնդելու այս կամ այն կուսակցութիւնը: Երկիրը ուրիշ բան կը սպասէ: Ան գործ կ'ուզէ: Ես գտնուեցայ կացութեան մը առջեւ որ նախանձելի չէր: Ամէն մարդ բարեկարգութիւն կը պահանջէր: Ես չէի որ պահանջեցի այս գործը: Ես չունէի որ եւ է փառասիրութիւն եւ չունիմ այսօր ալ: Կը դիմեմ բոլոր կուսակցութեանց: Ամէնքն ալ կը գտնուին ծանր կացութեան մը առջեւ: Հետեւաբար, կոչ կ'ուղղեմ բոլորին,— ժամանակը չէ երկիրը խռովելու տենդի պահերուն: Մենք պէտք ունինք խաղաղութեան, եթէ կ'ուզենք վերականգնել երկիրը: Կառավարութիւնը լիազօրութիւններ պահանջեց, բայց առանց բռնութեան, եւ խորհրդարանը զանոնք տուաւ կատարեալ ազատութեամբ: Կը գտնուինք բոլորովին բացառիկ պարագաներու մէջ: Այժմ շինելու ժամանակ է: Կը խնդրեմ երեսփ. ժողովէն իր վստահութիւնն ընծայել ինծի, որպէսզի կարենամ շարունակել գործ մը որ եթէ հրաշալի չէ, արդէն իսկ բարերար արդիւնքներ տուած է»:

Այս ճառին վրայ, երեսփ. ժողովը 157ի դէմ 391 ձայնով մերժեց ընկերվարականներուն առաջարկը: Բուն բանաձեւը (կառավարական) քուէարկուեցաւ բարեփոխեալ ձեւով մը, որ բաց դուռ կը ձգէ վիճաբանութեանց համար:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Եուկոսլավիոյ խորհրդարանին մէջ

Պ. Պարթու երեքշաբթի օր հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Եուկոսլավիոյ խորհրդարանին կողմէ, ինչպէս եղած էր Ռումանիոյ մէջ: Բարի գալուստի ճառը խօսեցաւ Ծերակոյտին նախագահը, սերբ-խրուաթ լեզուով: Ըսաւ թէ առաջին անգամ է որ Եուկոսլավիա կ'ընդունի պաշտօնական այցելութիւնը բարեկամ Ֆրանսայի արտաքին նախարարի մը: «Ամբողջ եուկոսլաւ ազգը, թէեւ տոգորուած խաղաղասիրական անկեղծ զգացումներով, որոշած է մէկ մարդու պէս պաշտպանել իր ազատութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը զորս շահեցաւ այնքան ծանր զոհողութեանց գնով»: Միեւնոյն տրամադրութեամբ խօսեցաւ վարչապետը: Ամէնէն վերջը խօսք առաւ Պ. Պարթու որ ըսաւ.— «Ինչ որ ալ ըլլան իր ծագման ձեւերն ու աղբիւրները, Եուկոսլավիա միշտ խորշած է կեղծաւորութենէն եւ արհամարհած է հաճոյակատարութիւնները: Անոր գաւառ փառքը այն է որ իր անկախութեան արժանացաւ իր հերոսութեան անկուն յարատեւութեամբ: Ան հայրենիքն է հզօր եւ հպարտ ցեղերու որոնք կը նախընտրեն մեռնիլ քան սաել: Ֆրանսան կը սիրէ ձեզ: Մեր երկու ժողովուրդներուն միջեւ հաստատուած է համերաշխութիւնը անձնուիրութեան մը որ իր բուն անունով կը կոչուի եղբայրութիւն»:

Պ. Պարթու իր առաքելութիւնը լրացուցած ըլլալով, Փարիզ կը հասնի այսօր, հինգշաբթի:

Պալքանեան ուխտին զաղտնիքները

Իտալական թերթերը նոր տեղեկութիւններ կը հրատարակեն պալքանեան ուխտին թուրքեւյունական զինուորական համաձայնութեան մասին: Դիտել կուտան թէ՝ նախ թուրք զինուորական պատուիրակութիւն մը այցելեց Աթէնք եւ յունական պատուիրակութիւն մը՝ Էնկիւրի: Անշուշտ հաճոյքի կամ քաղաքավարութեան համար չէր որ կատարուեցան այս այցելութիւնները: Յետոյ կը պատմեն թէ Եուկոսլավիա պալքանեան ուխտը վաւերացուց համաձայն սահմանադրութեան 65րդ յօդուածին որ թագաւորին արտօնութիւն կուտայ նկատի չառնել խորհրդարանը, զուտ քաղաքական համաձայնութեանց կնքման եւ վաւերացման առթեն: Եւ վերջապէս, դիտել կուտան թէ պալքանեան երկիրները կը զինուին եւ զինակցութիւններ կը կնքեն:

⁂ Իտալական նաւարամիկն մը Տուրացցօ (Ալպանիա) այցելեց յունիս 26ին: Այս դէպքը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է մանաւանդ անոր համար որ, իտալական նաւարամիկը ալպանական ջուրերը մտած առեն որ եւ է տեղեկութիւն չտուաւ, ոչ ալ պայմանական նշանները յայտնեց: Մարտանաւերը քանի ժամ մնացին, առանց որ եւ է մէկը ցամաք հանելու: Ալպանական կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած, խորհուրդ հարցուց օտար դեսպաններուն, բայց քիչ յետոյ իտալացի սպայ մը ցամաք ելաւ եւ տեղեկութիւն տուաւ այցելութեան մասին: Դեսպանն ալ իր կարգին լուր տուաւ: Կը կարծուի թէ Իտալիա բողոքի ցոյց մը կատարել ուզած է, Ալպանիոյ նոր քաղաքականութեան դէմ:

Նոր շրջանի առաջին վիճակահանութիւնը

Երեքշաբթի օր, 26 յունիս, տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Ազգ. պարգեւախաղի Բ. շրջանին առաջին վիճակահանութիւնը, Թրոքատէրոյի պալատին մէջ: Այս անգամ փոխուած էին գործողութեան ձեւերը եւ աւելի կարճ տեւեցին:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 35 շարքի 51,175 թիւը:

Միւս շարքերուն մէջ 51,175 թիւը շահեցաւ 100,000 ֆրանք:

35 շարքին 51,174 եւ 51,176 թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:

Հետեւեալ քսան շարքերէն իւրաքանչիւրին մէջ 49,959 թիւը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 1, 4, 8, 10, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 33, 35, 39 եւ 40 շարքերը:

Միւս քսան շարքերուն մէջ 49,959 թիւը շահեցաւ 50,000 ֆրանք:

Բոլոր շարքերուն մէջ 59,324 թիւը շահեցաւ 300,000 ֆրանք:

16,986 թիւը շահեցաւ 100,000 ֆր.:

90,639 թիւը շահեցաւ 100,000 ֆր.:

2,406 վերջացող թիւերը կը շահին 50,000 ֆրանք:

0,258 վերջացող թիւերը կը շահին 25,000 ֆրանք:

865 վերջացող թիւերը կը շահին 10,000 ֆրանք:

82 վերջացող թիւերը կը շահին 1000 ֆրանք:

0 վերջացող թիւերը կը շահին 200 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

«ՎԻՇԱՊ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղՈւրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգ:

ՌՕՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առտու ժամը 9ին, 131, Fg. du Templeի հաւաքավայրը:

«ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Առնուվիլ — Սարսէլ — Կուսէնվիլի ընկերները շաբաթ երեկոյ, ժամը 8 եւ կէսին, ընկ. Յովհ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8 եւ կէսին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՕՆ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պար Թապայի սրահին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղըՈւրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ի սովորական հաւաքատեղին:

Վալանսի «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի, Ռոմանի «Անդրանիկ» եւ Սէն Ժիւլիէնի «Վրէժ» խումբերու ընկերական խառն ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին որոշուած վայրը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԶԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, առտուան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՎԱՅՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւնը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1էն մինչեւ իրիկուն

Շանրածանօթ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ին մօտ

գեղարուեստական ճոխ եւ խնամեալ բաժին: կը մասնակցին Պ. Գըրքճեան եւ կարմիր խաչի փոքրիկները:

կը խօսի Պ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎԱՂԱՄԵՌ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

իր մահուան տասնամեակին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Պէրպէրեան նախկին Սաներու եւ հովանաւորութեամբ Հայ Գրական Ակումբին, Հայ Գրողներու Միութեան և Սիփան երգչախումբին

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Maison Mutualitéի Թիւ H սրահին մէջ 24 rue St. Victor Paris (5). մէթրօ՝ Maubert-Mutualité

կը նախագահէ՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՄԿՐ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ եւ Ս. ՈՍԿԵԱՆ

երգ, նուագ եւ արտասանութիւն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 9ը

Առնուվիլի Bois de Condosի անտառին մէջ

ի նպաստ տեղւոյն ԴՊՐՈՑ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ սիրայօժար մասնակցութեամբ Թառիստ Պ. Պ. Աբգարի եւ Գարեգինի: փոքրիկն Ռէժինա կը պարէ «Թամարա»:

ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ՝ «Տէօնէր քէպապ» եւ «իմրիք հէլվա»:

Տարածեցէք Հայ գիրքը

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ընկերակցութիւնը, որ անվերապահ համակրութեան արժանացաւ, միակն է ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ, որ նահատակուած գրագէտներուն գործերը լոյս ընծայելով, կը յաւերժացնէ անոնց անթառամ յիշատակը:

Ո՞ր Հայը պիտի չուզէր ունենալ այդ թանկագին մասունքներէն իր գրադարանին մէջ:

Հակառակ հայերէն գրքի տագնապին, արդէն լոյս տեսած են ՈՒԹԸ գեղեցիկ եւ բովանդակալից հատորներ:

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ (Մելքոն Կիւրճեան), ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ, ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ, ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ:

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի իններորդ հատորը, ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, որուն պիտի յաջորդեն ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ, եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ: Տակաւին քանիներ եւ քանիներ կը սպասեն իրենց կարգին...

Հրատարակչական այս նուիրական գործը աւելի հիմնաւորելու եւ նորանոր հատորներ լոյս ընծայելու համար, օգնեցէք մեզի, գնելով մէկ մէկ հատոր, որ կ'արժէ 20 ֆրանք միայն: Մասնաւոր զեղչ ամբողջ շարքին համար:

Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ երեքշաբթի 3 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ֆլորիայի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամները:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ընկերական այցելութիւն տալ ընկ. Ա. Սինկէրեանի, Hôpital Tenon, Salle Montiny:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Միութ. Փարթ տ'Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ 13, Րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլին-Պիսէթրը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐ. Կ. Խաչի Օլֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Հայ Ակումբին մէջ: Զեկոյց՝ Զ.րդ Պատգամաւորական ժողովի: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

■■■

ՊԱՆԵԷՕ, Պ. Դ.— 35:
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Բար.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 218:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ղ. Կօր.— 35:
ՓԻԷՐՖԷՕ, Վարդ.— 35:
ՎԻԷՆ, Կ. Թ.— 15: (Տ. Գ.ի միջոցաւ»:
ԱՆԻԷՌ, Աւետ.— 100:
ՓՈՆԹԷ, Գաբր.— 35:
ՄԻԼՖԸՐՏ, Հ.Յ.Դ. Ակ.— 10 տոլ.:
ՓԱՐԻԶ (8), Փրօֆ. Ա.— 70:
ՊՕՐՏՕ, Մ. Ս.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Տօն.— 50:
ԼԻՈՆ - ՎԵԶ, Ս. Խ.— 70:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ.— 147:
ԼԸՎԱԼՈՒԱ ՓԷՐԷ, Գ. Գ.— 70:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, Հ. Գար.— 50:
ԱՐՔԷՕՅ, Եէմ.— 35:
ԼԷ ԼԻԼԱ, Աստ.— 100:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ.— 35:
ՕՊԸՆԱ, Մ. Ե.— 35:
ԳՈՆՍԹԱՆԹԷՆ, Ս. Մ.— 35:
ՆԱՆԹԷՐ, Մ. Թոր.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ճէպ.— 100:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՅՈՒՆԻՍ — VENDREDI 29 Juin 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2534

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՌՆ ԱՆԳԱՄ ԿԸ ՀԱԼԱԾԷՆ . . .

Թուրք հրապարակագիր մը, Ալիէտին Տավէր, Թղթատելով «Լառուս»ը, կը բացագանչէ ապշահար.

— «Ի՞նչ կ'ուզէք որ տեսնեմ: Մեր արեւելեան նահանգներուն վրայ նշուած է անգլին «Արմէնի» բառը»:

Եւ կը յայտարարէ, սրտառուչ յղչութեամբ.

— «Քանի որ թուրք հանրապետութեան ներքին բաժանման մէջ Հայաստան անունով տեղ մը չկայ, «Լառուս»ի հեղինակները իրաւունք չունին Հայաստան անունով տեղ մը ցուցնելու նոր Թուրքիոյ քարտէսին վրայ»:

Քիչ մըն ալ պրպտելով, Թուրք հրապարակագիրը կը նկատէ ուրիշ «զարմանալի» բան մը.

— «Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի սահմաններուն մէջտեղի մասին վրայ Քիւրտիստան գրուած է: Թուրքիոյ վարչական բաժանման մէջ Քիւրտիստան անունով տեղ մը չկայ»:

Եզրակացութի՞ւնը.— Թուրք հրապարակագիրը խորապէս վրդովուած կ'ազդարարէ.

— «Եթէ ֆրանսերէն «Ճիւմհիւրիէթ»ի մէջ երեւցած այս յօդուածս չբաւէ, կը խնդրենք որ Փարիզի մեր դեսպանը Լառուս հաստատութեան դիմելով, իմացնէ թէ Թուրքիոյ մէջ Հայաստան մը գոյութիւն չունի»: (Տես Գ. էջ):

Կը խնդա՞նք: Մենք խնդալու տրամադրութիւն չունինք:

Ընդհակառակն, կը հիանանք, տեսնելով որ Թուրքը, քաղաքական վարիչ թէ գրչի մարդ, այնքան բծախնդրութեամբ կը հետեւի իր երկրի ճակատագրին հետ կապուած որ եւ է հարցի: Նոյն իսկ բառի մը:

(Մենք որ Արեւմուտքի յառաջապահն ենք Արեւելքի մէջ, եւ ազգի – ազգի ուսումնականներ կը համրենք Փարիզ եւ այլուր, տարիներով խելք չըրինք փոխել տալ «Լառուս»ի հռչակաւոր պատկերը,— չալմարով, գօտիով եւ փաթթոցով աւազակ մը՝ իբրեւ հայկական տիպար . . .):

Ուրեմն, Թուրքը բա՛ռն անգամ կը հալածէ, յանուն Հայրենիքի պաշտպանութեան:

Եւ կը հալածէ ոչ միայն իր երկրին մէջ, այլ եւ սահմանէն դուրս, ֆրանսերէն յօդուած գրելով, բողոքելով, եւ Թրքական դեսպանին ուշադրութեան յանձնելով:

Նոր չէ այս տենդը:

Երէկ ալ, Թուրք մտաւորականը կ'ուրանար ե՛ւ Հայաստանը ե՛ւ Քիւրտիստանը, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն սորվեցնելով աջին ու ձախին: Այսինքն, վերիվայր շրջելով պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը:

Բայց երէկ աւելի համեստ էր: Կը գրէր Թուրքերէն եւ Թուրքին եւ «րայա»ներուն համար:

Տարիներու ազգայնական շարժումը, 1922ի ռազմական եւ 1924ի դիւանագիտական յաջողութիւնները սրեցին իր ախորժակը, բարձրացուցին բարոյական կորովը: Եւ այսօր պատմութեան ու աշխարհագրութեան դաս կուտայ նաեւ օտարներուն.

— Թուրքիոյ մէջ Հայաստան (կամ Քիւրտիստան) անունով տեղ չկայ . . .

Չէ՞ք հիանար, բաղդատելով մեր կամակոր բթամտութեան եւ երանաւէտ անհոգութեան հետ . . .

Չէ՞ք ցնցուիր, տեսնելով որ թշնամին ամբողջ ժողովուրդի մը արիւնը լակելէ, անոր շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները աւարի տալէ, անոր հայրենի հողերը խլրացնելէ յետոյ, չի հանդուրժեր որ Հայաստանը գոյութիւն ունենայ նոյն իսկ բառարաններու մէջ:

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք ճղճիմ, ճղճի՛մ վէճերով, երբ հայրենասիրութիւն կը սեպենք մոռնալ ոչ միայն երէկուան պատմութիւնը, լլրձել, խեղաթիւրել ապացուցուած ճշմարտութիւններ, այլ եւ օրուան եւ վաղուան հողերը:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը քալէ Թուրքը, եւ ինչպէս կը քալենք մենք,— միշտ պարծենալով թէ յիսուն տարի առաջ էինք անցած:

Անշուշտ Ալիէտին Տավէրները չեն որ պիտի վճռեն,— Թուրքիոյ մէջ Հայաստան կա՞յ թէ ոչ:

Եթէ աշխարհի բոլոր բառարաններէն, համայնագիտարաններէն եւ պատմութեան ու աշխարհագրութեան գիրքերէն ալ ջնջեն – սրբեն Թուրքիոյ ջարդած եւ յափշտակած Հայաստանը, ոչինչ, ոչի՛նչ կը փոխուի պատմութեան ընթացքէն:

Այսօրուան Թուրքիոյ մեծագոյն մասը կազմուած է Հայաստանով ու Քիւրտիստանով: Ալիէտին Տավէրները կրնան ակռայ կճրտել նոյն իսկ բառին դէմ, բայց չեն կրնար խափանել արդար եւ արիւնազանգ դատի մը լուծումը, ուշ – կանուխ:

Թուրքիոյ մէջ կայի՞ն Սերպիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Միջագետք, Պաղեստին, Թրակիա, Յունաստան, Կրետէ, Սուրիա, Մակեդոնիա կոչուած երկիրներ:

Լառուսին շնորհի՞ւ էր որ Թուրքիայէն անջատուեցան Եգիպտոսը, Թունուզը, Ալժերիան, Ափրիկեան Տրիպոլիսը, Պէնգազին եւ մնացեալը:

Ալիէտին Տավէրներու պապերն ու հայրերը ժողովուրդներ սրէ անցուցին, բայց անոնց հողերն ու դատերը մնացին կենդանի եւ յաւիտենական:

Թուրքը որ եւ է ատեն լսել չէ ուզած «Էրմէնիստան» բառը: Իսկ այսօր զարմանքո՛վ դիտել կուտայ թէ «Լառուս»ը մոռցեր է «պաշտօնապէս գոյութիւն ունեցող Հայաստանը, Կովկասի մէջ» . . .

Անշուշտ օր մը նոյնքան զարմանքով պիտի յայտարարեն թէ Հայաստան մը կար իրենց լուծին տակ եւ իրենք չէին գիտեր:

Հարցը այն է որ, նախ մե՛նք հասկնանք այս ճշմարտութիւնը, եւ գործենք նոյնքան գիտակցութեամբ եւ վճռականութեամբ որքան Թուրքը,— հետապնդելով նոյն իսկ բառը: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»· ·«««

ԿԱՐԱՊԵՏ ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

»»»· ·«««

Վկան ապանութեան տեսարանը կը ներկայացնէ մանրամասնօրէն

«ԴՊԻՐԸ Կ'ԸՍԷ.— ԵՐԿԱՅՆԱՀԱՍԱԿ ՄԱՐԴ ՄԸ ՓԱԽԱՒ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ»

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ (Բ. եւ վերջին մաս)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 15 յունիս.— Այսօրուան երկրորդ վկան, Կարապետ Զատիկեան, միջին տարիք ունի: Խուլ ու համր է և չի կրնար խօսիլ, այլ կը գրէ: Կը բնակի Օտպըն էվ. Նիւ Եորք:

Վկան թարգմանի միջոցաւ կը պատասխանէ գրաւոր, բայց քննութեան ընթացքը մեծապէս կը դժուարանայ այս կերպով: Ահա իր վկայութիւնը.

— «Վերջին 2 — 3 շաբաթը գլուխ գացած էի առողջութեանս համար: Ծախքերս հոգաց տոքթէօր բարեկամս: Չեմ գիտեր թէ Ազգ. Առաջնորդարանը ծախքերուս ի հաշիւ բան մը վճարա՞ծ է: Եկեղեցին էի 1933 դեկտեմբեր 24ին: Այդ օրը մեծ հետաքրքրութեամբ դիտեցի հոն հաւաքուած օտար դէմքերը: Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան աջ կողմի նստարանները նստած էին: Երկանեան եւ Մօղեան եկան նստեցան ձախ կողմը, (վար կուգայ եւ ամբաստանեալները կը տեսնէ): Եկեղեցւոյ անդամներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցի, երբ տեսայ անոնց նստիլը: Սարաֆեան նստաւ ձախ կողմը 3րդ նստարանը: Զալըգեան եւ Սարաֆեան ետեւէն կը նայէին Սրբազանին եւ Թափօրին: Ես Թափօրին հետեւեցայ աջ կողմէն, բաւական մօտէն: Տեսայ որ Սրբազանը ձախ դարձաւ, խաչը ուղղելով: Երբ Սրբազանին մարմինը ձախ դարձաւ, աջ կողմի նստարանին վրայ տեսայ Լէյլէկեանը: Տեսայ որ թեւին տակ դանակ մը ունէր, շեղբը ձեռքին մէջ եւ երկու մատները վրան երկնցուցած (ցուցամատը եւ միջնամատը):

Այս միջոցին դանակը բերուեցաւ, որպէսզի վկան երդուեալներուն եւ դատաւորին առջեւ ցոյց տայ իր տեսածը: Կ. Զատիկեան ըսաւ թէ տեսած է նոյն այդ դանակը եւ ցոյց տուաւ Լէյլէկեանի դանակ բռնելու ձեւը,— դանակին կոթը թեզանիքին մէջ, շեղբը մասամբ աջ ափին եւ մասամբ աջ մատներուն ետեւ: Դատախազը հրաւիրեց վկան որ ցոյց տայ թէ ինչպէս զարկած է Լէյլէկեան: Դատախազը Սրբազանին գիրքին մէջ մտաւ եւ վկային տուաւ մետաղ մատիտ մը՝ փոխան դանակի: Եւ այս ձեւով Կ. Զատիկեան կատարեց Լէյլէկեանի դերը:

Ապա պատասխանելով նոր հարցումներու, ըսաւ թէ ինք Դուրեան արք.ի անմիջապէս ետեւը կեցած էր Թափօրին առեն եւ իր քով կար քշոցահար դպիր մը եւ աջ կողմը կ'երթար: (Դատաւորին թելադրութեամբ երեք մատիտ բերուեցաւ, որպէսզի վկան ցոյց տայ իր բռնած դիրքը: Մեծ մատիտը Սրբազանն էր, փոքր մատիտը՝ ինք եւ երրորդ մատիտը քշոցահարը):

Վկան շարունակեց.— «Լէյլէկեան իր դանակը ուղղեց դէպի Սրբազանը, իսկ Սարգիսեան բռնեց Սրբազանին ձեռքը: Տեսայ Երկանեանը որ Սրբազանին շաթալ թագը վար նետեց ձախ կողմէն, Սարաֆեան ցատկեց ձախ կողմէն եւ խոյացաւ, Մօղեանը աջ կողմի նստարանէն կը պոռար: Եկեղեցիէն դուրս ուզեցի կարել Մօղեանի եւ Երկանեանի ճամբան, բայց Յովհ. Անդրէասեան ինծի ըսաւ որ թողում զանոնք»:

Նկատի ունենալով վկայ Կ. Զատիկեանի ֆիզիքական պայմանները (խուլ-համր), պաշտպան եւ ամբաստանող կողմերը համաձայնեցան, որ պաշտպան փաստաբանը նուազ խիստ ըլլայ հարցաքննութեան ատեն:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Կէսօրէ ետք Պ. Շերիտըն սկսաւ հարցաքննել Կար. Զատիկեանը, որուն բրած սկզբնական յայտարարութիւնները պահանջեց եւ ստացաւ: Դեկտեմբեր 24ին բրած յայտարարութեան մէջ (կէսօրէ ետք ժամը 3.40, 24 դեկտեմբեր 1933, Թարգմ. Վ. Տիրատ) ըսած է, ի միջի այլոց.—«Մեծ մարդը զարկաւ (Լէյլէկեանը), Նշանը (Սարգիսեան) չզարկաւ: Երկու ուրիշներ դուրս ելան» եւայլն:

Յունուար 12ի, 1934, յայտարարութեամբ նոյն վկան ըսած է ի միջի այլոց.— «Սարաֆեան յարձակեցաւ սրբազանին վրայ: Երկանեան յարձակեցաւ եւ շաթալ թագը ձգեց: Սարգիսեան որ նստած էր 7րդ նստարանին վրայ՝ բռնեց սրբազանին աջ ձեռքը: Լէյլէկեան անոր յաջորդ նստողն էր: Մօղեան 7րդ նստարանին ձախ կողմն էր եւ գնաց 9րդը աջ, ցատկեց եւ բռնեց Սրբազանին գլուխը: Զալըգեան 5րդ նստարանէն ցատկեց եւ բռնեց Սրբազանին ոտքերը ետեւէն, Լէյլէկեան յարձակեցաւ»:

Վկան քարտէս մը ունէր հայերէն լեզուով, եկեղեցւոյ ողբերգութեան բոլոր դերակատարներու յարաբերական դիրքերով, այնպէս ինչպէս ինք կ'ուզէր ներկայացնել: Պ. Շերիտըն դատաւորին հաւանութեամբ դատարանի պաշտօնական թարգման Պ. Թէքաթլեանի յանձնեց զայն, որպէսզի մինչեւ յառաջիկայ երկուշաբթի անգլիերէնի թարգմանէ: Այդ ատենն է որ վկային հարցաքննութիւնը պիտի շարունակուի:

Պ. ՃՈՐՃ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Վկայի աթոռը կանչուեցաւ Պ. Ճորճ Գազանճեան, կօշկակար, որ դպիր եղած է Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ դեկտեմբեր 24ին քշոցահար էր: Համակաւոր մէկն է եւ ջղայնոտ էր, երբ երդումէն ետք նստեցաւ աթոռը: Ահա իր վկայութիւնը.

—«Դուրեան սրբազանի անմիջապէս ետեւը, աջ կողմն էի իբր քշոցահար: Ս. Տէմիրճեանը ձախ կողմն էր: Թափօրով դէպի խորանը կ'երթայինք: 6րդ նստարանէն յանկարծ մարդ մը ցատկեց, դէմքը չտեսայ: Ցատքողը գորշ (կրէյ) վերարկու մը ունէր: Ժողովուրդն ալ ցատկեց եւ բռնեց գորշ վերարկուով մարդը: (Վկայի աթոռէն վար կուգայ եւ ցոյց կուտայ Լէյլէկեանը):

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտըն կը հարցաքննէ.

– Ցատկող մարդուն վերարկուն ունէ՞ր բան մը որ ուշադրութիւն գրաւէր:

— Վերարկուն քառանկիւններ ունէր:

— Քու առջեւդ տեսա՞ր Կար. Զատիկեանը: = Ոչ:

— Զտեսա՞ր Կար. Զատիկեանը աջ կամ ձախ կողմդ: = Ոչ, չտեսայ:

— Դէպքէն անմիջապէս ետք ի՞նչ եղաւ:

= Եկեղեցիին մէջ սկսան գիրար հարուածել, տմանք դուրս կը փախչէին, ուրիշներ կեցած էին: Շփոթութիւն կար:

— Ո՞ւր տեսար Լէյլէկեանը: = Անցքին գետինը եւ վրան յարձակողներ:

— Ուրիշ գորշ վերարկու հագնողներ չկայի՞ն եկեղեցիին մէջ: = Չեմ գիտեր:

Պ. Շերիտըն ներս կանչել տուաւ վկայ Կ. Զատիկեանը, կանգնեցուց զայն Պ. Գազանճեանի առջեւ եւ հարցուց.

— Այս մարդը Թափօրին մէջ Սրբազանին ետեւ, քու առջեւ, աջ կամ ձախ նոյն օրը տեսա՞ր: = Ոչ: — Հաստա՞տ ես: = Այո:

Պ. Շերիտըն կարդաց Պ. Գազանճեանի յայտարարութիւնը 1933 դեկտեմբեր 24ին, որ կ'ըսէ.

— «Սրբազանին եւ մեր միջեւ 5 ոտք հեռաւորութիւն կար Թափօրի ատեն: Վերարկու կամ հանդերձ հագած մարդ մը յարձակեցաւ: Ժողովուրդն սկսաւ զարնել: Երկայնահասակ մարդ մը դէպի դուրս փախաւ եւ չկրցայ բռնել զինքը: Ուրիշ մէկն ալ կար «չէքըրս սութ»ով: Գորշ հագուստով մէկը փախաւ: Վահրամ Քէպապճեան հետս չէր»:

Այդ օրը իրեն ցոյց տուեր են ոստիկանատան մէջ Մ. Լէյլէկեանը եւ ըսեր է թէ անոր դէմքը տեսած չէ յարձակման ատեն:

Պ. Շերիտըն Գազանճեանի ընել տուաւ Թափօրի ձեւը եւ անոր դիրքը: Ըսաւ թէ եկեղեցւոյ անցքը նեղ է եւ Սարգիս Տէմիրճեանէն եւ իրմէ դուրս ուրիշ մէկը չկար Սրբազանին ու իրենց միջեւ:

ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդ վկան եղաւ Օր. Աստղիկ Տաղաւարեան, հանգուցեալ տոքթ. Տաղաւարեանի դուստրը, 24 տարեկան: Կը բնակի Պրոնքս: Ահա իր վկայութիւնը:

– «Դպրաց դասին անդամ եմ. դեկտեմբեր 24ի Թափօրին մէջ էի: Մեր երգչախումբը տասը հոգիէ կը բաղկանար: Մենք առջեւէն կը քալէինք: Երբ դէպքը եղաւ, ետեւս նայեցայ: Երբ Լէյլէկեանը գետնէն վեր առին, անոր տակը տեսայ դանակը: Ես վեր չառի այդ դանակը: Սոսկացի: Արիւնոտ էր: Ուրիշներու ըսի որ վեր առնեն: Չէի ուզեր որ մնար հոն: Լէյլէկեանի քովը տեսայ»:

Դատաւորին հրաւէրով վար իջաւ եւ 9րդէն սկսելով եկաւ թիւ մէկ ամբաստանեալին եւ ցոյց տուաւ Լէյլէկեանը:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՕՐ. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ

Օր. Ա. Տաղաւարեան դեկտեմբեր 26ին երկու յայտարարութիւն ըրած է դատախազութեան, թիւ 1 եւ 2: Պ. Շերիտըն կարդաց զանոնք: Թիւ 1ին մէջ Օր. վկան ըսած է ի միջի այլոց թէ «չէ տեսած Մարթէն Մօղեանը: Չէ տեսեր Երկանեանը: Չէ տեսեր Զալըգեանը: Միայն տեսեր է Լէյլէկեանը: Երբ Լէյլէկեանի վրայ յարձակեր են, Լէյլէկեան պոռացեր է.— «Ես չսպաննեցի Սրբազանը»:

Թիւ 2 յայտարարութեան մէջ Օր. Տաղաւարեան ըսած է.

— «Մինասեանն առաւ դանակը գետնէն: Դանակը թուղթի մէջ փաթթուած չէր: Արիւնոտ էր: Չտեսայ Լէյլէկեանին՝ դանակը ձգելը: Լէյլէկեան ըսաւ.— «Ես չսպաննեցի»:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Այս բոլորը ըսա՞ծ ես: = Ինչ որ հարցուեցաւ, պատասխանած եմ:

Օր. Տաղաւարեանի վկայութեամբ փակուեցաւ դատավարութեան առաւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՇԽԱՐՀԱՍԱՍԱՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

»»» · «««

Երէկ, 28 յունիս, լրացաւ Սէրայէվոյի մահափորձին քսանամեակը:

1914 յունիս 28ին էր որ, Սերպ ուսանող մը, Փրինցիփ, ատրճանակի երեք հարուածներով զետին փռեց Աւստրիա - Հունգարիոյ գահաժառանգը, արհիդուքս Ֆրանց Ֆէրտինանտ եւ կինը, Սոֆի:

Հետեւանքը եղաւ՝ մեծ պատերազմը, աշխարհաւեր արհաւիրքով եւ փլուզումներով, որոնք յանգեցան մինչեւ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին բնաջնջման:

Սերպ ուսանողը, ուրիշ վեց դաւադիրներու հետ,— բոլորն ալ հիւծախտաւոր — հայրենասիրութեան եւ վրէժխնդրութեան զգացման էր որ կը պայթեցնէր օտար իշխանութեան դէմ: Անշուշտ առանց նախատեսելու հետեւանքները:

Աւստրիա - Հունգարիան, 1908ին առանց մէկուն բան հարցնելու կայսրութեան կցեց Պոսնա - Հէրսէկը, իր սլաւ բնակչութեամբ:

Եւ սկսաւ հարստահարել այնպէս ինչպէս կայսրութեան միւս մասերը, որոնք Աւստրիոյ հետ կապ չունէին ո՛չ աշխարհագրութեամբ, ոչ պատմութեամբ, ոչ ալ ազգագրութեամբ:

Այդ միջոցին չափազանց լարուած էին յարաբերութիւնները՝ հպատակ ժողովուրդներու եւ գերիշխան պետութեան միջեւ, որ իբրեւ պատասխան կը սաստկացնէր հալածանքը:

Պալքանները հրաբուխի վրայ էին, այն ատեն, ինչպէս միշտ: Օրուան աշխարհակալները ակռայ կը կճրտէին իրարու դէմ, գրգռելով հալածական ժողովուրդներու ազգայնական կիրքերը:

Տարակոյս չկայ թէ՝ սերպ դաւադիրները յօյսեր կապած էին ցարական Ռուսաստանի հետ:

Եւ ծերունի Ֆրանց Եոզէֆ կայսեր խորհրդականները, հաշիւ պահանջեցին ոչ թէ բուն ահաբեկիչէն, այլ սերպիական կառավարութենէն, որ աչքերը ուղղած էր դէպի Փեթերսպուրկ:

Դիւանագիտական բանակցութիւններուն զուգընթաց, տեղի կ'ունենային ոչ միայն ռազմափորձեր, այլեւ զօրաշարժներ:

Բայց լաւ է խօսիլ մահափորձի մասին:

Ֆրանց Ֆէրտինանտ եւ իր կինը Սէրայէվօ մտան ինքնաշարժով:

Քարափէն անցած ատեն, ռումբ մը պայթեցաւ, առանց նպատակին հասնելու:

Այդ միջոցին Փրինցիփ նստած էր սրճարանի մը մէջ — Սէմիզ — եւ կը նեղէր: Արհիդուքսը առաջնորդուեցաւ քաղաքապետարան, բայց մերժեց լսել ճառերը, եւ որոշեց հիւանդանոց երթալ, ուր փոխադրուած էր ռումբէն վիրաւոր սպայ մը:

Եւ ահա, մինչ արքայական ինքնաշարժը կ'անցնէր պողոտայէն, ահաբեկիչը դուրս թռաւ սրճարանէն, դիրք բռնեց եւ երեք գնդակներ պարպեց իրարու ետեւէ: Երեքն ալ նպատակին հասան:

Աւստրիա - Հունգարիոյ գահաժառանգն եւ կինը փչած էին իրենց շունչը:

Բայց, աշխարհն ալ մտնուեցաւ աղէտի մը որու նմանը չէր տեսած մինչեւ այդ օրը . . .

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԷՆԿԻՒՐԻ - ԹԷՀՐԱՆ

»»»· · «««

Պարսկաստանի Շահին Էնկիւրի այցելութիւնը շատոնց ծրագրուած էր։ Ու ծրագիրը իրականացաւ, ահա։

Նոր Թուրքիոյ համար արտակարգ բան մը չունի սակայն։ Տարիներէ ի վեր, Էնկիւրին, « Փոքր Ասիոյ խորն ինկած այդ լերկ տափաստանը », ի - բերայաջորդ այցելութիւններ կ'ընդունի։ Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար, յիշենք մէկ քանին, — Գարախան, Իրաքի Թագաւորը, Մուշանով, Վէնիզելոս, Հունգարիոյ վարչապետը եւայլն։

Բայց, ընդհանրապէս Պարսկաստանի, ու մանաւանդ Նոր Պարսկաստանի համար նորութիւն է ան։

Այս այցելութիւնը ուրեմն, ուշագրաւ է, նախ, անոր համար, որ Շահնշահ Րիզա Փէհլէվի իր երկրէն առաջին անգամ կը հեռանայ՝ Թուրքիա երթալու համար։ Մէհմէտ Ալի Շահն էր որ, երեսփոխանական ժողովը արիւնով ներկեց եւ, ի վերջոյ, լքելով Պարսկաստանը, իր կեանքին մնացեալ մասը Վոսփորի մէջ անցուց։

Հետեւելով պատմութեան, կը կարծենք սխալած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ Պարսկաստանի առաջին դահակալն է որ « բարեկամական այցելութիւն » կուտայ « դրացի եւ եղբայր երկրին »՝ Թուրքիոյ։

Այս այցելութեան երկրորդ արժէքը կը կայանայ հոս ։ Վասնզի, նոյն պատմութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները դարերու ընթացքին տեւապէս թշնամական, եւ, առնուազն, ոչ - բարեկամական են եղած։ Հակառակ անոր որ երկու երկիրներու տիրապետող ժողովուրդները ծառայեր են միեւնոյն մարգարէին — իսկ կրօնքը, նոյն այդ ժողովուրդներու կեանքին մէջ, տիրական դեր է խաղացեր. — թշնամանքը, վէճը, բախումներն ու արիւնաներկ կռիւները տեւեր են դարեր շարունակ։ Ճիշդ չըլլար, անշուշտ, այդ բոլորը վերագրել աշխարհի « մեծ »երուն խաղերուն։ Այդ խաղերը կը յաջողին հոն, ուր արդէն իսկ կան պատճառներ վէճ ու կռիւ ստեղծելու։ Մընաց որ մեր պատմութիւնը վկայ է, դեռ այդ « մեծ »երէն իսկ առաջ, նրման բախումներու, Շահ Աբբասի այն ահաւոր օրերէն, երբ առաջին արմատախիլ երկրահանումին ենթարկուեցաւ բազմահազար հայ ժողովուրդ, ու « Արաքսը արիւնխում գետ» մը դարձաւ։

Րիզա Շահ Փէհլէվի, ուրեմն, իր այս այցելութեամբ կը փակէ շրջան մը, ու կը բանայ նորը։

Նուիրուած ըլլալով իր երկրի բարեկարգման ու վերականգման, Պարսկաստանի այսօրուան վարիչը անշուշտ պատճառներ ունի իր արտաքին յարաբերութիւնները լաւացնելու։

Մասնաւորելով խօսքը Թուրքեւպարսիկ նոր յարաբերութեանց, պէտք է յիշեցնել, սակայն, այդ «նոր»ը նոր չէ որ կը սկսի։

Բարոյական կապ մը ստեղծուեցաւ նախ այն ատեն, երբ երկու երկիրներու վարիչները սկսան արմատական փոփոխութիւններ ընել իրենց երկիրներուն մէջ։ Ճիշդ է որ Րիզա Շահ աւելի վերապահ քալեց, քան Քէմալ, բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ Պարսկաստանի մէջ, իր կշռոյթով — նայած տեղական պայմաններուն — առնուազն համապատասխան էր անոր որ կատարուած է Թուրքիոյ մէջ։

Ուրեմն, երկու իսլամ ժողովուրդներու մէջ կիրարկուած այդ փոփոխութիւնները իրարու փոխադարձ խրախոյս մը եւ ապահովութիւն մըն էին արդէն։

Այդ ապահովութենէն անջատ, Էնկիւրին ու Թէհրանը համընթաց շարժեցան նաեւ քրտական հարցին հանդէպ։ Տրուած ըլլալով որ երկու երկիրներն ալ կը ձգտէին ներքին անդորրութեան, հետեւապէս եւ՝ ապագայ հաւանական բարդութիւններ կանխելու, գործակցեցան՝ ուժգին հարուած մը տալու համար « Արարատի յելուզակներուն »։ Ընթերցողը պէտք է յիշէ, որ, այն օրերուն, Էնկիւրի բաւական քրտնեցաւ Թէհրանի համաձայնութիւնը ձեռք ձգելու համար։ Նոյնիսկ ստիպուեցաւ Ռուսիոյ դեսպանութեան կոչել, ու շատ երկար ճիգերէ վերջ յաջողեցաւ «սահմանային փոփոխութիւն » մը կատարել՝ մաս մը հող տալով ու մաս մը հող առնելով։

Հիմա որ Րիզա Փէհլէվի Շահը Էնկիւրի կ'այցելէ, անկարելի է չմտածել թէ երկու վարիչներու խօսակցութեանց առարկայ չէ եղած նաեւ քրտական խնդիրը։ Ատոր ամէնէն շօշափելի ապացոյցը նոյնինքն Ըմէքթի ճառն է։ Մնաց որ, կարելի չեղաւ վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկել այդ ցաւոտ հարցը։ Պարզ է որ Պարսկաստան հիմնական պատճառներ չունի մտատանջուելու։ Բայց, Էնկիւրի այս այցելութեան անպայման պիտի կապէ քրտական հարցի արմատական լուծման իր ցանկութիւնը, քանի որ իր սահմաններուն կից եւ Իրանի մէջ քրտական հսկայ զանգուած մը դեռ կը մնայ։

Երկու երկիրներու ապագայ յարաբերութեանց հետ կապ ունեցող երկրորդ հարցը տնտեսականն է, անշուշտ։ Ասկէ ոչ շատ առաջ, Թուրքիոյ ազգային ժողովին մէջ քանի մը անգամ ցանկութիւն յայտնուեցաւ որ Տրապիզոն-Կարին ճամբան շինուի, որպէսզի ան կրնայ իբրեւ թրանզիթ ծառայել Պարսկաստան ներածուող եւ անկէ արտածուող ապրանքներուն համար։ Աւելորդ է ըսել թէ Թուրքիա մեծ շահ կ'ակնկալէ ատկէ։ Ճամբան զոր կարեց Շահը, պիտի ծառայէ, ուրեմն, Էնկիւրիի հաշւով, պարսկական թրանզիթին։ Միայն թէ ատկէ առաջ Իրաքի եւ Պարսկաստանի միջեւ տեղի ունեցան բանակցութիւններ՝ այդ ուղղութեամբ։ Այստեղ, ուրեմն, շահերու բախում մը կայ Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ։ Իսկ Իրաքի ետին կեցած է, անտարակոյս, Անգլիան, որ, շատ բնականօրէն, կրնայ պատճառներ ունենալ քրտական հարցը առկախ ձգելու, ապագային « շագանակներ հանել » տալու համար...։

Րիզա Շահի այցելութեան պէտք է կապել երկրորդ ապագայ նպատակ մը։ Ատիկա, ինչպէս ըսին Ըմէքթն ու Քէմալն ալ, « երկու երկիրներու ապահովումն է օտար ուժերէ »։

Շատ լաւ ու շատ կարճ կերպով բանաձեւուած բաղձանք մըն է աս ։ Մանաւանդ որ երկու երկիրներն ալ բաւական տուժած են օտար ազդեցութիւններէ, եւ, վերջին տարիներուն, ձգտած են թօթվել զանոնք։

« Հաւատացած եմ որ, կ'ըսէ Ըմէքթ Շահին ներկայութեան խօսած իր ճառին մէջ, եթէ մենք յաջողինք այժմու եւ գալիք սերունդներուն այն համոզումը ներշնչել թէ պարսիկ եւ թուրք ազգերը իրենց շահերը պէտք է փնտռեն իրենց երջանկութեան եւ ուժին մէջ, երկու երկիրներու համար սկսած պիտի ըլլայ բարւոքութեան շրջանը »։

Ինչպէս ըսինք, բաւական լաւ բանաձեւուած է ցանկութիւնը, — բարօրութիւնը փնտռել սեփական ուժին մէջ։

Եւ սակայն, այս այցելութեան նախաձեռնարկը, փառաբանիչն ու այդ բանաձեւին արտայայտիչը իր հրաւէրին եւ ընդունելութեան մէջ «անկախ» չէ։

Ան անկախ չէ որոշ ատենէ մը ի վեր մանաւանդ։ Թողլով այս պարագան ուրիշ յօդուածի մը, ընդգծենք, առայժմ, որ Էնկիւրի Թէհրանի ձեռք կ'երկարէ Մոսկուայի դրդումով։ Իսկ Մոսկուա կը խորհի Ասիոյ կեդրոնին վրայ Անգլիոյ հետ իր լուռ կամ աղմըկալի բախումներու միջոցին իր հակառակորդը հարուածել Թուրքիոյ շնորհիւ Պարսկաստանը իր կողմը սիրաշահելով։ Երէկ, քրտական ըմբոստութեան օրերուն, Ռուսիան էր որ Թուրքիոյ օգնեց ոչ միայն ռազմանիւթով ու զօրքով, այլեւ ճնշում բանեցնելով Պարսկաստանի վրայ, որպէսզի ընթացք տայ Թուրքիոյ առաջարկներուն։ Ու այն « գործակցութիւն »ը, որուն կ'ակնարկէի վերեւ, այդ ձեւով ու այդ պայմաններուն մէջ սկսաւ։

Հիմա, ուրեմն, երբ Թուրքիոյ վարչապետը կը պարզէ «սեփական ուժի» եւ « ներքին բացարձակ անկախութեան » բանաձեւը, Պարսիկները չեն մոռնար թէ, նոյն վարչապետ Ըմէքթը, դեռ քանի մը տարի առաջ, նոյն « եղբայր ազգ »ի կորովի վարիչին կը սպառնար իր հողը մտնել, եթէ չհամաձայնէր Քիւրտերու զանգուածը հեռացնել իր սահմաններէն կամ թոյլ տալ կոնակէն զարնելու Քիւրտերը։

Պարսկաստանը ընդհանրապէս ու իր այժմու վեհապետը մասնաւորապէս բաւական փորձառու, հեռատես եւ թափանցող են՝ խօսքերն ու ցոյցերը անջատելու համար իրողութիւններէն, եւ նախընտրելու համար այն ուղիները որոնք առաւելապէս նպաստաւոր են իրենց շահերուն։

Անկարելի է ժխտել որ այս այցելութիւնը միշտ նպաստաւոր հետք մը պիտի թողու երկու ժողովուրդներու փոխադարձ տրամադրութեանը վրայ։ Թերեւս երկու երկիրներու յարաբերութիւններու մէջ եւս փոփոխութիւններ մտնեն։

Կարելի չէ՞ ենթադրել որ Քէմալ իր տեսակցութեան ընթացքին շօշափած ըլլայ նաեւ Րիզա Շահի տրամադրութիւնները Կովկասի ապագայ հաւանականութեանց մասին, որոնք վերջերս կրկին խռովեցին միտքերը...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ

oooo

Սիրելի Արամ,

Ժամանակին ստացած եմ, այն երեք երկար նամակներդ որոնք գրուած էին մեր երիտասարդութեան, կամ Երիտ. Միութեան մը կազմութեան մասին։ Այս դատին համար տարիներէ ի վեր մեկան կը սպասէի, սիւնակներ կը տրամադրուին մասնաւորապէս մեր երիտասարդ ու բոցավառ «Ցառաջ»ի կողմէ։

Սիրելիս, քանի որ քու երեք նամակներդ ալ ոչ - անհատական խնդիրներու կը վերաբերին (ե՞րբ է եղեր, որ մենք մեր նամակներով մեր անհատականութեան մասին խօսինք), ես աւելի յարմար կը տեսնեմ պատասխանել, արտայայտուիլ հրապարակաւ։ Մնաց որ այս նիւթը արդէն օրակարգի վրայ է եւ կ'արծարծուի, այս սիւնակներուն մէջ, հետաքրքրութիւն արթնցուցած ըլլալով ամէն կողմ։

Ուրեմն, ինչպէս ըսի, կարծիքներու փոխանակումը հրապարակաւ ընելով, ուրիշներ եւս հաղորդակից ըրած կ'ըլլանք մեր մտածումներուն։

Բայց, քու այս երկար նամակներդ ինծի այնպէս կը թուի թէ, դուն շատ դառնացած ես մեր կարգ մը երիտասարդներէն, որոնք իրենց անհատականութենէն դատ, ուրիշ ոչ մէկ բանի «մէթալիկ» անգամ չեն տար։

Անմիջապէս ըսեմ, որ դուն եւ շատ մը ուրիշներ, մարդոց տարիքը հիմ ունենալով «երիտասարդ» բացատրութիւնը կուտաք։ Անշուշտ, երիտասարդ ըսելով պէտք է հասկնալ որոշ տարիք մը։ Այսինքն 45էն վար, եւ 18էն վեր։

Ուրեմն, երբ երիտասարդութիւն կ'ըսենք, այս տարիքն է որ նկատի ունինք։ Արդ, արտասահմանի ութ հարիւր հազարին մէջ մեր թիւը նուազագոյն պէտք է ըլլայ երկու հարիւր հազարի աքանչելի համրանք մը։

Բայց, ըստ իս, պէտք է տարբեր իմաստ տալ երիտասարդ բառին բացատրութեան։ Գէթ ես այսպէս համոզուած եմ։ Աչքերովս տեսած կենդանի օրինակներ զիս այս եզրակացութեան բերած են։ Բացատրեմ միտքս։

Ես երիտասարդութեան բացատրութիւնը տարիքի հետ չեմ կապեր, այլ խառնուածքի, գործունէութեան, պայքարի ոգի ունենալու, տոկունութեան եւ ուրիշ կարգ մը առաւելութիւններու հետ։ Ի՞նչ կ'արժէ այն անձը, որ տարիքով երիտասարդ է, հազիւ 25 տարեկան, բայց ութսունոց մեծ հայրիկէն աւելի ծեր «ոգիով»։

Օրինակներ չա՞տ Լ. Ն. քաղաքի մեր ծանօթներէն, թէ երիտասարդներու եւ տարէցներու։

Անշուշտ, շատ լաւ կը յիշես մեր քեռի Արմէնը, որուն տարիքը այն ժամանակ 52ը անցած էր, ու այսօր արդէն կը հասնի 60ի։ Բայց ո՞վ կը կարծէ թէ ան ծեր է այլ եւս, մէկ ոտքը գերեզման ու ձեռք քաշած մեր հանրային կեանքէն։

Գիտես արդէն իր պատմութիւնը։ Կարնոյ ճակատի թրքական բանակէն փախած է դէպի Կովկաս, եղած է կամաւոր հայկական գունդերուն մէջ, յետոյ՝ զինուոր Հ. Հանրապետութեան, վիրաւորուած քանի քանի անգամներ եւ հիւանդանոց պառկած։

Ամէնէն վերջ սարսափելի օրեր անցնելով ոտքի տակ առած Պարսկաստան, Իրաք, Սուրիա, եկած հասած է մինչեւ Ֆրանսա 50 տարեկանին մէջ։ Երբեք յուսահատ չէ եւ ոչ ալ ծերութեան նշան կը ցուցնէ։ 25 տարեկան երիտասարդի մը կամքով եւ խանդավառութեամբ, մեզ քանի մը հոգի իր շուրջը հաւաքելով, 8—9 տարի առաջ, հանրային ասպարէզը իջաւ, յանուն այս տառապակոծ եւ չարչարուած ժողովուրդին։ Եւ մինչեւ այսօր ալ, նոյն խանդավառութեամբ, նոյն երիտասարդական ոգիով, կը պայքարի, կը չարչարուի, գիշերներ կը լուսցնէ առանց քնանալու ցերեկները իրիկուն կ'ընէ առանց դադարի, իր աշխատանքին մէկ երրորդ մասը զոհելով հանրային աշխատանքներու։ Ձե՞ս հիանար իր եռանդին, կորովին ու պողպատեայ կամքին վրայ։

Դեռ հարիւրաւորներ կան Քեռի Արմէնի նման, տարիքով բարձր, բայց հոգիով ու գործով երիտասարդ։

Թերեւս առարկես թէ այս կարգի երիտասարդներ ալ շատ ունինք։

Բայց անոնք, խիստ քիչ են, եւ տարիքով ալ երիտասարդներ են։ Երիտասարդ ըսելով պէտք է հասկնանք, — պայքար, ջիղ, եռանդ, ազգի մը յոյսը եւ ապաւէնը, հայրենիքի պաշտպանը ամէն տեսակ փոթորիկներու դէմ։

Ահաւասիկ քեզի ուրիշ ծանօթ «երիտասարդ» մը, Մ. այս ալ Քեռիին նման իբրեւ օրինակ։ Ասոր նմանները դժբախտաբար հազարներով կը համրուին եւ իմ կարծիքով աւելի պատասխանատու են մեր այսօրուան աւերակ վիճակին։

Շատ լաւ կը յիշես Միհրանը, երկրորդի մը անունն ալ տամ՝ Մովսէսը, դարձեալ Լ. Ն. քաղաքի ծանօթներէն։ Մեռա՞ծ, մեռած են ինծի համար, այս «տարիքով երիտասարդ» իսկ «ոգիով ծերացած»ները։ Այո, ասոնք ամուսնացան անգամ, մէկ - մէկ ալ զաւակ ունին, բայց նոյն թմրած ոգին։ Քաշուած իրենց պատեանին մէջ (ճիշդ անցեալ օրուան մեր Հրանտին բածին պէս, զոր կարդացինք այս էջերուն վրայ, հոգիս սիրեմ, ճիշդ սրտիս խօսեցաւ) գործարան, գործարանէն տուն, տունէն նպարավաճառին, կամ հացագործին, մսավաճառին, երբեմն ալ սրճարաններուն անկիւնը «պլօթ»ին գլուխը, շատ ատեններ նստած կիներուկողքին, ճիշդ կնոջ նման ասա ու ան բամբասելու համար։

Ասոնք ոչ մէկ հայկական կեանքով կը հետաքրքրուին, ոչ մէկ հաւաքական ձեռնարկի կամ բարենպատակի համար մէկ սանթիմ չեն զոհեր։

Եթէ տոմսակ մը առաջարկելու ըլլաս, կը պատասխանեն. — «Փարայիս մեղքը չէ՞, տոմսակ առնելուս սինէման կ'երթամ»։

Երեւակայէ գրել - կարդալ գիտեն, բայց տարին տասներկու ամիս սանթիմ չեն տար հայերէն թերթի կամ գիրքի մը համար։ Երբ առաջարկես, «պէտքութիւն չունիմ»ըվատօրէն երեսիդ կը նետեն։ Ահա այս է ծանօթ ծերացած երիտասարդներուն պատկերը։ Ասոնց նմաններուն թի՞ւը։ Դուն ալ գիտես որ չա՜տ շատ են...

Ահա երիտասարդներ, որոնք նոյնպէս հայկական տոմարին մէջ կը հաշուուին եւ կլոր թիւ մը շարելով իրենց մտքին մէջ, իրենք զիրենք կը մխիթարեն, ըսելով. «Այսպէս ըլլայ նէ այնպէս կ'ըլլայ, այդպէս ըլլայ նէ այսպէս կ'ըլլայ»...

Փորձէ ժամերով խօսիլ շատ մը չէզոք երիտասարդներու հետ, առաջարկէ ասպարէզ նետուիլ, ստանձնել երիտասարդական կազմակերպութեան մը պատասխանատուութիւնը։

Շատ կը հաւնին յայտնած միտքերուդ։ Կը խօսիս, սիրով մտիկ կուտան, բայց հրապարակ չեն նետուիր այլ կ'առաջարկեն քեզի, որ այս գործին ալ դուն ստանձնես, իսկ իրենք դարձեալ նոյն չէզոք եւ համակիրի դերին մէջ մնան, եւ ոչ աւելի։

Ահա այս ալ պատկերն է ուրիշ դասակարգ մը երիտասարդներու, որոնք ինչպէս ըսի, քիչ մը հայկական ոգի կը կրեն, բայց, գործելու, գործօն դեր ստանձնելու, մեր հոգերէն մաս մըն ալ իրենց ուսերուն վրայ առնելու կամքն ու ճիգը չունին, այլ կ'ուզեն, որ ամէն ճակատի վրայ, դերակատարը դուն ըլլաս, ու իրենք միայն հանդիսատեսի դերին մէջ մնան, իրենց հանգիստը չխանգարեն, ժամանակին ճաշը ըսեն, ու ժամանակին ալ քնանան ու արթննան։ Այս վերջին դասակարգն թերեւս ժամանակ մը վերջ թէ տարիքով եւ թէ ոգիով երիտասարդներ հրապարակ գան, բայց, շատ ուշացած չե՞նք արդէն։

Սպասէ նոր նամակիս։

Սիրով՝ ԶԱՐՄԷՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

= o =

Փարիզահայ գաղութին տարեգրութեան մէջ մասնաւորապէս արձանագրուելու արժանի իրողութիւն մը եղաւ անցեալ շաբթու Սեվրի վարժարանին մէջ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի նախագահ Պ. Ֆիքէի (այժմ փոխուած) եւ իր հետեւորդ պաշտօնական անձերու այցելութիւնը հայ համայնքին։

Պ. Ֆիքէին կ'ընկերանային նախկին նախագահ Պ. Պէլան, նահանգապետին փոխանորդը, Սէնի նահանգային ժողովին ներկայացուցիչը, հանրային խնամատարութեան տնօրէնը, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ նախկին մարզպան Պ. Ժորժ Փիքօ, որ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին նախագահն է եւ որ կեդրոնի վարչութեան միւս անդամներէն շրջապատուած ընդունեց հիւրերը դպրոցին սրահներուն մէջ։

Վարժարանին երգեցիկ խումբը Պ. Ալէմշահի ղեկավարութեամբ ֆրանսական եւ հայկական քայլերգներով բացաւ ընդունելութիւնը։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Փարիզի հայաշատ արուարձաններու գրեթէ բոլոր քաղաքապետները եւ ոստիկանապետները կամ իրենց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ծովակալ Մօնէ՝ Սուրիոյ նախկին ծովային հրամանատարը, Արեւելեան լեզուներու դպրոցին տնօրէն Պ. Պուայէ, Ազգերու Դաշնակցութեան Ֆրանսայի պատուիրակներէն Պ. Փան, ծերակուտականներ, երեսփոխաններ, Զ. պէյ Նուպար, հայ եւ օտար ընտրեալ հասարակութիւն մը։

Պ. Փիքօ յանուն Հայ Տնտեսական Տան կեդրոնին բարի գալուստ մաղթեց Պ. Ֆիքէին եւ իր հետեւորդներուն, եւ շնորհաւորեց զայն իր բարեացակամութեան համար դէպի փարիզահայ գաղութը։

Մուրատեանի նախկին սաներէն Տոքթ. Խանճեանի կարդացած ուղերձէն յետոյ, խօսք առաւ հրամանատար Պ. Զ. Խանզատեան, ներկայացնելով բացականերու ներողութեան նամակ-

---

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ԿԱՐՆՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՊՔԸ

—·—

Կուսակալը նրա հետ գնում է Առաջնորդարան, իսկ ոստիկանները լցւում են եկեղեցի։ Ամէն կողմ ման գալուց յետոյ, ներքնատնից մէկը գոռում է. «Բուլտըմ»։ «Բէն տէ բուլտըմ», վրայ է բերում մէկ ուրիշը։

Առաջին զինուորը չալկած դուրս է բերում իր կարծած հաւաթոփին — հնուց մնացած ձէթի կամ գինու մի մեծ կճուճ։ Իսկ միւս զինուորը հանում է կապարի մեծ կտորներ, որ կառավարութեան թոյլտուութեամբ գնուած էր եկեղեցու կտուրը ծածկելու համար։

«Բուլտըմ»ները ամաչելով դուրս են գալիս եկեղեցուց եւ հեռանում են։ Վալի էֆէնդին, գոհ սրտով, մնաք բարով ասելով Առաջնորդին եւ տեսչութեան՝ գնում է տուն։

Խրղըմցի ժողովուրդը շատ էր տեսել կուսակալի ուսումնարան գալը։ Այս անգամ էլ նա չկասկածեց այցելութեան համար։ Յաջորդ օր, երբ իմացուեց որ ուսումնարանն ու եկեղեցին խուզարկուել են, տիրեց ընդհանուր զարմանք, ցաւ ու վրդովում։ «Թուրքի ժամ մտնելը պղծութիւն է», ասում էին ամէնքը։

Կարնում այդ ժամանակ կուսակցական ներկայացուցիչներ չկային. ով որ «Հնչակ» էր կարդում՝ իրեն Հնչակեան էր կարծում, մի ուրիշը՝ Արմենական։ Կային ոմանք, որ ամէն ինչ էին. ուրիշներ էլ՝ ոչ մէկի կողմնակից չէին։ Միայն Գէորգեանականների*) մի ցանցառ խումբ ճիգ էր գործում նմանուել մի բանի, բայց այն էլ ոչ հետեւողութեամբ։ Այս բոլոր «ական»ներն էլ տեղացի էին, վառւում եւ լռին ողբում, որոնց մէջ եւ ոչ մի կրթուած մարդ չէր երեւում։ Սրանց մէջ եկեղեցու եւ դպրոցի խուզարկութիւնը անօրինակ իրարանցում առաջ բերեց։

— Մեր եկեղեցին ապականուեցաւ, գոչում էին երիտասարդները։ Հայը էն ո՞րն ընկաւ, որ Կարնոյ պէս քաղաքում ոստիկանները ժամ մտնեն, բարձրանան բեմ ու փայտի ծայրով խառնեն հաղորդութեան սկիհը։ Ուրեմն, մենք ի՞նչ ենք. մենք ազգ չե՞նք, մենք մարդ չե՞նք. սուրբ զգացում չունի՞նք այսպիսի դարում։ Մինչեւ ե՞րբ հանդուրժենք մեր վրայ ծանրացող անօրէնութեան եւ անգթութեան։

Եւ ամէն խանութ, ամէն տուն, ամէն փողոց տարածուեցաւ այդ շշուկը. մոլեռանդութիւնը հեշտ է բռնկւում այդ ժողովրդի մէջ։ Խրղըմցին այլ եւս չէր ուզում աշխատել. նա իրեն վիրաւորուած էր զգում մինչեւ հոգու խորքը։ Նա ուզում էր վերականգնել իր ոտնահարուած արժանապատուութիւնը։ Արդարութիւն էր պահանջում։

Եւ ցցուեցին խանութներն ու ժողովուրդը հաւաքուեց ժամի բակում եւ գերեզմանատանը՝ խօսելու, խելքի տալու — «Աչենք՝ ի՞նչ պիտի էնենք»։ Ով չէր ուզում խանութը փակել ու միանալ բազմութեան՝ ենթարկւում էր բռնութեան. սպառնալիքով եւ ուժով փակել էին տալիս եւ տանում եկեղեցու բակը։ Նոյն իսկ խանութ կողոպտելու փորձեր եղան։ Մի երկու օր Հայերի բոլոր խանութներն ու արհեստանոցները փակուած մնացին։

Քահանաներին արգիլուեցաւ ժամասացութիւն անել։ Զանգակները հնչելէ դադրեցան։ Հինգշաբթի երեկոյից սկսած մինչեւ շաբաթ կէսօրից յետոյ հայ ժողովուրդը իշխում էր։ Առաջնորդարանում հաւաքուած կոլլօները**) ամէն միջոց գործ էին դընում համոզելու ժողովրդին, որ ցրուի եւ իր գործին անցնի։ Կուսակալը մարդ էր ուղարկում Առաջնորդարան՝ հանգստացնելու ժողովրդին եւ յորդորելու, որ բանան եկեղեցին եւ հանգիստ հեռանան իրենց տները, բայց ժողովուրդը մնում էր անյողդողդ։ «Ժամը պղծուած է, կրկնում էին անընդհատ, մեր աղօթքը ընդունելի չի լինի, մինչեւ որ չօրհնենք. կամ պէտք է քանդել՝ նոր ժամ շինել, կամ պէտք է նորից օծել. կամ պէտք է մեր արիւնով մաքրել»։

Ամէն անգամ, որ դրսից մի մարդ էր մտնում ուսումնարան, ամէնքս հետաքրքիր մօտենում եւ զանազան հարցեր էինք անում ժողովրդի մտադրութեան մասին։ Ամէն տեսակ լուրեր էին հասնում մեզ եւ յուզում մեր մատաղ մտքերը։

Շաբաթ օր կէսօրից յետոյ, ժամը 3—4ին ես բարձրացայ ուսումնարանի շինութեան կողմնակի մի կտուր, որ կից էր գերեզմանատան։ Իմ աչքերին բացուեց հետեւեալ տեսարանը։ Ամէն կողմ, ծառերի հովանու ներքեւ, նստած էին երիտասարդները եւ ասում, խօսում, ծիծաղում էին։ Մի տեղ ծառից մի թոկ էին կապել եւ տղաներից մէկի ոտքերից կապելով՝ կախ էին տուել։ Տղան օդի մէջ ճօճւում ու հայհոյում էր, իսկ շուրջի ամբոխը հռհռում, զուարճանում էր։

Տեղ - տեղ բազմութիւնը հաւաքուած՝ ականջ էր դնում ճառախօսներին, որոնք տաք տաք խօսում եւ ժողովրդին բացատրում էին, թէ ի՞նչ պէտք է պահանջել կառավարութիւնից, ի՞նչ անել ժողովրդի իրաւունքները պաշտպանելու համար։

Հեռուները երեւում էին թրքական փոքրիկ խմբեր, որոնք մերթ մօտենում նայում էին գերեզմանատանը հաւաքուած բազմութեան, մերթ անհետանում էին։

Ես խօսքի բռնուեցի գերեզմանատան երիտասարդներից մէկի հետ։ Նա հպարտութեամբ յայտնեց, որ երեք օր է Հայերը ազատութիւն են վայելում եւ պատրաստ են զէնքով պաշտպանելու այդ ազատութիւնը։

Երբ մենք խօսում էինք, ինձ մօտեցաւ ազգային վարժարանի աշակերտներից մէկը, որ լաւ ձայն ունէր եւ երգում էր եկեղեցում։ Դա Արամ Զարդն էր, ապագայ բանաստեղծ Վ. Օտարանդին։

— Ի՞նչ են ասում այն մարդիկը, Արամ, հարցրի ես նրան։

— Ո՞ր մարդիկ, պատասխանեց նա։

— Նրանք, որ գերեզմանաքարի վրայ կանգնած՝ ձեռ ու ոտ են շարժում։

Արամը բացատրեց, թէ կուսակալը լուր է ուղարկել, որ ժողովուրդը ցրուի, իսկ ժողովուրդը պահանջներ է գրել։

(Շար.)

---

*) Խաչատուր Կէրէկցեան, Պաշտպան Հայրենեաց ընկերութեան հիմնադիրներից եւ գործօն անդամներից։ Սպանուեցաւ 1891 թ. Հ. Յ. Դ. Կարնոյ Կոմիտէի որոշումով։ Այս սպանութեան դէմ էր Հ. Յ. Դ. այն ժամանակուան Կենտր. Վարչութիւնը, որ դատապարտեց Կարնոյ կոմիտէի քայլը։

**) Կոլլօ — աւագ, երեւելի, ջոջ։

ները՝ ինչպէս Գ. Կառնիէ՝ Փարիզի Առեւտրական Սենեակի նախագահ, Գ. Գիխոն՝ Առեւտրական Դատարանի նախագահ, որոնք գործնականապէս կը նախագահեն նաեւ Հայ Առեւտրական Տան, արտաքին նախարարութեան քաղաքային գործերու տնօրէնը, «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի ընդհ. քարտուղար Գ. Փօլ Լապէ, Աշխատանքի նախարարութեան ընդհ. տնօրէնը եւն. եւն.:

Գ. Խանզատեան գիմելով Գ. Ֆիքէին եւ հիւրերուն, յանուն հայ գաղութին ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց համայնքին հանդէպ ցոյց տրուած հոգածութեան եւ համակրանքին համար:

Իր բանախօսութեան մէջ ան ծանրացաւ երկու կարեւոր նորութիւններու վրայ, որոնք են Հայ Տնտ. Կեդրոնին մէջ Համազգային գաղթային կեդր. Վարչութեան մը ստեղծումը, որուն պաշտօնապէս կը մասնակցին հայ երեք յարանուանութեանց նախագահները, եւ որոնց միանալու պիտի հրաւիրուին հայ քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները: Այս կարեւոր եւ օգտակար խորհուրդին նախագահելու յանձնառութիւնը ստանձնած է նախկին նախագահ Գ. Լէօփոլտ Պէլան, որուն նախաձեռնութեան եւ մեծ մասամբ անձնական օժանդակութիւններուն կը պարտի Ֆրանսա 17 հիւանդանոցներու եւ բուժարաններու շինութիւնը, եւ որ կառավարական շրջանակներուն մէջ կը վայելէ ակնածանք եւ ազդեցութիւն:

Երկրորդ նորութիւնն է Փարիզի հայաշատ արուարձաններու ֆրանսական դպրոցներուն մէջ հայերէն դասընթացքներու հաստատումը, որպէսզի հայ երիտասարդ սերունդը կարենայ պահպանել իր ինքնուրոյն նկարագիրը, աւելի եւս ամուր բարոյական կապեր ստեղծելով հայ եւ ֆրանսական մշակոյթին միջեւ:

Գ. Խանզատեանի ներկայացուցած երրորդ նշանակելի պարագան եղաւ Ֆրանսայի Հանրային Խնամատարութեան տնօրէն Տոքթ. Մուրիէի՝ ներկայութիւնը: Գ. տնօրէնը եկած էր արձակուրդի նպաստող ընկ.եան նախագահին հետ, որ — ինչպէս յայտնեց Գ. Խանզատեան — բանակցութեան մէջ է Հայ Տնտ. Կեդրոնին հետ, որպէսզի միջոցներ ստեղծուին հայ հիւանդներ եւ մանուկներ արձակուրդի ղրկելու օդասուն եւ առողջարար վայրեր:

Գ. Խանզատեանի ճառէն յետոյ Գ. Ֆիքէ բեմ բարձրանալով, ջերմօրէն շնորհաւորեց այս ընդունելութիւնը կազմակերպողները, հայ գաղութին բերելով Քաղաքային Խորհուրդին եւ Սէնի նահանգային Ընդհ. Խորհուրդին շնորհակալութիւնները:

Նախագահը պատասխանելով ակնարկի մը, ցաւ յայտնեց որ իր ճամբորդութեան ընթացքին չէր կրցած պաշտօնական այցելութիւն տալ Հայ Հասարակութեան (Պոլիս), բայց հանդիպեցայ — ըսաւ — ձեր հայրենակիցներուն, որոնք միշտ ֆրանսական մշակոյթին եւ տնտեսական ազդեցութեան նախակարապետներն են:

«Ձեր գլուխը ընտրելով Փարիզի քաղաքապետութեան ամէնէն ազնիւ եւ անուանի մէկ անդամը, Գ. Պէլան, դուք պիտի ստանաք այն բոլոր արժանի աջակցութիւնները, որ ձեր իրաւունքն են եւ որ շատ անգամ անհասկացողութեամբ կամ անուշադրութեամբ կը վրիպին կառավարական շրջանակներու աչքէն»:

Գ. Ֆիքէի այս արտայայտութիւնները բուռն եւ երկարատեւ ծափերով ողջունուեցան հայ ունկնդիրներէն:

Կ'արժէ շնորհաւորել Գ. Խանզատեանը այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան համար, որուն շնորհիւ գաղութը առիթ ունեցաւ մօտէն ծանօթանալու պաշտօնական շրջանակներու հետ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Յունաստան մտահոգ է վտանգի համար

Յունիս 20ին, բանավէճ մը տեղի ունեցաւ Յունաստանի Ծերակոյտին մէջ, երկրին պաշտպանութեան մասին: Այս առթիւ ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ ծերակուտական Սաֆէլլարոփուլօս, հաստատելու համար թէ Յունաստան կը գտնուի անպաշտպան վիճակի մէջ: Իր շահեկանութեան համար ստորեւ կուտանք այդ ճառին գլխաւոր մասերը.—

«Ազգ. պաշտպանութեան խնդիրը այժմէութիւն ստացաւ Գ. Վարչապետին Մակեդոնիա բրած ճամբորդութենէն վերջ: Սելանիկի մէջ, անիկա ներկայ գտնուեցաւ ընդունելութեան մը զին. ակումբին մէջ, ուր, զօր. Փանայօթաքօս, իր բաժակաճառին առթիւ ըսաւ, որ կառավարութեան ճիգերը սպաներուն հոգիները բաւարարելու բնոյթը չունին եւ թէ երկրին պաշտպանութիւնը լաւ վիճակի մէջ չի գտնուիր: Զօր. Փանայօթաքօս խօսեցաւ բոլոր սպաներուն անունով եւ ըսաւ որ այս վերջինները գիտեն կառավարութեան դժուարութիւնները, բայց ոչ մէկ ծախք աւելի արդարանալի չեն գտներ, քան հայրենիքին ամբողջականութեան պաշտպանման սահմանուած ծախքերը: Զօրավարի ըսածով, սպաները ամպեր կը նշմարեն հորիզոնին վրայ: Ճիշդ են այս ըսուածները եւ բոլորովին արդարանալի կը գտնեմ անոր մտահոգութիւնները: Այս խօսքերը վարչապետին ըսուած ըլլալու իրողութիւնն իսկ կը համոզէ զիս, որ կը պատահին բաներ մը, զորս պէտք է սրբագրել»:

Ապա Գ. Սաֆէլլարոփուլօս երկարօրէն թուեց, թէ հելլէն բանակը ինչ ունի եւ ի՛նչ չունի: Այսպէս, մինչ Սերպիան, Թուրքիան եւ նոյն իսկ Ալպանիան հակաօդանաւային հրետանիի 40 խումբեր ունին, մենք ունինք միայն չորս հատ: «Հակաօդանաւային յարձակումներու դէմ պաշտպանութիւնը անհրաժեշտ է ոչ միայն բանակին, այլ եւ այլ կարեւոր կէտերու համար, ինչպէս Աթէնքն է, Սելանիկն է, նաւակայանն է, Փախտիայի կամուրջն է, եւն.: Թանքերու մասին չեմ խօսիր, որովհետեւ բնաւ չենք գործածած:

«Հապա քիմիական պատերա՞զմը: Բուլկա լրջօրէն կը զբաղի քիմիական պատերազմով: Բոլոր պետութիւնները կը պատրաստուին: Եւ ամէնէն առաջ դիմակներ կը հայթայթեն: Սերպիան ունի 800,000 կտոր դիմակ, զոր սկսած է բնակիչներուն բաժնել: Չեմ պահանջեր որ Յունաստան իր բոլոր քաղաքացիներուն դիմակ հայթայթէ, բայց բանակը պէտք է օժտուի անոնցմով: Մինչեւ մեր ունեցածը շատ քիչ է եւ Աստուած գիտէ թէ ինչ վիճակի մէջ:

«Կարեւորագոյնն է սահմաններու ամրացումը, որ բազմածախս ըլլալուն անկարելի կը դառնայ: Անըմբռնելի կը մնայ սակայն, թէ ինչու համար միջոցներ ձեռք չեն առնուիր Սելանիկը ամրացնելու համար: Սելանիկը հաղորդակցութեանց եւ անզէն բնակչութեանց ու բանակի պարենաւորման հանգոյցն է: Սելանիկը չամրացնելով Յունաստան երկուքի կիսած կ'ըլլանք: Կը լքենք այսպէսով Մակեդոնիան եւ Թրակիան: Զօր. Փանկալօս պատրաստած էր ծրագիր մը, որ լրացուեցաւ: Կը նախատեսուէր 800—900 միլիոնի ծախք մը: Անշուշտ կարելի չէ պահանջել որ այս գումարը միանուագ ծախսուի, բայց պէտք է ունենալ սկզբնաւորութիւն մը տարեկան 40—50 միլիոն ծախսելով:

«Իզմիրի սխալը չկրկնենք: Երբ հոն ընդհ. սպայակոյտի պետն էի, հոնկէ անցնող ֆրանսացի զօրավար մը ըսաւ ինծի, թէ դէպի ներսերը յառաջանալէ առաջ պէտք է ամրացնել Իզմիրի շրջականները: Մշակուեցաւ ծրագիր մը, բայց յետոյ լքուեցաւ: Ասոր հետեւանքն ալ եղաւ Իզմիրի աղէտը: Պէտք չէ այդ սխալը կրկնել, որովհետեւ այս անգամ վնասը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան այն ծախքերը, որ անհրաժեշտ են Սելանիկի ամրացման համար:

«Երբ Սերպիան 800 զին. օդանաւ ունի մենք եթէ ոչ 400, բայց գոնէ 200 կամ 100 օդանաւ ունենալու էինք: Բայց օդանաւային նախկին նախարարը Գ. Ռալլիս այս բեմէն յայտարարեց անգամ մը, թէ ընդամէնը 25—30 զին. օդանաւեր ունինք:

«Բարեկամութեան եւ խաղաղութեան դաշինքները ես ալ գիտեմ: Բայց արար աշխարհ գիտէ որ ամպեր կան հորիզոնին վրայ: Ու բոլոր պետութիւնները կը պատրաստուին: Ես գիտեմ նաեւ այն, ինչ որ 1932ին, պատերազմ. նախարարութեան հաւանութեամբ Գ. Եալլիթրասը հրատարակեց իբրեւ վաւերաթուղթ մը, ուր կ'ըսէր.— «Մեր դրացի պետութիւններէն ոմանք աչք ունին Սելանիկի վրայ եւ կ'ուզեն գրաւել զայն անմիջապէս որ առիթը ներկայանայ: Այդ պետութեանց մէկուն մէջ, որուն հետ բարեկամական դաշինք ենք կնքած, կայ ազգայնական կազմակերպութիւն մը, որուն պատուակալ նախագահը Թագաւորն է: Այս կազմակերպութիւնը կը դաստիարակէ ժողովուրդը ըսելով որ Վարտարէն անդին երկարող հողամասը ամբողջութեամբ հելլենական չէ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երաժիշտ Ա. Տէր Ղեւոնդեանի

Յունիս 13ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ երաժիշտ Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեանի երաժշտական գործունէութեան 25ամեակը: Հանդէսին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հայաստանի Երաժիշտներու Միութիւնը:

Ա. Տէր Ղեւոնդեան Գանձակի Նիւզգար գիւղէն է: Ծնած է 1887ին, Թիֆլիզի մէջ, ուր կը ստանայ երաժշտական նախակրթութիւնը, յետոյ կ'անցնի Փեթերպուրկ: Ուսանողական շրջանին կը յօրինէ ժողովրդական երաժշտութեան ոճով մեներգներ, ինչպէս Ճախարակը, Գեղջկուհու սէրը, նաեւ բազմաձայն երգեր, որոնք թարմութիւն մը կուտան այն օրերու երգչական ստեղծագործութիւններուն:

Թիֆլիզ վերադառնալով, կը նուիրուի երաժշտական - գեղարուեստական գործունէութեան եւ առաջին առթիւ, Թիֆլիզի Հայոց Երաժշտական Ընկերութեան կողմէ կը ղրկուի Շիրակի շրջանը, Սպիրիդոն Մելիքեանի հետ, գրի առնելու հայ ժողովրդական երգեր,— այդ երգերէն ոմանք եռաքէն գեղարուեստական վերամշակման ենթարկեց:

1912ին կը մասնակցի նոյն Ընկերութեան երաժշտական մրցումին եւ կը շահի առաջին մրցանակը՝ ներկայացնելով մանկական երգերու գեղեցիկ ժողովածու մը,— այդ երգերէն շատերը մինչեւ այսօր չեն կորսնցուցած իրենց թարմութիւնը:

Հետզհետէ խորանալով, Ա. Տէր Ղեւոնդեան նոր երանգներ տուաւ իր երաժշտական կտաւին: Այսպէս ստեղծագործեց նուագախումբի եղանակներ, յիշենք Աղթամար երաժշտական պոէման, եւ պատկերներ Սեդա օփերայէն (Քայլերգ, Իջէֆ - իջէֆ, երազներ, Հայր Անտոնեանի պատմութիւնը), քայլերգ մը եւս փողային նուագախումբի համար, որոնք շահեցան արտահայաստանեան մրցանակներ:

Յեղափոխութենէն յետոյ նոր գոյն ստացան Ա. Տէր Ղեւոնդեանի երգերը որոնցմէ Ջան Ադրբէջան, Արտերը ծրլել են սեփականութիւն դարձան լայն զանգուածին: Դարձեալ իրմէ՝ Հայաստանի ընկերվարական շինարարութեան նուիրուած՝ Աստղածոր օփերան, որ պիտի բեմադրուի յառաջիկայ եղանակին, Երեւանի Պետական Օփերային մէջ:

Երաժշտական - գեղարուեստական ստեղծագործութիւններուն զուգընթաց՝ Ա. Տէր Ղեւոնդեան աշխատած է նաեւ երաժշտական մանկավարժութեան մէջ: Երկար տարիներ դասաւանդած է Թիֆլիզի պետական Երաժշտանոցին մէջ, կազմակերպած է Թիֆլիզի Հայ Արուեստի Տան Երաժշտանոցը: 1926էն ի վեր կը պաշտօնավարէ Երեւանի պետական Երաժշտանոցին մէջ, թէ իբրեւ վարիչ եւ թէ իբրեւ դասախօս երաժշտական տեսաբանութեան: Իր ջանքերով հիմը դրուեցաւ Երաժշտանոցին մէջ օփերայի դասարանին, որ նախադուռն եղաւ Հայաստանի պետական Օփերային:

Կառավարութիւնը, գնահատելով Ա. Տէր Ղեւոնդեանի ստեղծագործական եւ դասախօսական կարողութիւնները, տուաւ փրոֆէսօրի եւ վաստակաւոր երաժիշտի կոչումները:

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի գրողներու համագումարը բացուեցաւ յունիս 16ին Երեւանի մէջ: Համագումարին կը մասնակցին 60 գրողներ, գրական խմբակներու անդամներ, բարձրագոյն դպրոցներու գրականութեան դասախօսներ: Պատգամաւորներ ղրկած են Ղափանի, Ալլահվերդիի, Բասարգեչարի, Լենինականի, Ղամարլուի, Վաղարշապատի, Ղարաքիլիսայի գրական խմբակները: Ներկայացուցիչներ ղրկած են նաեւ Վրաստանի, Ադրբէջանի, Ուկրէնիոյ, Թուրքմէնիստանի, Տաճիկիստանի, Ղրղզիստանի գրողներու Միութիւնները:

Օրակարգ.—

Հայաստանի գրականութիւնը (Դր. Սիմոնեան).— Երկրորդ հնգամեակն ու մեր թատերգութեան խնդիրները (Հ. Գիւլիքէօխվեան).— Հայաստանի երիտասարդական գրականութիւնը (Մկրտիչեան).— Հայաստանի մանկական գրականութեան վիճակն ու խնդիրները (Վ. Նորենց).— Կանոնադրութիւն եւ կազմակերպչական խնդիրներ:

Հայաստանի գրողներու համագումարին առթիւ, Երեւանի մէջ բացուեցաւ հայ գրականութեան ցուցահանդէս:

Հանքաբանական

Հայաստանի երկրաբանական Գրասենեակը, այս տարի, Ալլահվերդիի շրջանին մէջ, քննութիւն պիտի կատարէ Ջիրուխլուի պղինձի եւ ծծմբաքարի հանքային պաշարի մասին: Այս առաջին քննութիւնները կատարուած են 1930ին, եւ այդ առաջին քննութիւնները ցոյցտուածեն որ յիշեալ հանքավայրը արժանի է լուրջ ուշադրութեան: Ջիրուխլուի հանքավայրին մէջ պիտի կառուցուի մասնաւոր հանքահոր մը:

⁂ Երկրաբանական Գրասենեակին կողմէ հանքախոյզ խումբ մը մեկնեցաւ Ադրբէջան, ուսումնասիրելու Քէլբաջարի շրջանը, որ կից է Բասարգեչարի շրջանին: Այստեղ պիտի ուսումնասիրուի կանաչաքարի (chromite) պաշարը: Նախապէս կատարուած քննութիւնները ցոյց տուած են որ այս հանքավայրին մէջ կանաչաքարը լաւ որակ ունի եւ բաւական մեծ պաշար:

⁂ Երեւանի մէջ, գրեցինք թէ, կը հիմնուի սեւակուճը հալեցնելու արհեստական գործարան մը, որուն սարքաւորման անհրաժեշտ բոլոր գործիքները, պատրաստուած Ռուսիոյ եւ մասամբ Երեւանի մէջ, զետեղուած են արդէն եւ ելեկտրական վառարանին առաջին փորձերը կատարուելէ յետոյ, շուտով կը սկսի բանիլ գործարանը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

6000 արիներ պատրաստ կը սպասեն ճամբար մեկնելու: Ճամբարներ կազմակերպուած են Ծաղկաձորի, Ղըզըլդուզի, Ստեփանաւանի, Բիւրականի, Ալիքուչակի, Նոր Բայազիտի, Ղարաքիլիսայի, Կարմրաքարի, Բազարչայի, Գորիսի եւ Իստիսուի մէջ: Բոլոր ճամբարներն ալ ունին իրենց բժիշկները, հիւանդապահուհիները, կրթական եւ մարզական ուսուցիչները, դեզօրայքն ու պատգարակները, միայն պարենաւորումն է որ չէ կարգադրուած տակաւին:

⁂ Յունիսի մէջ Ադրբէջան եւս ձեռնարկեց մարզական ոլիմպիական մրցումներու: Հայաստանի կողմէ մասնակցեցան 6 մարզիկներ եւ Հայաստանի լաւագոյն վազողներէն մէկը, Բասոս, 1000 մէթր վազքի Անդրկովկասեան նոր մրցանիշ մը հաստատեց:

⁂ Վաղարշապատէն 10 յունիսին հեռախօսով կը հաղորդեն Երեւանի թերթերուն թէ կարկուտ տեղալով վնասած է Վաղարշապատի, Քարփալուի, Սամաղարի, Հայթաղի, Մուղանի, Վ. Այնալուի բամպակի դաշտերն ու այգիները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքիոյ մէջ Հայաստան մը չկայ»

Ապիտին Տավէր պէյ դիտել կուտայ Ճիւմհիւրիէթի մէջ (21 յունիս).—

Պատկերազարդ նոր Լառուս բառարանը թղթատած ատեն, ի՞նչ կ'ուզէք որ տեսնեմ: Մեր արեւելեան նահանգներուն վրայ աւագին «Արմէնի» բառը նոյնած է:

Աւելի տարօրինակը կայ: Քարտէսին վրայ նշանակուած են Խորհ. Միութեան մաս կազմող Կովկասի պետութիւններէն Ադրբէջանը եւ Վրաստանը, իսկ Հայաստանի անունը չկայ... Լառուս պատրաստողները չեն ճանչնար Կովկասի Հայկական փոքր հանրապետութիւնը, պաշտօնապէս գոյութիւն ունեցող պետութիւն մը անգոյ կը նկատեն եւ անոր փոխարէն երեւակայական Հայաստան մը կը ստեղծեն մեր երկրին մէջ:

Յետոյ, այս բառարանը գինազադարի ծանօթ տարիներուն տպուած հին օրինակ մըն ալ չէ, այլ տպուած է 1934ին, այսինքն այնպիսի ատեն մը երբ մէկ հատիկ իսկ Հայ մնացած չէ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ, եւ Մեծ Հայաստանի ցնորքը Դաշնակներու գլուխէն իսկ ջնջուած է:

Քանի որ Թուրք Հանրապետութեան ներքին բաժանումին մէջ Հայաստան անունով տեղ մը չկայ, Լառուսի հեղինակները իրաւունք չունին Հայաստան անունով տեղ մը ցուցնելու Նոր Թուրքիոյ քարտէսին վրայ: Ձեն կրնար պնդել նաեւ թէ պատմական անուն մըն է, որովհետեւ այդ քարտէսը հազարաւոր տարիներ առաջուան շրջանին չի պատկանիր, այլ կը ներկայացնէ ներկայ Թուրքիան: Արդէն, երբ այդ փոքր բառարանին մէջ չեն գրուած պատմական անուններէն ո եւ է մէկը, անիմաստ է յիշել Հայաստանը:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի սահմաններուն մէջտեղի մասին վրայ Քիւրտիստան գրուած է: Թուրքիոյ վարչական բաժանումին մէջ Քիւրտիստան անունով տեղ մը չկայ:

Իրապէս ցաւալի է դիտումնաւոր ըսելու ատիճան այս տեսակ սխալներու հանդիպիլ բառարաններու մէջ, որոնք հարիւր հազարաւոր օրինակ կը տպուին: Կը յուսանք որ 1935ի տպագրութեան մէջ կը սրբագրուի այս սխալը: Եթէ Ռէփիւպլիքի մէջ երեւցած այս յօդուածս չըսաւէ, կը խնդրենք որ Փարիզի մեր դեսպանը Լառուս հաստատութեան հաղորդէ թէ Թուրքիոյ մէջ Հայաստան մը գոյութիւն չունի:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 յունիս).

—«Ձանգուած մը, փոքրաթիւ տարր մը առհասարակ նորերու մէջ, ժխտական դեր կը կատարէ մեր գաղութներուն մէջ, խառնակութեանց եւ երկպառակութիւններու պատճառ հանդիսանալով: Լուրջ քննութիւն մը սակայն, ցոյց կուտայ որ անոնք ընդհանրապէս ուծացած եւ ապազգայնացած երիտասարդներ են, կտրուած մեր ժողովուրդէն, անտեղեակ հայ կեանքի պատմութեան եւ անցեալին, անծանօթ հայ ժողովուրդի բարքերուն եւ առաքինութեանց: Եւ ինչ որ տիրական է իրենց մէջ՝ օտարամոլութիւնն ու ծայրայեղ եսասիրութիւնն է: Ինչո՞ւ չըսել, գլխաւորաբար օտար կրթութիւն առացող եւ օտար վարժարաններ յաճախող երիտասարդութեան մ'.. պէտք է փնտռել զանոնք, որ իրենց ընտանեկան յարկերուն ներքեւ իսկ չեն բարբառած հայ լեզուի քաղցրահնչիւն վանկերը:

Ո՛չ, չենք հաւատար որ այս ունակութիւնները բնածին ըլլան մեր երիտասարդութեան հետ. այլ կը կարծենք որ ստացական են, որդեգրուած Թուրքէն եւ օտարէն: Որովհետեւ մեր սքանչելի ժողովուրդը իր դարաւոր պատմութեան ընթացքին միշտ եղած է երախտագէտ, անձնուրաց եւ գաղափարապաշտ:

Լայնախոհութիւն եւ համեստութիւն միայն կը պարտադրէ լուրջ ուսումն ու բարոյական դաստիարակութիւնը: Ատելութիւն, եսասիրութիւն, ուրացում եւ ինքնահաւանութիւն թերի ուսման եւ սխալ ըմբռնումներու արդիւնք են: Մեր ուսանողները, եթէ կ'ուզեն օգտակար ըլլալ իրենց պատկանած ժողովուրդին ու հայրենիքին, պէտք է առողջ դաստիարակութիւն ստանան եւ զգուշանան այն բոլոր մոլութիւններէն, որոնք յատուկ են թերուս երիտասարդութեան:

Մեր ժողովուրդը ամէնէն աւելի ներկայիս պէտք ունի միութեան եւ համերաշխութեան: Եւ ուսանողութիւնը ինքը պէտք է ոչ միայն բարի օրինակ ծառայէ այդ ուղղութեամբ, այլ պէտք է ջանայ ատելութեան բոլոր աղբիւրները չորցնելու:

Այսօր բոլոր բարեկիրթ ժողովուրդները կը հպարտանան իրենց պատմութեամբ եւ անցեալով եւ կը ջանան յարգանք պարտադրել հասնող սերունդներուն՝ իրենց մեռնող եւ ապրող ղեկավարութեան ու մտաւորականութեան հանդէպ: Ամէնէն դատապարտելի անցեալ ունեցող ժողովուրդներն անգամ չեն ուզեր ուրանալ իրենց պատմութիւնը: Ընդհակառակն կը սիրեն ու կը յարգեն իրենց նախահայրերն ու անհետացող առաջնորդները, որքան ալ ծանր ձախողութեանց առաջնորդած ըլլան անոնք յաջորդ սերունդները:

Նոյնը պէտք չէ՞ ընէ մեր ուսանողութիւնը: Մանաւանդ որ մեր պատմութիւնը այնքան մաքուր է եւ լեցուն հերոսական դրուագներով, հպարտացող դէպքերով եւ պատուաբեր ըմբոստացումներով: Մեր գրականութիւնը ներշնչարան մը եղած է, որմէ հաղորդուած են բոլոր անցնող սերունդները եւ իրենց կարգին բարձրացուցած մեր ցեղային արժէքները: Ներկայ սերունդը, որ մեր կեանքի դժբախտ բերումով չի կրնար արժանաւոր կերպով իւրացնել հայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը, գոնէ թող զգուշանայ խաթարելէ զանոնք:

Մեր ուսանողութիւնը եթէ սորվի միայն ներշնչուիլ հայ ժողովուրդի անցեալ հոյակապ պատմութենէն եւ հետեւի վերջին դարու մեր ազգային ու յեղափոխական ռահվիրաներու ճամբուն, ոչ միայն փրկուած կ'ըլլայ օտար միջավայրի պարգեւած ժխտական ու ճեւմացնող նկարագրէն, այլ կը դառնայ առաջնորդը մեր ժողովուրդին: Պատուաւոր է եւ բարձրացնող այն ուղին, որմէ քալեցին մեր բազմաթիւ նահատակները, հայ մտքի ու գրչի տիտանները: Յարգանքի ու երախտագիտութեան պարտք միայն ունի ներկայ սերունդը անոնց հանդէպ, որոնք իրենց կեանքերը զոհեցին հայրենիքին ու ժողովուրդին համար:

Թեթեւսօլիկ, ինքնահաւան եւ ապերախտ սերունդ մը աղէտ պիտի դառնայ այս ժողովրդի գլխին եւ պիտի առաջնորդէ զայն անկումներու: Հայ ուսանողութիւնը պէտք է վեր մնայ այդ բացասական դերէն»:

ՓՐՕՖ. Յ. ԳԱՅԱԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ողբացեալ փրոֆ. Գայաեանի բարեկամներէն մէկը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է «Արազ»ի (Պուքրէշ).—

Փրոֆ. Գայաեան, Մարզուանի Հաճի Քէօյ աւանէն էր, եւ կանուխէն նուիրուած հայ յեղափոխութեան: Ինքն ալ մէկն էր այն յեղափոխականներէն որոնք մահուան դատապարտուեցան Էնկիւրիի ծանօթ դատավարութեան հետեւանքով: Անգլիոյ Վիքթորիա թագուհիին միջնորդութեամբ կրցած էր սակայն կախաղանէն ազատիլ եւ ապաստանիլ Եւրոպա: Ունայն չանցուց սակայն իր կեանքը Եւրոպայի մէջ. նախ հետեւեցաւ Էտիմպուրկի արդ. համալսարանին՝ խոր հմտութիւն ձեռք բերելով. պահ մը վարեց նաեւ տնօրէնութիւնը հայ որբանոցին, որ համիտեան կոտորածներէն յետոյ բացուած էր Գերմանիա, Վիւրթէմպէրկի Փօյկրն աւանին մէջ: Հնչակեան կուսակցութենէն յուսախաբ, մեկուսացաւ եւ քննադատի դերք բռնեց տարիներով, յաճախ ծառայելով նաեւ հրապարակով: Ինքն է հեղինակը, Միհրան Գալփաքճեանի հետ, «Ի խաչ հանդզա» գրքոյկին, որ տեսակ մը պարսաւատետր (փամֆլէ) է Զօպանեանի դէմ: Տակաւ քաշուեցաւ պայքարի կեանքէն ալ՝ մանկավարժութեան եւ գրականութեան նուիրուելով: Իրն է հայ լեզուի դասագրքերու այն գեղեցիկ շարքը, որ լոյս տեսաւ Պոլսոյ մէջ «Մխիթար Գօշտացի» ծածկանունին տակ եւ որ առաջին փորձն էր մեր մէջ մանկավարժօրէն ուսուցանելու մայրենի լեզուն: Ունի նաեւ հայ մատենագրութեան պատմութիւն մը՝ որ հաւանաբար անտիպ կը մնայ դեռ, եւ ոտանաւորներու գրքոյկ մը՝ «Առաջին մրմունջք»: Իր կեանքին վերջին քառամեակը Եգիպտոս է որ անցուց ան՝ միշտ մնալով միեւնոյն անրասիր մարդը:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի Ամերիկեան Բժշկական համալսարանի այս տարուան աւարտական քննութիւններուն մասնակցած են 40 ուսանողներ որոնցմէ յաջողած են 9 Հայեր եւ 7 Արաբներ: Գ. Ազատ Քաջեան եւ արար ուսանող մը ստացած են «պատուաբեր յաջողութեան» վկայականը:

ԾԻԾԱՂ

— Տուփ բանալիք մը կ'ուզէի:

— Պահածոյի՞ տուփի համար, պզտի՞կ:

— Ոչ, գանձարկղիս համար:

✕

— Ներեցէք, կրնա՞ք ինծի լուցկի մը տալ:

— Ո՛չ, բայց վառոցս փոխ կրնամ տալ:

— Շնորհակալ եմ, բայց ատիկա կարելի չէ ակռայ մաքրելու գործածել:

✕

Գուրգէն եւ Ազատին կը խաղան մօրքին հետ, մայրը՝

— Գուրգէ՛ն, մօրքը ձգէ, վիրջը մատիդ կը զարնես:

— Մի վախնար, գամը Ազատին կը բռնէ:

ԾԻԾԱՂ

— Մարդ մը կը փնտռենք որ ճարտար խօսող ըլլայ եւ դիւրին մը չխաբուի դիմացինէն:

— Այդ պաշտօնը կիներու բաժնին հարցուցէք:

ջին չարաթը: Դատախազ Քամբինսկի կողմնակի կերպով ըսաւ թէ տակաւին 15 վկաներ ունի:

Ինչպէս քանիցս նկատեցի, դատավարութեան ընթացքը կը դանդաղի այլազան պատճառներով, որոնց մէկը այն է որ դատաւոր Քորրիկըն եւ պաշտպան փաստաբան Շերիտըն յաճախակի բախումներ կ'ունենան:

Դատավարութիւնը պիտի վերսկսի երկուշաբթի:

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք յունիս 18ի, 19ի եւ 20ի դատավարութիւնները, շատ կարեւոր յայտնութիւններով:

Յունիս 18ի դատավարութեան խորագիրն է.—

Վկայ Կ. Զաւրիկեան կը թուի ինչպէս ճաճճը ոստայնի մէջ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇԱՀԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պարսկաստանի Շահը Պոլիս հասաւ յունիս 26ին, «Կիւլ Ճէմալ» շոգենաւով, որ 60 տարուան հնութիւն ունի: Շոգենաւը խարիսխ նետեց Սարայ Պուրնուի առջեւ, ուղեկցութեամբ Թորփիլանաւերու եւ բազմաթիւ մակոյկներու եւ նաւակներու: Շահը եւ Մ. Քէմալ դիմաւորուեցան արտաքին գործավարին, Պոլսոյ կուսակալին եւ ուրիշ երեւելիներու կողմէ: Ընդունելութենէն յետոյ Շահը եւ Մ. Քէմալ պտոյտ մը կատարեցին Պոլսոյ փողոցներուն մէջէն յետոյ գացին Տոլմապաղչէի պալատը: Երթեւեկը դադրած էր բոլոր ճամբաներուն վրայ:

⁂ Պոլիս երթալէ առաջ, Շահը Մ. Քէմալի հետ ներկայ եղաւ Պալըքէսիրի մէջ կատարուած ռազմափորձերուն եւ ջերմապէս գնահատեց Թուրք բանակին յաջողութիւնները: Երկու վեհապետները ներկայ եղան կարգ մը չէնքերու հիմնարկէքին, եւ Ըամէթ փաշա անձամբ կնքեց եւ հիմերուն մէջ դրաւ պաշտօնագիր մը որ կը պատմէ Շահին այցելութիւնը:

Հայ գիտնականի մը կարեւոր գիւտը

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն ամերիկեան թերթերուն (27 յունիս).—

Լութեր Կ. Սիմիճեան, 29 տարեկան, նախապէս տնօրէն Եէյլի բժշկական վարժարանի լուսանկարչական բաժնին, կատարելագործած է նոր գործիք մը որ միանալով Ք. ճառագայթներու սարքի մը հետ, կրնայ զանազան գոյներով պատկերացնել մարդկային մարմնի ներքին մասերը: Գործիքը գործածողին ձեռքն է իր ուզածին չափ խտացնել գոյները, երեւան հանելով երակներու ցանցը եւ նոյն իսկ թոքերու հիւսուածքը: Այս գործիքին շնորհիւ, որուն շինութիւնը պիտի արժէ 500 տոլար, միեւնոյն ատեն կը թեթեւնայ Ք. ճառագայթներու ազդեցութիւնը: Այսինքն, հիւանդը կրնայ աւելի երկար ատեն ենթարկուիլ Ք. ճառագայթներուն, առանց վնասուելու:

Սիմիճեան Մ. Նահանգները եկած է 1920ին եւ յուլիս 3ին Անգլիա պիտի երթայ «Լաֆայէթ» շոգենաւով:

Գերմանացիները մանրէի եւ կազի փորձ կատարած են Փարիզի մէջ

«ԹԱՅՄԶ»Ի ՆԱԽԿԻՆ ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏԻՆ ՇՌՆԴԱԼԻՑ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. Ուիքհէմ Սթիտ, «Թայմզ»ի նախկին խմբագրապետը, շնդալից գրութիւն մը հրատարակած է անգլիական ամսագրի մը մէջ: Համաձայն այդ գրութեան, գերման մասնագէտներ 1933 օգոստոս 18ին մէկ միլիոն անվնաս մանրէներ ցանած են Քոնքորտի եւ Ռէփիւպլիքի հրապարակներուն վրայ, ինչպէս եւ չափեր են Փարիզի եւ Լոնտոնի ստորերկրեայ երկաթուղիներու օդային հոսանքները: Նոյն տարուան սեպտ. 19ին ալ փորձեր կատարուած են Փարիզի բազմամարդ թաղերուն եւ Փասթէօրի մեթրոյի կայարանին մէջ: Յօդուածագիրը կը յայտարարէ թէ ձեռքին տակ ունի բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատեն թէ Գերմանիա ծրագիրներ կազմած է մանրէական եւ կազային պատերազմի համար: Այս փորձերը ծրագրուած են Պրիւնինկի վարչապետութեան օրով (1932) եւ շարունակուած են մինչեւ 1933 յունուար 27, Հիթլէրի գալուստէն երեք օր առաջ եւ արդիւնքը զոհացուցիչ համարուած է: 1933 փետրուարէն առաջ ծրագիրը հաղորդուած է Հիթլէրի, բայց մայիս 16ին միայն «Առաջնորդ»ը իր հաւանութիւնը յայտնած է, անմիջապէս յետոյ խաղաղասիրական ճառ մը խօսելով: Ծրագիրը կը տրամադրէ իրական մանրէներու եւ կազերու անձրեւ մը տեղացնել Փարիզի, Լոնտոնի, Մէցի, Սթրազպուրկի, Լիոնի, Ռուպէի, Սէնթ Էթիէնի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու վրայ որոնք նշանաւոր են իրենց օդանաւային ուժերով: Փորձերը հաստատած են թէ կարելի է մանրէները ձգել ուզուած տեղը, մաթեմաթիքական ճշդութեամբ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՏՕՐԻՕ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՒ

Պ. Ժաք Տօրիօ, երիտասարդ համայնավարը եւ Սէն Տընիի քաղաքապետը, որ ատենէ մը ի վեր պայքարի մէջ էր կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէին հետ, վտարուեցաւ աջի օր: Իր մեղքը այն է որ ճակատ կազմած էր ընկերվարականներուն հետ, պայքարելու համար ֆաշականութեան դէմ, անսաստելով կեդր. Կոմիտէին հրահանգները:

ԳՏՆՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՕՆԻ ԿԱ՞Պ ՈՒՆԷՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՀԵՏ...

Աւջի օր, Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը կրկին հարցաքննեց խաչագողին գործակատարը, Ռոմանեինօ, որ պատմեց թէ Ապահովութեան Տեսչութեան գաղտնի ոստիկաններէն Պօնի «տեւական եւ բարեկամական» յարաբերութիւններ ունէր Սթավիցքիի հետ: Սթավիցքի այս մասին շատ անգամներ խօսած է իրեն, աւելցնելով թէ «հրաշքներ խոստացած, բայց ոչինչ ըրած է»: Որոշուեցաւ դէմ դիմաց հանել գործակատարը եւ գաղտնի ոստիկանը:

Ինչպէս յայտնի է, Պօնին էր որ երեւան հանեց Սթավիցքիի չէքերուն արմատները, եւ յետոյ պաշտօն ստացաւ գտնելու դատաւոր Փրէնսի սպանիչները, բայց չյաջողեցաւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԲԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ազգ. վիճակահանութեան հինգ միլիոնի պարգեւը շահեցան Սարպուրկի (Մօզէլ) բնակիչներէն քսան խանութպաններ, պաշտօնեաներ եւ ծառաներ, որոնք միասին գնած էին տոմսակը: Իւրաքանչիւրը հինգ ֆրանք վճարած էր եւ այժմ պիտի ստանայ 125,000 ֆրանք: Մասնաւոր պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, դրամը գանձելու համար: Մէկ միլիոն շահեցաւ գինիի բանուոր մը, դարձեալ մէկ միլիոն շահեցան երկու երիտասարդներ եւ երկու աղջիկներ, մէկ միլիոն 25 տարեկան բանուոր մը: Պոստայի մէջ սպարանի մը աշխատաւորները շահեցան մէկ միլիոն եւն.:

Կրատէն հայրենակից մը կը գրէ թէ 5րդ շարքի 49,959 թիւով 50,000 ֆր. շահած է կօշկակար Գառնիկ Փափազեան, ուրիշ երեք ընկերներու հետ:

ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Երէկ, 28 յունիս, Վերսայլի դաշնագրին 15ամեակն էր (1919): Այս առթիւ կառավարութիւնը հրամայեց սուգի դրօշ պարզել բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Ժողովուրդին ալ նոյն հրամանը տրուեցաւ: Մամուլը բուռն յօդուածներ հրատարակեց, բողոքելով կատարուած անարդարութեանց դէմ, հրահրելով հայրենասիրական զգացումները եւ միութիւն քարոզելով:

Հ. Յ. Դ.

«ՎԻՇԱՊ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգ:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 131, Fg. du Templeի հաւաքավայրը:

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

«ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Առնուվիլ – Սարսէլ – Կուսէնվիլի ընկերները վաղը երեկոյ, ժամը 8 եւ կէսին, ընկ. Յովհ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8 եւ կէսին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՕՆ ՍԷՆ ԺԻԻԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պար Թապայի սրահին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ի սովորական ճաւաքատեղին:

Վալանսի «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի, Ռոմանի «Անդրանիկ» եւ Սէն Ժիւլիէնի «Վրէժ» խումբերու ընկերական խառն ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին որոշուած վայրը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աւօ» խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկեր Ս. Միլտոնեան:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Մարսէյլի Զարսանճագի Երիտասարդաց Միութեան «Արաքս» խումբի պարգեւաբաշխութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար յունիս 23ին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ երեքշաբթի 3 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ֆլորիայի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամները:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին անդամներէն կը խնդրուի ընկերական այցելութիւն տալ ընկ. Ա. Սինկէրեանի, Hôpital Tenon, Salle Montiny.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Միութ. Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ 13, Րիւ Փիէր Բիւրի, Քրէմլին-Պիսէթրը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Հայ Ակումբին մէջ: Զեկոյց՝ Զ.րդ Պատգամաւորական ժողովի: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 30 Juin 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2535 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԱԽԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ

Այս միջոցին, մեր աչքերուն առջեւ ձեւ ու մարմին կ'առնէ շատ կարեւոր ձեռնարկ մը,— ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ։

Այս ալ մէկ տրամաբանական հետեւանքն է 1934 փետր. 6ի խռովութիւններէն մինչեւ այսօր տեղի ունեցած դէպքերու եւ խմորումներու, որոնց վերլուծումը կատարած ենք օրը օրին։

Երկու հոսանքներուն պաշտօնական օրկանները, «Փոփիւլէռ» եւ «Իւմանիթէ», ատեն մը ի վեր լեղի – անուշ խօսքեր կը փոխանակէին, մատնանշելով ֆաշական վտանգը եւ միացեալ ճակատ պահանջելով օրուան կառավարութեան դէմ։

Այս հրապարակային խօսակցութիւններն ու բանավէճերը այժմ հասած են որոշ եւ դրական եզրակացութեան մը, որ չափազանց պերճախօս է, իբրեւ ժամանակի նշան։

Անցեալ շաբթու, կարգ մը նամակներ փոխանակուեցան երկու հոսանքներու վարիչ մարմիններուն միջեւ, իսկ շաբաթներէ ի վեր ցոյցեր կը կատարուին միասնաբար։

Երէկ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը հրատարակէր համայնավար կուսակցութեան վերջին նամակը՝ յունիս 25 թուականով, եւ ընկերվարական կուսակցութեան պատասխանը։

Իսկ «Իւմանիթէ», որ քանի մը օրէ ի վեր կ'աւետէ միացեալ ճակատին իրականացումը, հրատարակած էր խմբագրական մը — «Կատարեալ Համաձայնութիւն» — Մարսէլ Քաշէնի ստորագրութեամբ, եւ իրենց ազգ. խորհրդաժողովին փակման ճառը (ամբողջ մէկ էջ), միեւնոյն հարցին առթիւ։

Կ'արժէ ծանօթանալ ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին, քանի որ երկու կողմերն ալ խօսքէն գործի անցած են արդէն։

Կ'արժէ ծանօթանալ մանաւանդ անոր համար որ, խնդիրը ոչ միայն կապ ունի մեր ապրած երկրի ներքին խմորումներուն հետ, այլ եւ կրնայ լուրջ խորհրդածութեան եւ ներշնչման մղել մեզ, օրուան այս ժամուն։

Ահա երկու խոշոր ուժեր, որ 1920էն ի վեր կատաղի ճակատամարտի մը բռնուած էին, իրար բզքտելու աստիճան, եւ սակայն իրար կը դիմաւորեն կէս ճամբու վրայ, լեզու գտնելով գոնէ գործնական հարցերու մասին եւ անմիջական վտանգներու հանդէպ։

Այս իրողութիւնը դաս մը չի՞ պարունակեր մեզի համար։ Չի՞ կրնար խելքի կանչել մեզ, աջէն մինչեւ ձախը։ Փարիզէն մինչեւ Երեւան...

×

Փոխանակուած նամակներէն կ'իմանանք որ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը առաջարկած է միասնաբար միթինկներ եւ ցոյցեր սարքելով.—

1. Պահանջել գերման բոլշեւիկ Թալմանի ազատումը։
2. Բողոքել վերջերս Ֆրանսայի մէջ կատարուած կարգ մը սպանութեանց եւ բանտարկութեանց դէմ։
3. Հանրագրութիւններ հաւաքել ամբողջ երկրին մէջ, ֆաշականութեան դէմ։
4. Հակաֆաշական ինքնապաշտպանութեան խմբակներ կազմել միասնաբար։
5. Միասնաբար բանաձեւ մը ներկայացնել խորհրդարանին, պահանջելով ապահովել ժողովրդավար ազատութիւնները, սպառազինութեանց կրճատումը եւ ֆաշական կազմակերպութեանց լուծումը։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը, իր երկար պատասխանին մէջ, ընդառաջ երթալու պատրաստակամութիւն յայտնելով, կը դնէ շարք մը նեղացուցիչ հարցեր եւ հարցումներ։

Նախ կը գանգատի թէ «Իւմանիթէ» չէ հրատարակած իրենց նամակը եւ չէ պատասխանած իրենց հարցումներուն։

Յետոյ կ'առաջարկէ «վերջնականապէս փակել եղբայրասպան պատերազմի շրջանը» եւ «բացարձակապէս դադրեցնել այն վիրաւորական եւ անուանարկիչ բանավէճերը որոնք կը ձգտին վարկաբեկել և անպատուել պատասխանատու գործիչներ եւ կազմակերպութիւններ»։ (Այս առթիւ կը յիշէ բազմաթիւ փաստեր, «Քաբէ տիւ Բոլշեւիզմ» պարբերականէն)։

Միեւնոյն ատեն, պատասխան – նամակը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ ու կ'արտատպէ համայնավար երեսփոխան Թոմէթի վերջին ճառը՝ Երեսփ. Ժողովին մէջ, միացեալ ճակատի մասին, զայն դէմ դիմաց դնելով եղած անուանարկիչ հրատարակութեանց հետ։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը հարցում մըն ալ կ'ուղղէ համայնավար Տորիոյի վտարման առթիւ, դիտել տալով թէ ան յաջողութեամբ իրականացուցած էր միացեալ ճակատը՝ Սէն Տընիի մէջ։

Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Մենք այնքան կարեւորութիւն կուտանք մեր երկու կուսակցութեանց այս մերձեցման եւ զայն կարելի դարձնող պատասխանին որ, վճռած ենք Ազգային խորհուրդ մը գումարել յուլիս 15ին, իբրեւ օրակարգ ունենալով միացեալ գործունէութեան հետ կապուած խնդիրները։ Ա՛ն է որ տիրաբար պիտի խորհրդակցի եւ վճռէ ձեր պատասխանին եւ ձեր տալիք լրացուցիչ տեղեկութիւններուն վրայ»։

Ինչպէս կը տեսնէք, ճամբան հարթուած է արդէն, երկու կողմէն ալ։ Մարսէլ Քաշէն իր խմբագրականին մէջ կ'իւրացնէ քաղաքացի Թոմէթի տեսակէտները, պատրաստակամութիւն յայտնելով փարատել թիւրիմացութիւններն ու դժուարութիւնները։

— «Մեր կուսակցութիւնը կ'ուզէ, իր բոլոր ուժով, իրականացնել միասնական գործունէութիւնը։ Երկրորդական պատճառները կամ պատրուակները չեն կրնար ձախողեցնել միացեալ ճակատը»։

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»· ·«««

ԻՆԸ ՀՈԳԻ ԿԸ ՎԿԱՅԵՆ ՄԷԿ Օ՛ՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Վկայ Կ. Զատիկեան կը բռնուի ինչպէս ձանճը ոստայնի մէջ

ԿԸ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻՆ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 18 յունիս.— Դատավարութեան ընթացքը այսօր զգալի թափ առաւ դէպի առաջ ինը վկաներու հարցաքննութեամբ։ Դատական կազմը լաւ տրամադրութեան մէջ կը գտնուէր շաբաթ եւ կիրակիի հանգստեան օրերէն ետք։ Դատախազ Պ. Ալ. Քամինսկի ժամը 10.20ին դատարան հասնելով, խուչակահար վկան Պ. Կարապետ Զատիկեան ժամը 10.25ին նստաւ վկայի աթոռին վրայ, ենթարկուելու պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտընի հարցաքննութեան, թարգմանի միջոցաւ եւ գրաւոր, քանի որ Պ. վկային խուչակը եւ ձայնական լարերը հիւանդ՝ չեն գործեր։

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ուրբաթի վկայութեանդ ատեն ըսի՞ր թէ Երկանեանն ու Մօզեանը ոստիկանին յանձնեցիր եկեղեցիէն դուրս։ = Այո, ոստիկանին յանձնեցի։

— Ոստիկանը ձգե՞ց որ անոնք երթան։ = Չեմ գիտեր։ Ես եկեղեցի մտայ։

— 1933 դեկտեմբեր 24ին ոստիկանատան մէջ ժամը Կ. Օ. Ե. 3.30ին ըրա՞ծ ես սա յայտարարութիւնը.— «Չորս հոգի փախան։ Երկու հոգի դուրս փախան։ Երկու հոգի բռնեցի եւ ոստիկանին յանձնեցի։ Երկու հոգի փախան, վասնզի ոստիկանը թողուց որ երթան»։ Քեզի եղած հարցումին այս պատասխանը տուի՞ր այն ատեն։ Ըսէ այո կամ ոչ։ = Այո։

— Այդ երկու մարդիկը (կը կանգնեցնէ ամբաստանեալներէն Երկանեանը եւ Մօզեանը) ոստիկանի՞ն յանձնեցիր։ = Այո։

Հոս Պ. Շերիտըն կարդաց անցեալ ուրբաթ օր, 14 յունիս, վկայ Կար. Զատիկեանի տուած վկայութիւնը դատարանին առջեւ հետեւեալ կերպով.—

— «Անդրէասեան եկեղեցիէն դուրս զարկա՞ւ քեզի եւ պատճառ եղա՞ւ որ Երկանեան եւ Մօզեան փախչին»։ Այս հարցումը ըրի՞ն քեզի հոս անցեալ ուրբաթ օր եւ պատասխան տուի՞ր։ = Այդ մարդը (Յովհ. Անդրէասեան) ինծի զարկաւ եւ հայհոյեց։

— Ուրբաթ օր այս վերի հարցումը եղա՞ւ եւ դուն պատասխանեցի՞ր թէ «Անդրէասեան զարկաւ քեզի եւ պատճառ եղաւ որ Երկանեան ու Մօզեան փախչին»։ Պատասխանէ Այո կամ ոչ։ = (Վկան չի կրնար այո կամ ոչ պատասխանել)։

— Այն օրը երկու հոգի՞ եւս բռնեցիր թէ միայն երկու հոգի բռնեցիր։

= Եկեղեցիին մէջ չորս յարձակողները փախան։

— Եկեղեցիին մէջ քանի՞ հոգի բռնեցիր։ = Երկու հոգի բռնեցի փողոցը։

— Ուրիշ երկու հոգի ալ բռնեցի՞ր։ = Ոչ։

— Թիւ 3 եւ 4 ամբաստանեալները (Երկանեան եւ Մօզեան) բռնեցի՞ր։

Պ. վկան կը գրէ թուղթի վրայ, բայց թարգման Պ. Թէքաթլեան չի կրնար կարդալ եւ որոշ պատասխան մը հանել անոր գրածէն եւ դատարանին կը բացատրէ այս պարագան։

— Թիւ 3 եւ 4 ամբաստանեալները հո՞ն էին երբ Անդրէասեան զարկաւ քեզի եւ անոնք փախան։ = Ոստիկանին յանձնեցի։

— Ուրբաթ օր չըսի՞ր թէ «Անդրէասեան զարկաւ քեզի, որ չորս հոգին ազատ ձգես»։ = Այո։

Հոս վկան բռնուեցաւ ցանցի մը մէջ, ուրկէ չէր կրնար դուրս ելլել։ Ծըգնաժամի մէջ էր, ինչպէս ճանճ մը որ բռնուած է սարդէն ու չի կրնար ազատիլ։ Պ. Շերիտըն յամառօրէն շարունակելով իր հարցաքննութիւնը.

— Յունուար 15ին քեզի հարցում եղած է պաշտօնապէս թէ «1933 դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ ո՞ւր նստած էիր»։ Եւ դուն պատասխանած ես. «Նստարանին ձախ կողմը կանգնած էի, վերջին նստարանին ետեւը։ Ես նկատեցի որ Դուրեան սրբազան ետեւէն սկսեալ 6րդ նստարանը հասաւ։ Այդ ատեն եղաւ յարձակումը»։ Այս պատասխանը տուի՞ր։

Վկան պատասխան կուտայ, բայց դատաւորը չընդունիր եւ կը պահանջէ «այո կամ ոչ» ըսել։ =Այո։

— Պարոն վկայ, դեկտեմբեր 24ին եւ յունուար 15ին յիշողութիւն ըրած չես քու յայտարարութեանդ մէջ դանակին եւ դանակին յարաբերական դիրքի մասին։ Այդ բանը մոռցա՞ծ ես թէ վերջը միտքդ ինկաւ։

= Ինծի եղած հարցումներուն պատասխանած եմ։ Եթէ դանակի մասին հարցում եղած ըլլար, պիտի պատասխանէի՝ «այո»։

— Յունուար 15ի յայտարարութեանդ մէջ սա հարցումը տրուած է քեզի. «Եկեղեցիին մէջ ո՞ւր էր Մօզեանը»։ Եւ սա պատասխանը տուած ես.— «Ես տեսայ Մօզեանը 7րդ նստարանին վրայ, եղբօրս մէկ նիստ ներս՝ ձախ կողմը, յետոյ ան շարժեցաւ աջ եւ նստաւ նստարանին եզերքը, դէպի ներքնանցքը։ Երբ Սրբազանը եկաւ, Մօզեան ցատկեց եւ Սրբազանին մազերը բռնեց»։ Այս հարցումը եղա՞ւ քեզի եւ այս պատասխանը տուի՞ր։

Կար. Զատիկեան այս հարցումին թարգմանութիւնը լսելէ անմիջապէս ետք, ձեռքը գրպանը խօթեց եւ պատրաստ թուղթ մը հանեց իբրեւ պատասխան, սակայն Պ. Շերիտըն խստօրէն պահանջեց իսկոյն եւեթ տեղին վրայ գրաւոր պատասխան մը եւ ոչ թէ գրպանը պատրաստ պատասխանը։

— Թարգմանին հարցումները կրնա՞ս հասկնալ եւ պատասխանել։ = Այո։

— Քանի՞ տարի եղած ես Ամերիկա։ = Քսանըմէկ տարի։

— Անգլերէն կը հասկնա՞ս։ = Ոչ։

— Յունուար 15ին քեզի հարցուած է.— «Զալըգեանը եկեղեցիին մէջ նըկատեցի՞ր»։ Պատասխանած ես.— «Զալըգեան ետեւէն ցատկեց եւ Սրբազանին սրունքներուն մէջ մտաւ»։ Արդ, Զալըգեան Սրբազանին դանակահար ըլլալէն վե՞րջը մտաւ թէ առաջ։ Այս հարցումին պատասխանէ։ = Խառնուրդի ատեն մտաւ։

— Դարձեալ քեզի հարցում եղած է յունուար 15ին.— «Կրնա՞ս ըսել ուր էր Սարաֆեանը։ Դուն պատասխանած ես.— «Սարաֆեան նստած էր ետեւէն սկսելով 4րդ նստարանը, ձախ, ծայրի կողմը եւ ցատկեց Սրբազանին վրայ՝ ետեւէն անցնելէ ետք»։ Այս պատասխանը տուի՞ր։ = Այո։

— Յունուար 15ին Պ. Քոհըն սա հարցումն ըրած է.— «Կրնա՞ս ըսել թէ Երկանեանը ուր տեսար»։ Պատասխաներ ես.— «Երկանեանը նկատեցի եկեղեցւոյ ձախ կողմը։ Յետոյ տեսայ ցատկելը Սրբազանին վրայ եւ անոր չաթալթագը վար նետելը»։ Այս պատասխանը տուի՞ր։ = Այո։

— Կը ճանչնա՞ս Տօքթ. Աբգարեանը։ = Այո։

— Կը ճանչնա՞ս Ժիրայր Արիկեանը, = Ոչ։

— Տօքթ. Աբգարեանին ըսած չե՞ս թէ «բնաւ բան մը տեսած չես»։ = Ըսած չեմ։

— Զմրան հանգստութեանդ համար Դուրեան Կոմիտէին հաշւոյն տեղ մը ղրկուեցա՞ր։ = Ոչ։ (Եւ վկան գրեց թուղթի վրայ).— Տօքթէօրը ղրկեց, դրամական խոստում։

Այդ կէտին դատախազ Պ. Քամինսկի միջամտեց եւ ըսաւ Պ. Շերիտընի թէ վկան «պարզ մարդ մըն է»։ Պ. Շերիտըն.— «Պա՞րզ»։

— Պարոն վկայ, կ'ուզեմ գիտնալ թէ Դուրեան Կոմիտէի կողմէ որ եւ է դրամ վճարեցի՞ն քեզի, երբ արձակուրդի գացիր։

Վկան բաներ մը կը գրէ, բայց պաշտպան փաստաբանին պահանջով փաստաբան Մեղրունի եւ գաղտնի ոստիկան Իսքէնտէրեան թարգման Պ. Թէքաթլեանի մօտ գացին յստակապէս սորվելու համար վկային վերոյիշեալ յայտարարութիւնը «դրամական խոստում»ի մասին։ Պ. Թարգմանը կը դժուարանար վկային գրածները թարգմանել՝ անորոշութեան պատճառաւ։

— Պարոն վկայ, քու հիւանդանոցի ծախքերուդ համար Դուրեան Կոմիտէին կողմէ որ եւ է վճարում եղա՞ծ է։

— Ես իմ պարտքերս կը վճարեմ։ Քու ի՞նչ պիզնիսդ է որ (Քու ի՞նչ գործդ է)։ Ծիծաղ։

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Այսչա՛փ...

ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պ. Քամինսկի բնականաբար ուզեց վերյարդարել վկային յայտարարութիւնները եւ հարցուց.

— Այս երկուքը (Մօզեան եւ Երկանեան) ոստիկանին յանձնեցի՞ր դեկտեմբեր 24ին։ = Այո։

— Այս երկու մարդիկը ոստիկանին յանձնելէ ետք տեսա՞ր որ ազատ կ'երթան։ = Ոչ։

— Դեկտեմբեր 24ի օրուան դանակի մասին Պ. Շերիտըն քանի մը րոպէ առաջ հարցում ըրաւ քեզի, կը յիշե՞ս։ = Եթէ հարցում ըրած է, պատասխանած եմ։

— Կը յիշե՞ս որ յունուար 15էն առաջ, յունուար 12ին, Կրէնտ Ճիւրիի առջեւ Պ. Քոհն սա հարցումը ուղղած է եւ դուն սա պատասխանը տուած ես.— «Լէյլէկեան ի՞նչ ըրաւ։ = Գլուխը ծռած խաչը պիտի համբուրէր, Լէյլէկեան աջ ձեռքը Սրբազանին ստամոքսին դէմ դրաւ»։ Այսպէս պատասխանա՞ծ ես։ = Այո։

— Ինչ որ տեսած ես, քարտէսին վրայ նշանակած ես, չէ՞։ = Այո։

— Դուն տեսա՞ր որ Լէյլէկեանը իր աջ ձեռքը քանի մը անգամ ետ - առաջ ծռեց։

= Դանակը մխեց։

Քանի՞ անգամ Լէյլէկեան իր աջ ձեռքը Սրբազանին տարաւ։ = Մէկ անգամ։

—— Այս հարցումները եղա՞ն քեզի յունուար 12ին եւ ասոնք ըսի՞ր Կրէնտ Ճիւրիին առջեւ։ = Այո։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ԽՈՋԱԿԱՀԱՐ ՎԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

— Դուն տեսա՞ր Լէյլէկեանի դանակը հանելը թեղանիքէն։ = Զտեսայ պողպատը։

— Դանակին ո՞ր մասը տեսար։ = Պողպատը տեսայ։

Պ. Քամինսկի ուզեց նորոգել վկային հաւատութիւնը եւ ցոյց տուաւ Դուրեան Սրբազանը սպաննող դանակին պողպատը թէ վկան այդ մասը տեսեր է։ Այդ պահուն ունկնդիր հայ կիներէն ոմանք հեկեկացին, բայց խկոյն ազդարարութիւն եղաւ իրենց։ Այսպէս խուչակահար Պ. վկան հակասութենէ հակասութիւն եւ ձեռքէ ձեռք հարցաքննուելէ ետք, իջաւ աթոռէն։ Ամէնէն երկար հարցաքննուած վկան եղաւ Պ. Կ. Զատիկեան։

ԲՈՒՐՎԱՌԱՐԱԿԻՐ ՆՇԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս պարոնը տուաւ հետեւեալ վկայութիւնը, պատասխանելով Պ. Քամինսկիի հարցումներուն.

— «1933 դեկտեմբեր 24ին եկեղեցին էի։ Բուրվառ կը ծխէի թափօրին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ
ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ
(1894 — 1924)

որուն մահուան տասնամեակը կը տօնուի այսօր, (տես Գ. եւ Դ. էջ)։

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

Մատթէոս - Տրդատ Զարիֆեան ծնած է Պոլիս։ Ամբողջ մանկութիւնը անցուցած է Սկիւտար։

Զարիֆեան բացառիկ հակում ցոյց տուած է դէպի գիտութիւնը, ուսողութիւնը եւ մարմնակրթանքը։ **1912**—13ի հայկական Ողիմպիականներուն շահած է բազմաթիւ առաջնութիւններ եւ մրցանիշներ։ **1913**ին աւարտած է Պէրպէրեան վարժարանը։ 1913 - 14ի շրջանին շատ երիտասարդ՝ մեկնած է Ատանա իբրեւ անգլիերէնի ուսուցիչ Ազգային վարժարանին։

1915ին ուրիշ մտաւորական հայ երիտասարդներու հետ, եղած է պահեստի ենթասպայ։ 1918ին մեկնած է Անատոլու, իբրեւ կամաւոր թարգման անգլիացի սպայի մը որբահաւաքի եւ հայկականվիլայէթներու շուրջ տեղեկագիր պատրաստելու պաշտօնով։

1920ին եղած է ուսուցիչ Պէրպէրեան վարժարանին՝ անգլիերէնի եւ մարզանքի։ Մեռաւ 1924 ապրիլ 9ին, Մեծ Կզզի։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԿՈՐԻԶԸ

»»»» • • ««««

Մեր նոր սերունդի կազմակերպութեան մասին, վերջին տարիներուն մամուլի կողմէ եղած բազմազան եւ ընդհանուր առաջադրութիւնները առաւելապէս թանձրացեալ ձեւ կ'առնեն։

«Յառաջ», որ մասնաւոր յամառութեամբ անդադար կ'արծարծէ այս խնդիրը, վերջերս հրատարակութեան յանձնուած երկու առաջարկները (Զ.Ո.Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի եւ Տ. Թադոյեանի) արդիւնաւորելու արդար մտահոգութեամբ, իր կողմէն կ'առաջարկէր գործի անցնիլ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններով, հիմը դնելու համար երիտասարդական «ալիանս»ին։ Եւ նախաձեռնութիւնը կը յանձնէր Զ.Ո.Մ., Հ.Մ.Ը.Մ. եւ Ուսանողական Միութիւններուն։

Ինչպէս միշտ, «Յառաջ»ը հաւատարիմ իր չէզոքութեան սկզբունքին — այս խնդրին մէջ մասնաւորաբար— իր կողմէ չի ներկայացներ թանձրացեալ առաջարկներ, այլ կը բաւականանայ հետեւեալ նշանախօսքով.— «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»։

Անշուշտ շահակից տարրերն են որ գործնական կազմակերպչական եւ ծրագրային աշխատանքները ուսումնասիրութեան նիւթ պիտի դարձնեն, նկատի ունենալով իրենց ընդհանուր նախասիրութիւններն ու կարողութիւնները, նաեւ այն բոլոր միջոցները որ իրագործելի են։

Ցարդ այս մասին ամէնէն քիչ արտայայտուողները կամ աւելի ճիշդ՝ բոլորովին լուռ մնացողները եղած են բուն իսկ երիտասարդական կազմակերպութիւնները։ Իսկ անհատ արտայայտուողներ ալ դժբախտաբար խնդրին մօտեցած են ընդհանուր ցանկութիւններով։

Ինչպէս բոլոր «Յառաջ»ի մէջ երեւցած երկու առաջարկներն ու թերթին երեք խմբագրականները կը փորձեն հարցին քննութիւնը դնել գործնական գետնի վրայ։

Առաջին արձագանգը տուաւ ընկեր Ակոնայեան, «Յառաջ»ի յունիս 7ի մէջ հրատարակած իր յօդուածով։

Ընկերը բարեխղճութեամբ մօտեցած է հարցին, լրջօրէն մատնանշելով այն իրական խոչընդոտները որոնք իր կարծիքով կրնան արգելք հանդիսանալ համագումարի, աւելի եւս «ալիանս»ի իրականացման։ Իր այս գնահատութեան հիմնական պատճառը կուգայ բուն իսկ աղբիւրէն, «ողբալի իրականութենէն» որ կը ներկայացնէ «արդի հայ երիտասարդութեան» բարոյական վիճակը։ Հաշուեքննութիւնը, երիտասարդութեան «չորս դասակարգերու»մասին, ճիշդ է դժբախտաբար, եւ այս պատճառով ալ արդար է չհաւատալ «գեղեցիկ ծրագիր»ներու իրականացման, առայժմ գոնէ...

Ամբողջապէս համամիտ ըլլալով ընկերոջ մատնանշած դժուարութիւններուն եւ նոր առաջարկներու մէկ մասին, կ'ուզէի շօշափել հիմնական խնդիր մը.—

Ա. Որո՞նք կրնան իրական կորիզը հանդիսանալ երիտասարդական կազմակերպութեան։

Բ. Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր հիմնական նպատակակէտը։

Որքան կրցած եմ հետեւիլ, հարցը երիտասարդական կազմակերպութիւնները մէկ ընդհանուր միութեան շուրջ համախմբելու եւ անոնց անջատ անջատ աշխատանքները արդիւնաւորելու սահմանին մէջ չէ որ կ'արծարծուի։

Անկեղծօրէն կը խոստովանիմ թէ գիս անձնապէս չի հետաքրքրեր բազմաթիւ երիտասարդական խմբակցութիւններ եւ կազմակերպութիւններ— կազմած այս կամ այն երկրին մէջ — զարգացնելու եւ արդիւնաւորելու ՄԱՍՆԱԿԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՆ ու ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ։ Անոնք բացառաբար արդիւնքն են ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻՆ ՅԱՏՈՒԿ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ։ Զիս չի հետաքրքրեր նմանօրինակ միութիւններու եւ խմբակցութիւններու ոչ հայկական անունը, ոչ հայկական ծագումը, եւ ոչ ալ իրենց հեռապնդած նպատակը։ Խօսինք օրինակներով։

Առնենք մարզական խումբ մը, կազմած 18—28 տարեկան հայ երիտասարդներէ, վարժ ոչ միայն ժամանակի յատուկ խաղերուն, այլ եւ ընդունակ այդ մարզին մէջ յաղթանակներ շահելու։ Կրնա՞ք ըսել թէ այսքանը միայն բաւական է հայ մարզուն համար խանդավառուելու ոգեւորուելու այդպիսի խմբակի մը գոյութեամբ։ մարզական հետաքրքրութիւնն, որոշ չափով, բայց երբեք խանդավառուել։ մարզական հետաքրքրութիւնն, որոշ չափով, բայց երբեք խանդավառուել։

Հայ երիտասարդներէ կազմուած մարզական խումբ մը գիս կը խանդավառէ միայն այն ատեն երբ իր խաղին եւ յաղթանակին կը միացնէ ազգային առողջ գիտակցութիւնը եւ հպարտութիւնը։ Եթէ ան իր հայ անունը կը յիշէ ոչ թէ մեքենաբար — յաճախ ցուցադրական եղանակով — այլ իր բովանդակ ձգտումներու, պայքարներու յաղթանակի եւ պարտութեան պարագաներու մէջ։ Երբ վերջապէս իր հիմնական ձգտումը կ'ըլլայ խաղի եւ մարզանքի ճամբով կրթել հայ նոր սերունդը մարմնապէս եւ բարոյապէս, իբրեւ ազգային պարտականութիւն։

Դժբախտաբար շատ են մեր մէջ այդպիսի խմբակցութիւններ — կազմուած երկու սեռերէն — եւ զանազան նպատակներով՝ իրենց հայկական ծագումը կը սահմանափակուի միայն իրենց անունով, այն ալ եթէ արտասանուի հայերէնով։

Կը գտնուին յաճախ կազմակերպութիւններ ալ, որոնք ոչ միայն չեն լրացներ ազգային որ եւ է պահանջ, այլ եւ իրենց գոյութիւնովը գէշ ծառայութիւն կը մատուցանեն հայ երիտասարդութեան հետ բովանդակ հայ ազգին։

Հոս արդէն կրնանք եզրակացութեան մը գալ մեր առաջադրած հարցի առաջին կէտին մասին — ընդունելով հայ երիտասարդութեան այն մասը որ մեր ապագայ յոյսը կրնայ հանդիսանալ — եւ հետեւաբար արժանի է ամէն տեսակ գուրգուրանքի եւ շահագրգռութեան։

Հայ երիտասարդութեան արժանի անդամ կրնայ ըլլալ ան որ ընդունակ է իր օրուան կեանքը ձեւաւորելէ առաջ համարձակ նայուածքով դիտել իր ազգային անցեալը եւ սորվիլ տարրական ծանօթութիւններ մեր երէկի պատմութեան մասին։

Այս անհրաժեշտ աշխատանքը եթէ կատարուի լրջութեամբ ու բարեխղճութեամբ, հայ երիտասարդի համար ոչ միայն պարզ կ'ըլլայ իր ազգային պատմութիւնը, այլ եւ իր իսկ երէկը, որ ծածկուած է արիւնի թանձր խաւերու մէջ, իբրեւ արդիւնք եւ հետեւանք իր հայկական ծագման։ Այդ ճամբուն վրայ եւ հոդ է միայն որ ան կրնայ տեսնել իր նախորդները, իրենց բոլոր պայքարներու եւ մարտնչումներու այնքան նուիրական դրուագներով, ի խնդիր հայութեան պահպանման։ Եւ վերջապէս հոդ է որ ան (հայ երիտասարդը) պիտի ծանօթանայ պատմութեան «մեծագոյն ոճիր»ին, որուն զոհ գացին մէկ միլիոն ազգակիցներ, իր ծնողքն ու սիրելիները, դարձեալ հայ ըլլալու միակ յանցանքին համար։

Եթէ օտար երկիրներու մէջ հասակ նետած հայ երիտասարդը հոգեկան կորով եւ քաջութիւն ունեցաւ այս ճամբով վերադառնալու մեր ներկայ կեանքին, ճշդելու իր ներկայ եւ ապագայ գործունէութեան սահմանները, անտարակոյս ինքզինքը պիտի գտնէ հայ երիտասարդութեան շարքերուն մէջ, շարունակելու ճամբան բոլոր անոնց որոնց կեանքն ու վախճանը հետեւեալ հիմնական նշանախօսքն ունեցան — ապրելու իրաւունք մարդկութեան այն հատուածին որ կը հալածուի Հայ անունին տակ...

Երիտասարդներ, մտաւորական ըլլան թէ անապատներու մէջ մեծցած, ըլլան զաւակները մեծատան թէ թըշուառ ու թափառական գաղթականի, առանց այսանհրաժեշտնախապայմաններուն չեն կրնար դառնալ այն տարրը, որ պէտք է մեզի լեցնելու համար անհետացող կամ ծերացող սերունդին ձգած բացը։

Նոր միջավայրերու մէջ, նոր կեանքի եւ պայմաններու համապատասխան ձգտումներով անհատական դիրք ստեղծելու միակ մտահոգութեամբ տոգորուած երիտասարդութիւնը արժէք չունի մեզի համար ճիշդ այն վայրկեանին երբ չուզեր անդրադառնալ իր ինքնութեան։ Եթէ այդպիսիները տակաւին կը պահեն իրենց հայկական անունը (շատ պարագաներու մէջ այս ալ կ'անտեսուի) եւ սակայն տաղտուկ եւ տհաճութիւն կ'ունենան երբ իրենց կը յիշեցնես իրենց երէկն ու այսօրուան մռայլ իրականութիւնը, ինչ խօսք որ ասոնց հայութիւնը դարձած է արդէն խնդրական։

Մեզի պէտք են ուրեմն երիտասարդներ, խանդավառ իրենց տարիքով, ընդունակ այսօրուան իրականութեան մէջ դիտելու մեր անցեալն ու իր պատմութիւնը, հաղորդուելու բոլոր ազգային նուիրական ժառանգութիւններով եւ գրաւելու ժառանգորդի իրենց դերը, որպէսզի դառնան որքան արժանի յաջորդներ, նոյնքան եւ լաւ ղեկավարները մեր վաղուան կեանքին։

Ընկեր Ակոնայեանը իրաւունք ունի իր վերապահութեան համար, «Յառաջ»ի առաջարկած «ալիանս»ի կազմութեան մասին, որովհետեւ հակառակ երիտասարդութեան պատկառելի բազմութեան մը, աւա՜ղ, քիչերն են որ կրնան տէր կենալ հայ երիտասարդի կոչումին, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէ առհասարակ իւրաքանչիւր առողջ եւ հայրենասէր մարդ։ Եւ դարձեալ այս տեսակէտէն ան՝ իրաւունք ունի նախապատրաստական աշխատանքներու շրջան մը բոլորելու իր առաջարկով,— գործի լծել նախ եւ առաջ Զ.Ո.Մ.ը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը։

Կը խոստովանիմ թէ մեր արդի երիտասարդական կազմակերպութիւններէն այս Միութեանց մէջ է որ կը գտնենք որոշ չափով ազգային շունչ եւ նկարագիր (խօսքս բոլոր տեղերու համար է), ինչպէս եւ այն բազմաթիւ երիտասարդական խմբակցութիւններու մէջ, որոնք կը գտնուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան բարոյական հակակշռին տակ։

Թող ոչ ոք խրտչի այս իրականութենէն եւ մանաւանդ ոչ ոք թող վախնայ, որովհետեւ մեր մատնանշած խմբակցութիւններէն եւ կուսակցութենէն դուրս մնացեալները իրենք են որ լքեր են ազգային առողջ գետնի վրայ աշխատելու նուիրական եւ թանկագին պարտականութիւնը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԼՈՐՏ ՔԻՉՆԸՐԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

»»»» • • ««««

Անգլիական բանակի սպարապետ Լորտ Քիչնըրը 1916 յունիսի 5ին, իր շքախմբով մեկնեց Ռուսիա, ցարական գերագոյն հրամանատարութեան հետ մեծ պատերազմի խնդիրների շուրջը խորհրդակցելու պաշտօնով։ Ցաջորդ առաւօտ, անգլիական «Հէմշիր» զրահանաւը ականի զարնուելով խորտակուեցաւ եւ բոլոր ճամբորդներից եւ զրահանաւի պաշտօնատարներից հազիւ մի քանի նաւազներ ազատուեցան։

Ինչ խօսք որ այս կորուստը մեծ հարուած էր ոչ միայն անգլիական, այլ եւ դաշնակից բանակներին։

Այս սոսկալի արկածի իսկական պատճառը մինչեւ վերջին ժամանակները մութ էր մնացել։ Ենթադրում էին թէ գերմանական լրտեսներ են եղել Քիչնըրի ռազմանաւի մէջ, որոնք նաւը պայթեցնելուց յետոյ իրենք մակոյկով յաջողել են փրկուել։ Կար մի ուրիշ հաւանական ենթադրութիւն, թէ Գերմանացիները իրենց լրտեսների միջոցով տեղեակ են եղել Քիչնըրի եւ իր սպայակոյտի ճամբորդութեան եւ ճիշդ ժամանակին կարողացել են իրենց ուղարկած սուզանաւով պայթեցնել անգլիական զրահանաւը։ Բայց բոլոր տեսակի ենթադրութիւնները մինչեւ վերջերս հնարաւոր չեղաւ ստուգել փաստերով եւ վկաներով եւ ամբողջ 18 տարիներ այս կարեւոր դէպքը ռազմագէտների համար մնացել էր մութ շղարշով պատած։

Այսքան տարիների լռութիւնից յետոյ, վերջապէս Berliner Illustriete Zeitungի վերջին թիւերից մէկում լոյս տեսաւ մի Գերմանացու նկարագրութիւնը Քիչնըրի եւ իր սպայակոյտի արկածի մասին, որին ինքը պատահաբար մասնակից է եղել իր կարեւոր պաշտօնի բերումով։

Ռուսական «Պօսլ. Նովոստի» օրաթերթի ռազմական բաժնի աշխատակից գնդ. Շամսկի այս հետաքրքրական խնդրին նուիրած յօդուածից քաղում եմ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Գերմանացին որպէս մասնագէտ ծածկագիր հեռագիրների, պատերազմին զօրակոչի է ենթարկուել իբրեւ հասարակ զինուոր եւ նշանակուել է Նէյմիւնստէրի կեդրոնական կայանի անթել հեռագրատան մէջ։ Իր վրայ պարտականութիւն է դրուած եղել բանալ դաշնակիցներից բռնած ծածկագիր հեռագիրները։ 1916 մայիսի կէսին, Իռլանդի անգլեւգերմանական ծովային ճակատամարտից քիչ առաջ, Նէյմիւնստրի կեդր. կայանում իմացուեց որ գերմանական նաւատորմը պատրաստւում է ռազմական մեծ գործողութեան մը։ Ծածկագիրը բացող պաշտօնեաներին հրահանգ էր տրուած մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել բռնուած անգլիական ծածկագիր հեռագիրների վրայ եւ ամէնէն աննշան կասկածելի հեռագիրների մասին յայտնել հրամանատարութեան։

Այդ օրերին անգլիական անթելը, իր հերթին, անսպասելիօրէն նոյնպէս ցուցադրեց արտակարգ գործունէութիւն։ Եւ այդ բաւական էր, որ Գերմանացիները կռահէին թէ Անգլիացիները նոյնպէս ինչ որ կարեւոր գործի են պատրաստւում։

Պէտք էր անպատճառ պարզել թէ բանը ինչումն է։ Ճիշդ է որ Անգլիացիները ամէն օր փոխում էին իրենց ծածկագրերը, բայց եւ այնպէս գերմանացի մասնագէտները եղել են այնքան հմուտ իրենց գործին, որ չափազանց արագ կարողանում էին կոտրել նոր գաղտնիքներ։

Գերմանացի այս մասնագէտ պաշտօնեաները, որոնք բոլորն ալ հասարակ, պատկառելի մտաւորականներ էին, մեծ մասամբ մաթեմաթիկայի փրոֆէսօր, Նէյմիւնստէրի կեդրոն. կայանում աշխատում էին մի առանձնասենեակում, որի դրան վրայ մակագրուած էր. «Կողմնակի մարդկանց մուտքը բացարձակապէս արգիլուած է»։ Դրան մօտ միշտ կանգնած էին երկու ոստիկան զինուորներ։ Մի անգամ գիշերը բերում են մի կապոց նոր բռնուած հեռագիրներ, որոնցից մէկը գրաւում է ծածկագիր բացողի ուշադրութիւնը։

Այս հեռագրից պարզւում է, որ անգլիական մի նաւապետ, Օրկնի կղզիների շրջանից ծածկագիր հեռագրով յայտնում է անգլիական ծովային գլխաւոր հրամանատարութեան.

— «Համաձայն ինձ վրայ դրուած պարտականութեան, Օրկնի կղզիներից դէպի արեւմուտք, հարաւ եւ հիւսիս տանող ճամբաները քննեցի եւ գտայ ականներից ազատ»։

Քիչ վերջը, իրար յետեւից բերում են երկու կապոց հեռագիրներ, միշտ միեւնոյն բովանդակութեամբ մէկ մէկ հեռագիրներ, նոյն նաւապետից եւ ուղղուած միեւնոյն հասցէին։ Այս հեռագիրը մէկ ժամուան մէջ երեք անգամ կրկնուելու պատճառով, գերմանացի պաշտօնեան կռահում է թէ այս հեռաւոր հիւսիսային գծով թերեւս Անգլիացիները մտադիր են դէպի Ռուսիա մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք փոխադրել։ Անմիջապէս այս հեռագրի բովանդակութիւնը անթելով յայտնում են գերմանական գլխաւոր հրամանատարութեանը։ Վերջինս անմիջապէս հրահանգում է «Ս—75» խոշոր սուզանաւի պետ Բէյտցէնին, որ ականներ փոխադրելով էր զբաղւում, մեկնել դէպի Օրկնի կղզիները եւ մատնանշած ճամբաների վրայ ականներ տեղաւորել։

Մայիս 29ին, առաւօտ, ժամի 6ին նաւապետ Բէյտցէնը երեք ժամուան ընթացքում տեղաւորում է 34 ականներ եւ յունիսի 3ին անփորձ վերադառնում իր մշտական վայրը — Հէլիգոլանտ կղզին։

Այդ ատեն Նէյմիւնստէրի կեդր. հեռագրակայանի պաշտօնեաները չափազանց զբաղած էին Իւտլանդի նշանաւոր ճակատամարտի հետ կապ ունեցող հեռագիրների քննութեամբ։ Դեռ եւս գերմանական սուզանաւը չէր վերադարձել Հէլիգոլանտ կղզին, երբ յունիսի 2ին, բռնուած բազմաթիւ հեռագիրների կապոցի միջից մէկը առանձնապէս զարմանք եւ վրդովմունք է պատճառում ծածկագիրներ բացողներին։ Այդ հեռագիրը անգլիական մի փոքրիկ զրահանաւից էր, որ նախօրօք հաւար (S.O.S.) բարձրացնելով, յայտնում է որ ինքը Օրկնի կղզիների մօտ զարնուել է ականի.— Միանգամայն անհասկնալի է, խորհել են կայանի պաշտօնեաները, մի՞թէ Անգլիացիները հսկայ յածանաւ էին ուղարկել հետազօտելու դէպի Օրկնի կղզիները տանող գիծը, որպէսզի անցք ապահովէ մի փոքր նաւի, որ իր տարողութեամբ եւ նշանակութեամբ աւելի փոքր է այդ յածանաւից։ Ինչ էլ լինի, դժբախտաբար Անգլիացիները արդէն իմացան, որ գիծը ազատ չէ ականներից։

Որքան եղաւ հեռագրակայանի պաշտօնեաների յուզումը, երբ յանկարծ յունիսի 7ին, թերթի մէջ կարդացին.

— «Անգլիական նաւատորմի գլխաւոր հրամանատարը մեծ ցաւով յայտնում է, որ «Հէմշիր» զրահակիրը, որով Լորտ Քիչնէրը իր սպայակոյտով ուղեւորուել էր դէպի Ռուսիա, անցած գիշեր խորտակուեց Օրկնի կղզիներէն դէպի արեւմուտք։ Ցայտնի չէ թէ արկածի է պատահել շնորհիւ սուզանաւի թէ ականի։ Ծովը փոթորկալից էր եւ չնայած ձեռք առած միջոցների, քիչ յոյս կայ որ եւ է մէկին ազատելու»։

Ի՞նչ է պատահել, մի՞թէ Անգլիացիները փոքրիկ զրահակիրի խորտակումից յետոյ չգիտէին որ այնտեղ ականներ են դրուած։ Ինչո՞ւ են այնպիսի վտանգաւոր գծերով ճամբել իրենց սպարապետին։ Անհասկնալի է։ Միանգամայն անհասկնալի։ Իրօք, բանը ինչո՞ւմն է...

×

Յունիսի 5ին Քիչնըրը իր սպայակոյտով ժամանում է Սկապա-Ֆլօու եւ անմիջապէս նստում «Հէմշիր» զրահանաւը։ Ցայտնի չէ թէ ինչու համար ընտրել է այդ հիմնապէս հնացած նաւը։ Ինչպէս պատմում է ազատուած նաւաստի Բոբըրդսընը, «Հէմշիր»ի նաւապետը նախ որոշել է Օրկնի կղզիների արեւելեան կողմից անցնել։ Ակներեւ է որ ճիշդ նախազգացումով նաւապետը ուզեր է յառաջանալ այն գծով, որտեղ ականներ չէին դրուած (նրանք դրուած են եղել կղզիներից դէպի արեւմուտք, հիւսիս եւ հարաւ)։

Նաւապետին մատնանշել են թէ այդ գիծը չէ հետազօտուած եւ յայտնի չէ թէ ականներից ազա՞տ է թէ ոչ։ Բացի այդ, ճիշդ այդ ատեն Օրկնի կղզիների շրջանում փոթորիկը եղել է այնքան կատաղի, որ ականաւոր նաւերը չեն կարողացել բաց ծով ելնել, եւ ելնելու պարագային անգամ սաստիկ փոթորիկին չէին կարող ականներ որսալու աշխատանքով զբաղուել։ Այս պատճառով «Հէմշիր» զրահանաւը չէր կարող յառաջանալ դէպի չհետազօտուած արեւելեան շրջանը, ու-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

ԿԱՐՆՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԴԵՊՔԸ

Ժողովուրդը պահանջում է, որ տէրութիւնը հարկերը պակասեցնէ, գլխահարկը վերացնէ, եկեղեցին նորոգել տայ եւայլն։ Զօլախ Վահանը խրախուսում է ժողովրդին տեղի չտալ եւ պահանջել, որ բարենորոգումներ մտցուին և Բերլինի դաշնագրի 61րդ յօդուածը իրագործուի։ «Հակառակ պարագային, ասում է նա, լաւ է ամէնքըս մեռնինք եւ ազատուինք այս անտանելի վիճակից»։

Մինչ Արամը պատմում էր, Առաջնորդարանի կողմը նկատուեց ընդհանուր իրարանցում։ Արամը վազեց, որ իմանայ, թէ ի՞նչ է պատահել։ Պարզուեց, կուսակալից նոր ազդարարութիւն է եկել, որ իբրեւ վերջնագիր՝ պահանջում է անմիջապէս ցրուել, այլապէս ինքը ստիպուած կը լինի ուժի դիմելու։ Կոլլօները աշխատել են համոզել ժողովրդին, որ կատարէ կուսակալի հրամանը, բայց երիտասարդները յարձակուել են նրա վրայ եւ երկսին ծեծել։ Դրա վրայ գերեզմանատան բազմութիւնը վազում - հաւաքւում է Առաջնորդարանի մօտ։

Այդ իրարանցման վայրկեանին զինուորների մի գունդ կանոնաւոր քայլերով, ռազմական ամէն գործողութեան պատրաստ, մօտենում է եկեղեցուն եւ բակը մտնելով՝ շարւում է եկեղեցու դրան մօտ։ Զօրքի հրամանատարը վերջին ազդարարութիւն է անում Առաջնորդարանին՝ մինչեւ երեք ժամ բանալ եկեղեցին, սովորական ձեւով, զանգակներ զարնել, ժամասացութիւն կատարել, որից յետոյ ժողովուրդը հանգիստ ու խաղաղ պէտք է ցրուի իր տները՝ միւս օրը չզօռարուելու պայմանով։ Եթէ այս պահանջը չկատարուի, հրամանատարը սպառնում է բռնի ույժ ի գործ դնել։

Ժողովուրդը մերժեց կատարել զինուորական պետի հրամանը եւ պահանջեց, որ զինուորները դուրս գան եկեղեցու բակից։ «Դէբրակցեաններն» մի փոքրիկ խումբ գրգռում էր ժողովրդին եւ յորդորում՝ լինել անվախ ու չհրաժարուել պահանջներից։

Մինչ Առաջնորդարանի շուրջ տեղի էր ունենում այս ամէնը, քաղաքի հեռաւոր մասերում եւս նկատւում էին շարժումներ. կազմ ու պատրաստ զօրամասեր կարգադրութեան էին սպասում. Թուրք ամբոխը խմբուած փողոցներում՝ սպասում էր ազդանշանի։ Նրանք դեռ չէին համարձակւում մտնել Հայոց թաղերը։ Տեսնելով, որ Հայերը բաց չէին անում իրենց խանութները, իրենք էլ գոցել էին խանութները եւ հեռացել շուկայից։ Այնպէս որ շուկաներում տիրում էր մեռելային լռութիւն։

Եկեղեցու բակում միաժամանակ տեղի ունեցաւ երկու դէպք։ Տեսնելով, որ զինուորները մնացել են անշարժ եւ չեն հեռանում եկեղեցու բակից, ամբոխը երթալով խռնուեց նրանց շուրջը, օղակը աւելի եւ աւելի նեղացաւ։ Հեռուից եկողները՝ զինուորներին տեսնելու ցանկութեամբ՝ ճնշում էին շրջան կազմած բազմութեան. սրանք էլ սեղմում էին զինուորներին, մէկ-մէկ հրում էին նրանց։ Զինուորները ազատ տեղ բանալու և բազմութիւնը վախցնելու համար, յանկարծ, հանեցին սուինները եւ չարժեցին ամբոխի վրայ։ Մի պահ տիրեց խուճապ. բազմութիւնը ալեկոծուեց, յետ ու առաջ ընկաւ եւ հոսանքը ալիքաձեւ ծածանումներով հասաւ մինչեւ գերեզմանատան մեծ դուռը։

Այդ պահուն, Դէբրակցեանի եղբայր Տիգրանը քաշում է ատրճանակը եւ կրակում զինուորների վրայ։ Երկու զինուոր տապալւում են գետին։ Մի քանի զինուորներ վիրաւորներին վերցնում եւ անմիջապէս տանում են հիւանդանոց։ Թուրք ամբոխը տեսնելով վիրաւորուածներին՝ կարծում է, թէ զինուորների եւ Հայերի միջեւ կռիւ է տեղի ունենում, եւ սկսում է մօտենալ հայկական թաղերին։

Ճիշդ այն րոպէին, որ Դէբրակցեան Տիգրանի ատրճանակն էր դատարկւում, մի ատրճանակ էլ պայթեց առաջնորդարանի դրանը. Փաստըրմաճեան Ցարութիւն էֆէնտին վերեւից ներքեւ գալով՝ կանգնում է սանդուխների վրայ եւ զօրագնդի պետին հրամայում է եկեղեցու բակից հանել եւ դուրս կանգնեցնել զինուորներին, հակառակ պարագային ամբոխի աւարքի ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'ընկնի նրա վրայ։ Երկրորդ անգամ տրաքում է Դէբրակցեան Տիգրանի ատրճանակը։ Պայթում է եւ Փօլիս Մուրատի ատրճանակը ուղղած ճիշդ Փաստըրմաճեան Ցարութիւնի սրտին, բայց գնդակը նպատակից վրիպելով՝ կպչում է Մշեցի Ժամկոչ Վարդանին։ «Կրակ», լսւում է հրամանատարի ձայնը, եւ բոլոր հրացանները դատարկւում են օդի մէջ։ Ամբոխը, խրտնած հօտի պէս, ցրւում է գալիս այս ու այն կողմ։ Սկսում են շարժուել սուինները. զինուորները աշխատում են եկեղեցու բակը մաքրել ժողովրդից։

Ուսումնարանի զանգակը եռանդով հրաւիրում էր աշակերտներին պատսպարուել դասարաններում, բայց ես տեղից չշարժուեցի։ Աչքս յառած գերեզմանատան կողմը՝ ամբողջովին լսելիք էի դարձել եւ սրտատրոփ հետեւում էի դէպքերին։ Այլեւս հրացանի ձայներ չլսուեցին։ Երեք պայթիւն սկիզբը, ապա մի խումբ որոտագին պայթիւն, եւ ամէն ինչ վերջացաւ։ Գերեզմանատան ամբոխը սարսափահար՝ վազվզում էր դէս ու դէն, բարձրանում էր պատերի վրայ եւ ցատկում - ընկնում դրսի կողմը։

Փախչող փախչողի էր...

Հեռուից լսւում էր Թուրք ամբոխի ձայնը։ Սկիզբը աղմուկը մօտ էր, բայց հետզհետէ եկեղեցու շրջապատից հեռանալով՝ անորոշ հծծիւնի վերածուեց։ Գործողութիւնները փոխադրուեցան քաղաքի կեդրոնը։ Եւ խոր լռութեան մէջ, յանկարծ, լսուեցան զինուորական չափաւոր տխուր հնչիւնները, որոնք քամինելի տպաւորութիւն թողին վրաս։ Տեսուչներից մէկը կատաղելու համար, գաղտագողի իջայ ներքեւ եւ աննկատելի կերպով սպրդեցի մեր դասարանից ներս։

Ընկերներս կուչ էին եկել սարսափահար։ Քամին երբեմն հեռուից մեր ականջին հասցնում էր Թուրք մոլեռանդ ամբոխի կատաղի ոռնոցները։ Մեր ուսումնարանը պաշարուած էր զինուորներով։ Զօրամասերը անց էին կենում հայկական փողոցներով եւ կանգ առնում այնպիսի կէտերում, որ փողոցը անգործածելի էր դառնում։ Բոլոր դռները փակուած էին եւ լուսամուտների փանդակները դըրուած։ Ոչ մի գլուխ չէր համարձակւում երեւալ կտուրների վրայ։ Կոտորած էր. Թուրքերը կողոպտում ու սպանում էին անզէն եւ անպաշտպան Հայերին։

(Շար.)

նենալով ապահովութեան համար իր առջեւից ականաւոր նաւերը:

Եւ վերջապէս եղել է մէկ հատիկ տեղեկութիւն — «Օրկնի կղզիներից ղէպի արեւմուտք գիծը ազատ է ականներից»: Ուստի նաւապետին մը-նում է ուղեւորուել այդ գծով:

Զրահանաւի մեկնելու պահուն ստաց-ուել է նոր հրաման.— «Երկու ական-նակիրներ զրահանաւին ուղեկցին սուզանաւերի յարձակումից ապահովելու համար»:

Յունիսի 5ին, երեկոյեան, «Հէմ-շիր»ը բարձրացրել է խարիսխը եւ դուրս եկել ծով, ունենալով քովերից եւ առաջից ականակիրները: Սաստիկ փոթորիկի պատճառով ականակիր-ների գործը դժուարացել է: Շուտով պարզուել է որ ականակիրները այդ փոթորիկին յառաջ շարժուել չեն կա-րող: «Հէմշիր»ը միայն կարող է իր ճամբան շարունակել շնորհիւ իր ծան-րութեան: Կարճ տատանումից յետոյ զրահանաւի հրամանատարը հրահան-գում է ականակիրներին յետ դառնալ: Այսպիսի եղանակին ոչ մի սուզանաւ չի կարող յարձակիլ:

Վերջապէս եղել է բացորոշ տեղե-կութիւն — «Գիծը ականներից ազատ է»: Զրահանաւը մինակ մնալով շա-րունակում է իր ճամբան՝ մեծ դժուա-րութեամբ յաղթահարելով հսկայ ա-լիքներին: Գնալով փոթորիկը աւելի է սաստկանում: Առաւօտեան ժամը 7.30ին հսկայ փարթամ նաւի ցռուկի կողմում, ջարդած զրահանաւը մի կերպ դիմանում է ջրի երեսին, բայց եւ այնպէս հրաժարւում է ղեկին հը-պատակելուց: Ժամը 7.45ին երկրորդ պայթումը, երկրորդ ականը... Այն ատեն միայն նաւապետը հրամայում է բոլորին հաւաքուել տախտակամա-ծի վրայ: Առաջին հոգը — փրկել Քիչ-ներին: Նաւապետը սպաներին հրա-մայում է.

— «Իջեցնել ցռուկի մակոյկը»:

Այդ ժամանակ ցռուկի վրայ երե-ւում է մարաջախտ Քիչները ծովային սպայ Կամպանիի ուղեկցութեամբ: Զրահանաւի մէջ լայն հոսանքով ջուր է լեցւում եւ նաւը սկսում է թեքել դէպի ձախ: Նաւապետը իր կամրջա-կից ձայնարձակով գոռում է Քիչնե-րին, խնդրելով կարելի եղածին չափ շուտով նստել ցռուկի մակոյկը: Մի վայրկեան տատանումից յետոյ Քիչ-ները մի անհաստատ քայլ է անում դէպի յառաջ: Նաւապետը նորից պն-դում է իր պահանջը: Այն ժամանակ մարաջախտը կարծես սթափուելով յանկարծ կանգ է առնում եւ անշարժ, հանդարտ դէմքով, պաղարիւն հայ-եացքը ուղղում դէպի ծովը եւ նաւը: Զորս սպաներ Քիչների մօտ վազելով թախանձագին խնդրում են իրենց օգ-նութեամբ շտապել դէպի ցռուկի մա-կոյկը: Քիչները շարունակում է ան-շարժ դիտել ողբերգական տեսարանը: Ծովային սպայ Կամպանին Քիչների թեւիցը բռնելով գոռում է նաւազնե-րին, որոնք համխմբուած էին սպա-ների շուրջը.

— «Ճամբայ տուէք Լորտ Քիչնե-րին»:

Ճիշդ այդ վայրկեանին զրահանաւի յառաջամասը ուժգնօրէն խրուելով, անմիջապէս ընկղմում է: Օրկնի կղ-զիներից մէկի վրայի դիտարանից հե-ռադիտակով արկածը դիտելով, ան-միջապէս դիտարանի պետը վազում է մօտակայ հեռագրակայանը: Հերթա-պահ պաշտօնեան քնած էր: Երբ որ նրան արթնացնում եւ յայտնում են «Հէմշիր»ի արկածի մասին, որին յայտնի էր թէ այդ նաւով Քիչներն էր ճամբորդում, յանկարծակիի գալով սաստիկ յուզումից եւ վախից ուշա-թափւում է: Այս պատճառով արկածի մասին տուած հեռագիրը Սկապա-Ֆլօուի հրամանատարութեան, ուշ է հասնում: Ծովային հրամանատարու-թեան տակ ազատ են լինում միայն յածանաւերը, որոնց անմիջապէս ու-ղարկում են արկածի վայրը եւ հազիւ յաջողւում է փրկել միայն մի քանի նաւազների:

Այսպէսով, ուրեմն, տեսնում ենք, որ աւանդական «լրտեսները» այս գործում դեր չեն ունեցել: Գերմանա-ցիներին յաջողուել է այս արկածը գլուխ հանել, նախ եւ առաջ, շնորհիւ հիանալի սարքուած, ճշգրիտ, ան-թերի եւ գաղտնաբար աշխատող ան-թել հեռագրի, ինչպէս նաեւ իրենց համար դէպքերի բարեյաջող դասա-ւորման: Չլինէր այնքան սաստիկ փո-թորիկ, զրահանաւը կ'երթար յածա-նաւերի ուղեկցութեամբ, որոնք կա-րող էին Քիչներին եւ իր ուղեկիցնե-րին փրկել առաջին պայթումից յե-տոյ: Վերջապէս զրահանաւը կարող էր վտանգաւոր շրջանը անցնել իր առջեւից ունենալով ականահաւաք նա-ւերը:

ԲԵՆՕ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Մ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԷՆ
(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ.— Այսօր, չարաթ, յիշատակի հանդէս մը կը կատարուի վաղամեռիկ բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեանի մահուան տասնամեակին առթիւ:

Ստորեւ՝ շարք մը ոտանաւորներ իր երկու հատորներէն, «ՏՐՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ» (1921) «ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԳԵՐ» (1922).— (Ամենավերջինը իր վերջին ճիչն է):

Սպասում

»»» :«««

Այս իրիկուն,
Ահ, տարօրէն քաղցրութիւնը իմ աչ-
քերուս...
Իմ աչքերուս՝ որոնց շքեղ գիշերին
մէջ՝
Ահա՛, ահա՛,
Հոգիս եկեր կը քնանայ...
Իրա՛ւ, իրա՛ւ, աչքերուս մէջ
.. Ահ, չէ՞ք տեսներ
Հոգի՛ս է որ պառկած հիմա
Յըստակ յըստակ կը քընանայ...
Կը քընանայ անտառներու կոյսի մը
պէս,
Իր երազին շըղարշներով փաթթուած..
Ու երազին մէջ կ'երգէ.—
Ան հիմա
Պիտի գա՛յ...

Այս իրիկուն,
Ահ, տարօրէն քաղցրութիւնը ճամբա-
ներուն...
Իրա՛ւ, իրա՛ւ, չէ՞ք լըսեր դուք,
Երգը երկինք նետուող շըքեղ սա հաւ-
կերուն՝
Որ հովին հետ կը պարեն պար մը հե-
թանոս
Արեգակին ու Աստուծոյ փառքին հա-
մար...
Ահ, անոնց կեա՛նքը խորունկ...
Եւ Ուժն անոնց
Քարէն աւիշ ստեղծող սէգ արմատնե-
րուն...
Ու անոնց Սէ՛րն, ու անոնց կա՛մքն
ըլլալու
Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, ինչ երկիւղած պաշ-
տամունքով
Սա ծերունի բաղեղն երկինք կը մագլ-
ցի՝
Համբուրելու գեղեցկութիւնն արեգա-
կին...
Այս որքա՛ն վարդ հընամենի պատերն
ի վեր...
Իրա՛ւ, իրա՛ւ, չէ՞ք լըսեր դուք,
Երգը Ցոյսին
Որ այս գոյն - գոյն ու կըրքոտ
վարդերէն դուրս
Ծիածանի շըքեղանքով մը կը հոսի...
Ան հիմա
Պիտի գա՛յ...

Ու կը քալե՛մ, ու կը քալե՛մ
Այս բըռընկող կանանչ ու մեծ հըրդե-
հին մէջ՝
Հըպարտ, պայծառ քայլերով...
Ու կը հոսի մազերս ի վար, ծոծրակս
ի վար,
Դըղըրդելով զօրշ թըմրութիւնն
Իմ այս վըտիտ մարմինիս՝
Ուրախութիւնն արեգակին...
Ան հիմա
Պիտի գա՛յ...

Բլուրին վրայ

»»» :«««

Եկո՛ւր, իմ աղուոր,
Այս գիշեր հո՛վ կայ,
Լոկ հոս է անդորր
Ահ, հաւատա՛ որ
Հոգիս կը ցանկայ
Ո՛չ թէ լուսընկայ
Այլ անդո՛ւնդ խոր,
Եկո՛ւր, իմ աղուոր,
Այս գիշեր հո՛վ կայ...
Ծովը հեռաւոր
Տե՛ս կը հեկեկայ,
Այս գիշեր հո՛վ կայ...
Քոյր, հաւատա՛ որ
Հոգւոյս մենաւոր
Այս գիշեր մա՛հ կայ,
Տե՛ս կը հեկեկայ
Ծովը հեռաւոր ...
Եկո՛ւր, իմ աղուոր:

Վերջալոյս

═ ○ ═

Բըռընկեցա՛ն վերջալէս
Մեռնող գոյները երկընքին.
Կ'ուզէի որ ճիշդ այսպէ՛ս
Մեռնէր հիւանդ իմ հոգին...
Բո՛ց մը հըզօր եւ հըպարտ,
Հոգ չէ թէ շուտ մարելու.
Պերճ հըրդեհո՛ւմ մը հանդարտ՝
Բոպէ մ'անհուն ապրելու...
Ու յետոյ մահը թող գա՛ր,
Ինչպէս եկաւ երկընքին.
Ո՞վ այսպէս մահ չի բաղձար՝
Ուրկէ աստղե՛ր կը ծնին...

Բանկոյ խրկնամուտ

═ ○ ═

Կեանքի յոյզերը հոգիս նորէն կը փո-
թորկեն...
Նորէն վըսեմ գինովն եմ ես այս իրի-
կուն
Ամբողջ օրը,
Հոգիս անուշ տառապանքի մը շըթ-
ներով
Վարդենիի մը լըռութիւնն է լոկ խը-
մեր ...
Ամբո՛ղջ օրը, ամբո՛ղջ օրը,
Ես երազեր եմ, արեւուն տակ ծըրա-
րաղբած,
Վաղուան արիւնս, Արշալոյսին պէս
գեղեցիկ,
Զոր ինձ համար նառագայթներն ան-
հունին
Սա օրհնուած ցորենները մէջ լուռ
կ'երկնեն...
Ու ահա նորէ՛ն, ահա նորէն
Ցորդումն Ցոյսին արքայական ալ-
բիւրներուն
Որոնք կ'անցնին մայրամուտի սա մեծ
ժամուն,
Իմ հոգիիս ծաղի՛կ բացող անդունդ-
ներէն...
Ի՛նչ յուզումով, դըղըրդող ի՛նչ սար-
սուռներով
Կ'անշարժանամ՝ մայրամուտի սա
մեծ ժամուն,
Ունկընդրելու կեանքի այս մութ փո-
թորիկին՝
Որ անծանօթ երկինքներէ կ'իջնէ յան-
կարծ
Իմ քընացող արիւնս այսպէս ալեկո-
ծել...
Օ բի՛ւր կայծեր կ'ելլեն մտածումս
հըրդեհելու...
Ու կամքըս որ այս հըրդեհէն կը բը-
ոընկի
Նոր կատարներ կը նուաճէ յանկար-
ծօրէն
Դէպի անտառը երազուած...
Ու ահ, խըռո՛վքը ալ վայրենի իմ հո-
գիիս
Երբ ան կ'ապրի՝ մայրամուտի սա մեծ
ժամուն,
Այսպէս գինով ու խելայեղ՝
Քերթուածն Հողին ու Աստուծոյ...
Ու ահ, սարսուռն երակներուս, մինչ
կը շտապեմ,
Մայրամուտի սա մեծ ժամուն,
Այս մահամերձ երկընքին դէմ՝
Վաղուան բոսոր Արեգակին երազան-
քէն
Շըքեղօրէն խենթենալու:

Գողութիւն

═ ○ ═

Կիսամութին մէջ հոգիիդ
Պիտի իջնեմ այս իրիկուն,
Քանի մը վարդ աղուափըթթիդ
Պիտի գողնամ ու տանիմ տուն:
Պիտի արդեօք վըշտանա՞ս դուն:
Գարո՛ւն է, քոյր, ամէն տունի...
Իմ տունըս, տես, ծի՛լ մը չունի...

Հովոս գիշեր

═ ○ ═

Մոմըս տակաւ կը մարի,
— Հոգիս դատարկ է նորէն —
Գիշերուան հովն ուժգնօրէն
Հին ցաւերս կը փարի...
Մտածումներս կը հատնին.
— Հոգիս դատարկ է նորէն —
Ցուրտ բարձերուն ծայրերէն
Ցաւոտ յուշեր կը ծըլին...
Սիկառս յուշիկ կ'սպառի.
— Հոգիս դատարկ է նորէն —
Կապոյտ ծուխը հեզօրէն
Կ'երազկոտի, կը ցնդի...
Միտքըս Ոչին կը յարի.
— Հոգիս դատա՛րկ է նորէն —
Գիշերուան հովն ուժգնօրէն
Ա՛լ ցաւերս թող փարի,
Մոմըս տակաւ կը մարի...

Աղաւնի

»»»·«««

Երբ մարեցաւ աստղը բարի՝
Գըլուխս իր ուսին դրի...
Ահ, լոկ այդ տե՛ղ
—Թաւիշ անգին —
Ձեռքը կեանքին
Զունէր աղեղ...
Ու ժպտեցա՛ւ կոյսը բարի՝
Երբ ցաւըս իր ուսին դրի...

■■■

Թողէ՛ք զիս, ննջե՛մ...
Այնքա՛ն եմ խռով
Գարուն գիշերով...
Ո՛վ եմ ես, ի՛նչ եմ...
Թողէ՛ք զիս, դեւեր...
Մի՛ նետէք զիս ծով
Գարուն գիշերով...
Սիրտ չունի՞ս դուն, Տէր:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

Ալեքսանդրէթի սանճաքը եւ Թուրքիա

○○○○

Ալեքսանդրէթի սանճաքը 5 հազար քառակուսի քիլոմէթր կը հաշուուի: Այս հողամասին վրայ, պաշտօնական տուեալներով, կ'ապրին 129,970 հո-գի: Զարձանագրուածներու թիւը կը հաշուուի 20 հազարի չափ: Արձանա-գրուածներէն 48,970ը Թուրք են, 37,-209ը Ալէվի, 17,655ը Հայ, 14,606ը Ա-րաբ իսլամ, 9,390ը Արաբ քրիստոն-եայ, 2200ը զանազան — Չէրքէզ, Քիւրտ, Հրեայ եւն.:

Թուրքերը կը կազմեն ամբողջ ազ-գաբնակչութեան 37.6 առ հարիւրը, Ալէվիները՝ 29.3 առ հարիւր, Արաբ-ները (քրիստոնեայ եւ իսլամ) 8.4 առ հարիւր, Հայերը՝ 13.5 առ հարիւր: Թուրքերը, այսպէսով ազգաբնակչու-թեան կէսն իսկ չեն կազմեր:

Ազգաբնակչութեան ճնշող մեծա-մասնութիւնը կը ժխտէ Թուրքիոյ իշ-խանութիւնը, դառն յիշողութիւններ ունենալով: Ատոնք Հայեր են, Ալէվի-ները եւ Արաբները:

Եթէ Թրքական պետութեան կողմը հակածներ կան, այդ ալ պէտք է փըն-տռել Թրքութեան մէջ միայն: Թուրք տարրի որոշ մասը նմանապէս հաշտ աչքով չի դիտեր Թրքական ռանձգու-թիւնները: Ալեքսանդրէթի սանճաքի ազգաբնակչութեան երկու երրորդը բացարձակապէս դէմ է Թուրքիոյ քա-ղաքականութեան:

ՊԱՐԹԵՒՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

═ ○ ═

Մոսկուայէն կը գրեն թէ Թուրքես-տանի եւ Պարսկաստանի սահմանա-գլուխին վրայ, Ասխապատէն 15 քի-լոմէթր հեռու, երեւան հանուած են հին քաղաքի մը աւերակները: Իզվես-տիա կը կարծէ թէ Պարթեւներու ա-ռաջին մայրաքաղաքն է այդ, որ ծա-նօթ է Նեսա անունով:

Ռուս հնախօսները, որոնք Արեւելքի հին պատմութիւնով կը զբաղին, վեր-ջերս այն եզրակացութեան եկած էին թէ պարթեւական մայրաքաղաքը կը գտնուի Պարսկաստանի սահմանագլ-ուխին վրայ: 1931ին Թուրքմենիստա-նի պատմագիտական հետազօտու-թեանց յանձնախումբը մեծ չահագր-գռութեամբ սկսեր էր քննել Կոպտ Տաղի լեռնաշղթային ստորոտը: Փր-րոֆ. Պաչկիրով կը ձեռնարկէ պե-ղումի եւ առա յաջողութեամբ կը պսակուին իր պեղումները: Երեւան հանուած են մեհեաններ, պալատներ, բնակարաններ, ջրամբարներ, փողոց-ներ: Քաղաքը կը շրջապատեն 48 աշ-տարակներ: Քաղաքին տրամագիծն է 5 քիլոմէթր: Քաղաքին կեդրոնը, ա-ւազներու տակէն երեւան հանուեցան արքայական պալատն ու մայր մեհեա-նը: Ձեռք անցան կրօնական ծէսի յատուկ բազմաթիւ առարկաներ, մաս-նաւորապէս «Հերակլէսի գաւազանը»: զոր կը կրէին պարթեւ քուրմերը:

Պեղումները կը շարունակուին:

ԴԵՂՓԻՍԻ ՄԵՀԵԱՆԸ

○○○○

Տասը տարիէ ի վեր տէր եւ տիկին Սիքէլիանոսի հովանաւորութեան տակ աշխատանք կը կատարուի Յու-նաստանի մէջ, վերականգնելու հա-մար Դեղփիսի մեհեանը, որուն աւե-րակները երեւան հանուած էին ֆրան-սական պատմահնախօսական յանձնա-խումբի մը կողմէ: Մեր ընթերցողնե-րը կը յիշեն թէ 1927ին եւ 1930ին ինչ փայլուն հանդիսութիւններ կատար-ուեցան, թատերական ներկայա-ցումներ, որոնք կը վերակենդանացը-նէին Դեղփիսի փառքի օրերը: Սիքէ-լիանոս, կառավարութեան աջակցու-թիւնն ապահովելով ներկայիս կ'աշ-խատի Դեղփիսի տալ միջազգային ուխտատեղիի մը հանգամանքն ու յարմարութիւնները:

Դեղփիսի ուխտատեղին պիտի դառ-նայ քաղաք մը, ուր հոգեր պիտի յառաջացուին զանազան երկիրներու՝ «ազգային տուներ» շինելու համար իրենց, միշտ պահելով ճարտարապե-տական ներդաշնակութիւն մը ուխտա-տեղիին ամբողջական պատկերին հետ: Պիտի շինուի նաեւ ընդարձակ սրահ մը ժողովներու համար, թան-գարան մը, մատենադարան մը:

Շինութեանց յատկացուած է 20 մի-լիոն տրախմի:

Ասկէց զատ, անմիջական ծախքե-րուն համար տարեկան 1,500,000 տը-րախմի պիտի տրուի կրթական նախա-րարութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ գպրոցներու տուրքէն 500,000 տրախ-մի, յատկապէս պատրաստուած դը-րօշմաթուղթի մը հասոյթը եւ զանա-զան նուիրատուութիւններ:

ՄԱՄՈՒԼ
Արժանաւոր Հայը

═ ○ ═

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագ-րով խմբագրականի մըմէջ, որ նուիր-ուած է ողբացեալ Վահան Գարդաշ-եանի (15 յունիս).

— «Զափազանց հետաքրքրական ու միաժամանակ ուսանելի գիրք մը պի-տի ըլլար երիտասարդ սերունդներուն համար, եթէ երբեք զուրգուրոտ գրիչ մը խնամքով գրի առնէր եւ հատորի մը վերածէր այս ինքնատիպ ու զար-մանալի Հայուն հարուստ եւ բազմա-բեղուն կեանքը:

Կեսարացի էր, ծնած 1880ին (?), Գարդաշեան ընտանիքին մէջ, որ հի-նէն ծանօթ էր Եոթի Գարդաշեան ա-նունով (ըստ երեւոյթին՝ եօթը եղ-բայրներ էին հին Գարդաշեանները): Վահանին դժբախտ մայրը, Տիկ. Մա-րի, ողջ է եւ այժմ կը գտնուի Պոլիս, հայրը՝ Նազար՝ մեռած է. Կեսարիոյ մէջ մեռած է նաեւ իր մէկ եղբայրը (Արմենակ), իսկ միւս եղբայրը՝ Կա-րապետ՝ այժմ կը գտնուի Ռումանիա, ուր կը գտնուի նաեւ իր մէկ քոյրը՝ Կիլիլի (Քէրէստէճեան), իսկ միւսը՝ Հրանոյշ (Ֆրէնկեան), կը գտնուի Պոլիս:

Կեսարիոյ մէջ ճիզվիթներու դպրո-ցը աւարտելով՝ Վահանը հազիւ տարի մը առեւտրական կեանքի կը նուիր-ուի, ապա կ'անցնի Իզմիր, ուր ութ ամիս մնալով իր նամրու ծախքը կը տնտեսէ դէպի Ամերիկա, ապա կ'անց-նի այդ երկիրը եւ գործաւորի չարքաշ կեանք մը վարելով՝ միաժամանակ թէ իր ապրուստը կը շահի եւ թէ բարձ-րագոյն կրթութիւն կը ստանայ, փայ-լուն ձեւով աւարտելով համալսարա-նի իրաւաբանական բաժինը եւ ստա-նալով փաստաբանի տիտղոս: Անթերի կերպով գիտէր անգլիերէն լեզուն եւ հմուտ իրաւաբանի համբաւ ունէր: Երբ իր յաջողութիւններուն զուգա-հեռ իր մէջ գլուխ չցցէր այն միւս, եզմիւտ Գարդաշեանը — անյոնչ եւ մոլեռանդ ուխտաւորը Հայ Դատի — այսօր մեզմէ յաւէտ բաժնուած վա-հանը թերեւս եւ ողջ ըլլար եւ նիւթա-կան զանձեր ունենար:

Ճակատագիրը սակայն այլ փառքեր վերապահած էր այս զարմանալի Հա-յուն, որ իր բազմահարուստ կեանքի ընթացքին ո՛չ վայելք որոնեց, ո՛չ նիւ-թական գանձեր եւ ոչ ալ աննիւթա-կան փառքեր:

Հրաժարեցաւ այն ամէնէն ինչ որ երկրային է եւ իր հոգին, իր երազ-ները, իր բովանդակ էութիւնը դրաւ հայ դատին մէջ:

Անշահասէր, սակաւապէտ, ճշմա-րիտ տէրվիշ մը, չարքաշ ու անյոգնջ, անխախտ ու աննկուն, յանդուգն ու ստեղծագործող, փայլուն եւ ար-տակարգօրէն հմուտ ու կարող իրբեւ բանագնաց, — Գարդաշեան իր այս հոգեկան, մտաւոր ու բարոյական բացառիկ գանձերը անտրտունջ բերաւ եւ ամբողջովին ի սպաս դրաւ իր սի-րած Դատին:

Ու տասնամեակներ շարունակ ող-ջակիզեց իր հոգին, լռութեան մէջ հալեցաւ ու մաշեցաւ, անընդհատ ա-բար տուաւ իր ունեցածէն շատ աւե-լին, առանց երբեք ո եւ է մէկէն ռեւէ բան պահանջելու՝ իբր նիւթ կամ տիտղոս:

Սակայն փառքերէն մեծագոյնը կեր-տեց իրեն համար նոյնացնելով իր ա-նունը Հայ Դատին, ամբողջութեամբ շաղախուելով անոր եւ դառնալով մէ-կը այն դէմքերէն, որոնց անունները Հայկական Հարցին հետ միասնաբար պիտի փոխանցուին սերունդ առ սե-րունդ:

Զարմանալի մարդ էր իր ճկարա-գրով,— մենաւոր էր այս աշխարհին մէջ. ոչ ոք ունէր իբր կռուան, ո՛չ ընտանիք (ամուսնացած չէր), ո՛չ կուսակցութիւն (համակիր էր Դաշ-նակցութեան, բայց դաշնակցական չէր), ոչ հարազատներ (որոնք հեռու էին իրմէ), ոչ հարստութիւն (որ մեր-ժած էր, իր առաքելութեան իսկ բե-րումով), եւ ոչ աթոռ ու տիտղոս (ո-րոնցմէ այնքան հեռու էր):

Իր միակ ընտանիքը, իր միակ կու-սակցութիւնը, իր հարազատները, իր աթոռն ու տիտղոսը — Հայ Դատն էր: Նոր Իսրայէլ Օրի մը, տարբեր շաղախով ու տարբեր ճկարագրով:

Ու յանուն այդ Դատի, լուռ ու ան-խօս, տասնամեակներ շարունակ իր հոգին քամեց, ու այդ ճամբան ալ ինկաւ անտրտունջ, առանց իր ժողո-վուրդէն որ եւ է բան պահանջելու:

Մահէն յետոյ պիտի ուզէինք ա-ռանձնաբար, անկեղծ ջերմութեամբ մը սիրել զինք, բայց ուշ է արդէն...

Ներէ՛, սիրելի Վահան, եթէ քու կենդանութեանդ արժանաւորապէս չը-գնահատեցինք ու չսիրեցինք քեզ:

Մեր յանցանքի միակ պատասխա-նատուն դուն էիր, քու անսահման ան-շահախնդրութեամբ եւ անսահման համեստութեամբ»:

Մարզպանին Սուրիոյ պատուիրակը կ'այցելէ երեւփոխան Հրաչ Փափազեանի

«Ազդակ» մէջ կը կարդանք (21 յունիս).—

Կիրակի 17 յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 6ին նախապէս տրուած ժամադրու-թեամբ մը, մարզպանութեան պատուիրակ Պ. Լավասթըր այցելութիւն տուաւ Հալէպի հայ երեսփոխաններէն Պ. Հրաչ Փափազեանի:

Պ. Հրաչ Փափազեանի տան փողոցի ամբողջ երկայնքին 250է աւելի սկա-ուտներ իրենց գաւազաններով ցանցեր էին խուռներամ բազմութիւն մը որ հաւաքուեր էր յարգանքի ընդունելութիւն մը ընելու թանկագին եւ սիրելի պատուիրակին:

Ժամը ճիշդ 6ին Պ. Լավասթըրի ինքնաշարժը կանգ առաւ Պ. Հրաչ Փա-փազեանի դրան առջեւ, սկաուտները պատուի առին, իսկ ժողովուրդը կը ծա-փահարէր եւ «կեցցէ»ներ կը բացագանչէր: Պատշգամէն ծաղիկներ կը թափ-ուէին իր անցքին վրայ, երբ Պ. Լավասթըր բնակարանէն ներս կը մտնէր:

Սիրալիր կերպով եւ ընտանեբար ընդունուեցաւ Պ. Լավասթըր Պ. Փա-փազեանի տան մէջ ուր կը գտնուէին Ազգ. Գաւառ., Քաղաք., Թաղական եւայլ մարմիններու ներկայացուցիչներ, Ազգ. վարժարանի տնօրէնութիւնը, Հ. Օ. Խաչի ներկայացուցիչը եւ ուրիշ քանի մը հրաւիրեալներ եւս:

Ներկայ էին նաեւ նախկին Հանր. շինութեանց նախարար Լաթիֆ պէյ Ղանիմէ եւ Ալեքսանդրէթի հայ երեսփոխան Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան:

Պ. Լավասթըրի այցելութիւնը տեւեց մօտ մէկ ժամ եւ տեղի ունեցաւ մը-տերմիկ եւ սիրալիր խօսակցութիւն: Հիւրերը պատուուեցան կարկանդակներով պաղպաղակով եւ շամփանիայով: Այս առթիւ Պ. Մ. Խըլիզաթեան ուղերձ մը կարդաց, որուն պատասխանելով Պ. Լավասթըր, ըսաւ թէ իր զգացումները ու վերաբերումը դէպի հայ ժողովուրդը նոյնը պիտի մնան հոս կամ այլուր ու պիտի շարունակէ միշտ նոյն զգացումն ու գուրգուրանքը տածել հայ ժողո-վուրդի հանդէպ նաեւ հոնկէ ուր կը մեկնի: Շամփանիայի բաժակները պար-պուեցան Պ. Լավասթըրի կենաց. իսկ Լավասթըր խմեց Պ. Հրաչ Փափազեանի կենաց:

Սկաուտ փոքրիկ մը իր խմբապետին հետ ներկայացաւ Պ. Լավասթըրին եւ իբրեւ հայ սկաուտներու երախտագիտութեան եւ յարգանքին նշան գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց:

50ի մօտ սկաուտներ հեծելանիւներով ընկերացան Պ. Լավասթըրի ինքնա-շարժին, մինչեւ իր բնակարանը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, — Յունիս 10ին, Առ-նուվիլի անտառին մէջ, տեղի ունե-ցաւ Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի կողմէ կազմակերպուած դաշտահանդէսը, որ անցաւ մեծ յաջողութեամբ: Ար-դիւնքը՝ 750 ֆրանք 40 սանթիմ, Պ. Նիկողոսեանի կողմէ ամբողջովին նուիրուեցաւ տեղւոյս մանկապար-տէզին, որու համար վարչութիւնս կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւ-նը, միաժամանակ յուսալով, որ այս գեղեցիկ ձեռնարկը օրինակ կը ծա-ռայէ մեր հայրենակիցներուն:

Վարչութիւն
«Արարատ» Միութեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

մէջ, երեսս դարձուցած դէպի Սրբազանը: 8 — 10 ոտք հեռու էի: Կը քալէի երեսս դարձուցած կողմին հակառակ. միայն երբեմն կողմնակի կը դառնայի դէպի խորանը, ետեւս տեսնելու համար: Լսեցի աղմուկ մը եւ ծնծղայի խորտակում մը: Այդ աղմուկի առեն դէմքս դէպի խորան կը նայէր: Ցուցուեցայ: Երբ դարձայ, տեղս պահեցի: Նրբանցքին մէջ տեսայ.խռնուած ժողովուրդ: Ո եւ է անձ չտեսայ աղմուկէն ետք: Քալեցի դէպի Սրբազանը: Գլուխը ծռած մարդ մը տեսայ կորաքամակ: Բռնեցի: Լէյլէկեանն էր: Դանակը տեսայ այդ մարդուն մօտ: Դանակը վերցուցի, երգեհոնին (օրկ) քով նստարանին վրայ դրի: (Պ. Քամինսկի ցոյց տուաւ դանակը, զոր վկան ստուգեց իբր նոյն այն դանակը):

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբանը սկսաւ հարցումները:

— Դուն խո՞ւնկ կը ծխէիր: = Այո: — Թափօրին մէջ քանի՞ հոգի կար: = 12 — 14 հոգի:

— Դուն Թափօրին առջեւէ՞ն կ'երթայիր: = Այո:

— Քու ետեւդ կամ առջեւդ երգչախումբէն ո եւ է մէկը կա՞ր: = Իմ եւ Սրբազանին միջեւ Թափօրի առեն կային երգչախումբէն օրիորդներ եւ տղաներ եւ եպիսկոպոսը:

— Քու եւ Արքեպիսկոպոսին միջեւ քանի՞ զոյգ - կարգ մարդիկ կային:

= 6 — 7 կարգ:

— Երբ յուզումը լսեցիր, դէմքդ ո՞ր կողմն էր: = Խորանին կողմը:

— Երբ աղմուկ - յուզումը լսեցիր ու դարձար, քանի՞ հոգի տեսար: = Բազմաթիւ մարդիկ Փութալով խաղալու պէս իրարու վրայ էին:

— Ի՞նչ ըրիր բուրվառը այդ առեն եւ ի՞նչ ըրիր: = Աղջիկներէն մէկուն տուի: Ցետոյ ճեղքեցի կարգերը եւ երբ տեսայ դանակը, առի զայն, մինչ կուիւը դեռ կը շարունակուէր:

— Դուն կռիւին մէջ մտա՞ր: = Դանակը երգեհոնին քով դնելէս ետքը մըտայ կռիւին մէջ:

— Դեկտեմբեր 24ին երբ ոստիկանատուն գացիր, իրիկունը ժամը 7ին ըսի՞ր թէ դանակը գտար եւ թէ այդ դանակը Լէյլէկեանինն էր: = Դանակը գտնելս չըսի ոստիկանութեան:

— Ոստիկանատան մէջ ուրիշ Հայեր կայի՞ն: = Ոչ: — Լէյլէկեան հո՞ն էր: = Այո:

— Ո եւ է մարդ եկա՞ւ ձեր տունը այդ Թուականէն ետք: = Չեմ գիտեր:

Պ. Շերիտըն կարդաց Պ. Նշան Մինասեանի յայտարարութիւնը դեկտեմբեր 26ին շրջանային դատախազի գրասենեակին մէջ, ուր բաց է; ի միջի այլոց.

— «Կռիւին մէջ տեսայ Մաթ. Լէյլէկեանը: Զալըդեան նստարանին մէջ նստած էր: Չտեսայ այս վերջինոյն զարնելը: Միայն տեսայ որ Լէյլէկեանը կը քաշէին»:

— Երբ ըրիր այս յայտարարութիւնը, չյիշեցի՞ր դանակը: Արդեօք չհարցուցի՞ն: Այն առեն դժուարութիւն չունէիր ըսելու: Ցետոյ երբ շատ խօսակցութիւններ եղան, միտքդ ինկա՞ւ որ ուրիշ բաներ ալ տեսար: = Երբեմն:

— Տեսա՞ր Լէյլէկեանը որ բան մը ընէր Սրբազանին:

= Ոչ: Միայն տեսայ որ մարդիկ կը քաշէին Լէյլէկեանը:

— Այսպիսի պատասխան մը չտուի՞ր շրջանային դատախազին: = Ես չըսի քաշել, այլ ըսի ծեծել:

— Կ'ուզե՞ս որ այդ բառը պաշտօնապէս փոխուի «ծեծել»ի: = Այո:

— Դանակը ուրկէ՞ վերցուցիր: = Լէյլէկեանի ոտքերուն տակէն, երբ ան կը ծեծուէր:

— Ասիկա ըսի՞ր դեկտեմբեր 24ին: = Այո:

— Դուն ըսի՞ր Կրէնտ Ճիւրիին առջեւ դանակը տեսար Լէյլէկեանի ոտքերուն տակ, երբ կռիւը տեղի կ'ունենար: = Այո:

ՈՍՏԻԿԱՆ ՃԷՅՔԸՊՍԸՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Քամինսկի այնուհետեւ կանչեց ոստիկան Ճէյքըլպսընը, որ տուաւ սա կարճ վկայութիւնը.

— «1933 դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ Հայոց եկեղեցին գացի: Կը պատկանիմ թիւ 24 ոստիկանատան: Հայոց եկեղեցիին մէջ տեսայ Նշան Մինասեանը: Խօսեցայ հետը: Տեսայ դանակը խորանին առջեւ: Առի տարի սենեակ եւ տուի գաղտնի ոստիկանին»:

ՈՍՏԻԿԱՆ ՉԱՐԼԸԶ ԵՈՒՊԼԱՔԷԻ

(Դժուար եղաւ անունը առնել) ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վկան ըսաւ.— «Պահակ էի Հայոց եկեղեցիին մօտ դեկտեմբեր 24ին: Ներս մտայ: Կռիւ կար: Կը ծեծէին Լէյլէկեանը: Բռնեցի: Զայն տարի փոքր սենեակը: Պահակ կեցայ մօտը մինչեւ որ եկաւ գաղտնի ոստիկանը:»

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ՝ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍ ՆԻՍՏԻՆ.—

Մ. Լէյլէկեանի, Նշան Սարգիսեանի եւ միւսներու յայտարարութիւնները

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Պատուոյ լեգէոնի ասպետութիւն ընկեր Մովսէս Տ. Գալստեանի

Յունիս 21ին, Սուրիոյ մարզպան կոմս տը Մարթէլ հացկերոյթ մը տուած է Պէյրութի մայրիներու ապարանքին մէջ, ի պատիւ Անտիոքի երեսփոխան ընկեր Մովսէս Տ. Գալստեանի: Հրաւիրուած էր նաեւ Հալէպի երեսփոխան ընկեր Հրաչ Փափազեան: Ճաշէն վերջ, մարզպանը գնահատելով Պ. Տէր Գալստեանի մատուցած ծառայութիւնները, յանուն Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին անոր յանձնած է Պատուոյ Լեգէոնի պատուանշանը: Ընկեր Մովսէս վերջերս Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին ձեռքով ստացած էր նաեւ սուրիական արժանիքի պատուանշանը:

Մեր խնդակցութիւնները: (Այս առթիւ կարդալ նաեւ Գ. էջ, մարզպանի Հալէպի պատուիրակին այցելութիւնը ընկեր Հրաչ Փափազեանի):

Մեծ հրդեհ Պոլսոյ մէջ (Պէշիկթաշ)

Պոլսէն Թայմզի կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով.—

Հրդեհ մը փճացուց Պէշիկթաշի մէկ մասը: Իբր 300 բնակիչներ անպատսպար կը մնան: Կ'ըսուի թէ չորս հոգի մեռած են բոցերուն մէջ:

Պուլկարիա կ'արգիլէ արմտիքի արտածումը

Այս տարուան հունձքը ձախողած ըլլալով, պուլկարական կառավարութիւնը արգիլեց արմտիքի եւ ուրիշ բերքերու արտածումը: Այս կարգադրութեան հետեւանքով աւելի կը ծանրանայ անտեսական տագնապը:

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ 128 ՏԵՍԱԿ ՏՈՒՐՔ ՈՒՆԻ...

Երեսփ. ժողովը երկար նիստեր գումարեց առջի օր եւ երէկ, վերջացնելու համար հարկային բարեփոխման օրինագծին քննութիւնը:

Առջի օրուան նիստին մէջ, ընկերվարականները առանձին ծրագիր մը ներկայացուցին, որ մերժուեցաւ 175ի դէմ 392 ձայնով: Այս ծրագիրը պաշտպանեց Պ. Վէնսան Օրիօլ, փայլուն ճառով մը, բայց անօգուտ: Երկար ճառեր խօսեցան նաեւ ելմտական նախարարը եւ ելմտական յանձնաժողովին տեղեկաբերը: Ցետոյ արագօրէն քուէարկուեցան յօդուածները:

Նոր ծրագրին գլխաւոր նպատակն է աւելի պարզ ձեւի մը վերածել հարկային դրութիւնը, որ չափազանց մանուածապատ է: Այսպէս, պետութիւնը իր եկամուտները կը ստանայ 128 տեսակ տարբեր տուրքերէ: Այս 128 տեսակէն 48ը կ'արտադրեն տարեկան 39 միլիառ ֆրանք, իսկ մնացեալը 80ը՝ միայն 1,500,000: Միեւնոյն նիւթը յաճախ քանի մը տեսակ տուրքի կ'ենթարկուի, եւ միեւնոյն տուրքը կը գանձուի զանազան սակերով: Այսպէս, ալքոլէն տուրք կը գանձուի երեք տարբեր գլուխներու տակ, երեքն ալ տարբեր սակերով: Թատրոնները կը վճարեն հարիւրին 2, երգեցիկ սրճարանները՝ հարիւրին տասը, նպաստընկալ նուագահանդէսներէն կը գանձուի հարիւրին 2 եւ կէս, միւսներէն՝ հարիւրին 8, կափամարտի մրցումներէն՝ հարիւրին 7 եւ կէս, համաձայն նստարանի գինին, ըմբշամարտէ եւ ցլամարտէ՝ հարիւրին 30 եւն.:

Միւս կողմէ, օրէնքը աւելի քան 400 մասնաւոր բացառութիւններ կամ կրճատումներ կը տրամադրէ: Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, Ֆրանսայի մէջ մարդ գլուխ 130 ֆրանք կ'իյնար պատերազմէն առաջ (այսօրուան գնով 650 ֆրանք), իսկ այժմ 1500 ֆրանք կ'իյնայ:

Նոր ծրագրով, կառավարութիւնը կը ջնջէ կարգ մը տուրքեր եւ կը կրճատէ ուրիշներ, ինչ որ երկու միլիոն պիտի պակսեցնէ եկամուտները: Բայց, ուրիշ տուրքեր աւելցնելով, կը յուսայ գանձել 600 միլիոն ֆրանք, իսկ խուսափումները եւ խարդախութիւնները խափանելով՝ 1,300,000,000 ֆրանք:

Կառավարութիւնը անցեալ փետրուարին յայտարարեց թէ հաւասարակշռուած է ելմտացոյցը: Բայց անկէ ի վեր երեւան եկաւ որ տակաւին 1,500,000,000 ֆրանքի բաց մը կայ: Հրամանագիրներով չորս միլիառ զեղչուեցան ծախքերը, բայց 1935ին երկու միլիառի նոր բաց մը պիտի գոյանայ:

⁂ Վիճաբանութեանց ընթացքին, ազգայնական երեսփոխան Փօլ Ռէյնօ, որ աջ թեւի ամէնէն հեղինակաւոր դէմքն է Թառտիոյէն յետոյ, առաջարկեց կտրել ֆրանքին գինը, որպէսզի Ֆրանսան կարենայ դիմանալ: Ելմտական նախարարը ընդդիմացաւ այս առաջարկին, թուելով անոր անպատեհութիւնները:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԽԻՍՏ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Գերմանիոյ արտաքին պարտքերու վճարման յետաձգումը զայրացուցած է Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Արտաքին նախարար Պ. Հըլ յունիս 28ին ծանուցագիր մը ուղղելով Պերլին, կ'ըսէ թէ Գերմանիա իր ոսկիի պահեստը վերագինման յատկացուցած, վստահութիւնը խախտած եւ վերակազմութեան ու տնտեսական գործակցութեան ճիգերը ամլութեան դատապարտած է: Ծանուցագիրը կը յիշեցնէ Գերմանիոյ պարտականութիւնները եւ կացութեան ծանրութիւնը, անուղղամտութիւն վերագրելով:

ԱՅՍ ԱՄԱՌ ՔԱՐԻՒՂԸ ՊԻՏԻ ՀՈՍԻ ՏՐԻՊՈԼԻՍ

Իրաքէն Պէյրութ հասան քարիւղի ընկերութեան պատասխանատու երկրաչափներէն երեք հոգի: Համաձայն անոնց տուած տեղեկութեանց, վերջանալու վրայ են աշխատանքները եւ այս ամրան վերջերը քարիւղը կը սկսի հոսիլ Տրիպոլսոյ նաւահանգիստը: Ճամբու երկայնքին, խողովակներու վրայ կառուցուած շէնքերը՝ պահակներու համար, արդէն աւարտած են եւ լմնցած է տեղաւորումը նաւթամուղ մեքենաներու:

Պ. Գարեգին Դերձակեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սրապեան (Ֆիլատէլֆիա), Տէր եւ Տիկին Յ. Թաթիկեան եւ զաւակունք (Ռէտինկ), Տէր եւ Տիկին Գ. Սիրունեան (Ֆիլատէլֆիա), Պ. Կ. Սրապ, Այրի Տիկին Հ. Պէյլէրեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հայրօ Ապանեան (Նիս), Այրի Տիկին Ո. Ապանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ս. Աբրահամեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հ. Սրապեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Լ. Պապեան եւ զաւակունք, Տէր ե Տիկին Ա. Կորվէցեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ա. Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Գասպարեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գուգունեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ա. Գավաֆեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Համամճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Համամճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արտաշ Դերձակեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մաքրուհի Մուպատեան (Պապ), ինչպէս նաեւ Տօնիկեան, Գառնիկեան, Յովհաննէսեան ընտանիքները ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, զաւկին, քրոջ, քրոջ աղջկան, մօրաքրոջ եւ հօրաքրոջ աղջկան, հօրեղբօր աղջկան եւ հարսին

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՎԱՐԴ Գ. ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գ. Սրապեան)

դառնաղէտ մահը՝ դժնդակ ծննդաբերութեան մը հետեւանքով:

Յուղարկաւորութեան օրն ու ժամը վաղուան թիւով:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային Ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

«ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Առնուվիլ — Սարսէլ - Կուսէնվիլի ընկերները այսօր երեկոյ, ժամը 8 եւ կէսին, ընկ. Յովհ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 131, Fg. du Templeի հաւաքավայրը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այսօր երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8 եւ կէսին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վալանսի «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի, Ռոմանի «Անդրանիկ» եւ Սէն Ժիւլիէնի «Վրէժ» խումբերու ընկերական խառն ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին որոշուած վայրը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աւօօ» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկեր Ս. Միլտոնեան:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

իգմիտի առաջնորդ հանգուցեալ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆի մահուան առթիւ: կազմակերպուած իզմիտցիներու իրերօգնութեան մարմնին կողմէ, վաղը կիրակի առաւօտ Լիոնի Ս. Աստուածածնայ մատրան մէջ, ուր մասնաւոր արարողութիւն պիտի կատարուի ի յարգանս բազմերախտ հովուապետին: կը հրաւիրուին Լիոն եւ շրջանները բնակող հայրենակիցները եւ իր յիշատակը յարգող բոլոր հայրենակիցները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՅՈՒԼԻՍ 8ին, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ երեքշաբթի 3 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ֆլորիայի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամները:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Միութ. Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ 13, Րիւ Փիէր Քիւրի, Քրէմլին-Պիսէթրը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Հայ Ակումբին մէջ: Ջեկոյց՝ Զ. րդ Պատգամաւորական ժողովի: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)